

שבוע פרשת מטות-מסעי

(4 - 10 July 2021)

כ"ד תמוז - א' מנחם-אב תשפ"א

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ת, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְכִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיָ אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ, וְצִאֲצֵאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלֹא־מִדֵּי תוֹרָתְךָ לְשִׁמּוֹה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל: בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בְּנָיו לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:

יְבָרְכֶךָ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲגֹךָ: יִשְׂאֵל יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לָךְ שְׁלוֹם:

וְשִׁמּוֹ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵין אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבָתָה אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, כָּכָל לְבָבְךָ וּכְכָל נַפְשְׁךָ וּכְכָל מְאֹדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבְךָ. וְשָׁנַנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁכְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. וְהָיָה אִם שָׁמַע תִּשְׁמְעוּ אֶל מְצֻוֹתַי, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֲתָכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, כָּכָל לְבַבְכֶם וּכְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמִלְקֹשׁ, וְאִסַּפְתִּי דִּגְגָךְ וְתִירְשְׁךָ וַיְצַהֲרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשֹׁדְךָ לְבִהְמֹתְךָ, וְאִכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ. הַשְּׁמָרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסָרְתֶם וְעַבַּדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְהָרָה אִף יי בָּכֶם וְעַצֵּר אֶת הַשְּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֶּר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאִבַּדְתֶּם מִהֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָה אֲשֶׁר יי נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וְקִשְׁרָתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמְדֶתֶם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁכְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וַיְמִי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשְּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל כְּנָפֵי בְגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנִתְּנוּ עַל צִיצִית הַכֶּנֶף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וְרָאִיתֶם אוֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, וְהָיִיתֶם קֹדְשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֲתָכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהָיוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרִינִי מִקֶּבֶל עַל־ מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתָה לְרַעַךְ כְּמוֹךָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבֶנָּה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ כְּתוֹרָתְךָ. אֲךָ צְדִיקִים יִרְדּוּ לְשִׁמְךָ וְיִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פְּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קמנים - וגם מבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבריל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מותרו או שקבל כפרם ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראש־תיבות "לה"י)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה תהיה כולו ייחפץ ל"חדר ובית של צדקה".

קב.

ויכוח על אותן המדברים לשון הרע והיאך הורגת אף במקום רחוק יותר מכלי זין:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֶל־יְהוָה בְּצִרְתָּהּ לִי
 קָרָאתִי וַיַּעֲנֵנִי: ב יְהוָה הִצִּילָה נַפְשִׁי מִשְׁפַּת־
 שָׁקַר מִלְשׁוֹן רַמְיָה: ג מַה־יִּתֵּן לָךְ וּמַה־יִּסֹּף לָךְ
 לְשׁוֹן רַמְיָה: ד חֲצִי גְבוּר שְׁנוּנִים עִם גְּחֲלֵי

רַתְּמִים: ה אֹיֶהֱלִי כִּי־גִרְתִּי מִשָּׁד שְׁכֻנָּתִי
 עִם־אֶהְלִי קָדָר: ו רַבַּת שְׁכֻנָּה־לָּהּ נַפְשִׁי עִם
 שׁוֹנָא שָׁלוֹם: ז אֲנִי־שָׁלוֹם וְכִי אֲדַבֵּר הִמָּה
 לְמַלְחָמָה:

קבא.

היאך יש מעלה בגן עדן התחתון ומשם עולה לגן עדן העליון והיאך הקב"ה משגיח:

א שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֲשָׁא עֲיִנִי אֶל־הַהָרִים מֵאֵין
 יָבֹא עֲזָרִי: ב עֲזָרִי מֵעַם יְהוָה עֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:
 ג אֶל־יִתֵּן לַמּוֹט רִגְלָךְ אֶל־גִּנוֹם שְׁמֶרֶךְ: ד הִנֵּה
 לֹא־יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: ה יְהוָה שְׁמֶרֶךְ

יְהוָה צִלְךָ עַל־יָד יְמִינֶךָ: ו יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא־
 יִכְפֹּה וַיִּרַח בַּלַּיְלָה: ז יְהוָה יִשְׁמְרֶךָ מִכָּל־רָע
 יִשְׁמֹר אֶת־נַפְשְׁךָ: ח יְהוָה יִשְׁמַר־צִאתְךָ וּבֹאֶךָ
 מִמָּוֶתָה וְעַד־עוֹלָם:

נקודות משיחות קודש - מזמור קכ מתוך "תהילות מנחם"

א-ז - שיר המעלות. . אני שלום וכי אדבר המה למלחמה

שירת הלוויים בעת שמחת בית השואבה

רש"י מפרש¹ בתחילת המזמור, שהוא המזמור הראשון מט"ו שיר המעלות: "שיאמרו הלוויים אותו על חמש עשרה מעלות היורדות מעזרת ישראל עד עזרת נשים, ויש כאן ט"ו מזמורים של שיר המעלות". היינו, שמזמרים אלו (לא רק שהלוויים אמרו אותם, אלא) מלכתחילה נכתבו כדי שהלוויים יאמרו אותם.

ויש בדבריו חידוש גדול, שכן כתוב במשנה² "חסידים ואנשי מעשה היו מרקדין (בשמחת בית השואבה) . . והלוויים בכינורות וכנבלים ובמצלתיים ובחצוצרות . . על חמש עשרה מעלות היורדות מעזרת ישראל לעזרת נשים, כנגד חמש עשרה שיר המעלות שבתהלים, שעליהן לויים עומדין בכלי שיר ואומרים שירה".

היינו, שזה שהלוויים היו מגנגנים בעת עמידתם על חמשה עשרה מעלות העזרה, הי' רק "כנגד חמש עשרה שיר המעלות שבתהלים"³, אבל לא נתפרש מה היו אומרים⁴, ולא מצינו כלל שמפרשי המשנה יבארו מהי הייתה שירת הלוויים.

ואילו מפרש"י כאן יוצא, שגם שירתם בעת עמידתם על חמשה עשרה מעלות, היתה שאמרו את "חמשה עשרה שיר המעלות שבתהלים", ושהסיבה (ויסוד הענין) הוא המעלות שבבהמ"ק, וכנגדן (כתוצאה מזה) נאמרו ט"ו שיר המעלות, בכדי שיאמרו אותם שם⁵.

(1) כאן. וכן פירש המצור"ד כאן.

(2) סוכה נא, ב.

(3) ראה ראב"ע שכך פירש הפסוק כאן.

(4) וכ"ה במדות פ"ב מ"ה.

(5) משיחת ליל ג' דחה"ס ה'תשמ"ג.

א) סדר הנחת תפילין	ב	כא) מסכת סוכה עם ביאורים	כא
ב) מזמורי תהלים קכ, קכא	ג	מדף ב עד דף ג	רככ
ג) מאמר ד"ה זאת הארץ		כב) מדרש רבה למגילת איכה	רלח
ה) שבת פרשת מטו"מ, מבה"ח מנחם-אב, ה'תש"ל	ה	מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:	
ד) שיחת שבת פרשת מטו"מ,		כג) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציורים	כג
מברכים החודש מנחם-אב, ה'תש"ל	יא	אדמו"ר הזקן	רמט
ה) לקוטי-שיחות – פרשת מטות כרך יח, א	יט	כד) שולחן ערוך הלכות שבת	כד
ו) לקוטי שיחות – פרשת מסעי כרך יח, א	כג	לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן	רנ
ז) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח		כה) לקוטי תורה ביאור על פוק "יונתי בחגוי הסלע וגו"	כה
המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל	כט	אדמו"ר הזקן	רנב
ח) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת מטות	לג	כו) תורת חיים	כו
ט) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת מטו"מ	לד	אדמו"ר האמצעי	רנג
י) שיעורי תהלים לשבוע פרשת מטו"מ	פ	כז) מאמרי הצ"צ – דרך מצותיך	כז
יא) שיעורים בספר התניא (מוגה)		אדמו"ר ה"צמח צדק"	רנד
לשבוע פרשת מטו"מ	פא	כח) תורת שמואל תרל"ב	כח
יב) לוח "היום יום" לשבוע פרשת מטו"מ	צ	אדמו"ר מוהר"ש	רנה
יג) הלכה יומית לעיון ברמב"ם	צב	כט) ספר המאמרים – תרנ"ז	כט
שיעורי רמב"ם		אדמו"ר מוהרש"ב	רנו
יד) – ג' פרקים ליום, לשבוע פרשת מטו"מ	צה	ל) ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)	ל
טו) – פרק אחד ליום, לשבוע פרשת מטו"מ	קעג	אדמו"ר מוהררי"צ	רנח
טז) – ספר המצוות, לשבוע פרשת מטו"מ	קצט	לא) ספר השיחות ה'תש"ד-ה'תש"ה בלה"ק	לא
יז) נביאים וכתובים		אדמו"ר מוהררי"צ	רס
יח) יחזקאל פרק ד-ה, עזרא פרק ח-ט	רא	לב) ספר הזכרונות פרק סה	רס
משניות – מסכת טהרות		לג) אגרות קודש	לג
ביאור קהתי	רג	אדמו"ר מוהררי"צ	רסד
יט) עין יעקב מסכת יומא	רט	לד) הלכות בית הבחירה	רסה
כ) מסכת יומא עם ביאורים		לה) חומש לקריאה בציבור	רסז
מדף פד עד דף פח	רי	לו) קריאת התורה למנחת שבת-קודש	רפג
		לז) ביאורים לפרקי אבות פרק ב	רפד
		לח) לוח זמנים לשבוע פרשת מטו"מ	רפו
		לט) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש	רפז

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

ועל ידי זה נפלו חומות יריחו, כמסופר בפרטיות בספר יהושע, **אָבֵל בְּנוֹגַע** 38
לְחִלּוּקַת הָאָרֶץ אֵינוֹ מוֹכֵן מִדּוּעַ הוֹצֵרָהּ לְהִיּוֹת בְּאוֹפֶן שֶׁל 39
גּוֹרֵל דִּיקָא שהוא עניין על־שכלי ודומה לנס על־טבעי, ולמה לא הייתה 40
חלוקת הארץ באופן אחר פשוט יותר? 41

(ב) **וּמְבוֹאָר בְּהִדְרוּשִׁים**⁹, 42
מאמרי חסידות **שְׂיִיבֵן** עניין נחלת 43
הארץ על פי הגורל **בְּהִקְדָּיִם** 44
בִּיאור רַבִּינוּ הֶזְקֵן¹⁰ **בְּעֵנִין** 45
רַבִּי יוֹחֲנָן בֶּן זַכַּאי שֶׁבֶכָה 46
וְאָמַר אֵינִי יוֹדֵעַ בְּאִיזוֹ דֶּרֶךְ 47
מּוֹלִיכִין אוֹתִי¹¹, לאחר פטירתו, 48
האם יוליכו אותו לגן עד או לגיהנום 49
וְהוּא הספק של רבי יוחנן בן זכאי 50
האם יזכה לגן עדן **תְּמוּנָה**, **שְׁהָרִי** 51
רַבִּי יוֹחֲנָן בֶּן זַכַּאי לָמַד 52
שְׁמוֹנִים שָׁנָה תּוֹרָה¹², **וְלֹא** 53
הֵלֵךְ אַרְבַּע אַמּוֹת בְּלֹא תּוֹרָה 54
וּבְלֹא תְּפִילִין¹³, **וְהָיָה חֲסִיד** 55
גָּדוֹל וּמוֹפְלֵג, **וְאֵיךְ** ייתכן 56
שלמרות המעלות המופלאות הללו 57
המוכיחות שהיה צדיק נעלה, בכל זאת 58
הִסְתַּפֵּק בְּאִיזָה דֶּרֶךְ מּוֹלִיכִין 59
אוֹתוֹ (וכמו **שְׁמַתְמִיָּה** רבנו הוקן 60
בְּסִפְרוֹ שֶׁל בִּינוּנִים¹⁴ ספר 61
התניא על האמורא **רַבָּה** 62
שְׁאֲמַר¹⁵ על עצמו **כְּגוֹן אֲנִי** 63
למשל אני **בִּינוּנִי** ולא צדיק, והאמירה 64
הזו תמוהה עד כדי כך **דִּלָּא** 65
שֶׁבֶקִית חַיִּי שלא השארת חיים 66
לְכָל בְּרִיָּה שהרי אם רבה שלמד 67

1 אודות הנחלה של בני ישראל בארץ ישראל, נאמר בפרשת השבוע, פרשת
2 מסעי:

3 **זֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תְּפוֹל לָכֶם בְּנַחֲלָה גו'**¹, **וּמִפְּרֹשֶׁי רִשְׁי**
4 **דִּיקָא הֶלְשׁוֹן** האמור כאן לגבי נחלת הארץ **תְּפוֹל** שלכאורה השימוש
5 במילה 'תיפול' לגבי נחלת הארץ הוא
6 תמוה **[וּכְפִי שֶׁהִקְשָׁה**
7 **בְּמִדְרָשׁ**², מה שייד לומר בעניין זה
8 לשון נפילה **וְכִי הָאָרֶץ נוֹפֶלֶת**,
9 **וְהֵלֵא כְּתִיב**³ בקהלת **וְהָאָרֶץ**
10 **לְעוֹלָם עוֹמֶדֶת]**, ורש"י עונה
11 שהכתוב אומר 'תיפול' על שם
12 שֶׁנִּתְחַלְקָה הארץ לבני ישראל
13 **בְּגוֹרֵל** (כמו **שֶׁכְּתוּב**⁴ לעיל
14 בפרשת פינחס **אֶף בְּגוֹרֵל יִחְלַק**²
15 **אֶת הָאָרֶץ]** וכיוון שהחלוקה הייתה
16 על ידי גורל, לכן נקראת חלוקה
17 **זו לְשׁוֹן נְפִילָה** (ולגבי גורל אכן
18 מצינו את הלשון נפילה **בְּמוֹכָא**
19 **בְּמִפְּרֹשֶׁי רִשְׁי**⁵ **מֵה שֶׁכְּתוּב**⁶
20 במגילת אסתר לגבי הגורל שעשה המן
21 **הַפִּיל פּוֹר הוּא הַגּוֹרֵל**).

22 **וְצָרִיךְ לְהַבִּין**, מדוע אכן היתה
23 חלוקת הארץ על ידי גורל
24 **דִּיקָא** ולא בצורה אחרת,
25 **דְּבִשְׁלָמָא** היה מובן, כלומר הדבר
26 מתקבל ללא קושי **בְּנוֹגַע לְכִיבוּשׁ**
27 **הָאָרֶץ מוֹכֵן שֶׁהוֹצֵרָהּ לְהִיּוֹת**
28 **בְּאוֹפֶן שְׂאִינוֹ טְבָעִי** אלא בדרך
29 נס, כדי להתגבר על האומות שישבו
30 בארץ, **כְּפִי שֶׁמְצִינוּ בִּיהוֹשֻׁעַ**⁷
31 **בְּנוֹגַע לְכִיבוּשׁ יְרִיחוֹ שֶׁהִיָּתָה**
32 **מִנְּעוּלָה שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל**⁸,
33 העיר שהייתה מגינה ושומרת על כל
34 הארץ, כמו המנעול השומר שהדלת
35 תישאר נעולה **שֶׁהָיָה זֶה בְּאוֹפֶן**
36 **שֶׁהַכֹּהֲנִים הִקִּיפוּ אֶת יְרִיחוֹ**
37 **עִם הָאָרוֹן שֶׁבַע פְּעָמִים כו'**

בס"ד. שבת פרשת מטות-מסעי, מברכים החרוד מנחם-אב, ה'תש"ל

(הנחה בלתי מוגה)

1 **זֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תְּפוֹל לָכֶם בְּנַחֲלָה גו'**¹,
2 **וּמִפְּרֹשֶׁי רִשְׁי** דיוק הלשון תפול [וכפי
3 **שֶׁהִקְשָׁה בְּמִדְרָשׁ**², **וְכִי הָאָרֶץ נוֹפֶלֶת**, **וְהֵלֵא**
4 **כְּתִיב**³ **וְהָאָרֶץ לְעוֹלָם עוֹמֶדֶת]**, על שם
5 שֶׁנִּתְחַלְקָה בְּגוֹרֵל (כמו **שֶׁכְּתוּב**⁴ **אֶף בְּגוֹרֵל יִחְלַק**
6 **אֶת הָאָרֶץ]** נקראת חלוקה לשון נפילה (כמוכא
7 **בְּמִפְּרֹשֶׁי רִשְׁי**⁵ **מֵה שֶׁכְּתוּב**⁶ **הַפִּיל פּוֹר הוּא**
8 **הַגּוֹרֵל**). **וְצָרִיךְ לְהַבִּין**, מדוע היתה חלוקת הארץ
9 על ידי גורל דִּיקָא, דְּבִשְׁלָמָא בְּנוֹגַע לְכִיבוּשׁ
10 **הָאָרֶץ מוֹכֵן שֶׁהוֹצֵרָהּ לְהִיּוֹת בְּאוֹפֶן שְׂאִינוֹ טְבָעִי**,
11 **כְּפִי שֶׁמְצִינוּ בִּיהוֹשֻׁעַ**⁷ **בְּנוֹגַע לְכִיבוּשׁ יְרִיחוֹ**
12 **שֶׁהִיָּתָה מִנְּעוּלָה שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל**⁸, **שֶׁהָיָה זֶה**
13 **בְּאוֹפֶן שֶׁהַכֹּהֲנִים הִקִּיפוּ אֶת יְרִיחוֹ עִם הָאָרוֹן**
14 **שֶׁבַע פְּעָמִים כו'**, **אָבֵל בְּנוֹגַע לְחִלּוּקַת הָאָרֶץ**
15 **אֵינוֹ מוֹכֵן מִדּוּעַ הוֹצֵרָהּ לְהִיּוֹת בְּאוֹפֶן שֶׁל גּוֹרֵל**
16 **דִּיקָא**.

17 (ב) **וּמְבוֹאָר בְּהִדְרוּשִׁים**⁹, **שְׂיִיבֵן בְּהִקְדָּיִם בִּיאור רַבִּינוּ הֶזְקֵן**¹⁰ **בְּעֵנִין רַבִּי**
18 **יוֹחֲנָן בֶּן זַכַּאי שֶׁבֶכָה וְאָמַר אֵינִי יוֹדֵעַ בְּאִיזוֹ דֶּרֶךְ מּוֹלִיכִין**
19 **אוֹתִי**¹¹, **וְהוּא תְּמוּנָה**, **שְׁהָרִי רַבִּי יוֹחֲנָן בֶּן זַכַּאי לָמַד שְׁמוֹנִים שָׁנָה תּוֹרָה**¹², **וְלֹא**
20 **הֵלֵךְ אַרְבַּע אַמּוֹת בְּלֹא תּוֹרָה וּבְלֹא תְּפִילִין**¹³, **וְהָיָה חֲסִיד גָּדוֹל וּמוֹפְלֵג**, **וְאֵיךְ**
21 **הִסְתַּפֵּק בְּאִיזָה דֶּרֶךְ מּוֹלִיכִין אוֹתוֹ** (וכמו **שְׁמַתְמִיָּה בְּסִפְרוֹ שֶׁל בִּינוּנִים**¹⁴ על
22 **רַבָּה שְׁאֲמַר**¹⁵ **כְּגוֹן אֲנִי בִינוּנִי**, **דִּלָּא שֶׁבֶקִית חַיִּי לְכָל בְּרִיָּה**). **אֶף הָעֵנִין הוּא**,

(1) פרשתנו (מסעי) לד, ב. (2) במדבר"ר פכ"ג, ו. (3) קהלת א, ד. (4) פינחס כו, נה. (5) שפתי חכמים. וראה ספורנו עה"פ. אוה"ת מסעי הוספות ע' 74. (6) אסתר ג, ז. (7) ראה יהושע ו, א ואילך. (8) ראה תנחומא בהעלותך י. במדבר"ר פט"ו, טו. (9) ד"ה אך בגורל באוה"ת פינחס ע' אנט. ד"ה הנ"ל תרכ"ו, תרמ"ו (ספר המאמרים תרכ"ו ע' קצח ואילך. תרמ"ו ע' יד ואילך). (10) נדפס במאמרי אדה"ו הקצרים ע' שט (ועם הוספות וכו' - ד"ה אך בגורל שבהערה הקודמת). וראה ד"ה אלה מסעי תרע"ח (ספר המאמרים תרע"ח ע' שסא ואילך). ספר המאמרים עטר"ת ע' שעט ואילך. תרצ"ו ע' 50 ואילך. וראה גם לקו"ת ויקרא הוספות נ, סע"ד ואילך. ד"ה אך בגורל תשל"ה (תורת מנחם ספר המאמרים תמוז ע' צד ואילך). (11) ברכות כח, ב. (12) ספרי ס"פ ברכה. (13) סוכה כח, א. (14) פ"א. (15) ברכות סא, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 תורה תמיד ללא הפסק ו'לא פסיק פומיה מגירסא' אינו אלא בינוני, מה יחא
- 2 על כל השאר שאינם בדרגה הגבוהה והנפלאה של רבה?
- 3 אף הענין הוא, שאמירתו של רבי יוחנן בן זכאי איני יודע כו'
- 4 היינו שיש לו ספק מהו באמת מצבו ומעמדו הרוחני לא היתה בנוגע
- 5 לכחות הגלויים שבנפש כוחות
- 6 השכל והרגש הגלויים והרגשים
- 7 הקשורים עם עניני העבודה
- 8 הגלויים, וכמו בלימוד התורה, שפשעלימוד
- 9 התורה, שפשעלימוד הוא
- 10 כדכעי הרי זה פועל על האדם
- 11 הלומד תחושה של ביטול הישות
- 12 העצמית וענוה (היפך הישות),
- 13 דכל הקרוב כו' הוא יותר
- 14 כלא כו' 16 ובלשון רבנו הזקן
- 15 ב'אגרת הקודש' שבספר התניא: "וכל
- 16 הקרוב אל ה' ביתר שאת והגבה
- 17 למעלה מעלה. צריך להיות יותר שפל
- 18 רוח למטה מטה כמו שכתוב מרחוק ה'
- 19 נראה לי. וכנודע דכולא קמי' דווקא
- 20 כלא חשיב. ואם-כן כל שהוא קמי'
- 21 יותר הוא יותר כלא ואין ואפס", אלא
- 22 מה שנסתפק רבן יוחנן בן זכאי
- 23 ולא ידע את מצבו הרוחני האמיתי
- 24 היה בנוגע לבחינת הנשמה
- 25 שלמעלה מהדעת דרגת הנשמה
- 26 שעמוקה יותר ופנימית יותר מהכוחות
- 27 הגלויים, שהרי יש נשמות
- 28 גבוהות שהשורש שלהם במקור
- 29 הנשמות באלוקות נעלה מאד שאף
- 30 שהשכל הגלוי שלהם עסוק
- 31 ושקוע בקליפות תחומים שהם
- 32 היפך הקדושה ונקראים 'קליפות' כי
- 33 הם מכסים ומעלים על האלוקות כמו
- 34 קליפה שמכסה את הפרי תמיד ולא
- 35 רק לפעמים, מפל מקום למרות
- 36 שבכוחות הגלויים הם רחוקים
- 37 מאלוקות, בכל זאת נקל להם
- 38 לנשמות הגבוהות הללו לבוא לידי
- 39 תשובה מחמת נשמתם שהיא
- 40 מעולם העליון, ויש להיפך, אפילו הצדיקים ששכלם הגלוי
- 41 עסוק ושקוע תמיד בעבודת ה', בכל זאת אפשר ייתכן שיש להם
- 42 נשמה נמוכה והיא הנשמה שלהם מצד עצמה נמצאת בקליפות
- 43 כו'. ועל זה על מצבו בכוחות הפנימיים של הנשמה שאינם ניכרים
- ונרגשים בגלוי אמר רבי יוחנן בן זכאי איני יודע מה מצבם באמת
- כו', דכיון שעצם הנשמה היא למעלה מהדעת, שזהו התוכן
- הפנימי של מה שנאמר¹⁷ בשיר השירים לא ידעתי נפשי והכונה
- לאותה בחינה פנימית ועמוקה בנפש שלמעלה מהידעה הגלויה, לכן כיוון
- שאינו יודע את מצבו בכוחות
- הפנימיים הנעלמים איני יודע
- באיזה דרך מוליכין אותי
- כו'.
- ג) והנה בחינה זו שלמעלה
- מהדעת הגלויה אלא שייכת
- לכוחות פנימיים נעלמים הוא
- הנקרא בשם גורל, וכמבואר
- ב'אגרת הקודש'¹⁸ שבספר התניא
- בביאור מאמר רז"ל¹⁹ בגמרא
- ששאלו את אחד החכמים אבון
- במאי הוי זהיר טפי אבין במה
- (באיו מהמצוות) היה זהיר במיוחד -
- פי אף שכללות הגילוי של
- האור האלוקי בנפש האדם שעל
- ידי עסק התורה ומצות הוא
- שזה לכל נפש מ'שאל
- והגילוי הוא בכל נשמות ישראל
- באותה מידה, אף על פי כן,
- בדרך פרט אין כל הנפשות
- כו' שוות בנוגע לענין שבו
- צריך להיות זהיר טפי יותר
- מאשר בשאר המצוות (שענין זה
- שבו האדם הוא זהיר טפי נעשה
- השער שדרכו נמשכים
- ועולים כל שאר עניני
- עבודתו²⁰ בכל תחומי עבודת ה')
- שיתרון האור הזה הפרטי
- שמאיר דווקא באותו ענין פרטי
- לנשמות פרטיות ובוה אכן יש
- הבדלים בין אדם אחד לשני אינו
- בבחינת טעם ודעת המושג
- ואין הסבר המובן בהגיון מדוע אדם
- מסוים מקבל את עיקר הגילוי בנפשו
- דווקא על ידי זהירות במצווה מסוימת
- זו, אלא הדבר הוא למעלה מבחינת הדעת כו', ודוגמתו
- למטה דבר שרואים את פעולתו בגשמיית בעולם הזה הוא בחינת
- הגורל ממש שפועל בדרך על-שכלית, שהרי אין הסבר הגיוני מדוע
- תוצאות הגורל הן כך ולא אחרת.

(16) תניא אגה"ק ס"ב. (17) שה"ש ו, יב. וראה לקו"ת חוקת סד, א. (18) סימן ז. (19) שבת קיח, סע"ב. (20) ראה ספר השיחות תרצ"א ס"ע 264 ואילך. וראה לקוטי שיחות חכ"ה ע' 348.

ביאור בדרך אפשר

45 האור האלוקי הבל־יגבול שלא מחלבש בעולמות בפנימיות אלא 'מקיף'
46 'שְׁלֵמָעֵלָה מִבְּחִינַת מְמָלָא קַל עֲלָמִין' האור האלוקי המוגבל
47 שמחלבש בעולמות בפנימיות ו'ממלא' אותם כשם שהשגמה 'ממלאה' את
48 הגוף ומחלבשת בכל האברים שְׂבִיחַ בבחינת 'ממלא כל עלמין' שְׂפִיף עֲנִין
49 ההשגה כו'.²²

50 ת. ה' (וְשֹׁהַרֵי כָל עֵינִי וּבְחִינַת הַשְּׁנִיָּה בַּעֲיֵי הַגִּבּוֹרִל

50 וּבְחִינַה הַשְּׁנִיָּה בְּעֵינַן הַגּוֹרֵל
 51 כִּפִּי שְׁהוּא בֹא לִידִי בִּיטוּי בְּעֵבֻדָּה
 52 הָרוּחַנִית שֶׁהָאֵדָם עוֹבֵד אֶת ה' הוּא
 53 הַבִּיטוּל שֶׁהָאֵדָם מִתְבַּטֵּל אֵלָיו אֵל
 54 הַקְדוּשׁ-בִּירְוֶן הוּא יִחְבְּרֶךְ שְׁפָעֵנִין
 55 הַמְסִירָת נֶפֶשׁ עַל עֲבוֹדַת ה' בְּתוֹרָה
 56 וּמִצְוֹת שְׁלֹמֶעֱלָה מִהַשְׁכָּל,
 57 וְהַכּוֹנֵה לַמְסִירוֹת נֶפֶשׁ עַל-שְׂכִלִית,
 58 עֲבוֹדַת ה' מַעַל וּמַעֲבֵר לְמַה שֶׁהֵאִיגִין
 59 מִחֵיב שְׁהוּא עֲנִיין הַמְסִירוֹת-נֶפֶשׁ
 60 נוֹבֵעַ מִבְּחִינַת הַיְחִידָּה (שֶׁהִיא
 61 הָדְרָגָה הַכִּי נַעֲלִית וְהַכִּי פְּנִימִית)
 62 שֶׁבִּנְשֻׁמָּה, בְּחִינַת סוֹכֵב הָאוֹר הַבִּלְי
 63 גְּבוּל שְׁפָעֶנֶשׁ כּו'. וּבְעֵבֻדָּה
 64 בְּפוֹעַל בְּכַל עַתָּה גַּם כֹּאשֶׁר אֵין נִדְרַשְׁת
 65 מִסִּירוֹת נֶפֶשׁ כִּפְשׁוּטָה, הוּא קָלָלוֹת
 66 עֲנִין הַקְּבָלָת עוֹל שְׁבָקִיִּים
 67 הַמְצִיּוֹת, וְהֵינִי, שְׁקִיִּים
 68 הַמְצִיּוֹת עַל יְדֵי הַיְּהוּדִי אֵינוֹ מִצַּד
 69 הַהִכָּנָה וְהַהֲשָׁגָה כּו' כִּי כִּי

70 השכל וההיגיון שלו מחיב, אֵלֶּא רַק
 71 מִצַּד צִיּוּי הַקֶּבֶ"ה, כִּלְשׁוֹן
 72 בִּרְכַת הַמַּצּוֹת אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
 73 הַקֹּדֶשׁ בִּירוּחַ הָרוּחַ בַּמַּצּוֹתָיו
 74 וְצִוּנוּ כו'.
 75 וְעַל פִּי זֶה יוֹבֵן מִה שֶׁתּוֹבֵב
 76 אֶת בְּגוּרֵל יַחֲלֹק אֶת הָאָרֶץ,
 77 דְּהֵנָּה, אֶרֶץ קָאִי מִכּוּן עַל
 78 עוֹלָם הַבָּא, שְׁעִיקְרוּ שֶׁל עוֹלָם
 79 הַבָּא הוּא עֵינֵן הַתְּגִלּוֹת וְהָאֵרַת

80 סוֹבֵב כָּל עֲלָמִין, בְּחִינַת כֶּתֶר
 81 שלמעלה מעשר הספירות, שהענין
 82 המקביל לכך בעבודת ה' הוא עבודה
 83 שלמעלה מהשכל, כמבואר לעיל,
 84 וְלָזֶן בְּגוּרָל שהוא ענין על שכל
 85 דְּוָקָא תַּחְלָק הָאֶרֶץ, שֶׁהוּא
 86 הגילוי האלוהי של אור ה'/סובב, בעולם
 87 הבא נפעל עַל יְדֵי הַעֲבוּדָה

88 **פבחינת סובב שבנפש, פחינת יחידה** הדרגה הכי נעלית בנשמה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שְׁנֵקֶרֶת גִּזְרֵל כִּי הִיא עַל־שְׁכֵלִית (בַּנֶּזֶק לְעִיל), כִּי הַתְּגִלּוֹת
 2 סוֹכֵב כָּל עֲלָמִין הָאֹר הָאֱלֹקִי הַבְּלִיגְבּוֹל שְׁלֻמְעֵלָה מִהַעֲלֻמּוֹת זָהוּ
 3 דִּקְאָ עַל יְדֵי הָעֲבוּדָה גַּם בֵּן בְּחִינַת סוֹכֵב שְׁבַנְפֶּשׁ שְׁלֻמְעֵלָה
 4 מִהַכּוֹחוֹת הַפְּנִימִיִּים שֶׁהֵם בְּבַחֲנִית 'מִמְלָא' (בַּנֶּזֶק לְעִיל).
 5 זָהוּ הַטַּעַם הַפְּנִימִי לִכְךָ שְׁאָמַר
 6 רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי אֵינִי יוֹדֵעַ
 7 בְּאִיזָה דְרָף כּו', אֵף שְׁעָסֵק
 8 כָּל יָמָיו בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת, וְלִעִיל
 9 נִשְׁאֲלָה הַשְּׁאֲלָה אִיךָ יִיתָכֵן שֶׁעַל אֵף
 10 מַעֲלָתוֹ הַנִּפְלָאָה הִיָּה לוֹ סִפֵּק 'בְּאִיזָה
 11 דֶּרֶךְ מוֹלִיכִין אוֹתוֹ' הָאֵם לִגְן עֵדֶן אוֹ
 12 לְהִיפֶךְ, וְהַבִּיאוֹר הוּא כִּי עֵינֵךְ
 13 הַתְּגִלּוֹת הָעוֹלָם הֵבֵא, בְּחִינַת
 14 סוֹכֵב כָּל עֲלָמִין וְהֵאֲרָתָה בְּעוֹלָם
 15 זָהוּ עַל יְדֵי בְּחִינַת אֲהַבַת ה'
 16 כָּבֵל מֵאֲדָרָךְ²³ אֲהַבַת בְּלָתִי מוֹגַבֵּל
 17 (כְּמִשְׁמַעוֹת הַמוֹשֶׁג 'מֵאֲדָרָךְ'), בְּחִינַת
 18 'יְחִידָה כּו' הַנִּעֲלִית לֵאמֹר שִׁיעוֹר
 19 מִהַכּוֹחוֹת הַמּוֹגַבִּלִּים.
 20 (ד) אָמְנָם גַּם לֵאחֲרֵי הַחֶסֶד הָאֲמֹר
 21 שְׂרִיבִי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי הַסִּתְפֵּק הָאֵם
 22 עֲבוּדָתוֹ הִיא בְּדִרְגַת 'סוֹכֵב' וְדִרְגַת 'בְּכָל
 23 מֵאֲדָרָךְ' עֲדִינָן צִרִיף לְהִבִּין, אִיךָ
 24 הִיָּה רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי יוֹכֵל
 25 לֹמַר יֵשׁ לִפְנֵי שְׁנֵי דְרָכִים
 26 אַחַת שֶׁל גֵּן עֵדֶן וְאַחַת שֶׁל
 27 הַהִיפֶךְ מִגֵּן עֵדֶן כּו' וְאֵינִי יוֹדֵעַ
 28 בְּאִיזוֹ מוֹלִיכִין אוֹתִי, הִרִי
 29 אָמְרוּ רַ"ז²⁴ כָּל יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר
 30 יוֹצֵא מִן הַכֵּל יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק
 31 לְעוֹלָם הֵבֵא, שְׁנֵאֲמַר²⁵ בְּנִבּוּאֹת
 32 יִשְׁעִיָּה וְעִמָּךְ כּוֹלֵם צִדִּיקִים
 33 לְעוֹלָם יִירָשׁוּ אֶרֶץ (דְּאִרְץ)
 34 הֵינִי עוֹלָם הֵבֵא²⁶ כְּנוֹכַח לְעִיל),
 35 דְּקֵאִי וְהַכּוֹנָה הִיא גַּם עַל אֵלּוּ
 36 שֶׁמִּצְבֵּם הַפּוֹךְ מִצְדָּקוֹת עַד כַּדִּי כֵן
 37 שְׁצִרִיף לֹמַר עַל־יָהִם שְׁמִבְלִי
 38 הִבֵּט עַל מַעֲמָדָם וּמִצְבָּם
 39 הַרוּחָנִי הַנְּחוּת הִרִי הֵם בְּכָל זֹאת
 40 מְלָאִים מִצְוֹת כְּרָמוֹן²⁷.
 41 וְעוֹד מִתְחַזֵּקת הַקּוֹשִׁיָא אִיךָ יִיתָכֵן שְׂרִיבִי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי חֲשַׁשׁ שְׁמָא לֵאמֹר יוֹלִיכִי
 42 אוֹתוֹ לִגְן עֵדֶן, שֶׁהִרִי יֵשׁ עוֹד הַכּוֹחַ שְׁבוּדָאִי יוֹכֵה לְעוֹלָם הֵבֵא וּמִקְרָא
- מֵלֵא מֵלֵא דְבַר הַכְּתוּב²⁸ וְהִיָּה אִם שְׁמַע תִּשְׁמָעוּ אֶל מִצְוֹתַי גו'
 לְמַעַן יִרְבוּ יָמֵיכֶם וַיְמִי בְּנֵיכֶם וְגו', וְאָמְרוּ רַ"ז²⁹ לְיוֹם
 שְׁכּוּלוֹ אֲרוּף, כְּדִרְשַׁת הַגִּמְרָא עַל הַכְּתוּב בְּתוֹרָה בְּתוֹרָה שֶׁכָּר עַל מִצְוֹת
 כִּיבּוֹד אֵב וְאֵם "לְמַעַן יֵאֲרִיכּוּ יָמֶיךָ וְלִמְעַן יִיטֵב לָךְ" וְהַכְּתוּב בְּתוֹרָה שֶׁכָּר עַל
 מִצְוֹת שִׁלּוּחַ הַקֵּן "לְמַעַן יִיטֵב לָךְ
 וְהֵאֲרַכְתָּ יָמִים" שֶׁהַכּוֹנָה "לְמַעַן יִיטֵב
 לָךְ, לְעוֹלָם שְׁכּוּלוֹ טוֹב. וְלִמְעַן יֵאֲרִיכּוּ
 יָמֶיךָ, לְעוֹלָם שְׁכּוּלוֹ אֲרוּךְ", וְגַם מִזֶּה
 מוֹכֵן שֶׁהַבְּטָחַת הַתּוֹרָה שֶׁבַע שְׁמִיעָה
 וְצִוִּית לְצִוּוִּי ה' לְעוֹשֵׁת אֵת הַמִּצְוֹת
 זוֹכִים "לְמַעַן יִרְבוּ יָמֵיכֶם" מִתְפַּרֶשֶׁת
 כַּהֲבִטְחָה שִׁיזְכוּ לַחֲיֵי הָעוֹלָם הַבָּא
 וְתַחֲיִית הַמֵּתִים וְהַיְינִי, שְׁעַל
 קִיּוֹם הַמִּצְוֹת בְּלִבָּד (שְׁמַע
 תִּשְׁמָעוּ אֶל מִצְוֹתַי גו') גַּם
 לֵאמֹר עֲבוּדָתוֹ ה' הַגְּדוּלָּה וְהַנִּפְלָאָה שֶׁל
 רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי מְקַבְּלִים הַשֶּׁכֶר
 דְּעוֹלָם הֵבֵא וְאֵם כֵּן אִיךָ יִיתָכֵן
 שְׁלֹרְבִי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי הִיָּה סִפֵּק דְּבַר?
 וְכֵן יֵשׁ מְקוֹר נֹסֵף בּוֹ מִפּוֹרֵשׁ שֶׁבַע
 קִיּוֹם הַמִּצְוֹת זוֹכִים לְעוֹלָם הֵבֵא
 אֵימָא מוֹכָא בְּגִמְרָא³⁰ עַל
 הַפְּסוּק³¹ וְהִיָּה כִּי יִבְיָאָה ה' אֶל אֶרֶץ גו',
 שֶׁל קְדוּשָׁת וּפְדִיּוֹן כְּבוֹד אֲדָם וּבְכוֹר
 בַּהֲמָה שְׁבִשְׁבִּילָהּ בְּזִכּוּתָה תִּכְנֵס
 לְאֶרֶץ, דְּהֵינִי עוֹלָם הֵבֵא הִרִי
 מִפּוֹרֵשׁ גַּם כֵּאֵן שֶׁבַע קִיּוֹם מִצְוָה
 זוֹכִים לְעוֹלָם הֵבֵא. וְאֵם כֵּן, אִיךָ
 יִתָּכֵן שְׂרִיבִי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי
 שֶׁהִיָּה חֲסִיד גְּדוֹל וּמוֹפְלָג
 בְּנוֹסֵף לִכְךָ שְׁבוּדָאִי קִיּוֹם מִצְוֹת רַבּוֹת
 הַסִּתְפֵּק בְּאִיזָה דְרָף מוֹלִיכִין
 אוֹתוֹ וְלֹא הִיָּה בְּטוֹחַ בְּוִדּוּאֹת שִׁיזְכָּה
 לְעוֹלָם הֵבֵא?
 אֵף הֵעֲנִין הוּא, שְׁגַם בְּנוֹעַ
 לְקִיּוֹם הַמִּצְוֹת יִשְׁנוּ עֲנִין
 הַקָּשׁוּר עִם בְּחִינַת הַגִּזְרֵל
 דְּקֵאִי שְׁהוּא עֲנִין פְּנִימִי וְעִמָּךְ,
 לְמַעֲלָה מִטַּעַם וְדַעַת, כִּשְׁם שֶׁהַגּוֹרֵל
 הוּא לְמַעֲלָה מִטַּעַם וְדַעַת, וּבְעֵינֵי זֶה הִיָּה לְרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי סִפֵּק מִהַ מִצְבּוֹ
 בְּאֵמָת, כִּפִּי שֶׁמִּשְׁשִׁיךְ וּמִבְּאֵר.

(23) וְאֵתְחַנֵּן ו, ה. (24) סְנֵהֲדִרִין ר"פ חֶלֶק. (25) יִשְׁעִי' ס, כֹּא. (26) תוֹיו"ט סְנֵהֲדִרִין שֶׁם. (27) רֵאָה חֲגִיגָה בְּסוּפָה. וּש"נ. (28) עֵקֶב יֹא, יג וְאֵלֶיךָ. (29) רֵאָה עֲרֵכִי הַכִּנְיּוּיִים (לְבַעַל סִדֵּר הַדּוֹרוֹת) מֵעֲרַכַת יוֹם (עַה"ב). קִידוּשִׁין לֹט, ב. תו"א תוֹלְדוֹת יח, סע"ד. סִידוֹר עִם דֹּא"ח קֶסֶג, א. (30) קִידוּשִׁין לז, ב. (31) בֹּא יג, יא.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 ויובן בהקדם הידוע שיש ענינים בקיום המצוות, ענין
 - 2 אחד הוא מעשה המצוות בקבלת עול מתוך ביטול לקדוש-ברוך-
 - 3 הוא שציווה על המצוות, מבלי לדעת ולהבין את טעמי ותוכן המצוות לענין
 - 4 שני כוונת וטעמי המצוות, וכמבואר בעטרת ראש³² ספר
 - 5 חסידות מאת אדמו"ר האמצעי בענין
 - 6 הפלוגתא המחלוקת (בגמרא) אם
 - 7 מצוות צריכות פנונה והמקיים
 - 8 מצווה ללא כוונה לא יצא ידי חובה
 - 9 או שאין צריכות פנונה³³ וגם
 - 10 המקיים מצוות ללא כוונה יצא ידי
 - 11 חובתו, ששניהם אמת (שהרי
 - 12 כדברי הגמרא, כאשר יש מחלוקת בין
 - 13 שתי דעות בהלכה, למרות שלמעשה
 - 14 ההלכה היא כאחת הדעות, בכל זאת
 - 15 אלו ואלו היינו שתי הדעות דברי
 - 16 אלקים חיים³⁴), וכיוון ששתי
 - 17 הדעות אמת, יוצא שיש כוונת המצוות
 - 18 שהיא הכרחית ויש כוונת המצוות
 - 19 שהיא נעלית יותר, כפי שממשיך
 - 20 ומפרט, אלא שיש שני מיני
 - 21 פנונות, יש פנונה כללית
 - 22 שהיא בכל המצוות בשוה
 - 23 והיא הכוונה שקיימן של כל
 - 24 המצוות הוא מצד ציווי
 - 25 הקב"ה, אשר קדשנו
 - 26 במצוותיו וצונו (פנזר)
 - 27 (לעיל), שלכן בגלל נקודה זו
 - 28 המשותפת בכל המצוות אמרו
 - 29 בפרקי אבות לא תהא יושב
 - 30 ושוקל במצוותיה של תורה
 - 31 כו'³⁵ לחלק בין מצוות קלות למצוות
 - 32 חמורות, אלא הוי זהיר במצוה
 - 33 קלה כבחמורה³⁶ באותה מידה,
 - 34 כי בדבר זה שהמצוות הן רצון ה'
 - 35 וציווי ה' כל המצוות שוות, ויש גם
 - 36 פנונה פרטית מיוחדת בכל
 - 37 מצוה בפרט, ששיכת לסגולה
 - 38 פרטית שבמצוה זו במיוחד.
 - 39 ועל פי המבואר בתנא³⁷
 - 40 בפירוש לשון חז"ל³⁸ בפרקי
 - 41 אבות שכן מצוה מצוה,
 - 42 שמשכרה של המצווה נדע
- מהיתה, מוכן שהחילוק בין שני הענינים שבמצוות הכוונה הכללית השווה בכל המצוות והכוונה הפרטית של כל מצווה מיוחדת הוא גם פנונע לשכר מצוה בעולם הבא, שעיקר השכר שהוא ענין התגלות בחינת סוכב כל עלמין (פנ"ל סעיף ג') שיאיר ויתגלה בנשמה של מקיים המצווה,
- קשור עם ענין הביטול והקבלת עול שמצד בחינת היחידה וכאמור שכדי לקבל גילוי של אור בלי גבול, יש צורך בעבודה שלמעלה מהגבלה, ועל ענין זה שהוא ענין פנימי ועמוק מאד בנפש וכאמור קשור בענין היחידה שבנפש
- אמר רבי יוחנן בן זכאי איני יודע באיזה דרך מוליכין אותי כו' כי לגבי מעמדו ומצבו בכוחות הפנימיים הגלויים אכן לא היה לו ספק, אבל היה לו ספק מה מצבו ומעמדו האמיתי בבחינה הפנימית העמוקה ביותר.
- ה) וזהו הפירוש הפנימי בכתוב זאת הארץ אשר תפול לכם לנחלה גו', דקאי המכוון על חלוקת הארץ בגורל שהוא ענין על-שכלי דוקא, שענינו בעבודה שכל אחד עובד את ה' הוא ענין קבלת עול ואמונה שלמעלה מן הדעת, כמבואר לעיל, שזהו היסוד דקיום המצוות שצריך להיות בכל יום ודבר שצריך להיות קבוע ותמידי בכל יום יש לו חשיבות מיוחדת (כמו שפכת הפעל שם טוב בצואת הריב"ש³⁹ ספר תורות של הבעל-שם-טוב הנקרא בשם זה (אף שאינו צוואה במובן הרגיל של צוואה קודם הפטירה) שלא יניח האדם שום יום מעשיות מצוה כו' אלא יקיים מצווה בכל יום ויום), ועד שזהו הקבלת עול שלמעלה מהדעת היסוד לעבודת כל היום כולו, שהתחלתה באמירת מודה אני לפניך כו', שהוא ענין ההודאה,

(32) נג, א. נח, סע"ב ואילך. (33) ראה ברכות יג, ב. עירובין צה, סע"ב. (34) שם יג, ב. וש"נ. (35) תנחומא עקב ב. דבר פ"ו, ב. (36) אבות רפ"ב. (37) פל"ט (נג, א). (38) אבות פ"ד מ"ב. (39) בתחלתה. וראה גם רד"ה ואברהם זקן תשל"ח (תורת מנחם ספר המאמרים תשרי ע' שז).

זאת הארץ

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 אָנִי לְפָנֶיךָ כו' שאומרים מיד כאשר מתעוררים מהשנה, שְׁהוּא עֲנָן הארץ זוכים לחלוקת וכיבוש אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כּוּלָּה בַּפְּשׁוּטוֹת, 13
2 הַהוּדָאָה במובן של מודה ומסכים, 14
3 בִּיטוּל וְקִבְלָתָהּ עַל שְׁמִצָּד 1 בִּיטוּל וְקִבְלָתָהּ עַל שְׁמִצָּד 1
4 אָמוּנָה פְּשׁוּטָה כו', וְנִמְשָׁךְ 2 וְנִמְשָׁךְ 2
5 אַחֵר כֶּן בעבודת ה' בהמשך היום 3
6 בְּאוֹפֶן דְּרִיעָה היינו לפרנס ולהגדיל 4
7 אָמוּנָה 40 שהאמונה שמצד עצמה 5
8 הִיא דִּבְרֵי 'מְקִיף', תחדור ותהיה ניכרת 6
9 וּנְרִגְשָׁתָה בְּכַחוֹת פְּנִימִיִּים כו'. 7
10 וְעַל יְדֵי זֶה עבודת ה' למעלה 8
11 מִטַּעַם וְרַעַת הַקְּשׁוּרָה בעניין הגורל 9
12 שֶׁלֹּמַעֲלָה מִהֲרַעַת שָׁבוּ הֵייתָה חֲלוּקָת 10

(40) תהלים לז, ג. תו"א הוספות תשא קיא, סע"א. לקו"ת ואתחנן ד, א ואילך. ו, א. שם, ג ואילך. (41) ישע"י כז, יב.
(42) ערכין לב, סע"ב. רמב"ם הל' שמיטה ויובל פ"י ה"ח. (43) ראה גם לקו"ת פרשתנו (מסעי) צב, ג.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ו תמוז, תשי"א
ברוקלין.

הרה"ג והרה"ח הו"ח אי"א נוי"מ

עוסק בצ"צ באמונה כו'

וכו' מהו"ר שלמה זלמן שי

שלום וברכה!

(ד... במה שכותב במכתבו בימי חג הגאולה, שרוצה הוא להשתתף במעמד פרטי שלי ומקוה שיצא מן המיצר אל המרחב כו', הנה בטח ידוע לו שאינני לוקח כסף מעמד מפני כמה וכמה טעמים ובמילא גם ההמחאות ששלח מונחים עד שידוע מה לעשות בהם, מובן הדבר מעצמו שבענין היציאה מן המיצר דעתה אל המרחב כוונתי רצוי ויה"ר שבמהרה ובעגלא דידן יוציאהו השי"ת מן המיצר אל המרחב מן המצרים וגבולים גשמיים אל המרחב בגשמיות כפשוטו, וגם מצדו יוציא את עצמו במה שתלוי בו מן המיצר אל המרחב גם ברוחניות, ובטח שמע מפתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר בשם זקנו כ"ק אדמו"ר (מוהר"ש) נ"ע, די וועלט זאגט אז מען קען ניט ארונטער דארף מען אריבער און איך זאג אז מען דארף לכתחילה אריבער, ואין הדבר תלוי אלא בתוקף עצמו וכמה שנדבר בהתעודות דחג הגאולה י"ב תמוז, אשר תוקף וביטול עצמי הן הן הכלים להתגבר על כל ההעלמות העכובים והסתרים, ואז רואין שאין זה אלא נסיון, ומובן מעצמו אז דאס מאכט א געשמאק אין עבודה...

בברכה לקיץ בריא ומתאים בהכנה טובה לשנה הבע"ל.

מוסג"פ קבלה מלשכת חשארין עה"ס ששלח.

בס"ד. שיחת ש"פ מטות מסעי, מבה"ח מנחם-אב, ה'תש"ל.

בלתי מוגה

א. שמו של החודש המתברך בשבת מברכים זה – בנוגע לדיני כתיבת שטרות ע"פ תורה, וכפי שאומרים גם בנוסח ברכת החודש – הוא: "מנחם אב".

ויתירה מזה, שיש דעות ששמו של החודש הוא "מנחם" (בלבד)¹. וגם להדעות שהשם הוא "מנחם אב", הרי נוסף לכך ש"מנחם" קודם ל"אב" (שזוהי קדימה לא רק בזמן (כמות), אלא גם בתוכן הענין (איכות), ובפרט שזהו ענין של תורה, שבה העיקר היא האיכות, ולא הכמות), הנה גם אם נכתב "מנחם" בלבד, הרי זה כשר, לפי שכבר נתפרסם בכל תפוצות ישראל ש"מנחם" קאי על חודש אב.

וכיון שזהו ענין ששייך לבני, תורה ויהדות (שהרי זה שם שנקרא ע"פ מנהג ישראל ש"תורה היא"², ונוגע לשטרות של בני שנעשים ע"פ תורה) – הרי מובן שכן היא המציאות ("עס איז טאקע אזוי"), שבחודש אב נוגע בעיקר וישנו הענין ד"מנחם", ענין הנחמה.

ב. ולכאורה אינו מובן:

איך אפשר לומר שבחודש זה דוקא ישנו ענין הנחמה – בה בשעה שלכאורה הרי זה להיפך, כלשון הכתוב³: "בחדשה ימצאונה" (חודש אחד יש בשנה וכו'), שלכן הרי זה חודש של היפך השמחה, כמארז"ל⁴ "משנכנס אב ממעטין בשמחה", ולכן יש כמה עניני שמחה שאסור לעשותם בחודש זה⁵, אלא יש צורך להמתין לחודש אלול; ואעפ"כ אומרים "יחדשהו כו' לשמחה", ועד שהחל משבת מברכים ישנו כבר ענין השמחה?!

לכאורה הי' אפשר לבאר זאת ע"פ משנת"ל⁶ בפירוש רש"י על הפסוק⁷ "משכנותיך ישראל", "אף כשהן חרבינן, לפי שהן משכון עליהן, וחורבנן כפרה... שנאמר⁸ כלה ה' את חמתו, ובמה כילה, ויצת אש בציון", והיינו, שחורבן ביהמ"ק (בחודש אב) הוא בדוגמת ענין המשכון שע"ז נשאת מציאותם של בני באופן שהם נצבים לעד, ונמצא, שהחורבן עצמו הו"ע של נחמה, כיון שע"ז נעשה הקיום של בני; וזהו אמנם רפואה מרה, אבל סוכ"ס הרי זה ענין של רפואה.

אבל, ביאור זה שייך לומר רק בנוגע לענין החורבן בפעם הראשונה, משא"כ בשנים שלאח"ז כו'.

ג. ויש לומר הביאור בזה:

ישנו דין ששלש שנים הוי חזקה⁹. וכיון שבנ"י נמצאים כבר בגלות הרבה יותר מג' שנים מזמן החורבן, היו צריכים כבר להתרגל לגלות.

ואעפ"כ רואים לפועל שבמשך כל הזמן יש אצל בני רגש של געגועים ותשוקה לצאת מהגלות (אפילו אצל אלו שנמצאים בארצות הרווחה, ששם יכולים לקיים תומ"צ כו'), ולא רק במחשבה, אלא גם בדיבור – כפי שאומרים בתפלת שמונה-עשרה ג"פ בכל יום: "את צמח דוד עבדך כו'", "ותחזינה עינינו בשובך לציון", עד "המחזיר שכינתו לציון",

(5) ראה אנציק' תלמודית (כרך א) ערך אב (ד) ס"ג (ע' יט ואילך). וש"נ.

(6) שיחת ש"פ בלק סט"ז (תורת מנחם – התוועדויות חס"א ס"ע 88 ואילך). וש"נ.

(7) בלק כד, ה.

(8) איכה ד, יא.

(9) ראה ב"ב כח, א ואילך.

(1) ראה גט פשוט אה"ע סקכ"ו סקל"ה. הובא בפתחי תשובה שם סק"ב. ובערוך השולחן שם סט"ז. וראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"מ ע' 292. וש"נ.

(2) ראה תוד"ה נפסל – מנחות כ, ב. מהרי"ל – הובא ברמ"א יו"ד ששע"ו ס"ד. מנהגים ישנים מדורא ע' 153. שו"ע אדה"ז אור"ח סוסק"פ. סתלב"ב ס"א. סתנ"ב ס"ד. סתצ"ד סט"ז. ועוד.

(3) ירמ' ב, כד (ובפרש"י) – הפטרת יום הש"ק זה.

(4) תענית כט, סע"א.

- 1 וכאשר מתאספים עשרה מישראל, שזהו"ע של פרהסיא¹⁰, אזי מכריזים זאת בגלוי,
- 2 ובודאי אומרים זאת בתפלה מתוך רגש הלב, דכיון ש"ה' יראה ללבב"¹¹, הרי מי הוא השוטה (ובלשון
- 3 הידוע¹²: "אטו בשופטני עסקינן") שיאמר זאת ללא רגש הלב? ...
- 4 ולכאורה: כיון שאמרו רז"ל¹³ "גלו לאדום שכינה עמהם", והיינו, שבזמן הזה נמצאת עיקר השכינה
- 5 בגלות¹⁴, הרי יש מעלה בחו"ל לגבי ארץ ישראל, וא"כ, מהי סיבת הגעגועים?
- 6 וגם: מהי התועלת בענין הגעגועים – וכדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר¹⁵: לא מרצוננו גלינו כו' ולא
- 7 בכחותינו נשוב לארץ ישראל, כך, שיש להמתין עד שיבוא זמן הגאולה, כמ"ש¹⁶ "אני ה' בעתה
- 8 אחישנה"?!
- 9 אך הענין הוא – שעצם ענין הגעגועים הו"ע של נחמה: כאשר נזכרים שנמצאים בגלות (שלכן ישנו
- 10 ענין הגעגועים), הרי זה פועל ענין של נחמה – שמסיימים את העבודה, ובפרט כשיודעים שנשאר רק
- 11 לסיים "פכים קטנים"¹⁷, וכשמסיימים את כל הבריורים (באופן שלא נשאר שום ניצוץ בגלות), אזי יוצאים
- 12 מהגלות.
- 13 ובפרט כאשר ענין הגעגועים בא לידי ביטוי גם בדיבור, כנ"ל, שע"ז נפעל ענין זה גם אצל נפש
- 14 הבהמית (כמובן מדברי רבינו הזקן¹⁸ ש"אי אפשר לנפש האלקית לבטא בשפתיים .. כי אם ע"י נפש
- 15 החיונית הבהמית כו'"), ועד שמתבטא גם באכילה ושתי', שענינם לפעול חיבור הנשמה עם הגוף, לקשר
- 16 גשמיות עם רוחניות ורוחניות עם גשמיות, וע"ז פועלים בני"י שענין זה יומשך גם בעולם.
- 17 ולכן: בבוא חודש אב, ובני"י מכריזים שנמצאים בגלות וביהמ"ק חרב כו' – הרי זה גופא פועל את
- 18 ענין הנחמה, "מנחם אב", ובאופן ש"הפכתי אבלם לששון"¹⁹ (והיינו, שלא זו בלבד שהאבל מתבטל
- 19 ממציאותו, אלא אדרבה, שנהפך לששון), ע"י הקב"ה, "הוי' מלכנו"²⁰, ש"אוחז בידיו ממש איש איש
- 20 ממקומו, כענין שנאמר²¹ ואתם תלוקטו לאחד אחד בני ישראל²² (שלכן אין להתיירא מאף אחד שיהי'
- 21 צורך להתגונן מפניו), ומוליך אותו אל הגאולה האמיתית והשלמה, ובאופן ד"פרזות תשב וגו'²³,
- 22 בקרוב ממש.
- * * *
- 23
- 24 ד. אע"פ שע"י ענין הגעגועים באים לגאולה – הרי אין זה ענין שנעשה בבת אחת, אלא במשך זמן.
- 25 וזהו גם הקישור לפרשת מסעי שקורין ביום הש"ק שבו מברכים חודש מנחם אב:
- 26 ידועה השאלה²⁴ על מ"ש²⁵ "אלה מסעי בני ישראל אשר יצאו מארץ מצרים": "להבין לשון אלה
- 27 מסעי שהוא לשון רבים, וכתוב אשר יצאו מארץ מצרים, והרי מארץ מצרים הוא רק יציאה ונסיעה
- 28 ראשונה כו'?"
- 29 ובדוגמת קושיית הזהר²⁶ על מ"ש²⁷ "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות": "כימי, כיום מבעי

(17) ראה גם תורת מנחם – התועדויות ח"ב ע' 181 ואילך. ועוד.

(18) תניא פל"ז (מז, א).

(19) ירמ' לא, יב.

(20) ישע' לג, כב.

(21) שם כז, יב.

(22) פרש"י נצבים ל, ג.

(23) זכרי' ב, ח.

(24) לקו"ת פרשתנו (מסעי) פח, ג.

(25) ריש פרשתנו (מסעי).

(26) ח"ג קעו, רע"א. וראה גם זח"א בהשמות סי' כה (רסא, ב), הובא באוה"ת נ"ך עה"פ סק"ז (ע' תפז).

(27) מיכה ז, טו.

(10) ראה גם תורת מנחם – התועדויות חנ"ט ע' 208. וש"נ.

(11) שמואל-א טז, ז.

(12) ראה ב"ק פה, א. ב"מ מ, א. ב"ב ז, א. ועוד.

(13) ספרי סוף פרשתנו (מסעי). וראה מגילה כט, א.

(14) נזכר גם מדברי רבינו הזקן בענין לאה ורחל (ראה תו"א ויצא כב, סע"ד ואילך, ש"אחר חורבן בהמ"ק שגלו ישראל וגלתה עמהם השכינה, שהיא בחי' רחל, שהיא בבחי' גלות בע' שרים, ואינה מאירה כלל מערך הגילוי שהיתה מאירה בזמן הבית .. ומ"מ נשאר מאיר בא"י בחי' לאה .. אך .. הוא עלמא דאתכסיא והעלם כו'". ובתו"ח שם ל, ד: "מטעם זה יש תרון מעלה בזמן הגלות").

(15) סה"ש תרפ"ז ע' 169. וש"נ.

(16) ישע"י ס, כב.

לי', דהא בחד זמנא נפקו כו", שהרי היציאה ממצרים היתה ביום אחד, כמ"ש²⁸ "למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים"?

ומבואר בזה²⁹, ש"כל המ"ב מסעות", "עד חנייתם בירדן יריחו", "נק' הכל אשר יצאו מארץ מצרים", כי, תכלית היציאה ממצרים היא הכניסה לארץ ישראל, ולכן, כל זמן שעדיין לא נכנסו לארץ ישראל, והיינו, כל זמן שנמצאים עדיין בגלות, הרי זה עדיין באמצע היציאה ממצרים, עד שמגיעים לירדן יריחו³⁰, שבזה נרמזת גם הגאולה האמיתית והשלימה, כי "יריחו הוא בחי' ריח", "ולעתיד לבוא יתגלה בחי' זו", כמ"ש במשיח "והיריחו ביראת ה'³¹.. דמורת ודאין³², וזהו ג"כ בחינת ירדן יריחו".

וכיון שהתורה היא נצחית³³, ישנו ענין זה גם בעבודת האדם – כתורת הבעש"ט³⁴ שאצל כל אחד מישראל ישנם כל פרטי מ"ב המסעות במשך כללות ימי חייו במשך ק"כ שנה, החל מירידת נשמתו למטה עד שמגיע אל התכלית – "והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה"³⁵.

ובפרטיות יותר ישנו ענין זה גם בכל יום ויום³⁶ – בשעת ק"ש ותפלה שזהו "ענין מסירת נפש ממש כמו בצאתה מן הגוף כו"³⁷, שאז נגאלים כל הניצוצות שנתבררו ע"י עבודתו; ולא רק בנוגע לעצמו, אלא גם בנוגע להזולת – שרק אז יכולה להיות היציאה מן הגלות (שזוהי התכלית של ענין הגעגועים), כי, כל זמן שהזולת לא נתברר, אין ביכולתו לצאת מן הגלות בעצמו, כיון שהיציאה מהגלות היא רק לאחר גמר בירור כל הניצוצות כו"³⁸.

ה. והנה, בנוגע לכניסה לארץ ישראל³⁹ נאמר⁴⁰ "אך בגורל יחלק את הארץ", וכן בפרשתנו: "והתנחלתם את הארץ בגורל"⁴¹, "זאת הארץ אשר תפול לכם וגו'"⁴², ומפרש רש"י: "על שם שנתחלקה בגורל נקראת חלוקה לשון נפילה", וכמובא במפרשי רש"י⁴³ שזהו ע"ד מ"ש⁴⁴ "הפיל פור הוא הגורל". והענין בזה:

גורל – הו"ע שלמעלה מטעם ודעת, וכפי שמבאר רבינו הזקן באגה"ק⁴⁵ בענין "במאי הוי זהיר טפי"⁴⁶, ש"כמו שאברי האדם כל אבר יש לו פעולה פרטית ומיוחדת.. כך בכל מצוה מאיר אור פרטי ומיוחד מאור א"ס ב"ה", ובהתאם לכך יש לכל אחד מצוה מיוחדת שבה צ"ל "זהיר טפי", ומצוה זו היא ה"שער" וה"צינור" שעל ידם עולים כל שאר המצוות כו"⁴⁷, ומסיים, ש"יתרון האור הזה לנשמות פרטיות אינו בבחי' טעם ודעת מושג, אלא למעלה מבחינת הדעת.. ודוגמתו למטה הוא בחינת הגורל ממש".

ויש לבאר דיוק הלשון "בחינת הגורל ממש":
ידוע שיש ב' פירושים בענין שהנשמה היא "חלק אלקה ממעל ממש"⁴⁸: (א) אלקות ממש, (ב) מלשון ממשות, כמו דבר שיכולים למשש, והיינו, שגם בהיות הנשמה למטה במקום שישנו ענין המישוש, ה"ה אלקות ממש (ובלשון הידוע⁴⁹: כפי שאלקות נעשה בבחי' נברא).

לשון רבים, מלכות (אימא תתאה ומטרוניתא) ובינה (יהל אור ע' תמד), שזהו"ע ירושלים של מטה וירושלים של מעלה שמכוונת כנגדה (ראה לקו"ת פקודי ד, א ואילך).

(40) פינסס כו, נה.

(41) מסעי לג, נד.

(42) שם לד, ב.

(43) שפ"ח.

(44) אסתר ג, ז. ט, כד.

(45) סוסי"ז.

(46) שבת קיח, סע"ב.

(47) ראה סה"ש תרצ"א ס"ע 264 ואילך. וש"נ.

(48) תניא רפ"ב. וראה גם תניא עם לקוט פירושים מרבותינו

נשיאינו לתניא רפ"ב (ע' ח ואילך). וש"נ.

(49) ראה ביאורו"ז לאדמו"ר האמצעי פינסס קיד, ד ואילך.

ולאדמו"ר הצ"צ ע' תקמו ואילך. ועוד.

(28) פ' ראה טז, ג.

(29) לקו"ת שם פט, ב.

(30) בענין זה נזכר מאמר הגמרא (בכורות נה, א): "הרי הוא אומר מעבר לירדן ירחו קדמה מזרחה, מה ירחו ארץ כנען, אף ירדן ארץ כנען".

(31) ישעי' יא, ג.

(32) סנהדרין צג, ב.

(33) תניא רפי"ז. ובכ"מ.

(34) ראה כש"ט בהוספות ס"ל. וש"נ.

(35) קהלת יב, ז. וראה לקו"ת ר"פ האזינו. ובכ"מ.

(36) ראה אוה"ת פרשתנו (מסעי) ס"ע א'שנב.

(37) תניא פמ"א (נח, סע"א).

(38) ראה גם תורת מנחם – התוועדות ח"ל ס"ע 274 ואילך.

וש"נ.

(39) ובפרטיות יותר – "ארצות החיים" (תהלים קטז, ט),

1 וכמו"כ י"ל בענין "בחינת הגורל ממשי" – ממש בחי' הגורל שלמעלה מטו"ד, שהו"ע עצם הנשמה;
2 ובאופן כזה נמשך גם למטה במקום המישוש.

3 וזהו "אך בגורל יחלק את הארץ" – שענין הכניסה לארץ מוכרח להיות ע"י ענין הגורל שלמעלה
4 מטו"ד, כיון שדוקא ע"י יכול להיות בירור הניצוצות כו'.

5 ועי"ז זוכים לביאת המשיח, שגם זה ענין שלמעלה מטו"ד, כדאיתא בגמרא⁵⁰ "שלשה באין בהיסח
6 הדעת .. משיח כו'".

7 ואז יגאלו כל הניצוצות⁵¹ באופן של גאולה שלימה, ובאופן ד"שמתח עולם על ראשם⁵² – "ונג
8 ראשם" דייקא, בבחי' מקיף, כי, ככל שירבה הגילוי בפנימיות, ישארו עוד ענינים בבחי' מקיף⁵³ כו'⁵⁴.

9 * * *

10 ו. מאמר (כעין שיחה) ד"ה זאת הארץ אשר תפול לכם וגו'.

11 * * *

12 ז. הביאור בפירוש רש"י על הפסוק⁴² "זאת הארץ אשר תפול לכם וגו'", "לפי שהרבה מצות נוהגות
13 בארץ ואין נוהגות בחוצה לארץ הוצרך לכתוב מצוני גבולי רוחותי סביב, לומר לך מן הגבולים הללו
14 ולפנים המצות נוהגות", "תפול לכם", "על שם שנתחלקה בגורל נקראת חלוקה לשון נפילה. ומדרש
15 אגדה אומר, ע"י שהפיל הקב"ה שריהם של ע' אומות מן השמים וכפתן לפני משה, אמר לו, ראה אין
16 בהם עוד כח",

17 – שאין לומר שכוונת הכתוב להודיע גבולות הארץ לצורך הכיבוש, דא"כ, הי' צריך לצוות את יהושע
18 שהכניס את בני' לארץ. ועכצ"ל, שכוונת הכתוב היא בנוגע למצוות הנוהגות בארץ ("מן הגבולים הללו
19 ולפנים", ולא מחוצה להם, גם לא בעבר הירדן), ולכן נאמר הציווי ע"י משה דוקא, כמו כל המצוות,
20 גם התלויות בארץ;

21 החילוק בין "תפול" שנאמר כאן בנוגע לכיבוש הארץ כולה, ל"תחלק"⁵⁵ שנאמר בנוגע לחלוקת הארץ
22 לכל שבט בפ"ע ע"פ הגורל, והצורך בב' הפירושים ב"תפול" –

23 הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס⁵⁶ בלקו"ש חי"ג ע' 122 ואילך.

24 * * *

25 ח. בנוגע לאגרת התשובה – צריך להבין בנוגע לכללות פרק י"ב שבו מבואר "טעם השמחה ביסורי
26 הגוף", מהי שייכותו לענין התשובה?!

27 בשלמא בסוף פ"א, נזכר ענין זה בדרך-אגב – בנוגע לזכרון החטא, ש"יועיל .. בכדי לקבל בשמחה
28 כל המאורעות כו'"; משא"כ בפרק י"ב הרי זה בא בתור ענין בפני עצמו, ובאריכות בפרק שלם שמדבר
29 רק בענין זה (מלבד התיבות האחרונות: "ודעת לנכון נקל ומשכיל על דבר ימצא טוב", שכבר נתבארה⁵⁷
30 שייכותן לכללות אגרת התשובה). וצריך להבין מה שייך ענין זה לאגרת התשובה שמדברת אודות ענין
31 התשובה.

32 ואין לומר שענין זה נוגע לעבודת התשובה, דכיון שיסורי הגוף הם "טובה גדולה ועצומה לנפש
33 החוטאת למרקה כו'", צריך להתפלל ולבקש מהקב"ה שיהיו לו יסורים, כדי שתהי' לו כפרה – שהרי

(54) חסר הסיום (המו"ל).

(55) פינחס כו, נג.

(56) בשילוב שיחת ש"פ מטו"מ תשכ"ו.

(57) שיחת ש"פ האזינו, י"ג תשרי תשכ"ט סט"ז ואילך (תורת

מנחם – התוועדויות חנ"ד ע' 72 ואילך).

(50) סנהדרין צז, א.

(51) שהם בדוגמת הנשמה שמעולם לא הלכה לגלות כו'

(סה"ש תרפ"ז ע' 170. ור"ג).

(52) ישע"י לה, יו"ד. נא, יא.

(53) ראה לקו"ת ואתחנן ז, ב ואילך. ובכ"מ.

1 כבר נתבאר בהתחלת אגה"ת⁵⁸ בנוגע לגמר הכפרה ע"י יסורים, שזהו דוקא כאשר "הקב"ה מביא
2 עליו יסורים, וכמ"ש⁵⁹ ופקדתי בשבט וכו', ופקדתי דייקא", ואדרבה – יהודי מבקש בתפלתו (ובדאי
3 פועל זאת): "מה שחטאתי לפניך מחוק כו' אבל לא ע"י יסורים וחליים רעים"⁶⁰.
4 וכפי שיתבאר לקמן.

* * *

6 ט. המבואר בפירוש רש"י ש"הפיל הקב"ה שריהם של ע' אומות כו' לפני משה, אמר לו, ראה אין
7 בהם עוד כח" – נוגע במיוחד למצב באה"ק בזמן האחרון:
8 כאשר גוים מכריחים יהודים להחזיר שטחים – צריך לדעת, שגוי מצד עצמו אין לו כח, אלא זהו
9 רק בגלל שיהודי זועק שאין לו כח להחזיק את השטחים, כפי שיהודים מנסים כבר במשך שלש שנים
10 דרך "דלת אחורית" לבקש שיקחו בחזרה את השטחים, בגלל שאינם יכולים להחזיק בהם.
11 – אפשר לגלות "סוד", שיש תכנית להחזיר את יריחו ושכם, וגם את חברון⁶¹, ואפילו בנוגע
12 לירושלים העתיקה רוצים לקבעה בתור עיר ששייכת לשלשת הדתות⁶²! אלא שמחפשים דרך איך לעשות
13 זאת באופן שלא יתפסו מה שקורה, כדי שלא יתעורר רעש!...
14 כדי להקל את הנסיון בדבר – עשה הקב"ה נס, שבמשך שלש שנים לא רצו הערבים לעשות שלום,
15 וזאת – כדי שיהודים יוכלו להחזיק בשטחים.
16 אבל כמה זמן יכול הדבר להימשך? – ולכן אומרים עכשיו שרצונם לעשות שלום, ובלבד שיחזירו
17 את השטחים.
18 י. אך גם עכשיו עושה הקב"ה את הנסיון קל יותר – עי"ז שהם אומרים שמוכנים לעשות שלום,
19 בתנאי שתהי' הפסקת-אש במשך תשעים יום⁶³:
20 מהו ההגיון בהפסקת-אש למשך תשעים יום?! – ממה-נפשך: אם הם מוכנים באמת לעשות שלום
21 – שיחתמו על הסכם שלום תוך עשרים וארבע שעות, ואז תיפסק המלחמה לתמיד!
22 [ואין לומר שזהו בגלל ש"יארינג"⁶⁴ לא מוכן לדבר אודות שלום כל זמן שיש חילופי אש, כיון שהדבר
23 מבלבל אותו – שהרי ראו במוחש שעד עתה דיבר אודות שלום גם בשעה שהתנהלו חילופי אש].
24 אלא מאי, ברור הדבר, כפי שידועים הכל, שכל כוונתם בהפסקת-אש למשך תשעים יום אינה אלא
25 כדי שיוכלו לבנות בתעלת-סואץ מבצרים חדשים ולמלאותם בנשק חדש וכו' – שכבר נמצא ועומד מוכן
26 בלוב, צרפת או רוסיה, ומחכים רק להזדמנות שיוכלו להעבירו לשם, כיון שאינם יכולים להעבירו, בגלל
27 שבמשך שלשת החדשים האחרונים מפגיזים את המקום ללא הרף, כדי למנוע את הקמת המבצרים
28 ומשלוח הנשק כו'. ולכן דרושה להם הפסקת-אש למשך תשעים יום עכ"פ, ויש להם כבר תירוץ מן
29 המוכן מדוע לא מכבדים אותה!
30 [וכדרך הדיפלומטיא – כותבים "חוזה" בלשון שיכול להתפרש בשני אופנים, כיון שהעיקר הוא שיהי'
31 נראה יפה בגלוי, ואילו עצם הענין – יכולים לסלף. וכפי שאמר פעם שר-החוץ, שענין הדיבור הוא כדי
32 להעלים על המחשבה... לדבר באופן מסויים ולחשוב להיפך, ובלבד שבגלוי יהי' נראה יפה ועדין. –
33 רוצים לירד לחייו, אבל עושים זאת ב"עדינות", עם "כפפות של משי", ובלשון הגמרא⁶⁵: "ואהבת לרעך
34 כמוך"⁶⁶ – ברור לו מיתה יפה!...].

(58) פ"א. ראה גם שיחת ש"פ מטו"מ, מבה"ח מנ"א דאשתקד סכ"ה (תורת מנחם – התועדויות חנ"ז ס"ע 153). וש"נ.

(59) תהלים פט, לג. בענין זה נזכר גם מדברי אדמו"ר מהוריי"צ (ראה תורת מנחם – התועדויות חנ"ז ע' 27). וש"נ, שלכתחילה לא הי' רוצה את יסורי המאסר, אבל בדיעבד, אינו מוותר על זה!

(60) ראה גם מכתב ג' תמוז שנה זו (אג"ק חכ"ו ע' תיח ואילך). וש"נ.

(61) ראה גם מכתב ג' תמוז שנה זו (אג"ק חכ"ו ע' תיח ואילך). וש"נ.

(62) ראה גם מכתב ג' תמוז שנה זו (אג"ק חכ"ו ע' תיח ואילך). וש"נ.

(63) ראה גם מכתב ר"ח מנ"א; י"ח מנ"א שנה זו (אג"ק חכ"ו ע' תיח ואילך). וש"נ.

(64) ראה גם מכתב ג' תמוז שנה זו (אג"ק חכ"ו ע' תיח ואילך). וש"נ.

(65) ראה גם מכתב ג' תמוז שנה זו (אג"ק חכ"ו ע' תיח ואילך). וש"נ.

(66) ראה גם מכתב ג' תמוז שנה זו (אג"ק חכ"ו ע' תיח ואילך). וש"נ.

(58) פ"א. ראה גם שיחת ש"פ מטו"מ, מבה"ח מנ"א דאשתקד סכ"ה (תורת מנחם – התועדויות חנ"ז ס"ע 153). וש"נ.

(59) תהלים פט, לג. בענין זה נזכר גם מדברי אדמו"ר מהוריי"צ (ראה תורת מנחם – התועדויות חנ"ז ע' 27). וש"נ, שלכתחילה לא הי' רוצה את יסורי המאסר, אבל בדיעבד, אינו מוותר על זה!

(60) ראה גם מכתב ג' תמוז שנה זו (אג"ק חכ"ו ע' תיח ואילך). וש"נ.

(61) ראה גם מכתב ג' תמוז שנה זו (אג"ק חכ"ו ע' תיח ואילך). וש"נ.

(62) ראה גם מכתב ר"ח מנ"א; י"ח מנ"א שנה זו (אג"ק חכ"ו ע' תיח ואילך). וש"נ.

(63) ראה גם מכתב ג' תמוז שנה זו (אג"ק חכ"ו ע' תיח ואילך). וש"נ.

(64) ראה גם מכתב ג' תמוז שנה זו (אג"ק חכ"ו ע' תיח ואילך). וש"נ.

(65) ראה גם מכתב ג' תמוז שנה זו (אג"ק חכ"ו ע' תיח ואילך). וש"נ.

(66) ראה גם מכתב ג' תמוז שנה זו (אג"ק חכ"ו ע' תיח ואילך). וש"נ.

- 1 וכיון שכן, הרי הפסקת-אש עתה למשך תשעים יום היא דבר שאינו מתקבל בשכל כלל, אלא הוא
- 2 היפך השכל ממש – כיון שע"ז ירד לטמיון כל מה שהשקיעו בזה במשך שלשת החדשים האחרונים,
- 3 ריבוי ממון (בסכומים של מליונים), והעיקר: כו"כ קרבנות רח"ל!
- 4 ומה שהם טוענים שישלחו לשם משגיחים שיהיו אחראים שלא יבנו וכו' – ראינו כבר עד כמה אפשר
- 5 לסמוך על הבטחותיהם, כפי שאירע בשנת 56 (ועד"ז לפנ"ז בשנת תש"ח), שארבע מדינות חתמו שהם
- 6 אחראים לשמירת השלום ושלחו משגיחים וכו', ואעפ"כ, כש"נאצר" רק רמז באצבעו הקטנה (אפילו לא
- 7 הגדולה...), ארזו מיד את חפציהם וחזרו איש תחת גפנו!
- 8 ובפרט עכשיו, שלפני כמה שבועות נסע לשם "משגיח" כדי לדבר אודות שלום, לאחר שקיבל רשיון
- 9 לבוא, וידעו שהוא עומד לבוא, ואעפ"כ הרגו אותו – כפי שהתפרסם בכל העיתונים, ואין פוצה פה
- 10 ומצפץ!
- 11 לפני שלש שנים הבטיח נשיא ארה"ב הקודם שישלח לשם את צי האניות עם כל נושאי כליו, ושום
- 12 דבר לא הועיל, כך, שאי אפשר לסמוך עליו, ומכ"ש עתה, שהוא בעצמו אינו אחראי לחיילים שלו
- 13 בקמבודיא ובוויצטנאם.
- 14 וכל הצרה היא – שלא יוצאים בתוקף לומר את האמת, שאי אפשר לקבל הצעה זו, שהיא היפך
- 15 השכל, בגלל הפחד או הבושה מפני ידיד-טוב (בה בשעה שהוא בעצמו יודע שזהו דבר שאין לו מקום
- 16 בשכל), וטוענים, שאי אפשר לקבל הצעה זו בגלל שיש כמה אנשים בפנים שאינם מסכימים על זה....
- 17 (שזוהי טענה שיש עלי' תשובה – לזרוק את אלו שאינם מסכימים, ובמילא ישארו רק אלו שמסכימים
- 18 על זה, ח"ו שיהי' כן).
- 19 והסיבה לכך היא – בגלל החסרון באמונה בהקב"ה ש"הפיל שריהם של ע' אומות לפני משה ואמר
- 20 לו, ראה אין בהם עוד כח", כפי שהראה הקב"ה במלחמת ששת הימים, ועוד לפנ"ז, בשנת 56, ובשנת
- 21 תש"ח, ואעפ"כ לא תפסו זאת עדיין!
- 22 יא. וכן הוא בנוגע לענין "מיהו יהודי" – שחסר באמונה במעלתו של יהודי, מצד הענין ד"המבדיל
- 23 בין ישראל לעמים".
- 24 וענינים אלו קשורים זב"ז: כיון שחסר התוקף לומר שישנו הענין ד"המבדיל בין ישראל לעמים",
- 25 וגוי נשאר גוי אא"כ ישנו גיור כהלכה – כמו"כ חסר התוקף לומר בווישניגטון שארץ ישראל שייכת לעם
- 26 ישראל בגלל ש"ברצונו .. נתנה לנו"⁶⁷, בברית בין הבתרים עם אברהם אבינו.
- 27 שאלתי משהו: אם אין צורך בגיור כהלכה – מהו הצורך להטריח יהודי דוקא לערוך את הגיור, בה
- 28 בשעה שגם גוי יכול לעשות זאת (כמו קבלת אזרחות, שאינה שייכת לעניני דת), שהרי בין-כך אין זה
- 29 ע"פ הלכה? – גם גוי יכול לבדוק את חבירו הגוי, אם הוא מתכוין ברצינות להיות יהודי, אם יש לו
- 30 איזו ידיעה אודות עניני יהדות – לשאול אותו אם שמע אודות אברהם יצחק ויעקב, ולבחון אותו אם
- 31 הוא יודע כמה מילים ב"עברית", ואז – "לגייר" אותו.
- 32 אך לא קבלתי מענה על שאלה זו. – לאחרונה נעשה סדר חדש, שלא עונים! כיון שאין לו תשובה,
- 33 ואם ישיב שלא באופן המתאים, יפטרו אותו, לכן לא עונה כלל. ולכאורה: אם אני שואל שאלה, ואין
- 34 לך מה להשיב, הרי אני צודק! אבל גם זה לא מתקבל. – יש לך קושיא, אז יש לך קושיא!...
- 35 ושאלה נוספת: אם א"י היא מדינה דמוקרטית – מדוע לא יושבים גוים ב"בית המשפט העליון"?
- 36 כיון שבא"י גרים מליון גוים, הרי לפי מספר האחוזים, צ"ל בבית המשפט העליון שני גוים, ואז, יוכלו
- 37 להתיר גרושה לכהן וכיו"ב! – אמנם לעת-עתה לא חשבו על זה, ב"ה, אבל מהי הראי' שבעתיד לא
- 38 יקרה הדבר?!

- יב. וכששואלים מדוע לא יוצאים מהממשלה בגלל גזירה זו – נפלו על המצאה חדשה:
- זהו דבר שנוגע לכו"כ משפחות – שתהי' להם פרנסה, שהרי אם יצאו מהממשלה, יאבדו את משרותיהם וכו'. וכיון שגם אם הם יצאו מהממשלה תשאר הגזירה בקיומה, א"כ, אין סיבה שכמה משפחות דתיות – וביניהם גם מחסידי ליובאוויטש – יאבדו את פרנסתם.
- ובכן: המענה על זה – שבענין של מיהו יהודי ישנם ג' העבירות: גילוי עריות, עבודה זרה ושפיכות דמים,
- שהרי עי"ז באים לנישואין בין יהודי לגוי שקיבל (בוינה או בקפריסין) "תעודת נייר" שהוא יהודי, שזהו"ע של גילוי עריות כפשוטו, ועד"ז גם הענין של עבודה זרה ושפיכות דמים, כמדובר כמ"פ, ואין להאריך ב"זכותם" (בלשון סגי-נהור) של ישראל –
- שעליהם ישנו החיוב ד"יהרג ואל יעבור"⁶⁸, והרי אין פירוש הדברים "יהרג" דוקא, ולא דבר קל יותר, אלא אדרבה: אפילו יהרג, וכ"ש דבר קל יותר, כמו הוויתור על פרנסה!
- ובנוגע לפרט זה, יש ללמוד מאותם ששה שרים שיצאו מהממשלה ובגלל זה איבדו את פרנסתם!
- עד עכשיו היו כמה "עזי-פנים" שהרעישו נגד הגזירה, אבל לאחרונה השתתקו. וכששאלתי מהי סיבת הדבר, השיבו, שעורכים אסיפות חשאיות. ועל זה שאלתי: אולי האסיפות הם בנוגע ל"כסא" – שהרי לאחרונה התרוקן א' הכסאות בממשלה, ונתעורר משא-ומתן ליתן ה"כסא" לא' מאלו שעד עכשיו צעקו, כדי להשקיטו, עי"ז שיציעו לו משרה של "שר" או לכל-הפחות סגן-שר...
- ומוסיפים לומר, שהסיבה לכך שלא מדברים עכשיו אודות "מיהו יהודי" היא – כיון שעכשיו יש ענינים חשובים יותר, כמו שביתת ה"אחיות" שקיימת עכשיו בא"י, שזהו ענין גדול הקשור עם ביקור חולים ועד להצלת נפשות וכו', ובפרט שיש עכשיו "תכנית רֶאָדוּשֶׁרס"⁶⁹, כך, שאין זמן עבור "מיהו יהודי", ובמילא רוצים לדחות זאת לאחרי הקיץ.
- וכך חושבים שבמשך הזמן ישתתק הדבר, כפי שאכן הי' בנוגע לכמה ענינים. – אין עניני לעורר מחלוקת, לא עם יחיד ולא עם ציבור, אבל מוכרחני לפרסם ברבים, שהגזירה של "מיהו יהודי" בתקפה עומדת! – שלא יחשבו שהמצב נעשה יותר טוב, אלא המצב נשאר כמקודם, ואין בדעתם לשנותו!
- יג. וכל זה בא כתוצאה מזה שוויתרו בנוגע לטלוויזיא בשבת, בנוגע לניתוחי מתים, ובנוגע להיתר עבודה בשבת⁷⁰.
- ולפלא – שבכל הענינים מעורבים יהודים דתיים דוקא: בנוגע לניתוחי מתים הי' זה יהודי דתי שעמד בראש הענין, וכן בנוגע לעבודה בשבת. ועד"ז בנוגע ל"מיהו יהודי" – יכולים לגלות עכשיו שכל ההצעה באה מהדתיים!
- [ומענין לענין⁷¹:
- א' הרבנים פנה אלי, שלא אכריז ש"מבצע תפילין" עוזר לחיילים שעומדים בחזית בתעלת סואץ, כיון שזהו דבר שאינו מתקבל בשכל. וכשאני רוצה – ממשיך הרב הנ"ל – לומר ליהודי שיניח תפילין בגלל שכך צוה הקב"ה, לא ישמע לי, באמרו, שמי שאומר שהנחת תפילין תעזור בתעלת סואץ, אינו מן הישוב, ואין מה לשמוע לו! – הוא יודע אודות תכסיסי מלחמה, שכדי לנצח במלחמה יש צורך בכלי נשק וכו', אבל לא תפילין!
- והגע עצמך: הרב בעצמו הוא יהודי מאמין, ולמד דרשת חז"ל במסכת ברכות⁷²: "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך"⁷³. .. אלו תפילין שבראש", והוא בעצמו אומר פעמיים בכל יום בק"ש:

(71) ראה גם שם ע' 463.

(72) ו, א. וש"נ.

(73) תבוא כח, יו"ד.

(68) סנהדרין עד, א.

(69) = תכנית שהציע מזכיר המדינה דארה"ב למו"מ בין ישראל למצרים וירדן בחסות האו"ם.

(70) ראה גם תורת מנחם – התועדויות ח"ס ע' 497. וש"נ.

1 "והי' אם שמוע תשמעו גו'", אזי "ונתתי מטר ארצכם גו' ואכלת ושבעת", "למען ירבו ימיכם וימי בניכם
2 על האדמה גו' 74 – בארץ ישראל (ואם לא ח"ו, אזי כו'), ובודאי מאמין בזה, ואעפ"כ, כשהדבר בא
3 לידי פועל ממש, ואומרים לו שהנחת תפילין עוזרת בתעלת סואן, אומר, שזהו דבר שאין לו מקום
4 בשכל!].

5 ולמרות שאותם דתיים הזניחו את כל הענינים הנ"ל, משאירים אותם בממשלה, כדי שיתנו הכשר על
6 "עירוב תבשילין" ... – ע"ד שמצינו בנוגע לירבעם בן נבט⁷⁵, שביחד עם זה שיענישו אותו על שהעמיד
7 עגלי זהב⁷⁶, יענישו אותו גם על שביטל עירוב תבשילין!

8 יד. ויה"ר שהשי"ת יעזור ויבוא כבר משיח,

9 וכפי שאמר הרה"צ ר' לוי יצחק מבארדיטשוב: רבונו של עולם! תביא מהר את המשיח, כי תיכף
10 כבר לא יהי' לך למי להביא אותו! ... (אף שיהודים שומרי תומ"צ ישארו תמיד, ולא יתבטלו ח"ו; יכול
11 להיות חילוק רק בכמות, אבל לא באיכות)⁵⁴.

* * *

12 טו. הביאור באגרת התשובה:

13 ענין השמחה ביסורים – נתבאר בתניא פכ"ו (בגימטריא הוי'), ש"גם זו לטובה, רק שאינה נגלית
14 ונראית לעיני בשר, כי היא מעלמא דאתכסי' .. י"ה (משם הוי'), וז"ש⁷⁷ אשרי הגבר אשר תיסרנו י"ה
15 וגו', ולכן ארז"ל⁷⁸ כי השמחים ביסורים עליהם הכתוב⁷⁹ אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו, כי
16 השמחה היא מאהבתו קרבת ה' .. (ש)היא ביתר שאת ומעלה אין קץ בעלמא דאתכסיא .. ועל כן זוכה
17 לצאת השמש בגבורתו לעתיד לבוא, שהיא יציאת חמה מנרתקה שהיא מכוסה בו בעוה"ז, ולעתיד תתגלה
18 מכסוי', דהיינו שאז יתגלה עלמא דאתכסיא ויזרח ויאיר בגילוי רב ועצום וכו'".

19 ולכאורה אינו מובן: כיון שזהו טוב מכוסה – מה נוגע שהאדם יהי' שמח מזה?

20 והביאור בזה – שכיון שהטוב הוא מכוסה, הרי מצד עצמו יכול להשאר למעלה, ולא להיות נמשך
21 למטה, אך ע"י רגש השמחה פועלים שיומשך ויתגלה למטה⁸⁰ – עוד לפני הזמן דיציאת חמה מנרתקה
22 לעתיד לבוא. ועוד זאת, שענין זה גופא ממהר את הזמן דיציאת חמה מנרתקה לעתיד לבוא, שהרי ענין
23 זה (ככל הגילויים דלעתיד לבוא) תלוי במעשינו ועבודתינו במשך זמן הגלות⁸¹.

24 וכן הוא בנוגע להמבואר באגה"ת טעם השמחה ביסורי הגוף – שכיון שענין זה נוגע למירוק הנפש,
25 – שתהי' לא רק כפרה ומחילת העון שנעשית ע"י עזיבת החטא בלבד, באופן ש"אין מזכירין לו
26 דבר וחצי דבר כו'", אלא "שיהי' לרצון לפני ה' ומרוצה וחביב וכו'", כפי שנעשה ע"י הקרבן (כמ"ש⁸²
27 "ונרצה לו לכפר עליו", ש"אין זו כפרת נפשו, אלא לכפר לפני ה' להיות נחת רוח לקונו"), או ע"י
28 התענית ש"הוא במקום קרבן" (כמשנת⁸³ל), וכן ע"י יסורי הגוף (כפי שממשיך בחצע"ג: "בפרט
29 בדורותינו אלה שאין ביכולת להתענות כפי מספר כל הצומות .. הצריכות למירוק הנפש כו'", שמזה
30 מובן שענין יסורי הגוף הוא כמו התענית) –

31 הרי זה צריך להיות מתוך רגש של שמחה⁸⁴.

32 [לאחרי תפלת מנחה התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן הניגון "כי אלקים יושיע ציון"].

(80) ראה גם שיחת ש"פ מטות, מבה"ח מנ"א תשכ"ב ס"ז
ובהערה 65 (תורת מנחם – התוועדות חל"ד ע' 203). וש"נ.
(81) תניא רפ"ז.
(82) ויקרא א, ד.
(83) אגה"ת פ"ב.
(84) חסר סיום ההתוועדות (המו"ז).

(74) עקב יא, יג ואילך.
(75) אגרת השמד פ"ד. וראה גם אגרת תימן ספ"א.
(76) מלכים"א יב, כח-כט.
(77) שם צד, יב.
(78) שבת פח, ב. וש"נ.
(79) ס' שופטים ה, לא.

לקוטי-שיחות פרשת מטות כרך יח שיחה א

מתורגם ללשון הקודש

25 (א) בדברי בלעם "אפילו אתם מכניסים כל המונות
26 שבעולם אין אתם יכולים להם" כי "שמא מרובים אתם
27 מן המצרים", אין הראיה ממין הנידון. אמנם, "אתם"
28 בלבד אינכם "מרובים מן המצרים", אך ביחד עם "כל
29 המונות שבעולם" הם בודאי מרובים מן המצרים, כי
30 המצרים הם אומה אחת בלבד, וככל שיהיה "המונה"
31 מרובה⁹, בכל-זאת זה פחות מ"כל המונות שבעולם".
32 יותר מכך: כבר נאמר לפני כן¹⁰, שמשא רבינו אמר
33 לקדוש-ברוך-הוא "ואמרו הגויים... מבלי יכולת ה'
34 להביא...", ו"אינו דומה פרעה לשלשים ואחד מלכים"
35 – ופשוט, שהוא "אינו דומה" ל"כל המונות שבעולם".

36 (ב) מצד שני: אם רש"י רוצה לתאר את כמותם
37 וגבורתם של המצרים, מדוע הוא אומר רק "שהיו שש
38 מאות רכב בחור", ואינו מזכיר גם את סוף הפסוק "וכל
39 רכב מצרים ושלישים על כולו"? כפי שמוכן גם
40 בפשטות, שרק כמות גדולה ביותר של "רכב מצרים"
41 יכלה לרדוף ולגרום למורא גדול כל-כך – "וייראו
42 מאד"¹¹ – אצל "שש מאות אלף... הגברים... וגם ערב
43 רב..."¹².

44 לכאורה ניתן לומר, שבמילים "שש מאות רכב
45 בחור" אין רש"י רוצה להדגיש רק את המספר העצום
46 כשלעצמו, אלא את עובדת היותם "רכב בחור", שמוזה
47 מובן מה גדול היה מספר כל חיל ורכב מצרים, אך
48 בכל זאת אין זה "חלק", כי אם כך, צריך היה רש"י
49 לרמוז לזה על-ידי הוספת המילה "וגו'", או לפחות,
50 לא היה צריך להשתמש בביטוי "שהיו שש מאות...",
51 המאפשר מחשבה שזהו כל החיל, אלא בביטוי אחר,
52 בדומה לספרי¹³, שממנו ניתן להבין שמדובר במספר
53 גדול יותר מן המוזכר?

54 (ג) מהי כוונת הביטוי "בוא ואשיאכם עצה"?

א.

פירוש רש"י על "בדבר בלעם", והשאלות על כך

1 מן הפסוק¹ "הן הנה היו לבני ישראל בדבר בלעם
2 למסר מעל בה'..."², מצטט רש"י את המילים "בדבר
3 בלעם", ומפרש: "אמר להם: ואפילו אתם מכניסים כל
4 המונות² שבעולם אין אתם יכולים להם, שמא מרובים
5 אתם מן המצרים שהיו שש מאות רכב בחור³, בואו
6 אשיאכם עצה, אלקיהם של אלו שונא זמה הוא...
7 כדאיתא בחלק⁴ ובספרי..."⁵.

8 מובן, שרש"י צריך לפרש כאן בכלל שזו היתה
9 עצת בלעם, למרות שהוא כבר פירש זאת בפרשת
10 בלק⁶ על דברי בלעם "לכה איעצך" (וכן על הפסוק⁷
11 "ויחל העם לזנות אל בנות מוא"⁸), כי פסוקנו הוא
12 המקור שממנו למדים זאת, כפי שאומר רש"י על
13 הפסוק "לכה איעצך": "תדע שבלעם השיא עצה זו
14 להכשילם בזימה, שהרי נאמר הן הנה היו לבני ישראל
15 בדבר בלעם.

16 אך צריך להבין, לשם מה הוא מאריך ואומר "אמר
17 להם אפילו אתם מכניסים כל המונות שבעולם.. רכב
18 בחור":

19 (א) מדוע חשובים פרטים אלו להבנת הפסוק?
20 (ב) אם רוצה רש"י, מסיבה כל שהיא, להביא את
21 החלק מדברי בלעם, הרי מתאים יותר להביא זאת
22 במקום שהוא מפרש את הענין בפעם הראשונה – על
23 "לכה איעצך"?

ב.

הדיוקים בדברי רש"י

24 כן יש להבין מספר דיוקים בדברי רש"י:

זה – כי כבר פירש שבלק ה' מנסיכי מדין וגם מלך למואב (בלק כב, ד).

(9) וגם לדעת המכילתא (בשלח יד, ה. שמו"ר פט"ו, יוד) "שהי' פרעה שולט מסוף העולם ועד סופו" הרי נאמר בפסוק (שם, ז) שהי' "כל רכב מצרים" ולא של כל העולם.

(10) שלח יד, ט"ז ובפרש"י.

(11) בשלח יד, יוד.

(12) בא יב, לז"ל.

(13) עה"פ, שמביא ל' הכתוב "ויקח (שש מאות גו') שאפ"ל שכוונתו לכל הכתוב, משא"כ בפרש"י.

(1) פרשתנו לא, טז.

(2) בהדפוסים דפרש"י הובא בחצו"ג "ס"א האומות". אבל בדפוס ראשון ושני וכו"כ כת"י רש"י איתא "המונות", וכ"ה בהדפוסים דספרי.

(3) בשלח יד, ז.

(4) סנהדרין קו, א.

(5) עה"פ.

(6) כד, יד.

(7) כה, א.

(8) להעיר אשר לאח"ז ממשיך "את המדינית" (כה, ו) "המדינים גו' בנכליהם גו'" (כה, יד"ח) נקום נקמת בני ישראל מאת המדינים (פרשתנו לא, ב. וראה פרש"י) ואומר עליהן "הן הנה היו גו'" ואין רש"י מתרץ

32 כל המונות שבעולם אין אתם יכולים להם...", שהביא
33 לעצת בלעם: "אלקיהם של אלו שונא זמה...".
34 ההסבר לכך הוא: טענת משה "החיייתם כל נקבה
35 הן הנה היו לבני ישראל... על דבר פעור ותהי המגפה
36 בעדת ה'" לא היתה רק על כך שבעבר הן הכשילו את
37 ישראל וגרמו למגפה¹⁷. הטענה היתה בקשר למלחמה
38 שהתנהלה עתה נגד מדין, ולכן "ויקצוף משה על פקודי
39 החיל... הבאים מצבא המלחמה". כלומר, המדינים
40 שלחו את "בנותיהם לזנות" כדרך להלחם בישראל
41 ולהכחידם¹⁸ ר"ל, עשו זאת ב"דבר בלעם": במלחמה
42 גשמית אי אפשר לנצח את ישראל, כי "אפילו אתם
43 מכניסים כל המונות שבעולם...", ולכן "בואו ואשיאכם
44 עצה אלקיהם של אלו שונא זמה", יוצא, שבנות מדין
45 ניהלו בפועל את מלחמת מדין כנגד ישראל.
46 ולכן חשוב כאן גם "דבר בלעם", ולא רק עצת
47 בלעם בלבד.

ד.

בלעם שלל בדבריו גם גבורה רוחנית נגד
ישראל

48 לפי זה מובן מדוע מביא רש"י את פרטי דברי
49 בלעם:
50 "אמר להם אפילו אתם מכניסים כל המונות
51 שבעולם אין אתם יכולים להם" – ועל כך לא היה
52 צריך להביא להם שום הוכחה, כי בלק כבר ראה,
53 שאפילו את סיחון ועוג, המלכים החזקים ביותר שאין
54 כל אדם יכול לכבשם¹⁹, ואשר אותם שכרו²⁰ כדי להגן
55 מפני בני-ישראל – גם אותם ניצחו ישראל באופן נפלא
56 ביותר, כך שכל גבורת סיחון ועוג לא היה לה כל
57 ערך²¹, יודעים הם, איפוא, שגבורה גשמית, הן ריבוי
58 בכמות והן עוצמה באיכות, לא תועיל להם להתגבר
59 על ישראל.

60 אך בלק ומדין סברו שניתן יהיה לנצח את ישראל
61 במלחמה רוחנית: כלומר, כשם ששכרו את בלעם

1 ד) רש"י מוסיף ואומר "וכו") כדאיתא בחלק
2 ובספרי". בפשטות, מוסב המקור למילה "וכו" –
3 לפרטים המאוחרים יותר המפורטים בפרק "חלק"
4 ובספרי, – ואינו מובן: מדוע חשובים הפרטים
5 המובאים בפרק "חלק", ואין די להפנות להמשך
6 הכתוב בספרי¹⁴?
7 ה) אף אם רוצה רש"י לציין גם את המקור מפרק
8 "חלק", הוא היה צריך להקדים את המקור מ"ספרי",
9 כי: (א) שם מדובר על המשך הביאור של פסוקנו; (ב)
10 משם נלקחו כל דברי רש"י וגם תחילתם "אמר להם
11 אפילו אתם מכניסים...", בעוד אשר ב"חלק" הפרטים
12 הם רק בהמשך ל"אלקיהם של אלו שונא זמה הוא".
13 מזה מובן, שכאשר אומר רש"י "בספרי" אין הוא
14 מתכוין לציין את המקור להתחלת פירושו "אמר להם
15 אפילו אתם...", כי זה מובן מהפסוק עצמו בפשוטו של
16 מקרא, ואף לא לפרטי הדברים בהמשך ל"אלקיהם של
17 אלו שונא זמה הוא" (שפרטי עצת בלעם נמצאים
18 ב"חלק"), אלא לענין בספרי שקשור למדובר ב"חלק",
19 דהיינו כלל הענין ל"אלקיהם של אלו שונא זמה הוא".

ג.

בפסוקנו - גם "דבר בלעם" ולא רק "עצת
בלעם"

20 ההסבר לכך הוא: ההבדל בפשטות בין הפסוק
21 בפרשתנו לבין הפסוק בפרשת בלק הוא: בפרשת בלק
22 נאמר "לכה איעצך", ולכן מפרש רש"י רק "ומה היא
23 העצה – אלקיהם של אלו שונא זמה...". לעומת זאת
24 בפסוק שבפרשתנו לא כתוב "בעצת בלעם", אלא
25 "בדבר בלעם", ומובן שיחד עם העצה נאמר גם
26 "דבר", דיבור של בלעם¹⁵ הקשור לעצה¹⁶.
27 ומזה שהפסוק אמור בקשר לטענת משה מדוע לא
28 הרגו במלחמה גם את הנשים, מובן, ש"דבר בלעם"
29 קשור דוקא לכאן.

30 ולכן אין רש"י מפרש רק את עצת בלעם, אלא גם
31 את "דבר בלעם" – "אמר להם אפילו אתם מכניסים

(17) והיינו שבסיבתם היתה המלחמה (ראה אברבנאל ומלבי"ם כאן)
דאז ה' מספיק שיאמר רק עצת בלעם "אלקיהם של אלו שונא זמה כו".
(18) אף שבלק אמר מתחלה רק "ואגרשנו מן הארץ" (בלק כב, ו
ובפרש"י שם, יא) הרי כוונת בלעם ומדין בכלל ה' "וגרשתי מן העולם"
(פרש"י שם). ובפרש"י שם כג, יט: ואתה (בלק) סבור להמיתם במדבר.
וראה פרש"י פרשתנו לא, ב.

(19) ראה פרש"י חקת כא, כג.

(20) ראה פרש"י בלק כב, ה.

(21) ראה פרש"י ס"פ חקת.

(14) זה שברש"י בלק (כד, יד) כ' "כדאיתא בחלק" ולא הביא הספרי
דשם (כה, א) – י"ל בפשטות כי ב"חלק" הוא בהמשך להכתוב "לכה
איעצך" ומפורש עצת בלעם בזה. משא"כ בספרי שליתא שם שה' ע"י
עצת בלעם. וגם בפסוק כה, א צריך לפרש שה' ע"י עצת בלעם, שעפ"ז
מובן ההמשך להכתובים שלפנ"ז. וראה לקמן הערה 27.

(15) ראה ספרי כאן: "מה ה' דבר בלעם כו".

(16) להעיר שבת"א כאן "בעצת בלעם". ועד"ז בתיב"ע "בעיצת
דבלעם". ובפ' בלק שם כתב דרשת רז"ל ע"ז. וגם בת"א פ' "אמליכין
מה דתעבד". ואכ"מ.

לפיכך אומר רש"י "כדאיתא בחלק", ששם מפורש
כי צד רימו את ישראל באמצעות "צרצורי של יין" עד
שהם נכשלו בזנות ובעבודה זרה. ומובן, שאילו ידעו
ישראל את עצת בלעם, הם היו נזהרים מכך. לכן הוא
אמר זאת בסוד – "בואו", כדי שתחבולה ערמומית זו
לא תיודע לישראל.²⁷

1.

הכוונה בציון המקור "בספרי"

אך עדיין לא הכל 'חלק': מסופר שם בגמרא כי צד
בצעו את עצת בלעם – "עשה להן קלעים מהר שלג
עד בית הישימות והושיב בהן זונות, זקינה מבחון
וילדה מבפנים, ובשעה שישראל אוכלין ושותין
ושמחין ויוצאין לטייל בשוק, אומרת לו הזקינה...".
ושוב אפשר לשאול: כיצד התנהגו ישראל באופן של
"אוכלין... ושמחין ויוצאין לטייל בשוק" בין האהלים
של נשי ובנות מדין? ובמיוחד כאשר היה זה לאחר
הניסים הגדולים שראו ישראל זה עתה ב"אשר
הנחלים"²⁸ ובמלחמת עוג, ש"עקר טורא"²⁹ וכו',
והתוצאה היתה צריכה להיות הפוכה – התנהגות טובה
ביותר של ישראל.

לכן מפנה רש"י גם למקור "בספרי", ומתכוין
ל"ספרי" הקשור לענין שמדובר עליו ב"חלק":
ב"ספרי" בפרשת בלק נאמר, ש"משנתמלאו ישראל מן
הביזה (של מלחמת סיחון ועוג) התחילו מבזים את
הביזה, מקרעים כסות ומשליכים ומקרעים בהמה
ומשליכים לפי שלא היו מבקשים אלא כלי כסף וכלי
זהב...". כלומר, הביזה הרבה של המלחמה גרמה
לישראל למצב של "וישמן ישורון", והתוצאה היא –
"ויבעט", הדבר גרם בסופו של דבר להתנהגות לא
נאותה ולכשלון החטא.³⁰

1 לגרש את ישראל: "לכה נא ארה לי את העם הזה"²²
2 בכח הרוחני שהיה לו, בהיותו נביא, "יודע דעת עליון"
3 – כך הם חשבו לאחר מכן (כאשר בלעם לא יכול היה
4 להועיל), לחפש אנשים אחרים עם כוחות רוחניים
5 חזקים יותר כדי להתגבר על ישראל.

6 על כך ענה להם בלעם "שמא מרובים אתם מן
7 המצרים שהיו שש מאות רכב בחור", בכך הוא לא
8 התכוין להדגיש את הכמות של שש מאות, את הגבורה
9 הגשמית והכמות הרבה של חיל מצרים, אלא את
10 גבורתם הרוחנית – כפי שמפרש רש"י²³ שבהמות הרכב
11 היו מ"הירא את דבר ה'" – ולמרות זאת לא הועיל הדבר
12 וכאשר התחילו עם בני ישראל היה סופם מר.

13 וממילא מובן, שאין טעם לחפש אנשים בעלי
14 מעלה רוחנית ולהתגבר באמצעותם על ישראל, כי
15 בענין זה אין הם "מרובים מן המצרים", אשר היו "ירא
16 את דבר ה'", ולא יכלו לעשות דבר נגד ישראל.²⁴

17 לגבי הדבר שיכול להועיל, אמר להם בלעם "בואו
18 ואשיאכם עצה" – קירבו אלי ואיעץ לכם בחשאי
19 "אלקיהם של אלו שונא זמה...", ועל ידי זה תשיגו את
20 מבוקשכם.

ה.

ההסבר לדברי רש"י "כדאיתא בחלק"

21 אך ה'בן חמש למקרא' יכול לשאול: במשך כל
22 ארבעים השנים במדבר אין מוצאים שישראל עברו
23 עבירות כאלו, יותר מכך: על שלומית בת דברי אומר
24 רש"י²⁵ "שבחן של ישראל... לומר שהיא לבדה היתה
25 זונה" – ומזה מובן גם לגבי האנשים, וכיצד ייתכן,
26 אפוא, שכל-כך הרבה יהודים נכשלו בכך, עד אשר
27 "ויהי המתים במגפה ארבעה ועשרים אלף"²⁶?

28 וגם: מהי הכוונה באמירת עצה זו בחשאיות –
29 "בואו"?

(22) בלק כב, ו ובפרש"י. וראה פרש"י שם, ד.

(23) בשלח יד, ז. ואף שכל הבהמות, גם של "כל רכב מצרים", היו
מהירא את דבר ה' (פרש"י שם) הרי – (עיקר) הק"ו הוא מאלה שהיו
"בחור – נבחרים" בכל (גם ב"רא את דבר ה').

וראה פרש"י וראו ט, יו"ד: "והירא את דבר ה' הניס את מקנהו...
וכן שנוי' במכילתא אצל יקח שש מאות רכב בחור". וראה לקו"ש חט"ז
(המתורגם) ע' 158 ואילך.

(24) ואולי י"ל שגם תחלת דיבורו של בלעם "אפילו אתם מכניסים
כל המונות שבעולם אין אתם יכולים להם" אין כוונתו רק לשלול נצחון
ע"י הכמות אלא גם שב"כל המונות שבעולם" בודאי יש בהם הרבה ירא
ה' שבזכותם ינצלו (וע"ד מש"נ בסדום ועמורה (וירא יח, כג ואילך)
שבזכות צדיקים כו') ולא יאבדו במלחמה עם בני. וע"ז אמר "שמא
מרובים אתם מן המצרים שהיו שש מאות רכב בחור" מספר מסויים
מפורש – שלא בערך למספר הצדיקים שה' דיו להציל גם את סדום וכו'

– וכשרצו להלחם בבני" לא נשאר מהם אף אחד.
(25) אמור כד, יא. וראה פרש"י שמות ב, יא.

(26) ס"פ בלק.

(27) להעיר מרשב"ם בלק כד, יד. ועפ"ז י"ל בפשטות שגם ב' בלק
כוונת רש"י ב"כדאיתא בחלק" לתרץ איך נכשלו ישראל בזנות. וראה
שפ"ח בלק כה, א.

(28) חקת כא, טו.

(29) שהובא בפרש"י ס"פ חקת.

(30) ומה שלא הביא רש"י הספרי גם ב' בלק (כד, יד. כה, א) לתרץ
קושיא הנ"ל, י"ל כיון שגם במלחמת מדין נאמר "ויקחו את כל השלל
ואת כל המלקוח גו'" (פרשתנו לא, יא. ראה פרש"י שם יג) ולכן דוקא
כאן הזכיר להם משה שלא ינהגו בזה כמו במלחמת סיחון ועוג שזה גרם
שיכשלו כו'.

ז.

מ"ינה של תורה

1 מ"ינה של תורה" שבפירוש רש"י:

2 במלחמת מדין, אמר הקדוש־ברוך־הוא³¹ "נקום
3 נקמת בני ישראל מאת המדינים", ואילו כאשר מסר
4 משה רבינו את הציווי הוא אמר³² "לתת נקמת ה'
5 במדין", ולא "נקמת בני ישראל", אבי מורי³³ מפרש
6 שהסיבה לשינוי זה היא שהקדוש־ברוך־הוא מדקדק
7 על כבודן של ישראל, ומשה רבינו מדקדק על כבודו
8 של הקדוש־ברוך־הוא (ובדומה לכך הוא מפרש את
9 העובדה שהקדוש־ברוך־הוא הקדים בציווי בפרשת
10 תרומה את הכרובים לארון, ואילו בפרשת נשא מוזכר
11 הארון לפני הכרובים), אך צריך להבין, מדוע מוצאים
12 שינוי זה ושני ענינים אלו דוקא במלחמת מדין ולא
13 בכל הציוויים האחרים?

14 לפי הביאור דלעיל על דברי רש"י מובן: מלחמת
15 מדין נגד ישראל היתה בשני אופנים: א) הם רצו
16 להילחם ולהכניע את ישראל, ובהתאם לכך באה
17 "נקמת בני ישראל", ב) עצת בלעם "אלקיהם של אלו

(31) פרשתנו לא, ב.

(32) לא, ג.

(33) לקוטי"צ לזהר פ' שלח ע' שעז. ולהעיר מתנחומא ובמדבר"ר

ע"פ.

שונא זימה... – וכנגד זאת באה "נקמת ה".

18

19 ולפיכך: הקדוש־ברוך־הוא המדקדק בכבודן של
20 ישראל, מדגיש מתוך השניים את "נקמת בני ישראל",
21 את כוונתם להכניע את ישראל. ואילו משה רבינו,
22 המדקדק על כבודו של הקדוש־ברוך־הוא, מדגיש
23 "נקמת ה'" – שגם הכשלתם את ישראל היתה
24 באמצעות פעולה נגד "אלקיהם של אלו", אשר "שונא
25 זמה הוא..." עד הכשלתם בעבודה־זרה – בבעל פעור.
26 לפי זה מובן גם פירושו של רש"י על "נקמת ה'"
27 – "שהעומד כנגד ישראל כאילו עומד כנגד הקדוש־
28 ברוך־הוא"³⁴, שהתורה אומרת זאת דוקא במלחמת
29 מדין, כי בה ראו שמלחמתם "נגד ישראל" היתה גם
30 עמידה "נגד ה'"³⁵ – בהכשילם את ישראל בזימה,
31 ועל־ידי־זה בעבודה־זרה –

32 לכן אומרת התורה דוקא כאן בפרשת מטות "בדבר
33 בלעם", ולא רק בעצת בלעם, כי על־ידי־זה מובנת
34 כוונת מלחמת מדין, שהיא נקמת ה' ונקמת בני ישראל.
(משיחת ש"פ מטו"מ תשל"ה)

(34) שבפשוטו בא לתרץ הסתירה (ראה שפ"ח שם).

(35) להעיר מתנחומא ובמדבר"ר שם: אמר משה, רבון העולם אם היינו
ערים כו' לא היו שונאים אותנו כו' אלא בשביל תורה (מצוות) שנתת
לנו.

המשך ביאור למס' יומא ליום שלישי עמ' ב

11 וְעִירֹם יֵצֵא מִמֶּנָּה בְּמוֹתוֹ, כְּלוֹמַר אֵינוּ מְרוּיחַ מִמֶּנָּה כְּלוֹם, וְלֹאִי
12 שְׁלָכַל הַפְּחוֹת תִּהְיֶה יֵצִיאָה מִן הָרֶבֶנּוֹת בְּלֹא חֹטָא כְּבִיאָה אֵלֶיהָ.
13 הַנִּהְיֹת הָאִמּוּרָאִים בְּבוֹאֵם לְדוֹן; רַב, כִּי הָיוּ נִפְיָק לְמִידֵּן דִּינָא –
14 כְּשֶׁהִיָּה יוֹצֵא לְדוֹן דִּין, אֲמַר עַל עֲצָמוֹ הֵב, בְּצִבּוֹ נִפְשִׁיה – בְּרִצּוֹן
15 עֲצָמוֹ לְקַטְלָא נִפְיָק – הוּא מוֹסֵר עֲצָמוֹ לְמִיתָה, וְצִבּוֹ בִּיתִיה לִית הוּא
16 עֶבֶד – וְצִרְכֵּי בֵיתוֹ הוּא אֵינוֹ עוֹשֶׂה בְּכָל זֶה, וְרִיקוֹן לְבִיתִיה אִוִּיל –
17 וְשֶׁבִּיתוֹ כְּשֶׁהוּא רִיק, שְׁאֵינוֹ מְשַׁתְּכֵר כְּלוֹם. וְלֹאִי שְׁתֵּהָא בִּיאָה
18 – שִׁישׁוּב לְבִיתוֹ בְּלֹא חֹטָא, כְּפִי שְׁהִיָּה בִּיצִיאָה מִבֵּיתוֹ לְבֵית הַדִּין.
19 רַבָּא כִּי הָיוּ נִפְיָק לְדִינָא אֲמַר הֵב,

1 שְׁמַתְחִיזִים לְצַדִּיקִים, מִפְּנֵי – כְּדִי לְמַנוּעַ חִילוּל הַשֵּׁם, לְפִי שְׁבִנִי אָדָם
2 סְבוּרִים שְׁהוּא צָדִיק וְלִמְדִים מִמַּעֲשֵׂיו. וְעוֹד, שְׁכֹאשֶׁר נַעֲנֵשׁ
3 אֹמְרִים שְׁאֵין זְכוֹת הַצָּדִיק מְגִינָה עָלָיו. שְׁנֵאמַר (יחזקאל ג' ב') 'וְכָשׁוּב
4 צָדִיק מִצָּדִיקוֹ וְעָשָׂה עוֹל, וְנָתַתִּי מִכְשׁוֹל לְפָנָיו' – אִמְצִיא לִידוֹ חֹטָא
5 גָּלוּי שִׁיכְשֵׁל בוֹ, וְיִדְעוּ כֹּלָם שְׁאֵינוֹ צָדִיק. מִמַּשִּׁיבָה הַבְּרִייתָא:
6 אִפִּילוּ תְּשׁוּבַת הַפְּחוֹלָמִין – רָשָׁע גְּמוּרָה, מְעַבְּרָתָא אֶת הַפְּחוֹרְעָנוֹת שְׁלֹא
7 תְּבוּא, וְאַף עַל פִּי שְׁנִחְתָּם עָלָיו גִּזְרֵי דִין שְׁלֵף פּוֹרְעָנוֹת. שְׁלֹת הַרְשָׁעִים,
8 כּוֹפֶה מְבִיאָה לִידֵי תַקְלָה, שְׁמוֹתוֹךְ שְׁלוּתָם הֵם יוֹשְׁבִים וּמַהֲרֵהֶם
9 בַּעֲבִירוֹת. וְהִרְשׁוֹת – הַשְּׁרָרָה, כְּלוֹמַר הָרֶבֶנּוֹת, מְקַבְּרָתָא אֶת בְּעָלֶיהָ
10 – גּוֹרֶמֶת לְאָדָם לְמוֹת טֶרֶם זְמָנוֹ. עָרִים נִכְנָם לָהּ הָאָדָם לְרֶבֶנּוֹת,

לקוטי-שיחות פרשת מסעי כרך יח שיחה א

מתורגם ללשון הקודש

אינן מתאימות רק לחלק מן הענינים שבנמשל, אלא הן
מתארות את מצבם הכללי של ישראל במסעות⁶ – הן
קיימות בכל מ"ב המסעות.

(ג) מובן מדוע "כאן חששת את ראשך", ואף "כאן
הוקרנו"⁷, הם משל ל"מקומות היכן הכעיסוני", כי אלה
ענינים של צער ומחלה. אבל מדוע הענין של "ישננו" הוא
משל לדבר המכעיס את המלך?⁸

(ד) שני המאורעות הראשונים כתובים בלשון רבים –
"ישננו" ו"הוקרנו" – כולל המלך, ואילו הפרט השלישי,
"חששת את ראשך", הוא בלשון יחיד – בן המלך בלבד
– כיצד מתאים כל זה לנמשל?

ב.

שלוש הדוגמאות - שלושת המסעות הראשונים

אפשר להסביר בפשטות⁹ את הסיבה לכך שהמדרש
מביא שלוש דוגמאות (ישננו, הוקרנו, חששת את ראשך):
כך היה בהתחלה, בשלושת המסעות הראשונים מארץ
מצרים ועד ים סוף – (א) מרעמסס לסכות, (ב) מסכות
לאיתם, (ג) מאיתם לפי החירות, כדלהלן:

על המילים "ויסעו מסכות"¹⁰ אומר רש"י: "ביום
השני. שהרי בראשון באו מרעמסס לסכות". יוצא, שלאחר

א.

דברי המדרש על פירוט המסעות, והשאלות עליהם

על מניית מסעות ישראל במדבר בפרשתנו, נאמר
במדרש¹ (ורש"י מצטט זאת בפירושו על התורה²): "משל
למה הדבר דומה, למלך שהיה בנו חולה, הוליכו למקום
אחר לרפאותו, כיון שהיו חוזרין התחיל אביו מונה כל
מסעות, ואמר לו: כאן ישננו³, כאן הוקרנו, כאן חששת
את ראשך. כך⁴ אמר לו הקדוש-ברוך-הוא למשה: מנה
להם כל המקומות היכן הכעיסוני, לכך נאמר: אלה מסעי
בני ישראל".

צריך להבין:

(א) משל בתורה מדויק ביותר, ולכן מובן, שלא רק
המשל באופן כללי "שהיה בנו חולה... לרפאותו" מתאים
לנמשל, אלא גם כל פרטי המאורעות שבמשל – "כאן
ישננו, כאן הוקרנו, כאן חששת את ראשך" – מתאימים
לנמשל.

היכן אנו מוצאים שלושה ענינים אלו בנמשל,
במסעות⁵?

(ב) יתר-על-כן: מכך שהמדרש אומר רק שלושה דברים
אלו ואינו מוסיף את המילה "וכו'", מובן, שדוגמאות אלו

(1) תנחומא פרשתנו ג. במדבר"ר פכ"ג, ג.

(2) ריש פרשתנו – בפ' הב'. וראה לקמן הערה 4.

(3) בבחי' כאן: "ישבנו". וכ"ה בדפוס ראשון ושני דרש"י, ובכמה
כת"י רש"י. וראה לקמן הערה 67.

(4) בפרש"י ליתא סיום זה (רק כותב "וכו"). וי"ל בפשטות, כי ע"ד
הפשט אא"פ לומר שמונה כאן "כל המקומות היכן הכעיסוני", שהרי
בכו"כ מסעות לא "הכעיסוני" [ולמעשה מפרש"י ר"פ דברים: ומנה כאן
כל המקומות שהכעיסו כו'. אבל להעיר מעקב ט, ז, שם, כד. פרש"י יתרו
יט, ב]. ויתירה מזו: בכו"כ מהמסעות לא נזכר כלל בפשט"מ שקרה שם
איזה מאורע מיוחד.

וזה שרש"י מביא גם פ' התנחומא – כי לפירושו של ר' משה הדרשן
ש"נכתבו המסעות הללו להודיע חסדיו של מקום .. שכל ל"ח שנה לא
נסעו אלא עשרים מסעות" – קשה, דא"כ לא הו"ל לפרט אלא עשרים
מסעות אלו?? *? לכן מביא רש"י משל התנחומא, שעפ"ז מתורץ למה
מפרט המסעות שקדמו לשילוח המרגלים ואותם שלאחרי מיתת מרים,
כי כבר נזכרו (רובם) בקרא ושקרה שם איזה מאורע מיוחד [וכאן ישננו
כו' הוקרנו כו' חששת כו' אינם ענינים של "הכעיסוני" דוקא, כ"א
מאורעות בכלל – ראה רע"ב, גוי"א (נעתק בהערה הבאה), דבק טוב ועוד.

(*) הביאור על פי פנימיות הענינים (במדרש) – ראה לקמן בפנים טענין ה'.

(**) ברמב"ן כאן "בכל הזמן הגדול לא הלכו אלא מ"ב מסעות". אבל מלשון רש"י משמע שהחסד הוא בזה "שכל ל"ח שנה לא נסעו אלא עשרים מסעות".

ולהעיר מלקח טוב כאן:]

אלא שלפירוש זה קשה, למה נכתבו המסעות משילוח המרגלים עד
מיתת מרים (שלא נזכרו כלל לפני"ז בקרא)? וזה מתורץ לפי הפירוש של
ר' משה הדרשן.

(5) בגוי"א כאן דכש"היו ישראל בנחת ושלוח וזהו ישננו .. בצער
כאשר ה' חסר להם דבר וזהו הוקרנו .. בסכנה ה' וזהו כמו חולה
החושש בראשו" – אבל מובן, שמכיון שהוא משל בתורה, צריך לומר,
שמצינו ג' ענינים אלו (ישננו הוקרנו וחששת את ראשך) בנמשל גם
בתוכנם הפרטי (שינה, קור ומיחוש בראש).

(6) ראה גוי"א שבהערה הקודמת.

(7) ראה עץ יוסף לתנחומא ובמדבר"ר כאן. שפ"ח כאן. ועוד. וראה
ב"מ קז, ב: חולי .. זו צינה.

(8) בדוחק אפ"ל כי עצם השינה (ובפרט דמלך וכן מלך) שלא בבית
הו"ע של "צער".

(9) גם ע"ד הפשט, וכדמוכח מזה שהובא בפרש"י עה"ת. וראה לקמן
בפנים ובהערות.

(10) בשלח יג, ב.

ג.

קריעת ים סוף - ביטול הטומאה, כמו בגאולה העתידה

- כידוע²², רומזים מ"ב המסעות שבמדבר, בין השאר,¹⁷
- לביור וזיכור "מדבר העמים"²³ במשך תקופת הגלות,¹⁸
- שיסתיים כאשר יגיעו ל"ירדן ירחו" – מלשון ריח, גילוי¹⁹
- המשיח, שהוא "מורח ודאין" (=מריח ודן), ובכך בוחנים²⁰
- אותו²⁴, עד אשר יבטל לחלוטין הרע של "מדבר העמים"²¹
- "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ"²⁵.
- נאמר בתורה²⁶ "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו
- נפלאות". בתורת החסידות²⁷ מסבירים, שהכח לגאולה
- העתידה נובע מ"צאתך מארץ מצרים". ומובן, שביטול²⁸
- הרע היה גם בעת יציאת מצרים, ואף באופן המאפשר
- פעולה של "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ" לעתיד
- לבוא.
- ענין זה נראה בגלוי בקריעת ים סוף – "וירא ישראל²⁹
- את מצרים מת על שפת הים"²⁸. בני ישראל ראו בביורור³⁰
- את ביטול ומיתת הטומאה.

ב ואילך) "להמית את כל הקהל הזה ברעב" [וזהו הסיבה לטענתם "מי יתן מותנו גוי בארץ מצרים גוי". וראה רש"י שם, ב:]. ברפידים (שם יז, א ואילך) – "ואין מים .. תנו לנו מים" [ורק כשענה משה טענה שכלית – עורר מענה כיו"ב – "למה זה העליתנו ממצרים"]; כשהתאוו בשר (בהעלותך יא, ד ואילך) – הרי "התאוו תאוה" (ורק עי"ז "ויבכו גם בני גוי". וראה רש"י שם – דאליב" עסקינן); לאחר שמתה מרים (חקת כ, ב ואילך) – "ולא ה' מים לעדה (ולכן) ויקהלו גוי". וכפרש"י – והרי זהו המצב והנסיגה דרפידים. ולהוסיף, שגם בטענתם עצמה (ועד"ז במרגלים – שלח יד, ב) התחלתה – הבעת רצון – (ולא שכל) – "לו גוי": לאחר ה' הרהר (חקת כא, א ואילך) – "כי אין לחם ואין מים גוי": משא"כ בפי החירות שהתחלתה הייתה קשיא (ענין שבשכל).

- (22) לקו"ת פרשתנו דרושי אלה מסעי וביאורם.
- (23) יחזקאל כ, לה. וראה גם בחי, אוה"ח ועוד ריש פרשתנו. לקו"ת ר"פ נשא. ובכ"מ.
- (24) סנהדרין צג, ב.
- (25) זכרי' יג, ב. ונאמר (ישעי' כה, ח) "בלע המות לנצח". וראה סה"מ תרכ"ח ע' מ' ואילך.
- (26) מיכה ז, טו.
- (27) ראה ד"ה כימי צאתך תש"ח רפ"ב: דבגאולת מצרים התחדש ענין עקרי והוא פתיחת הצנור דגאולה. ועיי"ש בסוף המאמר. – וראה גבורות ה' – למהר"ל מפראג – פרק סא דמבאר דבגאולת מצרים קבלו בני מעלה עצמית דבני חורין ואין המקרה גלות שלא"ז מבטל זה כלל. – ועיין זח"ב מ, א.
- ולהעיר ממחז"ל דלאחר מ"ת (שהתחלת עשה"ד הוא "אשר הוצאתיך מארמ"צ") שטרי קודם (תוי"כ (הובא ברש"י) בהר כה, מב. פרש"י שם, נה).
- (28) בשלח יד, ל.

- 1 המסע הראשון מרעמסס חנו בני ישראל ונחו בלילה¹¹, עד
- 2 "יום השני", בסכות, ולכן – "כאן ישנו".
- 3 החידוש שנתחדש במסע השני – "ויסעו מסכות ויחנו
- 4 באיתם"¹² – היה, שאז – לפי פשוטו של מקרא¹³ – נוספו
- 5 ענני הכבוד, כפי שנאמר בהמשך הפסוק בפרשת בשלח¹⁴:
- 6 וה' הולך לפניהם יומם בעמוד ענן ולנחותם הדרך...¹⁵ –
- 7 והרי חז"ל אומרים¹⁶, שבנוסף לתפקיד של "לנחותם
- 8 הדרך" הקיפו ענני הכבוד את בני ישראל כסוכה "לצל",
- 9 לכל יכה בהם שרב ושמש"¹⁷, שגם תפקיד זה¹⁸ של ענני
- 10 הכבוד בוצע מיד כאשר "ויסעו מסכות"¹⁹...
- 11 ולכן רומזת הדוגמא של "כאן הוקרנו", באמצעות
- 12 ה"צל" של ענני הכבוד.
- 13 מה קרה במסע השלישי – "פי החירות"? נאמר
- 14 בתורה²⁰, ששם טענו ישראל "טוב לנו עבוד את מצרים
- 15 ממותנו במדבר", שזוהי טענה שכלית נגד משה²¹ –
- 16 "חששת את ראשך".

- (11) אף שהיו שם ג"כ כמה שעות ביום הראשון, שהרי "באו שם (לסכות) לפי שעה" (פרש"י בא יב, לו), וגם קיבוץ כל ישראל לרעמסס ה' "לשעה קלה" על כנפי נשרים (פרש"י יתרו יט, ד. ממכילתא שם. ולהעיר מלקו"ת צו יד, א*).
- (12) פרשתנו לג, ו. בשלח שם.
- (13) וראה תיב"ע בא יב, לו: ונטלו כו' לסכות כו' תמן איתחפיוא שבעת ענני יקרא כו'.
- (14) שם, כא.
- (15) ומה שלא הוצרכו ל"ענני הכבוד" מרעמסס לסכות – י"ל, כי הנסיעה מרעמסס לסכות היתה באופן ד"ואשא אתכם על כנפי נשרים" (פרש"י בא שם) ואין צורך בענני הכבוד.
- (16) ראה סוכה יא, סע"ב. מכילתא ותנחומא בא שם. מכילתא בשלח (שם, כ). תוי"כ אמור כג, מג. תיב"ע, ת"א ופרש"י אמור שם. ולהעיר גם מפרש"י בהעלותך ט, יח (מביריתא דמלאכת המשכן רפ"ד).
- (17) שו"ע אדה"א אר"ח סתרכ"ה. מוטושו"ע שם.
- (18) (משא"כ הא שהענן שנוסע לפניו ה' מנמיך את הגבוה ומגבי את הנמוך והורג נחשים ועקרבים וכו' (מכילתא בשלח (שם, כא). ברייתא דמלאכת המשכן שם. ספרי ופרש"י בהעלותך י, לד. תנחומא בשלח ג') – בפשוטו** לא ה' צורך בזה עד שהיו במדבר ממש (לאחר הים סוף – ראה לקמן הערה 54) שלא היו שם דרכים כו' והוא מקום "נחש שרף ועקרב גוי" (עקב ח, טו).
- (19) להעיר מדעת רע"ק (מכילתא (ותנחומא) דלעיל הערה 16) דמש"ג "סכותה", "ויסעו מסכות" – "אין סוכות אלא ענני הכבוד".
- (20) בשלח יד, יב.
- (21) ולהוסיף לשופרי דמילתא – אף שגם בלא"ה מוכן הענין עפ"י הג"ל – דשאר הנסיונות שהיו במדבר, עיקרם ה' מצד זה שהיו רעבים ללחם וצמאים למים (ולא טענה בשכל):
- במרה כתיב (בשלח טו, כד) רק "מה נשתה"; במדבר סין (שם טז,

(* ובכת"ל: "בואם לרעמסס". ובסידור (שא. א) "בסוכות" ותלוי בדדו"ל ב"ויאפו את הבצק" – באיזה מקום אפו. ראה תו"ש ע"פ בא יב. לט.
**) וגם לתיב"ע (שבהערה 13) עיקר הצורך בזה ה' בהיותם במדבר ממש.

שהוא "מונה כל המסעות" כשחוזרים אל אותו מקום
עצמו³³: בעוברם שוב באותם המקומות, אומר המלך "כאן
ישנו, כאן...". וצריך להבין: מה הכוונה בנמשל ל"היו
חוזרים"? הרי בני ישראל לא חזרו במסעות אלו³⁴, אלא
המשיכו הלאה והתקרבו לארץ ישראל?

ה.

המסעות - מצב ירוד

ההסבר לכך הוא:
"המסעות" שעל היהודים לעבור ב"מדבר העמים"
נגרמים על ידי כך שהנשמה, והיהודי בכלל, יורדים
מאיגרא רמה למקום של העלם והסתר. אמנם, תכלית
הירידה איננה רק למען התועלת שתצמח מכך ל"מדבר
העמים" (הזיכרון שלו על ידי עבודת ישראל), אלא גם
למען ההתעלות הנגרמת ליהודי באמצעות הירידה³⁵. אך
בכל זאת, בעת המסעות עצמם מורגשים גלות והסתר. רק
באמצעותם באה – "מאוחר יותר" – העליה.

אמנם, יודעים שמטרת הגלות היא ההתעלות, אך בכל
זאת, ביצוע ענין זה הוא באופן, שכאשר נמצאים בגלות
חשים בירידה (אלא שהיא גורמת לדבר אחר – לעליה),
יוצא, שכאשר נמצאים ב"מסעות" שריים במקום ובמצב
של "מדבר", אשר לא³⁶ ישב אדם שם – "הכעיסוני".
וכלשונו של כ"ק מו"ח אדמו"ר במאמרו³⁷, שה"גוף ועצם
הצמצום הוא היפך הרצון (העליון)".

ו.

לאחר העליה ניכר שגם הירידה היא חסד

במה דברים אמורים? – כאשר נמצאים עדיין
ב"מסעות" עצמם. אך כאשר מגיעים לעליה, מתגלה
הפנימיות של הגלות, שלאמיתו של דבר אין היא אלא
חלק של העליה³⁸.

וזהו כוונת המשל בתיאור "כיון שהיו חוזרין התחיל
אביו מונה כל המסעות..." לאחר הירידה מלמעלה למטה
בכל מ"ב המסעות, מתחילה החזרה – העליה מלמטה
למעלה³⁹. "היו חוזרין" את אותם המסעות – כלומר, אז
חשים שגם המסעות בדרך הירידה הם חלק מן העליה⁴⁰.

ויש לומר שזהו ההסבר, באופן כללי, לכך שהמדרש
רומז במשל למסעות הראשונים שעד קריעת ים סוף, כי
במסעות אלו נגרם ביטול הטומאה בדומה למה שנגרם
בכל מ"ב המסעות ב"מדבר העמים" עד "ירדן ירחו"
ובגלות בכלל, כדלעיל. דבר זה מובן גם מכך שבשירת
הים אומרים שה"אימתה ופחד" של קריעת ים סוף יהיו
עד²⁹ יעבור עם זו קנית – ית ירדנא, כפי שמפרש רש"י
בהתאם לתרגום. ומיד בהקדמה לכל השירה אומרים "אז
ישר משה ובני ישראל" בלשון עתיד, שהכוונה היא גם
לשירה כשיחיו המתים, כפי שדורש רש"י בפירושו על
התורה.

ד.

דיוקים נוספים במשל

ההסבר שדלעיל הוא רק מצד קריעת ים סוף, שהיתה
לאחר המסעות הללו – שבקריעת ים סוף היה "מצרים
מת", בדומה לסיום המסעות ב"מדבר העמים".

אך כיון שבמשל מפורשים כל שלושת המסעות, ולא
קריעת ים סוף, הכרחי לומר, שבמסעות אלו עצמם, לפני
קריעת ים סוף, ישנם פרטים השייכים באופן כללי לכל
מסעי בני ישראל, שבגללם מנויים מסעות אלו. וגם
שפרטים אלו מתבטאים בשלוש הדוגמאות "ישנו",
"הוקרנו", ו"חששת את ראשך".

כדי להבין זאת, יש להתעכב תחילה על דיוקים נוספים
במשל זה:

(א) מכך שהמדרש מתעכב על המילים "אלה מסעי בני
ישראל", ואף מסיים "לכך נאמר אלה מסעי בני ישראל",
מובן, שבמשל מוסבר, כלשון רש"י, "למה נכתבו המסעות
הללו" –

ואין מובן: בתוך מ"ב המסעות המנויים ישנם כמה
וכמה "מקומות" שלכאורה לא מתאימה לגביהם הסיבה
מנה להם... היכן הכניסו³¹?

(ב) במשל, המלך "מונה כל המסעות" בעת "שהיו
חוזרין". יתר־על־כן: מן הביטוי "ואמר לו כאן³²" מובן,

(37) ד"ה ע"כ יאמרו המושלים תרצ"א פ"ב (סה"מ קונטרסים ח"א
קצב, ב).
(38) ראה גם לקו"ש ח"ג [המתורגם] ע' 236 הערה 19. ח"ה
[המתורגם] ע' 62 ואילך. ח"ו [המתורגם] ע' 250 (בענין ה"מסעות"). ועוד.
(39) להעיר גם מרע"ב כאן: כיון שהיו חוזרין כלומר כיון שהיו
קרובים ליכנס לארץ ולשוב למעלת אבותם כו'.
(40) ע"פ המבואר בפנים י"ל – ב"ינה של תורה" שברש"י – שב'
הפירושים (דר' משה הדרשן והתנחומא) הם נגד ב' המצבים דנשמה:
פירוש הראשון איירי ב"חסדי של מקום" בעת המסעות, ירידה
הנשמה למטה

(29) שם טו, טז.
(30) שם, א.
(31) וראה אלשיך ריש פרשתנו: כך במסעות אלו אירע (רק) ברובם
צרות כו'.
(32) במדבר"ד: "כשחזרו". ויש לפרשו ג"כ ככפנים.
(33) כמפורש באלשיך כאן.
(34) אף שבדוחק י"ל שהכוונה – חוזרין להמקומות בזכרונם
מחשבתם ודיבורם.
(35) ראה גם לקו"ת פרשתנו צא, א ואילך.
(36) ירמי' ב, ו.

לירידה⁴³ יותר מאשר נקבע מלמעלה. ומדוע הכרחי לומר, 18
 שגם ירידות אלו הן לצורך עליה? 19
 אף אם נאמר, שתקין של ירידה נוספת מתאפשר רק 20
 באמצעות כח נעלה יותר, ולכן נגרמת על ידי התוספת 21
 בירידה גם תוספת בעליה, בכל זאת, זהו, לכאורה, רק 22
 "מכאן ולהבא" – דבר זה מתרחש רק בסוף התקין 23
 והעליה. אך כיצד ייתכן לומר שירידה זו עצמה היא 24
 בפנימיותה עליה? 25
 אלא, האמת היא⁴⁴, כפי שמסביר אדמו"ר האמצעי 26
 בהרחבה⁴⁵ – בהתבססו על דברי המדרש⁴⁶ על הפסוק⁴⁷ 27
 "נורא עלילה על בני אדם", שחטאו של אדם הראשון בעץ 28
 הדעת היה "עלילה נתלה בו" – "לפעמים גובר הרע דיצר 29
 הרע על האדם ויחטא" מפני ש"מלמעלה הסיתו עליו היצר 30
 הרע להביאו לחטא זה"⁴⁸. 31
 ואין זה סותר לענין של "בחירה" ושכר ועונש, כי 32
 "עזר העליון שיעוררו לבחינת הרע לגבור על הטוב"⁴⁹ 33
 הוא באופן נעלם שאיננו מורגש על ידי האדם, וממילא 34
 בחירתו היא חפשית⁵⁰, בדיוק כשם שדיעת ה' איננה 35
 מחייבת את הבחירה⁵¹. 36

1 זוהי המשמעות של "מנה להם כל המקומות היכן
 2 הכעיסוני". בדומה לנאמר⁴¹, שלעתיד לבוא יאמרו "אודך
 3 ה' כי אנת ביי", יודו לקדוש-ברוך-הוא על אשר "אנת
 4 ביי", כי אז יתגלה שזהו חסד.
 5 בכל זאת, כיצד ייתכן לומר שה"מסעות" ב"מדבר
 6 העמים" הם ענין של חסד ועליה? לכך מקדים המדרש
 7 ואומר במשל, שזה אפשרי מפני שבן המלך אינו הולך
 8 לבד את ה"מסעות", אלא עם המלך, ואף יותר מכך: המלך
 9 "הולכו", ואף יותר מכך: כל ההליכה ופרטיה הם כדי
 10 "לרפאותו". וכיון שכך, ברור, שדוירידה עצמה היא
 11 (בפנימיות) חסד⁴².

ז.

גם חטאים - עליה

12 לכאורה, ניתן לשאול על כך: הדברים מובנים לגבי
 13 הירידה ל"מדבר העמים" באופן כללי, כיון שכך נקבע
 14 מלכתחילה על ידי המלך, ומובן, שזהו ענין של חסד
 15 ועליה.
 16 אבל הענין של "הכעיסוני" ב"מסעות" נגרם על ידי
 17 חטאי ישראל. כלומר, ישראל גרמו, באמצעות חטאים,

(42) ראה אגה"ק סי"א. וראה לקו"ש שצוינו בהערה 38.
 (43) היינו שלא זו בלבד שכללות הליכתם במדבר ארבעים שנה הוא
 מפני חטא המרגלים, הנה גם המסעות גופא. בכ"כ מהם "הכעיסו לפני
 המקום" (לשון רש"י ר"פ דברים).
 (44) בהבא לקמן – ראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 66 ואילך.
 (45) תו"ח תולדות ד"ה ויתן לך פ"י ואילך. שעה"ת לאדאמ"צ ח"א
 כ, ד ואילך. וראה ג"כ ד"ה ומשה נגש אל הערפל לאדה"ו (קה"ת,
 תשכ"ה) פ"ה (ואה"ת יתרו ע' א"י). ד"ה ויתן לך וביאורו בסה"מ
 תקס"ב. ולהעיר ג"כ מביא"ה"ו להצ"ע ע' רסז ואילך.
 (46) תנחומא וישב ד. וראה סוכה נב, ב: ד' מתחרט עליה הקב"ה
 שבראם כו' יצר הרע דכתיב ואשר הרעתי.
 (47) תהלים סו, ה.
 (48) תו"ח שם יג, א. [אבל בביאור"ה שם (ע' רסח): משא"כ הבא
 לטמא פותחין לו אבל לא מסייעין ח"ו. ואכ"מ].
 (49) תו"ח שם טו, ד.
 (50) שזהו הביאור במשאר"ל (נדה טז, ב) דצדיק ורשע "לא קאמרו",
 דכאשר הידיעה שלמעלה באה בגילוי (בדיבור) מנחמה היא את האדם
 – תו"ח שם פ"ג. שעה"ת שם.
 (51) ראה בכ"ז תו"ח שם פ"א ואילך. ביאור"ה שם (ע' רסה"ו).
 לקו"ש שם (וש"נ).

– ואף שכל המסעות ירידות אלו ה' בהיותם כבר נשמה בגוף
 ובמדבר העמים, הוא עד"ז שאומרים בכל יום מחדש "שהחזרת בי
 נשמת" שנעשה ברי' חדשה (שו"ע אדה"ז חא"ח סי' ד ס"א) ואח"ז
 "נשמה שנתת בי טהורה היא (בטהירו עילאה – לקו"ת בחקותי מז, א)
 ומשם יורדת דרך כל סדר ההשתל – אתה בראת כו' (עד) בקרבי". –
 ולהעיר מב"ר ספ"ד: בשעה שאדם ישן היא (הנשמה) עולה ושואבת לו
 חיים מלמעלה. ועד"ז בפדר"א פ"ב –
 ופירוש השני "כיון שהיו חזרו"ן, בעת עליית הנשמה לאחרי
 ירידתה"*

[ומתאים ג"כ לב' הענינים שבכתוב: (א) ויכתוב משה את מוצאיהם
 למסעיהם גו' (ב) ואלה מסעיהם למוצאיהם – שקאי על ירידת הנשמה
 מלמעלה"ט ועלייתה מלמטה"ע, כמבואר בלקו"ת פרשתנו צא, א
 ואילך. צו, א. ובכ"מ]*.

ועפ"ז יומתק רמז לשון רש"י הבלתי רגיל "ורבי תנחומא דרש בו
 דרשה) אחרת – כי מצב ועבודת הנשמה בעלייתה מעוה"ז הוא בא"ע
 לגמרי לגבי מצבה בעת ירידתה למטה – "דרשה (ועבודה) אחרת" [ראה
 אוה"ת ויחי (שפן, א"ב) בענין "יוסף ה' לי בן אחר" – "ממדרגה אחרת".
 ועיי"ש, שהוא מה "שמסט"א ונה"ב נהפך להיות בחי' בן כו" – ע"ד
 העל" ד"מקומות היכן הכעיסוני"].
 (41) ישע"י יב, א.

(*) ראה תורת הבעש"ט (הובא בדגל מחנה אפרים ריש פרשתנו. והספיק לכתר שם טוב (קה"ת טכ"ג). דישנא המ"ב מסעות אצל כל אדם. והם .. מיום הולדו עד
 שובו אל עולמו).

(**) עפ"י יש בלאר ג"כ (ב"ינה של תורה) שברש"י: (א) זה שרש"י מעתיק גם שמות בעלי הפירושים – ר' משה הדרשן ורבי תנחומא – כי "משה" ענינו המשכה
 מלמעלה"ט. ורבי תנחומא. מלשון "נחמה" – על הירידה ע"י העל" שלאחרי הירידה.

(ב) לשון רש"י "מיסודו של ר' משה הדרשן .. דרש בו דרשה כו": כי ב"פרד"ס" דתורה – דרשה מתאימה לעולם הבריאה – התחלת המציאות (השייכות לירידה)
 דתשמה. וכנ"ל (בפנים העורה) דתחלתה זו היא "אתה בראתה". והתחלת העל" ועד לשלימות יחוד אמתי הוא ע"י ההתבוננות שנברא מאין ליש כו' ולעולם ה' דברך
 נצב כו' (שד"ח"ה"א באורכה).

רק במסעות אלו הוביל המלך את בנו בגלוי. ואילו
המסעות האחרים הם תוצאה של בחירת בני ישראל,
שגרמה ל"לא זכור".

ט.

שלוש הדוגמאות - שלושה ענינים לצורך קיום בחירה
חפשיית

משמעות שלושת המסעות שבהם המלך "הוליכו"
בגלוי מתבטאת בשלוש הדוגמאות שבמשל: "ישנונו",
"הוקרנו", ו"חששת את ראשך". (כל אלו אינם מצבים של
"חולה" אמיתי⁶⁰, שקשור לחטא⁶¹, ואף "חששת את
ראשך" איננו "חולי" ממש, כפי שאומר רש"י⁶² על מאמר
חז"ל⁶³ "כל מיחוש..." – "מיחוש, חששא בעלמא לפי
שעה וקל") –

כדי שעבודתם הרוחנית של ישראל תהיה באופן של
"החיים והמות נתתי לפניך... ובחטא...⁶³", דרושים שלושה
חידושים:

(א) הנשמה צריכה לדת ממקום של אור וגילוי
ל"מקום" של הסתר והעדר האור, שאילולא כן לא תיתכן
מציאות של "והמות נתתי", המאפשרת בחירה בהיפך
החיים ר"ל.

(ב) עם זאת, צריך להיות גם "החיים... נתתי לפניך" –
ולכן צריכה להיות בתוך מקום הסתרת האור גם השפעה
של אור – "שיתף בו מידת הרחמים"⁶⁴.

(ג) כדי שהבחירה תהיה חפשית צריכה גם הנפש
הבהמית להיות בעלת שכל עצמי, שיוכל למצוא "תועלת"
בהיפך האור והחיים ר"ל⁶⁵, שהרי אילו הבחירה ב"מות"
היתה רק בגלל הרגשות, לא היה כאן שויון, וזוהי איננה

יצא אפוא, שגם ירידות אלו הן ככוונה תחילה⁵²,
שבאמצעות התשובה על החטא יושג "יתרון האור מן
החושך", על ידי הפיכת הזדונות לזכויות.

ח.

רק במסעות הראשונים הוביל המלך בגלוי
ההבדל שבין שני הסוגים של ההתדרדרות ב"מקומות
היכן הכעיסוני" – (א) המסעות שבהם מורגש בגלוי
שהמלך "הוליכו למקום"; (ב) המסעות שבגלוי הם תוצאה
של בחירת האדם, והענין שהמלך "הוליכו" הוא מוסתר –
מתבטא בהבדל שבין המסעות אשר לפני קריעת ים סוף
לבין אלו שלאחר קריעת ים סוף:

חז"ל⁵³ אומרים ש"אילו זכו ישראל, כיון שעלו פרסות
רגליהם מן הים, היו נכנסים לארץ". כלומר, המסעות
שלאחר קריעת ים סוף הם תוצאה מכך שלא "זכו" – עקב
החטאים. ואילו המסעות שלפני קריעת ים סוף היו
מתקיימים גם אילו "זכו ישראל".

ההסבר לכך הוא: ה"מדבר" ממש התחיל לאחר ים
סוף⁵⁴. המקום שבו נסעו עד ים סוף הוא מקום מעבר בין
ישוב (מצרים) לבין מדבר⁵⁵.

משמעות הדברים ברוחניות היא⁵⁶: "מדבר" הוא
מקום אשר "לא³⁶ ישב אדם (העליון)⁵⁷ שם" – מקום
טומאה המנוגד לרצון הקדוש ברוך הוא. ואילו הדרך
המוליכה למדבר איננה מקום ישוב (ל"אדם העליון"), אבל
גם איננו מנוגד לרצון הקדוש ברוך הוא⁵⁸: זהו סדר של
ירידה שנקבע מלכתחילה מלמעלה, על פי התורה⁵⁹.

זהו ההסבר הפשוט והגלוי לכך ששלוש הדוגמאות
שבמשל הן כנגד שלושת המסעות שעד קריעת ים סוף, כי

(הממוצע בין עיר למדבר) "הוא כללות המל' שגם ק"נ יונקת ממנה".
(59) להעיר מתור"א ח"ש ד"ה ויצא יצחק לשוה בשדה [צוין בלקו"ת
ראה שם, סע"ד דבחי' שדה היא מה ש"התורה נשתלשה בחשך .. אפי'
בשקר כו" עיי"ש.

(60) ומה שבמשל הבן "חולה" גם לפני המסעות – י"ל, כי כמה
דרגות ב"חולה", וכמ"ש האריז"ל (טעמה"צ פ' וירא. ובאורכה – ד"ה
חמשים שערי בינה תרנ"ג (נדפס בס' השיחות תש"ג ע' 201 ואל"ך))
דחולה בגימטריא מ"ט שחסר לו שער הנו"ן. וכן בעניינו, שנשמה למעלה
קודם ירידתה למטה נק' "חולה" מפני שעדיין חסרה לה העלי' שע"י
הירידה למטה.

(61) ראה ירוש' שבת (פי"ד ה"ג): חולי זה יצה"ר. וראה מהר"ו
לבמדבר"ר כאן.

(62) שבת יא, א.

(63) נציבים ל, יט.

(64) כמור"ל – ב"ר פי"ב, טו. פס"ר פ' בחודש השביעי. פרש"י ר"פ
בראשית. נת' באורכה בד"ה שובה ישראל תרנ"ט.

(65) ראה באורכה ד"ה כבוד מלכותך תר"ס.

(52) ראה ב"ר (ספ"ב. פ"ג, ח) "מתחלת ברייתו של עולם צפה הקב"ה
כו' ומעשיהו של רשעים". ושם (ספ"ב) "איני יודע באיזה חפץ כו".
וראה תורת הבעש"ט (צפע"ג וכן פורת יוסף וכו' – הועתק בס' הבעש"ט
פ' בראשית סמ"א ואל"ך) שהוא מצד מעלת יתרון האור שניכר מצד
החושך, עיי"ש.

(53) ספרי דברים א, ב.

(54) שהרי "איתם" הוא "בצצה המדבר", ומאיתם לפי החירות הוא
"לאחוריהם לצד מצרים" ופי החירות "הוא פיתום" (פרש"י בשלח יד,
ב). וראה בשלח טו, כב. פרשתנו לג, ח.

(55) אף שבכללות נק' ג"כ מדבר (בערך ישוב מצרים) – ראה בשלח
יד, ג. ונוד.

(56) ראה לקו"ת ראה לב, ב: יש באדם בחי' עיר מושב, ובחי' שדה
ומדבר.

(57) לקו"ת נשא כ, ג. ראה שם. ובכ"מ.

(58) ע"ד מ"ש בלקו"ת פרשתנו בביאור לאלה מסעי (צב, א) ההפרש
בין המסעות עד מ"ת (במדבר הקרוב לישוב – ק"נ) ולאחרי מ"ת (הרחוק
מישוב – ג' קליפות הטמאות). וראה אוה"ת ויצא (רג, א. תנ"ט, ב) דשדה

19 המסעות, כי גם הירידות המאוחרות יותר הן לאמיתו של
20 דבר תוצאה מן המצב שאליו המלך "הוליכו".
21 ויש לומר, שזוהי הסיבה לכך שרש"י, בפירושו על
22 התורה – "יינה של תורה"⁷⁰ – מוסיף, לאחר ציטוט
23 המילים "חששת את ראשך" מן המדרש, את המילה
24 "וכו"⁷¹: בכך הוא רומז, שגם ההמשך של "חששת את
25 ראשך" – היותו של בן המלך "חולה" ממש עקב בחירתו
26 החפשית – איננו רק מצד הבן, אלא גם הוא חלק מן
27 המסעות שבהם המלך "הוליכו" לרפאותו.
28 לפיכך מובן, שכוונת ה"חולי" היא רק כדי שבן המלך
29 יגיע למעלה של חולה שנתרפא, באופן ש"זדונות נעשות
30 לו כזכויות"⁷², ולא רק "מכאן ולהבא", אלא ש"נעקר
31 עונו מתחילתו"⁷³, כיון שזו היתה הכוונה מלכתחילה.
32 זה ייעשה בגלוי ובשלמות בביאת משיח צדקנו, בסיום
33 המצב של "היו חוזרין" – יתגלה "כצאת השמש
34 בגבורתו"⁷⁴ – המשמעות האמיתית והפנימית של
35 "מסעות" הגלות, בקרוב ממש.

(משיחות ש"פ מטו"מ וד' מנ"א תשכ"ה)

ד"ה באתי לגני תשל"א*

1 בחירה חפשית, במיוחד כיון שבמצב כזה היה השכל, של
2 הנפש האלקית, מתגבר תמיד על הרגש, כי האדם במהותו
3 הוא שכלי.
4 ואלה הן שלוש הדוגמאות – "ישננו", "הוקרנו",
5 ו"חששת את ראשך": (א) שינה, שהיא "אחד ממשים
6 למיתה"⁶⁶, העדר שכל וכו', מראה על הסתרה⁶⁷, העדר.
7 (ב) "הוקרנו" – בתוך צמצום האלקות כלול הגילוי⁶⁸,
8 שיתף עמו מידת הרחמים, שהיא "מקרת"⁶⁹ את עוצמתו
9 של הצמצום. (ג) "חששת את ראשך" – זהו השכל של
10 הנפש הבהמית, המאפשר בחירה ב"מות" ר"ל.
11 בכך מובן מדוע כתובות הדוגמאות "ישננו" ו"הוקרנו"
12 בלשון רבים, ואילו "חששת את ראשך" בלשון יחיד – כי
13 הצמצום והגילוי שבתוכו ישנם גם מצד המלך, ואילו
14 "חששת את ראשך" הוא ענין הקשור לבן המלך בלבד.

י.

כל המסעות הם כוונת המלך

15 כאמור, גם הירידות, שבגלוי הן תוצאה של בחירת
16 האדם, הן בעצם כוונת המלך. אבל בירידות אלו הענין
17 שהמלך "הוליכו" הוא נסתר.
18 לכן שלושת המסעות הללו הם ה"כלל" של כל

(70) היום יום ע' כד.

(71) בפשטות כוונתו להמשך התנחומא (הנמשל) "כך א"ל הקב"ה
כו" – אבל ע"פ "יינה של תורה" שבפרש"י, י"ל ככפנים.

(72) יומא פו, ב.

(73) פרש"י יומא (שם, א) ד"ה כאן מאהבה. וראה בארוכה לקו"ש
חי"ז ע' 185 ואילך.

(74) שופטים ה, לא. ראה תניא פכ"ו.

(66) ברכות נז, ב.

(67) גם להגירסא "ישננו" (וראה לעיל הערה 3) – הרי ארז"ל (מגילה
כא, סע"א) "אין ישיבה אלא לשון ענבה". וראה ע"ד החסידות לקו"ש
חי"ז [המתורגם] ע' 93 ואילך, וש"נ.

(68) ראה בארוכה מאמרי חג השבועות תרע"ה (בהמשך תער"ב
חי"ב). חגה"ש תש"ד.

(69) ראה ד"ה שובה שם (בביאור המשל – ב"ר שם) ד"ה אם יתן לתוכן
צונן .. הוא בחינת מדה"ר". ועיי"ש מ"הרמ"ז פ' שלח".

(* נדפס בטו"מ מלוקט ח"ה ע' קמט ואילך).

המשך ביאור למס' יומא ליום רביעי עמ' א

7 וראה את רב, אִמְרָא לִיה בּוֹלוּל, האם אִמְרָא אֵת, זֵיל – לך, לִית לִי
8 מִלְתָּא בְּהַדָּר – אין לי עסק עמר. בְּהַדָּר דְּקָא פְּלִי רִישָׁא – תוך כדי
9 ששבר את עצמות הבהמה, אִישְׁתַּמִּיט נְרָמָא – נשמטה עצם,
10 וּמְחִינָה בְּקוֹצֵיה וְקַמְלִיה – והכתה את הטבח בגרירתו והרגתו.
11 רַב, הָוֵה פְּסִיק סִידְרָא קָמִיה דְּרַבִּי – היה מסדר פסוקי פרשיות
12 (מנביאים או מכתובים) לפני רבי, עֲיִיל

1 הוא שחטאתי נגדו, לִפְיֵךְ אֵיזִיל אֵנָּה לְפִיּוּסִי לִיה. פְּנַע בֵּיה – פגש
2 אותו רב הונא, אִמְרָא לִיה לְהִיכָא קָא אֵזִיל מַר, אִמְרָא לִיה רַב לְפִיּוּסִי
3 לְפִלְגִינָא. אִמְרָא רַב הוּנָא, כַּעַת אֵזִיל אִמְרָא וְרַב לְמִיקְטָל נִפְשָׁא –
4 להרוג את הנפש, כלומר להענישו שימות. אֵזִיל רַב וְקָם עֵילִיָּה –
5 נעמד ליד הטבח, הָוֵה יְתִיב וְקָא פְּלִי רִישָׁא – היה הטבח יושב
6 ושובר עצמות ראש בהמה, דְּלִי עֲנִיָּה וְחִיָּיָה – הגביה את עיניו

תתענג על ה', ובנצוצי אורות שם או"ק א' בשם הרמ"ז שבעלמא דאיתי הוא בעוה"ב שכבר בא, ובההוא עלמא הוא בבחי' לעתיד לבוא ע"ש.

והיינו:

עולם הבא, ⁴הוא נה"י דתבונה שכבר בא ⁵

(3) וז"ל: עלמין ב' משמע, והם סוד עולם הבא וסוד לעתיד לבוא, וזה הב' נקרא ההוא עלמא שעדיין לא נגלה ועדיין לא בא וגם הוא סוד על ה' ממש, כי עוה"ב הוא בתוכו עולם שכבר בא. הרמ"ז בכ"י. וראה לקוטי תורה פרשת ראה כב, ג. אור התורה פרשת כי תצא עמוד תתקבם דעולם הבא הוא גן עדן, ולעתיד לבוא היינו תחיית המתים. ועיין לקמן הערות 17, 18.

(4) הקדמה להמובא לקמן: ביאור (בקיצור) החילוק בין אב ואם (חכמה ובינה) עילאין – הנקרא "שכר" דלעתיד לבוא, ובין בחי' ישראל סבא ותבונה – הנק' עולם הבא:

מבואר בחסידות (ראה ביאורי הזהר לאדמו"ר האמצעי פרשת ויצא עמוד מ, א (קה"ת ה'תשע"ה). המשך תער"ב חלק א' עמוד רס ואילך. המשך תרס"ו עמוד שלח (קה"ת תשע"א). ועוד), דבחכמה ובינה (מוחין-שכל) ישנם שני שלבים כלליים, והם:

שלב א' – קליטת עצם המוחין, עצם השכלה, והיא ההתעסקות בהשגת והבנת הענין כמו שהוא בעצם השכלת הדבר, מבלי לקבוע כיצד האדם צריך להתייחס אל הדבר (היינו האם התוצאות – מההשכלה והבנתו יהי' לחסד – אהבה, או לגבורה – יראה וכיוצא בו).

שלב ב' – התפשטות והתגלות החכמה ובינה, היינו ה"מדות" של השכל, המסקנא והבכנ של הדבר, כלומר, הקביעה בשכלו הנוטה לחסד או לגבורה (אהבה, או יראה), ושלב זה שהשכל כבר מתייחס אל הענין המדות, זהו שנקרא "תבונה".

ודבר זה נרמז בתיבת "תבונה" (כדלקמן) תבונה אותיות "בן ובת" והם נרמזים למדות אהבה ויראה (ראה תניא פרק מג (עמוד סב, א) ועוד). האהבה (חסד) נק' בן בחי' זכר, והיראה (גבורה) נק' בת, בחי' נקבה.

והנה השלב הראשון נק' אב ואם (חכמה ובינה) עילאין, ושלב הב' נק' ישראל סבא ותבונה.

ובפרטיות:

בחי' מדות שבחכמה נק' ישראל סבא, ובחי' מדות שבבינה נק' תבונה. ראה הערה 6 בביאור נה"י דתבונה.

(5) נה"י דתבונה שכבר בא ונתלבשה בז"א. פירוש: מבואר בחסידות (אור התורה חקת עמוד תתיח. המשך תער"ב חלק ג עמוד א'רנא – מובא לקמן, ועוד) דיש ב' בחינות, והם:

(א) נה"י דבינה, (הנק' ג"כ נה"י דאימא).

(ב) נה"י דתבונה.

והביאור (בקיצור): רואים במשל גשמי, אדם העוסק עם ענין שכלי (ע"ד הב' שלבים בהערה 5), יש שני אופנים:

(א) שלפעמים הוא כ"כ עסוק ומלוכש בעיון ההשכלה, עד שאינו מרגיש את עצמו, והוא כ"כ דבוק בהענין, עד שהוא תפוס לגמרי. ראה הביאור בלקוטי שיחות חלק ג עמוד 859.

וראה לשון התורה אור דף כג, א וז"ל: כנראה בחוש במי שהוא בעל מחשבה שאינו מרגיש כלל בעסקים החולפים לפניו מחמת גודל התקשרות שיש לו בהמחשבה. וכמ"ש במדרש בעובדא דר' חייא רבה. וכן גבי רבא (בפ' אר"ע – שבת פח, א) דהוה מעיין בשמעתי כו'. וכן משה שהי' כבד פה וכבד לשון, דהיינו שלגודל התקשרותו

בראשית ממ, יד-טו – יששכר חמור גרם רבין בין המשפטים. וירא מנוחה כי טוב ואת הארץ כי נעמה ויט שכמו לטב"ל ויהי למם עבד

ויש להבין¹:

(א) התחיל בירושה כמו שאמר ואחסין כו' ירותא כו', כמ"ש להנחיל שהוא ירושה, ומסיים באגר שהוא שוכר, וכן ביששכר הוא שוכר, יש שכר.

(ב) גם, מהו טב עלאה?

(ג) גם, למה כפל עוד הפעם, ומאי איהו יש?

(ד) גם צריך להבין, מה שייך ענין ירושה – שהוא כשאיזה מי מת שאז שייך לומר שירוש אותו – בכאן? והענין י"ל, עפמ"ש לעיל דף רט"ז ע"א בענין צדיקים לעולם יירשו ארץ לאחסין לון ירותת עלמין, בעלמא דאיתי לאתענגא בההוא עלמא, כמה דכתיב אז

(1) מביא כאן ד' שאלות, ולפי הביאור בפנים יבואר עוד ה' דיוקים, והם:

(ה) דהזהר מתחיל בענין ירושה "זכאין אינן בני עלמא דמשתדלי באורייתא", וכן לקמן "דלא פסק מימיו לעלמין", משא"כ בסוף בענין השכר "אגר" כתב רק "דא הוא אגרא דאינן משתדלי באורייתא" בלי תיבת "בני עלמא", דלא כתוב "דא הוא אגרא דאינן בני עלמא דמשתדלי באורייתא", מה טעם החילוק?

(ו) בתחלה נקט "להנחיל אוהבי יש, מאי יש, דא עלמא דאיתי" והיינו הש"י עולמות, וכאן אינו מפרש דהוה מרומז בהשם "יששכר" י"ש-שכר, משא"כ בסוף כשנקט בפעם השני "ומאי איהו יש", מוסיף ומפרש דהוה מרומז בהשם יששכר "יש-שכר", מה טעם החילוק דרק בפעם השני מרמז הש"י עולמות בשם "יששכר"?

(ז) מתחלה כתוב בוהר "להנחיל אוהבי יש, מאי יש", ותיבת "יש" כתוב בלי סימן ראשי תיבות, משא"כ בפעם הב' כתוב "ומאי איהו י"ש", כתוב י"ש בסימן ראשי תיבות (וכן בסוף י"ש), מה טעם דיוק החילוק?

(ח) במ"ש "ונטל אגר טב עילאה דלא זכי ביה בר נש אחרא", דלכאורה קשה, על מי הכוונה "בר נש אחרא", אם על בני אדם דאינם משתדלים באורייתא, הרי זה פשיטא, למה יקבלו שכר, ואם קאי על בני עלמא דמשתדלי באורייתא א"כ קשה למה אינם מקבלים שכר, ולמה הם נקראים עדיין "בר נש אחרא"?

(ט) בביאור שאלה ב' בפנים "מהו טב עלאה?", דהוה בפרטיות ב' שאלות:

(1) במ"ש "ונטל אגר טב" למה בה"שכר" – אגר, מוסף "טב", דהוה שכר טוב, ולעיל בירושה אינו מוסיף טב, ומשמע דבירושה אכן אינו נק' "טב", ולמה?

(2) למה מוסיף "טב עלאה", מהו הדיוק עלאה? וע"ז מבאר (כפנים).

(2) זהו חלק א'. ויחי יעקב וגו', רבי חייא פתח ואמר (לפרש מש"כ) ועמך כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ וגומר (ואמר) זכאין אינן ישראל יתיר מכל עמין (אשריהם ישראל יותר מכל העמים), דקדשא בריך הוא קרא לון צדיקים (שהקב"ה קרא אותם צדיקים), לאחסין לון ירותת עלמין (להנחיל להם ירושת עולם), בעלמא דאיתי (וזה הירושה היא הנקראת עולם הבא), לאתענגא בההוא עלמא (להתענג בעולם העליון), כמה דכתיב אז תתענג על יהוה"ה, ע"ש.

שנחלבו ב"א, כי נה"י⁶ דתבונה נתרקנו מאורותיהם עצמם, שנעשו מתים, ומתלבשים⁷ ב"א, שנעשים עצם

בבחי' בטול ונחנו מה לא הי' יכול להיות משפיע כו' שהיא בחי' הדבור כו', ע"ש.

(ב) ואם האדם רוצה שהמחשבה והשכל יפעול על המדות שלו, אז הוא צריך להפסיק העיון, ולראות הבכך – המדות – של השכל, וזהו נק' "נה"י דאימא נעשים מוחין לז"א" (המדות).

הדרגא והבחי' הא' נק' "נה"י דבינה" שהיא דבוק ומקושר בתוך ההשכלה. ומדות ה"נצח" כאן הכוונה שמנצח על המניעות להבנת הענין, ו"יסוד" פירושו שמקשר עצמו לגמרי לתוך עיון ההשכלה. והדרגא הב' שהיא מסתלק (הנק' מיתה כדלקמן) מבחי' בינה, ויורד לבחי' מדות – וזהו נה"י דתבונה שכבר בא ונתלבשה ב"א היינו האיק' שהשכל משפיע ונותן חיות על המדות. ראה הערה 8.

(6) ראה הביאור המשך תער"ב ח"ג עמוד א'רנא וז"ל: דהנה התורה הגם שהיא בחי' מוחין, ה"ז בחי' חב"ד דז"א פ"י שהיא חכמה שבהנהגת המדות כו', שהרי התורה הנגלית היא פסקי המדות כשר פסול טמא טהור חייב זכאי שהן בחי' המדות, דהיינו כשר מותר וטהור הן מבחי' החדש וימין מקרבת שיתעלה אותו הדבר למעלה ויהי' נכלל באלקות, ופסול אסור וטמא הוא מבחי' הגבו' דשמאל דוחה שא"א להתעלות והביור שלהם הוא ע"י הדחי' דוקא כו', וכמ"ש בס"ש בפי' מותר ואסור כו', וזהו שהן שתא סדרי משנה מבחי' ששה מדות עליונות כו', וכ"ז הוא ע"פ החכמה שבתורה שזה יהי' כשר וזה יהי' פסול כו'.

אבל החכמה שבזה היא בחי' מוחין שבמדות לבד, שזהו מה שנה"י דאימא נעשים מוחין לז"א ובתוכם מתלבש בחי' נו"ה דאבא.

אך זהו שמתעלמים בבחי' נה"י דאימא וכידוע דנה"י הוא בחי' לבוש המעלים כו', ובחי' נה"י דאימא המתלבשים בזה זהו רק בחי' הכלים לאחר שהאורות דאימא מסתלקים מהם כו', וכמ"ש בע"ח שער המוחין פ"ג בפי' מארז"ל אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו, דתורה היא בחי' ז"א שהוא תורה שבכתב, והקיום שלו הם המוחין, ואין התורה יכול להתקיים להיות לו מוחין אלא ע"י בינה (הנק' מי כנודע) אשר היא ממיתה עצמה בשביל התורה, כי נה"י שלה מסתלקים האורות שלה ונשארין כמתים כלים בלי עצמות וגוף בלי נשמה, ועושה כן בשביל התורה שהוא ז"א כדי שילבישו בתוכה המוחין שהם הקיום שלו כו', והיינו שהאורות הן של ז"א עצמו כו', וי"ל שזהו מה שהמוחין מתהפכין ונעשים מהות מדה כו' וכמשנת"ל, וזהו שהאורות הן מז"א עצמו כו', ע"ש. עיין גם אור התורה פרשת חוקת עמוד תתח. וראה הערה 8.

(7) ראה לקוטי לוי יצחק על תנ"ך ומאחז"ל עמוד קכח וז"ל: ידוע מארז"ל ע"פ אדם כי ימות באהל אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עלי', ופירש בע"ח שער המוחין פ"ג, דתורה הוא ז"א תושב"כ, והקיום שלו הם המוחין, ואין התורה יכול להתקיים להיות לו מוחין המקיים אותו אלא ע"י בינה הנקראת מי כנודע אשר היא ממיתה עצמה בשביל התורה, כי נה"י שלה מסתלקין האורות שלה ונשארין במתים כלים בלי עצמות וגוף בלי נשמה, ועושה כן בשביל התורה שהוא ז"א כדי שיתלבשו בתוכה המוחין שהם הקיום שלו ע"ש.

ולכאורה צ"ל, מהו ההפרש בין התורה שהיא בחי' ז"א, לגבי הקיום התורה שהוא המוחין דז"א.

אך הענין הוא, דמה שהתורה ז"א, היינו בחי' הנגלה דתורה, כמו השמים כסאי שקאי על תורה כמו שתורה ירדה במדות לברר כשר פסול כו', והיינו ז"א שהוא נגלה, והנגלות, ובכלל הוא הנובלות

מעצמיו ובשר מבשרו.

ולעתיד לבוא, הוא נה"י דבינה עלאה, שנק' לעת"ל שעדיין לא באו, וכמ"ש בע"ח⁸ שער הזיווגים סמוך לסו"פ ה' ע"ש.

ועד"ז יתפרש גם כאן.

והוא, כי בפסוק להנחיל כו' כתיב ב' פעמים י"ש, א' מפורש, ב' בסופי תיבות אוהב י"ש שהוא ג"כ י"ש.

הנה י"ש המפורש הוא עלמא דאתי, נה"י דתבונה, ונקרא י"ש, האות ש"י⁹ רומז על נה"י דתבונה¹⁰, ואות י"י¹¹ רומז על חכמה, ישראל סבא המתלבש בנה"י דתבונה, כי ב"י" דחכמה ישראל סבא נברא¹² עוה"ב דתבונה.

ובחי' זו דעוה"ב, נה"י דתבונה, הם בבחי' ירושה בז"א, והוא מה שז"א הבן יורש את אמו נה"י דתבונה שמתו, שנתרוקנו מאורותיהם עצמם ונעשו כמתים,

דח"ב וכנ"ל. והקיום דתורה דהיינו המוחין דז"א, שהמוחין הוא מה שנמשך לו מחו"ב, דהיינו מהפנים דח"ב (כי מהאחוריים דח"ב אין קיום התורה, כי מצד האחוריים יש שכחה כמ"ש בע"ח שער הזיווגים פ"ו) היינו פנימיות התורה, שפנימיות התורה הוא מהפנים דח"ב, ובחי' זו דפנימיות התורה מקיים את הנגלה דתורה, (בדוגמא כמו שמלח מקיים את הבשר לימים רבים, ופנימיות התורה הוא בחי' מלח כמ"ש בלקו"ת [ויקרא ג, ד] בדה"א ולא תשכית מלח ובהביאור [שם ד, ב] ע"ש). והנה הקיום דתורה תלוי במי שממית עצמו עלי', דהיינו שבינה הנקראת מי מתרוקנים נה"י שלה מאורותיהם ונעשים כמתים ומתלבשים בנה"י המוחין דז"א, דהיינו פנימיות התורה, ע"ש. ראה גם הערה 16.

נמצא דעפ"י ביאור הלקוטי לוי יצחק, יש ג' דרגות:

(א) בחי' התורה דז"א – נגלה דתורה ה"ששה" מדות (שהו"ע נובלות דח"ב).

(ב) בחי' נה"י דאימא שנעשו מוחין לז"א, הנקרא נה"י ד"תבונה" (עוה"ב), היינו פנימיות התורה – חסידות – המח' ומקיים הנגלה דתורה.

(ג) בחי' נה"י דאימא עצמה – בינה עילאה, הוא פנימיות ונסתר דתורה כשלעצמה (גילוי דלעתיד), וד"ל.

וישכר זכה לכל הדרגות שבתורה כדלקמן.

(8) שער טו.

(9) פירושו: אות "ש" במספר קטן הוא ג', והוא כנגד ה"ג" בחי' "נצח" הוד יסוד" דתבונה.

(10) "כידוע בענין השינין דתש"ר... (לקוטי לוי יצחק כאן). ראה הביאור לקוטי לוי יצחק הערות לזהר שמות-דברים עמוד שפט. ועמוד יג ואילך.

(11) ראה תניא – אגרת התשובה פרק ד.

(12) פירושו: דז"ל אמרו (מנחות כט, ב. ב"ר פ"ב, י) דבאות י' נברא העולם הבא, ומבאר כאן דכמו שיש (כנ"ל הערה 5) ב' בחי' בחכמה (א) חכמה עילאה, (ב) ישראל סבא – המדות שבחכמה, כמו כן בהאות י' המרמז לחכמה יש ב' בחי'. דיש שני אותיות י', מאות י' – ישראל סבא, מזה נברא בחי' תבונה – עולם הבא, מאות י' – אבא עילאה מזה בא בינה עילאה – בחי' לעתידי לבוא כדלקמן. וראה אור התורה חנוכה עמוד 628.

דבינה בכלל).

ועל בחי' זו לא אמר להנחיל, ירושה, כי מה שכתוב להנחיל הוא על בחי' יש המפורש, שהוא נה"י דתבונה, ויש שבסופי תיבה אוהבי יש, שהוא נה"י דאימא עלאה, הוא רק בבחי' קבלת שכר עתה.

והשתא א"ש הכפל דיש בזוהר הקדוש, והוא, מה שאמר מתחלה מאי יש דא עלמא דאתי הוא יש המפורש, נה"י דתבונה, ומה שאמר אח"כ על אגר טב עלאה, ומאי איהו י"ש, הוא י"ש שבסופי²⁰ תיבה אוהבי יש, נה"י דאימא עלאה.

ונרמז ביששכר, יש שכר, היש דשכר ולא היש דירושה, כי היש דשכר נה"י דאימא עלאה הוא גבוה יותר מהיש דירושה נה"י דתבונה, ולזה זכה יששכר דוקא, ולא ב"נ אחרא אפילו מי שעוסק בתורה, יען²¹ יששכר עסק הרבה מאד בתורה, יומם ולילה, והי' למס²² עובד, זכה הן למ בחי' תבונה והן לט בחי' בינה עלאה, (וכידוע בענין ס"מ²³ דאפרסמון בזוה"ק פ' תרומה דף

וכמ"ש בעץ חיים¹³ שער המוחין פ"ג ובשער¹⁴ דרושי הצלם דרוש ג'. ע"ש).

וי"ש הנרמז בסופי תיבות אוהבי יש, הוא בחי' נה"י דבינה עלאה. אות ש' נה"י דאימא עלאה, ואות י' הוא אבא עלאה המתלבש בהם. ובחינה זו תהי' רק לע"ל, זהו שהוא בטופי תיבות דהיינו שלבסוף יהי' זה ולא עתה.

ועל בחי' זו לא שייך לומר¹⁵ ירושה, שהוא כשיש מיתה, כי הרי נה"י דאימא עלאה לא מתו (רק נה"י דתבונה) רק הם בבחי' קבלת שכר בז"א. והוא אגר טב עלאה, טב דוקא, כי נה"י דתבונה שמתבונה מינה¹⁶ דינין מתערין בסופה, לא יתכן לקרותם טב. גם הרי הם מתו ואיך שייך לקרותם טב אחר שנתרוקנו מאורותיהם עצמם.

אך נה"י דבינה עלאה, שהיא כולה רחמים כמ"ש בע"ח¹⁷ שער הזיווגים פ"ו ע"ש, יתכן לקרותם טב, והוא טב עלאה, כי בינה היא עליונה דהיינו ר' ספירות¹⁸ דבינה בכלל, (משא"כ תבונה היא הד' תחתונים¹⁹

(13) שער כ.

(14) שער כה.

(15) ראה גם לקוטי לוי יצחק ליקוטים על פסוקי תנ"ך ומאחז"ל עמוד קכח וז"ל: תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב, תורה שרשה מחכמה ובינה, ב' הבחי' שבתורה הנגלה והנסתר שרשם מחכמה ובינה, הנגלה הוא מאחוריים דחכמה ובינה, והנסתר הוא מהפנים דחכמה ובינה, וזהו תורה צוה כו' הוא הנסתר דתורה, מורשה קהלת יעקב הנגלה דתורה, כי הנגלה הוא בחי' ירושה מהמתים דתורה דהיינו ממתית התורה שנפלו אז גם האחוריים דחו"ב, וכנ"ל דנגלה הוא הנובלות דחו"ב, ע"ש.

(16) ראה מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ה חלק ב עמוד תרכ. ביאורי הזהר לאדמו"ר האמצעי סוף עמוד קפא, ג (קה"ת ה'תשע"ה). ולאדמו"ר הצ"צ חלק א עמוד תסז. ספר המאמרים תרס"ו-תרס"ז (קה"ת ה'תשע"ד) עמוד ככד. ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ב סימן צו הערה 10.

(17) שער טו.

(18) ראה לקוטי תורה פרשת ראה כב, ג וז"ל: בזו"ב תרומה (קכ"ז ע"ב) סמ"ך מ"ם כו' רוא דאינון מאה ברכאן כו' ובמק"מ ובהרמ"ז שם דבחי' מ"ם זהו תבונה ובחינת סמ"ך זהו בינה עלאה המקבלת מששה ספירות ראשונות דחכמה כו' והוא ב' בחינות דעולם הנשמות דהיינו ג"ע ועולם התחייה. ע"ש כל הביאור. וראה גם הערה 20. 24. והיינו ה' ספירות (חב"ד חג"ת) דבינה עלאה שמלוכש בו מאות י' דחכמה נעשה מספר ס', והד' תחתונים נהי"ם דבינה שמלוכש בו מאות י' דחכמה מיו"ד נעשה אות מ'. ספר הערכים אותיות ז-ת עמוד רלח ואילך.

(19) ראה אור התורה פרשת כי תצא עמוד תתקנז וז"ל: ההפרש בין עולם הבא ועלמא דאתי היינו שכבר בא והוא הגן עדן, לבחי' לעתיד לבוא, שעלמא דאתי כבר זהו מבחי' תבונה מ"ם סתומה שהוא ד' תחתונים דבינה אבל בחי' לעתיד לבוא זהו סמך כחב"ד חו"ג דבינה. והענין כי התגלות עתיק הוא בבניה כנוצר בדרוש יו"ט של ר"ה

[לקו"ת דרושים לר"ה נז, א], אך בכתר יש ב' בחי' שהם ד' תחתונים ובחי' ו' ראשונות וכמ"כ במקום התגלותם בבניה הוא ג"כ בב' בחי' הנ"ל, דבינה אשר בבחי' תבונה המתגלים בחי' והאם רובצת, אבל אחר כך גילוי בינה עלאה, ע"ש.

(20) ובזה מתורצת שאלה ז (לעיל הערה 2), דבזהר כתוב י"ש בראשי תיבת, לרמז דדרגא זו מרומם ב"סופי תיבות" של אוהבי יש וד"ל. (21) ראה גם רש"י בראשית מט, יד. יט. יששכר חמור גרם, ופרש"י: חמור בעל עצמות, סובל עול תורה כחמור חזק שמטעינין אותו משא כבד. ויט שכמו לסבול, עול תורה. במדבר ז, יט. פרש"י: בשביל שני דברים זכה – יששכר – להקריב שני לשבטים, אחת שהיו יורעים בתורה שנא' (דברי הימים-א יב, לג) ומבני יששכר יודיעי בינה לעתים. (22) מרמז בתיבת "לחוט", לאות "מ" ואות "ס", וכנ"ל הערות 19. 20. דאות מ' מרמז ל"תבונה" – עולם הבא בחי' ירושה נה"י דתבונה שכבר בא שנתלבש בו ז"א. ואות ס' מרמז לבניה עלאה – יש שכר – עלמא דאתי. ראה גם לקמן סימן קנב.

(23) ראה ביאורי הזהר לאדמו"ר האמצעי עמוד קי, ג (הוצאת קה"ת ה'תשע"ה) וז"ל: מבואר בזהר בפי' אפריון ואפרסמון דהסמ"ך גבוה מן המ"ם ולכך קדם למ"ם בתיבת אפרסמון, וכמ"ש בע"ח הטעם לפי שהמ"ם הוא בחי' התלבשות המוחין מבניה בזו"ג שהוא ד' סטרין בכלל חסד וגבורה ותפארת ומל', וע"כ המ"ם הוא מרובע שיש לו התיישבות כו', אבל הסי' הוא בחי' ו' קצוות דבינה אשר עדיין הם למעלה מבחי' התלבשות בזו"ג, אלא שורה עליהם בבחי' מקיף, לכך הסמ"ך בעיגול בלתי התיישבות למטה כו'. ע"ש.

אור התורה פרשת כי תצא עמוד תתקנז וז"ל: בע"ח שער הזיווגים מ"ם סתומה זהו בחי' ד' תחתונים דבינה הנק' תבונה אותיות בן ובת, ואימא עילאה נק' סמך, ועיין מענין סמך ומ"ם ר"פ תרומה קכ"ז ובהרמ"ז שם ורבינו ביאר זה בביאור ע"פ ואלה המשפטים דשנת תקס"ב דאות מ"ם שהיא מרובעת יוכל להיות לו ישיבה ע"ג דבר אחר, והיינו בחי' המחשבה המתפשטת להיות מקיף על המדות והוא רביעא על בנין, משא"כ אות סמך שהיא עגולה אין לה התיישבות ע"ג דבר אחר היינו בחי' עצמיות בינה עלאה שאין נמשכת אפילו להיות מקיף למדות וכמו עצמיות אבא שהוא נק' קדש מלה בגרמה

קכ"ז ע"ב, ועיין במק"מ וברמ"ז שם).

ועיין בע"ח שער הזיווגים פ"ד תראה שם שבח"י²⁴

בפ' אמור צ"ד וכמ"ש סד"ה [תורה אור נ, ד] ואלה שמות, ובביאור צאינה [לקו"ת שה"ש כו, ב ואילן] דכל המשכות החכמה לז"א ולכל העולמות הוא רק מבחי' נה"י דאבא הנק' יש"ס, ע"ש.

(24) פירושו: ראה תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס עמוד רצט. ידוע דאות ראשונה של השם – האות י' – הוא בחי' חכמה, ובאות י' כלול גם אותיות "יד", "ב"מילוי" אות יו"ד. ומבאר דאותיות ו"ד – המילוי של האות י' – הוא בחי' בינה עילאה, ה"כלול" בבחי' חכמה, כמו שהאותיות "יד" כלולים בהאות י'.

והאות ה"ה של השם מרמז לבחי' (בינה, הנק') "תבונה", ונק' תבונה שהוא אותיות "בן ובת", לפי שע"י בחי' תבונה – ההתבוננות בכל הפרטים מזה יולד המדות אהבה ויראה – בן ובת (כמבאר בתניא פ"ג).

וכ"ז הוא בכללות, דאותיות ו"ד – המילוי של י' – הוא בחי' בינה עילאה, ואות ה' הוא בחי' תבונה.

ובפרטיות בבינה עילאה גופא – האותיות ו"ד – הם שני מדרגות, האות ו' הוא בחי' בינה עילאה עצמה הנק' ו' ראשונות שהוא למעלה מהתלבשות בבחי' תבונה. משא"כ האות ד' הוא כנגד כלי ההשפעה הנמשכים לבחי' תבונה (ראה אור התורה פרשת בשלח עמוד תמז-ח. ברכה עמוד א'תתמו. תצא עמוד תתקנב ועוד).

וכן בפרטיות האות ה"ה" נתחלק כצירוף אותיות ד-ו, והאות ד' (שבתוך האות ה') נמשך מהאות ד' – המילוי שבתוך האות יו"ד. ראה הערה 26.

נמצא דיש ב' בחי' תבונה א) "תבונה ראשונה" האות ד' דמילוי היו"ד, הכלול עדיין בתוך האות י', (ב) ממנו בא אח"כ ההשפעה להאות ד' (שבתוך האות ה') – בחי' תבונה בפועל – ההתבוננות לאורך ולרוחב וכו', וע"כ האות ד' (המילוי דיו"ד) נק' תבונה ראשונה, והאות ד' (שבתוך האות ה') נק' תבונה שני' ודל'.

נמצא דבפרטיות האותיות מרמז כך:

א) האות י' עצמה בחי' חכמה עילאה.

ב) האות ו' – מילוי יו"ד – בחי' בינה עילאה. (וכיון שהוא ה"מילוי" דאות י', היינו שעדיין כלול בה"י, אז חשבינ' י' פעמים ו' והוא בגי' [האות ס']).

ג) האות ד' – מילוי יו"ד – בחי' תבונה ראשונה. (וכנ"ל חשבינ' י' פעמים ד' והוא מספר [האות מ']).

ד) האות ה' (ובפרטיות האות ד" שבתוך האות ה' – ראה הערה 26).

תבונה המתלבשת בז"א הוא אות²⁵ ד', ותבונה ראשונה הוא אות מ', ובינה עילאה הוא אות ס' ע"ש (וסימנך סד"ס, כי יש בחי' סדס²⁶ בקדושה, וסדס דקליפה הוא הלעומת והמנגד לבחי' אלו, וכמ"ש במ"א בס"ד), א"כ עוה"ב שכבר בא, הוא בחינת נה"י דתבונה שני', ולעתיד לבוא הוא תבונה ראשונה ובינה עילאה. (ויש לפרש²⁷ לפי זה, טב – תבונה ראשונה, עילאה – בינה עילאה.)

והנה ביששכר כתיב:

ויט שכמו לסבול, מפני זה זכה לבחי' י²⁸ עוה"ב.

ויהי למס עובד, הוא שזכה גם לבחי' מ"ס תבונה ראשונה ובינה עילאה, והיינו יששכר.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית עמוד רנו

בחי' תבונה שני' – המתלבשת בז"א.

ראה עוד ביאורים בספר הערכים אותיות ז-ת עמוד רלז-רלח, ובעמוד רמה.

(25) אות ד. מבאר שם דהאות ה"ה מהשם הוא מתחלק לשתי אותיות הקו העליון והקו מימין למטה נעשה ציור אות ד'. והרגל הקטן משמאל הוא כמו אות ו' קטן ע"ש. והנה ידועה (ראה ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ב' סימן מח הערה 7) דבכל ירידה הוא מספר עישור מהדרגא עליונה, וזהו דמאות מ' נעשה אות ומספר ד', שהוא עשור. ועיין לקמן סימן קנב הערה 8.

(26) ראה אור התורה נ"ך כרך א' עמוד ריז-ח. לקוטי שיחות חלק לה עמוד 74.

(27) פירושו: לפי פירוש הראשון "טב עילאה" קאי על בינה עילאה – שכן טוב, ולפי הפירוש השני, תיבת "טב" מרמז לתבונה ראשונה (האות מ'), ותיבת "עילאה" לבינה עילאה (האות ס'), וכו'.

(28) נמצא לפי הביאור בלקוטי לוי יצחק, הפסוק מרמו וחושב כל הדרגות שזכה יששכר ובאופן מלמטה למעלה, והם:

א) "ויט שכמו לסבול" – ומפני זה זכה לבחי' עוה"ב (תבונה שני' המתלבשת בז"א).

ב) "ויהי למס – אות מ'" (ד' תחתונים) בחי' תבונה ראשונה.

ג) "ויהי למס – אות ט'" (ו' ספירות הראשונות) בחי' בינה עילאה.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ט תמוז, ה'תשי"א

ברוקלין, נ. י.

שלום וברכה!

... במענה על שאלתו במכתבו, הנה בנוגע ללקיחת פקידים או להסרת פקידים ממשרתם, הנני נוהג לבוא עד"ז בכתב ולא בע"פ בכדי להמנע מספקות וכיו"ב.

בברכה.

מתוך הספר ילקוט גאולה ומשיח – פרשת מטות

לג

דהא קודם שספר להם רבה האי עובדא דטורא דסיני ס'פר להם מעשה דא"ל ההוא טייעא תא ואחזי לן מתי מדבר² אזלי ואחזיתי להו ודמו כמאן דמבסמי יע"ש, ואחר כך סיפר להם הא דטורא דסיני דשמע בת קול אומרת מי מפר לי יע"ש, דסמוכים אהדדי, וכתבו התוס' ז"ל כמאן דמבסמי משמע מכאן כמ"ד בפרק חלק שדור המדבר יש להם חלק לעולם הבא יע"ש.

ולפי זה אחר שספר להם דראה למיתי מדבר ודמו כמאן דמבסמי והיינו שיש להם חלק לעולם הבא ותיכף א"ל ששמע בת קול אומר מי מפר לי הטיב חרה אפס באומרם למה לא אמר מופר לך, דהא מוכרח לומר דגם לגבי יתברך שייך התרה וקרא כתיב בהדיא באפי נשבעתי שפי' והדרנא בי, דאם באמת הוא ולא הדרנא בי קשה למה דמו דור המדבר פניהם כמבסמי ללמד שיש להם חלק לעולם הבא³, והא נשבע ה' שלא יבואו אל מנוחתו היינו לעולם הבא דבהכי משתעי קרא, אמנם אחר שיש להם חלק לעולם הבא ודאי דהתיר לשבועתו ואם כן אמאי לא אמר מופר לך, ואם לא הי' מספר להם מה שראה לדור המדבר כמבסמי בודאי דלא היו מזלזלים בו באומרם הו"ל לומר מופר לך דדילמא לא שייך התרה גבי ה', ומה שאמר באפי נשבעתי היינו ולא הדרנא בי מדלא באו לארץ ישראל ואם בעולם הבא איירי קרא הייתי אומר שאין להם חלק לעולם הבא כרבי עקיבא. ברם כששמעו ממנו מעשה שהי' פני מיתי מדבר כמבסמי דהיינו כמאן דאמר שיש להם חלק לעולם הבא, מצאו מקום לומר לו כפי דברך ומה שראו עיניך הי' לך לומר מופר לך שפי' באפי נשבעתי היינו והדרנא בי.

ואם כן מה שאמר הבת קול מי מפר לי אין לומר שפי' מי יוכל להפר ולהגדיל האוי קאמר הכי, לומר אוי כי נשבעתי ואיני יכול שפיירו לי, אלא פירוש מי מפר הוא הלוואי יפרו לי, דגם לגבי יתברך שייך התרה והראי' שדור המדבר יש להם חלק לעולם הבא הגם כי נשבע ה' שלא יבואו לעולם הבא, אם כן זאת אומרת שפירוש באפי נשבעתי והדרנא בי ולפי זה הוה לי לומר מופר לך.

סירת כסף

ב. (פסוק ג' סימן ל') "ככל" "היוצא" "מפיו" "יעשה" הכוונה אפשר ככל היוצא מפיו של הקב"ה כמו שפירש רש"י על פסוק (ירושלמי סנהדרין טז, ב – פרק ג הלכה ה) אני פי מלך שמוור, מלכו של עולם. משום הכי מפרש הרמז בראשי-תיבות (תהלים לג, ח) "ייראו מד' כל הארץ, ואז מפרש הרמז בראשי-תיבות "מארבע" כנפות "הארץ" "קבץ, כי הקץ תלוי בתשובה, וגם מפרש הרמז בסופי-תיבות "ויבאו" "את" "המנחה" "לד', היפך (ישעי' נ, א) בפשעכם שולחה אמכם, מלכות מכונה מנחה.

מקרי דרדקי

ל, ג – איש כי ידר נדר לה' או השבע שבועה לאסר אסר על נפשו לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה

א. (בבא בתרא עד)¹ וז"ל ואמר רבה בר בר חנה אמר לי ההוא טייעא תא אחזי לך טורא דסיני אזלי שמעתי בת קול שאומרת אוי לי שנשבעתי ועכשיו שנשבעתי ("מן הגלות דכתיב קראי טובא בנביאים". רש"י) מי מפר לי, כי אתאי לקמי' דרבנן א"ל הוה לך למימר מופר לך, ורבה בר בר חנה סבר דילמא משבועתא דמבול קאמר ("רבה בר בר חנה סבר דלמא שבועתא דמבול דכתיב אשר נשבעתי מעבור מי נח וגו' (ישעי' נד), אותה שבועה הי' רוצה להפר ויחריב את העולם במבול, ולפיכך לא רצה להפר". רש"י) ורבנן אם כן אוי לי למה ע"כ.

ואנכי לא ידעתי מאי דעתיהו דרבנן דמזלזלי ברבה בר בר חנה על דלא א"ל מופר אפילו אם הבין רבה דעל שבועת הגלות היתה הבת קול ולא על שבועתא דמבול, דדילמא הכי נקטינן דמ"ש ה' באפי נשבעתי היינו ולא הדרנא בו ובפרט דמוכרחין אנו לומר שכן הוא דלא שייך גבי ה' יתברך שמו שיתיר נדרו ושבועתו דהא היתר נדרים הוא על ידי פתח שנתחרט עתה כגון המודר מחבירו או מבית ונעשה חבירו סופר והבית בית המדרש בזה מוצא הנודר פתח פתוח לפניו ולומר אם הייתי יודע שנעשה סופר או בית המדרש הייתי נודר, אמנם לגבי יתברך לא שייך לומר הכי אם הייתי יודע כך וכך דהא הכל גלוי לפניו, ומגיד מראשית אחרית וכמ"ש הרב יפת תואר ז"ל בפרשת צו דף ס"ב ע"ד ע"ש.

ואם כן יש לומר דמשום הכי לא אמר רבה בר בר חנה מופר לך דלגבי יתברך לא שייך זה, ומה שאמר הבת קול מי מפר לי הכי פירושו מי ומי יוכל להפר לי, וכמו כן כתב הרב אהבת עולם ז"ל לדעתו ולדרכו אשר דרך י"ש בדף ג"ן יעוין שם, א"כ צ"ע אמאי אמרו לי רבנן הו"ל מופר ולא עוד אלא שדברו אליו קשות אחר שרגלים לדבר לומר שפי' פ' באפי נשבעתי ולא הדרנא בי והראי' שלא באו לארץ ישראל הנקרא מנוחה ואי בעולם הבא משתעי קרא כדקאמר ר"י הא אמר רבי עקיבא אין להם חלק לעולם הבא וכאמור.

ובשלמא אם אמת הדבר שיש לדור המדבר חלק לעולם הבא אז ודאי היינו אומרים שפירוש באפי נשבעתי היינו והדרנא בי וכמ"ש ר' יהושע, אמנם כל עוד שלא ידענו אם יש להם לדור המדבר חלק לעולם הבא אז לא נימא דפי' הפ' הוא ולא הדרנא ואין להם חלק לעולם הבא, אם כן מהיכן נשמע להו לרבנן בודאי שלגבי ית' שייך התרה גם כן ופי' הפ' הוא והדרנא בי ועל זה הקשה הרבה וזלזל בו למה לא אמר מופר לך.

ואפשר לומר לע"ד דודאי הדין עמהם עם רבנן לדבר אליו קשות למה לא אמר מופר לך, דגם לגבי יתברך שייך התרה, והראי' שכן כתיב באפי נשבעתי אם יבואו אל מנוחתו זו עולם הבא, ועם כל זה באו דור המדבר לעולם הבא ואם כן ודאי דפירוש נשבעתי והדרנא בי כדקאמר ר"י

(2) סיפר להם מעשה... תא ואחזי לן מתי מדבר וכו': עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת שלח סימן קא, ובהנסמן שם. (פרשת מטות סימן יז).

(3) דור המדבר... יש להם חלק לעולם הבא: עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת שלח, במפתחות ערך "דור המדבר" – והמרגלים – יש להם חלק לעולם הבא", עמוד 590.

(1) דרבה בר בר חנה (בבא בתרא עד): עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת מטות סימן ח, ובהנסמן שם.

♦ יום ראשון כ"ד תמוז ♦

ל (ב) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־רָאשֵׁי הַמִּטּוֹת לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל
לֵאמֹר זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה:

בומליל משה עם רישי שבטאי לבני ישראל למימר דין פתגמא די פקודי יי:

חוי' (ויקרא יז) "זֶה הַדָּבָר", מה להלן נאמרה לאהרן ולבניו ולכל בני ישראל, שנאמר: "דבר אל אהרן וגו'" אף זו נאמרה לכלן. זֶה הַדָּבָר • (ספרי) משה נתנבא (שמות יא) ב"פה אמר ה' פתצות הלילה". והנביאים נתנבאו ב"פה אמר ה'", מוסף עליהם משה שנתנבא בלשון "זֶה הַדָּבָר" (ספרי נדרים עז). דבר אחר: זֶה הַדָּבָר - מעוט הוא, לומר שהחכם בלשון "התרה", ובעל (ואב) בלשון "הפרה" בלשון הפתוב פאן, ואם חלפו - אין מתר ואין מופר.

כ"י • ראשי המטות • חלק כבוד לנשיאים ללמדם תחלה, ואחר-כך לכל בני ישראל. ומניין שאף שאר הדברות כן? תלמוד-לומר (שמות לד): "וישב אליו אהרן וכל-הנשיאים בעדה וידבר משה אליהם: ואחר-כן נגשו כל-בני ישראל". ומה ראה לאמרה פאן? למד, שהפדת נדרים ביחיד ממחה, ואם אין יחיד ממחה - מפר בשלשה הדיטות. (ב"ב קכ) או יכול שלא אמר משה פרשה זו אלא לנשיאים בלבד? נאמר פאן "זֶה הַדָּבָר", ונאמר בשחויטי

אור החיים על התורה - מהדורות בלוט, אברמוביץ

או ירצה על זה הדבר, אל ראשי המטות באה המצוה, ולבני ישראל לאמר פרוש כי הנודר והנשבע מבני ישראל יבוא ויאמר לראשי המטות והם יגידו למו את שישנו בבב יחל ואת שישנו בהתרה כפי ההלכות שבאו במשפט זה: ואם תאמר לכל הדרכים הרי הזכרו גם בני ישראל במצוה זו ולמה הצרכו רז"ל ללמד הדבר בנזכר, יש לומר שלא הצרכו לזון בגזרה שוה, אלא לומר שמשא אמר הדברים מפיו לישראל, אבל להודעת המצוה לישראל לא הצרכו לגזרה שוה, וזה הוא מה שדקדקו לומר יכול שלא אמר משה פרשה זו אלא לראשי המטות ולא אמרו יכול שלא נאמרה פרשה זו אלא לראשי המטות שאז תהיה הפונה שלא נאמרה כל עקר:

עוד יש לומר שוולת גזרה שוה שהודיעה שמצוה זו נודעת בישראל הייתי יכול לפרש אומרו לבני ישראל פאלו אמר של בני ישראל ויהיה הדבר שקול, ואחר שבאה גזרה שוה שהצדיקה המצוה גם בישראל אנו מיישבים הפתוב פדרך האמור, ואין להקשות לפי מה שפרשנו זה הדבר שבא למעט שלא יאמר לכל שהנדרים נתרם בפה והרי צריכה זה הדבר לגזרה שוה, כי הגזרה שוה גמר לה מתבת הדבר ופרושנו הוא מתבת זה

בענין וכו'. עוד צריך לדעת פונת אומרו לאמר כי למי יאמרו בני ישראל, ואם הפונה היא שראשי המטות יאמרו לבני ישראל, היה לו לומר לאמר לבני ישראל. עוד אומרו זה הדבר מה בא למעט בתבת זה: אכן יתבאר הפתוב בהקדים מאמרם ו"ל שאמרו (תניגה י) וזה לשונם הטר נדרים פורחים באויר עד פאן, ויש להעיר למה עשה ה' ממצוה זו סדר זה מה שלא עשה כן בכל התורה שקל דבר ודבר כתוב ישר וזו פורחת באויר:

אכן הטעם הוא כי לא רצה ה' שיהיה פתוב לעין כל אדם שהנדר והשבועה ישנה בהתר, שבזה יוללו בנדרים ובשבועות, ולזה נתחכם ה' והעלים הדבר ומסר ההתר לגדולי ישראל שהם ידעו ויבחינו חלוקי המשפטים שבהתר, אבל בפני כל הקהמון יהיו געולי דלת לקים כל נדר וכל שבועה באומרו לא יחל וגו' ככל היצא מפיו וגו'. וזה הוא שיעור הפתוב וידבר משה אל ראשי המטות, שהם גדולי ישראל המצוה בשלמות, אבל לבני ישראל לאמר, זה הדבר, פרוש כי לבני ישראל בכללות לא יאמר להם מהדבור הנאמר לראשי המטות אלא זה הדבר ולא הפורח באויר שנאמר בעל פה לראשי המטות, וכזה נתישב פל הדקדוקים:

ב) אל ראשי המטות וגו'. צריך לדעת מה נשתנית מצוה זו שפרט בה הפתוב ראשי המטות, ורז"ל בספרי אמרו לפי שבמאמר ההוצאות הקדים קריאת העדה לנשיאים חש לומר שהעדה קודמת לנשיאים תלמוד לומר אל ראשי וגו' שהם הקודמים. ובמקום אחר (נדרים ע"ח ב"ב ק"ב) אמרו שבא לומר הטר נדרים ביחיד ממחה, וכל זה דרך דרש ואסקמכתות. עוד צריך לדעת למה הצרך לומר המטות לבני, שלא היה לו לומר אלא אל ראשי מטות בני ישראל, והיה נראה לומר שנתכונן לדבר בסדר זה שלא תאמר שלא באה המצוה אלא לראשי המטות וישראל לבד לזה אמר אל ראשי המטות לבני ישראל, וכאלו אמר לזה ולזה, והגם שלא אמר ולבני, הרבה מקראות מדברים בסדר זה פדרך אומרו (שמות א' ב) ראוהו שמעון וגו' וכאלו אמר ושמעון:

אלא שראיתי ברייתא (שם) וזה לשונם תניא יכול שלא אמר משה פרשה זו אלא לנשיאים בלבד נאמר פאן זה הדבר ונאמר בשחויטי חוי' (ויקרא יז) זה הדבר מה להלן וכו' אף זו נאמרה לכלן, אם כן אין משמעות אומרו לבני ישראל ולבני ישראל שהרי הצרכו בפרייתא להוכיח מגזרה שוה וכבר אמרו רז"ל (פרייתא ה) וזה לשונם לעולם אל תהי גזרה שוה קלה

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ב, עמ' 693)

וידבר משה אל ראשי המטות (ל, ב)

ההכרעה במה לגדר ובמה טוב שלא לגדר, חִבַּת לבא דוקא מנשיא - "ראשי המטות". הנודר נדרו ומפריש את עצמו מדבר מסים, עושה כן בגלל חשש שההתעסקות באותו דבר עלולה להורידו מדרגתו. ומפיון שענין זה אינו

שונה לכל נפש, אלא הוא תלוי במצבו האישי המדיק של כל יחיד ויחיד, מוכן שההחלטה הסופית צריכה לבא מנשיא; רק הוא בכוחו לקבע בברור אם עבודה זו מתאימה לאדם מסים זה, אם לאו.

(ג) איש כי ידר נדר ליהוה או השבע שבועה לאסור אסר על-נפשו לא יחל דברו בכל-היצא מפיו יעשה:

ג. גבר ארי ידר נדר קדם יי או יקנים קנים למסר אסר על נפשה לא יבטל פתגמה ככל דיפוק מפומה יעבד:

תלמוד-לומר "לאסור אסר" - לאסור את המתר, ולא להתיר את האסור. לא יחל דברו. כמו "לא יחלל נבלות, אני קורא עליו" "בכל-היצא מפיו יעשה?"

נש"י נדר. האומר: הרי עלי קונם, שלא אוכל או שלא אעשה דבר פלוני. יכול אפלו נשבע שישאכל נבלות, אני קורא עליו "בכל-היצא מפיו יעשה?"

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות פרשת מטות כרך ג)

להם להתעסק באספקת לבושים, כי בגדיהם גדלו עמהם; מה-שאין-כן בארץ ישראל היוצרו לעסוק במלאכת החרישה וזריעה וכו' - ודוקא עבודה זו היא, פנ"ל, תכלית הפנה העליונה: לעשות לו יתבדר דירה בתחתונים.

ההפך (העיקרי) שבין עבודת בני ישראל במדבר לעבודתם בארץ ישראל הוא בזה, שבמדבר לא היו עסוקים בענינים גשמיים, שהרי היו ניזונים שם מ"לחם מן השמים" - מן, ושתו מים מבארה של מרים, וגם לא היה

אור החיים על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ובשבועה הוא פרט הנוגע לה' ולא כולו בכלל נדרי חל לפי שדינו משנה, והוא מה שגמר אמר לא יחל דברו בכל היוצא וגו' פרוש כנגד נדרים שהם דברי חל ושבועות שהם מניעת דברים שאין בהם צרכי מצוה כשבועתו של בעו וכדומה לה אמר לא יחל פרוש הוא לא יחל אכל אחרים מתירים לו וכמו שפרשו רז"ל (שם) וכנגד נדרים שהם נדרי הקדשות ונדרי שמים ושבועות שיש בהם צרכי מצוה אמר ככל היצא מפיו יעשה, בזה אין בהם תנאי שאחרים יכולין להתירו אלא הם דברים שאין להם התרה:

עוד נראה לפרש טעם אומרו לה' על פי מה שכתב רמב"ם בפ"ק י"א מהלכות נדרים וזה לשונו קטן בן י"ב שנה שנשבע או שנדר בודקים אותו אם יודע לשם מי נדר וכו' עד כאן, והוא מה שנתפן ד' במאמר נדר לה', כי לפי שקדם ואמר איש בא לתת נדר שיקרא איש לדבר זה ואמר נדר לה' פרוש כשידע לשם מי נדר וכן בשבועה כאומרו או השבע שבועה שהדין כמו כן בשבועה: תורה ד

ללמד וללמד להקדיש לגמל חסד, ואחד להרחיק התעוב להגדיר עצמו לכל ידור בשכונת אשה חשודה לכל ילך בחברת פועלי און וכדומה. ב' בענינים הנוגעים לגוף, במעשה שאין בו לא אסור ולא מצוה, וגם זה יתחלק לשני דברים, לאכל ולשתות לדור בדיקה זו וכדומה, או שלא לאכל דבר פלוני ושללא ללבש מלבוש זה וכדומה, ויצו ד' משפטיו פדת מה לעשות, ואמר כי ידר נדר, סתם נדר יגיד על המעשה שנדר ללכת למקום פלוני או לעשות איזה דבר, ולפי שיש נדר שהוא לה' ודינו משנה מנדרי חל כאשר יבאר הכתוב, לזה פרטו ואמר נדר לה', נמצאת אומר שהזכיר הכתוב ב' מיני נדרים נדרי חל ונדרי קדש:

ואומרו או השבע שבועה כנגד העדר המעשה כמו שגמר אמר לאסור אסר על נפשו, ויש גם כן בזה ב' נדרים, נדרי חל כגון לאסור דברים שאין מצוה באסורם, או לאסור גם כן דברים שהם אסורין כגון בעו שנשבע ליצרו, ונתחכם ד' במה שאמר תבת לה' בין נדר לשבועה להסמיק לה' נדר ושבועה לומר שהכפל שבא בנדר

לכד הגם שהיה אומר זה אשר צוה ה': ויבדק רמז ותבאר אומרו לבני ישראל לאמר זה הדבר על פי מה שאמרו רז"ל (מ"ב כא) וזה לשונם לעולם יהיה אדם זהיר בנדרים, אלא עירות היו לו לינאי וכו', הרי שהגם שהיו מקמיין שבועתו נענשו, ואמר הכתוב כאן כי יש נדרים ושבועות שצוה ד' אותם, והוא אומרו לבני ישראל לאמר אין לאמר אלא גלוי עריות (סנהדרין ג"ה) פרוש לחשש עריות זה הדבר אשר צוה ד' איש כי ידר נדר וגו', ודקדק לומר איש לרמז לתגברת נגוד התאנה באומרו וז"ל (ויקרא רבה ב"ג י"א) בפסוק ורמז ג' י"ג וברכה שם פ"ה ח' ה' שכבי וגו' שנשבע ליצרו, וכן אמרו (תנינה י') בפסוק (תהלים קיט ק"ו) נשבעתי ואקיימה לשמר וגו' כי מצוה לשבע ליצרו: תורה ג

(ג) איש כי ידר נדר לה' וגו'. צריך לדעת למה כפל לומר ידר נדר או השבע שבועה ולא הספיק לומר כי ידר לה' או ישבע. עוד למה כפל לומר לא יחל וגו' ככל היוצא מפיו. אכן לפי שיש ב' מיני נדרים ושבועות, אחד בענינים הנוגעים לגוף ויתחלק לב' ענינים אחד לעשות מעשה הטוב כגון

ולכן כשעמדו להפנס לארץ ישראל ולהתעסק בה בעבודה זו, נאמרה להם פרשת **הפירות** נדרים, שגם תוכנה היא העבודה עם העניינים הגשמיים פנ"ל. אמנם מכיון שבפועל כתוב גם בפירוש זה עצם הדין של נדרים - וגם זה נאמר להם סמוך לכניסתם לארץ ישראל ולהתעסקותם בעניינים הגשמיים - מובן שגם בזה יש הוראה באופן העבודה הלז: נקודת ענין נדרים הוא "לא יחל דברו" - היינו ש"לא יעשה דבריו חולין" - וזהו אופן העבודה בעניינים הגשמיים,

לפעול שגם "דבריו" הגשמיים לא יהיו "חולין", אלא להמשיך בהם קדושה. ומכיון שהוראה זו נרמזה בענין ה**נדרים** עצמם, הרי מובן של**כל אחד ואחד** ישנו הכח לעבודה זו, גם למי שלא הגיע לדרגת **הפירות** נדרים, והטעם על זה כתוב להלן: "בין איש לאשתו בין אב לבתו" - כי כל אחד ואחד מבני ישראל הוא בדוגמת "אשתו" של הקב"ה, ו"בתו" של הקב"ה, ובודאי שהקב"ה נותן לו הכח לפעול עבודה זו, ולמלאות רצונו לעשות לו יתברך דירה בתחתונים.

(ה) ואשה פיתדר נדר ליהוה ואסרה אפר בבית אביה בנעריה:

וואתתא ארי תדר נדר קדם יי ותסר אפר בבית אביה בנעריה:

רבותינו: בת י"א שנה ויום אחד נדרה נבדקין: אם ידעה לשם-מי נדרה ולשם-מי הקדישה - נדרה נדר. בת י"ב שנה ויום אחד, אינה צריכה להבדק.

כ"י • **בבית אביה** • (ספרי) • פרשות אביה, ואפלו אינה בביתו. **בנעריה** • ולא קטנה ולא בוגרת, שהקטנה אין נדרה נדר, והבוגרת אינה פרשותו של אביה להפר נדרה. ואי זו היא קטנה? (נדה מ"ה ב) אמרו

(ה) ושמע אביה את-נדרה ואסרה אשר אסרה על-נפשה והחריש לה אביה וקמו כל-נדריה וכל-אפר אשר-אסרה על-נפשה יקום:

ה' ושמע אביה את נדרה ואסרה די אסרת על נפשה וישתוק לה אביה ויקומון כל נדרהא וכל אסרי די אסרת על נפשה יקומון:

אור החיים על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(ה) **וּשְׁמַע אָבִיהָ אֶת נִדְרָהּ וּגְו' וְקָמוּ כָּל נִדְרֶיהָ וּגְו'.** צריך לדעת למה התחיל לדבר לשון יחיד, כאמרו נדרה וגמר אמר לשון רבים נדריה, גם מה מרבה בתבות כל נדריה וכל אסרה, שלא היה לו לומר אלא וקמו נדריה ואסריה. עוד למה שנה, בנדרים אמר **וְקָמוּ נִדְרֶיהָ** ובאסרים **יָקוּם**, גם לא היה צריך לומר יקום והיה סומך על מאמר וקמו שאמר בתחלה. ויתבאר הכתוב על פי מה שאמרו במסכת נדרים דף פ"ו. וזה לשון המשנה, אמרה קולם תאנים וענבים וכו' קים לתאנים, כלו קים, הפר לתאנים אינו מופר עד שיפר גם לענבים, אמרה קולם וענבים שאיני טועמת ותאנים שאיני טועמת הרי אלו ב' נדרים:

וְאָמְרוּ בש"ס וזה לשונם מני מתניתין רבי ישמעאל הוא דתנא אישה יקמנו ואישה יפרנו אמרה קולם תאנים וענבים וכו' קים לתאנים כלו קים וכו' הפר לענבים אינו מופר עד שיפר גם לתאנים דברי ר' ישמעאל, רבי עקיבא אומר הרי הוא אומר אישה

יקמנו וגו' מה יקמנו ממנו אף יפרנו ממנו, ורבי ישמעאל, מי כתיב פר ממנו, ורבי עקיבא, מקיש הפרה להקמה, אמר ר' יוחנן זו דברי רבי ישמעאל ורבי עקיבא אבל חכמים אומרים מקיש הקמה להפרה מה הפרה מה שהפר הפר אף הקמה מה שקים קים, עד כאן. זו היא גרסת הספרים שלפנינו. אבל התוספות ורמב"ן ודור"ן גורסים אבל חכמים אומרים מה הפרה מה שהפר לא הופר אף וכו', ולפי גרסא זו חכמים ורבי ישמעאל הם בסבא אחת בענין ההפרה שלא הופר, וגרסה זו היא עקר כמו שהוכיחו מהתוספתא:

נִמְצְאוּ אומרים ג' סברות, א' היא סברת ר' ישמעאל שהביא רבי במשנה שאם הקים חלק מהנדר הקים הכל ואם הפר חלק מהנדר אינו מופר אפלו חלק שהפר. ב' סברת רבי עקיבא שכל שהקים מקצת או הפר מקצת כאלו הקים או הפר הכל. ג' סברת חכמים שסוברים שבין בהפרה בין בהקמה אין הקמתו והפרתו כלום

אלא אם הקים או הפר הכל, ולכל אחד מ'ג' הסברות יתישב הכתוב על נכון. לסברת ר' ישמעאל, שסתם רבי במשנה כמותו, יתישב על זה הדרך אומרו ושמע אביה את נדרה לשון יחיד לומר שבגדרת נדר אחד הכתוב מדבר וכגון שאמרה קולם תאנים וענבים שנה יקרא נדר אחד לאפוקי אם אמרה קולם תאנים שאיני טועמת קולם ענבים וכו' שנה יקרא ב' נדרים: **וְאָמְרוּ וְהַחְרִישׁ וּגְו' וְקָמוּ** כל נדריה פרוש אפלו לא החריש אלא מפרט אחד פרוש שמהתאנים והענבים שנדרה בהם לא החריש אלא לתאנים וקמו כל נדריה פרוש אפלו לענבים, וכזה העיקר כי אומרו **וְהַחְרִישׁ** אין הכוונה מהכל שהרי הצריך להודיעך בקיום ואמר וקמו כל, הא למדת שעד עתה במאמר והחריש לא היינו עסוקים לכל נדריה, ואמרו **וְכָל אִסְרָה וּגְו' יָקוּם**, נתבאר בשנוי זה להוכיחו בלשון יחיד לגלות שמאמר כל נדריה לא שהם נדרים רבים אלא נדר אחד הוא אלא שכללה בו דברים רבים

(ו) וְאִם־הָיָא אָבִיָּה אֹתָהּ בְּיוֹם שְׁמֵעוֹ כְּלִגְדֻרֶיהָ
וְאִם־רִיָּה יִשְׂרָאֵל אִסְרָהּ עַל־נַפְשָׁהּ לֹא יָקוּם וַיְהִי־וָה
יִסְלַח־לָהּ כִּי־הָיָא אִבִּיהָ אֹתָהּ:

ז"ל וְאֶם-הֵינִי אֶבְיָה אֹתָהּ • אִם מָנַע אוֹתָהּ מִן הַנָּדָר, בְּלוֹמַר שֶׁהִפָּר לָהּ. "הִנָּאָה" זוֹ אֵינִי יוֹדֵעַ מַה הִיא, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "וְאִם בְּיוֹם שִׁמְעַע אִישָׁה יֵנִיא אוֹתָהּ וְהִפָּר", הִנֵּי אוֹמֵר: "הִנָּאָה" זוֹ הַפָּרָה. וּפְשׁוּטוֹ: לְשׁוֹן מְנִיעָה וְהִסְרָה; וְכֵן (לְקַמּוֹן לֵב): "וְלִמָּה תִּנְאוּן", וְכֵן (תַּהֲלִילִים קָמָא): "שִׁמְעַג רֹאשׁ אֶל-יָנִי רֹאשִׁי", וְכֵן (לַעֲלִי

(י) וְאִם־הָיוּ תְהִיָּה לְאִישׁ וְנִדְרָה עָלֶיהָ אִם מִבְּטָא שְׂפָתֶיהָ אֲשֶׁר אִסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ:

כַּשֵּׁי וְאִם־הָיוּ תַּהֲיֶה לְאִישׁ • (נדרים סז) זו אַרוֹסָה; אוֹ
אֵינוּ אֶלָּא נְשׁוּאָה? כִּשְׁהוּא אוֹמֵר: "וְאִם בֵּית אִישָׁה
נִדְרָה", הֲרִי נְשׁוּאָה אֲמֹרָה, וְכֵאן בְּאַרוֹסָה; וְכֵא
לְחֶלֶק בָּהּ, שְׂאֵבֶיהָ וּבַעֲלָהּ מְפִירִין נִדְרֶיהָ. הִפּוּ הָאֵב

שלא שמע, ואומרו **ואם הניא אביה**
אותה פרוש אפלו לא הניא הכל אלא
חלק אחד כל שאנו קורין בו הניא
אותה, ולזה לא הסמיק מאמר כל
נדריה למאמר ואם הניא, על זה הדרך:
ואם הניא אביה כל נדריה ביום שמעו
ואז לא היה צריך לומר תבת אותה,
ויכפי זה מאמר כל נדריה וגו' נמשך
למשה למאמר לא יקום, ואמר **לא יקום**
לשון חיד נתבון בזה לומר חידוש הדין
שאפלו מה שלא הפר הופר:
ולדרך זה יתישב על נכון מאמר **וה'**
יסלח לה וגו' פרוש שאם לא
הניא אביה אלא לענבים והיא אינה
יודעת המשפט שגם לתאנים הועיל
הבטול ואכלה תאנים מודיע הכתוב
שה' יסלח לה כי צריכה סליחה בין
שלדעתה לא הניא על התאנים, ונתן
טעם הסליחה כי הניא אביה אותה
פרוש כי הבטול שעשה אביה הועיל
גם לזה, וזה צריך לומר כן להעירך
שהדרך שעליו בא הסליחה הוא על
העדר ידיעה זו שממנה יצאה השגגה,
וזהו:

וְלִסְבֵּרַת חֻכְמִים שְׁאִמְרוּ שְׁלֹא תוֹעִיל
הַפֶּרָה לְמִקְצֵת וְלֹא הִקְמָה
לְמִקְצֵת עַד שִׁיפֹר לְכָל אֹיָקוֹם לְכָל

וְאוֹמְרוּ: יָקוּם וְלֹא סָמָךְ עַל מַמְאֲרִי וְקוּמוּ
שְׁקוּדִים, שָׁאֵם בֶּן הַיִּיתִי מִפְּרִשׁ
כִּנְנֹת הַכְּתוּב שְׁבָא לֹמֵר שָׁאֵם נְדָרָה
וְנִשְׁבְּעָה עַל ב' דְּבָרִים יַחַד וְהִחְרִישׁ
לְגִדֵּר קָיָם גַּם לִשְׁבֹּעָה, לָזֶה אָמַר יָקוּם
לֹמֵר שְׁצִירָה הִקְמָה לְכָל אֶחָד מֵהֶם,
וְאוֹמְרוּ **וְאֵם הֵנִיא** וְגו', **כָּל נְדָרֶיהָ** פְּרוּשׁ
צִירָה שִׁפְפֵּר כָּל נְדָרֶיהָ פְּרוּשׁ לֹא הִפֵּר
אֶלָּא לְתַאֲנִים אֵינוּ מוֹפֵר עַד שִׁיפֵּר גַּם
לְעֹעֲבִים, וְאוֹמְרוּ **לֹא יָקוּם** לְשׁוֹן יָחִיד
לְהַעֲרִיף שֶׁבְנֵר אֶחָד הַכְּתוּב מְדַבֵּר,
לְכָל תְּטַעַה מִמַּמְאֵר נְדָרֶיהָ וְגו', שְׁאִין
הַכְּתוּב מְדַבֵּר אֶלָּא בְּנִדְרֹת נְדָרִים
רַבִּים בְּדִין הָאִמּוֹר בְּסִיפָא שֶׁל הַמִּשְׁנָה
שֶׁכְּתוּב:

וְלִסְכֶּנֶת רבי עקיבא שבהפרת חלק הופר הכל ובהקמת חלק כמו כן הוקם הכל ויתבאר על זה הדרך **וְשָׁמַע אֲבִיָּה אֶת נִדְרָהּ וגו' וְהִחְרִישׁ וגו'** פירוש אם שמע אפילו חלק מנדרה הגם שלא שמע כל נדרה והחריש לאתו חלק, בזה **וקמו כל נדריה** אפילו חלק

(ח) וְשָׁמַע אִשָּׁה בְּיוֹם שְׁמָעוֹ וְהַחֲרִישׁ לָהּ וְקָמוּ
נָדְרָהּ וְאִסְרָהּ אֲשֶׁר-אִסְרָהּ עַל-נַפְשָׁהּ יִקְמוּ:

ח וְשָׁמַע בְּעֵלָה בְּיוֹמָא דְשָׁמְעָא וְשָׁמְעָא וְשָׁמְעָא לָהּ
וְיִקְמוּנָא נְדָרָהּ וְאִסְרָהּ וְאִסְרָהּ דִּי אִסְרָתָּהּ עַל
נַפְשָׁהּ יִקְמוּנָא:

כ"ט וְשָׁמַע אִשָּׁה וְגו'. הרי לך, שאם קיים הבעל, שהוא קיים.

(ט) וְאִם בְּיוֹם שְׁמָעָה אִשָּׁה יָנִיא אוֹתָהּ וְהִפָּר
אֶת-נְדָרָהּ אֲשֶׁר עָלֶיהָ וְאֵת מִבְטָא שְׁפָתֶיהָ אֲשֶׁר
אִסְרָהּ עַל-נַפְשָׁהּ וַיְהִי וַיִּסְלַח-לָהּ:

ט וְאִם בְּיוֹמָא דְשָׁמְעָה בְּעֵלָה אֲעֵדִי יְתָהּ וּבִטֵּל
יְתָהּ נְדָרָהּ דִּי עָלָה וְיְתָהּ פְּרוּשׁ סְפוּתָהּ דִּי
אִסְרָתָּהּ עַל נַפְשָׁהּ וּמִן קֳדָם יְיָ יִשְׁתַּבֵּחַ לָהּ:

כ"י וְהִפָּר אֶת-נְדָרָהּ • יכול אפילו לא הפר האב? תלמוד-לומר "בנעריה בית אביה" - כל שבנעריה,
ברשות אביה היא (קידושין יא) •

(י) וְנָדָר אֶלְמָנָה וְגִרוּשָׁה כָּל אֲשֶׁר-אִסְרָהּ עַל-נַפְשָׁהּ
יָקוּם עָלֶיהָ:

י וְנָדָר אֶרְמָלָא וּמִתְרַבָּא כָּל דִּי אִסְרָתָּהּ עַל
נַפְשָׁהּ יָקוּם עָלָהּ:

כ"ג כָּל אֲשֶׁר-אִסְרָהּ עַל-נַפְשָׁהּ יָקוּם עָלֶיהָ • לפי
שאינה לא ברשות אב ולא ברשות בעל; ובאלמנה

מִן הַנְּשׁוּאִין - הַפְּתוּב מִדְּבָר, (נדרים יז) אָבֵל אֶלְמָנָה מִן
הָאֲרוּסִין - מֵת הַבֵּעַל, נִתְּרוּקָנָהּ וְחִזְרָה לְרִשׁוּתָּהּ הָאֵב.

(יא) וְאִם-בֵּית אִשָּׁה נָדְרָה אוֹ-אִסְרָהּ אֶפֶר עַל-
נַפְשָׁהּ בְּשִׁבְעָה:

יא וְאִם בֵּית בְּעֵלָה נָדְרָתָּהּ אוֹ אִסְרָתָּהּ אֶפֶר עַל
נַפְשָׁהּ בְּקִיּוּם:

כ"ד וְאִם-בֵּית אִשָּׁה נָדְרָה • בנשואה, הפתוב מדבר.

(יב) וְשָׁמַע אִשָּׁה וְהַחֲרִישׁ לָהּ לֹא הֵנִיא אוֹתָהּ
וְקָמוּ כָּל-נְדָרֶיהָ וְכָל-אֶפֶר אֲשֶׁר-אִסְרָהּ עַל-נַפְשָׁהּ
יָקוּם:

יב וְשָׁמַע בְּעֵלָה וְשָׁמְעָא לָהּ לֹא אֲעֵדִי יְתָהּ
וְיִקְמוּנָא כָּל נְדָרָהּ וְכָל אֶפֶר דִּי אִסְרָתָּהּ עַל
נַפְשָׁהּ יִקְמוּנָא:

(יג) וְאִם-הִפָּר יָפַר אַתָּם • אִשָּׁה בְּיוֹם שְׁמָעוֹ
כָּל-מוֹצָא שְׁפָתֶיהָ לְנָדְרָהּ וְלֶאֱפֹר נַפְשָׁהּ לֹא יָקוּם
אִשָּׁה הַפָּרָם וַיְהִי וַיִּסְלַח-לָהּ:

יג וְאִם בִּטְלָא יְבִטֵּל יְתָהּ בְּעֵלָה בְּיוֹמָא דִּי
שְׁמָעָה כָּל אִפְקוּתָּהּ סְפוּתָהּ לְנְדָרָהּ וְלֶאֱפֹר
נַפְשָׁהּ לֹא יִקְמוּנָא בְּעֵלָה בְּטִלְיוֹנָא וּמִן קֳדָם
יְיָ יִשְׁתַּבֵּחַ לָהּ:

אור החיים על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

שָׁאִין לוֹ בּוֹ דִּין הַפָּרָה, וְאִמְרוּ כָּל וְגו'
לְנָדְרֶיהָ פְּרוּשׁ אֶפְלוֹ הֵם כְּלוּלִים יוֹד
ב' דְּבָרִים אֶחָד מִתְּעֵנָה בּוֹ וְאֶחָד אֵין
מִתְּעֵנָה בּוֹ:
עוֹד יִתְבָּאֵר עַל פִּי מַה שְּׁאִמְרוּ שֶׁם
בְּמִשְׁנֵה דָף פ"ז: וְזֶה לְשׁוֹנָם יוֹדֵעַ
אֲנִי שֶׁיֵּשׁ מִפְּרִין אָבֵל אֲנִי יוֹדֵעַ שְׁנֵה
נָדָר רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר לֹא יָפַר וְחֻקִּים
אוֹמְרִים יָפַר, עַד כָּאן. וְהוּא מַה שֶּׁנִּתְּכַּחַן
הַכְּתוּב בְּמִאֲמַר הַפָּר יָפַר פְּרוּשׁ אֶפְלוֹ

שָׁאִין לוֹ בּוֹ דִּין הַפָּרָה. וְאִמְרוּ כָּל מוֹצָא
שְׁפָתֶיהָ וְגו' פְּרוּשׁ טַעַם שְׁהוּא מִפָּר גַּם
חֻלְק שָׁאִין בּוֹ דִּין הַפָּרָה לְפִי שְׁהוּא
כְּלוּל עִם דְּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הַפָּרָה וּכְשֶׁהוּא
מִפָּר מִפָּר כָּלֵם יוֹד, וְלִסְבָּרָת רַב אָסִי
שֶׁחֻלְק שֶׁם בְּנָדְרִים וְזֶה לְשׁוֹנוֹ רַב אָסִי
אִמְרוּ מִפָּר לְמִתְּעֵנָה וְאִינוּ מִפָּר לְשָׁאִינוּ
מִתְּעֵנָה עַד כָּאן, יִתְבָּאֵר עַל זֶה הַדְּרָךְ
אִם הַפָּר פְּרוּשׁ דְּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דִּין הַפָּרָה,
יָפַר פְּרוּשׁ תּוֹעִיל הַפָּרָתוֹ אָבֵל לֹא חֻלְק

(יג) וְאִם הִפָּר יָפַר וְגו'. טַעַם שֶׁכָּפַל
לִזְמַר הַפָּר יָפַר, גַּם רַבּוּי כָּל מוֹצָא,
יִתְבָּאֵר עַל פִּי מַה שְּׁאִמְרוּ בְּנָדְרִים פָּרָה
י"א (פ"ב) וְזֶה לְשׁוֹנָם אִמְרוּ רַב יְהוּדָה
וְכו' נָדְרָה מִב' כְּבָרוֹת בָּא' מִתְּעֵנָה
וּבְאֲחַת אֵין מִתְּעֵנָה מִתּוֹךְ שְׁהוּא מִפָּר
לְמִתְּעֵנָה מִפָּר גַּם לְשָׁאִינָה מִתְּעֵנָה, עַד
כָּאן. וְהוּא מַה שֶּׁנִּתְּכַחַן הַכְּתוּב בְּכָפַל
וְאִם הַפָּר יָפַר פְּרוּשׁ אִם הַפָּר בְּחֻלְק
שֶׁיֵּשׁ לוֹ הַפָּרָה יָפַר לְרִבּוּת גַּם חֻלְק

שיעור יומי ליום ראשון כ"ד תמוז ושנים מקרא ואחד תרגום – לא – פרשת מטות-מסעי

לט

(יד) כָּל-נָדָר וְכָל-שְׁבַעַת אֲסָר לַעֲנֹת נַפֶּשׁ אִישָׁה יְקִימוּ וְאִישָׁה יִפְרֹנוּ:

יד כל נדר וכל קיימת אסר לסגפא נפש בעלה יקיימו ובעלה יבטלנון:

כ"י « כל-נדר וכל-שבועת אסר וגו' . לפי שאמר שהבעל מפר, יכול כל נדרים במשמע? תלמוד-לומר »

«לענת נפש» - אינו מפר אלא נדרי ענוי נפש בלבד. והם מפדשים במסכת נדרים (דף עט).

(טו) וְאִם-הִחֲרִשׁ יִחְרִישׁ לָהּ אִישָׁהּ מִיּוֹם אֲלִיּוֹם וְהָקִים אֶת-כָּל-נִדְרֶיהָ אוֹ אֶת-כָּל-אֲסָרֶיהָ אֲשֶׁר עָלֶיהָ הָקִים אַתֶּם בַּיּוֹם הַהוּא לָהּ בְּיוֹם שְׁמֻעוֹ:

טו ואם משתק ושתוק לה בעלה מיום ליום וימים ית כל נדרהא או ית כל אסרהא די עלה ימים יתהון ארי שתק לה פיומא דשמע:

כ"י « מיום אלו-יום . שלא תאמר מעת לעת, לכך נאמר "מיום אלו-יום" - ללמדך שאין מפר אלא עד שתתחנך. »

(טז) וְאִם-הִפְרָ יִפְרֹ אַתֶּם אַחֲרֵי שְׁמֻעוֹ וְנָשָׂא אֶת-עֹנָהּ:

טז ואם בשלא יבטל יתהון פתר דשמע ויקבל ית חובה:

כ"י « אחרי שמעו . אחרי ששמע וקיים, שאמר: "אפשי בו" וחזר והפר לה אפלו בו פיוס. ונשא את-עונה . הוא נכנס תחתיה. למדנו מכאן, שהגורם תכלה לחברו, הוא נכנס תחתיו לכל עונשין. »

(יז) אֵלֶּה הַחֻקִּים אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ בֵּין-אָב לְבִתּוֹ בְּנִעֲרֶיהָ בֵּית אָבִיהָ: פ

יז אלן קיימא די פקיד יי ית משה בין גבר לאתתה בין אבא אבא לברתה ברכיותהא בית אבויא:

לא (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר:

א ומליל יי עם משה למימר:

(ב) נָקַם נִקְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֵת הַמִּדְיָנִים אַחֵר תֹּאסַף אֶל-עַמּוּד:

ב אתפרע פרענות בני ישראל מן מדינא בתר בן תתקנש לעמיה:

כ"י « מֵאֵת הַמִּדְיָנִים . ולא מאת המואבים, שהמואבים נכנסו לדבר מחמת יראה, שהיו יראים מהם שהיו שוללים אותם, שלא נאמר אלא (דברים ב):

«אל-תתגר בם מלחמה», אבל מדינים נתעברו על ריב לא להם. דבר אחר: מפני שתי פרידות טובות שיש לי להוציא מהם: רות המואביה ונעמה העמונית. »

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

אין לו שגגה אלא בהפרה תועיל לו להפר אחר וכן כשידע שיש מפירין. זו פדברי חכמים, ולרבי מאיר יתבאר הכפל לומר שיש מציאות שהגם שלא הפר בזמנו יפר שלא בזמנו וקגון שלא ידע שיש מפירין, ואמרו לנדריה לסברת רבי מאיר ותישב על זה הדרך אימתי אמרתי לה שיכול להפר אחר כך בשלא היתה לו השגגה בנדרים, והוא אמרו לנדריה פרוש כשיפיר נדריה, ולסברת חכמים יתבאר אמרו לנדריה הפרת היותם נדריה, הא

למדת שבה שגג ואף על פי כן רבה בו הפרה לומר שיכול להפר לכשידע שהם נדרים: תורה יד

(טז) וְאִם הִפְרָ יִפְרֹ . פרוש אפלו בנדרים שיש בהם הפרה אם יפר ונשא וגו': תורה יז

(יז) וַיְדַבֵּר ה' וגו' . לאמר נקם וגו'. קשה אם הדבור בא לאמר לישראל כנשמע מתבת לאמר הנה לו לומר נקמו נקמתכם מאת וגו', ובמדרש תנחומא אמרו וזה לשונם אין וידבר אלא לשון עז וכו' התחיל משה לפס

הקדוש ברוך הוא על מיתתו ולא נתפס וכו' אמר לו משה לי ראי מיתה שראיתי נפלאות וכו' ופסו ה' בב' דברים אם אתה רוצה להיות שנים רבות לא יראו ישראל במפלת אויביהם ולא תכבש מדון לפניהם וכו' וכיון שנתפס משה הנה קשה לפני הקדוש ברוך הוא שקנס עליו מיתה וכו' עד כאן. הנה בעל המדרש הרגיש במה שדקדקנו ולדבריו ותישב הכתוב על נכון, וידבר לשון קשי זה ימלו לב' מיני קשי, א' למשה על מיתתו, וא'

ג' ומליל משה עם עמא למימר זריו מנכון
גברין לחילא ויהון על מדנן למיבה
פרענות דין עמא דין במדנן:

(ג) וידבר משה אליהם לאמר החלצו מאתכם
אנשים לצבא ויהיו על-מדנן לתת נקמת-יהוה
במדנן:

וכן (דברים א): "אנשים חכמים וידעים". נקמת-ה' •
שהעומד כנגד ישראל, כאלו עומד כנגד הקדוש-
ברוך-הוא.

כ"ד וידבר משה וגו' • (ספרי) אף-על-פי ששמע
שמינתו תלויה בדבר, עשה בשמחה ולא אחר.
החלצו • בתרגומו, לשון "חלוצי צבא" מזינים.
אנשים • צדיקים, וכן (שמות טז): "בחר-לנו אנשים",

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כי נתפון לומר לו שקדם לכן אינו שלם
התקון לאסוף אל עמיו, פרוש שיהיה
לו מונע בדין ומנענו מנשת נפשו
למקום מושבה שיקרא עמיו כידוע עד
שיעמידנו במשפט, כי על הכל יביא
ה' במשפט (תהלים ג) וסביבו נשערה
מאד, והמונע הוא לפי שהשלם הזה
נתרפה במעשה זמרי ולא עשה דבר
כאומרו "ל" (במד' פ"ב) שרפו ידיו
והקפיד ה' עליו שלא נקם עד שעמד
פניו, וזה כשהגיע זמן פטירתו אמר
ה' אליו תקון לדבר זה שנמנע מהתנכם
מעושי רשע יקום ויתנכם ממדנן
שסבבוהו, ואחר שישלים התקון יאסוף
אל עמיו באין שטן ואין וכו', וזה
מחסדי אל ואהבתו לידידיו ינחם
במעגלי צדק:

מאת הפקדינים. אומרו **מאת** ולא
הספיק לומר מהפקדינים, אולי
שרמו לזולתם הנמצא אתם והוא
בלעם שנמצא שם אז והרגוהו דכתיב
(וי' ח) ואת בלעם וגו'. ואולי כי לזה
מהר ה' הדבר קדם שיחזר בלעם
לארצו כי לא היה במדנן אלא לקחת
שכרו כאומרו ז"ל (סנהדרין ק"ז) ועמד
לחור, וה' פרש רשת לרגלו וצדו לחרב
נוקמת: תורה ג

(ג) וידבר וגו' לאמר החלצו וגו'.
צריך לדעת א' אומרו לאמר למי
יאמרו. ב' אומרו החלצו וגו' למה לא
צוה פסדר שאמר במלחמת עמלק
ליהושע (שמות י"ז ט) בחר לנו אנשים,
כמו כן כאן היה לו לצוות לפנקס
ששילח עמקם ולא לכללות העם, גם
שאין דרך זה נכון כי מי מפסיק לדעת
מי הוא זה שיוזר עצמו לצאת וכל
אחד יאמר לא עלי המצוה לעשות. ג'
אומרו ויהיו על מדנן, שהיה לו לומר

א' הוא השתדלות סדר המעשה פרוש
התחבמות סדר המלחמה לתועלת
הנצחון בין בשעור הצריך בין בסדר
שבו ישיג לאבד קמיו והערכת
הלוחמים וכדומה, ב' המלחמה עצמה
שהיא פעלת הנקמה, והבין משה פרוש
צורך כי בנות נקם וגו' שאמר ה' היא
התחבמות סדר הדבר שבאמצעותו
תהיה הנקמה, ופרוש זה הצדקתו היא
ממה שלא אמר לו ה' בפרוש הלחם
במדנן שהוא לשון מקרע, גם לפי
שהשכיל במה שלפנינו שהוא צריך
להתחבמות בסדר הדבר מטעם כי הנה
העם אשר יצו ה' עליהם הנקמה הם
עם אשר נכשלו בני ישראל בהם
בעריות, מהם במעשה מהם במחשבה,
והגם שנגף ה' במה וכמה סוף כל סוף
ימנע מהם הנס בהם, ואדרבה יקטרג
המקטרג להפילם במלחמותם לצד
שמץ העון, וזה ידמה למעשה העגל
שהגם שנגף ה' כל עובדיו עם כל זה
יצו ה' (וי' כ"ז) וידר כ"א י' לבל יבס כהן
גדול לפנים בבגדי זהב, גם צוה (פירא
פ"ד) שוכני שמים לכסות בכנפיהם את
רגליהם שדומים לרגל עגל לבל
יתעורר המקטרג, ומכל שכן בעת
המלחמה שיתעורר המקטרג על
החטא שבא מהם, וצא ולמד (סוטה מד)
שעור החטא שיחזרו עליו מעורכי
המלחמה, וכמו כן יתפסו בכל שהוא
מהרהור התעוב, ואין צריך לומר
שיהיו מנועי הנס, ולזה כשאמר ה'
למשה נקם אמר ודאי בנות ה' הוא
התחבמות בסדר הענין להרים המחוש
האמור, וזו היא עקר הדבר שתעלה
בידם הנקמה, וכמו כן עשה בהקמתו
עבד ה', כאשר אבאר בסמוך:
ואומרו אחר תאסף אל עמיה, נראה

בעיני ה' על שקנס על ידידו המיתה,
ותבת לאמר נתפון לרמוז אל הפיוס
שפיס ה' למשה להתפייס למות מטעם
נקם וגו' כאמור בפסוק. או ירצה
בתבת לאמר להודיע רצוי שרצה משה
לה' כדי שלא ימות, וענה ה' נקם וגו'
פרוש בשביל שנקם מאויבי ישראל:
ולפי פשט הכתוב יתבאר על זה הדבר
וידבר ה' אמר לשון דבור לומר
דבר אליו דבר מלך שלטון כשאר כל
הצווים שבתורה, ואומרו **לאמר**
כפשטה לאמר לישראל, בכל לאמר
האמרה בתורה, וכאן צריכה לאמר
יותר מפל המקומות לפי שאמר נקם
תבוא לו הסכר שהוא לבד יעשה
הנקמה כפשט המאמר ואין זה דבר ור
כי גבור חיל היה זה בעורו, וצא ולמד
מיהונתן בן שאול וגו' (ש"א י"ד) ומכל
שכן משה גבור הגבורים לזה אמר
אליו לאמר לישראל. ואומרו **נקם** וגו'
פרוש לפי שתלה לו ה' מיתתו בנקמת
מדנן דכתיב אחר תאסף וגו' אמר אליו
כי במה שיאמר הדברים הוא להם,
בזה מעלה עליו הכתוב שהוא הנוקם
כי הוא מוסר נפשו ממש על הדבר
שהגם שידוע שבאמצעות בן ימות אף
על פי כן יאמר לישראל מה שאמר
בסמוך, אין לך קיום מצות בכל נפשך
כו', ובסמוך יתבאר באופן אחר: תורה ב
(ב) **נקם נקמת וגו'**, משמעות הכתוב
יגיד שהטיל ה' על משה להנכם
ממדנן, וראינו שאפלו למלחמה לא
יצא עמקם, והגם שפרשתי שהנקמה
היא האמירה שיאמר להם, עם כל זה
פשט הכתוב משמע שהוא עצמו ינקם
לא שישלח פנקס במקומו, עוד למה
תלה אסיפת משה בנקמת מדנן:
אכן בנות מאמר נקם סובלת ב' דרכים,

~ נקודות משיחות קודש ~ (ביאורים לפירוש רש"י ד עמ' 264)

לדבריו. ונמוקו עמו - כאן הרי מפרש בפתוב נקמת בני ישראל... נקמת ה' (פסוקים ב, ג), ואין צורך בראיה ממקום אחר. מה שאין כן בפרשת בשלח ובפרשת בהעלותך כתיב רק 'קמיה', 'משנאיך', ותו לא.

שהעומד כנגד ישראל כאלו עומד כנגד הקב"ה (לא, ג) בשני מקומות אחרים מביא רש"י ענין זה - בפרשת בשלח (טו, ז) ובפרשת בהעלותך (י, לה), ושם מביא ראיה לכך מפסוק (תהלים פג, ג-ד): כי הנה אויביך יהמיון ומשנאיך נשאו ראש, על עמך יערימו סוד. ואלו כאן אינו מביא ראיה

(ה) **אלף למטה אלף למטה לכל מפות ישראל** דאלפא לשבטא אלפא לשבטא דאלפא לשבטא דאליהו תשלחון לחילא: תשלחון לצבא:

כ"י לכל מטות ישראל • (ספר) לרבות שבט לוי.

(ה) **וימסרו מאלפי ישראל אלף למטה שנים עשר אלף חלוצי צבא:** הן את החטאים מאלפיא דאליהו תשלחון לחילא: לשבטא תרי עשר אלפין מזרזי חילא:

כ"י וימסרו • להודיע שבחן של רועי ישראל כמה הם חביבים על ישראל: עד שלא שמעו במיתתו, מה הוא אומר? (שמות טו) "עוד מעט וסקלני", ומששמעו שמיתת משה תלויה בנקמת מדן, לא רצו ללכת עד שנמסרו על כרחן.

אור החיים על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

ואומרם לתת נקמת ה' גם זה מה התחבטות להשגת הנקמה, שצוה אותם שתהיה פונת הנקמה לקנאת ה' אשר גרמו בטול מצותיו ורצונו יתברך ולא להתנגם על המסבב מהחטא שמתו כמה מישראל, כי לכשתהיה הפונה על זה אין במעשה מצוה להסתיע באמצעותם להנקם מאויב, והגם שה' אמר אליו נקמת בני ישראל, לא אמר אליו שיאמר לישראל לשון זה אלא שדבריו היו עם משה נקם נקמת בני ישראל, ומשה נתחכם לעשות הדבר בדרך זה לקיים הנקמה של ישראל שנצטוה עליה במאמר נקם: **עוד** יתבאר הכתוב על זה הדרך שאין צורך שילחמו הם אלא יהיו שם עליהם פרוש בשבילם, והטעם **לתת נקמת ה'** פרוש נקמה שיתנגם ה' במדין באמצעותם על דרך אומרם (שמות י"ד) ה' ילחם לכם, ואמר הכתוב **וימסרו מאלפי ישראל** פרוש כל מי שהיה יודע בעצמו שעומד בצדקו מסר עצמו לדבר עד שבאו לכלל האלה, והגם שהיו בישראל כהנה וכהנה מהצדיקים, נתחכם ה' כדי שלא לביש הנשואים שלא יהיו נכזרים: תורה ד

שהיה החלוצים נקיים מהחטא, וכמו שגמר אמר אנשים לצבא ואמרו ר"ל (תהי' קצת) כל אנשים צדיקים והגם שפרשנו במקומות אחרים שאין זה אלא בשתהיה תבת אנשים יתרה, כמה שלפנינו יגיד עליו רעו מה שדיקנו בענין, ולזה אין להם לחוש למכשול כיון שהיו צדיקים לצבא צדיקים, ועוד להם שיקראו חסידים כיון שבא לידם עון זה ונצולו ממנו באומרים ו"ל מוסיף קציה) שלזה קרא חסיד, באמצעות כן תהיה הנקמה באין מחוש, ולזה לא רצה (שירצ) ושיצאו כל ישראל לצבא בדרך זה יש מחוש מניעת הנקמה, ואדרבה להפך בנזרה: **ואומרם ויהיו על מדן.** יתבאר על פי מה שאמרנו אנשי אמת שבחינת הקדשה הוא יסוד העליה ובחינת הקלפה היא סוד הירידה ובשארם חוטא ונדרבך בו חלק הרע תפעיל בו טבעה ויסודה להשפילו, ופרט זה פרשנוהו בפרשת כי תשא את ראש בני ישראל שהחוטא יכף באגמון ראשו ועומד בגדר השפלות, והוא אומרם **ויהיו על מדן** פרוש שלא יהיה בהם מהשמא הסוככת השואתם למדין אלא יהיו בגדר הטוב שעומדים למעלה:

וילחמו במדין בדרך אומרם (שם) הלחם בעמלק. ד' למה שנה מדבריה' כי ה' אמר אליו נקם נקמת בני ישראל והוא אמר נקמת ה' והיה צריך לדיק מאמר ה' ה' אומרם **אלף למטה** למה לא שלח כל העם לעשות נקמה בגוים הרשעים ועל מי סמך לשלח אנשים מועטים י"ב אלף לעם רב, וצא ולמד רבויים מטפם הנשואים שהיו שנים ושלשים אלף: **אכן** לפי מה שהקדמנו כי יש בענין מלחמה זו מחוש צורך ולזה בא האלהים בנעם דבריו למשה נקם וגו', להעירך סדר המלחמה בסדר שבו יקים דבר הנקמה אשר צוה ה' לזה נתחכם ולא רצה לבחור אנשים על ידי הוילת כי מי יודע האנשים אשר לא חשבו מחשבות און ולא טעו במכשול אמה זו, ויעץ ואמר להם שיהיו מדינה פרוש הם מעצמן כל מי שיוודע עצמו שהוא בר לבב ונקי בפנים ימסר לחשבון האלה למטה, והוא מה שרמז בתבת **לאמר** מאמר הנעלם שהוא ענין נקיותם מחטא מדן להבחין בעצמו כל אחד מהמקרים אם הוא נקי ובר. ואולי כי רמז גם כן בתבת **לאמר** ענין העריות באומרים ו"ל (סנהדרין ג"ז) לאמר זו גלוי עריות, שאמר להם שצריכין

וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה אֶלְפָּא לְשִׁבְטָא לְחִילָא
יְתְהוֹן וְיֵת פִּינְחָס בַּר אֱלִעֶזֶר כְּהֵנָּא לְחִילָא
וּמְנִי דְקִדְשָׁא וְחֻצְצֶרֶת וְכַבְתָּא בִידָה:

(ו) וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה אֶלְפָּא לְשִׁבְטָא לְחִילָא
וְאֶת־פִּינְחָס בֶּן־אֱלִעֶזֶר הַכֹּהֵן לְצִבָּא וְכָלִי הַקֹּדֶשׁ
וְחֻצְצֶרֶת הַתְּרוּעָה בִידוֹ:

בִּיצְרוֹ. (סוטה מג) דְּבַר אַחַר: שְׁהִיָּה מְשֻׁחַ מְלַחְמָה.
וְכָלִי הַקֹּדֶשׁ. זֶה הָאָרוֹן וְהַצִּיץ, שְׁהִיָּה בַלְעָם עִמָּהֶם
וּמִפְּרִיט מַלְכֵי מִדְיָן בְּכַשְׂפִּים וְהוּא עֲצָמוּ פֹרֵחַ עִמָּהֶם,
הָרָאָה לָהֶם אֵת הַצִּיץ שֶׁהִשֵּׁם חֲקוּק בּוֹ וְהֵם נֹפְלִים,
לְכַף נֶאֱמַר: "עַל־חֲלָלֵיהֶם" בְּמַלְכֵי מִדְיָן, שְׁנוּפְלִים
עַל הַחֲלָלִים מִן הָאֹוִיר, וְכֵן בְּבַלְעָם כְּתִיב: "אֶל־
חֲלָלֵיהֶם" בְּסִפּוֹר יְהוֹשֻׁעַ (יב). בִּידוֹ. בְּרִשְׁוֹתוֹ; וְכֵן
(במדבר כא): "וַיִּקַּח אֶת־כָּל־אַרְצוֹ מִיָּדוֹ".

כ"י. אֹתָם וְאֶת־פִּינְחָס. מַגִּיד, שְׁהִיָּה פִּינְחָס שְׂקוּל
כְּגַד כָּלָם. וּמִפְּנֵי מַה הִלֵּךְ פִּינְחָס, וְלֹא הִלֵּךְ אֱלִעֶזֶר?
אָמַר הַקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא: מִי שֶׁהִתְחִיל בַּמַּצָּוָה, שֶׁהִרְג
כְּזָבִי בֶת צוּר, יִגְמַר. דְּבַר אַחַר: שְׁהִלֵּךְ לְנֶקֶם נִקְמַת
יוֹסֵף אָבִי אִמּוֹ, שְׁנֵאָמַר (בראשית לו): "וְהַמִּדְּנִים מָכְרוּ
אֹתוֹ" (סוטה מ). וּמִזֵּינן שְׁהִיָּתָה אִמּוֹ שֶׁל פִּינְחָס מִשָּׁל
יוֹסֵף? שְׁנֵאָמַר (שמות ו): "מִבְּנוֹת פּוּטִיאל" - מִזֶּרַע יִתְרוֹ
שֶׁפֶטֶס עֲגָלִים לַעֲבֹדֶת אֱלִילִים וּמִזֶּרַע יוֹסֵף שֶׁפֶטֶט

וְאֶתְחִילוֹ עַל מִדְיָן כְּמָא דִּי פִקִּיד וְיֵת
מֹשֶׁה וְקָטְלוּ כָּל דְּכוּרָא:

(ז) וַיִּצְבְּאוּ עַל־מִדְיָן כְּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה
וַיַּהֲרֹגוּ כָּל־זָכָר:

ח וְיֵת מַלְכֵי מִדְיָן קָטְלוּ עַל קְטִילֵיהוֹן יֵת
אֹוִי וְיֵת רָקֶם וְיֵת צוּר וְיֵת חוּר וְיֵת רַבֵּעַ
חֲמִשָּׁא מַלְכֵי מִדְיָן וְיֵת בַּלְעָם בַּר בְּעוֹר
קָטְלוּ בְּחֶרֶב:

(ח) וְאֶת־מַלְכֵי מִדְיָן הָרְגוּ עַל־חֲלָלֵיהֶם אֶת־אֹוִי
וְאֶת־רָקֶם וְאֶת־צוּר וְאֶת־חוּר וְאֶת־רַבֵּעַ חֲמִשָּׁת
מַלְכֵי מִדְיָן וְאֵת בַּלְעָם בֶּן־בְּעוֹר הָרְגוּ בַּחֶרֶב:

יִשְׂרָאֵל וּמִשְׁאֵן עֲצָה רָעָה. אָמַר לָהֶם: אִם כְּשִׁהֲיִיתֶם
שְׂשִׁים רְבּוּא לֹא יִכְלֹתֶם לָהֶם, וְעַכְשָׁו בִּי"ב אֶלְפָּא
אֹתָם בָּאִים לְהִלָּחֶם? נִתְּנֵנוּ לוֹ שְׂכָרוֹ מְשָׁלֵם וְלֹא
קָפְחוּהוּ. בַּחֶרֶב. הוּא בָּא עַל יִשְׂרָאֵל וְהִחְלִיף
אֲמָנוּתוֹ בְּאֲמָנוּתָם, שְׂאִין נֹצְחִים אֲלֵא בְּפִיהֶם עַל־יָדֵי

כ"י. חֲמִשָּׁת מַלְכֵי מִדְיָן. וְכִי אֵינִי רוֹאֶה שְׁחֲמִשָּׁה
מִנֵּה הַכְּתוּב, לְמַה הִזְקַק לִזְמַר "חֲמִשָּׁת"? אֲלֵא
לְלַמֶּדֶךָ, שֶׁשְׁשִׁים כָּלָם בַּעֲצָה וְהָשׁוּ כָּלָם בְּפִרְעָנוּת.
בַּלְעָם הִלֵּךְ שָׁם לְטַל שְׂכָר עֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה אֶלְפָּא
שֶׁהִפִּיל מִיִּשְׂרָאֵל בַּעֲצָתוֹ, וַיִּצָּא (ספרי)

אור החיים על התורה – מהדורות בלוס, אברמוביץ

מִדְיָן וְלֹא בְּהֶסֶח הַדַּעַת:
הָרְגוּ בַּחֶרֶב. הַצֵּרֶף לִזְמַר הָרְגוּ הֵגֶם
שְׁמוּבֵן הוּא שֶׁהָרְגוּהוּ מִסְמִיכוֹת
זְכָרוֹנוֹ עִם הַנְּהָרְגִים, וְתִבְאָר עַל פִּי
דְּבָרֵיהֶם ז"ל (ספרי) שְׁאָמְרוּ כִּי בַלְעָם
הִלֵּךְ מִמִּדְיָן לְקִרְאָת יִשְׂרָאֵל לִיעֲצֹם
לְכַל יִלְחָמוֹ בְּמִדְיָן וְאָמַר לָהֶם וַיֵּמָּה
כְּשִׁהֲיִיתֶם כו' עַד כָּאן, הַדְּבָרִים יִגִּידוּ
כִּי בַלְעָם נִהְרָג קֹדֶם הָרִיגַת ה' מַלְכֵי
מִדְיָן, וְהוּא מַה שְׁנִתְחַבֵּם ה' וַיִּתְּנוּ לוֹ
הָרִיגָה בְּפָנָי עֲצָמוֹ לְהַעֲרִיף שְׁלֹא נִהְרָג
עִמָּהֶם שְׁלֹא הָיָה מוֹכֵן בֵּן אִם לֹא הָיָה
אוֹמֵר הָרָגוּ, וְאוֹמְרוֹ בַּחֶרֶב, לִזְמַר
שֶׁבְטָלוּ כְּשִׁפְיוֹ בַּעֲרֵף יִשְׂרָאֵל וְהָרְגוּהוּ
בַּגְּשָׁמִי: תורה ט

כִּי דְּבַר זֶה הָיָה בְּלִב תַּעֲלָמוֹת חֲכָמָה.
שְׁנִקְמַת מִדְיָן צְרִיכָה לְהִיטוֹת עַל יָדֵי
פִּנְחָס, וְהֵן הָאָדוֹן חֲשַׁב לְטוֹבָה, שְׁלֹא
יִכְלִים מֹשֶׁה לִזְמַר לוֹ בְּפִרְוֹשׁ שְׁלַח אֵת
פִּנְחָס שְׁנָה יִגִּיד שְׁנִפְסָל ח"ו הוּא
מִהַמַּעֲשֶׂה, לָזֶה נִתְחַבֵּם וְתִלְהֵה הַדְּבַר
בִּיד מֹשֶׁה וְאָמַר לוֹ נֶקֶם וְגו' וּמֹשֶׁה
מַעֲצָמוֹ יָדַע הַכּוֹחַ עֲשׂוֹת וַיִּשְׁלַח פִּנְחָס,
וַיִּבְרָה נַעֲשִׂית מַחֲשַׁבֶּת ה' לְטוֹבָה וְלֹא
בְּכָלֶם מֹשֶׁה יָדִיד ה': תורה ז
(ח) וְאֵת מַלְכֵי וְגו' חֲמִשָּׁת וְגו'. טַעַם
שֶׁהַצֵּרֶף הַכְּתוּב לְהַזְכִּיר מִנִּינֵם,
לִזְמַר שֶׁנִּהְרָגוּ יַחַד זֶה עִם זֶה וְרָאוּ זֶה
אֵת זֶה בְּמַפְלָתָן. וְאוֹמְרוֹ מַלְכֵי מִדְיָן
פַּעַם ב' אוֹלִי שְׁנִתְבָּנִן בְּכָפַל הַדְּבָרִים
לִזְמַר שֶׁהָרְגוּם בִּידִיעָה שֶׁהֵם מַלְכֵי

(ו) וַיִּשְׁלַח וְגו' אֹתָם וְאֵת פִּינְחָס וְגו'.
אוֹמְרוֹ וַיִּשְׁלַח, נִתְבָּנִן לַעֲשׂוֹתָן
שְׁלִיחֵי מִצְוָה לְנֶקֶם נִקְמַת ה' וּשְׁלִיחֵי
מִצְוָה אֵינֶן נִזְדָּקִין, וְכָפַל לִזְמַר אוֹתָם
פַּעַם ב' לְרִמּוֹ שֶׁשְׂקוּל פִּנְחָס כְּגַד כָּלָן.
וַיִּטַּעַם שְׂבָחַר בְּפִנְחָס וְלֹא יְהוֹשֻׁעַ
וְכִדּוּמָה, גַּם זֶה מִהִתְחַבְּמוֹת הַנִּקְמָה כִּי
זֶה הוּא אֲשֶׁר קָבֵא וְעָשָׂה בָּהֶם שְׁפָטִים
מְפֻלְאִים וְסֻמוּף הוּא בְּכַח מְפֻלָּא
לְהַשְׁמִיד כָּל הָאָמָה הַטְּמֵאָה. גַּם אֶפְשָׁר
שֶׁחֵשׁ מֹשֶׁה לְקִטְרוֹג הָאֲנָשִׁים לְמַה לֹא
מָחוּ בּוֹזֵנִים הֵגֶם שֶׁהֵם נִקְיִים לָזֶה
נִתְחַבֵּם וַיִּשְׁלַח הַמַּקְבָּא קִנְיָת ה'
בְּמִסִּירַת נִפְשׁוֹ, וְאוֹלִי כִּי הוּא מַה
שֶׁדִּקְדַּק בְּמִאֲמַר אֹתָם וְאֵת פִּינְחָס,
לִזְמַר יִשְׁלִים זֶה מַה שֶׁחָסַר לָזֶה. וְאוֹלִי

תפלה ובקשה, ובא הוא ותפש אמנותם לקללם | האמות שבאין בחרב, שנאמר (בראשית כז): "ועל-חרבך בפיו, אף הם באו עליו והחליפו אמנותם באמנות תחיה".

(ט) וישבו בני-ישראל את-נשי מדון ואת-טפם ואת כל-בהמתם ואת-כל-מקנהם ואת-כל-חילם בזו:
טושבו בני ישראל ית נשי מדון וית טפלהון וית כל בעירהון וית כל גיתיהון וית כל נכסיהון בזו:

(י) ואת כל-עריהם במושבתם ואת כל-טירתם שרפו באש:
י וית כל קרויהון במוחבניהון וית כל בית סגרתהון אוקידו בנורא:

כ"י • טירתם • מקום פלטרין שלהם, שהוא לשון מושב פומרים יודעי חקיהם. דבר אחר: לשון מושב שריהם, כמו שמתורגם "סרני פלשתים" - "טורני פלשתא".

(יא) ויקחו את-כל-השלל ואת כל-המלקוח באדם ובבהמה:
יא וישבו ית כל עדאה וית כל דברתא באנשא ובבעירה:

כ"י • ויקחו את-כל-השלל וגו' • מגיד, שהיו פשרים וצדיקים, ולא נחשדו על הגזל לשלח יד בבזה שלא ברשות, שנאמר: "את-כל-השלל וגו'", ועליהם מפרש בקבלה "שניף כעדר הרחלים וגו'", אף אנשי המלחמה שבו כלם צדיקים. שלל • הן מטלטלין

(יב) ויבאו אל-משה ואל-אלעזר הכהן ואל-עדת בני-ישראל את-השבי ואת-המלקוח ואת-השלל אל-המחנה אל-ערבת מואב אשר על-ירדן ירחו:ם
יב ויבאו וית משה וית אלעזר וית הכהן וית אל-עדת בני ישראל וית את-השבי וית את-המלקוח וית את-השלל וית אל-המחנה וית אל-ערבת מואב אשר על-ירדן וית רחו:

♦ יום שני כ"ה תמוז ♦

(יג) ויצאו משה ואלעזר הכהן וכל-נשיאי העדה לקראתם אל-מחוג למחנה:
יג ויצאו משה ואלעזר וית הכהן וית כל-נשיאי העדה וית לקראתם וית אל-מחוג וית למחנה:

כ"י • ויצאו משה ואלעזר הכהן • לפי שראו את נערי ישראל יוצאים לחטף מן הבזה.

(יד) ויקצף משה על פקודי החיל שרי האלפים ושרי המאות הבאים מצבא המלחמה:
יד ויקצף משה על דממן על חילא וית אלפיין וית רבני מאתא דאתו מחיל קרבא:

כ"י • ויקצף משה על פקודי החיל • ממנים על החיל; ללמדך, שכל סרחון הדור תלוי בגדולים, שיש פח בידם למחות.

(טו) ויאמר אליהם משה החייתם כל-נקבה:
טו ויאמר להון משה וית המתון כל נקבא:

(מז) הֵן הָנָה הָיוּ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּדָבָר בִּלְעָם לְמָסֹר־
מַעַל בַּיהוָה עַל־דָּבָר פְּעוֹר וַתְּהִי הַמַּגִּפָּה בַּעֲדָת
יִהוֹה:

טז הָא אֲנוּן הוֹאָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל בַּעֲצַת בִּלְעָם
לְשִׁקְרָא שִׁקְרָא קָדָם יי על עסק פְּעוֹר וְהוּת
מוֹתָנָא בְּכַנְשָׁתָא דִּי:

שְׁהָיוּ שֵׁשׁ מֵאוֹת רֶכֶב בַּחוּר? בּוֹאוּ וְאַשְׁיֹאכֶם עֲצָה:
אֱלֹהֵיהֶם שָׁל אֱלוֹ שׁוֹנָא זְמָה הוּא וְכו', כְּדֹאִיתָא
ב'חֻלְק' וּב'סְפָרִי'.

כ"ה הֵן הָנָה • מַגִּיד, שְׁהָיוּ מִפְּרִינֵי אוֹתָן: זוֹ הִיא
שְׁנִכְשֵׁל פְּלוּנִי בָּהּ. בְּדָבָר בִּלְעָם • אָמַר לָהֶם: אִפְלוּ
אַתֶּם מִכְּנִיסִים כָּל הַמּוֹנוֹת (ס"א הָאֻמוֹת) שֶׁבַּעוֹלָם,
אֵין אַתֶּם יְכוּלִים לָהֶם; שְׁמָא מְרַבִּים אַתֶּם מִן הַמַּצְרִים

(יח) וַעֲתָה הֲרֹגוּ כָּל־זָכָר בַּטָּף וְכָל־אִשָּׁה יֹדַעַת אִישׁ
לְמַשְׁכַּב זָכָר הֲרֹגוּ:

אֲנִי קוֹרָא: "הֲרֹגוּ כָּל־זָכָר בַּטָּף וְכָל־אִשָּׁה יֹדַעַת
אִישׁ... וְכָל הַטָּף בְּנָשִׁים וְגו'", אֲנִי יוֹדֵעַ אִם לְהִרְג
(וְכָל־אִשָּׁה יֹדַעַת) עִם הַזְּכָרִים אוֹ לְהַחְיֹת עִם הַטָּף?
לְכָךְ נֹאמַר "הֲרֹגוּ".

כ"ה וְכָל־אִשָּׁה יֹדַעַת אִישׁ • (יבמות ט) רֹאוּיָה לְהַבְעֵל,
אֶף־עַל־פִּי שְׁלָא נִבְעֵלָה. (יבמות טו) וְלִפְנֵי הַצִּיץ הַעֲבִירוּם,
וְהָרֹאוּיָה לְהַבְעֵל פְּנִיָּה מוֹרִיקוֹת. הֲרֹגוּ • (ספרי) לָמָּה
חֹזֵר וְאָמַר? לְהַפְסִיק הַעֲנִין, דְּבָרֵי רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל, שְׁאֵם

(יח) וְכָל הַטָּף בְּנָשִׁים אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ מַשְׁכַּב זָכָר
הַחַיּוֹ לָכֶם:

יח וְכָל טַפְלָא בְּנִשְׂאֵי דִי לֹא יָדְעָא מַשְׁכַּבִּי
דְּכוּרָא קָנִימוּ לָכוֹן:

יח וְכָל הַטָּף בְּנָשִׁים אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ מַשְׁכַּב זָכָר
הַחַיּוֹ לָכֶם:

אור החיים על התורה – מהדורת בלוס. אברמוביץ

אותם להחיותם, ולא בן מושבת ה'
אלא רשות הוא אומר שאין מצוה
להמיתם, ולזה הקדים מאמר וכל הטף
וגו' לומר שלא בא אלא להודיע מה
יהיה דינם לא לצוות בהם:

ועוד נשאר לנו לישב מה שקשה עוד
למה אמר **הרגו** בתחלת הכתוב
ולא הספיק ב**הרגו** שאמר לבסוף,
ואולי שנתפון להסמיך מאמר הרגו
למאמר ועתה לומר שהתשובה
הרמונה בועתה היא במעשה הריגה,
וכל עוד שלא הרגו לא קימו תשובת
החטא. או אפשר שנתפון להסמיך
הרגו לשפ ויהרגו לאשה וכו', לומר
שיש מצוה על אלו בפני עצמן ועל
אלו בפני עצמן. או נתפון להסמיך
זכרון ההריגה לתבת ועתה לומר
שיהרגום תכף ומיד: תורה יח

(יח) **החיו לכם**. פרוש יגירו אותם שבוה
יקראו חיים כדי שיהיו ראויים להם
להנשא לחפץ בהם: תורה יט

ישראל, **בדבר בלעם** וגו' פרוש
באמצעות סבת עצת בלעם שיעצם
להפקיר בנותיהם לזנות, ותמצא שלא
אמרו ו"ל שאמר בלעם אלא ענין
הזנות כאומרים (שם) אלהיהן של אלו
שונא זמה וכו' והם היו סבה למסר מעל
בה' על דבר פעור שלא היו רוצים
להשמע להם אלא אם ישתחוו לפעור,
ותהי המגפה בעדת ה' פרוש בסבת
עבודה זרה ולא בסבת הזנות, ומי גרם
עבודה זרה הן הנה, ואומרו ועתה וגו'
פרוש יתודו על השגגה ויהרגו
וגו': תורה יז

(יז) **הרגו**. הדרך לומר פעם ב' הרגו,
אמר ר' ישמעאל (ספרי) להפסיק
וכו', שאם לא כן יהיה מאמר וכל אשה
וגו' שקול אם נמשך למעלה או למטה,
וקשה שהיה לו להקדים תבת החיו
לכם בפסוק וכל הטף וגו', ובזה אין צורך
לכפל מאמר הרגו, ואולי שחש לומר
כן שאז תהיה הפננה שהוא מצוה

(טז) הֵן הָנָה וגו' **בדבר בלעם**. צריך
לדעת כונת אומרו הן הנה, עוד
למה האריך לומר בדבר בלעם וגו', על
דבר פעור, ויתבאר הדבר בהעיר למה
שגנו פנקס וצדיקי עליון שהלכו עמו
בדבר זה:

אכן פנקס ואנשי הצבא דגו ופטרם
מטעם שהנשים כפופות הן
לבעליהם ולאבותיהם ואנוסים המה,
והן האדון משה רבנו עליו השלום
הרגיש שמטעם זה החיו אותם וכא
בטענה הנשמעת ואמר בשלמא אם
לא היו עושים אלא מעשה הזנות שבא
להם עליו מצות גדוליהם יש לדון
אותם לזכות, אלא שהם עשו מעצמן
מעשה אחר מה שלא צו אותם
גדוליהם שהוא מעשה פעור שאמרו
ר"ל (במד"ד פ"ב) שהיו מוציאים להם
צורת פעור ואומרים להם השתחווה
לזה ותהיה נשמעת לו, נמצא שמכשול
עבודה זרה היה מהם, והוא אומרו הן
הנה פרוש מדינפשמ היו סבה לבני

יט) וְאַתֶּם חָנוּ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה שְׁבַעַת יָמִים כָּל הָרֹג נֶפֶשׁ וְכָל נֹגַע בַּחֲלָל תִּתְחַטְּאוּ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי אַתֶּם וְשִׁבְיָכֶם:

יט) וְאַתֶּם חָנוּ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה שְׁבַעַת יָמִים כָּל הָרֹג נֶפֶשׁ וְכָל נֹגַע בַּחֲלָל תִּתְחַטְּאוּ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי אַתֶּם וְשִׁבְיָכֶם:

(יחזקאל לד): "וְאַתָּן צֹאנִי צֹאן מְרֻעִיתִי אָדָם אַתֶּם, אַתֶּם קְרוֹיִים אָדָם וְאַתָּן עֹבְדֵי גִילּוּלִים קְרוֹיִן אָדָם, מוֹדָה הוּא שֶׁהָעֹבְדֵי גִילּוּלִים מְטַמְּאִין בְּמִגַּע וּבְמִשָּׁא, שֶׁלֹּא נֶאֱמַר אָדָם אֲלָא אֲצִל טְמֵאת אֱהָלִים, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יט): "אָדָם כִּי יָמוּת בְּאַהֲלָה". אַתֶּם וְשִׁבְיָכֶם. לֹא שֶׁהַנִּכְרִים מְקַבְּלִין טְמֵאתָ וְצָרִיכִין הִזָּהָה, אֲלָא מָה אַתֶּם בְּנֵי־בְרִית, אַף שִׁבְיָכֶם, כְּשִׁיבּוֹאוֹ לְבְרִית וַיִּטְמְאוּ, צָרִיכִין הִזָּהָה.

כ"ה) מִחוּץ לַמַּחֲנֶה • שֶׁלֹּא יִכְנסוּ לַעֲזָרָה. כָּל הָרֹג נֶפֶשׁ • (ספרי) רַבִּי מֵאִיר אָמַר: בְּהוֹרֵג בְּדָבָר הַמְקַבֵּל טְמֵאתָ, הַכְּתוּב מְדַבֵּר. וְלִמְדוֹךְ הַכְּתוּב: שֶׁהַכָּלִי מְטַמֵּא אָדָם בְּחִבּוּרֵי הַמֶּת, כְּאִלּוּ נֹגַע בְּמֶת עֲצָמוֹ. אוּ כֹּחַ אִפְּיֵלּוֹ זָרַק בּוֹ חֵץ וְהִרְגּוֹ? תִּלְמוּד־לוֹמַר: "וְכָל נֹגַע בַּחֲלָל", מְקִישׁ הוֹרֵג לְנוֹגַע, מָה נֹגַע עַל־יְדֵי חִבּוּרוֹ, אַף הוֹרֵג עַל־יְדֵי חִבּוּרוֹ. תִּתְחַטְּאוּ • בְּמִי נִדָּה כְּדִין שָׂאָר טְמֵאֵי מֵתִים, שָׂאָף לְדָבָרֵי הָאוֹמְרִים (יבמות סא) קִבְּרֵי עֹבְדֵי גִילּוּלִים אֵינָן מְטַמְּאִין בְּאַהֲלָה, שֶׁנֶּאֱמַר

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כז, עמ' 200)

נִטְמָא מֵהַמֶּת אֲלָא בְּנִגְיעָה וְשִׁירָה (דְּהֵינּוּ, נִגְיעָה בְּחֶרֶב ["חִבּוּרֵי הַמֶּת"]) וְלֹא 'נִגְיעָה' בְּאַמְצָעוֹת חֵץ; וְאִלּוּ בְּצַד הַקְּדוּשָׁה דִּי גַם בְּדַבְּקוֹת 'רְחוּקָה' בְּתִלְמִידֵי־חֻכְמַיִם, כְּמֵאֱמָר רַז"ל (כתובות שם) "כָּל הַמּוֹשֵׁא בְּתוֹ לְתִלְמִיד־חֶכֶם וְהָעוֹשֶׂה פְּרָקְמִטָּא לְתִלְמִיד־חֶכֶם וְהַמְּהַנֶּה תִּלְמִיד־חֶכֶם מִנְּכֻסָּיו - כְּאִלּוּ מְדַבֵּק בְּשִׁכְיָנָה".

כָּל הָרֹג נֶפֶשׁ וְכָל נֹגַע בַּחֲלָל תִּתְחַטְּאוּ (לא, יט)

הַכָּלִי מְטַמֵּא אָדָם בְּחִבּוּרֵי הַמֶּת, כְּאִלּוּ נֹגַע בְּמֶת עֲצָמוֹ (רש"י).

אַף בְּנוֹגַע לְטַהֲרָה וּקְדוּשָׁה כִּי: מִי שֶׁדָּבַק בְּתִלְמִידֵי־חֻכְמַיִם "מַעֲלָה עָלָיו הַכְּתוּב כְּאִלּוּ נִדְּבַק בְּשִׁכְיָנָה מִמֶּשׁ" (כתובות קיא). וּמִרְבֵּה מִדָּה טוֹבָה מְמַדֶּת פְּרָעָנוּת, שֶׁכֵּן אֵין אָדָם

~ נקודות משיחות קודש ~ (ביאורים לפירוש רש"י ד עמ' 269)

עֲצָם מַעֲשֶׂה הַהִרְיָגָה מְטַמֵּא. וְלִפִּי זֶה קוּשָׁה: מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ כָּאֵן גֶּדֶר חֲדָשׁ שֶׁל טְמֵאת מֶת, מְדוּעַ לֹא נִזְכָּר דִּין זֶה לַעֲלֵי בְּפִרְשֵׁת חֻקֹּת (יט, א וְאֵילָף), שֶׁם נֶאֱמָרוּ כָּל דִּינֵי טְמֵאת מֶת? וְעַל זֶה מִתְרַץ שֶׁהַטְּמֵאָה הִיא פֶּרֶט בְּטְמֵאת מַגֵּעַ, עָלֶיהָ כָּבֵד לְמִדְּנוּ לַעֲלֵי, אֲלָא שֶׁהַתּוֹרָה מְפָרֶטֶת וּמַחֲדִּישֶׁת כָּאֵן, שֶׁהוֹגֵעַ בְּכָלִי הַנוֹגֵעַ בְּמֶת הָרִי זֶה כְּאִלּוּ נֹגַע בְּמֶת עֲצָמוֹ.

בְּהוֹרֵג בְּדָבָר הַמְקַבֵּל טְמֵאתָ, הַכְּתוּב מְדַבֵּר. וְלִמְדוֹךְ הַכְּתוּב שֶׁהַכָּלִי מְטַמֵּא אָדָם בְּחִבּוּרֵי הַמֶּת כְּאִלּוּ נֹגַע בְּמֶת עֲצָמוֹ (לא, יט) יֵשׁ לִשְׁאֹל, הֲרִי בְּפִסּוּק נֶאֱמַר כָּל הוֹרֵג נֶפֶשׁ, וּבִפְשׁוּטוֹ שֶׁל מְקַרָּא מְשַׁמֵּעַ שֶׁהַכְּנָה הֵן בְּחֶרֶב וְהֵן בַּחֵץ? וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהֵנָּה מִמָּה שֶׁנֶּאֱמַר "כָּל הוֹרֵג נֶפֶשׁ" מְשַׁמֵּעַ, שֶׁכָּל מִי שֶׁהוֹרֵג אָדָם נִטְמָא בְּטְמֵאת מֶת, הֵינּוּ שֶׁהַטְּמֵאָה אֵינָה קְשׁוּרָה לְנִגְיעָה בְּמֶת אוֹ עִם הַמַּעֲשִׂאוֹת בְּאַהֲלָה הַמֶּת, אֲלָא

כ) וְכָל־בֶּגֶד וְכָל־כְּלִיעוֹר וְכָל־מַעֲשֶׂה עֲזִים וְכָל־כְּלִיעוֹן תִּתְחַטְּאוּ: ם

כ) וְכָל־בֶּגֶד וְכָל־כְּלִיעוֹר וְכָל־מַעֲשֶׂה עֲזִים וְכָל־כְּלִיעוֹן תִּתְחַטְּאוּ: ם

כ"ה) וְכָל־מַעֲשֶׂה עֲזִים • (ת"כ) לְהַבִּיא כָּלִי הַקְּרָנִים וְהַעֲצָמוֹת.

כא) וַיֹּאמֶר אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶל־אַנְשֵׁי הַצָּבָא הַבָּאִים לְמַלְחָמָה זֹאת חֻקֹּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה:

כא) וַיֹּאמֶר אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶל־אַנְשֵׁי הַצָּבָא הַבָּאִים לְמַלְחָמָה זֹאת חֻקֹּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה:

אִיתְמַר - בָּא לְכָלִל כְּעֵס, בָּא לְכָלִל טְעוֹת, וְכֵן (במדבר כ) בְּ"שְׁמַעוּ־נָא הַמּוֹרִים": "וַיִּזְף אֶת־הַסֵּלַע" - עַל־יְדֵי הַכְּעֵס טְעָה. אֲשֶׁר צִוָּה ה' וְגו' • (ספרי) תִּלְהָה הַהוֹרָאָה בְּרַבּוֹ.

כ"ה) וַיֹּאמֶר אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְגו' • לִפִּי שָׂבָא מֹשֶׁה לְכָלִל כְּעֵס, בָּא לְכָלִל טְעוֹת, שֶׁנִּתְעַלְמוּ מִמֶּנּוּ הַלְכוֹת גְּעוּלֵי נִכְרִים, וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּשִׁמְיָנִי לְמַלּוּאִים, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ט) "וַיִּקְצַף (מֹשֶׁה) עַל־אֶלְעָזָר וְעַל־

(כב) אַךְ אֶת־הַזֶּהב וְאֶת־הַכֶּסֶף אֶת־הַנְּחֹשֶׁת אֶת־
הַבָּרָזֹל אֶת־הַבְּרִיל וְאֶת־הַעֲפָרָת:

כ"ה אַךְ אֶת־הַזֶּהב וגו'. אף-על-פי שלא הזהיר
לכם אלא על הלכות טמאה, עוד יש להזהיר לכם
על הלכות געול. ו"אך" לשון מעוט, כלומר ממעטין
אתם מלהשתמש בפלים אפלו לאחר טהרתן מטמאת

(כג) כֹּל־דָּבָר אֲשֶׁר־יָבֹא בָאֵשׁ תַּעֲבִירוּ וְטָהַר
אֹךְ בְּמֵי נֹדֶה יִתְחַטֵּא וְכֹל אֲשֶׁר לֹא־יָבֹא בָאֵשׁ
תַּעֲבִירוּ בַּמֵּיִם:

כג כל מדעם דמתעל בנורא תעברנה בנורא
וידפי ברם במי אדיותא יתדי וכל די לא
מתעל בנורא תעברנה במיא:

כ"ה כֹּל־דָּבָר אֲשֶׁר־יָבֹא בָאֵשׁ. לבשל בו כלום.
תעבירו באש. (ע"ב) כדרך תשמישו - הגעלתו, מה
שתשמישו על-ידי חמין, יגעילנו בחמין. ומה
שתשמישו על-ידי צלי, כגון השפוד והאסקלה,
לכוננו באור. אך במי נדה יתחטא. לפי פשוטו,
"חטוי" זה לטהרו מטמאת מת. אמר להם: צריכין
הפלים געול לטהרם מן האסור, וחטוי לטהרן מן

(כד) וְכַבֵּסְתֶּם בְּגֵדֵיכֶם בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְטָהַרְתֶּם וְאַחֵר
תָּבֹאוּ אֶל־הַמִּחֻנָּה: ׀

כד ותתחורון לבושיכון ביומא שביעאה
ותדפון ובתר פן תעלון למשריתא:

כ"ה אֶל־הַמִּחֻנָּה. למחנה שכינה, שאין טמא מת טעון שלוח ממחנה לוייה וממחנה ישראל.

(כה) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

כה ואמר יי למשה למימר:

(כו) שֵׁא אֶת רֹאשׁ מַלְקוֹחַ הַשְּׂבִי בָאָדָם וּבְבִהֶמָּה
אֹתָהּ וְאַלְעֹזֶר הַכֹּהֵן וְרָאשֵׁי אֲבוֹת הָעֵדָה:

כו קבל ית חושפן דברת שביא באנשא
ובבעירא את ואלעזר כהנא ורישי אבות
כנשתא:

כ"ה שֵׁא אֶת רֹאשׁ. קח את החשבון.

(כז) וְחִצִּית אֶת־הַמַּלְקוֹחַ בֵּין תַּפְשֵׁי הַמַּלְחָמָה
הַיִּצְאִים לָצֵבָא וּבֵין כָּל־הָעֵדָה:

כז ותפלג ית דברתא בין גברי מגיחי קרבא
דנפקו לחילא ובין כל כנשתא:

כ"ה וְחִצִּית אֶת־הַמַּלְקוֹחַ בֵּין תַּפְשֵׁי הַמַּלְחָמָה וגו'. חציו לאלו וחציו לאלו.

(כח) וְהִרְמֹת מִכֶּם לַיהוָה מֵאֵת אֲנָשֵׁי הַמַּלְחָמָה
הַיִּצְאִים לָצֵבָא אֶחָד נֶפֶשׁ מִחֻמֵּשׁ הַמָּאוֹת מִן־הָאָדָם
וּמִן־הַבֶּקָר וּמִן־הַחֲמֹרִים וּמִן־הַצֹּאן:

כח ותפרש נסיבא קדם יי מן גברי מגיחי
קרבא דנפקו לחילא חד נפשא מחמש
מאה מן אנשא ומן תורי ומן חמרי ומן
צנא:

אחד מחמש מאות בדיוק

ויש לתרץ, דבזה בא הפתוב לישב תמיהה אפשרית, והיא: אלולא המפרש בפתוב, הרי בפשטות לא מסתבר כלל, שהשבי המלקוח באדם ובבהמה מספרם יעלה למספר מדויק עד כדי כך שמחציתו יחלק לקבוצות של חמשים וחמש מאות בדיוק, בלי שיותר עדף, וכלשון הגמרא (חולין כח, ב ועוד) "אי-אפשר לצמצם". ואם כן קשה, למה לא צוה הקב"ה מה לעשות עם העדף?

ולכן מפרט הפתוב את כל המספרים בפרטיות, להודיע שבנדוד"ד אכן היה לכל מין בפני עצמו מספר מדויק, ולא נשאר עדף.

[הא דלא פרט כמה היה אחד מחמשים, פי אחרי שכתב שלא היה עדף פשלקו לחמש מאות, מוכן מעצמו שגם בחמשים היה כן].

והרמז מְכַסּ ליהוה . . אחד נֶפֶשׁ מִחֲמֵשׁ הַמֵּאוֹת (לא, כח)

בפשתנו מספר שהקב"ה צוה למשה לחלק את המלקוח לשני חלקים, מחצית לתת לאנשי הצבא ומחצית לכל העדה, ולהפריש מְכַסּ לה' – אחד מחמש מאות מחלק אנשי הצבא, ואחד מחמשים ממחצית השניה. לאח"כ מפרט הפתוב כמה היה סכום מחצית המלקוח, וכמה היה סכום אחד מחמש מאות שהפרישו אנשי הצבא.

והקשה האור החיים הקדוש, וזה לשונו: "צל"ד למה האריך כל-כך בפרטי החשבון בדבר שיכול כל הבא למנות לידע כי כך יעלה למחצה וכן יעלה למכס וגו', גם בענין מחצית העדה . . דן אנכי שלא היה צריך לאמרו". וכן הקשו הרמב"ן ועוד מפרשים, ותרגו באופנים שונים.

כט מפלגותיהון תסבון ותייב לאלעזר פהנא
אפרשותא קדם יי:

(כט) ממחציתם תקחו ונתתה לאלעזר הפהן תרומת יהוה:

לומפלגות בני ישראל תסב חד דאמחד מן
חמשין מן אנשא מן תורי מן חמרי ומן
ענא מכל בעירא ותייב ונתתה לאלעזר נטרי
מטרת משפנא דיי:

(ל) וממחצית בני-ישראל תקח | אחד | אחו מן החמשים מן-האדם מן-הבקר מן-החמרים ומן הצאן מפלגתהמה ונתתה אתם ללוים שמרי משמרת משפן יהוה:

לא ועבד משה ואלעזר פהנא כמה די פקיד
יי ית משה:

(לא) ויעש משה ואלעזר הפהן באשר צוה יהוה את-משה:

לב ויהוה דברתא שאר בנא די בזו עמא די
נפקו לחילא ענא שית מאה ושבעין
וחמשא אלפין:

(לב) ויהי המלקוח יתר הבז אשר בזו עם הצבא צאן שש-מאות אלף ושבעים אלף וחמשת אלפים:

ולכלל מכס, שהיה עודף על בז המטלטלין אשר בזו עם הצבא איש לו, ולא בא לכלל חלקה, מספר הצאן וגו'.

כ"ט ויהי המלקוח יתר הבז. לפי שלא נצטוו להרים מכס מן המטלטלין אלא מן המלקוח, כתב את הלשון הזה: ויהי המלקוח, שבא לכלל חלקה

אור החיים על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

מהמקנה בזמן מועט שיש בו גס, ומה גם שייצטרף הפתוב לכתב כל הדברים בשביל: **והנבון** בעיני הוא, שהודעת פרטי החשבון במחצית חלק היוצאים בצבא הוא לגלות שהמכס היה מלגיו לא שהיה מונה חמש מאות

האריך לומר כל פרטי הסכומים אלא חשבון העולה במחצית המלקוח, וגם עליו דן אנכי שלא היה צריך לאמרו. והרמב"ן עליו השלום כתב טעם הדבר שבא להודיע שלא נחסר אחד מזמן המספר לזמן שחצוהו, עד כאן. ואין נראה בעיני דבר זה שמה שלא נחסר

לכ"ל-לז"מג) ויהי המלקוח וגו' ויהי המחצה וגו' ויהי המכס וגו' ויהי מחצית וגו' צריך לדעת למה האריך כל כך בפרטי החשבון בדבר שיכול כל הבא למנות לידע כי כך יעלה למחצה וכן יעלה למכס וגו', גם בענין מחצית העדה לא

(ג) וּבִקֶּר שָׁנִים וְשִׁבְעִים אֵלֶּיךָ:

לג ותורי שבועין ותריין אלפין:

(ד) וַחֲמֵרִים אַחֵד וְשִׁשִּׁים אֵלֶּיךָ:

לד וחמרי שתין וחד אלפין:

(ה) וּנְפֹשׁ אָדָם מִן־הַנָּשִׁים אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ מִשְׁכַּב זָכָר כָּל־נֶפֶשׁ שָׁנִים וְשִׁלְשִׁים אֵלֶּיךָ:

לה ונפש אדם מן הנשים אשר לא ידעו משכב זכורא כל נפשא תלתין ותריין אלפין:

(ו) וַיְהִי הַמַּחֲצֶה חֶלֶק הַיָּצְאִים בַּצָּבָא מִסֵּפֶר הַצָּאֵן שְׁלֹש־מֵאוֹת אֵלֶּיךָ וְשִׁלְשִׁים אֵלֶּיךָ וְשִׁבְעַת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת:

לו ויהי המחצה חלק היצאים בצבא מספר הצאן שלש-מאות אלף ושלשים אלף ושבעת אלפים וחמש מאות:

(ז) וַיְהִי הַמֶּכֶס לַיהוָה מִן־הַצָּאֵן שֵׁשׁ מֵאוֹת חָמֵשׁ וְשִׁבְעִים:

לז ויהי נסיבא קדם יי מן ענא שית מאה שבועין וחמש:

(ח) וַהֲבִקֶּר שִׁשָּׁה וְשִׁלְשִׁים אֵלֶּיךָ וּמִכֶּסֶם לַיהוָה שָׁנִים וְשִׁבְעִים:

לח ותורי תלתין ושתא אלפין ונסיבהון קדם יי שבועין ותריין:

(ט) וַחֲמֵרִים שְׁלֹשִׁים אֵלֶּיךָ וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וּמִכֶּסֶם לַיהוָה אַחֵד וְשִׁשִּׁים:

לט וחמרי תלתין אלפין וחמש מאה ונסיבהון קדם יי שתין וחד:

(מ) וּנְפֹשׁ אָדָם שִׁשָּׁה עָשָׂר אֵלֶּיךָ וּמִכֶּסֶם לַיהוָה שָׁנִים וְשִׁלְשִׁים נָפֶשׁ:

מ ונפש אדם דאנשא ששא עשר אלפין ונסיבהון קדם יי תלתין ותריין נפשיין:

(מא) וַיִּתֵּן מֹשֶׁה אֶת־מֶכֶס תְּרוּמַת יְהוָה לְאַלְעָזָר הַכֹּהֵן כֹּהֵן אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה:

מא ויהי משה ית נסיב אפרשותא קדם יי לאלעזר כהנא קמא די פקיד יי ית משה:

(מב) וּמִמַּחֲצִית בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר חָצָה מֹשֶׁה מִן־הָאֲנָשִׁים הַצָּבָאִים:

מב ומפלגות בני ישראל די פלג משה מן גבריא די נפקו לחילא:

מג וממחצית בני ישראל אשר חצה משה להם מן האנשים הצבאים.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

העדה אלא מספר המחצית לצורך מה שכתבתי שהמכס נתן מלגיו וכל אחד שלם חלקו ממחציתו, והוא גם כן מה שצוהו ד' במאמר ממחציתם תקחו לומר שלא יפרעו המכס אלא ממחציתם וגם אמר אחד מחמש מאות הא למדת שצריך שיהיה המכס מלגיו: תורה מד

עולה מכס של של"ז אלף וחמש מאות צאן למספר האמור, יש לומר שהיו נותנים אותו המכס ממחצית העדה שבה יעלה מספר האמור במכס חלק הצבא הגם שיהיה נתן מלבר, אשר על כן בא הכתוב ומנה מספר חלק העדה ומנאו שלם להסיר מחוש זה. ולזה לא פרט הכתוב במספר חלק

ונתן אחד לה מפאת המכס אלא מונה תציט ונתן אחד, ולזה העלה כל פרטי חשבון המכס וממנו תדע שהיו נותנים א' לתציט. והודעת חשבון מחצית העדה בא הכתוב להסיר טעות אחר והוא שיאמר האומר לעולם מכס שנתנו אנשי הצבא היה אחד מת"ק מלבר ואין ראיה מסכום המכס שעלה המכס לומר שאם [לא] כן לא היה

שיעור יומי ליום שני כ"ה תמוז ושנים מקרא ואחד תרגום – לא – פרשת מטות-מסעי

מט

(מג) וַתְּהִי מַחְצֵת הָעֵדָה מִן־הַצָּאן שְׁלֹש־מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף שִׁבְעַת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת:

כ"י • וַתְּהִי מַחְצֵת הָעֵדָה • כָּךְ וְכָךְ.

(מר) וּבָקֵר שִׁשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף:

(מה) וַחֲמֹרִים שְׁלֹשִׁים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת:

(מו) וַנִּפֹּשׂ אָדָם שִׁשָּׁה עָשָׂר אֶלֶף:

(מז) וַיִּקַּח מֹשֶׁה מִמַּחְצֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הָאֶחָז אֶחָד מִן־הַחֲמִשִּׁים מִן־הָאָדָם וּמִן־הַבְּהֵמָה וַיִּתֵּן אֹתָם לְלוֹיִם שְׁמֹרֵי מִשְׁמֶרֶת מִשְׁכַּן יְהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה:

כ"י • וַיִּקַּח מֹשֶׁה וְגו'.

(מח) וַיִּקְרְבוּ אֶל־מֹשֶׁה הַפְּקָדִים אֲשֶׁר לְאֲלָפֵי הַצֹּבָא שְׂרֵי הָאֲלָפִים וְשְׂרֵי הַמֵּאוֹת:

כ"י • הַפְּקָדִים • הַמִּמְנִים.

(מט) וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה עֲבָדֶיךָ נִשְׂאוּ אֶת־רֹאשׁ אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה אֲשֶׁר בְּיָדֵנוּ וְלֹא־נִפְקַד מִמֶּנּוּ אִישׁ:

כ"י • וְלֹא־נִפְקַד • וְלֹא נִחְסַר, וַתִּרְגְּמוּ "וְלֹא שָׂגָא", אף הוא בלשון ארמי "חסרון", כמו (בראשית לא): "אֲנֹכִי אַחַטְנָה" תִּרְגְּמוּ: "דְּהוֹת שָׂגִיא מִמִּנָּא", וְכֵן (שמואל א כ): כִּי יִפְקַד מוֹשֶׁכֶךְ - יִחְסַר מְקוֹם מוֹשֶׁכֶךְ, אִישׁ הָרְגִיל לִישָׁב שָׁם, וְכֵן (שם כ): "וַיִּפְקַד מְקוֹם דָּוִד" - נִחְסַר מְקוֹמוֹ וְאֵין אִישׁ יוֹשֵׁב שָׁם.

(נ) וַנִּקְרָב אֶת־קֶרְבֵּן יְהוָה אִישׁ מִצָּא כְלִי־זָהָב אֲצַעֲדָה וְצִמִּיד טִבְעֵת עָגִיל וְכוּמָז לְכַפֵּר עַל־נַפְשֵׁינוּ לִפְנֵי יְהוָה:

כ"י • אֲצַעֲדָה • אלו צמידים של רגל. וְצִמִּיד • של יד. עָגִיל • נזמי אֶזֶן. וְכוּמָז • דפוס של בית הרחם, לְכַפֵּר עַל הַרְהוּר הַלֵּב שֶׁל בָּנוֹת מִדְיָן.

אור החיים על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

מט"ג) וַיֹּאמְרוּ אֶל מֹשֶׁה וְגו' וַנִּקְרָב וְגו'. פרוש מאמר וַיֹּאמְרוּ וְגו' וְלֹא נִפְקַד וְגו'. הוא להסיר מהם חשש מכשול עון כמובן מפיין הקרבן אשר הקריבו תבשיטי נשים, ומאמר וַנִּקְרָב וְגו' הוא טעם הקרבן שהוא לְכַפֵּר עַל הַרְהוּר עוֹן, כְּמֵאמָר ו"ל בְּשִׁבְתָּ (ס"ד) וּפְרִשְׁתִּיהוּ בְּחִבּוּרֵי (חפץ ה') תורה נא

(נא) וַיִּקַּח מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶת־הַזֹּהָב מֵאֵתָם כָּל כְּלֵי מַעֲשֵׂה:

נא ונסיב משה ואלעזר כהנא ית דהבא מנהון כל מן דעובדא:

(גב) וַיְהִי כִּלְזֹהָב הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר הָרִימוּ לַיהוָה שֵׁשֶׁה עָשָׂר אֵלֶף שְׁבַע־מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל מֵאֵת שְׂרֵי הָאֲלָפִים וּמֵאֵת שְׂרֵי הַמֵּאוֹת:

גב ויהי כל דהב אפרשיתא די אפרישו קדם יי שמת עשר אלפין שבע מאה וחמשים סלעין מן רבני אלפין ומן רבני מאותא:

(גג) אִנְשֵׁי הַצָּבָא בָּזוּ אִישׁ לוֹ:

גג גברי דחילא בזו גבר לנפשה:

(גד) וַיִּקַּח מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶת־הַזֹּהָב מֵאֵת שְׂרֵי הָאֲלָפִים וְהַמֵּאוֹת וַיָּבֹאוּ אֹתוֹ אֶל־אַהֲל מוֹעֵד וּפְרוֹן לִבְנֵי־יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי יְהוָה: פ

גד ונסיב משה ואלעזר כהנא ית דהבא מן רבני אלפין ומאותא ואיתויהו יתה למשפון זמנא דקרבא לבני ישראל קדם יי:

♦ יום שלישי כ"ו תמוז ♦

לב (א) וּמִקְנֶה רֹב הָיָה לִבְנֵי רְאוּבֵן וּלְבְנֵי־גָד עֲצוּם מְאֹד וַיִּרְאוּ אֶת־אֶרֶץ יַעֲקֹב וְאֶת־אֶרֶץ גִּלְעָד וַהֲנִיחָם הַמָּקוֹם מְקוֹם מִקְנֶה:

א ובעיר סגי היה לבני ראובן ולבני גד תקיף לחדא וחזו ית ארע יעזר וית ארע גלעד והא אתרא אתר פשר לבית בעיר:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ט עמ' 18)

וּמִקְנֶה רֹב הָיָה לִבְנֵי רְאוּבֵן וּלְבְנֵי־גָד (לב, א) אֵינָא בספרים ששני השבטים הללו חבבו את המן ולא אכלו מאכלים אחרים, ולפיכך לא שחטו את צאנם ובקרם, כשבטים האחרים, וכך היה להם מקנה רב. ויש לבאר את הקשר בין הסבה (חבת המן) למסובב (הרצון להשאר בעבר הירדן, שהוא מקום מקנה). דהנה, מבאר בחסידות שבני גד ובני

ראובן רצו להשאר בעבר הירדן ולעסוק במקנה, משום שבעבודת מרעה הצאן אין טרדות, ובעסוק זה יוכלו תמיד להיות קשורים להקב"ה. מובן אם כן, שחבת המן, להם מן השמים, הביאה להם שלא רצו להקנס לארץ ישראל ולעסוק בענינים ארציים.

אור החיים על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

(נא) כָּל כְּלֵי מַעֲשֵׂה. הודיע בזה רבוי השלל של מדין [שכלי מעשה] לבוד היה ששה עשר אלף ותש"ג. ואמר עוד אִנְשֵׁי הַצָּבָא בָּזוּ אִישׁ לוֹ אחר שכתב הודיע הכתוב למעלה בנות אנשי הצבא שבזו לעצמן, גם אין זה מקום הודעה זו, אלא בא להודיע כי לא כל כלי זהב של מדין היו אלו אלא מה שהביאו המקנים של הצבא מלבד מה שבזו אנשי הצבא כל אחד לעצמו, והכונה בזה שמצאו להם עשר גדול: תורה גב (נד) אֵל אֶהֱל מוֹעֵד וּפְרוֹן וְגו' לִפְנֵי

(ש"ש פסוק שני) שְׂכָר הָיָה מְנַהֵגם בְּאוֹתָהּ מִלְחָמָה כְּשֶׁהָיוּ מַפְשִׁיטִים תְּכֵשִׁיטֵיהֶם הָיוּ טָחִין פְּנֵיהֶם בְּטִיט וּרְפֹשׁ וְהָיוּ פוֹרְקִין נְזִימֵיהֶם מֵהֶם שְׁלֹא יִסְתַּכְּלוּ בָהֶם, וְהוּא מֵה שְׁנִתְּכֻן בְּמָה שְׂסַמֵּךְ מֵאֲמֹר לִפְנֵי ה' לְמֵאֲמֹר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֵלֹהֵי רְאוּיִים לְהִיּוֹת לִפְנֵי ה' כְּמֵאֲמֹר רַב אַחֲאִי בֵּר יֵאֻשִׁיָּה וְהִיָּה הַדְּבָר לְזִכְרוֹן: תורה א (א) וּמִקְנֶה רֹב וְגו'. טעם הודעה זו, להצדיק הכתוב טעם הנמצא בפייהם לשאלת ארץ סיחון ועוג כי אמת הוא. וטעם שהיה להם יותר מכל

ה'. צריך לדעת למה כתב בסדר זה שהפסיק בין זכרון המקום ובין מאמר לפני ה', שהיה לו לומר אל אהל מועד לפני ה' וזכרון לבני ישראל, ויתבאר הכתוב על פי מה שאמרו במסכת כלה (פרק שני) וְזֶה לְשׁוֹנָם אָמַר רַב אַחֲאִי בֵּר יֵאֻשִׁיָּה כָּל הַמִּפְנֶה עֲצָמוּ מִן הָעֵבֶרָה וְלֹא עֲשָׂאוּ אֶפְלוּ הוּא יִשְׂרָאֵל רְאוּי הוּא לְהַעֲלוֹת עוֹלָה כְּכֵן גְּדוֹל עַל גְּבֵי הַמִּזְבֵּחַ וכו' עד כאן, ומה שלפנינו כל כלי מעשה שהרימו הפקודים היו מהאנשים שפנו עצמן מהעברה והכלים באו מגוף הדבר, שאמרו וז'

(ב) וַיָּבֹאוּ בְנֵי־גֵד וּבְנֵי רְאוּבֵן וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה וְאַל־אֲלַעְזָר הַכֹּהֵן וְאַל־נְשֵׂי־הָעֵדָה לֵאמֹר:

(ג) עֲטֹרוֹת וְדִיבָן וַיַּעֲזֹר וְנִמְרָה וְחִשְׁבֹּן וְאַלְעֵלָה וּשְׁבָם וּנְבֹו וּבְעֹן:

ז"ל עֲטֹרוֹת וְדִיבָן וְגו' • מאַרְץ סִיחֹן וְעֹג הָיוּ.

(ד) הָאָרֶץ אֲשֶׁר הִכָּה יְהוָה לִפְנֵי עַדְתִּי יִשְׂרָאֵל אֶרֶץ מִקְנֶה הוּא וְלַעֲבָדֶיךָ מִקְנֶה: ם

אור החיים על התורה – מהדורות בלוס, אברמודביץ

ה' וגו', כנגד טענה א' שהארץ היא של כללות ישראל יש במאמר זה תשובה לזה שלא לקחו הארץ בדרך טבע לומר הלא לנו היא, אלא ה' הוא שהכה יושביה לפנייהם ואין זה אלא נכסי שמנים ומנכסי גבוה אנו באים לשאל, גם טענה ב' שאחיהם יכנסו בסכנת מלחמות וכו' סתירה במאמר זה אשר הכה ה' פרוש בשלמא אם ירשת הארץ היתה בדרך טבע היתה טענה זו אבל כיון שה' הוא המכה את יושבי הארץ לפנייהם מה מקום לחשש סכנת מלחמות, וזה לך האות הארץ אשר הכה ה' לפנייהם, וזה סימן לכל הארץ דכתיב בפרשת דברים (ג' כ"א) ואת יהושע צייתי בעת ההוא לאמר עיניך הראות את כל אשר עשה ה' אליהם לשני [המלכים האלה] מלכי האמורים בן יעשה ה' לכל הממלכות אשר אתה עובר שמה, מעתה אין מקום לטענת פחד המלחמה, ונתכוננו גם כן בזה להסיר מחוש הנופל בשאלתם שיאמרו שלא עשו כן אלא לפחד מלחמת הארץ:

גם טענת מאיסת ארץ הקדושה נתנו תשובה במאמר אשר הכה ה' פרוש על דרך מה שכתב רמב"ם בפרק א' מהלכות תרומות וזה לשונו ארץ ישראל האמורה בכל מקום הוא ארץ שבתשעה מלך ישראל או נביא מדעת רב ישראל אבל יחיד מישראל או שבתשלוש וקבשו לעצמן מקום אפילו מן הארץ שנתנה לאברהם אינה נקראת ארץ ישראל, עד כאן. וכתב עוד שם

שיאמרו לישראל כלן דבר שיסכימו עליו, או ירצה אמירה רבה לשון רצוני: תורה ג
גיד) עֲטֹרוֹת וגו' הארץ וגו'. צריך לדעת א' למה הוצרכו לפרט כל העירות ולא הספיק במאמר הכללי שאמרו הארץ אשר הכה ה' וגו' ששם כלולים כל הארצות ההם, או היה להם לומר בדרך שהנפיקם הכתוב בסמוך בב' כללים דכתיב את ארץ יעזר ואת ארץ גלעד, ב' אומרו הארץ אשר וגו' וכי היו לפנייהם ארצות אחרים ששם כמו כן שהוצרכו לסמן אלו, ואם לומר שה' הכה אותם מי לא ידע בזה:

אכן הכונה היא על זה הדרך כי האנשים האלה השכילו לדבר בסדר שלא יהיה מקום להקשות לשאלתם מה שיש להקשות בענין א' כיון שהארץ הלוו היא של כללות ישראל מה פהם לשאל דבר של אחרים. ב' איך יעלה על דעתם שישבו בטח בארץ אשר כבר נכבשה ושאר השבטים יכנסו בסכנת המלחמות העצומות המוכנות להם, וכל אחד מישראל יאמר דבריהם אדבר גם אני ולא אכניס עצמי בסכנת העמים, וכל זה למה שנוגע לשלילת הרצון ממושה וישראל, לבד מה שיש להתרעם עליהם שבוחרים לשבת חוץ לארץ הקדושה והנבחרת לה:

אשר על כן נתחכמו בני גד ובני ראובן במאמר ראשון ונתנו תשובה לג' דברים הנזכרים המרעים שאלתם בזה שאמרו עֲטֹרוֹת וגו' הארץ אשר הכה

השבטים להיות שהיו גבורי כח בזה אנשי הצבא חלק מרבה מכל השבטים: תורה ב
(ב) וַיֹּאמְרוּ אֶל מֹשֶׁה וְאַל אֲלַעְזָר הַכֹּהֵן וְאַל נְשֵׂי־הָעֵדָה. צריך לדעת למה לא הספיק להם לדבר למשה לבדו, ואם אין צורך בדרך למה הוצרך הכתוב להזכירם. ואולי שהכונה היא לומר שהיה הדבר בדרך שצוה ה' עשות בנחלת הארץ, דכתיב בפרשת אלה מסעי (ל"ד י"ז) אלה וגו' אשר ינחלו לכם את הארץ אלעזר הכהן ויהושע בן נון, ונשיא אחד נשיא אחד וגו', שצריך מלך וכהן גדול והנשיאים והם האמורים כאן. וטעם שהצריך ה' שלשתם לפי שכל אחד יש לו כח אחד, המלך, תמצא שכתב רמב"ם בפרק ד' מהלכות מלכים וזה לשונו כל הארץ שבוש הוא שלו ונותן לעבדיו ולאנשי המלחמה כפי מה שיראה, עד כאן. הרי שהמלך בידו הכל, אלעזר והנשיאים כשאין רצון המלך לתת אלא לכל אחד הראוי לו כפי החלוקה צריכין כל בעלי החלוקה להודיעו לחלק, והכהן לדעת אשר יסכים אל עליון באיזה מקום יטל פלוני חלקו, הא למדת שכל הג' צריכין להיות בהסכמת נתינת חלק בארץ כל אחד יש לו כח אחד, ומה גם שיש בזה לצדד שאין דין מלך שנותן למי שירצה אלא אחר חלוקת הארץ ושיבת ישראל בעריהם אבל לא בתחלת הירשה שאין למלך משפט זה, ולכן הוצרכו בני גד ובני ראובן לעמד גם כן לפני אלעזר והנשיאים. ואמרו לאמר, אולי ירצה

(ה) וַיֹּאמְרוּ אֲמִי-מִצָּאֵנוּ חֵן בְּעֵינֶיךָ יְיָ אֶת-הָאָרֶץ
הַזֹּאת לְעַבְדֶּיךָ לְאֶחָזָה אֶל-תַּעֲבֹרֵנוּ אֶת-הַיַּרְדֵּן:

טַעַם רְצוֹן בְּנִי גֵד וְרֵאשִׁיט לְהַשְׂאֵר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן

וַיֹּאמְרוּ אִם-מִצְאֵנוּ חַן בְּעֵינֶיךָ . . אֶל-תַּעֲבֹרֵנוּ אֶת-
הַיַּרְדֵּי: (לב, ה)

בחסידות מבאר, שהטעם שחפצו בני גד וראובן להשאיר בעבר הירדן ולעסוק במקנה הוא, היות שבעבודה זו אין רבוי הטרדה, ויוכלו להתקשר ולהדבק בצאלקות באין מפריע. ובדגמות האבות והשבטים שהיו רועי צאן מטעם הנ"ל.

וְלֹכֵן הַשְׁוּהוּ מֹשֶׁה אֶת בְּקָשְׁתָּם, לְחֹטֵא הַמִּזְבֵּּחַ, "כֹּה עָשׂוּ אֲבוֹתֵיכֶם בְּשַׁלְחִי אוֹתָם וְגו', הִינֵנו, שֶׁהִנְהֵגָה זֶה הִיא בְּלִפְתֵּי רִצּוּיָהּ, כִּי כָדֶם מִתַּן-תּוֹרָה הִיטָה נְתִיבַת מָקוֹם לְהִנְהֵגָה זֶה שֶׁל פְּרִישׁוֹת מַעֲנִינֵי הָעוֹלָם, אֲבָל לְאַחֵר מִתַּן-תּוֹרָה - שֶׁהַפְּנוּה שֶׁל מִתַּת-תּוֹרָה הִיא לַעֲשׂוֹת אֶת הָעוֹלָם הַגָּשְׁמִי כְּלִי

כָּל הַשְּׂמוּת לומר שְׁכָל אחת מֵהֶם יִשְׁנֶה
בְּקִדְשֵׁי הָאָרֶץ וּמִדִּינָה אַחֶרֶת וּזְלֹת אֵלוֹ
אֵינָה בְּכָלָּ, וְהַיּוֹצֵא מִזֶּה כָּל עִיר
שֶׁעֲבֹר הִרְדּוּ וּזְלֹת אֵלוֹ אֵין לָהֶם דִּין
אָרֶץ יִשְׂרָאֵל לִפִּי שְׂאִינָה כְּבוֹשׁ רַבִּים:
וְאִמְרוּ אָרֶץ מְקַנָּה הוּא וְלַעֲבָדֶיךָ
מִקְנָה, נִתְּבוֹנוּ לְהַסִּיר טַעֲנָה

אָחֶרֶת וְהִיא, אַחֵר שְׁנֵסִים לְכָל
הַטַּעֲנוֹת שְׁאֵמְרוּ, עֵדִין כָּל שֶׁבֶט וְשֶׁבֶט
מִיִּשְׂרָאֵל יְבֹא וְיֹאמֶר הַטַּעֲנוֹת עֲצָמָן
לְטַל אֶת הָאָרֶץ כִּי הַטַּעֲנוֹת עֲצָמָן
צוֹדְקוֹת לְכָל שֶׁבֶט מִיִּשְׂרָאֵל, לָזֶה אֲמָרוּ
אִין שֶׁבֶט אַחֵר צָרִיךְ לֵה כְּמוֹ שְׁצָרִיכִין
הֵם לֵה לְפִי שְׁהִיא אָרֶץ מְקֻנָּה וְלָהֶם
יֵשׁ מְקֻנָּה רַב: תוֹרָה ה

הָאֶרֶץ הִיְתָה, לָזֶה שֶׁלָּלוּ טַעֲנָהּ וְ
בְמֵאֲמֹר **אֲשֶׁר הִכָּה ה'** פָּרוּשׁ מִשְׁנָה
כְּבוֹשׁ זֶה לְפִי שֶׁהִיָּה בְמֵאֲמֹר ה' כִּי הוּא
אָמַר אֶל מֹשֶׁה עַל אֶרֶץ סִיחֹן וְאֵת
אֶרְצוֹ הֵחֵל רֶשׁ בְּכָאוֹר בְּפָרֶשֶׁת דְּבָרִים
(ב' ל"א), וְגַם עַל אֶרֶץ עֹג (שם ג' ב') אָמַר
ה' שֶׁם, בְּדֶרֶךְ נִתְּנִי אוֹתוֹ וְאֵת אֶרְצוֹ וְאֵת
כָּל עַמּוֹ וְעוֹשֵׂיָתָ לוֹ וְגו', מַעֲתָה ה' הִסְכִּים
עַל הַקְדִּימָה. וְיֵשׁ גַּם בֶּן טַעַם בְּדָבָר
שֶׁלֹּא הָיוּ לַפְּנִיָּהם ב' כְּבִישוֹת אֶחָד שֶׁל
הָאֶרֶץ וְאֶחָד שֶׁל חוּץ לָאֶרֶץ וְהַקְדִּימוֹ
שֶׁל חוּץ לָאֶרֶץ בְּדֶרֶךְ שֶׁעָשָׂה דָּוִד שֶׁלָּקַח
אֹרֶם צֹבָה קֹדֶם שְׁהוֹרִישׁ הַיְּבוּסִי
כְּאֲמוֹר שֶׁם, לוֹמַר לָמָּה הִנּוּחַתֶּם מַלְכְּכֶם
אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל קֹדֶם, וְאִדְרָבָה כְּבִישֵׁת
אֶרֶץ סִיחֹן וְעוֹג הִיְתָה צָרָה כְּבוֹשׁ
הָאֶרֶץ כְּדִי שֶׁיַּעֲבִרוּ דֶּרֶךְ שֶׁם לְכַבְּשָׁה,
וּכְבֹּר שֶׁלָּחוּ לוֹ דְּבָרֵי שְׁלוֹם לָתֵת לָהֶם
מַעֲבָר דֶּרֶךְ אֶרְצוֹ וְלֹא אָבָה, מַעֲתָה אֵין
הִרְעַמְת נֹגַד שֶׁאֲלָתָם מַד' וּמִיִּשְׂרָאֵל.
וְכֹה יֵשׁ טַעַם נִכּוֹן לָמָּה הִצְרִיכוּ לְהוֹכִיר
פָּרִטִי שְׁמוֹת הָאֶרֶץ, כִּי לָמָּה
שֶׁנִּתְּכַנְּנוּ בְּמֵאֲמֹר אֲשֶׁר הִכָּה ה' לוֹמַר
שֶׁלֹּא בָּאוּ לִשְׁאֹל אֱלָא מִנְּכִסֵּי גְבוּהָ
אָמְרוּ כִּי כָּל פָּרִטִי הַמְּדִינוֹת כֻּלָּם לֹא
כְּבִשׁוּם דֶּרֶךְ טַבַּע אֱלָא ה' הִכָּה אוֹתָם
לַפְּנִיָּהם, בִּין לָמָּה שֶׁבָּאוּ לְהַחְזִיקָם
בְּחֻזַּקת קִדְשֵׁת הָאֶרֶץ דַּקְדְּקוּ לְהוֹכִיר

בְּדִין אֲרָצוֹת שִׁכְבֵּשׁ דָּוִד וְזֶה לְשׁוֹנוֹ
וּמִפְנֵי מֵה יִרְדּוּ מִמַּעֲלַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל
מִפְנֵי שִׁכְבֵּשׁ אוֹתָם קִדְּם שִׁיכְבֵּשׁ כָּל
אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּשְׂאָר בָּהּ מִז' עֲמֻמִּין,
עַד כָּאן. וְעַקֵּר דִּין זֶה הוּבָא בְּסִפְרֵי (סוֹפ'
פ' עקב) שֶׁלִּמְדוּ דִּין שְׂאָר אֲרָצוֹת מֵאֶרֶץ
יִשְׂרָאֵל מִפְּסוּק (דְּבָרִים י"א כ"ד) כָּל הַמָּקוֹם
אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ בָּהּ רַגְלֶכֶם בּוֹ לָכֶם יִהְיֶה,
לְלַמֵּד עַל מְקוֹמוֹת שִׁיכְבְּשׁוּ חוּץ מֵאֶרֶץ
יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא מִן הַמְדֻבָּר וְהַלְבָּנוֹן וְגו',
וְעַד הַיָּם הָאֲחֵרוֹן וְגו', וְלִמְדוּ שֶׁצָּרִיךְ
לְהַקְדִּים אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מִדְּכֻתֵּיב קִדְּם
מֵאַמֵּר כָּל מָקוֹם וִירִשְׁתֶּם גּוֹיִם גְּדֻלִּים
וְגו' שֶׁלֹּא תִהְיֶה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מְטַמְּאָה
בְּגִלְזִילִים וְאֵתָם חוֹזְרִים וּמְכַבְּשִׁים חוּצָה
לְאֶרֶץ וְכו', עַד כָּאן, הַדְּבָרִים יִגִּידוּ
שְׁוֹלֵת טַעַם הַקְדִּימָה כָּל שִׁכְבֵּשְׁוֹהָ רַב
יִשְׂרָאֵל דִּין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהּ לָכֵל
דְּבָר, וְהוּא מֵאַמֵּר בְּנֵי גֵד וּבְנֵי רֶאֱבוּן
הָאֶרֶץ אֲשֶׁר הִכָּה ה' **לִפְנֵי עַדַת יִשְׂרָאֵל**
פְּרוֹשׁ אֶרֶץ זוֹ קִדְּשַׁת הָאֶרֶץ יֵשׁ לָהּ
לְטַעַם שִׁכְבֵּשְׁוֹהָ לִפְנֵי עַדַת יִשְׂרָאֵל
וּכְבוּשׁ רַבִּים דִּינָהּ כָּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לָכֵל
דְּבָרִי:

וְלִמְעַנָּה מֶה שֶׁדִּיקוּ בְּסִפְרֵי לִימֵר
שֶׁכְּבוֹשׁ חוּץ לְאַרְץ קָדֶם
כְּבוֹשׁ הָאָרֶץ אֵין לוֹ דִּין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל
וְאִם כֵּן אֶרֶץ סִיחֹן וְעוֹג קָדֶם כְּבִישָׁת

(ו) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְבִנְיָדָד וּלְבִנֵי רְאוּבֵן הָאֲחִיכֶם יָבֹאוּ
לְמַלְחָמָה וְאַתֶּם תֵּשְׁבוּ פֹה:
הָאָרֶץ תִּהְיֶה לָהֶם יְהוָה:

כ"ו – האחיכם • לשון תמיכה הוא.

(ז) וְלָמָּה תִּנְיָאוּן אֶת־לֵב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵעַבְרֵי אֶל־
הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נָתַן לָהֶם יְהוָה:

כ"ז – וְלָמָּה תִּנְיָאוּן • תסירו ותמנעו לכם מעבר, שיהיו סבורים שאתם יראים לעבר מפני המלחמה וחזק
הערים והעם.

אור החיים על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

הארץ, והגם שאתם שוללים הדברים שאנדרבה אתם חושבים הארץ כאלו כבושה לפני ישראל, אפשר שזה עצה ותחבולה לכסות טעם הנכר שהוא ליראת יושבי הארץ, והן הנה דברי המרגלים שאמרו (יג ל"א) שהחוק הוא ממנו, והוא אומרו בה עשו אבותיכם וגו', עוד נתפון לומר להם שהיה להם לחוש לחשוד זה אחר שכבר קדם מעשה האבות והיה מה שהיה שפחדו עם בני ישראל מעלות אל הארץ ולזה יש מקום לחשב הדבר עצמו כשיראו שחלק מהשבים מבקשים לשבת חוץ לארץ:

אשר נתן להם ה'. נתפון גם בזה כנגד מה שנתפנו במאמר אשר הכה ה' וגו' לומר שדין הארץ יש לה, אמר להם שעל כל פנים יש הפרש בין הארץ אשר הם באים שמה מארץ אשר הם רוצים, כי הארץ נתן להם ה' מה שאין כן ארץ סיחון ועוג אינה בכלל ארץ שנתן ה' לאברהם, וכדתניא (ספרי ח"ב רצ"ט) וזה לשונם לית לה פרט לעבר הירדן שנשלח מצדק, והגם ששברא זו סברת ר' שמעון אבל תנא קמא דורש דרשה אחרת, מדרבי שמעון נשמע לתנא קמא כי מן הסתם אינם חולקים בעקר הדבר אם ארץ סיחון ועוג היא בכלל מה שנתן ה' לאברהם אם לאו:

גם מצינו שאמרו ר"ל (במד"ר פ"ב) בעשר קדשות, שאין עבר הירדן ראוי לבית המקדש ולשכן השכינה, וכן אמר התנב (יהושע כ"ב י"ט) אם טמאה ארץ אחותכם, הא למדת שיש הפרש בין ארץ סיחון ועוג לארץ ישראל,

אמת כי ה' הוא הנלחם להם אבל על כל פנים צריכין להודמן במלחמה, והוא מה שדיק **יבאו למלחמה** ולא אמר האחיכם ולחמו לומר שעל הביאה בלבד הוא תמה, ויש בזה סתירה על טענת המלחמה שעברה וגם טענת המלחמה הבאה בארץ שעל כל פנים כל איש ישראל יש להם יגיעה בדבר, ולמה יבקשו הם יגיע כפם של ישראל. וגמר אמר **ואתם תשבו פה**, נתחכם לומר שהגם שהבטחת ה' היא משגת, שאמירת הגבוה במסירת הדיוט ואין כאן יגיעה, הלא תשכיל ביאת ישראל למלחמה בערך שיכתכם פה ותראו כי יש הרגש ליגיעת ביאת המלחמה, ואם כן למה תרצו לטל דבר שהיא יגיעה של ישראל כיון שאין אתם יגיעים עמהם בביאתכם למלחמת הארץ:

גם נתפנו במאמר **תשבו פה** בטענה הנשמעת כי ארץ סיחון ועוג שהם שואלים נתנה ה' בשבטיו מקבצים יחד שבטי ישראל שזכות כלן עמד להנחילם הארץ הלוז, וכשהם נוטלים חלקם בארץ נגרע מערך זכות הרבים לפי שהם יושבים פה, וכזה סתר טענתם שנתפנו במאמר אשר הכה ה' שזה יגיד על מלחמות הארץ שאין טרח לישראל כמו שפרשתי למעלה, כי לא כן הוא שאין הדבר דומה: תורה: **(ז) ולמה תנואון וגו'.** פרוש מלבד הטענות עוד קובל אני עליכם למה תנואון את לב וגו', פרוש לוי יהיה שאין כונתכם אלא לטעמים האמורים בדברייכם, עם כל זה יש מקום לרוצה לחשב שטענותיכם הוא ליראת עם

בהסקמת אלעזר והנשיאים בדין חלקת הארץ:

אל תעברנו את הירדן. הפונה בזה על דרך אומרו ו"ל (כ"ב ק"ט) בפסוק והעברתם את נחלתו לבתו שהבת מעברת הנחלה ממקומה, כמו כן נתפנו לומר שאם לא יתן להם ארץ המקנה הראויה להם הנה הוא מעביר נחלתם ממקומה:

עוד נתפנו להרים מכשול החשוד בהם שבוחרים בארץ זו לצד המנוחה לכל יכנסו לארץ אויביהם, ואמרו שטעם דבריהם אינו אלא לפי שאינם רוצים לנחל בעבר הירדן אלא כאן לצד ההכנה שיש להם ולא כדי שלא יטריחו במלחמות יושבי הארץ כי אין להם בזה אלא העברה:

עוד נתפנו במאמר **אל תעברנו**, לומר כי יש בזה דבר נאות לישראל שיקלו מעליהם עלם ולא יצטרכו לנחל אותם בארץ:

עוד אפשר שנתפנו לשלל העברתם עם ישראל בדרך שהתנה עליהם משה לבסוף, וסמכו על הטעם שנתנו בתחלת דבריהם שאמרו אשר הכה ה' ואין צרך לעבר כל חלוץ: תורה:

(ו) **ויאמר משה וגו' האחיכם יבאו וגו' ולמה תנואון וגו'.** הן האדון משה רבנו השביל בדברי בני גד ובני ראובן כל מה שרצו לומר כמו שפרשנו, וטען כנגד מה שאמרו שמנכסי גבוה הם שואלים כי העדה לא עשו דבר, גם מה שנתפנו לטען כנגד העתיד שאין טרח בדבר כי ה' הוא עושה נפלאות גדולות לבדו, אמר להם האחיכם יבאו למלחמה פרוש

ח כִּדְרֵי עֲבָדֶיךָ אֲבִהֶתְכוֹן בְּד שְׁלֵחִית יְהוֹנָן
מִרְקָם גִּיָּאָה לְמַחְזֵי יֵת אֲרַעָא :

(ח) כֹּה עָשׂוּ אֲבִיתֶיכֶם בְּשַׁלְחִי אֹתָם מִקֶּדֶשׁ בְּרִנֵּעַ
לִרְאוֹת אֶת־הָאָרֶץ:

כז"י • מִקֶּדֶשׁ בְּרִנֵּעַ • כֹּף שְׁמָה, וּשְׁנֵי "קֶדֶשׁ" הֵיוּ.

ט וּסְלִיקוּ עַד נִחְלָא דְאַתְּכִלָּא וַחֲזוּ יֵת אֲרַעָא
וְאוֹנִיו יֵת לְכַא דְכְּנִי יִשְׂרָאֵל בְּדִיל דְּלֹא
לְמַעַל לְאֲרַעָא דִּיהִב לְהוֹן יֵי:

(ט) וַיַּעֲלֵנוּ עַד־נֶחַל אֲשָׁפּוּל וַיִּרְאוּ אֶת־הָאָרֶץ וַיֹּאמְרוּ
אֶת־לֵב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִבְלִיתִּיבָא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נָתַן
לָהֶם יְהוָה:

י וַיִּתְקַף רַגְזָא דִּינִי בְּיוֹמָא הַהוּא וְקִיִּים
לְמִימְרָא:

(י) וַיַּחֲרֹאף יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּשְׁבַּע לֵאמֹר:

יא אִם יַחֲזוּן גְּבִרְתָּא דְסְלִיקוּ מִמַּצְרִים מִבְּר
עֲשָׂרִין שָׁנִין וְלַעֲלָא יֵת אֲרַעָא דִּי קִימִית
לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלַיַּעֲקֹב אֲרִי לֹא אֲשָׁלִימוּ
בְּתֵר דִּחְלִיתִי:

(יא) אִם־יִרְאוּ הָאֲנָשִׁים הָעֲלִים מִמַּצְרִים מִבֶּן עֶשְׂרִים
שָׁנָה וּמַעְלָה אֶת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם
לְיִצְחָק וְלַיַּעֲקֹב כִּי לֹא־מָלְאוּ אַחֲרָי:

יב אֵלֶהֶן כָּלֵב בְּר יִפְנָה קִנְזָאָה וַיהוֹשֻׁעַ בְּר
נֹון אֲרִי אֲשָׁלִימוּ בְּתֵר דִּחְלִתָא דִּינִי:

(יב) בְּלִיתִי כָלֵב בֶּן־יִפְנָה הַקָּנִזִּי וַיהוֹשֻׁעַ בֶּן־נֹון כִּי
מָלְאוּ אַחֲרָי יְהוָה:

כז"י • הַקָּנִזִּי • (סוּטָה י"א) חוֹרְגוּ שֶׁל קִנְזֵי הֵיחָ, וַיִּלְדָּה לוֹ אִמּוֹ שֶׁל כָּלֵב אֶת עֲתַנִּיאֵל.

יג וַיִּתְקַף רַגְזָא דִּינִי בְּיִשְׂרָאֵל וְסִרְדִּנֹון
בְּמַדְבָּרָא אֲרַבְעִין שָׁנִין עַד דְּסָף כָּל דְּרָא
דְּעֵבִיד דְּבִישׁ קָדָם יֵי:

(יג) וַיַּחֲרֹאף יְהוָה בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּנָּעַם בְּמַדְבָּר אַרְבָּעִים
שָׁנָה עַד־תֵּם כָּל־הַדּוֹר הָעֹשֶׂה הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה:

כז"י • וַיִּנָּעַם • וַיִּטְלָטְלֵם, מִן "נָע וָנָד" (ס"א וּטְלָטְלֵם בָּנַע וָנָד).

יד וַהֲנֵה קִמְתָּם תַּחַת אֲבִיתֶיכֶם תִּרְבּוֹת אֲנָשִׁים
חַטָּאִים לְסָפוֹת עוֹד עַל חֲרוֹן אַף־יְהוָה אֶל־יִשְׂרָאֵל:

(יד) וַהֲנֵה קִמְתָּם תַּחַת אֲבִיתֶיכֶם תִּרְבּוֹת אֲנָשִׁים
חַטָּאִים לְסָפוֹת עוֹד עַל חֲרוֹן אַף־יְהוָה אֶל־יִשְׂרָאֵל:

כז"י • לְסָפוֹת • כְּמוֹ (ישעיה כט): "סָפוּ שָׁנָה עַל־שָׁנָה" (ירמיה ז): "עֲלוֹתֶיכֶם סָפוּ וָגו'" לְשׁוֹן תּוֹסַפְתָּ.

טו אֲרִי תַתּוּבֹון מִבְּתֵר דִּחְלִתָּה וַיּוֹסֶף עוֹד
לְאַחֲרוּתֵהוּן בְּמַדְבָּרָא וַתַּחַבְלוּן לְכָל עָמָא
הַדִּין:

(טו) כִּי תִשׁוּבֹן מֵאַחֲרָיו וַיּוֹסֶף עוֹד לְהַנִּיחוֹ בְּמַדְבָּר
וַיִּשְׁחָתֵם לְכָל־הָעָם הַזֶּה:

טז וַיִּגְשׁוּ אֵלָיו וַיֹּאמְרוּ גְּדֵרֶת צֹאן נִבְנָה לְמִקְנֵנוּ
לְכַעֲרָנָא הָכָא וְקִרְוִין לְסַפְלָנָא:

(טז) וַיִּגְשׁוּ אֵלָיו וַיֹּאמְרוּ גְּדֵרֶת צֹאן נִבְנָה לְמִקְנֵנוּ
כֹּה וְעֲרִים לְטַפְנוּ:

אור החיים על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

(טז) וַיִּגְשׁוּ וָגו'. טַעַם אוֹמְרוֹ וַיִּגְשׁוּ הָגַם
שֶׁשָּׁם הָיוּ עוֹמְדִים לְפָנָיו לְדַבֵּר
אֵלָיו, אֶפְשָׁר שֶׁנִּהְיָ בַּעֲצָמָן הִרְחִיקָה

לָהֶם לְהִיחָתָה יוֹתֵר קְדוּשָׁה, וְעַיִן
בְּפִרְשֵׁת דְּבָרִים (ג' א') בְּפִסּוּק הַהוּא
יִקְרָא אֲרֶץ רְפָאִים: תוֹרָה ח

וְאֶפְשָׁר כִּי מִטַּעַם זֶה לֹא הָיָה בְּדַעַת
[מִשְׁהָ] לְחִלְקָה לְשִׁבְטִים וְהָיָה חֲפֵץ
שֶׁיִּהְיֶה כָּל יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר נָתַן ה'

טפל. בנו לכם תחלה ערים לטפכם ואחר-כך גדרות לצאנכם.

כ"ו נבנה למקננו פה • חסים היו על ממונם יותר מבניהם ובנותיהם, שהקדימו מקניהם לטפם. אמר להם משה: לא כן, עשו העקר - עקר, והטפל -

יו ואנחנו נגדרו מבנין קדם בני ישראל עד די נעלנו לאתריהון ויתבון טפלנא בקרוין בריבן מן קדם יתבי ארעא:

(י) ואנחנו נחלץ חשים לפני בני ישראל עד אשר אם הביאנו אל-מקומם וישב מפנו בערי המבצר מפני ישיב הארץ:

"ואצו אתכם בעת ההוא וגו' חלוצים תעברו לפני אחיכם בני-ישראל כל-בני-חיל". וביריחו כתיב (יהושע ט): "והחלוץ הלך לפניהם". זה ראובן וגד שקימו תנאם. וישב טפנו • בעודנו אצל אחינו. בערי המבצר • שנבנה עכשו.

כ"ו ואנחנו נחלץ חשים • נדדיין מהירים, כמו (ישעיה ט): "מהר שלל חש בן", (שם ט): "ימהר יחיש". לפני בני ישראל • בראשי גיסות, מתוך שגבורים היו, שכן נאמר בגד (דברים לג): "וטרף זרוע אף-קדקד". ואף משה חזר ופירש להם באלה הדברים' (שם ג):

~ נקודות משיחות קודש ~ (ביאורים לפרוש רש"י ד עמ' 279)

דברים פרש משה את דבריו, שמה שאמר להם אם תחלצו לפני ה' למלחמה (פסוק ט) התפנו לומר שילכו ראשונים - חלוצים תעברו לפני אחיכם.

ואף משה חזר ופרש להם באלה הדברים (לב, יז) לרש"י הוקשה, מדוע לא נאמר במענה משה לבני גד ולבני ראובן שילכו ראשונים, בראשי גייסות? ועל זה מביא שבפרשת

אור החיים על התורה - מהדורות בלוס, אברמוביץ

בפני הבועלים, עד כאן. ולזה נתפנו כן לומר ענין החזקה לפניהם כדי שייסבימו, שזולת זה אין חזקתם חזקה, ולזה פשהספים משה על הדבר אמר להם **בנו לכם ערים וגו'**, והוא מה שכתב רמב"ם שאמר לו לך חזק וקני: **ולמבצרת** רמב"ן וסיעתו שחולקים עם הרמב"ם בדין זה וסוברים שכל שהתנאי קיומו תלוי ביד הלוקח או המקבל מתנה אין בו דין אסמכתא משום שהמקנה גמר והקנה, כפי זה צריך לישב טעם מאמר בנין הגדרות וערים כי הוא לכל יתחייבו לעבר הידרון עד שיכינו הגדרות ויבנו הערים ואז יחלצו ללכת עמם, והוא אומר גדרת צאן נבנה למקננו וערים לטפנו ואחר כך אנחנו נחלץ חשים וגו'. תורה יז

(י) **וישב מפנו וגו'**. הוצרך לומר זה, גם לא אמרו כן למעלה פשהספיו וערים לטפנו, נתפנו לומר שאם ישבו טפם בערים בצורות אז יכולין להוסיף עוד תנאי אחר, שלא ישובו לבניהם עד התנחל איש בחלתו פרוש אחר שיעברו שבע שנים של כבוש וישבע שנים של חלוק, ואם לא יהיו בערי המבצר פרוש ערים בצורות לשמכם (אלא לשמיהם) כמפצטרך לא יהיו בטוחים

וכו' כיון שפעל או פרץ או גדר כל שהוא והוא שיועיל מעשיו הרי זה קנה, עד כאן לשונו: **ועל** פי הדינים נתחכמו בני גד ובני ראובן לדבר דבריהם כיון שמה שלפניהם הוא הדבר בתנאי במציאות עצמו שכתב רמב"ם בפ"ק י"א מהלכות מכירה שהם מקבלים הארץ בתנאי שיעלו עמם לארץ ישראל, ולזה הקדימו וכתבם בארץ קדם התנאי שהוא מציאות שכתב בו רמב"ם, ואמרו **גדרת צאן נבנה וגו'** פרוש נחזיק בארץ לנכותנו מעכשו ותנאי הוא הדבר על מנת שיעלה לארץ עם אחינו ביום שיעלו, ואמרו אפן החזקה **גדרת צאן וגו'** נתפנו לעשות החזקה בכל המקומות במה שיעשו בו גדרות לצאן וערים לטפ פרוש יבנו בדרך שיועילו מעשיהם בארצות כמשפט החזקה:

ואם תאמר למה הוצרכו לומר הדברים והיו יכולין להחזיק מעצמן באין צרך הודעה, הנה כתב רמב"ם בפ"ק א' מהלכות מכירה וזה לשונו במה דברים אמורים שהחזיק בפני המוכר או הנותן אכל שלא בפני המוכר וכו' צריך שיאמר לו לך חזק וקני ואחר כך אם החזיק קנה אף על פי שהוא שלא

כשפעס עליהם משה ואמר להם קמתם תחת אבותיכם תרבות אנשים חשאים, לזה כשרצו לדבר אמר הכתוב ויגשו: **או** לפי שמדברי משה שתלה להם המניעה בדברים שבידם לתקנם לזה היה להם אבירות לב וחזקי ידים רפות לגשת אליו ביותר ממקום שהיו בו כשדברו אליו דברים הראשונים: **גדרת צאן וגו'**. קשה למה הוצרכו למאמר זה של גדרת צאן וגו', שלא היה להם לומר אלא תשובה הסותרת השגותיו של משה האמורה בדבריהם בסמוך שהוא ואנחנו נחלץ חשים וגו', לא נשוב וגו' עד התנחל. ויתבאר על פי מה שכתב רמב"ם בפ"ק י"א מהלכות מכירה וזה לשונו המוכר בית לחברו או נתנו לו במתנה על מנת שילך עמו לירושלים ביום פלוני והחזיק זה בבית, קנה כשילך עמו לירושלים באותו יום, אבל אם התנה ואמר לו אם תלך עמי לירושלים ביום פלוני אתן לך בית זה וכו' והלך עמו באותו היום, אף על פי שהחזיק בבית אחר שקדם התנאי לא קנה שזה אסמכתא, עד כאן. ובפ"ק א' מהלכות מכירה כתב וזה לשונו כיצד החזקה מוכר לו בית מוכר לו שדה או שנתן

(יח) **לֹא נָשׁוּב אֶל־בְּתִינוּ עַד הַתַּנְחֵל בְּנִי יִשְׂרָאֵל**
אִישׁ נַחֲלָתוֹ:
 יח לא נשוב אל־בתינו עד התנחל בני ישראל
 איש נחלתו: גבר אחסנתה:

(יט) **כִּי לֹא נִחַלְתֶּם אִתָּם מַעֲבַר לִירֵדוֹן וְהִלָּאָה כִּי בָּאָה**
נַחֲלָתְנוּ אֵלֵינוּ מַעֲבַר תִּירֵדוֹן מִזֶּרְחָה: פ
 יט כי לא נחלתם אתם מעבר לירדון והלאה כי באה
 נחלתנו אלינו מעבר תירדון מזרחה: פ

יט מעבר לירדון וגו' • בעבר המעברי • כי באה נחלתנו • כבר קבלנוה בעבר המזרחי •

♦ יום רביעי כ"ז תמוז ♦

(כ) **וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מֹשֶׁה אִם־תַּעֲשׂוּן אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה**
אִם־תַּחֲלֹצוּ לַפָּנִי יְהוָה לַמַּלְחָמָה:
 כ ויאמר אליהם משה אם־תעשוון את־הדבר הזה
 אם־תחלצו לפני יהוה למלחמה:

אור החיים על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

הולכים אלף להתקים בידם הארץ יש מחוש בחליצתם שלא תועיל, ואפשר שיהיו נזוקים מהם, אשר על כן נתחכם משה ואמר להם **אם תעשוון וגו' אם תחלצו וגו'**, פרוש כנגד מה שאמרו הם ואנחנו נחלץ חשים וגו' אמר **אם תעשוון את הדבר הזה**, וכתב זה חזקת למאמר הנאמר בסמוך, וכנגד מה שפונתן בהליכה לקיום התנאי אמר אם תחלצו לפני ה' למלחמה, דקדק לומר לפני ה' כמאמר רמב"ם שכתב שתהיה פונתו לקדש ה', וכמו שגמר אמר **עד הורישו את אויביו** פרוש אויביו של הקדוש ברוך הוא, ואין לפרש אויביו של ישראל שהרי לא הזכר בדברי משה מתחלת דבריו עד עתה וזרון ישראל לומר שעליו חזר מאמר אויביו, אלא ודאי כי לה' חוזרים הדברים שתהיה פונתם להנצקם מאויביו ה' לקדש שמו יתברך, וכפי זה הירחוננו גזרת דברי משה שלא נודע מקומה שכל המאמרים הטיל להם וא"ו בתחלתם, ולדברינו הגזרה היא לפני ה':

עוד נתפון באומרו **אם תחלצו לפני ה'** להשיבם להמיוכן בדבריהם שאמרו נחלץ וגו' לפני בני ישראל שזה יגיד שישראל צריכין עור טבעי, לזה אמר אם תחלצו, לפני ה' תחלצו, פרוש להרבות וכותבם לפני ה' שאין דומה וכות מאה לכות מאה ואחד: תורה כא

מטעם כי לא נחל אתם כי באה וגו' פרוש מטעם שבאה נחלתנו וגו'. או נתפנו לומר שאחר שקבלו עליהם כל האמור יודע עתה שטעם שאלתם לא מטעם יראתם ממלחמת העמים הוא כמו שבא החשד בדברי משה אלא מטעם שאין להם נחלה בארץ כי ה' נתן להם נחלתם כבר מעבר הירדן מזרח: תורה כ

(כ) **וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מֹשֶׁה אִם תַּעֲשׂוּן**
וְגו' אִם תַּחֲלֹצוּ וְגו' קָשָׁה לָמָּה
 כפל לומר **אם תעשוון וגו' אם תחלצו וגו'** ולא הספיק באחת מהנה, ולכשנדיק לא היה צריך להשיבם אלא יספיק לדבריהם בפה שיקרא ליהושע ולאלעזר ויצו אותם כאמור בסמוך, עוד למה דקדק לומר **הזה**, עוד מה כוננו באומרו בסמוך **לפני ה'**: אכן כוננו מאמר משה היא לפי שראה שדעת בני גד ובני ראובן שרוצים לעבר עם ישראל אינו אלא כדי שיתרצו ויחליטו להם נתינת הארצות ולא לתכלית אחר, ודבר זה אין נכון לעשות כן לענין הצלחת המלחמה כי צריכין בני המלחמה שתהיה מלחמתם להנצקם מאויביו ה' להכרית להם כל נשמה ותקרא מלחמת חובה מצות ה', וזה לך לשון רמב"ם בפרק ז' מהלכות מלכים כל הנלקחם בכל לבו וכו' ותהיה כוננו לקדש ה' בלבד מבטח לו שלא ימצא לו שום נזק ולא תגיעהו רעה וכו', וזוהי לחיי עולם הבא, עד כאן: על כן האנשים ההמה כיון שאין

בהם להתעבב כל כך ארבע עשרה שנה אלא שבע שנים עד שיבשו את הארץ, ולזה כתב מאמר וישוב טפנו בערי המבצר באמצע שני המאמרים שכלם ענין אחד שהם מאמר ואנחנו נחלץ חשים וגו' עד הביאנו אל מקומם ומאמר לא נשוב אל בתינו עד התנחל וגו', ומן הראוי היה לו להסמיק שני המאמרים שהשני גזרה של הראשון ולא להפסיק בשלא כענין, ולדרבנו יתישב על נכון:

נח יתישב למה אמרו ב' גבולים נגדיים, א' עד אשר אם הביאנו וגו', וב' עד התנחל, והגם שהא' אמרו לענין נחלץ חשים והב' לענין השבתם לארצם, עם כל זה מפסוק ראשון משמע שלא חיבו עצמן אלא עד הביאם למקומן ולא עד התנחל, ולדברינו עלה על נכון, ואמר להם משה בנו לכם ערים לטפכם, דקדק לומר **לכם**, פרוש למה שברצונכם שהוא לבנות ערי מבצר, וכן היה דכתיב ויבנו את דיבן ואת עטרת וגו' שאלו הם ערי המבצר שהם העירות הגדולות שהוכירו בשאלתם, ותמצא שלא חזרו לבתיהם עד אחר י"ד שנה של כבוש וחלוק: תורה יח

(יט) **כִּי לֹא נִחַלְתֶּם וְגו' כִּי בָּאָה וְגו'.**
 אומרו **כי לא נחל**, הוא נתינת טעם למה שאמרו בסמוך **עד התנחל בני ישראל וגו'** שהוציאו עצמן מהנחלה, לזה אמרו טעם שאנו מייחסים הנחלה לישראל ולא לנו

(כא) וְעָבַר לָכֶם כָּל־חֻלּוּץ אֶת־הַיָּרֵדן לִפְנֵי יְהוָה עַד הוֹרִישׁוּ אֶת־אֹיְבֵי מִפְּנֵי:

כא ויעבר לכם כל חלוץ את הירדן לפני יהוה עד הורישו את אויבי מפני:

(כב) וּנְכַבְּשָׁה הָאָרֶץ לִפְנֵי יְהוָה וְאַחֵר תֵּשְׁבוּ וְהִייתֶם נְקִיִּים מִיְּהוָה וּמִיִּשְׂרָאֵל וְהִיְתָה הָאָרֶץ הַזֹּאת לָכֶם לְאֶחָזָה לִפְנֵי יְהוָה:

כב ותנכבש הארץ לפני יהוה ואחר תשבו והייתם נקיים מיהוה ומישראל והיתה הארץ הזאת לכם לאחזה לפני יהוה:

(כג) וְאַם־לֹא תַעֲשׂוּן בְּן הַנֶּה חֲטֹאתֶם לַיהוָה וְדַעוּ חֲטֹאתֵיכֶם אֲשֶׁר תִּמְצָא אֶתְכֶם:

כג ואם לא תעשון בן הנה חטאתם ליהוה ודעו חטאתיכם אשר תמצא אתכם:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(כא) וְעָבַר לָכֶם כָּל חֻלּוּץ. ולא הספיק מה שאמר אם תחלצו, בא להתנות דבר שלא הזכירו בדבריהם והוא שיעברו כלם פרוש כל הראוי לחלוץ צבא, אלא שעדין קשה שהיה לו לומר בפסוק ראשון אם תחלצו כלכם או אם תעברו כלכם חלוצים: **אָכֵן** פונת משה בזה הוא הבטחה והודעת דיוק הנשמע על זה הדרך: **שָׁאם תַעֲשׂוּ** וגו' **וְתַחֲלֹצוּ** וגו' מבטיח כי לא יפל מהם אחד ויהיו שלמים וכן רבים, והוא אומר **וְעָבַר לָכֶם כָּל חֻלּוּץ** פרוש כלם ולא יפקד מהם איש, ומכלל זה אתה שומע שאם לא יעשו האמור הם מוכנים להשחתה. וכפי זה מאמר **וְעָבַר** וגו' הוא גזרה לפסוק שקדם לא תנאי במעשה, שהתנאי כבר אמר אם תעשון הדרגה שפרשו הוא התנאי שהתנו הם כמו שכתבתי למעלה. ואומר **לִפְנֵי ה'** לומר שפניה לא יהיה מסך מבדיל בינם ובין ה' כאומר (שעה נ"ט ב) עונתיכם היו מבדילים בינכם לבין אלהיכם, שס"מ הרשע וחילוליו הם המבדילים והם המכילים:

עוד נתפנו לומר **לִפְנֵי ה'** פרוש שהוא המוריש אויביו, כמו שגמר אמר עד הורישו פרוש ה' לאויביו מפניו, וכפי זה שעור הכתוב הוא על זה הדרך **אם תחלצו** ותהיה פונתכם **לִפְנֵי ה'** וגו' אז אינכם צריכין **למלחמה** אלא העברה לבד לפני ה' והוא יוריש אויביו, והוא אומר וְעָבַר לָכֶם וגו' לפני ה' היצא להנצח עד הורישו

אויביו הא למדת כי הוא המוריש לפני בני ישראל. ודקדק לומר **מִפְּנֵי**, לפי שה' שוכן בעיר אשר בחר לו ירושלים הבבירה ואינו חפץ לראות אויביו לפניו: תורה כב **(כב) וּנְכַבְּשָׁה הָאָרֶץ.** צריך לדעת למה לא הספיק במאמר עד הורישו עד הצרך לומר **וְאַחֵר תֵּשְׁבוּ** שמוכן הוא מאמרו עד הורישו וגו' הרי גבול ההליכה ומוכן מעצמו שישבו אחר כך. אכן פונת משה בזה הוא הבטחת הטובה הנמשכת מקיום הדרגים, כי באמצעות מעשה הקודם יבטחו בכמה הבטחות, א' **וּנְכַבְּשָׁה הָאָרֶץ** פרוש ודאי שתכבש הארץ לפני ה', ב' **וְאַחֵר תֵּשְׁבוּ** פרוש הבטיח כל המדבר אליהם שלא יפקדו בכל זמן שיהיו בארץ במלחמות הגדולות וישובו שלמים לביתם, והגם שמצינו (כ"ב קכ"א) שיאיר בן מנשה נהרג במלחמת העי, חצי המנשה לא היה מאותם שדבר משה עמם אז כמוכן מהכתובים:

עוד הודיעם שפניה יהיו נקיים מה' ומישראל, פרוש מה' כשיעברו למלחמה על דרך שכתבתי שתהיה פונתם לקדש שם שמים ולא להנאתם בשביל קיום תנאי הארץ, ומישראל לכל יחשדו שטינא היתה בלכם מהמרגלים כמו שאמר להם משה קמתם תחת אבותיכם תרבות אנשים חטאים שפונתם לשוב מאחרי ה'. ואומר **וְהִיְתָה הָאָרֶץ** וגו' הבטיחם שפניה תתקיים בידם הארץ לאחזה ולא

תהיה נגזלת מהם, וממוצא דבר אתה למד שאם לא יעשו כדבר משה ישללו מכל הבטחות הטובות: **וְאֹמְרוּ לִפְנֵי ה'** אפשר שנתפנו להחזיקם בקדשת הארץ מהטעמים עצמן שאמרו הם בתחלת דבריהם, וזה הוא שעור דבריו **וְהִיְתָה הָאָרֶץ הַזֹּאת** וגו' הגם שהוא חוצה לארץ תהיה נחשבת לכם **לְאֶחָזָה לִפְנֵי ה'** פרוש תהיה נחשבת אחזה זו שהיא לפני ה' וזו היא קדשתה שלטעם זה היא שנחשבת הארץ קדושה לפי שהיא לפני ה' באין רצועת חל מפסקת בינה ובין ה' שוכן הבירה: תורה כג

(כג) וְאַם־לֹא תַעֲשׂוּן בְּן הַנֶּה חֲטֹאתֶם. קשה לא היה לו לומר אלא ואם לא תעשון בן לא תהיה הארץ הזאת לכם. אכן פונת המאמר הוא שאם לא יעשו כדברי משה שצוה אותם שילכו לקיים מצות מלחמת חובה לעשות נקמה באויבי ה' הגם שיעברו חלוצים הנה חטאתם פרוש מה שלפנינו כבר יש בידכם חטא, והוא מה שדקדק לומר חטאתם לה' כבר:

ודעו את חטאתכם וגו' פרוש מודיעם שמי שיש חטא בידו ימצאהו בשעת הסכנה ויפרע ממנו, והוא אומר **אֲשֶׁר תִּמְצָא אֶתְכֶם** בפשיטות, וצא ולמד ממאמרם ז"ל (טו"ש א"ח סק"ג) שחוזרים מעורכי המלחמה על חטא קל אם שח בין ושתבח ליוצר, וכמו בן ימצאם עון זה ויחסרו כל ההצלחות הרשומים בדבריו, גם אז לא יהיו נקיים מה' ומישראל כי

(כד) **בְּנוּ לָכֶם עָרִים לְטַפְּכֶם וְגִדְרֹת לְצִנְאֲכֶם וְהִיצֵא מִפִּיכֶם תַּעֲשׂוּ:**
 כד בְּנוּ לָכֶם עָרִים לְטַפְּכֶם וְחִטְרִין וְחִטְרִין לְעִנְכֶם
 וְדִפּוּק מִפּוּמָּכֶם תַּעֲבִדוּן:

למלחמה עד כבוש וחלוק; שְׁמֵשָׁה לא בקש מהם
 אלא "וְנִכְבְּשָׁה ... וְאַחַר תִּשְׁכְּבוּ", והם קבלו עליהם
 "עד התנחל", הרי הוסיפו להתעכב שבע שחלקו,
 וכן עשו.

י"א לְצִנְאֲכֶם • תְּבַה זֹה מַגְזֵרֶת (תהלים ח): "צִנְה וְאַלְפִים
 כָּלֶם", שָׁאִין בּוֹ אֶל־פּ מִפְּסִיק בֵּין נו"ן לְצָדִי. וְאַל־פּ
 שָׁבָא בָּאֵן אַחֵר הַנו"ן, בְּמִקּוֹם הָא שֶׁל 'צִנְה' הוּא,
 מִיִּסְדּוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן לַמִּדְתִּי בֵּן. וְהִיצֵא
 מִפִּיכֶם תַּעֲשׂוּ • לְגִבָּה, שֶׁקִּבְּלֹתֶם עֲלֵיכֶם לַעֲבֹר

(כה) **וַיֹּאמֶר בְּנִי־גֵד וּבְנֵי רֵאוּבֵן אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר**
עֲבַדְיָד יַעֲשׂוּ כַּאֲשֶׁר אָדִנִּי מִצֹּה:
 כה וַיֹּאמְרוּ בְּנֵי גֵד וּבְנֵי רֵאוּבֵן לְמֹשֶׁה לְמִימָר
 עֲבַדְיָד יַעֲבִדוּן כְּמֹא דִּי רַבּוּנִי מִפְּקָד:

י"א וַיֹּאמֶר בְּנִי־גֵד • כָּלֶם כָּאִישׁ אַחֵד.

(כו) **טַפְּנוּ נַשִּׁינוּ מִקְּנֵנוּ וְכָל־בְּהֵמָתֵנוּ יְהִיוּ־שֵׁם בְּעָרֵי**
הַגִּלְעָד:
 כו טַפְּלָנָא נִשְׁנָא גִיתָנָא וְכָל בְּעִירָנָא יְהוֹן
 תָּמָן בְּקִרְוֵי גִלְעָד:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וְהִנֵּה לְצַד כִּי ב' דְּבָרִים אֵלּוּ יֵשׁ עֲלֵיהֶם
 חִיּוּב לְקִימָם בְּשִׁבִּיל שֶׁכֶּךָ הַתִּנָּה
 עֲלֵיהֶם מִשָּׁה וְכָל תִּנְאִי שֶׁבְּמִמּוֹן קָם
 הַגֵּם שִׁיחִיהָ הַמִּתְנָה אִישׁ הַדִּיּוּט, לָזֶה
 נִתְחַכְּמוּ בַּתְּחִלָּת דְּבָרֵיהֶם וְאָמְרוּ כִּי גַם
 בְּלֹא חִיּוּב הַתִּנְאִי עֲלֵיהֶם לְקִים כָּל
 דְּבָרֵי מֹשֶׁה נִבְיָא ה' דְּכָתִיב (דְּבָרִים י"ח ט"ז)
 אֲלֵיו תִּשְׁמָעוּן, וְהוּא מִה שֶׁנִּתְכַּנְּנוּ
 בְּמִאֲמָר רֹאשׁוֹן שֶׁאָמְרוּ **עֲבַדְיָד יַעֲשׂוּ**
כַּאֲשֶׁר אָדִנִּי מִצֹּה אוֹתָנוּ לַעֲשׂוֹת גַּם
 בְּלֹא טַעַם שֶׁהוּא תִנְאִי נִתִּינָה הָאֶרֶץ,
 וְלָזֶה אָמַר תִּבֵּת **לֹא־מֹר** פְּרוֹשׁ בְּמִאֲמָרָךְ
 לְבַד חֻבָּה עֲלֵינוּ לַעֲשׂוֹת מִצְוֹתָי:

גַּם יִרְצֶה לְשׁוֹן עֲלוֹי וְרוֹמְמוֹת כִּי דְבָר
 זֶה אֲמָרוּהוּ בְּנֵי גֵד וּבְנֵי רֵאוּבֵן לְצַד
 מַעֲלַת מֶלֶךְ וְנִבְיָא, וְאַחֵר כֶּךָ פְּרוֹשׁ
 הַדְּבָרִים וְאָמְרוּ **עֲבַדְיָד יַעֲשׂוּ כַּאֲשֶׁר**
אָדִנִּי דְבָר פְּרוֹשׁ גַּם מִלְּבַד חִיּוּב הַבָּא
 מִחֻמַּת הַמִּצְוָה יֵשׁ חֻבָּה עֲלֵינוּ לַעֲשׂוֹת
 הַגֵּם שֶׁלֹּא הָיָה הַדְּבָר מִצְוָה אֶלָּא דְּבוּר
 כְּדָבָרִים הַעֲוִבִּים בֵּין אֲדָם לְחִבְרוֹ
 בְּעִנְיַי תִּנְאִי מִקָּח וּמִמְכָּר וְזָכָה וּמוֹכָה
 בְּעִנְיַי הַעוֹלָם, וְהַכֹּהֵן הָזֶה שֶׁמִּקְבָּלִים
 גַּם בֵּן עֲלֵיהֶם הַדְּבָר כְּדָבָרִים שֶׁמִּתְחַיֵּב
 אֲדָם לְחִבְרוֹ בַּתִּנְאִי הַמִּמּוֹן שֶׁקִּימִין
 כְּרֹאֵי מוֹצָק: תורה כו

בְּדָרָךְ כָּלֶל עֲבַדְיָד יַעֲשׂוּ כַּאֲשֶׁר אָדִנִּי
 מִצֹּה לְמַה הֶצְרַכּוּ לוֹמַר עוֹד **טַפְּנוּ** וְגו'
יְהִיו שֵׁם וְגו' **וְעֲבַדְיָד יַעֲבֹדוּ**, עוֹד לְמַה
 כָּפְלוּ לוֹמַר **כַּאֲשֶׁר אָדִנִּי דְבָר** וְהֵלֵא
 כְּבָר אָמְרוּ עֲבַדְיָד יַעֲשׂוּ כַּאֲשֶׁר אָדִנִּי
 מִצֹּה, ד' לְמַה שֶׁנָּה בְּפִסּוּק רֹאשׁוֹן אָמַר
מִצֹּה וּבְפִסּוּק ב' אָמַר **דְּבָר**:

אֲכָן לְפִי מַה שֶׁפִּרְשֵׁתִי בְּדְבָרֵי מֹשֶׁה
 שֶׁנִּתְכַּנְּנוּ לְחֹדֶשׁ לָהֶם שְׁתִּיחָה בְּנִת
 עֲבָרְתָם לְמַלְחָמָה כְּמִשְׁפֵּט אוֹהֲבֵי שְׁמוֹ
 כְּמוֹ שֶׁכָּתַב רַמְבַּ"ם בְּפָרָק ז' מֵהַלְכוֹת
 מִלְּכִים, גַּם בְּעִנְיַן פֶּרֶט הַקְדַּמַּת הָעָרִים
 לְטַף לְבָנִין גְּדוּרוֹת צֹאן כְּאוֹמְרָם ז"ל
 (מִדֵּר כֹּאן) שֶׁהֵם חִבְּבוּ הַמִּמּוֹן מִשָּׁה, וּמִשָּׁה
 הִפָּךְ לָהֶם, לָזֶה הִשְׁבִּיחַ יְחִיד כָּאִישׁ אַחֵד
 וַיֹּאמֶר בְּנֵי גֵד וְהַסְפִּימוּ לְמִאֲמָר מֹשֶׁה
 בְּב' הַפְּרָטִים שֶׁחֹדֶשׁ לָהֶם מִשָּׁה,
 וְהַתְּחִלָּה מִהֶסְמֹךְ שֶׁהוּא עִנְיַן חֻבּוֹב
 טַעַם מִמּוֹמֶנֶם וְאָמְרוּ **טַפְּנוּ** וְגו' **וְכָל**
בְּהֵמָתֵנוּ הִרִי שֶׁהִקְדִּימוּ טַעַם לְבִהְמָתָם
 כְּדָבָרֵי מֹשֶׁה, וְאַחֵר כֶּךָ אָמְרוּ גַּם בֵּן
 הוֹדָאָתָם עֲשׂוֹת בְּפָרָט הָרֹאשׁוֹן שְׁתִּיחָה
 כְּנִתָּתָם בְּמַלְחָמָה לְפָנֵי ה', וְהוּא אוֹמְרָם
 וְעֲבַדְיָד יַעֲבֹדוּ כָּל חֵלֹץ צָבָא לְפָנֵי ה'
 כַּאֲשֶׁר אָדִנִּי דְבָר וְלֹא כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ
 בַּתְּחִלָּה נִחְלָץ חֲשִׁים לְפָנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל
 עַד הִבְיֵאנָם וְגו':

מִהֶמְקָרָה הָרַע אֲדָרְבָּה יִצְדִּיקוּ כִּי לֹא
 נִקְיִים הָיוּ, וְעִנְיַן מַה שֶׁפִּרְשֵׁתִי בַּתְּשׁוּבָה
 בְּנֵי גֵד וּבְנֵי רֵאוּבֵן שֶׁאָמְרוּ עֲבַדְיָד יַעֲשׂוּ
 כַּאֲשֶׁר אָדִנִּי מִצֹּה: תורה כד

(כד) **וְהִיצֵא מִפִּיכֶם תַּעֲשׂוּ.** הַכֹּהֵן
 בְּמִאֲמָר זֶה שֶׁלֹּא יִבְיִנוּ שְׁתִּיחָה לִּט
 לָהֶם מִאֲמָר בְּנֵן הָעָרִים וְגו' עַל כָּל
 פְּנִים אֶלָּא תִנְאִי הוּא הַדְּבָר. אוֹ נִתְכַּנְּנוּ
 לְהִשְׁבִּיחַ לְמַה שֶׁאָמְרוּ שֵׁם יְבִנוּ עָרֵי
 מִבְּצָר וְיִשְׁבּוּ שֵׁם טַעַם שִׁיחֵתְעָבּוּ עַד
 שִׁיחֵתְחָלוּ יִשְׂרָאֵל נִחְלָתָם בְּאֶרֶץ, לָזֶה
 אָמַר **וְהִיצֵא** וְגו' פְּרוֹשׁ פֶּרֶט זֶה אִם לֹא
 הָיִיתָם אוֹמְרִים אוֹתוֹ אֵין צָרָךְ בּוֹ
 לְמַחֲשׂוֹ שֵׁשׁ בְּעִנְיַן וְהָיָה דִּי בְּעִבְכֶתָם
 שֵׁם עַד תִּשְׁלֹם שְׁבַע שָׁנִי כְּבוֹשׁ וְאֵין
 צָרָךְ לְהִתְעַכֵּב שֵׁם אֲרַבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה,
 וְלִפִּי שֵׁאֲתָם אֲמָרְתָם בֵּן הִיצֵא מִפִּיכֶם
 תַּעֲשׂוּ, וְתִמְצָא שֶׁלֹּא הַתִּנָּה עֲלֵיהֶם
 מִשָּׁה אֶלָּא עַד שֶׁנִּכְבְּשָׁה וְלֹא עַד
 שִׁיחֵתְחָלָה כְּאָמְרוּ בְּמִאֲמָר הַתִּנְאִים
 לוֹמַר שֶׁאֵין תִּנְאִי זֶה מִעֲכָב אֶלָּא לְקִים
 הִיצֵא מִפִּיכֶם: תורה כה

(כה) **וַיֹּאמֶר בְּנֵי גֵד וְגו' לֹא־מֹר עֲבַדְיָד**
יַעֲשׂוּ וְגו'. קֶשֶׁה א' אוֹמְרוֹ **לֹא־מֹר**
 לְמִי יֹאמֶר מִשָּׁה, ב' מַה חִדּוּשׁ בְּדְבָרֵיהֶם
עֲבַדְיָד יַעֲשׂוּ הֵלֵא כְּבָר הֵם קִרְמוּ וְאָמְרוּ
 מַה שֶׁצִּוָּה אוֹתָם מִשָּׁה, ג' אַחֵר שֶׁאָמְרוּ

(כו) וַעֲבַדְיָה יַעֲבְרוּ כָּל־חֲלוּץ צָבָא לִפְנֵי יְהוָה לְמַלְחָמָה בְּאֶשֶׁר אֲדֹנִי דִּבֶּר:

כו ועבדיך יעברו כל חלוץ צבא לפני יהוה למלחמה באשר אדני דבר:

(כח) וַיֵּצְאוּ לָהֶם מֹשֶׁה אֶת אֱלֹעָזָר הַכֹּהֵן וְאֵת יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נוּן וְאֶת־רָאשֵׁי אַבֹּת הַמִּטּוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

כח ויצאו להם משה את אלעזר הכהן ואת יהושע בן־נון ואת ראשי אבות המטות לבני ישראל:

כ"ח וַיֵּצְאוּ לָהֶם • כְּמוֹ "עֲלִיָּהֶם", וְעַל תְּנָאם מִנָּה אֱלֹעָזָר וַיְהוֹשֻׁעַ. כְּמוֹ (שמות יד): "ה' יִלָּחֶם לָכֶם".

(כט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם אִם־יַעֲבְרוּ בְּנֵי־גֵד וּבְנֵי רְאוּבֵן אֲתֶכֶם אֶת־הַיַּרְדֵּן כָּל־חֲלוּץ לְמַלְחָמָה לִפְנֵי יְהוָה וְנִכְבְּשָׁה הָאָרֶץ לִפְנֵיכֶם וְנִתְּתָם לָהֶם אֶת־אֶרֶץ הַגִּלְעָד לְאֹחֲזֶיהָ:

כט ואמר משה אליהם אם יעברו בני־גד ובני ראובן אתכם את־הירדן כל־חלוץ למלחמה לפני יהוה ונכבשה הארץ לפניכם ונתתם להם את־ארץ הגלעד לאחוזיה:

(ל) וְאִם־לֹא יַעֲבְרוּ חֲלוּצִים אֲתֶכֶם וְנִאֲחֲזוּ בְּתוֹכְכֶם בְּאֶרֶץ כְּנָעַן:

ל ואם לא יעברו חלוצים אתכם ונאחזו בתוכם בארץ כנען:

(לא) וַיַּעֲנוּ בְּנֵי־גֵד וּבְנֵי רְאוּבֵן לֵאמֹר אֵת אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־עֲבַדְיָה בֶן נַעֲשֶׂה:

לא ויענו בני־גד ובני ראובן לאמר את אשר דבר יהוה אל־עבדיך בן נעשה:

(לב) נִחַנּוּ נַעֲבֹר חֲלוּצִים לִפְנֵי יְהוָה אֶרֶץ כְּנָעַן וְאֶתְנוּ אֹחֲזֹת נִחְלָתָנוּ מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן:

לב נחנו נעבר חלוצים לפני יהוה ארץ כנען ואתנו אחזות נחלתנו מעבר לירדן:

כ"ב וַיֹּאמְרוּ אֹחֲזֹת נִחְלָתָנוּ • כְּלוֹמַר, בְּיָדֵינוּ וּבְרִשּׁוֹתֵינוּ תִּהְיֶה אֹחֲזֹת נִחְלָתָנוּ מֵעֵבֶר הַזֶּה.

אור החיים על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

(כט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה וְגו'. וְנִתְּתָם לָהֶם. אָמַר וְנִתְּתָם לָהֶם שְׁנֵי־דָבָר כִּי הֵם הַנּוֹתְנִים וְכַסְמוֹךְ אָמַר הַכְּתוּב וַיִּתֵּן לָהֶם מֹשֶׁה וְגו' אֵת מִמְּלֶכֶת וְגו', לְפִי שְׁאִין הַחֲלִט הַנְּתִינָה אֲלָא אַחֵר קִיּוּם הַתְּנָאִי לָזֶה אָמַר וְנִתְּתָם. וְנִשְׁאָר לְדַעַת לָמָּה אָמַר וְנִתְּתָם שְׁהִיָּה לוֹ לומר תִּתְּנוּ לָהֶם, וְאוֹלֵי שְׂרָמָה לָהֶם הַדְּבָרִים עֲצָמָן שְׁאֵמַר לִבְנֵי גֵד וּבְנֵי רְאוּבֵן שְׁאֵם יִלְכוּ יִצְלִיחוּ כָּל יִשְׂרָאֵל, בֵּין הַנּוֹחֲלִים בְּאֶרֶץ בֵּין הַנּוֹחֲלִים בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן, וְהוּא אוֹמְרוֹ אִם יַעֲבְרוּ וְגו', וְנִכְבְּשָׁה וְגו', הַצִּלְחַת נוֹחֲלֵי הָאָרֶץ, וְנִתְּתָם וְגו' הַצִּלְחַת נוֹחֲלֵי עֵבֶר הַיַּרְדֵּן, וְרָמַז זֶה לֹא הִיָּה נִשְׁמַע אִם הִיָּה אוֹמַר תִּתְּנוּ לָהֶם: תורה ל

(ל) וְאִם לֹא יַעֲבְרוּ חֲלוּצִים אֲתֶכֶם. פְּרוּשׁ הָגֵם שְׁיַעֲבְרוּ אַחֵר כִּף יֶאֱחֲזוּ בְּתוֹכְכֶם, וְטַעַם אוֹמְרוֹ וְנִאֲחֲזוּ בְּתוֹסַפַּת וְא"ו וְלֹא אָמַר יֶאֱחֲזוּ, נִתְּכֹן לְרַמֵּז דִּיּוֹק הַצִּלְחָתָם הַנִּשְׁמַע מִפְּסוּק אִם יַעֲבְרוּ עַל זֶה הַדְּרֵךְ וְאִם לֹא יַעֲבְרוּ אִין הַצִּלְחָתָם בְּאֶרֶץ הַלָּזוּ וּמַעֲצָמָן יֶאֱחֲזוּ בְּתוֹכְכֶם לְצַד הַמִּצְוָה לָהֶם בְּאֶרֶץ, וְנִמְצְאוּ בְּטוֹל הַמִּצְוָה, וְשִׁלְהֶם לֹא הִגִּיעַ: תורה לא

(לא) וַיַּעֲנוּ בְנֵי גֵד וְגו'. הַצִּרְכּוֹ לְהַזְכִּיר הַדְּבָרִים, גַּם אָמַר הַכְּתוּב וַיַּעֲנוּ וְלֹא אָמַר וַיֹּאמְרוּ, לְפִי שְׁאֵמַר מֹשֶׁה וְנִתְּתָם לָהֶם חֲשׂוֹ שְׁאֵז תִּתְּחִיל הַנְּתִינָה, לָזֶה עָנוּ וְאָמְרוּ כִּי עֲבָרְתֶּם חֲלוּצִים הוּא

דָּבָר שְׁחֵיבִין לַעֲשׂוֹתוֹ בְּדָבָר מִלֶּךְ שְׁלֹטוֹן וּמִלְחָמָה חֹבֶה הִיא לָהֶם, וְהוּא אוֹמְרוֹ אֵת אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' אֵל עֲבַדְיָה בֶן נַעֲשֶׂה נִחַנּוּ נִחְלָץ חֲשִׁים לִפְנֵי ה' לְהַלָּחֶם בְּאוֹיְבָיו, אֲבָל הַנְּתִינָה הִיא מַעֲשֵׂה, וְהוּא אוֹמְרוֹ וְאֶתְנוּ אֹחֲזֹת נִחְלָתָנוּ, וְהֵם לֹא הִבִּינוּ כּוֹנֵת דְּבָרֵי מֹשֶׁה כְּמוֹ שֶׁפִּרְשְׁנוּהוּ, וְלָזֶה תִּכְף נָתַן לָהֶם וּבָזֶה גָּלָה דַּעְתּוֹ כִּי כּוֹנֵתוֹ בְּמֵאֲמַר וְנִתְּתָם לָהֶם הִיא בְּיָדָם כְּמוֹ שֶׁפִּרְשְׁתִּי:

אוּ אֲפֹשֶׁר שְׁנֵם מֹשֶׁה דַּעְתּוֹ הִיָּה שְׁלֹא יִתְחִיל וְכּוֹתֵם בָּהּ אֲלָא אַחֵר הַתְּנָאִי וּכְשֶׁרָאָה חֹזֶק רְצוֹנָם בְּמַעֲשֵׂה הַטּוֹב הַסְּפִים וְנִתְּנָה לָהֶם תִּכְף וּמִיד: תורה לב

חֲסֵלֶת פְּרָשַׁת מִטּוֹת

(ג) וַיִּתֵּן לָהֶם מֹשֶׁה לְבִנְיָגֵד וְלִבְנֵי רְאוּבֵן וְלַחֲצִי שִׁבְטֵי מְנַשֶּׁה בְּיֹסֵף אֶת־מַמְלַכְתּוֹ סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי וְאֶת־מַמְלַכְתּוֹ עֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן הָאֲרִיז לְעָרֶיהָ בְּגִבְלַת עָרֵי הָאֲרִיז סָבִיב:

(ד) וַיִּבְנוּ בְנֵי־גֵד אֶת־דִּיבֹן וְאֶת־עֶטְרוֹת וְאֶת עֶרְעֵר:

(ה) וְאֶת־עֶטְרוֹת שׁוּפָן וְאֶת־יַעֲזָר וַיִּגְבְּהָהּ:

(ו) וְאֶת־בֵּית נִמְרָה וְאֶת־בֵּית הָרֶן עָרֵי מִבְצָר וְגִדְרֹת צֶאֱן:

כ"י - עָרֵי מִבְצָר וְגִדְרֹת צֶאֱן • זֶה סוּף הַפְּסוּק, מוֹסֵב עַל תַּחֲלַת הָעֲנָן: "וַיִּבְנוּ בְנֵי־גֵד" אֶת הָעָרִים הַלֵּלוֹ לַהֲיוֹת "עָרֵי מִבְצָר וְגִדְרֹת צֶאֱן".

(ז) וּבְנֵי רְאוּבֵן בָּנוּ אֶת־חֶשְׁבֹּן וְאֶת־אֶלְעָלָא וְאֶת קְרִיתִים:

(ח) וְאֶת־נָבֹו וְאֶת־בְּעַל מְעֹן מוֹסַבֶּת שֵׁם וְאֶת־שִׁבְמָה וַיִּקְרְאוּ בְּשֵׁמֹת אֶת־שְׁמוֹת הָעָרִים אֲשֶׁר בָּנוּ:

כ"י - וְאֶת־נָבֹו וְאֶת־בְּעַל מְעֹן מוֹסַבֶּת שֵׁם • נָבֹו וּבְעַל מְעֹן, מוֹסַבֹּת לְשֵׁם וּבְעַל מְעֹן - שְׁמוֹת עֲבוּדַת אֱלִילִים הֵם, וְהָיוּ הָאֱמֹרִיִּים קוֹרִים עָרֵיהֶם עַל שֵׁם עֲבוּדַת אֱלִילִים שִׁלְהֶם, וּבְנֵי רְאוּבֵן הִסְבּוּ אֶת שְׁמֵם לְשְׁמוֹת אֲחֵרִים, וְזֶהוּ "מוֹסַבֶּת שֵׁם" - נָבֹו וּבְעַל מְעֹן, מוֹסַבֹּת לְשֵׁם אֲחֵר. וְאֶת־שִׁבְמָה • בָּנוּ שִׁבְמָה, (ס"א בְּשֵׁמָה, וְעִין רַמְבַּ"ן) וְהָיָא שְׁבָם הָאֱמֹרִי לְמַעְלָה.

(ט) וַיִּלְכְּוּ בְנֵי מִכִּיר בֶּן־מְנַשֶּׁה גִּלְעָדָה וַיִּלְכְּדָהּ וַיֹּרֶשׁ אֶת־הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר־בָּהּ:

כ"י - וַיֹּרֶשׁ • כְּתוּבָתוֹ "וַתְּרִיד", שְׁתַּבַּת 'רִישׁ' מִשְׁמַשֶּׁת שְׁתֵּי חֲלָקוֹת: לְשׁוֹן יִרְשָׁה וּלְשׁוֹן הוֹרְשָׁה, שֶׁהוּא טְרוּד וְתְרוּדָה.

(מ) וַיִּתֵּן מֹשֶׁה אֶת־הַגִּלְעָד לְמִכִּיר בֶּן־מְנַשֶּׁה וַיָּשֶׁב בָּהּ:

(מא) וַיֵּאִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה הַלֵּךְ וַיִּלְכְּדָהּ אֶת־חֻתִּיהֶם וַיִּקְרָא אֶתֶּהֶן חֻתֵּי יֵאִיר:

כ"י - חֻתִּיהֶם • כְּפָרְגִיָּהוּן. וַיִּקְרָא אֶתֶּהֶן חֻתֵּי יֵאִיר • לִפִּי שְׁלֹא הָיוּ לוֹ בָּנִים, קָרָאֻם בְּשֵׁמוֹ לְזַכְרוֹן.

לג וַיְהִיב לַהוֹן מֹשֶׁה לְבָנֵי גֵד וְלִבְנֵי רְאוּבֵן וּלְפִלְגֹות שִׁבְטֵא דְמְנַשֶּׁה בְּרִי יוֹסֵף יֵת מַלְכוּת סִיחֹן מֶלֶכָא דְאֱמֹרִיָא וְיֵת מַלְכוּת עֹג מֶלֶכָא דְמִתְנֹן אֲרֻעָא לְקְרוֹהָא בְּתַחֲמוּמִין קְרוּי אֲרֻעָא סְחוּר סְחוּר:

לד וַיִּבְנוּ בְנֵי גֵד יֵת דִּיבֹון וְיֵת עֶטְרוֹת וְיֵת עֶרְעֵר:

לה וְיֵת עֶטְרוֹת שׁוּפָן וְיֵת יַעֲזָר וְיִגְבְּהָהּ:

לו וְיֵת בֵּית נִמְרָה וְיֵת בֵּית הָרֶן קְרוּי קְרִיבֹן וְחֶטְרִין דָּעָן:

לז וּבְנֵי רְאוּבֵן בָּנוּ יֵת חֶשְׁבֹון וְיֵת אֶלְעָלָא וְיֵת קְרִיתִים:

לח וְיֵת נָבֹו וְיֵת בְּעַל מְעֹן מִקְפֹן שְׁמֵהֶן וְיֵת שִׁבְמָה וְקָרוּ בְּשִׁמְהֶן יֵת שְׁמֵהֶן קְרוּיָא דִּי בָנוּ:

לח וְיֵת נָבֹו וְיֵת בְּעַל מְעֹן מִקְפֹן שְׁמֵהֶן וְיֵת שִׁבְמָה וְקָרוּ בְּשִׁמְהֶן יֵת שְׁמֵהֶן קְרוּיָא דִּי בָנוּ:

לט וַיִּלְכְּוּ בְנֵי מִכִּיר בֶּן־מְנַשֶּׁה גִּלְעָדָה וַיִּלְכְּדָהּ וַיֹּרֶשׁ אֶת־הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר־בָּהּ:

מ וַיְהִיב מֹשֶׁה יֵת גִּלְעָד לְמִכִּיר בֶּן־מְנַשֶּׁה וַיָּתֵב בָּהּ:

מא וַיֵּאִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה אֶל וַיִּכְבֹּשׁ יֵת כְּפָרְגִיָּהוּן וַיִּקְרָא יֵתֶהֶן כְּפָרְגִי יֵאִיר:

(מב) וְנִבַּח הָלֵךְ וַיִּלְכֹּד אֶת־קִנְיָתָהּ וְאֶת־בְּנֵיהֶּ וַיִּקְרָא
מב וְנִבַּח אֶל וּכְבַּשׁ יָת קִנְיָתָהּ וַיִּתְּ פִּכְרֶיהָ
וַיִּקְרָא לָהּ נִבַּח בְּשֵׁמָהּ: פ פ פ
לָהּ נִבַּח בְּשֵׁמוֹ:

ז"י וַיִּקְרָא לָהּ נִבַּח • לָהּ אֵינוֹ מַפִּיק ה"א, וְרֵאִיתִי
בִּיסוּדוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן, לְפִי שֶׁלֹּא נִתְקַּנְּסָה לָהּ
שֵׁם זֶה, לְפִיכָךְ הוּא רָפָה, שֶׁמִּשְׁמָעוֹת מִדְּרָשׁוֹ כְּמוֹ

ק"ב פסוקים, בק"י יק"ב סימן. חסלת פרשת מטות

לג (א) אֵלֶּה מִסְעֵי בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָצְאוּ מִצְרַיִם
מִצְרַיִם לְצִבְאָתָם בְּיַד־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן:
א אֵלֶּיךָ מִסְעֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דִּי נִקְרוּ מִצְרַיִם
דְּמִצְרַיִם לְחִילִיהוֹן בִּידָא דְּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן:

בְּרַתְמָה", לְמַדְתָּ, שֶׁהִיא בְּמִדְבַּר פָּאָרְן. וְעוֹד הוֹצֵא
מִשֵּׁם שְׁמוֹנָה מִסְעוֹת שֶׁהָיוּ לְאַחַר מִיתַת אַהֲרֹן –
מֵהָר הָהָר עַד עֲרֻבוֹת מוֹאָב בִּשְׁנַת הָאָרְבָּעִים, נִמְצָא
שֶׁכָּל שְׁמוֹנָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה לֹא נִסְעוּ אֶלָּא עֲשָׂרִים
מִסְעוֹת. זֶה מִיסוּדוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן. וְרַבִּי
תַּנְחוּמָא דְרַשׁ בּוֹ דְרָשָׁה אַחֲרָת: מִשָּׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה
בְּנוֹ חוֹלָה וְהוֹלִיכּוֹ לְמָקוֹם רְחוֹק לְרַפְאוֹתוֹ, בִּינוֹן שֶׁהָיָה
חוֹרֵרִין, הִתְחִיל אָבִיו מוֹנֶה כָּל הַמִּסְעוֹת. אָמַר לוֹ:
כָּאן יִשְׁנֶנּוּ, כָּאן הוֹקְרֶנּוּ, כָּאן חֲשִׁשְׁתָּ אֶת רֹאשְׁךָ וְכו':

• (במדבר רבה)

ז"י אֵלֶּה מִסְעֵי • לָמָּה נִכְתְּבוּ הַמִּסְעוֹת הַללוֹ?
לְהוֹדִיעַ חֲסָדָיו שֶׁל מָקוֹם, שְׂאֵף־עַל־פִּי שֶׁגִּזְרָה עֲלֵיהֶם
לְטַלְטֵלָם וּלְהַנִּיעֵם בְּמִדְבַּר, לֹא תֵּאֵמַר שֶׁהָיוּ נָעִים
וּמִטְלָטְלִים מִמִּסַּע לְמִסַּע כָּל אַרְבָּעִים שָׁנָה וְלֹא הָיְתָה
לָהֶם מְנוּחָה, שֶׁהָיָה אֵין כָּאֵין אֶלָּא אַרְבָּעִים וּשְׁתַּיִם
מִסְעוֹת; צֵא מֵהֶם אַרְבָּעָה עָשָׂר, שֶׁכָּלֵם הָיוּ בִּשְׁנָה
רִאשׁוֹנָה קֹדֶם גְּזֵרָה, מִשְׁנִסְעוֹ מִרְעַמְסָה עַד שֶׁבָּאוּ
לְרַתְמָה שֶׁמִּשֵּׁם נִשְׁתַּלְחוּ הַמְּרָגְלִים, שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל י"ב):
”וְאַחֲרֵי כֵן נִסְעוּ הָעָם מִחֲצֵרוֹת וְגו'”, (שם י"ג): ”שֶׁלַח־לָךְ
אֲנָשִׁים וְגו'”. וְכָאֵן הוּא אוֹמֵר: ”וַיִּסְעוּ מִחֲצֵרֹת וַיַּחֲנוּ

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

מִדְבַּר וְגו', לְפִי זֶה הָיָה רָאוּי לְמִנּוֹת
הַחֲנִיּוֹת:
אָכֵן יִתְבָּאֵר עַל פִּי דְבָרֵי אֲנָשִׁי אֲמַת
(זהר ח"ב קכ"א) שֶׁאֲמָרוּ שֶׁהַלִּיכָת
יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבַּר הָיְתָה לְבָרֵךְ נִיצוּצֵי
הַקִּדְשָׁה שֶׁאֵנָּס אִישׁ הַבְּלִיעַל הַחוֹנָה
בְּמִדְבַּר הַשָּׁמַיִם שֶׁשֵּׁם קָנָה מְקוֹמוֹ מְקוֹם
נָחַשׁ שָׂרָף וְעֶקְרֵב וְדָרְכוֹ שֵׁם עֵדֶת ה'
לְהוֹצִיא בְּלַעַז מִפִּי, וְהוּא הִטְעַם שֶׁהָיָה
יִשְׂרָאֵל חוֹנֵם בְּמָקוֹם אֶחָד שָׁנָה
וּבְמָקוֹם אֲחֵר י"ב שָׁעוֹת שֶׁהוּא כְּפִי מָה
שֶׁצִּירִיף לְבָרֵךְ הַנִּיצוּצוֹת שֶׁיִּשְׁנֶנּוּ
בְּמָקוֹם הַהוּא, וּבְרֹר זֶה אֵין כָּח בְּעוֹלָם
שֶׁיְכוֹל עֲשׂוֹתוֹ זוֹלַת קִדְשָׁה הַשְּׁלֵמָה,
וּבִסּוּד שְׁלֵמוֹת מַחְבֶּרֶת הַכְּלָלִית
וּמַחְבֶּרֶת הַפְּרָטִית, קִדְשָׁה הַשְּׁלֵמָה הִיא
הַשְּׁכִינָה וְיִשְׂרָאֵל וְהַתּוֹרָה, וּמַחְבֶּרֶת
הַפְּרָטִית הֵם ס' רְבּוּא נִשְׁמוֹת קְדוּשׁוֹת,
מַחְבֶּרֶת הַכְּלָלִית הוּא מֹשֶׁה רַבֵּנוּ בְּסוּד
מֹשֶׁה עֲמוֹ (שְׁעֵיָה ס"ג א'), כִּי הוּא אֵילָן
שֶׁמִּמֶּנּוּ נִצְצוּ נִשְׁמוֹת ס' רְבּוּא שֶׁהָיוּ
שֵׁם, וְנִסְתָּעוּ בְּעֶזְרַת אֱלֹהֵי בְּשִׁכּוֹנַת שׁוֹכֵן

וְאַחֲשֶׁר כִּי לְפִי שֵׁשׁ בְּמִסְעוֹת אֵלּוּ
הָאֲמּוּרִים בְּפָרָשָׁה ב' הַדְּרוֹת, א' הֵם הַמִּסְעוֹת שֶׁהָיוּ בִּשְׁנָה
הָרִאשׁוֹנָה קֹדֶם גְּזֵרַת הַמְּרָגְלִים, ב' הַמִּסְעוֹת שֶׁעָשׂוּ בְּשִׁבְלֵי גְזֵרַת הַמְּרָגְלִים
שֶׁלֹּא הָיָה בְּדַעַת ה' עֲשׂוֹת זוֹלַת מָה
שֶׁעָשׂוּ ב' שָׁנִים, וּמִסְעוֹת אֵלּוּ גְרוּעִים
הֵם מִעֵרֶךְ שֶׁלֹּאֲחֲרֵיהֶם, וּנְגַדָן נִתְּכּוֹן
ה' בְּמִאֲמָרוֹ אֵלֶּה לְפִסְלָם, וְזֶה שְׁעוֹר
הַכְּתוּב **אֵלֶּה מִסְעֵי וְגו'** פְּרוּשׁ הָאֲמּוּרִים
בְּסִמּוּךְ הֵם הַמִּסְעוֹת הָרִאשׁוֹנִים
וְהַצִּירִיכִין, וְכָל זוֹלַתָּם פְּסוּלִין הֵן שֶׁלֹּא
הָיוּ אֶלָּא יִסּוּרִין, לְהַנִּיעֵם בְּמִדְבַּר
בְּתוֹכָחַת שֶׁל עוֹן הַמְּרָגְלִים:
עוֹד נִרְאֶה בְּהִעָרִי לָמָּה בָּחַר הַכְּתוּב
לְמִנּוֹת הַמִּסְעוֹת וְלֹא הַחֲנִיּוֹת וּמָה
גַּם לְדְבָרֵיהֶם ו"ל (מדר"ב קא) שֶׁאֲמָרוּ מִשָּׁל
לְמֶלֶךְ וְכו' כָּאֵן יִשְׁנֶנּוּ כָּאֵן וְכו' עַד כָּאֵן.
שֶׁזֶה יוֹתֵר בְּזִכְרוֹן הַחֲנִיּוֹת לֹא בְּמִסְעוֹת,
גַּם לְפִי מִדְרָשׁ אַחֵר (תַּנְחוּמָא) שֶׁאֲמָרוּ
שֶׁהוֹכִיר הַמִּסְעוֹת לְקַבֵּץ לָהֶם שָׂכָר
לְעֵתִיד לְבּוֹא דְבָרִית (שְׁעֵיָה ל"א) יִשְׁשׁוּם

(א) אֵלֶּה מִסְעֵי וְגו'. ר"ל (בר פ"ב) אֲמָרוּ
כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר אֵלֶּה פְּסַל
הַקּוֹדֵמִים, וּבִמְהָ שֶׁלְּפָנֵינוּ לֹא רָאִינוּ
שֶׁקָּדְמוּ בְּמִאֲמָרוֹ מִסְעוֹת וּזְלָתָם לֹאִמַר
שֶׁנִּתְּכּוֹן הַכְּתוּב לְפִסְלָם. וְהָיָה נִרְאֶה כִּי
נִתְּכּוֹן לְפִסַּל כָּל מִסְעוֹת וּזְלָתָם שֶׁיִּשְׁנֶנּוּ
בְּעוֹלָם הַגֵּם שֶׁלֹּא הוֹכִירוּ, אֶלָּא שְׂרׁוּאֵנִי
שֶׁלֹּא הָיוּ הַמִּסְעוֹת לְשִׁבְחָה וְלֹאִי שֶׁלֹּא
הָיוּ בְּעוֹלָם כִּי רַבָּם הָיוּ לְיִסּוּרִין שֶׁל
עוֹן הַמְּרָגְלִים, גַּם הַקּוֹדֵמִים הָיוּ דְרָךְ
רְחוּקָה לְבַל יִתְּנוּ רֹאשׁ וְיִשׁוּבוּ דְבָרִית
(שְׁמוֹת י"ג י"ז) וְלֹא נָחַם אֱלֹהִים דְּרָךְ אֲרָץ
פְּלִשְׁתִּים, הָאֵל לְמַדְתָּ שֶׁלֹּא הָיָה לְרִצּוֹן
וְלִסְדֵּר הַנִּתְּכּוֹן לְמוֹעֲדֵי רִגְלָהּ, גַּם אֲמָרוּ
ר"ל (וַיִּלְקוּט יתרו רע"א) וְזֶה לְשׁוֹנָם וְכָל
נִתִּיבוֹתֶיהָ שְׁלוֹם בְּקֶשׁ הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ
הוּא לִתּוֹן הַתּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל כְּשִׁינִצְאוּ
מִמִּצְרַיִם וְהָיוּ חוֹלְקִין אֵלּוּ עִם אֵלּוּ וְכו'
מָה כְּתִיב וַיִּסְעוּ מִסְכַּת וַיַּחֲנוּ בְּאֵיתָם
הָיוּ נִסְעִים בְּמִרְיָבָה וְחוֹנִים בְּמִרְיָבָה
וְכו', עַד כָּאֵן. וּכְפִרּוּשׁ זֶה אֵין בְּמִסְעוֹת
אֵלּוּ דְּבָר יִקְרָה הַעֵרֶךְ לְפִסַּל כָּל זוֹלַתָּם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות נדך כג עמ' 227)

(לקמן פסוק מו), רָמַז לְמִשִּׁיחַ שֶׁ'מִּזְרַח וְדָאִין' (סנהדרין זג, ב) – הם עדין בתוך המצר והגבול של 'ארץ מצרים'. לכן נאמר "מסעי" לשון רבים, כי מטרת כל המסעות היא – לצאת מכל מצר וגבול, ולהגיע לגאולה האמתית והשלמה על ידי משיח צדקנו.

אלה מסעי בני ישראל אשר יצאו מארץ מצרים (לג, א) נשאלת השאלה, הרי בני ישראל יצאו ממצרים במסע אחד בלבד (המסע מרעמסס לסכות), ומדוע נאמר "מסעי" לשון רבים. ומבאר בחסידות, דהנה 'מצרים' היא לשון מצר וגבול, וכל עוד לא הגיעו בני ישראל ל'רצון יריחו'

ב וכתב משה ית מפקניהון למטלניהון על מימרא דיי ואלין מטלניהון למפקניהון:

(ב) וכתב משה את-מוצאיהם למסעיהם על-פי יהוה ואלה מסעיהם למוצאיהם:

ג ונטלו מרעמסס בירחא קדמאא בחדמאא בחדמאא עשרא יומא לירחא קדמאא מבתר פסחא נפקו בני ישראל בריש גלי לעיני כל מצראי:

(ג) ויסעו מרעמסס בחדש הראשון בחדמאא עשר יום לתחדש הראשון ממחרת הפסח יצאו בני ישראל ביד רמה לעיני כל-מצרים:

אור החיים על התורה – מהדורות בלוס, אברמוביץ

ואחר כך הקדים תבת למסעיהם לתבת למוצאיהם:

ונראה שהכתוב נתבון להודיענו סדר כתיבת המסעות שלא נכתבו ביום אחד אלא על זה הסדר שהתחיל משה לכתב בפנקסו במצות המלך מיום שיצאו ממצרים, על זה הדרך, יום שיצאו ממצרים כתב פסוק ויסעו בני ישראל מרעמסס וגו' ב' כתובים הבאים באחד הכתובים לפניהם עד תבת שפטים, וכשחננו בסכות כתב פסוק ויסעו וגו' ויחנו בסכות, וכשנסעו מסכות כתב ויסעו מסכות, וכשחננו באיתם כתב ויחנו באיתם, וכן על זה הדרך היה כותב כל מסע בזמנו עד שהגיעו לערבוב מואב, ואחר כך אמר ה' אליו שיעברם בתורה בדרך שהיו כתובים אצלו, והוא מה שאמר הכתוב **ויכתב משה את מוצאיהם** פרוש יום שיצאו ממצרים והם ב' הכתובים מוסיפו מרעמסס עד תבת שפטים, ואומרו **למסעיהם** פרוש לסדר כל מסעיהם שנסעו מיום צאתם ממצרים עד סוף המסעות, ואומרו על פי ה' לומר שמכתב הראשון עצמו היה על פי ה' הוא אמר אליו שיהיה כותב והולך, ואומרו **ואלה מסעיהם** וגו' פרוש אלה הם המסעות האמורים שכתב משה **למוצאיהם** כל אחד בזמנו ובקוממו, וזה העתקה: תורה ג

(ג) ויסעו מרעמסס וגו'. הדרך לומר זכרון **בחדש הראשון** ב' פעמים

מספר השלם, ואהרן הוא שושבין השכינה המקריב ומיוחד אליה כל הענפים פיודע בסוד הקרבן: **אשר יצאו מארץ מצרים** לצבאתם. לפי מה שפרשנו כי תבת אלה הגידיה על המסעות המקבירים ופסלה מסעות הגרועים, סמך הכתוב למאמר **אלה מאמר אשר יצאו וגו' לצבאתם**, להעירך כי המקבירים הם אותם שקדמו למרגלים שהם בני ישראל שיצאו **מארץ מצרים לצבאתם** פרוש הצבאות עצמן שיצאו, לשלל מסעות שהיו מזמן המרגלים שלא היו לצבאותם שנגזרה גזרה למות במדבר ומאותה שנה עצמה מתו חלק מהם ולא היה בנמצא הצבאות שיצאו ממצרים, ואומרו **ביד משה ואהרן** פרוש המסעות היו בידם דכתיב בפרשת בהעלתך (ט ב"א) ועל פי ה' יסעו וגו' על פי ה' ביד משה, וסמך עמו אהרן שאהרן הוא התוקע בחצוצרות למסעם לזה שתפו עם משה: תורה ב

(ב) וכתב משה את מוצאיהם וגו'. צריך לדעת מה מודיענו הכתוב במאמר זה, אם לומר שמשה כתבם הלא כל התורה משה כתבה והמסעות הכתובים בתורה מכלל התורה, עוד היה לו לומר וכתב משה את מסעיהם, עוד למה חזר לומר **ואלה מסעיהם** וגו' והלא כבר אמר אלה מסעיהם וגו' עוד למה שנה, בתחלה הקדים לומר **למוצאיהם** ואחר כך אמר **למסעיהם**

הבירה ושברו מלתעות עול ובכרו ברור עצום: וכן זה תכלית המעשה הוא בשנוסעים היו נוסעים עמהם כל הדומה למין הקדש לא בזמן החנייה שעדין לא נעשה עמו דבר, והוא מה שרמזו במאמר **אלה מסעי**, אלה פסל כל המסעות שבעולם שאין מסע כזה שהיו נוסעים עמהם הון קדוש ויקר שאין ערוך אליו, והגם שקדמו האבות ודרכו מקומות ועשו חלקם בברורי ניצוצות, לא הגיעו לגדר זה, ואמר הכתוב עצמו טעם עליו מסעות אלה לפי שהם של בני ישראל **אשר יצאו מארץ מצרים** ונצרכו בכור הברול שהיא ארץ מצרים כאמור וכו' היו נשמותם ראויים לכבד ניצוצי הקדשה בכל המקום אשר יבואו שמה, ועוד **לצבאתם** שהיא שלמות הצבא אשר תשרה עליו השכינה שהוא מספר ס' רבוא ופחות ממספר זה אינו בגדר השלמות:

ותמצא שאמרו ד"ל (בר פ"א, מבילתא יתרו) כי לסבה זו לא נתן ה' התורה לראשונים שלא היה בהם שלמות הצבא שתשרה עליהם שכינה הנקראת צבאות, גם רמז בתבת **לצבאתם** השראת שכינה עמהם, הרי לפניך זכרון עם קדוש וזכרון מספר השלם והשראת השכינה, וכן נגד מחברת הפללות מספר השלם אמר **ביד משה ואהרן**, משה הוא מחברת

(ד) וּמִצָּרִים מְקַבְּרִים אֶת אֲשֶׁר הִכָּה יְהוָה בָּהֶם
כָּל־בְּכוֹר וּבִאֲלֵהֶיֶם עָשָׂה יְהוָה שְׁפָטִים:
תש"י • וּמִצָּרִים מְקַבְּרִים • טְרוּדִים בְּאֲבָלָם.

(ה) וַיִּסְעוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵרַעְמָסִם וַיַּחֲנוּ בְּסֶכֶת:

(ו) וַיִּסְעוּ מִסִּפְתַּי וַיַּחַנּוּ בְּאַתֶּם אֲשֶׁר בְּקֶצֶה הַמִּדְבָּר: וּנְטָלוּ מִסִּפְתַּי וַיִּשְׂרוּ בְּאַתֶּם דֵּי בְסִטֵּר מִדְּבָרָא:

(ו) וַיִּסְעוּ מֵאַתָּם וַיֵּשֶׁב עַל־פִּי הַחִירָת אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי
בְּעַל צִפּוֹן וַיַּחֲנוּ לִפְנֵי מִגְדָּל׃

(ח) וַיִּסְעוּ מִפְּנֵי הַחֵירָת וַיַּעֲבְרוּ בְּתוֹךְ־הַיָּם הַמְּדֻבָּרָה
וַיֵּלְכוּ דֶרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר אֹתָם וַיַּחֲנוּ בַּמְּרָה:

(ט) וַיִּסְעוּ מִמֶּדְבָּרָה וַיָּבֹאוּ אֵילָמָה וּבְאֵילָם שְׁתֵּים עָשָׂרָה עֵינֹת מַיִם וְשִׁבְעִים תְּמָרִים וַיַּחְנוּ-שָׁם:

(י) ויסעו מאילם ויחנו על־ימ־סוף:

(יא) וַיִּסְעוּ מִיַּם־סוּף וַיַּחֲנוּ בַּמִּדְבָּר־סִין:

(יב) וַיִּסְעוּ מִמִּדְבַּר-סִין וַיַּחֲנוּ בְּדִפְקָה:

(יג) וַיִּסְעוּ מִדְּפָקָה וַיַּחֲנוּ בְּאֵלֶיֶשׁ:

(יד) וַיִּסְעוּ מֵאֵלֶיךָ וַיַּחֲנוּ בְּרִפְיָם וְלֹא־הָיָה שָׁם מַיִם
לָעַם לְשִׁתּוֹת:

(טו) וַיִּסְעוּ מֵרִפְיָדָם וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַּר סִינַי:

מִרְעָמָס וְגו' וְלֹא הָיָה צָרִיךְ לִזְמֹר
אֶלֶּא **וַיַּחְנוּ בַּסֶּפֶת**. וְנִרְאָה שֶׁנִּתְּכַנֵּן
לִזְמֹר שֶׁלֹּא הָיָה מִסַּע אַחֵר בֵּין רִעְמָס
לְסִפְתוֹ, וְהוּא מֵה שֶׁסָּמַךְ לִיטְעוֹ וַיַּחְנוּ.
וְזוֹלָת זֶה אִם הָיָה מִתְחִיל וַיַּחְנוּ בַּסֶּפֶת
אֵין הָעֵרָה לָזֶה, וַיְכַמו כּוֹן דִּקְדֹק בְּכָל
הַמַּסְעוֹת לְהַסְמִיךְ הַחֲנִיָּה לְמַסַּע: מִתּוֹרָה

הָרִאשׁוֹן שהוא זמן העֲמֵדָה מִזֶּמֶן, וְעוֹד
לְתוֹסֶפֶת גָּדֹל הַמַּעֲרָכָה בְּטוֹי שֶׁהוּא זֶמֶן
מִלּוֹי הַלְבָּנָה, וְאָמְרוּ **לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן**
לְפִי שָׂאִין גָּדֹר זֶה מוֹרָה עַל רוֹם
הַהֶעֱלָחָה אֶלָּא כִּשְׁהוּא בַּחֹדֶשׁ
הַמַּצְלָח: תורה ד

(ה) וַיִּסְעוּ וְגו' וַיַּחֲנוּ בַּסֶּכֶת. קֶשֶׁה
הָלֹא כִּבְר אָמַר וַיִּסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

הַגֵּם שֶׁהָיָה יָכוֹל לִזְמֹר בְּחִמְשָׁה עֶשְׂרִי יוֹם וּמוֹנֵן הַדָּבָר שֶׁבְּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן מְדַבֵּר בְּכֶתוּב, אִי עַל זֶה הַדָּבָר וַיִּסְעוּ בִּטְ"ו לַחֲדָשׁ הָרִאשׁוֹן, אִילִּי שֶׁרְמִזּוּ מִזֶּה שֶׁאֲמָרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל (שְׁמוֹרָה פט"ו) כִּי חֹדֶשׁ יִנָּסֵן הוּא וְמֵן שִׁמּוֹזֵם שֶׁל יִשְׂרָאֵל עוֹמֵד, גַּם וְמֵן שְׁלֵמוֹת הַהִצְלָחָה בּוֹ הוּא ט"ו בְּחֹדֶשׁ, וְהוּא אֹמְרוּ וַיִּסְעוּ וּג' בְּחֹדֶשׁ

- (מז) וַיִּסְעוּ מִמִּדְבַּר סִינִי וַיַּחֲנוּ בְּקִבְרֹת הַתְּאֻוָּה:
- טז וּנְטְלוּ מִמִּדְבַּר דְּסִינִי וְיִשְׂרָאֵל בְּקִבְרֵי דְמִשְׁאֲלֵי:
- (יז) וַיִּסְעוּ מִקִּבְרֹת הַתְּאֻוָּה וַיַּחֲנוּ בַּחֲצֹרֹת:
- יז וּנְטְלוּ מִקִּבְרֵי דְמִשְׁאֲלֵי וְיִשְׂרָאֵל בַּחֲצֹרֹת:
- (יח) וַיִּסְעוּ מִבַּחֲצֹרֹת וַיַּחֲנוּ בְּרִתְמָה:
- יח וּנְטְלוּ מִבַּחֲצֹרֹת וְיִשְׂרָאֵל בְּרִתְמָה:
- יט"א וַיַּחֲנוּ בְּרִתְמָה • עַל שֵׁם לְשׁוֹן הָרֶעַ שֶׁל מִרְגָּלִים, שְׂנֵאָמֶר (תהלים קכ): "מִה יִתֵּן לָךְ וּמִה יִסִּיף לָךְ לְשׁוֹן רַמְיָה, חֲצִי גָבוֹר שְׁנוּנִים עִם גָּחֲלֵי רִתְמִים".
- (יט) וַיִּסְעוּ מִרִתְמָה וַיַּחֲנוּ בְּרָמֶן פְּרִץ:
- יט וּנְטְלוּ מִרִתְמָה וְיִשְׂרָאֵל בְּרָמֶן פְּרִץ:
- (כ) וַיִּסְעוּ מִרָמֶן פְּרִץ וַיַּחֲנוּ בְּלִבְנָה:
- כ וּנְטְלוּ מִרָמֶן פְּרִץ וְיִשְׂרָאֵל בְּלִבְנָה:
- (כא) וַיִּסְעוּ מִלִּבְנָה וַיַּחֲנוּ בְּרִסָּה:
- כא וּנְטְלוּ מִלִּבְנָה וְיִשְׂרָאֵל בְּרִסָּה:
- (כב) וַיִּסְעוּ מִרִסָּה וַיַּחֲנוּ בְּקֹהֶלֶתָה:
- כב וּנְטְלוּ מִרִסָּה וְיִשְׂרָאֵל בְּקֹהֶלֶתָה:
- (כג) וַיִּסְעוּ מִקֹּהֶלֶתָה וַיַּחֲנוּ בְּהֶרֶשְׁפָּר:
- כג וּנְטְלוּ מִקֹּהֶלֶתָה וְיִשְׂרָאֵל בְּהֶרֶשְׁפָּר:
- (כד) וַיִּסְעוּ מִהֶרֶשְׁפָּר וַיַּחֲנוּ בַּחֲרָדָה:
- כד וּנְטְלוּ מִהֶרֶשְׁפָּר וְיִשְׂרָאֵל בַּחֲרָדָה:
- (כה) וַיִּסְעוּ מִבַּחֲרָדָה וַיַּחֲנוּ בְּמִקְהֶלֶת:
- כה וּנְטְלוּ מִבַּחֲרָדָה וְיִשְׂרָאֵל בְּמִקְהֶלֶת:
- (כו) וַיִּסְעוּ מִמִּקְהֶלֶת וַיַּחֲנוּ בַּתְּחַת:
- כו וּנְטְלוּ מִמִּקְהֶלֶת וְיִשְׂרָאֵל בַּתְּחַת:
- (כז) וַיִּסְעוּ מִתְּחַת וַיַּחֲנוּ בַּתָּרַח:
- כז וּנְטְלוּ מִתְּחַת וְיִשְׂרָאֵל בַּתָּרַח:
- (כח) וַיִּסְעוּ מִתָּרַח וַיַּחֲנוּ בְּמִתְקָה:
- כח וּנְטְלוּ מִתָּרַח וְיִשְׂרָאֵל בְּמִתְקָה:
- (כט) וַיִּסְעוּ מִמִּתְקָה וַיַּחֲנוּ בַּחֲשֻׁמְנָה:
- כט וּנְטְלוּ מִמִּתְקָה וְיִשְׂרָאֵל בַּחֲשֻׁמְנָה:
- (ל) וַיִּסְעוּ מִחֲשֻׁמְנָה וַיַּחֲנוּ בְּמִסְרוֹת:
- ל וּנְטְלוּ מִחֲשֻׁמְנָה וְיִשְׂרָאֵל בְּמִסְרוֹת:
- (לא) וַיִּסְעוּ מִמִּסְרוֹת וַיַּחֲנוּ בְּבִנֵי יַעֲקֹן:
- לא וּנְטְלוּ מִמִּסְרוֹת וְיִשְׂרָאֵל בְּבִנֵי יַעֲקֹן:
- (לב) וַיִּסְעוּ מִבְּנֵי יַעֲקֹן וַיַּחֲנוּ בַּחֲרֵי הַגִּדְגָּד:
- לב וּנְטְלוּ מִבְּנֵי יַעֲקֹן וְיִשְׂרָאֵל בַּחֲרֵי הַגִּדְגָּד:
- (לג) וַיִּסְעוּ מִבַּחֲרֵי הַגִּדְגָּד וַיַּחֲנוּ בְּיִטְבְּתָה:
- לג וּנְטְלוּ מִבַּחֲרֵי הַגִּדְגָּד וְיִשְׂרָאֵל בְּיִטְבְּתָה:
- (לד) וַיִּסְעוּ מִיִּטְבְּתָה וַיַּחֲנוּ בְּעִבְרָנָה:
- לד וּנְטְלוּ מִיִּטְבְּתָה וְיִשְׂרָאֵל בְּעִבְרָנָה:

לה ונטלו מעברנה ושרו בעצין גבר:

(לה) ויסעו מעברנה ויחנו בעצין גבר:

לו ונטלו מעצין גבר ושרו במדברא דצן
היא רקם:

(לו) ויסעו מעצין גבר ויחנו במדברצן הוא קדש:

לז ונטלו מרקם ושרו בהר טורא בסיפי
ארעא דאדום:

(לז) ויסעו מקדש ויחנו בהר ההר בקצה ארץ אדום:

לח וסלק אהרן פתנא להר טורא על מימרא
דזי ומית תמן בשנת ארבעין למפק בני
ישראל מארעא דמצרים בירחא חמשא
פחד לירחא:

(לח) ויעל אהרן הכהן אל-הר ההר על-פי יהוה
וימת שם בשנת הארבעים לצאת בני-ישראל
מארץ מצרים בחדש החמישי באחד לחדש:

כ"י • על-פי ה' • מלמד שמת בנשיקה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יח עמ' 412)

בחרבן הבית כף: מצד אחד, יש חיוב להתאבל על
ירושלים, אף לאידך, הרי דוקא בין המצרים הוא זמן מיוחד
לעסק בהלכות בית הבחירה, שאז מעלה עליו הכתוב כאלו
עוסקים בבנין הבית (תנחומא צו יד). ויש בזה הדגשה
מיוחדת: סבת חרבן בית שני היתה שנאת חנם (יומא ט, ב),
והתקון הוא אהבת חנם: הוי מתלמידיו של אהרן . . .
אוהב את הבירות ומקרבן לתורה.

וימת שם . . . בחדש החמישי באחד לחדש (לג, לח)
מיתת אהרן, שהיתה בראש חדש מנחם-אב, קשורה בחרבן
הבית, שהיה אף הוא בחדש זה, כמאמר רז"ל (ראש השנה
יח, ב) שקולה מיתתו של צדיקים כשופת בית אלקינו.
דהנה, יום מיתת צדיק הוא זמן של בכי ואבלות, אבל יחד
עם זה הוא גם זמן ללמד ממועשיו הטובים וללכת בדרכיו,
שאז, כאשר זרעו בחיים, אף הוא בחיים (תענית ה, ב). ואף

לט ואהרן בר מאה ועשרין וחלת שנין פד
מית בהור טורא:

(לט) ואהרן בן-שלוש ועשרים ומאת שנה במתו
בהר ההר:

מ' ושמע כנענא מלכא דערד והוא יתב
בדרומא בארעא דכנען במיתי בני ישראל:

(מ) וישמע הכנעני מלך ערד והוא יושב בנגב בארץ
כנען בבא בני ישראל:

כ"י • וישמע הכנעני • (ר"ה א) כאן למדך, שמיתת אהרן היא השמועה, שנסתלקו ענני כבוד, וכסבור שנתנה
רשות להלחם בישראל, לפיכך חזר וכתבה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ביאורים לפירוש רש"י ד עמ' 290)

היא, שעמלק יצא למלחמה לא כעמלק, שנתנה לו הודמנות
לפגע בישראל, מחמת סלוק ענני הכבוד, אלא כנעני,
שסבור שנתנה רשות להלחם בהם. הכתוב מלמדנו גדל
חשיבות מיתת אהרן: מיתתו עצמה (לא סלוק ענני הכבוד)
יצרה את הרשם שנתנה רשות להלחם בישראל.

וכסבור שנתנה רשות להלחם בישראל (לג, מ) יש לדיק
בזה, הרי מדבר בעמלק, כפרוש רש"י לעיל (הקת כא, א):
וישמע הכנעני . . . זה עמלק. והרי עמלק הוא רצועת
מדינות לישראל, מזמן בכל עת לפרענות (רש"י שם), והוא
נלחם בישראל גם ברפידים, בחייו של אהרן, ומה הכנעני
שסבור שנתנה רשות להלחם בישראל? אלא כננת רש"י

מא ונטלו מהר טורא ושרו בצלמנה:

(מא) ויסעו מהר ההר ויחנו בצלמנה:

מב ונטלו מצלמנה ושרו בפונין:

(מב) ויסעו מצלמנה ויחנו בפונין:

מג ונטלו מפונין ושרו באבת:

(מג) ויסעו מפונין ויחנו באבת:

(מד) וַיִּסְעוּ מֵאֶבֶת וַיַּחֲנוּ בְּעֵי הָעֵבְרִים בְּגִבּוֹל מוֹאָב: מִדּוּ וַנָּטְלוּ מֵאֶבֶת וַיֵּשְׁרוּ בְּמִגְזַת עֵבְרָאִי בְּתַחֲוֹם מוֹאָב:

כ"ט" – בְּעֵי הָעֵבְרִים • לְשׁוֹן חֲרָבוֹת וְגִלִּים, כְּמוֹ (מִיכָה א): "לְעֵי הַשָּׂדֶה", (תהילים עט): "שְׁמוּ אֶת־יְרוּשָׁלַיִם לְעַיִים".

(מה) וַיִּסְעוּ מֵעֵיִם וַיַּחֲנוּ בְּדִיבֵן גֵּד: מִה וַנָּטְלוּ מִמִּגְזַתָּא וַיֵּשְׁרוּ בְּדִיבֵן גֵּד:

(מו) וַיִּסְעוּ מִדִּיבֵן גֵּד וַיַּחֲנוּ בְּעֵלְמָן דְּבִלְתִּימָה: מִדּוּ וַנָּטְלוּ מִדִּיבֵן גֵּד וַיֵּשְׁרוּ בְּעֵלְמָן דְּבִלְתִּימָה:

(מז) וַיִּסְעוּ מֵעֵלְמָן דְּבִלְתִּימָה וַיַּחֲנוּ בְּהַרֵּי הָעֵבְרִים לִפְנֵי נָבוֹ: מִדּוּ וַנָּטְלוּ מֵעֵלְמָן דְּבִלְתִּימָה וַיֵּשְׁרוּ בְּטוּרֵי דְעֵבְרָאִי דְקָדִם נָבוֹ:

(מח) וַיִּסְעוּ מִהַרֵּי הָעֵבְרִים וַיַּחֲנוּ בְּעֶרְבַת מוֹאָב עַל יַרְדֵּן יִרְחֹו: מִח וַנָּטְלוּ מִטוּרֵי דְעֵבְרָאִי וַיֵּשְׁרוּ בְּמִישְׁרָא דְמוֹאָב עַל יַרְדֵּן דִּירְחֹו:

(מט) וַיַּחֲנוּ עַל־הַיַּרְדֵּן מִבֵּית הַיִּשְׁמָת עַד אֲבֵל הַשָּׁטִים בְּעֶרְבַת מוֹאָב: ס מִט וַיֵּשְׁרוּ עַל יַרְדֵּן מִבֵּית יִשְׁמִית עַד מִישַׁר שָׁטִין בְּמִישְׁרָא דְמוֹאָב:

כ"י" – מִבֵּית הַיִּשְׁמָת עַד אֲבֵל הַשָּׁטִים • כָּאֵן לְמִדָּן שְׁעוֹר מִחֲנֶה יִשְׂרָאֵל י"ב מִיל, דְּאָמַר רַבִּה בַּר בַּר חֲנָה: "לְדִידִי חֲזִי לִי הֵהוּא אֶתְרָא וְכוּ": אֲבֵל הַשָּׁטִים • מִישׁוֹר שֶׁל שָׁטִים "אֲבֵל" שְׁמוֹ.

♦ יום חמישי כ"ח תמוז ♦

(ג) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּעֶרְבַת מוֹאָב עַל־יַרְדֵּן יִרְחֹו לֵאמֹר: נֹמְלִיל יֵי עִם מֹשֶׁה בְּמִישְׁרָא דְמוֹאָב עַל יַרְדֵּן דִּירְחֹו לְמִימַר:

(גא) דִּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן אֶל־אֶרֶץ כְּנָעַן: נֹא מִלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתִימַר לְהוֹן אַרְי אֶתְוֹן עֹבְרִין יַת יַרְדֵּן לְאַרְעָא דְכְנָעַן:

כ"י" – כִּי אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן וְגו' וְהוֹרְשֶׁתֶם וְגו' • וְהָלֹא כְּמָה פְּעָמִים הִזְהַרְוּ עַל כָּךְ? אֵלֹא כָךְ אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה: כִּשְׁאַתֶּם עֹבְרִים בַּיַּרְדֵּן בִּפְשָׁה,

(גב) וְהוֹרְשֶׁתֶם אֶת־כָּל־יִשְׁבֵּי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם וְאַבְדֶּתֶם אֶת כָּל־מִשְׁכֵּיתֶם וְאֵת כָּל־צִלְמֵי מִסְכַּתְהֶם תִּאָּבְדוּ וְאֵת כָּל־בָּמוֹתֶם תִּשְׁמִדוּ: נִב וְתִתְּרַכְוֹן יַת כָּל יְתִבֵּי אֶרְעָא מִן קְדָמִיכוֹן וְתִבְדּוּן יַת כָּל בֵּית סִגְדָתְהוֹן וְיַת כָּל צִלְמֵי מִתְּכַתְהוֹן תִּבְדּוּן וְיַת כָּל בְּמַתְהוֹן תִּשְׁצוּן:

אור החיים על התורה – מהדורת בלוס. אברמוביץ

(גב) וְהוֹרְשֶׁתֶם וְגו'. וְהָגַם שְׁאָמַר הַכְּתוּב בְּד' עֲמִמִּין (דברים כ' טו) לֹא תִחַזֵּק כָּל נִשְׁמָה, כָּאֵן מִדְּבַר הַכְּתוּב חוּץ מִז' עֲמִמִּין הַנִּמְצָאִין שָׁם, וְלָזֶה דִּקְדָק לִזְמַר אֵת כָּל יִשְׁבֵּי הָאָרֶץ לִזְמַר אֲפִלּוּ שְׂאִינִם מִז' עֲמִמִּין. אוֹ אֲפִשֵּׁר

שְׁחוּזָר עַל אִמָּה שְׂאִין כֹּחַ בָּהֶם לְהָרִגֶם שִׁישְׁתִּדְּלוּ לְהוֹרִישָׁם וְלֹא יִנְיָחוּ מִקֵּם בְּאֶרֶץ: תוֹרָה נג

כ"י: «והורשתם וגרשתם. משפלתם. כתרגומו: ידים ורגלים, פדכתיב (ויקרא כ): "ואכן משפית לא בית סגדתהון", על שם שהיו מספכין את הקרקע ברצפת אבנים של שיש להשתחוות עליהם בפשוט

(ג) והורשתם את הארץ וישבתם בה כי לכם נתתי את הארץ לרשת אתה: נג ותתרכון ית יתבי ארעא ותיבתון בה ארי לכון יתבית ית ארעא למינת יתה:

כ"י: «והורשתם את הארץ. והורשתם אותה מיושביה, ואז וישבתם בה» – ותכלו להתקיים בה, ואם לאו – לא ותכלו להתקיים בה.

(ד) והתנחלתם את הארץ בגורל למשפחתכם לרב תרבו את נחלתו ולמעט תמעיט את נחלתו אל אשר יצא לו שמה הגורל לו יהיה למפות אבותיכם תתנחלו: נד ותחסנון ית ארעא בעדבא לזרעיתכון לסגיא תסגון ית אחסנתהון ולזעירי תזעירון ית אחסנתהון לזיפוק לה תמן עדבא די לה יהי לשבטי אבהתכון תחסנון:

כ"י: «אל אשר יצא לו שמה. מקרא קצר הוא זה: אל מקום "אשר יצא לו שמה" הגורל, "לו יהיה". למטות אבותיכם. (ב"ב קי) לפי חשבון יוצאי מצרים. דבר אחר: בשנים עשר גבולין כמנזן השבטים.

(ה) ואם לא תורישו את יושבי הארץ מפניכם והיה אשר תותירו מהם לשבים בעיניכם ולצנינם בצדיכם וצורו אתכם על הארץ אשר אתם יושבים בה: נה ואם לא תתרכון ית יתבי ארעא מן קדמיכון ויהי די תשארון מנהון לסיען נטלן זון לקדליכון ולמשרין מקפנכון ויעיקון לכון על ארעא די אתון יתבין בה:

כ"י: «והיה אשר תותירו מהם. יהיה לכם לרעה. לשבים בעיניכם. ליתדות המנקרים עיניכם. תרגום של יתדות: "סיכא". ולצנינם. פותרים בו

(ו) והיה כאשר דמיתי לעשות להם אעשה לכם: נו ויהי כמא די חשבית למעפד להון אעפד לכון: אעשה

לד (א) וידבר יהוה אל משה לאמר: א ומליל יי עם משה למימר:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(ג) והורשתם את וגו' וישבתם וגו'. רש"י ז"ל פרש שהמצוה היא והורשתם אבל וישבתם הוא הבטחה, ורמב"ן ז"ל פרש שהמצוה היא וישבתם ומכאן סמכו לומר (כתובת ק"י) הכל מעליו לארץ ישראל. ונראה פשוט הכתוב כדברי רש"י ממה שגמר אמר כי לכם וגו' לרשת אתה, ואם הישיבה היא המצוה היה לו לתלות בעקר המצוה ולומר כי לכם וגו' לשבת (נח) ואם לא תורישו וגו' והיה וגו'. לדבריהם ז"ל (מגלה י) שאמרו כל מקום שנאמר והיה הוא לשון שמחה כאן נתפסן לומר שהגם שהם יותירו אותם לצד הרצון והשמחה בהם לצרכיהם הוא מבשרם שיהיו לשבים וגו'. וצורו אתכם על הארץ וגו'. פרוש לא מלבד שיחזיקו בחלק מהארץ

שלא זכיתם בו אלא גם חלק שזכיתם בו אתם וישבתם בו וצורו אתכם על חלק שאתם יושבים בו לומר קומו צאו ממנו, ופרוש תבת על, כדרך אומרו (כ"ד) על אשר מריתם את פי, על אשר לא קדשתם (דברים ל"ב ג'): תורה נה (ו) כאשר דמיתי וגו'. פרוש חשבתי כמצותי זו לכם ואתם לא עשיתם ותשאר מחשבתי עומדת בלא קיום (קטמור) ונאקמורו בהם: תורה א

בפקד ית בני ישראל ותימר להון ארי אתון
עליו לארעא דכנען דא ארעא די תתפלג
לכון באחסנא ארעא דכנען לתחומהא :

(ב) צו את-בני ישראל ואמרת אלהם בְּאֵיִם
אֶל־הָאָרֶץ כְּנָעַן זֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּפְּל לָכֶם בְּנַחֲלָהּ
אֶרֶץ כְּנָעַן לְגַבְלֶתֶיהָ:

נפילה. ו'מדרש אגדה' אומר: על-ידי שהפיל
הקדוש-ברוך-הוא שריהם של שבעים אמות מן
השמים וכפתן לפני משה, אמר לו: ראה, אין בהם
עוד כח!.

כ"ח. זאת הארץ אשר תפל לכם וגו'. לפי שהרבה
מצוות נהגות בארץ ואין נהגות בחוצה לארץ,
הצריך לכתב מצרני גבולי רוחותיה סביב. לומר לך:
מן הגבולים הללו ולפנים, המצוות נהגות. תפל
לכם. על שם שנתחלקה בגורל, נקראת חלוקה לשון

גיהי לכון רוח דרומא ממדברא דצן על
תחומי אדום ויהי לכון תחום דרומא
מספסי ימא דמלחא קדומא :

(ג) והיה לכם פאת-נגב ממדבר-צן על-ידי אדום
והיה לכם גבול נגב מקצה ים-המלח קדמה:

דרך דרומא אל המדבר, והוא שקראו יחזקאל (יחזקאל
ו: "מדבר העמים", לפי שהיו כמה אמות יושבות
בצדו והולכין אצל דרומו מן המערב כלפי מזרח
תמיד, עד שבאו לדרומא של ארץ אדום, ובקשו
ממלך אדום שיעניחם לעבר דרך ארצו ולהכנס לארץ
דרך רחבה, ולא רצה. והצרכו לסבב את כל דרומא
של אדום, עד בואם לדרומא של ארץ מואב, שנאמר
(שופטים יא): "וגם אל-מלך מואב שלח ולא אבה".
והלכו כל דרומא של מואב עד סופה, ומשם הפכו
פניהם לצפון עד שסבבו כל מצר מזרחי שלה
לרחבה; וכשפלו את מזרחה, מצאו את ארץ סיחון
ועוג, שהיו יושבין במזרחה של ארץ כנען והירדן
מפסיק ביניהם; וזהו שנאמר בפתח (שם): "וילך
במדבר ויסב את-ארץ אדום ואת-ארץ מואב, ויבא
ממזרח-שמש לארץ מואב". וכבשו את ארץ סיחון
ועוג, שהיתה בצפונה של ארץ מואב, וקרבו עד
הירדן, והוא כנגד מקצוע צפונית מערבית של ארץ
מואב. נמצא, שארץ כנען שבצד הירדן למערב -
היה מקצוע דרומית-מזרחית שלה אצל אדום.

כ"ח. והיה לכם פאת-נגב. רוח דרומית אשר מן
המזרח למערב. ממדבר-צן. אשר אצל אדום
מתחלת מקצוע דרומית-מזרחית של ארץ תשעת
המטות. כיצד? שלש ארצות יושבות בדרומא של
ארץ-ישראל זו אצל זו: קצת ארץ מצרים, וארץ
אדום כלה, וארץ מואב כלה; ארץ מצרים במקצוע
דרומית-מערבית, שנאמר בפרשה זו: "מעצמון
נחלה מצרים והיו תוצאותיו הימה". ונחל מצרים
היה מהלך על פני כל ארץ מצרים, שנאמר (יהושע יג):
מן-השיחור אשר על-פני מצרים. ומפסיק בין ארץ
מצרים לארץ-ישראל, וארץ אדום אצלה לצד המזרח,
וארץ מואב אצל ארץ אדום בסוף הדרום למזרח,
וכשיצאו ישראל ממצרים, אם רצה המקום לקרב
את בניסתם לארץ, היה מעבירים את הגילוס לצד
צפון ובאין לארץ-ישראל, ולא עשה כן; וזהו שנאמר
(שמות יג): "ולא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים", שהם
יושבים על הים במערכה של ארץ כנען - כענין
שנאמר בפלשתים (צפניה ב): "ישבי חבל הים גוי
כרתים". ולא נחם אותו הדרך, אלא הסבן והוציאם

דינסחר לכון תחומא מדרומא למסקנא
דעקרבס ויעבר לצן ויהון מפקנוהי
מדרומא לרקם גיאה ויפוק לחצר אדר
ויעבר לעצמן :

(ד) ונסב לכם הגבול מנגב למעלה עקרבס ויעבר
צנה והיו תוצאותיו מנגב לקדש ברנע ויצא
חצר-אדר ועבר עצמנה:

"מצרמה". והיו תוצאותיו. קצותיו, בדרומא של
קדש ברנע. ויצא חצר-אדר. מתפשט המצר
ומרחיב לצד צפון של עולם ונמשך עוד באלכסון
למערב ויבא לו לחצר-אדר ומשם לעצמון ומשם
לנחל מצרים. ולשון "נסב" האמור כאן לפי שפתח
"ויצא חצר-אדר", שהתחיל להרחיב משעבר את

כ"ח. ונסב לכם הגבול מנגב למעלה עקרבס.
כל מקום שנאמר "ונסב" או "ויצא" מלמד שלא
היה המצר שנה אלא הולך ויוצא לחוץ. יוצא המצר
ועוקם לצד צפון של עולם באלכסון למערב ועובר
המצר בדרומא של מעלה עקרבס. נמצא מעלה
עקרבס לפנים מן המצר. ועבר צנה. אל צין, כמו

שיעור יומי ליום חמישי כ"ח תמוז ושנים מקרא ואחד תרגום – לד – פרשת מטות-מסעי סט

קָדַשׁ בְּרַנֵּעַ. וְרַחֵב אוֹתָהּ רְצוּעָה שְׁבִלְטָה לְצַד צָפוֹן
הָיְתָה מְקֻדָּשׁ בְּרַנֵּעַ עַד עֶצְמוֹן, וּמִשָּׁם וְהִלָּא נִתְקַצֵּר
הַמִּצָּר וְנִסְבַּ לְצַד הַדְּרוֹם וְכֹא לֹא לְנַחַל מִצְרִים, וּמִשָּׁם
לְצַד הַמַּעְרָב אֶל הַיָּם הַגָּדוֹל, שֶׁהוּא מִצָּר מַעְרָבָה
שֶׁל כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. נִמְצָא, שֶׁנַּחַל מִצְרִים בְּמִקְצוֹעַ
מַעְרָבִית דְּרוֹמִית.

(ה) וְנִסְבַּ הַגָּבֹל מֵעֶצְמוֹן נַחֲלָה מִצְרִים וְהָיוּ תוֹצְאוֹתָיו
הַיָּמָה:
הַיָּמָה תַּחֲנוּמָא מֵעֶצְמוֹן לְנַחֲלָה דְּמִצְרִים
וַיְהִיוּ מִפְּקֻנָּהּ לְיָמָא:

כ"י – וְהָיוּ תוֹצְאוֹתָיו הַיָּמָה • אֶל מִצָּר הַמַּעְרָב, שָׁאִין עוֹד גָּבֹל נֶגֶב מֵאֲרִיף לְצַד הַמַּעְרָב מִשָּׁם וְהִלָּאָה.

(ו) וּגְבֹל יָם וְהָיָה לָכֶם הַיָּם הַגָּדוֹל וְהַיָּהוּה
לָכֶם גְּבֹל יָם:
וּתְחִיבִים מַעְרָבָה וַיְהִי לְכוֹן יָמָא וְכֹא
וּתְחִיבִים דִּין יְהִי לְכוֹן תְּחִיבִים מַעְרָבָה:

כ"י – וּגְבֹל יָם • וּמִצָּר מַעְרָבִי מֵהָיָה? וְהָיָה לָכֶם הַיָּם הַגָּדוֹל • לְמִצָּר. וּגְבֹל • הַנִּסְיָן שֶׁבְּתוֹךְ הַיָּם, אִף
הֵם מִן הַגְּבֹל, וְהֵם אֵימִם שְׁקוּרִין "איזל"ש".

(ז) וְהַיָּהוּה לָכֶם גְּבֹל צָפוֹן מִן־הַיָּם הַגָּדֹל תִּתְּאוּ
לָכֶם הָר הַהָר:
וּדְיָן יְהִי לְכוֹן תְּחִיבִים צְפוֹנָא מִן יָמָא וְכֹא
תְּכִיבִין לְכוֹן לְהָר טוּרָא:

כ"י – גְּבֹל צָפוֹן • מִצָּר צָפוֹן. מִן־הַיָּם הַגָּדֹל תִּתְּאוּ
לָכֶם הָר הַהָר • שֶׁהוּא בְּמִקְצוֹעַ צְפוֹנִית מַעְרָבִית
וְרֹאשׁוֹ מִשְׁפִּיעַ וְנִכְנָס לְתוֹךְ הַיָּם, וְנִשׁ מֵרַחֵב הַיָּם
לְפָנִים הִימָנוּ וְחוּצָה הִימָנוּ. תִּתְּאוּ • תִּשְׁפְּעוּ לָכֶם
לְנִטּוֹת מַמַּעְרָב לְצָפוֹן, אֶל הָר הָהָר. תִּתְּאוּ • לְשׁוֹן
סִבָּה, כְּמוֹ (ד"ה ב' י'): "אֶל־תָּא הָרָצִים", (יחזקאל ט'): "וְתֹאֲרִי
הַשְּׁעָרָה" – הִצִּיעַ, שְׁקוּרִין "אנפנדי"ץ", שֶׁהוּא מִסָּב
וּמִשְׁפָּע.

(ח) מִהָר הַהָר תִּתְּאוּ לְבָא חֲמַת וְהָיוּ תוֹצְאוֹת הַגָּבֹל
צָדְדָה:
מִהָר טוּרָא תְּכִיבִין לְמִטֵּי חֲמַת וְהָיוּ
מִפְּקֻנָּהּ דְּתַחֲנוּמָא לְצָדָה:

כ"י – מִהָר הַהָר • תְּסַבּוּ וְתִלְכוּ אֶל מִצָּר הַצָּפוֹן לְצַד
הַמְּזֻרָה, וְתִפְגְּעוּ ב־"לְבָא חֲמַת" זוֹ אֲנִטּוּכִיא. תוֹצְאוֹת
הַגָּבֹל • סוּפֵי הַגְּבֹל. כָּל מְקוֹם שֶׁנִּמְצָא "תוֹצְאוֹת
הַגְּבֹל", אוֹ הַמִּצָּר כִּלָּה שָׁם לְגִמְרִי וְאִינוּ עוֹבְרִי לְהֵלֶן

(ט) וַיֵּצֵא הַגָּבֹל זִפְרָנָה וְהָיוּ תוֹצְאוֹתָיו חֲצֵר עֵינָן
וְהַיָּהוּה לָכֶם גְּבֹל צָפוֹן:
ט וַיִּפְּקֵי תַחֲנוּמָא לְזִפְרוֹן וְהָיוּ מִפְּקֻנָּהּ
לְחֲצֵר עֵינָן דִּין יְהִי לְכוֹן תְּחִיבִים צְפוֹנָא:

כ"י – וְהָיוּ תוֹצְאוֹתָיו חֲצֵר עֵינָן • הוּא הָיָה סוּף הַמִּצָּר הַצָּפוֹנִי, וְנִמְצָא חֲצֵר עֵינָן בְּמִקְצוֹעַ צְפוֹנִית־מְזֻרָחִית.
וּמִשָּׁם הִתְאַוִּיתֶם לָכֶם אֶל מִצָּר הַמְּזֻרָחִי.

(י) וְהִתְאַוִּיתֶם לָכֶם לְגְבֹל קְדָמָה מִחֲצֵר עֵינָן שְׁפָמָה:
י וּתְכִיבִין לְכוֹן לְתַחֲנוּמָא קְדוּמָא מִחֲצֵר עֵינָן
לְשָׁפָמָה:

כ"י – וְהִתְאַוִּיתֶם • לְשׁוֹן הַסִּבָּה וְנִטְיָה, כְּמוֹ "תִּתְּאוּ". שְׁפָמָה • בְּמִצָּר הַמְּזֻרָחִי, וּמִשָּׁם הִרְבֵּלָה.

(יא) וַיֵּרֶד הַגָּבֹל מִשְׁפָּם הַרְבֵּלָה מִקְדָּם לְעֵין וַיֵּרֶד
הַגָּבֹל וּמִחָה עַל־כִּתְּףָ יָם־כְּנָרֶת קְדָמָה:
יֵא וַיִּחְזוּ תַחֲנוּמָא מִשְׁפָּם לְרִבְלָה מִמְּדִנָּה
לְעֵין וַיִּחְזוּ תַחֲנוּמָא וַיִּמְטִי עַל כִּיף יָם גִּסְרִי
קְדוּמָא:

מן הצפון לדרום באלקסון נוטה לצד מזרח ומתקרב לצד ארץ כנען כנגד ים כנרת ומוסף לצד מזרח של ארץ-ישראל כנגד ים כנרת עד שנזלזל בים המלח, ומשם פלה הגבול בתוצאותיו אל ים המלח, שממנו התחלת מצר מקצוע דרומית מזרחית, הרי סוככת אותה לארבע רוחותיה.

כ"י מקדם לעין • שם מקום, והמצר הולך במזרחו. נמצא העין לפניו מן המצר, ומארץ-ישראל היא. וירד הגבול • כל שהגבול הולך מצפון לדרום, הוא יורד והולך. ומחה על-פתח ים-כנרת קדמה • שיהא ים כנרת תוף לגבול במערב, והגבול במזרח ים כנרת, ומשם יורד אל הירדן, והירדן מושף וקא

יבניות תחומא לירדנא ויהון מפקנזיה לימא דמלחא דא תהי לכוך ארעא לתחומקא סחור סחור:

יגופקיד משה ית בני ישראל למימר דא ארעא די תתחטנון יתה בעדבא די פקיד יי למתן לתשעת שבטין ופלגות שבטא:

ידארי קבילו שבטא דבני ראובן לבית אבהתהון ושבטא דבני גד לבית אבהתהון ופלגות שבטא דמנשה קבילו אחסנתהון:

טו תרין שבטין ופלגות שבטא קבילו אחסנתהון מעברא לירדנא דירחו קדומא מדינקא:

כ"י קדמה מזרחה • אל פני העולם, שהם במזרח, שרוח מזרחית קרויה "פנים" ומערבית קרויה "אחור", לפיכך דרום לימין וצפון לשמאל.

(יב) וירד הגבול הירדנה והיו תוצאותיו ים המלח זאת תהיה לכם הארץ לגבולתיה סביב:

(יג) ויצו משה את-בני ישראל לאמר זאת הארץ אשר תתנחלו אותה בגורל אשר צוה יהוה לתת לתשעת המטות וחצי המטה:

(יד) כי לקחו מטה בני הראובני לבית אבתם ומטה בני-הגדי לבית אבתם וחצי מטה מנשה לקחו נחלתם:

(טו) שני המטות וחצי המטה לקחו נחלתם מעבר לירדן ירחו קדמה מזרחה: פ

♦ יום שישי כ"ט תמוז ♦

טז ומליל יי עם משה למימר:

(טז) וידבר יהוה אל-משה לאמר:

יז אליו שמעת גבריא די יחסנון לכוך ית ארעא אלעזר כהנא ויהושע בר נון:

(יז) אלה שמות האנשים אשר-ינחלו לכם את הארץ אלעזר הכהן ויהושע בן-נון:

אור החיים על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

כי בא להם נחלתם שם כדבריהם שאמרו באה נחלתנו אלינו: תורה טו (טז) שני המטות וגו' לקחו וגו'. נתכונן במאמר זה לומר שנחלתם היתה יחד ממשה מעבר הירדן וגו' ולא חלק משה חלק לכל אחד בפני עצמו: תורה טז

לא בא עם בני גד ובני ראובן יחד לזה יחד לו לקיחה בפני עצמו, וכפי זה מאמר לקחו נחלתם חוזר לחצי שבט מנשה, ולזה הפסיק הכתוב במאמר לבית אבתם בין ב' המטות לחצי שבט מנשה, עוד ירצה בקפל הדברים לומר כי מה שלקחו הוא כפי נחלתם באמת

(יד) כי לקחו מטה וגו'. פרוש נתינת טעם להקודם למה הגביל ד' גבולות הארץ בסדר זה כי לקחו מטה וגו' אבל זולת זה אפשר שהיה ד' מרחיב להם הגבול יותר מהגבולות האמורים בענין: לקחו נחלתם. הדרך לכפל מאמר זה פעם ב', לפי שחצי שבט מנשה

כ"ט אֲשֶׁר-יִנְחִלוּ לָכֶם • בְּשִׁבְלֵכֶם. כָּל נָשִׂיא וְנָשִׂיא אֲפֻטְרוּפּוֹס לְשִׁבְטוֹ, וּמַחֲלָק נַחֲלַת הַשִּׁבְט לְמִשְׁפְּחוֹת וְלִגְבָּרִים, וּבֹרֵר לְכָל אֶחָד וְאֶחָד חֶלֶק הַגּוֹן. וּמֵה שֶׁהֵם עוֹשִׂין יִהְיֶה עֲשׂוּי כָּאֵלּוּ עֲשָׂאוֹם שְׁלוֹחִים. וְלֹא

יִתְכַּן לְפָרֶשׁ "לָכֶם" זֶה, כָּכָל "לָכֶם" שֶׁבְּמִקְרָא, שְׂאֵם-בֶּן הִיָּה לוֹ לְכַתֵּב "נִנְחִילוּ לָכֶם", "יִנְחִלוּ" – מִשְׁמַע שֶׁהֵם נוֹחֲלִים לָכֶם בְּשִׁבְלֵכֶם וּבְמִקְוֵמָכֶם, כְּמוֹ (שמות יד): "ה' יִלְחֶם לָכֶם".

~ נקודות משיחות קודש ~ (ביאורים לפירוש רש"י ד עמ' 297)

כָּל נָשִׂיא וְנָשִׂיא אֲפֻטְרוּפּוֹס לְשִׁבְטוֹ, וּמַחֲלָק נַחֲלַת הַשִּׁבְט לְמִשְׁפְּחוֹת וְלִגְבָּרִים וּבֹרֵר לְכָל אֶחָד וְאֶחָד חֶלֶק הַגּוֹן (יד, יז) יֵשׁ לִשְׂאֵל, מִנֵּיין לוֹ לְרִשׁ"י שֶׁהַנְּשִׂאִים חֲלָקוּ אֶת נַחֲלַת הַשִּׁבְט לְמִשְׁפְּחוֹת, וְלֹא שֶׁחֲלָקוּ אֶת הָאָרֶץ לְשִׁבְטִים? וְיֵשׁ לוֹמַר, דִּהְיָה תַּפְקִידוֹ שֶׁל הַנְּשִׂיא נַחֲלָק לַשָּׂנִים. א. מִצַּד יִשְׂרָאֵל – הוּא שְׁלוֹחֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל לְסַפּוֹק כָּל צִרְכֵּיהֶם, וְדֹאגְתּוֹ מִצַּד תַּפְקִיד זֶה הִיא בַּעֲקָר לְצִרְכֵּי הַכֹּלָל, וּכְדֹרֶךְ הַעוֹלָם, שֶׁכָּל קְבוּץ שֶׁל אָנָּשִׁים מְמַנָּה מְנַהִיג שְׂדוּאָג

לְצִרְכֵּי הַכֹּלָל. ב. מִצַּד הַקְּבִי"ה – הַקְּבִי"ה מְנַה אֹתוֹ (על י"ד מִשְׁחָה) לְהִיּוֹת נָשִׂיא שִׁבְטוֹ, וּמִצַּד מְנוֹי זֶה פִּעֲלָתוֹ פּוֹלָלֶת גַּם אֶת צִרְכֵּי הַפָּרָט, שֶׁהָרִי הוּא נִשְׂיאוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד כְּיָחִיד. וְהֵנָּה, בְּפִסּוֹק נִזְכָּרוּ אֲלֻעֶזֶר וְיִהוֹשֻׁעַ, שֶׁקִּבְּלוּ מְנוֹי מִיָּחָד מֵאֵת ה', וּמִזֶּה לְמַד רִשׁ"י שֶׁאֵף לְגַבִּי הַנְּשִׂאִים כָּךְ: מְדַבֵּר בְּמְנוֹי מִיָּחָד מֵאֵת ה' לְהִיּוֹת מְמַנִּים וּבְעֵלִים' עַל כָּל עֲנִיֵּי הַשִּׁבְט. לָכֵן מִפְּרֶשׁ רִשׁ"י שֶׁכָּל נָשִׂיא הוּא אֲפֻטְרוּפּוֹס לְשִׁבְטוֹ וְהוּא דוֹאָג לְצִרְכֵּיו שֶׁל כָּל יָחִיד כְּפָרָט.

(יח) וְנָשִׂיא אֶחָד נָשִׂיא אֶחָד מִמִּטָּה תִּקְחוּ לְנַחֲלָתְכֶם אֶת-הָאָרֶץ:

יח וְרַבָּא חַד רַבָּא חַד מִשְׁבְּטָא תַּסְבִּין לְאַחֲסָנָא יֵת אַרְעָא:

כ"ט לְנַחֲלָתְכֶם אֶת-הָאָרֶץ • שִׁיָּהָא נוֹחַל וְחוֹלָק אוֹתָהּ בְּמִקְוֵמָכֶם.

יט וְאֵלֶּיךָ שְׁמֹת הָאָנָּשִׁים לְמִטָּה יְהוּדָה כָּלָב בֶּן-יִפְנֶה:

(יט) וְאֵלֶּה שְׁמֹת הָאָנָּשִׁים לְמִטָּה יְהוּדָה כָּלָב בֶּן-יִפְנֶה:

כ וּלְשִׁבְטָא דְבִנְיָ שְׁמֵעוֹן שְׁמוּאֵל בֶּר עֲמִיהוּד:

(כ) וּלְמִטָּה בִּנְיָ שְׁמֵעוֹן שְׁמוּאֵל בֶּן-עֲמִיהוּד:

כא לְשִׁבְטָא דְבִנְיָמִן אֶלִּיָּד בֶּר כְּסִלּוֹן:

(כא) לְמִטָּה בִּנְיָמִן אֶלִּיָּד בֶּן-כְּסִלּוֹן:

כב וּלְשִׁבְטָא דְבִנְיָ דָן רַבָּא בְּקִי בֶן-יִגְלִי:

(כב) וּלְמִטָּה בִּנְיָדָן נָשִׂיא בְּקִי בֶן-יִגְלִי:

כג לְבִנְיָ יוֹסֵף לְשִׁבְטָא דְבִנְיָ מְנַשֶּׁה רַבָּא חֲנִיָּאל בֶּר אֶפְדִּי:

(כג) לְבִנְיָ יוֹסֵף לְמִטָּה בִּנְיָ-מְנַשֶּׁה נָשִׂיא חֲנִיָּאל בֶּן-אֶפְדִּי:

כד וּלְשִׁבְטָא דְבִנְיָ אֶפְרַיִם רַבָּא קִמּוּאֵל בֶּר שִׁפְטָן:

(כד) וּלְמִטָּה בִּנְיָ-אֶפְרַיִם נָשִׂיא קִמּוּאֵל בֶּן-שִׁפְטָן:

כה וּלְשִׁבְטָא דְבִנְיָ זְבוּלֹן רַבָּא אֶלִּיעֶזֶר בֶּר פְּרִיָּה:

(כה) וּלְמִטָּה בִּנְיָ-זְבוּלֹן נָשִׂיא אֶלִּיעֶזֶר בֶּן-פְּרִיָּה:

אור החיים על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

ואֶפְרַיִם עוֹד לוֹמַר כִּי לֹא יִחַס נְשִׂאוֹת לְכָלֵּב עַל יְהוּדָה מִשּׁוּם כְּבוֹד מַלְכוּת שְׁעוֹמֶדֶת מִמֶּנּוּ, וּכְמוֹ כֵּן לְבִנְיָמִין מִשּׁוּם שֶׁמִּמֶּנּוּ מִתְחַלֵּט הַמַּלְכוּת בִּישְׂרָאֵל שְׁהוּא שְׂאוֹל אִישׁ יְמִינִי, וְשִׁמְעוֹן טַעְמּוֹ נְכוּן, כְּדַבְּרֵי גֵאֲוִן: תורה כ

אָחָד: וְרַבָּא יֵשׁ בְּשֵׁם רַבֵּנּוּ נָסִים גֵּאֲוִן כִּי בִיהוּדָה לֹא הִצְרִיךְ כִּי יִדְוַע כָּלֵב לְנָשִׂיא, שֶׁמֵּעוֹן לֹא הָיָה רֹאִי לְנָשִׂיא מִשּׁוּם מַעֲשֵׂה זְמִירָה, בִּנְיָמִין אֶלִּיָּד זֶה אֶלִּיָּד וּבְכָר זֶה לְנִבּוּאָה וְהוֹרְדָה הִיא לוֹ לְקִרּוֹת נָשִׂיא, עַד כָּאן:

יט) לְמִטָּה יְהוּדָה וְגו'. צִרְיָה לְדַעַת לָמָּה נִשְׁתַּנּוּ מִשָּׁה יְהוּדָה וּמִשָּׁה שְׁמֵעוֹן וּמִשָּׁה בִּנְיָמִין שְׁלֹא הוֹפִיר נָשִׂיא בָּהֶם, וְאוּלַּי כִּי לְהִיּוֹתָם סְמוּכִים לְזָכְרוֹן נָשִׂיא אֶחָד נָשִׂיא אֶחָד מוֹכֵן כִּי הֵם נָשִׂאִים וּמִשְׁלָשָׁה וְאֵילָף הַפֶּלַג זָכְרוֹן הַנְּשִׂאוֹת וְהִצְרִיךְ הַכְּתוּב לְזָכְרוֹ בְּכָל

(כו) וּלְמַטֵּה בְנֵי־יִשְׁשָׁכָר נָשִׂיא פְּלִטְיָאֵל בֶּן־עֶזֶן:

כו ולשבט דבני יששכר רבא פלטיאל בר עזן:

(כו) וּלְמַטֵּה בְנֵי־אֶשֶׁר נָשִׂיא אַחִיהוּד בֶּן־שְׁלֹמִי:

כו ולשבט דבני אשר רבא אחיהוד בר שלמי:

(כח) וּלְמַטֵּה בְנֵי־נַפְתָּלִי נָשִׂיא פְּדֵהָאֵל בֶּן־עַמִּיהוּד:

כח ולשבט דבני נפתלי רבא פדהאל בר עמיהוד:

(כט) אֵלֶּה אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לְנַחֵל אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ כְּנָעַן: פ

כט אליו די פקיד יי לאחסנא ית בני ישראל בארעא דכנען:

כ"ט לנחל את בני ישראל. שהם ינחילו אותה להם למחלקותיה.

לה (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּעֶרְבַת מוֹאָב עַל־יַרְדֵּן יְרֵחוֹ לֵאמֹר:

א ומליל יי עם משה במישריא דמואב על ירדנא דירחו למימר:

(ב) צֹו אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָתַנוּ לָלוֹיִם מִנַּחֲלַת אֲחֻזָּתָם עָרִים לְשֹׁבְתֵי וּמִגְרָשׁ לָעָרִים סְבִיבֹתֵיהֶם תִּתְּנוּ לָלוֹיִם:

ב פקד ית בני ישראל ויתנו ללווי מנחלת אחוזתם מאחסנת אחוזתהון קרוין למתב ורנו לקרנא סתגניהון תתנו ללווי:

כ"ט ומגרש. רוח מקום חוץ לעיר סביב להיות לגוי לעיר, ואין רשאין לבנות שם בית ולא לגטע פרום ולא לזרע זריעה.

(ג) וְהָיוּ הָעָרִים לָהֶם לְשֹׁבְתֵי וּמִגְרָשֵׁיהֶם יִהְיוּ לְבַהֲמָתָם וְלָרֶכֶשׁם וְלִכָּל חֵיתָם:

ג ויהיו קרנא להון למתב ורוחיהון יהיו לבעירהון ולקנניהון ולכל חיתיהון:

כ"ט ולכל חיתם. לכל צרכיהם.

(ד) וּמִגְרָשֵׁי הָעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לָלוֹיִם מִקִּיר הָעִיר וְחוּצָה אֵלָּה אִמָּה סְבִיב:

ד ורוחי קרנא די תתנו ללווי מבית קרנא ולקרא אלף אמין סחור סחור:

אור החיים על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

(ב) וְנָתַנוּ לָלוֹיִם וְגו'. פרוש הגם שצוה ה' שלא יהיה ללווי חלק ונחלה בארץ אבל בתורת חסד יתנו להם מתנת חנם ממה שהגיע, כדן שמפרנסים מי שהשיגה [שלא השיגה] ידו, והוא מה שדקדק לומר **ערים לשבת** פרוש לצד ההכרח לשבת בהם וגו', ולזה כפל לומר אחר כך **והיו הערים להם לשבת** להעירך כי מאמר לשבת ראשון היא טעם הנתינה ומאמר והיו הערים להם לשבת הוא לומר לך שצריך שיהיו ראויים לשיבה, ור"ל אמרו (מכות יב, ערך ג')

שבא לומר שהערים יהיו לשיבה שאין עושים עיר מגרש: תורה ג (ג) **ולכל חיתם**. פשוט הכתוב הוא לכל צרכיהם, אלא שלא היה צריך לומר, וכלול הוא בכלל רכושם שאמר הכתוב, ור"ל במסכת מכות (יב, פ"ט) שבה לומר שלא נתנו אלא לחיים ולא לקבורה שאין קוברין בהם אלא הרוצח שבא בו מאמר ה' כי שם תהיה קבורתו. ולדבריהם ז"ל קשה תבת ולכל כיון שלא בא מאמר **ולכל חיתם** אלא למעט קבורת מתים, לחיתם היתה לו לומר כי ולכל משמע שמרבה

בתשמישי המגרש, ומה גם בתוספת וא"ו **ולכל חיתם** רבוי, [ונראה דרצה] ורצה לומר ולכל רבוי, להשכילו שהמעוט הוא, הנשמע מתבת חיתם עצמה, או לפי שנתבון למעט הקבורה הצריך לרבות כל חוץ ממנה. וזה שעור הכתוב **ולכל** מין תשמיש שהוא לחיים הא למדת שלא מעט אלא לקבורה, ואם היה אומר לחיתם היה נשמע שמעט כל שאינו לצורך חיתם לגמרי ויבטו בגדר האסור דברים אחרים לבד הקבורה: תורה ד

כ"י אֶלֶף אִמָּה סָבִיב • (עירובין כא) וְאַחֲרָיו הוּא אוֹמֵר: סָבִיב, וּמָהֶם אֶלֶף הַפְּנִימִיִּים לְמַגְרֵשׁ וְהַחֲצוֹנִים "אֶלְפִים בְּאַמָּה". הָא בִּיצַד? אֶלְפִים הוּא נוֹתֵן לָהֶם לְשָׁדוֹת וּכְרָמִים.

ה וּתְמַשְׁחוּן מִבְּרָא לְקִרְתָּא יֵת רוּחַ קְדוּמָא תְּרִין אֶלְפִין אֲמִין וְיֵת רוּחַ דְּרוּמָא תְּרִין אֶלְפִין אֲמִין וְיֵת רוּחַ מַעְרָבָא תְּרִין אֶלְפִין אֲמִין וְיֵת רוּחַ צְפוֹנָא תְּרִין אֶלְפִין אֲמִין וְקִרְתָּא בְּמַצִּיעָא דִּין יְהִי לְהוֹן רוּחֵי קְדוּנָא:

ו וְיֵת קְדוּנָא דִּי תַתְּנוּן לְלוֹאֵי יֵת שִׁית קְרוּי שְׁזִבּוּתָא דִּי תַתְּנוּן לְמַעְרָק תַּמָּן קְטוּלָא וְעַלִּיהוֹן תַּתְּנוּן אַרְבַּעִין וּמֵרְתִּין קְרוּי:

ז כָּל קְדוּנָא דִּי תַתְּנוּן לְלוֹאֵי אַרְבַּעִין וּמֵרְתִּין קְרוּי יִתְּהוֹן וְיֵת רוּחֵיהוֹן:

ח וְקְדוּנָא דִּי תַתְּנוּן מֵאַחֲזִידַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִן סִגְיַי תַּסְגִּין וּמִן זַעֲרֵי תַזְעִירוּן גְּבֵר כְּפוּם אַחְסָנְתָּה דִּי יַחְסִנּוּן יִתֵּן מִקְרוּוֹהֵי לְלוֹאֵי:

(ה) וּמִדֹּתֶם מִחוּץ לְעִיר אֶת־פֶּאת־קִדְמָה אֶלְפִים בְּאַמָּה וְאֶת־פֶּאת־נֶגֶב אֶלְפִים בְּאַמָּה וְאֶת־פֶּאת־יָם אֶלְפִים בְּאַמָּה וְאֶת פֶּאת צָפוֹן אֶלְפִים בְּאַמָּה וְהָעִיר בַּתְּוֹךְ זֶה יִהְיֶה לָהֶם מִגְרָשֵׁי הָעָרִים:

(ו) וְאֵת הָעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לְלוֹאִים אֵת שְׁש־עָרֵי הַמִּקְלָט אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לָנֶם שָׁמָּה הָרֹצֵחַ וְעַלִּיהֶם תִּתְּנוּ אַרְבָּעִים וּשְׁתֵּים עִיר:

(ז) כָּל־הָעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לְלוֹאִים אַרְבָּעִים וּשְׁמֹנֶה עִיר אֶתְהֶן וְאֶת־מִגְרָשֵׁיהֶן:

(ח) וְהָעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ מֵאַחֲזִידַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֵת הָרֹב תִּרְבּוּ וּמֵאֵת הַמַּעַט תִּמְעִיטוּ אִישׁ כְּפִי נִחְלָתוֹ אֲשֶׁר יִנְחָלוּ יִתֵּן מִעָרָיו לְלוֹאִים: פ

♦ שבת קודש א' מנחם-אב ♦

ט וּמִלִּיל י"ז עִם מֹשֶׁה לְמִימָר:

(ט) וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

י מִלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתִמְמַר לְהוֹן אָרִי אֲתוֹן עֲבָרִין יֵת יִדְרָנָא לְאַרְעָא דְכַנְעַן:

(י) דִּבֹּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי אֲתֶם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן אֶרֶצָה כְּנַעֲנִי:

יא וְתַזְמִינּוּן לְכוּן קְרוּי קְרוּי שְׁזִבּוּתָא יִתְּנוּן לְכוּן וַיַּעֲרוֹק לְתַמָּן קְטוּלָא דִּיקְטוּל נַפְשָׁא בְּשָׁלוֹ:

(יא) וְהַקְרִיתֶם לָכֶם עָרִים עָרֵי מִקְלָט תִּהְיֶינָה לָכֶם וְגַם שָׁמָּה רֹצֵחַ מִבְּהֶנְפֶּשׁ בְּשָׁנָה:

כ"י וְהַקְרִיתֶם • אֵין "הַקְרִיָּה" אֵלֹא לְשׁוֹן הַזְּמָנָה; וְכֵן הוּא אוֹמֵר (בראשית כז): "כִּי הִקְרָה ה' אֵלֵהֶיךָ לְפָנַי".

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הגולין מעלין שָׂכָר, וְכֵן הָעֶלּוּ בְּסוּף הַגּוֹלִין (מבית י"ג) לְכָל הַסְּבָרוֹת, וְסוּבֵר אָנִי שָׂכָן לִי נְדָחָה מִפְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַגּוֹלָה אִם רַבּוּ הַרְצָחִים וְהַעֲרִכּוּ לְשֵׁשׁ עִירוֹת יִדְּחוּ הַלּוֹאִים מֵהֶם שְׁהָרִי הַקְּדִים הַכְּתוּב זְכוּת לְגוֹלִין: תורה ז

הַכְּתוּב בְּזֶה לְתַת זְכוּת שׁוּה לְיִשְׂרָאֵל הַגּוֹלִין וְלַלּוֹאִים שִׂיד כָּלֶן שׁוּה, לְכוּן בְּפִסְטוֹק רֹאשׁוֹן אָמַר זְכוּת לְגוֹלִין שִׁיחִיו שֵׁשׁ עָרֵי מִקְלָט לָהֶם לְדוֹר בָּהֶם, וּבְפִסְטוֹק ב' נָתַן זְכוּת לְלוֹאִים, הָא לְמִדַּת שְׁהֶם שֶׁל לּוֹאִים וְהֶם שֶׁל הַגּוֹלִין וְאֵין

(ו) וְאֵת הָעָרִים וְגו' אֵת שֵׁשׁ עָרֵי הַמִּקְלָט. מִכָּאן מִשְׁמַע כִּי הִשֵּׁשׁ עָרֵי מִקְלָט הֵם לְגוֹלִין וְלֹא לְלוֹאִים, וּמֵאֻמָּרוּ בְּפִסְטוֹק שֶׁאַחַר זֶה שֶׁאָמַר כָּל הָעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לְלוֹאִים מִ"ח מִשְׁמַע שֶׁלֹּא זְכוּת הַלּוֹאִים הֵם גַּם הַשִּׁשָּׁה. וְנִרְאֶה כִּי נִתְּנָה

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשמ"ט ב עמ' 596)

דקליפה', כמבאר בחסידות. **בשגנה** - ביהודי לא שיך חטא במזיד, שהרי כל יהודי רוצה לעשות כל המצוות ולהתרחק מן העברות (רמב"ם הלכות גרושין פ"ב ה"ט).

וְגַם שָׁמָּה רֹצֵחַ מִכָּה נָפֵשׁ בְּשִׁגְגָה (לה, יא) **נָפֵשׁ** - רומז לנפש השנית בישראל (תניא ריש פ"ב), שהיא חלק אלוה ממעל ממש. **מִכָּה נָפֵשׁ** - רומז לחטא ועון, שגורם לשפיכת ה'דם' והחיות של 'אדם דקדושה' ב'אדם

יבוייהו לכוון קרניא לשזבא מגאל דמא ולא ימות קטולא עד דיקום קדם כנשפא לדינא:

(יב) **וְהָיוּ לָכֶם הָעָרִים לְמִקְלָט מִגָּאֵל וְלֹא יָמוּת הָרֹצֵחַ עַד-עֲמֻדוֹ לִפְנֵי הָעֵדָה לְמִשְׁפָּט:**

כ"י - **מגאל** • מפני גואל הדם, שהוא קרוב לנרצח.

יג וקרניא די תתנון שית קרוי שזבומא יהונו לכוון:

(יג) **וְהָעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ שְׁשֶׁ-עָרֵי מִקְלָט תִּהְיֶינָה לָכֶם:**

היו קולטות עד שנבחרו שלש שנתן יהושע בארץ כנען (ספרי).

כ"י - **שש-ערי מקלט** • (מכות ט) מגיד, שאף-על-פי שהבדיל משה בחייו שלש ערים בעבר הידון, לא

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשמ"ו ב עמ' 494)

ובדרך הרמז: מי שנמצא בששת ימי המעשה ומתעסק בעניני חליו, זקוק למצוות תמידיות שישמרו עליו מפני היצר. אבל מי שנמצא ביום השביעי ומקיים מצוות שבת, אין לו צורך פליטת בשש מצוות אלה. ואדרבה, הוא מקיים אותן בדרך נעלית יותר - לא בתור הגנה מפני היצר אלא בעניני קדושה.

שש ערי מקלט תהיינה לכם (לה, יג) 'ספר החנוך' נותן סימן לשש המצוות התמידיות - שש ערי מקלט. ויש לבאר את הקשר בין שש מצוות אלה לערי מקלט, דהנה יצרו של אדם 'עובד' **תמיד**, ללא הפסק, ומוכן אפוא שיש צורך במצוות **תמידיות**, שישמרו על האדם מפני יצרו. והרי גם ערי מקלט מגנות על יהודי מפני 'גואל הדם' - השטן והיצר הרע.

יד ית תלת קרניא תתנון מעברא לירדנא וית תלת קרניא תתנון בארעא דכנען קרוי שזבומא יהונו:

(יד) **את שלש הערים תתנו מעבר לירדן ואת שלש הערים תתנו בארץ כנען ערי מקלט תהיינה:**

נפיש רוצחים, דכתיב (הושע ו): "גלעד קרית פזלי און עקבה מדים".

כ"י - **את שלש הערים וגו'** • (מכות שם) אף-על-פי שבארץ כנען תשעה שבטים וכאן אינן אלא שנים וחצי, השוה מנין ערי מקלט שלהם, משום דבגלעד

טו לכני ישראל ולגירא ולתותבא בניכוון יהונו שית קרניא האלין לשזבא למערוק לתמן כל דיקטול נפשא בשלו:

(טו) **לכני ישראל ולגיר ולתושב בתוכם תהיינה שש-הערים האלה למקלט לגוים שמה כל-מכה נפש בשגנה:**

טז ואם כמן דפרזלא מתיא וקטלה קטולא הוא אתקטלא יתקטל קטולא:

(טז) **ואם-בכלי ברזל הפהו וימת רצח הוא מות יומת הרצח:**

אפלו מחט, לפיכך לא נתנה בו תורה שיעור לכתב בו: "אשר ימות בו". ואם תאמר בהורג בשוגג - הכתוב מדבר, הרי הוא אומר למטה: "או בכל-אבן אשר-ימות בה בלא ראות וגו'". למד על האמורים למעלה, שבהורג במזיד - הכתוב מדבר.

כ"י - **ואם-בכלי ברזל הפהו** • אין זה מדבר בהורג בשוגג הסמוך לו, אלא בהורג במזיד; וכא ללמד, שההורג בכל דבר צריך שיהא בו שיעור פדי להמית, שנאמר בכלם: "אשר-ימות בו" דמתרגמינן: "דהיא כמסת דימות בה", חוץ מן הברזל, שגלוי וידוע לפני הקדוש-ברוך-הוא, שהברזל ממית בכל שהוא,

שיעור יומי לשבת קודש א' מנחם-אב ושנים מקרא ואחד תרגום - לה - פרשת מטות-מסעי עה

(יז) וְאִם בְּאֶבֶן יָד אֲשֶׁר־יָמוּת בָּהּ הִכּוּ וַיָּמָת רֹצֵחַ
הוא מוֹת יוֹמָת הַרֹצֵחַ:
יז וְאִם בְּאֶבֶן דָּמָה דְּמִתְנַסֵּב בִּידָא דְּהִיא כְּמִסַּת
דִּי יָמוּת בָּהּ מִחֵהִי וְקִטְלָה קְטוּלָא הוּא
אַתְקִטְלָא יִתְקַטֵּל קְטוּלָא:

כ"י • בְּאֶבֶן יָד • (ספרי) שֵׁשׁ בָּהּ מֵלֹא יָד. אֲשֶׁר־יָמוּת
בָּהּ • שֵׁשׁ בָּהּ שְׁעוֹר לְהַמִּית, כְּתִרְגוּמוֹ. לְפִי שְׁנָאֻמֵּר
(שמות כא): "וְהִכָּה אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ בְּאֶבֶן" וְלֹא נָתַן בָּהּ
שְׁעוֹר. יָכוֹל כָּל שֶׁהוּא? לִכְךָ נֶאֱמַר: "אֲשֶׁר־יָמוּת
בָּהּ".

(יח) אֹו בְּכָלִי עֵץ־יָד אֲשֶׁר־יָמוּת בּוֹ הִכּוּ וַיָּמָת רֹצֵחַ
הוא מוֹת יוֹמָת הַרֹצֵחַ:
יח אֹו בְּכָלִי דָּמָה דְּמִתְנַסֵּב בִּידָא דְּהִיא כְּמִסַּת
דִּי יָמוּת בָּהּ מִחֵהִי וְקִטְלָה קְטוּלָא הוּא
אַתְקִטְלָא יִתְקַטֵּל קְטוּלָא:

כ"י • אֹו בְּכָלִי עֵץ־יָד • לְפִי שְׁנָאֻמֵּר (שמות כא): "וְכִי
יִכָּה אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ אוֹ אֶת־אֻמָּתוֹ בַּשֶּׁבֶט". יָכוֹל כָּל
שֶׁהוּא? לִכְךָ נֶאֱמַר בְּעֵץ: "אֲשֶׁר־יָמוּת בּוֹ", שִׁיֵּהָ
בּוֹ כְּדִי לְהַמִּית.

(יט) גֵּאֵל הָדָם הוּא יָמָת אֶת־הַרֹצֵחַ בְּפִגְעוֹ־בּוֹ הוּא
יָמָתָנּוּ:
יט גֵּאֵל דְּמָא הוּא יִקְטוּל יָת קְטוּלָא כִּד
אַתְחִיב לָהּ מִן דִּינָא הוּא יִקְטִלָּהּ:
כ"י • בְּפִגְעוֹ־בּוֹ • אֶפְלוּ כְּתוּף עָרִי מְקֻלָּט.

(כ) וְאִם־בְּשִׁנְאָה יִהְיֶה־פָּנּוּ אוֹ־הַשְּׁלִיד עָלָיו בְּצִדִּיהָ
וַיָּמָת:
כ וְאִם בְּשִׁנְאָה דְּחֵהִי אוֹ רִמָּא עֲלוּהִי בְּכִמְנָא
וְקִטְלָה:

כ"י • בְּצִדִּיהָ • כְּתִרְגוּמוֹ "בְּכִמְנָא" בְּמֵאֲרָב.

(כא) אֹו בְּאִיבָה הִכּוּ בִידּוֹ וַיָּמָת מוֹת־יוֹמָת
הַמַּכָּה רֹצֵחַ הוּא גֵּאֵל הָדָם יָמָת אֶת־הַרֹצֵחַ
בְּפִגְעוֹ־בּוֹ:
כא אֹו בְּדִכְבוּ מִחֵהִי בִידָה וְקִטְלָה אַתְקִטְלָא
יִתְקַטֵּל מִחֵהִי קְטוּלָא הוּא גֵּאֵל דְּמָא יִקְטוּל
יָת קְטוּלָא כִּד אַתְחִיב לָהּ מִן דִּינָא:

(כב) וְאִם־בְּפִתַּע בְּלֹא־אִיבָה יִהְיֶה־הַדָּפּוּ אוֹ־הַשְּׁלִיד עָלָיו
כָּל־כְּלִי בְּלֹא צִדִּיהָ:
כב וְאִם בְּתַכְךָ בְּלֹא דִכְבוּ דְּחֵהִי אוֹ רִמָּא
עֲלוּהִי כָּל מִן בְּלֹא כְּמִן לָהּ:

כ"י • בְּפִתַּע • בְּאִנְס. וְתִרְגוּמוֹ "בְּתַכְךָ", שֶׁהִיא סְמוּךְ לוֹ וְלֹא הִיא לוֹ שֶׁהוּא לְהַזְהִיר עָלָיו.

(כג) אֹו בְּכָל־אֶבֶן אֲשֶׁר־יָמוּת בָּהּ בְּלֹא רְאוּת וַיִּפֹּל
עָלָיו וַיָּמָת וְהוּא לֹא־אוֹיֵב לוֹ וְלֹא מִבְּקֵשׁ רַעְתּוֹ:
כג אֹו בְּכָל אֶבֶן דְּהִיא כְּמִסַּת דִּי יָמוּת בָּהּ
בְּלֹא חֲזִי וְרִמָּא עֲלוּהִי וְהוּא לֹא סְגִי
לָהּ וְלֹא תַבַּע בִּישְׁתָּהּ:

כ"י • אֹו בְּכָל־אֶבֶן אֲשֶׁר־יָמוּת בָּהּ • הִכּוּ. בְּלֹא רְאוּת • שְׁלֹא רָאָהוּ. וַיִּפֹּל עָלָיו • (מכות יא) מִכָּאן אָמְרוּ:
הַהוּרַג דִּרְךָ יְרִידָה, גּוֹלָה. דִּרְךָ עֲלֶיהָ, אִינוּ גּוֹלָה.

(כד) וְשִׁפְטוֹ הָעֵדָה בֵּין הַמַּכָּה וּבֵין גֵּאֵל הָדָם עַל
הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלֶּה:
כד וַיִּדְוִנוּן כְּנִשְׁתָּא פִין מִחֵהִי וּבֵין גֵּאֵל דְּמָא
עַל דִּינָא הָאֵלִין:

כה וישבון בנשמתא ית קטולא מיד גאל
דמא ויחבון יתה בנשמתא לקרית שזבותה
די ערק לתמן ויתב בה עד דימות פהנא
רבא די רבי יתה במשח קודשא :

(כה) וְהָצִילוּ הָעֶדָה אֶת־הָרֹצֵחַ מִיַּד גֹּאֵל הַדָּם
וְהָשִׁיבוּ אוֹתוֹ הָעֶדָה אֶל־עִיר מִקְלָטוֹ אֲשֶׁר־נָס שָׁמָּה
וַיֵּשֶׁב בָּהּ עַד־מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל אֲשֶׁר־מָשַׁח אוֹתוֹ
בְּשֶׁמֶן הַקֹּדֶשׁ:

אָלֹא כְמוֹ: "אֲשֶׁר מָשַׁח הַמּוֹשֵׁחַ אוֹתוֹ בְּשֶׁמֶן הַקֹּדֶשׁ".
ורבנותינו דרשוהו ב'מסכת מכות' לראית דבר, ללמד
שאם עד שלא נגמר דינו, מת כהן גדול ומנו אחר
תחתיו, ולאחר מכאן נגמר דינו, חוזר במיתתו של
שני, שנאמר: "אֲשֶׁר־מָשַׁח אוֹתוֹ", וכי הוא מִשַּׁח
לכהן, או הכהן מִשַּׁח אוֹתוֹ? אָלֹא לְהַבִּיא אֶת הַנִּמְשָׁח
בְּיָמָיו, שְׂמִיחָוּרָו בְּמִיתָתוֹ (מכות יא ב).

כ"י • עַד־מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל • שֶׁהוּא בֹא לְהַשְׁרוֹת
שְׂכִינָה בְּיִשְׂרָאֵל וּלְהַאֲרִיךְ יְמֵיהֶם, וְהָרֹצֵחַ בֹּא לְסַלֵּק
אֶת הַשְׂכִּינָה מִיִּשְׂרָאֵל וּמַקְצֵר אֶת יְמֵי הַחַיִּים, אֵינוֹ
כְּדַאי שֶׁיְהִי לִפְנֵי כֹהֵן גָּדוֹל. דָּבָר אַחֵר: לְפִי שֶׁהִיא
לוֹ לַכֹּהֵן גָּדוֹל לְהַתְּפִלָּל שְׁלֹא תִאָּרַע תְּקֵלָה זוֹ לְיִשְׂרָאֵל
בַּחַיִּי. אֲשֶׁר־מָשַׁח אוֹתוֹ בְּשֶׁמֶן הַקֹּדֶשׁ • לְפִי פְּשׁוּטוֹ,
מִן הַמַּקְרָאוֹת הַקְּצָרִים הוּא, שְׁלֹא פִּירֵשׁ מִי מָשַׁחוּ,

כו ויאם מפק מפק קטולא ית תחום קרית
שזבותה די ערק לתמן :

(כו) וְאִם־יֵצֵא יֵצֵא הָרֹצֵחַ אֶת־גְּבוּל עִיר מִקְלָטוֹ אֲשֶׁר
יָנוֹס שָׁמָּה:

כו וישפח יתה גאל דמא מברא לתחום
קרית שזבותה ויקטול גאל דמא ית קטולא
לית לה דמא :

(כו) וּמֵצֵא אוֹתוֹ גֹּאֵל הַדָּם מִחוּץ לְגְבוּל עִיר מִקְלָטוֹ
וְרֹצֵחַ גֹּאֵל הַדָּם אֶת־הָרֹצֵחַ אֵין לוֹ דָּם:

כ"י • אֵין לוֹ דָּם • (מכות ז) הָרִי הוּא כְּהוֹרֵג אֶת הַמֵּת שְׁאִין לוֹ דָּם.

כח ארי בקרית שזבותה יתב עד דימות
פהנא רבא ובתר דימות פהנא רבא יתוב
קטולא לארע אחסנתה :

(כח) כִּי בְּעִיר מִקְלָטוֹ יֵשֶׁב עַד־מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל
וְאַחֲרֵי־מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל יָשׁוּב הָרֹצֵחַ אֶל־אֶרֶץ
אֲחֻזָּתוֹ:

כט ויהיו אליו לכוין לגזרת דין לדריכון בכל
מותבניכון :

(כט) וְהָיוּ אֵלָיו לָכֶם לַחֲקֹת מִשְׁפָּט לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל
מוֹשְׁבֹתֵיכֶם:

כ"י • כָּל מוֹשְׁבֵיכֶם • לְמַד שֶׁתִּהְיֶה סִנְהֶדְרִין [קְטָנָה] נוֹהֶגֶת בַּחוּצָה־לָאָרֶץ כָּל זְמַן שְׁנוֹהֶגֶת בָּאָרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

ל כל דיקטול נפשא לפום סהדין וקטול ית
קטולא וסהיד חד לא יסהד באגוש למקטל :

(ל) כָּל־מִפְּה־נֶפֶשׁ לְפִי עֵדִים יִרְצַח אֶת־הָרֹצֵחַ וְעַד
אַחֵר לֹא־יַעֲנֶה בְּנֶפֶשׁ לָמוֹת:

כ"י • כָּל־מִפְּה־נֶפֶשׁ וְגו' • הַבֹּא לְהַרְגוֹ עַל שֶׁהָפַח אֶת הַנֶּפֶשׁ. לְפִי עֵדִים יִרְצַח • שֶׁעִידוֹ שֶׁבְּמִזִּיד וּבְהִתְרָאָה
הָרָגוֹ.

לא ולא תקבלון ממון על אנש קטול די הוא
חבי למקטל ארי אתקטלא יתקטל :

(לא) וְלֹא־תִקְחוּ כֶּפֶל לְנֶפֶשׁ רֹצֵחַ אֲשֶׁר־הוּא רָשָׁע
לָמוֹת בִּי־מוֹת יוֹמָת:

כ"י • וְלֹא־תִקְחוּ כֶּפֶר • (מכות לו) לֹא יִפְטֹר בְּמִמּוֹן.

(לב) וְלֹא-תִקְחוּ כֶּפֶר לָנוּס אֶל-עִיר מִקְלָטוֹ לָשׁוּב לַשַּׁבֹּת בְּאַרְצָךְ עַד-מֹות הַכֹּהֵן:

"שוב" על מי ששָׁב כְּכֹר, ו"מול" על מי שְׁמַל כְּכֹר, בֵּן תֹאמֶר "לָנוּס" על מי שָׁנָס כְּכֹר, וקֹרְהוּ "נוֹס", כְּלוּמֶר מְכָרָה. וְאִם תֹאמֶר "לָנוּס" - לְכָרָה, וּתְפָרְשֶׁהוּ: לֹא תִקְחוּ כֶּפֶר לָמִי שֵׁישׁ לוֹ לְכָרָה, לְפָטְרוֹ מִן הַגְּלוּת, לֹא יִדְעֵתִי הֵיאָךְ יֵאָמֶר: "לָשׁוּב לַשַּׁבֹּת בְּאַרְצָךְ", הָרִי עֲדִין לֹא נָס, וּמֵהִיכֵן יָשׁוּב?.

כִּי לֹא-תִקְחוּ כֶּפֶר לָנוּס אֶל-עִיר מִקְלָטוֹ. לָמִי שָׁנָס אֶל עִיר מִקְלָטוֹ, שֶׁהָרָג בְּשׁוּגָג, אֵינוֹ נִפְטָר מִגְּלוּת בְּמִמּוֹן לִתֵּן כֶּפֶר לָשׁוּב לַשַּׁבֹּת בְּאַרְצָךְ בְּטָרֶם יָמוּת הַכֹּהֵן. לָנוּס. כְּמוֹ לָנוּס (בְּשׂוּאָה וּבְקִמְצָה), כְּמוֹ (מִיכָה ב): "שׁוּבִי מִלְחָמָה" - שֶׁשָּׁבוּ מִן הַמִּלְחָמָה. וְכֵן (צִפְנִיָּה ג) "נוֹגִי מִמּוֹעֵד", וְכֵן (יִרְמְיָה ה) "כִּי מָלִים הָיוּ". בְּאִשֶּׁר תֹאמֶר

לֹא יִלָּא תִחְיֶינָה יְת אֶרְעָא דִּי אַתּוֹן בִּיה אַרִי דְמָא הוּא מְחִיב יְת אֶרְעָא וְלֹאֲרְעָא לֹא מְתַכְפֵּר עַל דִּם וְכִי דִאֲתִשֵּׁד בִּיה אֱלֹהֵן בְּדִם אֲשֶׁדָּה:

(לג) וְלֹא-תִחְיֶינָה יְת אֶרְעָא דִּי אַתּוֹן בִּיה כִּי הָדָם הוּא יִחְיֶינָה יְת אֶרְעָא דִּי אַתּוֹן בִּיה לֹא יִכְפֹּר לָדָם אֲשֶׁר שָׁפַךְ-בָּהּ כִּי-אִם בְּדָם שָׁפַכוּ:

כִּי לֹא-תִחְיֶינָה יְת אֶרְעָא דִּי אַתּוֹן בִּיה, כִּי הָדָם הוּא יִכְפֹּר לָדָם אֲשֶׁר שָׁפַךְ-בָּהּ.

לֹא יִלָּא תִסְאָבוֹן יְת אֶרְעָא דִּי אַתּוֹן יְתִיבִין בִּיה דִּי שְׂכִינְתִּי שְׂרִיא בְּגוּיָה אַרִי אָנָּה יִי דְשִׁכְנִיתִי שְׂרִיא בְּגוּיָה יִשְׂרָאֵל:

(לד) וְלֹא תִטְמֵא אֶת-הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם יֹשְׁבִים בָּהּ אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁכֵן בְּתוֹכָהּ כִּי אֲנִי יְהוָה שֹׁכֵן בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: פ

כִּי אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁכֵן בְּתוֹכָהּ. שְׁלֹא תִשְׁכְּנוּ אוֹתִי בְּטִמְאָתָהּ. כִּי אֲנִי ה' שֹׁכֵן בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. אִף בְּזִמְנֵן שֶׁהֵם טְמֵאִים, שְׂכִינָה (שְׂרוּיָה) בִּינֵיהֶם.

א וְקִרְבֵּי רִישֵׁי אֲבֹהֵת לְזִרְעִית בְּנֵי גִלְעָד בְּרִי מְכִיר בְּרִי מְנַשֶּׁה מְזִרְעִית בְּנֵי יוֹסֵף וּמְלִילוֹ קָדֶם מֹשֶׁה וְקָדֶם רַבְרִבְנָא רִישֵׁי אֲבֹהֵת לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

(א) וַיִּקְרְבוּ רָאשֵׁי הָאָבוֹת לְמִשְׁפַּחַת בְּנֵי-גִלְעָד בְּרִי-מְכִיר בְּרִי-מְנַשֶּׁה מִמִּשְׁפַּחַת בְּנֵי יוֹסֵף וַיִּדְבְּרוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וּלְפְנֵי הַנְּשָׂאִים רָאשֵׁי אָבוֹת לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

ב וַיֹּאמְרוּ יְת רַבּוּנֵי פְקִיד יִי לְמַתָּן יְת אֶרְעָא בְּאַחְסָנָא בְּעַדְכָּא לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל וּרְבּוּנֵי אַתְפָּקֶד בְּמִימְרָא דִּי לְמַתָּן יְת אַחְסָנָא צִלְפָּחֶד אַחוּנָא לְבִנְתָּהּ:

(ב) וַיֹּאמְרוּ אֶת-אֲדֹנָי צִוָּה יְהוָה לָתֵת אֶת-הָאָרֶץ בְּנַחֲלָה בְּגוֹרָל לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲדֹנָי צִוָּה בִּיהוָה לָתֵת אֶת-נַחֲלַת צִלְפָּחֶד אַחִינוּ לְבִנְתּוֹ:

ג וַיְהִי־לְחַד מִבְּנֵי שְׁבִטָּא דְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְנִשְׁיָן וְתַמְנַע אַחְסָנִתְהוֹן מֵאַחְסָנָא אֲבֹהֵתָא וְתַמְנַע עַל אַחְסָנָא שְׁבִטָּא דִּי תַהוֹנִין לְהוֹן וּמַעַבֵּד אַחְסָנִתְהוֹן תַּמְנַע:

(ג) וְהָיוּ לְאַחֵד מִבְּנֵי שְׁבִטֵי בְנֵי-יִשְׂרָאֵל לְנָשִׁים וְנִגְרָעָה נַחֲלַתָּן מִנַּחֲלַת אֲבֹתֵינוּ וְנוֹסַף עַל נַחֲלַת הַמִּטָּה אֲשֶׁר תַּהֲיִינָה לָהֶם וּמִגֹּרֶל נַחֲלַתָּנוּ יִגְרַע:

כִּי וְנוֹסַף עַל נַחֲלַת הַמִּטָּה. שֶׁהָרִי בְּנֵה יוֹרְשָׁה, וְהַבֵּן מִתִּיחַס עַל שְׁכֵט אָבִיו.

ד וְאִם יְהִי יוֹבֵלָא לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְתַמְנַע אַחְסָנִתְהוֹן עַל אַחְסָנָא שְׁבִטָּא דִּי תַהוֹנִין לְהוֹן וּמֵאַחְסָנָא שְׁבִטָּא דְאֲבֹהֵתָא יִתְמַנַּע אַחְסָנִתְהוֹן:

(ד) וְאִם-יְהִיָּה הַיֵּבֶל לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנוֹסַפָּה נַחֲלַתָּן עַל נַחֲלַת הַמִּטָּה אֲשֶׁר תַּהֲיִינָה לָהֶם וּמִנַּחֲלַת מִטָּה אֲבֹתֵינוּ יִגְרַע נַחֲלַתָּן:

וְאֵם־יְהִיָּה הַיֵּבֶל • מִכָּאן הָיָה רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: וְאֵפְלוּ אִם יְהִיָּה הַיֵּבֶל, לֹא תַחֲזֹר הַנַּחֲלָה לְשִׁבְטוֹ, עַתִּיד הַיֵּבֶל שִׁפְסֵק. וְאֵם־יְהִיָּה הַיֵּבֶל • כְּלוּמַר אֵין זוֹ מְכִירָה שְׁחוּזָה בַּיֵּבֶל, שֶׁהִרְשָׁה אֵינָה חוּזָה,

הַיִּפְקִיד מֹשֶׁה יְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל מִימָרָה
דִּי לְמִימָר יֵאוֹת שְׁבִטָא דְּבְנֵי יוֹסֵף
מִמְלָלִין:

וְדִין פִּתְגָמָא דִּי פִקִּיד יְיָ לְבִנְתָּ צִלְפָּחָד
לְמִימָר לְדַמְתִּין בְּעִינֵיהוֹן תְּהוֹנִין לְנִשִּׁין בְּרַם
לְזַרְעִית שְׁבִטָא דְּאִבֵּיהֶן תְּהוֹנִין לְנִשִּׁין:

וְלֹא תִסְחַר אַחֲסָנָא לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִשְׁבִּטָא
לְשְׁבִטָא אָרִי גִבֹּר בְּאַחֲסָנָת שְׁבִטָא
דְּאִבְהֵתוּהִי יִדְבָּקוֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

ח וְכָל בְּרֵתָא דִּרְתַּת אַחֲסָנָא מִשְׁבִּטָא דְּבְנֵי
יִשְׂרָאֵל לְחַד מְזַרְעִית שְׁבִטָא דְּאִבְהֵתָא תְּהִי
לְאִנְתוֹ בְּדִיל דִּי יִתְּרוֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל גִּבֹּר
אַחֲסָנָת אִבְהֵתוּהִי:

ט וְלֹא תִסְחַר אַחֲסָנָא מִשְׁבִּטָא לְשְׁבִטָא
אַחֲרָנָא אָרִי גִבֹּר בְּאַחֲסָנָתָהּ יִדְבָּקוֹן שְׁבִטָא
דְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

י כִּמָּא דִּי פִקִּיד יְיָ יְת מֹשֶׁה בֶּן עֲבָדוֹ בְּנֵת
צִלְפָּחָד:

(ה) וַיֵּצֵא מֹשֶׁה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל־פִּי יְהוָה לֵאמֹר
כֵּן מַטֵּה בְנֵי־יוֹסֵף דְּבָרִים:

(ו) זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לְבָנוֹת צִלְפָּחָד לֵאמֹר
לְטוֹב בְּעִינֵיהֶם תְּהִינָה לְנָשִׁים אַף לְמִשְׁפַּחַת מַטֵּה
אֲבֵיהֶם תְּהִינָה לְנָשִׁים:

(ז) וְלֹא־תִסָּב נַחֲלָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִמַּטֵּה אֶל־מַטֵּה
כִּי אִישׁ בְּנַחֲלַת מַטֵּה אֲבֹתָיו יִדְבָּקוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל:

(ח) וְכָל־בֵּת יִרְשֶׁת נַחֲלָה מִמַּטּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְאַחַד
מִמִּשְׁפַּחַת מַטֵּה אָבִיהָ תְּהִיָּה לְאִשָּׁה לְמַעַן יִירָשׁוּ
בְנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ נַחֲלַת אֲבֹתָיו:

טז וְכָל־בֵּת יִרְשֶׁת נַחֲלָה • שְׁלֹא הָיָה בֶּן לְאִבְיָה.

(ט) וְלֹא־תִסָּב נַחֲלָה מִמַּטֵּה לְמַטֵּה אַחֵר כִּי־אִישׁ
בְּנַחֲלָתוֹ יִדְבָּקוּ מַטּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

(י) כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ בָנוֹת צִלְפָּחָד:

אור החיים על התורה – מהדורות בלוס, אברמוביץ

קדם לזה: תורה י
(י) כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה בֶּן עֲשׂו.
צִרִיף לְדַעַת לְמַה שֶׁנָּה הַכְּתוּב
מֵאִמֵּר זֶה מִסְדֵּר הַרְגִּיל שֶׁמִּקְדִּים
הַמַּעֲשֶׂה וְאַחֵר כִּי יֵאֵמַר כַּאֲשֶׁר צִוָּה
וְכֵאֵן הַקְדִּים מֵאִמֵּר כַּאֲשֶׁר וְגו'. וְאַחֵר
כִּי אָמַר בֶּן עֲשׂו:
וְנִרְאָה כִּי לְפִי שֶׁ' עָשָׂה לָהֶם יִתְרוֹן
לְבָנוֹת צִלְפָּחָד וּמַעֲלָה וְהִתִּיר
לָהֶם לְנָשָׂא לְכָל אָדָם וְהוֹצִיָּאָם מִכָּל
מִצְוֵה הַכְּלָלִית, כֵּא הַכְּתוּב לְהוֹדִיעֵנו
שֶׁהִגֵּם שׁו' עָשָׂה הַבְּחִירָה בְּיָדָם אֵף עַל
פִּי כֵן לֹא עָשׂו אֲלָא בְּמִצְוֹת הַמֶּלֶךְ לְעַם
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְהוּא אוֹמְרוֹ כַּאֲשֶׁר צִוָּה
וְגו'. פְּרוֹשׁ בְּמִצְוֵה הַכְּלָלִית כֵּן עָשׂו וְלֹא
כִּרְשִׁיוֹן שֶׁנָּתַן לָהֶם, וְלֹא אִם הָיָה אוֹמֵר

צִלְפָּחָד לֹא נִכְלָל בְּגִדְרָה גִּזְרֵת מִשְׁפָּט
זֶה, וְהוּא אוֹמְרוֹ זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה
ה' לְבָנוֹת צִלְפָּחָד שֶׁהִרְשִׁית בְּיָדָם לְטוֹב
בְּעִינֵיהֶם וְגו', וְדִקְדַּק לוֹמַר זֶה לוֹמַר
וְלֹא אַחֵר שְׁלֹא עָשָׂה ה' מַעֲלָה זוֹ
כִּרְשִׁיוֹן זֶה אֲלָא לָהֶם, וְהוּא מֵה שֶׁרָמַז
בְּאוֹמְרוֹ בְּנוֹת צִלְפָּחָד לֵאמֹר שְׂאִין
לְתַבַּת לֵאמֹר מִשְׁמַעוֹת, וְלִדְרַבְּנֵי יְכוֹן
לוֹמַר כִּי בֵּא הָאֱלֹהִים בְּמֵאֵמֶר זֶה
לְרוֹמֵם כְּבוֹדָם: תורה ז
(ט) וְלֹא תִסָּב נַחֲלָה מִמַּטֵּה וְגו'. טַעַם
שֶׁכִּפֵּל הַמֵּאֵמֶר עֲצָמוֹ שְׂאֵמֶר בְּסִמּוּךְ
וְלֹא תִסָּב וְגו', לְפִי מֵה שֶׁכְּתִבְתִּי בְּסִמּוּךְ
שְׂאִין זֶה אֲלָא עֲצָה טוֹבָה, כֵּא מֵאֵמֶר
ב' לְחִיּוֹב לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שְׂאֵלֵיהֶם
כֵּאֵה מִצְוֹת וְכָל בֵּת יִרְשֶׁת וְגו' הַאֲמִירָה

(ה) וַיֵּצֵא מֹשֶׁה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגו'.
פְּרוֹשׁ שֶׁצִּוָּה אוֹתָם עַל פִּי ה' שֶׁצִּוָּהוּ
לֵאמֹר לְיִשְׂרָאֵל וּמֵה צִוָּה, בֶּן מֹשֶׁה בְּנֵי
יוֹסֵף וְגו'. פְּרוֹשׁ שֶׁבֵּאָה הַמִּצְוָה מֵה'
שֶׁטַעֲנָתָם וְדִבְרֵיהֶם אָמַת, וְהַכּוֹנֵה בְּזֶה
לְכָבוֹד וְלִתְפָּאֶרֶת בְּנֵי יוֹסֵף: תורה ו
(ו) זֶה הַדָּבָר. אוֹמְרוֹ זֶה הַדָּבָר, יִתְבָּאֵר
עַל פִּי מֵה שְׂאֵמְרוֹ בְּמִסְכַּת כְּבֵא
בְּתָרָא (כִּי), וְזֶה לְשׁוֹנֵם בְּנוֹת צִלְפָּחָד
הַתִּירוֹ (לְנָשָׂא לְכָל מִי שִׁירָא) [לְהַנְשֵׂא לְכָל
הַשְּׁבִטִּים] שְׂאֵמֶר לְטוֹב בְּעִינֵיהֶם וְגו'.
אֲלָא מֵה אֲנִי מִקִּים אֵף לְמִשְׁפַּחַת מַטֵּה
אֲבֵיהֶם וְגו'. עֲצָה טוֹבָה וְכו', עַד כֵּאֵן.
וְהוּא אוֹמְרוֹ זֶה הַדָּבָר פְּרוֹשׁ לְפִי שֶׁקִּדַּם
וְאָמַר בֶּן מֹשֶׁה בְּנֵי יוֹסֵף דְּבָרִים, שֶׁהִדִּין
עִמָּם, וְחוּר וּפְרַשׁ שְׁדִין זֶה שֶׁל בְּנוֹת

שיעור יומי לשבת קודש א' מנחם-אב ושנים מקרא ואחד תרגום - לו - פרשת מטות-מסעי עט

(יא) וַתֵּיָּיֶנּה מַחֲלָה תִרְצָה וְחַגְלָה וּמִלְכָּה וְנָעָה
בְּנֹת צִלְפָּחָד לְבָנֵי דֹדֶיהֶן לְנָשִׁים:
יא וְהָוָא מַחֲלָה תִרְצָה וְחַגְלָה וּמִלְכָּה וְנָעָה
בְּנֹת צִלְפָּחָד לְבָנֵי אַחֵי אֲבוֹהֶן לְנָשִׁין:

נשי"א מַחֲלָה תִרְצָה וְגו' • (ב"ב ק"ב) כָּאן מִנָּאן לְפִי גְדֻלַּתָּן זֶה מִזֵּו בְּשָׁנִים וְנָשָׂאוֹ כְּסֹדֶר תּוֹלְדוֹתָן. וּבְכָל הַמִּקְרָא
מִנָּאן לְפִי חֻמְתָּן; וּמַגִּיד, שֶׁשְּׂקוּלוֹת זֶה כְּזֶה.

(יב) מִמִּשְׁפַּחַת בְּנֵי־מִנְשֶׁה בֶן־יוֹסֵף הָיוּ לְנָשִׁים וַתְּהִי
נַחֲלָתָן עַל־מִטָּה מִשְׁפַּחַת אֲבוֹהֶן:
יב מִמִּזְרַעֲיַת בְּנֵי מִנְשֶׁה בֶר יוֹסֵף הָוָא לְנָשִׁין
וְהָיוּ אֲחִסְנָתָהֶן עַל שְׂבָטָא זְרַעֲיַת אֲבוֹהֶן:

(יג) אֵלֶּה הַמִּצְוֹת וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
בְּיַד־מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעֶרְבַת מוֹאָב עַל יַרְדֵּן
יְרֵחוֹ:
יג אֵלֶּין פְּקוּדֵיָא וְדִינֵיָא דִּי פְקִיד יְיָ בִּידָא
דְּמֹשֶׁה לְוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִישְׁרֵיָא דְּמוֹאָב
עַל יַרְדֵּנָא דִּירְחוֹ: חֲזַק

חֲזַק חֲזַק וְנִתְחַזַּק

קל"ב פסוקים, חול"ה מחל"ה סימן. חסלת פרשת מסעי

ההפטרות לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים ערה - רפג

אור החיים על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

וַיַּעֲשׂוּ בְּנֹת צִלְפָּחָד וְגו' כְּאֲשֶׁר צִוָּה, אֵלֶּה הַמִּצְוֹת וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
בְּיַד־מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעֶרְבַת מוֹאָב עַל יַרְדֵּן יְרֵחוֹ:
לְהוֹדִיעַ הַמַּעֲשֶׂה אֶלָּא לְשַׁלַּל רִשְׁיוֹן
הַפֶּה מִצְוֵה הַכְּלָלִית, וְהַבֵּן:
חֲסִלַּת פְּרִשְׁת מַסְעִי
מִאֲמָרוֹ בְּתַחֲלָה כְּאֲשֶׁר צִוָּה ה' וְאַחֲרֵי
כֵּן הוֹדְעַת הַמַּעֲשֶׂה זֶה יִגִּיד כִּי לֹא בָּא

אגרות קודש

ב"ה, י"ט תמוז, תשכ"ד
ברוקלין, נ.י.

לכבוד הווי"ח אי"א נו"מ בחור מעם ומורם מעם ודורש טוב לעמו
בעל מדות תרומיות ענף עץ אבות מו"ה שניאור זלמן שליט"א

שלום וברכה!

קבלתי ידיעה כללית ממר דובער שי מינדל על ידי אחיו מזכירי מר ניסן שי בנוגע השתדלותם
להוציא בני משפחתם שי ממדינתנו לפנים, ואשר פנה לכ' לעזור בזה באופן אישי.

ואף שבדאי לא נצרך כ' לזירוז בענין של אהבת ישראל ועשית טובה בכלל, ועל אחת כמה
וכמה בענין כזה להוציא אסירים בכושרות, שכל המדינה ההיא ה"ה בית אסורים גדול (ה' ירחם), אבל
בהכירי את בני המשפחה אביע בזה גודל קורת רוחי שמשתתף בפעולה של פדיון שבויים האמורה. ויהי
רצון שגם בפעולה זו יקויים מה שנאמר וברכך ה"א בכל אשר תעשה.

בהוקרה בכבוד ובברכה.

כיון שצא"ח דכאן הוציאו לאור כרך ד' של לקוטי שיחות, ביקשתי לשלחו לכ' ובטח נתקבל

כבר.

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אני"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - כ"ד תמוז מפרק קיג עד סוף פרק קיח	יום רביעי - כ"ז תמוז מפרק קכ עד סוף פרק קלד
יום שני - כ"ה תמוז פרק קיט, מתחילת הפרק עד סוף פסוק צו	יום חמישי - כ"ח תמוז מפרק קלה עד סוף פרק קלט
יום שלישי - כ"ו תמוז פרק קיט מפסוק צז עד סוף הפרק	יום שישי - כ"ט תמוז מפרק קמ עד סוף פרק קנ
שבת קודש - א' מנחם-אב פרק כ מפרק א עד סוף פרק ט	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון כ"ד תמוז

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' צח, ומאחר שרוח עברה... עד עמ' 196, למלכא וכו'):

אגרת התשובה

ומאחר שרוח עברה

ותמחרם אזי תוכל נפשם לשוב עד הוי' ב"ה ממש ולעלות מעלה מעלה למקורה ולדבקה בו ית' ביחוד נפלא. כמו שהיתה מיוחדת בו ית' בתכלית היחוד בטרם שנפחה ברוח פיו ית' לירד למטה ולהתלבש בגוף האדם (וכמו עד"מ באדם הנופח ברוח פיו בטרם שיוצא הרוח מפיו הוא מיוחד בנפשו) וזו היא תשובה שלימה. והנה בחי' יחוד זה ותשובה זו היא בחי' תשובה עילאה שלאחר תשובה תתאה וכמ"ש בזה"ק בר"מ פ' נשא דתשובה עילאה היא דיתעסק באורי' בדחילו ורחימו דקדב"ה וכו' דאיהו בן י"ה בינה וכו' (ומעלת בעלי תשובה על צדיקים גמורים בזה היא כמ"ש בזה"ק פ' חיי שרה דאינון משכי עליהו ברעותא דלבא יתיר ובחילא סגי לאתקרבא למלכא וכו'):

ומאחר שרוח עברה ותמחרם אזי תוכל נפשם לשוב עד הוי' ב"ה ממש ולעלות מעלה מעלה למקורה ולדבקה בו ית' ביחוד נפלא. כמו שהיתה מיוחדת בו ית' בתכלית היחוד בטרם שנפחה ברוח פיו ית' לירד למטה ולהתלבש בגוף האדם (וכמו עד"מ באדם הנופח ברוח פיו בטרם שיוצא הרוח מפיו הוא מיוחד בנפשו) וזו היא תשובה שלימה. והנה בחי' יחוד זה ותשובה זו היא בחי' תשובה עילאה שלאחר תשובה תתאה וכמ"ש בזה"ק בר"מ פ' נשא דתשובה עילאה היא דיתעסק באורי' בדחילו ורחימו דקדב"ה וכו' דאיהו בן י"ה בינה וכו' (ומעלת בעלי תשובה על צדיקים גמורים בזה היא כמ"ש בזה"ק פ' חיי שרה דאינון משכי עליהו ברעותא דלבא יתיר ובחילא סגי לאתקרבא למלכא וכו'):

1 ומאחר שרוח עברה ותמחרם⁵, – הרוח⁶ של מחילה וטהרה,
2 עברה את הנפש וטהרה אותה, אזי תוכל נפשם לשוב עד
3 הוי"ה ברוך-הוא ממש, ולעלות מעלה מעלה למקורה,
4 ולדבקה בו יתברך ביחוד נפלא, כמו שהיתה מיוחדת בו
5 יתברך בתכלית היחוד,
6 בטרם שנפחה ברוח פיו
7 יתברך, לירד – לרדת,
8 למטה ולהתלבש בגוף
9 האדם – אז היתה הרי
10 הנשמה מאוחדת בתכלית
11 היחוד עם הקב"ה. (וכמו)
12 על-דרך-משל, באדם
13 הנופח ברוח פיו, בטרם
14 שיוצא הרוח מפיו –
15 הוא מיוחד בנפשו). – כך
16 גם הנשמה לפני שניתנה
17 בגוף האדם באופן של
18 "יפח", אז היתה הרי
19 מאוחדת בתכלית אתו
20 יתברך, וגם כעת (אחרי
21 התשובה) תהיה שוב
22 מאוחדת בתכלית אתו
23 יתברך. וזו היא תשובה שלמה. – אופן התשובה, שהנשמה
24 תהיה מאוחדת אתו יתברך בתכלית – היא תשובה שלימה.
25 והנה, בחינת יחוד זה – היחוד שהנשמה מתאחדת שוב אתו
26 יתברך כפי שהיתה לפני שניתנה בגוף האדם, ותשובה זו, היא
27 בחינת תשובה עילאה – תשובה עליונה הבאה, שלאחר
28 תשובה תתאה, – לאחר התשובה התחתונה שהתבארה
29 לעיל. וכמו שכתוב בזה"ק הקדוש ב'דעיא מהימנא' פרשת
30 נשא, דתשובה עילאה היא, דיתעסק באורי' בדחילו

יום שני כ"ה תמוז

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 196, פרק ט וביאור הענין... עד עמ' צט, דר"ה"

68 "תשובה עילאה", שובה של ה' עילאה, (אות ה"א הראשונה של שם
69 הוי') – איזו שייכות יש לכך לאהבה וליראה (ללימוד תורה מתוך אהבה
70 ויראה). השייכות לאות ו' של שם הוי' – לתשובה של ה' עילאה של שם
71 הוי'? בתחילת הפרק הנוכחי, מסביר רבנו חזק, שהכוונה במה שאומרים
72 ש"תשובה עילאה" היא לימוד תורה מתוך יראה ואהבה, היא יראה
73 ואהבה הנוצרות משכל, כלומר, מהשכל המתבונן בגדלותו של הקב"ה,
74 שזהו ענינה של בינה (ההתבוננות בגדלות הוי') ויראה ואהבה אלו דוקא

61 פרק ט בסוף הפרק הקודם, פרק ח, הסביר רבנו חזק, שהתשובה
62 באופן זה שלאחר שהנפש נוקתה מזהטאים, היא מסוגלת להתעלות
63 מעלה מעלה למקורה ושרשה ולהיות מאוחדת עם הקב"ה ביחוד נפלא
64 כפי שהיתה לפני ירידתה בגוף – זו היא "תשובה עילאה" הבאה אחרי
65 "תשובה תתאה". והביא על כך מהזוהר הקדוש, ש"תשובה עילאה" היא
66 – שיעסוק בתורה מתוך יראה ואהבה אל הקב"ה. ברם, נדרש עדיין
67 ביאור בענין: בפרק ד' הביא רבנו חזק מהזוהר, ש"תשובה עילאה" היא

5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "איוב לז, כא. ופי' שהרוח מטהר השחקים מעננים". 6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כמו במשל – שרוח מפזר ומבטל מציאות העננים – כך פעולת התשובה בהעב דפשע וכו'". 7. זח"ג כג, א. 8. קכט, ב.

45 שב"נשיקין" בגשמיות, מתאחד ה"הבל הפנימי" של אדם אחד
46 עם ה"הבל הפנימי" של אדם שני, כך מתאחדת פנימיות הנשמה
47 עם הפנימיות שלמעלה, על-ידי דיבור תורה, מעשה המצוות,
48 ובמיוחד על-ידי לימוד תורה בעיון; כפי שרבנו הזקן מסביר
49 בפרק מ"ה בחלק הראשון

50 - שכשם שב"נשיקין"

51 ישנה התאחדות "פה

52 בפה", כך גם בדיבור

53 התורה, ישנה התאחדות

54 של פה האדם המדבר

55 דברי תורה עם הפה

56 שלמעלה - תורה היא הרי

57 דיבור שלמעלה, "דבר ה'

58 זו הלכה", וכך הלאה. ועל

59 זה נאמר: "ונכלל

60 נפשך", - שהאבה

61 תהיה באופן שכל הנפש

62 (כל כוחות הנפש) תתאחד

63 עם הקב"ה, שהם הם כל

64 חלקי הנפש: שכל

65 ומדות, ולבשיהם:

66 מחשבה דבור ומעשה,

67 לדבקה בלן בו יתברך.

68 דהינו, - כלומר: המדות

69 - של האדם, תתאחדנה

70 במדותיו יתברך, מה

71 הוא רחום וכו'; - אף אתה רחום. כשהאדם עושה חסד מצד

72 רחמי - מתאחדות אז מדותיו עם מדות הקב"ה, והשכל - של

73 האדם יתאחד בשכלו וחקמתו יתברך, הוא עיון התורה, -

74 בעיון בתורה בחכמה ובשכל, שעל-ידיה מתאחד שכל האדם

75 עם השכל שלמעלה, דאורייתא מחכמה נפקא⁸; - מפני

76 שתורה באה מחכמה (שלמעלה), וכן המחשבה - מחשבתו

77 של האדם תתאחד במחשבתו יתברך; והדבור - דיבורו של

78 האדם יתאחד בדבר ה', זו הלכה, וכמו שכתוב: - על

79 תורה¹⁰: "ואשים דברי בפיך", - התורה נקראת "דברי"

80 (הדיבורים שלי), דיבוריו של הקב"ה, וזאת "בפיך", בפיו של

81 האדם הלומד תורה, "ודברי אשר שמתי בפיך"¹¹; והמעשה

82 - התאחדות המעשה של האדם עם המעשה שלמעלה, הוא -

83 על-ידי, מעשה הצדקה, - וחסד, להחיות רוח שפלים, -

84 על-ידיה נעשה מעשה האדם מאוחד עם המעשה שלמעלה,

85 שענינו גם להחיות את הנבראים שהם שפלים, כמו שכתוב¹²:

86 "כי ששת ימים עשה ה' וגו'", - על בריאת הנבראים וחיותם,

87 כתוב הלשון עשה, "ששת ימים עשה ה'", שכן, זוהי ירידה של

88 כוחות אלקיים, הנמצאים בירידה ובצמצום בבריאה, כדי

1 הן החיבור של הה"א עם הוא"ו (של השכל המתבונן עם המדות הנולדות
2 מהשכל). לאחר מכן יסביר רבנו הזקן מדוע לפגם הברית נדרש דוקא
3 ענין של "תשובה עילאה".

4 וביאור הענין, - לאיזו אהבה ויראה יש שייכות לה' עילאה,

5 כמו שכתוב בזהר

6 הקדוש ו'תקוני' ככמה

7 מקומות, ד'בינה' - איה'

8 - היא, תשובה עילאה, -

9 כלומר, הכוונה לאופן

10 הבינה כפי שהיא נקראת

11 "אם", ככתוב: "והאם

12 רבצת על האפרחים"

13 וכו'. דהינו, שעל-ידי

14 שמתבונן בגדלת ה'

15 בהעמקת הדעת, ומוליד

16 מרוח בינתו דחילו

17 ורחימו שפלים, - יראה

18 ואהבה שכליות, - לא

19 שהשכל מגלה בלבד את

20 האהבה והיראה

21 הטבעיות² שכבר נמצאות

22 בו, אלא שהשכל יוצר בו

23 אהבה ויראה, ובטוב

24 טעם ודעת, - שיש לו על

25 אהבה או יראה אלו טעם

26 שכלי מדוע עליו לאהוב

27 את הקב"ה ומדוע עליו לירא ממנו, פנינן שנאמר³: "לאהבה

28 את ה' אלקיך", משום "כי הוא תיף וגו'", - המלה "כי"

29 היא נתינת טעם מדוע עליו לאהוב את ה' אלקיך - מפני (משום)

30 "כי הוא חיך", זוהי אהבה בעלת טעם שכלי, ולא די לו - אין

31 הוא מסתפק, באהבה טבעית המסתרת לכו' וכו', - בלבו

32 של כל יהודי, ושיש לגלותה בלבד, הרי אין הוא מסתפק בגילוי

33 האהבה בלבד, אלא הוא יוצר בתוכו אהבה משכלו

34 והתבוננותו, וכן פירא ופחד - שאין הוא מסתפק בגילוי

35 יראה ופחד טבעיים בלבד, אלא הוא יוצר בתוכו יראה ופחד

36 משכלו והתבוננותו או בוש וכו', - "יראת בוש" שהוא

37 מתבייש מגדלות הקב"ה לעשות את הרע בעיני ה', פנדע -

38 כפי שאמר בפרק ד' בחלק הראשון, שאת היראה והבושה הוא

39 יוצר בתוכו משכלו והתבוננותו. אז - היא, נקראת "האם

40 רבצת על האפרחים וכו'". - כלומר, על היראה והאהבה

41 שה"בינה" (בינתו) ילדה ויצרה. והנה, עקר האהבה היא

42 אתדבקות רוחא ברוחא⁴, - עיקר האהבה הוא ההתדבקות

43 של רוח אחת ברוח שניה (רוח האדם עם הרוח שלמעלה), כמו

44 שכתוב⁵: "שקני מנשיקות פיהו וגו'", פנדע. - כשם

אגרת התשובה

פרק ט וביאור הענין כמ"ש בזה"ק ותיקוני' בכמה
מקומות. דיבנה איהי תשובה

עילאה והאם רובצת על האפרוחים וכו'. דהיינו שע"י
שמתבונן בגדולת ה' בהעמקת הדעת ומוליד מרוח

בינתו דו"ר שכליים ובטוב טעם ודעת כענין שנא'
לאהבה את ה' אלקיך משום כי הוא חיך וכו' ולא

די לו באהבה טבעית המסותרת לכו' וכו'. וכן ביראה
ופחד או בוש וכו' כנודע. אזי נקראת האם רובצת

על האפרוחי' וכו'. והנה עיקר האהבה היא אתדבקות
רוחא ברוחא כמ"ש ישקני מנשיקות פיהו וכו' כנודע.

וע"ז נאמר ובכל נפשך שהם הם כל חלקי הנפש שכל
ומדות ולבושיהם מחשבה דיבור ומעשה לדבקה כולן

בו ית' דהיינו המדות במדותיו ית' מה הוא רחום וכו'.
והשכל בשכלו וחכמתו ית' הוא עיון התורה דאורייתא

מחכמה נפקא. וכן המחשבה במחשבתו ית' והדיבור
בדבר ה' זו הלכה וכמ"ש ואשים דברי בפוך ודברי

אשר שמתי בפוך. והמעשה הוא מעשה הצדקה
להחיות רוח שפלים כמ"ש כי ששת ימים עשה ה'

1. לשון הכתוב - תצא כב, ו. 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע ובירור אם כן הוא. וצ"ע בפמ"ד ועוד". 3. נצבים ל, כ.

4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כ"ו"כ שנינים (בכ"י אתדבקות רבי") למשנת בפמ"ט". 5. שה"ש א, ב. 6. ואתחנן ו, ה. 7. ראה

ירושלמי פאה פ"א ה"א. ובכ"מ. 8. זח"ב פה, א. 9. שבת קלח, ב. 10. ישעיה נא, טו. 11. שם נט, כא. 12. יתרו כ, יא.

למקום, – הוצאת זרע לבטלה היא עבירה שעונשה מיתה בידי שמים, מה יעשה ויחיה? אם היה רגיל לקרות דף אחד – יקרא שני דפים, לשנות פרק אחד – ישנה שני פרקים וכו'. – כלומר, תוספת בלימוד התורה יש בה משום תיקון על העבירה שעבר ואשר עונשה מיתה בידי שמים, כמו ענין פגם הברית. ההכפלה של הדבר הנלמד, במקום דף אחד – שני דפים, במקום פרק אחד – שני פרקים, היא מפני, וחינו, במשל חבל הנפסק וחוזר וקושרו, שבמקום הקשר הוא כפול ומכפול, והיינו נחלתו וכו'. – הנשמה היא הרי קשורה בשרשה ומקורה, ואם על-ידי עבירה נפסקה התקשרות זו, ועל-ידי תשובה נקשרת הנשמה מחדש – הרי שהחבל במקום הקישור צריך להיות כפול ומכפול, וזה ענינה של תורה. וזהו שאמר הכתוב¹⁵: "בחסד ואמת יכפר עון וגו'", ואין אמת אלא תורה וכו'¹⁶, – כלומר, על-ידי תורה באה כפרתו של העון, וצוין בית עלי – עליו נאמר¹⁷ "אם יכופר עון בית עלי בזבח ומנחה", אומרים חכמינו ז"ל, בזה ומנחה הוא דאיתא מתכפר – אבל מתכפר בתורה וגמילות חסדים, בדאיתא – כמו שכתוב, בסוף פרק קמא – ראשון, דראש השנה: – הרבי שליט"א מצוין ב"הערות ותיקונים" שנדפסו עם ספר ה"תניא", שדרוש קצת ביאור, מדוע אומר רבנו הזקן שזה נמצא בסוף הפרק הראשון, בשעה שזה נמצא ארבעה דפים לפני סוף הפרק, בדף י"ח.

לברוא ולהחיות נבראים שהם שפלים, כנודע – ומבואר, במקום אחר, וזו היא אתדבקות דרוחא ברוחא – התדבקות רוח ברוח, בתכלית הדבקות – בדרגה העליונה ביותר של דבקות, ויחיד, כשהיא מחמת אהבה וכו'. – למרות שגם כשלימוד התורה אינו מתוך אהבה אלא מתוך קבלת עול, הרי זה גם כן דביקות של רוח ברוח, אך מתי זה בתכלית הדביקות והיחוד – הרי זה דוקא כשזה בא מצד אהבה, ולכן ענינה של "תשובה עילאה" דוקא הוא "דיתעסק באורייתא" בדחילו ורחימו (ביראה ואהבה) דקוב"ה, לימוד התורה מתוך אהבת ה' ויראת ה', כי דוקא אז הוא תכלית הדביקות והיחוד, שזהו תוכנה של "תשובה עילאה" – הדביקות ויחוד הנפש עם אלקות בתכלית הדביקות והיחוד. ולפי שפנים הכרית בהוצאת זרע לבטלה, ואין צריך לומר בעריות, או שאר איסורי ביאה דאורייתא, או דרבנן – איסורי ביאה מן התורה או איסורי ביאה מדרבנן, (כי חמורים דברי סופרים – דברים שאיסורם הוא רק מדרבנן, וכו'¹³ – יותר מדברי תורה, מאיסורי תורה), וכיון שענינים אלה פונים – פוגמים במח, לכן תקונו הוא דיתעסק באורייתא, דמחכמה נפקא. – שיעסוק בתורה הבאה מחכמה, לכן תיקון פנים הברית, כמובא לעיל בפרק ד' מהזהר הקדוש (לפי פירוש ה"ראשית חכמה"), הוא דוקא "תשובה עילאה", שהיא הענין של "יתעסק באורייתא בדחילו ורחימו דקוב"ה". וזהו שכתוב בתנא דבי אליהו¹⁴: אדם עבר עברה ונתחייב מיתה

וכו' כנודע במ"א. וזו היא אתדבקות דרוחא ברוחא בתכלית הדביקות והיחוד כשהיא מחמת אהבה וכו'. ולפי שפנים הברית בהוצאת ז"ל ואצ"ל בעריות או שאר איסורי ביאה דאורייתא או דרבנן (כי חמורים ד"ס וכו') פוגם כמוח לכן תיקונו הוא דיתעסק באורייתא דמחכמה נפקא. וז"ש בתנא דבי אליהו אדם עבר עבירה ונתחייב מיתה למקום מה יעשה ויחיה אם היה רגיל לקרות דף אחד יקרא ב' דפים לשנות פרק א' ישנה ב' פרקים וכו'. והיינו כמשל חבל הנפסק וחוזר וקושרו שבמקום הקשר הוא כפול ומכפול. וככה הוא כחבל נחלתו וכו'. וזש"ה בחסד ואמת יכופר עון וכו' ואין אמת אלא תורה וכו'. ועון בית עלי בזבח ומנחה הוא דאיתא מתכפר אבל מתכפר בתורה וגמ"ח כדאי' בספ"ק דר"ה:

אגרת התשובה

יום שלישי כ"ו תמוז

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' צט, פרק י והנה... עד עמ' 198, כנודע.

אגרת התשובה

פרק י והנה תשובה עילאה זו דאתדבקותא דרוחא ברוחא ע"י תורה וגמ"ח. היא בבחי' המעלה אותו למעלה המשכה מלמעלה למטה להיות דבר ה' ממש בפיו באי"ערוך מאשר התעלותו מצד מדיגתו ועבודתו העצמיות, להיות – שתהיה, דבר ה' ממש בפיו, –

פרק י בפרק הקדום, פרק ט', הסביר רבנו הזקן ענין "תשובה עילאה", וכפי שהיא מתבטאת בדביקות הנפש באלקות באופן של "אתדבקות רוחא ברוחא", שרוח האדם מתדבקת ברוח שלמעלה, כפי שזה בענין לימוד התורה ובצדקה (וגמילות חסדים). והנה, תשובה עילאה זו, דאתדבקותא ברוחא ברוחא, – של התדבקות רוח ברוח, על-ידי תורה וגמילות חסדים, היא ברכות ה, ב. 17. שמואל א ג, ד. 13. ראה עירובין כב, ב. ובכ"מ. 14. לא נמצא שם. ועיין ויק"ר רפכ"ה. 15. משלי טז, ו. 16. ראה ברכות ה, ב. 17. שמואל א ג, ד.

החסדים, היא בבחינת המשכה מלמעלה למטה, – שכן, גם תורה וגם גמילות חסדים, אינן התעלותו העצמית של האדם שהוא מתעלה על-ידי עבודתו, אלא כפי שהוא מתעלה ברוח שלמעלה, כפי שזה בענין לימוד התורה ובצדקה (וגמילות חסדים). והנה, תשובה עילאה זו, דאתדבקותא ברוחא ברוחא, – של התדבקות רוח ברוח, על-ידי תורה וגמילות חסדים, היא ברכות ה, ב. 17. שמואל א ג, ד. 13. ראה עירובין כב, ב. ובכ"מ. 14. לא נמצא שם. ועיין ויק"ר רפכ"ה. 15. משלי טז, ו. 16. ראה ברכות ה, ב. 17. שמואל א ג, ד.

עושה עצמו לכלי לכך, שדבר הוי' יהיה בפיו – ובלשון רבנו
הזקן: וכן: – גם, "והיו הדברים האלה וגו', ודברת בם
וגו'", – שגם זה מוסב הרי על ענין התורה, להיות דבר ה'
בפיו באמת, – מפני שהוא כלי לדבר הוי' שבפיו, הרי זה
אז באמת, "ואין אמת

וכו'", – אלא תורה. וכן
לכנס כל המצות, כמו
שנאמר: "אשר קדשנו
במצותיו", כמו: –
המלה "קדשנו" היא כמו,
"הרי את מקדשת לי",
– שעל-ידי מצוות נעשה
"קדשנו", היא פחינת
קדש העליון, – שיהודי
ממשיך על עצמו על-ידי
מצוות. "קדש" היא לשון
פרישות והבדלה, –
שהיא בחינה ומדרגה
כמו שמופרשת ונבדלת,
שאנינו יכול להחליש
תוך עצמנו, – בתוך
העולמות, להיות להם
חיות פנימית מותאמת
למדרגתם, משום דכלא
קמיה כלא חשיב, –

מפני שהכל לגבי יתברך אינו נחשב כלום, ואין מדרגה זו
יכולה להתלבש לפי ערך העולמות, כי אין לעולמות שום ערך
כלל לגבי מדרגה זו, אלא פחינת סוכב כל עצמנו, –
המקיפה כל העולמות ומשפיעה בהם בהיותה למעלה מעלה
במדרגה מהם, הוא רצון העליון ברוך-הוא וכו', – הנמשך
על-ידי ענין המצוות, כמו שנתבאר בלקוטי אמרים – ספר
ה"תניא", חלק ראשון, פרק מו. וגם אחר התפלה אומרים:
"אליך ה' נפשי אשא", – התעלות הנפש להקב"ה "מלמטה
למעלה". דהינו להתדבקא רוחא ברוחא – התדבקות רוח
ברוח, כל היום וכו'. – על-ידי ענין המצוות. וכל זה על-ידי
ההתבוננות בגדלת איין-סוף ברוך-הוא, בהעמקת הדעת,
בשתיים – בשתי הברכות, לפניה" – שלפני קריאת שמע,
ובפסוקי דמרה, פנדע. – שעל-ידי ההתבוננות הוא יוצר
בקרבו אהבה להקב"ה, שתתבטא בלימוד התורה ובקיום
המצוות. זה ענינה של "תשובה עילאה" מלמטה למעלה –
ענינה של עבודת התפלה והתוצאה שמעבודת זו.

שהרי אין זה מצד כוחו ועבודתו של האדם, שכן בעבודתו לא
היה יכול אף פעם להגיע לידי כך, אלא זהו כוח שמעניקים לו
מלמעלה, שבשיהודי לומד תורה, יהיה בדיבוריו "דבר הוי'
ממש, וכמו שכתוב: "ואשים דברי בפיו", – הקב"ה עושה
זאת, "ואשים", שבפיו של

יהודי הלומד תורה יהיה
"דברי", דיבוריו של
הקב"ה. הרי שבלמוד
התורה זה ענין
שמלמעלה למטה,
שהקב"ה מעניק לאדם
כוח זה ומעלה אותו
למעלה מעלה מכפי
שהוא עצמו מצד עבודתו
היה מגיע. כך גם
להתעלות שעל-ידי
גמילות חסדים היא גם כן
מלמעלה למטה, "וימינו"
תחבננו"² – יד ימינו של
הקב"ה תחבק אותי, על-
ידי בגמילות חסדים,
ד"הסד דרועא ימינא"³
וכו".³ – מפני שחסד הוא
זרוע הימין, כביכול,
שלמעלה, ועל-ידי

גמילות חסדים ממשיך יהודי על עצמו חסד שלמעלה, המחבק
את היהודי העוסק בגמילות חסדים ובצדקה. הרי זה גם כן ענין
מלמעלה למטה, שהחסד שלמעלה מחבק ומלפף את האדם,
למעלה מעלה מכפי שהיה יכול להגיע בעבודתו הוא. אבל
אדם המתחנך צריך לילך – ללכת, מדרגה למדרגה מלמטה
למעלה, – שיתעלה בעצמו על-ידי עבודתו הנפשית העצמית,
היא פחינת 'תשובה עלאה' ואתדבקות רוחא ברוחא, –
התדבקות רוח ברוח, פחינת הלב בתפלה, – זוהי עבודת
האדם עצמו, שעל-ידי העבודה שלו בכוחות הנפש שלו, הוא
מתעלה בדבקות של רוח ברוח עם אלקות, ובפרט בקריאת
שמע ובברכותיה, – בהן מתבטאת במיוחד עבודת הנפש
להתעלות בדבקות באלקות, כרי לומר: – ב"קריאת שמע",
"ואהבת' גו' בכל לבבך ובכל נפשך וגו'", באמת לאמתו,
– זוהי עבודת האדם מלמטה למעלה, להתעלות ממדרגה
למדרגה בענין האהבה להקב"ה, כך גם צריך להיות לימוד
התורה באופן של מלמטה למעלה, שעל-ידי עבודתו הוא

1. ישעיה נא, טז. 2. שה"ש ב, ו. 3. הקדמת תקו"ז. 4. ואתחנן ו, ה ואילך. 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שבד"ת הכתוב מדבר – ברכות (יג, ב), וראה ח"א ספמ"ט". 6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה ספ"ד". 7. תהלים פו, ד.

יום רביעי כ"ז תמוז

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 198, ומאחר שהתפלה היא... עד עמ' 198, עילאה):

- 1 ומאחר שהתפלה היא בחינת תשובה עלאה - צריך
- 2 להקדים לפני תשובה תתאה. - הענין של הכנעה
- 3 ו"לב נשבר", כפי שהסביר לעיל. וזהו שאמרו רבותינו
- 4 זכרונם לברכה במשנה⁸: "אין עומדין להתפלל אלא מתוך
- 5 כבוד ראש", ופרש רש"י
- 6 - "הכנעה", - שהאדם
- 7 שבור ונכנע בתוכו, והיא
- 8 בחינת תשובה תתאה
- 9 לעורר - על עצמו,
- 10 רחמים בנזכר לעיל, -
- 11 בפרק ז' ובפרק ח',
- 12 וכדיליף התם בגמרא⁹
- 13 מקרא, - כפי שלומדת
- 14 הגמרא שם מפסוק,
- 15 דכתיב¹⁰: - שכתוב בחנה:
- 16 "היא מרת נפש". -
- 17 והתפללה להקב"ה, הרי,
- 18 שכדי להתפלל להקב"ה
- 19 זה צריך להיות עלידי
- 20 הכנה של נפש מרה,
- 21 ענינה של "תשובה
- 22 תתאה". אכן, בברייתא
- 23 שם¹¹: "תנו רבנן, אין
- 24 עומדין להתפלל אלא
- 25 מתוך שמחה". - כלומר,
- 26 שתיכף ומיד עליו לעבור ממצב של מרירות למצב של שמחה,
- 27 שלמרות שבתחילה צריכה להיות ההכנה לתפלה במרירות,
- 28 הרי בעמדו להתפלל עליו להיות במצב של שמחה, ועכשיו
- 29 בדור יתום הזה, שאין הכל יכולין להפך לבם כרגע מן
- 30 הקצרה, - אל הקצה, ממרירות לשמחה, כך שלמרות שרגע
- 31 לפני כן היה במרירות, יעבור מיד לשמחה, אין עצה העושה,
- 32 - לכך היא, להקדים בחינת תשובה תתאה ב"תיקון חצות"
- 33 בנזכר לעיל. - שהזמן המסוגל לחשבון הנפש ולהתבוננות
- 34 המביאה להכנעה ול"לב נשבר" - הוא ב"תיקון חצות"¹². ומי
- 35 שאי אפשר לו - לערוך "תיקון חצות", בכל לילה¹³ - על
- 36 כל-פנים לא יפחת -
- 37 בעבודת "תיקון חצות",
- 38 מפעם אחת בשבוע,
- 39 לפני יום השבת, כנודע
- 40 ליודעים, שהשבת היא
- 41 בחינת תשובה עלאה,
- 42 ושכ"ת - אותיות תש"ב
- 43 אנוש¹⁴, - הרי ששבת
- 44 היא ענין התשובה, ואיוז
- 45 תשובה היא שבת? -
- 46 בחינת "תשובה עילאה",
- 47 כי בשבת היא עליות
- 48 העולמות למקורם כו',
- 49 - והיא גם זמן עליית
- 50 הנשמה למקורה בענין
- 51 התשובה, ובפרט תפלות
- 52 השבת, - שגם בימות
- 53 החול מהווה התפלה,
- 54 כאמור, ענין "תשובה
- 55 עילאה" ובמיוחד בשבת,
- 56 ודי למכין. (וכנה יובן
- 57 מה שכתוב¹⁵: - אחרי "מחיתי כעב וגו'": "שובה אלי כי
- 58 גאלתיך", פרוש: כי מאחר ש"מחיתי כעב פשעיו" היא
- 59 העכרת הסטרא אחרא, ו"גאלתיך" מן החיצונים
- 60 בהתעוררות רחמים עליונים, באהירותא דלתתא -
- 61 בהתעוררות שמלמטה, בתשובה תתאה בנזכר לעיל - אין
- 62 "שובה אלי" בתשובה עלאה):

יום חמישי כ"ח תמוז

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 198, פרק יא ואמנם... עד עמ' ק, לאין קץ.

- 63 פ"ק יא. בפרק הקודם, פרק י', הסביר רבנו הזקן, כיוון שתפלה היא
- 64 ענין "תשובה עילאה", יש להקדים לפני התפלה הענין של "תשובה
- 65 תתאה", שהיא הכנעה ו"לב נשבר", הבאה מצד חשבון הנפש
- 66 והתעוררות רחמים על נפשו. כפי שהמשנה אומרת "אין עומדין להתפלל
- 67 אלא מתוך כבוד ראש", שלפי פירוש רש"י, הכוונה להכנעה, שהיא
- 68 "תשובה תתאה", אך, בברייתא כתוב, שתפלה צריכה להיות מתוך
- 69 שמחה, "אין עומדין להתפלל אלא מתוך שמחה", וכיוון שבזמננו אנו,
- 70 לא כל אחד יכול לעבור תיכף ומיד מהכנעה ולב נשבר לשמחה - הרי
- 71 העצה היעוצה היא, לעסוק ב"תשובה תתאה" בזמן אחר - כמו ב"תיקון
- 72 חצות", שישמש כהכנה לתפלה; ואילו בשעת התפלה תשרור בו ענין
- 73 השמחה הנדרשת בתפלה. בפרק הנזכר, אומר רבנו הזקן, שלמרות
- 74 האמור לעיל, אפשר הדבר שתהייה שתיקן יחיד, הכנעה ולב נשבר

8. ברכות רפ"ה (ל, ב). 9. ל, ב. 10. ש"א א, י. 11. לא, א. 12. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה לעיל פ"ז". 13. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "איתא הבי' ע"ז בקונ' התפלה פ"א דהיינו דוקא בצדיקים גדולים כו' אבל בשאר כל אדם איצ' להיות בכל לילה כו'". 14. תורת נתן (למהרנ"ש) בסופו. 15. ישעיה מד, כב.

48 וְכוּ"א, - כל הבקשות הללו - מוחל לו הקב"ה מיד, בְּלִי שׁוֹם
49 סֶפֶק וְסֶפֶק סֶפֶקא בְּעוֹלָם. - אם הקב"ה מוחל לו, אלא בודאי
50 הוא מוחל לו, וְכֵמוּ שְׁאֵנוּ מְבָרְכִין בְּכָל תַּפְלַת י"ח - תפלת
51 "שמונה עשרה", תַּכְּף - מיד לאחר, שְׁמִבְקָשִׁים "סֵלַח לָנוּ
52 כו" - הרי מיד לאחר
53 שמבקשים "סלח לנו",

54 אומרים: "בְּרוּךְ אַתָּה ה' -
55 חֲנוּן הַמֶּרְכָּה לְסַלַח", -
56 מברכים מיד על סליחתו
57 ומחילתו של הקב"ה, וְהָרִי
58 - הדין הוא: סֶפֶק בְּרִכּוֹת
59 לְהַקְלֵל, - ולא לברך,
60 מְשׁוּם חֲשַׁשׁ בְּרָכָה
61 לְבַטְלָהּ. - שלכן, אם
62 אדם מסופק אם עליו
63 לברך ברכה מסויימת או
64 לא, עליו להקל ולא
65 לברך. שאם היה עדיין
66 ספק אם הקב"ה מוחל או
67 לא, כיצד ניתן לברך "חֲנוּן
68 הַמֶּרְכָּה לְסַלּוּחַ"? אֵלֶּיךָ
69 אֵין כָּאֵן שׁוֹם סֶפֶק בְּכָלל,
70 מֵאַחַר שְׁבִיבָשֵׁנוּ "סֵלַח
71 לָנוּ" "מִחַל לָנוּ", - ודאי
72 הדבר שהקב"ה מוחל לנו,
73 וְאֵלּוּ לֹא הֵינּוּ חוֹזְרִים
74 וְחוֹטְאִים - הֵינּוּ נִגְאָלִין
75 מִיָּד, כְּמוֹ שְׁאֵנוּ
76 מְבָרְכִין: "בְּרוּךְ אַתָּה ה' -
77 גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל". -
78 שהקב"ה גואל את בני

79 ישראל, כי אחרי תשובה ומחילה, באה הגאולה מיד. מדוע,
80 אכן, אין הגאולה באה בפועל? - הרי זה מפני שחוזרים
81 וְחוֹטְאִים. וְהָרִי אֵפֶלּוּ בְּמַדַּת בְּשִׁרְיָדָם כֵּן, שְׁצִירָה הָאָדָם
82 לְמַחַל תַּכְּף וּמִיָּד שְׁמִבְקָשִׁים מִמֶּנּוּ מְחִילָה, וְלֹא יֵהָא אֲכֹרִי
83 מְלַמְחֵל, - אלא עליו למחול מיד, וְאֵפֶלּוּ בְּקוּשֶׁעַ יָד חֲבִירוֹ, -
84 ומבקש מחילה מחבירו - על חבירו למחול לו, בְּדִיאִתָּא -
85 כאמור בְּמִמְרָא בְּכוּף פֶּרֶק ח ד' כָּבֵא קִמְא', וְאֵם בְּקִשׁ מִמֶּנּוּ
86 שְׁלֹשׁ פְּעָמִים וְלֹא מִחַל לוֹ - שׁוֹב אֵין צִירָה לְבִקֵּשׁ מִמֶּנּוּ,
87 וְהַגְבְּעוּנִים שְׁבִיבָשׁ דְּדוֹד הַמֶּלֶךְ עֲלֵי-הַשְּׁלוֹם מִמֶּה מְחִילָה
88 בְּעַד שְׁאוֹל שְׁהִמִּית אֶת הַגְבְּעוּנִים, וְלֹא רָצוּ לְמַחַל - גִּזֵּר
89 דְּדוֹד עֲלֵיהֶם שְׁלֹא יִבְאוּ בְּקַחַל ה', שְׁהֵם רַחֲמִינִים וְכוּ', -
90 שכיוון שחסרה לגבועונים הרחמנות ולא רצו למחול, אין הם
91 שייכים לקהל ה', בְּדִיאִתָּא - כאמור בְּפֶרֶק ח ד' בְּיָבֻמֹת. - ואם
92 כך הדבר במדתו של אדם, שעליו למחול כשמבקשים ממנו
93 מחילה, הרי וּבְמַדַּת תְּקִדּוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, עַל-אַחַת-בְּמִתָּה
94 וְכִמְהָ לֵאמֹר קֵץ. - שהוא מוחל כשמבקשים ממנו מחילה.

1 מ"תשובה תתאה" והשמחה של העבודה להקב"ה בתפלה - שהרי,
2 למרות שהן שתי תנועות הפכיות בנפש, מרידות ושמחה, בכל זאת,
3 כשהן באות משתי סיבות נפרדות, יכולות הן להיות יחד, במיוחד בענין
4 זה, כשהשברון עצמו משמש גורם לבטחון, שהקב"ה יסיר את הסיבה

5 לשברון הלב, כלומר, הקב"ה
6 מחל לו - דבר שהוא
7 כשלעצמו מביא לשמחה.
8 וְאֵמֶנָם, לְהוֹיֹת - כדי
9 שיהיו בְּלִפְנֵי הַתְּקִנָּה, -
10 ושברון הלב, הִיא בְּחִינַת
11 'תְּשׁוּבָה תַתָּא' בְּנוֹכַח
12 לְעֵיל, וְנֵם הַשְּׂמִיחָה בְּה',
13 - וכן השמחה מעבודתו
14 את הקב"ה הנדרשת
15 בעבודת התפלה, תהייה
16 שְׁתִּיחָה בְּיָחַד - לא
17 שתהייה בשני זמנים
18 נפרדים, ההכנעה
19 ו"תשובה תתאה" בשעת
20 "תיקון חצות", והשמחה
21 בשעת התפלה, אלא
22 בשעת התפלה עצמה
23 תהייה שתיקון יחד, בְּכָךְ
24 מְלִתָּא אֲמוּרָה - הדברים
25 אומרים כבר בְּלִקְוִי
26 אֲמָרִים - בספר ה"תניא"
27 חלק ראשון, סוף פֶּרֶק
28 לה, - שכיוון שהמרידות
29 ו"לב נשבר" שלו באים
30 מצד מצב גופו ונפשו
31 הבהמית, והשמחה באה

32 מצד הנשמה - הנפש האלקית והניצוץ האלקי המלוכשים בו
33 להחיותו, הרי כיוון שהן באות משתי סיבות נפרדות - יש
34 באפשרות שתי התנועות (תנועת המרידות ו"לב נשבר" ותנועת
35 השמחה) להיות יחד. כְּמוֹ שְׁכַתּוֹב בְּהָרַקְדוּשׁ: "חֲדוּת
36 תְּקִיעָא בְּלִבָּא מִסְטָרָא דָא וְכוּ'". - שמחה תקועה בלבי מצד
37 זה, ובכיה מהצד השני, את זאת אמר ר' אלעזר ב"ר שמעון
38 כששמע מאביו סודות התורה בענין חורבן בית המקדש, היתה
39 בשעת מעשה בלבו בכיה ושברון לב מגודל החורבן (שזה עתה
40 נודע לו גודל החורבן) ומצד שני היתה בו שמחה מסודות
41 התורה שנתגלו לו. הרי שבשעה שישנן שתי סיבות שונות,
42 יכולות שתי התנועות, חדוה ובכיה, להיות יחד. וּבְצִירָה עוֹד
43 הָאֲמוּנָה וְהַבְטָחוֹן, - וכשמצטרפים לכך האמונה והבטחון
44 דלהלן בודאי שישנה שמחה לְהוֹיֹת נְכוֹן לְפִי בְּמִוֶּחַ בְּה', כִּי
45 'הַפִּינְי חֶסֶד הוּא', וְ"חֲנוּן וְרַחוּם" וְ"רַב לְסַלַח", תַּכְּף וּמִיָּד
46 שְׁמִבְקָשׁ מְחִילָה וְסִלִּיחָה מֵאִתּוֹ יִתְבָּרַךְ ("בְּרַב רַחֲמִיךָ מִתָּה
47 פִּשְׁעִי", "בְּכַסְנֵי מַחְרָנִי", - מחטאי, "וְכָל עֲוֹנוֹתֵי מִתָּה

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' ק, ומה שמשבחים ומברכים... עד עמ' 200, היא מיד.

1	וְמָה שֶׁמִּשְׁבַּחֵי וּמִבְרָכִים אֶת ה' חֲנוּן הַמֶּרְבָּה לְסֻלַּח -	וְמָה שֶׁמִּשְׁבַּחֵי וּמִבְרָכִים וּמַבְרִיכִים
2	כָּל הַשְּׂבָחִים שֶׁמִּשְׁבַּחֵי בָהֶם אֶת הַקֹּדֶשׁ ב"שִׁמּוֹנָה עֶשְׂרֵה הֵם	כָּל הַשְּׂבָחִים שֶׁמִּשְׁבַּחֵי בָהֶם אֶת הַקֹּדֶשׁ ב"שִׁמּוֹנָה עֶשְׂרֵה הֵם
3	הָרִי דְּבָרִים שֶׁרָק הַקֹּדֶשׁ עוֹשֶׂה אוֹתָם וְלֹא הָאָדָם, וְאֵם מִשְׁבַּחִים	הָרִי דְּבָרִים שֶׁרָק הַקֹּדֶשׁ עוֹשֶׂה אוֹתָם וְלֹא הָאָדָם, וְאֵם מִשְׁבַּחִים
4	אֶת הַקֹּדֶשׁ שֶׁהוּא "מֶרְבֵּה לְסֻלּוֹחַ", הָרִי הַכּוֹנֵנָה הִיא גַם שֶׁרָק	אֶת הַקֹּדֶשׁ שֶׁהוּא "מֶרְבֵּה לְסֻלּוֹחַ", הָרִי הַכּוֹנֵנָה הִיא גַם שֶׁרָק
5	הוּא עוֹשֶׂה כֵּךְ; וְכִיּוּן	הוּא עוֹשֶׂה כֵּךְ; וְכִיּוּן
6	שֶׁאֵנוּ אוֹמְרִים, שֶׁגַם מִדְּרוֹ	שֶׁאֵנוּ אוֹמְרִים, שֶׁגַם מִדְּרוֹ
7	שֶׁל אָדָם הִיא כֵּךְ, שֶׁעֲלִיו	שֶׁל אָדָם הִיא כֵּךְ, שֶׁעֲלִיו
8	לְמַחּוֹל כְּשֶׁמִּבְקָשִׁים מִמֶּנּוּ	לְמַחּוֹל כְּשֶׁמִּבְקָשִׁים מִמֶּנּוּ
9	מִחִילָה, אִיזָה שֶׁבַח יֵשׁ	מִחִילָה, אִיזָה שֶׁבַח יֵשׁ
10	בִּכְךָ לְהַקְבִּי? - אֲלֵא, אֲלֵא	בִּכְךָ לְהַקְבִּי? - אֲלֵא, אֲלֵא
11	הַשְּׂבַח לְהַקְבִּי מִתְבַּטֵּא	הַשְּׂבַח לְהַקְבִּי מִתְבַּטֵּא
12	בִּכְךָ שֶׁהוּא "הַמֶּרְבָּה" -	בִּכְךָ שֶׁהוּא "הַמֶּרְבָּה" -
13	לְסֻלּוֹחַ, דִּיקָא, - דּוּקָא,	לְסֻלּוֹחַ, דִּיקָא, - דּוּקָא,
14	וְכִמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּעֶזְרָא:	וְכִמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּעֶזְרָא:
15	"וְרַב לְסֻלַּח", דְּהֵינּוּ	"וְרַב לְסֻלַּח", דְּהֵינּוּ
16	שֶׁמִּבְרָכָה בְּשֶׁרֶדְדָם, אֵם	שֶׁמִּבְרָכָה בְּשֶׁרֶדְדָם, אֵם
17	יִחְטָא אִישׁ לְאִישׁ וּבִקֵּשׁ	יִחְטָא אִישׁ לְאִישׁ וּבִקֵּשׁ
18	מִמֶּנּוּ מִחִילָה וּמַחֵל לוֹ	מִמֶּנּוּ מִחִילָה וּמַחֵל לוֹ
19	וְאַחֲרֵיכֵן חֹזֵר לְסוּרוֹ -	וְאַחֲרֵיכֵן חֹזֵר לְסוּרוֹ -
20	וְחֹטֵא שׁוֹב כְּגִדּוֹ, קִשָּׁה	וְחֹטֵא שׁוֹב כְּגִדּוֹ, קִשָּׁה
21	מֵאֵד שֶׁמַּחֵל לוֹ שְׁנִית,	מֵאֵד שֶׁמַּחֵל לוֹ שְׁנִית,
22	וּמִכָּל־שֶׁנֶּן בְּשִׁלְשִׁית	וּמִכָּל־שֶׁנֶּן בְּשִׁלְשִׁית
23	וְרִבִּיעִית, - אֵם מַחֵל לוֹ	וְרִבִּיעִית, - אֵם מַחֵל לוֹ
24	וְהוּא שׁוֹב חֹטֵא נִגְדוֹ,	וְהוּא שׁוֹב חֹטֵא נִגְדוֹ,
25	בּוֹדֵאִי שֶׁקִּשָּׁה הַדָּבָר מֵאֵד	בּוֹדֵאִי שֶׁקִּשָּׁה הַדָּבָר מֵאֵד
26	לְמַחּוֹל לוֹ שׁוֹב בַּפֶּעַם	לְמַחּוֹל לוֹ שׁוֹב בַּפֶּעַם
27	הַשְּׁלִישִׁית	הַשְּׁלִישִׁית
28	וּבַפֶּעַם	וּבַפֶּעַם
29	הַרְבִּיעִית. אֲבָל בְּמִדַּת	הַרְבִּיעִית. אֲבָל בְּמִדַּת
30	תְּקוּדַת־דְּרוֹדֵי־הָאֵם	תְּקוּדַת־דְּרוֹדֵי־הָאֵם
31	הַפֶּרֶשׁ בֵּין פֶּעַם אֶחָת	הַפֶּרֶשׁ בֵּין פֶּעַם אֶחָת
32	לְאֵלֶּף פֶּעַמִּים, כִּי	לְאֵלֶּף פֶּעַמִּים, כִּי
33	הַמִּחִילָה - שְׁמוּחַל	הַמִּחִילָה - שְׁמוּחַל

אגרת התשובה

ומה שמשבחים ומברכים

וזה המרבה דייקא וכמ"ש
שבמדת ב"ו אם יחטא איש
ימחל לו ואח"כ חזר לסורו
ומכ"ש בשלישית ורביעית.
הפרש בין פעם א' לאלף
ממדת הרחמים ומדותיו
ותכלית אלא בבחי' א"ס
לגבי בחי' א"ס אין הפרש
לדבולא קמו' כלא ממש
כו'. ולכן מעביר אשמותינו
שמתוודים בעל חטא מדי
יום ויום ומתודה עליהם
לעולם. ובכל שנה ושנה
יום ויום ג"פ מברכי' בא"י
הרז"ל תפלה כנגד תמידין
מכפר על עבירות הלילה
של יום וכן מדי יום ביום
פר על עבירות חמורות.
מכפר על מ"ע בלבד. וכן
שובה כנ"ל. ואין זה אחטא
עת החטא היה יכול לכבוש
על התשובה ולכן הואיל
וא אין מספיקין וכו'. ואף

1 של אדם היא כר, שעליו
 2 למחול כשמבקשים ממנו
 3 מחילה, איזה שבה יש
 4 בכך להקב"ה? - אלא,
 5 השבח להקב"ה מתבטא
 6 בכך שהוא "הַמְרַבֵּחַ" -
 7 לסלוח, דִּיקָא, - דוקא,
 8 וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּעֲדָא:
 9 "וְרַב לְסִלְחָא", דִּהֵינּוּ
 10 שֶׁבְּמִדַּת בְּשׂוּדָם, אִם
 11 יִחְטְא אִישׁ לְאִישׁ וּבִקֵּשׁ
 12 מִמֶּנּוּ מַחִילָה וּמַחֵל לוֹ
 13 וְאַחֲרֵיכֵן חֹזֵר לְסוּר -
 14 וְחָטָא שׁוֹב כְּגֵדוֹ, קָשָׁה
 15 מְאֹד שִׁמְחָל לוֹ שְׁנִית,
 16 וּמִכָּל-שָׁבֶן בְּשָׁלִישִׁית
 17 וְרִבְעִית, - אִם מַחֵל לוֹ
 18 וְהוּא שׁוֹב חָטָא נֶגְדוֹ,
 19 בּוֹדֵאי שְׁקֵשָׁה הַדָּבָר מֵאֵד
 20 לְמַחֵל לוֹ שׁוֹב בַּפֶּעַם
 21 הַשְּׁלִישִׁית וּבַפֶּעַם
 22 הָרְבִיעִית. אֲכָל בְּמִדַּת
 23 הַקְּדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא אֵין
 24 הַפֶּרֶשׁ בֵּין פֶּעַם אַחַת
 25 לְאַלְפֵי פְעָמִים, כִּי
 26 הַמַּחֲלִילָה - שְׁמוּחַל

מכפרת רק על מצוות-עשה בלבד, בַּזִּכָּר לְעִיל. - שבשעת
התפלה מברכים "חנן המרבה לסלוח" - על המחילה שמוחל
אז הקב"ה. וְאִין זֶה - ענין של "אַחְטָא וְאִשׁוּב", - שחכמינו
ז"ל אומרים¹¹ על האומר כך: "אין מספיקין בידו לעשות
תשובה", שלכאורה קשה: אם שלש פעמים ביום אומרים "חנן
המרבה לסלוח" מפני שעושים אז תשובה, ובינתיים ישנו שוב
ענין החטאים, הרי שהוא עוסק תמיד בחטא ובתשובה על
החטא? כִּי - "אחטא ואשוב", הִינּוּ דְּרָקָא שֶׁבִּשְׂעַת הַחֲטָא הִיָּה
יָכוֹל לִבְשֵׁי יִצְרוֹ, אֱלֹא שְׂמוּמָה בְּלָבוֹ עַל הַתְּשׁוּבָה, -
שיעשה לאחר מכן, ובגלל זה אין הוא כובש את יצרו הרע
וחוטא, ולכן הוֹאִיל וְהַתְּשׁוּבָה גִּזְרַתָּ לָּא לַחֲטָא - שהרי הוא

33 הקב"ה, היא ממדת הרחמים, - של הקב"ה, ומדותיו
34 הקדושות - של הקב"ה, אינן בבחינת גבול ותכלית, אלא
35 בבחינת אינסוף, - בלי גבול ותכלית, כמו שכתוב: "כי לא
36 כלו חמיו", - שמת הרחמים של הקב"ה היא בלי סוף. ולפי
37 בחינת אינסוף אין הפרש כלל בין מספר קטן לגדול,
38 דכלא קמיה כלל ממש חשיב, - שכן, הרי לפניו הכל אינו
39 נחשב לבלום, ומשנה קטן וגדול וכו'. - הרי שאין הבדל כלל
40 אם שהוא מוחל בפעם הראשונה או הרבה פעמים, ולכן
41 "מעביר אשמותינו בכל שנה ושנה", וכל החטאים
42 שמתודים - עליהם, ב"על המא" מדי שנה, אף שחזר ועבר
43 עליהם - חוזר ומתודה עליהם ביום הכפורים בשנה

- 1 סומך על התשובה, ולכן הוא חוטא, "אין מספיקין וכו'".
 2 בידו לעשות תשובה, ואף גם זאת - בשעה שהוא סומך על
 3 תשובתו המאוחרת, וזה
 4 גורם לו לחטוא, הרי, "אין
 5 מספיקין" דיקא, -
 6 חכמינו ז"ל משתמשים
 7 בלשון "אין מספיקין"
 8 דוקא, שלא עוררים לו
 9 בכך, על-ידי מתן אפשרות
 10 לעשות תשובה, אבל אם
 11 דחך ונתחזק ונתגבר על
 12 יצרו ועשה תשובה -
 13 מקבלין תשובתו. - כל
 14 האמור הוא בשעה שישנו
 15 הענין של "אחטא ואשוב", כי בשעת החטא הוא סומך על
 16 התשובה, אבל אנו שמבקשים בכל יום: "סלח לנו" - אנו
 17 מקדימין לבקש: "והחזירנו בתשובה שלמה לפניך", -
- שהתשובה תהיה שלמה, דהיינו שלא נשוב עוד לבסלה, -
 שלא נחטא עוד, וכן ביום הפורים מבקשים: "יהי רצון
 מלפניך שלא אחטא
 עוד" - הרי שאין הוא
 סומך על התשובה, באופן
 שתגרום לו לחטוא - ולכן
 "מספיקין" ו"מספיקין",
 - מעניקים ומעניקים לו
 ההודמנות לחזור
 בתשובה, כמאמר
 רבותינו זכרונם
 לברכה¹²: "הבא למהר
 מספיקין אותו" - "הבא
 דיקא, - דוקא, לשונם
 של חכמינו ז"ל "הבא למהר" מדויק הוא, והכוונה היא מיד
 שבא - לעשות תשובה - עוררים לו מיד, ואי לזאת, גם
 הסליחה והמחילה היא מיד.

אגרת התשובה

גם זאת אין מספיקין דייקא. אבל אם דחך ונתחזק ונתגבר על יצרו ועשה תשובה מקבלין תשובתו. אבל אנו שמבקשים בכל יום סלח לנו אנו מקדימין לבקש והחזירנו בתשובה שלימה לפניך דהיינו שלא נשוב עוד לבסלה וכן ביוה"כ מבקשים יהי רצון מלפניך שלא אחטא עוד מספיקין ומספיקין כמאמר¹³ "הבא למהר מספיקין אותו" דייקא מיד שבא ואי לזאת גם הסליחה והמחילה היא מיד.

יום שבת קודש א' מנחם-אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 200, ומ"ש וחטאתי... עד עמ' קא, פשעיו:

- 35 ומה שכתוב¹³: "וחטאתי נגדי תמיד" - אין המכין להיות
 36 תמיד עצב נכזה חסד ושלום, - להיות שרוי בעצבות תמידית
 37 מפאת חטאיו, דהא בתיב בתיבה¹⁴: - שהרי כתוב לאחר מכן:
 38 "תשמיעני ששון ושמחה וגו' ורוח נדיבה תסמכני וגו'¹⁵,
 39 ומשום שאין ששון ושמחה
 40 כל ימיו בתשובה
 41 עלאה, שהיא - התנועה
 42 של "תשובה עילאה" היא
 43 בשמחה רבה, כנזכר
 44 לעיל. - הרי מה שחכמינו
 45 ז"ל אומרים¹⁶ שעל אדם
 46 להיות "כל ימיו
 47 בתשובה", הכוונה היא
 48 ל"תשובה עילאה"
 49 הנעשית בשמחה גדולה,
 50 שלכן מבקשים "תשמיעני
 51 ששון ושמחה", להיות
 52 שרוי בשמחה מתשובה זו,
 53 אלא - הכוונה במה
 54 שכתוב "וחטאתי נגדי תמיד" היא, "נגדי" דיקא, - ממולי
 55 דוקא, כמו: "ואתה תתיצב מנגד¹⁷", "מנגד סביב לאהל
 56 מועד יתנו¹⁸", ופרש רש"י - "מרחוק". - כך, שהכוונה היא,
 57 שמרחוק, במחשבתו, יזכור תמיד על חטאו. והמכין, -
- והכוונה בכך היא רק לבלתי רום לבבו, ולהיות שפל רוח
 בפני כל האדם, כשיהיה לזכרון בין עיניו שחטא נגד ה'.
 - בודאי שלא ירום לבבו, ויהיה שפל רוח בפני כל אדם (כפי
 שמוסבר בפרק ל', בחלק הראשון, שגם לגבי קל שבקלים הוא
 יכול להיות שפל רוח,
 בהתבוננו במעמד ובמצב
 של אותו קל שבקלים
 ובמעמד ובמצב שלו).
 ולא זו בלבד, שהזכרון
 מרחוק של חטאיו, לא
 ישפיע עליו עצבות, אלא
 אדרבה, זה יעזור לו
 להיות בשמחה, שכן -
 ואדרבה, לענין השמחה
 יועיל זכרון החטא
 בתיב שאת, ככדי
 לקבל בשמחה כל
 המאורעות המתרגשות
 וקאות, בין מן השמים,
 בין על-ידי הפריות, כדבור או פמעה - שמצערם אותו
 על-ידי דיבורים, או שעושים לו רע במעשים - יקבל כל זאת
 בשמחה, בידעו שהוא חטא אי פעם, ובצער שמצערם אותו
 יש משום יסורים העוזרים לכפרתו. (וזו - זכרון החטא, עצה
 9 ומ"ש וחטאתי נגדי
 10 תמיד אין המכוון להיות תמיד עצב נכזה חסד ושלום, - להיות שרוי בעצבות תמידית
 11 בתיב בתיב תשמיעני ששון ושמחה וכו' ורוח נדיבה
 12 תסמכני וכו' ומשום שצ"ל כל ימיו בתשובה עילאה
 13 שהיא בשמחה רבה כנ"ל אלא נגדי דייקא כמו ואתה
 14 תתיצב מנגד מנגד סביב לאהל מועד יתנו ופרש"י מרחוק.
 15 והמכוון רק לבלתי רום לבבו ולהיות שפל רוח בפני
 16 כל האדם כשיהיה לזכרון בין עיניו שחטא נגד ה'.
 17 ואדרבה לענין השמחה יועיל זכרון החטא ביתר שאת
 18 בכדי לקבל בשמחה כל המאורעות המתרגשות ובאות
 19 בין מן השמים בין ע"י הבריות בדיבור או במעשה
 20 וקאות, בין מן השמים,
 21 בין על-ידי הפריות, כדבור או פמעה - שמצערם אותו
 22 על-ידי דיבורים, או שעושים לו רע במעשים - יקבל כל זאת
 23 בשמחה, בידעו שהוא חטא אי פעם, ובצער שמצערם אותו
 24 יש משום יסורים העוזרים לכפרתו. (וזו - זכרון החטא, עצה

- 1 טובה להנצל מבעם - על הזולת, וכל מיני קפידא וכו'.
- 2 - על הזולת, מפני שכשהוא זוכר שהוא חטא אין הוא כועס
- 3 על מי שהעליב אותו.
- 4 ובמאמר רבותינו
- 5 וקרונום לברכה¹⁹: 1 (וזו עצה טובה להנצל מבעם וכל מיני קפידא וכו')
- 6 "הנעלבין ואין עולבין" 2 וכמארו"ל הנעלבים ואין עולבין שומעין חרפתם ואין
- 7 שומעים חרפתם ואין 3 משיבין עושים מאהבה ושומחין ביסורי' וכו' וכל
- 8 משיבין, עושים 4 המעביר על מדותיו מעבירי' לו על כל פשעיו:
- 9 מאהבה ושומחים
- 10 ביסורים וכו', - עליהם אומר הכתוב²⁰: "ואזהביו כצאת
- 11 השמש בגבורתו". חכמינו ז"ל מונים כאן שלש מדריגות; אלה
- 12 שנעלבים ואינם עולבים, הם מתרצים את עצמם, אבל אינם
- 13 עולבים את הזולת; שומעים חרפתם ואינם משיבים כלל; לא
- 14 זו בלבד שאינם עולבים
- 15 את מעליביהם, ואף אינם
- 16 עונים להם כלל, אלא הם
- 17 גם שמחים ביסורים
- 18 שמייסרים אותם; מחמת
- 19 שהם זוכרים, שהם חטאו
- 20 אי פעם, הם שמחים
- 21 וכל המעביר על מדותיו -
- 22 מעבירים לו על כל פשעיו²¹:

19. שבת פח, ב. גיטין לו, א. 20. שופטים ה, לא. 21. ראש השנה יז, א.

אגרות קודש

ב"ה, א' מני"א, תשי"א

ברוקלין.

יאלעס - פילאדעלפיא

שלום וברכה!

קבלתי מכתבו מכ"ח תמוז כשעה קלה לפני נסעי על הציון של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, והזכרתיו ואת כב"ב שי' להמצטרך להם כבקשתו במכתבו, ובטח צדיקא דאתפטר דאשתכח בהאי עלמא יתיר מבחיוהי יעורר ר"ר להצלחה בגשמיות וברוחניות.

כבקשתו נמסרה נדבתו מה ששלח בקשר עם היאצ"ט של אביו הרה"צ וכו' וכו' ז"ל ומוסג"פ הקבלה.

בקונטרס איכה שנדפס זה עתה, אשר רובו ככולו נדפס בפעם הראשונה מכ"י, נמצא שם ע' מ"ד בענין השינוי ביוהכ"פ ות"ב שבשניהם אין נועלים סנדל, ואף שכתוב שם שזהו מטעמים הפכים, אבל עכ"פ ידוע שעומק רום מקושר עם עומק תחת כו' ומזה מובן שגם בת"ב - יהפך בעגלא דידן לששון ולשמחה - הענין דחליצת סנדל שהוא למעלה מסנדל, והנני רואה שהשתא היאצ"ט לעי"נ אביו הרה"צ וכו' וכו' ז"ל הוא ג"כ יום שאסור בנעילת הסנדל, ובטח הכל בהשגחה פרטית. ובפרט לאלו הקשורים בתומ"צ, וכידוע שיום יאצ"ט הוא ענין של עלי, וזהו ג"כ ענין של האיסור בנעילת הסנדל ביוהכ"פ וכו' שיש מזה גם בת"ב, ובשנה זו בעשירי באב, ויה"ר שבקרוב ממש נראה בעיני בשר קיום היעוד של והפכתי אבלם לששון וכל הענינים דמגילת איכה יתפרשו בעליות, וככתוב בקונט' איכה הנ"ל.

בברכה.

יום ראשון

יום שלישי

כד תמוז

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: מטות-מסעי, שלישי עם פירש"י.
תהלים: קיג-קית.
תניא: והנה יעקב . . . נאמר וכו'.

מפתגמי הצ"צ: א פנימי איז, אז בעטען א ברכה אויף עבודה איז דאס אל ישעו בדברי הבל, און עס דארף זיין תכבד העבודה על האנשים.

מפתגמי ה"צמח צדק": "פנימי" הוא - שְׁלִבְךָ בְּרָכָה עָבוּר 'עֲבוּדָה' הָרִי זֶה "אל ישעו בדברי הבל", וְנִחוּץ שִׁיְהִיָּה "תְּכַבֵּד הָעֲבוּדָה עַל הָאָנָשִׁים".

יום שני

יום רביעי

כה תמוז

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: מטות-מסעי, רביעי עם פירש"י.
תהלים: קיט, אשרי . . . מצותך מאד.
תניא: פרק ז. ואולם . . . צו ונדכה כו'.

אין חסידות איז פאראן צוויי זייער כאראקטעריסטישע אויסשפראכען: א) א איד דערקענט ג-טליכקייט און פילט די איבערנאטירליכקייט און בעדארף אויף דעם קיין באויזען ניט האָבען. ב) א איד ניט ער וויל און ניט ער קען זיין אָפּגעריסען פון ג-טליכקייט.

דער אמת איז אז די צוויי אוסשפראכען זיינען איין זאך: א איד דערקענט ג-טליכקייט און פילט דעם למעלה מן הטבע, דערפאר איז ניט ער וויל ניט ער קען זיין אָפּגעריסען פון ג-טליכקייט.

בחסידות יש שני בטוים מאד אָפּנייט: א) יהודי מכיר בַּאֲלֵקוֹת וְחָשׂ אֶת הָעַל-טָבְעִי וְאֵינּוּ זָקוּק לְשׁוֹם הוֹכָחוֹת עַל כֵּן. ב) יהודי אֵינּוּ רוֹצֶה וְאֵינּוּ יָכוֹל לִהְיוֹת מְנַתֵּק מֵאֲלֵקוֹת. הָאֱמֶת הִיא, שְׁשֵׁנִי הַבְּטוּיִים חָדָה: יהודי מכיר בַּאֲלֵקוֹת וְחָשׂ אֶת הַלְמַעְלָה מִן הַטָּבֵעַ, לְכֵן אֵינּוּ רוֹצֶה וְאֵינּוּ יָכוֹל לִהְיוֹת מְנַתֵּק מֵאֲלֵקוֹת.

יום שלישי

יום חמישי

כו תמוז

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: מטות-מסעי, חמישי עם פירש"י.
תהלים: קיט, מה . . . לא שכחתי.
תניא: והאריך . . . בתשובה כנודע.

אין לערנען איז די איבערגעגעבענקייט פון מענטשען צו א זאך, וועלכע ער וויל פארשטיין און פארשטייט. אין דאוונען איז די איבערגעגעבענקייט צו העכער ווי פארשטאנד.

אין לערנען תורה פילט זיך א איד ווי א תלמיד בא א רבי'ן, אין דאוונען - ווי א קינד בא א פאָטער.

בַּלְמוּד - הַתְּמָסְרוֹת הָאֲדָם הִיא לְדָבָר שֶׁהוּא חָפֵץ לְהִבִּין, וּמִבִּין. בַּתְּפִלָּה - הַהִתְמַסְרוֹת הִיא אֶל הַנַּעֲלָה מִהֶבְנָה.

בַּלְמוּד תּוֹרָה מְרַגֵּשׁ יְהוּדִי אֶת עֲצָמוֹ כְּתִלְמִיד בְּפָנֵי רֵבּוֹ, בַּתְּפִלָּה - כִּבְּן אֶצֶל אָבִיו.

יום
רביעי

יום ששי

כז תמוז

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: מטות-מסעי, ששי עם פירש"י.
תהלים: קכ"ד.
תניא: ואף מי . . . כנגד כולן.

אחד מהעלויים המפרסמים, בעל כשרון גדול ועמקן נפלא, בא לליאזנא ושקד בלמוד החסידות, ובגדל כשרונותיו רכש לו במשך זמן קצר ידיעה גדולה ורחבה בתורת החסידות. ביחידות הראשונה שנכנס לרבנו הזקן שאל: רבי, מה חסר לי? ויענהו רבנו הזקן: אין חסר לך מאומה, כי ירא אלקים אתה ולמדן, רק צריך אתה להוציא את החמץ שהוא הישות וגסות הרוח, ולהכניס מצה שהוא בטול. וכלי שנשתמש בו בישות, שנדמה לו שהוא אור, כגון שפודין, שדוחקין רגלי השכינה, דאין אני והוא יכולין לדור, צריך לבנו. והלבנו הוא עד שיהיו הניצוצות דהברורים נתזין ונכללין בהאור האמתי.

יום
חמישי

שבת

כח תמוז

ה'תש"ג

מברכים ראש חדש מנחם אב. אמירת כל התהלים בהשכמה. יום התנועות.
הפטורה: שמעו – אלקיך יהודה. אם תשוב – ובר יתהללו.
שיעורים. חומש: מטות-מסעי, שביעי עם פירש"י.
תהלים: קלה-קלט.
תניא: פרק ח. והנה . . . למלכא וכו'.

לכל אחד מהרביים [=האדמו"רים] היו מאמרים קבועים ביחוד בשביל זה (לט"ה אור העולם), אשר פעם בשנים או בשלש שנים היו חוזרים עליהם בריבוי. אחד ממאמרי רבנו הזקן – "החלצו" שב"לקוטי תורה" בלי ההגהות. אחד ממאמרי אדמו"ר האמצעי – "יפה שעה אחת", ותכנו עשרה פרקים הראשונים דדבור-המתחיל "הנה כל אחד ואחד אומר אלקי נשמה" [ש] בספר "דרך החיים". אחד ממאמרי ה"צמח צדק" – "מה טבו" שב"לקוטי תורה". אחד ממאמרי אדני אבי מורי ורבי [מהר"ש] – "מי כמוכה באלים". אחד ממאמרי אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] – "ידיעת היום", מאסקווא רנ"ז.

יום
שישי

יום ראשון

כט תמוז

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: דברים, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: קמ"ג.
תניא: פרק ט. וביאור . . . דר"ה.

מצאו פתקא כתב-יד-קדש ה"צמח צדק", ותכנה, שהחליט ללמד בכל יום שש שעות בלילה במעמדה נגלה, ותורה לה' שקים ועבר על ש"ס בבלי וירושלמי וארבעה חלקי שלחן-ערוך בעיון.

שבת
קודש

יום שני

א מנחם אב, ראש חודש

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: דברים, שני עם פירש"י.
תהלים: א"ט.
תניא: פרק י. והנה . . . דומרה כנודע.

מעלת המשית, שיהיה ענו. דהגם שיהיה בתכלית הגדלות, וילמד תורה עם האבות ומשה רבנו עליו-השלוש, בכל זה יהיה בתכלית הענוה והבטול ללמד גם עם אנשים פשוטים.

חיוב חינוך בקריאת שמע

יום ראשון כ"ד תמוז ה'תשפ"א

משנה).

ויש מפרשים כפשוטו לשונו שכל קטן פטור, אף כשהגיע לחינוך, אלא שזהו ביחס לקטן עצמו, ומכל-מקום האב חייב לחנכו (מעשה רוקח). ויש מפרשים כי מן הדין אין בזה מצות חינוך אך לכתחילה ראוי להחמיר (מראה הפנים לירושלמי ברכות ג, ג, וראה משנה ברורה אר"ח סי' ע סק"ח).

להלכה נפסק (שלחן ערוך אר"ח שם ס"ב) שאפילו קטן שהגיע לחינוך אין חיוב לחנכו בקריאת שמע, ומכל-מקום לכתחילה ראוי לחנכו (וראה משנה ברורה שם). ויש שלמדו מכאן לגבי כל המצוות המתקיימות בשעה שבדרך כלל אין הקטן נמצא אצל אביו, כגון מצות קידוש לבנה המתקיימת בלילה, שאין בהן חובת חינוך (משנה ברורה סי' תכו ס"א).

אמנם בימינו רוב הקטנים שהגיעו לחינוך אינם ישנים עד סוף זמן קריאת שמע של שחרית ויתכן שיש חובה לחנכם. מאידך מצאנו לגבי כמה דינים שתקנות חז"ל נשאות קבועות לדורות למרות שהטעם השתנה ולכן יתכן שגם היום אין בזה חיוב חינוך מעיקר הדין, ומכל-מקום לכתחילה וודאי ראוי להחמיר (תורת הקטן עמ' קסה).

הלכות קריאת שמע פרק ד, הלכה א: נשים ועבדים וקטנים, פטורין מקריאת שמע; ומלמדיו את הקטנים לקרות אותה בעונתה, ומברכין לפניה ולאחריה, כדי לחנכן במצוות. שנינו במשנה (ברכות כ, א): "קטנים פטורים מקריאת שמע". לדעת רש"י, אפילו קטן שהגיע לחינוך פטור, ולא חייבו את אביו לחנכו בזה כמו בשאר המצוות משום שבדרך כלל אין האב מצוי עם בנו באותה שעה, כי בזמן קריאת שמע של ערבית אין האב בביתו, ובקריאת שמע של שחרית הקטן עדיין ישן.

אך לדעת התוספות (שם ד"ה) מדובר בקטן שלא הגיע לחינוך, ואילו קטן שהגיע לחינוך צריך לחנכו בקריאת שמע כמו בשאר המצוות.

והרמב"ם כתב "קטנים פטורין מקריאת שמע, ומלמדיו את הקטנים לקרות אותה בעונתה", ולכאורה דבריו סותרים מיניה וביה - האם הם חייבים או פטורים?

ונחלקו המפרשים בדבר. יש אומרים שדעתו כשיטת התוספות כי רק קטן שלא הגיע לחינוך פטור, וזהו שכתב "קטנים פטורים מקריאת שמע" - כאשר לא הגיעו לחינוך, "ומלמדים את הקטנים לקרות אותה" - כשהגיעו לחינוך (כסף

מתי אין להתפלל תפלת 'הביננו'?

יום שני כ"ה תמוז ה'תשפ"א

שלא יוכל לחזור לתפלתו לדעת לכוין ולהתחיל בשים שלום" (שו"ע אדמו"ר אר"ח סי' קלב סל"ב), אך אם מובטח שיחזור לתפלתו - ישא כפיו (שם).

אך לדעת ה'פרי חדש' (אר"ח סי' קי סק"א), כיון שחכמים חששו (בימות הגשמים ובמוצאי שבתות) שמא יתבלבל בתפילת הבינו - גם אם מובטח לו שלא יתבלבל, צריך להתפלל תפילת שמונה-עשרה. וגם בנשיאת כפים, ש"ץ כהן אינו נושא כפיו - גם אם מובטח שלא יתבלבל, ורק אם אין שם כהן אלא הוא, ישא כפיו כדי שלא תבטל נשיאת כפים.

ואדמו"ר הזקן (אר"ח שם ס"א) הביא טעם אחר (בשם הרב רבינו יונה, הובא בבית יוסף) מדוע אין להתפלל הבינו במוצאי שבתות ובימות הגשמים, כי אינו יכול לכלול בה מעין הבדלה ושאלה "לפי שהשאלה וההבדלה אינן ברכות בפני עצמן אלא תקנו לכללן בברכת י"ח - שאלה בברכת השנים והבדלה בברכת חונן הדעת - ואם היה אומר בהבינו מעין הבדלה ושאלה, היה נראה שהן גם כן ברכות בפני עצמן, כמו כל ברכות האמצעיות שאומר מעין כל אחת ואחת בהבינו".

הלכות תפלה וברכת כהנים פרק ב, הלכה ד: בימות הגשמים - אינו מתפלל 'הבינו', מפני שצריך לומר שאלה בברכת השנים. וכן במוצאי שבתות וימים טובים - אינו מתפלל 'הבינו', מפני שצריך לומר הכדלה בחונן הדעת.

במקור הדברים (ברכות כט, א) שואלת הגמרא: מדוע לא יוסיף המתפלל שאלת גשמים (וכן, 'אתה חוננתנו' במוצאי שבתות) בתוך תפילת 'הבינו'? ומתוצאת: אם יוסיף באמצע 'הבינו' יבוא להתבלבל מחמת השינוי מהנוסח בשאר ימות השנה. ומבאר ה'בית יוסף' (אר"ח סי' ק"ה ד"ה וכל השנה) שבתפילת 'הבינו' הבקשות הן בקיצור ולכן אדם עשוי לטעות, מה שאין כן בתפילת שמונה-עשרה הבקשות הן באריכות ואין חשש לטעות.

וכתב ה'כסף משנה' בשם הרב מנוח: לפי טעם זה (שאין להוסיף ברכת השנים שמא יבוא להתבלבל), אם המתפלל בטוח בעצמו שלא יתבלבל, הרי הוא רשאי להתפלל תפילת 'הבינו' בימות הגשמים ובמוצאי שבתות, כמו שמצינו בהלכות נשיאת כפים - "שליח ציבור שהוא כהן... לא ישא כפיו מפני הטיורף

נשים בברכת התורה

יום שלישי כ"ו תמוז ה'תשפ"א

כתב ה'בית יוסף' (אר"ח סי' מז) בשם ראשונים שנשים מברכות ברכת התורה, "שהרי חייבות ללמוד מצוות שלהן לידע היאך לעשותן והיאך ליהדר מכל לא-תעשה", וגם "בקריאת פרשת התמיד הן שוות לאנשים, שהרי תפלה

הלכות תפלה וברכת כהנים פרק ז, הלכות י"א: המושבים לקרות בתורה... מברך ש"ל ברכות... על דברי תורה... נותן התורה... אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו... בכל יום חיב אדם לקרוא ש"ל ברכות אלו.

במקום תמיד תקנוה" (שו"ע אדה"ז אר"ח סי' מז ס"ז).

והביאור:

לולא הביאור שנשים מברכות ברכת התורה כי חייבות ללמוד את ההלכות הנצרכות להן, היו מברכות בכל פעם שמתחילות ללמוד, והרי אין אף דעה הסוברת כך, ולכן בא הביאור שחובת הברכה היא גם מפני "שחייבות ללמוד מצוות שלהן".

וכשם שאצל אנשים, ברכת התורה היא פעם ביום (שלא כברכת המצוות שמבדך בכל עת שבא לקיים המצוה) מצד החיוב התמיד, כי מצות תלמוד תורה "שחייב לעסוק בה תמיד... לא חשוב הפסק מאחר שבאותו זמן שמפסיק, מחוייב הוא ללמוד" (שו"ע אדה"ז שם ס"ז), כך גם הנשים, מאחר שבין המצוות שחייבות ללמוד יש מצוות שחיובן כל היום, גם חיוב לימודן הוא כל היום, ומספיקה להן ברכה אחת ביום כמו לאנשים.

(לקוטי שיחות יד, עמ' 148)

ועל חיוב ברכת התורה, אמרו בגמרא (ברכות כא, א): "מניין לברכת התורה לפניו מן התורה, שנאמר כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלקינו". ואף שלכאורה ברכת התורה היא ככל ברכה שמברכים לפני עשיית המצוה, מזה שיש לה לימוד מיוחד משמע שבעוד ברכת המצוות היא הודאה לקב"ה על שמקדש אותנו במצוותיו, ברכת התורה היא ברכה על עצם לימוד תורתו של הקב"ה (בנוסף לקיום המצוה), כפי שמשמע משינוי הנוסח של ברכת התורה מברכת המצוות. וגם ה'מנחת חינוך' (מצוה תל) כתב: ברכת התורה היא "שבח על נתינת התורה הקדושה".

ולפי זה שברכת התורה אינה מפני חיוב המצוה ללמוד תורה אלא ברכת שבח על לימוד התורה, גם אילו הנשים לא היו חייבות ללמוד את המצוות שלהן, הרי הן צריכות לברך ברכת התורה על שהקב"ה נתן לנו את תורתו!

עמידה בחזרת הש"ץ יום רביעי כ"ז תמוז ה'תשפ"א

וביאור מחלוקתם: לדעת הרמב"ם בחזרת הש"ץ נכלל חיוב על כל יחיד לצאת בתפילת הש"ץ, כי כל יחיד מחויב להתפלל שתי פעמים – אחת ביחידות ואחת ע"י הש"ץ. אך לדעת בעל המאור חזרת הש"ץ אינה חובה על כל יחיד אלא נועדה להוציא את שאינו בקי או משום אמירת קדושה ולכן אין הציבור חייב לעמוד (הרי קדש ח"א סי' ח).

ויצוין שעל-פי הקבלה חזרת הש"ץ נחשבת כחובה גמורה (כדעת הרמב"ם), ומעלתה עולה על תפילת לחש (ראה פסקי תשובות סי' קכד הע' 9).

ויש מפרשים שגם דברי הרמב"ם אמורים רק כאשר בין הציבור נמצאים מי שאינם בקיאים להתפלל בעצמם ואז חובה על כל הציבור לעמוד, כי הש"ץ אינו מוציא את היחיד בפחות מעשרה וכולם צריכים לכוון לצאת בחזרת הש"ץ (אף שכבר התפללו בעצמם) ועל כן צריכים לעמוד. אך בימינו שאין מצוי בין הציבור מי שאינו מתפלל בעצמו ואין צורך לצאת בחזרת הש"ץ, אין הכרח לעמוד (ביאור הגר"א סי' קכ"ד ס"ד. פסקי תשובות שם, י). וכן נהוג למעשה בקהילות רבות להקל בכך ולשבת (פסקי תשובות שם).

הלכות תפילה פרק ט, הלכה ג: והכל עומדין ושומעין, וענין 'אמן'.

בטעם החיוב לעמוד בחזרת הש"ץ מבאר אדמור הזקן (אר"ח סי' קכד ס"ז) שמדין 'שומע כעונה' נחשבים כל הציבור כמתפללים בעצמם ולכן עליהם לעמוד. ומוסיף, שמשמעם זה התקיעות בחזרת הש"ץ של מוסף בראש השנה נקראות 'תקיעות מעומד', כי הכל עומדים באותה שעה.

אמנם הדבר שנוי במחלוקת הראשונים: במשנה (ר"ה טז, א) אמרו שתוקעים גם בשיבה וגם בעמידה, ומפרש הרמב"ם (הל' שופר פ"ג ה"י"א) שהתקיעות שאחר קריאת התורה הן 'התקיעות דמיושב', כי באותה שעה הציבור רשאים לשבת, ואילו התקיעות שעל סדר הברכות בחזרת הש"ץ נקראות 'תקיעות דמעומד', וזאת כשיטתו כאן שהציבור חייבים לעמוד בחזרת הש"ץ.

אך בעל המאור (ר"ה שם) מפרש ש'תקיעות דמיושב' הן התקיעות שבסדר הברכות בחזרת הש"ץ, כי הציבור רשאים לשבת בהן, ו'תקיעות דמעומד' הן התקיעות שתוקעים ביציאה מבית הכנסת לערבב את השטן. ואם כן לדעתו אין חיוב על הציבור לעמוד בחזרת הש"ץ.

קריאת התורה של שחרית במנחה יום חמישי כ"ח תמוז ה'תשפ"א

בבוקר שהה בדרך ונמנע ממנו לקרוא בתורה, וכשהגיע במנחה למקום ישוב קרא שם בעשרה (ראה גורן דוד אר"ח ה, והמצוין בפסקי תשובות קלה, ג).

אך יש שציינו כי מלשון הרמב"ם "שיהו קורין בתורה ברבים בשבת ובשני ובחמישי בשחרית" משמע לכאורה שזמן הקריאה הוא דווקא בשחרית ולא במנחה.

ובטעם הדבר יש שכתבו כי על פי דברי התוספות (ב"ק פב, א ד"ה כדי) כי תיקנו לקרוא בימים שני וחמישי משום שהם ימי רצון, יש לקרוא דווקא בבוקר ולא במנחה, על פי הנאמר

הלכות תפילה פרק יב הלכה א: משה רבנו תקן להן לישראל, שיהיו קורין בתורה ברבים בשבת ובשני ובחמישי בשחרית, כדי שלא ישהו שלשה ימים בלא שמיעת תורה. ציבור שנמנע מהם לקרוא בתורה בשבת בבוקר או בשני וחמישי – האם ניתן להשלים זאת במנחה?

הנה, לפי המבואר כי טעם תקנת הקריאה הוא כדי שלא ישהו שלושה ימים ללא תורה – אין סיבה לחלק בין בוקר לערב, וכך נקטו פוסקים רבים כי זמן המצווה נמשך כל היום, וכך נהג ה'חתם סופר' למעשה כאשר ביום חמישי

שערים ס"ג, פרי השדה שם).

ולגבי קריאת התורה של שבת בשחרית שהתבטלה באונס יש אומרים שגם היא ניתנת להשלמה בזמן המנחה (ראה דגול מרבבה ס"י קלה ס"ב, שערי אפרים ס"ז, לט), אך יש שפסקו על פי דברי הזוהר שאסור לקרוא בזמן המנחה פרשה שלימה, ואף אם את קריאת שני וחמישי ניתן להשלים במנחה, אך את קריאת שחרית של שבת שהיא פרשה שלימה, אין לקרוא במנחה (ראה ארבעה טורי אבן על הרמב"ם כאן, כף החיים קלה, ט).

בזוהר שבכל יום בזמן מנחה שולטת מידת הדין חוץ משבת, ולכן בימי השבוע אין לקרוא בתורה במנחה (פרי השדה ח"ג ס"א).

אמנם, בכמה גרסאות אין מופיעה ברמב"ם המילה 'בשחרית' (ראה סכף משנה), ואף לפי הגרסה שלפנינו 'בשחרית' ביארו הפוסקים כי מלכתחילה יש לקרוא בשחרית מהטעם הנזכר, אך בדיעבד ניתן לקרוא אף במנחה. ויש שהוסיפו שאין להתיר זאת אלא באופן מקרי אך לא בקביעות (ראה בית

כתיבת תפילין דרבינורתם על ידי מי שאינו מניחם יום שישי כ"ט תמוז ה'תשפ"א

הרי הוא פסול, שהרי אינו בר קשירה, אך אם אינו מניחם מחמת אונס כגון שנקטעה ידו, הרי הוא כשר. ויש שחידשו כי סופר שאינו נוהג להניח תפילין דרבינורתם פסול לכתיבתו, ואע"פ שהוא ירא שמים ואין במנהגו פגם שהרי מעיקר הדין נפסקה ההלכה כרש"י, מאחר ולמעשה אינו מניח תפילין לפי דעת רבינורתם, הרי הוא בגדר אינו בר קשירה (ראה המובא בפסקי תשובות לט, ג). ואף אם החליט בדעתו להתחיל להניחם, כל עוד לא התחיל בפועל להניחם, נחשב כאינו בר קשירה' (להורות נתן ג, ב).

אך רבים חלקו על כך וכתבו כי מאחר שההימנעות מהנחת תפילין דר"ת אינה נובעת מחוסר אמונה אלא משום חשש יוהרה להחמיר בדבר שאינו מעיקר הדין, בפרט לפי דברי אדמו"ר הזקן (אור"ח שם ס"ב) שמי שאינו מניח תפילין "מפני שאינו חושש עליהם כלל" פסול לכתיבה, היינו שפסול רק אם אינו מניח מפני התעלמות וחוסר אכפתיות לקיום המצוה, לכל הפחות בדיעבד יש להכשיר תפילין דרבינורתם שנכתבו על ידי סופר שאינו מניחם (ראה פסקי תשובות שם, אגרות קודש יד, עמ' תמר).

הלכות תפילין ומזוזה וס"ת פרק א, הלכה יג: בְּתָנָן גוֹי, אִי יִשְׂרָאֵל מְשֻׁמֵּר... הָרִי אֵלֹו פְּסוּלִין וְיִגְנוּ, שְׁנֵאמַר: "וְקִשְׁרָתָם וְכִתְבָתָם" - כָּל שֶׁמְהַר עַל הַקְּשִׁירָה וּמֵאֲמִין בָּהּ, הוּא שְׁבוּתָב.

יש אומרים שהלימוד מהפסוק 'וקשרתם וכתבתם' בא לפסול לכתיבת סת"ם רק מי שאינו מצווה על הקשירה, כגון קטן או גוי, אך ישראל מומר אינו פסול מהתורה אלא מדרבנן (ראה ר"ן על הרי"ף גטין כג, ב, וראה מגן אברהם אור"ח ס"י לט סק"ג).

אך מדברי הרמב"ם מבואר שגם מומר פסול מן התורה, כי לא די בכך שמוזהר על המצוה אלא רק מי ש"מוזהר על הקשירה ומאמין בה הוא שכותב", אך אם אינו מאמין בה, אינו בר קשירה ופסול לכתיבה (ר"ן שם).

וכתב ה'בית יוסף' (אור"ח ס"י לט ס"א) כי מי שאינו מקיים את כל מצוות התורה, אף אם עושה זאת 'לתיאבון' ולא 'להכעיס', הרי הוא מומר ופסול, אך אם נמנע מלקיים רק מצוה אחת אינו פסול אלא אם עושה זאת 'להכעיס'.

וה'מגן אברהם' (שם) הוסיף שאם אינו מניח תפילין, אף שאינו נוהג כך 'להכעיס' אלא משום שאינו מאמין במצוה זו,

כתיבת תפילין ביד שמאל ובפה שבת קודש א' מנחם אב ה'תשפ"א

הנכתבים בשמאל... מאחר שלא הוזכר פסול זה בתלמוד... והמניח תפילין שנכתבו בשמאל (כשאין לו תפילין אחרים) האם צריך לברך?

לדעת ה'לבוש' (שם ס"ה) יניחם בברכה, ולדעת ה'פרי מגדים' (שם סק"ד) וה'אליה רבה' (סק"ה) יניחם בלי ברכה כי ספק ברכות להקל.

ותפילין שנכתבו בפה ("שתפס הקולמוס בפיו וכתב בו"), לדעת ה'נשאל דוד' (ס"ג) כתיבה בימין היא אכן מצוה מן המובחר ויש להעדיפה, אך אם אין שם אלא מה שכתב הגידם בפיו הרי היא כשרה, מכיון "שאין לסופר ידיים הוה פיו כיד ממש".

אבל כתב בתשובות רמ"ע מפאנו (ס"י לה) שפסולים, כי אם "אין דרך כתיבה בשמאל, כל-שכן שאין דרך כתיבה בפה". וכן פסקו ה'מגן אברהם' (ס"י לב סק"ה) ואדמו"ר הזקן (שם ס"ז) שתפילין שנכתבו בפה פסולים "אפילו אי אפשר למצוא אחרים, שבוודאי אין דרך כתיבה כלל בפיו".

הלכות תפילין ומזוזה וס"ת פרק ב, הלכה א: בְּיָצַד בּוֹתְבִין אֶת הַתְּפִלִּין...

כתב ה'בית יוסף' (אור"ח ס"י לב ד"ה) בשם ספר התרומה (הובא גם בהגהות מיימוניות כאן) שכתבת תפילין ומזוזה צריכה להיות ביד ימין, כמו שאמרו (מנחות לו, א) "וקשרתם - וכתבתם, מה כתיבה בימין אף קשירה בימין". ואם כתב ביד שמאל פסול אף בדיעבד שהרי הכותב בשבת ביד שמאל פטור כי אין דרך כתיבה בכך (שבת קג, א), ולא מסתבר שאדם יכתוב בשבת ספר תורה או תפילין כהלכה ולא יהא חייב.

והוסיף ה'בית יוסף' (שם) שגם הרא"ש והסמ"ג סוברים שצריך לכותבם בימין, אך לא כתבו שאם נכתבו בשמאל פסולים גם בדיעבד. ואכן פסק ב'שלחן ערוך' (אור"ח ס"י לב ס"ה) שאם כתבם בשמאל פסולים רק "אם אפשר למצוא אחרים כתובים בימין".

וכן כתב אדמו"ר הזקן (שם ס"ז, ע"פ דברי ה'לבוש' שם ס"ה): "אם אי אפשר למצוא תפילין אחרים שנכתבו בימין - יש להכשיר

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון כ"ד תמוז - ספר אהבה - הלכות קריאת שמע צה
מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - כ"ד תמוז-א' מנחם-אב ה'תשפ"א

17 בָּהֶן. חָצַר הַמֶּרְחֵץ, וְהוּא הַמָּקוֹם שֶׁבִּגְיָאָדָם עוֹמְדִין
18 בּוֹ לְבוֹשִׁין - מִתֵּר לְקִרְוֹת בּוֹ קְרִיאַת-שְׁמַע¹⁷.

(10) שעצם ההזמנה שהזמין את המקום לבית כסא פוסלתו
מלקרות בו, הואיל ושמו מגונה ומאוס (שבת דף י עמוד ב;
ברכות דף כו עמוד א). (11) שלא רחץ בו אדם מעולם.
(12) הואיל ולא הייתה בו זיהומא מעולם, וגם שמו אינו
מגונה כל כך (שם). (13) לבית הכסא. (14) כי אפשר
שהתכוון לומר "זוה" לתשמיש אחר (נדרים דף ז עמוד א),
ודיבור כזה שאינו מבואר כל צרכו נקרא בלשון התלמוד
(שם) "יד", כי כשם שיד הכלי אינה עיקר הכלי אלא
שהאוחז בה כל הכלי מיטלטל עימה, אף זה לא פירש אלא
מקצת דבריו והיתר משתמע ממילא. (15) כי שמא "יד בית
הכסא כבית הכסא". (16) הואיל והזמנה גרידא אינה
מועילה אלא מדרבנן, לא החמירו בספק הזמנה, כי כלל
הוא: "ספיקא דרבנן להקל" (ר"ן שם). (17) (שבת דף י
עמוד א) מכיוון שאין בני אדם עומדים שם ערומים, אין
ערוות דבר נראית שם, ואתה קורא בו: "והיה מחניך
קדוש".

19 ד. וְלֹא קְרִיאַת-שְׁמַע בְּלִבְדּוֹ, אֲלֵא פֶלַע עֲנִין שֶׁהוּא
20 מְדַבְּרִי הַקִּדְשׁ¹⁸, אֲסוּר לְאָמְרוֹ בְּבֵית-הַמֶּרְחֵץ וּבְבֵית-
21 הַכֶּסֶּא, וְאִפְלוּ אָמְרוּ בְּלִשׁוֹן חַל. וְלֹא לְאָמְרוֹ בְּלִבְדּוֹ,
22 אֲלֵא אִפְלוּ לְהִרְהֵר בְּלִבּוֹ בְּדַבְּרֵי-תוֹרָה בְּבֵית-הַכֶּסֶּא
23 וּבְבֵית-הַמֶּרְחֵץ וּבְמָקוֹם הַטְּנֵפֶת, וְהוּא הַמָּקוֹם שֶׁיֵּשׁ
24 בּוֹ צוּאָה וּמִי־רִגְלִים - אֲסוּר¹⁹.

(18) כגון: דברי תורה ותפילה. (19) (ברכות דף כד עמוד
ב) אמרו שם: כל הקורא דברי תורה במקומות המטונפים,
עליו הכתוב אומר: "כי דבר ה' בזה" (במדבר פרק טו פסוק
לא). וכתב הראב"ד, הובא בכסף משנה, שאין איסור להרהר
בדברי תורה במקומות אלו אלא לכתחילה, כלומר: לכוון
מחשבתו וליבו בדברי תורה - אסור; אבל אם היה תלמודו
שגור בפיו והרהר לאונסו - אין בכך כלום, כמבואר בזבחים
(דף קב עמוד ב). וכתוב בספר חסידים סימן תקמ"ו:
שלפיכך ראוי לאדם לחשב חשבונותיו החילוניים בבית
הכסא, כדי שלא יבוא להרהר בו בדברי תורה, והכתוב
אומר: (תהילים פרק יב, פסוק ז) "אמרות ה' אמרות
טהורות", ואין ראוי להם אלא מקום טהור.

25 ה. דְּבָרִים שֶׁל חַל, מִתֵּר לְאָמְרוֹ בְּלִשׁוֹן קִדְשׁ
26 בְּבֵית-הַכֶּסֶּא²⁰. וְכֵן הַפְּנוּיִים²¹, כְּגוֹן 'רַחֲמִים' ו'חֲנוּן'
27 ו'נֶאֱמָן' וְכִיּוּצָא בָּהֶן - מִתֵּר לְאָמְרוֹ בְּבֵית-הַכֶּסֶּא²².
28 אֲבָל הַשְּׁמוֹת הַמִּיחָדִּים, וְהֵן הַשְּׁמוֹת שְׁאֵינָן
29 נִמְחָקִין²³ - אֲסוּר לְהִזְכִּיר בְּבֵית-הַכֶּסֶּא²⁴ וּבְבֵית-
30 הַמֶּרְחֵץ יִשְׁוֶי²⁵. וְאִם נִזְדַּמֵּן לוֹ לְהַפְרִישׁ מִן דְּבַר
31 הָאֲסוּר²⁶ בְּבֵית-הַמֶּרְחֵץ אוֹ בְּבֵית-הַכֶּסֶּא - מִפְּרִישׁ²⁷,
32 וְאִפְלוּ בְּלִשׁוֹן קִדְשׁ וּבְעֲנִינֵי קִדְשׁ²⁸.

(20) (שבת דף מ עמוד ב) ומידת חסידות היא להחמיר שלא

יום ראשון כ"ד תמוז ה'תשפ"א

הלכות קריאת שמע

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

(1) המקומות שאין קוראים בהם; אם נודמן לו להפריש
חבירו מדבר האסור בבית המרחץ כיצד מפרישו; כנגד איזה
ערוה אסור לקרות.

1 א. הַקּוֹרֵא אֶת שְׁמַע, רֹחֵץ יָדָיו² בְּמִים קָדָם שִׁיקְרָא.
2 הַגִּיעַ זְמַן קְרִיאָתָהּ, וְלֹא מֵצָא מַיִם קָדָם שִׁיקְרָא -
3 לֹא יֵאָחֵז קְרִיאָתָהּ וְיִלְךָ לְבָקֵשׁ מַיִם, אֲלֵא מִקְנֵת יָדָיו
4 בְּעֶפֶר אוֹ בְּצֹרֹר³ אוֹ בְּקוֹרָה⁴ וְכִיּוּצָא בָּהֶן וְקוֹרָא⁵.

(2) ברכות טו. אף על פי שאין ידיו מלוכלכות - מצוה עליו
לרחצן, שכן ידיים עסקניות הן, ושמא נגעו במקומות
המכוסים בגוף, או בדבר מזוהם; וחז"ל סמכו רחיצה זו על
הפסוק: ארחץ בנקיון כפי, ואסובבה את מזבחך ה' (תהילים
כו, ו). (3) אבן, והוא שם נרדף ל"צור", ונמצא בתנ"ך
(שמואל-ב יז, יג; עמוס ט, ט). (4) העץ שעושים ממנו
התקרה (הערוך). (5) ואין המים מעכבים, כי לא כתוב
ארחץ במים אלא ארחץ בנקיון כפי - בכל דבר שהוא מנקה
(ברכות שם). ולעניין נטילת ידיים לתפילה (ראה לקמן
הלכות תפילה פרק ד, הלכה ד).

5 ב. אֵין קוֹרִין לֹא בְּבֵית-הַמֶּרְחֵץ וְלֹא בְּבֵית-הַכֶּסֶּא,
6 אֶף-עַל-פִּי שְׁאֵין בּוֹ צוּאָה; וְלֹא בְּבֵית-הַקְּבָרוֹת וְלֹא
7 בְּצֵד הַמֵּת⁷ עֲצָמוֹ. וְאִם הִרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת מִן הַקֶּבֶר
8 אוֹ מִן הַמֵּת - מִתֵּר לְקִרְוֹת⁸. וְכָל מִי שֶׁקָּרָא בְּמָקוֹם
9 שְׁאֵין קוֹרִין בּוֹ - חוֹזֵר וְקוֹרָא⁹.

(6) (ברכות כו.) לפי שכתוב: "כי ה' אלוךך מתהלך בקרב
מחניך... והיה מחניך קדוש" (דברים כג, טו), ומקומות אלה
שמוזהמים הם, אין אתה קורא בהם "מחניך קדוש".
(7) (ברכות יח.) משום שנאמר: "לועג לרש חרף עושהו"
(משלי יז, ה), והקורא בבית הקברות כאילו לועג למתים,
שאינם יכולים לקרוא. (8) (שם). (9) כיוון שעבר על
דברי חכמים קנסוהו לחזור ולקרוא, ואפילו היה שוגג, כדי
שייזהר בפעם אחרת (כסף-משנה). וכן אמרו (ברכות כב,):
"הואיל וחטא (שהתפלל ומצא צוה במקומו), אף על פי
שהתפלל, תפילתו תועבה".

10 ג. בֵּית-הַכֶּסֶּא הַחֲדָשׁ שֶׁהוּכָן וְעָדִין לֹא נִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ
11 - מִתֵּר לְקִרְוֹת קְרִיאַת-שְׁמַע לְגִידוֹ, אֲבָל לֹא בְּתוֹכוֹ¹⁰.
12 מִרְחֵץ הַחֲדָשׁ¹¹, מִתֵּר לְקִרְוֹת בְּתוֹכוֹ¹². הֵייוּ שְׁנֵי
13 בָתִּים; זְמַן אֶחָד מֵהֶם לְבֵית הַכֶּסֶּא, וְאֶמֶר עַל הַשְּׁנִי:
14 'זוה' - הֲרִי הַשְּׁנִי סָפֵק אִם הִזְמִינוּ לְכָךְ¹³ אִם לֹא¹⁴.
15 לְפִיכָךְ אֵין קוֹרִין בּוֹ לְכַתְחִלָּה¹⁵; וְאִם קָרָא - יֵצֵא¹⁶.
16 אֲמַר: 'גַּם זֶה' - הֲרִי שְׁנֵיהֶם מְזַמְּנִין, וְאֵין קוֹרִאִין

נראה שנוסח הירושלמי של רבינו היה "מגללי חמור". ואמנם כן היא הגירסה בירושלמי שלפנינו. אגב, בירושלמי (שם) הוסיפו: "מרחיקים מצואת התרנגולים, ובלבד באדומים", והתוספות בברכות (דף כה עמוד א) נסתפקו בפירוש המלה "אדומים", ומעניין פירושו של בעל "ספר החרדים": אדומים - מארץ אדום, לפי שבארץ אדום היו השעורים רעות מאוד, כמבואר בכתובות (דף סד עמוד ב), והיו מאכלים התרנגולים שעורים וצואתם מסרחת, וכן בב"ח (אורח חיים סימן ע"ט). (33) שם כולל לחמשת מיני תבואה, והם: חיטים, שעורים, כוסמין, שיבולת שועל ושיפון. (34) בתוך שיעור הזמן. (35) (סוכה דף מב עמוד ב), והטעם - שאין ריחם רע.

- ז. הִיְתָה צוֹאָה יִבְשָׁה בְּחָרָשׁ, אֲסוּר לְקִרְוֹת כְּנָגְדָהּ.³⁶
וְאִם הִיְתָה יִבְשָׁה יוֹתֵר מִחָרָשׁ, עַד שָׁאֵם זִרְקָה
תִּתְפָּרֵךְ.³⁷ - הָרִי הִיא כַּעֲפָר, וּמִתָּר לְקִרְוֹת כְּנָגְדָהּ.³⁸
מִי־רִגְלִים שֶׁנִּבְלְעוּ בְּקִרְקַע: אִם הָיוּ מְרִטִיבִין הִידָּר.³⁹
- אֲסוּר לְקִרְוֹת כְּנָגְדָן; וְאִם לֹא - מִתָּר.⁴⁰

(36) אף על פי שנתייבשה כבר כחרס עדיין שם צואה עליה (ברכות דף כה עמוד א). (37) תישבר לשברים רבים. אבל אם אינה נפרכת בזריקה, אף על פי שנפרכת בגלילה (על ידי הרגל), אינה נידונית כעפר, וזהו שכתב רבינו: "עד שאם זרקה" וכו' - למעט נפרכת על ידי גלילה (כסף משנה). (38) ודווקא שאין לה ריח רע, שאם לא כן, הרי היא כ"ריח שיש לו עיקר" ואסור לקרוא על ידו, כמבואר בסמוך (הלכה י"ב). (39) ואף על פי שאין בהרטבה זו "טופח על מנת להטפוח" (לחלח), כלומר: שיד זו הנרטבת אין בה כדי להרטיב גם אחרים - אסור לקרוא כנגדם (ברכות דף כה עמוד א). (40) אף על פי שרישומם ניכר בקרקע (שם).

- ח. בְּמָה יִרְחִיק אָדָם מִצוֹאָה וּמִמִּי־רִגְלִים וְאַחֲר־כֶּף
יִקְרָא? אֲרַבַּע אַמּוֹת.⁴¹ בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּזִמְן
שֶׁהֵם מְלַאֲחוּרֵיו אוּ מַצְדֵּיו; אֲבָל אִם הָיוּ כְּנָגְדָן פְּנֵיו
- מִרְחִיק מֵהֶן עַד שְׁלֹא יִרְאֶה אוֹתָן, וְאַחֲר־כֶּף
יִקְרָא.⁴²

(41) (שם כב:). (42) (שם כו:). וראוי להעיר, שמה שמתיר רבינו בהרחקת ארבע אמות בזמן שהם "מצידיו", אינו אלא כשאי אפשר לו לסלקם לאחריו על ידי הליכה לפניו, כגון שנהר שוטף לפניו, אבל כשאפשר - הרי הם כ"לפניו" וצריך להרחיק מהם כמלוא עיניו (כסף משנה).

- ט. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁴³? כְּשֶׁהָיָה עֹמֵהֶן בְּבֵית
בְּמָקוֹם שָׁוֶה; אֲבָל אִם הָיָה שָׁם מְקוֹם גָּבֹה מֵהֶן
עֲשָׂרָה טַפְחִים אוּ נְמוֹף מֵהֶם עֲשָׂרָה טַפְחִים - יוֹשֵׁב
בְּצֶד הַמְּקוֹם וְקוֹרֵא,⁴⁴ שֶׁהָרִי נִפְסַק בִּיגִיהֶם. וְהוּא⁴⁵,
שֶׁלֹא יִגִיעַ לוֹ רִיחַ רָע.⁴⁶ וְכֵן אִם כֶּפֶה כְּלִי עַל הַצוֹאָה
אוּ עַל מִימֵי־רִגְלִים - אֶף־עַל־פִּי שֶׁהֵן עֹמֵי בְּבֵית,
הָרִי אֵלָיו כְּקוֹבֵרִין,⁴⁷ וּמִתָּר לְקִרְוֹת כְּנָגְדָן.⁴⁸

(43) שצריך להתרחק מהם. (44) ואפילו כשהם בבית אחד עימו, הרי הם כברשות אחרת (ברכות כה:). (45) ובלבד.

לומר בבית הכסא אפילו דברים של חול בלשון הקודש, (ספר חסידים סימן תתקצ"ד, הובא ב"מגן אברהם" אורח חיים סימן פ"ה סעיף קט ב'). (21) השמות שמשבחים בהם את ה' על דרך הכינוי בלבד, ואינם שמותיו המיוחדים (ראה הלכות יסודי התורה פרק ו הלכה ה). (22) (שבת דף י עמוד ב). (23) שאסור למחכם, משום שנאמר: ואיבדתם את שמם... לא תעשו כן לה'... (דברים פרק יב, ד) ושבעה שמות הם שאינם נמחקים: יהוה, או: אדני, אל, אלה, אלוקים, אהיה, שדי, צבאות, (ראה הלכות יסודי התורה פרק ו הלכה ב). (24) (שבת דף י עמוד ב). ובעל כסף משנה תמה: שלא הזכיר רבינו שאסור לומר "שלום" לחבירו במקומות אלה, משום שנאמר (שופטים פרק ו, פסוק כד) "ויקרא לו ה' שלום", כמבואר במסכת שבת (שם)? ויש לומר: שרבינו סובר שאין הלכה כאותה הסוגיא שבמסכת שבת. שהרי נאמר בסוטה (דף י עמוד א): שכל שם הניתן להימחק אינו שמו של הקדוש-ברוך-הוא אלא "מעין" שמו; והואיל ולא מנו חכמינו ז"ל (שבועות דף לה עמוד א) את השם "שלום" בכלל אלה השמות שאינם נמחקים, - על כורחך אתה אומר ש"שלום" אינו אלא כינוי בלבד ומותר לאמרו בבית הכסא (לחם יהודה). אולם בתוספות (סוטה דף י עמוד א, דיבור המתחיל "אלא") כתבו: ש"שלום" אינו נמחק, ומסדר הברייאא בשבועות (דף לה עמוד א) תנא ושייר, לפיכך פסק ה"מגן אברהם" אורח חיים סימן פ"ה (סעיף קטן ג), שגם "שלום" אסור להזכיר בבית הכסא. (25) מוסב רק על בית המרחץ, אבל בית הכסא אפילו חדש אסור להזכיר בו שם שמים, כמבואר לעיל (הלכה ג). (26) כגון שחבירו רוצה לעשות שם דבר איסור, והוא רוצה להרחיקו מזה. (27) כמסופר במסכת (שבת דף מ עמוד ב): "מעשה בתלמידו של רבי מאיר שנכנס אחריו לבית המרחץ (בשבת) וביקש להדיח הקרקע. אמר לו: אין מדיחין" (שם) שמוה הגומות שברצפה ויתחייב משום חורש) - הרי שאף בבית המרחץ לא נמנע רבי מאיר מלהורות לתלמידו דין בענייני שבת, כדי להפרישו מאיסור. (28) כרבי מאיר שהורה לתלמידו עניין (דין) קודש ובלשון הקודש.

- ו. צוֹאת הָאָדָם וְצוֹאת פְּלָבִים וְחִזְרִין בְּזִמְן שִׁישׁ
בְּתוֹכָן עוֹרוֹת,²⁹ וְכָל צוֹאָה שֶׁרִיחָה רַע כְּגוֹן אֵלֶּיךָ -
אֲסוּר לְקִרְוֹת קְרִיאַת־שְׁמַע כְּנָגְדָן;³¹ וְכֵן כְּנָגְדָן מִי־
רִגְלִים שֶׁל אָדָם. אֲבָל מִי־רִגְלִים שֶׁל בְּהֵמָה, קוֹרִין
כְּנָגְדָן.³² קֵטָן שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לֵאכֹל פְּזִית דָּגָן³³ כְּבִידִי³⁴
שֶׁיֵאכֹל הַגְּדוֹל כְּשֶׁלֶשָׁה בִיצֵי דָגָן - אֵין מִרְחִיקֵן, לֹא
מִצוֹאָתוֹ וְלֹא מִמִּי רִגְלֵיו.³⁵

(29) זה מוסב על צואת כלבים וחזירים, שנוהגים לתת אותה בעורות בשעת עיבודם ואז ריחה רע; אבל צואת אדם שריחה רע בכל אופן אפילו בלא עורות - אסור לקרות שמע כנגדה. (30) כגון: צואה אדומה של תרנגולין (כסף משנה). (31) (ברכות דף כה עמוד א; ירושלמי שם פרק ג, הלכה ה). (32) שאין ריחם רע, ולא מצינו להם איסור בשום מקום. והראב"ד משיג: שבירושלמי הנ"ל נאמר: "מי רגליים של חמור שבא מן הדרך אסור לקרוא כנגדן". ברם,

בפירוש "רבינו יונה" לברכות (פרק ג.) (61) שאף על פי שמצד הדין אין לאסור הקריאה, בשעה שידיו מטונפות, הואיל ואין להם ריח רע - בכל זאת מגונה הוא לקרוא קריאת שמע בידיים מטונפות. וחכמינו ז"ל (ברכות כה.) סמכו על הפסוק: "כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך" (תהילים לה, ו), כלומר: גם האברים שאינם נושמים כמו הפה והחוטם, צריכים להיות טהורים ונקיים בשעת קריאתנו אל ה'.

יב. ריח רע שיש לו עקרה⁶² - מרחיק ארבע אמות⁶³ וקורא, אם פסק הריח; ואם לא פסק הריח - מרחיק עד מקום שפסק הריח. ושאין לו עקרה, כגון מי שניצא ממנו ריח מלמטה - מרחיק עד מקום שתכלה הריח⁶⁴ וקורא⁶⁵. גרף של רעי ועביט של מימי רגלים⁶⁶, אסור לקרות קריאת-שמע כנגדן, ואף-על-פי שאין בהם כלום ואין להם ריח רע, מפני שהם כבית-הכסא⁶⁷.

(62) שצואה מונחת שם ומעלה ריח רע. (63) כשהיא מכוסה; שאילו הייתה מגולה ומונחת לפניו, היה צריך להרחיק ממנה כמלוא עיניו, כמבואר לעיל (הלכה ח). (64) אבל אינו צריך להרחיק ארבע אמות ממקום שפסק הריח (ברכות כד.). והראב"ד משיג וסובר שצריך להרחיק ארבע אמות ממקום שפסק הריח, כדעת רב חסדא בגמרא (שם), וכן נפסקה ההלכה בשולחן ערוך אורח חיים (סימן ע"ט, סעיף א.). (65) (ברכות, שם). (66) שניהם כלי חרס הם, אלא רעי קרוי: גרף, ושל מי רגליים קרוי: עביט, מלשון רש"י (ברכות כה.). (67) הואיל ומיוחדים לכך, ואפילו יתן לתוכם רביעית מים אינה מועילה, כדין כל בית כיסא. ואם הם של זכוכית או של מתכת ורחוצים יפה ואין בהם ריח רע - מותר לקרות קריאת שמע בצידם (שולחן ערוך אורח חיים פרק ז, סעיף א.).

יג. צואה עוברת, כגון שהיתה שטה על-פני המים⁶⁸ - אסור לקרות כנגדה⁶⁹. ופי' חזיר - בצואה עוברת דמי⁷⁰, ואסור לקרות כנגדו עד שיעברו ממנו ארבע אמות⁷¹.

(68) או שהעבירו לפניו גרף של רעי וכיוצא בה. (69) עד שיעבירוהו לאחריו ארבע אמות, כמבואר לעיל (הלכה ח). (70) דומה. (71) מפני שפיו מלוכלך תמיד בצואה (ברכות כה.). ושם בגמרא הוסיפו: "אפילו עולה מן הנהר", כלומר: אף על פי שרק עכשיו התרחץ בנהר - אסור לקרוא כנגדו, מכיוון שפיו מלוכלך תמיד, יש לו דין של "גרף של רעי", הנידון כבית הכיסא, כמבואר לעיל (הלכה י"ב).

יד. היה קורא והגיע למקום הטנפת⁷² - לא יניח ידו על פיו⁷³ ויקרא⁷⁴, אלא יפסיק עד שיעברו מאותו מקום. וכן הקורא שניצתה ממנו ריח מלמטה - יפסיק עד שתכלה באש⁷⁵, וחזור לקריאתו; וכן בדברי-תורה. יצתה ריח מתברו - אף-על-פי שפסק לקריאת-שמע, אינו פוסק לדברי-תורה⁷⁶.

(72) מקום צואה או מי רגליים. (73) שיקרא בלחש, שלא

(46) ולפי זה כשהוא מתפלל בביתו ומריח ריח רע ממקום אחר, צריך הוא להפסיק בתפילתו ולשהות עד שיעבור הריח (כסף-משנה). (47) מכיוון שהם מכוסים, ככתוב: "וחפרת בה..." וכיסית את צאתך" דברים כג, יד). (48) (ברכות כה.).

1. יהיה פניו ויבין הצואה מחצה של זכוכית - אף-על-פי שהוא רואה אותה מאחרי הזכוכית, מותר לקרות כנגדה⁴⁹. נתן רביעית מים לתוך מי-רגלים של פעם אחת⁵⁰ - מותר לקרות עמהן בתוך ארבע אמות⁵¹.

(49) שאין הדבר תלוי בראייה אלא בכיסוי, כלשון הכתוב: "וכיסית את צאתך" - והרי מחיצת הזכוכית מכסה עליה (ברכות שם). (50) ולשתי פעמים שתי רביעיות וכן לעולם. (51) ואפילו קדמו המים למי הרגליים, אין הם מבטלים אותם בפחות מרביעית. ואין אומרים: "ראשון, ראשון בטל", כלומר: כל טיפה הנופלת למים, מתבטלת תיכף בנפילתה - אלא תמיד צריך שיהיה שיעור רביעית במים (שם). רביעית - רביעית הלוג והיא: כשיעור ביצה וחצי (שבת עו: ברש"י). ובלשון רבינו: "אצבעים על אצבעים ברום אצבעים וחצי אצבע" (הלכות נשיאת כפיים פרק ט"ו הלכה ד, על פי דברי התלמוד פסחים קט.). וכיצד משערים ביצה וחצי? - ממלא כלי במים ומערה את המים לכלי אחר, וייתן לכלי הראשון שלוש ביצים, ואחר כך יערה לתוכו את המים מהכלי השני, ומחצית המים ההם שנשארו בכלי השני - הוא שיעור של ביצה וחצי (על פי טור אורח-חיים סימן תנ"ו).

יא. היתה צואה בגמא - עומד בסנדלו על הגמא וקורא⁵²; והוא⁵³ שלא יהיה סנדלו נוגע בה⁵⁴. היתה כנגדו צואה מעוטה ביותר, כמו טפה - רוקק עליה רק עבה עד שתתפסה וקורא⁵⁵. היתה נטושת צואה על פשו⁵⁶, או ידיו מטונפות מבית-הכסא, ולא היה להן ריח רע כלל מפני קטן או יבשותן - מותר לקרות, לפי שאין להן ריח⁵⁷ רע. אבל אם היתה במקומה⁵⁸, אף-על-פי שאינה נראית כשהוא עומד - הואיל ונראית כשהוא יושב, אסור לקרות עד שיקנח יפה יפה, מפני שהצואה לחה היא ויש לה ריח⁵⁹ רע. וכמה גאונים⁶⁰ הורו, שאסור לו לקרות אם היו ידיו מטונפות; וכן ראוי לעשות⁶¹.

(52) שהרי היא מכוסה על ידי סנדלו. (53) ובלבד. (54) שסנדלו נידון כמלבושו (שם). (55) ודוקא לאלתר כשהרוק בעביו, אבל לאחר שהרוק נבלע בצואה - הרי היא מגולה, ואסור לקרוא בצידה (ירושלמי ברכות פרק ג, הלכה ה.). (56) התפשטות, מלשון: והינם נושמים על פני כל הארץ (שמואל-א פרק ל, פסוק ט"ו). ועניינה: שאין שם עיקר צואה, אלא הגוף מטושטש ומלוכלך ממראה הצואה. (57) (ברכות כה.), ורמז לזה "כל הנשמה תהלל יה" (תהילים קנ, ו) הפה והחוטם (אברים הנושמים) בכלל ההילול, ולא שאר האברים (מלשון רש"י שם). (58) בפי הטבעת. (59) (יומא ל.). (60) רב האי גאון ומפרשים אחרים, הובאו

יז. וְכֵשֶׁם שֶׁהָיָה אֲסוּר כְּנֶגֶד עֲרוֹת אֲחֵרִים, כִּף הוּא
 16 אֲסוּר לְקָרוֹת כְּנֶגֶד עֲרוֹתָיו⁸⁴; וְלֹא יִקְרָא כִּשְׁהוּא עָרִם,
 17 עַד שְׂכִסְפָה עֲרוֹתוֹ. הִיָּתָה חֲגוּרָה שֶׁל כְּנֶגֶד אוֹ עוֹר אוֹ
 18 שֶׁק עַל מִתְנִיּוֹ⁸⁵, אֶף-עַל-פִּי שֶׁשָּׂאָר גּוֹפֵף עָרִם - מִתָּר
 19 לוֹ לְקָרוֹת קְרִיאַת-שְׁמַע⁸⁶; וְהוּא שְׁלֹא יִהְיֶה עֲקֹב⁸⁷
 20 נוֹגֵעַ בְּעֲרוֹתוֹ. הִיָּה יֶשֶׁן בְּטִלְיָתוֹ וְהִיָּה עָרִם - חוֹצֵץ
 21 בְּטִלְיָתוֹ מִתַּחַת לְבוֹשׁ⁸⁸ וְקוֹרָא. אָכֵל לֹא יִחַץ צִנּוּרוֹ
 22 וְיִקְרָא, מִפְּנֵי שֶׁלְבוֹ רֹאֶה אֶת הָעֲרוּהָ, וְנִמְצָא כְּמִי
 23 שֶׁקוֹרָא בְּלֹא חֲגוּרָה.

(84) (ברכות כה:). (85) והוא מכוסה ממתניו ולמטה.
 (86) (שם כד:). (87) כשהוא יושב ורגליו מקופלות תחתיו.
 והוא הדין לשאר איבריו שלא יגעו בכשרו בעת קריאתו,
 אלא "עקבו" משמיענו לרבותא: שאם אינו נוגע בערוותו
 אף על פי שהוא מכונן נגד ערוותו ורואה אותה, מותר
 לקרוא נגדו (רבינו יונה לברכות). (88) (שם כד:): שאם לא
 יפסיק בטליתו מתחת ליבו הרי ליבו רואה את הערוה
 ואסור. ומה שחילקו חז"ל בין "ליבו רואה" לשאר אברים,
 אפשר משום שמצינו בלב לשון "ראייה", ככתוב (קהלת א,
 טו): "וליבי ראה הרבה חכמה" ("תורה תמימה" פרשת תצא
 אות ע"ה).

יח. שְׁנֵי שֶׁהָיוּ יֻשְׁנִים בְּטִלְיָת אַחַת - כָּל אֶחָד מֵהֶן
 25 אֲסוּר לְקָרוֹת, אֶף-עַל-פִּי שְׂכִסְפָה מִתַּחַת⁸⁹ לְבוֹ; עַד
 26 שֶׁתֵּהָא טִלְיָת מִפְּסָקָת בִּינֵיהֶן, עַד שֶׁלֹּא יִגַּע בְּשׂוֹר זֶה
 27 בְּבִשּׁוֹר זֶה מִמִּתְנֵיוֹ וְלִמְטָה⁹⁰. וְאִם הִיָּה יֶשֶׁן עִם אִשְׁתּוֹ
 28 אוֹ בָּנוֹ וּבְנֵי-בֵיתוֹ הַקְּטָנִים⁹¹ - הֲרִי גּוֹפֵן כְּגוֹפּוֹ,
 29 וְאִינוֹ מְרַגֵּשׁ מֵהֶן. לְפִיכָף אֶף-עַל-פִּי שֶׁבִּשְׂרוֹ נוֹגֵעַ
 30 בָּהֶם, מִחֲזִיר פָּנָיו⁹² וְחוֹצֵץ מִתַּחַת לְבוֹ⁹³ וְקוֹרָא⁹⁴.

(89) ולא יהא ליבו רואה את ערוות עצמו. (90) שאם לא
 כן הרי בשר זה נוגע בזה ויבואו לידי הרהור עבירה (ברכות
 כד:). (91) שהוא רגיל בהם ולא יביאווה לידי הרהור.
 (92) אבל אם לא יחזיר פניו אי אפשר שלא יבוא להרהר בה.
 (93) שלא יהא ליבו רואה את ערוות עצמו. (94) (שם).

יט. עַד אֵימָתִי הֵם קְטָנִים לְעֻנְיָן זֶה? עַד שֶׁיֵּהָא
 32 הַזָּכֵר בֵּין שְׁתֵּים-עָשָׂרָה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד, וְהַנְּקֵבָה בֵּין
 33 אַחַת-עָשָׂרָה שָׁנָה⁹⁵ וְיוֹם אֶחָד; וְהוּא שֶׁיֵּהָא תְּכֵנִיתָם
 34 כְּתִבְנִית גְּדוּלִים, שְׂדִים נִכְנֹו וּשְׁעָרָה צְמַח⁹⁶; וְאַחֲרֵי-
 35 כֵּן לֹא יִקְרָא עַד שֶׁתִּפְסִיק טִלְיָת בִּינֵיהֶן. אָכֵל אִם
 36 עֲדִין לֹא הָיוּ שְׂדִים נִכְנֹו וּשְׁעָרָה צְמַח - קוֹרָא עֲמָהֶן
 37 בְּקִרְבָּם בְּשׂוֹר וְאִינוֹ צָרִיף הַפֶּסֶק, עַד שֶׁיֵּהָא הַזָּכֵר בֵּין
 38 שְׁלֹשׁ-עָשָׂרָה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד, וְהַנְּקֵבָה בֵּין שְׁתֵּים-
 39 עָשָׂרָה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד⁹⁷.

(95) שעד אז לא באו לכלל ביאה ואין אדם מתאוה להם.
 (שם). (96) מלשון הכתוב (יחזקאל טז, ז), והוא השער
 הגדל במקום הערוה והוא מהווה סימן נערוות לבת, וסימן
 גדלות לבן ומפורש בנדה (פרק ו, משנה א), וכן מבוארים
 פרטי סימני הנערות ב"משנה תורה" (הלכות אישות פרק

יהא ניכר כלל שמרחש בשפתיו (פרישה, לטור אורח חיים
 סימן פ"ה). (74) (ברכות כד 75) ריח הרע, מלשון
 הכתוב (יואל ב, כ) "ועלה באשו ותעל צחנתו".
 (76) (ברכות כה:), והטעם - כי בדברי תורה אי אפשר לו
 לעזוב את בית המדרש וללמוד בחוץ; אבל בקריאת שמע
 - יצא לחוץ ויקרא (מפירוש רש"י שם).

טו. הִיָּה קוֹרָא קְרִיאַת-שְׁמַע בְּבֵית, וְנִסְתַּפֵּק לוֹ אִם
 2 יֵשׁ שָׁם צוֹאָה אוֹ מִי־רִגְלִים אוֹ אֵין שָׁם - הֲרִי זֶה
 3 מִתָּר לְקָרוֹת⁷⁷. הִיָּה קוֹרָא בְּאַשְׁפָּה, וְנִסְתַּפֵּק לוֹ אִם
 4 יֵשׁ שָׁם צוֹאָה אוֹ אֵין שָׁם - לֹא יִקְרָא עַד שְׂכִידָק,
 5 שְׂחִזְקָת הָאַשְׁפָּה שֶׁהִיא מְקוֹם הַטְּנָפָה. אָכֵל סִפֵּק
 6 מִי־רִגְלִים - אָפְלוֹ בְּאַשְׁפָּה, מִתָּר לְקָרוֹת⁷⁸.

(77) כי סתם בית הוא בחזקת נקי. (78) (ברכות, שם),
 והטעם - כי לא אסרה תורה לקרות בצד מי רגליים אלא
 כנגד עמוד הקילוח בלבד (זאת אומרת: בשעת זרימת
 השתן), ככתוב: (דברים כג, יג) "ויד תהיה לך מחוץ למחנה
 ויצאת שמה חוץ", כלומר: לא נאמר בהם כיסוי, אלא
 יציאה לחוץ כדי שלא יקראו אחרים כנגד עמוד הקילוח.
 ברם החכמים גזרו שלא לקרות בצידי גם אחרי נפילתם
 לארץ, אבל לא גזרו אלא על וודאם ולא על ספיקם; אבל
 בצואה שנאמר בה: "וכסית את צאתך" (שם, יד) יש
 להחמיר אפילו בספיקא.

טז. כֵּשֶׁם שֶׁאֲסוּר לְקָרוֹת כְּנֶגֶד צוֹאָה וּמִי־רִגְלִים עַד
 8 שְׂכִידָק, כִּף אֲסוּר לְקָרוֹת כְּנֶגֶד הָעֲרוּהָ⁷⁹ עַד
 9 שְׂיִחְזִיר⁸⁰ פָּנָיו. אָפְלוֹ כּוֹתֵל⁸¹ אוֹ קֶטֶן, לֹא יִקְרָא כְּנֶגֶד
 10 עֲרוֹתוֹ, אָפְלוֹ מַחְצָה שֶׁל זְכוּכִית מִפְּסָקָת - הוֹאִיל
 11 וְהוּא רֹאֶה אוֹתָהּ, אֲסוּר לְקָרוֹת עַד שְׂיִחְזִיר פָּנָיו.
 12 וְכָל גּוֹף הָאַשָּׁה עָרוּהָ. לְפִיכָף לֹא יִסְתַּכֵּל בְּגוֹף
 13 הָאַשָּׁה כִּשְׁהוּא קוֹרָא, וְאָפְלוֹ אִשְׁתּוֹ. וְאִם הִיָּה מְגֻלָּה
 14 טַפַּח⁸² מְגוּפָה, לֹא יִקְרָא כְּנֶגְדָּהּ⁸³.

(79) משום שנאמר (דברים כג, טו): "והיה מחניך קדוש ולא
 ייראה בך ערוות דבר ושב מאחריך". (80) אבל אינו צריך
 להרחיק ד' אמות כמו בצואה, כי לא הקפידה התורה אל
 על הראייה בלבד, ולפי זה אם עצם את עיניו, או בלילה,
 או סומא שאינו רואה את הערוה - מותר לקרות קריאת
 שמע כנגדה, מה שאין כן בצואה, אפילו כשאינו רואה
 אותה, כגון שעצם את עיניו וכדומה - אסור לקרות כנגדה.
 שכל זמן שהמקום מלוכלך אין אתה קורא בו "והיה מחניך
 קדוש" (שולחן ערוך אורח חיים סימן ע"ט סעיף א; סימן
 ע"ו סעיף ו). (81) (ברכות כה:): שהייתי יכול לומר: הואיל
 "ובשר חמורים בשרם" (יחזקאל כג, כ), דינם כשאר בעלי
 חיים - קא משמע לן שאסור. "ומכוון זה אל העמים
 הפראים השוכנים בנדיקי הסלעים והולכים ערומים כחיותו
 שדה" ("תורה תמימה" פרשת תצא אות ע"ד).
 (82) ממקום שדרכו להיות מכוסה. (83) (ברכות כה:),
 והעירו ב"הגהות מיימוניות" שדווקא באשתו צריך טפח,
 אבל באשה אחרת פחות מטפח נקרא ערוה ואסור לקרות
 כנגדה.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון כ"ד תמוז - ספר אהבה - הלכות קריאת שמע צט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

97) כי מגיל זה ואילך נקראים הם בנידון דידן: גדולים (ברכות כד.); ואפילו כשאנינם מפותחים בגופם ולא הביאו "סימני נערוֹת".

פרק רביעי

1) מי הם הפטורים מקריאת שמע; אם הטמאים חייבים לקרות קריאת שמע וברכותיה, תקנת עזרא ובית דינו שבטלה.

הַיּוֹשֵׁב מִשְׁמֵר שְׁנֵי - הָאֶחָד מְשֹׁמֵר, וְהַשֵּׁנִי נִשְׁמָט¹⁶
לְמָקוֹם אַחֵר¹⁷ וְקוֹרֵא, וְחוֹזֵר וּמְשֹׁמֵר, וְנִשְׁמָט הָאֶחָד¹⁸
וְקוֹרֵא¹⁸. וְכֵן הַחוֹפֵר קָבֵר לְמַת, פֶּטוּר מִקְרִיאַת-
שְׁמַע¹⁹.

13) כגון אחד מששת קרוביו המנויים בפרשת אמור (ויקרא כא, ב"ד). 14) כלומר: אפילו כשיש מי שישתדל בכל צרכי המת, פטור האבל מקריאת-שמע, כי אין דעתו מיושבת עליו מפני אבלו (ירושלמי ברכות פרק ג, ה"א). וסמכו חכמינו ז"ל על הפסוק למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך (דברים טז, ג) - "ימים שאתה עוסק בהם בחיים, ולא ימים שאתה עוסק בהם במתים" (שם). 15) משום שהעוסק במצוה, פטור ממצוה אחרת. 16) מסתלק. 17) שאסור לקרוא בתוך ארבע אמות של מת - משום "לועג לרש", הואיל והמת אינו בכלל מצוות, והכתוב אומר: "לועג לרש חרף עושהו" (משלי יז, ה). 18) ברכות יח, ע"א. 19) שם יד, ע"ב.

ד. אין מוציאין את המת לקברו סמוך לזמן קריאת-שמע²⁰, אלא-אם-כן היה אדם גדול²¹. ואם התחילו והוציאו והגיע זמן הקריאה, והן מלוין את המת - כל שיש למטה צריך בזה, כגון נושאי המטה וחלופיהן וחלופי חלופיהן²², בין שהיו לפני המטה, בין שהיו לאחר המטה - פטורין. ושאר המלוין, שאין למטה צריך בהן²³ - חייבין²⁴.

20) שלא יתבטלו מקריאת-שמע בזמנה. 21) שם יט, ע"א. הואיל ואדם חשוב הוא אין כבודו שיתעסקו בשום דבר ואפילו בקריאת-שמע, עד שיקברוהו בכבוד ('בית יוסף' 'טור' או"ח סימן ע"ז). וכדאי להעיר שב'שולחן ערוך' לא הביאו חילוק זה להלכה; וכן ה'טור' לא כתב לחלק בין אדם פשוט לאדם חשוב, והטעם - מפני שאין בדורותינו אדם חשוב כזה, שיהא ראוי שלא יקראו קריאת-שמע בגללו עד שיקברוהו ('בית יוסף', שם). 22) רגילים היו להתחלף בנשיאת מיטת המת, שהכל חפצים לזכות בה. 23) אלא מלווים את המת משום כבודו בלבד. 24) ברכות יז, ע"ב.

ה. היו עוסקין בהספד²⁵ והגיע זמן קריאת-שמע, בזמן שהמת מנח לפניהן - נשמטים אחד אחד²⁶ וקוראין, וחוזרין להספד. אין המת מוטל לפניהם²⁷ - כל העם קורין קריאת-שמע, והאבל יושב ודומם²⁸, לפי שאינו חייב לקרות עד שיקבר את מתו.

25) שהעם שומע דברי הספד מפי החזנים המספידים ('טור' או"ח סימן ע"ב). 26) אבל לא כולם בבית אחת, משום כבוד המת. 27) כגון שהמת בבית אחר והם מספידים אותו כאן, או שהיה המת נתון (באותו החדר) לצד אחר (מלשון רש"י ברכות יט.). 28) ובגמרא (ברכות יט.) אמרו, שהאבל מצדיק עליו את הדין, ואומר: "צדיק אתה ה' על כל הבא עלי; יהי רצון מלפניך שתגדור את פרצותי ואת פרצות כל עמך ישראל ברחמים". וכן הוא ברי"ף וברא"ש.

א. נשים ועבדים² וקטנים³ פטורים מקריאת-שמע⁴. ומלמדין את הקטנים לקרותה בעונתה, ומברכין לפניה ולאחריה, כדי לחנכן⁵ במצות. מי שהיה לבו טרוד ונחפז לדבר מצוה - פטור מפל המצות⁶ ומקריאת-שמע⁷. לפיכך חתן שנשא בתולה, פטור מקריאת-שמע עד שיבא עליה, לפי שאין דעתו פנויה, שפא לא ימצא לה בתולה⁸. ואם שהיה עד מוצאי שבת ולא בעל - חייב לקרות ממוצאי-שבת ואילך, שהרי נתקרה דעתו ולבו גם בה¹⁰ אף-על-פי שלא בעל¹¹.

2) כנענים, שנמכרו לישראל, ומחוייבים בכל המצוות שהנשים חייבות בהן. 3) הפחותים מ"ג שנה. ואע"פ שכבר הגיעו לחינוך במצוות, והאב מצווה ללמדם "לקרותה בעונתה" כבסמוך. 4) ברכות כ., והטעם שנשים ועבדים פטורים מקריאת-שמע - מפני שמצות קריאת-שמע נוהגת רק בשעות ידועות מן היום, וכל מצות-עשה "שהזמן גרמא", נשים ועבדים פטורים ממנה (הלכות עבודה-זרה פרק י"ב, הלכה ג). ובירושלמי ברכות (פ"ג, ה"ג) אמרו: "עבדים מניין? שנאמר: "שמע ישראל... ה' אחד" - את שאין לו אדון אלא הקב"ה, יצא העבד שיש לו אדון אחר". 5) אף-על-פי שמן התורה אין הקטנים בכלל המצוות, אבל מדברי סופרים הוא לחנכם במצוות - ולפיכך חייב האב ללמד את בנו הקטן לקרותה בזמנה, כדי לחנכו במצוות, וכן אמר שלמה (משלי כב, ו): "חנך לנער על פי דרכו, גם כי יזקין לא יסור ממנה". 6) שכן הלכה היא: "העוסק במצות פטור מן המצוה" (סוכה כה.). 7) אף-על-פי שחשובה מאד, שיש בה קבלת עול מלכות שמים. 8) והרי הוא כטרוד לדבר מצוה. 9) שהוא כבר היום החמישי לנשואיו, שהרי זמן נשואיהם היה ביום רביעי, כדברי המשנה (כתובות פ"א, משנה א) "בתולה נישאת ליום הרביעי". 10) מתוך שנתרגלה בה, שוב אין עליו טרדת הנישואין. 11) ברכות טז, ע"א.

ב. אבל הנושא את הבעולה, אף-על-פי שעוסק במצוה - חייב לקרות, הואיל ואין לו דבר שמבליג דעתו¹². וכן כל פוצא בזה.

12) שהרי אינו מחשב על עסק בתולים.

ג. מי שמת לו מת שהוא חייב להתאבל¹³ עליו - פטור מקריאת-שמע עד שיקברנו, מפני שאין דעתו פנויה לקרות¹⁴. ואם היה משמר את המת - אף-על-פי שאינו מתו, פטור מקריאת-שמע¹⁵. ואם

אומר: כל פעם אני מכין בקריאתי, ורק היום אני בטוח
אם אכין בה כראוי, וכן נפסקה ההלכה בשו"ע (או"ח סימן
ע, סעיף ג).

ח. כל הטמאין חייבין בקריאת-שמע, ומברכין
לפניה ולאחריה והן בטמאתן³⁸, אף-על-פי שאפשר
להן לעלות מטמאתן³⁹ בו ביום, כגון הנוגעין בשרץ
או בנדה וזבה ומשפכה⁴⁰ וכיוצא בהן⁴¹. ועורא
ובית-דינו תקנו⁴², שלא יקרא בדברי-תורה בעל-
קרי⁴³ לבדו, והוציאוהו מכלל שאר הטמאין⁴⁴ עד
שיתבבל⁴⁵. ולא פשטה תקנה זו בכל ישראל, ולא
היה כח ברב הצבור לעמוד בה, לפיכך בטלה⁴⁶.
וכבר נהגו כל ישראל לקרות בתורה ולקרות קריאת-
שמע⁴⁷ והן בעלי קריין⁴⁸, לפי שאין דברי-תורה
מקבלין טמאה⁴⁹, אלא עומדין בטוהרת לעולם,
שנאמר: 'הלוא כה דברי פאש נאם יי' - מה אש
אינה מקבלת טמאה, אף דברי-תורה אינם מקבלין
טמאה⁵⁰.

(38) אף-על-פי שעדיין טומאתם עליהם. (39) על-ידי
טבילה במקוה מים. (40) כנוסח בעל "מעשה רוקח" ועוד.
ונוסח אחר: "ומשכבה". (41) כגון הנוגע בזה או בטמא
מת, שמיד אחרי טבילתם נטהרים - בכל זאת מותרים
לקרוא בדברי תורה בעוד טומאתם עליהם, שהרי אפילו
זבים ומצורעים עצמם קיבלו את התורה בהר סיני (ברכות
כב.). (42) בבא-קמא פכ, ע"ב. (43) בעל מקרה לילה,
כלשון הכתוב (דברים כג, יא. וראה ויקרא טו, טז).
(44) המותרים לקרוא. (45) כי בעל קרי אין טומאתו באה
לו אלא מתוך קלות ראש וזחות הדעת, לפיכך גזרו עליו
(ברכות כב. וברש"י שם). והכמינו ז"ל מצאו סמך לתקנה
זו. נאמר בדברי תורה: "והודעתם לבניך ולבני בניך", וסמך
לו נאמר: "יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב" (דברים
ד, ט"ז) מה להלן בעלי קריין אסורין (שהרי קודם מתן תורה
נצטוו לפרוש מנשותיהם, ראה שמות יט, טו), אף כאן בעלי
קריין אסורים (ברכות כא:). (46) כלומר: בטלה מעצמה
ולא שביטלהו בית-דין, שהרי "אין בית-דין יכול לבטל את
דברי בית-דין חבירו אלא-אם-כן גדול ממנו בחכמה
ובמנין" (עדיות פרק א, משנה ה), ואחרי בית-דינו של עזרא
לא קם עוד בית-דין כמוהו, אלא מתוך שלא היה כח ברוב
הציבור לעמוד בה, לא כפה בית-דין את העם על קיום
התקנה ובטלה מאליה. וכלל הוא: כל שלא פשט האיסור
ברוב הציבור מחמת שאין בו כח לעמוד בו - הרי האיסור
בטל מאליו, ואין צורך אפילו בבית-דין אחר שיבוא לבטלו
(עבודה-זרה לו.). (וראה הלכות ממרים פ"א, ה"ו).
(47) ואין זה סותר לדברי רבינו לעיל (פ"ג, ה"ד), שאסור
לקרוא "שמע" וכן להרהר בדברי תורה במקומות המטונפים
- כי שם מדובר בדבר נמאס המונח לעינינו, או שאנו
מרגישים בריחו הרע, ויש בזה משום בזיון שאומרים דברי
תורה שם; אבל טומאת הטמאים האמורה כאן איננה דבר
מורגש ומוחש, אלא דבר עיוני הוא: שאיש זה טמא הוא
מצד גזירת התורה, ועל זה נאמר: "אין דברי תורה מקבלים

ו. קברו את המת, וחזרו האבלים לקבל תנחומין,
וכל העם הולכים אחריהם ממקום הקבר למקום
שעומדים בו האבלים לעשות שורה²⁹ לקבל
תנחומים: אם יכולים העם להתחיל ולגמר אפילו
פסוק אחד³⁰ קדם שגיעו לשורה - יתחילו; ואם
לאו - לא יתחילו; אלא ינחמו את האבלים³¹, ואחר
שיתפשו מהן יתחילו לקרות³². בגי' אדם העומדים
בשורה³³ - הפנימיים, שהן רואין פני האבלים,
פטורין מקריאת-שמע; והחיצוניים, הואיל ואינן
רואין את האבלים - חייבין בקריאת-שמע במקומן³⁴.

שהעם עומד בשורה מכאן ומכאן, והאבל עובר ביניהם
ומנחמים אותו. (30) הוא הפסוק הראשון של קריאת-
שמע, שיש בו עיקר קבלת עול מלכות שמים. (31) (ברכות
יז:) שתנחומי אבלים, מצוה מן התורה היא. ובכלל גמילות
חסדים היא, שגומל חסד לחיים ולמתים כאחד. וגמילות
חסדים מן התורה היא, כמו שאמרו חז"ל (בבא מציעא יז:):
והודעת להם את הדרך ילכו בה וגו' (שמות יח, כ) "את
הדרך" - זו גמילות חסדים, וכן מצינו בהקדוש-ברוך-הוא
שניחם אבלים, שנאמר (בראשית כה, יא): "ויהי אחרי מות
אברהם ויברך אלהים את יצחק בנו" (ראה סוטה יד.).
ולפיכך פטורים המנחמים מקריאת-שמע, שכבר אמרנו:
העוסק במצוה פטור מן המצוה (רבינו יונה). (32) מדברי
רבינו משמע שאין הדברים אמורים אלא כשיש עוד שהות
לקרוא, אבל אם אין עוד שהות לקרוא - יתחילו בכל אופן,
כיון שעדיין לא התחילו במצוות תנחומין (כסף-משנה,
וראה מגן-אברהם או"ח סי' ע"ז סק"ד). (33) ונוסח אחר:
בשורות. (34) ברכות יז, ע"ב. והראב"ד חולק, וסובר שאין
הפירוש "פנימיים" כמשמעות דברי רבינו, אלא כל שהם
קרובי האבל הצריכים לראותו, הם הנקראים: "פנימיים",
ואפילו כשהם עומדים בשורה החיצונה; וכל שאינם
ממשפחת האבל ואינם צריכים לראותו, נקראים:
"חיצוניים", ואפילו הם עומדים בשורה הפנימית קרוב
לאבל.

ז. כל מי שהוא פטור מלקרות קריאת-שמע, אם
רצה להחמיר על עצמו לקרות - קורא; והוא,
שתהא דעתו פנויה עליו³⁵. אבל אם היה זה הפטור
מלקרות מבהל³⁶ - אינו רשאי לקרות עד שתתישב
דעתו עליו³⁷.

(35) כמו שמצינו ברבן גמליאל "שקרא בלילה הראשון
שנשא" (אשה), ואמר לתלמידיו - שהעירו לו על כך - "איני
שומע לכם לבטל ממני מלכות שמים אפילו שעה אחת"
(ברכות פ"ב, מ"ה). (36) נרעש, בלתי מיושב. (37) כדי
שיוכל לקרוא ק"ש בכוונה. והראב"ד שואל: ומה בכך
(שאינו יכול לכזין), יקרא ויהא כקורא בתורה, ולא יהיה
כפורק שם שמים מעליו? ולדעתו צריך כל חתן לקרות
קריאת-שמע. וכבר כתבו ה'תוספות' (ברכות יז:): שבזמן
הזה שאין אנו מכוונים היטב בקראנו את שמע בכל יום, גם
החתן בליל נשואיו צריך לקרוא, ואף-על-פי שלא יכוין בה
כראוי; כי אם לא יקרא, הרי זה נראה כיהירות, כאילו

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום ראשון כ"ד תמוז – ספר אהבה – הלכות תפילה קא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

שהיא מהציוויים הכוללים (ואין צריך למנותה), מ"מ יש בה הציווי להתפלל, ומציין לדרשות ה'ספרי' – "ולעבדו זו תפילה", ומוסיף: "ואמרו גם-כן, ולעבדו – זה תלמוד". וקשה: מדוע ב'ספר המצוות' הביא את הדרשה "ולעבדו – זה תלמוד", הלא דרשה זו משמשת ראיה לפוסקים שתפילה היא מדרבנן, והרי פסק בספר ה'יד' כדרשת חז"ל ש"לעבדו – זו תפילה" ושהחיוב להתפלל בכל יום הוא מהתורה.

וי"ל שבוודאי סובר הרמב"ם שתפילה בכל יום היא מדאורייתא, אלא שכוונתו ב'ספר המצוות' להוכיח שדרשת חז"ל "ולעבדו – זו תפילה" אינה אסמכתא בעלמא אלא מ"ע מהתורה ממש, וכמו שהדרשה "ולעבדו בכל לבבכם – זה תלמוד" אינה אסמכתא, כי ת"ת הוא בוודאי חיוב דאורייתא, כך גם הדרשה "ולעבדו – זו תפילה" מלמדת על מ"ע מדאורייתא ואינה אסמכתא למצוה דרבנן.

לכן, הפך הרמב"ם את סדר הדרשות מכפי שהובאו ב'ספרי', וכתב קודם הדין שתפילה ואח"כ הראיה שהוא דין תורה מהדרשה "ולעבדו – זה תלמוד".

ובספר "דרך מצותיך" לה'צמח צדק' כתב שרוב מוני המצוות סברו שתפילה בכל יום ונוסח התפילה הם דרבנן. ולכאורה, הרי תורת החסידות החשיבה עד מאוד את עניין התפילה, ואין יתכן שבביאורו ל'שורש מצות התפילה' לא הביא אפילו את לשון הרמב"ם ש"מצות-עשה להתפלל בכל יום", ובפרט הדברים הידועים שאמר אדמוה"ז "וגם האומרים תפילה מדרבנן לא ראו מאורות מימיהם". ועוד, שעל-פי הידוע, ראה את כתביו של הצ"צ ובוודאי את ההתחלה של 'שורש מצות התפילה'.

ויבואר על-פי מה שכתוב ב'לקוטי תורה' בביאור הדבר דמצות תפילה דרבנן ואינה ממניין המצוות, שהיא בדוגמת "חוט השדרה" המעמיד ומקיים את כל האברים "שהיא בחי' כוונה ופנימית להמצוות, והיא עיקר המעמיד ומקיים את הרמ"ח מצוות-עשה". ונמצא, שמה שהדגיש הצ"צ את הפוסקים הסוברים שתפילה היא מדרבנן, הוא לא מפני שאינה חשובה, אלא אדרבא היא המעמידה ומקיימת את כל המצוות.

וזו גם כוונתו של אדמוה"ז באומרו על הסוברים שתפילה מדרבנן ש"לא ראו מאורות מימיהם" שאין כוונתו לפוסקים הסוברים כך, אלא שאלה הרוצים להסתמך על דבריהם כדי להמעיט בערך התפילה, עליהם אמר "שלא ראו מאורות מימיהם", היינו לא ראו את הביאור שהתפילה גדלה מעלתה מאוד עד שהיא למעלה מכל המצוות ואינה נמנית עמהם.

(על-פי יין מלכות' ספר אהבה סימן א)

טומאה" (כסף-משנה). (48) שלא טבלו מטומאת קרי. (49) ובנוגע לתפילה, ראה לקמן הלכות תפילה (פ"ד, הלכה ד"ו ובביאורנו שם). (50) ברכות כב. ואמרו שם: "מעשה בתלמיד אחד שהיה מגמגם (לא ביטא את תלמודו בצחות, כי בעל קרי היה) למעלה מרבי יהודה בן בתירא, אמר לו: בני! פתח פיך ויאירו דבריך, שאין דברי תורה מקבלים טומאה".

סליק הלכות קריאת-שְׁמַע

הַלְכוֹת תְּפִלָּה וּבִרְכַּת כְּהֻנִּים

- 1 יֵשׁ כְּכִלְקֵן שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה. (א) לְעַבֵּד אֶת ה' בְּכָל יוֹם בְּתַפִּלָּה. (ב) לְכַרֵּךְ כְּהֻנִּים אֶת יִשְׂרָאֵל בְּכָל יוֹם.
- 2
- 3 וּבִאֹר שְׁתֵּי מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפָרָקִים אֵלּוּ:

~ נקודות משיחות קודש ~

"לעבד את ה' בתפילה בכל יום".

במצוות התפילה שני חלקים: העבודה שבלב, ודיבור התפילה. ואע"פ שעיקר עניינה של התפילה הוא כוונת הלב ולא הדיבור (עד כדי כך ש'תפילה שאינה בכוונה אינה תפלה'), מכל-מקום נחשבת מצוה זו כמצוה שבדיבור, שזהו פשוט הלשון "יתפלל" – הדיבור שבתפילה.

וב'מניין המצוות' נקט הרמב"ם לשון "להתפלל אליו" כי ב'מניין המצוות' מונים את עניין הדיבור שבתפילה ולא את הכוונה שבה.

(לקר"ש חלק ז"ח עמוד 20)

1) משורש פלל. וענינו – שפוט, כמו: ופללו אלהים (שמואל-א ב, כה): ונתן בפלילים (שמות כא, כב), והמתפלל מבקש מאת ה' פליה ומשפט, כלומר: שישפטנו ברחמים, כדברי הנביא (ירמיה י, כד): יסרני ה' אך במשפט אל באפך פן תמעיטני.

פָּרָק ראשון

1) אם מניין התפילות וזמנן מן התורה; אם מותר להוסיף במניין התפילות; אם מותר לציבור להתפלל תפילת נדבה.

- 4 א. מִצְוֹת עֲשֵׂה לְהִתְפַּלֵּל בְּכָל יוֹם, שְׁנֵאֲמַר:
- 5 'וְעַבַּדְתָּם אֶת יי אֱלֹהֵיכֶם'.² מִפִּי הַשְּׁמוּעָה³ לְמַדוּ,
- 6 שְׁעִבּוּדָה זֶה הִיא תְּפִלָּה, שְׁנֵאֲמַר: 'וְלַעֲבֹדוּ בְּכָל
- 7 לְבַבְכֶּם'.⁴ – אָמְרוּ חֻכְמִים⁵: אִי־זוּ הִיא עֲבֹדָה
- 8 שְׂפִילָה? זֶה תְּפִלָּה⁶. וְאֵין מִנֵּין הַתְּפִלּוֹת⁷ מִן הַתּוֹרָה;
- 9 וְאֵין מִשְׁנֵה הַתְּפִלָּה הַזֹּאת מִן הַתּוֹרָה⁸; וְאֵין לְתְּפִלָּה
- 10 זְמַן קְבוּעָה⁹ מִן הַתּוֹרָה.

~ נקודות משיחות קודש ~

"מצות-עשה להתפלל בכל יום"

למד הרמב"ם מדרשת חז"ל על הפסוק "ולעבדו בכל לבבכם – אי זו היא עבודה שבלב, זו תפילה". ובביאור מצות התפילה שב'ספר המצוות' כתב, שאף

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פ"ג, מ"ג). (13) כלומר: מכיון שאין מטבע התפילות ומניין מן התורה, א"כ מה נתחייבנו להתפלל? וכמה נתחייבנו להתפלל? את זה הולך לבאר רבינו כאן ובהלכה הבאה, ומיישב: שיהא אדם מתחנך וכו' (כסף-משנה). (14) ברכות לב, ע"א: "דרש רבי שמלאי: לעולם יסדר אדם שבחו של הקדוש-ברוך-הוא ואחר-כך יתפלל (יבקש צרכיו), שכן מצינו במשה: ואתחנן אל ה'... אתה החילות להראות את עבדך... אשר מי אל בשמים ובארץ אשר יעשה כמעשך... וכתוב אחריו: אעברה נא ואראה את הארץ הטובה (דברים, ג כד-כה) - הרי הקדים משה שבחו של מקום קודם שהציע לפניו את בקשתו. (15) המקור לזה ב'ספרי' (פרשת ברכה) ו'יאמר: ה' מסיני בא וזרח משעיר" - מגיד הכתוב, שכשפתח משה לא פתח בצרכם של ישראל תחילה עד שפתח בשבחו של מקום, שנאמר: ויאמר ה' מסיני בא וגו', ואח"כ פתח בצרכם של ישראל, שנאמר: ויהי בישורון מלך, וחזר וחתם בשבחו של מקום, שנאמר: אין כאל ישורון (דברים לג, כו). ('פרי מגדים' בפתיחתו לשו"ע או"ח). וראה סמוכים לזה (ברכות לד.). (16) כח השגתו ויכלתו.

- ג. אם היה רגיל¹⁷ - מרבה בתחנה ובקשה; ואם היה ערל שפתים¹⁸ - מדרב פפי יכלתו, ובכל עת שירצה. וכן מנין התפלות - כל אחד פפי יכלתו: יש מתפלל פעם אחת ביום, ויש מתפללין פעמים הרבה. והכל יהיו מתפללין נכח המקדש¹⁹, בכל מקום שיהיה²⁰. וכן היה הדבר תמיד²¹, ממשך רבנו ועד עזרא²².

(17) שיש לו לשון לימודים לדבר צחות. (18) כלומר: שאינו רגיל לערוך תפילות ותשבחות. (19) שיעמוד בתפילה כשפניו מכוונים לאותה רוח שבית-המקדש עומד שם, כמו שדרשו ב"משנתו של רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי" על הפסוק: "את ה' אלהיך תירא ואותו תעבוד" (דברים ו, יג). עבדו בתורתו, עבדו במקדשו. כלומר: התפלל נוכח המקדש (כסף-משנה). ובברכות (ל). אמרו: מניין שיכוין את לבו כנגד בית-המקדש? שנאמר (ד"ה ב ו, לב): והתפללו אל הבית הזה, (השווה ספר המצוות לרבינו משה ה). (20) חזור אל המתפלל: בין שיהיה בארץ בין שיהיה בחוץ לארץ. או שמוסב על המקדש: בין שיהיה במדבר, בין שיהיה בגלגל ובין שיהיה בירושלים - לעולם יתפללו נכחו (כסף-משנה). (21) שהיה כל אחד מתפלל כפי יכלתו. (22) שהיו מדברים בלשון הקודש ובקייאם בה.

- ד. פיון שגלו ישראל בימי נבוכדנצר הרשע, נתערכו בפרס ויוון ושאר האומות²³, ונולדו להם פנים בארצות הגוים, ואותן הפנים נתבלבלו שפתם, והיותה שפת כל אחד ואחד מערכת מלשונות הרבה²⁴; וכיון שהיה מדבר, אינו יכול לדבר כל צרכו בלשון אחת, אלא בשבוש, שנאמר: 'ובניהם חצי מדבר אשדודית' וגו', ואינם מכירים לדבר יהודית וכלשון עם ועם. ומפני זה, כשהיה אחד

זו קריאת-שמע ותפילה (בבא-מציעא קז:). ואף-על-פי שלא נתפרש בפסוק זה שחייב תפילה הוא בכל יום - הדעת מחייבת זאת; שאם לא כן, נבוא לומר שהיא פעם אחת בכל ימי חייו - וזה דבר שלא תסבלהו הדעת (כסף-משנה). ואף-על-פי שאין ראיה לדבר - זכר לדבר, שנאמר: ולעמוד בבוקר להודות ולהלל לה' וכן לערב (דברי הימים-א כג, ל). ויש אומרים: הואיל ובסוף פסוק זה נאמר: "וברך את לחמך ואת מימך", והרי לחם ומים הם צרכים חיוניים שהאדם צריך להם בכל יום - לפיכך גם התפילה שאדם שואל בה צרכיו, היא בכל יום ('קריית ספר'). (3) כל דבר מתורה שבעל-פה שקיבלהו חז"ל איש מפי איש עד למשה רבינו, ויש לו אסמכתא בקרא - קוראו רבינו: "מפי השמועה" ("יד מלאכי"). (4) הואיל ומן הפסוק הקודם "ועבדתם" שבו נצטוונו על עבודת ה' לא נתפרש עבודה זו מה טיבה. לפיכך הוצרך רבינו להביא פסוק זה שעבודה ה' היא עבודה שבלב, וזו - תפילה. ומאחר שהפסוק הזה אינו מדבר בתורת מצוה ומחייב אלא דרך סיפור דברים: אם שמוע תשמעו... לאהבה את ה' ולעבדו בכל לבבכם - ונתתי מטר ארצכם, לכן משמש הפסוק "ועבדתם" המקור למצות תפילה (כסף-משנה). (5) תענית ב, ע"א. (6) המביעה רחשי לב האדם ושפך שיחו לפני קונו. - כאן סוף הלכה א (לפי דפוס מנטובה, שכ"ו). וה'חינוך' (מצוה תל"ג) אומר: "כבר הקדמתי לך שהברכות והטובות יחולו על בני אדם כפי פעולתם וטוב לבבם. ואדון הכל שבראם הדריכם במצוותיו שיזכו בהן, ופתח להם פתח אשר ישיגו בו כל משאלותיהם לטוב, והוא: שייבקשו ממנו ברוך-הוא, אשר בידו הסיפוק והיכולת למלא את כל חסרונם, כי הוא יענה לכל אשר יקראוהו באמת". (7) שבכל יום. אלא חז"ל קבעו מנינם, כמבואר בסמוך (הלכה ה). (8) אלא באיזה נוסח שזיזדמן לו לאדם - יתפלל. משנה - נוסח, מלשון הכתוב: משנה התורה הזאת (דברים יז, יח) שתרגומו: פתשגן אורייתא הדא. ופירוש פתשגן - נוסח (כסף-משנה בשם ה"ר מנחם). וכן 'הערוך', ערך: פתשגן, ויש גורסים: "מטבע התפילה". (9) לומר: שעה זו זמן תפילה היא, וכשעברה השעה - עבר זמנה; אלא כל השעות כשרות לתפילה, לא כקריאת-שמע שזמנה קבוע "בשכבך ובקומך". אבל חכמינו ז"ל קבעו זמנה, כמו ששינוי (תוספתא ברכות פ"ג): "כשם שנתנה תורה קבע לקריאת-שמע, כך נתנו חכמים קבע לתפילה".

- ב. ולפיכך¹⁰ נשים ועבדים¹¹ חבין בתפלה, לפי שהיא מצות עשה שלא הזמן גרמא¹². אלא חייב מצוה זו כן הוא¹³ - שיהא אדם מתחנך ומתפלל בכל יום, ומגיד שבחו של הקדוש-ברוך-הוא, ואחר-כך שואל צרכיו¹⁴, שהוא צריך להם, בבקשה ובתחנה, ואחר-כך נותן שבח והודיה¹⁵ לה' על הטובה שהשפיע לו, כל אחד לפי כחו¹⁶.

(10) הואיל ואין לתפילה זמן קבוע. (11) שהם פטורים מכל מצוות-עשה שהזמן גרמא. (ראה הלכות ע"ז פ"ב, ה"ג). ובעבדים כנענים מדובר כאן שחייבים במצוות שנשים חייבות (חגיגה ד.). (12) כי מן התורה זמנה היא (ברכות

37) והיא הנקראת: תפילת ערבית. (38) נקטרים ונשרפים.
39) הרי שגם בערב יש תפילה (וראה ברכות לא.).
40) שם כז, ע"ב: "תפילת ערבית רשות". ויש להעיר
שלדעת ה'תוספות' (שם) אין הכוונה ב"רשות" שיכול
לבטלה מתי שירצה, אלא היא נחשבת "רשות" ביחס
למצוה אחרת שזמנה עובר, אז תידחה תפילת ערבית
מפניה, אבל בחינם אין לבטלה. (41) רי"ף פ"ד דברכות.
ומכל-מקום, אין הש"ץ חוזר על תפילת שמונה-עשרה בקול
רם, כמו שהוא חוזר בשאר התפילות - מפני שאין תפילת
ערבית חובה, ולפיכך אין לברך ברכות לבטלה; שהרי אין
כאן אדם שנתחייב בה, כדי להוציאו ידי חובתו. מדברי
רבינו (פ"א ה"ט).

ז. וכן תקנו תפלה אחר תפלת מנחה, סמוך
לשקיעת החמה, ביום התענית בלכוד⁴², כדי להוסיף
תחנה ובקשה מפני התענית; וזו היא התפלה
הנקראת תפלת נעילה⁴³, כלומר - ננעלו שערי
שמים בעד השמש ונסתרה, לפי שאין מתפללין
אותה אלא סמוך לשקיעת החמה⁴⁴.

42) כמו יום צום כיפור ושאר תעניות ציבור שגזירים
בית-דין על כל צרה שלא תבוא, כגון: על עצירת גשמים
וכדומה; אבל לא בט' באב ובי"ז בתמוז, שהם רק זכר
למאורעות שאירעו בהם לפנינו, ראה לקמן (פרק י"ד, הלכה
ב). (43) ובירושלמי (ברכות פ"ד, ה"א) אמרו: "מנין
לנעילה? אמר רבי לוי: נאמר: גם כי תרבו תפילה. (ישעיה
א, טו) מכאן: שכל המרבה בתפילה - נענה", כלומר: אף
תפילת נעילה, לריבוי תפילה תקנוה. (44) כלומר:
מתחילים אותה בעוד השמש על ראשי האילנות, ולכשתגמר
תשקע השמש (ירושלמי ברכות פ"ד, ה"א).

ח. נמצאו התפלות בכל יום שלש: ערבית ושחרית
ומנחה; ובשבתות ובמועדים ובראשי-החדשים -
ארבע: שלש של כל יום, ותפלת המוספין; וביום-
הכפורים - חמש: ארבע אלו, ותפלת נעילה.

ט. תפלות אלו, אין פוחתין מהן, אבל מוסיפין
עליהם. אם רצה אדם להתפלל כל היום כלו -
הרשות⁴⁵ בידו. וכל אותן התפלות שיוסיף - כמו
מקריב נדבות. לפיכך צריך שיתדוש⁴⁶ דבר בכל
ברכה וברכה מן האמצעיות מעין הברכות⁴⁷. ואם
חדש אפלו בברכה אחת - דיו, כדי להודיע שהיא
נדבה ולא חובה. ושלש ראשונות ושלש אחרונות,
לעולם אין מוסיפין בהן ולא פוחתין מהן ואין
משניין בהן דבר⁴⁸.

45) ברכות כא, ע"א. (46) כדי שלא תהא תפילתו נראית
כחובה, והיא דעת רבינו האי גאון. הובאה ברא"ש לברכות
(פ"ג, אות ט"ו). (47) כגון: אם היה לו חולה - מבקש
עליו רחמים בברכת "רפאנו", כפי צחות לשונו (לקמן פ"ו,
ה"ג). (48) ברכות לד, ע"א. ומה שאנו נוהגים בעשרת ימי
תשובה להוסיף בשלוש הראשונות: "זכרנו" מי כמוך אב

מהן מתפלל, תקצר לשונו לשאל חפציו או להגיד
שבח הקדוש-ברוך-הוא בלשון הקדש, עד שיעברו
עמה לשונות אחרות. וכן שראו עזרא ובית-דינו
בין, עמדו ותקנו²⁵ להם שמונה-עשרה ברכות על
הסדר²⁶: שלש ראשונות²⁷ - שבח לה', ושלש
אחרונות²⁸ - הודיה, ואמצעיות - יש בהן שאלת כל
הדברים, שהן כמו אבות²⁹ לכל חפצי איש ואיש
וילצרכי הצבור³⁰ כלן, כדי שיהיו ערוכות בפי הכל
וילמדו אותן, ותהיה תפלת אלו העלגים³¹ תפלה
שלמה, בתפלת בעלי הלשון הצחה. ומפני ענין זה
תקנו כל הברכות והתפלות מסדרות בפי כל ישראל,
כדי שיהא ענין כל ברכה ערוך בפי העלג.

(23) ישבו בקרבם. (24) שפה בלולה, ז'רגון בלע"ז.
(25) מגילה יז, ע"ב: "מאה ועשרים זקנים - ובהם כמה
נביאים - תיקנו שמונה-עשרה ברכות על הסדר". (26) לפי
סדר המקראות, להקדים המוקדם ולאחר המאוחר.
(27) שהן: אבות, גבורות, וקדושה. (28) שהן: עבודה,
הודאה ושם שלום. (29) דברים עיקריים. (30) וכמו
שאמרו (ברכות לד.): "ראשונות - דומות לעבד שמסדר
שבח לפני רבו, אמצעיות - דומות לעבד שמבקש פרס
מרבו, אחרונות - דומות לעבד שקבל פרס מרבו ונפטר
והולך לו". (31) שאינם יכולים להביע בקשתם כראוי,
מלשון הכתוב (ישעיה לב, ד): "ולשון עלגים תמהר לדבר
צחות".

ה. וכן תקנו³², שיהא מנין התפלות כמנין
הקרבנות: שתי תפלות בכל יום - כנגד שני
תמידין³³; וכל יום שיש קרבן מוסף³⁴, תקנו בו
תפלה שלישית כנגד קרבן מוסף³⁵. ותפלה שהיא
כנגד תמיד של בקר, היא הנקראת תפלת השחר;
ותפלה שכנגד תמיד של בין הערבים, היא הנקראת
תפלת מנחה³⁶; ותפלה שכנגד המוספין, היא נקראת
תפלת המוספין.

(32) אנשי כנסת הגדולה. (33) שהקריבו במקדש שנים ליום
עולה תמיד; אחד בבוקר, והשני בין הערבים (במדבר כח,
ג"ד). (34) כגון: בשבתות ובראשי חדשים. (35) ברכות
כז, ע"ב. (36) על שם זמן תפילתה שהוא בעת מנוחת
השמש והשקט אורה הגדול. "לרוח היום" (בראשית ג, ח)
מתרגם אונקלוס: "למנוח יומא" (רמב"ן לשמות יב, ו);
ומעין זה ב"פירוש המשנה" לרבינו (ברכות פ"ד מ"א).

ו. וכן התקינו, שיהא אדם מתפלל תפלה אחת
בלילה³⁷, שהרי איברי תמיד של בין הערבים
מתעכלין³⁸ והולכין כל הלילה, שנאמר: 'היא
העלה וגו'; פענן שנאמר: 'ערב³⁹ ובקר וצהרים
אשיחה ואהמה וישמע קולי'. ואין תפלת ערבית
חובה בתפלת שחרית ומנחה⁴⁰. ואף-על-פי-כן נהגו
כל ישראל בכל מקומות מושבותיהם להתפלל
ערבית, וקבלוה עליהם בתפלת חובה⁴¹.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כתוב בספר ("תולדות התפילה והעבודה" עמוד 31):
 "השמות 'מין' ו'מינות' כוללים כל מיני כפירה ואפיקורסות:
 'צדוקים', 'בייתוסים' וכיוצא בהם". והמדקדק רבי אליהו
 בחור בספרו ("תשב"י", ערך פקר) יאמר: מין ואפיקורס היו
 שני אנשים שלא היו בעלי אמונה ודת, ותלמידיהם נקראים
 על שמם: מינים ואפיקורסים. ויש אומרים: מינים, כמו:
 מאנים (ירמיה יג, י) הממאנים באמונה ("עבודת ישראל").
 על המינים למיניהם ראה (הלכות תשובה פרק ג, הלכה ז).
 (4) על ידי מלשינות ודילטוריא אצל השלטון הרומי.
 (5) הרהקת הצרה הזאת. (6) חכמי ישראל שביבנה.
 (7) היא ברכת "ולמלשינים אל תהי תקווה", הברכה השתים
 עשרה שבתפילת שמונה עשרה ונקראת: "ברכת המינים"
 (ברכות כח:). (8) ואנו קוראים אותה: "שמונה עשרה" על
 שם תחילתה.

ב. כָּל תְּפִלָּה שֶׁבְּכָל יוֹם מִתְפַּלֵּל אָדָם תִּשְׁעֵ-עֶשְׂרֵה
 בְּרֻכּוֹת אֵלּוּ עַל הַפֶּדֶר. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים?
 כְּשֶׁמֶצָא דַעְתּוֹ מְכֻנָּה¹⁰ וְלִשְׁוֹנוֹ תִּמְהָר לְקִרּוֹת. אָבֵל
 אִם הָיָה טְרוּד וְדַחוּק¹¹, אוֹ שֶׁקָּצְרָה לִשְׁוֹנוֹ מִהִתְפַּלֵּל
 - יִתְפַּלֵּל שְׁלֹשׁ רֵאשֻׁנוֹת, וּבִרְכָּה אַחַת מֵעֵין כָּל
 הָאֲמֻצָּעִיּוֹת¹², וְשְׁלֹשׁ אַחֲרוֹנוֹת, וְיֵצֵא יְדֵי חֻבְתּוֹ¹³.

(9) שיתפלל אדם אותן כולן כמו שהן. (10) שהיא צלולה
 והוא יכול להתרכז ולכוון. (11) שרוחו קצרה ואינו יכול
 לכוון. (12) שהיא דומה להן בתכנה, כלומר: הכוללת
 תמציתן של כל שלוש עשרה הברכות האמצעיות.
 (13) (ברכות כט:).

ג. וְזוֹהִי הַבְּרָכָה שֶׁתִּקְנֶנּוּ מֵעֵין כָּל הָאֲמֻצָּעִיּוֹת:
 "הִבִּינֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְדַעַת אֵת דְּרָכֶיךָ¹⁴, וּמֹלֵךְ אֵת
 לְבָבֵנוּ לִירְאָתְךָ¹⁵, לְסִלַּח¹⁶. הָיָה לָנוּ לְהִיּוֹת גְּאוּלִּים¹⁷,
 רִחְקָנוּ מִמִּכְאוֹב¹⁸, וְדִשְׁנָנוּ¹⁹ וְשִׁכְנָנוּ בְּנֵאוֹת²⁰ אֲרָצְךָ,
 וּנְפֻצִּים מֵאֲרֻבַּע²¹ תִּקְבֵּץ, וְהַתְּוִעִים²² בְּדַעְתְּךָ
 יִשְׁפְּטֵנוּ²³, וְעַל הָרָשָׁעִים תִּגְיֹף יָדְךָ²⁴, וְיִשְׁמְחוּ צַדִּיקִים
 בְּכִנּוּן עֵינֶיךָ וּבְחִקּוֹן הַיִּכְלָךְ²⁵ וּבִצְמִיחַת קֶרֶן לְדוֹד
 עֲבָדְךָ וּבִעֲרִיכַת גִּר²⁶ לְבֵן יִשִּׁי מִשִּׁיחָךָ. טָרֵם נִקְרָא
 אֶתָּה תַעֲנֶה, בְּדָבָר שְׁנֵאָמַר: 'וְהָיָה טָרֵם יִקְרָאוּ וְאָנִי
 אֶעֱנֶה, עוֹד הֵם מְדַבְּרִים וְאָנִי אֶשְׁמַע'. כִּי אֶתָּה הוּא
 עוֹנֶה בְּכָל עֵת, פּוֹדֶה וּמַצִּיל מִכָּל צוּקָה²⁷. בְּרוּךְ אַתָּה
 יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה."

(14) מכוונת כנגד ברכת "אתה חונן לאדם דעת". (15) כנגד
 "השיבנו אבינו לתורתך". (16) כנגד "סלח לנו".
 (17) כנגד ברכת "גואל ישראל". (18) כנגד "רפאנו".
 (19) מלשון: דישנת בשמן ראשי (תהילים כג, ה). (20) לשון
 נווה, כמו: בנאות דשא ירביצני (שם כג, ב), כנגד ברכת "ברך
 עלינו". (21) כנפות הארץ, כנגד "תקע בשופר גדול
 לחרותינו". (22) הם ישראל התוועים בין הגויים ונשפטים
 על ידי מלכיהם במשפטים אשר לא כתורתך. (23) יהי רצון
 שיישפטו על דעתך, שהם משפטי התורה ("בית יוסף" סימן
 ק"), והיא כנגד ברכת "השיבה שופטנו כבראשונה".
 (24) לייסרם כרשתם, מלשון: הנני מניף את ידי עליהם

הרחמים", ובאחרונות: "וכתוב" ועוד - מפני שהן בקשות
 בצרכי רבים, אבל בצרכי יחיד אין מוסיפין בברכות אלו,
 ראה לקמן (פ"ו, ה"ג).

י. אֵין הַצָּבוּר מִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת נְדָבָה, לְפִי שְׂאִין
 הַצָּבוּר מִבִּיאִין קָרְבָן נְדָבָה⁴⁹. וְלֹא יִתְפַּלֵּל, אֲפֵלוּ
 יָחִיד, מִוֶּסֶף שְׁתִּים: אַחַת חֻבַּת הַיּוֹם וְאַחַת נְדָבָה,
 לְפִי שְׂאִין מִתְנַדְּבִין קָרְבָן מִוֶּסֶף⁵⁰. וְיֵשׁ מִן הַגְּאוּלִּים
 מִי שֶׁהוֹרָה, שְׂאִסּוֹר לְהִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת נְדָבָה בְּשִׁבְתּוֹת
 וְיָמִים טוֹבִים, לְפִי שְׂאִין מְקַרְבִּין בְּהֵן נְדָבָה, אֲלֹא
 חֻבַּת הַיּוֹם בְּלִבְד⁵¹.

(49) שכל קרבינות הציבור, קרבינות חובה הם. (50) אלא
 היה בא חובה מטעם הציבור (דעת הר"ף, ברכות סג).
 ולדעת הראב"ד, גם בלי טעם זה אסור להתפלל מוסף
 בנדבה, שלא אמרו: "הלוא יתפלל אדם כל היום" (ברכות
 כא), אלא בתפילת שמונה-עשרה של חול שהיא תפילת
 רחמים ותחנונים, לפיכך יכול הוא לכופלה ולהוסיף בה
 בקשות; אבל בתפילת שבת ויום-טוב שאינה אלא הודאה
 ושבח לה' - ודאי אסור להודות ולחזור ולהודות, שלא תהא
 ברכתו לבטלה. וכן בכל ברכות המצוות והפירות.
 (51) וכתב הרא"ש בתשובותיו (כלל ד): "צריך שיהא האדם
 מכיר את עצמו וזריו וזהיר ואמיד בדעתו, שיוכל לכוין
 בתפלתו מראש ועד סוף - אז קוראים בו: נדיב לב עולות
 (דברי הימים ב כט, לא); אבל אם אין יכול לכוין יפה -
 קרינן בו: למה לי רוב זבחיכם (ישעיה א, יא). והלוא
 שיוכל לכוין יפה בשלוש תפילות הקבועות ליום". וכן
 הוסכם להלכה בשולחן ערוך או"ח סימן ק"ז, ס"ד.

יום שני כ"ה תמוז ה'תשפ"א

פֶּרֶק שֵׁנִי

(1) ברכת המינים למה תקנוה; תפילה קצרה (הבינונו) מתי
 יוצאים בה; סדר תפילות שבתות וימים טובים, וכל
 מאורעות השנה.

א. בִּימֵי רַבֵּן גַּמְלִיאֵל² רַבּוּ הָאֲפִיקוֹרוּסִין³ בְּיִשְׂרָאֵל,
 וְהָיוּ מַצְרִים לִישְׂרָאֵל⁴ וּמִסִּיתִין אוֹתָן לְשׁוֹב מֵאֲחֵרֵי
 הַשֵּׁם. וְכִיּוֹן שֶׁרָאָה שְׁוִי⁵ גְּדוּלָּה מִכָּל צָרָכִי בְּגִי-אָדָם
 - עֲמַד הוּא וּבִיתוֹ⁶-דִּינוּ וְהַתִּקֵּין בְּרָכָה אַחַת שֶׁתִּהְיֶה
 כִּהֵּ שְׂאֵלָה מִלִּפְנֵי הַשֵּׁם לְאַבְדֵּי הָאֲפִיקוֹרוּסִין, וְקָבַע
 אוֹתָהּ בְּתִפְלָה⁷, כְּדִי שֶׁתִּהְיֶה עֲרוּכָה בְּפִי הַכָּל נִמְצָאוּ
 כָּל הַבְּרֻכּוֹת שֶׁבְּתִפְלָה - תִּשְׁעֵ-עֶשְׂרֵה⁸ בְּרֻכּוֹת.

(2) לדעת בעל ספר "היוחסין" ובעל "סדר הדורות" - הוא
 רבן גמליאל הזקן בן בנו של הלל הזקן. אולם לדעת חכמי
 ישראל האחרונים - הוא רבן גמליאל השני דיבנה שחי אחר
 החורבן, והיה נכדו של רבן גמליאל הזקן. (3) כנוסח
 הדפוסים האחרונים; ונוסח הראשונים "המינים".
 וה'מינים' - הם "בני כת ידועה שנטו מדרך האמת והדת
 וקראו לעצמם: מאמינים, וחז"ל קטעו המלה וקראום:
 מינים, כי יש ביניהם מינים ממינים שונים (הערוך). וכן

שיעלה זיכרוננו לפני הקדוש-ברוך-הוא לטובה (ראש השנה טז).

- ו. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? ³⁸ בַּתְּפִלָּה עֲרִבִית וְשַׁחֲרִית
- וּמִנְחָה, אֲבָל תְּפִלָּת הַמוֹסָפִין שֶׁל רֹאשׁ-הַשָּׁנָה
- מִתְפַּלֵּל תִּשְׁעַ בְּרֻכּוֹת: שֶׁלשׁ רִאשׁוֹנוֹת, וְשֶׁלשׁ
- אַחֲרוֹנוֹת שֶׁל כָּל יוֹם, וְשֶׁלשׁ אֲמָצְעִיּוֹת. רִאשׁוֹנָה מִן
- הָאֲמָצְעִיּוֹת, עֲנִינָה מַלְכוּיּוֹת³⁹; שְׁנִיָּה - זְכֵרֹנוֹת⁴⁰;
- שְׁלִישִׁית - שׁוֹפְרוֹת⁴¹. וְחוֹתֶם בְּכָל אַחַת מֵהֶן
- מֵעֲנִינָה⁴².

(38) שמתפללים בראש השנה שבע ברכות בלבד.
(39) שמתפללים על תיקון עולם במלכות שדי: שכל באי עולם יקבלו עליהם את עול מלכותו. (40) שניזכר בזיכרון טוב לפניו. (41) שיתקע בשופר גדול לחירותינו. וממקראות דרשו זאת, כתוב: אני ה' אלוהיכם (ויקרא כג, כב), וסמוך לזה: בחודש השביעי..., זיכרון תרועה וגו' (שם, כד) והעברת שופר תרועה (שם כה, ט), "אני ה' אלוהיכם" - אלו: מלכויות; "זיכרון תרועה" - אלו: זיכרונות; "שופר תרועה" - אלו: שופרות (ראש השנה לב, ירושלמי ראש השנה פרק ג, הלכה ח). (42) חתימת מלכויות - ברוך אתה ה' מלך על כל הארץ וכו'; חתימת זיכרונות - ברוך אתה ה' זוכר הברית; חתימת שופרות - ברוך אתה ה' שומע תרועה. ראה לקמן ("סדר תפילות כל השנה").

- ז. בְּיוֹם-הַכַּפּוּרִים מִתְפַּלֵּל בְּכָל תְּפִלָּה מִחֲמַשׁ⁴³
- תְּפִלּוֹת שֶׁבַע בְּרֻכּוֹת⁴⁴: שֶׁלשׁ רִאשׁוֹנוֹת, וְשֶׁלשׁ
- אַחֲרוֹנוֹת, וְאֲמָצְעִיּוֹת מְעִין הֵיחָם; וְחֹתֶם בְּכָל אַחַת
- מֵהֶן: מִלֶּךְ עַל כָּל הָאָרֶץ, מִקֹּדֶשׁ יִשְׂרָאֵל וְיוֹם
- הַכַּפּוּרִים⁴⁵. וְאִם חָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת - חֹתֶם בְּכָל
- תְּפִלָּה מֵהֶן: מִלֶּךְ עַל כָּל הָאָרֶץ, מִקֹּדֶשׁ הַשַּׁבָּת
- וְיִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַכַּפּוּרִים.

(43) והן תפילת ערבית בליל יום כיפורים, שחרית, מוסף, מנחה ונעילה. (44) (יומא פז:). (45) מסכת סופרים (פרק י"ט, הלכה ו').

- ח. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּיוֹם צוֹם שֶׁל כָּל שָׁנָה
- וְשָׁנָה, אֲבָל בְּיוֹם צוֹם שֶׁל שָׁנַת הַיּוֹבֵל מִתְפַּלֵּל תְּפִלָּת
- הַמוֹסָפִים תִּשְׁעַ בְּרֻכּוֹת, כְּמוֹ שֶׁהַתְּפִלָּה בְּמוֹסָף רֹאשׁ-
- הַשָּׁנָה; וְהֵם אוֹתָן הַבְּרֻכּוֹת עֲצָמָן⁴⁶, לֹא פָחוֹת וְלֹא
- יֹתֵר. וְאִין מִתְפַּלְלִין אוֹתָן אֲלָא בְּזִמְן שֶׁהַיּוֹבֵל
- נִוָּהָג⁴⁷.

(46) כמו ששינינו: "שווה היובל לראש השנה לתקיעה ולברכות" (ראש השנה כו:). נאמר ביובל: והעברת שופר תרועה בחודש השביעי בעשור לחודש ביום הכיפורים (ויקרא כה, ט) שאין תלמוד לומר בחודש השביעי, שהרי נאמר כבר שיום הכיפורים בחודש השביעי - לומר לך: כל מה שאתה עושה בראש השנה שהוא בחודש השביעי, הוי עושה בעשור לחודש: מה כאן מלכויות, זיכרונות ושופרות - אף כאן מלכויות, זיכרונות ושופרות (ירושלמי ראש השנה פרק ג, הלכה ה). (47) והוא - כשכל שבטי ישראל יושבים

(זכריה ב, יג). והוא כנגד ברכת "ולמלשינים אל תהי תקווה". (25) כנגד הברכות: "על הצדיקים", ו"לירושלים עירך". (26) כלשון הכתוב: שם אצמיח קרן לדוד ערکتני נר למשיחי (תהילים קלב, יז), קרן - סמל השילטון והחזק; ונר - סמל המלכות, כי המלך מאיר לעמו. ראה פירוש הרד"ק (תהילים שם), והיא כנגד "את צמח דוד". (27) כנגד "שמע קולנו".

- ד. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? ²⁸ בְּיָמֵי הַחֲמָה; אֲבָל
- בְּיָמֵי הַגָּשְׁמִים אֵינוֹ מִתְפַּלֵּל 'הַבִּינֵנוּ', מִפְּנֵי שֶׁצָּרִיךְ
- לֵאמֹר שְׁאֵלָה²⁹ בְּכֻפָּת הַשָּׁנִים³⁰. וְכֵן בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּתוֹת
- וְיָמִים טוֹבִים אֵינוֹ מִתְפַּלֵּל 'הַבִּינֵנוּ', מִפְּנֵי שֶׁצָּרִיךְ
- לֵאמֹר הַבְּדִלָּה³¹ ב'חוֹנֵן הַדָּעַת'.

(28) שיוצאים ידי חובת תפילה בתפילת "הביננו". (29) היא הבקשה על הגשם: "ותן טל ומטר לברכה". (30) היא ברכת "ברך עלינו". (31) היא תפילת "אתה חוננתנו", המדברת בהבדלת ה' בין קודש לחול וכו'. ולכלול את שתי אלה: את "השאלה" וה"הבדלה" בתפילת "הביננו" אמרו חז"ל (ברכות כט). שאי אפשר, מפני שהיא תפילה בלתי רגילה שמתפללים רק בשעת הדחק - שמא יתבלבל המתפלל על ידי הכללה זו ויטעה.

- ה. וּבְשַׁבָּתוֹת וּבְיָמִים טוֹבִים³², מִתְפַּלֵּל שֶׁבַע בְּרֻכּוֹת
- בְּכָל תְּפִלָּה וְתְפִלָּה מֵאַרְבַּע תְּפִלּוֹת שֶׁל אוֹתוֹ הַיּוֹם³³:
- שֶׁלשׁ רִאשׁוֹנוֹת, וְשֶׁלשׁ אַחֲרוֹנוֹת, וּבִרְכָּה אֲמָצְעִית
- מְעִין אוֹתוֹ הַיּוֹם³⁴. בְּשַׁבָּתוֹת חוֹתְמִין בְּכֻפָּתָהּ
- אֲמָצְעִית מִקֹּדֶשׁ הַשַּׁבָּת, וּבִרְגָלִים חוֹתֶם בָּהּ מִקֹּדֶשׁ
- יִשְׂרָאֵל וְהַזְמָנִים³⁵. וְאִם הָיָה שַׁבָּת יוֹם-טוֹב -
- חוֹתְמִים בָּהּ מִקֹּדֶשׁ הַשַּׁבָּת וְיִשְׂרָאֵל³⁶ וְהַזְמָנִים.
- בְּרֹאשׁ-הַשָּׁנָה חוֹתְמִין בָּהּ: מִלֶּךְ עַל כָּל הָאָרֶץ,
- מִקֹּדֶשׁ יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַקִּדּוּשׁ³⁷. וְאִם הָיָה שַׁבָּת, חוֹתֶם
- בָּהּ: מִלֶּךְ עַל כָּל הָאָרֶץ, מִקֹּדֶשׁ הַשַּׁבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְיוֹם
- הַקִּדּוּשׁ.

(32) שאינם ימי תחינה ובקשה, באשר ימי מנוחה ושמחה הם. (33) כמבואר לעיל (פרק א, הלכה ח). (34) מעניין היום. (35) הם המועדים, ונקראים: זמנים - מפני שכל המועדים שבתורה תלויים בזמנים ידועים: חג הפסח - בזמן האביב; חג השבועות - בזמן קציר חיטים; חג הסוכות - בזמן האסיף (רבינו בחיי, סוף פרשת בא). והקדים קדושת ישראל לשל זמנים - מפני שקדושת הזמנים תלויה בקדושתם של ישראל: שבית דין מקדש אותם. כמו ששינינו (ראש השנה פרק ב, משנה ט) כתוב: אלה מועדי ה' אשר תקראו אתם (חסר ו') - "אין לי מועדות אלא אלו" אשר אִתָּם תקראו, ובקריאת בית דין תלה הכתוב (ברטנורא). וזה לשון רבינו (הלכות קידוש החודש פרק ב, הלכה י): "שאיין הדבר מסור אלא להם; ומי שציווה לשמור המועדות הוא ציווה לסמוך עליהם". (36) ומקדימין כאן קדושת השבת לקדושת ישראל - מפני שקדושת השבת עומדת וקיימת מאז מששת ימי בראשית ואיננה תלויה בקדושתם של ישראל, שהם יקדשוה על ידי קביעת בית דין (ביצה יז). (37) (מסכת סופרים פרק י"ט, הלכה ה), כי ביום הזה אנו מתפללים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

"ישמחו במלכותך" וכדומה. וכן הוא אומר בסוף הברכה לפני החתימה: "ושבת קדשך להם הודעת" (ביצה יז, וכפירוש הכסף-משנה). (57) (ברכות מט.).

יב. ויום-טוב שחל להיות באחד בשבת, מתפלל
בברכה רביעית בלילה: "ותודיענו⁵⁸ משפטי צדקך
ותלמדנו לעשות חקי רצונך. ותתן-לנו יי אלהינו
קדשת שבת וכבוד מועד⁵⁹ וחגיגת הרגל⁶⁰. בין
קדשת שבת לקדשת יום טוב הבדלת⁶¹, ואת יום
השביעי מששת ימי המעשה הקדשת⁶² (והבדלת
והקדשת את עמך ישראל בקדשתך⁶³). ותתן-לנו יי
אלהינו מועדים לשמחה, חגים וזמנים לששון
וכו'". ובמוצאי-שבת ובמוצאי-יום-טוב של כל
השנה מבדיל ב'אתה חונן⁶⁴, אף-על-פי שהוא
מבדיל על הפוס⁶⁵.

(58) (ברכות לג.). (59) שאסור בעשיית מלאכה, ומצוה לכבדו בכסות נקייה וכיוצא בזה. (60) היא הקרבת שלמי חגיגה בימי החג. (61) שביום טוב מותרת מלאכת צרכי "אוכל נפש", כגון: אפייה ובישול, ובשבת כל מלאכה אסורה, ואף מלאכת "אוכל נפש". (62) ככתוב: על כן ברח' את יום השבת ויקדשהו (שמות כ, יא). ולדעת הרא"ש (פסחים פרק י, אות י"א). הכוונה בזה לחג "שמיני עצרת", שהוא היום השביעי לששת ימי חול המועד של סוכות. וקדוש הוא מהם בזה: שבהם מותרת מלאכת "דבר האבד" ובו כל מלאכת עבודה אסורה. גם "דבר האבד". (63) שהכהנים מובדלים מהלויים, והלויים מובדלים מישראל. הרי שבישראל עצמם יש הבדל בין קדושת שבט לשבט (פסחים קד. ובתוספות שם). (64) שבתפילת י"ח. ומפני שהבדלה תלויה בחכמה - שהחכם יודע להבחין בין קודש לחול ובין טמא לטהור - קבעה בברכת חכמה, היא "חונן הדעת" (ברכות לג.). וכן אמרו בירושלמי (ברכות פרק ה, הלכה ב) "אם אין דעת - הבדלה מניין"? (65) שעיקר התקנה בימי אנשי כנסת הגדולה הייתה לאמרה בשעת תפילה; ולא תיקנוה על הכוס מפני שעניים היו, ולא היה בידם לקנות יין; וכשהעשירו - תיקנוה לומר גם על הכוס, כדי לזכות בה התינוקות ואנשי הבית שישמעוהו ויענו אמן אחריה (ירושלמי, שם).

יג. בחנפה ובפורים מוסיפין ב'הודאה': 'על
הנסים'⁶⁶. שבת שחלה להיות בחנפה - מזכיר 'על
הנסים' במוסף, כמו שמזכיר בשאר תפילות⁶⁷.

(66) (שבת כד.). (67) אף על פי שאין מוסף לחנוכה, ואלמלא יום השבת לא היה בא לידי תפילה זו, בכל זאת מחייבים להזכיר של חנוכה גם במוסף, שלא לשנות מכל שאר תפילות היום (שם).

יד. בימי התענית, אפלו יחיד שהתענה⁶⁸, מוסיף
ב'שומע תפלה'⁶⁹; 'עגנו' וכו'. ושלח-צבור אומר⁷⁰
ברכה בפני עצמה בין 'גואל' ל'רופא', וחותר⁷¹ בזה:
'העונה בעת צרה'⁷⁰ (ומושיע); ונמצא מתפלל
עשרים ברכות. בתשעה באב מוסיפין ב'כוונה

בארץ, כגון: בימי בית ראשון לפני גלות ראובן, גר וחצי שבט מנשה (דברי-הימים א ה, כו) שאז פסק היובל, שנאמר: וקראתם דרור בארץ לכל יושביה (ויקרא כה, י), ואמרו חז"ל (ערכין לב:): בזמן שכל יושביה עליה, ולא בזמן שגלו מקצתם. ראה (משנה תורה, הלכות שמיטה ויובל פרק י, הלכה ח).

ט. בכל תפלה מהתפלות פותח קדם לברכה
ראשונה: 'יי שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך'⁴⁸.
ובשהוא חותר⁷¹ בתפלה אומר: 'יהי לרצון'⁴⁹
אמרי פי' וגו', ואחר-כך צועד לאחוריו⁵⁰.

(48) (תהילים נא, יח), והמקרא שלאחריו "כי לא תחפוץ זבח ואתנה". תפילת דוד היא על עוון שעשה במזיד שאין קרבן מכפר עליו - עוון בת שבע. והוא התפלל לה' שיהא עם פיו להורותו מה שידבר, כדי שתפילתו תעלה לרצון לפניו ויכופר עונו. וגם אנו שאין לנו מזבח וקרבינות שיכפר בעדינו, פותחים את תפילתנו בדברי דוד אלה לבקש ממנו סיוע בכוונת התפילה (על פי רבינו יונה לברכות פרק א). ואין זה הפסק בין ברכת "גאל ישראל" לתפילת שמונה עשרה, כיוון שחכמינו קבעוהו לאמרו בתפילה הרי הוא נידון כתפילה ארוכה (ברכות ט:). (49) (תהילים יט, טו), ומתוך שדוד אמרו אחר שמונה עשר פרקים - כי שני הפרקים הראשונים: "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" המסיים ב"אשרי כל חוסי בך" לאחד נחשבים - תיקנוהו חכמינו לאמרו אחרי שמונה עשרה ברכות התפילה (ברכות שם). (50) שלוש פסיעות (יומא נג:).

י. בראשי-החדשים ובחלו-של-מועד מתפלל ערבית,
שחרית ומנחה, תשע-עשרה ברכות בשאר הימים,
ואומר ב'עבודה'⁵¹: 'אלהינו ואלהי אבותינו יעלה
ויבוא'. במוסף, בחלו-של-מועד, מתפלל תפלת
המוסף⁵² כמו שמתפלל ביום-טוב. ובראשי-החדשים
מתפלל שבע ברכות: שלש ראשונות, ושלש
אחרונות, ואמצעית מעין⁵³ קרבן ראש-הדש, וחותר⁷¹
בה 'מקדש ישראל וראשי חדשים'⁵⁴.

(51) בברכת רצה. (52) כנגד קרבן מוסף שהקריבו בחול המועד (שבת כד.). (53) מעניין. (54) (ברכות מט.).

יא. שבת שחלה בחלו-של-מועד, וכן ראש-הדש
שחל להיות בשבת - מתפלל ערבית ושחרית ומנחה
שבע ברכות בשאר השבתות, ואומר 'יעלה ויבוא'
במוסף מתחיל בברכה אמצעית⁵⁵ בענין
שבת, ומשלים⁵⁶ בענין שבת, ואומר קדשת היום
באמצע ברכה, וחותר⁷¹ בזה בראשי-החדשים: 'מקדש
השבת וישראל וראשי חדשים'⁵⁷, ובחלו-של-מועד
חותר⁷¹ בזה, כמו שהוא חותר ביום-טוב שחל להיות
בשבת.

(55) כגון, בשבת ראש-חודש, שמתחיל: "אתה יצרת... כילית מלאכתך ביום השביעי". (56) לא שהוא חותר בשל שבת, אלא שאומר בסוף הברכה איזה עניין של שבת כגון

77) והטעם מפורש בירושלמי (תענית פרק א, הלכה ב): "כדי שיצאו כל המועדות בטל", כלומר: מפני שהטל הוא סימן יפה לעולם, התקינו שיזכרוהו מיום הראשון של פסח שהוא ראש כל מועדות, עד תפילת מוספין של שמיני עצרת שהוא אחרון המועדות, ואז יצאו כל החגים בטל.

טז. משבעה ימים במרחשון שואלין את הגשמים⁷⁸
בברכת שנים⁷⁹, כל זמן שמזכיר הגשמים⁸⁰. במה
דברים אמורים? בארץ ישראל; אבל בשנער⁸¹
ובסוריא ובמצרים ובמקומות הסמוכות לאלו
והדומין להן, שואלין את הגשמים ביום ששים
אחר תקופת תשרי⁸².

78) מתפללים לה' שיוריד גשמי ברכה, והיא הבקשה: "ותן טל ומטר"; ובשמיני עצרת מתחילים רק להזכיר גבורות גשמים, דרך ריזי - שכל המבקש מקדים ומרצה. ובתענית (פרק א, משנה ג) אמרו: "כדי שיגיע אחרון שבשיראל לנהר פרת", כלומר: לפיכך אין שואלים את הגשמים לפני ז' במרחשון, מפני עולי הרגל שעוד לא הספיקו לשוב לבתיהם, שלא יטרידם הגשם, אבל משבעה במרחשון, שהוא חמישה עשר יום אחר החג, כבר הספיקו כולם לשוב עד לנהר פרת שהוא המקום הרחוק ביותר מירושלים עיר הקודש. 79) (ברכות לג.) היא ברכת "ברך עלינו", מתוך שהגשמים פרנסה, קבעום בברכת פרנסה. 80) היינו: עד יום הראשון של חג הפסח, כאמור לעיל. 81) היא בבל, "בארץ שנער: (בראשית יא, יב) מתרגם אונקלוס: "בארעא דבבל". 82) (תענית י.), מתוך שהמקומות האלה נמוכים ואינם צריכים כל כך מהר למטר - לפיכך שואלים את הגשמים בתאריך מאוחר זה שהוא יום השישים לתקופת תשרי. שנת החמה שהיא שס"ה יום ורביע יום שהוא שש שעות, מתחלקת לארבע תקופות: תקופת ניסן, תקופת תמוז, תקופת תשרי ותקופת טבת. ואין בין תקופה לתקופה אלא תשעים ואחד יום, ושבע שעות וחצי (עירובין נו; הלכות קידוש החודש פרק ט, הלכה ב).

יז. מקומות שהן צריכין לגשמים בימות החמה,
כגון איי הים הרהוקים - שואלין את הגשמים בעת
שהן צריכין להן⁸³ בשומע תפלה⁸⁴. ומקומות שהן
עושיין יום-טוב שגני ימים⁸⁵, אומר 'מוריד הגשם'
בתפלת מוסף של יום ראשון של שמיני-עצרת⁸⁶,
ומתפלל והולך כל ימות הגשמים.

83) ולא בז' במרחשון כמנהג ארץ ישראל - "שהרי הגשמים בארצות ההן אינם טובים להם, אלא ממיתים ומאבדים; ואיך ישאלו אנשי זה המקום במרחשון, הלא זה מן השקר והאיוולת? (פירוש המשנה להבנינו תענית פרק א, משנה ג). 84) ככל יחיד השואל את צרכיו ב"שומע תפילה" לפני חתימת הברכה (עבודה-זרה ח.). ולא שואלים אותה ב"ברכת השנים", הואיל והמטר מזיק לרוב העולם בתקופת תמוז - אין זה זמן שאילת ציבור, ולכן הם נידונים כיחידים שאין מבקשים את צרכיהם אלא ב"שומע תפילה" (תענית יד:). 85) המקומות שבחוץ לארץ, ששלוחי בית דין לתשרי (המודיעים על יום קביעת החודש) לא היו

1 יְרוּשָׁלַיִם: רַחֵם⁷¹ יְיָ אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וְעַל יִשְׂרָאֵל עַמָּךְ
2 וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ וְעַל הָעִיר הָאֲבֵלָה וְכו'.

68) שקיבל עליו להתענות תענית חלום וכדומה. 69) היא תפילת "שמע קולנו" שחותם בה ב"שומע תפילה". ואין היחיד חשוב שיקבעו לו ברכה מיוחדת נוספת כמו לשליח ציבור (תענית יג:). 70) ירושלמי (תענית פרק ב, הלכה ב). 71) ירושלמי (שם), ובנוסח התפילה שלפנינו "נחם", והיינו הך. ראה (ברכות מח: ברש"י דיבור המתחיל: "ובשבת"). והריטב"א (הובא ב"בית יוסף" אורח חיים סימן תקנ"ו) כותב: "דעתי, כיוון דמשום המאורע אומרים אותה על פי הירושלמי, צריך לאומרה בכל תפילות היום: ערבית שחרית ומנחה, אלא שבערבית ושחרית שהוא כ"מי שמתו מוטל לפניו ואינו בנחמה אומרים: 'רחם': ולמנחה אומרים: 'נחם', שדומה למי שנקבר מתו". ואנו נוהגים לומר תפילה זו בט' באב בתפילת מנחה בלבד. וכבר תמה הרא"ש (תענית פרק ד, אות לד') למה אין אנו מזכירים אותה בכל התפילות של תשעה באב, כשם שמזכירים "יעלה ויבוא" בכל תפילות ראש חודש (חוץ ממוסף) ורבינו יוסף קארו ז"ל מצדיק המנהג על פי מה ששינוי בביריתא (תענית כט:). שבתשיעי סמוך לחשיכה הציתו האויבים את בית המקדש וכו' הלכך באותה שעה מזכירין במנחה שפלות ירושלים ואבליה ומתפללים על תנחומיה (בית יוסף אורח חיים סימן תקנ"ז).

3 טו. כל ימות הגשמים אומר בברכה שניה⁷² מוריד
4 הגשם, ובימות החמה⁷³ - מוריד הטל⁷⁴. מאימתי
5 אומר 'מוריד הגשם'? מתפלת המוספין של יום-
6 טוב האחרון של חג⁷⁵, עד תפלת שחרית של
7 יום-טוב הראשון של פסח⁷⁶, ומתפלת המוספין של
8 יום-טוב הראשון של פסח אומר 'מוריד הטל'⁷⁷.

72) היא ברכת "גבורות", הנקראת גם: ברכת "תחיית המתים". ומתוך שהגשמים שקולים כתחיית המתים (שם אין גשמים אין יבול), קבעה בתחיית המתים (ברכות לג.). 73) שאין גשמים יורדים בארץ ישראל ואין צורך בהם. 74) שהטל הוא דבר המתבקש לעולם: בין בימות הגשמים בין בימות החמה (תענית ד.). ומפני שאין מטבעו להיעצר - שאלמלא הוא אין העולם מתקיים - לא חייבוהו להזכיר אף בימות הגשמים שעיקר בקשתינו אז לגשם העלול להיעצר. וראה לקמן (פרק י הלכה ח). 75) הוא שמיני עצרת. אבל בכל ימי חג הסוכות - אף על פי שנידונים בו על הגשמים, ומן הראוי היה להזכירו מתפילת המוספים של יום הראשון של חג הסוכות. כמו שמזכירים "מוריד הטל" מתפילת המוספים של יום הראשון של חג הפסח - בכל זאת אין מזכירין בהם את הגשם, מפני שהוא סימן קללה בימי החג, שהרי צריכים לשבת בסוכה ולאכול בה. וחכמינו ז"ל משלו: "משל למה הדבר דומה? לעבד שבא למזוג כוס לרבו ושפך לו רבו קיתון על פניו" (סוכה כט.), כלומר: צא מלפני, אי אפשר בשימושך - ולפיכך התחלת זמן הזכרת הגשמים אינה אלא משמיני עצרת שאינו זמן סוכה. 76) שמאז והלאה אין הגשמים אלא סימן קללה (תענית ב.).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(2) משעה שהחמה מתחילה לזרוח בראשי ההרים. וראה בבבאורנו הלכות קריאת-שמע (פ"א, הלכה י"א). וחכמינו ז"ל (ברכות ט:) סמכו זה על הפסוק (תהלים עב, ה) ייראוך עם שמש וגו'. כלומר: מתי מקבלים מוראך עליהם? "עם שמש", כשהשמש יוצאת - וזה עם הנץ החמה (רש"י שם). (3) בזמן שהיום שתי-עשרה שעות. וכל שעות האמורות בענינים אלו, הן "שעות זמניות", כמו שביארנו (הלכות קריאת שמע פ"א, הלכה י"א). וחכמינו ז"ל (ברכות כו:) אמרו: "מפני מה תפילת השחר עד ארבע שעות? - שהרי תמיד של שחר קרב והולך עד ארבע שעות, וכן העיד רבי יהודה בן בבא (עדות פ"ו, מ"א) "על תמיד של שחר שקרב בארבע שעות". שפעם אחת לא היו להם כבשים לתמידים ונשתחו (נתעכבו) להקריב התמיד, עד שהאיר להם הקב"ה את עיניהם ומצאו שני טלאים מבוקרים בלשכת התמיד, והקריבום בארבע שעות ביום, ועל אותה שעה העיד רבי יהודה בן בבא על תמיד של שחר שקרב בארבע שעות (ירושלמי ברכות פ"ד, ה"א). (4) ברכות כו, ע"א. ולדעת הכסף-משנה, מתפלל והולך עד שש שעות וחצי, שהוא זמן תפילת המנחה. שכל עוד שלא הגיע זמן מנחה אין לו להנעם מלהתפלל תפילת שחרית, ויצא ידי חובתו; ו"חצות" האמורה כאן, היא לאו דוקא. (5) תוספתא (ברכות, פ"ב).

ב. כְּכָר אֲמַרְנוּ שֶׁתְּפִלַּת הַמְּנַחָה כְּנֶגֶד תְּמִיד שֶׁל בֵּין הָעֶרְפִּים תִּקְנֶה זְמַנָּהּ. וּלְפִי שֶׁהִיא תְּמִיד קָרֵב בְּכָל יוֹם בְּתִשְׁעֵי שָׁעוֹת וּמִחְצָהּ תִּקְנֶה זְמַנָּה מִתְשַׁע שָׁעוֹת וּמִחְצָהּ. וְהִיא הַנִּקְרָאת 'מְנַחָה קְטָנָה'.⁸ וּלְפִי שֶׁבְּעֶרֶב הַפֶּסַח שָׁחַל לְהִיּוֹת בְּעֶרֶב שְׁבַת הָיוּ שׁוֹחֲטִין אֶת הַתְּמִיד בִּשְׁשֵׁי שָׁעוֹת וּמִחְצָהּ⁹ אָמְרוּ שֶׁהַמְּתַפְּלֵל מֵאַחֵר שֵׁשׁ שָׁעוֹת וּמִחְצָהּ יֵצֵא. וּמִשְׁהִגִּיעַ זְמַן זֶה הִגִּיעַ זְמַן חֲיוּבָהּ. וְזוֹ הִיא הַנִּקְרָאת 'מְנַחָה גְּדוּלָּה'.¹⁰

(6) לעיל (פ"א, ה"ה). (7) פסחים (פ"ה, מ"א). אף-על-פי שזמן שחיתתו הוא משינטו צללי ערב שהוא בשש שעות וחצי, היו מאחרים את זמן שחיתתו לשמונה וחצי - כדי שיספיקו להקריב לפניו כל הנדרים והנדבות שהיו היחידים מביאים, שאסור להקריבם אחרי תמיד של בין הערבים. ועד שהכינו אותו להקרבה על המזבח, כבר הגיעה שעה תשע וחצי (פסחים נח). (8) ברכות כו, ע"ב. כי זמנה אינו אלא שעה ורבע בלבד. (9) כדי שיספיקו לשחוט אחריו את קרבן הפסח ולצלוחו מבעוד יום, שאין צלייתו דוחה את השבת (פסחים נח). (10) ברכות כו, ע"ב. כי זמנה משש שעות וחצי עד תשע שעות וחצי. וגדול יותר מזמנה של מנחה קטנה (מפירוש רבינו חננאל לברכות כו: הובא ב"אוצר הגאונים" עמוד 31).

ג. נִהְגוּ אֲנָשִׁים הַרְבֵּה לְהַתְּפַלֵּל גְּדוּלָּה וְקְטָנָה וְהָאֲחֵת רְשׁוּת. וְהוּרִי מְקַצֵּת הַגָּאוֹנִים שָׂאִין רְאוּי לְהַתְּפַלֵּל רְשׁוּת אֲלָא הַגְּדוּלָּה. וְכֵן הָיִין נוֹתֵן. מִפְּנֵי שֶׁהִיא כְּנֶגֶד דְּכָר שָׂאִינוּ תְּדִיר בְּכָל יוֹם.¹¹ וְאִם הַתְּפִלָּה הַגְּדוּלָּה חוֹבָה לֹא יִתְּפַלֵּל קְטָנָה אֲלָא רְשׁוּת.¹²

מגיעים אליהם, שם היו עושים יום טוב שני ימים מפני הספק, והוא: יום טוב שני של גלויות. ואפילו כיום שבקיימים בקביעות החודש על פי חשבון ידוע, אינם משנים מנהגם ממנהג אבותיהם (ביצה ד:). (86) שהוא ספק שביעי ספק שמיני. ומכיוון שהתחיל בבוקר בתפילת המוסף שוב אינו פוסק גם במנחה ובערבית, אף על פי שיש לחוש שמה שביעי הוא (תענית ה:).

יח. כָּל הַשָּׁנָה כְּלָה חוֹתֶם בְּבִרְכָּה שְׁלִישִׁית הָאֵל הַקָּדוֹשׁ, וּבְבִרְכַּת עֲשֵׂתִי-עֲשֶׂרָה - מֶלֶךְ אוֹהֵב צִדְקָה וּמִשְׁפָּט; וּבְעֲשֶׂרֶת הַיָּמִים שֶׁמֶרְאֵש־הַשָּׁנָה עַד מוֹצָאֵי יוֹם-הַכְּפוּרִים חוֹתֶם בְּשְׁלִישִׁית הַמֶּלֶךְ.⁸⁷ הַקָּדוֹשׁ, וּבְעֲשֵׂתִי-עֲשֶׂרָה - הַמֶּלֶךְ הַמִּשְׁפָּט.⁸⁸

(87) (ברכות יב:): לפי שבימים אלו הוא מראה מלכותו לשפוט את העולם. (88) שהוא שופט את העולם; ואין זה דומה למובן החתימה של "מלך אוהב צדקה ומשפט", שפירושה: שהוא אוהב שברואיו יתנהגו בצדק ובמשפט. המלך המשפט: וכן נושאי ארון הברית (יהושע ג, יד) שהוא כמו "ארון הברית" (ראה רד"ק, שם). וראוי להעיר: שרבינו בתשובתו (בלשון ערבית) יאמר, שנוסח החתימה בכל השנה הוא: ברוך אתה ה' אוהב צדקה ומשפט "ואינו צריך להזכיר "מלך" אלא בעשרת ימי תשובה בלבד (ראה קובץ "תשובות הרמב"ם" סימן צ"ז, וכן ב"מעשה וקח" דף א עמוד ב).

ט. יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנִּהְגוּ לְהוֹסִיף בְּעֲשֶׂרֶת יָמִים אֵלּוּ בְּבִרְכָּה רִאשׁוֹנָה: 'זִכְרֵנוּ לַחַיִּים' וְכוּ', וּבְשֵׁנִיָּה - 'מִי כְמוֹת אֵב הַרְחֵמֵם' וְכוּ', וּבַהֲדָאָה - 'זִכְרֵ רַחֲמֶיךָ' וְכוּ', וּמוֹסִיפִין בְּבִרְכָּה אַחֲרוֹנָה 'בְּסֶפֶר חַיִּים' וְכוּ'. וְכֵן יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנִּהְגוּ לְהוֹסִיף בְּעֲשֶׂרֶת יָמִים אֵלּוּ בְּבִרְכָּה שְׁלִישִׁית 'וּבִכֵּן תֵּן פְּחָדֶךָ... וּבִכֵּן כו' אֲבָל בְּרִאשׁ הַשָּׁנָה וּבְיוֹם הַכְּפוּרִים מְנַהֵג פְּשׁוּט הוּא לְהוֹסִיף בְּשְׁלִישִׁית, 'וּבִכֵּן תֵּן פְּחָדֶךָ' וְכוּ'.

(89) (מסכת סופרים פרק י"ט, הלכה ח) אלא ששם אמרו זה רק לענין ראש השנה ויום הכיפורים ולא לעשרת ימי תשובה. ואף על פי שאמרו: "אל ישאל אדם צרכיו בשלוש ראשונות ואחרונות" - אין זה אלא בצרכי יחיד, אבל צרכי רבים שואלים (ברכות לד., ובתוספות שם דיבור המתחיל: "אל ישאל"), וראה לקמן (פרק ו, הלכה ג ובבבאורנו).

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

(1) מאימתי זמן תפילת השחר; זמן מנחה גדולה וקטנה, ומי שעבר זמן התפילה ולא התפלל מה דינו.

א. תְּפִלַּת הַשַּׁחַר מְצֻוָּתָה שִׁתְּחַלֵּל לְהַתְּפַלֵּל עִם הַנֶּץ הַחֲמָה.² וְזִמְנָה עַד סוֹף שָׁעָה רְבִיעִית שֶׁהִיא שְׁלִישִׁית הַיּוֹם.³ וְאִם עָבַר אוֹ טָעָה וְהַתְּפַלֵּל אַחֵר אֲרָבַע עַד חֲצוֹת הַיּוֹם יֵצֵא יְדֵי חוֹבַת תְּפִלָּה⁴ אֲבָל לֹא יֵצֵא יְדֵי חוֹבַת תְּפִלָּה בְּזִמְנָהּ. שֶׁפֶּשֶׁם שֶׁתְּפִלָּה מְצֻוָּה מִן הַתּוֹרָה כִּף מְצֻוָּה מִדְּבָרֵיהֶם לְהַתְּפַלֵּל אוֹתָהּ בְּזִמְנָה כְּמוֹ שֶׁתִּקְנֶה לָנוּ חֻקִּים וּנְבִיאִים.⁵

19) שכן אברי תמיד של בין הערבים מתעכלים והולכים כל הלילה, וכמבואר לעיל (פ"א, ה"ו). 20) ירושלמי ברכות פ"ד, ה"א. ומבואר לעיל בבאורנו (פרק א, ה"ו).

14 ז. המתפלל תפלה קדם זמנה - לא יצא ידי חובתו, וחוזר ומתפלל אותה בזמנה. ואם התפלל תפלת שחרית בשעת הדחק²¹ אחר שעלה עמוד השחר²² - יצא²³. וישל²⁴ להתפלל תפלת ערבית של לילי-שבת בערב-שבת, קדם שתשקע החמה²⁵. וכן יתפלל ערבית של מוצאי-שבת בשבת²⁶, לפי שתפלת ערבית רשות²⁷, אין מדרקדקין בזמנה; ובלבד שיקרא קריאת-שמע בזמנה אחר צאת הכוכבים²⁸.

21) כגון שהיה צריך לצאת לדרך. 22) אף-על-פי שצריך מצוה משעת הנץ החמה. 23) ברכות ל, ע"א. 24) יכול הוא, אבל אינו מחוייב. 25) מסוף זמן מנחה קטנה שהוא בעשר שעות ושלשה רבעי שעה, הואיל ולרבי יהודה זה הוא סוף זמן מנחה - מותר לו להתחיל מכאן והלאה תפילת מעריב (ברכות כז:). וצריך שיקבל עליו קדושת שבת שלא יעשה מלאכה מאותה שעה ואילך (שם). 26) אף-על-פי שנראה כמקצר בקודש ועושהו חול. ואין הדברים אמורים, אלא במי שהוא אנוס לדבר מצוה, כגון: שצריך להחשיך על התחום על עסקי המת, או על עסקי חתן וכלה. והוא מבדיל ואינו מברך על הנר; וכן אסור בעשיית מלאכה עד צאת הכוכבים. אבל שלא לדבר מצוה - אינו מתפלל של חול עד יציאת הכוכבים (רב האי גאון, הובא ב"טור" או"ח, סימן רצ"ג; וכן ב'תוספות' לברכות שם). 27) זה מוסב רק על תפילת מוצאי שבת בשבת, אבל לתפילת שבת בערב שבת, אין צורך בטעם זה - שהרי מצוה היא להוסיף מחול על הקודש, ומכיון ששעה זו היא סוף מנחה קטנה לרבי יהודה, ראוי לו להתפלל בה תפילת מעריב של שבת. 28) ירושלמי ברכות פרק א, ה"א: "הקורא קודם לכן (לפני צאת הכוכבים) - לא יצא ידי חובתו".

22 ח. כל מי שעבר עליו זמן תפלה ולא התפלל - במזיד, אין לו תקנה²⁹, ואינו משלם. בשוגג³⁰, או שהיה אנוס או טרוד - משלם³¹ אותה תפלה בזמן תפלה הסמוכה לה; ומקדים תפלה שבזמנה, ואחריה מתפלל את התשלומין³².

29) ועליו אמרו חכמינו ז"ל: מעוות לא יוכל לתקון (קהלת א, טו) - זה שביטל (במזיד) תפילה של ערבית, או תפילה של שחרית (ברכות כו:). 30) ששכח להתפלל. 31) כאחד הפורע מה שחייב. 32) שם.

27 ט. ביצד? טעה ולא התפלל שחרית, ועבר חצי-היום - יתפלל מנחה שתיים: ראשונה - תפלת מנחה, והשניה - תשלומי שחרית. טעה ולא התפלל מנחה עד שתשקע החמה - יתפלל ערבית שתיים³⁴: ראשונה - ערבית, ושניה - תשלומי מנחה. טעה ולא התפלל ערבית עד שעלה עמוד השחר, מתפלל

11) שרק כשחל ערב פסח בערב שבת, שחטו את התמיד בשש שעות וחצי. 12) וצריך לחדש בה דבר, באחת מברכותיה, כדי להודיע שהיא נדבה ולא חובה. כמבואר לעיל (פרק א, ה"ט).

1 ד. הא למדת שזמן מנחה גדולה משש שעות ומנחה עד תשע שעות ומנחה. וזמן מנחה קטנה מתשע שעות ומנחה עד שישיאר מן היום שעה ורביע¹³. וישל¹⁴ להתפלל אותה עד שתשקע החמה¹⁵.

13) שהוא בעשר שעות ושלשה רבעים, כדעת רבי יהודה (ברכות כו:). וזמן זה מכון כנגד הקטרת הקטורת של בין הערבים שהיתה מתשע שעות וחצי עד עשר ושלשה רבעים. וכן הכתוב ואמר (תהלים קמא, ב): תכון תפילתי קטרת לפניך משאת כפי מנחת ערב - הרי תפילת מנחה מכוונת כנגד הקטורת ('תוספות' ברכות כו, ע"ב; לחם-משנה). 14) כלומר: אין בזה הלכה פסוקה, שהרי החכמים (שם) סוברים שזמנה עד הערב; והואיל ולא הכריעו בגמרא שם הלכה כדברי מי, ואמרו (שם, כז:): "העושה כזה - עושה; והעושה כזה - עושה", לפיכך מי שרוצה לתפוס כדעת החכמים - יכול להתפלל עד שקיעת החמה. 15) כזמן הקרבת התמיד וזריקת דמו; אבל משקיעת החמה ומעלה, אע"פ שעדיין לא יצאו הכוכבים - אסור להתפלל מנחה, שגם זריקת הדם נפסלת משקיעת החמה ומעלה, כמבואר (זבחים נו:). וכן דעת רבינו יונה לברכות (פ"ד, מ"א).

6 ה. תפלת המוספין זמנה אחר תפלת השחר עד שבע שעות ביום¹⁶. והמתפלל אותה אחר שבע שעות אף-על-פי שפשע¹⁷ יצא ידי חובתו. מפני שזמנה כל היום¹⁸.

16) שכן זמן הקרבת קרבן מוסף היה בשש שעות, שנאמר במוסף (ויקרא כז, לו): דבר יום ביומו, ולא נאמר "בבוקר" - וכל "יום" משמע אחרון, כשם ש"בוקר" משמע הקדמה (מלשון רש"י פסחים נח:). 17) על שהתעצל ואיחר זמן התפילה לפי עיקר מצוה (ברכות כח:). וראוי להעיר: שהמונח "פושע" משמעותו בתלמוד גם במובן "עצל", ראה (ברכות מג:). אל יכנס לבית-המדרש באחרונה - שלא יקראו לו: פושע", כלומר: מתעצל (כפירוש רש"י שם); וכן בחגיגה (ז:): "מי מהם תעשם פושעים ומי מהם תעשם זריזים", (הגהות אדר"ת). כי כשם שהזריזות היא היסוד והשורש לכל מדה טובה ונכונה, כדברי רבי פנחס בן יאיר (סוטה פ"ט, משנה ט"ו): "זריזות מביאה לידי נקיות" וכו' עד לרוח הקודש - כך העצלות היא אם כל חטא ופשע. 18) שכן מוסף הולך וקרב כל היום, אלא שזריזים מקדימים למצוות (מגילה כ, ע"ב; וראה הלכות מעשה הקריבנות פ"ד, ה"ו).

10 ו. תפלת הערב, אף-על-פי שאינה חובה - המתפלל אותה, זמנה מתחילת הלילה עד שעלה עמוד השחר¹⁹. ותפלת נעילה זמנה - פדי שישילים אותה סמוך לשקיעת החמה²⁰.

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 שְׁחִירֵית שְׁתִּים: רֵאשׁוֹנָה - שְׁחִירֵית, וְהַשְּׁנִיָּה -
2 תְּשֻׁלּוּמֵי עֶרְבִית³⁵.
- 14 שְׁהִיגֵעַ זְמַנָּה: טְהֵרַת יָדַיִם, וְכִסּוֹי הָעֵרְוָה, וְטְהֵרַת
15 מְקוֹם תְּפִלָּה, וְדִבְרֵי הַחוּפְזִים² אוֹתוֹ, וְכוּנַת הַלֵּב.

~ נקודות משיחות קודש ~

"חמשה דברים מעכבין את התפילה"

"... טהרת ידים וכיסוי הערוה וטהרת מקום התפילה ודברים החופזים אותו וכוונת הלב". ומשמע שעיכוּב התפילה כשאין כוונת הלב, הוא כמו ארבעת הדברים המעכבים את התפילה כולה, וא"כ היאך פסק הרמב"ם בהמשך "מי שהתפלל ולא כיוון את לבו, יחזור ויתפלל בכוונה. ואם כיוון את לבו בברכה ראשונה - שוב אינו צריך", היינו שכוונת הלב אינה מעכבת אלא בברכה ראשונה.

והביאור הוא: שישנם שני גדרים בכוונת הלב, האחד הוא הגדר הכללי שתפילה צריכה כוונה, והאחר מדבר בתפילה פרטית שלא כיוון בה כדבעי. דוגמא לדבר, 'קבלת עול' שהוא תנאי בכל המצוות, אבל אינו גדר פרטי בהם כמו במצות קריאת שמע שעניינה הפרטי הוא קבלת עול מלכות שמים. או למשל ידיעת ה' שהוא דבר הנוגע לכל המצוות שאנו מקיימים בגלל מי שציוה עליהן, ובנוסף ישנה מצוות ידיעת ה' ששם הידיעה היא חלק מגדר המצוה ממש.

ועד"ז בעניין התפילה, כוונת הלב היא גדר במצות התפילה בכללות, כלומר הכוונה ב"דע לפני מי אתה עומד", אבל בתפילה פרטית - כוונת הלב היא בנוגע לתוכן הבקשה ופירוש המילות, שלעניין זה יצא אם כיוון בברכה ראשונה. בריש הלכות תפילה, מדבר הרמב"ם בגדר הכללי של כוונת הלב בתפילה, היינו ברגש של העומד להתפלל - "דע לפני מי אתה עומד" שהוא רגש כללי שחייב להיות אצל כל העומד להתפלל. ומ"ש "אם כיוון לבו בברכה ראשונה, שוב אינו צריך" הוא בנוגע לבקשה בתפילה פרטית, היינו פירוש המילות.

(על"פ י"ן מלכות' ספר אהבה סימן ו)

(2) המביאים את להיות נחפז ונמהר בתפילתו, כגון: שהוא צריך לנקביו, כמבואר בסמוך (הלכה י').

- 16 ב. טְהֵרַת יָדַיִם פִּיּוּצָה, רוּחֵץ יָדָיו בְּמֵיִם עַד הַפָּרָק³
17 וְאַחֲרָיָהּ יְתַפַּלֵּל⁴. הֵיךְ מְהֵלֵךְ בְּדֶרֶךְ וְהִגִּיעַ זְמַן
18 תְּפִלָּה וְלֹא הָיָה לוֹ מֵיִם - אִם הָיָה בֵּינוֹ וּבֵין הַמֵּיִם
19 אֲרֻבָּעָה מִלִּין, שֶׁהֵם שְׁמוֹנֶת אֲלָפִים אָמָה, הוֹלֵךְ עַד
20 מְקוֹם הַמֵּיִם וְרוּחֵץ, וְאַחֲרָיָהּ יְתַפַּלֵּל⁵. הֵיךְ בֵּינוֹ
21 וּבֵין הַמֵּיִם יוֹתֵר עַל פֶּן - מְקַנֵּץ יָדָיו בְּצִרּוֹר אוֹ בְּעֶפֶר
22 אוֹ בְּקוֹרָה⁶ וּמִתְפַּלֵּל.

(3) מקום חיבור כף היד והזרוע, (וראה מס' ידיים פ"ב, מ"ג; חולין קו:). (4) ברכות טו, ע"א. שנאמר (תהלים כו, ו): ארחץ בנקיון כפי, ואסובבה את מזבחך ה'. וכתב רבינו

(33) לאו דוקא, אלא חצי היום ועוד חצי שעה שאז הגיע כבר זמן מנחה; שאם לא כן, כיון שלא הגיע עדיין זמן מנחה, איך יתפלל ראשונה תפילת מנחה? (כסף-משנה). (34) שתי פעמים תפילת 'שמונה-עשרה'. ואין אנו אומרים "עבר יומו בטל קרבינו", כי תפילה - רחמים הוא, וכל אימת שהוא מתפלל זמנו הוא (ברכות כו:). (35) אבל אם טעה ולא התפלל מוסף ביומו - אינו חוזר בערב להתפלל שתיים, שהרי מוסף אינו אלא הזכרת קרבינות היום, ואין יזכור בערב את קרבינות היום שכבר עבר זמנם? ('הגהות מיימוניות' בשם ה'תוספות', ברכות שם).

- 3 י. טְעָה וְלֹא הִתְפַּלֵּל, לֹא תְפִלָּה זוֹ וְלֹא תְפִלָּה
4 הַסְּמוּכָה לָהּ - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא אַחֲרֵיכֶּן בְּלִבָּהּ.
5 פִּיּוּצָה? טְעָה וְלֹא הִתְפַּלֵּל, לֹא שְׁחִירֵית וְלֹא מְנַחָה -
6 מִתְפַּלֵּל עֶרְבִית שְׁתִּים: רֵאשׁוֹנָה - עֶרְבִית, וְאַחֲרֵיכֶּן
7 - תְּשֻׁלּוּמֵי מְנַחָה. אֲבָל שְׁחִירֵית אֵין לָהּ תְּשֻׁלּוּמִין,
8 שֶׁפָּקֵד עָבַר זְמַנָּה³⁶. וְכֵן בְּשֵׁאר תְּפִלּוֹת.

(36) שלא מצינו בתלמוד שיועילו תשלומים לשהיה ארוכה כזו, וכן דעת ה'תוספות' (ברכות שם), והוא-הדין אם טעה ולא התפלל שחירית, והתפלל תפילת מנחה בזמנה; ובשלישית נזכר שלא התפלל שחירית - אין לה תשלומין, כיון ששהה כל-כך; שלא תיקנו תשלומין אלא בתפילה הסמוכה (לחם-משנה). וראוי להעיר: שבכל המקרים ההם, אם רוצה להתפלל ב"תורת נדבה" ושיחידש בה דבר, כפי המבואר לעיל (פ"א, ה"א) - הרשות בידו, ונכון לעשות כן (כסף-משנה).

- 9 יא. הֵיוּ לְפָנָיו שְׁתֵּי תְּפִלּוֹת, שֶׁל מְנַחָה וְשֶׁל מוֹסֵפִין³⁷
10 - מִתְפַּלֵּל שֶׁל מְנַחָה, וְאַחֲרָיָהּ מִתְפַּלֵּל שֶׁל
11 מוֹסֵפִין³⁸. וְיֵשׁ מִי שְׁמוּרָה, שְׂאִין עוֹשִׂין בְּצִבּוּר פֶּן,
12 פְּדֵי שְׁלֹא יִטְעוּ³⁹.

(37) כגון שהגיע זמן תפילת מנחה, ועדיין לא התפלל תפילת מוסף. (38) ברכות כח, ע"א. שתפלת מנחה היא תדירה (נוהגת בכל יום), ותפילת מוסף אינה תדירה, והלכה היא: "תדיר ושאינו תדיר - תדיר קודם". (39) ויבואו להקדים ביום אחר, אפילו קודם שיגיע זמן מנחה, תפילת מנחה לתפילת מוסף. ונתכוין רבינו לתרץ את המנהג שאנו נוהגים ביום הכיפורים להקדים תפילת מוסף למנחה אפילו כשכבר הגיע זמן מנחה - שזה כדי "שלא יטעו". והעיר הכסף-משנה: שמהראוי לקצר ביום הכיפורים בפיוטים שבתפילת שחירית, כדי להתחיל מוסף קודם שיגיע זמן תפלת מנחה.

פָּרָק רְבִיעִי

(1) חמישה דברים המעכבים את התפילה; המהלך במקום סכנה מה יתפלל.

- 13 א. חֲמִשָּׁה דְּבָרִים מְעַכְבִּין אֶת הַתְּפִלָּה, אֶף-עַל-פִּי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

והראב"ד משיג ושואל: רגליו למה? כלומר: למה לו לרחוץ את רגליו? אולם רבינו מדבר במקום שהולכים בו יחפים, וכמבואר לקמן (פ"ה, הלכה ה), אבל במקום שאין רגליו מגולות - אין צורך ברחיצתן (טורי אבן).

ד. פל הַטְּמֵאִין, רוֹחֲצִין יְדֵיהֶן בְּלֶבֶד בְּטַהוּרִין וּמִתְפַּלְלִים¹¹ - אָף-עַל-פִּי שֶׁאִפְשָׁר לָהֶם לְטַבֵּל וּלְעֻלּוֹת מִטְּמֵאָתָן, אֵין הַטְּבִילָה מְעַכָּבָת. וּכְבָר בְּאַרְנָו¹², שֶׁעֲזָרָא תִקַּן שְׁלֹא יִקְרָא בְּעַל-קֶרִי בְּלֶבֶד בְּדִבְרֵי-תוֹרָה עַד שֶׁיִּטְבַּל¹³; וּבֵית-דִּין שֶׁעָמְדוּ אַחֲרֵי כֵן הִתְקִינוּ אָף לְתַפְלָה¹⁴, שְׁלֹא יִתְפַּלֵּל בְּעַל-קֶרִי בְּלֶבֶד עַד שֶׁיִּטְבַּל. וְלֹא מִפְּנֵי טְמֵאָה וְטַהֲרָה נִגְעוּ בָּהָּ¹⁵, אֲלֹא כִּי שְׁלֹא יִהְיוּ תַלְמִידֵי חֻכְמִים מְצוּיִים אֲצֵל נְשׁוּתֵיהֶם¹⁶ כְּתַרְגֻּמָּוִלִים¹⁷, וּמִפְּנֵי זֶה תִּקְנּוּ טְבִילָה לְבַעַל-קֶרִי לְבִדּוֹ, וְהוֹצִיאֻהוּ מִקְּלַל הַטְּמֵאִין.

(11) ברכות פ"ג, מ"ו: "זב שראה קרי וכו' צריכים טבילה, ורבי יהודה פוטר", משמע משם, שאילו לא ראה קרי - הכל מודים שאינו צריך טבילה, למרות טומאתו מחמת זובו (הרי"ף, שם). (12) הלכות קריאת שמע פ"ד, ה"ח. מפני שטומאה זו באה לו מחמת קלות ראש, החמיר בה (ברכות כב. וברש"י שם). (14) כי עזרא לא גזר לתפילה, משום שהיא רחמים ותחנונים, ושמו לא ימצא מים לטבילה ונמצא נמנע מלהתפלל. וכן אמרו בירושלמי (ברכות פ"ג, ה"ד): "אמר רבי חייא, כל עצמן לא התקינו את הטבילה הזאת אלא מפני תלמוד תורה. שאם אתה אומר לו שהוא מותר (לתלמוד בלא טבילה) אף הוא אומר: אלך ואעשה צרכי וכו'. וראה (ב'מראה פנים' שם). ובעל 'טורי אבן' מגיה כאן תיבת "אף", וגורס "אך לתפילה", כלומר: עזרא תיקן לתורה ולתפילה, ובית-דין שאחריו בטלוה לתורה - שאין דברי תורה מקבלים טומאה - והעמידה אך לתפילה. וכן סובר הרי"ף לברכות (פ"ג). והיא גם דעת הכסף-משנה כאן. ויש סמוכין לדבריו מדברי רבינו עצמו בסמוך (ה"ה), כמו שנבאר. (15) שהרי אין דברי תורה מקבלים טומאה, כמבואר לעיל (הלכות ק"ש פ"ד, ה"ח). (16) ומשום טורח טבילה, ימנעו. (17) וכתוב בספרי אריסטו, שהתרנגול לא ישיבע תאוותו לעולם.

ה. לְפִיכָף הָיוּ אוֹמְרִין בְּזִמְנֵי תִקְנָה זוֹ, שֶׁאִפְלוּ זָב שֶׁרָאָה קְרִי¹⁸, וְנָדָה שֶׁפָּלְטָה שִׁכְבַּת¹⁹ זָרַע, וּמִשְׁמֶשֶׁת שֶׁרָאָתָהּ דָּם-נִדְהָה²⁰, צָרִיכִין טְבִילָה לְקִרְיַאת-שְׁמַע וְכֵן לְתַפְלָה מִפְּנֵי הַקְּרִי, אָף-עַל-פִּי שֶׁהֵם טְמֵאִין²¹; וְכֵן הָדִין נִתְּנָה²², שֶׁאֵין טְבִילָה זוֹ מִפְּנֵי טַהֲרָה, אֲלֹא מִפְּנֵי הַגְּזָרָה, שְׁלֹא יִהְיוּ מְצוּיִין אֲצֵל נְשׁוּתֵיהֶן תַּמִּיד²³. וּכְבָר בְּטָלָה גַם תִּקְנָה זוֹ שֶׁל תַּפְלָה, לְפִי שְׁלֹא פִּשְׁטָה בְּכָל יִשְׂרָאֵל, וְלֹא הָיָה כֹחַ בַּצָּפוּר לַעֲמֹד בָּהָּ²⁴.

~ נקודות משיחות קודש ~

"וכבר בטלה גם תקנה זו של תפילה..."

ואף-על-פי-כן לא ביטל הרמב"ם טבילת עזרא שהיא הכנה

(הלכות ברכות פרק ו, הלכה ב): "כל הנוטל ידיו בין לאכילה בין לתפילה - מברך תחילה: אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת ידים". ונטילה זו חובה היא - אף כשאין ידיו מלוכלכות, כשם שהוא צריך ליטול ידיו לאכילת פת - אף שידייו נקיות (כסף-משנה). (5) ברכות שם; וכן בפסחים מו, ע"א. (6) ובגמרא (ברכות טו). הגירסא: "בעפר, ובצורו ובקסמית".

ג. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים⁷? לְפָנָיו⁸; אֲבָל אִם הָיָה מְקוֹם הַמַּיִם לְאַחֲרָיו - אֵין מְחִיבִין אוֹתוֹ לְחֹזֵר לְאַחֲרָיו, אֲלֹא עַד מִל. אֲבָל אִם עָבַר מִן הַמַּיִם יוֹתֵר - אֵינוֹ חַיֵּב לְחֹזֵר, אֲלֹא מִקְנָה יָדָיו וּמִתְפַּלֵּל. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים, שֶׁאֵינוֹ מְטַהֵר לְתַפְלָה אֲלֹא יָדָיו בְּלֶבֶד? בַּשָּׂאָר תַּפְלוֹת חוּץ מִתַּפְלַת שַׁחֲרִית; אֲבָל שַׁחֲרִית, רוֹחֵץ פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו¹⁰ וְאַחֲרֵי-כֵן יִתְפַּלֵּל. וְאִם הָיָה רְחוֹק מִן הַמַּיִם - מִקְנָה יָדָיו בְּלֶבֶד וְאַחֲרֵי-כֵן יִתְפַּלֵּל.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אבל שחרית רוחץ פניו ידיו ורגליו".

והראב"ד השיג "לא ידעתי רגליו למה", וב'מגדל עז' כתב על השגת הראב"ד "ואני תלמידו מציאתי אותו שנוי בברייתא דפרק במה טומנין... רוחץ אדם פניו ידיו ורגליו בשביל קונוהו, משום שנאמר כל פעל ה' למענהו". וב'כסף משנה' כתב שבדודאי ראה הראב"ד ברייתא זו, אבל מכיון שאינה מדברת בעניין התפילה אלא בעניין האם מותר לרוחץ פניו ידיו ורגליו כדי לייפות עצמו, לכן לא הביאה. ובאחרונים ביארו, שמחלוקת הרמב"ם והראב"ד תלויה בגירסא שבברייתא. לדעת הרמב"ם, הגירסא בברייתא הנ"ל כוללת גם את הפסוק "הכון לקראת אלקיך ישראל", וממילא מדברת בתפילה. אבל לשיטת הראב"ד הגירסא היתה רק "כל פעל ה' למענהו", ולכן אינה עוסקת בתפילה.

(על"פ 'לקו"ש חלק ל"א עמוד 184)

(7) שמחוייב ללכת ד' מילין עד מקום המים. (8) שהמים נמצאים בדרך שלפניו. (9) ברכות טו, ע"א. וגירסת הגמרא שלפניו היא: "מיל - אינו חוזר, פחות ממיל - חוזר"; ורבינו גירסא אחרת היתה לו: "יותר ממיל אינו חוזר, אבל מיל חוזר" (ב"י או"ח, סי' צ"ב). מיל - בלשון רומית: מדת ארץ של אלף פסיעות. והפסיעה - שתי אמות, ואלפים אמה - המיל, ונזכר במשנה (יומא פ"ו, מ"ח), על-פי ה'ערוך'. (10) שבת נ, ע"ב: "רוחץ אדם פניו ידיו ורגליו בכל יום בשביל קונו, משום שנאמר: כל פעל ה' למענהו" (כלומר, הכל ברא לכבודו), וסובר רבינו: שאין לך "כבוד קונו" יותר מבשעת התפילה (מעשה רוקח). ותיקנו רחיצה זו בתפילת שחרית בלבד - לפי שבשחר אנו נעשים כבריה חדשה, ככתוב (איכה ג, כח): חדשים לבקרים רבה אמונתך, וצריכים אנו להודות לה' שבראנו מחדש לכבודו, לשרתו ולברך בשמו (מלשון הרשב"א תשובה סימן קצ"א).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לעיל (הלכות קריאת שמע פ"ג, הלכה י"ז). (32) ברכות כה, ע"א. כי בתפילה "צריך הוא להראות עצמו כעומד לפני המלך ולעמוד באימה, אבל בקריאת-שמע אינו מדבר לפני המלך" (לשון רש"י, שם).

- ח. טְהֵרַת מְקוֹם הַתְּפִלָּה פִּיּוּצָד? לֹא יִתְפַּלֵּל בְּמָקוֹם הַטְּנֵפֶת³³, וְלֹא בְּמִרְחָץ, וְלֹא בְּבֵית-הַפֶּסֶא, וְלֹא בְּאֶשְׁפָּה, וְלֹא בְּמָקוֹם שְׂאִינוּ בְּחֻזְקַת טְהָרָה³⁴, עַד שְׂיִבְדְּקֵנוּ. כָּלָּו שֶׁל דָּבָר: כָּל מְקוֹם שְׂאִין קוֹרִין בּוֹ קְרִיאַת-שְׁמַע, אִין מִתְפַּלְלִין בּוֹ. וְכָשֶׁם שְׂמִרְחִיקִין מִצּוֹאָה וּמִמִּי-יִגְלִים³⁵ וְרִיחַ רַע וּמִן הַמֶּת וּמִרְאִית הָעֵרֹוה³⁶ לְקְרִיאַת-שְׁמַע, כִּף מִרְחִיקִין לְתְּפִלָּה³⁷.

(33) הוא המקום שיש בו צואה, כלשון רבינו הלכות קריאת שמע (פ"ג, ה"ד). (34) שיש להסתפק ולתלות שיש שם צואה. (35) ד' אמות בזמן שהם מלאחריו, ומלפניו - כמלוא עיניו. (36) שצריך להחזיר פניו ולא לקרות כנגד הערוה, כמבואר הכל לעיל הלכות ק"ש (פ"ג, ה"ז). (37) ברכות כו, ע"א. אמרו שם - "וכן לתפילה".

- ט. הַמִּתְפַּלֵּל וּמִצָּא צוֹאָה בְּמָקוֹמוֹ - הוֹאִיל וְחֵטָא, מִפְּנֵי שְׁלֹא בִדְקָ³⁸ עַד שְׁלֹא הַתְּפִלָּה, חוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל בְּמָקוֹם³⁹ טָהוֹר. הִיָּה עוֹמֵד בְּתְּפִלָּה וּמִצָּא צוֹאָה כְּנִגְדּוֹ: אִם יָכוֹל לְהֵלֵךְ לְפָנָיו כְּדִי שְׂיִזְרְקֶנָה⁴⁰ לְאַחֲרָיו אַרְבַּע אַמּוֹת - יְהֵלֵךְ; וְאִם לֹא⁴¹ - יִסְלַקְנָה לְצַדִּדִּין⁴²; וְאִם אִינוּ יָכוֹל - יִפְסִיק. גְּדוּלֵי הַחֲכָמִים לֹא הָיוּ מִתְפַּלְלִים בְּבֵית שֵׁישׁ בּוֹ שֶׁכָּר⁴³ וְלֹא בְּבֵית שֵׁישׁ בּוֹ מוֹרֶס⁴⁴ בְּעֵת עֲפוּשׁוֹ⁴⁵, מִפְּנֵי שְׂרִיחוֹ רַע, אַף-עַל-פִּי שֶׁהַמָּקוֹם טָהוֹר.

(38) במקום "שאנו בחזקת טהרה" ידובר כאן (כסף-משנה). (39) ברכות כב, ע"ב. שכן אמרו שם: "אע"פ שהתפלל - תפילתו תועבה". וקראו לתפילה כזו: "זבח רשעים תועבה" (משלי כא, נז). (40) כלומר, שישאירנה. (41) כגון שנהר מושך לפניו, או שיש צואה בכל הכיוון שלפניו. (42) ברכות, שם. כלומר: ילך לצדדים עד שיתרחק ממנה ד' אמות; אבל לאחריו אל יחזיר פניו, הואיל ומתפלל כנגד מזרח, אסור לו להפוך פניו נגד מערב ('פרישה', בשם רבינו יונה לברכות, שם). (43) עירובין סה, ע"א. כי ריח השכר משכרו וטורדו. (44) שם. מוריס - מלה רומית. ופירושה: מלח ניתן במים לכבוש בהם דבר מאכל; וביחוד נקרא כן הציר היוצא מדג כבוש ('הערוך'). (45) כשהוא מעלה עיפוש לבנוני על גבו וריחו רע.

- י. דִּבְרִים הַחוּפְזִים אוֹתוֹ פִּיּוּצָד? אִם הִיָּה צָרִיף לְנִקְבֵּיו - לֹא יִתְפַּלֵּל; וְכָל הַצָּרִיף לְנִקְבֵּיו וְהַתְּפִלָּה - תְּפִלָּתוֹ תוֹעֵבָה⁴⁶, וְחוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל אַחֵר שְׂיַעֲשֶׂה צָרָיו. וְאִם יָכוֹל לְהַעֲמִיד עֲצָמוֹ כְּדִי פִּסְסָה⁴⁷ - תְּפִלָּתוֹ תְּפִלָּה; וְאִם-עַל-פִּי-כֵן, לְכַתְּחֵלָה לֹא יִתְפַּלֵּל עַד שְׂיִבְדֵּק עֲצָמוֹ יָפָה יָפָה. וְיִבְדֵּק נִקְבֵּיו⁴⁸, וְיִסִּיר פִּיחוֹ⁴⁹ וְיַעֲזֵר וְכָל דָּבָר הַטּוֹרְדוֹ⁵⁰, וְאַחֲרֵי-כֵן יִתְפַּלֵּל.

(46) ברכות כג, ע"א. והוא-הדין שאסור להוציא גם שאר

לתפילה כדבעי, וכתשובת הרמב"ם (לר' פנחס ב"ר משולם - אגרות הרמב"ם עמוד 871 ואילך) בדבר מעלת טבילת האנשים, ומה שכתב שם שבשום אופן לא ביטל טבילה זו.

(על"פי לקו"ש חלק כ' עמוד 345)

(18) שאין טבילתו לקריו מטהרתו מזובו, שהרי טמא הוא שבעת ימים מחמת זובו. (19) בתוך שלשה ימים לתשישה, שפליטתה מטמאתה כטומאת קרי. (20) אחרי התשישי. (21) שגם אחרי טבילתם לַקְרָם - עדיין טמאים הם שבעת ימים מחמת טומאתם האחרת. (22) שלמרות טומאתם הנשאת, יטבלו לַקְרָם. (23) ולא חילקו חכמים בין קרי לקרי. (24) ברכות כב, ע"א. וראה בביאורנו לעיל הלכות קריאת שמע (פ"ד, ה"ח). מלשון רבינו כאן: "וכבר בטלה גם תקנה זו" משמע כדברי הטורי אבן שבהלכה הקודמת, שמקודם ביטלו תקנת עזרא לתורה, ואחר-כך ביטלו גם הטבילה לתפילה.

- ו. מִנְהֵג פְּשׁוּט כְּשֹׁנֵר וּבִסְפָּרָד, שְׂאִין בַּעַל-קָרִי מִתְפַּלֵּל עַד שְׂרוּחִץ כָּל בְּשָׂרוֹ בְּמִים²⁵, מִשּׁוּם יְהוֹנִן לְקִרְאָת אֱלֹהֵיךָ יִשְׂרָאֵל²⁶. בְּמָה דִּבְרִים אֲמֹרִים? בְּבִרְיָ אוֹ בְּחוּלָה שְׁפָעַל; אֲבָל חוּלָה שְׂרָאָה קְרִי לֹאֲנָסוֹ²⁷, פֶּטוּר מִן הָרְחִיצָה²⁸, וְאִין בְּזָה מִנְהֵג²⁹. וְכֵן זָב שְׂרָאָה קְרִי וְנָדָה שְׁפִלְטָה שְׁכַבְתָּ-זָרַע - אִין בְּהֵן מִנְהֵג³⁰, אֲלֹא מְקַנְחִין עֲצָמָן וְרוֹחֲצִין יְדֵיהֶן וּמִתְפַּלְלִין.

(25) בתשעה קבים, כמבואר בברכות (כב). (26) כלומר: אף-על-פי שכבר בטלה תקנה של טבילה לתפילה. בכל זאת מחמירים הם על עצמם לרחוץ את כל גופם משום כבוד התפילה, הדורשת הכנת הגוף וטהרתו בעמדנו לפני ה'. (וראה ברכות כג). (27) נגד רצונו, כגון מקרה לילה. (28) כי גם לפני ביטול התקנה היה פטור מכלום, לפיכך גם אחרי ביטול התקנה לא החמירו בו (כסף-משנה). (29) כלומר: אפילו כשנהגו באיזה מקום שהוא, שהחולה שראה קרי לאנסו ירחץ - אין תוקף למנהג זה והוא בטל, כי מנהג שטות הוא, הואיל וגם בזמן התקנה היה פטור מטבילה ומרחיצה. אבל הבריא שראה לאנסו - ודאי שרוחץ הוא, לפי מנהג שנער וספרד. והמקור שיש לחלק בין בריא לחולה וכו', הוא במס' ברכות כב, ע"ב. (30) כלומר: אינם נוהגים לרחוץ. הואיל וגם אחרי הרחיצה ישארו בטומאתם, לא נהגו לרחוץ אלא מקנחין וכו'. אבל אם נהגו באיזה מקום לרחוץ - אין זה מנהג בטל ויש לו תוקף, שהרי בזמן התקנה היו מחוייבים בטבילה. (לחם-משנה).

- ז. כְּסוּי הָעֵרֹוה פִּיּוּצָד? אַף-עַל-פִּי שְׁפִסָּה עֲרוֹנוֹ כְּדִרְךָ שְׂמַכְסִין לְקְרִיאַת-שְׁמַע³¹ - לֹא יִתְפַּלֵּל עַד שְׂיִכְסֶה אֶת לְבוֹ³². וְאִם לֹא כִסָּה לְבוֹ, אוֹ שְׂנָאֲנָס וְאִין לּוֹ בְּמָה יִכְסֶה - הוֹאִיל וְכִסָּה עֲרוֹנוֹ וְהַתְּפִלָּה, יִצָּא וְלִכְתְּחֵלָה לֹא יַעֲשֶׂה.

(31) שטלית של בגד או של עור חגורה על מתניו, כמבואר

האבן, שמי רגליו מטפטים תמיד לאנסו, מה יעשה כדי שיוכל להתפלל? יש להתיר לעשות לו בגד סביב אברו, והבגדים העליונים יהיו נקיים, ויכנס לבית הכנסת ויתפלל; ובשעת הטפת מי רגלים - יפסיק".

יד. וכן המשתין מים, שוהה פדי הלוח ארבע
אמות⁶³, ואחר-כך יתפלל. ומשתתפל - שוהה אחר
תפלתו פדי הלוח ארבע אמות, ואחר-כך משתין,
פדי שיפסק דברי התפלה מפיו⁶⁴.

63 מגילה כז, ע"ב. משום ניצוצות מי רגליו שלא יטנפו בגדיו. 64 שם: "שכל ארבע אמות, (כדי הילוך ארבע אמות אחר התפילה). תפילתו סדורה (שגורה) בפיו, ועדיין שפתיו מרחשות.

טו. פונת הלב פיצד? כל תפלה שאינה בכוונה,
אינה תפלה⁶⁵; ואם התפלל בלא כונה - חוזר
ומתפלל⁶⁶ בכוונה. מצא דעתו משבשת⁶⁷ ולבו טרוד
- אסור לו להתפלל עד שתתישב דעתו. לפיכך הבא
מן הדרך והוא עיף או מצר⁶⁸, אסור לו להתפלל עד
שתתישב דעתו. אמרו חכמים⁶⁹: נשהה שלשה ימים
עד שנינו ותתקדר דעתו, ואחר-כך יתפלל.

65 וזה לשון רבינו בחיי בספרו "חובת הלבבות" שער חשבון הנפש (פרק ג, חשבון תשיעי) "ודע כי המילות תהיינה בלשון - כקליפה, והעיון במילות - כלב. ותפילה - כגוף; והעיון (הכוונה) - כרוח. וכשיתפלל המתפלל בלשונו ולבו טרוד בזולת עיון התפילה, תהיה תפילתו גוף בלא רוח, וקליפה בלא לב. וכן אמר הכתוב (ישעיה כט, יג): יען כי נגש העם הזה, בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחק ממני וכו' וכו'. ורבינו בספר ה"מורה" (חלק ג, פרק נא) יאמר: "אבל אם תתפלל בהנעת שפתיך ופניך אל הכותל, ואתה חושב במקחך וממכרך... לא תחשוב שהגעת לתכלית, אבל תהיה אז קרוב למי שנאמר בהם (ירמיה יב, ב) קרוב אתה בפיהם ורחוק מכליותיהם וכו'. 66 ברכות ל, ע"ב. וראה דברי רבינו לקמן (פרק י, הלכה א). 67 בלתי מיושבת. 68 מצטער. 69 עירובין סה, ע"א. שנאמר (עזרא ח, טו): ואקבצם אל הנהר הבא אל אהוה ונחנה שם שלשה ימים, ואבינה בעם וגו' - הרי שגם עזרא לא התחיל להתכונן כשבא מן הדרך רק אחרי שלשה ימים, שאז נתישבה דעתו. ואין אנו נזהרים בכל אלה בזמן הזה, כי בין כך אין אנו מכוונים כ"כ בתפילה (הגהות מיימוניות).

טז. פיצד היא הפונה? שיפנה את לבו מפל
המחשבות, ויראה עצמו כאלו הוא עומד לפני
השכינה⁷⁰. לפיכך צריך לישב מעט קדם התפלה
פדי לבון את לבו, ואחר-כך יתפלל בנחת
ובתחנונים. ולא יעשה תפלתו כמי שהיה נושא
משאו⁷¹ ומשליכו והולך לו. לפיכך⁷² צריך לישב
מעט אחר התפלה, ואחר-כך יפטר. חסידים
הראשונים היו שוהין שעה אחת קדם תפלה ושעה
אחת לאחר תפלה, ומאריכין בתפלה שעה⁷³.

דברי תורה מפיו, כל זמן שגופו משוקץ מחמת שיהיו נקביו (הגהות מיימוניות). 47 שם. פרסה - מרחק של ארבעה מילין, כמבואר בפסחים (צד). 48 ורבותינו בברכות (שם) דרשו את הפסוק (קהלת ד, ז): שמר רגלך כאשר תלך אל בית האלהים, לומר: "שמור נקיבך בשעה שאתה עומד בתפילה לפני". 49 הוא הרוק העבה היוצא מן הגרון בכח. נייע - הוא היוצא מן הפה על-ידי נענוע כל שהוא ('תוספות' בבא-קמא ג: ד"ה "כיוונו וניעו") ונזכרים בברייתא (נדה נה:). 50 ומפריע אותו בתפילתו.

יא. מי שגהק⁵¹ ופהק⁵² ונתעטש⁵³ בתפלתו - אם
לרצונו, הרי זה מגנה; ואם פדק גופו קדם שיתפלל
ובא לאנסו - אין בקך פלוס⁵⁴. נדמן לו רק בתפלתו
- מבליעו בטליתו או בבגדו. ואם היה מצטער
בקך⁵⁵ - זורקו בידו⁵⁶ לאחוריו, פדי שלא יצטער
בתפלה ונמצא טרוד⁵⁷. יצא ממנו רוח מלמטה,
פשהוא עומד בתפלה, שלא לדעתו - שוהה עד
שתכלה הרוח, וחוזר לתפלתו⁵⁸.

51 שהוציא רוח מהקיבה דרך הפה בקול. 52 שפתח פיו בהרחבה גדולה כאדם שרוצה לישון, או אחרי שעמד משנתו. ויש דורשין נוטריקון: גיהוק - גו הקים, כלומר: מקים ופושט גופו למעלה. פיהוק - פה הקים, שפותח פיו הרבה (רש"י, ברכות כד). 53 הוא הזריה: התפרצות הרוח מהנחירים, ונזכר במקרא (איוב מא, י) עטישותי תהל אור. וכן אמרו (ברכות נז, ע"ב): "עטישוש יפה לחולה". 54 ברכות כד, ע"ב. אלא שישם ידו על פיו שלא תראה פתיחתו המלאה ('טור' או"ח סימן צ"ז). 55 שהוא אנין הדעת, וקשה לו להבליע רוקו בטליתו. 56 אבל לא בפיו, משום קלות ראש. 57 שאינו יכול לכיון בתפילתו. 58 הכל במסכת ברכות, דף כד, ע"א.

יב. בקש להוציא רוח מלמטה, ונצטער הרבה ואינו
יכול להעמיד עצמו⁵⁹ - מהלך לאחוריו⁶⁰ ארבע
אמות וממתין עד שתכלה הרוח, ואומר: "רבון כל
העולמים, יצרתנו נקבים⁶¹ נקבים חלולים חלולים,
גלוי וידוע לפניך תרפתנו וקלמתנו; חרפה וקלמה
בחינו, תולעה ורמה במיתתנו". וחוזר למקומו
ומתפלל.

59 להתאפק. 60 אבל אינו מהלך לפניו, מפני שצריך שיהיו פניו כנגד המקום שהתחיל להתפלל. ואם היה מהלך לפניו, היה מניח לאחוריו ודומה כמי שפוסק לגמרי, שאין כוונתו לחזור לתפלתו (רבינו יונה). 61 ברכות כד, ע"ב. נקבים - כגון: הפה, החוטם והאזנים. חלולים - כגון: הלב, הכרס והמעים (ראה ברכות ס: וברש"י שם).

יג. היה עומד בתפלה ונטפו מירגליו על ברקיו -
ממתין עד שיכלו המים⁶² וחוזר למקום שפסק. ואם
שהה פדי לגמר את התפלה - חוזר לראש.

62 ברכות כג, ע"א. וכתשובות הרמ"א (סימן צ"ח הובאה במגן-אברהם או"ח סימן ע"ח) כתב: "מי שיש לו חולי

- 70) סנהדרין כב, ע"א, שנאמר: שויתי ה' לנגדי תמיד (תהלים טז, ח). 71) ברכות כט, ע"ב. 72) כדי שלא יהא נראה כאילו תפילתו דומה עליו למשוי. 73) שם לב, ע"ב.
- 1 יז. שבור - אל ותפלה, מפני שאין לו⁷⁴ פנה. ואם
2 התפלה, תפלתו תועבה⁷⁵. לפיכך חוזר ומתפלל
3 בשיתרון⁷⁶ משכרותו. שתוי⁷⁷ - אל ותפלה. ואם
4 התפלה - תפלתו תפלה⁷⁸. איזה שבור? זה שאינו
5 יכול לדבר לפני המלך. שתוי? - יכול לדבר בפני
6 המלך ואינו משתמש⁷⁹; אף-על-פי-כן, הואיל
7 ושתה רביעית יין לא תפלה עד שישיר יינו
8 מעליו⁸⁰.
- 74) שאין דעתו מיושבת עליו. 75) עירובין סד, ע"א.
76) ובדפוסים ראשונים (שונצינו, קושטא, "מעשה רוקח")
הנוסח: "כשיתרון מיינו", כלשון הכתוב: כגבור מתרון
מיינו (תהלים עח, סה), ופירושו: שהוא מסיר שכרון יינו
ונעשה פקח כמו שהיה בטרם ששתה, וכתרגום יונתן:
כגבור דמתפקח מן חמרא. ורש"י פירש שם: שהוא
"מתעורר ומתגבר בדיבור להקיץ מיינו". 77) ששתה יין
ושכר, אבל לא לשכרה. 78) עירובין, שם. 79) מתבלבל
וטועה. 80) שם, סד, ע"ב. ואמרו שם: "דרך מיל, ושינה
כל שהיא - מפגים את היין. במה דברים אמורים? כששתה
רביעית; אבל שתה יותר מרביעית, כל-שכן שדרך טורדתו
ושינה משכרותו". וכתב ה"טור" (או"ח סימן צ"ט): 'ושיכר'
'אל' ת'שית (ויקרא י, ט), ראשי תיבות: "ואם שתה כדי
רביעית - אסור להתפלל: תפילת שיכור תועבה".
- 9 יח. וכן אין עומדין להתפלל, לא מתוך שחוק ולא
10 מתוך קלות-ראש, ולא מתוך שיתחה⁸¹, ולא מתוך
11 מריבה, ולא מתוך פעם, אלא מתוך דברי-תורה⁸².
12 ולא מתוך דין⁸³ והלכה⁸⁴, אף-על-פי שהם דברי-
13 תורה, כדי שלא יהא לבו טרוד בהלכה; אלא מתוך
14 דברי-תורה שאין בה עיון, כגון הלכות פסוקות⁸⁵.
- 81) ליצנות. 82) ברכות לא, ע"א. 83) ישיבה בדין,
כגון: הדיינים שיושבים בדין. 84) משא ומתן הלכתי,
הדורש עיון, ויבוא להרהר בהם בעת תפילתו ולא יוכל
לכוין. ונוסח אחר: דין הלכה. 85) שאין בהן מחלוקת
ואינן צריכות עיון והרהור (שם).
- 15 יט. תפלות הפרקים⁸⁶, כגון תפלת מוסף ראש-
16 חדש⁸⁷ ותפלת מועדות, צריך להסדיר תפלתו ואחר-
17 כך עומד ומתפלל, כדי שלא יפשל בה⁸⁸. היה מהלך
18 במקום ספקה, כגון מקום גדודי⁸⁹ חיות ולסטים,
19 והגיע זמן תפלה - מתפלל ברכה אחת, וזו היא:
20 "צרכי עמך ישראל מרבים ודעתם קצרה⁹⁰. יהי רצון
21 מלפניך יי אלהינו, שתתן לכל אחד ואחד כדי
22 פרנסתו ולכל גוייה וגוייה די מחסורה, והטוב
23 בעיניך⁹¹ עשה. ברוך אתה יי, שומע תפלה"⁹².
24 ומתפלל אותה בדרך כשהוא מהלך; ואם יכול
25 לעמוד - עומד. וכשהוא מגיע לשוב ותתקשר דעתו
- 26 - חוזר ומתפלל תפלה כתקנתה, תשעה-עשר
27 ברכות⁹³.
- 86) שהן לזמנים ידועים ולא תדירות. 87) שהיא פעם
לשליש יום. 88) מתוך שאינו רגיל בהן (ר"ה לה.).
89) קבוצות. 90) שאינם יודעים לפרש צרכיהם.
91) "לא תתן לנו מה שטוב בעינינו. אולי לא תהיה התכלית
טובה; אלא הטוב בעיניך, שהוא הטוב הגמור, עשה לנו"
(כסף-משנה בשם רבינו מנחם), וכן מצינו במקרא: עשה
אתה לנו ככל הטוב בעיניך (שופטים י, טו). 92) ברכות
כט, ע"ב. 93) שם ל, ע"א. וזה בין תפילת "הביננו"
ל"תפילה קצרה": תפילת "הביננו" צריכה שלוש ברכות
הראשונות ושלוש ברכות האחרונות, ומתפלל אותה
מעומד; וכשדעתו מתיישבת עליו - אינו חוזר ומתפלל.
ותפילה קצרה שאין מתפללים אותה אלא במקום סכנה -
אינה צריכה שלש ברכות ראשונות והאחרונות, ומתפלל
אותה בין מהלך ובין מעומד; וכשהוא בא לביתו - הוא
חוזר ומתפלל.
- יום שלישי כ"ו תמוז ה'תשפ"א
- פרק חמישי
- 1) שמונה דברים שהמתפלל צריך להיזהר בהם;
השתחווייה, כריעה וקידה ודיניהן; נפילת אפיים ומנהגיה.
- א. שמונה דברים צריך המתפלל להיזהר בהן
ולעשותן, ואם היה דחוק² או נאנס³, או שעבר⁴ ולא
עשה אותן, אין מעבין⁵. ואלו הן: עמידה, ונכח
המקדש, ותקון הגוף, ותקון המלבושים, ותקון
המקום, והשניית הקול, והפריעה, והשתחויה⁶.
- 2) שנמצא במצב דחוק וקשה לו להיזהר בהם, כמבואר
בסמוך (הלכה ב). 3) מחמת חולי וכיוצא בו. 4) בלי
שום סיבה, במזיד. 5) לא כחמשת הדברים המנויים בפרק
הקודם המעבין את התפילה, ועל המתפלל לחזור לפעמים
ולהתפלל. 6) כל שמונת הדברים האלה יבארם רבינו
בהלכות הבאות.
- ב. עמידה כיצד? אין מתפלל אלא מעמד⁷. היה
יושב בספינה או בעגלה - אם יכול לעמד, יעמד;
ואם לאו⁸, יושב במקומו ויתפלל. חולה מתפלל
אפלו שוכב על צדו; והוא שיכול לכוין את דעתו⁹.
וכן הצמא והרעב, הרי הן בכלל חולים; אם יש בו
יכלת לכוין את דעתו - יתפלל; ואם לאו - אל
יתפלל¹⁰ עד שיאכל וישתה. היה רוכב על בהמה,
אף-על-פי שיש לו מי שיאחז בהמתו - לא ירד¹¹,
אלא יושב במקומו ויתפלל, כדי שתהא דעתו מישבת
עליו.
- 7) (ברכות ל). כי התפילה היא עבודת ה', כמו שכתוב:
"ולעבדו בכל לבבכם" - ועבודת ה' צריכה להיות בעמידה,
שנאמר (דברים י, ח): לעמוד לפני ה' לשרתו (טור אורח
חיים סימן צ"ח). ולפיכך נקראת תפילת "שמונה עשרה"

קשורות. (22) רמז להכנעת יצר הרע שהוא נרמז בצד שמאל (בית יוסף סימן צ"ה). (23) כמו שמצינו: "רבא פכר ידיה ומצלי, אמר: כעבדא קמיה מריה" (שבת י.). (24) שנראה כעומד לפני ה' בקלות ראש. וכן לא יהא נשען ונסמך לשום דבר ("הגהות מיימוניות"). רבינו נמשך אחר גירסת הרי"ף הגורס בברכות (כד:): "ולא היה מניח ידו על סנטרו" (בשעת התפילה) ופירוש הערוך סנטרו - צידו, כמו: "סנטרו, והנו"ן נוספת (בית יוסף, סימן צ"ה).

- ה. תקון המלבושים כיצד? מתקן מלבושיו תחלה, ומצניץ²⁵ עצמו ומהדר, שנאמר: 'השתחו לו' בהדרת קדש'. ולא יעמד בתפלה באפנדותו²⁶, ולא בראש מגלה²⁷ ולא ברגלים מגולות²⁸, אם דרך אנשי המקום, שלא יעמדו בפני הגדולים אלא בבתי הרגלים²⁹. ובכל מקום, לא יאחז תפלין בידו וספר-תורה בזרועו ויתפלל, מפני שלבו טרוד בהן³⁰. ולא יאחז פלים ומעות בידו³¹. אבל מתפלל הוא ולולב בידו בימות החג, מפני שהוא מצות היום³². הנה משוי על ראשו, והגיע זמן תפלה - אם היה פחות מארבעה קבין, מפשילו לאחוריו³³ ומתפלל בו. הנה ארבעה קבין - מניחו על-גבי קרקע, ואחר-כך יתפלל. דרך כל החכמים ותלמידיהם, שלא יתפללו אלא כשהן עטופים³⁵.

(25) ומקשט עצמו בבגדיו, וכן אמרו (ברכות ל:): "רב יהודה הווה מצניץ נפשיה, והדר מצלי". (26) בגד שילבש האדם על בשרו להזיע בו, שלא יטנף בגדיו החמודים בזיעה; ואין מנהג האדם לצאת בו לבדו עד שילבש עליו בגד אחר. (פירוש המשנה לרבינו, ברכות פרק ט, משנה ה). (27) "שאינו רשאי להוציא אזכרה מפיו כשראשו מגולה" (מסכת סופרים פרק י"ד, הלכה ט"ו). (28) (חגיגה יג:): "לאו דרך ארץ הוא לגלות רגליו לפני רבו. (29) נתכוון רבינו בזה להוציא כל בני מדינות ערב העומדים לפני גדוליהם ברגליים מגולות - שלהם מותר להתפלל ברגליים מגולות (כסף משנה). (30) שלא יפלו על הארץ ויתבזו (ברכות כג:). (31) כי ליבו טרוד, שמא יפלו מידו; הכלים יישברו והמעות יתפזרו ויאבדו (שם). (32) ומתוך שחביבה עליו המצוה, אין משאה כבד עליו ואינו נטרד (סוכה מא: וברש"י שם) ומטעם זה מותר לאחוז מחזור תפילות בידו בשעה שמתפלל. הואיל והוא תופסו לצורך תפילה עצמה כדי להתפלל בעיון ובדיקוק, אין משאו כבד ואינו נטרד, והרי זה דומה ללולב (רבינו יונה; ובשולחן ערוך אורח חיים סימן צ"ו, סעיף ב). (33) שאז אין כובד המשא מונעו מלכוון בתפילתו, לא כן בעודו על ראשו (בבא מציעא קה:), אלא ששם הנוסחא "הנושא משאו על כתיפו" ורבינו גורס "על ראשו" (בית יוסף, אורח חיים סימן צ"ז). (34) (שם) כי כובד המשא מונעו מלכוון בתפילתו. (35) בטליתם (שבת י.). ואלה דברי רבינו לקמן (הלכות ציצית פרק ג, הלכה י"א): "גנאי גדול הוא לתלמידי חכמים שיתפללו והם אינם עטופים. וכתב הב"ח (אורח חיים סימן צ"א) שלא נכון להתפלל וכסיות על ידיו, שזה דרך גאווה.

בפי החכמים גם בשם: "עמידה" (מסכת סופרים פרק טז, הלכה י"ב). (8) שהעגלה מתנועעת וכן הספינה (בית יוסף אורח חיים צד). (9) ורש"י היה נוהג שלא להתפלל בשעת חליו, וקרא רק קריאת שמע (הגהות מיימוניות). ואמרו חז"ל: אמר הקדוש-ברוך הוא: אני אמרתי להתפלל בבית הכנסת שבעירך; ואם אין אתה יכול לילך - התפלל על מיטתך; ואם אין אתה יכול - הרהר בלבבך, ובלבד שתדום מעבירה שבך, שנאמר (תהילים ד, ה): אימרו בלבבכם על משכבכם ודומו סלה (פסיקתא, הובאת בילקוט שמעוני). (10) (ירושלמי ברכות פרק ה, הלכה א) "המיצר - אסור להתפלל", מפני שאין דעתו מיושבת עליו. (11) כי אם ירד, קשה עליו עיכוב הדרך ותיטרד דעתו.

- ג. נכח המקדש כיצד? היה עומד בחוצה לארץ - מחזיר פניו נכח ארץ-ישראל ומתפלל¹². היה עומד בארץ - מכוון את פניו כנגד ירושלים¹³. היה עומד בירושלים - מכוון פניו כנגד המקדש¹⁴. היה עומד במקדש - מכוון פניו כנגד בית קדש הקדשים¹⁵. סומא, ומי שלא יכול לכוון את הרוחות¹⁶, והמהלך בספינה¹⁷ - יכוון את לבו¹⁸ כנגד השכינה ויתפלל.

(12) (ברכות ל.), שנאמר (מלכים-א ח, מח): והתפללו אליך דרך ארצם אשר נתת לאבותם. (13) (שם), שנאמר (שם, מד): והתפלל אל ה' דרך העיר אשר בחרת בה. (14) שנאמר (דברי הימים-ב ו, לב): והתפללו אל הבית הזה. (15) שנאמר (שם, כו): והתפללו אל המקום הזה, הוא בית קודש הקדשים מקום משכן השכינה. (16) שאין הוא מבחין באיזה צד נמצאת ארץ ישראל או ירושלים. (17) בסירה ידובר כאן שאי אפשר לו להחזיר פניו לירושלים מפני פחד המים הזורמים בכיוון אחר. (18) "יפנה ליבו ורעיוניו ויחשוב שפניו כנגד קודש הקדשים. רבינו בפירוש המשנה (ברכות פרק ד, משנה ה).

- ד. תקון הגוף כיצד? כשהוא עומד בתפלה, צריך לכוון את רגליו זו בצד זו¹⁹, ונותן עיניו למטה, כאלו הוא מביט לארץ; ויהיה לבו פנוי למעלה, כאלו הוא עומד בשמים²⁰. ומניח ידיו על לבו כפותין²¹, הימנית על השמאלית²², ועומד קעקע לפני רבו, באימה, פיראה ופחד²³. ולא יניח ידיו על חלציו²⁴.

(19) (ברכות י:), שנאמר: ורגליהם רגל ישרה (יחזקאל א, ז) נראין כרגל אחת, כי מכיוון שעומד לדבר עם השכינה, צריך לסלק כל מחשבות החוץ מליבו ולדמות כאילו הוא מלאך השרת. וטעם אחר: רמז שנסתלקה ממנו התנועה לברוח, ולא להשיג שום חפץ מבלעדי ה' (בית יוסף אורח חיים סימן צה). (20) כתוב אחד אומר (מלכים-א ט, ג): והיו עיני וליבי שם (בבית המקדש) כל הימים; וכתוב אחד אומר (איכה ג, מא): נישא ללבנו אל כפיים - הא כיצד? מלמד: "שהתפלל צריך שייתן עיניו למטה (כלפי ארץ ישראל, רש"י) וליבו למעלה, כדי שיתקיימו שני המקראות הללו" (יבמות קה:). (21) חבוקות אחת ברעותה כאילו הן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

(לחם משנה). (42) (ברכות ו:). פתחי בתי הכנסת היו במזרח, כמו במקדש ובמשכן: פניהם למערב ואחוריהם למזרח, והמתפלל אחורי בית הכנסת ואינו מחזיר פניו לבית הכנסת נראה ככופר במי שהציבור מתפלל לפניו, (רש"י שם). וחכמינו ז"ל (שם) קראו עליו את הפסוק: סביב רשעים יתהלכון (תהילים יב, ט). (43) (שם דף לא עמוד ב) מפני שנראה כאילו חבירו מקבל עליו מלכות שמים, והוא אינו מקבל. וכתב רבינו האי גאון שאין הדברים אמורים אלא כשיושב בטל, אבל אם עוסק בתפילה, או שאר דברי שיר ושבח - מותר, שאין זה נראה כפורק מעליו מלכות שמים (הגהות מיימוניות). ורבותינו ז"ל למדוה (שם) מחנה שאמרה לעלי הכהן: אני האשה הניצבת עימכה בזה להתפלל אל ה' (שמואל-א א, כו) שמשמע שהיא עמדה וגם הוא עמד בתוך ארבע אמותיה, מפני שאסור לישב בתוך ד' אמות של תפילה, ולא אסור אלא הישיבה, ולא העמידה (רבינו יונה לברכות, שם).

ז. לא יעמד במקום גבה שלשה טפחים או יותר ויתפיל⁴⁴; ולא על-גבי מטה, ולא על-גבי ספסל, ולא על-גבי כסא⁴⁵. הנה בנן גבה - אם יש בו ארבע אמות על ארבע אמות, שהוא שיעור הבית, הרי הוא בעליה ומתיר להתפלל בו. וכן אם היה מקף מחצות מכל רוחותיו, אף-על-פי שאין בו ארבע אמות על א' (רבע אמות - מתיר להתפלל בו, מפני שאין גבהו נפר, שהרי חלק רשות לעצמו⁴⁶).

(44) (ברכות דף י' עמוד ב') "לפי שאין גבהות לפני המקום"; אבל אם אין המקום גבוה שלושה טפחים, הרי הוא נידון כגוף הקרקע ומותר. (45) אפילו פחותים מגובה שלושה טפחים - אסור להתפלל כשהוא עומד עליהם, משום חציצה; שהרי בעבודת המקדש אסור לו לעבוד על גבי כלי משום חציצה - ותפילה במקום עבודה היא (פרישה לאורח חיים סימן צ). וכן מבואר בטור (שם, סימן צ"ח). "שאינו רשאי להוציא אוזרה מפיו כשראשו מגולה" (מסכת סופרים פרק י"ד, הלכה ט"ו). (46) והרי זה נידון כרשות נפרדת לעצמה. ומטעם זה מותר לשליח ציבור לעמוד ולהתפלל על הבימה שבבית הכנסת, אף על פי שהיא גבוהה יותר משלושה טפחים, הואיל והיא רשות חלוקה לעצמה ("מגדל עוז").

ח. האמנין שהיו עושין מלאכה⁴⁷ בראש האילן או בראש הנדבך⁴⁸ או בראש הפתל, והגיע זמן תפלה - יורדין למטה ומתפללין⁴⁹, וחוזרין למלאכתן. ואם היה בראש הית או בראש התאנה - מתפללין במקומן, מפני שטוחן⁵⁰ מרבה. ומה הן מתפללין? אם היו עושין בסעודתן בלבד⁵¹ - מתפללין שלש תפלות של תשעה-עשר ברכות⁵². היו עושין בשכרן - מתפללין ה' בינו⁵³. וביין כף וביין כף, אין יורדין לפני התבה⁵⁴ ואין נושאים את פניהן⁵⁵.

(47) לא במלאכת עצמן, אלא במלאכת נותן עבודה. (48) שורת בניין החומה ונזכרת בתנ"ך (עזרא ו, ד): נדבכין

ועליו הכתוב אומר: אל תבואני רגל גאוה ויד רשעים אל תנידני (תהלים לו, יב).

ו. תקון המקום ביצד? יעמד במקום נמוך³⁶, ויחזיר פניו לפתל³⁷. וצריך לפתח חלונות או פתחים כנגד ירושלים, כדי להתפלל כנגדן, שנאמר: וכוון³⁸ פתיחתן לה בעליה נגד ירושלים³⁹. וגו'. וקובע מקום לתפלתו תמיד⁴⁰. ואין מתפלל בחרפה⁴¹, ולא אחורי⁴² בית הכנסת, אלא-אם-פן החזיר פניו לבית הכנסת. ואסור לישב בצד העומד בתפלה⁴³ או לעבור לפניו, עד שירחק ממנו ארבע אמות.

~ נקודות משיחות קודש ~

"... וצריך לפתח חלונות או פתחים כנגד ירושלים כדי להתפלל כנגדן".

הצורך בחלונות אינו רק משום ש"גורמין לו שיוון לבו שהוא מסתכל כלפי שמים ולבו נכנע (כפירוש רש"י בברכות לד.), אלא כדי שיעברו תפילותיו דרך ירושלים, כדמוכח מזה שהחלונות צריכים להיות "כנגד ירושלים", והוא דוגמא לזה שהעליה ברוחניות קשורה עם העליה בגשמיות.

(על-פי לקו"ש חלק י"ד עמוד 128 הערה 11)

(36) לפי שאין גבהות לפני המקום (ברכות י:). וכן הכתוב אומר (תהילים קל, א): ממעמקים קראתיך ה'. (37) (ברכות ה:) שנאמר (ישעיה לח, ב): ויסב חזקיהו פניו אל הקיר ויתפלל. ורבינו בתשובתו (הובאת בבית יוסף אורח חיים סימן צ) כתב: שהטעם שהצריכו להתקרב אל הקיר בעת התפילה, כדי שלא יהא לפניו דבר המבטל כוונתו. (38) חלונות בלשון ערבית (אבן עזרא, שם). (39) כדי שתהא תפילתו מכוונת נגד בית-המקדש, שעליו אמר שלמה (מלכים-א ט, ג): והיו עיני וליבי שם כל הימים (רבינו סעדיה גאון בפירושו לרנ"א, שם). ורש"י (ברכות לד:) כתב: "חלונות גורמים לו שיוון ליבו: שהוא מסתכל כלפי שמים ונכנע ליבו". וראה במוספיו "תשובות רבינו". ובזוהר פרשת פקודי (עמוד רנ"א) מצריך שנים עשר חלונות לבית הכנסת על פי סוד כמס, וכן נפסק להלכה בשולחן ערוך (אורח חיים סימן צ, סעיף ד). (40) כמאמרם (ברכות ו:): כל הקובע מקום לתפילתו - אלוקי אברהם בעזרו, שכן נאמר בו (בראשית יט, כז): וישכם אברהם בבוקר אל המקום אשר עמד שם (שכבר התפלל שם). ולא רק שיתפלל בבית כנסת קבוע, אלא גם בבית הכנסת עצמו יקבע מקום קבוע לתפילתו (הגהות מיימוניות). וכן אמרו בירושלמי (ברכות פרק ד, הלכה ד) כתוב (שמואל-ב טו, לב): ויהי דוד בא עד הראש אשר ישתחוה שם לאלוקים. "השתחוה" לא נאמר אלא "ישתחוה" - מכאן שצריך אדם ליחד לו מקום בבית הכנסת להתפלל. (41) כמאמרם (ברכות דף ג, עמוד א): מפני ג' דברים אין נכנסים לחורבה: מפני החשד, מפני המפולת, ומפני המזיקין - ובא רבינו להשמיענו רבותא: שאפילו לתפילה, כשהוא בדרך ומתיירא שמה יפסיקוהו עובדי דרכים - גם כן לא ייכנס לחורבה

11 פורע⁶² - נותן שלום משמאל עצמו, ואחר-כך
12 מימין עצמו⁶³, ואחר-כך מגביה ראשו מן הפריעה.
13 וכשהוא פורע בארבע הפריעות - פורע ב' ברוך⁶⁴;
14 וכשהוא זוקף, זוקף ב' שם⁶⁵. במה דברים אמורים?
15 בהדי'ט; אבל כהן גדול פורע בתחלת כל ברכה
16 ובסוף כל ברכה. והמלך - כיון ששחה בראשו⁶⁶,
17 אינו מגביה ראשו עד שגומר כל תפלתו⁶⁶.

(60) (ברכות דף ל"ד עמוד א). (61) (יומא דף נ"ג עמוד ב)
כתלמיד הנפטר מרבו. (62) בנוסח שונצינו וכן בכתב יד
התימנים: "כשהוא כורע ונותן שלום וכו'". (63) מבואר
בסמוך (הלכה י"א). (64) כשהוא אומר: "ברוך אתה".
(65) כשהוא אומר: ה' (ברכות דף י"ב עמוד א), שנאמר: ה'
זוקף כפופים (תהילים פרק קמ"ו, פסוק ח). (66) (ברכות
לד): "כל מה שהוא גדול ביותר צריך להכניע ולהשפיל
עצמו" (לשון רש"י, שם).

18 יא. ולמה נותן שלום לשמאלו תחלה? מפני
19 ששמאלו הוא ימין שפגגד פניו; פלומר - כשהוא
20 עומד לפני המלך, נותן שלום לימין⁶⁷ המלך,
21 ואחר-כך לשמאל המלך; וקבעו, שפטר מן
22 התפלה כמו שפטרין מלפני המלך⁶⁸.

(67) שהימין היא חשובה יותר (ראה יומא נג:), וכן הוא
אומר (דברים לג, ב): מימינו אש דת למו. (68) שנותנים
לו שלום כשנפטרים ממנו. וגם המתפלל רואה עצמו כאילו
שכינה ממול פניו, שנאמר (תהילים פרק ט"ז פסוק ח):
שייתי ה' לנגדי תמיד (יומא דף נ"ג עמוד ב וברש"י שם).

23 יב. כל הפריעות האלו, צריך שיכרע בהן עד
24 שיתפסקו⁶⁹ כל חליות שפשידה, ויעשה עצמו
25 כקשת⁷⁰. ואם שחה מעט וצער עצמו, ונראה כפורע
26 בקל כחו⁷¹ - אינו חושש⁷².

(69) שיראו הפקקים, הם הקשרים שבפרקי חוליותיו (רש"י
ברכות דף כ"ח עמוד ב). מלשון "ובגפנים מן הפקק
ולמעלה" (בבא בתרא דף פ' עמוד ב). (70) וכדאי להעיר
שבתלמוד שם, לא נזכר "כקשת", אלא "עד שיראה איסר
כנגד ליבו". וראה ברש"י שם ביאור. ואמר הרב האדר"ת
שלפי דעתו הייתה נוסחת רבינו בתלמוד שם: עד שיראה
יתר כנגד ליבו, ועל כן כתב: "שיעשה עצמו כקשת" ואז
יראה נגד ליבו כיתר המתוח על גבי הקשת. (71) כלומר:
שהכריעה קשה עליו ומצטער בה, כגון: זקן או חולה.
(72) כי כבר יצא ידי חובתו, כאמרו: "כיוון שנענע בראשו
- שוב אינו צריך" (ברכות, שם).

27 יג. השתחויה כיצד? אחר שגביה ראשו מפריעה
28 חמישית, יושב לארץ, ונופל על פניו⁷³ ארצה
29 ומתחנן בקל התחנונים שירצה⁷⁴. פריעה האמורה
30 בקל מקום - על ברכים⁷⁵; קידה - על אפים⁷⁶;
31 השתחויה - זה פשוט ידים ורגלים, עד שגמץא
32 מוטל על פניו ארצה⁷⁷.

די אבן גלל. וכן אבן על אבן (חגי ב, טו) תירגם יונתן:
"נדבך על נדבך" (הערוך). ורבינו בפירוש המשנה (ברכות
פרק ב, משנה ד) יאמר: "מנהג בני הקירות בעפר להציב
שני לוחות, ומשליכים העפר באמצע וירקעו אותם בכלי עץ
יד עד יאחז תבנית הקיר ויקשר, ואחר כך מסירים הלוחות
ההם מן הבניין אשר בנו (כמו שעושים הבונים כיום ליציאת
מלט). והלוח האחד מאלו השניים אשר במ יבנה ויכונן
הקיר קוראים אותו: "נדבך", וזה פירוש המלה על
אמיתתה". (49) כי אי אפשר להם לכוון בתפילתם בעמדם
למעלה, מפני הפחד שמא יפלו (ברכות דף ט"ז עמוד א).
(50) (ירושלמי שם פרק ב, הלכה ה). מפני שאלה האילנות
מרובי ענפים הם יותר משאר האילנות, ויש טורח בעלייתם
ובירידתם, לפיכך אמרו: יתפללו במקומם ולא יבטלו
ממלאכת בעל הבית (רבינו יונה לברכות שם). (51) שהיו
מקבלים רק מזונות בשכר עבודתם. (52) כי אין אנו
חוששים לביטול מלאכת בעל הבית. הואיל ושכרם מועט
(ברכות, שם). (53) ראה לעיל (פרק ב, הלכה ג). (54) אין
מעמידים שליח ציבור (חזון) לפני התיבה, כלומר: אין
מתפללים בציבור, מפני שיש בזה ביטול מלאכה יותר מדי.
(55) לברכת כהנים (שם).

1 ט. השוית הקול כיצד? לא יגביה קולו בתפלתו
2 ולא יתפלל בלבו⁵⁶, אלא מחתך הדברים בשפתיו
3 ומשמיע לאזניו בלחש⁵⁷. ולא ישמיע קולו⁵⁸, אלא-
4 אם-כן היה חולה, או שאינו יכול לכוון את לבו עד
5 שישמיע קולו - הרי זה מתר; ובלבד שלא יהא
6 בצבור, כדי שלא תטרף דעתן מקולו⁵⁹.

(56) בלי הנעת שפתיים וחייתך דיבור. (57) (ברכות דף
ל"א עמוד א) שנאמר בחנה אשת אלקנה (שמואל-א פרק
א, פסוק יג): רק שפתיה נעות - מכאן למתפלל שיחתוך
בשפתיו; וקולה לא ישמע (שם) - מכאן שאסור להגביה
קולו בתפלתו. וכן אמרו (סוטה דף ל"ב עמוד ב): "מפני
מה תיקנו תפילה בלחש? כדי שלא לבייש את עוברי
עבירה" (המתוודים בתפילתם על עבירות שבידם).
(58) אמרו חז"ל (ברכות דף כ"ד עמוד ב): "המשמיע קולו
בתפילתו - הרי זה מקטני אמונה (כאילו אין הקדוש-ברוך-
הוא שומע תפילת לחש); המגביה קולו בתפילתו (בקול רם
יותר) - הרי זה מנביאי השקר" שנאמר בהם (מלכים-א יח,
כח): ויקראו בקול גדול. (59) (ברכות שם) והמנהג
להשמיע קול בתפילות ראש השנה ויום הכיפורים עורר
תימהון רב בין הפוסקים, ויש שקראו תגר על זה. וה"בית
יוסף" (אורח חיים סימן ק"א) ממליץ עליו ואומר: הואיל
ואין אנו רגילים בברכות אלו; וגם שהימים האלה ימי
תשובה הם, אנו משמיעים קולנו כדי לכוון יותר. ואין לחוש
לטוירת הציבור, כי מתוך שחביבה להם התפילה נותנים
דעתם, ולא יטעו למרות שמיעת הקול. וגם מצויים בידם
מחזורים ולא יתבלבלו.

7 י. פריעה כיצד? המתפלל פורע חמש פריעות בקל
8 תפלה ותפלה: בברכה ראשונה, בתחלה ובסוף⁶⁰;
9 וב' הודיה' - בתחלה ובסוף; וכשגומר התפלה -
10 פורע ופוסע שלש פסיעות לאחוריו⁶¹. וכשהוא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

טו. מְנַהֵג פְּשׁוּט⁸⁴ בְּכָל יִשְׂרָאֵל, שְׂאִין נְפִילַת אִפִּים
בְּשִׁבְתוֹת וּבְמִוְעָדִים, וְלֹא בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה וְלֹא בְּרֹאשׁ־
חֳדָשִׁים וּבְחֻנְפָה וּבְפֻרִים, וְלֹא כְּמִנְחָה שֶׁל עֶרְבִי
שִׁבְתוֹת וַיָּמִים טוֹבִים⁸⁵, וְלֹא בְּעֶרְבֵית⁸⁶ שֶׁבְּכָל יוֹם.
וַיֵּשׁ יְחִידִים שְׁנוּפְלִים עַל פְּנֵיהֶם בְּעֶרְבֵית. וּבַיּוֹם
הַפְּפוּרִים בְּלֶבֶד נּוֹפְלִים עַל פְּנֵיהֶם בְּכָל תְּפִלָּה
וּתְפִלָּה⁸⁷, מִפְּנֵי שֶׁהוּא יוֹם תְּחִנָּה וּבִקְשָׁה וְתַעֲנִית.

(84) שנתקבל בכל ישראל. (85) כי כל אלה ימי חג ומועד, ואין מרבם בהם בתחנונים. (86) כי נפילת אפיים רומזת למידת לילה, שהיא סמל לדינים קשים השוררים בלילה לפי תורת הקבלה, ואין ראוי לעורר דינים קשים בלילה שהיא כולה אומרת דין (בית יוסף סימן קל"א בשם "ספר צרורות"). ובשולחן ערוך אורח חיים (סימן קל"א) הוסיפו עוד שאין אומרים "תחנון" בבית האבל, ובבית חתן ועוד, ראה שם. (87) ומנהגנו: שאין אנו נופלים על פנינו בשום תפילה, חוץ מתפילת מוסף בחזרת השליח ציבור, כשאומר: והכהנים והעם וכו' (מעשה רוקח).

פֶּרֶק שְׁשִׁי

(1) העובר אחורי בית הכנסת בשעה שהציבור מתפלל בו איך יתנהג; אם מותר לטעום קודם התפילה, המלאכות שאסור לעשות לפני זמן התפילה; מי הם הפטורים מתפילה.

א. אָסוּר לוֹ לְאָדָם לַעֲבֹד אַחֲרֵי² בֵּית־הַכְּנֶסֶת בְּשָׁעָה
שֶׁהַצִּבּוּר מִתְפַּלְלִין³, אֶלֶּאֱדָם־בֶּן הָיָה נוֹשֵׂא
מִשְׁאוֹ⁴, אוֹ שֶׁהָיָה לְבֵית־הַכְּנֶסֶת שְׁנֵי פְתָחִים בְּשְׁנֵי
רוּחוֹת; שֶׁהָרֹאֶה אוֹמֵר, שְׂמָא יֵלֵךְ וַיִּכְנֹס מִפְּתַח
הָאַחֵר. וְכֵן אִם הָיָה בְּעִיר שְׁנֵי בְּתֵי־כְנִסוֹת, יֹאמֵר
הָרֹאֶה: שְׂמָא יֵלֵךְ לְבֵית־הַכְּנֶסֶת הָרְגִיל בּוֹ. וְאִם יֵשׁ
לוֹ תְּפִלִּין בְּרֹאשׁוֹ, מִתֵּר לוֹ לַעֲבֹד, וְאַף־עַל־פִּי שְׂאִין
שֶׁם אֶחָד מִכָּל אֵלּוּ; שֶׁהַתְּפִלִּין מוֹכִיחִין עָלָיו שֶׁהוּא
רוֹדֵף אַחֵר מִצּוֹת וְאִינוּ מְבַטְלִי תְּפִלָּה⁵.

(2) באותו הצד שבו הפתח. (3) ברכות סא ע"א, שכיון שאינו נכנס, נראה כפורק עול ומבזה בית הכנסת (רש"י).

(4) כי אז ניכר שמפני משאו נמנע מלהכניס. (5) שם.

ב. הַמִּתְפַּלֵּל עִם הַצִּבּוּר, לֹא יִאָרִיךְ אֶת תְּפִלָּתוֹ יוֹתֵר
מִדָּאִי; אֲבָל בֵּינוּ לְבֵין עֲצָמוֹ - הָרְשׁוֹת בִּידוּ⁶. וְאִם
כָּא לּוֹמֵר אַחֵר תְּפִלָּתוֹ⁷ אֶפְלוּ כְּסֻדֵּר וְדוּי יוֹם־
הַפְּפוּרִים⁸ - אוֹמֵר. וְכֵן אִם רָצָה לְהוֹסִיף בְּכָל בְּרָכָה
וּבְרָכָה מִן הָאֲמָצְעִיּוֹת מִעֵיף⁹ הַבְּרָכָה - מוֹסִיף¹⁰.

(6) ברכות לא: "כך היה מנהגו של רבי עקיבא: כשהיה מתפלל עם הציבור היה מקצר ועולה מפני טורח הציבור; וכשהיה מתפלל בינו לבין עצמו, אדם מניחו בזוית זו ומוצאו בזוית אחרת - מפני כריעות והשתחויות". (7) אחרי גמר תפילת "שמונה-עשרה". (8) שהוא ארוך מאד (שם). (9) מענין. (10) ע"ז ח, ע"א.

ג. פִּיֶּצֶד? הָיָה לוֹ חוֹלָה, מִבְּקָשׁ עָלָיו רַחֲמִים בְּבִרְכַּת

(73) כמו שעשה משה, שנאמר בו: ואתנפל לפני ה' וגו' (דברים ט, כה); וכן מצינו ביהושע: ויפול על פניו ארצה וגו' (יהושע פרק ז, ו); וכן מצינו בתלמוד (מגילה דף כ"ב עמוד ב): "רב הגיע לבבל לבית הכנסת... וכל הציבור נפל על פניו", והטעם: כדי שיסדר תפילתו בשלושה סדרים: תחילה מתפלל מיושב בפסוקי דמזמרה וקריאת שמע, ואחר כך מתפלל "שמונה עשרה" מעומד, ואחר כך מתפלל בנפילה - כסדר תפילת משה רבינו שכתוב בו: ואשב בהר (דברים פרק ט פסוק ט); ואנוכי עמדתי בהר (שם פרק י פסוק י); ואתנפל לפני ה', (שם פרק ט פסוק יח) טור אורח חיים (סימן קל"א). (74) בימי רבינו ואפילו בימי ה"טור" (ראה טור שם) עוד לא הייתה נוסחה קבועה לתפילת "תחנון" וכל אחד התחנן כרצונו. ואחר כך קבעה בנוסח ידוע שאנו אומרים אותו כיום: "רחום וחנון חטאתי לפניך" וכו'. (75) (ברכות דף לד עמוד ב), שנאמר: מכרוע על ברכיו (מלכים-א פרק ח, פסוק נ"ד) - הרי שלשון כריעה נופלת על כריעת ברכיים. (76) על הפנים, אינו אלא מטה פנים כלפי הארץ ואינו כורע על ברכיו. שנאמר (מלכים-א פרק א פסוק ל"א): ותיקוד בת שבע אפיים ארץ. (77) כמו שנאמר (בראשית פרק לז, פסוק י'): הבוא נבוא אני ואמך ואחיך להשתחוות לך ארצה (משמע כולו שטוח ארצה).

1 יד. בְּשֶׁהוּא עוֹשֶׂה נְפִילַת פָּנִים אַחֵר תְּפִלָּה - יֵשׁ מִי
2 שֶׁהוּא עוֹשֶׂה קִידָה, וַיֵּשׁ מִי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה הַשְׁתַּחֲוּיָה.
3 וְאָסוּר לַעֲשׂוֹת הַשְׁתַּחֲוּיָה עַל הָאֲבָנִים⁷⁸, אֶלֶּא
4 בְּמִקְדָּשֵׁ⁷⁹, כְּמוֹ שֶׁבָּאֲרָנוּ בְּהִלְכוֹת עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים⁸⁰.
5 וְאִין אָדָם חָשׁוּב רִשְׁאִי לִפְלַע עַל פָּנָיו, אֶלֶּאֱדָם־בֶּן
6 הוּא יוֹדֵעַ בְּעַצְמוֹ שֶׁהוּא צָדִיק בִּיהוֹשָׁע⁸¹. אֲבָל מִטָּה
7 פָּנָיו מַעֲט, וְאִינוּ כּוֹבֵשׁ אוֹתָן בְּקִרְקָע⁸². וּמִתֵּר לְאָדָם
8 לְהַתְּפַלֵּל בְּמָקוֹם זֶה וְלִפְלַע עַל פָּנָיו בְּמָקוֹם אַחֵר⁸³.

(78) שנאמר (ויקרא פרק כ"ו פסוק א): ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחוות עליה - מכאן שאסור להשתחוות על רצפה של אבנים (מגילה דף כ"ב עמוד ב). (79) (שם) שנאמר: "בארצכם" - (בבבולין) אי אתה משתחוה, אבל אתה משתחוה על אבנים של בית המקדש". (80) (פרק ו הלכה ז). (81) שמובטח הוא שייענה בתפילתו בזכות מעשיו כיהושע, שנאמר בו (יהושע פרק ז, פסוק י'): ויאמר ה' אל יהושע: קום לך, למה זה אתה נופל על פניך. שאם אינו מובטח בצידיקתו לא ייפול - שמא לא ייענה ויחרפוהו (תענית דף י"ד עמוד ב). ובירושלמי (תענית פרק ב, הלכה ו) אמר: שאין זה אלא כשמתפלל עם הציבור, שבושה היא לו שהקהל יהרהר אחריו שאינו ראוי להיענות, אבל בינו לבין עצמו - מותר. (82) אלא כמו שאנו עושים כיום (ברכות דף ל"ד עמוד ב). (83) מקורו במגילה (דף כ"ב עמוד ב), שמוספר שם על רב שלא נפל על פניו להתחנן תפילת "תחנון" וכל הקהל שבבית הכנסת נפל, ואמרו שם הטעם: מפני שבמקומו הייתה רצפה של אבנים ואסור להשתחוות עליה, ושואלת הגמרא שם: היה לו לילך למקום שהציבור עומד וייפול על פניו עימהם? וכו' וכו' הרי שאפשר להתפלל במקום אחד וליפול על פניו במקום אחר (לחם משנה).

כמבואר בשו"ע (סימן רפ"ו, סעיף ג.) (21) ברכות כח, ע"ב. (22) סעודה קבועה. (23) חצי שעה קודם למנחה (שבת ט: ובר"ן שם).

ה. כיון שהגיע זמן מנחה גדולה²⁴, לא יבנס למרחץ, אפלו להזיע²⁵, עד שיתפלל, שמו יתעלה²⁶ ויבטל מן התפלה. ולא לאכל, אפלו אכילת עראי, שמו ימשך באכילה²⁷. ולא לדון, אפלו בגמר-דין, שמו יסתר²⁸ הדין וימשך, ויבטל מן התפלה. וכן לא ישב לפני הספר לספר, אפלו תספרת הדיוט²⁹, עד שיתפלל, שמו ישבר הזוג³⁰. ולא לבנס לבד³¹ סמוך למנחה עד שיתפלל, שמו יראה הפסד במלאכתו ויתעסק בה, ויתעכב מן התפלה. ואם התחיל באחת מאלו³² - לא יפסיק, אלא גומר, ואחר-כך מתפיל תפלת מנחה³³.

(24) שהוא בשש שעות וחצי (כמבואר לעיל פ"ג, ה"ב). (25) בלבד, מבלי שיתרחץ וישתטף בחמים ובצוננים. (26) יחלש מרוב הזיעה (שבת ט:). (27) ויבטל מן התפילה. (28) על-ידי טענות חדשות של בעלי הדין, בית-דין יחזור בו מהחלטתו הקודמת ויתחיל לעיין בדיון מחדש, כאילו הוא בהתחלת דין. (29) רגילה, שאינה אמנותית כתספורת של כהן-גדול שהיא תספורת מיוחדת ודורשת זמן רב: ש"ראשו של שער זה בצד עיקרו של זה" (נדרים נא.), כלומר: שלא היה מספר כל ראשו לגמרי, אלא מניח כל השערות קצת, כדי שיהיה ראשו של שער אחד בצד עיקרו של השני הסמוך לו. (ראה הלכות כלי המקדש פרק ה, ה"ו). (30) של המספרים, ויצטרך לחזור אחר זוג אחר. (31) בית עיבוד עורות. (32) אפילו כשהתחיל באיסור שהוא בזמן מנחה. (33) הואיל ויש לו עוד שהות להתפיל עד הערב (שבת, שם), אבל כשאין לו עוד שהות להתפיל - יפסיק ויתפיל.

ו. מאימתי התחלת תספרת³⁴? משנייח מעפרת³⁵ של ספרין על ברפיו. ומאימתי התחלת מרחץ³⁶? משפשט הפגד הסמוך לבשרו. ומאימתי התחלת הפסקין³⁷? משיקשר בגד בין כתפיו, כמו שהאמנין עושין. ומאימתי התחלת אכילה³⁸? לבגין ארץ-ישראל³⁹ - משטיל ידיו, ולבגין בבבל⁴⁰ - משיתיר תגורו. ומאימתי התחלת הדין⁴¹? משיתעטפו⁴² הדיינים וישבו. ואם היו יושבין⁴³ - משיתחילו⁴⁴ בעלי-דינין לטעון.

(34) שאם התחיל בה אינו מפסיק לתפילת מנחה. (35) הוא הסדין שהספרים מכסים את המספרים, שלא יפול השער הגזוז על בגדיהם, ובעל "הערוך" מפרש: מעפורת - "סודר שמעטף ראשו; וכשמגלח מניחו על ברכיו שיפול שם שעריו". ויחפש באפר על עיניו (מלכים-א כ, לח) מתרגם יונתן: וכריך במעפרא עינוהי. (36) שאינם רגילים לחגור עצמם בחזק. (37) שהיו חוגרים את עצמם באזור, וכן מעיד עליהם הכתוב (יחזקאל כג, טו): חגורי אזור במתניהם, וכשהם אוכלים צריכים להתירו. (38) בטליהם.

חולים¹¹ כפי צחות לשונם¹². היה צריך לפרנסה - מוסיף תחנה ובקשה בברכת השנים¹³, ועל דרך זה בקל אחת מהן¹⁴. ואם רצה לשאל כל צרכיו ב'שומע תפלה'¹⁵ - שואל; אבל לא ישאל, לא בשלש ראשונות ולא בשלש אחרונות¹⁶.

(11) היא ברכת "רפאנו". (12) לפי ידיעתו ויכלתו. (13) היא ברכת "ברך עלינו" המדברת בתבואת השנה וביבולה (עבודה-זרה ח.). (14) כגון: אם היה שוכח תלמודו - מאריך ב"חונן הדעת"; אם בעל תשובה הוא - מאריך ב"השיבנו" (רש"י, שם). (15) שהיא כוללת כל הבקשות (שם). (16) ברכות לד: "ראשונות - דומה לעבד שמסדר שבח לפני רבו; אמצעיות - דומה לעבד שמבקש פרס מרבו; אחרונות - דומה לעבד שקבל פרס מרבו", שמשבחו והולך לו ('טור') או"ח סימן קיב. וראה לעיל (פ"א, ה"ד). ודוקא "צרכי יחיד" אין שואלים בהן, אבל "צרכי רבים" שואלים, שהרי תוכן כל שלש האחרונות, בקשת צרכי רבים הוא, ומטעם זה אנו אומרים: "יעלה ויבוא" "בעבודה". וכן בראשונות, שמסדר בהן שבח רבו, יכול לשאול "צרכי רבים" שזה שבח וכבוד לרב שרבים צריכים לו. ולפיכך אנו אומרים בהן: "זכרנו לחיים", "מי כמוך אב הרחמים" - בעשרת ימי תשובה. וכן מותר לומר בהן שאר דברי שבח וכבוד היום, ולפיכך אנו אומרים בהן "קרובין", דברי פיוט ("הגהות מיימוניות" על-פי דברי הגאונים ועוד).

ד. אסור לו לאדם שיטעם פלום¹⁷ או שיעשה מלאכה¹⁸, מאחר שיעלה עמוד השחר עד שיתפיל תפלת שחרית. וכן לא ישפם לפתח חבירו לשאל בשלומו קדם שיתפיל תפלת שחרית¹⁹. ולא יצא בדרך קדם שיתפיל; אבל טועם²⁰ ועושה מלאכה קדם שיתפיל מוסף וקדם מנחה²¹; אבל אינו סועד²² סמוך למנחה²³.

(17) ברכות י, ע"ב: "כל האוכל ושותה קודם שיתפיל, עליו הכתוב אומר: ואותי השלכת אחרי גוך (מלכים-א יד, ט), אל תקרא גוך - אלא "גאיך", אמר הקדוש ברוך הוא: לאחר שנתגאה זה (שהאכילה גורמת לידי גאווה, ככתוב (דברים ח, יב-יד): פן תאכל ושבעת... ורם לבבך וגו') קיבל עליו מלכות שמים". ומותר לשתות מים לפני התפילה. כי אין בשתייתם משום גאות (כסף-משנה). וכן התיר ה'פרי חדש' (או"ח סימן פ"ט) לשתות קפה, כדי שיוכל לכונן דעתו ולהתפיל, וביחוד בארצות המזרח שאין הדעת מתיישבת בלי קפה; ורק הדברים המשכרים הם אסורים. (18) ברכות יד: שנאמר (תהלים פה, יד): צדק לפניו יהלך, וישם לדרך פעמיו - יתפלל קודם התפילה המצדיקה אותו לברואו, ואחר-כך יפנה לחפציו. (19) שם. שנאמר (ישעיה ב, כב): חדלו לכם מן האדם (אל תתעסקו בכבוד האדם, כשיש לכם לעסוק בכבוד ה') אשר נשמה באפו - כי במה נחשב הוא? במה חשבתו לזה (האדם) ולא לאלוה שהקדמת כבודו לכבוד ה'? אבל כשמצאו בדרך - שואל. (20) כגון אכילת פירות, או אפילו פת מועטת, שיש בו כדי לסעוד את הלב,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עקרב - פוסק, נחש - אינו פוסק (שאינו הנחש מוכן כ"כ לישון כעקרב). א"כ אין להשוות נחש לעקרב. אולם דברי רבינו מיוסדים ע"ז שאמרו (שבת קז): "העז נחש בשבת... שלא ישכנו - פטור ומותר. מניין? דתנן: כופין קערה על עקרב שלא תישוך" - הרי שאין לחלק בין נחש לעקרב ושנים הם (קרבן נתנאל על הרא"ש למסכת שבת פ"ג, אות א).

י. נשים ועבדים וקטנים⁵⁷ חביבין בתפלה⁵⁸. וכל איש²⁴ שפטור מקריאת-שמע⁵⁹, פטור מן התפלה⁶⁰. וכל המלוין את המט - אף-על-פי שאין למטה צרף²⁶ בהן⁶¹, פטורין מן התפלה⁶².

57) שהגיעו לכלל חינוך. וקטן - אביו מחוייב לחנכו בתפילה. 58) ואף-על-פי שנים ועבדים פטורים מקריאת שמע, כמבואר לעיל (הלכות ק"ש פ"ד, ה"א), משום שמצות-עשה שהזמן גרמא היא - חייבים הם בתפילה, מפני שהתפילה "רחמים" היא, ותיקנו חכמינו שאף אלה יהיו בכלל מבקשי רחמים (ברכות כ:). ולדעת רבינו לעיל (פ"א, ה"ב) חייבים הם בתפילה מן התורה - משום שתפילה מ"ע שלא הזמן גרמא היא. 59) כגון אונן, או שומר המת, ונושאי המטה המנויים לעיל (הלכות קריאת שמע פ"ד, ה"ג-ד). 60) ברכות יז, ע"ב. 61) וחייבים בקריאת-שמע, כמבואר לעיל (שם). 62) מפני טרדת לבם. וכבר אמרנו, שכל שאין דעתו מיושבת עליו - אל יתפלל (ברכות, שם). ויש מפרשים: מפני שתפילה צריכה עמידה, והמלוים אינם יכולים לשהות ולעמוד; אבל קריאת-שמע יכולים לאמרה בלכתם בדרך. ודי להם לקרות פסוק ראשון בעמידה. ואינם מתעכבים כ"כ (רבינו יונה, שם).

פרק שביעי

1) כמה ברכות חייב אדם לברך בכל יום, סדרן ודיניהן.

א. כשתקנו חכמים דברי תפלות אלו, תקנו ברכות²⁸ אחרות לברך אותן בכל יום. אלו הן: כשיקנס אדם²⁹ למטתו לישון בלילה, מברך: "ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, המפיל חבל³⁰ שנה על עיני, והמשקיץ שנת תרדמה, והמאיר לאישון בת-עין³¹. יהי רצון מלפניך יי אלהי שתצילני מיצר רע ומפגע רע, ואל יבהלוני חלומות רעים ולא הרהורים רעים, ותהא מטתי שלמה³² לפניך, ותעמידני ממנה לחיים ולשלום, והאירה עיני פן אישון המות³³. ברוך אתה יי, המאיר לעולם פלו בכבודו³⁴".

2) מלשון חבלי יולדה (הושע יג, יג), כי הער יותר מדי יאחזוהו צירים וחבלים עד שיישן, ולפ"ז ניקוד: חבלי. ויש מפרשים, מענין חבלי בוך (אסתר א, ו), כי ע"י השינה תאסרנה העינים כביתרים חזקים, ולפ"ז יהיה ניקוד: חבלי (מתוך "עיון תפילה" לסדר "אוצר התפילות"). 3) מלשון הכתוב (תהלים יז, ח). והוא השחור שבעין שהאור תלוי בו; וע"ש שחוריותו קרוי: אישון, לשון חושך כמו: אישון לילה ואפלה (משלי ז, ט) (רש"י, שם). 4) מחשבות, מלשון הכתוב (דניאל ד, ב). 5) שלא יהא פסול בזרע.

כי כן דרכם של הדיינים להתעטף בטליתם מאימת השכינה, ושלא להפנות ראשם לכאן ולכאן, למען תהא דעתם מיושבת עליהם (מלשון רש"י שבת י.). 39) כבר, ועסקו בדינים שונים זה אחר זה, והיו מעוטפים ממושב הדין הראשון.

ז. אף-על-פי שתפלת ערבית רשות⁴⁰ - לא יבוא אדם ממלאכתו ויאמר: אכל מעט, ואישן מעט⁴¹, ואחר-כך אתפלל; שמה תאנס⁴² אותו שנה, ונמצא ישן כל הלילה. אלא מתפלל ערבית, ואחר-כך אוכל ושותה או ישן⁴³. ומתיר להסתפר ולקנס למרחץ סמוך לשחרית, מפני שלא גזרו אלא סמוך למנחה, שהוא דבר המצוי⁴⁴, שרוב העם נכנסין שם ביום; ואכל בשחר, דבר שאינו מצוי, לא גזרו בו⁴⁵.

40) ראה לעיל (פרק א, הלכה ו). 41) מעט. 42) תתקפהו. 43) ברכות ד, ע"ב. 44) רגיל. 45) על-פי הכלל הידוע: "דבר שאינו שכיח - לא גזרו בו החכמים" (עירובין ג:).

ח. מי שהיה עוסק בתלמוד-תורה והגיע זמן התפלה - פוסק ומתפלל⁴⁶. ואם הייתה תורתו אמונתו⁴⁷ ואינו עושה מלאכה פלל, והיה עוסק בתורה בשעת תפלתו - אינו פוסק⁴⁸, שמצות תלמוד-תורה גדולה ממצות תפלה⁴⁹. וכל העוסק בצרכי רבים, פעוסק בדבר-תורה⁵⁰.

46) כי אם אנו מפסיקים תורתנו למלאכתנו, כל-שכן שנפסיק לתפילה. 47) כגון רבי שמעון בן יוחאי וחבריו. 48) שבת יא, ע"א. 49) ורבינו בהל' ת"ת (פרק ג, ה"ג) אומר: "אין לך מצוה בכל המצוות כולן שהיא שקולה כנגד תלמוד תורה... שהתלמוד מביא לידי מעשה - לפיכך התלמוד קודם למעשה בכל מקום". 50) שתורתו אמונתו, ואינו מפסיק לתפילה (ירושלמי ברכות פ"ה, ה"א).

ט. אין המתפלל מפסיק תפלתו, אלא מפני סכנת נפשות בלבד. ואפלו מלך ישראל⁵¹ שואל בשלומו - לא ישיבנו⁵²; ואכל פוסק הוא למלך עובד כוכבים, שמה יתרגנו. היה עומד בתפלה, וראה מלך עובד כוכבים או אנס⁵³ בא כנגדו - יקצור⁵⁴; ואם אינו יכול⁵⁵ - יפסיק. וכן אם ראה נחשים ועקרבים באים כנגדו - אם הגיעו אליו, והיה דרפן באותן המקומות שהן קמיתין - פוסק⁵⁶ ובורח; ואם לא היה דרפן להמית - אינו פוסק.

51) שגדול כבודו וחייב לכבודו. 52) כי בשעה שעומד לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה, אין לו להפסיק לכבוד מלך בשר-ודם, שהיום כאן ומחר בקבר (ברכות לג.). 53) איש מציק, ובעל זרוע. 54) שיאמר רק פתיחות הברכות וחתימתן. 55) שלא יספיק לגמור תפילתו למרות קיצורו (שם). 56) ירושלמי ברכות פ"ה, ה"א. וראוי להעיר, שבתלמוד בבלי (ברכות לג.) מצינו: אמר רב ששת:

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי כ"ו תמוז - ספר אהבה - הלכות תפילה קבא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

והב' - על תחיית המתים לעתיד-לבוא. כי כמו שמחזיר הקב"ה הנשמות לאדם בכל בוקר, כן יחזיר הנשמות לישינו עפר לעתיד-לבוא, ולקוחה היא ממליצת חכמינו ז"ל (סנהדרין קח): "אפילו בשעה שהקב"ה מחזיר נשמות לפגרים מתים" (עבודת ישראל).

ד. כְּשֶׁשׁוֹמֵעַ קוֹל הַתְּרַנְגּוּלִים, מְבָרֵךְ: "בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַנוֹתֵן לִשְׁכֻנָּה¹⁷ בֵּינָה לְהַבְחִין בֵּין יוֹם וּבֵין לַיְלָה". כְּשֶׁלּוּבֵשׁ בְּגָדָיו, מְבָרֵךְ: "בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, מְלַבֵּשׁ עֲרוּמִים". כְּשֶׁמְנִיחַ סְדִינוֹ עַל רֹאשׁוֹ, מְבָרֵךְ: "בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, עוֹטֵר יִשְׂרָאֵל בַּתְּפָאֲרָה"¹⁸. כְּשֶׁמַּעֲבִיר יָדָיו עַל עֵינָיו¹⁹, מְבָרֵךְ "פּוֹקֵחַ עֵרוֹרִים"²⁰. כְּשֶׁיֹּשֵׁב עַל מִטָּתוֹ, מְבָרֵךְ "מְתִיר אֲסוּרִים"²¹. כְּשֶׁמּוֹרִיד רִגְלָיו מִן הַמִּטָּה וּמְנִיחָם עַל-גַּבֵּי קֶרֶעַ, מְבָרֵךְ "רוֹקֵעַ הָאָרֶץ עַל הַמַּיִם"²². כְּשֶׁעוֹמֵד, מְבָרֵךְ "זוֹקֵף כְּפוּפִים"²³. כְּשֶׁנוֹטֵל יָדָיו, מְבָרֵךְ "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל נְטִילַת יָדִים". כְּשֶׁרוֹחֵץ פָּנָיו, מְבָרֵךְ: "בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַמַּעֲבִיר חֲבָלֵי שָׁנָה מֵעֵינֵי וְתוֹנְקָה מֵעַפְעָפִי. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵי וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתַי, שֶׁתְּרַגְּלֵנִי לְדַבֵּר מִצְוָה וְאֵל תְּרַגְּלֵנִי לְדַבֵּר עֲבָרָה וְעוֹן. וְתִשְׁלַט בִּי יָצָר טוֹב, וְאֵל יִשְׁלַט בִּי יָצָר רָע"²⁴. וְתַתְּנֵנִי בְּמִצְוֹתֶיךָ, וְתֵן חֲלָקִי בְּתוֹרָתְךָ, וְתַתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל רוֹאֵי, וְתַגְּמִלֵּנִי חֲסִדִּים טוֹבִים"²⁵. בְּרוּךְ אַתָּה יי, גּוֹמֵל חֲסִדִּים טוֹבִים".

(17) תרנגול. שכן קוראים במקומות ידועים לתרנגול - שכו (ראש השנה כו). והראש"ל לברכות (פ"ט אות כ"ג) אומר: "הלב נקרא: שכו בלשון המקרא (איוב לח, לו): מי נתן לשכו בינה, והלב הוא המבין. ועל ידי הבינה אדם מבחין בין יום ללילה. ומפני שהתרנגול מבין גם כן להבחין בין יום ללילה (שבאשמורת הבוקר הוא קורא בקול), התקינו לומר ברכה זו בשמיעת קול התרנגול. אולם אף אם לא שמע קול התרנגול יכול לברך ברכה זו, שאינה אלא הודאה לה' שנתן לנו בינה, וברא לנו כל צרכינו: שאף אם יישן אדם בבית אפל - יבחין בביאת היום על ידי קול התרנגול". (18) מלשון הכתוב (ישעיה סב, ג): והיית עטרת תפארת ביד ה'. ומעם ברכה זו: לפי שאסור לילך בגלוי ראש, כמבואר בשבת (ק"ח): ואפילו לדעת המפרשים שאין זה אלא משום מדת חסידות, אבל הכל מודים שמן הנכון הוא לכסות הראש כדי שיהיה עלינו מורא שמים. ומכיון שישראל נצטוו על כך, אנו מברכים עוטר ישראל וכו' (בית יוסף או"ח סימן מו). ובוזהר פרשת נשא דף קכ"ב (הובא בבית יוסף שם) נאמר: "מתוך שהשכינה היא מעל לראשו של האדם, אסור לו ללכת ארבע אמות בגלוי ראש. (19) בעוד שהענינים עצומות דרך הבריות להעביר ידיהם עליהן, שעל-ידיהן כאלו הם מעבירים חבלי שינה מעיניהם (פרישה, או"ח סימן מ"ו). וכבר תמהו מפרשי הרמב"ם: איך אפשר לו ליגע בעיניו טרם שנטל ידיו, הלא בפירוש אמרו (שבת קח): "יד לעין - תיקצץ" שאסור לנגוע בעין קודם נטילת

(6) מלשון הכתוב (תהלים יג, ד) שלא אמות בשנתי לישון שנת המות, כי המיתה נקראת גם היא שינה: וישנו שנת עולם (ירמיה נא, נז). (7) על שם הכתוב: והארץ האירה מכבודו (יחזקאל מג, ב). שאחרי השינה מעמיד הבריות לאור היום ללכת לעסקיהם (אבודרהם). ונוסח ברכה זו נמצא בשינויים קלים במסכת ברכות (ס):

ב. וְקוֹרֵא פְּרָשָׁה רִאשׁוֹנָה מִקְרִיאֵת-שְׁמַע⁶ וְיִשָּׁן, וְאַפְלוּ אֶשְׁתּוֹ יִשְׁנָה עִמּוֹ⁷ (קוֹרֵא פְּסוּקִי רִאשׁוֹן אוֹ פְּסוּקִי רַחֲמִים, וְאַחֲרֵי-כֵן יִישָׁן); וְאִם אֲנִסְתּוֹ שָׁנָה - קוֹרֵא אֶפְלוּ פְּסוּקִי רִאשׁוֹן אוֹ פְּסוּקִי רַחֲמִים¹⁰, וְאַחֲרֵי-כֵן יִישָׁן.

(8) ברכות ד, ע"ב: "אף-על-פי שקרא אדם קריאת-שמע בבית הכנסת - מצוה לקרותה על מיטתו". וראוי להעיר, שבנוסח התלמוד (ברכות ס:) הקדימו קריאת-שמע לברכת "המפיל", ורבינו מקדים ברכת "המפיל" לקריאת-שמע - מפני שהוא סומך על הירושלמי (ברכות פ"א, ה"א) האומר: "רבי זעירא היה קורא את שמע, וחוזר וקורא עד שהיה משתקע בשינה". מכאן משמע: שקריאת-שמע צריכה להיות סמוכה לשנתו ("הגהות מיימוניות" בשם רב נסים גאון). (9) כמבואר לעיל (הלכות ק"ש פ"ג, הלכה יח). ובכת"י התימנים אין המשפט הזה. (10) כגון: "בידך אפקיד רוחי וגו' (תהלים לא, ו) וכך נאמר בברכות (ה). ובשבועות (טו): הוסיפו עוד פסוקים של רחמים, כגון: ה' מה רבו צרי וגו' (תהלים ג, ב), שרבי יהושע בן לוי היה קוראם לפני שנתו.

ג. כְּשֶׁעָשָׂה שְׁיִיקָץ בְּסוֹף שְׁנָתוֹ¹¹, מְבָרֵךְ וְהוּא עַל מִטָּתוֹ כֵּן: "אֱלֹהֵי, נִשְׁמָה שְׁנָתָה בִּי טְהוֹרָה¹². אַתָּה בְּרָאתָהּ וְאַתָּה יִצְרָתָהּ וְאַתָּה נִפְחָתָהּ¹³ בִּי וְאַתָּה מְשַׁמְרָהּ בְּקֶרְבִּי¹⁴, וְאַתָּה עֲתִיד לְטַלָּהּ מִמֶּנִּי, וְאַתָּה עֲתִיד לְהַחְיֶיהָ בִּי לְעֵתִיד¹⁵ לְבּוֹא. כָּל זְמַן שֶׁהַנִּשְׁמָה תְּלוּיָהּ בְּקֶרְבִּי, מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵי, רְבוֹן כָּל הַמַּעֲשִׂים. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמַּחְזִיר נְשָׁמוֹת לְפָגְרִים¹⁶ מְתִים".

(11) שאין בדעתו לישון עוד, פרט למתעורר באמצע שנתו. (12) וכמאמרם ז"ל (שבת קנב): והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה (קהלת יב, ז) - "נתנה לו, כמו שנתנה לך מה הוא נתנה לך בטהרה, אף אתה החזירה לו בטהרה". ונוסח רבינו הוא כגירסת התלמוד (ברכות ס:). והנוסח הרווח: "טהורה היא", מוטעה, כי איך יאמר אדם חוטא על נשמתו שהיא טהורה? וכן החליט החיד"א (קשר גודל ס"ה): אין אומרים "טהורה היא" - אלא: טהורה. (13) כנגד ג' לשונות שבבריאת האדם: ויברא אלהים את האדם (בראשית א, כז); וייצר ה' אלהים את האדם (שם ב, ז); ויפח באפיו נשמת חיים (שם). (14) שלא תצא לפני זמנה. (15) בעת תחיית המתים, ככתוב: ונתתי רוחי בכם וחייתם (יחזקאל ל, יד). (16) גופות בני אדם או בעלי-חיים כשהם מתים (מלכים-ב יט, לה). וכאן כינוי לישנים, כמאמרם ז"ל: "שינה - אחד ממששים למיתה" (ברכות נז:). וסיום ברכה זה סובל ב' פירושים: האחד - הודאה על היקיצה מן השינה;

וחלולים - שם מספר רבים מן היחיד חלול על משקל כרוב, זבול ("עבודת ישראל"). (31) מן הנקבים הפתוחים. (32) מן האברים החלולים. (33) הכוונה ליציאה שהיא רפואת כל הגוף (רש"י לברכות ס:). (34) כשאדם עושה נאד, אפילו יש בו נקב אחד מלא מחט, הרוח יוצאת מתוכו ואין היין נשמר בתוכו; והקב"ה ברא באדם נקבים רבים, ואף-על-פי-כן הרוח בתוכו כל ימי חייו, וזוהי פליאה וחכמה (על-פי מדרש ב"ר פ"א).

- 11 ו. פִּשְׁחוּגֵר חֲגוּרוֹ, מִבְּרֶךְ "אוֹזֵר יִשְׂרָאֵל" ³⁵ בְּגִבּוֹרָה.
- 12 בְּשִׁלּוּבֶשׁ נִעְלִי, מִבְּרֶךְ "שְׁעִשִּׁית" ³⁶ לִי כָּל צָרָכִי ³⁷.
- 13 בְּשִׁמְהֶלֶךְ לְצֵאת לִדְרֶךְ, מִבְּרֶךְ "הַמְכִּין מִצְעָדִי
- 14 גִּבּוֹר" ³⁸. וּמִבְּרֶךְ אֲדָם בְּכָל יוֹם: "בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ
- 15 אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שְׁלֹא עָשִׂי גִּיּוֹ" ³⁹; "בְּרוּךְ
- 16 אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שְׁלֹא עָשִׂי אִשָּׁה" ⁴⁰;
- 17 "בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שְׁלֹא עָשִׂי
- 18 עֶבֶד" ⁴¹.

(35) כי על ידי האזור החגור במתניו, יוכל האדם להתנועע ביתר כח וגבורה, ככתוב (איוב לח, ג): אור נא כגבר חליצך. (36) כנוסח כת"י התימנים. וכן הנוסח בתלמוד (ברכות ס:): ששם המקור לברכות אלו. ונוסח אחר: "שעשית". (37) שכל זמן שהוא יתף אינו יכול לצאת ולעשות צרכיו ועסקיו (אבודרהם). (38) ע"פ הכתוב (תהלים לז, כג): שאינו מחוייב אלא בשבע מצוות של בני נח בלבד. (40) שאינה מחוייבת במצוות-עשה שהוזמן גרמן. "והטעם שנפטרו הנשים ממצוות-עשה שהוזמן גרמן - יאמר אבודרהם - לפי שהאשה משועבדת לבעלה לעשות צרכיו ומצוותיו; ואם היתה מחוייבת במצוות-עשה שהוזמן גרמא, אפשר שבשעה שהיא עושה את המצוה, יצוה עליה בעלה לעשות מצותו - ומה עליה לעשות אז? לפיכך פטרה הבורא ממצוותיו, כדי להיות לה שלום עם בעלה. שכן מצינו, שהשם הגדול הנכתב בקדושה ובטהרה נמחה על המים, כדי להטיל שלום בין אשה לבעלה". (41) שגם הוא פטור מכל מצוות-עשה שהוזמן גורם אותן, ומזולזל הוא ביותר: שאין לו זכות אבות, וגם אסור לו לבוא בקהל. ואלה שלש ברכות האחרונות מקורן במסכת מנחות (מג:). ונתקנו ברכות אלו בדרך שלילה ולא בדרך חיוב כגון: "שעשני ישראל", "שעשני איש" וכיוצא בהם - לפי שאמרו חכמינו ז"ל: "נמנו וגמרו: שנח לו לאדם שלא נברא משנברא" (עירובין יג:). אם כן תהיה הכוונה בברכות אלו: מי יתן שלא עשני כל עיקר, ועכשיו שעשני - אברך את ה' שלא עשני גוי וכו' ("לבוש"). וראה בב"ח (סימן מז, סעיף ז). וראוי להעיר, שסדר ברכות אלו ב'טור' (סימן מו) הוא: גוי, עבד, אשה; וכן השכל מחייב שבתחילה הוא מברך על הגרוע יותר, ואחר-כך על העבד שהוא עדיף מגוי, ולבסוף הוא מברך "שלא עשני אשה" מפני שהיא חשובה מהעבד. ורבינו נמשך אחר גירסת התלמוד במנחות (מג:). ואולי: מפני שהאשה לא תבוא לתרי"ג מצוות לעולם, בעוד שהעבד אם רק ישתחרר ויהא לבן חורין יושלם להיות כבן ישראל לכל דבריו ("מעשה רוקח"). ומעניין שבכת"י התימנים נזכר עבד לפני אשה.

היד? וה"מגן אברהם" באו"ח (סימן מ"ו ס"ק א) אומר שנוגע בענינו על-ידי מפת, וזה מותר. (20) מלשון הכתוב (תהלים קמו, יח). וכדאי להעיר, שבתלמוד שלנו (ברכות ס:): כתוב כן: "כשפותח עיניו יאמר... פוקח עורים", אלא שגירסת רבינו היא כגירסת הרי"ף (שם). (21) בגלל הנעת אבריו שהיו אסורים במשך הלילה. (22) מלשון הכתוב (תהלים קלו, ו), והיא הבעת שבח לה' ששטח הארץ על פני המים, היפך הטבע, שהרי לפי טבע היסודות המים מקיפים את הארץ; אבל ה' רצה שהבריות יהלכו בארץ, הפך את הטבע והשקיע את הארץ (לבוש). (23) (תהלים קמו, ח) כי בהיות האדם במיתתו קומתו כפופה. (24) אף-על-פי שאמרו חכמינו ז"ל (ברכות לג:): "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים" ואין איפוא מקום לתפילה: "ואל ישלוט בי יצר הרע", שהרי אין זה תלוי אלא בו בעצמו? בכל זאת ראוי לו לאדם לבקש מה' שיסיר ממנו כל המונעים המעכבים אותו לעבוד אותו ("עבודת ישראל"). (25) על-פי לשון הכתוב (ישעיה סג, ז): חסדי ה'... רוב טוב. ואחד מאלה החסדים הוא: שהקב"ה העביר שנתו מענינו וחיידש כוחותיו, וכמו שדרשו במדרש תהלים פרק כ"ה על הפסוק חדשים לבקרים (איכה ג, כג): "אדם מפקיד בכל ערב נשמתו ביד הקב"ה עייפה מעבודה קשה כל היום, והקב"ה מחזירה לו חדשה ורגועה".

- 1 ה. וְכַל זְמַן שִׁינְנָס לְבֵית-הַפֶּסֶא, אוֹמֵר קִדְם שִׁינְנָס:
- 2 "הַתְּפִדוּ מִכְּבָדִים" ²⁶, קִדְוִשִׁים, מְשַׁרְתִּי עֲלִיּוֹן. עֲזֻרוֹנִי
- 3 עֲזֻרוֹנִי, שְׁמֻרוֹנִי שְׁמֻרוֹנִי ²⁷, הַמְתִּינוּ לִי עַד שְׁאִנְנָס
- 4 וְאֵצָא, שְׁזֶה דְרֶכֶן שֶׁל בְּנֵי-אָדָם" ²⁸. וְאַחֵר שִׁינְנָס
- 5 מִבְּרֶךְ: "בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר
- 6 יִצֵּר אֶת הָאָדָם בְּחֻמָּה, וּבָרָא בּוֹ נְקָבִים וְנָקָבִים" ²⁹
- 7 חֲלֹלִים חֲלֹלִים" ³⁰. גְּלוֹי וְיִדּוּעַ לִפְנֵי כֶסֶא כְבוֹדְךָ,
- 8 שְׁאֵם יִסְתֵּם אֶחָד מֵהֶם" ³¹ אוֹ אִם יִפְתַּח אֶחָד מֵהֶם" ³²,
- 9 אִי אֶפְשָׁר לְהַתְקִים אֶפְלוֹ שְׁעָה אֶחָת. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ,
- 10 רּוֹפֵא כָּל בָּשָׂר" ³³ וּמַפְלִיא לַעֲשׂוֹת" ³⁴.

(26) למלאכים המלוים אותו, כמו שכתוב (תהלים צא, יב): כי מלאכיו יצוה לך וגו' - הוא אומר כן (רש"י ברכות ס:). ואומר להם: התכבדו - שאל יתבזו ויכנסו אתו לבית הכסא אלא ישמרו על כבודם וישארו מבחוץ (פרישה לאו"ח סימן ג). (27) מן המזיקים המצויים במקום הטינופת (שם). (28) כלומר תחכו בחוץ ואל יהי זה לכם לטורח, כי כן דרך בני האדם ואין אני פושע בהליכתי (שם), וכל נוסח בקשה זו במסכת ברכות (ס:). וכבר העיר הרב דוד אבודרהם, שאין לומר זה אלא לירא שמים וחסיד שהשכינה שורה עליו, אבל איש אחר לא, מפני שזה נראה כיהירות. ומטעם זה, אומר ה"בית יוסף" (או"ח סימן ג), נתבטלה אמירתו בדורות הללו. (29) כגון הפה החוטם וכו' וכפל אותם להורות על רבויים. (30) כגון הלב והמעים שהם אברים חלולים, ולשון "בריאה" נופלת על האברים שהם חלולים, לא על החללים עצמם שבהם לא תיזדק לשון בריאה, שהרי אין בהם ממש. ואף-על-פי שגירסת התלמוד שלפנינו: חללים, (ראה ברכות ס:), נמשך רבינו אחרי הרי"ף שם הגורס: חלולים. וכן הגירסא בברכות כד: (ב"י לאו"ח סימן ו).

כראוי, תקנו שידרור בבית-הכנסת, ויענו אמן אחריהן ויצאו ידי חובתן ('טור' אור"ח סימן מו). והגאונים: רב נטרונאי רב עמרם (הובאו דבריהם ב'בית יוסף' שם) נימקו שיש לברך אפילו כשלא נתחייב בעצמו - כי לא על עצמו בלבד הוא מברך אלא על כל העולם הוא מברך את ה' שעשה כל הטובות והחסדים תמיד לכל. וכן אין להקפיד על זה שמברך אחר זמן עשייתו, כי כלל זה לא נאמר אלא בברכות המצוות, כגון: תקיעת שופר, או נטילת לולב וכדומה, שיש לברך קודם לעשייתו; אבל בברכות הודאה ושבח יכול לברך אפילו אחר עבור זמן - כי תמיד ראוי להודות לו.

- י. המְשַׁפֵּים לְקֶרֶב בְּתוֹרָה קִדְּשׁוּ שְׂקִירָא קְרִיאַת-
שְׁמֵעַ⁴⁶ - בֵּין קְרָא בְּתוֹרָה שְׂפָכְתָּב, בֵּין קְרָא בְּתוֹרָה
שְׂפָעֵל-פֶּה - נוֹטֵל יָדָיו תַּחֲלָה וּמִבְּרֹךְ שְׁלֹשׁ בְּרָכוֹת,
וְאַחֲרֵיכֵן קוֹרֵא. וְאָלוּ הֵן: "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה"; "וְהָעֶרֶב נָא"⁴⁷ יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֵת
דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ וּבְפִיפּוֹת עַמְּךָ כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל,
וְנִהְיָ אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ⁴⁸ וְצִאֲצֵאֵי עַמְּךָ יוֹדְעֵי שְׁמִיךָ⁴⁹
וְעוֹסְקֵי תוֹרָתְךָ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְּלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ
יִשְׂרָאֵל"⁵⁰. "בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מְלַךְ הָעוֹלָם,
אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֵת תּוֹרָתוֹ.
בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה".

~ נקודות משיחות קודש ~

"אשר קדשנו במצוותיו וציונו על דברי תורה".

בגמרא (ברכות כא, א.) ישנו לימוד מיוחד לברכת התורה, שנאמר "כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלוקינו". ומזה שלא נכלל החיוב לברכה זו במה שמברכין על כל המצוות, הוא מפני החילוק המהותי שביניהם.

בכל המצוות, הברכה היא הודאה לקב"ה על שקידש אותנו במצוותיו, אבל ברכת התורה היא על עצם לימוד התורה, והיא כברכת הנהיגין ממש.

(על"פ לקו"ש כרך י"ד עמוד 148)

46) אבל אחרי שקרא קריאת-שמע עם ברכותיה - אינו צריך לברך, שכבר נפטר בברכת "אהבה רבה", שיש בה מעין ברכות התורה: "ותן בלבנו... ללמוד... ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך" (ברכות יא:). 47) כגירסת דפוס ונציה ש"י ("מעשה רוקח"). ובדפוסים אחרים: "והערב", ואין זה מדויק, שברכה זו נפרדת היא ואינה שייכת לשלפניה, ורק אלה שסוברים שזו המשכה של הברכה שלפניה גורסים "והערב" (ראה 'תוספות' לברכות מו.). הערב - המתק. 48) יוצאי חלצינו, ככתוב (ישעיה מח, יט): וצאצאי מעיך. 49) על שם הכתוב: כי כולם ידעו אותי (ירמיה לא, לג). כלומר: שנכיר גדולתך בכל פעולותיך. 50) כנוסח דפוס וונציה ש"י, וכן היה הנוסח לפני "הגהות מיימוניות", כמבואר לפנינו. ונוסח אחר: "המלמד תורה לעמו ישראל". וראה במוספנו "תשובות רבינו". ואנו נוהגים לחתום המלמד תורה וכו' כגירסת התלמוד (ברכות יא:) וברי"ף שם.

- ז. שְׁמוֹנֵה-עֶשְׂרֵה בְּרָכוֹת אֵלוּ אֵין לָהֶם סֵדֶר⁴², אֵלֹא
מִבְּרֹךְ כָּל אַחַת מֵהֶן עַל דְּבַר שְׁהַבְרָכָה בְּשִׁבְלֹו
בְּשַׁעְתּוֹ. בִּיצֵד? הֲרִי שְׁהִגֵּר חֲגוּרֹו וְהוּא עַל מִשְׁתּוֹ,
מִבְּרֹךְ "אוֹזֵר יִשְׂרָאֵל בְּגִבּוֹרָה"; שְׁמַע קוֹל
הַתְּרַנְגּוּל⁴³, מִבְּרֹךְ "הַנוֹתֵן לְשִׁכּוֹי בִּינָה". וְכָל בְּרָכָה
מֵהֶן שְׁלֹא נִתְחַיֵּב בָּהּ - אֵינוּ מִבְּרֹךְ אוֹתָהּ.

42) שיתחייב לאמרן בהמשך אחד על פי הסדר. 43) ודעת ה'תוספות' (ברכות ס:) שאפילו לא שמע קריאת התרנגול - מברך, שאין ברכה זו אלא על הנאת האורה שהתרנגול מבחין והוא נהנה מן האורה. ולא הוזכרה בתלמוד "שמייעת קול התרנגול", אלא להוציא מי שנמצא במדבר שאין שם תרנגול כלל, או את החרש שאינו שומע כלל ("הגהות מיימוניות"). ומניין שמונה-עשרה ברכות אלו, הוא בצירוף "ברכת המפיל" שאדם מברך לפני שנתו בלילה שנתבארה לעיל (ה"א). כן ראוי להעיר, שברכת יהי רצון וכו' המבוארת לעיל (הלכה ד) אינה ברכה מיוחדת לעצמה, אלא המשכה של הברכה הקודמת - ברכת המעביר חבלי שינה - והיא נחתמת ב"גומל חסדים טובים". ואנו נוהגים לומר "ויהי רצון" להורות שזה המשך הברכה הקודמת. וכן היא נוסחת הגמרא (ברכות ס:), אשר על כן אין לענות אמן אחר "המעביר שינה" וכו' שאינה סוף ברכה. וכך נפסק להלכה ב'טור' אורח-חיים (סימן מו).

- ח. בִּיצֵד? לֵן בְּכִסּוּתוֹ - אֵינוּ מִבְּרֹךְ כְּשֶׁעוֹמֵד
מִלְּבִישׁ עֲרוּמִים; הַלֵּן יַחַף - אֵינוּ מִבְּרֹךְ "שְׁעִשִּׁית
לִי כָּל עֲרִפִּי". בְּיוֹם-הַכִּפּוּרִים וּבִתְשַׁעָּה בָּאָב, שְׁאֵין
שָׁם רְחִיצָה - אֵינוּ מִבְּרֹךְ "עַל נְטִילַת יָדַיִם", וְלֹא
הַמְעַבֵּיר חֲבָלֵי שִׁנָּה⁴⁴; אִם לֹא נִכְנס לְבֵית-הַכֶּסֶּא
- אֵינוּ מִבְּרֹךְ "אֲשֶׁר יֵצֵר אֵת הָאָדָם"; וְכֵן שְׁאֵר
בְּרָכוֹת אֵלוּ.

44) שאינו אומרה אלא אחרי שרחץ פניו, כמבואר לעיל (הלכה ד). רבינו נאמן לשיטתו בהלכות "שביתת עשור" (פרק ג, ה"ב) שאין נטילת ידיים ביום הכיפורים בבוקר, אלא-אם-כן נתלכלכו ידיו בטיט וכדומה. אבל שאר הפוסקים והראב"ד בראשם סוברים: שנוטל אדם ידיו ביום הכיפורים בבוקר, משום רוח רעה השורה עליהן והרי הן כמלוכלכות בטיט; ולדבריהם יש מקום לברכות אלו אף ביום הכיפורים (הגהות מיימוניות).

- ט. נִהְיָ הָעָם בָּרֵב עֲרִינוּ לְבָרֵךְ בְּרָכוֹת אֵלוּ זֹו אַחֵר
זֹו בְּבֵית-הַכְּנָסָת, בֵּין נִתְחַיֵּבוּ בָּהּ, בֵּין לֹא נִתְחַיֵּבוּ
בָּהּ - וְטַעוֹת הוּא, וְאֵין רְאוּי לַעֲשׂוֹת כֵּן, וְלֹא יִבְרָךְ
בְּרָכָה אֵלֹא-אִם-כֵּן נִתְחַיֵּב בָּהּ⁴⁵.

45) לפי פירוש הכסף-משנה בדעת רבינו, שתי טעויות טועה העם: אחד - שמברך אחר זמן עשייתם (שהרי רוחץ פניו בביתו, ולאחר זמן הוא מברך בבית-הכנסת על נטילת ידיים); שנית - שאין לברך ברכה אלא-אם-כן נתחייב בה. אבל כבר פשט המנהג לסדר כל הברכות זו אחר זו בבית הכנסת, מפני שרבים מעמי הארצות אינם יודעים לברך

1 יא. כָּל יוֹם חַיֵּב אָדָם לְבָרֵךְ שְׁלֹשׁ בְּרָכוֹת אֵלּוּ, וְאַחֲרֵיכֵן קוֹרֵא מַעֲט מִדְּבַר־תּוֹרָה⁵¹. וְנִהְיָ הָעַם
2 לְקִרְא בְּרַפְת פְּנֵינִים⁵²; וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שְׁקוּרִין: "צו
3 אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל"⁵³; וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שְׁקוּרִין שְׁתִּיחֶה.
4 וְקוּרִין פְּרָקִים⁵⁴ אוֹ הֶלְכוֹת⁵⁵ מִן הַמִּשְׁנָה וּמִן
5 הַבְּרִיתוֹת⁵⁶.

19 יד. חַיֵּב אָדָם לְבָרֵךְ מֵאָה בְּרָכוֹת בֵּין הַיּוֹם וְהַלֵּילָה⁶⁴.
20 וְיֵמֶה הֵן מֵאָה בְּרָכוֹת אֵלּוּ? עֲשָׂרִים וְשֹׁלֹשׁ בְּרָכוֹת
21 שְׁמִינִי בְּפֶרֶק זֶה; וְשִׁבְעַת בְּרָכוֹת שֶׁל קְרִיאַת־שְׁמַע
22 שֶׁל שְׁחִירַת וְעֶרְבִית, לְפָנֶיהָ וְאַחֲרֶיהָ⁶⁵; וְכִשְׁמֹעַטָּף
23 בְּצִיצִית, מְבָרֵךְ: "בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם,
24 אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַעֲטֹף בְּצִיצִית";
25 וְכִשְׁלֹבֵשׁ תַּפְלִין, מְבָרֵךְ: "בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ
26 מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַנִּיחַ
27 תַּפְלִין"; וְשֹׁלֵשׁ תַּפְלוֹת, שֶׁכָּכֵל תַּפְלָה מִזֶּה שְׁמוֹנֶה־
28 עֶשְׂרֵה בְּרָכוֹת - הָרִי שְׁמוֹנִים וְשֹׁשׁ בְּרָכוֹת; וְכִשְׁהוֹא
29 אוֹכֵל שְׁתֵּי סְעוּדוֹת שֶׁל יוֹם וְהַלֵּילָה, מְבָרֵךְ אַרְבַּע־
30 עֶשְׂרֵה בְּרָכוֹת - שִׁבְעַת בְּכָל סְעוּדָה: אַחַת כְּשִׁיטֵל יָדָיו
31 תַּחֲלָה, וְעַל הַמְּזוֹן אַחַת בְּתַחֲלָה⁶⁶ וְשֹׁלֵשׁ בְּסוֹף⁶⁷,
32 וְעַל הַיַּיִן⁶⁸ לְפָנָיו וְאַחֲרָיו⁶⁹ - הָרִי שִׁבְעַת בְּרָכוֹת. הָרִי
33 מֵאָה בְּרָכוֹת בֵּין הַכֹּל.

64 מנחות מג, ע"ב: "היה רבי מאיר אומר: חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום, שנאמר (דברים י, יב): ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך וכו' ופירש רש"י: אל תקרא "מה" אלא "מאה". וראה ב'תוספות' שם. וב'טור' או"ח (סימן מו) מובא בשם רב נטרונאי גאון, שדוד המלך תיקן מאה ברכות, דכתיב (שמואל-ב כג, א): הוקם על - "על" בגימטריא מאה (על פי מדרש במדבר רבה פרשת קרח). 65 שבשחר - מברך שתים לפניה ואחת לאחריה; ובערב - מברך שתים לפניה ושתים לאחריה, כמבואר לעיל (הלכות קריאת שמע פרק א, הלכה ה). 66 ברכת המוציא. 67 בברכת המזון שהן: הון את הכל, על הארץ ועל המזון, בונה ירושלים. 68 שאם יש לו יין מברך ברכת המזון על הכוס. 69 ברכה אחרונה שהיא מעין שלש, ראה לקמן הלכות ברכות (פרק ח, הלכה ט"ו).

34 טו. בְּזִמְנֵי הַזֶּה, שֶׁתִּקְנוּ בְּרַפְת הָאֲפִיקוֹרוֹסִין
35 בְּתַפְלָה⁷⁰, וְהוֹסִיפוּ 'הַטוֹב וְהַמְּטִיב' בְּבְרַפְת־הַמְּזוֹן⁷¹
36 - נִמְצְאוּ חֻמֹּשׁ⁷² בְּרָכוֹת יִתְרוֹת. בְּשִׁבְתוֹת וְיָמִים
37 טוֹבִים, שֶׁהַתַּפְלָה שִׁבְעַת בְּרָכוֹת, וְכֵן אִם לֹא נִתְחַיֵּב
38 בְּשֹׁאֵר הַיָּמִים בְּכָל הַבְּרָכוֹת הָאֵלּוּ, כְּגוֹן שֶׁלֹּא יֵשֶׁן
39 כָּל הַלֵּילָה, וְלֹא הִתִּיר חֲגוּרוֹ, וְלֹא נִכְנס לְבֵית־הַפֶּסֶס
40 וְכִיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ - צְרִיךְ לְהִשְׁלִים מֵאָה בְּרָכוֹת מִן
41 הַפְּרוֹת⁷³.

70 ראה לעיל (פ"ב, ה"א). 71 ראה לקמן הלכות ברכות (פרק ב, ה"א). 72 שתים בברכת המזון, לשתי סעודות היום, ושלש בשלש תפילות היום. 73 מנחות מג, ע"ב.

7 יב. וְשִׁבְחוּ חֻכְמִים⁵⁷ לְמִי שְׁקוּרָא זְמִירוֹת מִסְפָּר
8 תְּהִלִּים בְּכָל יוֹם וְיוֹם, מִ'תְּהִלָּה לְיְיָ⁵⁸ עַד סוֹף
9 הַסְפָּר⁵⁹. וְכִבְר נִהְיָ לְקִרוֹת פְּסוּקִים לְפָנֶיהָ⁶⁰
10 וְלֹאֲחֲרֶיהָ⁶¹. וְתִקְנוּ בְּרַכָּה לְפָנֶי הַזְּמִירוֹת, וְהִיא
11 'בְּרוּךְ שְׁאֲמַר', וְכִבְרָה לְאַחֲרֶיהָ, וְהוּא 'יִשְׁתַּבַּח'⁶².
12 וְאַחֲרֵיכֵן מְבָרֵךְ עַל קְרִיאַת־שְׁמַע וְקוֹרֵא קְרִיאַת־
13 שְׁמַע.

57 שבת קיח, ע"ב: אמר ר' יוסי יהא חלקי מגומרי הלל בכל יום... והסיקו שם של"פסוקי דזמרה" התכוין. 58 פרק קמח. 59 ע"פ הרי"ף (ברכות פ"ה). 60 כגון: יהי כבוד ה' לעולם וכו'. 61 כגון: ברוך ה' לעולם אמן ואמן וכו'. 62 ברכות אלו הוזכרו ברי"ף (שם). ולדעת בעל "אור זרוע" ועוד - ברכה זו אנשי כנסת הגדולה תקנוה. וב'הגהות מיימוניות' מובא בשם הירושלמי: "המספר בין 'ישתבח' ל'יוצר אור' - עבירה היא בידו, וחזור עליה ממערכי המלחמה". ורבינו יונה בברכות (פ"ה) מעיד שראה במדרש כן. ובספר "אבודרהם" מביא בברכת "ישתבח" מדרש האומר על הפסוק: מי האיש הירא ורך הלבב וגו': זה המפסיק בין ברוך שאמר עד סוף התפילה - הרי מבואר שחכמי התלמוד הזכירו ברכות אלו, ובריי"ף לברכות (שם) מפורש: ותקינו רבנן לומר ברכה לפנייהם וכו'. וכן נזכרת ברכה זו בזוהר (פרשת ויקהל רסו:) בתקונא תניינא וכו' (מעשה רוקח).

14 יג. יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנִּהְיָ בֵּהֶן לְקִרוֹת בְּכָל יוֹם, אַחֵר
15 שֶׁמְבָרְכִין 'יִשְׁתַּבַּח'⁶³, שִׁירַת הַיָּם, וְאַחֲרֵיכֵן מְבָרְכִין
16 עַל 'שְׁמַע'. וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שְׁקוּרִין שִׁירַת 'הָאֲזִינוּ'.

שיעורי רמב"ם ג' פרכים ליום - יום רביעי כ"ז תמוז - ספר אהבה - הלכות תפילה קכה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 "וב'הגהות מיימוניות" כתוב: שהברכות שמברכים העולים לתורה כל אחד, שתי ברכות בקריאת שחרית, וכן בקריאת מנחה, וכן ברכות המפטיר שהן ז' ברכות - עולות לחשבון לשומעיהם, לפיכך נכון הוא לברך בקול רם, כדי שישמעו ויכונו לצאת. כן ראוי להוסיף שבע ברכות שבתפלת מוסף לשבת. וגם ברכת "מגן אבות" שבליל שבת. וב'בית יוסף' או"ח (סימן מו) הוסיף עוד שבע ברכות שבסעודה שלישית לשבת, באופן שיש כבר יותר ממאה אפילו בשבת.

1 טז. ביצד? אוכל מעט ירק, ומברך לפניו ולאחריו;
2 וחזר ואוכל מפרי זה ומברך⁷⁴ לפניו ולאחריו⁷⁵;
3 ומונה כל הברכות, עד שמשלים מאה בכל יום.

4 יז. סדר תפלות כך הוא: בשחר משלים אדם ומברך
5 ברכות אלו, וקורא הזמירות⁷⁶ ומברך לפנייהם
6 ולאחריהם; וקורא אחר-כך 'שמע' ומברך לפנייה
7 ולאחריה, ומדלג קדשה מן הברכה ראשונה
8 שלפניה, שאין היחיד אומר קדשה⁷⁷; וכשהוא
9 חותם 'גאל ישראל', מיד יעמוד, כדי שישמך גאלה⁷⁸
10 לתפלה, ומתפלל מעמד, כמו שאמרנו⁷⁹;
11 וכשישלים, ישב ויפל על פניו, ומתחנן, ומגביה
12 ראשו ומתחנן מעט, והוא יושב, בדברי תחנונים⁸⁰;
13 ואחר-כך יקרא 'תהלה לדוד'⁸¹ (מישב); ויתחנן כפי
14 כחו, ויפטר למעשיו.

15 יח. ובתפלת המנחה, מתחיל לקרא 'תהלה לדוד'
16 מישב; ואחר-כך עומד ומתפלל תפלת המנחה;
17 וכשישלים, נופל על פניו ומתחנן, ומגביה ראשו
18 ויתחנן כפי כחו, ויפטר למעשיו. ובתפלת הערב
19 קורא קריאת-שמע ומברך לפנייה ולאחריה, וסומך
20 גאלה לתפלה, ומתפלל מעמד; וכשישלים, ישב⁸²
21 מעט ויפטר. והמתחנן אחר תפלת ערבית - הרי זה
22 משבח⁸³. ואף-על-פי שמברך 'השכיבנו' אחר גאל
23 ישראל, אינה הפסק בין גאלה לתפלה, והרי
24 שתייהן כברכה אחת ארפה⁸⁴.

1 (74) כשלא היה בדעתו לאכול עוד ידובר כאן. כי אם בתחילה היה בדעתו לאכול בשעה זו מאותו הפרי - אסור לו לברך ברכה בשניה, שהרי זו ברכה לבטלה (לחם-משנה). (75) ברכת "בורא נפשות רבות". ראה לקמן הלכות ברכות (פ"ח, ה"א).

יום רביעי כ"ז תמוז ה'תשפ"א

פרק שמיני

1 (שצריך אדם לשתף עצמו עם הציבור בתפלתו; בית המדרש ובית הכנסת מי מהם גדול יותר; את מי מוציא השליח-ציבור ידי חובתו, את מי ממנים להיות שליח ציבור.

25 א. תפלת הציבור נשמעת תמיד; ואפילו היו בהן
26 חוטאים², אין הקדוש-ברוך-הוא מואס בתפלתן של
27 רבים³. לפיכך צריך אדם לשתף עצמו עם הציבור;
28 ולא יתפלל ביחיד⁴, כל-זמן שיכול להתפלל עם
29 הציבור. ולעולם ישלים אדם⁵, ויעריב לבית-הכנסת,
30 שאין תפלתו נשמעת בכל עת⁶ אלא בבית-הכנסת.
31 וכל מי שישלול בית-הכנסת בעירו ואינו מתפלל בו
32 עם הציבור, נקרא שכן רע⁷.

2 (תענית דף ח עמוד א). (3) (ברכות ח). שנאמר (איוב פרק לו פסוק ה): הן אל כביר לא ימאס (תפילת רבים לא ימאס, רש"י). (4) אפילו כשהוא מתפלל בביתו ביחידות, יכול להתפלל בשעה שהציבור מתפללים, שנאמר: "ואני תפילתי לך ה' עת רצון" - הרי שיש עת שהיא של רצון, וזוהי עת תפילת הציבור (ברכות, שם). (5) לפי רמב"ם

1 (76) פסוקי דזמרה. (77) כמו ששנינו (מגילה כג.): "ונקדשתי בתוך בני ישראל - כל דבר שבקדושה לא יהא פחות מעשרה", ולפיכך כשמגיע ל'בשפה ברורה ובנעימה' מדלג ומתחיל: לאל ברוך נעיונות יתנו. וכדברי רבינו מפורש ב'זוהר' שמות (דף קל"ב): הובא ב'בית יוסף' לאו"ח סימן נ"ט. וראוי להעיר, שב'ארחות חיים' מובא בשם רבי אברהם בנו של הרמב"ם, שחזר בו אביו מזה, והורה למעשה שהיחיד אומר קדושה זו (כסף-משנה). ורבינו בתשובתו (הובאת בחידושי הרמב"ם ל'מעשה רוקח' עמוד א) מנמק: שקדושת יוצר היא רק דרך סיפור: איך המלאכים מקדישים את השם, ומכיון שאין אנחנו המקדישים, אין זה בכלל: "דבר שבקדושה לא יהא פחות מעשרה". (78) ודוד רמזה בספר תהלים שנאמר (שם יט): ה' צורי וגואלי, וסמוך לזה: 'ענן ה' ביום צרה (שם כ, א) ובירושלי ברכות (פרק א, הלכה א) אמרו: "מי שאינו סומך גאולה לתפלה, למה הוא דומה? לאוהבו של מלך שבא ודפק על פתחו של מלך, יצא המלך ומצאו שהפליג (נתרחק) אף הוא הפליג" אלא יהיה אדם מתקרב להקב"ה אליו ומרצהו בתשבחות וקילוסים של יציאת מצרים והוא מתקרב אליו, ובעודו קרוב אליו יש לו לתבוע צרכיו (על-פי רש"י ברכות ד:). (79) לעיל (פ"ה, הלכה ב). (80) כגון:

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

קוראין בתורה ומברכין לפניך ולאחריה, ולא
מפטרין בנביאים, אלא בעשרה.²³

18) ראה בסמוך (הלכה ט"ז). 19) בני שלוש עשרה
שהביאו שתי שערות (מגילה דף כג עמוד ב). 20) פרט
לעבדים כנענים שאף על פי שחייבים במצוות כנשים, אינם
מצטרפים למניין (גיטין דף לח עמוד ב). 21) שגם הוא
מן המניין, הואיל וגם הוא בכלל תפילה. 22) שיש
אנשים, וכן אמרו במסכת סופרים (פרק י', הלכה ז): נאמר
(שופטים פרק ה פסוק ב) בפדע פרעות בישראל בהתנדב
עם ברכו ה', מכאן שאפילו שיש לא התפללו משלימים
עליהם לעשרה, שהרי יש כאן שש מלים עד ברכו, וכן
הדין: שרובו - ככולו, כמקובל בהרבה מקומות בתלמוד
(כסף משנה). 23) (מגילה דף כג עמוד ב).

ה. וכן לא יהיה אחד מברך ברכת שמוע' והכל
שומעים²⁵ ועוזין אחריו 'אמן', אלא בעשרה. וזה
הוא הנקרא 'פורס על שמוע'.²⁶ ואין אומרים קדיש
אלא בעשרה. ואין הפהנים נושאים ידיהם²⁷ אלא
בעשרה, והפהנים מן המניין²⁸. שכל עשרה מישראל
הם הנקראים עדה, שנאמר: "עד מתי לעדה הרעה
הזאת" וגו', והיו עשרה, שהרי יצאו יהושע וכלב²⁹.

~ נקודות משיחות קודש ~

"שכל עשרה מישראל הן הנקראין עדה, שנאמר עד מתי
לעדה".

צריך להבין, היאך יתכן שהמקור לתפילה במנין - ענין
שבקדושה - ילמד דווקא מעדת המרגלים, והלא המרגלים
היו בגדר מורדים בה' (כדברי כלב "אך בה' אל תמרודו
כו"), והרי ע"פ הלכה אין זה פשוט כלל לצרף "מורדים"
למנין עשרה. ולא עוד אלא שהלימוד מעדת המרגלים
משמש גם מקור למנין הסנהדרין, שבזה פשיטא שאין
בהם רשע כלל.

בתורת החסידות מבואר, שהמרגלים היו בדרגה נעלית
מאוד ולא רצו להפרד מדביקותם באלוקות על-ידי הכניסה
לארץ והעסק עם גשמיות העולם, אמנם עניין זה חייב
להתאים גם עם חלק ההלכה שבתורה.

ובהקדים: בפרק י' מהל' תשובה, מאריך הרמב"ם עד כמה
אסור לאדם שיאמר "הריני עושה מצוות התורה..." כדי
שקבל כל הברכות הכתובות בה או כדי שאזכה לחיי
העולם הבא... אין ראוי לעבוד על דרך זה, והעובד על דרך
זה הוא עובד מיראה ואינה מעלת הנביאים.

ובפרק ט' שלפנ"ז כתב "ומפני זה נתאו כל ישראל
נביאיהם וחכמיהם לימות המשיח... כו' כדי שיזכו לחיי
העולם הבא", ואין כתב בהלכה שלפנ"ז שאינה מעלת
הנביאים?

להלן בפרק י' ממשיך "העובד מאהבה... לא מפני דבר
בעולם... אלא עושה האמת מפני שהוא אמת, וסוף הטובה

כתב התימנים "ולא יתפלל יחיד". 6) אמר רבי יהושע בן
לוי, לעולם ישכים אדם לבית הכנסת, כדי שיזכה וימנה עם
עשרה הראשונים, שאפילו מאה באים אחריו, נותנים לו
שכר כנגד כולם (ברכות דף מ"ז עמוד ב). 7) אפילו
כשאין הציבור מתפללים בבית-הכנסת, מצוה ליחיד
להתפלל בבית הכנסת ששם התפילה נשמעת ביותר (ברכות
דף ו עמוד א). 8) שאם אמנם יש עת שתפילתו נשמעת
אפילו בביתו - וזוהי עת שהציבור מתפללים - אבל "בכל
עת" איננה נשמעת אלא בבית הכנסת. 9) (שם, דף ח
עמוד א).

ב. ומצוה לרויץ¹⁰ לבית-הכנסת, שנאמר: "ונדעה
נדרפה לדעת את יי". וכשיצא מבית-הכנסת, אל
פסיע פסיעה¹¹ גסה, אלא ילך מעט מעט. וכשיפגש
בבית-הכנסת, יפגש שעור שני פתחים¹² ואחר-כך
יתפלל, לקיים מה שנאמר: "לשמר מזוזות פתחיו".¹³

10) (שם, דף ו עמוד ב). 11) לפי שמראה בעצמו שעיוכו
בית הכנסת דומה עליו כמשא (רש"י, שם). 12) רוחב שני
פתחים שלא ישב סמוך לפתח, שנראה עליו עיוכו בית
הכנסת כמשא ויושב מזומן סמוך לפתח לצאת (שם דף ח
עמוד א), אבל אם יש לו מקום קבוע אצל הפתח - אין בכך
כלום, שהדבר ידוע שזה מקומו הקבוע (רבינו יונה, שם).
13) מזוזות ולא מזוזות; פתחי ולא פתחי - לימד על כניסה
לפנים בית הכנסת כשיעור שני פתחים (ירושלמי ברכות
פרק ה, הלכה א).

ג. בית-המדרש¹⁴ גדול מבית-הכנסת¹⁵. ויחכמים
גדולים, אף-על-פי שהיו להם בעירם פתי-כנסיות
הרבה, לא היו מתפללין אלא במקום שהיו עוסקין
שם בתורה¹⁶; והוא, שיתפלל שם תפלת הצבור¹⁷.

14) שמרביצים בו תורה ברבים. 15) שמיוחד לתפילה
בלבד (מגילה דף כז עמוד א). 16) (ברכות דף ח עמוד
א) "רב אמי ורב אסי אף על גב שהיו להם שלושה עשר
בתי כנסת בטבריה לא היו מתפללים אלא בבית מדרשם
שהיו עוסקים שם בתורה, הוא שאמר הכתוב (תהילים פרק
פו, פסוק ב): אוהב ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב "אוהב
ה' שערים המצוינים בהלכה, יותר מבתי כנסיות".
17) אבל אם אין בבית המדרש מניין עשרה, ילך לבית
הכנסת להתפלל בציבור ואל יחוש לביטול תורתו - כי "זמן
תפילה לחוד, וזמן תורה לחוד" (שבת דף י עמוד א). וכן
כתב הרא"ש בתשובותיו (כלל ד): "שתלמיד חכם צריך
לחוש שלא ילמדו אחרים ממנו ולא יחושו על התפילה
כלל, ונמצא בתי כנסיות בטלים; כי לא ידונו אותו לכף
זכות לומר שאינו בא בשביל לימודו.

ד. וכיצד היא תפלת הצבור? יהיה אחד מתפלל
קול רם והכל שומעים¹⁸. ואין עושין פן פפחות
מעשרה גדולים¹⁹ ובני-חורין²⁰, ושלח-צבור אחד
מהם²¹. ואפלו היו מקצתן שפכו התפללו ויצאו ידי
חובתן, משלימין להם לעשרה; והוא, שהיו רב²²
העשרה שלא התפללו. וכן אין אומרים קדישה, ולא

ואינם אומרים עימו, אלא שומעים ועונין אחריו אמן, אין עניית אמן מועלת להם, אלא כשמברכים בעשרה. ורבינו יונה (לברכות פרק ג) מפרש: פורס - מברך, כי הוא יברך הזבח (שמואל"א, פרק ט פסוק יג) מתרגם יונתן: ארי הוא יפרוס על נכסתא. (27) לברכת כהנים. (28) שהרי בית הכנסת שכולו כהנים - כולם עולים לדוכן ומברכים לאחיהם שבשדות (סוטה דף לח עמוד ב); ואם הם לבדם - מניין, כל שכן שמצטרפים למניין (כסף משנה). (29) שלא הוציאו דיבת הארץ רעה (מגילה דף כג עמוד ב). ושם ביארו יותר, נאמר: ונקדשתי בתוך בני ישראל (ויקרא פרק כב פסוק לב) ונאמר: היבדלו מתוך העדה הזאת (במדבר פרק טז פסוק כא) אנו דנים גזירה שווה "תוך תוך": מה להלן עשרה, שהרי אין עדה פחותה מעשרה, כמבואר - אף כאן עשרה. מכאן לכל דבר שבקדושה שלא יהא פחות מעשרה.

- 1 ו. וְכָל דָּבָר קִדְּשָׁה³⁰ לֹא יִהְיֶה אֶלָּא בְּתוֹךְ הָעֵדָה
- 2 מִיִּשְׂרָאֵל, שְׁנֵאמַר: "וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל".
- 3 וְכָל אֵלֹו הַדְּבָרִים, אִם הִתְחִילוּ בָהֶם בַּעֲשָׂרָה וְהִלְכוּ
- 4 מִקְצָתָם - אֶף-עַל-פִּי שְׁאִין וְשְׁאִין³¹ - יִגְמְרוּ
- 5 הַשְּׁאֵר³².

(30) כגון: ברכת הזימון בשם (שהמברך אומר "נברך אלוקינו"). ראה ברכות (פרק ז, משנה ג). (31) ועליהם נאמר (ישעיה פרק א פסוק כח): ועוובי ה' יכלו (ירושלמי מגילה פרק ד, הלכה ד). (32) כגון: שהתחילו לקרוא בתורה בעשרה ויצאו מקצתם - גומרים, והעולה לתורה מברך כאילו היו שם עשרה (ירושלמי, שם). וראה במוספנו "תשובות רבינו".

- 6 ז. וְצִרְיָה לְהִיּוֹת פֶּלֶם בְּמָקוֹם אֶחָד, וּשְׁלִיחַ-צִּבּוֹר
- 7 עִמָּהֶם בְּמָקוֹם אֶחָד. חֲצֵר קִטְנָה שְׁנִפְרָצָה בְּמִלּוּאָה
- 8 לְחֲצֵר גְּדוּלָּה³³, וְהָיוּ תִשְׁעָה בְּגְדוּלָּה וְיָחִיד בְּקִטְנָה
- 9 - מִצִּטְרִפִּין³⁴; תִּשְׁעָה בְּקִטְנָה וְיָחִיד בְּגְדוּלָּה - אֵין
- 10 מִצִּטְרִפִּין³⁵; צִבּוֹר בְּגְדוּלָּה וּשְׁלִיחַ-צִּבּוֹר בְּקִטְנָה -
- 11 יוֹצְאִין יְדֵי חוֹבְתָן³⁶; צִבּוֹר בְּקִטְנָה וּשְׁלִיחַ-צִּבּוֹר
- 12 בְּגְדוּלָּה - אֵין יוֹצְאִין יְדֵי חוֹבְתָן, שְׁהָרִי הוּא מְפַלֵּג
- 13 מֵהֶם וְאֵינוּ עִמָּהֶם בְּמָקוֹם אֶחָד; מִפְּנֵי שֵׁישׁ בְּגְדוּלָּה
- 14 פִּסִּין³⁷ מְפָאן וּמְפָאן³⁸, הָרִי הִיא כְּמוֹ מְפַלְגָת³⁹ מִן
- 15 הַקִּטְנָה, וְאֵין הַקִּטְנָה מְפַלְגָת מִן הַגְּדוּלָּה, אֶלָּא הָרִי
- 16 הִיא פְּקַרְרָן-זוּיָת שְׁלָה.

(33) והרי היא פתוחה כולה לחצר הגדולה, אבל אין החצר הגדולה פרוצה במלואה לקטנה מפני שחלקי קיר הגדולה העודפים מכאן ומכאן חוצים ביניהן. (34) כי הקטנה נגדרת אחרי הגדולה - והרי היא כזוית ממנה. (35) כי אין הרוב שבקטנה נמשך אחרי המיעוט שבגדולה למרות פריצת זו לזו (עירובין דף צב עמוד ב). (36) כי השליח ציבור יחיד הוא ונמשך אחרי הציבור. (37) מחיצות, קירות. (38) אבל אילו לא נשתיירו בקיר הגדולה פסים מכאן ומכאן - כגון שהקטנה והגדולה שוות ברוחבן - אז היו נידונות כחצר אחת ממש. (39) מורחקת ומבודדת. ואין הדברים

לבוא בגללה, ומעלה גדולה היא, והיא מעלת אברהם אבינו שקראו הקב"ה אוהבו לפי שלא עבד אלא מאהבה". ולכאורה גם כאן סותר את עצמו, כי בה"א כתב שהעבודה מיראה היא דרך עמי הארץ, ואינה מעלת החכמים והנביאים שמעלתם עבודה מאהבה, וכאן כתב על עבודה זו "שאין כל חכם זוכה לה".

והביאור בזה: מה שכתב בפ"ט "כדי שיזכו לחיי העוה"ב" אין פירושו כדי לקבל השכר של העולם הבא, אלא כדי להגיע להמשך העסק בתורה ומצוות באופן שהוא בעולם הבא, כי חיי העולם הבא אינם רק שכר על עסק התורה ומצוותיה אלא המשך עליה והתקרבות תמידית לשלימות הדביקות בה' שע"י התורה ומצוות.

וזוהי החילוק בין מה שכתב בתחילת פ"י "אל יאמר אדם הריני...כו' כדי שאקבל... או כדי שאזכה לחיי העוה"ב" כי כאן שולל עשיית מצוות התורה ככוונת קבלת שכר. אבל מה שכתב בפרק ט' ש"נתאו כל ישראל נביאיהם וחכמיהם.. כו' כדי שיזכו לחיי העולם הבא", אין כוונתו בתור פרס על עבודתם אלא לתכלית העבודה ושלימות האהבה והדביקות בה' לשגות בה תמיד שתיגרם על-ידי שירבו ויוסיפו תמיד בחכמה בימות המשיח.

אמנם ישנה דרגה נעלית יותר מדרגת החכמים והנביאים העובדים מאהבה, והיא מדרגתו של אברהם אבינו, כי כאשר העבודה היא מאהבה הרי עסק התורה והמצוות הוא לא התומצ"צ עצמם אלא שהם אמצעי להגיע להתקשרות ודביקות בקב"ה, אבל אע"ה היה בדרגה של "עושה את האמת מפני שהוא אמת", ואין כל מבוקש אחר בעבודתו, ועל כך כתב "ואין כל חכם זוכה לזה".

ומעתה יובן גם עניין המרגלים שהיו במעלה גדולה - עבודה מאהבה - ורצו להגיע לשלימות הדביקות בקב"ה, ומכלי-מקום הכניסה לארץ ישראל מביאה לדרגה נעלית יותר, והוא קיום ציווי ה' בלי שום מבוקש כלל, "עושה האמת מפני שהוא אמת".

על-פי-זה יובן גם מה היה עונשם של המרגלים, הרי לכאורה בסופו של דבר קיבלו את מבוקשם ולא נכנסו לארץ, אלא שעל-פי הנ"ל מובן שהכניסה לארץ כרוכה בהתעלות גדולה יותר ש"לא כל חכם זוכה לה", והגם שהיו במדרגה נעלית של עבודה מאהבה, לא זכו להגיע לדרגה של "עושה האמת מפני שהוא אמת".

(על-פי "לקו"ש חלק ז"ג עמוד 85)

(24) הברכות שלפני שמע. (25) והיודע לקרות עימו - קורא, כמבואר בסמוך (פרק ט, הלכה א). (26) האמור במסכת מגילה (פרק ד, משנה ג). פורס - הוא הפריסה וההצעה, מעין פריסת מפה, שהיא קודם קריאת שמע והן ברכות "יוצר, ואהבה" (מלשון רבינו בפירושו למשנה שם). והטעם שצריך עשרה, מפני שאלה היוצאים בקריאת החזן,

על כן שנאתיה (ירמיה פרק יב, פסוק ח) זה שלח ציבור שאינו הגון היורד לפני התיבה". (47) בתורה ובנביאים ובכתובים, וכן בקי בכל הברכות, שיהו הפסוקים של תפילה סדורים בפיו (תענית דף טז עמוד א). הדברים אמורים שם בעיקר לעניין שלח-ציבור בתפילת תענית ציבור, ומשם למד רבינו לתפילות יום-יום. (48) שהוא צעיר לימים (חולין דף כד עמוד ב). וכבר נשאל רבינו על אדם אחד שהגיע לגיל הארבעים ולא צמח לו זקן כלל, היכול להיות שלח-ציבור, אם לא? והשיב: לא נצריך צמיחת השער אלא למי שאפשר זה, אמנם זה הנזכר יהיה דינו כ"סריס חמה", או מי שאירע לו חולי שהפיל שער, שאין כוונתם בדין זה מציאות השער והיעדרו, כי אילו כן היה להם לומר: "מי שאין לו זקן..." אבל הכוונה על השלימות של הדעת אשר יגיע לה בעת עליית הזקן וצמיחתו, ולכן ראוי לו להיות שלח-ציבור בלי ספק ("תשובות הרמב"ם" פריימן סימן טו, עם קצת שינוי לשון לפי מקורות אחרים). (49) (מגילה דף כד עמוד א). וכדאי להעיר, שכל התנאים שמונה רבינו במינוי שלח-ציבור, אינם אלא בשלח-ציבור קבוע, כלשון התחלת ההלכה: אין מְמַנֵּין, במינוי שלח-ציבור קבוע ידובר כאן, אבל לעבור לפני התיבה דרך ארעי, אפילו רק הביא שתי שערות אחר י"ג שנה, הואיל ואיננו קטן, יכול הוא (לחם משנה).

יב. וכן העלג, כגון מי שקורא לא"ף עי"ן או לעי"ן א"ף, וכל מי שאינו יכול להוציא את האותיות בתקונן - אין מְמַנֵּין אותו שלח-ציבור.⁵⁰ והרב מְמַנֵּה אחד מתלמידיו להתפלל לפניו בצבור.⁵¹ הסומא פורס על שמע⁵² ונעשה שלח-ציבור.⁵³ אָבֵל מי שכתפיו מגלות - אף-על-פי שהוא פורס על שמע⁵⁴, אינו נעשה שלח-ציבור לתפלה,⁵⁵ עד שיהיה עטוף.⁵⁶

(50) (שם, דף כד עמוד ב) אין מורידין לפני התיבה לא אנשי בית שאן ולא אנשי בית חיפה... מפני שקוראין לאלפין עיניי ולעיניי אלפין (וכשמגיעים לברכת כהנים הם אומרים: יצר ה' פניו במקום יאר) ולשון קללה הוא, כי יש "פנים" המתפרשים לשון כעס, (רש"י שם). (51) אף על פי שבדרך כלל אין ממנין שלח-ציבור אלא גדול שבציבור וכו' כמבואר (לעיל הלכה י"א) בכל זאת יכול הרב למנות אחד מתלמידיו להתפלל לפניו בציבור, אף על פי שאין בו כל התנאים האמורים (כסף משנה). וכן יש להוכיח ממסכת ברכות (דף לג עמוד ב). (52) ומברך ברכת "יוצר המאורות" אף על פי שאינו רואה את אור השמש, כי סוף סוף נהנה גם הוא מהאור, כמאמרו של רבי יוסי (מגילה דף כד עמוד ב): "כל ימי הייתי מצטער על מקרא זה: והיית ממשש בצהריים, כאשר ימשש העיוור באפלה (דברים פרק כח, פסוק כט) וכי מה איכפת לו לעיוור בין אפילה לאורה? עד שבה מעשה לידי: פעם אחת הייתי מהלך באישון לילה וראיתי סומא שהיה מהלך בדרך ואבוקה בידו. אמרתי לו: בני, אבוקה זו למה לך? אמר לי: כל זמן שאבוקה בידו, בני אדם רואים אותי ומצילים אותי מן הפתחים ומן הקוצים". (53) לתפילה, אמנם במשנה שם (מגילה פרק ד,

אמורים אלא לעניין צירוף עשרה, אבל לעניין עניית קדושה וברכו יכול כל יחיד הנמצא מחוץ לבית הכנסת לענות, אף על פי שאין דבר שבקדושה פחות מעשרה, והרי הוא בכלל ציבור שבפנים, כדברי רבי יהושע בן לוי (פסחים דף פה עמוד ב): "אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים". וראה בתוספות לעירובין (דף צב עמוד ב) דיבור המתחיל: "תשעה בגדולה".

ח. וכן אם היתה צוֹאָה בגְדוּלָה, אָסוּר לְהִתְפַּלֵּל וְלִקְרוֹת קְרִיאַת-שְׁמַע בְּקִטְנָה⁴⁰; הִיתָה צוֹאָה בְּקִטְנָה, מִתֵּר לְהִתְפַּלֵּל וְלִקְרוֹת קְרִיאַת-שְׁמַע בְּגְדוּלָה, אִם לֹא הָיָה שָׁם רֵיחַ רַע, מִפְּנֵי שֶׁהִיא מְפֻלָּגָה מִמֶּנָּה.⁴¹

(40) שאין הקטנה מופלגת מהגדולה, ואנו רואים הצוואה כאילו היא בקטנה. (41) (עירובין, שם) ואף על פי שאנשי הגדולה רואים את הצוואה שבחצר הקטנה אין היא אוסרת עליהם, הואיל וברשות אחרת היא, הרי היא כצוואה המונחת מאחורי מחיצה של זכוכית, שאף על פי שרואה אותה, מותר לקרות כנגדה כמבואר לעיל (הלכות קריאת שמע פרק ג, הלכה י) מפני שהרשויות חלוקות (כסף משנה).

ט. שְׁלִיחַ-צִבּוּר מוֹצִיא אֶת הָרִבִּים יְדֵי חוֹבְתָן. פִּיצֵד? בְּשָׁעָה שֶׁהוּא מִתְפַּלֵּל וְהֵם שׁוֹמְעִין וְעוֹנִין אָמֵן אַחֵר כָּל בִּרְכָה וּבִרְכָה - הֲרִי הֵן מִתְפַּלְלִין. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁאֵינִי יוֹדֵעַ לְהִתְפַּלֵּל; אָבֵל הַיּוֹדֵעַ אֵינוֹ יוֹצֵא יְדֵי חוֹבְתוֹ, אֲלֹא בְּתַפְלַת עֲצָמָו.⁴²

(42) (ראש השנה דף לר עמוד ב) והש"ך אינו חוזר על התפילה בקול, אלא כדי שיענו קדושה אחריו (טור אורח חיים סימן קכד). וראה במוספנו "תשובות רבינו".

י. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁴³? בְּשֶׁאֵר יְמוֹת הַשָּׁנָה, חוּץ מִרֹאשׁ-הַשָּׁנָה וְיוֹם-הַכְּפוּרִים שֶׁל שְׁנַת הַיּוֹבֵל⁴⁴; אָבֵל בְּשָׁנֵי יָמִים אֵלֹו שְׁלִיחַ-צִבּוּר מוֹצִיא אֶת הַיּוֹדֵעַ, בְּשֶׁם שְׁמוֹצִיא מִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ, מִפְּנֵי שֶׁהֵם בִּרְכוֹת אַרְבּוֹת, וְאֵין רֵב הַיּוֹדְעִים אוֹתָן וְכוּלֵּין לִכְנוֹן דַּעְתָּן בְּשְׁלִיחַ-צִבּוּר⁴⁵. לְפִיכָף אִם רָצָה הַיּוֹדֵעַ לְסַמֵּךְ בְּשָׁנֵי יָמִים אֵלֹו עַל תַּפְלַת שְׁלִיחַ-צִבּוּר לְהוֹצִיאוֹ יְדֵי חוֹבְתוֹ - הָרְשׁוֹת בִּידוֹ.⁴⁶

(43) שהיודע, אינו יוצא ידי חובתו אלא בתפילת עצמו. (44) שיש בו תשע ברכות בתפילת מוסף כבמוסף ראש השנה כמבואר לעיל (פרק ב, הלכה ח). (45) (ראש השנה דף לה עמוד א).

יא. אֵין מְמַנֵּין שְׁלִיחַ-צִבּוּר, אֲלֹא גְדוֹל שֶׁבְּצִבּוּר בְּחֻכְמָתוֹ וּבְמַעֲשָׂיו⁴⁶. וְאִם הָיָה זָקֵן - הֲרִי זֶה מְשַׁבַּח בְּיוֹתֵר. וּמִשְׁתַּדְּלִין לְהִיּוֹת שְׁלִיחַ-צִבּוּר אֲדָם שְׁקוּלוֹ עָרֵב וְרָגִיל לְקְרוֹת⁴⁷. וּמִי שֶׁלֹא נִתְמַלֵּא זִקְנָו⁴⁸ - אף-על-פי שֶׁהוּא חָקֵם גְּדוֹל, לֹא יֵהָא שְׁלִיחַ-צִבּוּר, מִפְּנֵי כְבוֹד הַצִּבּוּר; אָבֵל פּוֹרֵס הוּא עַל שְׁמַע, מִשְׁכִּיבֵי אֶתִּי שְׁעֵרוֹת אַחֵר שְׁלֹשׁ-עֶשְׂרֵה שָׁנִים⁴⁹.

(46) (תענית דף טז עמוד א). ושם אמרו: "נתנה עלי בקולה

ב. והפל עומדין מיד ומתפללים בלחש¹². ומי
שאינו יודע להתפלל - עומד ושותק, עד שיתפלל
שליח-צבור בלחש¹³ עם שאר העם. וכל מי שיגמור
תפלתו עם הצבור, יפסיע שלש פסיעות לאחוריו,
ויצמד במקום שהגיע אליו¹⁴ בעת שפסיע¹⁵.

(12) משום שאסור להגביה קול בתפילת "שמונה-עשרה",
כמבואר לעיל (פ"ה, ה"ט). (13) ורבינו אברהם בנו של
הרמב"ם מעיד בחידושי, שכבר נודע מה שתיקן אביו
והסכימו עמו חכמי דורו: "שראה כשיחזור הש"ץ על
התפילה בקול רם, לא יתנו כל העם אוזן קשובה לשמוע
ממנו באימה, אלא יעמדו כעומד בעל כרחו וישיחו זה עם
זה שיחה בטילה, בהיות שכבר יצאו ידי חובתם בהתפללם
בלחש. וראה אבא מארי ז"ל, שיש בזה זלזול גדול בכבוד
שמים - לפיכך תיקן שיגביה הש"ץ קולו מתחילה ולא
יתפלל הש"ץ בלחש כלל, וינהוג המנהג בתפילה כמו שנוהג
בפריסה על שמע, שמגביה את קולו להוציא מי שאינו בקי.
והבקיאים להתפלל יתפללו עמו בלחש, או בקול נמוך
מקולו להוציא עצמם בתפילתם. ויסיים הש"ץ והציבור
תפילתם כאחד, ופשט המנהג הזה בארץ מצרים כל ימי
חייו, ואחרי פטירתו ז"ל". וראה במוספנו "תשובות רבינו".
(14) יומא נג, ע"ב: "משל לתלמיד הנפטר מרבו אם חוזר
לאחוריו" וכו' שסופו מוכיח על תחילתו שלא פסע לאחוריו
כדי להפטר מרבו, כיון שחוזר אליו מיד ('טור') או"ח סי'
קכ"ג). (15) עד שיגיע ש"ץ לקדושה כמבואר בסמוך
(ה"ד).

ג. ואחר שפסיע שליח-צבור שלש פסיעות
לאחוריו ויצמד¹⁶, מתחיל ומתפלל בקול רם מתחלת
הברכות, להוציא את מי שלא התפלל. והפל
עומדים ושומעים ועוזין 'אמן' אחר כל ברכה
וברכה - בין אלו שלא יצאו ידי חובתן, בין אלו
שכבר יצאו ידי חובתן¹⁷.

(16) להתפלל במקום שכלו שלש פסיעות, וזה בניגוד
למנהגנו כיום: שהש"ץ חוזר למקומו ומתחיל להתפלל
(כסף-משנה). אולם אפשר לפרש דברי רבינו שכונתו
לומר: שיעמוד ויחכה מעט, ומיד חוזר למקומו ומתחיל
להתפלל. וכן דעת הרשב"א בתשובותיו סימן תל"ז הובאת
ב'בית יוסף' או"ח סימן קכג (מעשה רוקח). וברמב"ם כת"י
התימנים, תיבת "ויעמוד" איננה. (17) כדעת רב כהן צדק
גאון, הובאה ב'תוספות' לסוכה (נב). וב"ערוך" ערך "אמן".

ד. ואמר קדשה בברכה שלישית. וכיון שהגיע
שליח-צבור לקדשה, יש רשות לכל אחד ואחד
לחזור במקום שעמד בו בתפילה¹⁸. וכשיגיע שליח-
צבור ל'מודים' וכו' - כל העם שוחזין¹⁹ מעט, ולא
ישחו יותר מדא²⁰, ואומרים: "מודים אנחנו לך ו'
אלהינו ואלהי כל בשר, יוצרנו ויצר בראשית.
ברכות והודאות לשמך הגדול והקדוש על
שהחיייתנו וקיימתנו, בן תחינו ותחנננו ותאסף
גלותינו לחצרות קדשך²¹, לשמר חקיך ולעבדך

משנה ו) אינו נזכר אלא שפורס על שמע; אבל שעובר לפני
התיבה אין שם, אלא שדברי רבינו מיוסדים על דברי
הגאונים הובאו ב'אוצר הגאונים' למגילה כד, (סימן קנד"ט)
האומרים: "סומא, או שכהו עיני מרוב זיקנה, יורדים לפני
התיבה ומוציאים את הרבים ידי חובתם. (54) כמו ששנינו
(מגילה פרק ג, משנה ו): "פוחח פורס את שמע" ופירש
שם רבינו אלפס: פוחח - מי שבגדיו קרועים וכתפיו
וזרועותיו ערומות, "כאשר הלך עבדי ישעיה ערום ויחף"
(ישעיה פרק כ, ג) מתרגם יונתן: פחית ויחף. (55) משום
כבוד הציבור (מסכת סופרים פרק י"ד הלכה טו).

פרק תשיעי

(1) סדר תפילת הציבור בחול ובשבת; את מי משתקים
באמצע התפילה; חזרת תפילת מעין שבע - בשבת, למה
תיקנוה.

א. סדר תפילות הצבור² קד הוא: בשחר כל העם
יושבים, ושליח-צבור יורד³ לפני התבה, ועומד
באמצע העם, ומתחיל ואומר קדיש⁴, וכל העם
עונים: "אמן, יהא שמה רפא מברך לעלם ולעלמי
עלמיא"⁵ בכל כחן⁶, ועוזין 'אמן' בסוף קדיש¹⁰.
ואחר-כך אומר: "ברכו את יי המברך", והם עונים:
"ברוך יי המברך לעולם ועד". ומתחיל ופורס¹¹ על
שמע בקול רם, והם עונים 'אמן' אחר כל ברכה
וברכה. והיודע לברך ולקרות עמו קורא, עד
שמברך גאל ישראל¹⁰.

(2) לעיל (בפרק ז, ה"ז) דיבר רבינו בסדר תפילה של יחיד,
וכאן הוא מרצה על סדר תפילות הציבור. (3) לפי שמצוה
להתפלל במקום נמוך, כמבואר לעיל (פ"ה, ה"ו), נופלת בו
לשון "יורד" ("ה לב. ברש"י שם). (4) נוסף להיכל שבו
נמצאים כל ספר-תורה שבבית-הכנסת, היתה תיבה ארוכה
וצרה ובה רק ספר-תורה אחד, ולפניה הש"ץ יורד להתפלל
(ב"ח לאו"ח סימן ק"ג). ותיבה זו מוציאים לרחובה של עיר
בתענית ציבור, כמפורש במשנה (תענית פ"ב, מ"א). וראה
לקמן (פ"א, הלכה ג"ד) ובביאורנו שם. ואין מנהגנו כיום
להניח ספר-תורה ב"תיבה" אלא כל הספרים בהיכל
מונחים. (5) כלומר: במקום האמצעי שבין צפון לדרום.
(6) על שם שתפילה זו כוללת דברי שבח לה' וקידוש שמו
ברבים. ונוכרת תפילה זו בשם "קדיש" במסכת סופרים
(פ"ט, ה"ב). (7) שמו הגדול. (8) לעולם ועד. וכן תרגם
אונקלוס את הפסוק: ה' ימלוך לעולם ועד (שמות טו, יח).
וראה בסוף ספר זה ב'נוסח הקדיש' לרבינו, ובביאורנו שם.
(9) בכל כונתם (שבת קי"ט). ויש מפרשים: בקול רם
(תוספות' שם). ואמרו שם: כל העונה אמן בכל כחו
פותחים לו שערי גן עדן, שנאמר: "פתחו שערים ויבוא גוי
צדיק שומר אמונים". אל תקרא אמונים אלא שאומרים אמן.
מאי אמן? "אל מלך נאמן" (שמעיד על בוראו שהוא אל
מלך נאמן). (10) רבינו מונה ב'נוסח הקדיש' שלו, חמשה
"אמנים" שעונים בכל קדיש וקדיש; וכאן כנראה, סמך
רבינו על מה שמבאר שם (לחם-משנה). (11) ראה לעיל
(פ"ח, ה"ה).

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וחמישי לשאר הימים. (29) שלא שמעו אז אלא ארמית בלבד.

ו. ואלו הפסוקים שלפני קדשה ושל אחריה עם תרגומן, הם הנקראין סדר קדשה³⁰. ואחר-כך מתחנן בדברי תחנונים ובפסוקי³¹ רחמים ואומר קדיש, וכל העם עונין בדרבן ונפטריין.

(30) הקדשה שבסדר "ובא לציון" המלוטט מפסוקים שונים. וכך אמרו חז"ל (סוטה מט.): "מיום שחרב בית-המקדש אין יום שאין בו קללה, וכל יום קללתו מרובה משל חבירו. ואלא עולם בזכות מה קיים? בזכות "קדושה דסדרא". ובאר רש"י: "שלא תקנוה אלא שיהיו כל ישראל עוסקים בתורה בכל יום דבר מועט: שאומר קריאתו ותרגומו - והם כעוסקים בתורה. וכיון שנהוג בכל ישראל בתלמידים ובעמי הארץ; ויש כאן שתים: קדושת השם ותלמוד תורה - חביב הוא. (31) והם ערוכים לקמן ב"סדר תפילות כל השנה" שבסוף הספר.

ז. מי שאמר בתחנונים: "מי שרחם על קן-צפור, שלא לקח האם על הבנים³², או שלא לשחט אתו ואת בנו ביום אחד³³, ירחם עלינו", וכיוצא בענין זה - משתקין אותו, מפני שמצות אלו גזרת הכתוב הן ואינן רחמים³⁴; שאילו היו מפני רחמים, לא היה מתיר לנו שחיטה פל-עקר. וכן לא ירבה בכתובים של שם ויאמר: "האל הגדול הגבור והנורא והחזק והאמיץ והעוז³⁵", שאין פה באדם להגיע בסוף שבחי; אלא אומר מה שאמר משה רבנו, עליו השלום³⁶.

(32) ככתוב בתורה (דברים כב, ו). (33) ככתוב ב"ויקרא" (כב, כח). (34) ברכות לג, ע"ב. וכפי פירוש רש"י שם, שה' הטיל על ישראל חוקי גזרותיו אף בדברים שיש לשטן ולגויים להשיב עליהם ולומר: מה צורך במצוה זו? ודוקא כשאומר כך בתפילתו דרך תחנונים - אסור, שכשאומר כך בתפילה מחליט הדבר בכל הוודאות; אבל כשאומר כך דרך דרש, או פירוש לפסוק - אין משתקים אותו. וזהו שהדגיש רבינו ואמר: מי שאמר בתחנונים וכו'. ובפירוש מצינו ל"תרגום יונתן בן עוזיאל" על הפסוק: ושוור או שה אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד (ויקרא כב, כח) שמתרגם: עמי בני ישראל! כמו שאבינו שבשמים רחמן, אף אתם בארץ תהיו רחמנים ולא תשחטו שור ובנו ביום אחד. ורבינו בספרו מו"נ (ח"ג פ"מ) יאמר: "וכן אסר לשחוט אותו ואת בנו ביום אחד להשמר ולהרחיק לשחוט משניהם הבן לעיני האם, כי צער בעלי-חיים בזה גדול מאד". וראה ברמב"ן (דברים כב, ו) האומר שם: "כי טעם לשתי המצוות אלו, הוא: לבלתי היות לנו לב אכזרי ולא נרחם. (35) ברכות לג, ע"ב. שמראה כאילו כבר סיים את כל שבחי ה' ותואריו - ועדיין לא הגיע אפילו למקצת שבחו. "משל למלך בשר-רודם שהיו לו אלף אלפים דינרי זהב והיו מקלסים אותו בשל כסף, והלא גנאי הוא לו". וראה במו"נ (ח"א, פ"ט) פירוש יפה בכוונת המשל הזה. (36) האל הגדול

באמת ולעשות רצונך בלבב שלם²², על שאנחנו מודים לך²³. וכל האומר: 'מודים מודים', משתקין אותו²⁴.

(18) הרי"ף לברכות (סוף פ"ה). (19) ירושלמי ברכות (פ"א, ה"ה) "הכל שוחים עם ש"ץ בהודאה". (20) שם. מפני שכבר התפללו בלחש, ואינם שוחים עכשיו אלא כדי שלא יראו ככופרים (אם לא ישחו יחד עם הש"ץ) - לפיכך די שישחו מעט; ומי ששוחה יותר מדאי, הרי זה נראה כיהיר וגאה (כסף-משנה). (21) לחצרות ירושלים עיר הקודש, כלשון הכתוב (ישעיה סב, ט): "ומקבציו ישתחו בחצרות קדש". (22) כל הנוסח הזה נמצא במסכת סוטה דף מ, ע"א. ונקרא "מודים דרבנן" מפני שהוא מורכב מכמה "מודים" שאמרו רבנן. (23) שנתת בלבנו להיות דבקים בך ומודים לך (מפירוש רש"י, שם). ויש מפרשים: "בעבור ההודאה", כלומר: בזכות ההודאה שאנו מודים לך תחיינו ותקיימנו (סדר "עבודת ישראל"). ובירושלמי (ברכות פ"א, ה"ה) חותם בה: "ברוך אתה ה' אל ההודאות". (24) גוערים בו, מפני שנראה כמקבל עליו שתי רשויות: שמודה לאלוה, אחר אלוה (מגילה כה. וברש"י שם). ובירושלמי (ברכות פרק א, ה"ה) אומר: במה דברים אמורים בציבור, אבל ביחיד אין אנו מקפידים עליו, ולכן כתב רבינו דין זה בסדר תפילות הציבור.

ה. ואחר שישלים כל התפלה, יושב ויפל על פניו ויטה מעט, הוא וכל הצבור, ויתחנן והוא נופל²⁵. וישוב ויגביה ראשו, הוא ושאר העם, ומתחנן מעט בקול רם מושב. ואחר-כך יעמד שליח-צבור לבדו ואומר קדיש פעם שניה, והם עונים, בדרבן שעונין בתפלה²⁷. ואומר והוא רחום²⁸ וכו', 'תהלה' וכו' - הוא עומד והם יושבים, והם קוראים עמו. ואחר-כך אומר ויבא לציון גואל' וכו', 'ואני זאת' וכו', 'ואתה קדוש... וקרא זה אל זה ואמר קדוש', וגומר הקדשה, והם עונין 'קדוש קדוש' שלש פעמים, וחוזר וקורא הקדשה תרגום, ואומר 'ותשאני ריח' וכו' וקורא אותו תרגום, ואומר "וי ימלך לעלם ועד" וקוראהו תרגום, פדי להבין העם²⁹.

(25) ראה לעיל (פ"ה, הי"ד) ובביאורנו שם. (26) כלומר: בשעה שפניו מטים למטה. (27) בקדיש שלפני ברכו, כמבואר לעיל ה"א. (28) אנו נוהגים לאמרו רק ביום שני וחמישי בלבד שהם ימי רצון: שארבעים יום של קבלת לוחות האחרונות בהם נתרצה ה' למשה, ומחל לישראל על חטא העגל - התחילו ביום ה' בו עלה משה ונגמרו ביום ב' בו ירד משה מן ההר, כמבואר במדרש תנחומא פ' וירא אות טז (הוצאת בוכר) הובא ב"תוספות" לבבא-קמא (פב). ויש להעיר, שבנוסח ה"קדיש" לרבינו בסוף ספר זה, כתוב: "מנהגנו להתחנן בפילת פנים בדברים ופסוקים אלו פעמים ככולם ופעמים במקצתם". ואולי נתכוין להבדיל בין שני

שיעורי רמב"ם ג' פרכים ליום - יום רביעי כ"ז תמוז - ספר אהבה - הלכות תפילה קלא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

29 וּפָחַד, וְנוֹדָה לְשִׁמּוֹ בְּכָל יוֹם תָּמִיד מֵעֵינָי. הַבְּרָכוֹת.
30 אֶל הַהוֹדָאוֹת, אֲדוֹן הַשְּׁלוֹם,⁵⁰ מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת וּמְבָרֵךְ
31 הַשְּׂבִיעִי, וּמְנִיחַ בְּקִדְשָׁהּ⁵¹ לְעַם מְדֻשְׁגִי עֲנֹגֵי,⁵² זָכָר
32 לְמַעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית⁵³. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ רָצָה נָא
33 בְּמִנוּחָתָנוּ וְכוּ'. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת".
34 וְאוֹמֵר קְדִישׁ, וְנִפְטָרִין כָּל הָעָם.

(42) טעם חזרה זו, מבואר בסמוך הלכה י"א. (43) הכוללת תמצית שבע הברכות שבתפילה בלחש. (44) מלשון הכתוב (בראשית יד, כב), על שם שביום השביעי השלים ה' מלאכתו וקנה שמים וארץ (אבורהם). (45) כנגד ברכת "אבות", וכן הכתוב אומר (בראשית טו, א): אל תירא אברם, אנכי מגן לך. (46) כנגד "ברכת התחיה", וכן כולן. (47) הנותן מנוחה. (48) כנגד "רצה במנוחתנו". (49) ע"פ דברי חז"ל (סוכה מו). על הפסוק "ברוך ה' יום יום": "וכי ביום מברכים אותו, ובלילה אין מברכים אותו? אלא בכל יום תן לו מעין ברכותיו": "של שבת מעין של שבת; של חול מעין של חול; של יו"ט מעין של יו"ט - הכל מעין המאורע" (רש"י, שם). וברמב"ם כת"י התימנים, כתוב: "מעין הברכות", והכוונה להקב"ה, שהוא מעון הברכות ומקורן. (50) כנגד "שלוש רב". (51) השבת היא יום מנוחה וקדושה לישראל. (52) מלשון הכתוב (ישעיה נה, ב): ותתענג בדשן נפשכם, והם המענגים את נפשם ביום השבת יום העונג, ככתוב (שם נה, יג): וקראת לשבת עונג. (53) השבת היא זכר לחידוש העולם.

35 יא. וְלָמָּה תִּקְנוּ חֲכָמִים זֶה? מִפְּנֵי שָׂרֵב הָעָם בָּאֵין
36 לְהַתְפַּלֵּל עֲרִבִית בְּלִילֵי שַׁבָּתוֹת, וְיִהְיֶה שֵׁם מִי
37 שֶׁנִּתְאַחַר לְבָא וְלֹא הִשְׁלִים תְּפִלָּתוֹ, וְיִשְׁאַר לְבָדוֹ
38 בְּבֵית הַפְּנִסָּת וְיִבֵּא לִידֵי סַפְּנָה⁵⁴. לְפִיכָּךְ חוֹזֵר שְׁלִיחַ-
39 צָבוֹר וּמִתְפַּלֵּל, כְּדֵי שִׁתְּעַפְּבוּ כָּל הָעָם, עַד שִׁשְׁשָׁלִים
40 הַמִּתְאַחַר וְיֵצֵא עִמָּהֶם.

(54) סכנת מזיקים המצויים מחוץ לישוב; שבתי כנסיות שלהם היו מחוץ לעיר. (לביית הכנסת באו רק בלילי שבתות, ובלילות החול היו עסוקים במלאכתם והתפללו ערבית בבתיים) (שבת כד: וברש"י שם). ובדורותינו שאין סכנת מזיקים מצויה, אין אנו אומרים אותה אלא משום מנהג אבותינו בידינו ('טור' אור"ח סי' רס"ח).

41 יב. לְפִיכָּךְ יוֹם-טוֹב שָׁחַל לְהִיּוֹת בַּשַּׁבָּת או יוֹם-
42 הַכַּפּוּרִים או רֹאשׁ-חֹדֶשׁ, אֵין שְׁלִיחַ-צָבוֹר הַיּוֹרֵד
43 עֲרִבִית לִפְנֵי הַתֵּכָה מְזַפֵּיר עֵינָיו הַיּוֹם בְּבִרְכָּה זו, אֲכָל
44 חוֹתֵם בָּהּ 'מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת' בְּלָבָד, לְפִי שֶׁלֹּא נִתְחַיֵּב
45 הַיּוֹם בְּבִרְכָּה זו⁵⁵.

(55) שאלמלא שבת, אין ש"ץ אומר ברכה זו בליל יו"ט שחל בחול, שהרי לא תקנוה לאמרה אלא משום סכנה, ולא מחמת חובת היום (שבת, שם). והטעם שלא חשו חכמים בלילי יו"ט לסכנה, מפני שביו"ט כולם מקדימים לבוא ואין מאחרים (סמ"ג עשין יט).

46 יג. בַּשַּׁבָּתוֹת וַיָּמִים טוֹבִים, כְּשֶׁגּוֹמֵר שְׁלִיחַ-צָבוֹר

הגבור והנורא (דברים י, יז). וכן תיקנו אנשי כנסת הגדולה בתפילתם, כמו שמצינו בעזרא הסופר (נחמיה ט, לב).

1 ח. בְּמִנְחָה אוֹמֵר שְׁלִיחַ-צָבוֹר 'אֲשֶׁרִי יוֹשְׁבֵי בֵיתְךָ'
2 וְכוּ', 'תְּהִלָּה³⁷ לְדוֹד' וְכוּ', קוֹרֵא הוּא וְהָעָם מִיֵּשֵׁב,
3 וְעוֹמֵד שְׁלִיחַ-צָבוֹר וְאוֹמֵר קְדִישׁ, וְהֵם עוֹמְדִים
4 אַחֲרָיו וְעוֹנִין כְּדִרְכָּן, וּמִתְפַּלְלִין כָּלָם בְּלַחֲשׁ. וְאַחֲרֵי-
5 כֵּךְ חוֹזֵר שְׁלִיחַ-צָבוֹר וּמִתְפַּלֵּל בְּקוֹל רָם, כְּדִרְךָ
6 שֶׁעָשָׂה בַּשַּׁחֲרִית, עַד שִׁשְׁשָׁלִים כָּל הַתְּפִלָּה. וְנוֹפְלִים
7 עַל פְּנֵיהֶם, וּמִתְחַנְּנִין וּמִגְבִּיִּה רֹאשׁוֹ, הוּא וְהֵם,
8 וּמִתְחַנְּנִין מִיֵּשֵׁב כְּדִרְךָ שֶׁעָשָׂה בַּשַּׁחֲרִית, וְעוֹמֵד
9 וְאוֹמֵר קְדִישׁ, וְכָל הָעָם עוֹנִין כְּדִרְכָּן וְנִפְטָרִין
10 לְמַעֲשֵׂיהֶן.

(37) תיקנו להשלים אמירת מזמור זה ג' פעמים ביום, שכן אמרו חז"ל (ברכות ד:): "כל האומר 'תהלה לדוד' שלש פעמים ביום, מובטח לו שהוא בן העולם הבא".

11 ט. בְּעֶרֶב כָּל הָעָם יוֹשְׁבִין, וְהוּא עוֹמֵד וְאוֹמֵר
12 'וְהוּא³⁸ רְחוּם' וְכוּ', 'בְּרָכּוֹ אֵת יְיָ הַמְּבָרֵךְ' וְכוּ',
13 וְהֵם עוֹנִין 'בְּרוּךְ יְיָ הַמְּבָרֵךְ לְעוֹלָם וָעֶד'. וּמִתְחַיֵּל
14 לְפָרֵס עַל שְׁמַע³⁹, וְאוֹמֵר קְדִישׁ, וְאַחֲרֵי-כֵּךְ הִפֵּל
15 עוֹמְדִים וּמִתְפַּלְלִין בְּלַחֲשׁ, וּכְשֶׁמְשַׁלְּמִין אוֹמֵר
16 קְדִישׁ, וְהֵם נִפְטָרִין. וְאֵינוֹ חוֹזֵר לְהַתְפַּלֵּל בְּקוֹל רָם
17 עֲרִבִית, לְפִי שֶׁאֵין תְּפִלַּת עֲרִבִית חוֹבָה⁴⁰; לְפִיכָּךְ לֹא
18 יִכְרֹךְ בְּרָכוֹת לְבִטּוּלָה, שֶׁאֵין פֶּאֶן אָדָם שֶׁנִּתְחַיֵּב בָּהֶם,
19 כְּדֵי לְהוֹצִיאוֹ יְדֵי חוֹבָתוֹ⁴¹.

(38) וטעם אמירתו - לפי שבשחרית ובמנחה יש קרבינות התמיד שהם מכפרים; אבל ערבית שאין בה קרבן לכפר, תיקנו לומר: "והוא רחום יכפר עון" ('רוקח' סימן ש"ט). ועוד, שכל היום אדם חוטא, ולערב צריך לומר: והוא רחום וגו' ('כל בו'. הובא בב"י אור"ח סימן רל"ז). (39) שתי ברכות שלפניה ושתיים שלאחריה. וב"סדר תפילות כל השנה" שבסוף ספר זה, כותב רבינו, שאומר פסוקים שונים אחרי ברכת "השכיבנו", כגון: "ברוך ה' לעולם אמן ואמן" וחזרת בברכה נוספת. (40) מצד הדין, כמבואר לעיל (פ"א, ה"ו), ולכן לא תיקנו מתחילה חזרת הש"ץ בקול. ואף-על-פי שקבלוה אחר כך כתפילת חובה, כמבואר לעיל (שם), בכל זאת התקנה הראשונה במקומה עומדת (ב"ח אור"ח, רל"ז). (41) ע"י חזרת הש"ץ.

20 י. בְּלִילֵי שַׁבָּתוֹת חוֹזֵר⁴² שְׁלִיחַ-צָבוֹר, אַחֲרֵי שֶׁמִּתְפַּלֵּל
21 בְּלַחֲשׁ עִם הַצָּבוֹר, וּמִתְפַּלֵּל בְּקוֹל רָם. אֲכָל אֵינוֹ
22 מִתְפַּלֵּל שָׁבַע, אֲלָא בְּרִכָּה אַחַת מֵעֵין שִׁבְעָ⁴³. וְכֵן
23 הוּא אוֹמֵר: 'בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ,
24 אֱלֹהֵי אֲבֹרָהֶם אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב, הָאֵל הַגָּדוֹל
25 הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֲלִיּוֹן, קָנָה בְּרַחֲמָיו שְׁמִים
26 וְאַרְצָן⁴⁴. מִגֵּן אֲבוֹת⁴⁵ בְּדִבְרוֹ, מְחַיֶּה מֵתִים⁴⁶ בְּמַאמְרוֹ,
27 הָאֵל הַקְּדוֹשׁ שֶׁאֵין כְּמוֹהוּ. הַמְּנִיחַ⁴⁷ לְעַמּוֹ בַּיּוֹם שַׁבָּת
28 קְדִישׁוֹ, כִּי בָם רָצָה⁴⁸ לְהִנִּיחַ לָהֶם. לְפָנָיו נַעֲבֹד בִּירְאָה

1 תפלת שחרית בקול רם, ואמר קדיש, ואחר-כך
2 'תהלה לדוד' וכו' ואמר קדיש, ומתפללין מוסף
3 בלחש, ואחר-כך מתפלל מוסף בקול רם, כדרך
4 ששעה בשחרית. ואמר קדיש אחר תפלת מוסף,
5 והעם נפטרינן. ואין אומרינן קדיש⁵⁶ ותחנונים אחר
6 תפלת שחרית כשאר הימים⁵⁷, אלא אומר אותה
7 קדם תפלת המנחה. כיצד? קורא 'תהלה לדוד'
8 ואומר סדר היום⁵⁸, ודברי תחנונים⁵⁹, ואומר קדיש,
9 ומתפללין מנחה, וחוזר ומשמיע תפלת מנחה בקול
10 רם, ואומר קדיש.

(2 ברכות ל, ע"ב. (3 "ברכת אבות". (4 לחזור ולהתפלל בכוונה (שם, לד:). והטעם שהכוונה ב"ברכת אבות" מעכבת, הוא: "מפני שהיא הברכה הראשונה, ובשעת הכניסה לתפילה צריכה שקידה בכוונה. ועוד: כי תכלית ברכה זו היא קבלת עול מלכות שמים, והיא ראויה ביותר לכוונה (מלשון תשובת רבי אברהם בן הרמב"ם סימן ע"ט הוצאת מק"נ ירושלים תרצ"ח). "וכיום אין אנו חוזרים בשביל חסרון כוונה - שאף בחזרה קרוב הוא שלא יכוין, א"כ למה יחזור?" ('טור' או"ח סימן קא). (5 שם לד, ע"א. מכיון שכולן ענין אחד הם: לסדר שבחו של הקב"ה לפני הבקשה בתפילה, יש להן דין של ברכה אחת ארוכה. (6 שם. שהיא הברכה הראשונה מהשלש האחרונות. וגם אלה האחרונות ענין אחד להן: שהן "כעבד שקיבל פרס מרבו ומשבחו והולך לו", לפיכך דינן כברכה אחת (כסף-משנה). (7 שם) וממשיך תפילתו ממנה והלאה על הסדר. וסובר רבינו, שאם שכח איזו ברכה ונזכר בה אחרי שעבר מקומו, שאינה אומרה במקום שזכרה ודיו, אלא מוכרח הוא לחזור למקומה הראוי ולחזור ולהתפלל משם ואילך כדי שיתפלל על הסדר. (8 שכינן שחזרתו מכוונת להוציא את שאינו בקי, ראה לעיל (פ"ח, ה"ט), דינו בחזרה כדין יחיד שטעה (מעשה רוקח').

ב. אכל אם טעה שליח-צבור כשהוא מתפלל בלחש - אני אומר, שאינו חוזר ומתפלל פעם שנייה⁶⁰, מפני טרח צבור, אלא סומך על התפלה שמתפלל בקול רם. והוא, שלא טעה בשלש ראשונות; שאם טעה בהם, לעולם חוזר, כמו שהיחיד חוזר¹⁰.

(9 בלחש. (10 והחילוק בין "שלש ראשונות" לשאר הברכות, מיוסד על דברי התלמוד (מגילה יז:): שאמרו: מנין שאומרים אבות? - שנאמר: הבו לה' בני אלים (הזכירו לפניו את אילי הארץ - האבות). ומנין שאומרים גבורות? שנאמר: הבו לה' כבוד ועוז. קדושות מנין? שנאמר: הבו לה'... בהדרת קודש" - הרי שכולן נאמרו בלשון ציווי שמשמעה חיוב בהחלט, בעוד ששאר הברכות נשענות על פסוקים שאין בהם ציווי אלא רמז בעלמא, כמו שמבואר שם, לפיכך לא הקפידו בהן כליכך ('אור שמח'), והכסף-משנה מעיר שה'טור' או"ח קכ"ו מביא דברי רבינו בגירסא אחרת לגמרי, ושם נאמר: "ואם טעה באותה שמתפלל בקול רם - חוזר לעולם; אבל טעה בתפילתו בלחש אינו חוזר, אפילו בטעות של השלש הראשונות". ואמנם בכת"י התימנים, הגירסא: "סומך על התפילה שהוא מתפלל בקול רם. והיא אם טעה בה לעולם חוזר" - הרי שאין ההקפדה אלא על התפילה בקול.

ג. שליח-צבור שטעה ונבהל ולא ידע מהיכן יתחיל, ושהיה שעה¹¹ - יעמד אחר תחתי¹². ואם טעה בברכת האפיקורסין, אין ממתינין לו, אלא מיד¹³ יעמד אחר

(56 סדר קדושה הנזכר לעיל (ה"ה). (57 מפני שהאריכו הרבה בתפילת שחרית, לא רצו להכביד יותר והניחו עד המנחה ('רוקח' סימן שס"ב). וכבר השיב רבי אברהם בנו של רבינו על סדר קדושה שאנו אומרים אותה בשבת וביו"ט בתפילת מנחה "כי היא תמורה למה שאין אנו אומרים אותה בבוקר אחרי שחרית" (תשובות רבי אברהם בן הרמב"ם ז"ל, הוצאת מק"נ ירושלים תרצ"ח, סימן פ"ח). (58 הנזכר לעיל הלכה ו'. נוסחנו כנוסח (שו"נצינו, מנטובה ועוד). ובדפוסים אחרים: "סדר היום". (59 ומוסיפים: "ואני תפילתי" וגו' ע"פ המדרש (הובא ב'טור' או"ח סימן רצ"ב): "ישיחו בי יושבי שער ונגינות שותי שכר (תהלים סט, יג). וכתוב אחריו (שם סט, יד): ואני תפילתי לך ה' עת רצון וגו'. אמר דוד לפני הקב"ה: רבונו של עולם! אין אומה זו כשאר אומות העולם, כששותים ומשתכרים הולכים ופוחזים; ואנו לא כן, אלא אע"פ ששתינו אנו באים להתפלל לפניך ולשאל ממך עת רצון לכפר על העולם".

יד. בראשי חדשים ובחלו של מועד אומר סדר קדיש קדם תפלת מוסף. במוצאי-שבת אומר סדר היום⁶⁰ גם אחר תפלת הערב⁶¹, ואומרים קדיש, ואחר-כך מבדיל.

(60 כנוסח מנטובה ועוד. ונוסח אחר: "סדר היום". (61 ה'טור' או"ח סימן רצ"ח מביא בשם רב עמרם גאון בסידורו: לפי שהוא זמן חזרת רשעים לגיהנם ששבתו בשבת, ע"כ מאריכים בנעימה ב"סדר קדושה" כדי שישתהו ישראל בהשלמת פדריהם, ולא ימהרו הרשעים לחזור, שבמוצאי שבת צועק הממונה על הרוחות: חזרו לגיהנם שכבר השלימו ישראל את סדריהם.

פרק עשירי

(1 המתפלל בלא כוונה אימתי חייב לחזור ולהתפלל בכוונה; טעה ולא הזכיר גשם וטל בתפילתו מה דינו; המתפלל של חול בשבת, או שלא הזכיר "יעלה ויבוא" בראש חודש מה דינו.

א. מי שהתפלל ולא כוון את לבו - יחזר ויתפלל בכונה²; ואם כוון את לבו בברכה ראשונה³, שוב אינו צריך⁴. מי שטעה באחת משלש ברכות הראשונות - חוזר לראש⁵. ואם טעה באחת משלש ברכות אחרונות - יחזר לעבודה⁶. ואם טעה באחת

שיעורי רמב"ם ג' פריקים ליום - יום רביעי כ"ז תמוז - ספר אהבה - הלכות תפילה קלג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

תמידים תוקנו), ועובר על: לא תוסיפו על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם (דברים ד, ב). (23) ויכול אדם להביא קרבינותיו דרך נדבה כרצונו. (24) ברכות כא, ע"א: "ולואי שיתפלל אדם כל היום כולו" ובתנאי שיחדש איזה דבר באחת הברכות כדי להודיע שהיא נדבה, כמבואר לעיל (פ"א, ה"ט). ובספק התפלל, אפילו חידוש אינו צריך (לחם-משנה). (25) שם. כי מאחר שהתחיל להתפלל על דעת שהיא חובה, אסור לו להתפלל עוד. (26) כי כבר נתבאר לעיל (פ"א, ה"ו) שתפילת ערבית רשות, והראב"ד משיג ואומר: "אין כאן נחת רוח", כלומר: אפילו בתפילת ערבית עליו לפסוק, הואיל וכבר קבלנוה עלינו כתפילת חובה. אבל הרמב"ם סובר שעלינו להתחשב עם תחילת תיקון תפלה זו שלא ניתקנה אלא על דרך רשות בלבד (כסף-משנה).

- 21 ז. מי ששטעה והתפלל של חל בשפת - לא יצא²⁷.
- 22 ואם נזכר והוא בתוך התפלה - גומר²⁸ ברכה
- 23 שהתחיל בה, וחוזר ומתפלל של שבת. במה דברים
- 24 אמורים?²⁹ בערבית או בשחרית או במנחה; אבל
- 25 במוסף פוסק אפילו באמצע הברכה³⁰. וכן אם
- 26 השלים תפלה של חל על דעת³¹ שהוא מוסף - חוזר
- 27 ומתפלל מוסף. אחד שבת ואחד יום-טוב ואחד
- 28 ראש-הודש.

(27) שהרי לא הזכיר של שבת בתפילתו. (28) ברכות כא, ע"א. ואינו מחוייב להפסיק באמצע הברכה, הואיל ובדין הוא שגם בשבת יתפלל י"ח ברכות, אלא משום כבוד שבת לא הטריחוהו החכמים להאריך כל כך, לפיכך לא חיבוהו להפסיק באמצע. (29) שגומר את ברכתו שנזכר בה. (30) הואיל ואין תפלת מוסף של י"ח ברכות אפילו בחול, כגון ר"ח וחזה"מ, לפיכך יפסיק כי אין זה ממין חיובו. (31) בחשבו.

- 29 ח. מי ששטעה בימות הגשמים ולא אמר מוריד
- 30 הגשם' ולא מוריד השל' - חוזר לראש³²; ואם
- 31 הזכיר השל³³, אינו חוזר³⁴. ואם טעה בימות החמה
- 32 ואמר מוריד הגשם' - חוזר לראש³⁵; ואם לא
- 33 הזכיר טל - אין מחזירין אותו, שאין הטל נעצר³⁶
- 34 ואין צריך בקשה³⁷.

(32) ל"ברכת אבות" שהיא התחלת התפילה. (33) אע"פ שלא הזכיר "מוריד הגשם" שזו עיקר חיובה. (34) שגם הטל מסמל גבורתו של הקב"ה המשפיע מים על הארץ, והוא ממלא במדה ידועה את חסרון הזכרת "ירידת הגשם" (ירושלמי תענית פ"א, ה"א). (35) שהגשמים בימות החמה סימן קללה הם, ואין זה מברך אלא מקלל (שם). (36) שאלמלי נעצר לא היה העולם מתקיים (תענית ג). ולמדוהו מדברי אליהו שאמר לאחאב (מלכים-א יז, א): כי ה'... אם יהיה השנים האלה טל ומטר כי אם לפי דברי, ואחרי ימים רבים היה דבר ה' אל אליהו לאמור: לך הראה אל אחאב ואתנה מטר על פני האדמה (שם, יח, א) ולא הזכיר טל כלל, סימן מזה שאין הטל נעצר, ואפילו באותן

- 1 תחתיו, שמא אפיקורסות נזקקה¹⁴ בו; והוא, שלא
- 2 התחיל בה; אבל אם התחיל בה - ממתינין לו¹⁵ שעה.
- 3 ולא יהא השני סרבן¹⁶ באותה שעה¹⁷.

(11) זמן ממושך. (12) ואין אנו ממתנים לו עד שתשוב דעתו עליו (ברכות לד.). (13) אפילו אם לא שהה כלל. (14) ולפיכך אינו רוצה לומר ברכה זו שענינה: אבדן המינים, כי אינו רוצה לקלל את עצמו. וראוי להעיר שבירושלמי ברכות ה"ג (לפי גירסת ה'טור' או"ח סי' ככו) אמרו: "לכל אין מסלקים אותו חוץ ממי שלא אמר 'מחיה המתים, מכניע זדים, ובונה ירושלים' כי בכל אלה יש לחוש שמא מין הוא ואינו מאמין בתחיית המתים או בביאת המשיח". (15) כי מאחר שהתחיל בה מתברר שאינו מין, ואינו אלא כטועה בשאר הברכות (שם, כט.). (16) ממאן לרדת לפני התיבה, משום שאין זה כבוד הציבור לעמוד ולחכות באמצע התפילה (שם, לד.). (17) אבל שלא בשעת טעות באמצע התפילה - ראוי לו לסרב, ולעשות עצמו כאילו אינו כדאי, ואינו יורד לפני התיבה (אם אינו ש"ן קבוע), אלא אחרי שהפצירו בו שלש פעמים. (שם).

- 4 ד. ומהיכן הוא מתחיל? מתחלת ברכה שטעה בה
- 5 ראשון, אם טעה באחת מן האמצעיות. אבל אם
- 6 טעה באחת מן השלש ראשונות, מתחיל השני מן
- 7 הראש. ואם טעה באחת מן האחרונות, יתחיל השני
- 8 מן העבודה¹⁸.

(18) ברכות לד, ע"א. כדין יחיד הטועה, וכאמור לעיל ה"א.

- 9 ה. האומר: איני יורד לפני התיבה, מפני שפגדי
- 10 צבועים! - אף בלבנים לא יעבר¹⁹ באותה תפלה²⁰.
- 11 אמר: איני עובר, מפני שיש פגלי סנדל! - אף
- 12 יחף לא יעבר²¹.

(19) מגילה כד, ע"ב. חוששים שמא נזקקה בו מינות, שדרך המינים להקפיד בכך. ועוד כיון שאין דרכם של ישראל להקפיד בכך, חוששים שמא הרהורי שטות נכנסו בלבו ומינות נזקקה בו (ר"ן שם). (20) אבל לתפילה אחרת ראוי הוא לעבור לפני התיבה, כי אין זה אלא חשש בעלמא, ודי לנו לחוש לו בשעתו ולא שנחזיקהו כמין גמור לעולם (ריב"ש סימן רכד). ולדעת הראב"ד, אינו יורד לפני התיבה לעולם. (21) מגילה, שם.

- 13 ו. מי שנסתפק לו אם התפלל אם לא התפלל - אינו
- 14 חוזר ומתפלל²², אלא-אם-כן מתפלל תפלה זו על
- 15 דעת שהיא נדבה²³; שאם רצה יחיד להתפלל פל
- 16 היום תפלת נדבה, יתפלל²⁴. מי שהיה עומד
- 17 בתפלה, ונזכר שפגד התפלל - פוסק, ואפילו
- 18 באמצע ברכה²⁵. ואם הייתה תפלת ערבית - אינו
- 19 פוסק, שלא התפלל אותה מתחלה, אלא על דעת
- 20 שאינה חובה²⁶.

(22) כי שמא כבר התפלל אסור לו להתפלל שנית - שהרי הוא כמקריב שני תמידים בשחרית (כי התפילות כנגד

17 רם, חוץ מַשְׁחֲרִית שֶׁל רֹאשׁ-חֹדֶשׁ, שָׁאֵם שָׁכַח
18 שְׁלִיחַ-צְבוּר וְלֹא הִזְכִּיר 'עֲלֶה וְיָבֹא' עַד שֶׁהִשְׁלִים
19 תְּפִלָּתוֹ⁴⁷ - אֵין מַחְזִירִין אוֹתוֹ, מִפְּנֵי טַרַח צְבוּר⁴⁸;
20 שֶׁהִרִי תְּפִלַּת הַמּוֹסְפִין לְפָנָיו, שֶׁהוּא מַזְכִּיר בָּהּ
21 רֹאשׁ-חֹדֶשׁ⁴⁹.

47 אבל אם עדיין לא השלים תפילתו, הואיל ואינו חוזר
אלא לעבודה, אין זה טורח מרובה ויחזור לעבודה.
48 ברכות ל, ע"ב: טעה ולא הזכיר של ר"ח בשחרית, אין
מחזירים אותו מפני שיכול לאמרה במוסף. אמר רבי יוחנן
ובציבור שנינו. ופירוש הרי"ף: בשליח ציבור שנינו, משום
טורח הצבור. 49 אבל כשטעה במוסף - מחזירים אותו,
ואין אומרים הרי מנחה לפניו, מפני שאין נוהגים להתפלל
מוסף ומנחה כאחד, ולא שייך לומר בזה: "הרי מנחה
לפניו" (הרא"ש לברכות שם). וגירסת התלמוד שלפנינו
משובשת, ודברינו מכוונים ע"פ גירסת הרי"ף שם. ומכאן
המקור לדברי רבינו (לעיל, ה"א) שגם: "ש"ץ שטעה
כשהוא מתפלל בקול רם - חוזר", וכמו שרמזנו בביאורנו
שם.

22 יג. עֲשֶׂה יָמִים שְׁמֵרֵאשׁ-הַשָּׁנָה עַד יוֹם-הַכְּפוּרִים,
23 טָעָה וְחָתַם בָּהֶם בְּכִרְכָּה שְׁלִישִׁית 'הָאֵל הַקְדוּשׁ'⁵⁰ -
24 חוֹזֵר לְרֹאשׁ. טָעָה וְחָתַם בְּעֶשְׂתֵּי-עֲשָׂרָה 'מֶלֶךְ אוֹהֵב
25 צְדָקָה וּמִשְׁפָּט'⁵¹ - חוֹזֵר לְתַחֲלַת הַבְּרָכָה, וְחוֹתֵם בָּהּ
26 'הַמֶּלֶךְ הַמְּשַׁפֵּט', וּמִתְפַּלֵּל וְהוֹלֵךְ עַל הַסֵּדֶר; וְאֵם
27 לֹא נִזְכַּר אֲלֹא עַד שֶׁהִשְׁלִים כָּל תְּפִלָּתוֹ, חוֹזֵר
28 לְרֹאשׁ⁵². אֶחָד יָחִיד וְאֶחָד שְׁלִיחַ-צְבוּר.

50 במקום "המלך הקדוש". 51 במקום "המלך
המשפט", ראה לעיל (פרק ב, הלכה יח). 52 ברכות יב,
ע"ב. ואם שכח ולא אמר בימים אלה "זכרנו", או "וכתוב",
או "בספר חיים" אין מחזירין אותו כי לא נזכרו בתלמוד:
ואין מחזירים אלא על דברים שהוזכרו בתלמוד בפירוש
(הגהות מיימוניות' לעיל פרק ב אות כ').

29 יד. טָעָה וְלֹא הִזְכִּיר הַבְּדִלָּה בְּ'חוֹנֵן'⁵³ הַדַּעַת' -
30 מְשַׁלֵּם תְּפִלָּתוֹ וְאֵינוֹ צָרִיף לְחֹזֵר⁵⁴. וְכֵן מִי שֶׁלֹּא
31 הִזְכִּיר 'עַל הַנְּסִים' בְּחֻנְכָּה וּבְפִּינִים, וְ'עֲנִנו' בְּתְּפִלַּת
32 תַּעֲנִית - אֵינוֹ חוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל⁵⁵. אֶחָד יָחִיד וְאֶחָד
33 שְׁלִיחַ-צְבוּר. וְאֵם נִזְכַּר קִדְּם שִׁיעָקָר אֶת רִגְלָיו,
34 אוֹמֵר: "עֲנִנו"⁵⁶ כִּי אֵתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה, פּוֹדֶה וּמַצִּיל
35 בְּכָל עֵת צָרָה וְצוּקָה - יִהְיוּ לְרִצּוֹן אֲמָרִי פִּי" וְגו'⁵⁷.

53 בתפילת מעריב למוצאי שבת ויום-טוב שאומר בה
"אתה חוננתנו", או "אתה הבדלת" וכו' כנוסח התפילות
לרבינו, וכמבואר לעיל (פרק ב, הלכה יב). 54 שהרי יכול
לאמרה אחר-כך על הכוס (ברכות כט.). 55 שכלל הוא,
ימים שאין בהם קרבן מוסף, כגון: חנוכה ופורים אם לא
אמר מעין המאורע אין מחזירים אותו (שבת כד.). והטעם:
מפני שאינם מן התורה, אלא מתקנת חכמים. 56 כדעת
הרי"ף (תענית פ"א). 57 ואינו חותם בברכה, כי לא
תוקנה הברכה אלא כשאומרים אותה במקומה, אבל

השנים שלא ירד מטר. 37 אבל לכתחילה מזכיר אותו,
בלי דרך בקשה, וכן קבעו רבינו ב"נוסח תפילות כל השנה"
שבסוף הספר. וראה לעיל (פ"ב, הלכה ט"ו), שאומר:
"בימות החמה: מוריד הטל". ובירושלמי תענית (פ"א, ה"א)
אמרו: התפלל ואינו יודע אם הזכיר מוריד הגשם, כל
שלשים יום הראשונים חזקה שלא למוד לאמרו (וצריך
לחזור ולהזכיר), מכאן ואילך, למוד הוא לומר, וחזקה אליו
שהזכיר. וכן בכל הדברים שצריך להזכירם מתקופה
לתקופה, וספק בידו אם הזכירם אם לא, הכל על דרך זו
הולך ("הגהות מיימוניות").

1 ט. מִי שֶׁשָּׁכַח שְׁאֵלָה בְּכִרְכַּת³⁸ הַשָּׁנִים: אֵם נִזְכַּר
2 קִדְּם 'שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה' - שׁוֹאֵל אֶת הַגִּשְׁמִים בְּ'שׁוֹמֵעַ
3 תְּפִלָּה'³⁹; וְאֵם אַחֵר שִׁפְרָף 'שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה' - חוֹזֵר
4 לְבִרְכַּת הַשָּׁנִים⁴⁰; וְאֵם לֹא נִזְכַּר עַד שֶׁהִשְׁלִים כָּל
5 תְּפִלָּתוֹ - חוֹזֵר לְרֹאשׁ וּמִתְפַּלֵּל שָׁנִיָּה⁴¹.

38 ששואל בה: "ותן טל ומטר לברכה". 39 שהיא סוף
ברכות האמצעיות והיא כוללת כל מיני בקשות, כמבואר
לעיל (פרק ו, הלכה ג). 40 ברכות כט, ע"א. 41 ואין
הדברים אמורים אלא כשמתפלל ביחיד, אבל המתפלל
בציבור אינו חוזר, שהרי שומעה מתפילת שליח ציבור בקול
(כסף-משנה בשם ר' משה כהן). וכן מבואר מסוגיית
התלמוד (ברכות שם).

6 י. טָעָה וְלֹא הִזְכִּיר 'עֲלֶה וְיָבֹא'⁴²; אֵם נִזְכַּר קִדְּם
7 שִׁשְׁלִים תְּפִלָּתוֹ - חוֹזֵר לְ'עֲבוּדָה' וּמַזְכִּיר; וְאֵם
8 נִזְכַּר אַחֵר שֶׁהִשְׁלִים תְּפִלָּתוֹ - חוֹזֵר לְרֹאשׁ⁴³; וְאֵם
9 הָיָה רִגִּיל לומר תְּחִנּוּנִים אַחֵר תְּפִלָּתוֹ⁴⁴, וְנִזְכַּר אַחֵר
10 שֶׁהִשְׁלִים תְּפִלָּתוֹ, קִדְּם שִׁיעָקָר רִגְלָיו - חוֹזֵר
11 לְ'עֲבוּדָה'⁴⁵.

42 בברכת ה"עבודה". 43 ברכות כט, ע"ב. 44 כגון:
"אלהי נצור לשוני מרע" שאנו אומרים בעמידה אחר
התפילה. 45 (שם) אבל אם אינו רגיל, אפילו לא עקר
עדיין רגליו - הרי הוא כהשלים תפילתו וחוזר לראש
(כסף-משנה).

12 יא. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּחֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד, או
13 בְּשַׁחֲרִית וּבִמְנַחָה שֶׁל רֹאשִׁי חֹדֶשִׁים; אֲבָל עֲרִבִית
14 שֶׁל רֹאשׁ-חֹדֶשׁ, אֵם לֹא הִזְכִּיר, אֵינוֹ חוֹזֵר⁴⁶.

46 לפי שאין בית-דין מקדשים את החודש בלילה (ברכות
ל:). וכתב ב"הלכות גדולות" וכן ב"שאלות דרב אחאי":
מי ששכח ולא אמר "עלה ויבוא", או כל דבר שצריך
לחזור בשבילו ולהתפלל - יכוין דעתו וישמע מהשליח-
ציבור י"ח ברכות מראש ועד סוף ויוצא ידי חובתו בהתאם
לדברי רבן גמליאל האומר (ר"ה לד:): ש"ץ מוציא את
הבקי להתפלל, כשם שמוציא את שאינו בקי; ומה גם את
זה שהתפלל בעצמו אלא ששכח דבר מתפילתו (הגהות
מיימוניות), וכן נפסק להלכה בשו"ע או"ח ס' קכד ס"ו).

15 יב. כָּל מְקוֹם שֶׁהִיחִיד חוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל, שְׁלִיחַ-צְבוּר
16 חוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל, אֵם טָעָה כְּמוֹתוֹ בָּעֵת שֶׁמִּתְפַּלֵּל בְּקוֹל

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי כ"ח תמוז - ספר אהבה - הלכות תפילה קלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(שם). (72) כשהוא עומד באמצע איוז ברכה שהיא מברכות המצוות, או ברכות הנהנין שאסור לו להפסיק לעניית אמן וכו'. שאם באמצע תפילה אסור לו להפסיק אפילו בין ברכה לברכה, באמצע הברכה לא כל-שכן (כסף-משנה). ויש מפרשים: שלא יפסיק בתפילתו לעניית אמן לשאר הברכות (לחם-משנה).

כשאומרים אותה אחר התפילה, שלא במקומה הקבוע - הרי זו ברכה לבטלה (מהר"ח, ו"טור' אור"ח סימן תקס"ה). אבל "על הנסים" אינו אומר אפילו כשנזכר קודם שיעקור רגליו, משום שאינה אלא הודאה ושבח; לא כן "תפלת עננו" שהיא בקשה מאת ה', אנו מקפידים בה יותר (מעשה רוקח').

יום חמישי כ"ח תמוז ה'תשפ"א

פרק אחד-עשר

(1) איזה מקום חייב בבניין בית הכנסת; סדר בניינו; קדושת בית הכנסת ואין נוהגים בכבודו אם מותר לסתור בית כנסת כדי לבנות אחר במקומו; מה בין בית כנסת של כפרים לשל כרכים.

- א. כל מקום שיש בו עשרה מישא"ל, צריך להכין לו בית שיעבדו בו לתפלה בכל עת תפלה², ומקום זה נקרא בית-הכנסת. וכופין בני העיר זה את זה לבנות להם בית-הכנסת³, ולקנות להם ספר-תורה, נביאים וכתובים⁴.

(2) כי אין תפילה בציבור פחות מעשרה, וכן אמרו חז"ל (סנהדרין דף לט עמוד א): "כל פי (בין) עשרה השכינה שורה". (3) (תוספתא בבא מציעא פרק י"א). (4) (שם) כדי שיקרא בהם כל מי שירצה לקרוא מן הציבור (לשון רבינו בהלכות שנים פרק ו, הלכה א). ודווקא בימיהם שלא הותר לכתוב אלא תורה נביאים וכתובים בלבד, אבל בימינו מחוייבים לקנות גם ספרי התלמוד ללמד בהם לקטנים ולגדולים (במגן אברהם אורח חיים סימן ק"ג סעיף א).

- ב. כשבונים בית-הכנסת, אין בונים אותה אלא בגבהיה של עיר⁵, שנאמר: "בראש המיות תקרא". ומגביהין אותה עד שתהא גבוהה מכל חצרות העיר, שנאמר: "ולרומם את בית אלהינו". ואין פותחין פתחי הכנסת אלא במזרח, שנאמר: "והחנים לפני המשכן קדמה"⁷. ובונים בו היכל, שמניחין בו ספר-תורה. ובונים היכל זה ברוח⁸ שמתפללין כנגדו באותה העיר, פדי שיהיו פניהם אל מול ההיכל כשיעמדו לתפלה.

(5) (תוספתא, מגילה פרק ג). (6) שבונים אותו בניין גבוה (שבת יא). ראה (במגן אברהם אורח חיים סימן ק"ג סעיף קטן ב). (7) שהיה המשכן פתוח למזרח (תוספתא פרק ג דמגילה). והטעם: כדי שיהיו משתחוים מן הפתח נגד הארון שהיה במערב. ודווקא בימיהם שהיו מתפללים למערב, אבל יושבי ארצות המערב שהם מתפללים לצד ארץ ישראל שהיא במזרח - אין עושים הפתח אלא במערב, כדי שיהיו משתחוים נגד ההיכל העומד במזרח בית הכנסת (טור סימן ק"ג). (8) שאם מתפללים למזרח בונים אותו בצד מזרח, כמו שביארנו.

- ג. ומעמידין בימה באמצע הבית⁹, פדי שיעלה

- טו. שכת ולא התפלל מנחה בערב-שבת - יתפלל ערבית שתים של שבת, וכן ביום-טוב. שכת ולא התפלל מנחה בשבת או ביום-טוב, מתפלל במוצאיהן ערבית שתים של חל⁵⁸ - מבדיל בראשונה⁵⁹ ואינו מבדיל בשניה⁶⁰; ואם הבדיל בשתייהן או לא הבדיל באחת מהן⁶¹ - יצא⁶²; אבל אם לא הבדיל בראשונה והבדיל בשניה⁶³ - חוזר ומתפלל תפלה שלישית, מפני שהראשונה לא עלתה לו, מפני שהקדימה לתפלת ערבית⁶⁴. וכל המתפלל שתי⁶⁵ תפלות, אפלו שחרית ומוסף⁶⁶ - לא יתפלל זו אחר זו, אלא ישנה בין תפלה לתפלה פדי שתתחונן⁶⁷ דעתו עליו.

(58) ברכות כו, ע"ב. (59) שם. שהיא תפילת מעריב בזמנה. (60) שאינה אלא לתשלום תפילת שבת, שאין בה הבדלה. (61) שלא הבדיל בתפילה כלל. (62) שהרי עתיד להבדיל על הכוס. וכאמור לעיל ה"ד. (63) גילה דעתו שהיא לחובת תפילת מעריב בזמנה. (64) וכלל הוא שתפילת התשלומין באה לבסוף, כמבואר לעיל (פ"ג, ה"ח). (65) כגון ששכח להתפלל, ומתפלל עכשיו שתים. (66) שמתפלל שתים כרגיל, לא מחמת טעות. (67) שתהא דעתו מיושבת לערוך תפילתו דרך תחינה (ברכות ל:). וברירושלמי (שם, פ"ד, ה"ו) נתנו לה שיעור: כדי הילוך ארבע אמות.

- טז. אסור לו למתפלל בצבור שיקדים תפלתו לתפלת הצבור⁶⁸. הנכנס לבית-הכנסת ומצא צבור שמתפללין בלחש: אם יכול להתחיל ולגמור עד שלא יגיע שליח-צבור לקדשה - יתפלל; ואם לאו - ימתין⁶⁹ עד שיתחיל שליח-צבור להתפלל בקול רם, ויתפלל עמו בלחש מלה במלה עד שיגיע שליח-צבור לקדשה, ועונה קדשה עם הצבור⁷⁰, ומתפלל שאר תפלה לעצמו. ואם התחיל להתפלל קדם שליח-צבור, והגיע שליח-צבור לקדשה - לא יפסיק ולא יענה קדשה עממן. וכן לא יענה אמן יהא שמה רבא מברך⁷¹ והוא באמצע התפלה, ואין צריך לומר בשאר הברכות⁷².

(68) אלא ימתין כדי שיתפלל עם הציבור, שתפילת הציבור רצויה יותר לפני ה' (ברכות כח:). (69) כי אם לא ימתין לא יוכל לענות קדושה עם הצבור שאסור לו להפסיק באמצע תפילתו, וגם ביחיד לא יוכל לאמרה שאין אומרים קדושה פחות מעשרה (שם, כא:). (70) כדעת רב האי גאון, הובאה ברי"ף לברכות שם. (71) שבתפילת קדיש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(תרומות פרק י"א, משנה י'). (23) שטיחים עשויים קש, או קנים דקים. (24) בארצות הנוצרים.

ו. בתי-כנסיות ובתי-מדרשות, אין נוהגין בהן קלות-ראש, כגון שחוק והתול ושיחה בטלה; ואין אוכלין בהן, ואין שותין²⁵ בהן, ואין גאותין²⁶ בהן, ואין מטיילין²⁷ בהן; ואין נכנסין בהן בחמה מפני החמה²⁸ ובגשמים מפני הגשמים. וחכמים ותלמידיהם מתרין לאכל ולשתות²⁹ בהן מדחק³⁰.

(25) מגילה דף כח עמוד א). (26) אין מתקשטין בהם כפירוש רש"י שם; וכן אמרו (יומא דף יא עמוד א): "מאי נאותות - מתקשטות". נאות - קבלת הנאה, מלשון: אך בזאת נאות לכם (בראשית פרק לז, פסוק טו). (27) שאם יש לאדם קוצר רוח אל יכנס לתוכם לטייל כדי להרחיב את ליבו שאין נכנסין שם אלא או להתפלל, או לקרות בתורה (כסף משנה). (28) להיות למחסה מחום השמש. (29) (מגילה דף כח עמוד ב). למה נקרא בית המדרש "בית רבנן"? - "ביתא דרבנן" לפי שביתם הוא לכל דבר. (30) אבל שלא מדוחק, לא, כפי שמסופר שם: רבינא ורב אדא היו עומדים ושואלים דבר הלכה מפי רבא, ירד גשם עז ונכנסו לבית הכנסת. אמרו: נכנסנו לבית הכנסת לא להתגונן מפני הגשם אלא משום שדבר הלכה דורש דיעה צלולה ומיושבת, כלומר: אלמלא היינו עוסקים בהלכה הדורשת דיעה צלולה לא היינו נכנסים לבית הכנסת מפני הגשם בלבד (כסף משנה). ולצורך מצוה מותר לאכול בבית הכנסת, כמו שאמרו בירושלמי (פסחים פרק א, הלכה א): "בתי כנסיות ובתי מדרשות צריכין בדיקה (בדיקת חמץ בערב פסח) שכן מכניסים לשם (חמץ) בראשי חדשים", שהיו סועדים שם סעודת מצוה בעיבור החודש, ומה גם לצורך בית הכנסת עצמו וודאי שמותר לישון. ומכאן התירו לישון בבית הכנסת בליל יום הכיפורים כדי לשמור הנרות ("הגהות מיימוניות").

ז. ואין מתשכבין בהן חשבונות, אלא-אם-כן היו חשבונות של מצוה, כגון קפה של צדקה ופדיון שבויים וכיוצא בהן. ואין מספידין בהן, אלא הספד של רבים³¹, כגון שיהיה שם הספד גדולי חכמי אותה העיר, ששל העם מתקבצין ובאין בגלגל³².

(31) (מגילה שם). (32) בין שהגדול בעצמו נפטר, בין שמת אחד ממשפחתו והגדול עומד להספידו שבגללו מתקבצים העם (שם; ראש השנה דף כה עמוד א) "אותו היום מתה אימו של בן זוז והספידה רבן גמליאל הספד גדול, לא מפני שראוייה לכך אלא כדי שידעו העם שלא קידשו בית דין את החודש כי בראש חודש אין מספידין" - הרי שבאו כולם לכבודו של המספיד, אף שהנפטר לא היה ראוי לכך (מעשה רוקח).

ח. היה לבית-הכנסת או לבית-המדרש שני פתחים - לא יעשנו קפנדריא³³, כדי שיפנס בפתח זה ויצא בפתח שפנגדו לקרב הדרך, שאסור לפנס בהן אלא לדבר מצוה³⁴.

עליה הקורא בתורה, או מי אשר אומר לעם דברי כבושין¹⁰, כדי שישמעו כלם. וכשמעמדין התבה שישבה ספר-תורה¹¹, מעמדין אותה באמצע¹², ואחורי התבה כלפי ההיכל ופניה כלפי העם.

(9) (סוכה דף נא עמוד ב) וכן בירושלמי (שם, פרק ה, הלכה א). (10) דברי מוסר ותוכחה הכובשים את ליבו של האדם ומכניעים אותו. (11) מנהגם היה להעמיד תיבה ובה ספר תורה (נוסף על ספרי תורה שמנחים בהיכל), כדי שיהא מוכן להעלותו משם לבימה לקריאת התורה; וגם שיהא מוכן ליחידים לקרוא בו "שניים מקרא ואחד תרגום", שמצוה בספר תורה יותר משאר החומשים, ולא יצטרך העם לטרוח ולהוציא ספר-תורה מן ההיכל (רדב"ז חלק ב, לשונות הרמב"ם סימן קנ"ז). (12) בין צפון לדרום. וסמוך להיכל הייתה עומדת, ולפניה היה השליח-ציבור עומד ומתפלל, כמו שמבואר בסמוך (רדב"ז שם).

ד. כיצד העם יושבין בתי-כנסיות? הן יושבין ופניהם כלפי העם, ואחוריהם כלפי ההיכל¹³; וכל העם יושבין שורה לפני שורה, ופני השורה לאחורי השורה שלפניה, עד שיהיו פני כל העם כלפי הקדש¹⁴ וכלפי הן יושבין וכלפי התבה. ובעת ששליח-ציבור עומד לתפלה, עומד בארץ לפני התבה¹⁵, ופניו לפני הקדש כשאר העם.

(13) (תוספתא מגילה פרק ג). והרמ"א בהגהותיו (אורח חיים סימן ק"נ סעיף ה) העתיק את כל הלכה זו, והשמיט המלים "ואחוריהם כלפי ההיכל" בהתאם למנהגנו היום שרק צידיהם מכוונים כלפי ההיכל, ולא אחוריהם. (14) הוא ההיכל. (15) ולא היה מתפלל על הבימה, משום שנאמר: ממעמקים קראתיך ה' (תהילים פרק קל, פסוק א), מכאן שאל יעמוד אדם במקום גבוה ויתפלל (ברכות דף י עמוד ב). וזהו הטעם בלשון רבותינו: "יורד לפני התיבה" (ראש השנה דף לב עמוד א ועוד), שהיה הקורא בתורה יורד מעל הבימה לעבור לפני התיבה להתפלל.

ה. בתי-כנסיות ובתי-מדרשות¹⁶, נוהגין בהן כבוד, ומקבדים¹⁷ אותן ומרביצין¹⁸ אותן. ונוהגין כל ישראל בספרד ובמצרים¹⁹ ובשנער²⁰ ובארץ הצבי²¹ להדליק עצשיות²² בתי-כנסיות, ולהציע בקרקען מחצלות²³ כדי לישב עליהם. ובערי אדום²⁴ יושבין בה על הפסאות.

(16) שלומדים בהם תורה ברבים. (17) מטאטאים אותם, ורבינו יעקב בן רבי יקר היה מכבד בזקנו לפני ארון הקודש (ספר חסידים סימן קכ"ח). (18) אחרי הכיבוד מזלפים אותם במים כדי להרביץ ולהשכיב את האבק, מגילה דף כח עמוד ב וברש"י שם. (19) הארצות שמעבר לים התיכון מערבה. (20) היא ארץ בבל. (21) היא ארץ ישראל, מלשון הכתוב: נחלת צבי צבאות גויים (ירמיה פרק ג, פסוק יט; וכן בדניאל פרק ח, פסוק ט). צבי - חמדה וחפץ. (22) מנורות, משום כבוד, כלשון הכתוב: על כן באורים כבדו ה' (ישעיה פרק כד, פסוק טו), וכן שנינו במשנה

19 אותם ומניחין אותן במקומן⁴², כדי שיראו אותן
20 העם ותעזר רוחם⁴³ ויכנום.

(41) (מגילה פרק ג, משנה ג) כי לא אמר הכתוב: ואת מקדשיכם אשומם - אלא הקדים "שממה" ל"קדושה" לומר לך: אף על פי ששםם - בקדושתו הוא עומד (מפירוש ה"תוספות יום טוב", שם). (42) (מגילה דף כח עמוד ב). (43) מחמת עגמת נפש (שם).

21 יב. אין סותרין בית-הכנסת כדי לבנות אחר במקומו
22 או במקום אחר; אבל בונים אחר ואחר-כך סותרין
23 את זה; שמה יאירע להם אנס ולא יבנו⁴⁴. אפלו כתל
24 אחד ממנו, בונה החדש בצד הישן, ואחר-כך סותר
25 הישן.

(44) (בבא בתרא דף ג עמוד ב).

26 יג. במה דברים אמורים⁴⁵? שלא חרבו יסודותיו,
27 או שלא נטו כתליו לפל; אבל אם חרבו יסודותיו
28 או שנטו כתליו לפל - סותרין אותו מיד, ומתחילין
29 לבנות במהרה⁴⁶ ביום ובלילה, שמה תדחק השעצה
30 וישאר חרב.

(45) שאין סותרים טרם שבונים. (46) (שם) "רב אשי ראה בקיעים בבית הכנסת שבעירו (מתא מחסיא) סתרו והכניס מיטתו שם - מחשש שמה יתעצל בבניינו, והואיל והחמה והגשמים יצערורו יזדרז בבניינו - ולא הוציאה עד שגמר כל הבניין לרבות המרזבים".

31 יד. מתר לעשות בית-הכנסת⁴⁷ בית-המדרש⁴⁸; אבל
32 בית-המדרש אסור לעשותו בית-הכנסת; שקדשת
33 בית-המדרש תורה על קדשת בית-הכנסת, ומעלין
34 בקדש ולא מורידין⁴⁹. וכן בני העיר שמכרו בית-
35 הכנסת, יש להן לקח בדמיו תבה⁵⁰; מכרו תבה -
36 יש להן לקח בדמיה מטפחות⁵¹ או תיק לספר-
37 תורה; מכרו מטפחות או תיק - לוקחים בדמיו
38 חמשים⁵²; מכרו חמשין - לוקחין בדמיו ספר-
39 תורה; אבל אם מכרו ספר-תורה⁵³, אין לוקחין
40 בדמיו אלא ספר-תורה אחר⁵⁴, שאין שם קדשה
41 למעלה מקדשת ספר-תורה; וכן במותריה⁵⁵.

(47) המיוחד לתפילה בלבד. (48) המיוחד ללימוד תורה ברבים (מגילה דף כז עמוד א). (49) תוספתא, (מובאת ברש"י למגילה דף כז עמוד א): ויקם משה את המשכן (שמות פרק מ, פסוק יח) בצלאל עשהו, ומשה שהיה גדול ממנו הקימו - מכאן שמעלין בקדוש, ואין מורידין - שנאמר (שם): ויתן את אדניו וישם את קרשיו וגו' ולא סייעוהו אחיו הכהנים בהקמת קרשיו ואדניו, מפני שאין מורידין (מנחות דף צט עמוד א). (50) מבואר לעיל (הלכה ג). (51) מעילים. (52) גליונות קלף שכתוב בהם חומש אחד מחמשת חומשי תורה, ואין קדושתם חמורה כקדושת ספר תורה שכל חמישה חומשי תורה כתובים בו. (53) על תנאי היתר מכירת ספר תורה, ראה לקמן הלכות ספר תורה (פרק

(33) שביל המקצר את הדרך, בלשון רומית. ורבתינו (מגילה דף כט עמוד א) דרשוה בדרך נוטריקון: "אדמקיפנא אדרי איעול בהא, - בעוד שאקיף שורות של בתים הללו אכנס דרך הבית הזה ואקצר דרכי. (34) שלא יזלזל במוראו, והכתוב אומר: ומקדשי תיראו (ויקרא פרק יט פסוק ל) וכל בית כנסת מעין מקדש הוא, כמו שדרשו חכמינו ז"ל (מגילה דף כט עמוד א) על הפסוק: ואהי להם למקדש מעט (יחזקאל פרק יא, פסוק טז) - אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל.

1 ט. מי שצריך לפגס לבית-הכנסת לקרות תינוק או
2 חבירו, ופגס ויקרא מעט או יאמר שמועה³⁵, ואחר-
3 כך יקרא חבירו, כדי שלא יפגס בשביל חפציו בלבד.
4 ואם אינו יודע - יאמר לתינוק מן התינוקות: קרא
5 לי הפסוק שאתה קורא בו; או ישקה מעט בבית-
6 הכנסת ואחר-כך יצא³⁶, שהישיבה שם מעסקי
7 המצות היא, שנאמר: "אשרי יושבי ביתך" וגו'.

(35) דבר הלכה. (36) (מגילה דף כח עמוד ב).

8 י. מי שפגס להתפלל או לקרות, מתר לו לצאת
9 בפתח שפגסו כדי לקרב את הדרך³⁷. ומתיר לאדם
10 לפגס לבית-הכנסת במקלו, במנעלו ובאפנדיתו³⁸
11 ובאבק שעל רגליו³⁹. ואם היה צריך לרק, ירק
12 בבית-הכנסת⁴⁰.

(37) (דף כט עמוד א) וסמכוהו על הפסוק (יחזקאל פרק מו, פסוק ט): ובבוא עם הארץ לפני ה' במועדים הבא דרך שער צפון להשתחוות יצא דרך שער הנגב. ודווקא שנכנס מתחילה שלא על מנת לעשותו קפנדריא; אבל אם מתחילה נכנס כדי לעשותו קפנדריא אין התפילה או הקריאה מועילות בזה, ואף על פי שכלי לקרא לחבירו מותר להיכנס לבית הכנסת בתנאי שיקרא בו מעט כמבואר בהלכה ט, אבל לעשותו קפנדריא אין זה מועיל. וזהו הסיבה שאחר רבינו לכתוב הלכה זו, ולא סמכה אחרי הלכה ח' אף על פי שלכאורה שם מקומה - כי כיוון בזה לומר: שאין שום היתר מועיל להיכנס לבית הכנסת מתחילה על מנת לעשותו קפנדריא (אור שמח). (38) מפורש לעיל פרק ה הלכה ה. (39) (ברכות דף סג עמוד א). בית הכנסת ככיתו: מה ביתו אין אדם מקפיד בכל אלה חוץ מקפנדריא - אף בית הכנסת כן. (40) ובלבד שישפשונו ברגליו, כמבואר בירושלמי ברכות (פרק ג, הלכה ה), או שיהיה שם גמי שאין הרוק נראה בתוכו (שולחן ערוך אורח חיים סימן קנא), אבל אם הרוק נראה - אסור, כמו שאמרו בירושלמי שם: "הרוק בבית הכנסת כרוק בבבית עינו".

13 יא. בתי-כנסיות ובתי-מדרשות שחרבו - בקדשתן
14 הן עומדות, שנאמר: "והשמותי את מקדשיכם" -
15 אף-על-פי שהן שוממין, בקדשתן הן עומדין⁴¹.
16 וישם שנהגין בהן כבוד בשוכן, כך נהגין בהן
17 בחרפנם, חוץ מן כבוד ורביה, שאין מכבדין אותן
18 ואין מרביצין אותן. עלו בהן עשבים - תולשין

19 תָּבָה או סִפְר־תּוֹרָה - צְרִיכִין לְהִתְנוּת עַל הַלּוֹקָה
20 שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת אוֹתוֹ, לֹא מְרַחֵץ, וְלֹא בִרְסָקִי, וְהוּא
21 הַמְּקוֹם שֶׁמַּעֲבָדִין בּוֹ אֶת הָעוֹרוֹת, וְלֹא בֵּית הַטְּבִילָה,
22 וְלֹא בֵּית הַמַּיִם⁶⁵; וְאִם הִתְנוּ שְׁבָעָה טוֹבִים⁶⁶ הָעִיר
23 בְּמַעֲמַד אֲנָשֵׁי הָעִיר⁶⁷ בִּשְׁעַת מְכִירָה, שִׁיְהֶא הַלּוֹקָה
24 מִתָּר לַעֲשׂוֹת בּוֹ כָּל אֱלוֹ - מִתָּר⁶⁸.

(65) לכביסה; או למי רגליים (מגילה דף כו עמוד ב), כי אף על פי שקדושת בית הכנסת פקעה וחלה על הדמים - אין מזלזלים בו כל כך. רמז לזה דברי הכתוב (דברי הימים ב פרק ח פסוק יא): כי אמר לא תשב אשה לי בבית דוד מלך ישראל כי קודש המה אשר באה אליהם ארון ה' - והרי כבר עלה משם הארון והוכנס לבית קודש הקדשים, ובכל זאת לא נתנה שלמה לשבת שם מחמת קדושת הבית הקודמת (אור שמח). (66) נכבדי העיר העוסקים בצרכיה על דעת הציבור. (67) אם פירסמו את המכירה - הרי זה נידון כמעמד אנשי העיר, אף שלא נכחו בה (רמ"א אורח חיים סימן קנ"ג סעיף ז). (68) (מגילה דף כו עמוד א) וכגירסת רבינו בגמרא שם: אבל מכרו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר אפילו למשתי ביה שיכרא ולמשטח ביה פירי מותר. והראב"ד חולק וסובר: שאין לדמות שטיחת פירות לארבעת הדברים הללו שהם מגונים ביותר, ולדבריו אין להשתמש בו לדברים אלו בכל מעמד מכירה שהוא (טורי אבן, כוונת השגת הראב"ד).

25 יח. וְכֵן אִם הִתְנוּ שְׁבָעָה טוֹבִי הָעִיר⁶⁹ בְּמַעֲמַד אֲנָשֵׁי
26 הָעִיר עַל מוֹתֵר הַדָּמִים שִׁיְהִיו חֲלִין - הָרִי הֵן חֲלִין.
27 וּכְשֶׁלּוֹקְחִין הַדָּמִים וּבּוֹגִין מִקֵּץ בֵּית־הַכֶּנֶסֶת אַחֵר, או
28 שִׁיְקִנוּ מֵהֶם תָּבָה או מִטְּפָחוֹת וְתִיק או חֲמִשִּׁין או
29 סִפְר־תּוֹרָה - הַשָּׂאָר יֵהָא חֲלִין כְּמוֹ שֶׁהִתְנוּ, וְיַעֲשׂוּ
30 בְּהֵן מָה שִׁירְצוּ⁷⁰.

(69) בשעת מכירת בית הכנסת. מתבאר בסמוך בדברי רבינו. (70) אפילו תשימיש חול (מגילה דף כו עמוד א).

31 יט. וְכֵן אִם קִבְּלוּ עֲלֵיהֶן כָּל אֲנָשֵׁי הָעִיר⁷¹ או רַבָּם
32 אֶדָם אַחֵד⁷² - כָּל מָה שֶׁעָשָׂה עֲשׂוֹי, וְהוּא מוֹכֵר
33 וְנוֹתֵן לְבָדוֹ כָּפִי מָה שִׁירְאָה, וְיִתְּנָה כָּפִי מָה
34 שִׁירְאָה⁷³.

(71) אפילו כרך גדול (כדעת המער"ק). (72) שהוא יהיה המפקח על עסקי בית הכנסת ויעשה בו מה שירצה. (73) ירושלמי מגילה (פרק ג, הלכה ב) וכן בבבלי (מגילה דף כו עמוד א) "אמר רב אשי בית הכנסת של 'מתא מחסיא' אף על פי שמכל העולם באים אליו להתפלל, כיוון שנתנו את הכסף לבניינו על דעתו, שאעשה בו כרצוני - הרשות בידי למכרו אם ארצה".

35 כ. כְּשֶׁם שֶׁמִּתָּר לָהֶם לְמַכֵּר בֵּית־הַכֶּנֶסֶת, כֶּף נּוֹתֵנִין
36 אוֹתוֹ בְּמִתְּנָה; שְׁאֵלֹו לֹא הָיָה לָהֶם לַצָּבוֹר הַנִּיָּה
37 בְּמִתְּנָה זֶה, לֹא נִתְּנוּהוּ⁷⁴. אֲבָל לֹא מְשַׁפְּרִין אוֹתוֹ
38 וְלֹא מְמַשְׁכְּנִין אוֹתוֹ⁷⁵. וְכֵן כְּשֶׁסּוֹתְרִין בֵּית־כְּנִסְיֹוֹת
39 לְבִנּוֹתָן, מִתָּרִין לְמַכֵּר וּלְהַחֲלִיף וְלִתֵּן בְּמִתְּנָה

י, הלכה ב). (54) (מגילה דף כו עמוד א). (55) גירסת דפוס רומי - "במותריהם" ובדפוסים אחרים: כפי שאצלנו. אם מכרו חומשים וקנו ממקצת הדמים ספר תורה, אל יקנו ממותר הכסף דבר שקדושתו פחותה (שם).

1 טו. וְכֵן אִם גָּבוּ הָעָם מַעוֹת לְבִנּוֹת בֵּית־הַמִּדְרָשׁ או
2 לְבֵית־הַכֶּנֶסֶת, או לְקִנּוֹת תָּבָה או מִטְּפָחוֹת וְתִיק או
3 סִפְר־תּוֹרָה, וְרָצוּ לַעֲשׂוֹת כָּל מָה שֶׁגָּבוּ - אֵין מְשַׁנִּין
4 אוֹתָן, אֲלֹא מְקַדְּשָׁה קָלָה לְקַדְּשָׁה חֲמוּרָה מִמֶּנָּה⁵⁶.
5 אֲבָל אִם עָשׂוּ מָה שֶׁגָּבוּ וְהוֹתִירוּ - מְשַׁנִּין הַמּוֹתֵר
6 לְכָל מָה שִׁירְצוּ⁵⁷. וְכָל כָּלִי בֵּית־הַכֶּנֶסֶת⁵⁸ - כְּבֵית־
7 הַכֶּנֶסֶת. פְּרָכְתָּ⁵⁹ שֶׁעַל הָאָרוֹן שֶׁמִּנִּיחִים בּוֹ הַסְּפָרִים
8 - כְּמִטְּפָחוֹת הַסְּפָרִים; וְאִם הִתְנוּ עֲלֵיהֶם⁶⁰, הָרִי הֵן
9 כְּפִי הַתְּנָאִי⁶¹.

(56) (מגילה דף כו עמוד א) ולא מפני שיש קדושה במעות הללו, שהרי עדיין לא באו לשימוש קדושה; אלא מחמת נדר שנדר הציבור לבנות בית הכנסת על ידי הנתינה הזאת - מוטל עליו לקיימו, כדין כל נדר נדר לדבר שבקדושה. ואמנם אם רצו להוציא את המעות הללו לצורך מצוה אחרת, ויקיימו את נדרם להקים בית הכנסת אחר, הרשות בידם, כי אין שום קדושה בגוף המעות (ט"ז לאורח חיים סימן קנ"ג סעיף קטן ב). (57) שהרי קיימו מה שקיבלו עליהם, והמעות כשלעצמן אין בהם כל קדושה. (58) כגון הבימה שעולים עליה לקריאת התורה וכיוצא בזה (ירושלמי מגילה פרק ג, הלכה א). וראה לקמן הלכות ספר תורה פרק י, הלכה ד. (59) (מגילה דף כו עמוד ב) מפני שלפעמים פורסים אותה תחת ספר תורה, לפיכך קדושתה כקדושת מעילי הספרים. (60) מתחילה כשייחדום לספר תורה התנו שיהו מותרים להשתמש בהם תשימיש חול. (61) ומותר להשתמש בהם כרצונם (ירושלמי מגילה פרק ג, הלכה א).

10 טז. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁמִּתָּר לְמַכֵּר בֵּית־הַכֶּנֶסֶת?
11 בְּבֵית־הַכֶּנֶסֶת שֶׁל כְּפָרִים⁶², שְׁלֹא עָשׂוּ אוֹתוֹ אֲלֹא עַל
12 דַּעַת בְּנֵי הַכֶּפֶר לְבָדָם, שִׁיְהִיָּה לָהֶם לְהַתְּפַלֵּל בּוֹ,
13 שְׁאִם רָצוּ כָּלָם לְמַכְרוֹ, מִתָּרִין; אֲבָל בֵּית־הַכֶּנֶסֶת שֶׁל
14 כְּרִכִּין⁶³ - הוֹאִיל וְעַל דַּעַת כָּל אֲנָשֵׁי הָעוֹלָם נַעֲשָׂה,
15 שִׁיְבֹאוּ וְיִתְּפַלֵּל בּוֹ כָּל הַבָּא אֶל הַמְּדִינָה, נַעֲשָׂה שֶׁל
16 כָּל יִשְׂרָאֵל, וְאֵין מוֹכְרִין אוֹתוֹ לְעוֹלָם⁶⁴.

(62) שאין אנשים ממקומות אחרים רגילים לבוא שם. (63) עיר גדולה, "עיר ואם בישראל" (שמואל ב פרק כ, פסוק יט) מתרגם יונתן: כרך רב. (64) (מגילה דף כו עמוד א) שאין בני הכרך הבעלים המיוחדים של בית כנסת זה, כי כל ישראל בעליו הם, ואפילו בידוע שלא סייעו אנשים מחוץ לעיר בהוצאות בניינו, בכל זאת הואיל ועל דעת מתפללי כל אנשי העולם נעשה שיבואו בו הרי קדושתו חמורה, ואין רשות לאנשי העיר למכרו (תוספות למגילה דף כו עמוד א, והרא"ש שם).

17 יז. בְּנֵי הַכֶּפֶר שֶׁרָצוּ לְמַכֵּר בֵּית־הַכֶּנֶסֶת שֶׁלָּהֶן או
18 לְבִנּוֹת בְּדָמִיו בֵּית־הַכֶּנֶסֶת אַחֵר, או לְקִנּוֹת בְּדָמִיו

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי כ"ח תמוז - ספר אהבה - הלכות תפילה קלט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אלא תורה... כיון שהלכו שלשת ימים בלא תורה - נלאו. עמדו נביאים שביניהם ותיקנו להם שיהו קוראים בשבת, ומפסיקים באחד בשבת וקוראים בשני ומפסיקים שלישי ורביעי וקוראים בחמישי... כדי שלא ילינו שלשה ימים בלא תורה". וסובר רבינו, שודאי לא עשו נביאי הדור ההוא בלי הסכמת משה רבינו שהוא גדול הנביאים, וכל נביאי דורו חברי בית דינו הם, לפיכך ראוי לייחס תקנה זו למשה רבינו (כסף-משנה). אולם בירושלמי (מגילה פ"ד, ה"א) נאמר בפירושו: "משה התקין את ישראל שיהו קוראים בתורה בשבתות ובימים טובים... שנאמר: וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל". וכן במסכת סופרים (פ"י, ה"א). וקבעו לקרוא בשני וחמישי, משום שהם ימי רחמים ורצון ('תוספות' לבבא-קמא פב.). וראה לעיל (פ"ט, ה"ה) בביאורנו אות יא. (3) שם. יושבי חנויות כל ימות חול עוסקים בסחורה ואין קוראים בשני וחמישי, תיקנו בגללם קריאה יתירה בשבת (רש"י שם). וב'ערוך' פירש: קרנות - זויות, יושבי קרנות - אנשים שאינם רגילים לבוא לבית המדרש אלא יושבים בקרנות העיר ועוסקים בדברי שיחה ובטילה. ישיחו בי יושבי שער (תהלים סט, יג) מתורגם: ימללון עלי יתבי תרעא בית קרנתא. (4) כי משה רבינו לא תיקן אלא שיקרא אדם אחד שלשה פסוקים ולא יותר או שלשה אנשים שלשה פסוקים (בבא-קמא, שם). (5) כנגד עשרת הדברות שנאמרו למשה מסיני (מגילה כא:). ובכת"י התימנים, הנוסח: פסוקים.

ב. ואלו הן הימים שקורין בהם בתורה בצבור: 18
בשבתות, ובמועדים, ובראשי-החדשים, ובתעניות, 19
ובחגגה ובפורים, ובשני וחמישי שבכל שבוע 20
ושבוע. ואין מפטירין בנביאים, אלא בשבתות 21
וימים טובים ותשעה באב בלבד. 22

(6) מגילה, שם. כי ימי החול הם ימי מלאכה וקשה להכביד על הציבור להאריך הרבה בקריאה. וכן בשבת במנחה אין אנו מפטירים, מפני שכבר סמוך לחשכה שהרי כל היום לפני המנחה רגילים היו לדרוש (מפירוש רש"י, שם). ובכת"י התימנים, הנוסח: וביום הכיפורים ובתשעה באב, וראה כס"מ. (7) (שם לא, ע"ב). וראה לקמן (פ"ג, ה"ח). וגם בתשעה באב אע"פ שמצד הדין מותר במלאכה - אבל כבר נהגו לא לעשות בו מלאכה עד חצות היום, ואמרו (תענית ל:): "כל העושה מלאכה בתשעה באב אינו רואה סימן ברכה לעולם - לפיכך אפשר להפטיר בו ללא הכבדה על הציבור.

ג. אין קורין בתורה בצבור בפחות מעשרה אנשים 23
גדולים, בני-חורין⁹. ואין קורין פחות מעשרה 24
פסוקים¹¹; וידבר' עולה מן המניין¹². ולא יהיו 25
הקורין פחות משלושה אנשים¹³. ואין מתחילין 26
בפרשה פחות משלושה פסוקים¹⁴, ואין משירין 27
בפרשה פחות משלושה פסוקים¹⁵, ולא יקרא הקורא 28
פחות משלושה פסוקים¹⁶. 29

(8) כי אין דבר שבקדושה פחות מעשרה, כמבואר לעיל (פ"ח, ה"ד). (9) פרט לקטנים שהם פחותים משלש עשרה

הלבנים והעצים והעפר שלהן; אבל להלוותן אסור, 1
שאין הקדשה עולה⁷⁶ מהן אלא בדמים, או בהנזה, 2
שהיא כדמים. 3

(74) והרי היא כמכירה (מגילה דף כו עמוד ב). (75) (שם) שמאחר שנשאר בקדושתו, איך ישתמש בו הלוקח לצרכיו החילוניים? מה שאין כן במכירה גמורה שאז פקעה הקדושה מבית הכנסת וחלה על דמיו. ודווקא בדרך שמורידים אותו מקדושתו, אבל להשאיל ספר תורה לקרוא בה אפילו משל רבים ליחיד - מותר (רמ"א אורח חיים סימן קנ"ג סעיף יא). (76) מסתלקת (מגילה שם).

כא. רחוביה של עיר⁷⁷, אף-על-פי שהעם מתפללין 4
בו בתעניות⁷⁸ ובמעמדות⁷⁹, מפני שהקבוצין רב ואין 5
בתי-כנסיות מבילין אותן - אין בו קדשה, מפני 6
שהוא עראי ולא נקבע לתפלה⁸⁰. וכן בתיים וחדרות 7
שהעם מתקבצין בהם לתפלה - אין בהם קדשה, 8
מפני שלא קבעו אותם לתפלה בלבד, אלא עראי 9
מתפללים בהם, כאדם שמתפלל בתוך ביתו. 10

(77) כיכר עירונית רחבה ופנויה. (78) ציבור (תענית פרק ב, משנה א). (79) כל ישראל לעריהם (בארץ ישראל) נחלקו לעשרים וארבעה מעמדות, מעמד לשבוע, השולחים את שליחיהם הממונים לעמוד על קרבן תמיד בירושלים, והם הנקראים: "אנשי מעמד", וכשהגיע שבוע של אותו מעמד, היו אנשי המעמד הנמצאים בירושלים בקביעות נכנסים למקדש לעמוד על קרבנם. והרחוקים מירושלים היו מתכנסים לבתי הכנסת שבעריהם ומתפללים על קרבן אחיהם שיתקבל ברצון ועמידתם זו לתפילה ולבקשה נקרא: "מעמד" (הלכות כלי המעמד פרק ו, הלכה ה). וייתכן שבית הכנסת שלהם היה ברחובה של עיר, אלא מתוך שלא היו מתכנסים שם אלא פעם אחת לחצי שנה אין בו קדושה, כי לא היה בית תפילה קבוע (רש"י למגילה דף כו עמוד א). וראה במשנה (תענית פרק ד, משנה א). (80) (מגילה דף כו עמוד א).

פרק שנים-עשר

(1) קריאת התורה בחול ובשבת מי תיקנה; אם מותר לקרוא לדלג מעניין לעניין, איך יתנהג המתורגמן המתרגם את קריאת התורה; המפטיר בנביא ודינו; סדר העולים לקרוא בתורה; אם מותר לקרוא בחומשים בבית הכנסת; הגולל ספר תורה איך יתנהג.

א. משה רבנו תקן להם לישראל, שיהיו קורין 11
בתורה ברבים בשבת ובשני ובחמישי בשחרית, כדי 12
שלא ישהו שלשה ימים בלא שמיעת תורה². ועזרא 13
תקן, שיהיו קורין פן במנחה בכל שבת, משום יושבי 14
קרנות³. וגם הוא תקן, שיהיו קורין בשני ובחמישי 15
שלשה בני-אדם⁴, ולא יקראו פחות מעשרה 16
פסוקים⁵. 17

(2) בבא-קמא פב. שנאמר: וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים (שמות טו, כב) "דורשי רשומות אמרו: אין מים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

שנה. (10) פרט לעבדים כנענים, וכן אמרו: מעשה ברבי אליעזר שנכנס לבית הכנסת ולא מצא עשרה, שחרר עבדו והשלימו לעשרה (ברכות מז:). (11) מגילה כא, ע"ב: "כנגד עשרת הדברות שנאמרו למשה בסני". לבד בפורים שקוראים רק תשעה פסוקים: מן "ויבא עמלק" (שמות יז, ח) עד סוף הפרשה ('הגהות מיימוניות' בשם הסמ"ג). (12) "וידבר ה' אל משה לאמור" מצטרף למנין עשרה פסוקים, אע"פ שאין ללמוד ממנו כלום (מלשון רש"י מגילה כא:). (13) כנגד כהנים ליום וישראלים (שם). (14) שם כב, ע"א: הקורא בתורה והגיע לפרשה חדשה, אינו פוסק בה עד שיקרא ממנה שלשה פסוקים, גזירה משום הנכנסים, שלא נכחו בקריאת הפרשה הקודמת, ואם יפסיק הקורא בסוף שני הפסוקים הראשונים יחשבו שלא קרא זה אלא שני פסוקים בלבד, והרי אין קוראים פחות משלשה פסוקים. (15) מי שקרא והגיע לסוף פרשה, אל יפסיק קריאתו לפני שני הפסוקים האחרונים של הפרשה, גזירה משום היוצאים מבית הכנסת, שישברו שהעולה אחריו לא יקרא אלא שני פסוקים האחרונים בלבד (שם). (16) שם כד, ע"א. כנגד תורה נביאים וכתובים. ואפילו פרשה שלמה, אם אין בה אלא שני פסוקים, כגון: וביום השבת (במדבר כח, ט"ו), אינו קורא בפני עצמה.

ד. שלשה שקראו עשרה פסוקים - שנים קוראין שלשה שלשה, ואחד ארבעה; ויבין שהיה הקורא ארבעה ראשון או אחרון או אמצעי, הרי זה משבח.¹⁷

17) אין אנו מקפידים לומר דוקא האחרון יקרא ארבעה פסוקים משום "מעלין בקודש ואין מורידין", אלא כל אחד מהם הרשות בידו לקרותם (שם, כא:).

ה. פל אחד ואחד מן הקורין פותח ספר תורה ומביט למקום שהוא קורא בו, ואחר-כך אומר: "ברכו¹⁸ את יי המבורך", וכל העם עונים: "ברוך יי המבורך לעולם ועד"¹⁹, וחוזר ומברך: "ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו. ברוך אתה יי, נותן התורה"²⁰, וכל העם עונים 'אמן'. ואחר-כך קורא עד שישלים לקרות, וגולל הספר ומברך²¹: "ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, אשר נתן לנו תורתו"²² תורת אמת²³, ויחי עולם נטע²⁴ פתוכנו. ברוך אתה יי, נותן התורה"²⁵.

(18) ואינו חייב לגלול את הספר טרם שיברך, אלא עם פתיחתו הוא מברך (שם לב.). ובירושלמי (מגילה פ"ג, ה"ז) סמכוה על הפסוק: וכפתחו עמדו כל העם ויברך עזרא את ה' וגו' (נחמיה ח, ה"ו) - משמע: שבירך מיד אחר פתיחתו. (19) וחוזר ואומר: ברוך ה' המבורך וגו' כדי לכלול את עצמו בין המברכים, כמו שאמרו (ברכות מט:): לעולם אל יוציא אדם את עצמו מן הכלל. ואף-על-פי שלא פירשו רבינו, סמך על דבריו לקמן ה' ברכות (פ"ה, ה"ב) ('מעשה רוקח'). (20) ברכות כא, ע"א: "מנין לברכת התורה לפני

ו. אין הקורא בתורה רשאי לקרות בתורה עד שיכלה 'אמן'²⁶ מפי הצבור. קרא וטעה, אפלו בדקדוק אות אחת, מחזירין אותו, עד שיקראנה בדקדוק²⁷. ולא יקראו שנים בתורה²⁸, אלא האחד לבדו. קרא ונשתתק - יעמד אחר תחתיו, ויתחיל ממקום שהתחיל הראשון²⁹ שנשתתק, ומברך³⁰ בסוף³⁰.

(26) סוטה לט, ע"ב. אמן של ברכת התורה, כי רק אז ישמעו את קריאת הקורא. (27) ירושלמי מגילה פ"ד, ה"א: "אע"פ שאמרו אין התרגום מעכב, טעה (בתרגום) מחזירים אותו". ואם בתרגום כך - בתורה עצמה לא כל-שכן ('הגהות מיימוניות'). וכן אמרו (סנהדרין צט:): "כל האומר כל התורה כולה מן השמים חוץ מדקדוק זה (חסרות ויתרות, כפירוש רש"י שם) - הרי הוא בכלל כי דבר ה' בזה (במדבר טו, לא). (28) מגילה כא, ע"ב. כי כלל הוא: "אין שני קולות נשמעים כאחד" (ראש השנה כז.). ומכאן המנהג שהעולה לתורה אינו קורא עם המקריא אלא בלחש, כדי שלא להפריע לציבור בשמיעת הקריאה מפי המקריא (כסף-משנה). (29) ואינו מתחיל ממקום שפסק הראשון, שא"כ נמצא שהפסוקים הראשונים לא נתברכו לאחריהם; שהרי הראשון נשתתק ולא בירך לאחריהם, והכתוב אומר (תהלים יט, ח): תורת ה' תמימה - שתהא כולה תמימה בברכותיה (ירושלמי ברכות פ"ה, ה"ג). (30) ואינו מברך לפניו, שכבר בירך הראשון, ואע"פ שהראשון בירך בתחלתו והשני בסופה, אין בכך כלום, שאין הקפידה על העולים שיברכו אלא על הפסוקים שיתברכו לפנייהם ולאחריהם. תדע: שמתחילה לא תיקנו אלא שראשון לקרואים מברך לפניו והאחרון מברך לאחריהם, והאמצעיים לא בירכו כלום: אלא משום גזירה תיקנו החכמים שכולם יברכו, (ראה מגילה כא:). ובדבר שאינו מצוי, כגון זה שנשתתק שהוא מקרה בלתי שכיח - לא גזרו בו (תשובות הרמב"ם הוצאת פריימן סימן מ"ז).

ז. אין הקורא בתורה רשאי לקרות³¹ עד שיאמר לו

(42) סוטה לט, ע"א. (43) ברכות ח, ע"א: ועוזבי ה' יכלו (ישעיה א, כח) - זה המניח ספר תורה כשהוא פתוח ויוצא. (44) (שם). אבל לספר, אפילו בין איש לאיש אסור (כסף-משנה). (45) שם: "רב ששת היה מחזיר פניו ולומד, אמר: הם בשלהם, ואנחנו בשלנו". ולדעת הרי"ף (ברכות שם) אם אין בביהכ"נ עשרה אנשים המבינים בתורה, חוץ ממנו - אסור לו לעסוק בתלמוד תורה (הגהות מיימוניות).

י. מימות עזרא נהגו, שיהא שם תרגמן מתרגם לעם¹⁹ מה שהקורא קורא בתורה, כדי שיעבדו ענין²⁰ הדברים⁴⁶. והקורא קורא פסוק אחד בלבד, ושיתק²¹ עד שיתרגם אותו התרגמן, וחוזר וקורא פסוק שני.²² ואין הקורא רשאי לקרות למתרגמן יותר מפסוק אחד²³ אחד²⁴.

(46) כי לא היו מבינים אלא ארמית בלבד, והתורגמן היה מתרגם דברי הקורא בארמית. שנאמר: ויקראו בספר בתורת אלהים מפרש... ויבינו במקרא (נחמיה ח, ח) "תורת אלהים" - זה מקרא; "מפרש" - זה תרגום, שהוא מפרש את המקרא (מגילה ג). (47) כדי שלא יטעה התורגמן המתרגם על-פה (שם, פ"ד, מ"ד). וכיום אין אנו נוהגים לתרגם בעת קריאת התורה, כיון שאין העם מבין ארמית ואין תועלת בתרגום זה. ותרגום אחר אין בו אותה קדושה של תרגום אונקלוס שנתקן ברוח הקודש (טור' או"ח קמא). וגם בימיהם לא היה התרגום מעכב, כמבואר בירושלמי מגילה (פ"ד, ה"א).

יא. אין הקורא רשאי להגביה קולו יותר מן²⁵ המתרגם, והמתרגם לא יגביה קולו יותר מן²⁶ הקורא⁴⁸. ואין המתרגם רשאי לתרגם עד שיקלה²⁷ הפסוק מפי הקורא⁴⁹; ואין הקורא רשאי לקרות²⁸ פסוק אחר עד שיקלה התרגום מפי התרגמן. ואין²⁹ התרגמן נשען, לא לעמוד ולא לקורה, אלא עומד³⁰ באימה וביראה⁵⁰. ולא יתרגם מתוך הכתב, אלא על-פה⁵¹. ואין הקורא רשאי לסייע לתרגמן, שלא³² יאמרו תרגום פתוח בתורה⁵². והקטן מתרגם על-ידי³³ גדול⁵³, ואין כבוד לגדול שיתרגם על-ידי קטן. ולא³⁴ יהיו המתרגמין שנים פאחד, אלא אחד קורא ואחד³⁵ מתרגם⁵⁴.

(48) ברכות מה, ע"א. כדי שיתקן כבוד זה לזה, ויתקבלו דבריהם באזני השומעים. וראה הל' תלמוד תורה (פ"ד, ה"ג) ובביאורנו שם. (49) סוטה לט, ע"ב. שאין שני קולות נשמעים כאחד, והרי מחוייבים לשמוע לקול הקורא, ככתוב: "ואזני כל העם אל ספר התורה". (50) "כשם שניתנה (התורה) באימה וביראה, כך צריכים אנו לנהוג בה באימה וביראה" (ירושלמי מגילה פ"ד, ה"א). וגם הקורא אסור לו להשען (תוספות זבחים יט:). (51) ירושלמי מגילה פ"ד, ה"א: "דברים שנאמר בפה - בפה". (52) מגילה לב, ע"א. (53) תוספתא מגילה פ"ג. קטן וגדול האמורים כאן, הם לא בשנים אלא במעלה ובחשיבות.

גדול שפצצבור לקרות; ואפלו חזן³² הפגסת או ראש¹ הפגסת³³ אינו קורא מעצמו, עד שיאמרו לו הצבור² או גדול שפבהם לקרות³⁴. וצריך אחד לעמוד עמו³ בפעט קריאה, בדרך חזן העומד עם הקוראין³⁵.

(31) מנהגם היה שכל העולה לתורה היה קורא בעצמו לפני הציבור, וכיום שאין הכל בקיאים בטעמי הקריאה ובדקדוקיה, אין הציבור יוצאים בקריאות אלו; ומפני שכל אחד בעיניו כיודע, ואם לא ירשוהו לקרוא יבוא להתקוטט עם הש"ץ - לפיכך תיקנו שאינו קורא אלא הש"ץ הבקי בקריאה. ומכל-מקום גם העולה קורא בנחת עם הש"ץ, כדי שלא תהא ברכתו לבטלה (טור' או"ח סימן קמ"א). (32) ש"ץ. (33) מנהיג הציבור בביהכ"נ. ורש"י ביומא (סח:) מפרש: "ראש הכנסת - על פיו נחתכים צרכי הכנסת: מי מפטיר... מי עובר לפני התיבה". (34) תוספתא מגילה פ"ג: "שאין אדם מבזבז לו" שלא יהא נראה כאילו נוטל חלק לעצמו בשביל גדולתו. (35) כלומר: אפילו כשהחזן בעצמו קורא, אינו עומד לבדו לפני התורה, כי כשם שניתנה (התורה) ע"י סרסור, שנאמר (דברים ה, ה): אנכי עומד בין ה' וביניכם... להגיד לכם את דבר ה', כך אנו צריכים לנהוג בה ע"י סרסור (מקשר ומתווך), ירושלמי מגילה (פ"ד, ה"א).

ח. הקורא, יש-לו³⁶ לדלג במקום למקום בענין⁵ אחד, כגון 'אחרי מות', 'ואף בעשור', שפפרשת⁶ 'אמר אל הפהנים³⁷. והוא³⁸, שלא יקרא על-פה, שפאסור לקרות שלא מן הכתב אפלו תבה אחת³⁹. ולא ישהה בדלוג, אלא כדי שישלם התרגמן⁴⁰ תרגום הפסוק⁴¹.

(36) מותר לו. (37) שהיה הכהן הגדול קורא ביום הכיפורים בבית המקדש, כמפורש במס' יומא (פ"ז, מ"א) ושתייהן מדברות בענין יום הכיפורים, אחרי מות - ויקרא טז, א-לד; אך בעשור - שם, כג, כו-לב. ואנו נוהגים היום לדלג בקריאת "יוחל משה" בתענית ציבור. אבל בשני ענינים לא ידלג "לפי שדברי תורה הם אזהרות ועונשים ומצוות, וצריך שיכנסו בלב השומעים, וכשארם יוצא מענין לענין אחר אינו נוח להתכונן" (מלשון רש"י יומא סט:). (38) ובלבד. (39) גיטין ס, ע"ב: "כתב לך את הדברים האלה" - דברים שבכתב, אי אתה רשאי לאמרם על-פה. (40) ראה בסמוך הלכה י. (41) שאם ישהה יותר, נמצא הציבור יושב בטל ומצפה ואין זה כבוד הציבור (יומא טט:).

ט. כיון שהתחיל הקורא לקרות בתורה, אסור לספר¹¹ אפלו בדבר הלכה⁴², אלא הפל שומעין ושותקין¹² ומשימין לפם למה שהוא קורא, שנאמר: "ואזני כל העם אל ספר התורה". ואסור לצאת מן הפגסת¹³ בפעט שהקורא קורא⁴³; ומתיר לצאת בין איש¹⁴ לאיש⁴⁴. ומי שהוא עוסק בתורה תמיד ותורתו¹⁵ אמןותו - מתיר לו לעסק בתלמוד-תורה בפעט¹⁶ שהקורא קורא בתורה⁴⁵.

(54) מגילה כא, ע"ב. וכבר ביארנו הטעם, כי אין שני קולות נשמעים.

יב. וְלֹא כָּל הַמִּקְרָאוֹת מִתְּרַגְּמִינָן בְּצִבּוֹר: מַעֲשֵׂה רְאוּבֵן⁵⁵, וּבְרַבֵּת פְּהֵינִים⁵⁶, וּמַעֲשֵׂה הָעֵגֶל⁵⁷ - מִן "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל אֹהֲרֹן" עד "וַיֹּאֲרֶה מֹשֶׁה אֶת הָעָם" וגו', וְעוֹד פְּסוּק אֶחָד: "וַיִּגַּף ה' אֶת הָעָם⁵⁸" - כָּלָם נִקְרָאִין וְלֹא מִתְּרַגְּמִין; וּבְמַעֲשֵׂה אֲמִנוֹן⁵⁹ - בְּמָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲמִנוֹן בֶּן דָּוִד", נִקְרָא⁶⁰ וְלֹא מִתְּרַגֵּם.

(55) בראשית לה, כב. משום גנותו של ראובן, וכן חוששים אנו לכבודו של יעקב אבינו (מגילה כה:). (56) שנאמר בה (במדבר ו, כ) ישא ה' פניו אליך. והרי זה סותר למה שכתוב "אשר לא ישא פנים"? והם אינם יודעים שכדאי הם ישראל לישא להם פנים, כמאמרם (ברכות כ:): "אמר הקב"ה, וכי לא אשא פנים לישראל שכתבתי להם בתורה "ואכלת ושבעת וברכת" והם מדרקקים על עצמם עד כזית שמברכים ברכת המזון אפילו כשאנים שבעים. (57) שמות לב, כא-כה. (58) שם, לה. כי חוששים אנו לכבודו של אהרן שגינהו משה בפסוקים הללו לאזני הציבור, וכן בפסוק ויגוף ה' וגו' נאמר "על אשר עשו את העגל אשר עשה אהרן" תלה הכתוב חטא העגל ועשייתו באהרן, ולפיכך אין מגלים גנותו ברבים, ואע"פ שאנו מתרגמים גנותו של עם ישראל שחטא בעגל, אינו דומה גנאי ציבור בציבור לגנאי יחיד בציבור, שזה האחרון חמור יותר (מגילה שם, וברירושלמי שם פ"ד, ה"א). (59) שמואל-ב, יג. (60) כגירסת דפוס רומי ו'מעשה ורקה', וברפוסים אחרים: "נקרא ולא מתרגם" ונוסח המשנה במגילה (פ"ד, מ"י) כנוסח רומי שלפנינו. והטעם שאינו מתרגם? משום כבודו של דוד. וכן אינו נקרא לגמרי לפני הציבור, שהרי אפשר להפטיר בענין אחר, אבל פסוקי התורה נקראים, כי אסור לדלגם ולהסרם (תוספות יום טוב שם).

יג. הַמִּפְטִיר בִּנְבִיא⁶¹, צִרְיָה לְקִרְוֹת בְּתוּרָה תַּחֲלֶה⁶², אֶפְּלוּ שְׁלֹשָׁה פְּסוּקִים⁶³; חֲזוֹר וְקוֹרֵא מֶה שֶׁקָּרָא לְפָנָיו⁶⁴. וְלֹא יִפְטִיר בִּנְבִיא עַד שֶׁיִּגְלַל סֵפֶר-תּוֹרָה⁶⁵. וְלֹא יִפְחַת מַעֲשִׂיִּים וְאֶחָד פְּסוּקִים⁶⁶; וְאִם שְׁלֹם הָעֲנָן בְּפִחוֹת מֵאֱלוֹ, אֵינוֹ צִרְיָה לְהוֹסִיף; וְאִם קָרָא עֲשָׂרָה פְּסוּקִים וְתִרְגְּמָן הַמִּתְּרַגֵּם - דִּיּוֹ, וְאֶפְּלוּ לֹא שְׁלֹם הָעֲנָן⁶⁷. וּבִנְבִיא, אֶחָד קוֹרֵא, וְאֶפְּלוּ שְׁנַיִם מִתְּרַגְּמִינָן⁶⁸. וּמִדִּלְגָּ מַעֲנִין לַעֲנִין⁶⁹ אַחֵר; וְאֵינוֹ מְדַלֵּג מִנְּבִיא לְנְבִיא⁷⁰, אֶלָּא בִּנְבִיאִים שֶׁל שְׁנַיִם-עֲשָׂרִי⁷¹ בְּלִבָּד; וּבְלִבָּד שְׁלֹא יְדַלֵּג מִסּוֹף הַסֵּפֶר לְתַחֲלָתָהּ⁷². וְכָל הַמְּדַלֵּג, לֹא יִשְׁתָּה בְּדִלּוֹג, אֶלָּא פְּדִי שְׂשִׁילִים הַמִּתְּרַגֵּם תִּרְגוּמוֹ⁷³.

יד. הַקּוֹרֵא בִּנְבִיא, יִשְׁלֹו לְקִרְוֹת לְתִרְגְּמָן שְׁלֹשָׁה פְּסוּקִים, וְהַמִּתְּרַגֵּם מִתְּרַגֵּם שְׁלֹשָׁתָן זֶה אַחֵר זֶה⁷⁴. וְאִם הָיוּ שְׁלֹשָׁה הַפְּסוּקִים שְׁלֹשׁ פְּרָשִׁיּוֹת - לֹא יִקְרָא לְתִרְגְּמָן אֶלָּא אֶחָד בְּלִבָּד⁷⁵.

(74) ולא איכפת לנו אם המתרגם יטעה, מכיון שאין הוראה יוצאת מדברי נביא (שם, וברש"י). (75) כי מאחר ששלשה ענינים הם, צריך לתרגם כל אחד לחוד. ובגמרא שם אמרו: שלשה פסוקים שהם שלש פרשיות, כיצד? כגון: כי כה אמר ה' חנם נמכרתם (ישעיה נב, ג); כי כה אמר ה' מצרים ירד עמי (שם, ד); ועתה מה לי פה (שם, ה).

טו. הַמִּפְטִיר בִּנְבִיא, מְבָרֵךְ לְפָנָיו בְּרָכָה אֶחָת: "בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים⁷⁶" וכו'; וּמְבָרֵךְ לְאַחֲרָיו אַרְבַּע בְּרָכוֹת⁷⁷: בְּרָכָה ראשונה, חוֹתֵם בָּהּ: "הָאֵל הַנֶּאֱמָן כָּל־

(61) תיקנו להפטיר בנביא משום מעשה שהיה: שפעם אחת גזרו על ישראל שלא יקראו בתורה; עמדו וקראו בנביאים שבעה אנשים כנגד שבעה קרואים העולים לתורה. ואע"פ שהגזירה בטלה, לא בטל המנהג לגמרי ('אבודרהם', ובלבוש סימן רפ"ד). ונקראת קריאה זו: "הפטרה", לפי שבשעת גזירה נפטרו בקריאה זו מקריאת התורה.

(מגילה כב:). (85) כי כל אלה ימי מלאכה הם, ואין להכביד בהם על הציבור יותר מדאי משום ביטול מלאכה. ושבת במנחה כבר סמוך לחשכה היא, שהיו רגילים לדרוש כל היום לפני מנחה, לפיכך אין מאחרין בה כל-כך בקריאות נוספות (מגילה כא, ברש"י שם). ואם יש בביהכ"נ שלשה חתנים ביום אחד, שנים ישראלים ואחד כהן, והרי לוי מוכרח לקרוא אחר כהן, אז מוסיפים עליה נוספת לחתן השלישי, שיום חופתו הוא כמועד אצלו, כמבואר בכתובות ד. ('הגהות מיימוניות').

14 יז. אִשָּׁה לֹא תִקְרָא בַצִּבּוֹר, מִפְּנֵי כְבוֹד⁸⁶ הַצִּבּוֹר. 15 קִטָּן הַיּוֹדֵעַ לִקְרוֹת וַיּוֹדַע לְמִי מְבָרְכִין - עוֹלָה מִמֶּנּוּן 16 הַקּוֹרְאִים⁸⁷. וְכֵן מִפְּטִיר עוֹלָה מִהֶמְנוּן⁸⁸, שֶׁהָרִי הוּא 17 קוֹרֵא בַתּוֹרָה; וְאֵם הַפֶּסֶק שְׁלִית-צִבּוֹר בְּקִדִּישׁ בֵּין 18 מְשָׁלִים⁸⁹ וּבֵין הַמִּפְטִיר - אֵינוֹ עוֹלָה מִן הֶמְנוּן⁹⁰. 19 צִבּוֹר שֶׁלֹּא הָיָה בָּהֶם יוֹדֵעַ לִקְרוֹת אֶלָּא אֶחָד⁹¹ - 20 עוֹלָה וְקוֹרֵא וַיּוֹדַע, וְחֹזֵר וְקוֹרֵא שְׁנֵיהֶם וְשְׁלִישִׁית, 21 עַד שֶׁיִּגְמַר מִנֵּן הַקּוֹרְאִים שֶׁל אוֹתוֹ הַיּוֹם⁹².

(86) מגילה כג, ע"א. (87) ירושלמי, ברכות פ"ז, ה"ב. ובזמן הזה אין קטן עולה לתורה אלא למפטיר בלבד ('מגן אברהם' או"ח סי' רפב ס"ק ו', וראה ב'פרישה' ל'טור' שם). (88) שאפילו לא קראו לפניו אלא ששה אנשים, הרי הוא עולה למנין שבעה, אע"פ שאין הוא קורא בתורה אלא משום כבוד התורה בלבד, כמבואר לעיל ה"יג (מגילה, שם). (89) במקום שנהגו לומר קדיש לפני המפטיר כמנהגנו. (90) תשובת רב נטרונאי גאון, הובאת ברי"ף למגילה (פ"ד): כי הקדיש הפסיק בין הקוראים הקודמים למפטיר, ואין הלה מצטרף למנין, אלא אם יאמרו קדיש אחרי המפטיר, כמבואר בסמוך (ה"כ). (91) בימימה שהיה העולה קורא בעצמו - ידובר; אבל כיום נהגו שש"ץ קורא בקול, והעולה אינו אלא עונה אחריו בלחש, כמבואר בבאורנו לעיל (ה"ז). (92) תוספתא מגילה, פ"ג. כדי להבחין בין קריאה לקריאה, כאילו קראו שבעה עולים נפרדים. שכן היה דרכם לעמוד ממקומם לעלות לתורה (כסף-משנה).

22 יח. כָּל קְרִיאָה וְקְרִיאָה מְאֹלָה, כִּהֵּן קוֹרֵא רִאשׁוֹן, 23 וְאַחֲרָיו לְוִי, וְאַחֲרָיו יִשְׂרָאֵל⁹³. וּמִנְהַג פְּשוּט הוּא 24 הַיּוֹם⁹⁴, שֶׁאֶפְלוּ כִּהֵּן עַם-הָאָרֶץ קוֹדֵם לִקְרוֹת לְפָנֵי 25 חָכֶם גָּדוֹל יִשְׂרָאֵל. וְכָל מִי שֶׁהוּא גָּדוֹל מִחֲבֵרוֹ 26 בְּחֻמָּה קוֹדֵם לִקְרוֹת⁹⁵. וְהָאֲחֵרוֹן, שְׁגוּלָל סִפְרֵ- 27 תּוֹרָה, נוֹטֵל שֶׁכֶר פְּגָדָה הַפֶּלֶל⁹⁶; לְפִיכָךְ עוֹלָה 28 וּמְשָׁלִים אֶפְלוּ גָדוֹל שְׁבַצְבוֹר⁹⁷.

(93) גיטין נט, ע"א. (94) אבל בימי חכמי התלמוד לא היה כהן עולה ראשון כשהיה שם ישראל חכם גדול ממנו. וכך לשון רבינו בפירוש המשנה (גיטין פ"ה, מ"ח): "דע שזה הדבר... שיהיה הכהן קורא בביהכ"נ ראשון בין שיהיה תלמיד חכם או עם הארץ, הוא דבר שאין לו שורש בתורה ולא נזכר זה בש"ס... ואני נפלאתי הפלא ופלא מערי הגלות שנוהגים בזה המנהג, אחרי היותם בריאים מחולאי

1 דְּבָרָיו; שְׁנֵיהֶם, חוֹתֵם בָּהֶם: "בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם"⁷⁸; 2 שְׁלִישִׁית, חוֹתֵם בָּהֶם: "מִגֵּן דָּוִד"; רְבִיעִית, חוֹתֵם בָּהֶם 3 עֲנָן קִדְשַׁת הַיּוֹם, כְּמוֹ שְׁחוֹתֵם בַּתְּפִלָּה⁷⁹; וְכֵן אִם 4 חָל רֹאשׁ-חֹדֶשׁ לַהֲיוֹת בְּשַׁבָּת⁸⁰ - הַמִּפְטִיר בְּנִבְיָא 5 מִזְכִּיר רֹאשׁ-חֹדֶשׁ בְּבִרְכָּה זוּ, כְּמוֹ שֶׁמִּזְכִּיר בַּתְּפִלָּה⁸¹.

(76) מס' סופרים פ"ג, ה"ט. וראה פירוש כל הברכות האלו, בבאורנו ל"סדר התפילות" שבסוף הספר. (77) ויחד עם שתי הברכות לקריאתו בתורה לפניו ולאחריה - הרי שבע, כנגד שבעה קרואים שקראו בתורה (מס' סופרים פ"ד, ה"א). (78) ואנו נוהגים לחתום: "משמח ציון בבניה" (כסף-משנה). (79) כפי המבואר לעיל (פ"ב, ה"ה). (80) אע"פ שיש לדון ולומר, שאין להזכיר בה ענין ראש חודש, שאלמלא שבת אין קריאת ההפטרה בראש חודש שחל להיות בחול. (81) כי יום הוא שנתחייב בהפטרה, והוא גורם להזכיר גם של ראש חודש (שבת כד:). אבל אינו חותם את הברכה בשל ראש חודש, אלא רק מזכיר מעין המאורע באמצע הברכה שאומר: על התורה ועל הנביאים... ועל יום ראש החודש הזה וכו' וחותם בשל שבת בלבד, כי לא יפה כחו של ראש חודש בהפטרה שאינה אלא לשבת בלבד, יותר משלש תפילות הקבועות בכל ראש חודש שאינו חותם בהן משל ר"ח, כי אין חתימת ר"ח קיימת אלא בתפילת מוסף בלבד (כסף-משנה).

6 טז. כִּמָּה הֵן הַקּוֹרְאִין? בְּשַׁבָּת בְּשַׁחֲרִית קוֹרְאִין 7 שְׁבַעָה, וּבַיּוֹם-הַפְּפוֹרִים שְׁשָׁה, וּבְיָמִים טוֹבִים 8 חֲמִשָּׁה - אֵין פּוֹחֲתִין מִקֵּץ, אֲבָל מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶם. 9 בְּרִאשֵׁי חֳדָשִׁים וּבְחָלוֹ שֶׁל מוֹעֵד קוֹרִין אַרְבָּעָה⁸²; 10 בְּשַׁבָּת וּבַיּוֹם-הַפְּפוֹרִים בְּמִנְחָה, וּבִשְׁנֵי וּבְחֻמָּיִשׁ שֶׁל 11 כָּל הַשָּׁנָה, וּבְחֻמָּנָה וּבְפוֹרִים בְּשַׁחֲרִית, וּבְיָמֵי 12 הַתְּעֵנִית⁸³ בְּשַׁחֲרִית וּבְמִנְחָה, קוֹרִין שְׁלֹשָׁה⁸⁴; אֵין 13 פּוֹחֲתִין מִמֶּנּוּן זֶה וְאֵין מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶן⁸⁵.

(82) מגילה פ"ד, מ"א. שלא להכביד על הציבור מפני שהם ימי מלאכה, ומתוך שיש בהם קרבן מוסף - מוסיפים עליהם קורא יתר על ימי שני וחמישי. (83) בתעניות שאנו מתענים על מה שאירע לאבותינו - כגון עשרה בטבת, או י"ז בתמוז וכיוצא בהן - ידובר פה, כי רק בהן קוראים בשחרית ובמנחה. ראה לקמן (פ"ג, ה"ח; ובהל' תעניות פ"ה, ה"ה), אבל בתעניות שגוזרים על הציבור מפני הצרות, כגון: הבצורת והדבר והחרב - אין קוראים בהם אלא במנחה בלבד. תדע שבהל' תעניות (פ"א, ה"ז) המדבר בתעניות מסוג זה, לא הזכיר אלא הקריאה שקוראים אחר חצות היום לעת ערב. ובזה סרה פליאת הכסף-משנה על רבינו, שבמס' תענית (יב:) מבואר שלא היו קוראים אלא במנחה בלבד? כי שם מדובר בתעניות שגזרו על הציבור בגלל הצרות, וכאן בתעניות הקבועות לזכר מה שאירע לאבותינו (מע"ק). (84) זה הכלל: כל שקדושתו מרובה מחבירו, הוסף עליו איש לתורה. לפיכך ראש-חודש וחול-המועד שיש בהם קרבן מוסף - קוראים ארבעה; יום-טוב שאסור בעשיית מלאכה - חמשה; יום-הכיפורים שענוש כרת על חילולו - ששה; שבת שיש בה סקילה - שבעה

על הכהן הראשון בלבד שפסול הוא, ולכן עלה אחריו כהן זה (גיטין שם).

כ. כיצד סדר הקריאה בתורה? אחר התפלה - כל יום שיש בו תפלת מוסף¹⁰³, אחר שייגמר שליח צבור תפלת שחרית, ואמר קדיש ומוציא ספר תורה, וקרא לאחד אחד מן הצבור, ועולין וקורין בתורה; וקשגומריין, מחזיר ספר תורה למקומה ואומר¹⁰⁴ קדיש, ומתפללין תפלת מוסף¹⁰⁵. וימים שיש בהם מפטיר ומוסף, נהגו לומר קדיש קדם¹⁰⁶ שיעלה המפטיר; ויש מקומות שנהגו לומר קדיש אחר המפטיר.

(103) כגון ראש חודש וחול המועד. (104) ע"פ מס' סופרים פכ"א, ה"ו. ואנו נוהגים לומר קדיש אחר גמר הקריאה לפני חזרת הספר. (105) וכבר כתב רבינו לעיל (פ"ט, ה"ד): שאומרים "סדר קדושה" קודם תפילת מוסף, נמצא שהקדיש עולה לשתייהן כאחד. (106) מס' סופרים, שם. והטעם, כדי להבחין בין קריאת חובה, לקריאת המפטיר בתורה, שאינה אלא משום כבוד התורה, כמבואר לעיל הל' י"ג ובביאורנו.

כא. ובמנחה של שבת ושל יום הכיפורים - אחר שייגמר שליח צבור תהלה לידוד¹⁰⁷ וסדר היום¹⁰⁷, אומר קדיש, ומוציא ספר תורה ועולין וקורין בו, ומחזירין, ואומר קדיש ומתפללין מנחה. וכן בתענית קוראין במנחה, ואחר כך אומר קדיש ומתפללין תפלת מנחה. אבל ביום טוב לא נהגו לקרות במנחה.

(107) מפורש לעיל פ"ט, הלכות ה"ו. ואנו נוהגים שלא לומר ביום הכיפורים "סדר קדושה" בתפילת המנחה, אלא לאחריה, כדי להפסיק בינה ובין תפילת נעילה (הגהות מיימוניות).

כב. ויום שאין בו מוסף - כשגומר תפלת שחרית, אומר קדיש, ומוציא ספר תורה, וקוראין בו, ומחזירין, ואומר קדיש, ואחר כך אומר תהלה לידוד¹⁰⁸ וסדר היום¹⁰⁸, פדרך שאומרים בכל יום, ואומר קדיש, וכל העם נפטריין.

כג. אין קוראין בחמשין¹⁰⁸ בבתי כנסיות, משום כבוד הצבור¹⁰⁹. ואין גוללין ספר תורה בצבור, מפני טרם הצבור, שלא יטריח עליהם להיותן עומדין עד שייגלל ספר תורה; לפיכך אם יצטרכו לקרות שני ענינים¹¹⁰ - מוציאין שני ספרי תורה. ולא יקרא איש אחד ענין אחד בשתי תורות¹¹¹, שקרא יאמרו ספר ראשון פגום הנה, ולפיכך קורא בשני.

(108) יש כותבים להם חמשה חומשים - על הקלף ובגלילה כספר תורה - כל חומש לבדו, ומתוך שאין כל החומשים

המנהגות... ואיני יודע מאיזה מקום בא להם ההפסד הזה, ואמנם צורת הענין לפי מה שבא לנו בקבלה היא: שהכהן קודם ללוי ולישראל, לפי שנאמר (ויקרא כא, ה): וקדשתו כי את לחם אלהיך הוא מקריב. וקדשתו - לכל דבר שבקדושה: לפתוח ראשון (בכל דבר כבוד) ולברך ראשון... וזה כולו כשאין שם חכם גדול ממנו, כגון שיהיה שם כהן ולויים וישראלים, ויהיו כולם במדרגה אחת בחכמה... וכן אמרו (הוריות פ"ג, מ"ח): "אימתי - בזמן שכולם שווים; אבל אם היה ממזר תלמיד חכם וכהן גדול עם הארץ - ממזר תלמיד חכם קודם לכ"ג עם הארץ", וכבר אמרו רז"ל (מגילה כב.): "רב קרא בכהני" - קרא ראשון כמו הכהן, לפי שהיה יותר חכם מן הכהנים המצויים שם, וראה במוספנו "תשובות רבינו". ובכל זאת הסכים כאן רבינו למנהגנו היום, מפני שבדורות האחרונים אין אדם יכול לומר חכמתי גדולה מחכמתך... וראוי לוותר לומר שכהן עם הארץ קודם לישראל תלמיד חכם, כדי שלא יבואו לריב לומר אני חכם גדול ממך (תוספות יום טוב' לגיטין פ"ה מ"ח, ע"פ המשנה שם). (95) כמו שאמרו (גיטין ס.): "אחריהם (אחרי כהן ולוי) קוראים תלמידי חכמים הממונים פרנסים על הציבור; ואחריהם חכמים הראויים למנותם פרנסים על הציבור; ואחריהם בני תלמידי חכמים שאבותיהם ממונים פרנסים על הציבור; ואחריהם ראשי כנסיות וכל אדם". (96) מגילה לב, ע"א. (97) מדברי רבינו נראה שהאחרון המשלים את הקרואים לתורה הוא גם הגולל, ולא כנהוג בימינו שאין הגולל מן העולים לקריאת התורה, וראה 'בית יוסף' סימן קמז.

יט. אין שם כהן - עולה וישראל¹⁰⁸; ולא יעלה אחריו¹⁰⁹ לוי כלל. אין שם לוי - כהן שקרא ראשון חזר וקרא הוא עצמו פעם שניה במקום לוי¹⁰⁰; אבל לא יקרא אחריו כהן אחר, שקרא יאמרו הראשון פסול¹⁰¹, ולפיכך עולה כהן אחר. וכן לא יקרא לוי אחר לוי, שקרא יאמרו אחד משניהם פסול¹⁰².

(98) גיטין נט, ע"ב: "אם אין שם כהן - נתפרדה החבילה", נפסק הקשר ואיבד הלוי את זכותו, ויכול ישראל לעלות ראשון ואין הלוי מעכבו. אבל ודאי שגם הלוי יכול לעלות ראשון שאינו גרוע מישראל אחר שאינו עולה עליו בחשיבות (בית יוסף, ודרכי משה' סימן קלה בדעת רבינו). (99) אחרי שקרא ישראל ראשון, אסור ללוי לעלות אחריו, כי יאמרו: ודאי הראשון כהן היה, ולפיכך קרא אחריו לוי (גיטין נט, ע"ב; ובכתובות כה:). (100) ומבשר שנית. (101) ואפילו אם אנו יודעים באביו של ראשון שכהן היה - שמא גרושה נשא והוליד ממנה בן זה וחיללו מקדושת כהונה. (102) שאביו לקח אשה פסולה לו, והרי הבן מחולל מקדושת לוייה. וקורא בתורה כישראל פסול, ודקדק רבינו לומר בלוי: "שמא יאמרו אחד משניהם פסול". ובנוגע לכהן אחר כהן, חשש רק לכבודו של הראשון? כי באמת אין מקום לחוש לכבודו של כהן שני: שאיך אתה חושש בו שהוא בן גרושה ונפסל מכהונה, אם כן מדוע קרא שני במקום לוי אע"פ שאינו לוי? ולפיכך כל החשש נופל

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי כ"ח תמוז - ספר אהבה - הלכות תפילה קמה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

12 וְקִרְאִין וְהוֹלְכִין עַל הַסֶּדֶר הַזֶּה, עַד שְׁגֹמְרִין אֶת
13 הַתּוֹרָה בְּחַג-הַסֵּפֶת. וְיֵשׁ מִי שֶׁמְשַׁלֵּם אֶת הַתּוֹרָה
14 בְּשָׁלֹשׁ שָׁנִים⁵, וְאֵינוֹ מְנַהֵג פְּשׁוּט.

(2) שנתפשט ונתקבל. (3) בראשית ו, ט. (4) שם, יב, א.
(5) הכוונה לבני ארץ ישראל שנהגו כן בתקופת התלמוד
(מגילה כט:).

15 ב. עֲזָרָא תִּקֵּן לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל, שִׁיְהוּ קוֹרִין קָלָלוֹת
16 שֶׁבְּסֵפֶר וַיִּקְרָא⁶ קִדְּם עֲצָרָת⁷, וְשֶׁבְּמִשְׁנֵה-תּוֹרָה⁸
17 קִדְּם רֹאשֵׁי-הַשָּׁנָה⁹. וְהַמְנַהֵג הַפְּשׁוּט, שִׁיְהוּ קוֹרְאִין
18 'בְּמִדְבַּר סִינַי'¹⁰ קִדְּם עֲצָרָת, וַאֲתַחֲנֵן' אַחֵר תִּשְׁעָה
19 בָּאָב, 'אַתֶּם נֹצְבִים'¹¹ קִדְּם רֹאשֵׁי-הַשָּׁנָה, 'צוֹ אֶת
20 אֶהְרִן' קִדְּם הַפֶּסַח בְּשָׁנָה פְּשׁוּטָה¹². לְפִיכָף יֵשׁ
21 שְׁבָתוֹת שֶׁקּוֹרִין שְׁחֵרִית שְׁנֵי סְדָרִים¹³, כְּגוֹן 'אֲשֶׁה כִּי
22 תִזְרִיעַ' וְזֹאת תִּהְיֶה תּוֹרַת הַמְצָרָע'¹⁴, 'אִם בְּחֻקֹּתִי'
23 עִם 'בְּהֵר סִינַי'¹⁵ וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן¹⁶, כְּדִי שִׁשְׁלִימֹו
24 בְּשָׁנָה¹⁷, וַיִּקְרָא אוֹתָן הַסְּדָרִים בְּעוֹנָתָן¹⁸.

(6) היא פרשת התוכחה בסדר "בחוקותי" (ויקרא כו, יד-מו).
(7) חג השבועות, שאז נידונים על פירות האילן וקוראים
פרשה זו, לומר: "תכלה שנה וקללותיה" (מגילה לא:).
(8) שבפרשת "כי תבוא" (דברים כח, טר-פט). (9) מהטעם
הנ"ל, שאז האדם נידון, כלשון המשנה (ר"ה פ"א, מ"ב):
"בר"ה כל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון" (מגילה,
שם). (10) היא הפרשה שאחרי "בחוקותי", כדי להפסיק
בה בין הקללות שבסדר "בחוקותי" לעצרת (שם,
ב'תוספות'). (11) כדי להפסיק בה בין הקללות שבפרשת
"כי תבוא" לראש-השנה וכאמור. (12) שאין בה אלא
שנים-עשר חודש. ובשנה מעוברת קוראים "זאת תהיה תורת
המצורע" קודם הפסח. וסימן לקריאות אלו: פקוד ופסח,
מנה ועצור, צום וצלי, קום ותקע. וזה פירושו: קרא פרשת
"צר" ואח"כ תעשה פסח; קרא פרשת במדבר המדברת
במנין ישראל ופקודיהם, ואח"כ תחוג חג העצרת; צום
תענית תשעה באב ואח"כ קרא פרשת ואתחנן, שהיא תרגום
צָלִי שפירושה בקשה ותחנונים; קרא פרשת נצבים ואח"כ
תקע בראש-השנה ('הגהות מיימוניות' בשם סדר רב עמרם
גאון). וה'טור' או"ח סי' תכח הוסיף סימן לשנה מעוברת
"סגור ופסחו", קראו פרשת מצורע הטעון הסגר ואח"כ
תעשו פסח. (13) הואיל וצריך לקרוא סדרים מסויימים
בזמנים קבועים, ונוהגים להשלים את התורה בשנה אחת.
(14) ששתיהן מדברות בענין אחד בתורת הטמאים וסדר
טהרתם. (15) פרשת "בהר" היא קטנה במספר פסוקיה,
וראויה להצטרף לקריאת פרשת "בחוקותי", וכן משותפות
הן בענין השמיטה הנאמר בפרשת "בהר" וחזור ונזכר
בפרשת "בחוקותי", ככתוב: אז תרצה הארץ את שבתותיה
וגו' (ויקרא כו, לד-לה). (16) כגון סדר "חוקת ובלק", או
"מטות ומסעי". (17) שהרי בשנה פשוטה שמספר
שבתותיה עולה לחמישים, לא תוכל לגמור כל התורה
סדריה עולים למספר חמישים וארבעה; ומה גם ששבת
החלה בתוך החג אין קוראים בה בסדר הרגיל אלא מענין

ביחד - אין קדושתם ספר-תורה המכיל כל החומשים כאחד.
(109) גיטין ס, ע"א. אבל בחומשים שלנו הנדפסים בדפוס
ואינם נגללים כגליון - אפילו מצד הדין אין קוראים בהם
בביהכ"נ בברכה (שו"ע או"ח סימן קמ"ג ס"ב). (110) כגון
בשבת ראש-חודש. ולפעמים יצטרכו לקרוא גם שלשה
ענינים, כגון ראש חודש טבת שחל להיות בשבת,
שמוציאים בו שלשה ספרי-תורה, ראה לקמן פרק יג הלכה
כג. (111) כגון כהן גדול ביום הכיפורים שהיה קורא
במקדש בפרשת "אחרי מות" מתוך הספר, ובפרשת
"ובעשור לחודש" שבחומש במדבר (כט, זי"א). היה קורא
בעל-פה, ולא היה מוציא ספר-תורה שני משום פגמו של
ראשון (יומא ע.). ודוקא בענין אחד, אבל בשני ענינים -
מותר אפילו לאיש אחד לקרוא. תדע: שהרי ציבור שאין בו
יודע לקרות אלא אחד, אותו האחד קורא וגומר מנין כל
הקוראים. ראה לעיל (ה"יז). ומה יעשה בראש-חודש טבת
שחל להיות בשבת שמוציאים בו שלשה ספרים? על-כרחך
האחד קורא בשלתן, ואין לחוש משום פגמו של ספר
ראשון, מפני שהם ענינים נפרדים ('מרכבת המשנה').

1 כד. כָּל הַגּוֹלָל סִפְרֵי-תּוֹרָה, גּוֹלָלוּ מִבְּחוּץ¹¹²;
2 וּכְשֶׁהוּא מְהַדְקוֹ, מְהַדְקוֹ מִבִּפְנֵים¹¹³. וְצִרְיָן
3 לְהַעֲמִידוֹ עַל הַתֵּפֶר¹¹⁴, כְּדִי שֶׁלֹּא יִקְרַע. מְקוֹם
4 שֶׁמוֹצִיאִין סִפְרֵי-תּוֹרָה אַחֵר שֶׁקּוֹרְאִין בוֹ וּמּוֹלִיכִין
5 אוֹתוֹ לְבֵית אַחֵר לְהַצְנִיעוֹ¹¹⁵ - אֵין הַצְבּוֹר וְשֹׁאִין
6 לְצֵאת עַד שֶׁיּוֹצֵא סִפְרֵי-תּוֹרָה וְיָלוּ אוֹתוֹ, וְהֵם אַחֲרָיו,
7 עַד הַמְקוֹם שֶׁמְצַנְעִין אוֹתוֹ בּוֹ¹¹⁶.

(112) מגילה לב, ע"א. מנהגם היה שמגביה הספר היה גם
הגולל, והיה מעמידו בעמודיו התחתונים על ברכיו, ואיש
אחר היה אוצו בראשו ב'עצי חיים' העליונים, וזה שהגביה
היה גולל את הספר וקושרו בחגורה. ולפיכך כשהוא קושר
את הספר בחגורתו צריך להתחיל בקשירתו מבחוץ שהוא
הצד שמאחורי הכתב, כי אם יתחיל הקשירה מבפנים כלפי
חוץ, הרי הוא כדוחה את הספר מפניו ממנו והלאה
(פ"ישעה, ל'טור' או"ח סי' קמז). (113) שם. הוא צד
הכתב - כדי שבקריאה הבאה כשיפתחו את הספר לא
יצטרכו להפכו על הכתב להתיר את הקשר כי אין זה דרך
כבוד. (114) שם. מקום תפירת יריעות הספר, שאפילו אם
יקרע שם אפשר לחזור ולתפרו מחדש. (115) ששם
משתמר יותר. (116) סוטה לט, ע"ב. שנאמר: אחרי ה'
אלהיכם תלכו (דברים יג, ה). וגם כיום שמצניעים את הספר
בהיכל שבבית הכנסת, אנו נוהגים שלא לצאת מביהכ"נ עד
שיכניסו את הספר בהיכל (או"ח סי' קמט).

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה-עָשָׂר

(1) מנהגי קריאת התורה ומשך זמן השלמתה; סדר קריאתה
בכל מאורעות השנה; ארבע פרשיות שלפני הפסח וסדר
הפסקתן.

8 א. הַמְנַהֵג הַפְּשׁוּט² בְּכָל יִשְׂרָאֵל, שֶׁמְשַׁלִּימִין אֶת
9 הַתּוֹרָה בְּשָׁנָה אַחַת. מִתְחִילִין בְּשַׁבָּת שְׁאֵחֶר חַג-
10 הַסֵּפֶת וְקוֹרִין בְּסֵדֶר 'בְּרֹאשִׁית', בְּשָׁנָה - 'אֵלֶּה
11 תּוֹלָדֹת'³, בְּשַׁלִּישִׁית - 'וַיֹּאמֶר ה' אֶל אַבְרָם'⁴,

הרדב"ז ח"א ב"לשונות הרמב"ם" סח, הכוונה בדברי רבינו: "קורא בו המשלים" - אם רוצה להיות מפטיר, שהרי המפטיר עולה מהמנין (לעיל פ"ב, הי"ז) וזה שחזר ואמר: "והמפטיר קורא" - לומר בין שיהיה משלים בין שלא יהיה, תמיד המפטיר קורא בענין ראש-חודש. ואנו נוהגים לקרוא שבעה קרואים בסדר של שבת, ובספר השני קורא המפטיר מ"וביום השבת", ו"בראשי חדשיכם" עד סוף הפרשה ('טור' סי' תכה). (27) הוא הפסוק האחרון של ההפטר, המתחילה ב"כה אמר ה' השמים כסאי" (ישעיה סו, א-כד). (28) שם, א, יד. ואנו לא נוהגים כן, אלא מפטירים: "השמים כסאי" (הגהות מיימוניות). (29) מגילה לא, ע"א.

ה. כל העולה לקרות בתורה, פותח בדבר טוב ומסיים בדבר טוב³⁰. אבל פרשת 'האזינו', קורא הראשון עד 'זכר זמות עולם', והשני מתחיל מ'זכר זמות עולם' עד 'ירכיבהו', והשלישי מ'ירכיבהו' עד 'וירא ה' וינאץ', והרביעי מן 'וירא ה' וינאץ' עד 'לו חכמו', והחמישי מן 'לו חכמו' עד 'פי אשא אל שמים ידי', והששי מ'פי אשא אל שמים ידי' עד סוף השירה³¹; ולמה פוסקין בה בענינות אלו³²? מפני שהן תוכחה, כדי שיחזרו העם בתשובה.

(30) ירושלמי שם, (פ"ג, ה"ז). וכן לא יסיים במי שעשה מעשה רע (מגן אברהם' סי' קלח סק"ד, ע"פ פירוש המשנה לרבינו, ידים פ"ד, מ"ח). (31) ע"פ הרי"ף מגילה פ"ד; וכן דעת רב פלוטי גאון מובאת ב'טור' (או"ח סימן תכח). וסימן קריאות אלו הזי"ו ל"ך (ראש השנה לא.). (32) שתחילתם וסופם דברים קשים.

ו. שמונה פסוקים שפסוק התורה³³, מתר לקרות אותם בבית-הכנסת בפחות מעשרה³⁴; אף-על-פי שהכל תורה היא ומשה מפי הגבורה אמרם³⁵ - הואיל ונמשמען שהם אחר מיתת משה, הרי נשתנו, ולפיכך מתר ליחיד לקרות אותן.

(33) המתחילים בפסוק: וימת שם משה עבד ה' (דברים לד, ה). (34) מנחות ל, ע"א: "יחיד קורא אותם בבית הכנסת" - ומפרש רבינו שהכוונה לומר שיכולים לקרותם בביהכ"נ בברכה תחילת וסוף אפילו כשאין שם עשרה, והראב"ד חולק על רבינו ומפרש את דברי התלמוד: "יחיד קורא אותם" לומר: שאדם אחד קורא ואין הפסקה בהם להזמין עולה אחר לקרות, ומסתמך על דברי ה'ירושלמי' (מגילה פ"ג, ה"ז). וכן פירש רש"י (מנחות, שם). (35) שם: "הקב"ה אומר ומשה כותב בדמע".

ז. קללות שבתורת כהנים³⁶ אין מפסיקין בהן, אלא אחד קורא אותן³⁷ - מתחיל בפסוק שלפניהם, ומסיים בפסוק של אחריהם³⁸. וקללות שבמשנה-תורה - אם רצה לפסק בהן, פוסק³⁹; וכבר נהגו העם שלא לפסק בהן, אלא אחד קורא אותן.

(36) ויקרא כו, יד-מד. (37) מגילה לא, ע"ב. שנאמר (משלי ג, יא): מוסר ה' בני אל תמאס, והמפסיק בהן מראה עצמו

המועדות. (18) כי אם תחבר סדרי "בהר ובחוקותי" כאחד, תוכל לכוין לקרוא "במדבר סיני" לפני העצרת כדרוש.

ג. מקום שמפסיקין בשבת בשחרית, שם קוראין במנחה ובשני ובחמישי¹⁹ ולשבת הבאה. כיצד? שבת ראשונה קורין בשחרית בסדר 'בראשית' - במנחה קורין 'אלה תולדת נח', עשרה פסוקים או יותר, וכן בשני ובחמישי, וכן לשבת הבאה בשחרית מתחילין מ'אלה תולדת נח', וקורא עד סוף הסדר²⁰, ועל דרך זו קורין כל השנה. ומפטירין בכל שבת ושבת בנביא מעין שקרא בתורה²¹.

(19) לשלשה עולים בלבד, כמבואר לעיל (פ"ב, ה"א). (20) מגילה לא, ע"ב. (21) כגון: בסדר "בראשית" הוא מפטיר: כה אמר... ה' בורא השמים ונוטיהם ורקע הארץ וצאצאיה (ישעיה מב, ה) המתאים למעשה בראשית; וכן בסדר "נח" הוא מפטיר (בישעיה נד) על שם הפסוק הנאמר בה: כי מי נח זאת לי וגו' (שם, ט) וכן כולן. ובספר "תשבי" שורש "פטר" נאמר: אנטיכוס מלך יון גזר על ישראל שלא יקראו בתורה ברבים, מה עשו ישראל לקחו פרשה אחת מנביאים שענינה דומה לפרשת השבוע וקראו בה. ועתה אף שבטלה הגזירה - המנהג הזה לא בטל.

ד. ובראשי חדשים - הראשון קורא שלשה פסוקים מפרשת 'צו'²², והשני חוזר וקורא פסוק שלישי שקרא הראשון, ושני פסוקים שאחריו, כדי שישיר בפרישה שלשה פסוקים²³, והשלישי קורא שלשה פסוקים ששיר השני עם 'וביום השבת', והרביעי קורא 'ובראשי חדשיכם'²⁴. ואם חל ראש-חדש להיות בשבת, מוציאים שני ספרים בשחרית: באחד קורין בו סדר אותה שבת, ובשני קורא בו המשלים²⁵ 'ובראשי חדשיכם', והמפטיר קורא²⁶ ענין ראש-חדש, ומפטירין 'והיה מדי חדש בחדשו'²⁷. וראש-חדש אב שחל להיות בשבת, מפטירין 'חדשיכם ומועדיכם שנה נפשי'²⁸. וראש-חדש שחל להיות באחד בשבת, מפטירין בשבת שלפניו ויאמר לו יהונתן מחר חדש²⁹.

(22) צו את בני ישראל... את קרבני לחמי (במדבר כח). (23) וכבר נתבאר לעיל (פרק י"ב, הלכה ג') שאין משיירים בפרשה פחות משלשה פסוקים. (24) ואע"פ שפרשה זו יש בה חמשה פסוקים, אין אנו אומרים שיקרא השלישי מ"וביום השבת" המכילה שני פסוקים, ויוסיף עוד פסוק מ"ובראשי חדשיכם" ואז יוכל השני לקרוא כרגיל ולא יצטרך לחזור על מה שקרא הראשון - כי כלל הוא: אין מתחילין בפרשה פחות משלשה פסוקים, לפיכך יצטרך השלישי לקרוא מ"ובראשי חדשיכם" שלשה פסוקים וישייר ממנה שני פסוקים בלבד; וכבר אמרנו: "אין משיירים בפרשה פחות משלשה פסוקים" (מגילה כא:). (25) שם, כט, ע"ב. העולה השביעי המשלים את מנין הקרואים. (26) חוזר וקורא מה שקרא המשלים (כסף-משנה). ולדעת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שקשה לו לקרותן, ובי"רושלמי" (מגילה פ"ג, ה"ז) אמרו: אמר הקב"ה: "אינו בדין שיהיו בני מתקלים ואני מתברך". (38) מגילה, שם. כי אין אומרים ברכה על הפורענות, ופסוק אחד לאו דוקא, שהרי אין מתחילים ומשיירים בפרשה פחות משלושה פסוקים, אלא קורא שלושה פסוקים אחריהם שבהם נגמרת הפרשה, וכן לפנייה (תוספות', שם). (39) מגילה, שם. ומה בין ראשונות לאחרונות? הראשונות - משה מפי הגבורה אמרן, כלומר: נעשה שליח להקב"ה לאמרן, ובלשון רבים נאמר, שהרי נאמר בהן: ונתתי פני בכם... והבאתי עליכם חרב... ונתתי את עריכם... והאחרונות - משה מפי עצמן אמרן (ברוך הקודש), כלומר: אם תעברו על מצוות ה' הוא יקפיד עליכם כך וכך ובלשון יחיד: יככה ה'... יתן ה'... ולפיכך אין תוכחתן קשה כבראשונות.

- 1 ח. מפסיקין למועדות וליום-הכפורים⁴⁰ וקוראין
- 2 בענין המועד, לא בסדר שבת. ומשה תקן להם
- 3 לישראל, שיהיו קוראין בכל מועד ענינו⁴¹, ושואלין
- 4 ודורשין בענינו של יום בכל מועד ומועד⁴². ומה
- 5 הן קורין? בפסח - בפ' שבת מועדות שבתות
- 6 פ' ה' וכו'. ובה' ה' לקרות ביום ראשון 'משכו
- 7 וקחו לכם⁴³, ומפטירין בפסח גלגל⁴⁵, וביום טוב
- 8 שני⁴⁶ - 'שור או כשב'⁴⁷, ומפטירין בפסח
- 9 ראשונה⁴⁸, בשלישי - 'קדש לי כל בכור'⁴⁹, ברביעי
- 10 - 'אם כסף תלוה⁵⁰, בחמישי - 'פסל לך'⁵¹, בששי
- 11 - 'ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו'⁵², ביום-
- 12 טוב אחרון - 'ויחי בשלח' עד סוף השירה⁵³, עד
- 13 'כי אני ה' רפאך', ומפטירין 'וידבר דוד'⁵⁴,
- 14 ובשמיני - 'כל הבכור'⁵⁵, ומפטירין 'עוד היום'⁵⁶.

(40) מגילה פ"ג, משנה ד. מפני שיום הכיפורים נקרא: "שבת שבתון" (ויקרא כג, לב) ואסור במלאכה כשבת, הייתי אומר שלא נפסיק בו מסדרי שבת, וכן הואיל ויום הכיפורים שונה משאר המועדות שקוראים בו בשחרית ובמנחה, הייתי אומר שבשחרית יקראו בסדר השבת, ובמנחה יקראו מענין יום הכיפורים (תוספות יום טוב, שם). (41) מגילה פ"ג, מ"ו. שנאמר (ויקרא כג, מד): וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל. וכי כל המצוות לא אמרן משה לישראל? אלא מלמד שתיקן להם לקרוא בכל מועד מענינו. (42) מגילה לב, ע"א. מן הפסוק הנזכר: "מלמד שהיה משה מדבר עמהם הלכות כל מועד בזמנו להודיעם חוקי האלהים ותורותיו (רש"י, שם). (43) ויקרא כג, א"מד. (44) שמות יב, כא-נא. (45) יהושע ה, ב; שם, ו, א. (46) בגולה מדובר כאן, שיש שם שני ימים טובים, ובארץ אנו קוראים ככל הסדר הזה אלא שאין אצלנו קריאת יום השמיני כלל, שהרי הוא חול. (47) ויקרא כב, כר"ל; כג, א"מד. (48) מלכים ב, כג, א"כה. (49) שמות יג, א"טז. (50) שם, כב, כר"ל; כג, א"יט. (51) שם, לר, א"כו. (52) במדבר ט, א"ד. ובכל הפרשיות האלה ידובר על חג הפסח, וסדר קריאתן כסדר כתיבתן בתורה. (53) שמות יג, יז עד פרק טו פסוק כז. לפי שבשביעי של

פסח אמרו אבותינו שירה על הים בצאתם ממצרים. (54) תהלים יח, א"נא, שגם הוא שירה ומדובר בה מציאת מצרים, ככתוב: עלה עשן באפו - וישלח חציו ויפיצם, המכוונים למכות ה' במצרים (רש"י, מגילה לא). (55) דברים טו, יט עד פרק טז, א"י, שמדובר בו בענין המועדות. וסימן קריאות אלו: "משך תורא" קדש "בכספא" "פסל" במדברא "שלח" בוכרא [שם]. (56) ישעיה י, לב עד סוף פרק יב המדובר במפלת סנחריב שהיתה בליל פסח, ועל גאולתנו העתידה (מגילה, שם). ואם חל יום שמיני להיות בשבת, מתחילים מ"עשר תעשר" (דברים יד, כב) עד סוף פרשת "ראה" כדי להספיק לשבעה קרואים העולים לתורה בשבת, וכן ביו"ט שני של העצרת, וכן בשמיני העצרת שחל בשבת, ראה בסמוך ה"ט יב (הגהות מיימוניות). וכל הסדר האמור כאן בהלכה זו לא ישתנה, אלא-אם-כן כשחל הפסח להיות ביום חמישי, אז אנו קוראים "פסל לך" ביום השבת, וביום א' קוראים "קדש לי כל בכור" כי כלל הוא שבת שחלה להיות בחולו של מועד בין בפסח בין בסוכות קוראים בה "פסל לך" כמבואר בסמוך ה"טז. ומתחילים מ"ראה אתה אומר אלי" (שמות לג, יב) כדי לספק לכל ז' הקרואים, ומפני שיש בקריאה זו מענין שבת ורגלים וחיה"מ, קוראים אותה בשבת שהיא יום אסיפת ציבור הבא להתפלל (מגילה לא. וברש"י שם).

- 15 ט. בעצרת קורין בשבעה שבועות⁵⁷. ומנהג
- 16 פשוט, שקורין ביום-טוב הראשון 'בחדש'
- 17 השלישי⁵⁸, ומפטירין במרפבה⁵⁹, ובשני⁶⁰ קורין
- 18 בפ' שבת מועדות 'כל הבכור', ומפטירין בחבקוק⁶¹.

(57) דברים טז, ט. (58) שמות יט, א' עד סוף פרק כ', לפי שביום הזה שהוא ששה בסיון ניתנה תורה לישראל, ופרשה זו מדברת במתן תורה. (59) האמורה ביחזקאל פרק א', על שם שירד הקב"ה על הר סיני בהוד מרכבתו. (60) בגולה שעושים שני ימים טובים. (61) פרק ג', המדבר במתן תורה שכתוב בו: "אלוה מתימן יבוא וקדוש מהר פארן" וכו' ורבותינו דרשוהו (ע"ז ב:): בענין מתן תורה.

- 19 י. בראש-השנה קורין 'בחדש השביעי באחד
- 20 לחדש'⁶². ומנהג פשוט, שקורין ביום ראשון 'ויי
- 21 פקד את שרה'⁶³, ומפטירין 'ויחי איש אחד מן
- 22 הרמתיים'⁶⁴, ובשני קורין 'והאלהים נסה את
- 23 אברהם'⁶⁵, ומפטירין 'הבן יקיר לי אפרים'⁶⁶.

(62) במדבר כט, א. (63) בראשית כא, א. (64) שמואל-א, א. כי בראש-השנה נפקדו שרה וחנה (ר"ה יא). (65) בראשית כב, עד סוף הפרק כדי להזכיר ענין עקירת יצחק. (66) ירמיה לא, יט. שנאמר בו: "זכור אזכרנו עוד... רחם ארחמנו" וחובת היום להזכיר בו "זכרונות" של טובה, (כמבואר בראש השנה לב:).

- 24 יא. ביום-הכפורים בשחרית קורין 'אחרי מות'⁶⁷,
- 25 ומפטירין 'פה אומר רם ונשא'⁶⁸, במנחה קורין
- 26 בעריות שב'אחרי מות'⁶⁹, כדי שיזכר ויכלם כל מי

16 חוֹזֵר וְקוֹרֵא בַּיּוֹם הַשְּׁנִי וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי⁸³. וְכֵן בַּיּוֹם
17 הָרְבִיעִי, שֶׁהוּא שְׁנֵי שָׁל חָלוּ שֶׁל מוֹעֵד, קוֹרֵין וּבַיּוֹם
18 הַשְּׁלִישִׁי, וּבַיּוֹם הָרְבִיעִי, וְעַל דֶּרֶךְ זֶה כָּל יוֹם
19 יוֹם.

80 בחוץ לארץ ידובר, שהיו מסופקים בקביעות היום המדויק של ראש-חודש, אשר על כן היו עושים שני ימים-טובים מספק, ולפיכך ביום השלישי שהוא חול-המועד הם מסופקים שמא זה רק שני לחג, כי יתכן שיום ט"ו בתשרי שהוא התחלת חג הסוכות חל ביום-טוב השני, ויתכן גם שט"ו בתשרי חל ביום-טוב הראשון ויום זה הוא כבר השלישי לחג. ובנוגע למנהג ארץ ישראל - ראה בסמוך בסוף ההלכה. 81 סוכה נה, ע"א. כי שמא שני הוא. 82 כי שמא שלישי לחג הוא. 83 שהוא בא לכבוד היום - שהרי בכל יום חול קוראים רק שלשה - ולפיכך הוא חשוב לקרוא את ספיקי היום. אבל ביו"ט שני עצמו, אין אנו קוראים אלא "ובחמשה עשר יום" בלבד, אע"פ שגם הוא ספק שני, אין אנו מזלזלים בו לקרוא בו "וביום השני" כדי שלא יבוא להקל בקדושת יו"ט שני (ר"ן למגילה פ"ג). ויש להעיר שבנוסח דפוס רומי ושניצניו, כתוב: "וישראל קורא ובוים הרביעי". אבל מרן הכסף-משנה סובר שגירסא משובשת היא, ונימוקו עמו כי מה לנו לקרוא בהתחלת חול-המועד "וביום הרביעי" שאינו מספיקי היום כלל, ומשום כך הוא מאשר את גירסתנו שבספר, ואמנם כך כתוב ברי"ף למגילה פ"ג על-פי דעת הגאונים. ובארץ ישראל שאין שם "ספיקא דיומא" אין קוראים בכל יום אלא קרבן היום בלבד, כי ביום שני לחג שהוא ראשון לחול-המועד קורא כהן "וביום השני" והשלשה העולים אחריו חוזרים וקוראים אותה פרשה עצמה (שו"ע או"ח סי' תרסג סעיף א').

20 יד. כָּל יוֹם וְיוֹם מִיָּמִים טוֹבִים, וְכֵן בַּיּוֹם הַכַּפּוּרִים
21 וּבְשִׁבְעַת יָמֵי הַפֶּסַח, מוֹצִיאִין שְׁנֵי סִפְרִים
22 בְּשִׁתְּרִית⁸⁴: קוֹרֵא בּוֹ אֶלּוּ הָעֲנִינּוֹת
23 שְׁאֵמְרֵנוּ, וְהַשְּׁנִי - קוֹרֵא בּוֹ קְרִיבָן אוֹתוֹ הַיּוֹם הָאֵמּוֹר
24 בְּחֻמֵּשׁ הַפְּקוּדִים⁸⁵ בְּתוֹרָה, וְהַקּוֹרֵא עֲנֵן הַקְּרִיבָן⁸⁶
25 הוּא מַפְטִיר בְּנִבְיָא.

84 לפי שהזכיר שבימי חול-המועד סוכות אנו קוראים בקרבנות החג, הוא משמיענו שבכל ימים-טובים ואף בחול-המועד פסח אנו קוראים בקרבנות היום נוסף על הקריאה בענין היום שהזכיר לעיל, ותפס יום הכיפורים ופסח לדוגמא בעלמא. 85 הוא חומש "במדבר" המתחיל במנין בני ישראל ופקודיהם, בפרשת פנחס פרקים כח-כט. ודבר זה שאנו קוראים בקרבנות היום בכל המועדים, אינו מפורש בתלמוד אלא מקובל בידינו מימי הגאונים ונזכר בסדר רב עמרם גאון (הגהות מיימוניות). ויש סומכים מנהג זה בקשר עם דברי התלמוד (מגילה לא:) "אמר אברהם לפני הקב"ה: רבוננו של עולם! שמא חסו-שולום ישראל חוטאים לפניך, ואתה עושה להם כדור המבול וכדור הפלגה... אמר לו: כבר תיקנתי להם סדר קרבנות - כל זמן שקוראים בהם, מעלה אני עליהם כאילו מקריבים לפני קרבן ומוחל אני על כל עוונותיהם". ובשבת אין אנו קוראים

1 שֶׁנֶכְשֵׁל בְּאַחַת מֵהֶן וַיִּחְזֹר בְּתִשְׁבּוּכָה⁷⁰, וְהַשְּׁלִישִׁי
2 קוֹרֵא בְּתוֹרָה וּמַפְטִיר בַּיּוֹנָה⁷¹.

67 ויקרא פרק טז, המדבר בעבודת יום הכיפורים. 68 ישעיה נז, טו עד סוף פרק נה, המדבר בענין התשובה והתענית, ככתוב שם פסוק ו' "הלא זה צום אבחרהו" וגו'. 69 ויקרא פרק יח. 70 תשובת הגאונים. (מובאת ב"אוצר הגאונים" למגילה אות רב"ן). 71 כל ספר יונה, ומדובר בו בענין תשובת אנשי נינוה, ושקיבל הקב"ה תשובתם ככתוב: וינחם האלהים על הרעה אשר דבר לעשות להם ולא עשה (שם, ג, ט').

3 יב. בַּסֻּפּוֹת, בְּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים הָרִאשׁוֹנִים, קוֹרֵין
4 בְּפָרֶשֶׁת הַמוֹעֲדוֹת, שֶׁהִיא 'שׁוֹר אוֹ כָּשָׁב אוֹ עִז' וְגו',
5 וּמַפְטִירִין בַּיּוֹם רִאשׁוֹן 'הִנֵּה יוֹם פָּא לִי'י⁷², וּבַיּוֹם
6 שְׁנִי - וַיִּקְהֵלוּ אֶל הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה⁷³, וּבַיּוֹם-טוֹב
7 אַחֲרָיו⁷⁴ קוֹרֵין 'כָּל הַבְּכוֹר', וּמַפְטִירִין 'וַיְהִי כְּכֹלֹת
8 שְׁלֹמֹה'⁷⁵, וְלִמְחֹר קוֹרֵין 'וְזֹאת הַבְּרָכָה'⁷⁶, וּמַפְטִירִין
9 'וַיַּעֲמֵד שְׁלֹמֹה'⁷⁷, וַיֵּשׁ מִי שְׁמַפְטִירִין 'וַיְהִי אַחֲרֵי
10 מוֹת'⁷⁸ מֹשֶׁה. וּבַשָּׂאֵר יָמֹת הַחֵג קוֹרֵין בְּקָרְבָּנֹת
11 הַחֵג⁷⁹.

72 זכריה יד, עד סוף הפרק. ומדובר בו על חג הסוכות, ככתוב: ועלו מדי שנה בשנה... ולחוג את חג הסוכות (שם, טז). 73 מלכים-א, ח, ככב. לפי שאותה אסיפה היתה בחג הסוכות. 74 הוא חג שמיני העצרת. 75 מלכים-א ח, נד-סו. ונאמר שם: ביום השמיני שלח את העם ויברכו את המלך. 76 לפי שהוא סוף כל המועדות, חותמים בו בברכת משה רבינו שבירך את ישראל (ר"ן למגילה פ"ג). 77 מלכים-א ח, כב-נג. המדבר בתפילת שלמה - ביום שמיני העצרת - לשלום העם וקיומו. וכל אלה הדברים מקורם במס' מגילה דף לא, ע"א. 78 יהושע פרק א. דעת רב האי גאון מובאת ב'תוספות' (שם). ולדעת ה"טור' או"ח סי' תרסט, מקורו ב'ירושלמי'. והטעם: לפי שחתמנו בפטירתו של משה רבינו, מפטירים במה שצוה הקב"ה לאחר פטירתו ליהושע תלמידו (ר"ן שם פ"ג). ואנו נוהגים להוציא שלשה ספרי תורה, וקוראים בראשון "וזאת הברכה" עד סוף התורה; ובשני "בראשית ברא" עד "אשר ברא אלהים לעשות" (בראשית ב, ג), כדי שלא יהא פתחון פה לשטן לקטרג ולומר: כבר סיימו את התורה ואינם רוצים לקרותה עוד. ובשלישי קוראים ב"סדר הקרבנות", כמבואר בסמוך הל' יד. וקוראים ליום-טוב זה, האחרון לחג: "שמחת תורה", לפי ששמחים בו ועושים סעודה לכבוד סיום התורה ע"פ המדרש ב"קהלת רבה" פרק א, על הפסוק: ויעש משתה לכל עבדיו (מלכים-א ג, טו) "מכאן שעושים סעודה לגמרה של תורה (שו"ע או"ח סי' תרסט). 79 האמורים בפרשת פנחס (במדבר כט, יד-לד).

12 יג. פִּיצֵד? כָּל יוֹם וְיוֹם מִחֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד קוֹרֵא שְׁתֵּי
13 פְּרָשִׁיּוֹת⁸⁰. בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי, שֶׁהוּא חָלוּ שֶׁל מוֹעֵד,
14 קוֹרֵא הַפֶּה וּבַיּוֹם הַשְּׁנִי⁸¹, וְלִוֵּי קוֹרֵא 'וּבַיּוֹם
15 הַשְּׁלִישִׁי⁸², וַיִּשְׁרָאֵל קוֹרֵא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי, וְהָרְבִיעִי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מפורש בפסיקתא רבתי, פסקא ו' (מובאת ב'טור' או"ח סי' תרפד), כי נשלמה מלאכת המשכן ביום כ"ה בכסלו, שהוא א' דחנוכה, ומתחילים מברכת כהנים, לפי שנס חנוכה נעשה על ידי כהנים. ובספר "מכבי" כתוב: שכשניצחו החשמונאים, מצאו את המזבח משוקץ מתקרבות היוונים, שהקטירו עליו לעבודה זרה, סתרו אותו ובנאוהו מחדש, וחנכו אותו בכ"ה בכסלו, לפיכך אנו קוראים בימי חנוכה על חנוכה המזבח וכליו (תוספות יום טוב' מגילה פ"ג, מ"ו). (98) במדבר ו, כב, עד פרק ז, יז, כהן קורא עד ביום הראשון (שם, ז, יב) ולוי וישראל כל פרשת קרבן היום (הגהות מיימוניות). (99) כהן קורא עד "פר אחד בן בקר" (שם, כא). לוי עד "ביום השלישי", וישראל חוזר וקורא "ביום השני", ועל דרך זו בכל יום (שו"ע או"ח סי' תרפד ס"א). (100) כהן ולוי קוראים בקרבן היום, וישראל קורא מ"ביום התשיעי" עד "כן עשה את המנורה" (הגהות מיימוניות). (101) זכריה ב, יד עד פרק ד, ז. ע"ש הכתוב שם "ראיתי והנה מנורת זהב". (102) כגון שחל יום א' של חנוכה בשבת. (103) מלכ"א ז, מ"ג. על שם הכתוב שם "ואת המנורות חמש מימין" וגו' והטעם שאנו מפטירים בנרות זכריה תחילה, אע"פ שנכתבו אחרי "נרות שלמה", כי נבואת זכריה נאמרה על העתיד, וראויה להעדיפה על "נרות שלמה" שנכתבו לשעבר (ר"ן). (104) שהרי אנו קוראים של חנוכה בספר האחרון. וכלל הוא: שהקורא אחרון בספר הוא המפטיר בנביא. (105) שמות יז, ח"ט. כי המן מזורעו של עמלק הוא.

בסדר הקרבנות, כי אין קרבן מוסף של שבת תופס בתורה אלא שני פסוקים בלבד (ראה במדבר כח, ט"ו) ואין לקרוא בתורה פחות משלושה פסוקים, ועוד שאין קרבן מוסף של שבת בא לכפר אלא לרצות בלבד, שהרי לא נאמר בו "לכפר" כבשאר קרבנות החג, לפיכך אין בו הטעם של "מחילת עוונות" שבאגדה הנ"ל (ר"ן למגילה פ"ג). הוא שאנו אומרים בתפילת מוסף לשבת: "תכנת שבת רצית קרבנותיה" "למה רצית קרבנותיה? שבשאר ימים טובים באים הקרבנות - חטאת, ובשבת - כולם באים עולות" ('טור' או"ח סי' רפג). (86) שבו הקריאה נגמרת.

1 טו. ובכל יום שמוציאין שני ספרים או שלשה⁸⁷,
2 אם הוציאו זה אחר זה⁸⁸ - כשפחזיר את הראשון,
3 אומר קדיש⁸⁹ ומוציא השני, וכשפחזיר את האחרון
4 אומר קדיש⁹⁰. וכבר אמרנו⁹¹, שהמנהג הפשוט
5 לומר קדיש אחר שקורא המשלים לעולם⁹², ואחר
6 כך מפטירין בנביא.

(87) ראה בסמוך הלכה כ"ג. (88) כלומר, שלא כמנהגנו היום שאנו מוציאים את כולם בבית אחת. (89) שבו קראו וגמרו סדר היום, וחשוב הוא לומר עליו קדיש. (90) כי אחרי גמר הקריאה באופן סופי, ראוי לומר קדיש. (91) לעיל (פ"ב, ה"כ). (92) אפילו ביום שאין מוציאים אלא ספר אחד, שעדיין עתיד המפטיר לקרוא באותו ספר. כל-שכן כשמוציאים שני ספרים נפרדים, וגמרו לקרוא בספר הראשון ואין המפטיר עתיד לקרוא בו - שצריך לומר עליו קדיש, אפילו כשיוציאו שני הספרים כאחד (כסף-משנה). ואנו נוהגים לומר קדיש לפני קריאת המפטיר בין כשקוראים בספר אחד בין כשקוראים בשלושה ספרים, ואין אנו אומרים אלא קדיש אחד בלבד (רמ"א או"ח סי' רפב ס"ד).

7 טז. שבת שחלה להיות בחלו של מועד - בין
8 בפסח, בין בסוכות - קורין באותה שבת 'ראה אתה
9 אומר אלי' ⁹³, ומפטירין בפסח - העצמות היבשות⁹⁴,
10 ואם חלה בתוך החג⁹⁵ - 'ביום בא גוג'⁹⁶.

(93) נתבאר לעיל (ה"ח). (94) יחזקאל לו. (95) זה חג הסוכות. (96) שם, לח, יח, - לט, טז. וכתב ה'טור' (או"ח סי' תצ) שאמר רב האי גאון: שמעתי מפי חכמים כי תחיית המתים עתידה להיות בניסן, ונצחון גוג ומגוג בתשרי - לפיכך אנו מפטירים כסדר הזה.

11 יז. בחגה - ביום ראשון קורין מברכת פהנים⁹⁷ עד
12 סוף קרבן המקריב ביום הראשון⁹⁸, וביום השני
13 קורין קרבן נשיא שהקריב בשני⁹⁹, וכן עד יום
14 השמיני; ביום שמיני קורין עד סוף הקרבנות, עד
15 סוף הסדר¹⁰⁰. ומפטירין בשבת של חגה בנרות
16 זכריה¹⁰¹; ואם היו שתי שבתות¹⁰² בחגה -
17 מפטירין בשבת ראשונה בנרות זכריה, ובשניה
18 בנרות שלמה¹⁰³. והקורא בענין חגה הוא שפחזיר
19 בנביא¹⁰⁴. בפורים קורין בשחרית ויבא עמלק¹⁰⁵.

(97) מגילה ל, ע"ב: "בחנוכה קוראים בנשיאים" והטעם

20 יח. בתשעה באב קורין בשחרית 'פי תוליד
21 פנים'¹⁰⁶, ומפטירין 'אסף אסיפם נאם יי'¹⁰⁷,
22 ובמנחה קורין 'ויחל משה', כשאר ימי התעניות.
23 ובשאר התעניות, שאנו מתענים על מה שארע
24 לאבותינו¹⁰⁸, קורין בשחרית ובמנחה: הראשון
25 קורא 'ויחל משה' ארבע פסוקים¹⁰⁹, וקורא השני
26 והשלישי מפסל לה' עד 'אשר אני עשה עמך'¹¹⁰.
27 ובתעניות שגזרין אותן הצבור מפני הצרות, כגון
28 בצרת¹¹¹ ודבר וכיצא בהן, קורין ברכות וקלות¹¹²,
29 פדי שישובו העם ויפגע לבכם כשישמעו אותם¹¹³.

(106) דברים ד, כד"מ. המדובר שם בפורעניות ישראל אם יכעיסו את ה'. (107) ירמיה ח, יג - ט, כג. המדובר שם בחורבן ציון, ככתוב: "כי קול נהי נשמע מציון איך שדרנו". (108) כגון י"ז בתמוז, ותענית "צום גדליה". (109) שמות לב, יא-מד. (110) שם לד, א"י. והמקור לקריאה זו, במסכת סופרים פרק י"ז ה"ז. (111) עצירת גשמים, מלשון הכתוב (ירמיה יז, ח): ובשנת בצורת לא ידאג. (112) שבסדר "בחקותי". (מגילה לא.) וההבדל בקריאה בין תענית לתענית, מקורו בדברי רב האי גאון ("אוצר הגאונים" שם). ואנו נוהגים היום לקרוא: "ויחל משה" (או"ח סי' תקס). (113) וכלשון רש"י (שם) "להודיע שעל עסקי חטא באה פורענות לעולם, ויחזרו בתשובה וינצלו מצרה שהם מתענים עליה".

30 יט. נהגו העם להיות מפטירין קדם תשעה באב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עמלק וגו' כדי לסמוך מחיית עמלק למחיית המן שהוא מזרעו. (124) שמואל-א טו, ב. (125) אבל אם אין פורים חל להיות בתוכה, אין קוראים בה "פרשת זכור" למרות שהיא שניה לשבת פרשת שקלים, כגון: שחל ר"ח אדר להיות בתוך השבת, כי אז אין פורים שהוא ב"ד באדר חל בשבת שאחריה אלא לאחר מכאן - לפיכך מפסיקים בשבת זו, וקוראים פרשת זכור בשבת הבאה שהיא סמוכה לפורים. אבל אם חל ר"ח אדר בשבת, אז השבת הבאה היא סמוכה לפורים וקוראים בה "פרשת זכור", ואין הפסקה בין שבת "פרשת שקלים" לשבת "פרשת זכור". (126) במדבר יט, א-כ. שהיא מטהרת את הטמאים, ומזהירים בקריאתה את ישראל לטהר עצמם כדי שיעשו קרבן הפסח בטהרה (מגילה כט, וברש"י). (127) יחזקאל לו, כה. שמדבר בטהרת הטמאים. (128) שקוראים בה "פרשת החודש", כמבואר בסמוך, ואם אינה סמוכה לרביעית מפסיקים בה וקוראים "פרשת פרה" בשבת הבאה שהיא סמוכה לרביעית, וכפי שיתבאר בסמוך. (129) שמות יב, א-כ. שמדברת בקרבן פסח. (130) יחזקאל מה, יח עד פרק מז א-טו.

22 כ.א. נמצאת אומר, שפעמים תהיה הפסקה בין שבת
23 ראשונה ושניה¹³¹ או בין שניה¹³² ושלישית,
24 ופעמים יהיו שתי הפסקות¹³³: בין ראשונה לשניה
25 ובין שניה ושלישית; אבל בין שלישית לרביעית
26 אין מפסיקין¹³⁴.

(131) כגון שחל ר"ח אדר ביום שני, כי אז השבת שאחרי ביום ו' באדר ואינה סמוכה לפורים ומפסיקים בה. (132) כגון שחל ר"ח אדר בשבת, כי אז קוראים בשבת שאחרי ב"פרשת זכור" כי היא סמוכה לפורים, ובשבת שאחריה שהיא בט"ו באדר מפסיקים, וקוראים "פרשת פרה" בשבת שאחריה. (133) כגון שחל ר"ח אדר ביום שישי, אז מפסיקים בשבת שאחרי שהיא ב' באדר, וקוראים "פרשת זכור" בשבת לאחר שהיא ט' באדר, וכן מפסיקים "פרשת זכור" בשבת לאחר שהיא ט"ז באדר. ואילו ואינה סמוכה ל"פרשת החודש". וסימן ההפסקות ב"ו, ד' ט"ו, ו' ב' ט"ז. וזה פירושו: חל ר"ח אדר ביום ב', אז ההפסקה בשבת השניה שהיא בששה לאדר. חל ר"ח אדר ביום ז', אז מפסיקים בשבת השלישית שהיא בחמשה עשר לאדר. חל ר"ח אדר ביום ו', מפסיקים בשבת השניה, שהיא בשני לאדר, וגם בשבת השלישית שהיא בששה עשר לחודש. וכן אם חל ר"ח אדר ביום ד', מפסיקים בשבת שניה שהיא ד' לחודש, וסימנו ד"ד. אבל בשאר הימים אין ראש-חודש אדר חל בהם, כי הימים הראויים לקביעות ראש-חודש אדר הם: ז', ב', ד', ז'. (134) ירושלמי מגילה (פ"ג, ה"ה): "בדין הוא שתקדים "החודש" ל"פרה", שבאחד בניסן הוקם המשכן ובשני נשרפה הפרה, (שהרי לא היו יכולים לשרוף פרה אדומה לטהר באפר את הטמאים עד שהוקם המשכן, נמצא פרה מאוחרת לר"ח ניסן) ולמה פרה קודמת? - שהיא טהרתם של ישראל", ולפיכך אין מפסיקים בין "פרה" ל"החודש" כדי שלא להקדימה כ"כ אחרי שהיתה ראויה להיות מאוחרת.

27 כב. כל פרשה מארבע פרשיות האלו, אחד קורא

1 בשלש שבתות בדברי תוכחות: שבת ראשונה
2 מפטירין בדברי ירמיהו¹¹⁴, שניה - חזון
3 ישעיהו¹¹⁵, שלישית - איכה היתה לזונה¹¹⁶. וכן
4 שבת שאחר תשעה באב מפטירין נחמו נחמו
5 עמי¹¹⁷. ומנהג פשוט בעירנו להיות מפטירין
6 בנחמות ישעיהו מאחר תשעה באב עד ראש-השנה.
7 ושבת שפין ראש-השנה ויום-הכפורים מפטירין
8 'שובה ושראל'¹¹⁸.

(114) ירמיה פרק א. (115) ישעיה פרק א. (116) שם, כא. ואנו נוהגים לקרוא דברי ירמיהו - לשבת ראשונה, שמעו דבר ה' (ירמיה ב, ד) - לשבת שניה, חזון ישעיה - לשבת שלישית. (117) ישעיה פרק מ. (118) וזה סדר ההפטרות לפי מנהגנו ע"פ ה"פסיקתא דרב כהנא": שלש של פורענות, שבע של נחמה ושתים של תשובה, המתחיל מפרשת פינחס שאחרי י"ז בתמוז, ומסיים בשבת שבין ר"ה ליום הכיפורים וסימנן: דש"ח גו"ע אר"ק שד"ש, וזה פירושו: "דברי ירמיהו", "שמעו דבר ה'", "חזון ישעיה" - אלו שלש פורענות; "נחמו נחמו עמי", "ותאמר ציון עזבני ה'" (ישעיה מט, יד), "עניה סוערה" (שם, נד, יא), "אנכי אנכי הוא מנחמכם" (שם, נא, יב), "רני עקרה" (שם, נד, א), "קומי אורי" (שם, ס), "שוש אשיש בה" (שם, סא, י) - אלו שבע של נחמה; "דרשו ה' בהמצאו" - לתענית גדליהו, בשלישי לתשרי - (שם, נה, ו), "שובה ישראל עד ה' אלהיך" (הושע יד, ב) לשבת שבין ר"ה ליום הכיפורים. ע"פ ה'בית יוסף' (או"ח סי' תכח).

9 כ. ראש-החדש אדר שחל להיות בשבת, קורין
10 בפרשת שקלים¹¹⁹ ומפטירין ביהודע הכהן¹²⁰. וכן
11 אם חל ראש-החדש אדר להיות בתוך השבת¹²¹,
12 ואפלו בערב-שבת, מקדימין וקורין בשבת שלפניו
13 בפרשת שקלים¹²². בשנה קורין 'זכור'¹²³,
14 ומפטירין 'פקדתי את אשר עשה עמלק'¹²⁴; אי-זו
15 היא שבת שניה? כל שחל פורים להיות בתוכה¹²⁵,
16 ואפלו בערב-שבת. בשלישית קורין פרה אדמה¹²⁶,
17 ומפטירין 'וזרקתי עליכם'¹²⁷; ואי-זו היא שבת
18 שלישית? הסמוכה לרביעית¹²⁸. ברביעית קורין
19 'החדש הזה'¹²⁹, ומפטירין 'בראשון באחד
20 לחדש'¹³⁰; ואי-זו היא רביעית? כל שחל ראש-
21 חדש ניסן להיות בתוכה, ואפלו בערב-שבת.

(119) היא פרשת "כירתשא" (שמות ל, יא-טז) הנאמר בה: "העשיר לא ירבה והדל לא ימעט ממחצית השקל" וגו'. (120) מלכים-ב, יב. וכתוב בה: "כל כסף הקדשים אשר יובא בית ה' כסף עובר" וגו'. (121) באמצע השבוע. (122) מגילה כט-ל, ע"א, להודיע שיביאו שקלים במשך חדש אדר, כדי שיקריבו במקדש את הקרבנות באחד בניסן מהכסף החדש, שנאמר: זאת עולת חודש בחדשו (במדבר כח, יד) אמרה תורה: חדש והבא קרבן מתרומה חדשה, הוא ששינו (שקלים פ"א, מ"א): "באחד באדר משמיעם על השקלים". (123) דברים כה, יז. זכור את אשר עשה לך

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי כ"ט תמוז - ספר אהבה - הלכות ברכת כהנים קנא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

קורין בענין ראש-חדש, והרכיעי קורא בענין
חנכה¹⁴⁴.

(143) מגילה, שם. (144) (שם) ראש-חודש תדיר מחנוכה,
לפיכך קוראים בענין ראש-חודש תחילה, כי כלל הוא:
"תדיר ושאינו תדיר - תדיר קודם".

כה. אף-על-פי שאדם שומע כל התורה פלה בכל
שבת בצבור, חייב לקרות לעצמו בכל שבוע ושבו
סדר של אותה שבת¹⁴⁵ שנים מקרא ואחד תרגום.
ופסוק שאין בו תרגום¹⁴⁶, קוראיו שלש פעמים, עד
שישלים פרשיותיו עם הצבור¹⁴⁷.

(145) ברכות ח, ע"ב: "שכל המשלים פרשיותיו עם הציבור,
מאריכים לו ימיו ושנותיו", וזמן הקריאה מתחיל מתחילת
השבוע מיום הראשון. ובמכילתא פ' בא על הפסוק "והיה
כי יאמרו אליכם בניכם" נאמר: שלשה דברים ציוה רבינו
הקדוש לבנו לפני פטירתו... שלא תאכלו לחם בשבת עד
שתגמרו כל הפרשה. (146) כגון "ראובן שמעון" וגו'
(שמות א, ב), או "את דיבון ואת עטרות" (במדבר לב, לד).
(147) זה מאמר חזון לוחית ההלכה, באופן ש"בשמיני
העצרת" השלים פרשיות כל התורה יחד עם קריאת הציבור
בבית הכנסת. וכתב ה'טורי' (סימן רפ"ה) שאם לומד הפרשה
עם פירוש רש"י, הרי זה חשוב כמו תרגום, שאין כוונת
התרגום אלא שיכין הענין. אלא שדעת רב עמרם גאון
מובאת ב'הגהות מיימוניות' שבתרגום יש בו חשיבות יתירה
שניתן בסיני. וירא-שמים יוצא ידי שניהם, וקורא תרגום
ופירוש רש"י (שו"ע סי' רפ"ה ס"ב). והטעם של "שנים
מקרא ואחד תרגום" כנגד התורה שניתנה בסיני, ונשנתה
באהל מועד, ונשתלשה ב"ערכות מואב" ע"י משה לישראל
(מעשה רוקח). ולדעת 'הגהות מיימוניות', שנים מקרא -
כנגד העולה לתורה הקורא בעזרת הש"ץ, ואחד תרגום -
כנגד המתרגם בביהכ"נ את הקריאה לארמית.

יום שישי כ"ט תמוז ה'תשפ"א

פרק ארבעה-עשר

(1) בכמה תפילות הכוהנים נושאים את כפיהם; סדר עליית
הכוהנים לדוכן; נשיאת כפיים בבית המקדש ובמדינה.

א. בשרית, במוסף ובנעילה, הפהנים נושאים
את כפיהם². אבל במנחה אין נשיאת כפיים, מפני
שבמנחה כבר סעדו כל העם, ושםא שתי
הפהנים יין, ושפור אסור בנשיאת כפיים³. ואפלו
ביום תענית⁴, אין נושאים כפיהם במנחה - גזירה
מנחת תענית מפני מנחת כל יום⁵.

(2) לברך את ישראל, שכן מצינו באהרן הכהן שבירך את
העם בנשיאת כפיים, שנאמר (ויקרא פרק ט, פסוק כב):
וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם. (3) (תענית דף כו
עמוד ב), שנאמר: לשרתו ולברך בשמו (דברים פרק י פסוק
ח) הוקשה ברכה לשירות (עבודה במקדש): מה שירות
אסור בשיכור שהרי מקרא מלא הוא: יין ושכר אל תשת...

אותה בספר שני, אחר שקורין סדר אותה שבת
בספר שהוציאו ראשון. חל ראש-חדש אדר להיות
בשבת¹³⁵, והיה סדר אותה שבת¹³⁶ ב'אותה תצוה' -
קורין ששה מ'אותה תצוה' עד 'ועשית פיור
נחשת', והשביעי חזר וקורא¹³⁷ מ'פי תשא' עד
'ועשית פיור'¹³⁸; ואם היה סדר אותה שבת 'פי
תשא' עצמו - קורין ששה מ'פי תשא' עד 'ונקהל',
והשביעי חזר וקורא בספר שני¹³⁹ מ'פי תשא' עד
'ועשית פיור נחשת'¹⁴⁰.

(135) גירסא זו נמשכת אחרי גירסת הרי"ף במס' מגילה פ"ג,
אבל בנוסח התלמוד (מגילה ל). שלפנינו לא נזכר ר"ח כלל.
וכבר החליט ה"קרבן נתנאל" לראש שם, שיש כאן טעות
הדפוס, וכן החליט ה"נחל אשכול" בפירושו ל"האשכול"
ח"ב עמ' 66. וכן הדעת נותנת. (136) של פרשת שקלים.
(137) באותו ספר, כמבואר ב'טורי' אור"ח סי' תרפה.
(138) ואין אנו אומרים יקראו הששה עד "כיתשא"
והשביעי ימשיך הלאה, כי אז לא יהיה הדבר ניכר שמצות
היום ב"פרשת שקלים", ויחשבו שפרשת "ואתה תצוה"
מסתיימת עד "ועשית פיור" (מגילה ל). (139) שאי-אפשר
לקרוא בספר הראשון הואיל ויצטרך לגלול ולדלג חזרה
לראש פרשת "כיתשא" ואין מדלגים בשני ענינים, כמבואר
לעיל פרק י"ב, ה"ה והלכה כ"ג. (140) ואין אנו אומרים
שיתחילו הששה מ"ועשית פיור נחשת", והשביעי יקרא
מ"כיתשא" עד "ועשית", כי זה נראה כקורא למפרע
(המאחר את המוקדם), לפיכך מוטב שהשביעי יחזור על מה
שכבר קראו (מגילה שם). ויש להעיר שלפי חלוקת קריאת
הסדרים שבימינו, לא יארע לעולם ש"פרשת שקלים" תחול
ב"ואתה תצוה" או ב"כיתשא" (ר"ן למגילה פרק ג).

כג. ראש-חדש אדר שחל להיות בשבת, מוציאין
שלשה ספרים: הראשון - קורא בו סדר היום,
והשני - קורא בו ענין ראש-חדש, והשלישי -
קורין בו 'פי תשא'¹⁴¹. וכן ראש-חדש ניסן שחל
להיות בשבת, מוציאין שלשה ספרים: קורין סדר
היום בראשון, וענין ראש-חדש בשני, והחדש
הזה בשלישי¹⁴².

(141) מגילה כט, ע"ב. (142) דבר זה נלמד מהדין הקודם
המפורש בתלמוד כאמור, ועדיף ממנו. כי בדין הקודם אין
ב"הפטרות שקלים" שום רמז לראש-חודש, ובכל זאת נדחית
הפטרות ר"ח מפניה, אע"פ שהיא תדירה, ואילו בהפטרות
"החדוש הזה" (יחזקאל מה, יח) יש בה פסוק מפורש
המדבר בענין ראש-חודש, ככתוב (שם, מו, ג) והשתחוו
עם הארץ... בשבתות ובחדשים לפני ה', ואין ענין ר"ח
נדחה כלל ('אור שמח').

כד. ראש-חדש טבת שחל להיות בשבת, מוציאין
שלשה ספרים: הראשון - קורא בו סדר היום,
והשני - קורא בו ענין ראש-חדש, והשלישי - קורא
בו ענין חנכה¹⁴³. חל להיות באמצע השבת - שלשה

קנב שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום שישי כ"ט תמוז – ספר אהבה – הלכות ברכת כהנים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

בבואכם אל אוהל מועד וכו' אף ברכה אסורה בשיכור. (4) שאין בו אכילה ושתייה כלל. (5) (שם).

נאה להודות". (16) והמנהג שחולקים אצבעותיהם ומכוונים לעשות חמישה רוחים ביניהם, בין שתי אצבעות לשתי אצבעות ריווח אחד, בין אצבע לגודל, ובין גודל לגודל לקיים מה שנאמר (שיר השירים פרק ב פסוק ט): מציץ מן החרכים, ה' חרכים (סדקים) וכן המדרש אומר (שיר רבה ב') "מציץ מן החרכים, - מבין אצבעותיהם של כהנים (טור אורח חיים סימן קכ"ח). (17) מעצמם, טרם שהש"ץ מקריא אותם מילה מילה (כסף משנה). והטעם: כי אחרי שהכהנים גמרו את ברכתם: "אשר קדשנו במצוותיו" וגו' המפורשת בסמוך הלכה י"ב, אין להם לחכות להקראת הש"ץ שנראה כעין הפסק בין הברכה לעשיית המצוה - אלא עליהם לברך את העם סמוך לברכתם מייד ("קריית ספר"). וראוי להעיר, שרבינו בפירושו למשנה (ברכות פרק ה, משנה ד) אומר: ש"ץ אומר: "יברכך" ויענו הכהנים יברכך וכו' - הרי שאין הכהנים מתחילים לומר "יברכך" עד שהש"ץ יקריא אותם שלא כדבריו כאן, אלא שמרן רבי יוסף קארו מעיד שבארץ ישראל ומצרים נוהגים כעת כדעת רבינו כאן ואומרים שכך הם דבריו בפירוש המשנה בנוסחת ערב שהיא האמיתית. והוא מנמק את דעת רבינו: הואיל ואין הש"ץ מקריא את הכהנים אלא כדי שלא יטעו - במלה הראשונה שבברכה שאין לחוש לטעות, אין מקום לכך (בית יוסף אורח חיים סימן קכ"ח). ורבים חולקים על הכסף משנה בדעת רבינו וסוברים שאין זה הכרח לפרש כך בדברי רבינו וייתכן שכוונתו שהכהנים יענו "יברכך" אחרי שהש"ץ יקריא אותם (רא"ם בתשובותיו חלק א, סימן ג'; "מרכבת המשנה", ועוד). (18) "ספרי" פרשת נשא, אות ל"ט לפי הבנת הטור סימן קכ"ח. (19) של ברכת כהנים המשולשת בשלושה פסוקים הכתובים בתורה (במדבר פרק ו, פסוקים כד-כו). וכל הלכה זו מקורה במסכת סוטה (דפים לח-לט).

ד. פְּשִׁי־שְׁלִימוֹ הַפְּהָנִים שְׁלֹשָׁה פְּסוּקִים, מִתְחִיל שְׁלִיחַ-צַּבּוֹר בְּרִכָּה אַחֲרוֹנָה שֶׁל תְּפִלָּה, שֶׁהִיא 'שִׁים שְׁלוֹם', וְהַפְּהָנִים מַחְזִירִין פְּנִיָּהֶם פְּלִי הַקֹּדֶשׁ וְקוֹפְצִין²⁰ אֲצַבְעוֹתֵיהֶן, וְעוֹמְדִין שָׁם בְּדוֹכָן עַד שֶׁיִּגְמְרוּ הַבְּרָכָה, וְחֹזְרִין לְמִקְוָמוֹן.

(20) כופפים אצבעותיהם כרגיל.

ה. אֵין הַמְּקָרָא רִשְׁאֵי (לְהַקְרוֹת²¹ לַפְּהָנִים) עַד שֶׁיִּכְלֶה 'אֶמֶן' מִפִּי הַצַּבּוֹר²²; וְאֵין הַפְּהָנִים רִשְׁאִים לְהַתְחִיל בַּבְּרָכָה²³ עַד שֶׁיִּכְלֶה הַצַּבּוֹר²⁴ מִפִּי הַמְּקָרָא; וְאֵין הַצַּבּוֹר עוֹנֵין 'אֶמֶן' עַד שֶׁתְּכַלֶּה הַבְּרָכָה מִפִּי הַפְּהָנִים; וְאֵין הַפְּהָנִים מִתְחִלִּין בַּבְּרָכָה אַחֲרֵת²⁵ עַד שֶׁיִּכְלֶה 'אֶמֶן' מִפִּי הַצַּבּוֹר. וְאֵין שְׁלִיחַ-צַּבּוֹר רִשְׁאֵי לַעֲנוֹת 'אֶמֶן' אַחֲרֵת הַפְּהָנִים פֶּשְׁאָר הָעָם, שֶׁמָּא תִּשְׁרָף²⁶ דְּעֵתוֹ וְלֹא יֵדַע אִיזוֹ בְּרִכָּה מְקָרָא אוֹתָן²⁷, אִם פְּסוּק שְׁנֵי אוֹ פְּסוּק שְׁלִישִׁי.

(21) גירסת הכסף משנה ו"מעשה רוקח": "לקרות: כהנים", ופירושו: שאין הש"ץ הקורא לכהנים שיחזירו את פניהם לעם לברכו, ראה בסמוך (הלכה ח), רשאי לקרוא:

ב. בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים? בְּתַעֲנִית שְׁמִתְפַּלְלִין בּוֹ מְנַחֵה וְנִעְלֶה, כְּגוֹן צוּם כְּפּוֹר וְתַעֲנִית צָבוּר⁷; אֲכָל תַּעֲנִית שְׁאִין בּוֹ נִעְלֶה, כְּגוֹן תַּשְׁעָה בָּאָב⁸ וְשִׁבְעָה-עָשָׂר בְּתַמּוּז - הוֹאִיל וְתַפִּילַת מְנַחֵה שְׁלֵהֶם סְמוּךְ לְשִׁקִּיעַת הַחֲמָה⁹, הֲרִי נִרְאִית כְּנִעְלֶה, וְאֵינָה מִתְחַלֶּפֶת בְּמְנַחֵה שֶׁל פֶּל יוֹם¹⁰, וְלִפְיָךְ יִשְׁכַּח נְשִׂיאת פָּנִים¹¹. וְכֵהן שֶׁעֲבָר וְעָלָה לְדוֹכָן בְּמְנַחֵה שֶׁל יוֹם-הַכְּפּוּרִים - הוֹאִיל וְהַדְּבָר יָדוּעַ שְׁאִין שָׁם שְׁכָרוֹת, הֲרִי זֶה נוֹשֵׂא כְּפּוֹי וְאֵין מוֹרִידִין אוֹתוֹ, מִפְּנֵי הַחֲשָׁד, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ פְּסוּל הִנֵּה לְפִיָּךְ הוֹרִידוּהוּ¹².

(6) שאין נשיאת כפיים במנחה. (7) שגוזרים על הציבור מפני הצרות, כגון: בצורת ודָבָר, כמבואר לעיל (פרק י"ב, הלכה י"ח). ונוהגים היו להתפלל תפילת נעילה בתעניות אלו כמו ביום הכיפורים (תענית דף כו עמוד א, וברש"י). (8) (פסחים דף נד עמוד ב): "תשעה באב אינו כתענית ציבור לעניין תפילת נעילה". (9) שהרי אין תפילת נעילה אחריה שיצטרכו להקדים תפילת מנחה בגללה. (10) שמקדימים בתפילתה. (11) (תענית דף כו עמוד ב). והטעם שאין תפילת נעילה בט' באב וכיוצא בו, כי אלו התעניות אינן אלא משום אֲכָל ולא לתפילה. אֲכָל תעניות הציבור נגזרו על הציבור לתפילה ולרחמים, לפיכך מוסיפים בהם תפילת נעילה (בית יוסף סימן תקע"ט). (12) ולפיכך המנהג לומר ביום הכיפורים במנחה בחזרת הש"ץ: "אלקיני ואלוקי אבותינו ברכנו בברכה" וגו', כי אף על פי שאין בה נשיאת כפיים, אבל הואיל ואם "עלה הכהן לא ירד, הרי זה נקרא" וראוי לנשיאת כפיים" (הגהות מיימוניות" לקמן פרק ט"ו בדפוס קושטא).

ג. מִיָּצֵד הִיא נְשִׂיאת פָּנִים בְּגִבּוּלִין¹³? בְּעַת שִׁיגִיעַ שְׁלִיחַ-צַּבּוֹר לְעֻבְדָּה, כְּשִׁיאֵמַר 'רָצָה', כָּל הַפְּהָנִים הָעוֹמְדִים בְּבֵית-הַפִּנְסָת נֶעְקְרִין מִמְּקוֹמוֹן וְהוֹלְכִין וְעוֹלִין לְדוֹכָן¹⁴, וְעוֹמְדִים שָׁם, פְּנִיָּהֶם לְהִיכָל וְאַחֲרֵיהֶם פְּלִי הָעָם, וְאֲצַבְעוֹתֵיהֶם כְּפּוֹפּוֹת לְתוֹךְ כְּפִיָּהֶם, עַד שֶׁשְׁשִׁלִּים שְׁלִיחַ-צַּבּוֹר ה'הוֹדָא¹⁵, וּמַחְזִירִין פְּנִיָּהֶם פְּלִי הָעָם, וּפּוֹשְׁטִין אֲצַבְעוֹתֵיהֶן, וּמַגְבִּיהִין יְדֵיהֶם¹⁶ כְּנֶגֶד כְּתִפֵּיהֶם וּמִתְחִלִּין¹⁷ "יְבָרְכְךָ", וְשְׁלִיחַ-צַּבּוֹר מְקָרָא אוֹתָם מְלֶה מְלָה, וְהֵם עוֹנֵין, שְׁנֹאמַר: "אָמוּר לָהֶם" - עַד שִׁיאֵמַר¹⁸. כְּשֶׁשְׁשִׁלִּימִין פְּסוּק רִאשׁוֹן¹⁹, כָּל הָעָם עוֹנֵין 'אֶמֶן'. וְחֹזֵר שְׁלִיחַ-צַּבּוֹר וּמְקָרָא אוֹתָן פְּסוּק שְׁנֵי מְלָה מְלָה, וְהֵם עוֹנִים, עַד שֶׁשְׁשִׁלִּימִין פְּסוּק שְׁנֵי, וְכָל הָעָם עוֹנֵין 'אֶמֶן', וְכֵן בְּפְסוּק שְׁלִישִׁי.

(13) בכל הארץ לגבולותיה חוץ למקום המקדש. (14) מקום גבוה ובוטל המיוחד לכך. ונזכר במשנה (מידות פרק ב, משנה ו). (15) ברכת ההודאה, והיא: "הטוב שמך ולך

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי כ"ט תמוז - ספר אהבה - הלכות ברכת כהנים קנג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עד שיקרא להם שלח צבור³⁷ ואומר להם: פהנים!
והם עונין ואומרים "ברכה", והוא מקרא אותן
מלה מלה על הסדר שאמרנו.

(36) אין הש"ץ קורא לו: כהן! או: כהנים! (סוטה דף לח עמוד א) שנאמר: "אמור להם" - לשניים, ולא לאחד. ומפסק זה אנו למדים שהש"ץ מזמין את הכהנים לברך. (37) ורבינו תם סובר שאין הש"ץ אומר להם "כהנים" כי אסור לו להפסיק בתפילתו. ומה שאמרו (סוטה דף לח עמוד א): "לשניים קורא כהנים" - הכוונה שאחד מן הקהל יקרא זה, או חזן הכנסת שהוא השמש יזמין. כי חזן לחוד ושליח ציבור לחוד. והוא מסתמך על דברי ה"ספרי" פרשת נשא (אות ל"ט): "ומניין שהחזן צריך לומר להם 'אמר'?" תלמוד לומר אמור להם. וכן פירש רש"י (סוטה דף מ עמוד ב) "חזן הכנסת - שמש הכנסת שטורח בעסקי הכנסת". ולהקריא ברכת כהנים מותר לש"ץ, מפני שזה צורך תפילה הוא. אולם ב"ערוך" פירש: חזן - זה שליח ציבור, "וראה" - מתרגם אונקלוס (בראשית פרק לא, פסוק ה) חזי, שהשליח ציבור צריך לראות מה יקרא, ואת מי יקרא לעלות לתורה. ולפי זה דברי ה"ספרי" מסייעים לרבינו ("הגהות מיימוניות" ותוספות לברכות דף לד עמוד א). ורבינו בתשובתו כותב: "וודאי שאם היה הקורא להם: כהנים! אחר - אין בכך כלום; אבל זה לא ראינוהו מעולם ולא שמענו במקום שעושין כך, ובכגון זה נאמר: 'פוק חזי מאי עמא דבר' (צא וראה איך העם נוהג), וששאלת איך הש"ץ מפסיק? הואיל ומעניין התפילה הוא, אינו הפסקה" (תשובות הרמב"ם).

ט. פיצד ברפת פהנים במקדש? הפהנים עולין לדוכן³⁸ אחר שישלימו הפהנים עבודת תמיד של שחר, ומגביהין ידיהם למעלה על-גבי ראשיהן³⁹ ואצבעותיהן פשוטות, חוץ מפהן גדול, שאין מגביה ידיו למעלה מן הציץ⁴⁰, ואחד מקרא אותן מלה מלה בדרך שעושין בגבולין, עד שישלימו שלשה הפסוקים. ואין העם עונין⁴¹ אחר כל פסוק, אלא עושין אותה במקדש ברכה אחת. וכשישלימו, כל העם עונים: "ברוך יי אלהים אלהי ישראל מן העולם ועד העולם"⁴².

(38) מעזרת ישראל היו עולים לעזרת כהנים במעלה אחת גבוהה אמה, ועליה דוכן בו היו שלוש מעלות רום כל מעלה חצי אמה (מידות פרק ב, משנה ו; והלכות בית הבחירה פרק ו, הלכה ג). (39) כי במקדש היו הכהנים מברכים את העם בשם המפורש, ושכינה למעלה מקשרי אצבעותיהם ואין כבוד לשכינה שיהיה הראש למעלה הימנה, לפיכך מגביהים ידיהם על גבי ראשיהם. (40) הוא נזר הקודש שהיה הכהן הגדול נושא בראשו על מצחו כמפורש בתורה (שמות פרק כח, פסוק לו) והיה חקוק עליו שם ה', ולפיכך לא היה מרים ידו מעל הציץ לרוב קדושתו (סוטה פרק ז, משנה ו). (41) אמן (שם, דף מ עמוד ב). (42) שנאמר (נחמיה פרק ט, פסוק ה): קומו ברכו את ה' אלוהיכם מן העולם ועד העולם. וב"מעשה רוקח" מעיר:

"כהנים"! ובדפוסים אחרים (כמו אצלנו) כתוב: "להקרות לכהנים" וזה מוסב על ההקראה, שהש"ץ מקריא את "ברכת כהנים" מלה מלה. (22) שעונים אחרי ברכת "הודאה". (23) ברכת "אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וציונו" וכו' המובאת בסמוך הלכה י"ב. (24) "כהנים". (25) היא "יברך" וטעם כל אלה: כדי שיהיה קולם נשמע, שאין שני קולות נשמעים כאחד (סוטה דף לט עמוד ב וברש"י שם). (26) תתבלבל. (27) (ברכות דף לד עמוד א).

ו. אין הפהנים רשאים להחזיר פניהם²⁸ מן הצבור עד שיתחיל שלח צבור 'שים שלום'. ואין הפהנים רשאים לעקר ממקומן²⁹ עד שיגמור שלח צבור 'שים שלום'. ואין רשאים לכף קשרי אצבעותיהם עד שיתחזירו פניהם מן הצבור. ומתקנות [עזרא³⁰], שלא יעלו הפהנים לדוכן בסנדיהן³¹, אלא עומדין יחפין³².

(28) כלפי ההיכל, אחרי שגמרו לברך את העם. (29) מן הדוכן. (30) כך מופיע בדפוסים שונים וטעות הוא, שבתלמוד (סוטה דף מ עמוד א; ראש השנה דף לא עמוד ב) מנו תקנה זו בין תשע תקנות שהתקין רבן יוחנן בן זכאי, לכן צריך להיות כאן לכאורה: "ומתקנות רבן יוחנן בן זכאי". (31) והטעם: שמא תיפסק רצועה בסנדלו ויתבייש כשיראה שמתלוצצים עליו על שהותר סנדלו ויתעכב לקשור; ובינתיים יברכו הכהנים ויאמרו אנשים: פסול הוא שאינו ראוי לנשיאת כפיים (סוטה דף מ עמוד א וברש"י שם). (32) ובגריים מותר. ואין נכון להניח הנעליים לפני הציבור בגלוי אלא ינחם במקום מוצנע ("שירי כנסת הגדולה").

ז. פשיהיו הפהנים מברכין את העם, לא יביטו בעם ולא יסיחו דעתן³³, אלא יהיו עיניהם כנגד הארץ, כעומד בתפלה. ואין אדם רשאי להסתפל בפני הפהנים בשעה שהן מברכין את העם, כדי שלא יסיחו דעתם³⁴; אלא כל העם מתפנין לשמע הברכה³⁵, ומבוינים פניהם כנגד פני הפהנים ואינם מביטים בפניהם.

(33) מברכת הכהנים (ירושלמי מגילה פרק ד, הלכה ח). (34) וחו"ל אמרו (חגיגה דף טז עמוד א): "המסתכל בכהנים בזמן שבית המקדש קיים שהיו עומדים על דוכנם ומברכים את ישראל בשם המפורש - ענינו כחות" (כי במקדש הייתה השכינה שורה על קשרי אצבעות הכהנים בשעת ברכתם) וכתבו שם התוספות, שאפילו בגבולין אסור משום היסח הדעת. (35) ומטעם זה אין לומר את הפסוקים הנדפסים בסידורים שהעם אומרים בשעת ברכת כהנים, כי בזה הם מסיחים דעתם מברכת הכהנים, ואמרו (סוטה דף מ עמוד א): "כל האומרם אינו אלא טועה, כלום יש לך עבד שמברכים אותו ואינו מאזין" ("הגהות מיימוניות").

ח. אם היה הפהן המברך אחד, מתחיל לברך מעצמו³⁶, ושלח צבור מקרא אותו מלה מלה כמו שאמרנו. היו שנים או יותר - אינן מתחילין לברך

קנד שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי כ"ט תמוז - ספר אהבה - הלכות ברכת כהנים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- אף כאן בעמידה, נאמר כאן: כה תברכו, ונאמר להלן (ויקרא פרק ט, פסוק כב): וישא אהרן את ידיו... ויברכם. כשם ששם בנשיאת כפיים, אף כאן בנשיאת כפיים. 50) שיהיו פני הכהנים מול פני העם בשעת ברכתם שנאמר: "אמור להם" כאדם האומר לחבירו. 51) שנאמר: "אמור להם" - שיהיה כל העם שומע (ספרי נשא). 52) שנאמר "ושמו את שמי" וגו' שמי המיוחד לי. 53) זה מוסב רק על הברכה בשם המפורש, אבל כל הדינים השנויים בהלכה זו נוהגים גם במדינה. 54) לעיל הלכה ט, ומקור כל הלכה זו (סוטה דף לח עמוד א.).

יב. אין הפהנים רשאים בכל מקום להוסיף ברכה 19 על שלשת הפסוקים⁵⁵, כגון: "ה' אלהי אבותכם יסף עליכם פכם אלף פעמים", ופי' צא בה - לא בקול רם ולא בלחש, שנאמר: "לא תספו על הדבר". בשעה שכל פהן עולה לדוכן, כשהוא עוקר רגליו לעלות, אומר: "יהי רצון מלפניך יי אלהינו, שתהיה ברכה זו שצוינתנו לברך את עמך ישראל ברכה שלמה, ואל יהי בה מכשול⁵⁶ ועון מעתה ועד עולם"⁵⁷. וקדם שיחזיר פניו לברך את העם, מברך: "ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו בקדשך של אהרן וצנינו לברך את עמו ישראל באהבה"⁵⁸, ואחר כך מחזיר פניו לצבור ומתחיל לברכם. וכשמחזיר פניו מן הצבור אחר שמשלים, אומר: "עשינו מה שצויתנו⁵⁹ עלינו, עשה עמנו מה שהבטחתנו - השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך את ישראל". 34

55) (ראש השנה דף כח עמוד ב). 56) שלא אטרד בשעת ברכתי במחשבות אחרות המפסידות את כוונת הברכה וכן שלא אטעה בנוסח הברכה ובדיניה הכרוכים בה (פירוש מהר"ו למדרש במדבר רבה פרשה י"א). 57) (סוטה דף לט עמוד א) והתיבות: "מעתה ועד עולם" הן הוספת הרי"ף למגילה פרק ד. 58) מכיון על פי דברי זוהר (במדבר דף קמז עמוד ב) כל כהן שאינו אוהב את עמו, או שאינו אוהב לעם אל ישא ידיו לברך את העם, שנאמר (משלי פרק כב, פסוק ט): טוב עין הוא יברך, אל תקרי יבורך אלא יברך ("מגן אברהם" אורח חיים סימן קכח, סעיף קטן יח. וראה סוטה דף לח עמוד ב מעין זה). וכן הכתוב אומר: "אמור להם" כתיב מלא. בפה מלא ובלב שלם (מדרש במדבר רבה פרשה י"א). 59) כי מאחר שאין הברכה תלויה בכהנים עצמם אלא בהקדוש-ברוך-הוא, כעדות הכתוב: ואני אברכם" וכמבואר (חולין דף מט עמוד א) אם כן ברכת כהנים למה? - אינה אלא גזירת המלך עליהם שיברכו את ישראל והקדוש-ברוך-הוא מתאוה לברכת כהנים (מהרש"א לסוטה דף לט עמוד א). ויש מבארים גזירה זו, היות והכהנים החזירו אחוריהם להיכל הקודש ופניהם לעם כמבואר לעיל (הלכה ג) והרי זה גנאי גדול כלפי ההיכל שבו ספרי תורה מונחים, והכתוב קובל נגד "עשרים וחמישה איש אחוריהם אל היכל ה' ופניהם קדמה" (יחזקאל פרק ח, פסוק ט"ו) וראה (סוכה פרק ה, משנה ד) אלא שהתורה גזרה על

שבתלמוד (שם) מבואר שזה היה המברך עצמו אומר בסוף כל ברכה שבתפילה וכן מפורש (תענית דף טז עמוד א) ורק העם היה עונה "בורך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" וכן מפורש גם בדברי רבינו (הלכות תענית פרק ד, הלכה ט"ו). אלא מאחר שבתלמוד (סוטה, שם) הוכיחו שבכל ברכה צריך להדגיש תהילת ה' ולברכו, מן העולם ועד העולם וברוב המקרים אמנם הש"ץ בעצמו חותם בברכתו כך אבל בברכת כהנים שאסור להם להוסיף שום דבר על נוסח שלושת הפסוקים הכתובים בתורה, כמבואר בסמוך (הלכה י"ב) - לפיכך העם אומרו במקום הכהנים כדי להשמיע תהילת ה' מן העולם ועד העולם ("מעשה רוקח").

1 י. ואומר את השם ככתבו, והוא השם הנהגה⁴³
2 מיו"ד ה"א וא"ו ה"א, וזה הוא השם המפורש
3 האמור בכל מקום⁴⁴; ובמדינה אומרים אותו ככניו,
4 והוא באל"ף דל"ת, שאין מזכירין את השם ככתבו
5 אלא במקדש בלבד⁴⁵; ומשמת שמעון הצדיק⁴⁶,
6 פסקו הפהנים מלברך בשם המפורש אפילו במקדש,
7 כדי שלא ילמד אותו אדם שאינו חשוב ושאינו
8 הגון; ולא היו חכמים הראשונים מזמדין שם זה
9 לתלמידיהם ובניהם ההגונים, אלא פעם אחת לשבע
10 שנים; כל זה גדלה לשמו הנכבד והנורא⁴⁷.

43) המבטא. 44) (סוטה דף לח עמוד א; סנהדרין דף ס עמוד א ועוד). 45) (סוטה, שם) וכן אמרו (קידושין דף עא עמוד א): "לא כשאני נכתב אני נקרא, נכתב אני ביו"ד ה"א, ונקרא באל"ף דל"ת. וסמכו חכמינו על הפסוק: בכל מקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתך (זה בית המקדש, שיש שם גילוי שכינה) שם אזכיר את שמי - שם אני מצוין להזכיר את שמי המפורש (סוטה, שם). 46) (יומא דף לט עמוד ב) ומאז לא זכו לגילוי שכינה, שעם מותו פסקו הניסים בבית המקדש, כמפורש שם. 47) (קידושין דף עא עמוד א) שנאמר (שמות פרק ג פסוק טו): זה שמי לעלם קרא לעלם, כלומר: להעלים.

11 יא. אין ברכת כהנים נאמרת בכל מקום אלא בלשון
12 הקדש, שנאמר: "פה תברכו את בני ישראל". פה
13 למדו מפי השמועה⁴⁸ ממשנה רבנו, עליו השלום:
14 "פה תברכו" - בעמידה, "פה תברכו" - בנשיאת
15 כפיים, "פה תברכו" - בלשון הקדש⁴⁹, "פה תברכו"
16 - פנים כנגד פנים⁵⁰, "פה תברכו" - בקול רם⁵¹,
17 "פה תברכו" - בשם המפורש⁵², והוא שיהיה
18 במקדש⁵³, כמו שאמרנו⁵⁴.

48) מפורש לעיל (פרק א, הלכה א). 49) כל הדינים האלה נלמדים בתלמוד (סוטה דף לח עמוד א) בדרך "גזירה שווה": נאמר כאן: "כה תברכו" ונאמר להלן (דברים פרק כז, פסוק יב): "אלה יעמדו לברך את העם". מה שם בלשון הקודש שכתוב שם: וענו הלוים... קול רם ובמתן תורה נאמר (שמות פרק יט, פסוק יט): משה ידבר והאלוקים יענו בקול, והתורה ודאי ניתנה בלשון הקודש - אף ברכת כהנים בלשון הקודש. מה שם בעמידה שנאמר: אלה יעמדו לברך

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי כ"ט תמוז - ספר אהבה - הלכות ברכת כהנים קנה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

16 אֶל־פִּיִּי, או לִשְׁבֻּלִי סִבְלִי³, וְכִיּוֹצֵא בָהֶן - אֵין
17 נוֹשְׂאִין אֶת כַּפֵּיהֶן. וְכָךְ בְּכַדִּי-פֶה וּבְכַדִּי-לָשׁוֹן, שְׂאִין
18 דְּבָרֵיהֶם נִפְרִים לִבָּל, אֵין נוֹשְׂאִין אֶת כַּפֵּיהֶן.

(2) מגילה כד, ע"ב. וראה בבאורנו לעיל פ"ח, ה"ב.
בימיהם היו יודעים להבחין בין אלפי"ן לעיני"ן, אבל
בימינו רוב עמינו אינו מבחין במבטאן, ולפיכך אין זה פסול
אצלנו (ט"ז, לאור"ח סי' קכח, ס"ק ל). (3) על-פי דברי
הכתוב (שופטים יב, ו).

19 ב. הַמוֹמִין יִצֵּד? כֵּהֵן שֵׁשׁ מוֹמִין בִּפְנֵי אוֹ בִּידֵי
20 אוֹ בְּרַגְלָיו, כְּגוֹן שֶׁהֵיוּ אֶצְבְּעוֹתָיו עֲקָמוֹת אוֹ
21 עֲקוּשׁוֹת⁵, או שֶׁהֵיוּ יָדָיו בְּהִקְנִיּוֹת⁶ - לֹא יֵשֵׂא אֶת
22 כַּפָּיו, לְפִי שֶׁהָעַם מְסַתְּפִין בּוֹ⁷. מִי שֶׁהָיָה רִירוֹ יוֹרֵד
23 עַל זָקְנוֹ⁸ בְּשֻׁעָה שֶׁהוּא מְדַבֵּר, וְכֵן הַסּוּמָא בְּאַחַת
24 מְעִינָיו - לֹא יֵשֵׂא אֶת כַּפָּיו; וְאִם הָיָה דָּשִׁי בְּעִירוֹ
25 וְהִפֵּל הָיָה רְגִילִים בְּזָה הַסּוּמָא בְּאַחַת מְעִינָיו אוֹ בְּזָה
26 שְׂרִירוֹ זָב - מִתֵּר, לְפִי שְׂאִין מְסַתְּפִין בּוֹ. וְכֵן מִי
27 שֶׁהֵיוּ יָדָיו צְבוּעוֹת אֶסְטִיס¹⁰ וּפּוּאָה¹¹, לֹא יֵשֵׂא אֶת
28 כַּפָּיו; וְאִם רַב אֲנָשֵׁי הָעִיר מְלֹאכְתָּן בְּכָךְ - מִתֵּר, לְפִי
29 שְׂאִין מְסַתְּפִין בּוֹ.

(4) כפופות. (5) עקומות לצדיהן. (6) שידי מלאות
בהרות לבנות מבהיקות. "בוהק הוא" (ויקרא יג, לט) מבאר
רש"י: כאיש עדשן, שבין עדשה לעדשה מבהיק הבשר
בלובן צח. (7) ויסיחו דעתם מן הברכות, כמבואר לעיל
פ"ד, ה"ז. (8) מגילה כד, ע"ב: "זבלגן לא ישא את כפיו"
ומפרש רבינו: שרירו יורד על זקנו, כפירוש ה'ערוך'. ורש"י
פירש שם: עיניו זולפות דמעה. ומן הכסף-משנה חוקר
לדעת, בזמן הזה שנוהגים הכהנים לכסות את פניהם וידיהם
בטליתם, בשעת ברכתם, ואין לחוש איפוא להסתכלות העם
במומי הכהנים, א"כ לא יהיו מומים אלה מעכבים נשיאת
כפיהם, או אולי לא חילקו החכמים בין מגולים למכוסים.
ובפירושו 'בית יוסף' (או"ח סימן קכח) מעלה להיתר.
(9) רגיל וידוע לבני עירו. (10) צבע כעין התכלת.
(11) שרשים דקים שצובעים בהם אודם (מפירוש המשנה
לרבינו מגילה פ"ד). ושניהם נזכרים במשנה (שביעית פ"ז,
מ"א-ב) ומקור כל דיני הלכה זו במס' מגילה כד:).

30 ג. הַעֲבֵרָה יִצֵּד? כֵּהֵן שֶׁהָיָה אֶת הַנֶּפֶשׁ, אֶף-עַל-פִּי
31 שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה, לֹא יֵשֵׂא אֶת כַּפָּיו¹², שְׁנֵאמַר:
32 "יִדְיָכֶם דְּמִים מְלֹאוֹ", וּכְתִיב: "וּבִפְרִשְׁכֶּם כַּפֵּיכֶם"¹³
33 וְגו'. וְכֵהֵן שֶׁעָבַד פּוֹכְכִים - בֵּין בָּאֵנֶס, בֵּין בְּשִׁנְגָּה¹⁴
34 - אֶף-עַל-פִּי שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה, אֵינוֹ נוֹשֵׂא אֶת כַּפָּיו
35 לְעוֹלָם, שְׁנֵאמַר: "אֵךְ לֹא יַעֲלוּ כִּהְיִי הַבְּמוֹת"¹⁵
36 וְגו'. וְכִרְכָּה כְּעֹבְדָה הִיא, שְׁנֵאמַר: "לְשִׁרְתּוֹ
37 וּלְכִרְךָ בְּשִׁמוֹ"¹⁶. וְכֵן כֵּהֵן שֶׁהִמִּיר¹⁷ לְעֹבֲדוֹת פּוֹכְכִים
38 וּמִזְלֹת - אֶף-עַל-פִּי שֶׁחֲזַר בּוֹ, אֵינוֹ נוֹשֵׂא אֶת כַּפָּיו
39 לְעוֹלָם¹⁸. וְשָׂאָר הַעֲבֻרוֹת אֵין מוֹנְעִין.

(12) ברכות לב, ע"ב. (13) כיון רבינו לומר שידיים
המלאות דם, אינן ראויות לישא כפים, כי "אין קטיגור

הכהנים שיברכו את ישראל פנים כנגד פנים, לפיכך הכהנים
מתנצלים אחרי ברכתם ואומרים: "עשינו מה שגזרת עלינו"
כל מה שעשינו בהכרח עשינו על פי גזירתך העליונה.

1 יג. כְּשֶׁמְחַזְרִין הַכֹּהֲנִים אֶת פְּנֵיהֶם לְצַבּוֹר לְכָרֶכֶם,
2 וּכְשֶׁמְחַזְרִין פְּנֵיהֶם מִן הַצַּבּוֹר אַחֵר שְׂמִכְרִכִּין - לֹא
3 יַחְזִירוּ אֶלָּא עַל דֶּרֶךְ גְּמִין בְּכָל מְקוֹם. וְכֵן כָּל פְּנוֹת
4 שֶׁיְּהִיָּה אֲדָם פּוּנָה, לֹא יִהְיֶה אֶלָּא עַל דֶּרֶךְ גְּמִין⁶⁰.

(60) (זבחים דף סב עמוד ב) שנאמר בים שעשה שלמה:
עומד על שנים עשר בקר, שלושה פונים צפונה ושלושה
פונים ימה ושלושה פונים נגבה ושלושה פונים מזרחה
(דברי הימים-ב פרק ד, פסוק ד) וכשאתה מקיף איזה דבר
ופניך אליו ואתה סובבו מצפון למערב לימינך אתה הולך.

5 יד. בַּמִּקְדָּשׁ מְכַרְכִּין בְּרֶפֶת כֹּהֲנִים פְּעַם אַחַת בַּיּוֹם -
6 אַחֵר תְּמִיד שֶׁל שַׁחַר, בְּאֵין וְעוֹמְדִין עַל מַעְלֹת
7 הָאוֹלָם⁶¹ וּמְכַרְכִּין, בְּדֶרֶךְ שְׂאִמְרָנוֹ⁶². אֲבָל בַּמִּדְבָּר
8 מְכַרְכִּין אוֹתָהּ אַחֵר כָּל תְּפִלָּה, חוּץ מִמִּנְחָה, כְּמוֹ
9 שְׂאִמְרָנוֹ⁶³. בְּכָל מְקוֹם מְשֻׁתָּדֵלִין⁶⁴ שֶׁיְּהִי הַמִּקְרָא
10 אוֹתָן יִשְׂרָאֵל, שְׁנֵאמַר: "אֲמַר לָהֶם" - מְכַלֵּל שְׂאִין
11 הַמִּקְרָא מִמֶּהם.

(61) הוא בית שער, ומבוא להיכל שבמקדש, ושתיים עשרה
מעלות היו בכניסתו (תמיד פרק ז, משנה ב). (62) לעיל
הלכות ט"י, ונשאל הרדב"ז, שלמעלה בהלכה ט אומר
רבינו: הכהנים עולים לדוכן וכו' וכאן הוא אומר: שעל
מעלות האולם היו מברכים, והלא דוכן ומעלות האולם שני
דברים נפרדים הם, כמו שביארנו, וכמבואר בהלכות "בית
הבחירה" (פרק ו, הלכות ג"ד) והשיב: היות ושנינו במשנה
(כלים פרק א, משנה ט) "בין האולם ולמזבח מקודש...
שאין בעלי מומים נכנסים לשם" יוצא שכהן בעל מום לא
היה יכול לגשת למעלות האולם לברך עם אחיו הכהנים,
ועל כורחו היה מברך על הדוכן שקדושתו פחותה ממעלות
האולם, נמצא, בשעה שהכהנים היו נושאים כפיהם על
מעלות האולם היו הכהנים בעלי מומין (שאין מום בידיהם,
וכמבואר לקמן פרק ט"ו, הלכה ב) נושאים כפיהם על
הדוכן, ואין כל סתירה בדברי רבינו (רדב"ז חלק ב, לשונות
הרמב"ם פרק ד, 63) לעיל (הלכה א). (64) ירושלמי
ברכות (פרק ה, הלכה ד). אבל אין זה מעכב, כמבואר
במשנה (שם). והורה רבי מאיר מרוטנברג שכשהחזן כהן,
יעמוד ישראל אצלו ויקרא "כהנים" ויקריא אותם כל סדר
הברכות, והחזן שותק עד התחלת "שים שלום" (הגהות
מיימוניות").

פֶּרֶק חֲמִשֶּׁה-עָשָׂר

(1) שיש דברים המונעים נשיאת כפיים; בית הכנסת שכולו
כהנים או אין בו כהן כלל כיצד יתנהגו.

12 א. שֶׁשָּׂה דְּבָרִים מוֹנְעִין נְשִׂיאת כַּפִּים: הַלָּשׁוֹן,
13 וְהַמוֹמִין, וְהַעֲבֵרָה, וְהַשָּׂנִים, וְהַיִּזְיָן, וְטִמְאַת הַיָּדִים.
14 הַלָּשׁוֹן יִצֵּד? הָעֲלִיגִים שְׂאִין מוֹצִיאִין אֶת הָאוֹתִיּוֹת
15 כְּתֻבָּתָן, כְּגוֹן שֶׁקּוֹרִין לְאֶלְפִי"ן עֲיִנִּי"ן² וְלַעֲיִנִּי"ן

רבינו. ואין האיסור אלא שיברך ביחיד, אבל עם אחרים יכול לישא כפיו ומותר לו לברך אע"פ שאינו מחוייב (דעת הרדב"ז בדברי רבינו ח"א, לשונות הרמב"ם אות ס). (20) ושיכור אסור בעבודה, כמבואר לעיל פ"ד, ה"א בבאורנו. ובמסכת כריתות (יג): אמרו: "רביעית יין בן ארבעים יום, יש בה כדי לשכר". (21) ובכת"י התימנים, הנוסח: יין חי. חי - בלתי מזוג במים. (22) כריתות, שם. שנה רביעית יין בהפסקה וכו' ונכנס למקדש ועבד פטור, ואם בעבודה - ששיכור אסור בה מן התורה - פטור, בנשיאת כפים, שאין בה אלא חומרא ואסמכתא בעלמא - מותר אף לכתחילה. (23) פסחים קט, ע"א. וראה לעיל פ"ד ה"ז בבאורנו, שיעור רביעית ומדידתו. (24) שמודדים, מדד ארכו (יחזקאל, מ, כ) מתרגם יונתן "משח אורכיה". ובדפוסים קדומים (מנטובה, 'מעשה רוקח' ועוד) כתוב כאן: "שמודדים". (25) כגון עשרון שבמקדש, ו"עומר" שהוא שיעור חלה שמדתו נמדדת באצבעות, כמבואר בהל' בפורים פ"ו ט"ו. (26) האצבע העבה שביד. וראה שיעורו המדויק לקמן הל' ספר תורה פ"ט, ה"ט. (27) האמור בתורה (ויקרא ח, כג; יד, יד).

- ה. טמאת הידים כיצד? פהן שלא נטל את ידיו, לא
ישא את כפיו; אלא נטל את ידיו עד הפרק²⁸ פדרך
שמןך שין לעבודה²⁹, ואחר כך מברך, שנאמר:
"שאו ידיכם קדש וברכו את יי"³⁰. והחלל³¹ אינו
נושא את כפיו, לפי שאינו פכהונו³².

(28) מקום חיבור היד והזרוע. (29) שהכהנים רוחצים ידיהם בגשתם לעבוד עבודתם במקדש. והואיל והוקשה ברכה לעבודה, טעונה אף היא רחיצת ידיים עד הפרק כקידוש ידיים לעבודה שהיא עד הפרק, כמבואר (חולין קו:). (30) וכדברי התרגום שם: טולו ידיכון קודשא כהניא על דוכן קודשא. ומקור הלכה זו (מס' סוטה לט). ומנהגנו שהלויים יוצקים מים על ידי הכהנים, כמבואר באו"ח סי' קכח ס"ו, והוא ע"פ ה"זהוה" פרשת נשא, במדבר קמ"ו: שהכהן צריך להוסיף קדושה על קדושתו, ומקדש ידיו מאיש קדוש, וזהו הלוי, שנאמר בו: הקדשתי אותם לי, ואקח את הלויים תחת כל בכור וגו' (במדבר ח, יח). הרי שהלוי קדוש במקום הבכור. ומדברי רבינו בהלכה זו משמע שאין חיוב נטילה זו אלא כשהכהן לא נטל ידיו שחרית לתפילתו, אבל אם ידיו טהורות, ואינו יודע להם שום טומאה - אינו צריך לטול ידיו לנשיאת כפים אחרי שנטלן שחרית, ולפיכך אמר: "טומאת ידיים כיצד" ולא תפס לשון "טהרת ידיים" כאשר הדגיש לעיל (פ"ד, ה"א). תדע, שלקמן בהל' ברכות פ"ו ה"א, לענין נטילת ידיים לאכילה, אומר בפירושו: "אע"פ שאין ידיו מלוכלכות ואינו יודע להם טומאה - לא יאכל עד שיטול". ואמנם כך מעיד לנו בנו רבי אברהם שראה הלכה למעשה לפני אביו, וזולתו ממורי התורה, שכל כהן העומד בתפילה נגיש לברכת כהנים וסומך על נטילת ידיו לתפלה (כסף-משנה). (31) שנולד מגרושה האסורה לאביו הכהן. (32) בקדושת כהונה (כתובות כד; ; סוטה מ).

- ו. פהן שלא היה לו דבר מפל אלו הדברים³³

נעשה סניגור" (ר"ה כו). וכסברת ה'תוספות' (סנהדרין לה, ע"ב). וכהן שמל את התינוק ומת, מותר לו לישא כפיו, שהרי נתכוין במולו לשם מצוה ולא לרצוה, ועוד שמא היה התינוק "נפל" (שלא כלו לו חדשיו), או שמא הרוח בלבלתו, והיא גרמה למותו, לא המילה כשלעצמה (הגהות מיימוניות). (14) שלא ידע שעבודה זו אסורה. (15) הרי שלא נתנם יאשיהו המלך לעבוד עבודת המקדש, למרות שחזרו למוטב כמפורש שם. (16) הוקשה ברכה לשירות (סוטה לח). ומרן הכסף-משנה מתלבט לדעת מקור דברי רבינו שאפילו "עבד ע"ז באונס" נאסר לברך, כי לדעתו כהני הבמות לבעל לא עבדו מאונס, אולם כדברי רבינו מפורש (במס' ע"ז נד). שהכהנים שאנסום מלכי ישראל ליעשות כמרים לע"ז נאסרו לעבודת המזבח, וכפירוש רש"י שם בד"ה: "אי נימא מכהנים" (הגהות אדרת; וכן ב'אור שמח'). ואמנם מעדות הכתוב יש להוכיח כן שכתוב (מלכים-ב כג, ה): והשבית את הכמרים אשר נתנו מלכי יהודה, תלה הקולר במלכי יהודה נותניהם ומכריחיהם. (17) כנוסחת כל הדפוסים הקדומים. ובדפוסים שלפנינו: "שהמיר לעכו"ם". וכוונת הדברים: אע"פ שלא עבד שום עבודה, אלא שהמיר דתו בדת אלילים, או שאמר לע"ז: "אלי אתה", כמבואר (מנחות קט:). (18) וכן כתבו ה'תוספות' במנחות שם, בשם ספר "הזהיר". וראוי להעיר, שרבינו גרשום מאור הגולה, כתב בתשובותיו (הובאה ב'תוספות' לסוטה לט). שכהן שעבד ע"ז וחזר בתשובה נושא את כפיו, שכיין שחזר בתשובה חזר לקדושתו, שהפסוק הנאמר במלכים-ב (כג, ט) לא הקפיד אלא על עבודת המזבח, אבל מותר להם לאכול מן הקדשים, והרי הם ככהנים בעלי מום (מנחות פ"ג, מ"י) וכשם שכהן בעל מום נושא את כפיו, אף זה ישא את כפיו. ואם לא תאמר כן, נמצאת מרפה ידיהם של בעלי תשובה, שיאמרו "אוי לאותה בושה, אוי לאותה כלימה" וימנעו מעשות תשובה, וכן אמרו (סנהדרין קג:): "כל האומר מנשה אין לו חלק לעולם הבא, מרפה ידיהם של בעלי תשובה". וראה (קידושין כ:): "הואיל והלך זה ונעשה כהן לע"ז, אדחה אבן אחר הנופל"? וכדברי רבינו מבואר ב"שאלות" פרשת קרח.

- ד. השנים כיצד? פהן נער לא ישא את כפיו, עד
שיתמלא זקנו¹⁹. והיין כיצד? מי ששתה רביעית יין
בבת אחת, אינו נושא את כפיו עד שישיר את יינו
מעליו, לפי שהוקשה ברכה לעבודה²⁰. שטה
רביעית יין²¹ בשתי פעמים, או שנתן לתוכו מעט
מים - מתר²². ואם שטה יותר מרביעית, אף-על-פי
שהיה מזוג, אף-על-פי ששתאו בכמה פעמים - לא
ישא את כפיו, עד שישיר את יינו מעליו. וכמה היא
רביעית? אצבעים על אצבעים, ברום אצבעים וחצי
אצבע וחמש²³ אצבע, בגודל; וזה האצבע
שמושחין²⁴ בו בכל התורה פלה²⁵ הוא הגודל²⁶,
והוא הנקרא בהן-יד²⁷.

(19) חולין כד, ע"ב. כל שהגיע לגיל כזה שראוי להיות זקנו מלא, כמו שביארנו לעיל (פ"ח, ה"א) בשם "תשובת

שם עשרה כהנים בצמצום, כולם עולים לברך. יש שם יותר מעשרה, עשרה מהם עונים, והיתר מברכים.

- י. צבור שלא היה בהן כהן, אלא שליח צבור לבדו
- לא ישא את פפיו; ואם היה הבטחתו⁴⁸ שהוא
- נושא את פפיו וחוזר לתפלתו - רשאי⁴⁹. ואם אין
- להם כהן כלל - פשיגעי שליח צבור ל'שים שלום',
- אומר: "אלהינו ואלהי אבותינו, ברכנו בברכה
- המשלשת בתורה הפתובה על ידי משה עבדך,
- האמורה מפיו⁵⁰ אהרן ובניו כהנים עם קדושך,
- באומר: יברכהך יי וישמרהך. יאר יי פניו אליך ויחנהך.
- ישא יי פניו אליך וישם לך שלום. ושמיו⁵¹ את שמי
- על בני ישראל, ואני אברכם". ואין העם עונים
- 'אמן'⁵², ומתחיל ואומר 'שים שלום'.

(47) שמה יטעה ולא יוכל לחזור לתפלתו ולהתחיל ב"שים שלום" שדעתו מטורפת מאימת הציבור (ברכות לד.). (48) שהוא בטוח בעצמו שלא יטעה. (49) כדי שלא תחבטל נשיאת כפים. כיצד הוא עושה? עוקר רגליו מעט בברכת "עבודה", וכשמגיע לברכת כהנים עולה לדוכן ומברך. והמקריא משלים ברכת "שים שלום" שבסוף תפלת י"ח (או"ח סי' קכח ס"ב). ולדעת רש"י (ברכות לד.) השי"ן מסיים תפלתו. אבל אם יש כהן אחר, אסור לש"י כהן לברך ('הגהות מיימוניות'). (50) ובכ"י התימנים: האמורה לאהרן. (51) כסדר רב עמרם גאון. ודעת רש"י שאין לומר פסוק נוסף זה, כי מאחר שאמרנו את נוסח כל ה"ברכה המשולשת" מה לנו להוסיף עוד. ולדעת רבינו, זה נאמר במקום אמירת הכהנים אחרי ברכתם "עשה עמנו מה שהבטחתנו" (ראה לעיל פרק יד ה"ב), וכאילו החזן מבקש גם הוא כזאת ('הגהות מיימוניות'). (52) אחרי כל פסוק מפסקי ברכה אלה, כי אין עניית אמן אלא כשהכהנים בעצמם מברכים. ומנהגנו לומר "כן יהי רצון" אחרי כל פסוק (או"ח סי' קכז, ס"ב).

- יא. כהן שנשא את פפיו בבית הכנסת, והלך
- לבית הכנסת אחר ומצא צבור שמתפללין ולא
- הגיעו לברכת כהנים - נושא ידיו להן ומברכן⁵³,
- ואפילו בפמה פעמים ביום⁵⁴. כהן שלא עקר רגליו
- ממקומו לעלות לדוכן בפעה שאמר שליח צבור
- 'רצה', שוב אינו עולה באותה תפלה⁵⁵; אבל אם
- עקר רגליו לעלות, אף על פי שלא הגיע לדוכן
- אלא אחר 'עבודה', הרי זה עולה ומברך⁵⁶.

(53) ואפילו לא התפלל עדיין ומצא הציבור מתפללים נושא את כפיו לפניהם ('הגהות מיימוניות'). (54) ר"ה כח, ע"ב. (55) סוטה לח, ע"ב: שנאמר (ויקרא ט, כב): וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם, וירד מעשות החטאת והעולה וגו' הרי שבעוד שהעבודה בידו בירך את העם, לפיכך צריך הכהן לעקור רגליו בברכת "רצה" שהיא ברכת העבודה. ולפי"ז, אפילו היה הכהן אנוס ולא יכול לעקור את רגליו בברכת "רצה", כגון שהיה מתפלל, או שנכנס לביהכ"נ בשעה

- המונעין נשיאת כפיהם, אף על פי שאינו חכם ואינו
- מדקדק במצות, או שהיו הבריות מרננים³⁴ אחריו,
- או שלא היה משאו ומתנו³⁵ בצדק - הרי זה נושא
- את כפיו ואין מונעין אותו, לפי שזו מצות עשה³⁶
- על כל כהן וכהן שראוי לנשיאת כפיהם, ואין
- אומרים לאדם רשע: הוסף רשע והמנע מן המצות.

(33) המנויים למעלה בהלכה א. (34) חושדים בו בעבירות, ותעלו על שפת לשון ודבת עם (יחזקאל לו, ג) מתרגם יונתן: ורננת עם. (35) מסחרו. (36) ראה בסמוך הלכה י"ב.

- ז. ואל תתמה ותאמר: ומה תועיל ברכת הדיוט
- זה?³⁷ שאין קבול הברכה תלוי בפכהנים, אלא
- בהקדוש ברוך הוא³⁸, שנאמר: "ושמו את שמי על
- בני ישראל, ואני אברכם" - הפכהנים עושים מצותן
- שנצטוו בה, והקדוש ברוך הוא ברחמיו מברך את
- ישראל כחפצו.

(37) שאינו זהיר במצוות, והבריות מרננים אחריו. (38) ירושלמי גיטין פ"ה, ה"ט: "שלא תאמר איש פלוני מגלה עריות ושופך דמים, והוא מברכני? אמר הקב"ה: וכי הוא מברך? אני אברכן". וסובר רבינו שאין הדברים אמורים אלא ברינון בעלמא, אבל אם נודע בבירור שהרג את הנפש, הרי תלמוד ערוך הוא (ברכות לב:) "כהן שהרג את הנפש - לא ישא את כפיו", וכמבואר לעיל ה"ג.

- ח. עם שהם אחורי הפכהנים, אינם בכלל הברכה³⁹;
- והעומדים מצדיה⁴⁰, הרי הם בכלל הברכה⁴¹. ואם
- היתה מחצה בין הפכהנים ובין המתברכים, אפלו
- היא חומה של פרזל - הואיל ופניהם מול פני
- הפכהנים, הרי הם בכלל הברכה⁴².

(39) סוטה לח, ע"ב. שנראה כאילו אין הברכה חשובה עליהם לעקור רגליהם ולבוא לפני הכהנים להתברך פנים כנגד פנים כדת. (40) ואין הם מכוונים לאחרי הכהנים, אלא כנגד צידי הכהנים ממש. (41) שם. ובירושלמי (ברכות פ"ה, ה"ד). (42) סוטה, שם.

- ט. נשיאת כפיהם בפעה, וכהנים מן המנוין⁴³.
- בית הכנסת שפלן כהנים - פלם נושאים את
- כפיהם; ולמי הם מברכים? לאחיהם שבפפון
- ולאחיהם שבדרום⁴⁴; ומי עונה אחריהם 'אמן'?
- הנשים והטה⁴⁵. ואם נשארו שם עשרה כהנים יותר
- על אלו שעלו לדוכן - העשרה עונים 'אמן' והשאר
- מברכין⁴⁶.

(43) שאם אין שם אלא תשעה ישראלים וכהן אחד, מצטרף למנין עשרה ומברכים (מגילה כג:). (44) הנמצאים בשדות בעבודתם מצפון העיר ומדרומה, ומחמת עבודתם אנוסים הם לא לבוא לבית הכנסת להתברך מפי הכהנים. (45) ירושלמי ברכות פ"ה, ה"ד. (46) סוטה, שם. כלומר יש

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

12 **וּבְאֹר פֶּל מְצוֹת אֱלֹ בְּפָרְקִים אֱלֹ:**

13 **פָּרֶק רֵאשׁוֹן**

(1) עשרה דברים המעכבים בתפילין וכולם הלכה למשה מסיני; ההפרש שבין תפילין ומזוזה וספר תורה ומעשה עורם; דיני כתיבתן, שירותן ועיבודן.

~ נקודות משיחות קודש ~

(א) להיות תפילין על הראש (ב) לקשרם על היד.

ידועה הקושיא, מדוע הקדים הרמב"ם בכל מקום תפילין של ראש לתפילין של יד: ב'מניין המצוות' שבריש הל' תפילין, ב'ספר המצוות', בתחילת הל' תפילין בחיוב הנחתן, בריש פרק ב' בדין כתיבתן, בדין עשייתן, בדין סידור הפרשיות בתוך התפילין, במקום הנחתן על היד ועל הראש ובעניין ברכת התפילין. והרי הוא שלא כסדר שבתורה המקדימה תפילין ש"לש"ר - "וקשרתם לאות על ירך והיו לטוטפת בין כו".

ויבואר על-פי הצפ"נ שביאר שמצות תפילין של יד, היא בפעולת הקשירה ותנו לא, אבל בתפילין של ראש "כל רגע ורגע שהוא לבוש מקיים מצוה", שנאמר "יהיו לטוטפות", ומה שאין מורידין תפילין של יד לאחר פעולת הקשירה הוא משום הדרשה ש"כל זמן שבין עיניך, יהו שתיים", ולאחר פעולת הקשירה, התפילין של יד הן פרט בשל ראש. היוצא מכך הוא, שתדירות המצוה של תש"ר גדולה יותר מזו של יד, ולכן הקדים אותה הרמב"ם, כי הוא בהתאם לתוכנו של כל 'ספר אהבה', שעליו כתב הרמב"ם: "המצוות שהן תדירות שנצטוו בהם כדי לאהוב המקום ולזכרו תמיד", לכן סידר הרמב"ם את ההלכות הגדולות שב'ספר אהבה', על-פי סדר התדירות של המצוות: בתחילתו הלכות ק"ש ותפילה, שק"ש מצוותה פעמיים ביום, וחייב תפילה מהתורה הוא "להתפלל בכל יום" אבל לא פעמיים.

אחר המצוות שבדיבור, מונה הרמב"ם את המצוות שבמעשה לפי סדר תדירותן, קודם תפילין שמצוותן כל יום (ובהקשר לזה גם מזוזה וס"ת שכמה וכמה הלכות משותפות להם), אח"כ ציצית - כי שלא כתפילין החיוב בציצית הוא רק אם יש לו כסות בת ארבע כנפות, אח"כ ברכות שמהתורה חייבים לברך רק אחר האכילה ורק אם שבע (ובנוסף, הטעם דציצית הוא משום "וזכרתם" שהוא עניין תמידי יותר מברכות), ומסיים בהלכות מילה שהיא פעם אחת בחיים. לכן סידר הרמב"ם גם תש"ר לפני ש"י, כי מצוותה תדירה יותר כדלעיל, והוא בהתאם לסדר התדירות שבכל הספר.

(על-פי לקו"ש חלק ל"ט עמוד 22)

14 א. ארבע פְּרָשִׁיּוֹת אֱלֹ, שֶׁהֵן: "קִדְשׁ לֵי",² "וְהִיָּה" 15 פִּי יִבְאֶךָ יי"³ שֶׁבְּסִפְרֵי יִאֱלֶה שְׁמוֹת⁴, ו"שְׁמַע"⁵,

שהש"ץ גמר את ברכת "רצה" אסור לו לגשת לברך (רדב"ז ח"ב, תקט"ז). (56) סוטה, שם.

1 יב. כֹּל כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ עוֹלֶה לְדוֹכֵן - אֶף-עַל-פִּי שֶׁבִטֵּל 2 מְצוֹת עֲשֵׂה אַחַת⁵⁷, הֲרִי זֶה כְּעוֹבֵר עַל שְׁלֹשׁ עֲשֵׂה, 3 שְׁנָאֹמֶר: "כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", "אֲמֹר 4 לָהֶם", "וְשִׁמּוּ אֶת שְׁמִי"⁵⁸. וְכָל כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ מְבָרֵךְ, 5 אֵינוֹ מִתְבָּרֵךְ; וְכָל כֹּהֵן הַמְבָרֵךְ, מִתְבָּרֵךְ⁵⁹, שְׁנָאֹמֶר: 6 "וּבְאַבְרָכָה מְבָרְכֶיךָ".

(57) שהיא: "כה תברכו את בני". (58) (שם) כלומר להלכה אין כאן אלא "עשה" אחת, אותה שנאמרה בה לשון צווי: "כה תברכו" והשתיים האחרות אין בהן לשון צווי, לפיכך אינן נחשבות לעשין נפרדות. וזה שאמר רבנו "כעובר" ולא עובר (כס"מ). ורבנו ב"ספר המצוות" שורש ט', יאמר: "ועל דרך זו אמרו: כל כהן שאינו עולה לדוכן עובר בשלושה עשה, להכפל הצווי בו, שלש פעמים. ולא יתפשט אחר ממוני המצוות שיאמר ברכת כהנים שלש מצוות... כי אין ראוי למנות כל לאו שימצא בתורה ולא כל עשה בעבור שנכפל, אלא העניינים המצווים בהם או המוזהר מהם". ואם לא אמרו לכהן "עלה" אינו עובר בעשה כמבואר בירושלמי ברכות (פ"ה, ה"ד) וכן אמרה תורה: "אמור להם" ומתרגם אונקלוס לפי הטור סימן קכ"ח: "כד יימרון להון" כלומר אין המצוה מוטלת עליהם אלא כשאומרים להם לברך. וכן אם עלה פעם אחת ביום זה, אינו עובר בעשה אפילו אם יאמרו לו עלה, כמבואר בר"ה כח: ("הגהות מיימוניות"). וכבר נשאלו גדולי רבותינו למה אין אנו נוהגים בגולה לישא כפים בכל יום כי אם כיום טוב בלבד, איך אפשר לבטל מצות עשה שבתורה? וב"דרכי משה" להרמ"א (טור או"ח סי' קכ"ח) נימק הטעם, כי מחמת שהכהנים והעם טרודים מחייתם בגלות ואין להם לפרנס בני ביתם כי אם הלחם אשר ילקטו בזיעת אפם... ואינם שרויים בשמחה, וכן בשבת טרודים במחשבתם והרהורים על מעשה ידיהם שעברו ושעתידיים להיות ואינם שרויים כל כך בשמחה כמו ביו"ט שנאמר בו "ושמחת בחגך" והכתוב אומר (משלי כב, ט): טוב עין הוא יברך, אל תקרא יבורך אלא יברך, כי המברך צריך להיות שמח וטוב לב. ואנו בארץ ישראל נוהגים לברך "ברכת כהנים" בכל יום, וכתב הב"י (או"ח סימן קכ"ח) "ישר כחם של בני ארץ ישראל וכל מלכות מצרים שנושאים כפיהם בכל יום". (59) (סוטה לח:).

סְלִיקוּ הַלְכוֹת תְּפִלָּה בְּסִיעָתָא דְשְׁמִיָּא

הִלְכוֹת תְּפִלִּין וּמְזוּזָה וּסְפֵר תּוֹרָה

7 יֵשׁ בְּכָלֶלָן חֲמֵשׁ מְצוֹת עֲשֵׂה. וְזֶהוּ פָּרָטָן: (א) לְהִיּוֹת 8 תְּפִלִּין עַל הָרָאשׁ. (ב) לְקַשֵּׁרָם עַל הַיָּד. (ג) לְקַבֵּץ 9 מְזוּזָה בְּפִתְחֵי הַשְּׁעָרִים. (ד) לְכַתֵּב כָּל אִישׁ סֵפֶר 10 תּוֹרָה לְעַצְמוֹ. (ה) לְכַתֵּב הַמֶּלֶךְ סֵפֶר שְׁנֵי לְעַצְמוֹ, פְּדִי 11 שְׁיָהִיו לוֹ שְׁנֵי סִפְרֵי תּוֹרָה.

- 1 "וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ" - הֵן שְׁנֵי תַּחֲבוֹת בְּפָנֶי עַצְמוֹ, וּמִחֲפִיץ אוֹתָן בְּעוֹר, וְנִקְרָאִים תַּפְּלִין.⁶ וּמִנְחִיחַן אוֹתָן
2 עַל הָרֹאשׁ, וְקוֹשְׁרֵין אוֹתָן עַל הַיָּד.⁹ וְאָפְלוּ קוֹצוֹ¹⁰
3 שֶׁל אוֹת אַחַת מֵאַרְבַּע פְּרָשִׁיּוֹת אֵלּוּ מֵעַכְבִּי מִן הַתּוֹרָה, עַד שֶׁיִּהְיֶה נִתְּחָבוֹת שְׁלֵמוֹת בְּתַקוּנָּה.
4
5

- (2) שמות יג, א-י. (3) שם, יא, טז. (4) שלא לטעות ולהחליף ב"והיה כי יביאך" שבספר דברים (ו, י). (5) שם, ד-ה. (6) שם, יא, יג-כא. (7) מכסים. (8) משורש "פלל", והתי"ו נוספת. וכן כתבו ה'תוספות' (מנחות לד:) שהן לשון ויכוח, כמו: "ויעמד פינחס ויפלל" (תהלים קו, ל) על שם שהתפילין הן אות והוכחה לכל רואינו שהשכינה שורה עלינו, שנאמר: "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך", ודרשו חכמינו ז"ל (מנחות לה:): אלו תפילין שבראש. (9) "ונקבעו ארבע פרשיות אלו יותר משאר פרשיות התורה, לפי שיש באלו ענין קבלת עול מלכות שמים ואחדות ה', וענין יציאת מצרים שהוא מכריח אמונת חידוש העולם ואלו הם יסודי דת יהודית, ולכן נצטוו להניח יסודות אלו בין עינינו ועל לוח לבנו (על היד כנגד הלב, כמבואר לקמן פ"ד, ה"ב) כי שני אברים אלה (המוח, והלב) אמרו חכמי הטבע שהם משכן השכל, ובהניחנו עליהם דברים אלו לזכרון, נתחזק בהם ונוסיף זכר בדרכי ה' ונזכה לחיי עד" (מלשון ה'חינוך' מצוה תכ"ב. וראה לקמן פ"ד, ה"ד ובביאורנו. (10) רגל ימנית של יו"ד (מנחות כט. וברש"י שם). ויש מפרשים: הנקודה שבראש היו"ד, שהיא כעין תג (הרא"ש). (11) מנחות לד, ע"א.

- 6 ב. וְכֵן שְׁתֵּי פְּרָשִׁיּוֹת שְׁבִמְזוּזָה, שֶׁהֵן "שָׁמַעְתָּ",
7 "וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ" - אָפְלוּ אוֹת אַחַת מִשְׁתֵּי
8 הַפְּרָשִׁיּוֹת, אִם חָסַר קוֹצוֹ, מֵעַכְבִּי¹² מִן הַתּוֹרָה, עַד
9 שֶׁיִּהְיֶה שְׁתֵּיהֶן נִתְּחָבוֹת שְׁלֵמוֹת. וְכֵן סִפְרֵי-תוֹרָה
10 שֶׁחָסַר אָפְלוּ אוֹת אַחַת - פְּסוּלִים.¹³

- (12) מנחות כט, ע"א. (13) שם, ל, ע"א: "אפשר ספר-תורה חסר אות אחת, וכתוב: לקוח את ספר התורה הזה?" הרי שאפילו אות אחת מעכבת. וראה במוספנו "תשובות רבינו".
11 ג. עֲשֶׂה דְּבָרִים יֵשׁ בְּתַפְּלִין, כֵּלָּן הֵלֵכָה לְמִשְׁה
12 מְסִינִי, וְכֵלָּן מֵעַכְבִּין. לְפִיכָּן אִם שָׁנָה בְּאַחַת מֵהֶן,
13 הָרִי הַתַּפְּלִין פְּסוּלוֹת. שְׁנַיִם הֵן בְּתִיבָתָן, וּשְׁמוֹנָה
14 בְּחִפּוּיָן¹⁴ וּקְשִׁירַת רְצוּעוֹתֵיהֶן. וְאֵלּוּ הֵן הַשְּׁנַיִם
15 שֶׁבְּתִיבָתָן: שְׁפוֹתֵינָן אוֹתָן בְּדִיו¹⁵, וְשִׁיְהִיו נִתְּחָבִין
16 עַל הַקֶּלֶף.¹⁶

- (14) בעור הבתים המכסה את הפרשיות. (15) שחורה, ולא בשאר מיני צבעונים, כמבואר בסמוך ה"ה. (16) מבואר בסמוך ה"ז. ובירושלמי מגילה (פ"א, ה"ט) מבואר שכל אלה הלכה למשה מסיני הן.

- 17 ד. בִּיצֵד מֵעֵשֶׂה הַדִּיו? מִקְּבָצִין הָעֵשֶׂן שֶׁל שְׁמָנִים¹⁷,
18 או שֶׁל זֶפֶת וְשֶׁל שְׁעוֹה וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן, וְגוֹבְלִין¹⁸ אוֹתוֹ
19 בְּשֶׁרֶף¹⁹ הָאֵילָן וּבְמַעַט דְּבִשׁ²⁰, וְלוֹתֵתִין²¹ אוֹתוֹ
20 הַרְבֵּה²², וְדִכִּין²³ אוֹתוֹ עַד שֶׁיִּעֲשֶׂה רִקְקִין²⁴,

17) שמעשנים כלי זכוכית בעשן שמנים, עד שמשחירים וגוררים השחוררית (שבת כג. וברש"י שם בשם הגאונים). 18) לשים. 19) לחלוחית הנוטפת מהעץ. 20) שהדבש מועיל לגיבול השרפים, מתוך שהוא סמיך "ויש לו ריר והרי הוא נמשך כדבק" (מלשון רבינו הל' טומאת אוכלין פ"ז, ה"ד). 21) מרטיבים, ולשון "לתיתה" נזכרת בתלמוד (פסחים לו. ועוד). 22) בשרף האילן ובדבש. 23) מלשון "או דכו במדוכה" (במדבר יא, ח). 24) דק כעוגות שטוחות. 25) במסכת נדה כ. מבואר שהדיו הוא יבש, ושם נאמר: "רבי אמי, בקע קורט של דיו ובדק בו". 26) פרי אלון והוא שחור, ומי העפצים קולטים את צבעו ומשחירים, וכן מטבע העפצים להעמיד את הכתב שלא ימחק בקלות, ולפיכך שורים את הדיו במי העפצים להעמיד את הכתב ולקיימו. (ראה במוספנו "תשובות רבינו"). 27) כלומר, אם תרצה למחקו לצורך תיקון טעות בכתיבה, תוכל למחקו. 28) שניתן להמחק לעת הצורך וגם הוא עשוי מעץ, ובזוהר' (פרשת תרומה דף קנט.) מצריך שהדיו יעשה מדברים הבאים מן העץ. 29) ספרים, תפילין ומזוזות. 30) חומצת הנחושת, ונקראת בלע"ז "ויטריאלו". ונזכרת במשנה (שבת פ"ב, מ"ד, ועוד) ומטבע הקנקנתום להעמיד את מראה הדיו שלא ימחק אפילו אם תמחקנו. וראה בפירוש המשנה לרבינו (סוטה פרק ב, מ"ד). 31) אבל אין כותבים בו לכתחילה, הואיל ואינו ניתן להמחק.

- ה. אִם-כֵּן, מֵה מַעֲטָה הֵלֵכָה, שֶׁנֶּאֱמַר לְמִשְׁה מְסִינִי שִׁיְהִיו כְּתוּבִים בְּדִיו? לְמַעַט שָׂאָר מִיָּנִי צִבְעוֹנִין, כְּגוֹן הָאֵדָם³² וְהַיֶּרֶק וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן; שָׁאֵם כְּתָב בְּסִפְרִים אוֹ בְּתַפְּלִין אוֹ בְּמִזְוֹזוֹת אָפְלוּ אוֹת אַחַת בְּשָׂאָר מִיָּנִי צִבְעוֹנִין, אוֹ בְּזָהָב³³ - הָרִי אֵלּוּ פְּסוּלִין.³¹

32) מגילה יז, ע"א: "כתבה למגילה בסיקרא (צבע אדום) לא יצא בו עד שתהא כתובה בדיו". 33) שבת קג, ע"ב: "כתב (ספר תורה) שלא בדיו, או שכתב את האזכרות (שמות הקב"ה) בזזה - הרי אלו יגנוזו", ואין חילוק בין כתיבת ספרים לכתיבת תפילין ומזוזות, כמבואר במשנה (מגילה פרק א, מ"ח). ואף-על-פי שלא אמרו אלא "כתב את האזכרות בזזה", הוא-הדין לשאר האותיות אלא שמדגישים את ה"אזכרות" שאל תטעה לומר שלרוב מעלתן ראויות הן להכתב זהב משום נוי (כסף-משנה). ויש מתרצים: מפני שנאמר שם "יגנוזו" שאינם מוכשרים עוד לתיקון, וזה לא יתכן אלא ב"אזכרות" שאי-אפשר לגרוד את הזהב מעליהן שהרי אסור למחוק את השם, אבל בשאר אותיות שכתבן זהב, הרי אפשר לגרוד ולכתבן בדיו, אין צריך לגנוז את היריעה ההיא (ב"ת יוסף' או"ח סי' לב).

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

תורה) על הגויל במקום שיער, ועל הקלף וכו' ודוכסוסטוס לא הזכיר שם, הרי שאין כותבין עליו ספר-תורה, וכן במסכת סופרים' (פ"א, ה"ד). ואנו נוהגים היום לכתוב ספר-תורה על קלף כי הוא יותר מובחר מהגויל, שהגויל אינו מעובד אלא מצד השיער, והקלף מעובד משני הצדדים. וגם הגויל כבד ביותר (יו"ד סי' רע"א ס"ג). (43) שבת ע"ב, "רבי מאיר היה כותבה על הקלף מפני שהיא משתמרת". ועל כרחק מה שאמרו (שם) "הלכה למשה מסיני מזוזה על דוכסוסטוס" אינו אלא למצוה. ומכאן שכשרה גם על הגויל (כסף-משנה). וכדאי להעיר, שבזמננו אין חולקים העור לשנים אלא גוררים הקליפה העליונה שבמקום השיער, וגוררים הרבה מצד הבשר ואינו נשאר אלא הקלף בלבד, וכותבים עליהם לצד הבשר (או"ח סי' לב, ס"ז) וקלף זה כשר לשלשתם: לס"ת, תפילין ומזוזה (יו"ד סי' רפ"ח ס"ו). (44) עם הלכות אלו נגמרו שני הדברים השייכים בתפילין בכתבתן. (ראה לעיל ה"ג). מכאן ואילך מפרש רבינו בפרוטרוט כל הדינים הנוגעים לשני הדברים האלה. את שמונת הדברים השייכים בחיפוי התפילין וברצועותיהן, מונה רבינו לקמן פ"ג.

י. אין כותבין ספרים, תפילין ומזוזות על-גבי עור
בהמה טמאה ועוף וחייה הטמאים⁴⁵. אבל כותבין
על-גבי עור בהמה וחייה ועוף טהורים, ואפלו
נבלות⁴⁶ וטריפות⁴⁷ שלהן. ואין כותבין על-גבי עור
הדג הטהור, מפני הזהמא⁴⁸, שאין הזהמא פוסקת
בעבודה⁴⁹.

(45) שבת קח. וירושלמי מגילה (פ"א, ה"ט) שנאמר (שמות יג, ט): למען תהיה תורת ה' בפיך - מן המותר בפיך, ואלה הטמאים הרי אסורים באכילה. (46) שמתו ולא נשחטו, או שלא נשחטו כהלכה. (47) שנשחטו, אבל נמצא בגופן מין משמונה-עשר מיני טריפה המנויים בחולין (פ"ג, מ"א). ואע"פ שאין אלה "מותרים בפנינו", הרי הם ממין המותר. ויפה משלו חז"ל (שבת, שם) זה "לשני בני אדם שנתחייבו הריגה למלכות, אחד הרגו מלך, ואחד הרגו איספקליטור (שר הטבחים) איזה מהן משובח? הוי אומר, זה שהרגו מלך" וגם אלו לקו ע"י בוראן. (48) הלכלוך. (49) שם. ואי-אפשר לכתוב עליו כתיבה תמה ('קריית ספר').

יא. גויל של ספר-תורה, וקלף של תפילין או של ספר-תורה, צריך לעבד אותן לשמן⁵⁰. ואם עבדן שלא לשמן, פסולין⁵¹. לפיכך אם עבדן הפותי, פסולין. אף-על-פי שאמרנו לו לפותי לעבד עור זה לשם הספר או לשם התפילין - פסולין, שהפותי על דעת עצמו הוא עושה, לא על דעת השוכר אותו⁵²; לפיכך, כל דבר שצריך מעשה לשמו⁵³, אם עשהו הפותי, פסול. ומזוזה אינה צריכה העבדה לשמה⁵⁴.

(50) כשנותן את העורות לתוך הסיד להעביר מהם השיער, צריך הוא לומר: אני מעבד עורות אלו לקדושת ספר-תורה, או לקדושת תפילין. (51) גיטין נד, ע"ב; סנהדרין מח, ע"ב. (52) גיטין כג. ושם אמר בלבו לעבדו לשם צורך אחר. (53) כגון כתיבת הגט שצריך שיהיה כתוב לשם

ו. שלש עורות הן: גויל, וקלף ודוכסוסטוס. כיצד?
לחקין עור בהמה או חייה, ומעבירין השער ממנו
תחלה, ואחר-כך מולחין אותו במלח, ואחר-כך
מעבדין אותו בקמח, ואחר-כך בעפצא, וכיוצא בזה³⁴
מדברים שמכניצין את העור ומחזקין אותו; וזה הוא
הנקרא גויל³⁵.

(34) כיון רבינו לעיבוד שלנו שהוא בסיד, שהוא מועיל כעיבוד עפצים ('תוספות' למגילה יט.). (35) תשובת הגאונים (שערי תשובה, סימן של"ב).

ז. ואם לקחו העור אחר שהעבירו שער, וחלקו אותו בעביו לשנים, כמו שהעבדין עושין, עד שיהיו שני עורות: אחד דק, הוא שממול השער, ואחד עבה, והוא שממול הבשר; ועבדו אותו במלח ואחר-כך בקמח, ואחר-כך בעפצא וכיוצא בו - זה החלק שממול השער נקרא קלף, וזה שממול הבשר נקרא דוכסוסטוס³⁶.

(36) כל זה מפורש ב'הערוך' ערך "דוכסוסטוס" בשם רב האי גאון. ודוכסוסטוס, פירושה מקום בשר, שבלשון מדי קוראים לבשר סוסטוס. ו"דוך" - זה מקום, כמו דוך סלוגי ('תוספות' ב"ב יד.). ובכת"י התימנים, הגירסא בדברי רבינו: "זה החלק שממול השיער נקרא דוכסוסטוס. וזה החלק שממול הבשר נקרא קלף". וראה במוספנו "תשובות רבינו".

ח. הלכה למשה מסיני, שיהיו כותבין ספר-תורה על הגויל³⁷, וכותבין במקום השער³⁸, ושהיה כותבין התפילין על הקלף, וכותבין במקום הבשר³⁹, ושהיה כותבין המזוזה על דוכסוסטוס, וכותבין במקום השער⁴⁰. וכל הפותב על הקלף במקום שער, או שפתב בגויל ודוכסוסטוס במקום בשר - פסול⁴¹.

(37) שכן מצינו בהרבה מקומות בתלמוד, שהזכיר רק גויל בספר תורה, ראה גיטין נד: וכן מבואר במסכת ב"ב יד: בס"ת שעשה משה והניחו בארון, וכמו שהוכיח הר"ן (שבת פ"ח). (38) ירושלמי מגילה (פ"א, ה"ט) כי במקום השיער הוא מעובד היטב ונוח לכתיבה. (39) לצד הבשר. (40) לצד השיער (שבת ע"ב); נמצא שכתבתן במקום החתך, במקום חיבורן זה בזה, ורב האי גאון (מובא ב'הערוך' הנ"ל) נתן סימן לזה "כבוד אלהים הסתר דבר" (משלי כה, ב) שהכתיבה היא במקום הסתר. (41) ירושלמי (מגילה פ"א, ה"ט), ובבלי (שבת ע"ב):.

ט. אף-על-פי שפך היא הלכה למשה מסיני, אם כתב ספר-תורה על הקלף, בשר; ולא נאמר גויל, אלא למעט דוכסוסטוס, שאם כתב עליו הספר, פסול⁴². וכן אם כתב את המזוזה על הקלף או על הגויל, בשר⁴³; לא אמרו על דוכסוסטוס אלא למצוה⁴⁴.

(42) שב'ירושלמי' (מגילה פ"א, ה"ט) אמרו: כותבים (ספר

ביום ולא בלילה, בחול ולא בשבת. (63) שאינו בר חיוב מצוות. (64) וכתיבת מזוזה הוקשה לתפילין, שהרי נאמר: "וכתבתם על מזוזות ביתך", ועיקר "כתיבה" במזוזה כתובה. ומכיון שאלו פסולין, ספר-תורה שקדושתו חמורה לא כל-שכן ('בית יוסף', יו"ד סי' רפא), לפיכך כולם יגנוזו, שאינם ראויים למצוותם, אבל אינם נשרפים, שלא נכתבו לשם ע"ז, ככתיבת המין (גיטין מה:). (65) כי ספק הוא, אם כתבן בעצמן או מצאן. (66) כי סתם גוי אינו יודע לכתבן, ויש לתלות שלקחן מידי ישראל. (67) שם.

יד. ספר-תורה, תפילין ומזוזות, שכתבן על-גבי עור בהמה, חיה ועוף הטמאין, או על-גבי עורות שאינם מעבדין⁶⁸, או שכתב ספר-תורה ותפילין על עור שלא עבדן לשמן - הרי אלו פסולין⁶⁹.

(68) שלא עובדו בקמח ובעפצים, כמפורש לעיל ה"ו. (69) הלכה זו כבר נשנית לעיל (ה"י"א) אלא ששם מדובר כשעור לא נכתבו, שפסולים העורות לכתבת אלו, וכאן משמיענו רבינו שאם עבר וכתבן על עורות פסולים אלו, הרי הס"ת והתפילין פסולין אפילו בדיעבד.

טו. הפותב ספר-תורה או תפילין או מזוזה, ובשעת כתיבה לא היתה לו פנה⁷⁰, וכתב אצורה⁷¹ מן האצורות שבהן שלא לשמן - פסולין⁷². לפיכך, הפותב את השם, אפילו מלך ישראל שואל בשלומו, לא ישיבנו⁷³; ה"ה כותב שנים או שלשה שמות⁷⁴, הרי זה מפסיק ביניהם ומשיב.

(70) שצריך לחשוב שכותב אזכרה זו לשם קדושת השם. (71) שם משמות הקב"ה. (72) גיטין נד, ע"ב; ושם מה, ע"ב. (73) שמה יסיד דעתו ולא יכוין ויפסול (ירושלמי ברכות פ"ה, ה"א), אבל אם מלך ממלכי אומות העולם שואל בשלומו, ישיבנו, כדי שלא יהרגנו (כסף-משנה). (74) כגון: ה' אלהינו ה' (דברים ו', ד); אל אלהים ה' (יהושע כב, כב); וכן בתהלים (נ, א). ויש מפרשים: כגון שהניח ביריעה שמות רבים שלא כתבם מפני שלא היה טהור, והניח להם מקום ובא לכתבם עכשיו בבת אחת.

טז. הטובל את הקלמוס⁷⁵ לכתב את השם, לא יתחיל מאות השם⁷⁶, אכל מתחיל הוא מאות שלפניו. שכח לכתב את השם כלו - תולה אותו בין השיטות⁷⁷. אכל מקצת השם בשיטה ומקצתו תלוי⁷⁸, פסול. ובשאר התבות אם שכח, כותב מקצת התבה בשיטה ומקצתה למעלה. במה דברים אמורים? בספר-תורה, אכל במזוזה ותפילין, אין תולין בהן אפילו אות אחת; אלא אם שכח אפילו אות אחת, גונו מה שכתב⁷⁹ וכותב אחת. ומתיר לכתב את השם על מקום הגדר⁸⁰ ועל מקום המקח בבלן⁸¹.

(75) עט סופרים. "עט סופר מהיר" (תהלים מה, ב) מתרגם יונתן: קולמוס ספרא. (76) שדרך הקולמוס לשפוך הדיו בבת אחת אם יש בו דיו מרובה, ושמה תיפול הדיו על השם

אשה זו. וכן חוטי ציצית הצריכים טויה לשם ציצית. ראה לקמן הל' ציצית (פ"א, ה"א). (54) רבינו בתשובתו נותן טעם לזה, "לפי שעצמו של ספר-תורה, ועצמן של תפילין הן המצוה, ולפיכך צריך לעבדן לשמן, כחשיבות מיוחדת, שיוהר בעבודתן כדי שיעמדו ימים רבים, ועצמה של מזוזה אינה המצוה ולא תחשב מצוה אלא מפני הבית שחייב בה, ואם אין בית אין מזוזה (תשובות הרמב"ם, ליפסיה, כ"ה) וראה מנחות מב: ב'תוספות' ד"ה "תפילין" שהביאו ראה לדעת רבינו מסוגיית הש"ס שם שאמרו: "מזוזות ניקחות מכל אדם" - מפני שאפילו לא נעבדו לשמן כשורות. וגדולי האחרונים הראו שזוהי ברייתא מפורשת ב'ירושלמי' יומא (פ"ג, ה"ו): "עור שעבדו לשם קמיע, מותר לכתוב עליו מזוזה" מפני שאין מזוזה צריכה עיבוד לשמה. (ראה ב'שירי קרבן' שם).

יב. הלכה למשה מסיני, שאין פותבין ספר-תורה ולא מזוזה אלא בשטרטוט⁵⁵; אכל תפילין אין צריכין שטרטוט⁵⁶, לפי שהן מחפין. ומתיר לכתב תפילין ומזוזה שלא מן הפתב, שהכל גורסין פרשיות אלו⁵⁷; אכל ספר-תורה, אסור לכתב אפילו אות אחת שלא מן הפתב⁵⁸.

(55) שמסרגלים בקנה או בסכין ועושים קוים ישרים, כדי שהכתיבה תהיה יפה וישרה, (ירושלמי מגילה פ"א, ה"ט). (56) מנחות לב, ע"ב. (57) מכוסות, ואין הכתב נראה, אבל המזוזה אינה מחופה כל-כך שבנקל יכול להסירה. ויש מפרשים: מפני שהתפילין נכתבות על הקלף, והוא דק הרבה, ושמה יקרע מחמת השירטוט ('נמוקי יוסף' הל' מזוזה). ומי שאינו יודע ליישר השורה בלא שירטוט, טוב הוא שירטוט - גם בתפילין - כדי ליישר הכתב, שנאמר: "זה אלי ואנוהו" התנאה לפניו במצוות ('טור', או"ח סי' לב. וראה שבת קלג:). (58) שם. והטעם, שמה יטעה בחסרות ויתירות.

יג. ספר-תורה, תפילין ומזוזות, שכתבן אפיקורוס, ישפרו⁵⁹. כתבן פותי, או ישראל מומר⁶⁰, או מוסר ביד אנס⁶¹, או עבד, או אשה⁶², או קטן⁶³ - הרי אלו פסולין, יגנוזו, שנאמר: "וקשרתם", "וכתבתם" - כל שמזהר על הקשירה ומאמין בה, הוא שפותב⁶⁴. נמצאו ביד אפיקורוס, ואינו יודע מי כתבן⁶⁵ - יגנוזו. נמצאו ביד פותי - פשרים⁶⁶. ואין לוקחין ספרים, תפילין ומזוזות מן הפותים ביותר על דמיהם, שלא להרגיל אותן לגנוב ולגזול⁶⁷.

(59) גיטין מה, ע"ב: "שאינו מאמין בקדושת השם... והואיל ודעתו כן לא נתקדש השם, ומצוה לשרפו כדי שלא להניח שם למינים ולא למעשיהם" (לשון רבינו הל' יסודי התורה פ"ו, ה"ח). (60) כגירסת דפוס מנטובה. ובשאר הדפוסים: ישראל מומר. משומד - שהמיר דתו, וראה הלכות תשובה (פ"ג, ה"ט). (61) מוסר ממון ישראל ביד איש בעל זרוע (שם, ה"ב). (62) שנים אלה אינן מצווים על מצוות-עשה שהזמן גרמן. וממילא פטורים ממצות תפילין שנוהגת רק

15 יט. אין כותבין תפילין ומזוזה, אלא בכתב
16 אשורית⁹³. והתירו בספרים לכתב אף בינוני⁹⁴. בלכד.
17 וכבר נשקע⁹⁵ יוני מן העולם ונשפשו ואבד, לפיכך
18 אין כותבין היום שלשתן אלא אשורית. וצריך
19 להזהר בכתביהן, כדי שלא תדבק אות באות, שכל
20 אות שאין העור מקיף לה מארבע רוחותיה, פסול⁹⁶.
21 וכל אות שאין התינוק, שאינו לא חכם ולא סכל,
22 יכול לקרותה - פסול⁹⁷. לפיכך צריך להזהר בצורת
23 האותיות, שלא תדמה היו"ד לוא"ו ולא ו"ו
24 ליו"ד, ולא כ"ף לבי"ת ולא בי"ת לכ"ף, ולא דל"ת
25 לרי"ש ולא רי"ש לדל"ת, וכן כל פיוצא בזה⁹⁸, עד
26 שיריץ כל הקורא בהן⁹⁹.

(93) "הוא הכתב שבו ניתנה תורה לישראל, ונקרא אשורי, שהוא המאוסר (המובחר) שבכתב, מלשון: כי אשורני בנות (בראשית ל, יג) שכתב זה אינו משתנה ולא יפול בו דמיון לעולם, לפי שאותיותיו בלתי מתדמות ואינו נדבק אות באות בשיטת כתיבתו ואין כזה בשאר הכתבים" (מלשון רבינו בפירושו למשנה, ידים פ"ד, מ"ה) וראה סנהדרין כב. חילוקי דעות בזה. יש אומרים: "למה נקראת אשורית? שעלה עמהם מאשור", בימי עזרא. (94) לשון יונית וכתבה (מגילה ט). ובירושלמי (שם, פ"א, ה"ט) הטעו "בדקו ומצאו שאין התורה יכולה להיתרגם כל צרכה אלא יונית", וחז"ל (מגילה ט): המליצו עליה את הפסוק: יפת אלהים ליפת וישכון באהלי שם (בראשית ט, כז) "יפיתו של יפת (היא לשון יונית) יהא באהל שם". ורבינו ב"פירוש המשנה" (מגילה פ"ב, מ"א) יאמר: "ומה שנשתנה לשון יוני משאר הלשונות, לפי שהיה מובן אצלם... והטעם: מפני שהם (החכמים) פירשו התורה בלשון יוון לתלמי המלך, ונתפרסמה אצלם אותה העתקה עד שהיתה אצלם אותה הלשון כמו לשונם, וכאילו היתה אשורית". אבל תפילין ומזוזות אינן נכתבות יונית, מפני שנאמר בהן: והיו הדברים האלה - בהוייתן יהיו (שם). (95) אותה שפה יונית שהיו מדברים בה בימי חכמי המשנה (כסף-משנה). (96) מנחות כט, ע"א. (97) שם, ע"ב: "רמי בר תמרי, נפסקה לו רגל הוא"ו של ויהיגה ה' כל בכור. אמרו לו: הבא תינוק שאינו חכם (שאם חכם מבין שמחרף הוא לומר "ויהיגה" כלפי מעלה וקורא "ויהיגה") ואינו טיפש (שהטיפש אינו יודע לקרוא אלא אות שלמה - רש"י שם אם יקרא "ויהיגה" - כשר, אם "ויהיגה" - פסול". (98) שבת קג, ע"ב. וצורת כתיבת האותיות ודקדוקן, מפורשת בשו"ע או"ח סי' לב, וב"טור" או"ח סי' לו". (99) מלשון הכתוב (חבקוק ב, ב).

27 כ. עור שהיה נקיב, לא יכתב על-גבי הנקב¹⁰⁰. וכל
28 נקב שהיה עוברת עליו אינו נקיב, ומתיר לכתב עליו;
29 לפיכך מתיר לכתב על-גבי עור העוף שנתעבד¹⁰¹.
30 נקיב העור אחר שננקב - אם נקיב בתוך האות¹⁰²,
31 כגון תוך ה"א או תוך מ"ם, וכן בשאר אותיות,
32 כשור¹⁰³. נקיב פירף¹⁰⁴ של אות עד שנפסקה - אם
33 נשתתף ממנה¹⁰⁵ מלא אות קטנה¹⁰⁶, כשור; והוא¹⁰⁷,

ויצטרך למחקו (מס' סופרים פ"ה, ה"ו). (77) בין השורות, אבל לא בין הדפים. (78) מנחות ל, ע"ב. (79) ירושלמי מגילה (פ"א, ה"ט). שנאמר בתפילין ומזוזה: "והיו הדברים" בהוייתן יהיו, שיהיו כתובות כסדרן האמור בתורה (ראה לקמן הל' מזוזה פ"ה, ה"א), ולפיכך אי אפשר לתלות האות אחרי שכתב התיבה הבאה, כי זה "שלא כסדרן". ואין הפרש בין אם הקדים פרשה לפרשה או אות לאות. (80) גרר - זה שנגרר אחרי שהדיו נתייבשה, מחק - זה שנמחק בעוד שהכתיבה לחה, והכתיבה על מקום הגרר נאה יותר, כי לא נשאר שום כתם במקום, ואם שכח לכתוב השם, הרי הוא גורר או מוחק את התיבה המאוחרת, וכתב במקומה את השם על מקום המחק (מנחות ל:). (81) בין בספר-תורה בין בתפילין ומזוזה, שגורר מלמטה למעלה עד מקום השם, וכתב השם, וממשיך לכתוב הלאה כסדרן (ש"ך, יו"ד סי' רפח, סק"ב). אבל לתלות האות בתפילין ובמזוזה אסור מפני ש"סדרן מעכב".

1 יז. כותבי ספרים, תפילין ומזוזות, אסור להם להפך
2 הרייעה על פניה⁸², אלא פורש עליה בגד⁸³ או
3 כופלה⁸⁴.

(82) להגן על הכתב שלא יעלה עליו אבק משום בזיון (עירובין צח.). (83) אבל אם אין לו בגד, מוטב להפכה על הכתב ולא להשאירה על פניה, כי יש בזה בזיון יותר גדול (שם). ובמסכת סופרים פ"ג, הלכה טז). (84) כלומר: בשום פנים לא ישאיר את הכתב על פניו. וכתב הב"ח (יו"ד סי' רע"ו): שאסור לאדם להניח שום ספר פתוח ויצא לחוץ אלא יכסנו במפה. והוסיף הש"ך (יו"ד, שם): שידוע לחכמי האמת, שיש מלאך אחד נקרא ש"ד, והוא "שומר דפים על מי שמניח ספר פתוח ויוצא, שמשכח תלמודו.

4 יח. ספר-תורה, תפילין ומזוזה, שאמר הסופר אחר
5 שיצאו מתחת ידו: לא כתבתי האזכרות שבהן
6 לשמן! אינו נאמן לפסלן⁸⁵, אבל נאמן הוא להפסיד
7 כל שכתרו⁸⁶. ולמה אינו נאמן לפסלן? ⁸⁷ שמה לא
8 נתפון אלא להפסיד על הלוקח⁸⁸ או על זה
9 ששכתרו⁸⁹, ודומה⁹⁰ שאינו מפסיד באמירה זו אלא
10 שכר האזכרות⁹¹. לפיכך אם אמר: ספר-תורה זה או
11 תפילין אלו, עורות שלהן אינם מעבדות לשמן! -
12 מתוך שנאמן להפסיד שכתרו, נאמן לפסלן, שהרי
13 הפל יודעים, שאם אין העורות מעבדין לשמן, אין
14 שכתרו לו כלל⁹².

(85) שמא נתכוין להקניט את הלוקח. (86) שהרי לדבריו לא נכתבו האזכרות לשמן, וכל ספר שלא נכתבו האזכרות שבו לשמו - אינו שוה כלום לבעליו. (87) נאמר מתוך שנאמן להפסיד שכתרו, יהא נאמן לפסלן? (88) שמתכוין לצער. (89) לכתוב בשבילו. (90) והוא חושב וטועה. (91) שאינו יודע שיפסיד כל שכרן בגלל האזכרות שכתב שלא לשמן. (92) ויודע שיפסיד כל שכרו, ולא נתכוין רק לצער את הלוקח. כאן לא מנה רבינו מזוזה, כי הלא מזוזה אינה צריכה עיבוד לשמה, כמבואר לעיל ה"א. מקור כל הלכה זו (גיטין נד:).

- 11 **שְׁלֹא תִדְמָה לְאוֹת אֲחֵרֹת¹⁰⁸; וְאִם לֹא נִשְׁתַּיֵּר מִמֶּנָּה**
 12 **מֵלֵא אוֹת קִטְנָה - פְּסוּלָה.**

(100) שבת קח, ע"א. שנאמר: וכתבתם - כתיבה תמה, שלימה ולא מופסקת, וע"י הנקב האות נפסקת. (101) מפני שנקביו דקים וקטנים (שבת קח.). (102) בקלף החלק שבפנים האות. (103) מנחות כט, ע"א. שהאות עצמה שלמה היא. (104) רגל האות. (105) מהחלק שלמעלה מהנקב. (106) אות יו"ד. (107) ובלבד. (108) שם.

יום ש"ק א' מנחם-אב ה'תשפ"א

פרק שני

(1) דיני התגין שבכתיבת פרשיות התפילין בתוך הבתים; מעשה הרצועות ודין רצועה שנפסקה.

- 3 **א. פִּיּוֹד כּוֹתְבִין אֶת הַתְּפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ²? כּוֹתְבִין**
 4 **אַרְבַּע פְּרָשִׁיּוֹת עַל אַרְבַּע קְלָפִין³, וְגוּלְלִין כָּל אֶחָד**
 5 **וְאֶחָד לְבָדוֹ, וּמִנִּיחִין אוֹתָן בְּאַרְבַּע בָּתִּים, שֶׁהֵן**
 6 **מִחֲבָרִין⁴ בְּעוֹר אֶחָד⁵. וְשֶׁל יָד, כּוֹתְבִין אוֹתָן הָאַרְבַּע**
 7 **פְּרָשִׁיּוֹת בְּאַרְבַּע דְּפִין⁶ עַל קָלָף אֶחָד, וְגוּלְלִין כָּמִין**
 8 **סִפְרֵי-תוֹרָה מְסוּפִּי לְתַחֲלָתוֹ⁷, וּמִנִּיחוּ בְּבֵית אֶחָד⁸.**

(2) הקדים רבינו לפרש מעשה כתיבת "של ראש" תחילה, וכן לעיל (פרק א, הלכה א) במעשה הנחתן הקדים "של ראש" לתפילה "של יד" אף על פי שבתורה קדמה "של יד" ככתוב (שמות פרק יג, פסוק ט): והיה לך לאות על ירך ולזיכרון בין עיניך, וכן צריך לכתוב קודם פרשיות של יד כמבואר בשולחן ערוך אורח חיים (סימן לב, סעיף א), אלא מפני שקדושת "של ראש" חמורה מ"של יד" כמבואר לקמן (פרק ג, הלכה י"ז) נקטה תחילה. (3) (מנחות דף לד עמוד ב) שנאמר ולטוטפת בין עיניך אמר רבי עקיבא טט בכתפי שתיים, פת באפריקי שתיים. (4) מבואר לקמן (פרק ג, הלכות ב"ג). (5) שנאמר "ולזיכרון בין עיניך" וזכרון אחד אמרתי לך ולא שניים ושלושה וזיכרונות, מכאן שאין מניחים את ארבע הפרשיות אלא בעור אחד (מנחות, שם). (6) עמודים. (7) כי אם יגללו מתחילתו לסופו תצא הפרשה האחרונה ראשונה וסדרן מעכב (קריית ספר). גם ארבעת הקלפים שבתפילה של ראש, גוללים מסופם לתחילתם כמבואר בדברי רבינו לקמן פרק ג, הלכה ז, אלא משום שאי אפשר לגללם בגלילה ממש "כעין ספר תורה", שהרי טעונים כיפול, כדי שיניחם בבתיים בעומק כל בית, לפיכך דקדק רבינו לתאר גלילת הפרשיות "כמין ספר תורה" רק ב"של יד" לבד ("מעשה רוקח"). (8) שנאמר: והיה לך לאות על ירך, אות אחת מבחוץ ומבפנים (מנחות, שם). וראוי להעיר שכתובת התפילין היא ביד ימנית, כמו שמבואר במסכת מנחות דף לו עמוד א ואם עבר וכתבן בשמאלו פסולות, שאין דרך כתיבה בכך, כמו שמבואר בשבת דף קג עמוד א ("הגהות מיימוניות").

- 9 **ב. וְצִרְיָה לְהִזְהֵר בְּפְרָשִׁיּוֹת, שְׂאֵם עֲשֵׂה הַסְּתוּמָה⁹**
 10 **פְּתוּחָה¹⁰ אוֹ הַפְּתוּחָה סְתוּמָה, פְּסָלָן. וְשִׁלְשֵׁת**

(9) פרשה המתחילה באמצע השיטה (השורה) או בסופה. (10) שתחילתה בתחילת השיטה, וזה מבואר בפרוטרוט לקמן (פרק ח, הלכות א-ב). ומקור הלכה זו (שבת דף קג עמוד ב).

- 13 **ג. וְצִרְיָה לְהִזְהֵר בְּמֵלֵא וְחֹסֶר, עַד שֶׁיְהִיוּ אַרְבַּעַתָּן**
 14 **כְּתוּבוֹת כְּמוֹ שֶׁהֵן כְּתוּבוֹת בְּסִפְרֵי תוֹרָה הַבְּדוּקִים¹¹; וְשֵׂאֵם כְּתֵב הַחֹסֶר¹² מֵלֵא¹³, פְּסוּל, עַד שֶׁיִּמְחַק**
 15 **הֵתֵר¹⁴; וְאִם כְּתֵב הַמֵּלֵא חֹסֶר, פְּסוּל וְאֵין לוֹ**
 16 **תְּקֵנָה¹⁵. וְאֵלּוּ הֵן הַחֲסֵרוֹת וְהַמְּלָאוֹת שֶׁיֵּשׁ בְּאַרְבַּע**
 18 **פְּרָשִׁיּוֹת אֵלּוּ:**

(11) מוגה משגיאות. (12) חסר וא"ו או יו"ד. (13) כגון "ביאך" במקום "ביאך". (14) וירחיב האות שלפניה ושל אחריה, כדי שלא יראו כשתי תיבות נפרדות מחמת חלל האות המחוקה ("פרי חדש"). (15) שאי אפשר לתקן ולמלא את החסר, שאז תהיה הכתיבה שלא כסדרה (שהרי הקדים את המאוחר), ואמרו במכילתא פרשת בא: "כתבן שלא כסדרן ייגזרו". וכל זה רק בתפילין ומזוזה. אבל ב"ספר תורה" יש תקנה להכניס את החסר. ואף על פי שקדושתו חמורה משל תפילין ומזוזה, כתיבה "כסדרה" אינה מעכבת בו, כי אי אפשר להיזהר בכל הספר שלא תהא בו טעות, ולא ניתנה תורה למלאכי השרת ("מעשה רוקח").

- 19 **ד. פְּרָשָׁה רִאשׁוֹנָה: 'קִדְשׁ לִי כָל בְּכוֹר' - מֵלֵא,**
 20 **'בְּכוֹר' - מֵלֵא, 'בְּחֻזְק' - חֹסֶר, 'הוֹצִיא' - מֵלֵא,**
 21 **'יֹצֵאִים' - חֹסֶר וְאֵין¹⁶, 'בִּיבְאָךְ' - מֵלֵא, 'וְהֶאֱמַרְי' -**
 22 **חֹסֶר, 'וְהִיבּוֹסְי' - מֵלֵא, 'לְאַבְתִּיךְ' - חֹסֶר וְאֵין¹⁷,**
 23 **'הַעֲבֹדָה' - חֹסֶר, 'מִצַּת' - חֹסֶר, 'הַשְּׂבִיעִי' - מֵלֵא,**
 24 **'מִצּוֹת' - מֵלֵא, 'שְׂאֵר' - חֹסֶר, 'גְּבֻלָּךְ' - חֹסֶר,**
 25 **'בְּעִבּוֹר' - מֵלֵא, 'לְאוֹת' - מֵלֵא, 'וּלְזָכוֹנִךְ' - מֵלֵא,**
 26 **'עֵינֶיךָ' - מֵלֵא, 'תּוֹרַת' - מֵלֵא, 'הוֹצֵאָךְ' - חֹסֶר**
 27 **יו"ד, 'הַחֻזְקָה' - חֹסֶר, 'לְמוֹעֲדָה' - מֵלֵא.**

- 28 **ה. פְּרָשָׁה שְׁנִיָּה: 'וְהָיָה כִּי יִבְאָךְ' - חֹסֶר יו"ד,**
 29 **'וְלְאַבְתִּיךְ' - חֹסֶר וְאֵין¹⁸, 'חֲמַר' - חֹסֶר, 'בְּכוֹר' -**
 30 **מֵלֵא, 'בְּחֻזְק' - חֹסֶר, 'הוֹצִיאָנוּ' - מֵלֵא, 'וְיִהְיֶה רָג' -**
 31 **חֹסֶר, 'בְּכוֹר' - מֵלֵא, 'מִפְּכָר' - חֹסֶר, 'וְעַד בְּכוֹר' -**
 32 **מֵלֵא, 'זִבְח' - חֹסֶר וְאֵין¹⁹, 'יָכַל בְּכוֹר' - מֵלֵא,**
 33 **'לְאוֹת' - מֵלֵא, 'יָדְכָה' - כְּתוּב בִּיה"א, 'וּלְטוֹטְפַת'**
 34 **- חֹסֶר וְאֵין²⁰ תִּנְיָנָא, 'עֵינֶיךָ' - מֵלֵא, 'בְּחֻזְק' - חֹסֶר,**
 35 **'הוֹצִיאָנוּ' - מֵלֵא.**

- 36 **ו. פְּרָשָׁה שְׁלִישִׁית: 'שְׂמַע' - עֵינִין שֶׁל 'שְׂמַע'**
 37 **גְּדוּלָּה, דְּלִ"ת שֶׁל 'אַחַד' גְּדוּלָּה²¹, 'מֵאֲדָךְ' - חֹסֶר,**
 38 **'לְכַנִּיךְ' - מֵלֵא, 'בְּבִיתְךָ' - בֵּלֵא יו"ד שְׁנִיָּה,**
 39 **'יִבְקוּמְךָ' - מֵלֵא, 'לְאוֹת' - מֵלֵא, 'יָדְךָ' - חֹסֶר,**

לְבָדְקֶן²³. לָקַח מִמֶּנּוּ מֵאָה קְצִיצוֹת²⁴, בּוֹדֵק מֵהֶן
שְׁלֹשׁ קְצִיצוֹת; או שְׁתֵּים שֶׁל רֹאשׁ וְאַחַת שֶׁל יָד, או
שְׁתֵּים שֶׁל יָד וְאַחַת שֶׁל רֹאשׁ²⁵ - אִם מֵצֵאם בְּשָׂרִים,
הַחֲזֹק זֶה הָאִשֵּׁי²⁶, וְהָרִי כָלֹן בְּשָׂרִים וְאֵין הַשָּׂאָר
צָרִיף בְּדִיקָה²⁷; וְאִם לָקַחם צָבָתִים²⁸ צָבָתִים, כָּלֹן
צָרִיכוֹת בְּדִיקָה²⁹, שֶׁחֲזָקַת הַצָּבָתִים, מֵאֲנָשִׁים הִרְבָּה
לְקוֹחֵיהֶם³⁰.

(22) שאינו בקי בכתיבת הפרשיות שבתפילין ועלול לטעות
בין חסרות ליתירות, וכיוצא בזה. (23) פותח את הבתים,
ובודק את הפרשיות לראות אם נכתבו כהלכה (עירובין דף צז
עמוד א) ולכתחילה אין לקנותן אלא מן המומחה שהוא
מנוסה ובקי בידי מעשה התפילין, כי בזיון הוא לפתוח
הבתים ולבדוק פרשיותיהם וכן יש לחוש שמא יתעצל ולא
יתחם כלל מפני הטורה, ויניחן בלי בדיקה (מנחות דף מב
עמוד ב וכן בתוספות עירובין דף צז עמוד א). (24) דפוס
התפילין חוץ מרצועותיהן נקראים קציצות, ראה (סוכה דף כו
עמוד ב; גיטין דף נח עמוד א). (25) כי צריך הוא לדעת אם
כותבן היה בקי בשל יד ובשל ראש כאחד. (26) שמכרן
למוכר הזה כי הלכה היא: "שלוש פעמים הרי היא חזקה"
(יבמות דף סד עמוד ב). (27) שהרי כולן נכתבו על ידי איש
אחד, שהרי זה מצאן אצל המוכר קשורות בצמד אחד
(עירובין, שם). (28) חבילות חבילות נפרדות, צבתים -
מלשון: שול תשולו לה מן הצבתים (רות פרק ב, פסוק טז),
שפירושו: אלומות. (29) כל חבילה צריכה בדיקה לעצמה
ואין האחת ניתרת בבדיקת חברתה. (30) ומי שמכר את אלו
לא מכר את אלו ושמא האחד מומחה והשני הדיוט (שם).
לפיכך בודק בכל צבת שתיים של יד ואחת של ראש או להיפך
ועל ידה נותר כל הצבת.

יא. הַפּוֹתֵב תִּפְלִין בְּכַתְבֵּי־יָדוֹ, או שֶׁלִּקְחָן מִן
הַמִּמְחָה³¹ או מִשָּׂאָר אֲדָם, וּבְדָקָן וְהַחֲזִיקוֹ לְעוֹרֵן -
לְעוֹלָם אֵינוֹ צָרִיף לְבָדְקָם פַּעַם אַחֶרֶת, וְאֶפְלוּ לְאַחֵר
בָּמָה שֵׁנִים; כֹּל זֶמֶן שֶׁחָפְזִין שָׁלֹם, הָרִי הֵן בְּחֻזְקָתָן,
וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לָהֶן שֶׁמָּא נִמְחָקָה אוֹת מִתּוֹכָן או
שֶׁנִּקְבָּה. הֲלָל הַזֶּקֶן הֵיךְ אוֹמֵר: אֵלּוּ מִשָּׁל אָבִי
אִמָּא³²!

(31) שאינן צריכות בדיקה. (32) ירושלמי עירובין (פרק י,
הלכה א) ולא בדקתן מעולם. והטעם, כי האוויר שולט בהן
ואינן מתעפשות; אבל אם אינו מניחן אלא לפרקים, ויש לחוש
שמה נתעפשו, ודאי צריכות בדיקה, שמא ניקבו האותיות או
נמחקו. וזמן בדיקתן פעמיים בשמיטה (שולחן ערוך אורח
חיים סימן ל"ט; וראה מסכת יומא דף יא עמוד א).

פָּרֶק שְׁלִישִׁי

(1) סידור פרשיות התפילין בתוך הבתים; מעשה הרצועות
ורִיץ רצועה שנפסקה.

א. שְׁמוֹנֶה הִלְכוֹת יֵשׁ בְּמַעֲשֵׂה הַתִּפְלִין², כָּלֹן הִלְכָּה
לְמִשָּׁה מְסִינִי, וּלְפִיכָף כָּלֹן מַעֲכָבוֹת, וְאִם שָׁנָה

1 לְטַטְפֹּת' - חָסֵר שְׁנֵי וְאוֹי"ן, 'עֵינִיף' - מָלֵא,
2 'מְזוֹזוֹת' - חָסֵר וָא"ו רֹאשׁוֹנָה, 'בִּיתָף' - בָּלֵא יו"ד
3 שְׁנִיָּה, 'וּבִשְׁעָרֵיף' - מָלֵא.

(16) רומזו לתיבת עד, שישיראל מעידים על יחוד ה' ככתוב
(ישעיה פרק מג, פסוק י): אתם עדי נאום ה' ("בעל הטורים").

4 ז. פְּרָשָׁה רְבִיעִית: 'וְהִיזָה אִם שְׁמַע' - חָסֵר, 'מְצוֹתִי'
5 - בּוֹא וְאֶחָת, 'יֹרֶה' - מָלֵא, 'וּמִלְקוֹשׁ' - מָלֵא,
6 'וְתִירֶשֶׁף' - חָסֵר וָא"ו, 'וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם' - מָלֵא,
7 'יְבוֹלָה' - מָלֵא, 'הַטְּבָה' - חָסֵר, 'נִתָּן' - חָסֵר, 'אֲתָם'
8 - חָסֵר, 'לְאֹת' - מָלֵא, 'לְטוֹטְפֹת' - חָסֵר וָא"ו
9 שְׁנִיָּה, 'עֵינִיכֶם' - מָלֵא, 'אֲתָם' - חָסֵר, 'בְּבִיתָף' -
10 בָּלֵא יו"ד שְׁנִיָּה, 'וּבִקְוֹמָף' - מָלֵא, 'מְזוֹזוֹת' - מָלֵא,
11 'בִּיתָף' - בָּלֵא יו"ד שְׁנִיָּה, 'וּבִשְׁעָרֵיף' - מָלֵא,
12 'לְאַבְתִּיכֶם' - חָסֵר וָא"ו¹⁷.

(17) כל זה הוציא רבינו מתוך "הספר הידוע במצרים... ועליו
היו הכול סומכים לפי שהגיהו בן אשר" (מלשון רבינו לקמן
פרק ח, הלכה ד).

13 ח. וְצָרִיף לְהַזְהִיר בְּתִגְיִין¹⁸ שֶׁל אוֹתִיּוֹת, וְהֵן כְּמוֹ
14 זִינִי"ן זְקוּפוֹת¹⁹ שֶׁיֵּשׁ לָהֶם תֵּג, כְּמוֹ שֶׁהֵן²⁰ כְּתוּבִין
15 בְּסִפְרֵי־תוֹרָה²¹. וְאֵלּוּ הֵן הָאוֹתִיּוֹת הַמְתִּיגוֹת שֶׁפְּאַרְבַּע
16 פְּרָשִׁיּוֹת אֵלּוּ.

(18) בכתרים. (19) אות זיין זקופה. (20) התגים.
(21) כמבואר לקמן פרק ז, הלכה ח. ומקור התגים לפרשיות
שבתפילין, בסדר תפילין של הגאונים הנקרא "שימוש רבה"
וראה לקמן פרק ז, הלכה ח מה שהבאנו בשם "תשובות
רבינו".

17 ט. פְּרָשָׁה רִאשׁוֹנָה יֵשׁ בָּהּ אוֹת אַחַת בְּלִבָּד, וְהִיא
18 מ"ם סְתוּמָה שֶׁל 'מִיָּמִים', עָלֶיהָ שְׁלֹשׁ זִינִי"ן.
19 פְּרָשָׁה שְׁנִיָּה יֵשׁ לָהּ חֲמֵשׁ אוֹתִיּוֹת, וְכָל אַחַת מֵהֶן
20 ה"א, וְעַל כָּל ה"א מִחֲמִשָּׁתָן אַרְבַּע זִינִי"ן. וְהֵן:
21 ה"א שֶׁל 'וַנִּתְנֶה', וְה"א רִאשׁוֹנָה וְה"א אַחֲרֹנָה
22 שֶׁל 'הִקְשָׁה', וְה"א שֶׁל 'וַיַּהֲרֹג', וְה"א שֶׁל
23 'יִדְכָה'. פְּרָשָׁה שְׁלִישִׁית יֵשׁ בָּהּ חֲמֵשׁ אוֹתִיּוֹת,
24 וְאֵלּוּ הֵן: קו"ף שֶׁל 'וּבִקְוֹמָף' יֵשׁ עָלֶיהָ שְׁלֹשׁ
25 זִינִי"ן, וְקו"ף שֶׁל 'וּקְשָׁרְתֶם' יֵשׁ עָלֶיהָ שְׁלֹשׁ
26 זִינִי"ן, וְטִי"ת־טִי"ת־פ"א שֶׁל 'לְטַטְפֹּת', עַל כָּל
27 אוֹת מִשְׁלָשָׁתָן אַרְבַּע זִינִי"ן. פְּרָשָׁה רְבִיעִית יֵשׁ בָּהּ
28 חֲמֵשׁ אוֹתִיּוֹת: פ"א שֶׁל 'וְאֶסְפֹּת' יֵשׁ עָלֶיהָ שְׁלֹשׁ
29 זִינִי"ן, וְתִי"ו שֶׁל 'וְאֶסְפֹּת' יֵשׁ עָלֶיהָ זִי"ן אַחַת,
30 וְטִי"ת־טִי"ת־פ"א שֶׁל 'לְטוֹטְפֹת', עַל כָּל אַחַת
31 מִשְׁלָשָׁתָן אַרְבַּע זִינִי"ן. כָּל הָאוֹתִיּוֹת הַמְתִּיגוֹת -
32 שֶׁשׁ עֶשְׂרֶה. וְאִם לֹא עָשָׂה הַתִּגְיִן, אוֹ הוֹסִיף וְגָרַע
33 בָּהֶן - לֹא פָסַל.

34 י. הַלּוֹקֵחַ תִּפְלִין מִמִּי שְׁאִינוֹ מִמְּחָה²², צָרִיף

16) מקמטים אותו בצבת. (17) כשעדיין רטוב. (18) ע"פ "שימושא רבה". ושתי צורות השי"ן הזאת מכוונות נגד שתי הכתיבות שלנו: כתיבת הלוחות, וכתיבת ספר-תורה. כתיבת הלוחות היתה שקועה, שנאמר: "חרות על הלוחות" והיתה מפולשת מעבר לעבר. נמצא שהשי"ן של הלוחות היו לה ארבעה דפנות לשלשה איורים, וכנגדה שי"ן של ארבעה קמטים שיש בה שלשה איורים; וכתיבת ספר התורה הרי היא בולטת, ואין בשי"ן שלה אלא שלשה ראשים ('בית יוסף', אורח-חיים ס' לב).

ג. ומניחין את העור על העץ עד שייבש. ואחר-כך חולץ העור מעל-גבי האמום¹⁹ של עץ, ונמצא העור, שיש בו ארבעה בתים פנויים. ומכניסין פרושה בכל בית ובית, ומחזירין מקצת העור מלמטה, ותופרין אותו מארבע פנותיו²⁰. ומניחין מן העור שלמטה מקום שתפנס בו הרצועה כמו תוכר, והוא הנקרא מעפרת.

(19) דפוס. (20) רוחותיו.

ד. וכיצד עושין תפלין של יד? לוקחין עץ מרבע, ארפו קרחבו, ויהיה גבהו פאצבע, או יתר על זה מעט או פחות מעט, ומחפין אותו בעור רטב, ומניחין את העור על האמום עד שייבש, וחולץ את העור, ומניח את ארבע הפרשיות במקום העץ, ומחזיר מקצת העור מלמטה, ותופרין מארבע פנותיו, ומניחין מן העור תוכר, מקום הרצועות.

ה. כיצד סדור הפרשיות בתפלה של ראש? מכניס פרושה אחרונה²¹, שהיא 'ויהי אם שמוע', בבית ראשון, שהוא על ימין המניח; וישמע' סמוכה לה; ויהי פי יבאף' - בבית שלישי, סמוכה לשמוע'; ויקדש לי' בבית רביעי, שהוא לשמאל המניח תפלין - כדי שיהא הקורא שלפניו²², כנגד פני המניח, קורא²³ על הסדר הזה²⁴, כגון זה ואם החליף סדור זה - פסולות²⁵.

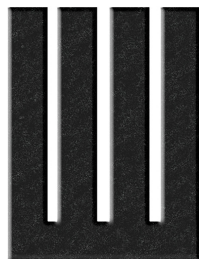

(21) לסדר כתיבתה בתורה. (22) ובנוסף אחר: "שלפניו". (23) מימינו לשמאלו. (24) שהוא סדרן הכתוב בתורה (מנחות לד:) וכן היא דעת רש"י שם. וב'תוספות' שם הביאו דעת רב האי גאון, וכן שיטתו של רבינו-תם, שסדר הנחת הוא: קדש, והיה כי יביאך, והיה אם שמוע, מימין הקורא לשמאלו. וסימן נתנו לדבר: שתי הוי"ו" (והיה כי יביאך, והיה אם שמוע) סמוכות זו לזו, ושתי השיני"ן של קדש, שמע, סמוכות לשיני"ן שבעור הבתים, קדש מכאן, ושמע מכאן, ותפלין העשויות על-פי סדר זה נקראות: "תפילין דרבינו-תם". והואיל ותפלין של אלו (רמב"ם ורש"י)

1 באחת מהן, פסל. ואלו הן: שיהיו מרבעות, וכן תפירתן² ברבוע, ואלכסונו ברבוע⁴, עד שיהיה להן ארבע זוויות שוות⁵; ויהיה בעור של ראש צורת שי"ן⁶ מימין ומשמאל; ושיכרך הפרשיות במטלית⁸; ושיכרך אותן בשער⁹ מעל המטלית, ואחר-כך מכניסן בבתיהן; ויהיו תופרין אותן בגידין¹⁰; ושעושין להן מעפרת¹¹ מעור החפוי, שתפנס בה הרצועה, עד שתהא עוברת והולכת בתוך תוכר¹² שלה; ויהיו הרצועות שחרות¹³; ויהיה הקשר שלהן¹⁴ קשר ידוע, כצורת דלת¹⁵.

(2) עד כאן ביאר רבינו את שני הדברים המעכבים בכתיבת התפילין, מכאן ואילך הוא מפרש את שמות הדברים המעכבים בעשיית התפילין וקשירת רצועותיהן, כפי שהזכיר כבר לעיל ("פ", א, ה"ג). (3) שגם תפירת הגידים תהיה מרובעת (מגילה כד: ו'תוספות' שם). (4) שיהיה ריבוען מכוון ארכן כרחבן, כדי שיהיה להם אותו אלכסון, שאמרו חז"ל (סוכה ת:): כל אמה בריבוע, אמה ושני חומשים באלכסונה. ולא יהא ארכן יתר על רחבן (שם). (5) שאם יהיה ארכן כרחבן, אז המרחק של זווית האורך יהיה שווה למרחק של זווית הרוחב. כל אלה כלולים בהלכה אחת, ומכאן ואילך מתחילה ההלכה השניה. (6) שעושה קמטים דקים בעור הבתים כדמות שי"ן (מנחות לה:). (7) ע"פ סדר תפילין ל'גאונים', הנקרא "שימושא רבה". (8) חתיכת בד. ירושלמי מגילה (פרק א, הלכה ט). ואנו נוהגים לכרכן בקלף ('שולחן ערוך' אורח-חיים ס' לב). (9) שבת קח, ע"א. (10) שם. וזוהי ההלכה החמישית. (11) מקום מעבר. (12) כעין כפל בבגד, ויש מפרשים: כעין לולאה, או עניבה, ונזכר במשנה (כלים פרק כ"ה, משנה א): "כל שיש לו תוברות". (13) צבועות צבע שחור. (14) של הרצועות "של ראש" כמו שמבואר בסמוך (הלכה י"ג). ושלש ההלכות האחרונות הנזכרות כאן, מקורן בתלמוד (מס' מנחות לה:). (15) על-פי "שימושא רבה".

ב. כיצד עושין תפלין של ראש? לוקחין עץ מרבע, ארפו קרחבו וקגבהו. ואם היה גבהו יותר על רחבו או פחות ממנו אין בכך כלום. ואין מקפידין אלא על ארפו שיהא קרחבו. וחופרין בו שלשה חריצין, כדי שיעשה לו ארבע ראשים, כגון זה ולוקחין עור, ומרטיבין אותו במים ומשימין בו את העץ, ומכניסין את העור בין כל חריץ וחריץ, ומכמשים¹⁶ אותו והוא רטב¹⁷ מכאן ומכאן, עד שעושין בו דמות שי"ן שיש לה שלשה ראשין מימין המניח תפלין, ודמות שי"ן שיש לה ארבעה ראשים משמאל המניח¹⁸.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

36) כף הרגל. 37) עושים אותם חוטים חוטים.
38) גודלים. 39) מכות יא, ע"ב. שנאמר: "למען תהיה תורת ה' בפין", הוקשה כל התורה לתפילין. וראה לקמן פ"ט, הלכה י"ג.
י. כְּשֶׁתּוֹפְרִין הַתְּפִלִּין, תּוֹפְרִין אוֹתָן בְּרִבּוּעַ. וְהִלָּכָה רוֹחוֹתָ⁴⁰, שֶׁיְהִי בְּכָל צֶדֶד⁴¹ שְׁלֹשׁ תְּפִירוֹת, עַד שֶׁיְהִי הַפֶּל שְׁתֵּים-עָשָׂר תְּפִירוֹת⁴², בֵּין שֶׁל יָד, בֵּין שֶׁל רֹאשׁ. וְאִם עָשָׂה הַתְּפִירוֹת עָשָׂר⁴³ אוֹ אַרְבַּע-עָשָׂר⁴⁴, עוֹשָׂה. וְכָל הַתְּפִירוֹת, יְהִי הַחוּט שֶׁלֹּהֶן סוֹבֵב מִשְׁתֵּי רוּחוֹת⁴⁵.

~ נקודות משיחות קודש ~

"בין של יד בין של ראש"

בכל מקום הקדים הרמב"ם תפילין של ראש לשל יד, מהטעם שהתבאר לעיל (ריש פ"א), אבל בהלכות המדברות אודות שניהם יחד, פעמים שמקדים של יד לשל ראש.

(על"פ לקו"ש חלק ל"ט עמוד 22 הערה 7)

40) מקובלת בישראל. 41) מצדי הבתים. 42) שעושה ארבעה נקבים בכל צד משולי הבתים, ובהם הוא מעביר את תפירת הגידים, נמצא שלש תפירות לכל צד, שהן שתים-עשרה בין כולן - כנגד שנים-עשר שבטי ישראל. 43) כשתסיר מלכות וכהונה (שאבדו בעוונותינו) שהן יהודה ולוי, ישארו עשרה שבטים. 44) כשתוסיף מנשה ואפרים, שנאמר עליהם (בראשית מח, ה): אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי, יהיו ארבעה עשר שבטים ("שמושא רבה"). 45) משני צדי שולי הבתים, פנים ואחור, שתי תפירות יוצאות מכל נקב שבנקבי השולים, אחת לצד עליון ואחת לצד התחתון.

יא. וְצִרְיָה שֶׁיִּגְעֵץ הַחֲרִיץ⁴⁶ שֶׁל תְּפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ עַד מְקוֹם הַתְּפִיר⁴⁷. וְאִם הָיָה הַחֲרִיץ נָכָר⁴⁸, בְּדִי שֶׁיְהִי אַרְבַּעַת רֹאשִׁין נִרְאִין לִפְלִי, וְאֶף-עַל-פִּי שְׁאִין הַחֲרִיץ מִגִּיעַ לְמְקוֹם הַתְּפִיר - בְּשֵׁרוֹת. וְאִם אֵין חֲרִיץ נָכָר - פְּסוּלוֹת⁴⁹. וְצִרְיָה לְהַעֲבִיר בְּתוֹךְ כָּל חֲרִיץ וְחֲרִיץ עַל-גַּבִּי הָעוֹר חוּט אוֹ מְשִׁיחָה⁵⁰, לְהַבְדִּיל בֵּין בֵּית לְבֵית. וּמִנְהֵג פְּשׁוּט, לְהַעֲבִיר גִּיד מִגִּיד הַתְּפִירָה בְּכָל חֲרִיץ וְחֲרִיץ מִשְׁלָשָׁתָן.

46) שבין בית לבית. 47) למטה, הוא בית מושב התפילין הנקרא בלשון התלמוד: "תיתורא" (מנחות לה. וברש"י שם). 48) שהוא רק למעלה. 49) מנחות לד, ע"ב. 50) חבל דק, ונוצר במשנה (כלים, פ"א, מ"ג).

יב. וְכִיצַד עוֹשִׂין הַרְצוּעוֹת? לּוֹקְחִין רְצוּעָה שֶׁל עוֹר, רִחְבָּה כְּאֶרֶץ הַשְּׁעוּרָה⁵¹; וְאִם הָיְתָה רִחְבָּה מִזֹּרֶעַ הַשְּׁעוּר, כְּשֶׁרָה. וְאֶרֶץ רְצוּעָה שֶׁל רֹאשׁ - בְּדִי שְׁתֵּמִיף אֶת הָרֹאשׁ, וְיִקְשֹׁר מִמֶּנָּה הַקֶּשֶׁר⁵², וְתִמְתֵּחַ שְׁתֵּי הַרְצוּעוֹת מִפָּאן וּמִפָּאן, עַד שֶׁיִּגְעִיעוּ לְטַבּוֹר אוֹ לְמַעֲלָה מִמֶּנּוּ מַעֲט⁵³. וְאֶרֶץ רְצוּעָה שֶׁל יָד - בְּדִי שְׁתֵּמִיף אֶת הָזֵרֶעַ, וְיִקְשֹׁר מִמֶּנָּה הַקֶּשֶׁר⁵⁴, וְתִמְתֵּחַ

1 פסולות לדברי אלו (רב האי ורבינו-תם) ושל אלו פסולות
2 לדברי אלו, החרד וירא משום ברכה לבטלה, מניח שני
3 זוגות: אחד כדברי אלו ואחד כדברי אלו, ומניחם על ראשו
4 בבת אחת, בברכה אחת, שהרי אמרו (עירובין צה:): "מקום
5 יש בראש להניח שתי תפילין". ויש אומרים: שנייה של
6 רמב"ם ורש"י ויברך עליהן, ויהיו עליו בשעת קריאת-שמע
7 ותפילה, ואחר התפילה יניח של 'רבינו-תם' בלא ברכה
8 ויקרא בהן קריאת-שמע לבד (או"ח סי' לד). ונהגו בארצות
9 אדום וישמעאל כרבינו ורש"י, וגם שלחו כתב מארץ ישראל,
10 שנפלה הבימה שעל קבר יחזקאל ונמצאו שם תפילין ישנות
11 מאד בסידור רבינו ורש"י ז"ל ('הגהות מיימוניות'). וראה
במוספנו 'תשובות רבינו' (25) מנחות, שם.

12 ו. תְּפִלָּה שֶׁל יָד, כּוֹתֵבם בְּאַרְבַּעַת דְּפִין²⁶, בְּעוֹר אֶחָד
13 אֶרֶץ כְּסָפֶר-תּוֹרָה²⁷, עַל סְדוֹרֵן בְּתוֹרָה²⁸, כְּגוֹן זֶה אִם
14 בְּתֵבָן עַל אַרְבַּע עוֹרוֹת וְהַכְנִיסֵן בְּבֵית אֶחָד, יָצָא,
15 וְאֵינוֹ צָרִיף לְרִבְקָם²⁹.

26) עמודים. כל פרשה על עמוד מיוחד. 27) הכתוב הרבה
דפים על עור אחד. 28) כסדר כתיבתן בתורה, המוקדם
מוקדם והמאוחר מאוחר. 29) שם.

קדש לי כל בכור	והיה כי יביאך	שמע ישראל	והיה אם שמוע
-------------------	------------------	--------------	-----------------

16 ז. כְּשֶׁהוּא גוֹלֵל הַפְּרָשִׁיּוֹת³⁰ - בֵּין שֶׁל רֹאשׁ, בֵּין שֶׁל
17 יָד - גוֹלֵל אוֹתָן מְסוּפֵן לְתַחֲלָתָן³¹, עַד שְׁתֵּמִיץ
18 כְּשֶׁתִּפְתַּח הַפְּרָשָׁה, תִּקְרָא כָּל פְּרָשָׁה וּפְרָשָׁה
19 מִתַּחֲלָתָה עַד סוּפָה.

30) להניחן בבתייהן. 31) כמו שאמרו במזוזה (שם, לא:):
"כורכה כאחד כלפי שמע" (כסף-משנה בשם הרא"ש).

20 ח. וְכִשְׁמַכְנִיסִין אֶת הַפְּרָשִׁיּוֹת בְּבֵתִים שְׁלֹהֶם, כּוֹרְכִין
21 אוֹתָן בְּמִטָּלִית, וְעַל הַמִּטָּלִית שְׁעָר³², וְאַחֲרֵי-כֵן
22 מְכַנִּיסִין אוֹתָן בְּבֵתֵיהֶן. וְשְׁעָר זֶה צָרִיף לְהִיּוֹת שְׁעָר
23 בְּהֶמָּה אוֹ שֶׁל חִזָּה טְהוֹרָה, וְאֶפְלוּ מִנִּבְלוֹת וּטְרֵפוֹת
24 שֶׁלֵּהֶן³³. וְכִבֵּר נִהְגוּ כָּל הָעָם לְכַרְכֵּן בְּשְׁעָר זֶנֶב³⁴
25 הָעֶגְלִים³⁵.

32) ירושלמי מגילה (פ"א, ה"ט). 33) שבת קח, ע"א.
וראה בבאורנו לעיל פ"א, ה"ו. 34) שהוא ארוך ונאות
לקשירה יותר משיער שאר הגוף. 35) ב"שימושא רבה"
נותן טעם לזה כדי שיזכר בעוון העגל ולא יחטא. וכן יועיל
זה לכפר על חטא העגל ('מעשה רוקח').

26 ט. כְּשֶׁתּוֹפְרִין אֶת הַתְּפִלִּין, אֵין תּוֹפְרִין אֶלָּא בְּגִידִין
27 שֶׁל בְּהֶמָּה אוֹ שֶׁל חִזָּה טְהוֹרָה, וְאֶפְלוּ מִנִּבְלוֹת
28 וּטְרֵפוֹת שֶׁלֵּהֶן. לּוֹקְחִין הַגִּידִין שֶׁיֵּשׁ בְּעַקְב³⁶ הַבְּהֶמָּה
29 אוֹ הַחִזָּה טְהוֹרִים, וְהֵם לְכָנִים; וְאִם הֵם קָשִׁים,
30 מְרַכְכִין אוֹתָן בְּאַבְנִים וְכִיּוּצָא בֵּהֶן, עַד שֶׁיִּעָשׂוּ
31 כְּפִשְׁתָּן, וְטוֹוִין³⁷ אוֹתָן וְשׁוֹזְרִין³⁸ אוֹתָן, וְכֵן תּוֹפְרִין
32 הַתְּפִלִּין וִירֵיעוֹת סְפֶר-תּוֹרָה³⁹.

24 בַּעֲדָה שֶׁמִּתְחַפֵּין בּוֹ, אֵינוֹ צָרִיךְ עֲבוֹד פֶּלֶל; אֶפְלוּ
25 עֲשֶׂהוּ מִצְוָה⁷¹, כָּשֶׁר; וּמִקּוֹמוֹת הַרְבֵּה נִהְגוּ לַעֲשׂוֹת
26 אוֹתָן בַּעֲדָה מִצְוָה⁷².

(66) זה עור הבתים שפרשיות התפילין מחופות (מכוסות) בו. (67) עור החיפוי - מקורו (מנחות מב:), עור הרצועות - מקורו (שבת כח:). (68) מבואר לעיל פ"א ה"י, בבאורנו שם. (69) שנאמר בתפילין "למען תהיה תורת ה' בפיך", דרשו חז"ל (שבת קח:): "מדבר המותר בפיך", וגם זהב אינו דבר הנאכל. (70) שבשעה שמולחו (ראה לעיל פ"א, ה) יאמר: הריני מעבד עור זה לשם תפילין. (71) שלא עובד במלח ובקמח, כמצה זו שאינה מתוקנת בשם תבלין. (ראה שבת עט:). (72) מפני שכל שאינו מעובד הוא חזק יותר. ומעלה היא לעור הבתים. וכיון שאינו צריך עיבוד כלל, אין לומר בו שצריך להיות מעובד לשמן (בית יוסף 'אור"ח סי' לב). ויש אומרים: שטוב והגון לעשות עור הבתים מעור השליל (עובר הנמצא במעי אמו) מפני שלא נעבדה בו עבירה, וגם נוח לעשות בו קמטי השי"ן לרוב רכותו ('הגהות מיימוניות').

27 טז. אֵין עוֹשִׂין הַתְּפִלִּין, אֲלֵא יִשְׂרָאֵל, שֶׁעֲשִׂיתָן
28 כְּכַתְּבָתָן⁷³, מִפְּנֵי הַשִּׁי"ן שֶׁעוֹשִׂין בַּעֲדָה⁷⁴, כְּמֹ
29 שֶׁאֲמַרְנוּ⁷⁵, לְפִיכָּךְ אִם חָפֵן הַפּוֹתִי אוֹ תִּפְרֵן, פְּסוּלוֹת.
30 וְהוּא הַדִּין לְכָל הַפְּסוּלוֹת⁷⁶ לְכַתְּבָן, שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה אוֹתָן.

(73) שדין עשייתן כדין כתיבתן. וכתיבתן אינה אלא ע"י ישראל כמבואר לעיל פ"א ה"י. (74) שעשייתה היא כתיבתה. וכתיבת השי"ן שהיא חלק מהשם "שדי" פסולה ע"י גוי (ראה שבת כח:), וכיון שיש בעשייתן דבר הראוי להפסל ע"י גוי, אין לחלק בין עשייה לעשייה ('בית יוסף' 'אור"ח סי' לט). (75) לעיל ה"ב. (76) כגון ישראל מומר או קטן, וכל אלה המנויים לעיל פ"א, הלכה י"ג. ובנוגע להשחרת הרצועות, יש להסתפק אם יכול גוי להשחירן כשם שכשר לשאר תיקון העור, או אולי כיון שהלכה למשה מסיני היא שיהיו שחורות, צריכה ההשחרה להיות "לשמה", וכל דבר שצריך "לשמו" פסול ע"י גוי (לעיל פ"א, ה"א) והמחמיר תבוא עליו ברכה ('הגהות מיימוניות').

31 יז. תְּפִלָּה שֶׁל רֹאשׁ אֵין עוֹשִׂין אוֹתָהּ שֶׁל יָד⁷⁷, וְשֶׁל
32 יָד עוֹשִׂין אוֹתָהּ שֶׁל רֹאשׁ⁷⁸, לְפִי שֶׁאֵין מוֹרִידִין
33 מִקֶּדְשָׁה חֲמוּרָה לְקֶדְשָׁה קְלָה⁷⁹. וְכֵן רְצוּעָה שֶׁל
34 תְּפִלָּה שֶׁל רֹאשׁ אֵין עוֹשִׂין אוֹתָהּ לְתְּפִלָּה שֶׁל יָד⁸⁰.
35 בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים⁸¹? כְּשֶׁלֶּכֶשׁ; אֲבָל תְּפִלִּין שֶׁל
36 רֹאשׁ שֶׁלֹּא לְבָשֶׁן אָדָם מֵעוֹלָם - אִם רָצָה לְהַחֲזִירָן
37 לְיָד, מִתְּרָי⁸²; וְכִיצַד עוֹשִׂין⁸³? טוֹלָה⁸⁴ עָלֶיהָ עוֹר עַד
38 שֶׁתַּעֲשֶׂה אַחַת, וְקוֹשְׁרָה עַל יָדוֹ.

(77) שאם אין לו תפלה של יד, ויש לו שתיים של ראש - אינו מניח אחת מהן על היד. (78) ועושה לה ארבעה בתים בפנים, וחריצים ניכרים מבחוץ, כמבואר לעיל ה"א (כסף-משנה). (79) מנחות לד, ע"ב. ותפלה של ראש קדושתה חמורה שיש בה רובה של שדי, שי"ן בעור הבית, ודל"ת

1 רְצוּעָה אַחַת עַל אֶצְבַּע אֶמְצָעִית, וְיִכְרֹף מִמֶּנָּה עַל
2 אֶצְבְּעוֹ שְׁלֹשׁ⁵⁵ כְּרִיכוֹת וְיִקְשְׁר⁵⁶. וְאִם הָיוּ הָרְצוּעוֹת
3 אֶרְפוֹת יִתֵּר עַל שְׁעוּרֵים הָאֵלוּ - כְּשֵׁרוֹת.

(51) הרי"ף הל' תפילין, ע"פ מדרש תנחומא סוף פרשת "בא". (52) כמפורש בסמוך ה"י. (53) וב'שמושא רבה' כתוב: של ימין עד הטבור, ושל צד שמאל עד החזה, וכן ב'טור' או"ח סי' כז. (54) מסביב לקבורת כמבואר לקמן (ד, ב). ונוהגים לכרוך על הזרוע שש או שבע כריכות (שו"ע או"ח סי' כז). (55) על-פי סוגיית התלמוד (מנחות לה:): ושם נאמר באורך רצועה של יד "ומתלית לה", ומפרש רבינו שקושר סביב אצבעו שלש פעמים, מתלית - לשון "שלש" בארמית. (56) לחזק כריכות הרצועה שלא תתפרד.

4 יג. וּמִכְנִיסִים רְצוּעָה שֶׁל רֹאשׁ בְּתוֹכָהּ⁵⁷ שֶׁלָּהּ, וּמִקִּיף
5 בְּמִדַּת רֹאשׁוֹ, וְקוֹשֵׁר קֶשֶׁר מִרְבַּע⁵⁸ כְּמִין דְּלִ"ת.
6 וְקֶשֶׁר זֶה צָרִיךְ כָּל תַּלְמִיד-חֶכֶם לְלַמְדוֹ⁵⁹. וְאִי אֶפְשָׁר
7 לְהוֹדִיעַ צוּרְתוֹ בְּכֶתֶב, אֲלֵא בְּרֹאשׁ הָעֵינִין⁶⁰. וְכֵן בְּשֶׁל
8 יָד קוֹשֵׁר קֶשֶׁר כְּמִין יו"ד⁶¹, וְתִהְיֶה הָרְצוּעָה שֶׁל יָד
9 עוֹלָה וְיוֹרֶדֶת בְּתוֹךְ הַקֶּשֶׁר, כְּדִי שִׁירְחִיב וְיִקְצַר בְּעַת
10 שִׁירְצָה לְקֶשֶׁר עַל יָדוֹ.

(57) הוא מקום מעבר הרצועה המפורש לעיל ה"א. (58) כמ"ם סתומה ('מעשה רוקח'). (59) חולין ס, ע"א. (60) וכן אמרו (מנחות לה:): "וראית את אחורי (שמות לג, כג) - מלמד שהראה לו הקב"ה למשה קשר של תפילין" כדי ללמדו מעשה הקשר, שאי אפשר להודיעו אלא בראיית העין ('האשכול', הלכות תפילין). וב'בית יוסף' או"ח סי' לב הודיע צורתו. (61) שבראש הרצועה אצל הקשר שבו עוברת הרצועה, עושה קשר קטן בצורת יו"ד, כדי להשלים אותיות של "שד"י" - עם השי"ן שבבית של ראש, וקשר של דל"ת שברצועה של ראש (מלשון ה'טור' או"ח סי' לב). והקשרים: דל"ת, יו"ד - נזכרים בתלמוד (שבת סב:).

11 יד. הָרְצוּעוֹת שֶׁל תְּפִלִּין - בֵּין שֶׁל רֹאשׁ, בֵּין שֶׁל יָד
12 - פְּנִיָּהֶם הַחִיצוֹנִים שְׁחָרִים, וְזוֹ הַלֵּכָה לְמִשְׁה
13 מְסִינֵי⁶². אֲבָל אַחֲרֵי הָרְצוּעוֹת, הוֹאִיל וּמִבְּפָנִים הֵן -
14 אִם הָיוּ יְרִיקוֹת אוֹ לְבָנוֹת, כְּשֵׁרוֹת; אֲדָמוֹת לֹא יַעֲשֶׂה,
15 שֶׁמָּא תִּהְיֶה הָרְצוּעָה וְיִגָּנֵא הוּא לֹא⁶³; וְלֹא יִהְיֶה
16 אַחֲרֵי הָרְצוּעָה לְעוֹלָם, אֲלֵא כְּעֵין הַקְּצִיצָה⁶⁴: אִם
17 יִרְקָה - יִרְקֵן, וְאִם לְבָנָה - לְבָנִים. וְנוֹי הוּא לְתְּפִלִּין,
18 שִׁיְהִיו כָּלָן שְׁחָרוֹת, הַקְּצִיצָה וְהָרְצוּעָה כְּלָה⁶⁵.

(62) מנחות לה, ע"א. (63) שיאמרו גרדן הוא, ומדם חטטיו נצבעו והאדימו (שם, וברש"י). (64) כצבע הבית עצמו. (65) גם הצד הפנימי שברצועה, ולא נוהגים כן ('בית יוסף' או"ח סי' לג).

19 טו. הַעוֹר שֶׁמִּתְחַפֵּין בּוֹ הַתְּפִלִּין⁶⁶ וְשֶׁעוֹשִׂין מִמֶּנּוּ
20 הָרְצוּעוֹת הוּא עוֹר שֶׁל בְּהֵמָה אוֹ חֲזִיה אוֹ עוֹף
21 הַטְּהוֹרִים⁶⁷, וְאֶפְלוּ נִבְלוֹת וְטִרְפוֹת⁶⁸ שֶׁלָּהֶן. וְאִם
22 עֲשֶׂה מַעוֹר טְמֵאִים, אוֹ שִׁחְפָּה תְּפִלִּין בְּזָהָב -
23 פְּסוּלוֹת⁶⁹. וְעוֹר הָרְצוּעָה צָרִיךְ עֲבוֹד לְשִׁמָּה⁷⁰. אֲבָל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חוששים לה. ואין זה מוכח, שכל שמניחה כתיקונה אינה עשויה להתפרק מעצמה, אבל ודאי אם נהפכה - עליה לתקנה כראוי ('בית יוסף', 'אורח סי' כז).

פרק רביעי

(1) מקום הנחת תפילין; סדר ברכת; זמן הנחת; מי הם הפטורים מהנחת.

- 16 א. היכן מניחין תפילין של ראש? מניחין אותן על
- 17 הקדקד, שהוא סוף השער שפגגד הפנים, והוא
- 18 המקום שמוחו של תינוק רופס² בו. וצריך לכוון
- 19 אותם באמצע, כדי שיהיו בין העינים³, ויהיה
- 20 הקשר⁴ בגבה הערף⁵, שהוא סוף הגלגלת.

(2) כך, כשהוא קטן בן שנה (מנחות לו. וברש"י). (3) שלא יהיו בצדי הראש, אלא מכוונות באמצעו כנגד המקום שבין העינים, לקיים מה שנאמר: "והיו לטוטפות בין עיניך" (שם, לז:). (4) של רצועות הראש העשוי כמין דל"ת, כמו שמבואר לעיל פ"ג הי"ג. (5) שהוא מול הפנים, ולא למטה בצואר (שם, לה:).

- 21 ב. ושל יד, קושר אותה על שמאלו⁶, על הקפדת⁷,
- 22 והוא הפשר התופח⁸ שבמרפק, שפין פרק הפתח
- 23 ויבין פרק הזרוע; שגמצא, כשהוא מדבק מרפקו
- 24 לצלעיו, תהיה תפלה כנגד לבו, ונמצא מקום:
- 25 "והיו הדברים האלה על לבבך"⁹.

(6) מנחות לז, ע"א. שנאמר: "וקשרתם... וכתבתם" מה כתיבה בימין (שורב בני אדם כותבים בימין), אף קשירה בימין, ומשקושר בימין, מכלל שהנחת התפילין בשמאלו (כי אם ניחה על ימינו, שוב אינו יכול לקשרה בימין, רש"י שם). (7) לשון קבוצת בשר ('תוספות' שם). (8) מנופח ועולה. (9) שם, לז, ע"ב; מדרש תנחומא פרשת "בא" אות יד).

- 26 ג. המניח תפלה של יד על פס-ידו¹⁰, או של ראש
- 27 על מצחו¹¹ - הרי זה דרך צדוקים¹². העושה תפלתו
- 28 עגלה כגדו¹³, אין בה מצוה כלל¹⁴. אטר¹⁵ מניח
- 29 תפילין בימינו, שהוא שמאל שלו. ואם היה שולט
- 30 בשתי ידיו, מניח אותה בשמאלו, שהוא שמאל כל
- 31 אדם¹⁶. ומקום קשירת התפילין¹⁷ ומקום הנחתן¹⁸,
- 32 מפי השמועה¹⁹ למדום.

(10) כך, שהוא מפרש לעצמו "וקשרתם לאות על ירך" - יד ממש, ולא בגובה שביד. (11) והוא מפרש לו "בין עיניך" בין עיניך ממש - על המצח - ולא בגובה שבראש. (12) מגילה כד, ע"ב: "שמבזים מדרש חכמים, והולכים אחר משמע הכתוב לפי דעתם (רש"י, שם). וחז"ל דרשו ב"גזירה-שוה" ש"בין עיניך" האמור בתפילין, פירושו בגובה הראש: "נאמר כאן בין עיניך, ונאמר להלן (דברים יד, א): ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת, מה להלן בגובה שבראש, מקום שעושה קרחה (שיש בו שיער), אף כאן בגובה הראש" (מנחות לז:). ולא נאמר "בין עיניך" אלא לומר שתשים את התפילין באמצע הראש מכוון כנגד בין העינים. (13) שאין לה בית מושב, ומחודד מלמטה

1 בקשר הרצועה, וב"של יד" אין בה אלא יו"ד לבד (רש"י, שם). וראה לעיל הל' תפילה פ"א הי"ד, ובביאורנו. (80) מהטעם הנ"ל. (81) שאין עושים תפלה של ראש "של יד". (82) מנחות, שם. שכל עוד שלא לבשן, לא נתקדשו בקדושתן המיוחדת. (83) והלא "של ראש" חריציה ניכריה מבחוץ, ושל יד כולה מבית אחד. (84) מלשון טלאי, שמכסה עליה עור (מנחות שם).

2 יח. תפילין שגפסקו התפירות⁸⁵ שלהן - אם היו שתי התפירות זו בצד זו⁸⁶, או שגפסקו שלש תפירות, אפלו זו שלא כנגד זו, הרי אלו פסולות⁸⁷. במה דברים אמורים? בישנות⁸⁸, אבל בחדשות⁸⁹, כל זמן שפני טבלן⁹⁰ קיימות, פשרות⁹¹. ואלו הן החדשות? כל שאוחזין מקצת העור שנקרע תפרו, ותולין בו התפילין והוא חזק ואינו נכרת - הרי אלו חדשות; ואם אין ראוי לתלות בו, אלא הוא נפסק - הרי אלו ישנות.

(85) המחברות את התיטורא (בית מושב התפילין) עם עור הבתים. (86) התפירה החיצונה עם התפירה הפנימית שכנגדה, שכל תפירה מ"ב התפירות היא סובבת משתי רוחות פנים ואחור, כמבואר לעיל הי"י. (87) מנחות לה, ע"א. שיש לחוש שייקרעו לגמרי מרוב יושנן. (88) שעורם חזק ולא ייקרע יותר. (89) עור הבתים, שהם מרובעים כטבלא. (90) מנחות, שם. ע"פ גירסת הרי"ף, וגירסת התלמוד שלפנינו היא, שבחדשות יש לפסול יותר מבישנות, אבל רבינו נמשך אחרי הרי"ף הל' תפילין, שלפי גירסתו יש להכשיר בחדשות יותר מבישנות.

10 יט. רצועה שגפסקה, אין קושרין אותה⁹² ואין תופרין אותה, אלא מוציאה וגוזזה ועושין אחרת⁹³. ושינוי הרצועה⁹⁴ פסולין. עד שיהא ארפה ורחבה כשעור או יתר עליה⁹⁵. ולעולם יזהר להיות פני הרצועה⁹⁶ למעלה, בעת שקושר⁹⁷ אותן על ידו ועל ראשו.

(92) מנחות לה, ע"ב. שנאמר וקשרתם, קשירה תמה, רצועה שלימה ולא קשורה. (93) וכן דעת הגאונים הובאה בראש"ש הל' תפילין. ולדעת הרא"ש ושאר פוסקים אין התפירה והקשירה פסולות אלא בחלק הרצועה המקיף את הראש, וכן ב"של יד" באותו החלק המקיף את הזרוע והאצבע האמצעית. אבל בעודף הרצועה התלויה מלפניו לנוי, וכן בעודף הרצועה של יד מה שחורף לאצבע האמצעית - אין הקשירה והתפירה פסולות (ראה 'טור' אורח סי' לג, וב'בית יוסף' שם). (94) כגון שנפסקה הרצועה של ראש אחרי העיגול המקיף את הראש, ולא נשאר ממנה כדי שיעור האמור לעיל הי"ב. (95) ואפשר שקשירה ותפירה כשרות בהן, כמבואר לעיל. (96) הצד העליון שברצועה שהוא חלק וצבוע שחור, כמאמרם (מנחות לה:): "ונוייהן לבר". ומצינו לחז"ל (מועד קטן כה). שסיפרו בחסידותו של רב הונא, שפעם אחת נהפכה לו רצועה של תפילין (השחור בפנים, רש"י) וישב עליה בצום ארבעים יום. (97) יש מדקדקים בדברי רבינו שאין הקפידא נאמרת אלא בשעת ההנחה בלבד, אבל אם נהפכה לו הרצועה אחרי ההנחה אין

ואם יחלוץ של יד תחלה, תשאר רק התפלה האחת שעל ראשו, בין עיניו.

- ו. מי שברך "להניח תפילין" וקשר תפילין של יד, אסור לו לספר, ואפלו להשיב שלום לרבו, עד שניניו של ראש. ואם שח - הרי זו עברה²⁷, וצריך לברך ברכה שניה, "על מצות תפילין", ואחר-כך מניח של ראש²⁸.

(27) שהרי הוא גורם לברכה שאינה צריכה, והתורה אמרה: "לא תשא שם ה' אלהיך לשוא". (28) שם: "סח מברך שתיים".

- ז. תפילין, כל זמן שמניחן מברך עליהן, ואפלו חולץ ולובש כמה פעמים ביום²⁹. וכל המצות בלן מברך עליהן קדם לעשייתן³⁰; לפיכך צריך לברך על התפלה של יד אחר הנחה על הקברית, קדם לשירתן, שקשירתן זו היא עשייתן³¹.

(29) סוכה מו, ע"א. (30) מנחות לה, ע"ב. (31) שנאמר: "וקשרתם לאות על ירך". וכן לא יברך לפני הנחתן, כי הברכה צריכה להיות סמוכה ותכופה לעשיית המצוה (כסף-משנה).

- ח. כשחולץ אדם תפיליו להצניען בכלי³², לא יניח של יד מלמטה ושל ראש מלמעלה³³, מפני שבשעה שהוא רוצה ללבוש יפגע בשל ראש תחלה, ונמצא שמניחה³⁴ ומוציא של יד, לפי שאין לובשין של ראש קדם של יד³⁵; ואסור לאדם להניח מצוה, ולעבר ממנה למצוה אחרת³⁶, אלא מצוה שתבוא לידי של אדם בתחלה, בה הוא מתעסק; לפיכך צריך להניח של יד למעלה, כדי שפגע בה תחלה וילבש על הסדר³⁷.

(32) בתיקן. (33) מדובר בתיק צר, כי אם התיק רחב אפשר להניח "של יד" בצד התיק השמאלי, ו"של ראש" בצד הימין כמנהגנו היום. (34) עזובה מידו ומניחה. (35) שנאמר: "וקשרתם לאות על ירך, ואח"כ והיו לטוטפות בין עיניך" (מנחות לו). (36) יומא לג, ע"א. ובמכילתא פ' בא דרשוה חז"ל מהפסוק: "ושמרתם את המצות (שמות יב, יז) אל תקרא את המצות, אלא את המצוות, כדרך שאין מחמיצים את המצה, כך אין מחמיצים את המצוה, אלא אם באה מצוה לידך, עשה אותה מיד". (37) שם, לג, ע"ב: "עבורי דרעא אוטוטפתא אסור", וכפירוש רב האי גאון, הובא ב'תוספות' שם.

- ט. כלי שהכינו³⁸ להניח בו תפילין, והניחם בו, נתקדש, ואסור להשתמש בו בדברי חל³⁹; הכינו ולא הניח בו, או שהניח בו צראי⁴⁰ ולא הכינו - לא נתקדש, והרי הוא חל כמו שהיה. ואסור לתלות את התפילין - בין ברצועה, בין בתפלה עצמה⁴¹; אכל תולה הוא את הכיס שהתפילין מנחין בו.

(38) יחדו לכך. (39) סנהדרין מח, ע"ב. (40) דרך מקרה.

(רש"י). (14) כי מצוותן שיהיו מרובעות, כמו שמבואר לעיל פ"ג, ה"א. (15) מי שימינו רפויה ועושה מלאכתו בשמאלו (נמוקי יוסף), ונזכר ב"שופטים" (ג, טו): איש אטר יד ימינו. (16) מנחות לו, ע"א. (17) על היד. (18) על הראש. (19) מתורה שבעל-פה שקיבל משה מסיני (כי גם ה"גזירה-שוה" הנזכרת בביאורנו לעיל ה"ב, ניתנה למשה מסיני, ראה הלכות שופר פ"א ה"א, ובכסף-משנה (שם).

- ד. תפלה של ראש אינה מעפכת של יד²⁰, ושל יד אינה מעפכת של ראש²¹, מפני שהן שתי מצות, זו לעצמה וזו לעצמה. וכיצד מברכין? על של ראש מברך: "אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות תפילין"; ועל של יד מברך: "אשר קדשנו במצותיו וצונו להניח²² תפילין".

(20) שאפילו אם אין לו תפלה "של ראש", יכול להניח על ידו תפלה "של יד" ויקיים על-כל-פנים מצות תפלה "של יד" (מנחות מד). (21) הקדים רבינו תפלה של ראש לפני תפלה של יד, לרוב קדושתה, כמבואר לעיל (פ"ג, ה"ז). אבל בסדר הנחתן, של יד קודמת לשל ראש, כמבואר בסמוך ה"ה. (22) להניח - בקמ"ץ, כלשון הכתוב (יחזקאל מד, ל): להניח ברכה אל ביתך ('בית יוסף' או"ח סי' כה), וכן פסק בשו"ע שם, שפירושן: שתהיה התפלה נחה בקיום ובקביעות ע"י הקשר, לא תנוד אנה ואנה, ויש חולקים: ומנקדים להניח בפת"ח. (הרב לונזאנו בספרו "מעריך" והר" יוסף שוורץ ועוד), וגדולי הפוסקים הכריעו כדעיה הראשונה. והגאון יעב"ץ יאמר בסידורו שאין לומר בפת"ח, כי זה מורה ענין עזיבה שהוא היפך הנרצה כאן.

- ה. כמה דברים אמורים²³? כשהניח אחת מהן²⁴, אכל אם הניח שתיהן, מברך ברכה אחת והיא "להניח תפילין", וקושר של יד, ואחר-כך מניח של ראש. וכשהוא חולץ, חולץ של ראש²⁵ ואחר-כך חולץ של יד²⁶.

(23) שמברך על של ראש "על מצות תפילין". (24) כגון שאין לו אלא תפלה של ראש בלבד. (25) ואינו מברך עליה, כי הברכה הראשונה עולה לשתיהן (מנחות לו. וכפירוש הר"ף שם). וכן דעת רב האי גאון ורב אחא משבחה (הובאו ברי"ף). וכה יאמר רבינו בתשובתו: "אע"פ ששתי מצוות הן, ואין מעכבות זו את זו, הואיל וענין שתי המצוות ענין אחד הוא, מברך אחת, שענין שתיהן הוא הזכרון, שנאמר: למען תהיה תורת ה' בפיך (תשובות הרמב"ם לפסיא, סימן ח'). וכדעת רבינו מפורש בתוספתא (ברכות פ"ו) וב"זהרה" פרשת פנחס. ברם לדעת רב עמרם גאון ורבינו-תם ('תוספות' מנחות לו.) צריך לברך על של ראש ברכה שניה: "על מצות תפילין", וכדבריהם מפורש במדרש תנחומא פ' בא אות יד. ומנהג בני אשכנז לברך שתי ברכות, אלא שאומרים אחר הברכה השניה: "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" כדי להנצל מספק ברכה לבטלה (רמ"א או"ח סי' כה). (26) מנחות לו, ע"א. שנאמר: "והיו לטוטפות בין עיניך" - כל זמן שהן בין עיניך, יהיו שתיים.

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מונחות. (48) מנחות לו, ע"ב. שם ישכח וישיש בהן ואסור, כמבואר בסמוך ה"טו. (49) תשמור להניח התפילין רק ביום ולא בלילה, וכל מקום שנאמר "השמר", הרי זה לא-תעשה (מנחות, שם). אבל אינו לוקה על לאו זה, לפי שכל המתכוין לעשות מצוה אע"פ שעבר על לאו - אינו לוקה, וכן אין זה כשאר לאוין, שהרי אם היו עליו מבעוד יום, מותר להניחן עליו בלילה. ולפיכך לא מנה רבינו לאו זה במנין המצוות (רדב"ח ח"ב, לשונות הרמב"ם, צ"ה).

יב. הִזָּה בָּא בְּדֶרֶךְ וּתְפִלִּין בְּרֹאשׁוֹ, וְשָׁקְעָה עָלָיו הַחֲמָה⁵⁰ וְקָדַשׁ⁵¹ הַיּוֹם⁵² - מְנִיחַ יָדָיו עָלֵיהֶן⁵³ עַד שֶׁהוּא מְגִיעַ לְבִיתוֹ וְחוֹלֵץ⁵⁴. הִזָּה יוֹשֵׁב בְּבֵית-הַמִּדְרָשׁ⁵⁵ וּתְפִלִּין בְּרֹאשׁוֹ, וְקָדַשׁ עָלָיו הַיּוֹם⁵⁶ - מְנִיחַ יָדָיו עָלֵיהֶן עַד שֶׁמְגִיעַ לְבִיתוֹ וְחוֹלֵץ. וְאִם יֵשׁ בֵּית סְמוּךְ לַחוּמָּה שֶׁמִּשְׁתַּמְרִין בוֹ, מְנִיחֵן שָׁם⁵⁷. וְאִם לֹא חָלָץ תְּפִלָּיו מִשְׁשָׁקְעָה הַחֲמָה, מְפָנִי שְׁלֹא הִזָּה לוֹ מְקוֹם לְשִׁמְרוֹ, וְנִמְצָאוּ עָלָיו כְּדֵי לְשִׁמְרוֹ - מִתֵּר⁵⁸.

(50) והרי לילה אינו זמן תפילין, וחייב לחלצן. (51) או קדש (מ'עשה רוקח'). (52) השבת, וגם שבת אינה זמן תפילין. (53) מכסה אותן בידו כדי שלא יראוהו אחרים וילמדו ממנו (נמוקי יוסף). (54) ואינו חולצן בדרך משום חשש שמא יפלו מידו. ובליל שבת מוכרח הוא להעבירן כשהן על ראשו, שאסור להעביר חפץ בשבת ארבע אמות ברשות הרבים, והתירו לו להכניסן לעיר דרך מלבוש, משום בזיון התפילין (ביצה טו.). (55) שמחוץ לעיר ואינו משתמר. (56) ואם יניחן בבית-המדרש - יאבדו. (57) ואינו מוליכין לביתו. (שם). (58) ומורים כן לכתחילה. (מנחות לו:) וכגירסת הרי"ף שם. ולגירסת הש"ס שלפנינו, נאמר שאפילו להניחן לכתחילה על ראשו - מותר, כדי לשמרן.

יג. כָּל הַפֶּטוּר מִקְרִיאַת שְׁמַע⁵⁹, פֶּטוּר מִתְּפִלִּין⁶⁰. קָטָן שִׁיזָדַע לְשִׁמּוֹר תְּפִלָּיו⁶¹ - אָבִיו לֹקֵחַ לוֹ תְּפִלִּין, כְּדֵי לְחַנּוּכוֹ בְּמִצְוֹת⁶². חוֹלֵי מַעֲיָם, וְכָל מִי שְׁלֹא יָכוֹל לְשִׁמּוֹר אֶת נִקְבֵּיוֹ אֲלֵא בְּצַעַר, פֶּטוּר מִן הַתְּפִלִּין⁶³. וְכָל הַטְּמֵאִים כְּלָן, חִיבִין⁶⁴ בַּתְּפִלִּין בְּטְהוֹרִים. מְצֻטָּעַר, וְמִי שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ מִיִּשְׁבָּת וּנְכוּנָה עָלָיו, פֶּטוּר מִן הַתְּפִלִּין; שֶׁהַמְּנִיחַ תְּפִלִּין, אֶסוּר לוֹ לְהַסִּיחַ דַּעְתּוֹ מֵהֶן⁶⁵. כִּתְּנִים בִּשְׁעַת הַעֲבוּדָה⁶⁶, וְהַלְוִיִּם בִּשְׁעַת שְׁאוּמְרֵם הַשִּׁיר עַל הַדּוּכָן⁶⁷, וְיִשְׂרָאֵל בִּשְׁעַת שְׁעוּמָדִים בְּמִקְדָּשׁ⁶⁸, פֶּטוּרִין מִן הַתְּפִלָּה וּמִן הַתְּפִלִּין⁶⁹.

(59) כגון נשים ועבדים, וכל אלה המנויים לעיל הל' ק"ש פ"ד. (60) ברכות יז, ע"ב. (61) שלא יכנס בהן לבית-הכסא וכדומה. (62) סוכה מב, ע"א. (63) מפני שתפילין צריכין גוף נקי, ואלו אינם יכולים להזהר בזה (חולין קי. וראה ב'תוספות' כתובות קד.). (64) סוכה כו, ע"ב. ואפילו מצורע שטומאתו חמורה חייב בתפילין, כמבואר במועד קטן טו. ('אור שמח'). (65) ואלה אי אפשר להם להזהר מהיסח הדעת. וב'ירושלמי' (ברכות פ"ב, ה"ג) אמרו: 'רבי

(41) משום גנאי ובזיון (ברכות כד.). אבל בשעת הנחת תפלה של ראש שמחזיק הרצועה ביד, והתפלה תלויה באויר, וכן הוא מניחה על ראשו - אין איסור, כי זה צורך הנחתן ואין בזה משום בזיון (ט"ז אור"ח, סי' מ).

1. י. זְמַן הַנְּחִית הַתְּפִלִּין בַּיּוֹם וְלֹא בַּלַּיְלָה, שְׁנֹאמַר: 2. 'מִיָּמִים מִיָּמָה'⁴² - 'חֻקָּה' זוֹ הִיא מִצְוַת תְּפִלִּין⁴³. 3. וְכֵן שְׁפָתוֹת וְיָמִים טוֹבִים אֵינֶן זְמַן תְּפִלִּין, שְׁנֹאמַר: 4. 'וְהִזָּה לְאוֹת', וְשְׁפָתוֹת וְיָמִים טוֹבִים הֵן עֲצָמָן 5. אוֹת⁴⁴. וּמֵאִימָתִי זְמַן הַנְּחִיתָן? מִשִּׁירָאָה אֶת חֲבֵרוֹ 6. בְּרִחוּק אַרְבַּע אַמּוֹת וּנְפִירָהוּ⁴⁵, עַד שֶׁתִּשְׁקַע הַחֲמָה.

(42) ימים, ולא לילות (מנחות לו:). (43) האמורה בפסוק הקודם: "והיה לך לאות על ירך ולזכרון בין עיניך" וגו' כדעת רבי יוסי הגלילי (מנחות לו:), בניגוד לדעת רבי עקיבא, האומר שם: לא נאמרה חוקה זו אלא לענין פסח בלבד. (44) בין הקדוש-ברוך-הוא לישראל, כמו שכתוב (שמות לא, יג): את שבתותי תשמורו, כי אות היא ביני וביניכם (מנחות לו: וברש"י שם). וכן ימים-טובים נקראים אות, שהרי אסורים בעשיית מלאכה, ומצויינים במצוות. ויש אומרים: שאות הנאמרת אצל "שבתותי תשמורו" מכוונת גם לימים-טובים, שכן "שבתותי" שתיים במשמע: אחד שבת, ואחד יום-טוב ('קריית ספר'). ולענין הנחת תפילין בחול-המועד נחלקו הפוסקים, יש אומרים ('הלכות גדולות', ר'ספר העתים' בשם גאון, והרשב"א) שאין מניחים בהם תפילין, שהרי יש להם "אות": איסור חמץ בחול-המועד פסח, וסוכה ולולב בחול-המועד סוכות. אבל דעת רבינו (הל' יום-טוב פ"ז, ה"ג) שמניחים בהם תפילין. ראה כסף-משנה כאן. (וב'שלטי הגיבורים' - להל' תפילין להרי"ף - כתוב: "וכן מצאתי באיזה ספרי הרמב"ם ז"ל ישנים, שכתוב בהם בהלכות תפילין: ובחול-המועד מניחן בלא ברכה"), וכן דעת בעל 'התרומה' והרא"ש. ומקורם מדברי ה'ירושלמי' (מועד קטן פ"ג, ה"ד). ולדעתם עיקר ה'אות' ביום-טוב הוא איסור עשיית מלאכה, וחול-המועד מתוך שמותר במלאכה מן התורה, אין בו אות. ובארץ ישראל המנהג שלא להניח תפילין בחול-המועד, כי מצאו ב'זוהר חדש' על הפסוק "לרית שמניח טובים" (שה"ש א, ג): שאסור להניחן בחול-המועד, 'ומי יערב לבו לגשת לעבור בקום ועשה על דברי רבי שמעון בן יוחאי המפליג מאד באיסור הנחתן' ('בית יוסף', אור"ח סי' לא). (45) ברכות ט, ע"ב. כאן מדובר בחבירו שאינו רגיל עמו ביותר, כי אם רגיל עמו הרבה, אפילו בריחוק יותר מארבע אמות יכירוהו (ירושלמי בר' א, ב).

7. יא. מִי שֶׁהֵנִיחַ תְּפִלִּין קִדְּם שֶׁתִּשְׁקַע הַחֲמָה, וְחִשְׁבָּה 8. עָלָיו - אֶפְלוּ הֵן עָלָיו כָּל הַלַּיְלָה, מִתֵּר⁴⁶; וְאֵין מוֹרִין 9. דְּבַר זֶה לְרַבִּים, אֲלֵא מְלַמְדִּין אֶת הַכֹּל, שְׁלֹא יִגְיחוּ 10. תְּפִלִּין⁴⁷ עָלֵיהֶן בַּלַּיְלָה, אֲלֵא יַחֲלְצוּ אוֹתָן מִשְׁתִּשְׁקַע 11. הַחֲמָה⁴⁸. וְכָל הַמְּנִיחַ תְּפִלִּין לְכַתְּחִלָּה אַחֵר שֶׁתִּשְׁקַע 12. הַחֲמָה, עוֹבֵר בָּלֹא, שְׁנֹאמַר: 'וְשִׁמְרָתָּ⁴⁹ אֶת הַחֻקָּה 13. הַזֹּאת וְגו'

(46) להשאירן מונחות על ראשו. (47) שלא ישאירן

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק א' מנחם-אב - ספר אהבה - הלכות תפילין קעא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 ינאי היה לובשן שלשה ימים אחר חליו" כי עד אז לא שב
- 2 כחו אליו, ולא יכול היה לכזין מלהסית דעתו מהן (פירוש החרדים, שם). (66 בבית המקדש. (67 כמין איצטבא, והיו בה שלש מדרגות, ועליהן עמדו הלויים כששרו על הקרבן (ערכין פ"ב, מ"ו. וראה הלכות בית הבחירה פ"ו, ה"ב). (68 על כל משמר ומשמר היה מעמד של ישראל בירושלים שבאו לעמוד בעזרה בשעת הקרבת התמיד, והם שלוחי ישראל לעמוד על קרבנם, ככתוב: "תשמרו להקריב לי במועדו" שתהא שמירתכם עליו בשעת הקרבנות, וראה בבבאורנו לעיל הל' תפילה פ"א, ה"כא. (69 זבחים יט, ע"א. כי העוסק במצוה פטור מן המצוה (רש"י, שם). ושם מבואר, שכל אלה אם רצו להניח תפילין הרשות בידם, חוץ מתפלה של יד שהנחתה אסורה בכהנים בשעת עבודתם משום חציצה, וכמבואר בהל' כלי המקדש (פ"י, ה"ו).
- 3 יד. חז"ב אדם למשמש⁷⁰ בתפילין כל זמן שהם עליו, שלא יסיח דעתו מהם אפילו רגע אחד, שקדשתן גדולה מקדשת הציץ⁷¹; שהציץ אין בו אלא שם אחד⁷², ואילו יש בהם אחד ועשרים שם של יו"ד ה"א בשל ראש, וכמתן בשל יד.
- 4 (70 מנחות לו, ע"ב. לראות אם לא נשטמו ממקום הנחתן. וכשיאמר "וקשרתם לאות על ירך" - ממשמש בשל יד. והיו לטוטפות בין עיניו - ממשמש בשל ראש (או"ח סי' כח, ס"א). (71 שבראש כהן גדול שאסור היה לו להסית דעתו ממנו, שנאמר: והיה על מצחו תמיד (שמות כח, לח). תמיד - שלא יסיח דעתו ממנו (יומא ז:). (72 שכתוב עליו: "קדש לה". (ראה סוכה ה.).
- 8 טו. תפילין צריכין גוף נקי, שיהיה שם אפילו מן המנוח רוח מלמטה כל זמן שהם עליו. לפיכך אסור לישן בהם, לא שנת קבע ולא שנת עראי; אלא אם הניח עליהן סודר⁷⁴, ולא היתה עמו אשה⁷⁵, וישן בהם שנת עראי⁷⁶. וכיצד הוא עושה⁷⁷? מניח ראשו בין פרסיו⁷⁸ והוא יושב וישן⁷⁹.
- 9 (73 שבת מט, ע"א. (74 מטפחת, שאז יזכור שתפילין על ראשו, ויהיה בהן (סוכה כו.). (75 שאם אשתו עמו, חוששים שמה יבוא לידי הרגל דבר, והרי זה בזיון לתפילין. (76 כי לזמן מועט, אין חוששין ליציאת רוח מלמטה. (77 שלא ירדם וישן שנת קבע. (78 שאז אינו נרדם שינת קבע (סוכה, שם). (79 ואין לחוש להיסח הדעת, שלא נקרא היסח הדעת אלא דרך שחוק וקלות ראש, אבל כשהוא מתנמנם הוא שכוח הבלי העולם, ואין כאן קלות ראש (רבינו יונה לברכות פ"ג).
- 14 טז. היו תפילין צריכין בידו⁸⁰, מתר לישן בהם אפילו שנת קבע⁸¹. ואינו אוכל בהם, אלא אכילת עראי⁸². אכל אם נכנס לסעודת קבע, חולצין⁸³ ומניחין על שלחנו עד שישל ידיו⁸⁴, ואחר-כך יניחם, ויברך על מזונו והוא לבוש בהן⁸⁵.
- 15 (80 שהסירן מעליו, וקשרן היטב מסביב לידו, באופן שאין

- לחוש שמה יפלו ממנו. (81 סוכה, שם. כי מאחר שסילקו מעל ראשו אין קדושתן עליו, ואינם צריכים גוף נקי (מגדול עוז. וכן ב'פרישה' לאורח-חיים סי' מד). (82 ירושלמי (ברכות פרק ב, הלכה ג). (83 שמה ישתכר בסעודה ויתגנה בתפיליו (ברכות כג: וברש"י שם). (84 בסוף הסעודה. (85 שם.
- 19 יז. היה לבוש תפילין והצריך לבית-הכנסא⁸⁶, לא יניח התפילין בחורין⁸⁷ הסמוכין לרשות הרבים ויפנס, שמה ויטלו עוברי דרכים⁸⁸. כיצד יעשה? אפילו הצריך להשתין מים, חולץ תפיליו ברחוק ארבע אמות⁸⁹, וגוללן בכגדו פמיון⁹⁰ ספר-תורה, ואוחזן בימיו⁹¹ כנגד לבו; ויהיה, כדי שלא תהא רצועה יוצאת מתחת ידו טפח⁹²; ונכנס ועושה צרכיו⁹³, וכשיצא, מרחיק ארבע אמות מבית-הכנסא ולובשן⁹⁴.
- 20 (86 לעשות בו צרכיו. ובתיכסאות האמורים בתלמוד, על פני השדה הם (שם, וברש"י). (87 חורי כתלי מחיצות השדה. (88 ובמסכת ברכות (שם) הוסיפו: "ויבוא לידי חשד. ומעשה בתלמיד אחד שהניח תפיליו בחורים הסמוכים לרשות הרבים, ובאת אשה אחת ונטלתן, ובאת לבית המדרש ואמרה: ראו מה נתן לי פלוני בשכרי, כיון ששמע אותו תלמיד כך, עלה לראש הגג ונפל ומת, באותו שעה התקינו שיהא אוחזן בבגדו ובידו ונכנס". (89 מבית-הכנסא. (90 וב'טור' (סימן מ"ג) כתוב: "כמו". (91 שלא יפלו מידו. (92 שיש בה קדושה, וגנאי הוא לה שתראה בבית-הכנסא. (93 ובברכות שם, אמרו: "בראשונה היו מניחים תפילין בחורין הסמוכין לבית-הכנסא (לפנים מן הגדר) ובאים עכברים ונוטלים אותם, התקינו וכו' שיאחזן בידו ונכנס". (94 שם. וכל זה בבית-הכנסא שבשדה, שמתירא להניח תפיליו בשדה מפני עוברי דרכים, אבל בבית-הכנסא שבביתו לא יכניסן, כיון שיכול להניח במקום המשתמר (ספר המצוות).
- 28 יח. בקה דברים אמורים⁹⁵? בבית-הכנסא הקבוע, שאין ניצוצות נמזות⁹⁶ עליו; אבל בית-הכנסא עראי⁹⁷, לא יפנס בהן פשהם גלילים⁹⁸, אלא חולץ אותן ונותן לחברו לשמן. ואין מירגלים בלין⁹⁹, אפילו בבית-הכנסא קבוע, אלא בשיבה; ואם היה עפר תחתו¹⁰⁰ - אפילו בעמידה¹⁰¹. היה במקום קשה, יעמד במקום מדרון¹⁰², כדי שלא ינתזו ניצוצות עליו.
- 29 (95 שנכנס עמהן לבית-הכנסא להשתין מים. (96 שמסתמא עושה שם את צרכיו מיושב. (97 כגון להשתין מים, שאין אדם הולך בשבילם לבית-הכנסא, והפעם הזאת נעשה המקום הזה בית-הכנסא תחילה (ברכות כג: וברש"י שם) ומסתמא משתין שם מעומד, הואיל ואינו נפנה לגדולים, לפיכך יש שם ניצוצות. (98 משום ניצוצות השתן הניתזים על רגליו, וצריך לקנח ולשפשפן בידו, כי אסור לאדם לצאת בניצוצות שעל רגליו, והרי אסור לו לשפשפן בידו

ונח שם שעה מיגיעת המרחץ" (רש"י שם). (114) אפילו לכתחילה. (115) אינו מחוייב לחלצן. (116) משום שנאמר: והיה מחניך קדוש (דברים כג, טו). כל דבר שיש בו קדושה, אסור להכניסו למקום מזוהם ('קרית ספר').

- כג. לא יהלך אדם בבית-הקברות ותפלין בראשו¹¹⁷.
ואפלו בתוך ארבע אמות של מת, או בתוך ארבע
אמות של קבר, צריך לחלץ תפלינו, עד שירחיק
ארבע אמות. ולא ילבוש אדם תפלין, עד שיקסה
ערוותו¹¹⁸ וילבוש בגדיו. הנושא משאוי על ראשו,
חולץ תפלינו של ראש, עד שיסיר המשאוי¹¹⁹.
מעליו; ואפלו מטפחת אסור להניח על הראש שיש
בו תפלין; אבל צונוף הוא מצנפתו על תפלינו¹²⁰.

(117) ברכות יח, ע"א. משום "לועג לרש", שהמתים אינם בכלל מוות, וזה הנראה שם בתפיליו כאילו לועג להן, והכתוב אומר: לועג לרש חרף עושהו (משלי יז, ה).
(118) שאסור לעמוד בפני ה' ערום, שנאמר: ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך (דברים כג, טו). והשי"ן של תפילין, קדושת השם עליה. ראה שבת סב. (אדר"ת).
(119) שגנאי הוא לתפילין להיות משא עליהן בשעת הנחתן (ב"מ קה:). (120) שאין זה דרך משא אלא דרך מלבוש ואין כאן בזיון. וכהן-גדול יוכיח, שאמרו בו: "שערו היה נראה בין ציץ למצנפת ששם מניח תפילין" (זבחים יט:). וראה מה שאמרו חז"ל בדוד המלך, שעטרת זהב היתה מונחת על ראשו במקום תפילין בשעת הנחתן (ע"ז מד.).

- כד. בית שיש בו תפלין או ספר-תורה, אסור
לשמש בו מטות, עד שיוציאם¹²¹ או יניחם בכלי,
ויניח הפלי בכלי אחר שאינו כלין¹²²; אבל אם היה
הפלי השני מזמן להם - אפלו עשרה כלים, ככלי
אחד הן חשובין. ואם הניחין פלי בתוך פלי, מתר
להניחן תחת מראשותיו, בין פר לקסת¹²³, שלא
בגדר ראשו, כדי לשמרן¹²⁴, ואפלו אשתו עמו
במטה.

(121) לחדר אחר אם יש לו. (122) ברכות כה, ע"ב. ויש אומרים שאינו מועיל כלי בתוך כלי, לגבי ספר תורה, אלא צריך לעשות לו מחיצה גבוהה עשרה טפחים ('הגהות מיימוניות'). וראה לקמן פ"י, ה"ז. (123) כר - זה המצע ששוכב עליו, כמו מזון וכדומה. כסת - היא הכר הקטן שמשים תחת מראשותיו ('הערן'). ורבינו בפירוש המשנה (שבת פ"ד, מ"ב) אומר: "שניהם מניחים תחת ראשו, אלא שכסת גדולה יותר". (124) מגנבים, או מעכברים (ברכות כד.).

- כה. קדשת תפלין, קדשתן גדולה היא, שפל זמן
שהתפלין בראשו של אדם ועל זרועו, הוא ענו
וירא-שמים, ואינו נמשך בשחוק¹²⁵ ובשיחה
בטלה¹²⁶; ואינו מהרהר מחשבות רעות, אלא מפנה
לבו בדברי האמת והצדק. לפיכך צריך אדם
להשתדל להיותן עליו כל היום¹²⁷, שמצותן כן

שהתפילין בה, שמא יגע בהן ובזיון גדול הוא (שם וברש"י). (99) מן הגוף, בלא ניצוצות. (100) רך ומגובב. (101) ברכות מ, ע"א שאז אין ניצוצות, ואפילו בבית-הכסא עראי מותר להשתין בהן (שו"ע, אור"ח סי' מג). (102) משופע, (ברכות שם).

- יט. היה לבוש בתפלין, והצריך לבית-הכסא לעת-ערב, ולא נשאר מן היום כדי ללבשן אחר שיצא - לא יכנס בהם גלולים בבגדו, ואפלו להשתין מים בבית-הכסא קבוע¹⁰³. אלא כיצד יעשה? חולצן ומניחן בכלין¹⁰⁴, אם היה בו טפח¹⁰⁵, או בכלי שאינו כלין, אף-על-פי שאין בו טפח¹⁰⁶, ואוחז הפלי בידו ונכנס. וכן אם הצריך פלילה¹⁰⁷, מניחן בכלי, ואוחז הפלי בידו ונכנס.

(103) שאין שם חשש ניצוצות, חוששים שמא יפנה בהן. (104) תיק המיוחד להן, הואיל ואין סופו ללבשן שנית. (105) בחללו, שאז חשוב הכלי אהל להפסיק בין התפילין לבית-הכסא. אבל בפחות מטפח, בטל הכלי לגבי התפילין ואינו חוצץ בפניהם (ברכות כג.), וכפירוש רב האי גאון, הובא ברבינו יונה' שם. (106) כי הואיל ואינו מיוחד להן, אינו בטל להן, וחוצץ. (107) וחושש לחלצן ולהניחן בחרץ שלא יגנבו (שם).

- כ. שכח ונכנס לבית-הכסא והוא לבוש תפלין¹⁰⁸, מניח ידו עליהן עד שיגמר עמוד¹⁰⁹ ראשו, ויוצא וחולץ, אחר-כך נכנס ועושה צרכיו; שאם נפסק בעמוד ראשו, בין בגדולים בין בקטנים, יבוא לידי חלאים שיש בהן סכנה גדולה¹¹⁰.

(108) על ראשו, בלתי גלולות בבגדו, וכן בבית-הכסא שבביתו, שאסור בכל ענין להכניסן שם, ושכח ונכנס בהן. (109) קילוח. (110) שם, כה, ע"א: "עמוד החזור מביא את האדם לידי הדרוקן (חולי המצבה את הבטן), סילון (של מי רגלים) החזור - מביא את האדם לידי ירוקן" (עור פניו נהפך ירוק).

- כא. שכח ושמש מטתו בתפלין, הרי זה לא יאחו, לא ברצועה ולא בקציצה¹¹¹, עד שיטל ידיו ויטלם, מפני שהידים עסקניות¹¹².

(111) בתי התפילין. (112) ושמא נגעו במקום הטינופת (סוכה כו: וברש"י).

- כב. הנכנס לבית-המרחץ, מקום שפני-אדם עומדין לבושין¹¹³, מתר להניח תפלין¹¹⁴; ומקום שפני-אדם עומדין שם, מקצתן ערמים ומקצתן לבושין, אינו חולץ¹¹⁵ תפלינו, ואינו מניח שם תפלין לכתחלה; ומקום שפני-אדם עומדים ערמים, חולץ¹¹⁶ תפלינו, ואין צריך לומר שאינו מניח.

(113) שבת י, ע"א: "מרחצאות שלהם שלשה חדרים היו להם, פנימי - להזיע ולהשתטף, אמצעי - יורד לתוכו מן המרחץ ולובש חלוקה, חיצון - יוצא לתוכו וגומר לבישתו

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון כ"ד תמוז - ספר זרעים - הלכות כלאים קעג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

תפלה יותר מן הפל¹²⁹. אמרו חכמים: כל הקורא
קריאת שמע בלא תפלין, פאלו מעיד עדות שקר
בעצמו¹³⁰. וכל שאינו מניח¹³¹ תפלין, עובר בשמונה
עשה; שהרי בארבע פרשיות צוה על תפלין של
ראש ועל תפלין של יד. וכל הרגיל בתפלין, מאריך
ימים¹³², שנאמר: "ה' עליהם יחיו"¹³³.

(129) ברכות טו, ע"א: "הרוצה שיקבל עליו עול מלכות
שמים שלימה, יפנה ויטול ידי ויניח תפלין ויקרא קריאת-
שמע ויתפלל". (130) שם. מכיון שהוא קורא: וקשרתם
לאות על ירך וגו' ואינו קושר, נמצא שמה שאומר בפיו אינו
אמת (רבינו יונה). (131) ניקדנו בכל הפרקים האלה
"מניח" שהוראתו "שים", בניגוד ל"מניח" שפירושו - תת
מנוחה, אולם בנוסח הברכה (לעיל הלכה ד) ניקדנו
ל"הניח" כהכרעת השולחן ערוך וכמבואר לעיל.
(132) מנחות מד, ע"א. (133) שם. "אותם שנושאים עליהם
שם ה' בתפלין - יחיו" (רש"י).

1 היא. אמרו עליו על רב, תלמידו של רבנו הקדוש,
2 שקל ימיו לא ראוהו שהלך ארבע אמות בלא תורה
3 או בלא ציצית או בלא תפלין¹²⁸.

(125) ליצנות. (126) ברכות ל, ע"ב: "אביי ישב לפני רבה,
ראהו מתבדח יותר מדאי (ונראה כפורק עול). אמר: "וגילו
ברעדה" כתוב! אמר לו: תפלין אני מניח" (והן עדות
שממשלת קוני עלי, רש"י שם), הרי שמסגולת התפלין לא
להמשך בקלות ראש (אדר"ת). (127) וכן כתוב ב'ספר
העיסור' בשם רב עמרם גאון: ושאלתם ממנהג רבנן: כך
ראינו גאונים ואבות בית-דין ואלופים הראשונים וכל חכמי
הישיבה שאין חולצין התפלין עד "כימי השמים על הארץ"
של קריאת-שמע של ערבית (הגהות מיימוניות). ומפני
שצריכים גוף נקי, ושלא יסיח דעתו מהן בעודן עליו, ואין
כל אדם יכול להזהר בזה, על כן נהגו שלא להניחן אלא
בשעת תפילה בלבד ('טור' או"ח, סי' לו). (128) מגילה
כח, ע"א. אלא ששם אמרו זה על רבי זירא (כסף-משנה).
ובתשובות הגאונים שבסוף ספר "נהרות דמשק" פי' קע"ח
מביא ברייתא המונה עשרה דברי חסידות שרב נהג בהם,
וזה אחת מהם.

4 כו. אף-על-פי שמצותן ללבושן כל היום - בשעת

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - כ"ד תמוז"א' מנחם-אב ה'תשפ"א

17 אם חפה אותם בעפר - לוקה⁹. וכן אם זרע שני
18 מיני ירק¹⁰ וחרצן או זרע אחד ירק וזרע אחד מין
19 תבואה וחרצן במפלת יד - הרי זה לוקה.

(6) משמע שרק מלקות אין בזה, אבל איסור יש אפילו לזרוע
מין אחד בצד הגפן, ראה להלן הלכה ז. (7) אבל בחוץ
לארץ אינו אסור אלא מדרבנן, להלן בהלכה הסמוכה.
(8) כרבי יאשיה, שפסקו כמותו (ברכות כב.). ולמד מפולת
יד ממה שנאמר "לא תזרע" (= "לא תזרע כרמך כלאים")
הרי שזריעת הכרם עצמה תהיה בכלאים (רש"י קידושין
לט.), וממה שנאמר "כרמך כלאים" (= "לא תזרע כרמך
כלאים") למד שיהיו כלאים (= שני מינים) קודם שיבואו
בכרם, היינו שחוץ מהכרם (= החרצן) יהיו כלאים משני
מיני זרעים (= חטיטה ושעורה). אבל מ"שדך לא תזרע
כלאים" אין ללמוד כן, כי שדה בלי תבואה היא שדה, אבל
כרם בלי גפנים אינו כרם ('תוספות' שם ד"ה לא). [ועי'
בבא-בבא ז, א.]. (9) ראה למעלה פ"א ה"ב, שמחפה
הוא כזורע. (10) שתבואה וירק דין אחד להם בכלאי
הכרם, ראה למעלה ה"א, ולהלן ה"ג.

20 ג. ואינו חיב¹¹ מן התורה¹² אלא על קנפוס¹³ ולוף¹⁴
21 וכיוצא בהן מזרעים שנגמרים עם תבואת הפנים¹⁵,
22 אבל שאר הזרעים אסורים מדבריהם¹⁶. וכן אסור
23 מדבריהם¹⁷ לזרע כלאי הפנים¹⁸ בחוצה לארץ.

(11) מנחות טו, ב. (12) על זרעים, חוץ מתבואה (= חמשת
מיני דגן) וקטניות (וראה להלן הלכה יט) וירקות, שהם מן
התורה (כסף-משנה). (13) י"ש אומרים שהוא הנקרא

יום ראשון כ"ד תמוז ה'תשפ"א

הלכות כלאים

פרק חמישי

(1) יבאר הזורע ב' מיני תבואה או ירקות עם זרע הכרם.
בכמה מינים חייב מן התורה בכלאי הכרם. ואם נוהג בחוצה
לארץ. המסכך גפנו על גבי תבואתו של חבירו והורואה
כלאים בכרם חבירו. הרוח שעקרה פאת הגפן ושלחה
אותה על התבואה. מאימתי תבואה או ירק מתקדשין.
והמקיים דבר שכמוה מקיימין העם באותו מקום. איזהו
נקרא ירק. והורואה ירק בכרם ואמר: כשאגיע אליו אלקטנו.
ואם אסור להעביר עציץ נקוב בתוך הכרם.

11 א. הזורע שני מיני תבואה² או שני מיני ירקות³ עם
12 זרע הפנים - הרי זה לוקה שתיים⁴: אחת משום שדך
13 לא תזרע פלאים⁵, ואחת משום לא תזרע פרמך⁶
14 פלאים.

(2) כגון חטיטה ושעורה (להלן בהלכה הסמוכה). (3) כן
מפורש בכלאים פ"ה מ"ה: "הנוטע ירק בכרם כו' הרי זה
מקדש" וראה למעלה פ"א ה"ח, שגם זרעוני גינה כל זמן
שלא ניכר הזרע - נקראים "ירק". (4) אם התרו בו משום
כלאי זרעים ומשום כלאי הכרם ("ירושלמי" שם פ"ח ה"א).
(5) ראה למעלה פ"א ה"א.

15 ב. ואינו לוקה⁶ משום זורע פלאי הפנים עד שזרע
16 בארץ ישראל⁷ חטה ושעורה וחרצן במפלת יד⁸. וכן

בלשון ערב: כריא" (פירוש המשנה' כלאים פ"ב מ"ה). (14) מין ממיני בצלים (שם). (15) במנחות שם, אמרו: "קנבוס ולוף אסרה תורה, דתנן היתה שדהו זרועה קנבוס ולוף, לא יהא זורע על גביהם, שהן עושות לשלוש שנים". כלומר, כיון שנאמר "לא תזרע כרמך כלאים", הוקשו זרעים לכרם (עי' רש"י שם), ולא אסרה תורה אלא קנבוס ולוף שהם דומים לכרם, שכשם שכרם אינו נגמר אלא לשלש שנים, שהרי לפני כן הוא ערלה, כמו כן קנבוס ולוף אינם נגמרים אלא לשלוש שנים (וראה ב'בתי כלאים' להרב 'תפארת ישראל' אות לז), וזהו מה שכתב רבינו "שנגמרים עם תבואת הכרם" (כסף-משנה). (16) כן הוא במנחות שם: "שאר זרעים מדרבנן הוא דאסירי" והיינו זרעים הנאכלים, כלומר הגרעינים הנזרעים - נאכלים, אבל זרעים שאינם נאכלים, אינם אסורים אפילו מדרבנן, כדלהלן ה"ו (כסף-משנה). [וראה להלן הלכה יט בדין פול המצרי]. (17) קידושין לט, א. (18) חיטה ושעורה וחרצן במפולת יד, אבל לסמוך תבואה לכרם - מותר, ראה להלן פ"ח ה"ד.

ז. אסור לזרע ירקות או תבואה בצד הגפנים או לשע גפן בצד הירק או תבואה²⁹. ואם עשה פן, אף על פי שאינו לוקה³⁰ - הרי זה קדש³¹, ונאסרו שניהם בהנאה³², הירק או התבואה או הגפנים³³, ושוורפין את שניהם³⁴; שנאמר: פן תקדש³⁵ המלאה הזרע. ואפילו הקש של תבואה³⁶ והעצים של גפנים³⁷ האלו - אסורין בהנאה ושוורפין אותם. ולא ישיק בהן תנור³⁸ וכירים ולא יבשל בהם בעת שורפתן.

(29) וצריך להרחיק כשיעור המבואר להלן פ"ז ה"א. (30) שאינו לוקה משום כלאי הכרם עד שיזרע חיטה ושעורה וחרצן במפולת יד, כדעת רבי יאשיה (למעלה ה"ב), ובכל זאת אסור יש. ויש אומרים שהוא מן התורה (כסף-משנה להלן סוף פ"ח. ועי' לחם-משנה פ"י מהל' מאכלות אסורות ה"ו). (31) כן הוא בכמה משניות במסכת כלאים, ובבבלי אין רבי יאשיה חולק על משניות אלו (כסף-משנה). ונראה מדברי רבינו, שגם במין אחד של תבואה או ירק בצד הגפנים נאסר בהנאה, ואין כן דעת הר"ן בחולין פרק ראשית הגז. (32) "שנאמר פן תקדש המלאה הזרע אשר תזרע ותבואת הכרם. כלומר פן תתרחק ותאסור שניהם" (הל' מאכלות אסורות שם). (33) צריך להיות "והגפנים". וכן הוא בשו"ע יו"ד סי' רצו ס"ג. (34) משנה, תמורה לג, א. (35) ודרשו (קידושין נו: "פן תוקד אש". (36) פסחים כו, ב: "תנור שהסיקו בו בקשין של כלאי הכרם, חדש - יותץ". (37) תוספתא כלאים פ"ד: "זמורה של גפן שהיתה מודלה על גבי תבואה, אפילו היא מאה אמה - כל הגפן כולה אסורה היא ופירותיה". ועיין ר"ש (כלאים פ"ז מ"ז), ו'תוספות' פסחים (כה. ד"ה עיקרן) שלא נאסרו אלא אותם עצים שגדלו אחר זריעת הכלאים. (38) שם.

ח. אחד הנוטע ואחד המקיים³⁹, פיון שראה כלאים⁴⁰ צמחו בכרמו והניחם הרי זה קדש. ואין אדם מקדש דבר שאינו שלו⁴¹. לפיכך, המספך גפנו על גבי תבואתו של חברו - קדש גפנו⁴² ולא נתקדשה התבואה. ספך גפן חברו על תבואתו⁴³ - קדש תבואה ולא קדש גפן חברו. ספך גפן חברו על תבואת חברו - לא קדש אחד מהן. ומפני זה, הזורע פרמו⁴⁴ בשביעית - לא קדש⁴⁵.

(39) כלאים פ"ה מ"ה: "הנוטע ירק בכרם או מקיים, הרי זה מקדש. (40) שם מ"ז: "הרואה ירק בכרם ואמר וכו' כשאחזור אלקטנו, אם הוסיף מאתים - אסור". (41) כרבי יוסי ורבי שמעון במס' כלאים פ"ז מ"ד, ששמואל פסק הלכה כמותם ביבמות פג, א. (כסף-משנה). וחזר בו רבינו

ד. ולמה אסרו¹⁹ כלאי הפרם [בחוצה לארץ ולא אסרו כלאי זרעים]²⁰ מפני שכלאי הפרם חמורין הם, שאם נזרעו בארץ ישראל - הרי הן אסורין בהנאה, וכיון שהן אסורין בהנאה²¹ בארץ אסרו לזרען בחוצה לארץ.

(19) קידושין, שם. (20) ראה למעלה פ"א ה"ג. (21) שנאמר (דברים כב, ט) "לא תזרע כרמך כלאים, פן תקדש המלאה הזרע וכו' ותבואת הכרם". ודרשו (קידושין נו: "פן תקדש" - "פן תוקד אש", או "פן יהיה קדש" (וראה בפ"י מהל' מאכלות אסורות ה"ו), אבל בכלאי זרעים לא נאמר כן. ועוד למדו (חולין קטו). ממה שהוקשו כלאי זרעים לכלאי בהמה: "בהמתך לא תרביע כלאים, שדך לא תזרע כלאים (ויקרא יט, יט) - מה בהמתך היוצא ממנה (= הולד הנולד מהרבעת כלאים) - מותרת (= שלא נאסרה אלא לקרבן), אף שדך היוצא ממנה מותר".

ה. ואין עודרין²² עם הנכרי בכלאים, אבל עוקרין עמו²³, כדי למעט התפלה²⁴.

(22) אין חופרין, עבודה זרה סג, ב. ותוספתא כלאים פ"ב. ונראה מדברי רבינו שמפרש אותה בכלאי הכרם, ולענין כלאי זרעים ראה למעלה פ"א ה"ג. וב'ירושלמי' סוף מסכת ערלה (הובא למעלה שם) אמרו: "אין עושין עם הגוי בכלאים בארץ, בין בכלאי הכרם בין בכלאי זרעים, אבל עיירות המובלות בארץ ישראל וכו' עושין עמהן בכלאים", הרי שלא אסרו אלא בארץ ולא בחוצה לארץ, ועי' רב"ז. (23) את הכלאים להשליכם לאיבוד. ואף-על-פי שהוא רוצה בקיומו, שלא יעקרו מאליהם עד שיעקרום הוא ויקבל שכו - לא החמירו חכמים (עבודה זרה סד. ורש"י שם). (24) הדבר המגונה למראית עין.

ו. אין אסור משום כלאי הפרם אלא מיני תבואה ומיני ירקות²⁵ בלבד; אבל שאר מיני זרעים²⁶ - מותר לזרעם²⁷ בכרם, ואין צריך לומר שאר אילנות²⁸.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון כ"ד תמוז - ספר זרעים - הלכות כלאים קעה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מִידֵּי, וְאַפְּלוּ בַּחֲלוֹ שֶׁל מוֹעֵד⁶¹. וְאִם לֹא מָצָא¹³
פּוֹעֲלִים - יוֹסִיף לָהֶן עַד שְׁלִישׁ בִּשְׁכָּרָן⁶². בִּקְשׁוּ¹⁴
מִמֶּנּוּ יוֹתֵר מִכֵּן אוֹ שְׁלֹא מָצָא פּוֹעֲלִים - הָרִי זֶה¹⁵
מִבִּקְשׁ בְּנִחַת וְקוֹצֵר⁶³. וְאִם נִשְׁתַּחֲה הַזֶּרַע⁶⁴ עַד¹⁶
שֶׁהִגִּיעַ לְעוֹנַת שְׂיֻקְדָּשׁ⁶⁵ - הָרִי זֶה יִקְדָּשׁ וְיִאָּסֵרוּ¹⁷
שְׁנֵיהֶם.¹⁸

(58) שם מ"ו. ומדובר בשלא נשתקעו הבעלים, ולא נאסר על ידי האנס. (59) והניח הכרם לבעלים. (60) שלא יהא מקיים כלאים (רא"ש). (61) "שהקצירה בחולו של מועד אסורה, אלא לצורך מכריח" (פירוש המשנה). וזהו צורך מכריח שלא יהא נראה כמקיים כלאים (מקיים ממש אינו, כיון שמניעתו אינה אלא מחמת איסור מלאכה בחול המועד - 'משנה ראשונה' ר'תפארת ישראל'). (62) במשנה: עד שליש, וב'ירושלמי' נחלקו רב הונא ורב ששת, אם זהו שליש בשכר הפועלים או שליש שוויים של הפירות, ופסק רבינו לקולא (כסף-משנה). וכתב רבינו בפירושו שם, שהוא שליש מלגיו, שאם שכרם שלשה פשיטים, יתן להם ארבעה. וראה בבבא-קמא ט, ב - בענין הידור מצוה עד שליש, שהסתפקו בזה אם שליש מלגיו או מלכר. (63) כן הוא במשנה שם: "קוצר כדרכו והולך אפילו לאחר המועד". (64) שלא באונס (הגר"א בביאורו ליד"ד סי' רצו ס"ק יט). (65) שהוסיף מאתים לאחר שיצא האנס.

יג. מֵאִמְתִּי תְּבוּאָה⁶⁶ או יִרְק⁶⁷ מִתְּקַדָּשִׁין? ¹⁹
מִשְׁשִׁירֵשׁוֹ⁶⁸. עֲנִיבִים - מִשְׁשִׁיעֵשׁוֹ כְּפֹל הַלֶּבֶן⁶⁹. ²⁰
שְׁנֵאמַר: הַמְּלָאָה הַזֶּרַע אֲשֶׁר תִּזְרַע וּתְבוּאָת הַכֶּרֶם - ²¹
עַד שְׂיֻזְרַע זֶה⁷⁰ וְיִהְיֶה זֶה⁷¹ תְּבוּאָה⁷². אָבָל תְּבוּאָה ²²
שְׂיִבְשָׁה כֹּל צֶרֶפָה וְעֲנִיבִים שֶׁשָּׂשְׁלוּ כֹּל צֶרֶפֶן - אֵינָן ²³
מִתְּקַדָּשׁוֹת⁷³. [כִּיצַד? תְּבוּאָה שְׂיִבְשָׁה כֹּל צֶרֶפָה וּבָא ²⁴
וְנָטַע גֶּפֶן בְּתוֹכָהּ, וְכֵן עֲנִיבִים שֶׁשָּׂשְׁלוּ כֹּל צֶרֶפֶן וְזָרַע ²⁵
תְּבוּאָה או יִרְק בְּצֶדֶן, אֵף עַל פִּי שְׂזֵה אֲסוּר⁷⁴ - אֵינָן ²⁶
מִתְּקַדָּשׁוֹת].²⁷

(66) שם מ"ז. (67) שם נאמר רק "תבואה", ולמד רבינו מתבואה לירק. (68) כן הוא שם לפי הנוסח שלפנינו, וכן הוא בפסחים כה, א: "כתיב הזרע (=משמע משעת השרשה), וכתיב המלאה (=משמע שנוספו גידולין), הא כיצד? זרוע מעיקרו בהשרשה זרוע ובה הוסיף [מאתים] - אין, לא הוסיף [מאתים] - לא". (69) כלאים, שם. (70) התבואה או הירק. (71) הענבים. (72) היינו שתצמיח, ראה להלן פ"ב מהל' מעשר הלכות ג"ה. (73) במשנה, שם. וכתב רבינו בפירושו: "והטעם בכל זה הוא מה שאמר הכתוב פן תקדש המלאה הזרע, וצריך שיהיה שם תבואת כרם ומלאת זרע, ושתהיה כמו כן בענין גידול ותוספת. ואם הגיעה לתכלית שלימותה, לא יקראו אז תבואת כרם ומלאת זרע, אלא ענבים וחיתים". (74) כן הוא ב'ירושלמי' שם סוף ה"ה, לפי פירוש היפני משה'.

יד. כֶּרֶם⁷⁵ שְׁלֹא הִגִּיעוּ עֲנִיבָיו לְהִיּוֹת כְּפֹל הַלֶּבֶן אֶלָּא ²⁸
עֲדִין הֵן בִּסְרָה⁷⁶, וְזָרַע בְּתוֹכוֹ יִרְק או תְּבוּאָה ²⁹
וְהַשְּׂרִישׁוֹ⁷⁷ - הָרִי זֶה לֹא קֹדֶשׁ⁷⁸. וְאֵף עַל פִּי כֵן, ³⁰

ממה שכתב ב'פירוש המשנה' שם שאין הלכה כר"י ולא כר"ש. ועי' בפ"ב מהל' שחיטה הכ"א, וצריך עיון. (42) אף-על-פי שבכלאי זרעים מותר לזרוע חיטים בשדה שלו בצד שדה שעורים של חבירו, שנאמר "שדך לא תזרע כלאים", שדך ולא שדה של אחר (למעלה פ"ג ה"טז) - בכלאי הכרם נתרבה גם כרם חבירו, שנאמר ותבואת הכרם ('ירושלמי' שם). ולפי זה, דברי ה'ירושלמי' כאן הם גם אליבא דרבי יוסי ורבי שמעון, ולפיכך גם לדבריהם נאסר גפנו. ומה שלא נאסרה תבואת חבירו, הוא מן הסברא, שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו. והרע"ב שם לא כתב כן. (43) 'ירושלמי' שם פ"ז ה"ג. (44) משנה, שם - דברי רבי עקיבא. וחזר בו רבינו ממה שכתב ב'פירוש המשנה' שם שאין הלכה כרבי עקיבא. (45) שהכל הפקר. ודוקא הפירות, אבל העצים אינם הפקר, ונאסרו (ר"ש ורדב"ז).

ט. הָרוּאָה כְּלֵאִים⁴⁶ בְּכֶרֶם חֲבֵירוֹ וְקִימָן - הָרִי זֶה ¹
הָרוּאָה אֲסוּר בְּהִנְיָתָן⁴⁷, וְכָל אָדָם מְתָרִין בָּהֶן. וְאֵלּוֹ ²
קִימָן בְּעַל הַכֶּרֶם - הִיָּה מְקַדֵּשׁ אוֹתָן לְכָל אָדָם, כְּמוֹ ³
שְׂבֻאֲרָנוּ. ⁴

(46) כן הוא בתוספתא פ"ג: "בעל הבית שקיים ירקות שדה בכרם, אסור לו ואסור לכל אדם, אחר מכל מקום (כלומר: אחר שאינו בעל השדה) שקיים ירקות שדה בכרם, אסור לו ומותר לכל אדם" (רדב"ז, ועי' ראב"ד). (47) ששוויה אנפשיה חתיכא דאיסורא (רדב"ז).

י. הָאֲנָס⁴⁸ שְׂזָרַע⁴⁹ כְּלֵאִים בְּכֶרֶם חֲבֵירוֹ: אִם נִשְׁתַּקְּעוּ ⁵
הַבְּעִלִּים⁵⁰, אֵף עַל פִּי שְׁלֹא נִתְיַאֲשׁוּ - הָרִי זֶה קֹדֶשׁ ⁶
מִן הַתּוֹרָה⁵¹; וְאִם לֹא נִשְׁתַּקְּעוּ הַבְּעִלִּים, אֵף עַל פִּי ⁷
שְׁנִיתְיַאֲשׁוּ - אֵינוֹ מְקַדֵּשׁ אֶלָּא מִדְּבָרֵי סוּפְרִים⁵². ⁸

(48) הגזלן. (49) כלאים פ"ז מ"ו. (50) רוצה לומר, משיתחבא בעל הכרם מפחד האנס הרוצה לאנוס אותו ('פירוש המשנה' שם). (51) הואיל ונשתקע שם בעליה הראשונה ממנה, הרי היא של האנס, שוודאי נתייאשו הבעלים ממנה, ויאוש זה מועיל מן התורה מאחר שנשתקעו הבעלים. (52) כן הוא ב'ירושלמי' שם ה"ד: "אמר רבי אחא, נשתקעו הבעלים איסורו מדבריהם. ויש קרקע נגזל? אמר רבי לא: אף-על-פי שאין קרקע נגזל, יש יאוש לקרקע". ואם לא נשתקעו הבעלים ולא נתייאשו - אינו אסור כלל (כסף-משנה).

יא. הָרוּחַ שֶׁעָקְרָהּ⁵³ פְּאוֹרוֹת⁵⁴ הַגֶּפֶן וְשִׁלְחָה אוֹתָן עַל ⁹
הַתְּבוּאָה - יִגְדֵּל⁵⁵ אוֹתָן מִידֵּי⁵⁶. וְאִם אֲרַעוּ אֲנָס וְלֹא ¹⁰
סִלְקָן - הָרִי אֵלּוֹ מְתָרִין⁵⁷ וְלֹא נִתְקַדָּשׁוּ. ¹¹

(53) שם מ"ז. (54) ענפים. (55) יעשה גדר בין תבואה לגפנים. ונוסח אחר: "יגדור", כלומר יחתוך את הענפים (כסף-משנה). ועוד נוסח: "יגרוור", כלומר, יסירם מיד, וכן כתב רבינו ב'פירוש המשנה'. (56) עד שלא יוסיפו מאתים ויתקדשו. (57) שלא נאסר אלא אם נעשה ברצון, ראה להלן הכ"א.

יב. אֲנָס שְׂזָרַע⁵⁸ הַכֶּרֶם - כְּשִׂיצָא הָאֲנָס⁵⁹ יִקְצֹר הַזֶּרַע ¹²

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שהרי בעציץ נקוב באופן זה, אין איסור מדאורייתא, ראה להלן הלכה כג]. (91) אבל אסור לזרוע מדרבנן, וכן משמע מלשון המשנה שלא אמרו אלא "ואינו מקדש" ולא שמותר לזרוע (כסף-משנה). ומכיון שלא כתב שאסורו חכמים באכילה, נראה שמותר בדיעבד באכילה, וראה להלן שם. (92) ככל העובר על דברי חכמים. וכן כתב רבינו לענין כלאי זרעים (למעלה פ"א ה"ב). (93) כדי שיצא בו שורש קטן. ראה למעלה שם. (94) אם הוא מונח בכרם. ראה למעלה שם.

יז. הִיָּה עֹבֵר בְּכֶרֶם⁹⁵ וְנִפְּלוּ מִמֶּנּוּ זֵרְעִים, או שִׁיִּצְאוּ¹⁴ עִם הַזֵּבֵלִים⁹⁶ או עִם הַמַּיִם⁹⁷, או שֶׁהָיָה זֹרֵעַ או זֹרֶה⁹⁸ בְּשָׂדֶה לְבָן⁹⁹ וְסִעְרָתוֹ הָרוּחַ לְאַחֲרָיו וְנִפְּלוּ הַזֵּרְעִים בְּכֶרֶם, וְצִמְחוּ - הָרִי זֶה לֹא נִתְקַדֵּשׁ; שְׁנֹאמֵר: אֲשֶׁר תִּזְרַע - וְזֶה לֹא זֵרֶע¹⁰⁰. וְחֵיב לְעַקֵּר¹⁰¹ בְּשִׁירָאָה; וְאִם קִיָּמָן - הָרִי זֶה קֹדֶשׁ¹⁰². סִעְרָתוֹ הָרוּחַ לִפְנֵי וְרוּאָה הַזֵּרְעִים¹⁰³ שֶׁנִּפְּלוּ לְכֶרֶם - הָרִי זֶה פֹּזוּרֵעַ. וְכִיצַד יַעֲשֶׂה? אִם צִמְחוּ הַעֲשָׂבִים - יִהְיֶה כֶּסֶם בְּמַחְרָשָׁה וְדִיּוֹ. וְאִם מִצָּאָן¹⁰⁴ שֶׁנֶּעֱשׂוּ אֲבִיב¹⁰⁵ - יִנְפֹץ אוֹתוֹ אֲבִיב כְּדִי לְהַשְׁחִיתוֹ, שֶׁהַכֹּל אֲסוּר בְּהִנָּאָה¹⁰⁶. וְאִם מִצָּאָה שֶׁנֶּעֱשִׂית דָּגָן - הָרִי זֶה תִּשְׂרֹף¹⁰⁷. וְאִם רָאָה אוֹתָן וְקִיָּמָן - הָרִי אֵלּוּ יִשְׂרָפוּ עִם הַגִּפְנִים¹⁰⁸ הַסְּמוּכוֹת לָהֶן.

(95) שם פ"ה מ"ז. (96) כשמזבל כרמו. (97) כשפוחת אמת המים להשקות הכרם. (98) שם לא נזכר אלא "זורה", אבל ב'ספרי' פ' כ"תצא (דברים כב, ט) נזכר "הזורע". (99) תבואה או זרע. (100) 'ספרי' שם. (101) שלא יהיה מקיים כלאים בכרם. (102) שאף המקיים כלאים בכרם, אוסרם (למעלה ה"ח). (103) משנה, שם. (104) ומקודם לא ראה. (105) שכבר בא הזרע אלא שלא הביא שליש (ר"ש שם). (106) גם התבן. וכדעת רבי יוחנן ב'ירושלמי' שם ה"ו (וחזר בו כאן ממה שכתב בפירושו, שהתבן מותר כדעת ריש לקיש). ומה שאמרו "ינפץ" ולא אמרו "תשרף", כדלהלן, אמרו ב'ירושלמי' על-פי המשנה (תמורה לג): "את שדרכו לשרוף, ישרוף" וכל זמן שהתבואה לחה - אינה ראויה לשריפה. (107) כדין כלאי הכרם, שהם בשריפה (למעלה ה"ז). [והיא נאסרת מיד כשתשריש (למעלה ה"ג) כמו שאמרו בפסחים כה, א: "זרוע מעיקרו - בהשרשה". אבל הגפנים שנזרעו מקודם - אינם אסורים אלא אם הוסיפו מאתיים, כמבואר בפסחים שם, וראה להלן הלכה כג]. (108) [אם הוסיפו הגפנים מאתיים, כנ"ל].

יח. הָרוּאָה בְּכֶרֶם¹⁰⁹ עֹשֶׂב שֶׁאֵין דָּרָךְ בְּנֵי אָדָם לְזַרְעוֹ, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא רוּצָה בְּקִיּוּמוֹ לְבִהְמָה או לְרִפְּוָאָה - הָרִי זֶה לֹא קֹדֶשׁ, עַד שֶׁיִּקְנִים דָּבָר שֶׁפְּמוּהוּ מִקִּיָּמָן רַב הָעֵם בְּאוֹתוֹ מְקוֹם. פִּיצֵד? הַמְקַיֵּם קוֹצִים בְּכֶרֶם בְּעֶרְבֵי¹¹⁰, שְׂרוּצִים בְּקוֹצִים לְגַמְלֵיהֶם - הָרִי זֶה קֹדֶשׁ¹¹¹.

(109) שם מ"ח, כחכמים ולא כרבי אליעזר. (110) "שכן

1 קוֹנְסִין אוֹתוֹ וְאוֹסְרִין הַזֵּרֶע⁷⁹; אֲבָל הַבֶּסֶר - מִתְּרִין⁸⁰.
2 וְאִם עָקַר הַזֵּרֶע⁸¹ קֹדֶם שֶׁיַּעֲשׂוּ הָעֲנָבִים פְּפוֹל הַלָּבָן -
3 הָרִי זֶה מִתְּרִין בְּהִנָּאָה⁸². מִקְצָתָן נֶעֱשׂוּ פְּפוֹל הַלָּבָן⁸³
4 וּמִקְצָתָן לֹא נֶעֱשׂוּ: אֵת שֶׁנֶּעֱשׂוּ - נִתְקַדְּשׁוּ, וְאֵת שֶׁלֹּא
5 נֶעֱשׂוּ - מִתְּרִין.

(75) תוספתא סוף פ"ד, ומנחות טו, ב. (76) [ואף-על-פי שאמרו (ברכות לו:): "הוא בוסר הוא גרוע הוא פול הלבן" - נקרא בוסר גם קודם לכן, כמו שאמרו בשביעית פ"ד מ"ח: "הבוסר משהביא מים - אוכל בו פתו בשדה, הבאיש - כונס לתוך ביתו. וכן כיוצא בו בשאר שני שבוע, חייבין במעשרות", והבאיש - היינו "משיראה החרצן שלהם בחוץ" (הל' מעשר שם ה"ה), והיינו "עד שיגרעו", הרי שגם לפני שיגרעו נקראים בוסר. ומה שאמרו (ברכות שם): "הוא בוסר הוא גרוע", הכוונה למשנה שביעית שם: "הבוסר . . . הבאיש וכו'". שאז הוא גרוע הוא פול הלבן. ועי' ביאור הגר"א שם ס"ק כא]. (77) כלומר, אף-על-פי שהשרישו. (78) כלומר, לא נאסר בהנאה מן התורה לא התבואה ולא הגפנים. (79) גם בהנאה, ראה להלן. (80) אף בהנאה (ראב"ד, וראה להלן), וכן הוא בתוספתא שם: "גפנים שהשרישו הרי אלו אסורין ומקדשין (כלומר, אסורין הן עצמם באכילה, ומקדשין התבואה בהנאה מדרבנן), אבל אין מתקדשין (= ליאסר בהנאה הן עצמן) עד שיעשו כפול הלבן". וראה ברדב"ז וב'שנות אליהו' שם ובביאור הגר"א ליו"ד שם, שמקור דברי רבינו ממנחות טו, ב. (81) זהו פירוש דבריו הקודמים שאמר "והבוסר מותר", שאם עקר הזרע קודם שיעשו הענבים כפול הלבן, מותרים הגפנים בהנאה (וראה כסף-משנה וביאור הגר"א שם). (82) כלומר הגפנים, כנ"ל. (83) תוספתא, שם.

6 טו. עֲנָבִים שֶׁנֶּעֱשׂוּ פְּפוֹל הַלָּבָן וְזֵרֶע בְּצִדָּן תְּבוּאָה
7 או מִיָּיִן יִרְקוֹת, וְלִקֵּט הַזֵּרֶע קֹדֶם שֶׁיִּשְׂרִישׁ - הָרִי זֶה
8 מִתְּרִין⁸⁴ בְּהִנָּאָה⁸⁵. וְאִם הַשְּׂרִישׁ - אֲסוּר.

(84) כלאים פ"ז מ"ז: "מאימתי תבואה מתקדשת - משתשריש" (הובאה למעלה ה"ג). (85) נראה שבאכילה נאסר מיד (והראב"ד חולק ומתיר גם באכילה, ועי' כסף-משנה). [ומקור דברי רבינו, מלשון המשנה שם "מאימתי תבואה מתקדשת (משמע איסור הנראה, שהרי לא נאמר "ונאסרת") - משתשריש". נראה, שלענין איסור אכילה אין צורך בהשרשה, ועי' רדב"ז].

9 טז. גִּפְּן שֶׁיִּכְשֹׁף⁸⁶ הַעֲלִין שָׁלָה וְנִפְּלוּ, כְּדָרָךְ שֶׁתִּכְשֹׁף
10 הַגִּפְּן בְּיָמֵי הַקָּרֶם⁸⁷ - אֲסוּר לְזַרְע בְּצִדָּה יִרְק אוֹ תְּבוּאָה;
11 וְאִם זֵרֶע - לֹא קֹדֶשׁ⁸⁸. וְכֵן הַזֵּרֶע בְּעִצֵּין שֶׁאֵינוֹ
12 נְקִיבוֹת⁸⁹ הַמִּנְחָה בְּכֶרֶם⁹⁰ - לֹא קֹדֶשׁ⁹¹, וּמִכֵּין אוֹתוֹ מִפֶּת
13 מִרְדּוֹת⁹². אֲבָל עֲצִין נְקִיבוֹת⁹³ - הָרִי הוּא פְּאָרְץ⁹⁴.

(86) שם מ"ב. ופירש רבינו שם: שנפלו העלים שלה בתחילת החורף כאשר יקרה לגפנים. (87) כן כתב שם. ואם יבשה לגמרי - מותר לזרוע בצדה (כסף-משנה). (88) שם. (89) שם מ"ח, כרבנן ולא כרבי שמעון. (90) [כנראה שאם היה רק באויר אין מכין אותו מכת מרדות,

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון כ"ד תמוז - ספר זרעים - הלכות כלאים קעז

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בית הלל (ברכות לו.) וראה להלן פ"א מהל' מעשר שני ה"ז.

12 **כא. הַרְוָאָה יִרְק בְּכֶרֶם¹²⁸ וְאָמַר: כִּשְׁאֲנִיעַ לֹא¹²⁹**
13 **אֶלְקָטָנוּ - מִתֵּר¹³⁰. הִגִּיעַ לוֹ וְעָבַר מֵעֲלֵיו¹³¹ וְאָמַר:**
14 **כִּשְׁאֲחֹזֵר לֹא אֶלְקָטָנוּ, אִם שָׁהָה עַד שֶׁהוֹסִיף אֶחָד**
15 **מִמָּאתִים - הָרִי זֶה קִדָּשׁ.**

(128) כלאים פ"ה מ"ו. (129) ולא נתיימש מללקוט אותו ולעקרו. (130) שנאמר "לא תזרע כרמך כלאים", ולא נאסר אלא כמו זריעה שהיא ברצונו ('תוספות' בבא-בבא ב: ד"ה נתיימש). וראה למעלה הלכה יז. (131) ונתיימש מללקוט בהודמנות הראשונה, הרי הוא מקיים כלאים בכרם.

16 **כב. וְכִיצַד מְשַׁעְרִין¹³² שְׁעוֹר זֶה? רֹאִין, אִם נִחְתַּף**
17 **יִרְק זֶה אוֹ מִן תְּבוּאָה זֶה מִן הָאֶרֶץ, בְּכֶמֶה זָמַן**
18 **יִיבֹשׁ. הִגַּע בְּעֶצְמָהּ שְׁיִיבֹשׁ עַד שֶׁלֹּא תִשָּׂאֵר בּוֹ לֶחֶה**
19 **בְּמֵאָה שָׁעָה, אִם נִשְׁתַּהֲהָ בְּאֶרֶץ מְשֻׁהֲגִיעַ לֹא חֲצִי**
20 **שָׁעָה - הָרִי הוֹסִיף בְּמֵאָתִים לְאָסֹר; וְאִם שָׁהָה פְּחוֹת**
21 **מִחֲצִי שָׁעָה - מִתֵּר.**

(132) לפי ה'ירושלמי' שם ה"ה. וכן כתב בפירוש המשנה.

22 **כג. אֲסוּר לְעָבֹר בְּעֶצֶין נְקוּב¹³³ שְׁזָרַע בּוֹ יִרְק בְּתוֹךְ**
23 **הַכֶּרֶם. וְאִם הִנִּיחוֹ תַּחַת הַגֶּפֶן וְנִשְׁתַּהֲהָ שָׁם בְּאֶרֶץ**
24 **כְּדִי לְהוֹסִיף אֶחָד מִמָּאתִים - הָרִי זֶה קִדָּשׁ.**

(133) כלומר, מחזיקין בידו ועוברו אותו באויר הכרם, תוך עשרה טפחים, ראה 'ירושלמי' כלאים פ"ז ה"ב. והנה במשנה (שם מ"ח): "המעביר עציץ נקוב בכרם, אם הוסיף מאתים אסור, אבל אין מתקדש עד שיניחנו תחת הגפן". ובפירוש המשנה שם, כתב רבינו: "ושאמר אם הוסיף במאתים אסור - על תנאי, וזכרו אותו בגמרא (היינו התוספתא הנ"ל - 'תוספתא כפשוטה') והוא שאמרו ובלבד שיניחנה תחת הגפן". הרי שרבינו מפרש "אסור" שבמשנתנו, כמו "קידש", ומה שאמרו בתוספתא "אבל אין מתקדש", הוא כמו "כמה דברים אמורים", כלומר מה שאמרת "אסור", היינו: "מתקדש", אינו אלא במניחו תחת הגפן, אבל מעביר באויר - אינו נאסר בדיעבד. ומקור אסור זריעה לכתחילה, הוא ממה שאמרו ב'ירושלמי' (שם) שאויר הגפן אסור, כלומר אסור לזרוע, ואינו מקדש, כלומר אינו נאסר, והביאו רבינו להלן פ"ו ה"ה. ואמנם כן היא דעת רבינו גם לענין שבת, שאם מונח באויר הרי הוא תלוש, ראה פ"ח מהל' שבת ה"ד. ולא כדעת רש"י ו'תוספות' בשבת פא, ב - ד"ה והניחו, שמן התורה דינו כמחובר.

25 **כד. בָּצַל שֶׁנִּשְׁטַעוּ בְּכֶרֶם¹³⁴, וְאַחֵר כֶּף נִעְקַר הַכֶּרֶם¹³⁵,**
26 **וְאַחֵר כֶּף צִמְחוּ בְּצִלִּים מִן הָעֵקֶר הַנִּטּוּעַ, אֵף עַל פִּי**
27 **שָׂרְבוּ הַגְּדוּלִּים עַל עֵקֶרוֹ בְּמֵאָתִים¹³⁶ - הָרִי אוֹתוֹ**
28 **הָעֵקֶר בְּאִסּוּרוֹ¹³⁷; וְשֶׁאֵין גְּדוּלֵי הַתֵּר מֵעֲלִין¹³⁸ אֶת**
29 **הָעֵקֶר הָאֲסוּר.**

(134) נדרים נז, ב. (135) שאם לא נעקר, גם הגידולים שצמחו אחר-כך הם גידולי אסור. (136) כלומר,

בערביא מקיימים קוצים בכרם" (שבת קמד:). (111) וצריך לומר שקוצים הם ממין ירק (ראה למעלה ה"א), שאם הוא מזרעוני גינה הרי אינו מקדש, ראה למעלה ה"ג והלכה ו, ולהלן הלכה יט.

1 **יט. הָאָרוֹס¹¹² וְהַקִּיסוֹס¹¹³ וְשׁוֹשַׁנַּת הַמֶּלֶךְ¹¹⁴ וְשֶׁאֵר**
2 **מִיֵּי זֵרַעִים¹¹⁵ - אֵינָן פְּלֵאִים בְּכֶרֶם¹¹⁶. הַקִּנְבוֹס¹¹⁷**
3 **וְהַקִּנְרֵס¹¹⁸ וְעֶמֶר גֶּפֶן¹¹⁹ - הָרִי הֵן כִּשְׁאֵר מִיֵּי יִרְקוֹת**
4 **וּמִקְדָּשִׁים בְּכֶרֶם. וְכֵן כָּל מִיֵּי דְשָׁאִים¹²⁰ שְׁעוֹלִין**
5 **מֵאֲלֵיהֶן בְּשָׂדֶה - הָרִי הֵן מִקְדָּשִׁין בְּכֶרֶם. וּפּוֹל**
6 **הַמְצָרִי¹²¹ - מִן זֵרַעִים הוּא וְאִינוֹ מִקְדָּשׁ¹²².**
7 **הַקִּנְיִם¹²³ וְהַנֶּרֶד¹²⁴ וְהָאֲטָדִין¹²⁵ - מִיֵּי אֵילָן הֵן וְאֵינָן**
8 **פְּלֵאִים בְּכֶרֶם.**

(112) משנה שם, "והוא עשב שקורים בלשון ערב סוסנבר ונענע, רחב העלין, ובלע"ז מינטא" (פירוש המשנה). (113) בערבי ללכב, ובלע"ז קוריולה (שם). (114) נקרא שקיאק אל נעמן, ובלע"ז רושילא (שם). (115) משנה, שם. (116) ראה למעלה ה"ג וה"ו. (117) שם, כחכמים ולא כרבי טרפון. וה'כסף משנה' כתב שבספר מוגה לא גרס "הקנבוס", שהרי עיקר כלאים הוא קנבוס ולוף כמבואר למעלה בה"ג. אבל מדברי רבינו בפירוש המשנה, נראה ששני מיני קנבוס הן, שהרי בפ"ב מ"ה פירש: קנבוס - בלשון ערבי כרויא, ובפ"ה מ"ח כתב: "הקנבוס נקרא קנב, ובלע"ז קנבוש". (118) הוא דרדר האמור בתורה (בראשית ג, יח) "וקץ ודרדר תצמיח לך" (רע"ב). ונאכל על-ידי תיקון (ביצה לד. ורש"י שם). (119) נקרא בלשון ערב קוטון, בכלאים פ"ז מ"ב שנינו: "רבי מאיר אומר, אף צמר גפן אסור ואינו מקדש", אולם ב'ירושלמי' שם משמע שחכמים חולקים עליו, וסוברים שצמר גפן מקדש בכרם, ופסק רבינו כמותם (ראה 'מראה הפנים' שם ה"ב ד"ה אמר). (120) תוספתא פ"ג (וכן צריך להגיה ב'ירושלמי' שם פ"ה ה"ז, ראה ב'פני משה'). (121) בתוספתא שם מפורש להיפך: "ופול המצרי מיני זרעים הרי הן כלאים בכרם" (ע"י רדב"ז). ונראה שלפני רבינו היתה נוסחא אחרת בתוספתא, ראה ב'תוספתא כפשוטה' שם. (122) [מכאן נראה, שמה שכתב למעלה ה"ג שזרעים הנאכלים אסורים מדבריהם (ראה מה שכתבנו שם בשם ה'כסף משנה') - אין זה אלא איסור זריעה, אבל אינו מקדש, שהרי גם פול המצרי הוא מהזרעים הנאכלים]. (123) תוספתא שם, ויש בהם מאכל לבהמה. ואף-על-פי שבעירובין לד, ב - אמרו שקנים רכים דינם כירק - סמך רבינו על התוספתא, שכל שאינו מוציא עלים מעיקרו, הרי זה אילן לגבי כלאים, ראה להלן בהלכה הסמוכה (רדב"ז). (124) אין זה שושנת המלך (לעיל), שהיא ממין זרעים (רדב"ז). וראה ב'תוספתא כפשוטה' (125) עץ האטר. ולענין ברכה על פירותיו - ראה בשו"ע או"ח סי' רג ס"ב.

9 **כ. זֶה הַקֶּלֶל: כָּל הַמוֹצִיא עֲלִין מֵעֵקֶרוֹ¹²⁶ - הָרִי זֶה**
10 **יִרְק, וְכָל שֶׁאֵינוֹ מוֹצִיא עֲלִין - הָרִי זֶה אֵילָן. וְהַצֵּלָף**
11 **- אֵילָן לְכָל דְּבָר¹²⁷.**

(126) מן שרשיו. תוספתא ו'ירושלמי' שם. (127) כדעת

הפָּרֶם; אֲכָל הַזֶּרַע חוּץ לְפָרֶם וְסֻמוֹף לוֹ - הָרִי זֶה
מִקְדָּשׁ שְׁתֵּי שְׁוֹרוֹת⁸ שֶׁל גִּפְנִים הַסְּמוּכוֹת לַזֶּרַע בְּאַרְבֶּעַ
כָּל הַזֶּרַע, וְיִתֵּר אַרְבַּע אֲמוֹת חוּץ לַזֶּרַע, וּמִתְקַדֵּשׁ מִן
הַזֶּרַע רֹחֵב אַרְבַּע אֲמוֹת בְּאַרְבֶּעַ כָּל הַשְּׁוֹרָה שֶׁל כָּרֶם.
וְאִם זֶרַע בְּצֵד גִּפֶּן יְחִידִית - אֵינוֹ מִקְדָּשׁ מִן הַזֶּרַע
אֲלֵא שֶׁשָּׂה טַפְחִים לְכָל רוּחַ.

(8) כדעת בית הלל.

ד. יְלִידָה פְּחוּת מִטַּפַּח - אֵינָה מִקְדָּשׁ אֶת הַזֶּרְעִים⁹.
בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּשִׁתִּים כִּנְגַד שְׁתֵּים וְאַחַת
יּוֹצֵאָה זָנֹב¹⁰; אֲכָל אִם הָיָה כָּל הַפָּרֶם בֶּן - הָרִי זֶה
מִקְדָּשׁ¹¹.

(9) רש"י (שם) פירש, שהמדובר בשאר מיני זרעים שאינם
אסורים אלא מדרבנן וכשהגפנים פחותים מטפח לא גזרו
חכמים. אבל בקנבוס ולוף שהם אסורים מן התורה - אסור
גם בילדה פחות מטפח, ולדעת ר"י קורקוס, כן היא דעת
רבינו שהעתיק לשון הגמרא: "אינה מקדשת את הזרעים".
והכסף משנה והרדב"ז כתבו, שכיוון שרבינו לא חילק בין
זרעים לזרעים, נראה שאפילו קנבוס ולוף, שהם אסורים מן
התורה, אינם מתקדשים על ידי ילדה פחות מטפח.
(10) שדינם ככרם קטן. [והנה בגמרא (סוטה שם) אמר עוד
ר' אליעזר בן יעקב: "ילדה פחותה מטפח חייבת בערלה כל
שנותיה כו' והני מילי שתיים כנגד שתיים ואחת יוצאה זנב"
וכתב רבינו בפרק י' מהלכות מעשר שני הלכה יט: "ילדה
פחותה מטפח חייבת בערלה", ומכיון שכאן בהלכות כלאים
לא כתב רבינו "בנטיעה אחת או בשתיים כנגד שתיים וכו'",
נראה מדבריו שילדה פחותה מטפח אין דינה ככרם, אף על
פי שיש בה שיעור אילנות בכרם, אבל מדין גפן יחידית
אינה יוצאה, ויש להרחיק שישה טפחים לפחות, כדין זורע
על יד הגפן]. (11) שאז נחשב הוא ככרם.

ה. שְׁתֵּי גִּנּוֹת זֹז עַל גִּבּ זֹז: הַתַּחְתּוֹנָה עֲשׂוּיָה כָּרֶם -
זֹרַע אֶת הָעֲלִינָה עַד שֶׁהוּא מִגִּיעַ לְאֹוִיר עֲשָׂרָה
טַפְחִים קְרוֹב לְפָרֶם; שְׁאֹוִיר עֲשָׂרָה טַפְחִים סֻמוֹף
לְפָרֶם אוֹ לְגִפֶּן יְחִידִית - אֲסוּר לְזַרְעָה¹² בּוֹ זֶרְעִים.
וְאִם הָיְתָה הָעֲלִינָה עֲשׂוּיָה כָּרֶם - הָרִי זֶה זֹרַע אֶת
הַתַּחְתּוֹנָה עַד שֶׁהוּא מִגִּיעַ לְמִטָּה מְשֻׁלָּשָׁה טַפְחִים
מַעְקָר הַגִּפְנִים.

~ נקודות משיחות קודש ~

"שתי גנות זו על גב זו, התחתונה עשויה כרם, זורע את
העליונה עד שהוא מגיע לאויר עשרה טפחים קרוב לכרם".
ביאור ההלכה על-פי פנימיות העניינים: מבואר בדרושי
חסידות, שההבדל בין אותיות הכתב ובין אותיות החקיקה,
שאותיות הכתב הן מציאות אחרת מהקלף, וגם אחרי
שנכתבו אפשר להפרידם. משא"כ אותיות החקיקה הן
דבר אחד עם הלוחות שעליהם נחקקו, באופן שאי-אפשר
להפריד ביניהם כלל. וענינו בעבודת האדם: שקיום
התומ"צ צריך להיות אצלו באופן של חקיקה, היינו שהוא

הגידולים הם מאתים כנגד העיקר, והיינו מאתים ואחד
שכלאי הכרם בטלים בהם. (137) משמע שהגידולים
שצמחו אחר-כך מותרים. אבל הר"ן בנדרים שם כתב
שהגידולים כיון שמן העיקר הם יוצאין, הרי הם כמוהו.
(138) ראה להלן פ"י מהל' מעשר שני הט"ז, ובפ"ד מהל'
שמיטה ויובל הכ"א.

יום שני כ"ה תמוז ה'תשפ"א

פרק ששי

(1) יבאר הזורע ירק או תבואה בכרם או המקיימו. ודין כמה
גפנים יקדש. מי שהיה שדהו ירק או תבואה וגמלך ליטע
בה גפנים או איפכא. המבריך את הגפן בארץ והזורע תחת
מותר האפיפירות. המותח זמורה מאילן לאילן.

א. הַזֶּרַע יֵרֶק אוֹ תְּבוּאָה כָּרֶם, אוֹ הַמְקַיְמוֹ עַד
שֶׁהוֹסִיף בְּמֵאתִים² - הָרִי זֶה מִקְדָּשׁ מִן הַגִּפְנִים
שֶׁסְּבִיבוֹתָיו שֶׁשׁ עֶשְׂרֵה אֲמָה³ לְכָל רוּחַ. עֲגֻלוֹת, וְלֹא
מְרַבְּעוֹת. וְרוֹאִין כָּל הָעֵגוּל שֶׁרָחֲבָו שְׁתֵּים וּשְׁלֹשִׁים
אֲמָה בָּאֵלוֹ הוּא כָּלוּ מֵלֵא יֵרֶק⁴, וְכָל גִּפֶּן שֶׁתִּהְיֶה
בְּתוֹף עֵגוּל זֶה - נִתְקַדֵּשָׁה עִם הָיֶרֶק, וְכָל שְׁחוּץ
לְעֵגוּל - אֵינָן מִתְקַדְּשׁוֹת.

(2) בכרם שהיה מקודם, אבל הירק או התבואה, שנזרעו
עכשיו באיסור - נאסרו מיד בהשרשה. (3) אף על פי
שהזורע ירק או תבואה סמוך לכרם אינו מקדש אלא שתי
שוורות: השורה הסמוכה והשורה שלפנים הימנה - בזרע
בתוך הכרם וגפנים סביב לה, החמירו, ונתנו לו דין של
קרחת הכרם שדינו בשש עשרה אמה. (4) וראה בפרק י"ב
מהלכות שבת הלכה יח, שלענין שבת חושבים אותן
מורבעות, ויש שם הוספה של אמה ושלושה חומשי אמה,
כפי הכלל ש"כל אמה ברבוע - אמה ושני חומשין
באלכסון". (5) מקור דברים אלו בירושלמי "שתהא
האמצעית עגולה ירק".

ב. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? כְּשֶׁהָיָה בֵּין שְׁתֵּי הָעֵגוּל
הָיָה⁶ וּבֵין שְׁוֹרוֹת הַגִּפְנִים שְׁחוּצָה לוֹ יוֹתֵר עַל אַרְבַּע
אֲמוֹת; אֲכָל אִם הָיָה בֵּינֵיהֶם אַרְבַּע אֲמוֹת מְצַמְצָמוֹת
אוֹ פְּחוּת - רוֹאִין אֶת הָעֵגוּל כָּאֵלוֹ הִגִּיעַ לְשְׁוֹרָה
הַסְּמוּכָה לוֹ, וּכְאֵלוֹ רֹחֵב הָעֵגוּל אַרְבַּעִים אֲמָה;
וְרוֹאִין, כָּל גִּפֶּן שֶׁתִּפְּל בְּתוֹף עֵגוּל זֶה שֶׁל אַרְבַּעִים
אֲמָה - הָרִי הִיא מִתְקַדֵּשֶׁת.

(6) כלומר, חוץ לעיגול הנ"ל, שמידתו שלושים ושתיים על
שלושים ושתיים. (7) למד זאת רבינו ממה שנאמר שם
במשנה: "הנוטע ירק בכרם או מקיים הרי מקדש ארבעים
וחמישה גפנים. אימתי, בזמן שהיו נטועות על ארבע ארבע
או על חמש חמש". וכשהן נטועות על חמש חמש אמות
אין שם אלא שלושים ושבע גפנים. ומתוך זה הכריע שגם
הגפנים שחוץ לעיגול, אם אינן רחוקות אלא ארבע אמות
בלבד, הן נאסרות.

ג. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּזֹרַע אוֹ מְקַיֵּם תוֹף

שרשים בשרשים אינה אסורה. אבל דעת רבינו שגם הרכבת שרשים בשרשים אסורה. [וראה שם שכתבנו שלדעת רבינו נקטו "המברין" לרבותא, שאפילו במברין ענפים יש חשש של הרכבה, וכל שכן בשרשים שהם רכים יותר, אולם במברין לא אסרו אלא בגפן, שענפיה רכים, אבל בשאר אילנות שענפיהם קשים לא אסרו]. (16) אבל בסילון של מתכת אין השרשים עוברים. (17) ברייתא בבבא בתרא יט: "אבל זורע את הצדדין אילן ואילן", שאין השרשים מתפשטים לצדדים, לא השרשים של התבואה, ולא השרשים של הגפן.

- ח. הַבְּרִיכָה בְּסֵלַע¹⁸, אָף עַל פִּי שְׁאִין עֶפֶר עַל גִּבָּה¹⁵
אֵלָא שְׁלֹשׁ אֲצָבָעוֹת - מִתֵּר לְהִבִּיא זֶרַע עָלֶיהָ. בְּמָה¹⁶
דְּבָרִים אֲמֹרִים? שְׁאִין עֶקֶר הַגֶּפֶן נִרְאָה¹⁹; אֲבָל אִם¹⁷
נִרְאָה²⁰ - צָרִיךְ לְהִרְחִיק שְׁשֵׁה טַפְחִים לְכָל רוֹחַ¹⁸
וְאַחֵר כֵּן יִזְרַע. כִּמּוֹ שְׁמִרְחִיק מִכָּל גֶּפֶן יְחִידִית שְׁלֹא¹⁹
הַבְּרִיכָה, כִּמּוֹ שְׁיִתְבָּאֵר.²⁰

(18) משנה שם. ובפירושו שם כתב: "סלע היא הקרקע הקשה". וכן הוא בירושלמי שם שבסלע רך אסור, מפני שהשרשים מפעפעים ועוברים. (19) שהוכרחה הגפן כולה. (20) שהוכרחה רק זמורה.

- ט. הַמְּבָרִין שְׁלֹשׁ גִּפְנִים וְעֶקְרֵיהֶם נִרְאִין: אִם יֵשׁ²¹
בֵּינֵיהֶן²¹ מֵאֲרָבַע אַמּוֹת עַד שְׁמוֹנֶה²² - הֲרִי אֵלָיו²²
מִצְטָרְפִין לְשָׂאֵר גִּפְנִים הַעוֹמְדוֹת²³, וְכָאֵלּוּ לֹא²³
הַבְּרִיכִין²⁴; וְאִם לֹא - אֵינֶם מִצְטָרְפוֹת.²⁴

(21) בין הגפנים האלו, וכן ביניהם לבין השורה השנייה של הגפנים. (22) שזהו שיעור המרחק בין הגפנים להחשיבם ככרם. (23) להיחשב ככרם. הראב"ד כתב: "כי מצטרפות שאמרו חכמים, אפילו אין שם יותר הן מצטרפות להיות כרם, שהן נידונות כשש גפנים, שהעיקר כגפן וראש הבריכה היוצא ממנה, "גפן אחרת". וכן פירש הרשב"ם בבבא בתרא פג. אבל לפי זה לא יתיישב מה בין שלוש לשתיים, הרי אם ישנה גפן אחת היוצאת בזנב, יצטרפו גם שתיים לכרם, ולכן פירש רבינו באופן אחר. (24) [כלומר, אף על פי שאמרו בכלאים שם: "הארכובה שבגפן אין מודדין לה אלא מן העיקר השני" כלומר, מסוף הארכובה שנמשכה אל הארץ, ולא מעיקר הגפן - זה אינו אלא לחומרא, אבל לא לקולא, ולפיכך מצטרפות כאן הגפנים האלו אל השורה שעל ידה ואינן בטלות לגבי ההברכות שלהן].

- י. הֵיוּ פָחוֹת מִשְׁלֹשׁ²⁵ - אֵין מִצְטָרְפִין²⁶, אֵלָא²⁵
מִרְחִיק מִהֶן שְׁשֵׁה טַפְחִים²⁷ לְכָל רוֹחַ וְזוֹרַע.²⁶

(25) כן נראה במשנה ששינוי "המברין שלוש גפנים", הרי שפחות מכן - לא. (26) [אל השורה הסמוכה, אלא בטלות לגבי ההברכות שלהן]. (27) כההרחקה מגפן יחידית.

- יא. כָּל הַזּוֹרַע תַּחַת הַשְּׂרִיגִים²⁸ וְהַעֲלִין הַיּוֹצֵאֵין מִן²⁷
הַגֶּפֶן - הֲרִי זֶה קִדְשׁ, וְאֵף עַל פִּי שְׁהִזְרַע רְחוֹק²⁸
מִעֶקֶר הַגֶּפֶן בְּמָה אַמּוֹת.²⁹

והתורה נעשים דבר אחד, עד שהתענוג הגשמי של האדם הוא מהתורה עצמה, ועד שהתענוג פועל השמנת הגוף מתענוג (כידוע ש"אומרים על רבי נחום מצ'רנוביל שהיה שמן בגופו מענייית אמן-יהא-שמי-הרבא").

"שתי גנות זו ע"ג זו, והירק בינתיים" מורה על שתי דרגות בתענוג, ג"ע התחתון וג"ע העליון. מצד גדרי האדם, הרי ה"כרם" שהוא השלימות והנחת וכו' הוא בעליונה, היינו לעתיד-לבוא, כמאמר חז"ל "יפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה", אבל באמת נחת-רוח האמיתית היא מ"התחתונה" מכיון שנתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים דווקא.

ומקדים הרמב"ם הפסקדין בנוגע לאדם, שגם אצלו צריכה להיות "התחתונה עשויה כרם", כי שלימות העבודה היא שתענוג הנברא הוא מתענוג הבורא, שלכן "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא", ורק אחר-כך ממשיך "ואם היתה העליונה עשויה כרם", היינו אם לא הגיע לשלימות העבודה, שמקדים "יפה שעה אחת בתשובה ומעש"ט בעולם הזה" ואח"כ מוסיף "יפה שעה אחת של קורת רוח בעוה"ב".

(על-פי י"ן מלכות' ספר זרעים סימן ג')

(12) אבל אינו נאסר.

1. מִי שֶׁהֵיחָה שְׂדֵהוּ זֶרַע אוֹ תְּבוּאָה, וְנִמְלַךְ
2. לְטַע בָּהּ גִּפְנִים - הוֹפֵךְ אֶת הַזְּרָעִים בְּמִחְרָשָׁה¹³
3. וְאַחֵר כֵּן נוֹטֵעַ, וְלֹא יִטַּע וְאַחֵר כֵּן יִהְפֹּךְ. הֵיחָה
4. נְטוּעָה גִפְנִים, וְנִמְלַךְ לְזָרַע בָּהּ זֶרַעִים - מִשְׁרַשׁ אֶת
5. הַגִּפְנִים וְאַחֵר כֵּן זֹרַע אֶת הַזְּרָעִים. וְאִם רָצָה לִקֵּץ
6. אֶת הַגִּפְנִים עַד שְׁלֹא יִשְׂאֵר מִהֶן אֵלָא פָחוֹת מִטַּפַּח
7. סֻמוּף לְאַרְץ - הֲרִי זֶה מִתֵּר לְזָרַע¹⁴ וְאַחֵר כֵּן יַחְזֹר
8. וְיִשְׂרַשׁ אֶת הַנֶּשֶׁאֵר בְּאַרְץ מִן הַגִּפְנִים.

(13) לפי מה שכתב רבינו למעלה פרק ב הלכה יג צריך גם התלעה לפני ההיפוך. (14) [ואף על פי שילדה פחותה מטפח כתב רבינו שאם כל הכרם כן הרי זה מקדש, וראה למעלה שכתבנו שם שמה שכתב "אינה מקדשת" היינו בתורת כרם, אבל בתורת גפן יחידית היא מקדשת - כאן כיוון שקצץ עד פחות מטפח, גילה דעתו שאינו רוצה בכלאים, ולפיכך מותר].

9. הַמְּבָרִין¹⁵ אֶת הַגֶּפֶן בְּאַרְץ, אֲפִלּוּ הַבְּרִיכָה בְּתוֹךְ
10. הַדְּלָעַת שְׂבִיבָשָׁה וְנַעֲשֵׂת כְּסִילוֹן אוֹ בְּתוֹךְ סִילוֹן שֶׁל
11. חֲרָשׁ¹⁶: אִם הָיָה הָעֶפֶר עַל גִּבָּה שְׁלֹשֶׁה טַפְחִים אוֹ
12. יוֹתֵר - הֲרִי זֶה מִתֵּר לְזָרַע עַל גִּבָּה; וְאִם הָיָה עַל
13. גִּבָּה פָחוֹת מִזֶּה - אֲסוּר לְזָרַע עַל גִּבָּה, וּמִתֵּר לְזָרַע
14. בְּצִדָּה¹⁷.

(15) והוא שיטמינה בארץ. כלומר: כל הגפן טמונה בארץ, ואין ערוביביא למעלה. ולדעת הרא"ש לא אסרו אלא במברין, שכבר היה שם אילן על הענף, אבל הרכבת

יום שלישי כ"ו תמוז ה'תשפ"א

פרק שביעי

1) יבאר הזורע תבואה בצד הכרם או בצד גפן יחידית. שנים כנגד שנים ואחת יוצאת זנב. כרם החרב באמצעו ונשאר שלם מכל סביבו. דין מחול הכרם ודין מחיצה הראויה להפסיק בין כרם לייק. חצר קטנה שנפרצה במילואה לגדולה. שומרת או בית שבכרם אם זורעין בתוכו יר.

א. הבא לזרע² בצד הכרם - מרחיק ממנו ארבע²⁸ אמות³ מעקרי הגפנים⁴ וזורע. ואם גפן יחידית היא - מרחיק ממנה⁵ ששה טפחים⁶ וזורע. היתה שורה אחת⁷ של גפנים זו בצד זו, אפלו הן מאה - אין זה כרם. אלא כגפן יחידית, ומרחיק מן השורה ששה טפחים וזורע. היו שתי שורות - הרי אלו כרם, וצריך להרחיק ארבע אמות מכל צד ואחר כך³⁴ זרע.

2) כלאים פ"ו משנה א ופ"ד משנה ה. (3) במשנה (פ"ו שם): "נותנים לו עבודתו". ואמרו בבבא בתרא יח. "ארבע אמות שאמרו, כדי עבודת הכרם". כלומר, כדי החרישה סביב הכרם, שכל השטח הזה שייך לכרם ובטל אליו. 4) כלאים שם, וראה להלן פ"ח הלכה ג. (5) שם ובפ"ג משנה ז. (6) כבית-הלל שם פ"ד משנה ה. (7) שם. וראה להלן בהלכה הסמוכה.

ב. וכמה יהיה בכל שורה? שלש גפנים⁸ או יותר. כמה דברים אמורים? בשניה בין כל גפן וגפן מארבע אמות עד שמונה אמות⁹; אבל אם היה בין שתי השורות שמונה אמות חוץ ממקום הגפנים עצמן¹⁰ - הרי אלו כמבדלות זו מזו ואין כרם אחד, ואינו מרחיק אלא ששה טפחים מכל שורה. וכן אם היה ביניהן פחות מארבע - הרי אלו כגפן אחת¹¹, ומרחיק ששה טפחים לכל רוח.

8) ירושלמי שם הלכה ג. "על דעתיה דבית-הלל אסור שלש כנגד שלש", והן שתי שורות שאמרו בית-הלל במשנה שם. וכן אמרו במקומות אחרים (ביצה יד: ויומא פז.) שאין שורה פחות משלשה (כסף-משנה). ומה שהצריכו (להלן הלכה ז) שנים כנגד שנים ואחת יוצאה זנב, אין זה אלא בחמש גפנים שהוא כרם קטן (להלן שם), אבל ביותר מחמש אין צורך באחת יוצאת זנב ('תוספות יום-טוב' בכלאים שם). (9) שם פ"ד משנה ח ופ"ה משנה ב. (10) ירושלמי שם פ"ד הלכה ו (כסף-משנה). (11) שאפילו חכמים החולקים על ר' שמעון (פ"ה שם) ואומרים "כרם שהוא נטוע על פחות פחות מארבע אמות [הרי זה] כרם" - אין זה אלא מפני ש"רואין את האמצעיות כאילו אינן" (שם), וזה לא שייך אלא בשלש שורות (ראה להלן הלכה ג), אבל בשתי שורות לא, שהרי אם נראה שורה אחת כאילו

יב. הדלה²⁹ את הגפן על מקצת אפפירות³⁰ - לא יזרע תחת מותר האפפירות, ואף על פי שאין עליהן לא עלין ולא שריגים. ואם זרע, הואיל ואין הזרע תחת סכך הגפן - הרי זה מותר. וכן אם הדלה³¹ הגפן על מקצת בדי³² אילן שאינו עושה פרות, כגון הארז והברוש. אבל אם הדלה על מקצת אילן מאכל - הרי זה מותר לזרע תחת בדי האילן שלא נמשכו עליהן שריגי הגפן; שאין אדם מבטל אילן מאכל ועושה אפפירות לגפן. ואם נמשכו השריגים אחר שזרע וסככו על הזרע - הרי זה מחזירם למקום אחר.

(29) הגביה. (30) "ואותם הקנים וכיוצא בהם, שעשה מהם מטה או שבכה והדלה עליהם את נוף הגפן, הם הנקראים אפפירות". (31) "וכן המדלה על מקצת אילן סרק". (32) ענפי. באילן נקראו בדים. ובגפן נקראו שריגים.

יג. הזורע תחת מותר האפפירות או תחת מותר אילן שאינו עושה פרות³³, ונמשכו שריגי הגפן וסככו על הזרעים - הרי זה אסור לקימו³⁴ או להחזיר השריגים. אלא פיצד עושה? עוקר הזרע.

(33) שדינו כאפפירות. (34) משנה שם: "ואם הלך החדש אסור" שכיוון שבתחילה זרע באיסור - קנסוהו לעקור.

יד. קנים היוצאין מן העצים³⁵ וחס עליהן לפסקן כדי שלא ישחית האפפירות³⁶ - הרי זה מותר לזרע³⁷ תחתיהן. ואם הניחם³⁸ כדי שיהלכו עליהן השריגים והעלין היוצאין - הרי זה אסור לזרע תחתיהן.

(35) היא אפפירות שלמעלה. (36) חמל עליהם לכוות אותם שלא יתקלקל העצים. (37) שאינן חשובות בכלל האפפירות אלא אם כן הייתה מחשבתו לדלות עליהם הענפים הצומחים. (38) כן הוא במשנה שם: "עשאו כדי שיהלך עליהן החדש אסור".

טו. פרח³⁹ היוצא מן העצים או מן הדלית⁴⁰ - רואין אותו כאלו משקלת תלויה בו עד הארץ, ואסור לזרע תחתיו. וכן המותח זמורה מאילן לאילן - אסור לזרע תחתיה.

(39) והוא מלשון "הפרחה הגפן". (40) הוא הגפן בלא ערים.

טז. קשר חבל או גמי בזמורה, וקשר הראש האחד באילן - הרי זה מותר לזרע תחת החבל⁴¹. ואם מתח חבל זה כדי שיהלכו עליו השריגים והעלים - הרי הוא כאפפירות, ואסור לזרע תחתיה.

(41) כיוון שאין מחשבתו להעלות עליו את השריגים.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי כ"ו תמוז - ספר זרעים - הלכות כלאים קפא

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ביניהם, ויהיה הכל כרם וירחיק ארבע אמות מהן כמו שביארנו, ואף-על-פי שהוא אחד בתוך שלו ואחד בתוך של חבירו" (פירוש המשנה). (25) ראה למעלה.

ו. נטע שורה אחת בארץ ושורה²⁶ אחת במדרגה: 19
אם גבוהה המדרגה מן הארץ עשרה טפחים - אינם 20
מצטרפין²⁷; פחות מכן - מצטרפין. 21

(26) כרבי אליעזר שם פ"ו משנה ב, שאין עליו חולק (כסף-משנה). (27) ראה למעלה פ"ו הלכה ה.

ז. הנוטע חמש גפנים²⁸ שמים כנגד שמים ואחת 22
יוצאת זנב²⁹ - הרי זה נקרא כרם קטן³⁰ וצריך 23
להרחיק מהן ארבע אמות לכל רוח. אבל אם נטען³¹ 24
שמים כנגד שמים ואחת באמצע³², או שלש בשורה 25
זו ושמים כנגדן³³ בשורה שניה - אינם כרם, ואינו 26
מרחיק מהן אלא ששה טפחים³⁴ לכל רוח. 27

(28) שם פ"ד משנה ו. (29) בצורה זו: וכן היו כל הכרמים בארץ ישראל ('תוספות יום-טוב'). וראה להלן הלכה ט. (30) ראה להלן הלכה יג. (31) במשנה שם. (32) כזה: (33) כזה: (34) כמו מגפן יחידית.

ח. כרם שחרב³⁵, אם יש בו ללקט עשר גפנים לכל 28
בית סאה³⁶ ויהיו נטועות שמים כנגד שמים³⁷ ואחת 29
יוצאה זנב, או יש בו לכון שלש כנגד שלש³⁸ - הרי 30
זה נקרא כרם דליל³⁹, ואסור לזרע בכלו. 31

(35) שם פ"ה משנה א. (36) בית זרע סאה תבואה, דהיינו חמשים אמה על חמשים אמה. (37) במשנה: ונטועות כהלכתן (כלומר, שמים כנגד שמים ואחת יוצאת זנב). (38) היינו שתי שורות של שלש שלש גפנים, ראה למעלה הלכות א-ב (כסף-משנה). (39) משנה שם.

ט. כרם שאינו נטוע⁴⁰ שורות שורות אלא מערבב: 32
אם יש בו לכון שמים כנגד שלש⁴¹ - הרי זה כרם; 33
ואם לאו - אינו כרם, אלא די' להרחיק ששה 34
טפחים מקל גפן וגפן וזרע. 35

(40) שם. (41) (הרדב"ז כתב שהכוונה לשמים כנגד שמים ואחת יוצאת זנב, שלמעלה הלכות ז-ח, אבל יותר מסתבר כי הכוונה לאופן זה: והיינו "שמים כנגד שלש". שאף-על-פי שכרם שחרב אינו כרם אלא בשמים כנגד שמים ואחת יוצאת זנב (למעלה הלכה ח), במדולדל שאינו חרב החמירו יותר, ויתכן, כי זוהי כוונת הר"י קורקוס, אלא שנפלו טעויות סופר בדבריו).

י. היו העקרים מכוננין⁴² והנוף אינו מכון - הרי זה 36
כרם; הנוף מכון והעקר אינו מכון - אינו כרם. היו 37
דקות⁴³ ואינן מכונות, העבו והרי הן מכונות - הרי 38
זה כרם. פיצד הוא יודע⁴⁴ אם הן מכונות - מביא 39
חוט המדה ומותח מזו לזו. 40

(42) בתוספתא כלאים פ"ג וירושלמי שם. (43) תוספתא וירושלמי שם. (44) שם ושם.

אינה, לא תישאר אלא שורה אחת ואינה כרם ('תוספות יום-טוב' שם).

ג. היו שלש שורות¹², אף על פי שיש ביניהן פחות 1
מארבע - הרי אלו כרם, ורואין את האמצעיות 2
כאלו אינם¹³. וכן¹⁴ אם היו שלש שורות¹⁵ ובין כל 3
שורה ושורה שמונה אמות או יותר - הרי זה זרע 4
בין השורות¹⁶. 5

(12) שם, כחכמים ולא כר' שמעון, וראה למעלה הלכה הקודמת. (13) שכל העומד ליעקר כעקור דמי. (והמדובר באופן שאין שמונה אמות בין שתי השורות הקיצוניות, ראה למעלה הלכה ב. ועיין בשנות-אליהו שם, ולהלן הלכה ד). (14) זה מוסב על מה שכתב בהלכה ב בשתי שורות, שאם היה בין שורה לשורה שמונה אמות, אין זה כרם. (15) שם פ"ד משנה ט, כר' מאיר ור' שמעון מפני שרב פסק כמותם הלכה למעשה (ירושלמי שם הלכה ו), ולא כדעת תנא-קמא שם משנה ח. וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם, שהלכה כרבי מאיר (ור' שמעון). (16) בהרחקת ששה טפחים, כמבואר להלן הלכה ד.

ד. לפיכך, הנוטע את פרמו מתחלה¹⁷ והרחיק בין 6
כל שורה ושורה שמונה אמות - מתר להביא זרע 7
בתוכו, ומרחיק מקל שורה ששה טפחים¹⁸ בלבד. 8
אבל אם זרע חוצה לו - צריך להרחיק משורה 9
החיצונה ארבע אמות כשאר הכרמים¹⁹. ואין דין 10
בין השורות של זה הכרם ככרם שחרב באמצע²⁰, 11
שהרי מתחלה נטען מרחקין. 12

(17) משנה שם. (18) כגפן יחידית. (19) מקור דברי רבינו ממה שאמרו בירושלמי פ"ז סוף הלכה ב: "כרם גדול שנטעו שמונה על שמונה, אין לו מחול" (הובא להלן הלכה יג) - משמע שרק מחול אין לו, אבל יש לו דין כרם לענין אחר, והיינו להרחקה בחוצה לו (מראה הפנים שם, וכן כתב הגר"א בבאורו ליו"ד סימן רצו, ס"ק נד). ויש אומרים שמקורו ממה שאמרו בירושלמי פ"ד הלכה ו "אמר רבי לעזר החמירו תוכו יותר מחוצה לו", וגרס להיפך: "החמירו חוצה לו יותר מתוכו" (חזון-איש). (20) ששיעור ההרחקה הוא שש עשרה אמה (להלן הלכה יא).

ה. היתה פשדה זו²¹ שורה אחת של גפנים ובשדה 13
חברו שורה אחת כנגדה קרובה לה, אף על פי 14
שמפסיק ביניהן דרך היחיד או דרך הרבים²² או גדר 15
שהוא נמוך מעשרה טפחים²³ - הרי אלו 16
מצטרפות²⁴ להיות שתייהן כרם. והוא שיהיה ביניהן 17
פחות משמונה²⁵. 18

(21) שם משנה ז. (22) כלומר, שביל הרבים שרחבו פחות משמונה אמות (הראב"ד). וכן כתב רבינו להלן בסוף ההלכה. אבל להלן פ"ג מהלכות מתנות עניים הלכה ג כתב רבינו, ששביל הרבים הוא פחות משש עשרה אמה, וצ"ע. (23) שאין הגדר מפסיק אלא אם גבוה עשרה טפחים, וראה למעלה פ"ג הלכה טו. (24) "כדי שיהיה אסור לזרוע

1 יא. פָּרֶם שֶׁחָרַב בְּאֶמְצָעוֹ⁴⁵ וְנִשְׁאָר שְׁלֹם מִפֶּל
2 סִבְיָיו: אִם יֵשׁ בְּקִרְחָתוֹ⁴⁶ שֶׁבְּאֶמְצָעוֹ שֶׁשׁ עֲשָׂרָה
3 אֲמָה⁴⁷ - הֲרִי זֶה מִרְחִיק מֵעֲקָרֵי הַגִּפְּנִים אַרְבַּע אַמּוֹת
4 לְכָל רוּחַ⁴⁸ וְזוֹרֵעַ בְּאֶמְצָע הַקִּרְחָת; וְאִם אֵין בָּהּ שֶׁשׁ
5 עֲשָׂרָה אֲמָה - הֲרִי זֶה לֹא יָבִיא זֶרַע לְשָׁם; וְאִם
6 הֵבִיא, הוֹאִיל וְהִרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת לְכָל רוּחַ מִן
7 הַגִּפְּנִים שֶׁל פָּרֶם - הֲרִי זֶה לֹא קִדְשׁ⁴⁹.

(57) שם פ"ד משנה ג: "איזה הוא גדר? שהוא עשרה טפחים וחרין שהוא עמוק עשרה ורחב ארבעה", והיא שנויה לענין מחול (רדב"ז וביאור הגר"א ליו"ד סימן רצו ס"ק ס"ג, וראה בפירוש הרא"ש שם). והכסף-משנה מציין לתוספתא (תחילת פ"ד) "העושה מחיצה לחרם גבוהה עשרה ורחבה ארבעה, ביטל ארבע אמות שבכרם". (58) תוספתא שם. וגם במשנה שם, יש לפרש שרחב ארבעה מוסב גם על חריץ וגם על גדר, וראה למעלה פ"ג הלכה טו. (59) שגדר כזה אינו זקוק לארבע אמות דוושא (=דריסת רגלים) לחיזוק.

25 טו. גֶּדֶר שֶׁהוּא גְבוּהָ⁶⁰ עֲשָׂרָה טַפְחִים, וְכֵן חֲרִיץ
26 שֶׁהוּא עֶמֶק עֲשָׂרָה טַפְחִים וְרָחֵב אַרְבַּעָה - הֲרִי זֶה
27 מִתֵּר לְטַע פָּרֶם בְּצִדוֹ מִכָּאן וְיִרְקוֹת בְּצִדוֹ מִכָּאן.
28 אֲפִלּוּ מִחֲצָה שֶׁל קָנִים⁶¹, אִם אֵין בֵּין קֶנֶה לַחֲבֵרוֹ
29 שֶׁלְשָׁה טַפְחִים⁶² - הֲרִי זֶה מְבַדֵּלֶת בֵּין הַפָּרֶם וְהַיֵּרֶק
30 בְּגֶדֶר.

(60) שם פ"ב משנה ח, לענין כלאי זרעים, והוא-הדין לכלאי הכרם. (61) שם פ"ד משנה ד. (62) "שכל פחות משלושה טפחים כלבוד דמי, רוצה לומר שהוא כמוחבר, ודבר זה הלכה למשה מסיני" (פירוש המשנה שם).

31 טז. גֶּדֶר הַמְּבַדִּיל בֵּין פָּרֶם וְיֵרֶק שֶׁנִּפְרָץ עַד עֶשְׂרֵי
32 אַמּוֹת - הֲרִי זֶה כְּפִתְחָתוֹ⁶³ וּמִתֵּר; הֵיתָה פְּרוּצָה יוֹתֵר
33 מֵעֶשְׂרֵי - כְּנֶגֶד הַפְּרֻצָּה אֲסוּרָה⁶⁴ עַד שֶׁיִּרְחִיק מִן
34 הַגִּפְּנִים פְּשֻׁעוֹר. נִפְרָצוּ בּוֹ פְּרֻצוֹת רַבּוֹת⁶⁵: אִם הָיָה
35 הָעוֹמֵד בְּפְרוּץ⁶⁶ - הֲרִי זֶה מִתֵּר כְּאִלּוּ אֵין שָׁם פְּרֻצָּה;
36 הָיָה פְּרוּץ מִרְבֵּה עַל הָעוֹמֵד - לֹא יִזְרַע כְּנֶגֶד כָּל
37 הַמְּקוֹמוֹת הַפְּרוּצִים⁶⁷ עַד שֶׁיִּרְחִיק פְּשֻׁעוֹר.

(63) משנה שם. (64) שם. (65) שהן פחותות מעשר אמות ויתרות על שלושה טפחים (ר"ש שם). (66) כרב פפא בעירובין טו: (67) וכנגד העומד מותר, אם הוא רחב ארבעה טפחים (ר"ש במשנה כלאים שם).

38 יז. מִחֲצַת הַפָּרֶם⁶⁸ שֶׁנִּפְרָצָה⁶⁹ - אוֹמְרִים לוֹ⁷⁰
39 'גֶּדֶר'⁷¹. גֶּדְרָה וְנִפְרָצָה⁷² - אוֹמְרִים לוֹ 'גֶּדֶר'⁷³.
40 נִתְיָאשׁ מִמֶּנָּה וְלֹא גִדְרָה - הֲרִי זֶה קִדְשׁ⁷⁴.

(68) תוספתא כלאים פ"ג, והובאה בבבא קמא ק. ובבא בתרא ב. (69) וכשהיתה המחיצה קיימת, היה ירק זרוע בצדה. (70) בבבא קמא ובבא בתרא שם: "אומר לו גדור", בלשון יחיד, שהניזק בעל הירקות מתרה בבעל הכרם שלא יזיקו ולא יאסור את הירקות שלו שהוא המזיק, שההרחקה היא בגלל עבודת הכרם שלו, אבל רבינו שלא העתיק את סוף הברייתא, וחייב באחריותו, לפי שאינו מדבר בכרם של אחד וירק של אחד, אלא שניהם של אחד (ראה להלן) -

(45) כלאים פ"ד משנה א. (46) "שם מקום חלק אשר נעקר ממנו אילנות, והוא נגזר ממלת קרח" (פירוש המשנה שם). (47) [ראה למעלה פ"ו הלכה א, שבזרע באמצע הכרם שדינו בשש עשרה אמה כמו כאן (עיין בתפארת ישראל שם פ"ה משנה ה) חשבו את האמות עגולות ולא מרובעות]. (48) במשנה: "נותנים לה עבודתה, וזורע את המותר". ועבודת הכרם היא ארבע אמות. (49) שם פ"ז משנה ג: "אלו אוסרין ולא מקדשין מותר חרבן הכרם".

8 יב. וְכֵן מְקוֹם שֶׁנִּשְׁאָר פְּנוּי בְּלֹא גִפְּנִים בֵּין סוֹף
9 הַפָּרֶם וּבֵין הַגֶּדֶר שֶׁלּוֹ, וְהוּא הַנִּקְרָא מִחוּל הַפָּרֶם⁵⁰:
10 אִם יֵשׁ בּוֹ שְׁתֵּים עֲשָׂרָה אֲמָה⁵¹ - מִרְחִיק מִן הַגִּפְּנִים
11 אַרְבַּע אַמּוֹת וְזוֹרֵעַ אֶת הַשָּׂאֵר.

(50) משנה פ"ד שם. "והוא מקום הפנוי מן הכרם שאין שם גפנים, והוא כו' מענין מחילה, עזיבת הדבר" (פירוש המשנה). (51) כביית-הלל במשנה שם. והחשבון של שתיים עשרה אמה, כך הוא: ארבע אמות שעל יד הכרם נותנים לעבודת הכרם, והן בטלות לגבי הכרם, ארבע אמות שעל יד הגדר נדרשות לדוושא (=דריכת הרגלים) לחיזוק הגדר ובטלות אליו (ראה בפירוש הרא"ש שם משנה ג) ואינן מצטרפות לשטח שאחרי ארבע אמות של עבודת הכרם בכדי שלא יבטלו לחרם, ואם נשארו עוד ארבע אמות באמצע שהוא מקום חשוב בפני עצמו, אינן בטלות לגבי הכרם, ואם הן פחות מארבע אמות, הן בטלות לגבי הכרם. ואסור לזרוע בהן (עירובין צג.).

12 יג. הָיָה בּוֹ פְּחוֹת⁵² מִשְׁתֵּים עֲשָׂרָה אֲמָה - לֹא יָבִיא
13 זֶרַע לְשָׁם; וְאִם הֵבִיא, הוֹאִיל וְהִרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת
14 - הֲרִי זֶה לֹא קִדְשׁ⁵³. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּכָרֶם
15 גְּדוּל⁵⁴; אֲבָל בְּקִטָּיו⁵⁵ - אֵין לוֹ מִחוּל, אֲלֹא מִרְחִיק
16 אַרְבַּע אַמּוֹת מִסּוֹף הַגִּפְּנִים וְזוֹרֵעַ עַד הַגֶּדֶר. וְכֵן פָּרֶם
17 גְּדוּל שֶׁהָיָה בֵּין כָּל שׁוּרָה וְשׁוּרָה שְׁמוֹנֶה אַמּוֹת⁵⁶ או
18 יֵתֵר - אֵין לוֹ מִחוּל.

(52) משנה שם. (53) שם פ"ז משנה ג. (54) שלש כנגד שלש כנגד שלש, כלומר שלש שורות של שלש גפנים בכל שורה (ירושלמי שם פ"ד הלכה א - כסף-משנה). (55) שתי שורות של שלש גפנים (ירושלמי שם). ועל-אחת-כמה- וכמה שכרם הנטוע שתיים כנגד שתיים ואחת יוצאת זנב שוודאי נקרא כרם קטן, ראה למעלה הלכה ז. (56) שם פ"ז הלכה ב: "כרם גדול שנטען שמנה על שמנה, אין לו מחול", וראה למעלה.

19 יד. הָיָה הַגֶּדֶר⁵⁷ הַמְּקִיף אֶת הַפָּרֶם פְּחוֹת מֵעֲשָׂרָה

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי כ"ו תמוז - ספר זרעים - הלכות כלאים קפג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מבפנים, ונידון כלחי. עיין שם ט: ובפ"ז מהלכות שבת הלכה כב.

- כ. חריץ שהוא עובר בפ"ה⁸⁸ עמק עשרה⁸⁹ ורחב⁹⁰ ארבעה: אם היה מפלש⁹¹ מראש הפרם ועד סופו - הרי זה נראה כבין שני הפרמים⁹² ומתיר לזרע בתוכו; ובלבד שלא יהיו הגפנים מסככין עליו, כמו שבארנו⁹³. ואם לא היה מפלש⁹⁴ - הרי הוא פגת שבאמצע הפרם, שאף על פי שהיא עמקה עשרה ורחבה ארבעה או יותר - אסור לו לזרע בתוכה⁹⁵, אלא אם כן היה פקרתה⁹⁶ שש עשרה אמה⁹⁷.

(88) כלאים פ"ה משנה ג. (89) שהוא רשות בפני עצמו. (90) פתוח מחוץ לכרם. (91) והחריץ - רשות אחרת. (92) למעלה פ"ה הלכה ח, ופ"ו הלכה יא. וראה להלן הלכה כב. (93) אלא סתום מצד אחד, שהכרם מקיפו משלש רוחות (ר"ש שם). (94) כחכמים במשנה שם. וראה להלן שם בדין שומרה. (95) כלומר, מקום החריץ הפנוי מגפנים. (96) שהוא ככרם שחבר באמצעותו, שמרחיק מעיקרי הגפנים ארבע אמות וזורע, כמבואר למעלה הלכה יא.

- כא. שביל שפין שני הפרמים - הרי הוא ככרם שחבר באמצעו⁹⁷: אם יש ביניהם שש עשרה אמה - מרחיק מזה ארבע אמות ומזה ארבע אמות וזורע את המותר; ואם היה פחות מפאן - לא יביא זרע לשם.

(97) שם פ"ד משנה ב, ולא כר' יהודה האומר: "איזה הוא מחול הכרם (=שמותו בשתיים עשרה אמה, ראה למעלה הלכה יב) בין שני הכרמים", אלא כחכמים הסוברים "כי מה שיש בין שני הכרמים, דינו כדין הכרם שחבר מאמצעו (=שצריך שש עשרה אמה)" - פירוש המשנה שם.

- כב. שומרה שפכרם⁹⁸, אם גבוהה עשרה ורחבה ארבעה - מתיר לזרע בראשה ירק⁹⁹; ובלבד שלא יהיו השריגין נוגעין בה¹⁰⁰, כדי שלא יראה ירק בתוך הפרם מלמעלה. במה דברים אמורים? במרפעת¹⁰¹; אבל אם היתה השומרה עגולה¹⁰² - צריכה שיהיה בתוכה חלל ארבעה טפחים, כדי שתהיה מפלגת מן הארץ, וצריכה עפר¹⁰³ על ראשה מלמעלה שלשה טפחים.

(98) שם פ"ה משנה ג. והוא מקום גבוה, יעמוד שם הצופה לשמור הכרם (פירוש המשנה שם). (99) במשנה שלפנינו שם: "זורעים בתוכה", ובכתיב "מינכן": "בראשה". ואף-על-פי שבחריץ שהוא עמוק עשרה ורחב ארבעה ואינו מפולש, לא התירו אלא אם יש בו שש עשרה אמה (למעלה הלכה כ) - בשומרה שהיא גבוהה וניכרת, הקילו (רע"ב שם). (100) כלומר בשומרה. וכן כתב בפירוש המשנה שם, על מה שאמר: "ואם היה שער כותש אסור": "שער כותש הוא שיהיו ענפי גפנים מחוברים בראש המקום ההוא ונוגעים בו. וכותש, רוצה לומר שיהיו ענפי גפנים מחוברים לקרקע השומרה". ועיין ר"ש שם שהעיר על שינוי הלשון במשנה,

כתב "אומרים לו", כלומר: בית הדין (ראה למעלה פ"ב הלכה טו) אומרים לו. שאם לא אמרו לו ולא התירו בו - לא קידש, שוודאי אינו מרוצה בכלאים, וראה למעלה פ"ה הלכה כא שאם אינו מרוצה מהכלאים, אינו נאסר כלל, ועיין רמב"ן בקונטרס דינא דגרמי. (71) שלא יהיה כלאים בכרמו. (72) פעם שנית. (73) היינו שמזכירים לו עוד הפעם, אולי אינו יודע מזה. (74) אם הוסיף מאתים אחרי הןדעו. וראה בתוספות בבא קמא שם: ד"ה אומר, ובתוספות בבא בתרא שם. בברייתא שם מדובר בכרם של אחד ובירק של אחר, לפי שהיא סוכרת "אדם אוסר דבר שאינו שלו", ולפיכך מסיים בה "וחייב באחריותו", אבל רבינו פסק "אין אדם מקדש דבר שאינו שלו" (למעלה פ"ה הלכה ח) והוא מדבר בכרם וירק של אחד, ולפיכך השמיט מה שאמרו "וחייב באחריותו" (חזון-איש).

- יח. בית⁷⁵ שחציו מקרה⁷⁶ וחציו אינו מקרה, וגפנים נטועות בצד זה - מתיר לזרע ירקות בצד האחר; שהרי פי תקרה⁷⁷ פאלו ירד וסתם, ונעשה ביניהן כמחיצה⁷⁸. ואם השנה את קרויו⁷⁹ - אסור⁸⁰.

(75) ברייתא בעירובין צג. (76) מכוסה בתקרה. (77) חור התקרה לצד הפתוח. (78) לענין כלאים. וראה בתוספות שם ד"ה חציו. (79) שקירה כל הבית (רש"י שם). (80) לזרוע, אלא-אם-כן הרחיק (רש"י שם). (ואף-על-פי שמעשר אינו נוהג באילן שנטעו בתוך הבית, משום שנאמר בו (דברים יד, כב) "עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה שנה שנה" - שדה ולא בית (ירושלמי ערלה פ"א סוף הלכה ב) ובשביעית נסתפקו (שם) אם נוהגת בדבר הגדל בבית, משום שנאמר (ויקרא כה, ב) "ושבתה הארץ", והכל בכלל. או אינה נוהגת, משום שנאמר (שם, ד) "שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור", הרי שגם מ"כרמך" יש למעט בית - יתכן כי כשם שבמעשרות שבבית חייבים מדרבנן (להלן פ"א מהלכות מעשרות הלכה י), כמו כן בכלאים - חייבים מדרבנן.

- יט. חצר⁸¹ קטנה שנופרצה במלואה⁸² לגדולה, והיו הגפנים בגדולה - אסור לזרע בקטנה⁸³. ואם זרע - הזרעים אסורין⁸⁴, והגפנים מתירין⁸⁵. היו הגפנים בקטנה - מתיר לזרע⁸⁶ בגדולה. הואיל ויש בגדולה פסין מפאן ומפאן⁸⁷ - הרי היא פמבדלת מן הקטנה, ואין הקטנה מבדלת מן הגדולה.

(81) עירובין צג. וכגירסת רש"י והרא"ש במשנה שם. (82) לרחבה שלא נשאר כלום מן הכותל, לצדדים. (83) לפי שהקטנה בטלה לגבי הגדולה. ואף-על-פי שהרחיק ארבע אמות מן הגפנים, אסור, מפני שהקטנה משמשת כפתח של גדולה, וכולה כפתח אחד הוא (רש"י שם). (84) שהגדולה, שבה הגפנים, מושכת אצלה את הקטנים, והרי זה כלאים (גמרא שם). (85) שאין הקטנה מושכת את הגדולה אצלה, ואין בכח הזרעים שבקטנה לאסור הגפנים שבגדולה. (86) שהגדולה מובדלת מן הקטנה, כמבואר להלן. (87) ולגבי הגדולה הוא נראה מבחוץ ושוה

על פי שהרחיק ששה. ואם הרחיק ששה וזרע - לא
קדש¹¹². וכמה ירחיק לכתחלה ויזרע? ארבע
אמות¹¹³ לכל רוח, ואחר כך יזרע שאר החריץ או
שאר המקום המקף גדר.

(111) תוספתא פ"ד: "העושה מחיצה לגפן עמוקה (בכ"י
עהרפורט, "גבוהה" = גבוהה) עשרה ורחבה ארבעה, ביטל
ששה טפחים שבגפן. ומכאן למד רבינו למה שכתב בהלכה
הקודמת. (112) כמו במחול הכרם למעלה הלכה יג
(הגר"א שם ס"ק עד). ראה בפ"ז משנה ג. (113) בתוספתא
שם: "רבן גמליאל ובית דינו, התקינו שיהו מרחיקין ארבע
אמות מעיקר הגפנים לגדר". וכן נלמד מדברי ר' יוסי
במשנה (שם), שאמר על הגפן הנטועה בנת, שמרחיק ארבע
אמות וזורע, והוא-הדין לדעת חכמים באופן שהיה החריץ
עמוק עשרה ורחב ארבעה (כסף-משנה).

יום רביעי כ"ז תמוז ה'תשפ"א

פרק שמיני

(1) יבאר איזהו ערים ופסקי ערים וכמה מרחיקים מהם. גפן
שעלה העץ שלה מן הארץ מעט ונעקר וחזר ונמשך, כיצד
מודדין. זרע ירק או תבואה וצמחה ואח"כ סיכך עליה הגפן.
מדות כלאים אם שוחקות אם מצומצמות, וכלאי בהמה
ובגדים. סוריא וחוצה לארץ לעניין כלאים.

א. הגפנים שגדלו בכריתן, והרי השריגים
והאשכולות שלהן משלכין בארץ - הן הנקראין
כרם. אבל העושה קמו מטה או קמו שבעה גבוהה
מעל הארץ, כדי שיהיו האשכולות והשריגים
נמשכין עליה, והגביה נוף הגפנים מעל הארץ על
אותה המטה והדלה אותו - הרי זה נקרא ערים.
ואותם הקנים וכיוצא בהן שעשה מהן מטה או
שבעה והדלה עליהן את נוף הגפן - הן הנקראים
אפירות². ודינים אחרים יש בערים.

(2) ראה למעלה פ"ו ה"ב.

ב. הנוטע שורה אחת של חמש גפנים או יתר
וערסן על גבי פתל גבוה עשרה וכיוצא בו, או
שנטען בצד חריץ עמק עשרה ורחב ארבעה - הרי
אלו נקראין ערים. וצריך להרחיק מן הערים ארבע
אמות ואחר כך יזרע, בדרך שמרחיק מן הכרם.

(3) כלאים פ"ו מ"א. (4) ואף-על-פי ששורה אחת של גפנים
אינה כרם, ואינו צריך להרחיק אלא ששה טפחים (למעלה
פ"ז ה"א), כשהן עשויות ערים, הרי הן ככרם, וצריך
להרחיק ארבע אמות.

ג. ומהיכן מודדין? מעקר הגדר⁵ שערסן עליו.
פיצד? הרחיק את השורה של גפנים מן הפתל אמה,
ונמצא הערים מן הגפנים ולפתל - מודד מן הפתל
ארבע אמות⁶ וזורע, ונמצא בין הזרע ובין עקרי
הגפנים חמש אמות. ואם בא לזרע מצד הגפנים -

שכאן אמרו: "שער כותש", בפ"ד משנה ז אמרו: "אם ערסן
למעלה", ולפי דברי רבינו יש הבדל ביניהם, שבערסן
פירש: "אסף ענפי זאת עם זאת, ועשה מהם ערים אחת".
ואילו שער כותש אינו אלא נוגע בשומירה. וראה בפאה
פ"ב משנה ג, ובפ"ג מהלכות מתנות עניים הלכה יט, וצ"ע.
(101) ירושלמי שם. שהואיל ורחבה ארבעה מכל צד, הרי
הוא מקום חשוב בפני עצמו, אף אם אין חלל ארבעה
טפחים בתוכה, ומותר לזרוע כראשה (פני משה שם).
(102) ובדבר העגול, נתמעט הרוחב מן הצדדין. ועיין רב"ז.
(103) בעגולה, אבל במרובעת אין צריך אף עפר שלשה
טפחים על ראשה, שהיא רשות בפני עצמה, ומותר לזרוע
בה בכל אופן (ירושלמי שם).

כג. הבית שבכרם¹⁰⁴: אם היה יותר משלשה¹⁰⁵
טפחים על שלשה טפחים עד ארבעה¹⁰⁶ - זורעין
בתוכו ירק; ואם היה פחות משלשה על שלשה -
הרי הוא פסולם ואין זורעין בתוכו.

(104) שם פ"ה משנה ד. "והבית שבכרם זורעים בתוכו".
(105) ירושלמי שם. והר"ש פירשו באופן אחר.
(106) [בכ"י שביד מעשה רוקח, ובכ"י אברבנאל ובדפוס
רומי, חסרות שתי המלים "עד ארבעה". וכן הוא בשו"ע
יו"ד סימן רצו סעיף נג, ועיין שם בביאור הגר"א סוף ס"ק
עא. ולפי נוסחתנו היה צריך להשלים ולתקן כדלהלן:
משלים עד ארבעה וזורעין וכו'". וכן הוא בירושלמי שם:
"משלשה ועד ארבעה היא מתניתין, פחות משלשה כסתום,
משלשה ועד ארבעה משלים ארבעה וזורע מיד". והוא
פירושו: "משלשה ועד ארבעה משלים", כלומר אם החלל
בבית ועל גבי הקרקע, הוא יותר משלשה טפחים, שאינו
כסתום וכלבוד, משלים, כלומר חוקק באדמה ומשלים
לארבעה טפחים (ראה למעלה הלכה כב), שכיון שיש
שלשה טפחים חלל על גבי הקרקע, אפשר להשלים עד
ארבעה על-ידי-זרוע שיחפור בתוך הקרקע, אבל אם אין שם
שלשה טפחים למעלה על גבי הקרקע, שהוא כסתום
וכלבוד, אינו יכול להשלים על ידי חפירה בתוך הקרקע].

כד. גפן יחידית¹⁰⁷ שהיתה נטועה בתוך הגנע¹⁰⁸ או
בתוך החריץ - מרחיק ממנה ששה טפחים לכל רוח
וזורע את כל החריץ, בדרך שעושה במישור. ואם
היה עמק עשרה¹⁰⁹ והיה רחב שפת החריץ למעלה
ארבעה - אסור לזרע בתוכו אף על פי שהרחיק
ששה¹¹⁰.

(107) משנה שם. (108) "חפירה יתקבצו שם המים. וכבר
זכרתי לך פעמים רבות שעבודת הגפן ששה טפחים,
והודיענו שאף-על-פי שתהיה כלאים עם הגפן בחפירה
אחת, הוא מותר כשהיה בין הזרעים ששה טפחים" (פירוש
המשנה שם). (109) נלמד מן התוספתא פ"ה המובאת
בהלכה הסמוכה (ביאור הגר"א שם ס"ק עב, ומשנה
ראשונה שם). (110) עד שירחיק ארבע אמות, כדלהלן
בהלכה הסמוכה.

כה. וכן גפן יחידית שהיתה מקפת גדר גבוה
עשרה¹¹¹ ורחב ארבעה - לא יזרע בכל המחיצה ואף

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום רביעי כ"ז תמוז - ספר זרעים - הלכות כלאים קפה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

גדר באמצע, הרי זה כרם. אבל אם נעקרו השורות הפנימיות שבשני הצדדים, ויש מרחק של שמונה אמות וחלק אחד מששים - אינן מצטרפות. ואלמלא היה הגדר, ולא היה ערים - אינן מצטרפות גם אם אין ביניהן אלא שמונה אמות בלבד (למעלה שם), ומחמת הערים הוסיפו בשיעור עוד חלק אחד מששים].

ה. ערים שחבר אמצעו ונשתתיו בו חמש גפנים בצד הגדר מפאן וחמש גפנים בצד הגדר האחר מקננן - זהו הנקרא פסקי ערים¹¹. אם יש ביניהן שמונה אמות ואחד מששים באמה¹² - הרי זה מרחיק מכל שורה ששה טפחים¹³ וזורע¹⁴; והוא שלא יזרע תחת האפיפירות, כמו שבארנו¹⁵.

קטעי ערים. (12) כן כתב בפירוש המשנה: "ועוד כל שהוא, ביארו בגמרא שיעור זה הנוסף שהוא חלק מששים חלק באמה, והוא עשירית טפח". אבל ב"ירושלמי" שלפנינו "כל מידות שאמרו חכמים ועוד - טפח", וכן מפורש בתוספתא פ"ד: "כמה הוא ועוד אחד משה (טפחים) באמה" (והיינו טפח), וראה ב"כסף משנה". (13) "שדין השורה של חמש גפנים, כדין גפן יחידית, לפי שאינה כרם, אבל עבודתה ששה טפחים. וכן כשיהיו שתי שורות בלבד זו כנגד זו, וביניהם שמונה אמות - מותר לו לזרוע ביניהם, כמו שנתבאר בסוף פרק רביעי, וזה הדין בעצמו נדון בשתי שורות לכשיהיו ערים, אבל הוא צריך לשמונה ועוד, ואז יהיה מותר לו לזרוע ביניהם לאחר שירחק אמה מכל שורה בהם, כמו שביארנו" (פירוש המשנה). (14) בין לבין הגדר ובין בסמוך לעיקרי הגפנים ולחוץ. שאף-על-פי שבקרת הכרם צריך שש-עשרה אמה ריוח (למעלה פ"ז הי"א) - בפסקי הערים די בריוח שמונה אמות ועוד. (15) למעלה בפ"י הי"ב.

ו. הִיָּה בִּינֵיהֶן שְׁמוֹנֶה אֲמוֹת בְּצִמְצוֹם - הִיָּה זֶה לֹא יִזְרַע לְשֵׁם¹⁶. וְאִם זָרְעוּ, הוֹאִיל וְהִרְחִיק מִכָּל שׁוּרָה שֶׁשָּׁה טְפָחִים - הִיָּה זֶה לֹא קִדְשָׁה¹⁷. וְאִם אֵין שֵׁם גִּדְרָה¹⁸ - מִרְחִיק מִכָּל שׁוּרָה שֶׁשָּׁה טְפָחִים וְזוֹרַע; שְׂאִין פָּאן לֹא עָרִים וְלֹא פִּסְקֵי עָרִים. חֲזֹר וּבְנֶה הַגֶּדֶר - חֲזֹר עָרִים לְמִקְוָמוֹ¹⁹, וְחֲזֹרוּ פִּסְקֵי עָרִים לְמִקְוָמָן.

(16) משנה, שם. (17) שם פ"ז מ"ג: "אלו אוסרין ולא מקדשין כו' מותר פסקי ערים". (18) "ירושלמי" שם: "חרב הגדר, אין כאן ערים ולא פסקי ערים", וראה למעלה ה"ד. (19) "ירושלמי" שם.

ז. גִּנֵּה קִטְנָה²⁰ שֶׁהִיא מִקְפֶּת גֶּדֶר, וְעָרִס אֶת הַגִּפְּנִים סָבִיב לָהּ²¹ מִבְּחוּץ עַל כָּל כְּתֻלָּהּ: אִם יֵשׁ בָּהּ²² מֵלֶא בּוֹצֵר וְסִלּוֹ²³ מִפָּאן, הוֹאִיל וְהִיא מִקְפֶּת גִּדְרָה²⁴ - זוֹרְעִין בְּתוֹכָהּ יִרְקוֹתָהּ; וְאִם אֵין [בָּהּ] בְּשַׁעֲוֵר הִזָּה - אֵין זוֹרְעִים בְּתוֹכָהּ²⁶, מִפְּנֵי שְׁנֵרָאָה הַכֹּל כְּעָרִים אֶחָד וְיִרְק בְּתוֹכָהּ²⁷.

(20) עדיות פ"ב מ"ד. (21) מסתימת לשון רבינו נראה, שמדובר גם בחמש גפנים. וראה להלן. (22) בתוך הגינה.

מִרְחִיק מִעֵקְרֵי הַגִּפְּנִים אֲרָבַע אֲמוֹת¹, שְׁנִמְצָא רְחוֹק מִן הַכְּתָל חֲמֵשׁ אֲמוֹת. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה דִּנִּין בְּכָל עָרִים.

(5) כבית-הלל במשנה, שם. (6) כלומר, מאחורי הכותל ולחוץ (שלא מצד הגפנים). ואף-על-פי שבכל מקום אמרו שגדר שהוא גבוה עשרה טפחים מפסיק הוא (ראה למעלה שם, הלכה טו) - כאן בערים הואיל והגפנים ערוסים על הגדר, חזר הגדר על עצמו להיות כעיקרי הגפנים. וכן הוא ב"ירושלמי" שם: "היו שם שתי אמות (בין הגפנים לבין הכותל) מאן-דאמר מעיקר הגפנים מושחים (= מודדים), אינו אסור אלא שתי אמות, מאן-דאמר מעיקר הגדר מושחים, אסור עד שתי אמות [אחרות]" (כסף-משנה), והראב"ד חולק, ובפירוש המשנה כתב רבינו כדעת הראב"ד, וכאן חזר בו. (7) שכל השטח מעיקרי הגפנים ועד הכותל, והכותל בכלל, הרי הוא ככרם, וצריך להרחיק ארבע אמות מכל צדדיו.

ד. אֶחָד הַבּוֹנֶה אֶת הַגֶּדֶר² וְאַחֵר כֶּף נָטַע אוֹ שְׁנַטַּע וְאַחֵר כֶּף עָשָׂה הַגֶּדֶר, הוֹאִיל וְעָרְסָן - הִיָּה זֶה עָרִים. נִהְיֶה הַגֶּדֶר אוֹ נִסְתָּם הַחֲרִיץ - אֵין פָּאן עָרִים³, אֲלֹא הִיָּה כָּל הַשׁוּרָה בְּגִפְּנִים יְחִידִים.

(8) ירושלמי פ"ו ה"ד. (9) שם. ולא דוקא נהרס לגמרי, אלא אפילו אם נתמעט גבהו או רחבו, הרי הוא כנהרס (רדב"ז). (10) פ"ו מ"ו. [ומדובר כשהיו שתי שורות של גפנים מצד זה של גדר, ושתי שורות מצד השני שכנגדו, כלומר מאחורי הגדר, ובכל שורה ושורה היו חמש גפנים והיו נטועות כאריח על גבי לבינה ולבינה על גבי אריח כזה: כאן מופיע ציור !!! שבאופן זה אינן ככרם, שהרי הוא כרם מעורב (למעלה פ"ז ה"ט), ורק הערים מחשיבו לכרם. המרחק בין גפן לגפן חברתה בשורה שלה, הוא: ארבע אמות (כדין הרחקה בין גפן לגפן, למעלה ה"ב). המרחק, בקו שוה, בין שתי השורות: 2,9 (= שתי אמות ותשע עשיריות מאמה), ואם כן המרחק האלכסוני בין גפן של השורה הקיצונה לבין הגפן שבשורה הפנימית - 4,06 (= ארבע אמות וששה חלקי מאה מאמה), כפי החשבון הידוע שכל אמה ברבוע היא אמה ושני חומשי אמה באלכסון, שאם אין ביניהן ארבע אמות, אינן כרם (למעלה הלכה ב בענין כרם, ופשוט שהוא-הדין בערים). הגפנים שבשורה הפנימית תופסים מקום של 49/120 (= ארבעים ותשע, חלקי מאה ועשרים באמה). ההרחקה בינה לבין הגדר: 0,6 (= שש, חלקי עשרה באמה). הגדר עצמו 0,2 (= שתי עשיריות באמה, ראה למעלה פ"ג ה"ט) שאין שיעור לעובי של הגדר). ההפסק שבין הגדר לבין השורה הפנימית שבצד השני: 0,6 (כבצד הקודם). גוף הגפנים 49/120 (כבצד הקודם). ההרחקה, אף כאן כבצד הקודם: 2,9 באמה. בסך-הכל: 8 1/60 (= שמונה אמות וחלק אחד מששים באמה, ראה למטה בציור). גפנים כאן מופיע ציור!!! ואם כן, כל זמן שהשורות הפנימיות, שבשני הצדדים, קיימות, הכל מצטרף לכרם אחד, ואף-על-פי שאין בין השורות האלו אלא מרחק של 1,4 (= אמה וארבע עשיריות באמה), ושיעור הרחקה בכרם, בין גפן לחברתה, אינו פחות מארבע אמות (למעלה ה"ב) - כיון שיש כאן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

17 אַרְבַּע אַמּוֹת³⁶ - אֵין מוֹדִיִּין אֶלָּא מִסּוּף הָאַרְבַּע³⁷,
18 לֹא מִעַקֵּר הַגֶּפֶן הָרָאשׁוֹן.

(33) שם פ"ז מ"א: "הארכובה שבגפן". (34) היא אחד מפרקי הרגל. (35) גפן יחידית. (36) כשהיו חמש גפנים שיש להן דין כרם. (37) בפירוש המשנה שם, כתב: "וזה אם לא יהיה עיקר ראשון נראה, אבל אם היה נראה ויראה שהוא עיקר הגפן הזאת שנתעקל, יש למדוד מעיקר הראשון". וכן הוא ב"ירושלמי", וכאן השמיטו רבינו. ועי' רדב"ז.

19 יֵא. כָּבֵד בְּאַרְבָּע³⁸, שָׁאף עַל פִּי שְׁמֶרְחִיק בֵּין הַזֶּרַע
20 וּבֵין הַגֶּפֶן פְּשֻׁעוֹר, צָרִיף לְהַזְהִיר שְׁלֹא תִסְכַּף הַגֶּפֶן עַל
21 הַיֶּרֶק אוֹ יִסְכַּף הַיֶּרֶק עַל הַגֶּפֶן. זֶרַע יֶרֶק אוֹ תְּבוּאָה
22 וְצִמְחָה, וְאַחֲרֵי כֵן סִכַּף עָלֶיהָ אֶת הַגֶּפֶן - הַקָּשִׁין
23 מִתְרִין³⁹, וְהִדְגָּן יִדְלַק. הָיוּ שְׂרָשֵׁי הַגֶּפֶן⁴⁰ יוֹצְאִין לְתוֹךְ
24 הָאַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁבֵּין הַכֶּרֶם וְהַתְּבוּאָה - יַעֲקֹר. הָיוּ
25 שְׂרָשֵׁי הַתְּבוּאָה יוֹצְאִין לְתוֹךְ הָאַרְבַּע אַמּוֹת - מִתֵּר.

(38) למעלה פ"ו הי"א. (39) "ירושלמי" (שם פ"ה ה"ו): "זרע בהיתר, וסיכך על גבן, הקשים מותרים והדגן אסור". וראה למעלה פ"ה ה"ז. וראה בתוספות' פסחים (כה. ד"ה עיקרן) שכתבו לחלק בין קשים לקשים: שאותם עצים שהיו קודם זריעת כלאים וקודם שהוסיף מאתים [מותרים], אבל אותם שגדלים אחר-כך - אסורין, מאחר שהוסיף מאתים. (40) בתוספתא (פ"ד): "היו שרשין יוצאין בתוך ארבע אמות, הכל מודים שיעקור שרשי פאה (= מין ירק). יוצאין בתוך ארבע אמות שבכרם, אפילו למטה משלשה טפחים מותר" [ונראה שרבינו גרס "אפילו למעלה משלשה טפחים מותר", וראה בביאור הגר"א יו"ד סי' רצו ס"ק פה, ו'תוספתא כפשוטה' שם]. והסביר הרדב"ז: "שרשי הגפן הם כגפן, אבל שרשי התבואה אינם כתבואה".

26 יב. כָּל הַהִרְחָקוֹת וְהַשְּׁעוּרִין הָאֲמוּרִין בְּכֻלָּאִים -
27 בְּאִמָּה בֵּת שֶׁשָּׁה טַפְחִים⁴¹ שוֹחֲקוֹת⁴². וְלֹא יִצְמָצֵם⁴³
28 בְּמִדּוֹת הַכֻּלָּאִים, שְׂאִין מִצְמָצְמִים אֶלָּא לְהַחֲמִיר⁴⁴.

(41) עירובין ב, ב - מימרא של רבא. (42) כלומר: האצבעות סדוקות מרווחות כדרך השוחק שפוסק שפתיו ('ערוך' ערך סחק). וראה בפ"ז מהל' שבת הל"ו והערה רא. (43) למדוד הטפחים מצומצמים. (44) עירובין, שם. שאם היו שתי שורות בכרם וביניהן ארבע אמות עצובות, אף-על-פי שאינן שוחקות, הרי זה כרם, ראה למעלה פ"ז ה"ב, ובהל' שבת שם.

29 יג. כָּל הַשְּׁעוּרִין הָאֵלּוּ שְׁמֶרְחִיקִין בֵּין הַגֶּפֶנִּים
30 וְהַתְּבוּאָה אוֹ הַיֶּרֶק - אֵינָן אֶלָּא בְּאַרְצֵי יִשְׂרָאֵל⁴⁵ אוֹ
31 בְּסוּרְיָא⁴⁶; אֲבָל בְּחוּצָה לְאַרְצֵי - מִתֵּר לְזֶרַע⁴⁷ בְּצֵד
32 הַגֶּפֶנִּים⁴⁸ בְּתוֹךְ הַכֶּרֶם לְכַתְּחֵלָה. וְלֹא אֶסְרוּ בְּחוּצָה
33 לְאַרְצֵי אֶלָּא לְזֶרַע שְׂנֵי מִיְנֵי יֶרֶק אוֹ תְּבוּאָה עִם
34 הַחֲרָץ בְּמַפְלֵת יָד⁴⁹. וְאִם אֲמַר⁵⁰ לְתִינוּק נִכְרִי⁵¹ לְזֶרַע
35 לְזֶרַע בְּחוּצָה לְאַרְצֵי - מִתֵּר. אֲבָל לֹא יֹאמַר לְנִכְרִי
36 גָּדוֹל, שְׁלֵא יִתְחַלֵּף בְּיִשְׂרָאֵל⁵³.

(23) שיעמוד בצור הענבים וסלו שאוסף בו הענבים. ושיעורם שתי אמות: אמה לבוצר ואמה לסלו ('ירושלמי' כלאים פ"ו ה"א). (24) כלומר, אף-על-פי שערים תופש ארבע אמות חוץ לגדר (כמבואר למעלה ה"ג) - זהו דוקא כשאין אלא גדר אחד בלבד, אבל כשהגינה מוקפת גדר מסביב - אין דינו ככרם, וראה להלן. (25) בפירוש המשנה שם כתב רבינו, שמרחיק ששה טפחים מן הגדר, אף-על-פי שאין לו דין כרם, יש לו דין גפן יחידית. (26) ואפילו אם הרחיק כדין. (27) שלקטנותם נראה הזרע עם הכרם כאילו הם מחוברים (פירוש המשנה).

1 ח. גֶּפֶנִּים שֶׁהָיוּ זָרוּעִים בְּמִדְרָגָה גְּבוּהָה וְהָעָרִים
2 שְׁלֵהֵן יוֹצְא²⁸ וּמִסְכָּף עַל הַשָּׂדֶה²⁹: אִם עוֹמֵד בְּאַרְצֵי
3 וּבִבְצֹר אֶת כָּלֹ - רּוֹאִין כָּל הַמָּקוֹם שֶׁתַּחַת הָעָרִים
4 כְּאִלּוּ הוּא מָקוֹם עֲקָרֵי הַגֶּפֶנִּים, וְאִסּוּר אַרְבַּע אַמּוֹת
5 בְּשָׂדֶה לְכָל רוּחַ מְשַׁפֵּת הָעָרִים³⁰; וְאִם אֵינּוּ יָכוֹל
6 לְבָצֵר עַד שְׂעִיעָלָה בְּמִדְרָגָה אוֹ בְּסֵלֶם - אֵין אִסּוּר
7 לְזֶרַע אֶלָּא תַּחַת הָעָרִים בְּלִבְדוּ³¹.

(28) שם פ"ו מ"ב. (29) מדובר כשהיו חמש גפנים נטועות, והן ערוסות על גבי כותל גבוה עשרה טפחים, שאלמלא היו נטועות על גבי מקום גבוה, היה לזה דין ערים וצריך להרחיק ארבע אמות מן הכותל ולחוץ, כמבואר למעלה (הלכות ב"ג), אבל מכיון שהגפנים נטועות על גבי מקום גבוה, נשתנה הדין, כדלהלן. (30) כלומר, מן הכותל שהערים עליו, כנ"ל. (31) שהרי גם בגפן יחידית אסור לזרוע תחת השריגין (למעלה פ"ו הי"א), ובפירוש המשנה פירש באופן אחר.

8 ט. שְׁנֵי כְּתָלִים³² הַסְּמוּכִין זֶה לָזֶה וְהַגֶּפֶנִּים נְטוּעִים
9 בְּזֵיזוֹת בִּיְנֵיהֶם, וְהָעָרִים יוֹצְא עִם הַכְּתָלִים מִתּוֹךְ
10 הַקָּרֶן וְכֻלָּה - מִרְחִיק מִעַקְרֵי הַגֶּפֶנִּים פְּשֻׁעוֹר וְזוֹרַע
11 בְּמָקוֹם הַכֵּלָה שְׂאִין עָלָיו עָרִים. וְאִף עַל פִּי שֶׁהַזֶּרַע
12 מְכֻן בֵּין שְׁנֵי הַכְּתָלִים שֶׁבִּיְנֵיהֶן הָעָרִים, הוֹאִיל
13 וְהִרְחִיק פְּשֻׁעוֹר - הָרִי זֶה זּוֹרַע בֵּין הַכְּתָלִים.

(32) שם פ"ו מ"ז, וכמו שכתב בפירוש המשנה שם, זה לשונו: "כשיתחיל הערים, וכמו שכתב בפירוש המשנה שם, זה לשונו: "כשיתחיל הערים מקרן בין שתי קירות וילך הלך ומתמעט עד ישוב דמות כו' כאילו הוא משולש, על הצורה הזאת: כאן מופיע ציור!!! אמר שירחיק עבודתו ויזרע בין הקירות וכו'" [כלומר: אף-על-פי שבמקום הגפנים יש דין כרם לבין הקירות, מחמת שני טעמים: א. שהן שתיים כנגד שתיים ואחת יוצאת זנב (למעלה פ"ז ה"ז). ב. שיש כאן דין ערים, ובכל זאת אין אנו אומרים שכל השטח שבין הקירות (= אפילו זה שרחוק מן הגפנים) הוא בכלל כרם, אלא מרחיק ארבע אמות מן הגפן האחרונה (= שיצאה זנב) וזרוע שם].

14 י. גֶּפֶן שֶׁעֲלָה³³ הָעֵץ שֶׁלָּהּ מִן הָאֶרֶץ מִעֵט וְאַחֲרֵי כֵן
15 יַעֲקֹם וְנִמְשַׁף עַל הָאֶרֶץ וְחָזַר וְעָלָה כְּמוֹ אַרְבַּע³⁴,
16 כְּשֶׁמוֹדִיִּין בֵּין הַגֶּפֶן³⁵ וּבֵין הַזֶּרַע שֶׁשָּׁה טַפְחִים אוֹ

פרק תשיעי

1 יבאר המרכיב זכר על בהמה שאינו מינו. וסימני פרדות
שמות לזווגן. הילודין מן הכלאים אם מותרין בהנאה, ואם
מותרים בהרכבה. העושה מלאכה בשני מיני בהמה או חיה.
היושב בעגלה שמושכין אותה כלאים. בהמת פסולי
המוקדשין.

- א. המרקיב זכר על נקבה שאינו מינו², בין בבהמה⁶
- בין בחיה ובעוף³, ואפילו במיני חיה שפנים⁴ - הרי⁷
- זה לוקה מן התורה בכל מקום, בין פארץ בין⁸
- בחוצה לארץ⁵; שנאמר: בהמתך לא תרביע בלאים.
- ואחד בהמה חיה ועוף שלו או של חברו⁶. ואינו¹⁰
- לוקה עד שיכנסו בידו כמכחול בשפופרת⁷; אבל¹¹
- אם העלים זה על זה בלבד או שעוררן בקול⁸ - מפיין¹²
- אותו מכת מרדות⁹.

2) אפילו שניהם ממין טהור. ודווקא בשאינו מינו, אבל מין
במינו, כגון שור שחור על גבי פרה לבנה - מותר. ולמדו
כן מכלאי בגדים שתפרו בהם שני מינים "לא תלבש שעטנו
צמר ופשתים". (3) והנה בתורה לא נאמר אלא "בהמתך
לא תרביע כלאים" ולא נזכרו חיה ועופות. אבל חכמינו ז"ל
אמרו: "אחד שור ואחד כל בהמה כו' לכלאים וכו' וכן חיה
ועוף" ולמדו כן בגזירה שווה "בהמתך" - "בהמתך" משבת,
שכשם שבשבת נתרבו גם חיה ועוף שנאמר "לא תעשה כל
מלאכה וגו' ושורך וחמורך וכל בהמתך", - "וכל בהמתך"
מרבח כל מיני בעלי חיים, כמו כן לענין כלאים.
4) "המרביע שני מינים שבים לוקה". ולמדו כן בגזירה
שווה "למינהו" - "למינהו", נאמר "למינהו" ביבשה ונאמר
"למינהו" בים, ללמדך שכשם שביבשה יש איסור כלאים,
כמו כן יש בים. וצריך לומר ש"מיני חיה" שכתב רבינו אינו
מין חיה בלבד אלא כוונתו לנפש חיה, והכל בכלל.
5) שהרי אינה מן המצוות התלויות בארץ. (6) ספרא פרשת
קדושים פרק ד הלכה יד "בהמת אחרים על בהמת אחרים
מניין? תלמוד לומר את חוקתי תשמורו". (7) כך קבלו
חכמים שלא אסרה התורה אלא אם האדם עושה מעשה
ההרבעה בידי ממש. (8) עוררם בקול להרבעה. [וואף על
פי שבחרישה בכלאים אמרו: "הנהיגם בקול" - לוקה"
שהקפידה התורה גם אם אין האדם עושה מעשה החסימה
בידו, וגם המנהיג בקול עובר על הלאו של "לא תחרוש
בשור ובחמור יחדיו", אלא שיש סברא לומר כי זהו לאו
שאינו בו מעשה, ואין לוקים עליו - בזה אמרו כי בקולו הוא
עושה מעשה, וחייב מלקות, אבל בהרבעה לא אסרה התורה
אלא בעושה מעשה, אבל בלי מעשה אינו עובר על הלאו].
9) שאסור מדרבנן. וראיה לכך ממה שהתירו להכניס מין
ושאינו מינו לדידו, ולא אמרו שמותר גם להעלות זה על זה.

- ב. מתר להכניס שני מינים לסהר אחד. ואם ראה¹⁴
- אותם רובעים זה את זה - אינו זקוק להפרישן.¹⁵
- ואסור לישראל לתן בהמתו לעובד פוכבים¹⁶
- להרביעה¹⁰ לו¹¹.

"כל השיעורין האלו שמרחיקים בין הגפנים והתבואה, אינן
אלא בארץ ישראל כו' אבל בחוצה לארץ מותר לזרוע כו'".

וצריך עיון: ידועה גודל ההרחקה בניזיר "אמרי נזירא סחור
סחור, לכרמא לא תקרב" כדי שלא יבוא לידי תקלה,
ועל-דרך-זה תיקנו סייגי זהירות בעניינים רבים. ועפ"ז גם
כאשר לא הוסיף אחד ממאתיים, ואיסורו הוא איסור
אכילה בלבד, אין לעשות כל פעולה העלולה להביא לידי
תקלה, וא"כ היאך מותר לזרוע בצד הגפנים בתוך הכרם
לכתחילה.

(על-פי יין מלכות' ספר זרעים סימן ד')

45) קידושין לט, א. וראה למעלה פ"ה ה"ז, אם איסורו מן
התורה או רק מדרבנן. (46) מדרבנן, כשם שעשאוה לענין
תרומות ומעשרות ושביעית (להלן פ"א מהל' תרומות ה"ד
והט"ו) ולענין ביכורים (פ"ב מהל' ביכורים ה"א).
47) קידושין, שם. הואיל וגם בארץ אינו לוקה באופן זה
(למעלה פ"ה שם). (48) אבל על גבי הגפנים - אסור, מפני
ששרשי הזרעים נכנסים אל תוך שרשי הגפנים, והרכבה
אסורה אף בחוצה לארץ, כמפורש למעלה בפ"א ה"ה
(כסף-משנה). [ראה למעלה פ"ב ה"א, שדעת רבינו
שהרכבת שרשים בשרשים - אסורה]. (49) שכיון שבארץ
ישראל הוא חייב מלקות (למעלה פ"א ה"ב), גזרו בזה אף
בחוצה לארץ. (50) שבת קלט, א. (51) אבל לתינוק
ישראל - אסור (שבת שם), שאף איסור דרבנן אסור להאכיל
לישראל קטן (פי"ז מהל' מאכלות אסורות הכ"ז).
(52) לישראל (ראה למעלה פ"א ה"ג), חיטה ושעורה וחרצן
במפולת יד (כסף-משנה). (53) שבת, שם.

- יד. ואף על פי שמתר לזרע הירק בצד הפרם¹
- בחוצה לארץ, הרי אותו הירק הזורע שם אסור²
- באכילה³ ואפילו בחוצה לארץ. והוא שיראה אותו⁵⁵
- לוקט ומוכר; אבל ספקו - מתר, כמו שבארנו⁴
- בהלכות מאכלות אסורות⁵⁶.

54) שאף-על-פי שאיסור זריעה אין בחוצה לארץ, מאחר
שאף בארץ ישראל אינו חייב מלקות, כנ"ל, לענין איסור
אכילה, כיון שבארץ ישראל אסור בהנאה (למעלה פ"ה שם)
- אסור בחוצה לארץ, לכל הפחות באכילה. וראיה מהא
דלהלן, שאם ראהו לוקט, אסור אף בחוצה לארץ, והיינו
באכילה. ובהנאה לא גזרו, כמו שמוכח מהסוגיא בקידושין
שם (ראה בכסף-משנה). (55) במשנה (ערלה פ"ג מ"ט,
הובאה בקידושין לח:): שנינו לגבי ערלה בחוצה לארץ:
"ובלבד שלא יראנו לוקט". ואילו בכלאים שנינו: "ובחוצה
לארץ יורד ולוקט (= כלומר הגוי) ובלבד שלא ילקוט (=)
הישראל ביד", אבל ב"ירושלמי" (שם ה"ז): "אמר רבי יודן,
עוד היא (= אף היא, כלומר, כלאים) בקדמייתא (צ"ל:
"בקדמייתא" = כראשונה, כלומר, כערלה שברישא) יורד
ולוקח, ובלבד שלא יראנו לוקט". וראה בקידושין לט, א.
(56) פ"י הלכות יא-יב.

28 פִּיּוּצָא בְּזָה. לְפִיכָּה, הַרְוָה לְהַרְכִּיב פֶּרֶד עַל פֶּרְדָּה
29 אוּ לְמִשָּׁה בְּשֵׁתִי פֶּרְדוֹת - בּוֹדֵק בְּסִמְנֵי אֲזִנִּים וְזָנָב
30 וְקוֹל; אִם דּוֹמִין זֶה לָזָה - בִּידוּעַ שְׁאֵמָן מִמִּין אֶחָד
31 וּמִתֵּרִין.

(25) וכן אבותיהם מין אחד. (26) וגם אבותיהם שני מינים.
(27) זה לא ייתכן אלא אם נפסוק שבוודאי "אין חוששין לזרע האב", אבל אם זה ספק - אינו לוקה. שהרי אם וודאי הוא שחוששין לזרע האב - מותר לכתחילה, כמו שאמרו בחולין עט. לדעת חנניה, שכל הפרדות מין אחד הם. ואם כן קשה כאן כמה קושיות: א. איך כתב בסמוך "וכן אם הרכיב זה הנולד אפילו על מין אמו לוקה", הרי שם אמרו שאם אין חוששין לזרע האב מותרים לכתחילה, שהרי אמותיהם שוות, ואיך כתב רבינו שאסור ולוקה. ב. הרי שם אמרו במסקנא, שספק הוא אם חוששין לזרע האב או לא. ג. הרי בפרק י"ב מהלכות שחיטה הלכה י"א פסק רבינו שספק הוא אם חוששין לזרע האב או לא. לכן נראה שיש להגיה גם כאן וגם בסמוך, כדלהלן: "ואם הרכיב [אינו] לוקה, וכן אם הרכיב זה הנולד אפילו על מין אמו [אינו] לוקה". ולפי זה פסק רבינו כמסקנת הגמרא שם, וכמו שפסק בהלכות שחיטה שם, שספק הוא אם חוששין לזרע האב או לא. ולפיכך בשני מינים אסור שמא אין חוששין לזרע האב, ואינו לוקה שמא חוששין. ואם הרכיבו על מין אמו אסור שמא חוששין לזרע האב, ואינו לוקה שמא אין חוששין. (28) מסוס וחמורה. (29) חמור הבא מחמור וחמורה. (30) צריך להיות: "אינו לוקה", כמבואר למעלה. (31) ממה נפשך: אם אין חוששין לזרע האב הרי הם מין אחד מצד האם, ואם חוששין לזרע האב, הרי כל הפרדות מין אחד, כנ"ל. (32) אין כאן אלא איסור בלבד מחמת ספק, אבל אינו לוקה, כנ"ל. (33) ואינו לוקה, כנ"ל.

32 ז. כָּל הַעוֹשֶׂה מְלֹאכָה בְּשָׁנִי מִיָּנִי בְּהֵמָה אוּ חֵיָּה
33 כְּאֶחָד, וְהָיָה אֶחָד מֵהֶן מִין טְהוֹרָה וְהַשְּׁנִי מִין
34 טְמֵאָה³⁴ - הָרִי זֶה לּוֹקֵה בְּכָל מְקוֹם³⁵; שְׁנֵאמַר: לֹא
35 תַּחְרֹשׁ בְּשׁוֹר וּבַחֲמֹר יַחְדוֹ. אֶחָד הַחֲזִירִשׁ אוּ הַזֶּרְעֶ³⁶
36 אוּ הַמּוֹשֵׁף בָּהֶם עֲגָלָה אוּ אֶבֶן כְּאֶחָד³⁷, אוּ הַנְּהִיגִם
37 כְּאֶחָד וְאֶפְלוּ בְּקוֹל - לּוֹקֵה; שְׁנֵאמַר: יַחְדוֹ - מְכַל
38 מְקוֹם³⁸. אֲבָל הַמְּזוֹגָן³⁹ - פְּטוּר, עַד שְׁיִמְשֵׁף אוּ
39 יִנְהִיג.

(34) בכלאים פרק ח משנה א"ב: "כלאי בהמה וכו' ואינם אסורים אלא מלהרביע, בהמה עם בהמה וחיה עם חיה, בהמה עם חיה וחיה עם בהמה, טמאה עם טמאה וטהורה עם טהורה, טמאה עם טהורה וטהורה עם טמאה אסורין לחרוש ולמשוך ולהנהיג". ומפרשה רבינו שם: "כשאמר כלאי בהמה אינם אסורים אלא מלהרביע (=כלומר, אבל לחרוש מותר) אמר שאינו זה אלא לבהמה עם בהמה וכו'. אבל בהמה טמאה עם טהורה וטהורה עם טמאה יש בה תוספת על איסור ההרבעה, והוא: שהם אסורים לחרוש ולמשוך ולהנהיג וכו' וזה עניין שאמר הכתוב לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו", רוצה לומר: לעניין הרבעה שנאמר "בהמתן לא תרביע כלאים" כל שהם שני מינים הרי הם

(10) באינו מינה. (11) כלומר, בשביל הישראל, ואיסורו משום "אמירה לנכרי שבות". [אבל להרבעה בשביל הגוי אין איסור אמירה לנכרי שבות. ואף על פי שהגוי מזהיר על רביעת בהמה באינו מינה - כאן מדובר, כנראה, באופן שאומר לו להרביע על ידי העלאה זה על זה, בלי מעשה של "כמכחול בשפופרת", שבישראל אינו אסור מן התורה אלא מדרבנן, ובגוי לא שייך איסור דרבנן. אבל אם אומר לו להרביע במעשה, עובר על לפני עיוור לא תיתן מכשול, אפילו אם אומר לו להרביעו בשביל הגוי.

1 ג. מִי שֶׁעָבַר וְהַרְכִּיב בְּהֵמָתוֹ¹² פְּלִאִים - הָרִי הַנּוֹלָד
2 מֵהֶם מִתֵּר בְּהֵנָּה¹³. וְאִם הָיָה מִין טְהוֹרָה עִם מִין
3 טְהוֹרָה¹⁴ - מִתֵּר בְּאֶכִּילָה¹⁵, כְּמוֹ שְׁבִאֲרָנוּ בְּמִאֲכָלוֹת
4 אֲסוּרוֹת.

(12) המדובר בשני מינים טמאים. (13) אבל באכילה לא, שהרי הם טמאים. (14) כגון בהמה עם חיה. (15) "בהמתן לא תרביע כלאים וכו' מה בהמתן היוצא ממנה מותרת כו' מדאסר רחמנא כלאים לגבוה (=לקרבן), מכלל דלהדיט שרי (=מותר אף באכילה).

5 ד. שְׁנֵי מִיָּנִי בְּהֵמָה אוּ חֵיָּה שְׂדוּמִין זֶה לָזָה, אִף עַל
6 פִּי שְׂמַתְעַבְרִין זֶה מִזֶּה וְדוּמִין זֶה לָזָה, הוֹאִיל וְהֵם
7 שְׁנֵי מִיָּנִי - הָרִי הֵם פְּלִאִים וְאִסוּר לְהַרְכִּיבָן. בִּיצֵד?
8 הַזָּאֵב עִם הַפֶּלֶב, וְהַפֶּלֶב הַפֶּפְרִי¹⁶ עִם הַשּׁוּעַל,
9 וְהַצִּבְאִים¹⁷ עִם הָעִזִּים, וְהַיְעִלִים¹⁸ עִם הָרְחִלִּים,
10 וְהַסּוֹס עִם הַפֶּרֶד¹⁹, וְהַפֶּרֶד עִם הַחֲמֹר, וְהַחֲמֹר עִם
11 הָעֶרְד²⁰, אִף עַל פִּי שְׂדוּמִין זֶה לָזָה - הָרִי הֵן
12 פְּלִאִים זֶה בְּזָה.

(16) כלב הציד מיוחס לכפר. (17) עפרים. (18) הם מין חיה. (19) נולד מן הסוס והחמור. (20) חמור מדברי.

13 ה. מִין שֵׁשׁ בּוֹ מַדְרִי וְיִשׁוּבִי, כְּגוֹן שׁוֹר הַכִּרְי²¹ עִם
14 הַשּׁוֹר²², וְהַרְמָךְ²³ עִם הַסּוֹס - מִתֵּר לְהַרְכִּיבָן זֶה עִם
15 זֶה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מִין אֶחָד. אֲבָל אֲזוּ עִם אֲזוּ בָּר -
16 פְּלִאִים זֶה בְּזָה. מִפְּנֵי שֶׁהָאֲזוּ (בִּיתִי) בִּיצִיּוֹ מִבְּפָנִים,
17 וְאֲזוּ בָּר - בִּיצִיּוֹ מִבַּחוּץ, מְכַלֵּל שֶׁהֵם שְׁנֵי מִיָּנִי.
18 וְהַכּוֹי - פְּלִאִים עִם הַחֵיָּה וְעִם הַבְּהֵמָה; וְאִין לּוֹקִין
19 עָלָיו, מִפְּנֵי שֶׁהוּא סָפֵק²⁴.

(21) השור המדברי. (22) לפי ששניהם מין בהמה. (23) מין ממיני הסוסים ונזכר במגילת אסתר "בני הרמכים". (24) אם הוא מין חיה או מין בהמה.

20 ו. הַיְלֻדִים מִן הַפְּלִאִים: אִם הָיוּ אֲמוּתֵיהֶן מִין
21 אֶחָד²⁵ - מִתֵּר לְהַרְכִּיבָן זֶה עַל זֶה; וְאִם הָיוּ שְׁנֵי
22 מִיָּנִין²⁶ - אִסוּר לְהַרְכִּיבָן זֶה עַל זֶה, וְאִם הַרְכִּיב -
23 לּוֹקֵה²⁷. וְכֵן אִם הַרְכִּיב זֶה הַנּוֹלָד²⁸ אֶפְלוּ עַל מִין
24 אֲמוֹ²⁹ - לּוֹקֵה³⁰. בִּיצֵד? פֶּרֶד שְׁאֵמוֹ חֲמֹר - מִתֵּר
25 לְהַרְכִּיבּוֹ עַל פֶּרְדָּה שְׁאֵמָה חֲמֹר³¹, וְאִסוּר
26 לְהַרְכִּיבּוֹ³² אֶפְלוּ עַל הַחֲמֹר; אֲבָל פֶּרֶד שְׁאֵמוֹ סוֹס
27 - אִסוּר לְהַרְכִּיבּוֹ³³ עַל פֶּרְדָּה שְׁאֵמָה חֲמֹר. וְכֵן כָּל

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שישי כ"ט תמוז - ספר זרעים - הלכות כלאים קפט

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

י. מִתֵּר לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּאֶדֶם וּבְבִהְמָה או חֵיָּה
בְּאֶחָד, כְּגוֹן אֶדֶם שְׁחֹרֵשׁ עִם הַשּׁוֹר או מוֹשֵׁף עֲגֹלָה
עִם חֲמֹר וְכִיּוֹצֵא בָּזָה; שְׁנֹאמֵר: בְּשׁוֹר וּבְחֲמֹר יַחְדָּו
- לֹא בְּאֶדֶם וּבְחֲמֹר או בְּאֶדֶם וְשׁוֹר.

יא. בְּהֵמַת פִּסְוִלִּי⁴⁶ הַמְקֻדָּשִׁין, אִף עַל פִּי שְׁהִיא גּוֹף
אֶחָד, עֲשָׂאָה הַפְּתוּב כְּשֶׁנִּי גּוֹפִין. מִפְּנֵי שְׁהִיתָה
קֹדֶשׁ⁴⁷, וְנִעֲשִׂיתָ⁴⁸ כְּקֹדֶשׁ וּכְחַל מְעַרְבִין זֶה בָּזָה⁴⁹,
וְנִמְצָאת בְּהֵמָה זֶה בְּבִהְמָה טְמֵאָה עִם הַשְּׁחֹרָה
הַמְעַרְבִין בְּאֶחָד. הֲרִי הוּא אוֹמֵר: וְאִם כָּל בְּהֵמָה
טְמֵאָה אֲשֶׁר לֹא יִקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קֶרְבָּן לַיהוָה. מִפִּי
הַשְּׁמוּעָה לְמַדוּ, שְׁאִינוּ מְדַבֵּר אֶלָּא בְּפִסְוִלִּי
הַמְקֻדָּשִׁין⁵⁰. לְפִיכֵךְ, הַחֹרֵשׁ בְּשׁוֹר פִּסְוִלִּי הַמְקֻדָּשִׁין
או הַמְּרַבֵּיעַ - הֲרִי זֶה לֹקֵה מִשּׁוּם כְּלָאִים. וְאִסּוּר
זֶה מְדַבְּרִי קְבָלָה.

(46) כלומר, פסולי המוקדשין שנפדו. (47) לפני שפדו אותה. [וצריך עיון למה הוצרך רבינו לכתוב כן, הלא גם בלי זה הוא כלאים, כמו שמבאר להלן: שיש בו תורת חולין ותורת קדשים]. (48) לאחר פדיון. (49) כלומר, חולין, שמותרת באכילה מחוץ לפתח אהל מועד, וקודש שאסורה בגזירה ועבודה קדשים. וכן כתב רש"י במכות שם. וטעם זה מספיק, לדעת רבינו, רק בהרבעה שאסורה אפילו בשני מינים טהורים, אבל בחרישה הוצרך רבינו להא דלהלן. (50) הוצרך רבינו לכך לשיתנו שאין איסור חרישה בכלאים אלא במין טהור ומין טמא. [ולפי זה אין בכור בעל מום בכלל זה, שהרי עליו לא אמרו שהוא בכלל בהמה טמאה אבל שהרי הוא אינו טעון פדיון ולא העמדה והערכה. אבל לענין הרבעה, שאסור מן התורה אפילו בשני מינים טהורים, גם בכור בכלל, שהרי גם הוא מעורב קודש וחול.

יום שישי כ"ט תמוז ה'תשפ"א

פרק עשירי

יבאר כלאי בגדים שאינו אלא בצמר ופשתים בלבד. צמר רחל בת עז אם יש בה משום כלאים. קשר גדיל של צמר בגדיל של פשתן. הכלאים אם יש להם שיעור. והקנבוס והפשתן שטרפן זה בזה. כלאי בגדים אם יכול לעשותן ולמוכרם או לישב עליהם. מנעל שהוא כלאים. ותופרי כסות אם תופרין כדרכן. אין איסור כלאים אלא בגדים שהם דרך חימום. בגד צמר שחיברו עם בגד פשתן בתכיפה אחת. הלוקח כלי צמר מן הגוי, והרואה כלאים של תורה על חבירו בשוק. ודין המלביש את חבירו כלאים. וכהן שלבש בגדי כהונה שלא בשעת עבודה.

א. אין אסור בקלאי בגדים אלא צמר² ופשתן³ בלבד⁴, שְׁנֹאמֵר: לֹא תִלְבַּשׁ שְׁעִטָּנוּ צֹמֶר וּפְשִׁתִּים יַחְדָּו. וְיֵשׁ בְּכַרְכֵּי הַיָּם⁴ כְּמוֹ צֹמֶר שְׁגָדִל עַל הָאֲבָנִים שְׁפִים הַמְּלַח⁵, תְּכֵנִיתוֹ תְּכַנִּית הַזֶּהָב, וְהוּא רֶךְ בְּיוֹתֵר, וְכִלְךָ שְׁמוֹ. וְאִסּוּר עִם הַפְּשִׁתָּן⁶

בכלל כלאים ואפילו שניהם טהורים, אבל בחרישה לא פרט הכתוב אלא באופן שאחד טמא ואחד טהור - "שור וחמור", וכן הוא בתוספתא שם פרק ה: "לא יקשור סוס לפרד ופרד לחמור וחמור לערוד כו' אם עשה כן כו' וחכמים פוטרין". (35) אפילו בחוצה לארץ. שכל מצוה שאינה תלויה בארץ, נוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ. (36) בספרי פרשת כי תצא: "לא תחרוש, אין לי אלא חורש, מניין לרבות את הדש וכו' תלמוד לומר יחדיו מכל מקום". (37) בפירוש המשנה שם כתב רבינו: "ואמרו שענין יחדיו, רוצה לומר לחבר ביניהם ולייחדם על איזה דרך שיהיה, או לחרישה וזולתה. (38) [זה מוסב על זורע ומושך ומנהיג, וכדברי הספרי (שהובא למעלה) ש"מ יחדיו" למדו שחרישה לאו דווקא]. (39) ברייתא בבבא מציעא שם. ופירש רש"י: "המזווג שור וחמור לקרון ולא הנהיג בהם".

ח. אֶחָד שׁוֹר וְחֲמֹר וְאֶחָד כָּל שְׁנֵי מִינֵין שְׁאֶחָד
טְמֵא וְאֶחָד טָהוֹר, בֵּין בְּהֵמָה עִם בְּהֵמָה פְּחִזִּיר⁴⁰ עִם
הַפֶּבֶשׁ, או חֵיָּה עִם חֵיָּה פְּחִחֲמֹר עִם הַפִּיל, או חֵיָּה
עִם בְּהֵמָה כְּלָבִי⁴¹ עִם הָעֵז או צִבִּי עִם הַחִזִּיר וְכִיּוֹצֵא
בָּהֶם - עַל כָּל אֵלוֹ לֹקֵה מִן הַתּוֹרָה; שְׁחִיָּה כְּלָל
בְּהֵמָה⁴² הִיא, כְּמוֹ שְׁבַאֲרָנוּ בְּהִלְכּוֹת מְאֻכְלוֹת
אֲסוּרוֹת. אֲבָל מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים⁴³, שְׁנֵי מִינֵין שֶׁהֵן
כְּלָאִים בְּהִרְבָּעָה - אֲסוּרִים לְחַרֵּשׁ בֵּהֶן בְּאֶחָד
וּלְמַשְׁכֵּן וּלְהִנְהִיגֵן. וְאִם עָשָׂה בֵּהֶן מְלָאכָה בְּאֶחָד או
מִשֵּׁף או הִנְהִיג - מִכֵּין אוֹתוֹ מִכַּף מִרְדּוֹת. וְאִסּוּר
לְהִנְהִיג בְּהֵמָה מִן הַיִּבְשָׁה עִם חֵיָּה שְׁפִים, כְּגוֹן עֵז
עִם שְׁבוּט⁴⁴; וְאִם עָשָׂה - פְּטוּר⁴⁵.

(40) חזיר הוא מין בהמה. (41) שהוא מין חיה. (42) בבא קמא נד: ושם למדו כלאים דחרישה בגזירה שווה "שור" - "שור" משבת, מה שור האמור בשבת גם עוף בכלל, אף כלאים כן. וכן הוא בספרי שם: "מניין לרבות שאר בהמה וחיה ועוף כיצא בשור, תלמוד לומר לא תחרוש". ורבינו השמיט כאן "עוף". (43) שהרי אמרו בבבא קמא שם "אחד השור ואחד כל בהמה". כלומר, מזה משמע שגם כששניהם טהורים או שניהם טמאים הם בכלל האיסור, ולדעת רבינו זה אינו אלא מדברי סופרים. (44) בעיא היא שם נה. אם יש בזה איסור כלאים או מכיוון שאינם יכולים להתחבר, שהרי העז לא ייכנס לים והדג לא ייצא ליבשה. ולא נפשטה הבעייה. (45) מאחר שלא נפשטה הבעייה, אינו לוקה מספק. ורוצה לומר פטור ממכת מרדות, שהרי גם העז וגם השבוט שניהם ממין טהור. (עיי' שבת קיט. וקידושין מא. "רבא מלח שיבוטא" ובחולין קט: אסר לנו חזיר - התיר לנו מוח של שיבוטא), ומן התורה אינו חייב מלקות אלא במין אחד טהור ומין אחד טמא.

ט. עֲגֹלָה שְׁהִיו מוֹשְׁכִין אוֹתָהּ כְּלָאִים - הַיּוֹשֵׁב
בְּעֲגֹלָה לֹקֵהָ, וְאִף עַל פִּי שְׁלֹא הִנְהִיג; שִׁישִׁיבָתוֹ
גֹרֶמֶת לְבִהְמָה שֶׁתִּמְשֵׁף הָעֲגֹלָה. וְכֵן אִם הָיָה יוֹשֵׁב
אֶחָד בְּעֲגֹלָה וְאֶחָד מִנֶּהֱיִג - שְׁנֵיהֶן לֹקִין. וְאִפְלוּ
מֵאָה שֶׁהִנְהִיגוּ כְּלָאִים בְּאֶחָד - כֻּלָּן לֹקִין.

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שהרי מדבר שהוא שוע בלבד, ואינו טווי, אי־אפשר לעשות אלא לבדים]. (15) כלומר, כלאים מן התורה. וכן הוא בכלאים פ"ט משנה ט: "לבדים אסורים מפני שהם שועים". והראב"ד השיג: "לבדים אינם מן התורה, שאין טווין אלא שוע בלבד". וכן כתב רבינו בפירוש המשנה: "שלא יהיו כלאים עד שיהיו נחברים אלו שלשה הענינים כולם (כלומר, שוע טווי ונוז), וכל מה שאינו כך הוא כלאים מדברי סופרים, וזו הלכה פסוקה באמת ואין בו ספק, וכן אמרו בגמרא, ואם מצאת לאחד דבר חולק על מה שאמרתי לך, אל יכנס בלבך ספק, שהוא שכת ההלכה ההיא האמורה בגמרא נדה (סא:). אבל שוב חזר בו רבינו, וכתב במהדורה שניה שם: "כך אמרו מקצת הגאונים, וזה אצלי מאמר בלתי אמיתי, אלא שכל אחד מהם (= או שוע או טווי או נוז) כלאים של תורה, ומה שנזכר בגמרא נדה (שם): והלכתא כמר זוטרא, שאמר: עד שיהיה שוע טווי ונוז, אינו לשון התלמוד, אבל הוא לשון איזה מפרש" (רדב"ז, וכן הוא בכסף־משנה, וראה במשנה עם פירוש המשנה הוצאת במברגר, וכן הוא בהגהות לפירוש המשנה דפוס ניאפולי כ"י שכטר (הגר"ש ליברמן במבוא להלכות הירושלמי להרמב"ם ז"ל עמ' ז). (16) כלומר, ערבם וטווה אותם, אבל לא שע אותם, ועיין כסף־משנה]. (17) כן הוא שם משנה ח: "אין אסור משום כלאים אלא טוה וארוג, שנאמר לא תלבש שעטנז, דבר שהוא שוע טווי ונוז". (ואף־על־פי שלדעת רבינו: "כל אחד מהם (= או שוע או טווי או נוז) כלאים של תורה" (ראה למעלה), הוצרך כאן לאריגה, שבלי אריגה אין זה "בגד", ראה למעלה בדברי הספרא, וראה בהלכה הסמוכה).

- ג. תפר בגד¹⁸ צמר בשל פשתן, ואפלו תפרין¹⁰ במשי¹⁹, או שתפר בגד צמר בחוטי פשתן²⁰ או בגד פשתים בחוטי צמר, או קשר חוטי צמר בחוטי פשתים או גדלן, אפלו נתן²¹ צמר ופשתים בשק או בקפה²² וכרכן²³ - הרי אלו פלאים. ואפלו קשר גדיל של צמר בגדיל של פשתן, אף על פי שהרצועה²⁴ באמצע²⁵, וכן אם פפל בגדי צמר ופשתן וקשרן - הרי אלו פלאים. שנאמר: צמר ופשתים יחדו - מפל מקום²⁶, פיון שנתאחד נאסר.

(18) למעלה מנה רבינו דין שוע ודין טווי, וכאן כתב דין נוז. שנוז הוא או ארוג או שזור, וכשם ששוע הכוונה שגם הצמר לחוד וגם הפשתים לחוד הם שועים, והם גם שועים ביחד. וכמו כן טווי, הכוונה שגם הצמר עצמו וגם הפשתים עצמם טוויים כל אחד וגם טוויים ביחד. כמו כן גם נוז, היינו שגם הצמר וגם הפשתן שניהם לעצמם הם נוז, והם גם נוז ביחד. וזה לא יתכן אלא בחוט שזור של צמר וחוט שזור של פשתים שחיברם יחד או בגד ארוג של צמר ובגד ארוג של פשתים שתפרם יחד. אבל האורג חוט של צמר שאינו שזור, בפשתים - אינו כלאים, שהרי הצמר אינו נוז. וראיה ממה שאמרנו למעלה שטווי אינו כלאים אלא אם ארג, ואם כן למה לנו הטווייה, הרי הוא כלאים מצד האריג שהוא "נוז", אלא על־כרחנו שאינו נוז אלא אם כל חוט וחוט של הצמר והפשתים שזורים, או שהם בגד ארוג

- 1 מפני מראית העין, שהוא דומה לצמר רחלים. וכן השירים והפלה⁷ אסורין מפני מראית העין⁸.

(2) צמר רחלים ואילים, שרק הם נקראים צמר סתם, שנאמר (מלכים־ב ג, ד) "ומאה אלף אילים צמר" (ירושלמי כלאים פ"א הלכה א), וראה להלן הלכה ו. (3) כלאים פ"ט משנה א. (4) שבת כ: (5) וראה בפ"ב מהלכות ציצית הלכה ב, שכתב רבינו "ים המלח". וכוונתו לים הגדול שמימיו מלוחים, וכן גם בפירושו למשנה כלים פט"ו משנה א. ובסוף פירושו לששה סדרי משנה הביא "ים המלח", וכוונתו כנ"ל לים הגדול. ועיין ב'מעדני יום־טוב' לרא"ש הלכות כלאי בגדים סימן ז אות י. (6) הואיל והשירים (= המשי) והכלך אסורים זה בזה (כלאים שם משנה ב, והובא להלן), מפני שהכלך דומה לצמר ושירים דומה לפשתן, קל־וחומר שיש לאסור כלך עם הפשתן עצמו. ולפי זה, הוא־הדין שירים עם צמר עצמו אסור (כסף־משנה ורדב"ז). והיום שהמשי מצוי בינינו ומכירים אותו, אין בו משום מראית העין, ומותר עם הצמר (שו"ע י"ד סימן רצח סעיף א בשם הרא"ש). (7) משנה שם. (8) מפני שאחד מהמינים (= הוא השיריים) חלק כמו הפשתים, והשני (= הכלך) יש בו יבשות, והוא שעיר כמו הצמר (פירוש המשנה).

- 3 ב. רחל פת עז - צמרה אין לוקין עליה משום כלאים, אבל אסור הוא מדבריהם¹⁰ מפני מראית העין. פיון שנתחבר הצמר עם הפשתן צד חבור בעולם - הרי זה פלאים מן התורה. פיצר¹¹ ? צמר ופשתים שטרפן¹² זה עם זה ופע אותן¹³ ופעשה מהן לבדין¹⁴ - הרי אלו פלאים¹⁵. טרפן וטוה אותן¹⁶ פאחד וארג בגד¹⁷ מטוי זה - הרי זה פלאים.

(9) בכורות יז. ושם למדו כן מהיקש של צמר לפשתים, "מה פשתים שלא נשתנה, אף צמר שלא נשתנה", וזה נשתנה (10) ממה שאמרו שם "אין לוקין עליו", למד רבינו שמדברנן אסור משום מראית העין, כמו שיריים וכלך שלמעלה (כסף־משנה). ועז שנולד מרחל שצמרו אינו דומה כלל לצמר רחלים, אינו אסור כלל (ר"י קורקוס). (11) [דעת רבינו שאו שוע, או טווי או נוז, ראה להלן, והוא מונה אותם כולם]. (12) כלומר, ערבם ביחד. (13) סרקם במסרק והחליקם, "איש חלק" (בראשית כז, יא) תרגם אונקלוס: "גבר שעיע" (רע"ב). וסובר רבינו כדעת רש"י בנדה סא: ששוע היינו צמר ופשתים ביחד. (14) [אף־על־פי שהם שוע, ודעת רבינו ששוע בלבד הוא כלאים מן התורה, ראה להלן, הוצרך לעשיית לבדים, שאם לא עשה לבדים אינם "בגד", והתורה אמרה (ויקרא יט, יט) "ובגד כלאים שעטנז לא יעלה עליך". וכן מפורש בספרא (פ' קדושים פרק ד הלכה יח): "ובגד כלאים, מה תלמוד לומר, לפי שנאמר לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדו, יכול לא ילבש גיזי צמר ואניצי פשתן, תלמוד לומר בגד, אין לי אלא בגד, מניין לרבות את הלבדים, תלמוד לומר שעטנז, דבר שהוא שוע טווי ונוז". כלומר, מכיון שאסרה תורה או שוע או טווי או נוז, על־כרחנו שלבדים בכלל בגד,

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שישי כ"ט תמוז - ספר זרעים - הלכות כלאים קצא

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הלכה ט). ואין לך כלאים אלא בצמר של רחלים ואילים בלבד, ראה למעלה הלכה א. (34) באופן שכל חוט וחוט מעורב מצמר רחלים וצמר גמלים. אבל אם עירב חוט של צמר רחלים בתוך חוטי צמר גמלים, ואחר-כך עירב בהם חוטי פשתן - אסור, שהחוט חשוב הוא אינו בטל (להלן בסוף ההלכה, וכן הוא בכס"מ בשם התוספתא פ"ה, וראה בתוספתא כפשוטה שם). (35) משנה שם. (36) אם כל חוט וחוט שזור (ראה למעלה הלכה ג), וראה להלן הלכה ז, שמדרבנן אסור אפילו אם אינם שזורים כל אחד ואחד, כיון שארגם יחד. (37) אלא כל חוט וחוט מעורב מצמר רחלים וצמר גמלים, ואילו חוט צמר - אינו בטל, ראה למעלה.

ז. לפיכך, עורות הכבשים שעושים מהן בגדים, אף על פי שתופרין אותן בפשתן - מתירין, ואין חוששין לנימיות של צמר, אף על פי שנוכרו בכלל חוט הפשתן³⁸ שתפרו בו, שהרי בטלו במעוּטָן³⁹.

(38) אף-על-פי שאין כאן לא שוע (ביחד), לא טווי (ביחד) ולא נז כל אחד לחוד (ראה למעלה הלכה ג - אסור מדרבנן, כיון שהם נז (=שזורים) ביחד, ועיין ראב"ד. (39) כיון שאין כאן חוט של אסור (ראה למעלה הלכה ו), וכאן למדנו רבינו שגם בכלאים, שהם תערובת היתר והיתר, יש ביטול, ולא כדעת התוספות בנדה סא: (הובא למעלה הלכה ה), ועיין ראב"ד.

ח. וכן הקנפוס⁴⁰ והפשתן שטרפן זה בזה: אם רב מן הקנפוס - מתיר לארג הטוי מהן עם חוטי צמר; ואם היו מוחצה למחצה - אסור.

(40) כלאים שם. ואינו כלאים עם הצמר.

ט. העושה בגדי פלו צמר גמלים או צמר ארנבים או קנפוס, וארג בו חוט של צמר מצד זה וחוט של פשתן מצד זה - הרי זה אסור משום כלאים⁴².

(41) תוספתא כלאים פרק אחרון. (42) ראה למעלה הלכה ג "אף-על-פי שהרצועה (= של עור) באמצע". ועיין רש"י שם.

י. בגד צמר שנפרם⁴³ - מתיר לפרוץ⁴⁴ אותו בחוטי פשתן. וקושר⁴⁵, אכל לא יתפר.

(43) שנקרע. תוספתא סוף כלאים. (44) לחבר. (45) היינו שמחבר שני ראשי הקרעים, וכורך החוט סביבם וקושרו על גביהם, שכיון שיכול להוציא שני ראשי הקרעים בלא התרת הקשר, אין זה חיבור (ש"ך יורה-דעה סימן ש"ק ד בשם הרא"ש).

יא. לובש אדם בגדי צמר⁴⁶ ובגדי פשתן וחוגר עליהם מבחוץ⁴⁷, וכלבד שלא יכרף⁴⁸ את המשיחה - ויקשר בה בין כתפיו.

(46) תוספתא שם. (47) שם. (48) בדפוס רומי, ובכ"י אברבנאל: "יטרוף", וכן הוא בעוד כתב-יד. וכן הוא בתוספתא שם (לפי הרא"ש נדה פ"ט הלכות כלאי בגדים

וחיברם, כנ"ל (וראה להלן הלכה ז שמדרבנן אסור אפילו אינם שזורים כל אחד ואחד לבדו, כיון שארגם ביחד). וגם המשנה מנתה כל שלשת הדברים הנ"ל: שוע, וטווי ונז: "אין אסור משום כלאים אלא טווי ואריג" (פ"ט משנה ח) - היינו טווי. "לבדים אסורים מפני שהם שועים" (שם משנה ט) - היינו שוע. "פיו של צמר (= חגורה קטנה של צמר) בשל פשתן, אסור מפני שהם חוזרין כאריג וכו' לא יקשור סרט של צמר בשל פשתן לחגור בו את מתניו" (שם) - הרי נז, וראה בביאור הגר"א ליו"ד סימן ש סק"א). נלמד ממה שאמרו שם במשנה: "לא יקשור סרט של צמר בשל פשתן כו' אף-על-פי שהרצועה באמצע" (הובא להלן בדברי רבינו). (20) תוספתא כלאים פ"ה. (ולפי מה שכתבנו למעלה, צריך לומר שהחוטים היו שזורים). (21) שם משנה י: "השק והקופה מצטרפין לכלאים". וצריך לומר, שהמדובר בבגד צמר ובבגד פשתים, וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם. (22) סל קטן. (23) כלומר שחיברם. (24) של עור, ראה בפירוש המשנה שם. (25) שם משנה ט. (26) ספרי פ' תצא שם.

ד. ומניין שכל אסורין אלו של תורה? שהרי הצרף הכתוב להתיר כלאים בציצית, כמו שלמדו²⁷ מפי השמועה שלא נסמכה פרשת כלאים לפרשת ציצית²⁸ אלא להתיר כלאים בציצית, והציצית חוטין קשורין בלבד הן²⁹, מפלל שחבור כזה שלא במקום מצוה אסור מן התורה, שאינו ממעט בתורה דבר שהוא אסור מדברי סופרים.

(27) יבמות ד. (28) שנאמר (דברים כב, יא-יב) "לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדיו, גדילים תעשה לך". (29) מנחות לט. [והם שזורים, כמפורש בספרי סוף פרשת שלח, תוספות נדה סא: ד" שוע].

ה. הכלאים אין לו שיעור, אפלו חוט³⁰ כל שהוא של צמר בבגד גדול של פשתן³¹ או של פשתן בצמר - אסור.

(30) [שזור, כמבואר למעלה]. (31) בנדה שם: "בגד שאבד בו כלאים (היינו שאבד החוט ואינו ניכר), לא ימכרו לגוי". ובתוספות שם הקשו: יבטל החוט ברוב? ותירצו שלא שייך ביטול ברוב אלא כשהאסור מעורב בהיתר, אבל כלאים ששניהם היתר ונאסרים ע"י תערובת, כך אסור המרובה כמו המועט. (אבל לדעת רבינו, גם צמר בפשתים מתבטל (ראה להלן הלכה ו), וכאן אינו בטל מפני שחוט חשוב הוא, וראה בתוספות עבודה זרה ס"ה: ד"ה הבגד).

ו. צמר רחלים³² וצמר גמלים וכיוצא בו³³ שטרפן זה בזה וטוה מהן טווי³⁴: אם היה החצי מן הרחלים³⁵ - הרי הכל כצמר רחלים, והרי הוא כלאים עם הפשתן³⁶; ואם היה הרב מן הגמלים - מתיר לערכו עם הפשתן, מפני שצורת הפל צורת צמר גמלים, ואין חוששין לנימיות של צמר המערבין בהן, מפני שאין חוטי צמר³⁷.

(32) כלאים פ"ט משנה א. (33) צמר של ארנבים (להלן

של צמר וקורין אותו נמטי, אין בהם משום כלאים לפי שהעקב קשה ואינו מתחמם". וראה להלן. (61) ה'תוספות יום-טוב' (שם) כתב "שכצ"ל ואין לו אלא עקב". זה מתאים למה שפירש רבינו במשנה שם, ולמה שכתוב שפירוש הגאונים, ראה למעלה. ועיין בביאור הגר"א ליו"ד סימן שא ס"ק יח שכתב שהגהתו של ה'תוספות יום-טוב' נכונה. (62) כדברי הגאונים, ראה למעלה, ואף הנעל קשה (הגה ביו"ד שם סעיף יג). (63) כלומר, אף-על-פי שבכרים וכסתות שהם קשים, אמרו (למעלה הלכה יג) "והוא שלא יהיה בשרו נוגע בהם" - כאן בנעלים שגם הרגל קשה ואינו נהנה - מותר, וראה למעלה שם).

- טז. תופרין⁶⁴ כסות⁶⁵ - תופרין פדרפון⁶⁶, ובלבד שלא יתפנו⁶⁷ בחמה מפני החמה⁶⁸ ובגשמים מפני הגשמים⁶⁹. והצנועין תופרים בארץ. וכן מוכרי⁷⁰ כסות⁷¹ - מוכרין פדרפון⁷², ובלבד שלא יתפנו בחמה שיעל להם הכלאים שעל פתפן מן החמה, ולא יתפנו בגשמים להתחמם בו. והצנועין מפשילין במקל לאחוריהן.

(64) כלאים שם משנה ו. (65) שיש בה כלאים. (66) שמניחים הבגדים על ירכותיהם לתפור. (67) שהעלאה לא אסרה תורה אלא אם נהנה, ולמדו כן (יבמות ד: ד) מ"לא תלבש", שסתם לבישה יש בה הנאה. אבל לבישה עצמה אסורה אפילו בלי הנאה, ראה להלן הלכה יח ובכסף-משנה שם. (68) להגן על הירכים מן החום. (69) כי דבר שאינו מתכוון, מותר לכתחילה (שבת כט:). ואף-על-פי שב"פסיק רישיה ולא ימות" הלכה היא שאסור (ראה בפ"א מהלכות שבת הלכה ו) - בהנאה אין הדבר כן, שאם אינו מתכוון להנאה, אין זו הנאה (ר"ן הובא במלאכת שלמה שם). (70) שם משנה ה. ויש להעיר שבמשנה שם שנו תחילה דין מוכרי כסות, ואחר-כך דין תופרי כסות, ועיין במלאכת שלמה שם שכתב שסדר המשנה הוא בדרך "לא זו אף זו". (71) שיש בה כלאים. (72) ששם על כתיפו להראות לקונים.

- יז. לא יקח אדם ביצה⁷³ כשהיא חמה פגד פלאים, שהרי הוא נהנה בפלאים מפני החמה⁷⁴ או מפני הצנה⁷⁵. וכן כל פיוצא בזה.

(73) ירושלמי כלאים שם הלכה ב. (74) שמונעו מלכוות בביצה, והוא מכין לכך (רבינו אליהו מלונדריש). (75) שהבגד מתחמם מהביצה ומחמם את היד, ואף זה, כשמתכוין לכך.

- יח. לא ילבש אדם פלאים עראי⁷⁶, ואפלו על גבי עשרה בגדים⁷⁷ שאינו מהנהו פלוס⁷⁸, ואפלו להבריח את המכס⁷⁹. ואם לבש בן - לוקה⁸⁰.

(76) כלאים שם משנה ב: "אין עראי לכלאים". (77) שם. (78) ואף-על-פי שאמרו (יבמות שם) "דאי כתב רחמנא לא יעלה עליך, הוה-אמינא כל דרך העלאה אסור רחמנא, ואפילו מוכרי כסות (כלומר, הצנועים המפשילים במקל לאחוריהם, כן הוא בירושלמי כלאים פ"ט הלכה א, ועיין

סימן כ). והיינו שלא יערב את שתי המשיחות של שני הבגדים, ויקשרם ביחד, באופן שאינו יכול לפשטם אחד אחד, אלא לאחר שיתיר את הקשר (רא"ש שם, וראה בתוספתא כפשוטה).

- יב. פלאי בגדים - מתר לעשותם ולמכרם⁴⁹, ואין אסור אלא ללבשן בלבד או להתפסות בהן⁵⁰. שנאמר: לא תלבש שעטנז, ונאמר: לא יעלה עליך; העליה שהיא דרך לבישה⁵¹ - אסור, אבל עליה שאין דרך לבישה, כגון אהל שהוא כלאים - מתר לישב תחתיו⁵². וכן מתר מן התורה לישב על מצעות של פלאים⁵³; שנאמר: לא יעלה עליך - אבל אתה מצינו תחתיו. ומדברי סופרים, אפלו עשור מצעות זו על גבי זו והתחתון שבהן פלאים - אסור לישב על העליון, שמא תפרך נימא⁵⁴ על בשרו.

(49) כלאים פ"ח משנה א. (50) אסור משום העלאה, כדלהלן. (51) יבמות ד: (52) ירושלמי סוף כלאים: "אהלים אין בהן משום כלאים" (כסף-משנה). וכן הוא בתוספתא כלאים סוף פרק ה. (53) יומא סט. (54) של כלאים, ויש נימים גסים וגדולים כגון של גלופקין ומחממת במקומה (רש"י ביצה יד:).

- יג. במה דברים אמורים? ברכין, כגון יריעות ושמלות; אבל פקשין⁵⁵ שאינן נכרכין, כגון פרים וכסתות⁵⁶ - מתר לישב ולהסב עליהן, והוא שלא יהיה בשרו נוגע בהם⁵⁷.

(55) יומא שם. (56) כלאים פ"ט משנה ב: "הכרים והכסתות אין בהם משום כלאים", והיינו לשבת עליהם, הואיל והן קשות, לא גזרו בהם שמא תיכרך נימא על בשרו. אבל להתכסות בהם אסור (עיין בתוספות ביצה טו. ד"ה אלא בקשין). (57) כלאים שם. שאם בשרו נוגע בהם, יש לחשוש שמא תיכרך ('תוספות יום-טוב' שם). [ומדברי רבינו להלן (הלכה טו) נראה שאין זה משום חשש שמא תיכרך אלא שבנוגע בבשרו החמירו חכמים, כיון שהוא נהנה מן הכלאים].

- יד. וכן הפרכת⁵⁸ שהיא פלאים: אם היתה רפה - אסורה, שמא יסמך לה השמש ותעלה על בשרו; ואם היתה קשה שאינה נכרכת - מתרת⁵⁹.

(58) ביצה יד: (59) שם טו.

- טו. מנעל שהוא פלאים⁶⁰ ואין לו עקב⁶¹ - מתר ללבשו לה; שעור הרגל קשה הוא⁶², ואינו נהנה בשאר עור הגוף⁶³.

(60) כלאים פ"ט משנה ז: "ומנעל של זרד, אין בו משום כלאים" וכתב שם רבינו בפירוש: "ומנעל של זרד היא דמות מנעל שנותנים תחת כף הרגל". ובביצה טו. "אמר רב פפא, ערדלין אין בהם משום כלאים". ופירשו הגאונים (רא"ש נדה פ"ט שם) "כנגד העקב של רגל, יש עושין אותו

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שישי כ"ט תמוז - ספר זרעים - הלכות כלאים קצג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וכר' אלעזר שפסקו בירושלמי כמותו. (91) במשנה שם: "ומטפחות הספג" (92) בדפוס רומי ליתא, וראה להלן. (93) לפי הנוסחא שבדפוס רומי "מטפחת ספר תורה" חסר כאן, מסתבר שיש לקרוא כאן: "ספריים", והיינו מטפחות ספר-תורה (ראה בפירוש רבינו שם), והם אחד משלושת הדברים (=מטפחות הידים, מטפחות הספרים, מטפחות הספג) שנחלקו בהם חכמים ורבי אלעזר, והלכה כרבי אלעזר (ראה למעלה), ואילו מטפחות הספריים (=המגלחים) שבסוף המשנה, שהם מלבוש גבר על הגוף, לא נחלקו בהם חכמים, ולדברי הכל נאסרו משום כלאים (ראה ברע"ב שם), ולכן השמיטו רבינו, וראה בר"י קורקוס וברדב"ז.

כג. אותות⁹⁴ שעושים הפוכסין⁹⁵ והגרידין⁹⁶ בפגדים⁹⁷ פדי שיהא פל אחד מכיר את שלו, אם היתה אות של צמר בפשתן או פשתן בצמר - הרי זה אסור, אף על פי שאינו חשבו אצליו⁹⁸.

(94) שם משנה י. (95) כובסי בגדים. (96) האורגים. (97) כלומר, אצל בעל הבגד. והיה מקום לסברא שייבטל בבגד (ראה למעלה הלכה ז) - השמיטנו שאסורים משום כלאים, שכיון שהוא ניכר - אינו בטל בתערובת.

כד. בגד צמר⁹⁸ שחברו עם בגד פשתן בתכיפה אחת - אינו חפור⁹⁹ ואין זה פלאים. קבץ¹⁰⁰ שני ראשי החוט באחד¹⁰¹ או שתכף שתי תכיפות¹⁰² - הרי זה פלאים.

(98) משנה שם. (99) שאינו בר קיימא, שהרי כשימישכו אדם הוא מתפרד מיד, ראה בפירוש המשנה שם. (100) משנה שם. (101) וקשרם (רע"ב). (102) אפילו לא קיבץ ראשיהם (כסף-משנה). ויש אומרים שאינו כלאים אלא אם קשר שני ראשי החוט, כמו שאמרו לענין שבת, ראה פ"י מהלכות שבת הלכה ט (ר"ש). ויש מחלקים בין מלאכת שבת שאינו חייב אלא על מלאכה המתקיימת, לבין כלאים שאיסורו בחיבור אף-על-פי שאינו מתקיים (רדב"ז).

כה. מתר לעשות מן הפלאים תכריכין למת¹⁰³, שאין על המתים מצורה¹⁰⁴. ולעשות ממנו מרדעת¹⁰⁵ לחמור¹⁰⁶ ויושב עליה¹⁰⁷, והוא שלא יהיה בשרו נוגע בה¹⁰⁸. ולא יניח מרדעת זו¹⁰⁹ על פתפו¹¹⁰, אפלו להוציא עליהן את הזבל.

~ נקודות משיחות קודש ~

"מותר לעשות מן הכלאים תכריכין למת, שאין על המתים מצוה".

ולכאורה קשה, היאך יקום המת בתחיית המתים לבוש בבגדי כלאים. ואף שלדעה אחת בגמרא, מכאן הראיה ש"מצוות בטלות לעתיד-לבוא" אין הכוונה שלא ינהגו בהן, שהרי המצוות הן חכמתו ורוצנו של הקב"ה, ואינן בטלות לעולם. וכדברי הרמב"ם בהקדמה לספר ה'יד" "דבר ברור ומפורש שהתורה הזאת קיימת לעד ואין בה שום שינוי כו" אלא שקיומן לא יהיה מצד הציווי - מצוות בטלות -

שם בתוספות ישנים) כתב רחמנא לא תלבש שעטנז, דומיא דלבישה דאית ביה הנאה" - לא אמרו כן אלא ללמוד על העלאה, שאינה אסורה אלא אם נהנה, ולמדו כן מפני שסתם לבישה יש בה הנאה, אבל לא באו ללמד כך על לבישה עצמה, שגם באופן שאין בה הנאה, כגון הלבוש על גבי עשרה בגדים - גם כן היא בכלל לא תלבש, ואסור (ועיין כסף-משנה, וראה להלן הלכה כה). אבל עדיין לא יתיישב מה שאמרו בבבא קמא ק"ג. שלדעת האומר דבר שאינו מתכוין מותר, מותר ללבוש כלאים להכריח את המכס, והלא גם בלי הנאה אסור, ואיזו כוונה צריך כאן? (79) כדי לעבור בו את השער שנוטלים בו המכס, לפי שאינם מקבלים מכס מבגדים שאדם לבוש בהם. והמדובר במוכס שאין לו קצבה, שאם במוכס שיש לו קצבה, הרי אסור משום גזילה (פ"ה מהלכות גזילה ואבדה הלכה יא). ואף כאן האיסור מחמת הלבישה, ואף-על-פי שאינה להנאה. ראה למעלה. (80) משום "לא תלבש שעטנז".

יט. אין אסור משום פלאים אלא בגדים שהן דרך חמום⁸¹, כגון הפתנת והמצנפת והמכנסים והאכנט והשמלה ובגדים שמחפין בהן את השוקים ואת הידים וכיוצא בהם. אבל צלצולי⁸² קטנים שעושים אותן העם בבית יד שלהן לצרר בהן מעות או תבלין⁸³, וסמרטוט⁸⁴ שמגחין עליו רטיה או מלוגמא או אספגנית⁸⁵ וכיוצא בהן - הרי אלו מתרין, אף על פי שבשורו נוגע בהן, שאין דרך חמום בכך.

(81) ביצה טו. (82) חגורות. (83) שם. (84) תוספתא וירושלמי סוף כלאים. (85) מיני תחבושת.

כ. ציץ של עור⁸⁶ או משי וכיוצא בהן שתלה בו חוטי צמר וחוטי פשתן מדלדלין על פני האדם כדי להפריח הזבובין⁸⁷ - אין בו משום פלאים, שאין דרך חמום בכך⁸⁸.

(86) היא "אסטמא" שנזכרה בשבת נז: (כסף-משנה). (87) כן מפרש רבינו "כליא פרוחי" בגמרא שם. (88) ראה ברש"י (שם) שפירש שאין בה כלאים משום שאינו טווי, ובתוספות שם בשם ריב"א משום שהוא דבר קשה.

כא. המנהיג בהמות ומכנים חבלי⁸⁹ לתוף ידו, מהן פשתים ומהן צמר - הרי זה מתר ואף על פי שכוונתו על ידו. אבל אם קשרן פלן - נעשו פלאים ואסור לו לכרפן על ידו.

(89) שם נד.

כב. מטפחות שמקנחין בהן את הידים⁹⁰, ומטפחות שמספגין⁹¹ בהן הפלים והקנקעות, (ומטפחת ספר תורה)⁹², ומטפחות ספרים⁹³ - אסורים משום פלאים, שהרי הידים נוגעות בהן והן נכרכין על היד תמיד ומתחממין.

(90) הן "מטפחות ידיים" שבמשנה (כלאים פ"ט משנה ג)

22 הוֹאִיל וּפְרִט הַתָּבוֹב 'וְלֹאֲחֹתוֹ'¹³³. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה
23 לְמַדּוֹ: לֹאֲחֹתוֹ אֵינוֹ מִטְמֵא, אֲכָל מִטְמֵא הוּא לְמַת
24 מִצֵּהָ. אֲכָל דְּבַר שְׁאִסּוּרוֹ מְדַבְּרֵיהֶם - הָרִי הוּא
25 נִדְחָה מִפְּנֵי כְבוֹד הַבְּרִיּוֹת¹³⁴ בְּכָל מְקוֹם. וְאֵף עַל פִּי
26 שְׁפָתוֹב בַּתּוֹרָה: לֹא תִסּוֹר מִן הַדֶּבֶר, הָרִי לֹא זֶה
27 נִדְחָה מִפְּנֵי כְבוֹד הַבְּרִיּוֹת. לְפִיכֶן, אִם הָיָה עָלָיו
28 שְׁעִטָּנוֹ שֶׁל דְּבָרֵיהֶם - אֵינוֹ קוֹרְעוֹ עָלָיו בְּשׁוֹק, וְאֵינוֹ
29 פּוֹשְׁטוֹ בְּשׁוֹק, עַד שְׁמַגִּיעַ לְבֵיתוֹ. וְאִם הָיָה שֶׁל תּוֹרָה
30 - פּוֹשְׁטוֹ מִיָּד.

(124) ברכות יט: (125) האסורים מדברי תורה. כן נראה בסוגיא שם. (126) בגמרא שם: "המוצא כלאים בבגדו, פושטן אפילו בשוק", אבל בכ"י פריז שם: "הורואה כלאים בבגדו של חברו". וכן הוא שם כ. לפי פירוש הגאונים (אוצר הגאונים שם עמ' 84) במעשה של רב אדא בר אבהו, שראה כותית שלבשה כרבלתא, קם וקרעה ממנה, שכרבלתא זו היא בגד שיש בו שעטנז, הרי שגם בבגד חבירו קורעו ופושטו. אבל יש אמורים שבבגד חבירו אינו קורע, מכיון שחבירו אינו יודע והוא שוגג (הרא"ש בנדה פ"ט הלכות כלאי בגדים סימן ו), וראה בפירושי רבינו אליהו מלונדריש עמוד ב הערה [23]. (127) שכל רגע ורגע הוא עובר על איסור לבישת כלאים. (128) למדו רבינו ממה שאמרו בברכות שם: "פושטו אפילו בשוק. מאי טעמא, אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ד', כל מקום שיש חילול השם אין חולקין כבוד לרב", הרי שגם רבו בכלל זה (כסף-משנה ורדב"ז). (129) אבל איסור דרבנן נדחה (ברכות שם). (130) שכתוב בו "לא תוכל להתעלם", ועל זקן שאינו לפי כבודו, נאמר "והתעלמת", ואינו חייב להשיב האבידה, והלאו נדחה מפני כבוד הבריות (שם). (131) וניתן למחילה (שם), וראה בתוספות שבועות ל: ד"ה אבל. (132) שכהן מיטמא למת מצוה. (133) ברכות כ. ופירש"י שם: "דמעיקרא כשנכתב לא-תעשה דטומאה, לא על מת מצוה נכתב, כשם שלא נכתב על הקרובים". וכן כוונת רבינו (אור שמח). ושם שאלו עוד: "ולייגמר מינה (כלומר: נלמוד ממה שעושה פסח מיטמא למת מצוה, ומבטל הקרבת פסחו) שב ואל-תעשה שאני", כלומר ביטול הקרבת הפסח אינו אלא ב"שב ואל-תעשה", ואילו כלאים לובש על גופו ב"קום ועשה". ורבינו השמיט זאת. [אבל צריך עיון בדברי רבינו: כיון שלא דיבר אלא על מת מצוה שהוא ב"קום ועשה", ולא דיבר כלל על עושה פסח, למה הביא הפסוק "ולאחותו", הלא טומאה לכהן כמת מצוה (מבלי ביטול קרבן פסח) נלמד מהפסוק "לאחיו", עיין רש"י שם]. (134) ברכות שם.

31 ל. הלוֹבֵשׁ כְּלָאִים אוֹ הַמִּתְכַּסֶּה בּוֹ - לֹקְהָ¹³⁵. הָיָה
32 לְבוֹשׁ¹³⁶ בְּכָלֵאִים כָּל הַיּוֹם כָּלּוּ - אֵינוֹ לֹקְהָ אֶלָּא
33 אַחַת. הוֹצִיא רֹאשׁוֹ¹³⁷ מִן הַבִּגְד וְהַחֲזִירוֹ, הוֹצִיא
34 רֹאשׁוֹ וְהַחֲזִירוֹ¹³⁸, אֵף עַל פִּי שְׁלֹא פָשַׁט הַבִּגְד
35 כָּלּוּ¹³⁹ - הָרִי זֶה חֵיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. בְּמָה
36 דְּבָרִים אֲמֹרִים שֶׁהוּא חֵיב אַחַת כָּל הַיּוֹם? כְּשֶׁהִתְרוֹ
37 בּוֹ הַתְּרָאָה אַחַת; אֲכָל אִם הִתְרוֹ בּוֹ וְאָמְרוּ לוֹ: פָּשַׁט

כִּי־אִם מִצַּד שִׁיהִפְכוֹ לטבע העולם ולמציאותו האמיתית, ופשיטא שמיד כשיקום המת בתחיית המתים יפשוט את בגדי השעטנז שעליו, וילבש בגדים אחרים.

(על-פי 'ספר השיחות' תשנ"ב ח"א עמוד 29 והערה 25)

(103) שם משנה ד. (104) כר' יוחנן בנדה סא: (ולולא טעם זה היה אסור. ואף-על-פי שאין המת נהנה מן הבגד - הרי דעת רבינו שלבישת כלאים אסורה אפילו בלי הנאה, ראה למעלה הלכה יח, ועיין תוספות שם, ור"ש כאן). (105) אוכף. (106) כלאים שם. (107) מפני שהוא קשה, וקשים מותר לישב עליהם (למעלה הלכה יג). (108) נלמד ממה שאמרו בכרים וכסתות (למעלה שם). (109) משנה שם. (110) שכל העלאה אסורה. ואין זה דבר שאינו מתכוין (ראה למעלה הלכה טז), שהרי רוצה הוא בלבישה זו ונהנה ממנה, שאינו מתכלכל בזבל.

1 כו. הַמֵּת וְהַבְּהֵמָה¹¹¹ שֶׁהָיוּ מְלַבְּשִׁין כְּלָאִים - מִתֵּר
2 לְנִשְׁאָן¹¹² עַל כְּתָפוֹ.

(111) תוספתא סוף כלאים. (112) [שאני מתכוין להנאה, והרי זה כמוכרי כסות, ראה למעלה הלכה טז].

3 כז. בְּגֵד צִמְרִי¹¹³ שֶׁאֵבֵד בּוֹ¹¹⁴ חוּט¹¹⁵ שֶׁל פֶּשֶׁתָּן, אוֹ
4 בְּגֵד פֶּשֶׁתָּן שֶׁאֵבֵד בּוֹ חוּט שֶׁל צִמְרִי - הָרִי זֶה לֹא
5 יִמְכְּרֵנוּ לְנִכְרִי, שְׁמָא יִמְכְּרֵנוּ¹¹⁶ הַנִּכְרִי לְיִשְׂרָאֵל. וְלֹא
6 יַעֲשֶׂנוּ מִרְדַּעַת לַחֲמוּר¹¹⁷, שְׁמָא יִמְצָא אוֹתוֹ אַחֵר
7 וְיִקְרַעֲנוּ מֵעַל הַמִּרְדַּעַת וְיִלְבְּשֻׁנוּ, שֶׁהָרִי אֵין הַכְּלָאִים
8 נִכְרִי בּוֹ¹¹⁸. וְכִיצַד תִּקְנֶת¹¹⁹ בְּגֵד זֶה? צוֹבְעוֹ, שְׂאִין
9 הַצִּמְרִי וְהַפֶּשֶׁתִּים עוֹלִים בְּצֹבַע אֶחָד, וּמִיָּד הוּא נִכְרִי
10 לוֹ וְשׁוֹמְטוֹ. וְאִם לֹא נִכְרִי - הָרִי זֶה מִתֵּר; שְׁמָא
11 נִשְׁמַט¹²⁰ וְהִלֵּךְ לוֹ, שֶׁהָרִי בִּדְק וְלֹא מִצָּאוֹ. וְכִכֵּר
12 בְּאַרְנוֹ בְּהִלְכוֹת בִּיאֹת אֲסוּרוֹת¹²¹, שְׁכָל אֲסוּר סִפְקוֹת
13 מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים, וְלְפִיכֶן הִקְלוּ בַּסִּפְקִים¹²².

(113) פסחים מ: (114) שנארג בו ואינו ניכר (רש"י בפסחים שם). (115) ראה למעלה הלכות רז שרק חוט, שהוא חשוב, אינו בטל. (116) פסחים שם. (117) שם. (118) אבל אם הכלאים ניכרים בו, עושים אותו מרדעת לחמור, כמבואר למעלה (תוספות שם). (119) נדה סא: (120) שם. (121) פרק יח הלכה יז. (122) ראה בכסף-משנה לפ"ט מהלכות טומאת מת הלכה יב.

14 כח. הַלּוֹקֵחַ כָּלִי צִמְרִי¹²³ מִן הַנִּכְרִי - צָרִיף לְבִדְקוֹ
15 יָפָה יָפָה, שְׁמָא הֵן תְּפוּרִין בְּפֶשֶׁתָּן.

(123) ראה בכלאים פ"ט משנה ז.

16 כט. הַרּוֹאֶה כְּלָאִים¹²⁴ שֶׁל תּוֹרָה¹²⁵ עַל חֲבֵירוֹ¹²⁶,
17 אֶפְלוּ הָיָה מְהִלָּף בְּשׁוֹק - קוֹפֵץ לוֹ וְקוֹרְעוֹ עָלָיו
18 מִיָּד¹²⁷. וְאֶפְלוּ הָיָה רְבוּ¹²⁸ שְׁלֵמִדוֹ חֲכָמָה. שְׂאִין
19 כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת דּוּחָה אֲסוּר לֹא תַעֲשֶׂה הַמַּפְרֵשׁ
20 בַּתּוֹרָה¹²⁹. וְלָמָּה נִדְחָה בְּהִשָּׁב אֲבֵדָה¹³⁰? מִפְּנֵי שֶׁהוּא
21 לֹא שֶׁל מְמוּנָה¹³¹. וְלָמָּה נִדְחָה בְּטִמְאַת מֵת¹³²?

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שישי כ"ט תמוז - ספר זרעים - הלכות כלאים קצה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 פֶּשֶׁט¹⁴⁰, וְהוּא לְבוּשׁ בּוֹ, וְשָׂהָה פְּדֵי לְפֶשֶׁט וְלָלֶבֶשׁ
- 2 אַחֵר שֶׁהִתְרוּ בּוֹ - הָרִי זֶה חַיֵּב עַל כָּל שֶׁהִיָּה
- 3 וְשֶׁהִיָּה¹⁴¹ שֶׁהִתְרוּ בּוֹ עָלֶיהָ וְאַף עַל פִּי שְׁלֹא פֶּשֶׁט.

(145) ערכין ג: ושם מבואר שאפילו במקדש לוקין על כלאים שלא בשעת עבודה (כסף-משנה). (146) ראה בפ"ח מהלכות כלי המקדש הלכות א"ב.

~ נקודות משיחות קודש ~

"כהנים שלבשו בגדי כהונה שלא בשעת עבודה אפילו במקדש - לוקין, מפני האבנט שהוא כלאים כו".

והשיג הראב"ד מהגמרא ש"במקדש אפילו שלא בשעת עבודה מותר", ועוד השיג על מה שכתב הרמב"ם שלוקין רק "מפני האבנט שהוא כלאים", והלא גם בחושן ובאפוד יש כלאים. ותירץ הרדב"ז שהאבנט "מרוקם צמר, ורך היה" אבל החושן והאפוד היו קשים ואינם כלאים", ולפי"ז נמצא שהרמב"ם והראב"ד חולקים אם יש דין כלאים רק באבנט או גם בעוד בגדי כהונה, ושתי הפלוגתות תלויות זו בזו, כי מחלוקתם האם הותרו כלאים בבגדי כהונה רק בשעת עבודה או כל זמן שהוא במקדש, תלוי בגדר היתר כלאים בבגדי כהונה.

לדעת הרמב"ם, ההיתר הוא על-דרך דיחוי כלאים בציצית, שנדחה והותר רק במקום מצות-עשה של ציצית, כך גם הותרו כלאים באבנט לשם עבודת כהונה, ולכן אין להתירו אלא רק בשעת עבודה, משא"כ הראב"ד סובר שיש חילוק עקרוני ביניהם, כי לגבי ציצית יש לימוד מיוחד להתיר בה כלאים, משא"כ באבנט אין לימוד מיוחד להתיר כלאים, אלא כיון שכך ציוותה התורה לעשות את האבנט, בדרך ממילא יודעים אנו שמלכתחילה אין בזה איסור כלאים, ולכן מותר גם שלא בשעת העבודה.

מכאן נובעת גם מחלוקתם, האם רק באבנט היה דין כלאים או גם באפוד ובחושן: לדעת הראב"ד שמעולם לא נאסרו כלאים בבגדי כהונה, מסתבר לרבות כלאים גם באפוד ובחושן, להדגיש שכך ציוותה תורה מלכתחילה, שכן צריך להיות אופן עשיית בגדי הכהונה. אבל לשיטת הרמב"ם שנאמר איסור כלאים בבגדי כהונה, ונדחה במקום מצות-עשה, מסתבר למעט הדיחוי והיתר איסור כלאים כמה שיותר, ולכן סובר הרמב"ם שלגבי חושן ואפוד אין צריך להתיר האיסור כי "היו קשים ואינם כלאים".

על-פי"ז יש לבאר הטעם מדוע ישנו דין כלאים רק באבנט ולא בשאר בגדי כהונה, ע"פ מאמר הגמרא שחגורה בשעת התפילה יש בה משום "היכון לקראת אלקין ישראל", וא"כ כל עשיית האבנט הוא לשם העבודה, משא"כ שאר בגדי הכהונה משמשים לכל-לראש בתפקידם הרגיל לכסות את האדם, אלא שנעשו באופן מיוחד "לכבוד ולתפארת" כיון שהם בגדי קודש לעבודת הכהונה.

(על-פי יצ"ן מלכות' ספר זרעים סימן ו')

סלקו להו הלכות כלאים בסיעתא דשמיא.

(135) משום לא תלבש. (136) משנה במכות כא. (137) כן מפרש רבינו, מה שאמרו (שם כא): "מחוי רב אחא בריה דרב איקא עיולי ואפוקי" (כסף-משנה). (138) ובכל פעם התרו בו (כסף-משנה). [ורבינו אליהו מלונדריש (פירושי רבינו אליהו מלונדריש ופסקיו עמ' ג) כתב: אף-על-פי שלא התרו בו אלא אחת, ועיין שם הערה 45]. (139) כלומר, אף-על-פי שבשעה כדי לפשוט וללבוש אינו חייב אלא-אם כן היה שהות לפשוט כולו וללבוש - כל זה אינו אלא בשהה לחוד ולא עשה מעשה, אבל אם עשה מעשה והוציא ראשו - חייב, אף-על-פי שלא פשט כולו. (140) במשנה שם: "אמרו לו אל תלבש אל תלבש, והוא פושט ולובש, חייב על כל אחת ואחת", אולם בסוגיא שם, אמר רב אשי לאו דוקא פושט ולובש, אלא אפילו שהה כדי לפשוט וללבוש חייב, וכן פסק רבינו. לפיכך כתב בהתראת העדים: "אמרו לו פשוט פשוט". (141) ואף-על-פי שלא עשה מעשה בכל פעם, חייב הוא על כל התראה והתראה - מאחר שהיה בידו לתקן להסיר האיסור מעליו, בכל פעם שמתרים בו, חשוב כעושה מעשה הבלתישה, וכן כתב הריטב"א שם בשם התוספות, והביא ראיה מהסוגיא בברכות כ. (שהבאנו למעלה הלכה כט) שמה שאינו פושט בגד כלאים וממשיך להתכסות בו, הרי הוא "קום ועשה".

- 4 לא. המלביש את חברו כלאים: אם היה הלובש
- 5 מזיד - הלובש לוקה¹⁴², והמלביש עובר משום
- 6 ולפני עור לא תתן מכשל¹⁴³; ואם לא ידע הלובש
- 7 שמהפגד הוא כלאים, והיה המלביש מזיד - המלביש
- 8 לוקה¹⁴⁴, והלובש פטור.

(142) שהיה לו לפשוט מיד, ושהייה חשובה כלבישה אף-על-פי שלא עשה מעשה, ולפיכך לוקה כמו שביארנו בהלכה הקודמת. ועוד שהוא כמסייע למלביש, שמזמין לו את עצמו להלבישו ומסייע כעושה מעשה (כסף-משנה). (143) ועל לאו זה אינו לוקה, שהוא לאו שבכללות. והמלביש אינו לוקה על "לא תלבש" קרי "לא תלביש", כדלהלן, - שלעולם אין לוקין על פסוק זה אלא מלקות אחת: כשלוקה הלובש - אינו לוקה המלביש, ורק כשאין הלובש לוקה, כגון בשוגג, - לוקה המלביש, כדלהלן (כסף-משנה). (144) משום "לא תלבש", קרי "לא תלביש". [נמקור דברי רבינו בתוספתא מכות פרק ג (הוצאת צוקר מנדל עמ' 244"32): "המלביש את חברו כלאים המטמא את הנזיר אף-על-פי שהמלביש מזיד (חייב - כצ"ל) והמטמא מזיד (חייב) פטור, אם היה לובש מזיד ומטמא (= ומיטמא) מזיד (חייב פטור) (היו) שניהם (שוגגין) (פטור) (פטורין)". כן צריך להגיה בתוספתא הנ"ל (ע"פ כתב-יד עהרפורט ווינה ודפוס ראשון), ראה בפירושי ר' אליהו מלונדריש עמ' ד הערה 65].

- 9 לב. כהנים שלבשו¹⁴⁵ בגדי כהנה שלא בשעת
- 10 עבודה, אפילו במקדש - לוקין, מפני האבנט שהוא

הלכות מתנות עניים

1 יש בכללן שלש עשרה מצות. שבע מצות עשה,
2 ושש מצות לא תעשה, וזה הוא פרטן: (א) להניח
3 פאה. (ב) שלא יכלה אותה. (ג) להניח לקט. (ד) שלא
4 ילקט הלקט. (ה) לעזוב עוללות הפרים. (ו) שלא
5 יעולל הפרים. (ז) לעזוב פרי הפרים. (ח) שלא ילקט
6 פרי הפרים. (ט) להניח שכחה. (י) שלא ישוב לקחת
7 השכחה. (יא) להפריש מעשר לעניים. (יב) לתן
8 צדקה כמסת יד. (יג) שלא יאמץ לבבו על העניים.
9 ובאור מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

10 (1) יבאר שמצוה להניח פאה לעניים בסוף השדה או האילן.
ודין אם עבר וקצר כל השדה ואסף כל פירות האילן.
המעמר ושכח אלומה בשדה. ואם שכח מקצת קמה. מתנות
עניים אלו אם יש בהן טובת הנאה לבעלים. ודין גר האמור
במתנות עניים. ומאימתי מותרין כל אדם בלקט שכחה ופאה
ועוללות. מתנות עניים אלו אם נוהגות בחוצה לארץ. וכמה
שיעור הפאה.

11 א. הקוצר את שדהו²¹ - לא יקצר את כל השדה
12 כלה, אלא יניח³ מעט קמה⁴ לעניים בסוף השדה;
13 שנאמר: לא תכלה פאת שדה בקצרך. אחד הקוצר
14 ואחד התולש⁶. וזה שמניח הוא הנקרא פאה.

(2) כלומר, התחלת הקצירה היא המחייבת 'ירושלמי' פאה
'פ"א ה"א), אבל לפני שהתחיל לקצור - אין עוד חיוב כלל
'(אור פני מלך' להרב ניסן זק"ש). (3) ולא יקצור. פאה
'פ"ד מ"א: "הפאה ניתנת במחובר לקרקע", מפני ש"אמר
הכתוב לא תכלה פאת שדה בקוצרך - ללמדנו [שיניחון]
פאה מחוברת לקרקע, וזה בקציר" (פירוש המשנה, שם).
ובבבא-קמא צד, א - בברייתא: "מצות פאה להפריש מן
הקמה". (4) ואין לה שיעור (להלן ה"ט"ו). (5) בגמר
קצירו (רש"י שבת כג:). וראה להלן פ"ב ה"ב. (6) 'ספרא'
פרשת קדושים פ"א ה"ב; חולין קלז, א. ו'ירושלמי' פאה
'פ"א ה"ד, והיינו דברים שדרכם בתלישה, אבל דברים שאין
דרכם בתלישה - אין התלישה מחייבת אותם בפאה. כמו
שאמרו בחולין שם, וכמו שפסק רבינו להלן פ"ד ה"ב
'(פאת השולחן' בשם 'פרי חדש').

15 ב. וכשם שמניח בשדה, כך באילנות⁷. כשאוסף את
16 פירותיהן - מניח מעט⁸ לעניים. עבר וקצר את כל
17 השדה או אסף כל פרות האילן - לוקח מעט קמה
18 שקוצר או קמה שאסף ונותנו לעניים⁹; שנתיתו
19 מצות עשה¹⁰, שנאמר: לעני ולגר תעזב אתם.
20 ואפלו טחן הקמה ולשו¹¹ ואפאו פת¹² - הרי זה
21 נותן ממנו פאה לעניים.

(7) כן מבואר מן המשנה פאה פ"ד מ"א: "בדלית ובדקל".
וב'ירושלמי' שם אמרו: "אילנות מנין? - תלמוד לומר:

שדך". וכנראה מדברי רבינו שחיובם מן התורה, ולא כדעת
הר"ש (פאה פ"א מ"ד) שמן התורה אינו חייב אלא בדגן
תירוש ויצהר בלבד. (8) במחובר. עי' 'ירושלמי' פאה פ"ד
ה"א. ועי' להלן פ"ב ה"ט"ו. (9) בבא-קמא צד, א. וממה
שכתב רבינו "ונותנו", וגם להלן כתב "שנתיתו", נראה
שכיוון שכבר עבר ואסף הפאה אינו יוצא ידי חובתו
ב"עזיבה" בלבד, אלא צריך ליתן, וראה להלן פ"ב הלכות
ט"טז ('אור פני מלך'). (10) כן כתב ב'ספר המצוות'
'(עשה' ק) "והוא אמרו יתעלה, תעזוב אותם, אחר שהזכיר
הפאה. וכבר נתבאר בגמרא מכות (טז:), שהפאה היא לאו
שניתק לעשה. הלאו - הוא אמרו לא תכלה פאת שדך,
והעשה - הוא אמרו לעני ולגר תעזוב אותם". וכן כתב שם
לא-תעשה רי: "ולאו זה ניתק לעשה, לפי שאם עבר וקצר
כל הזרוע, יתן לעניים כשיעור הפאה מן הקציר, והוא אמרו
לעני ולגר תעזוב אותם, כמו שביארנו במצות-עשה".
(11) כרבי ישמעאל שאמר (בבא-קמא שם): "ואף מפריש מן
העיסה". והלכה כדבריו, מפני שהסוגיא שם סוברת כמותו.
ואמרו שם, שטעמו משום שנאמר פעמיים בתורה "תעזוב"
בפאה, ללמד שאפילו לאחר ששינה את הפאה - מחויב הוא
לעזבה לעניים. (12) רבי ישמעאל לא הזכיר אלא "מפריש
מן העיסה", אבל הואיל ולרבי ישמעאל נתרבתה העיסה
מ"תעזוב" (ראה למעלה) - סובר רבינו שאין לחלק בין
עיסה לפת אפויה, ואף היא חייבת.

ג. אבד כל הקציר¹³ שקצר או נשרף קדם שנתן
הפאה - הרי זה לוקה; שהרי עבר על מצות לא
תעשה, ואינו יכול לקיים עשה שבה שנתק לו.

(13) במכות שם אמרו שלרבי יוחנן הסובר "ביטלו ולא
ביטלו" (היינו שאינו לוקה בעבר על לאו הניתק לעשה)
אלא אם ביטל את העשה' בידיים) - מדובר כאן כשאכל
הוא עצמו את העיסה. ומכיוון שרבינו כתב: "אבד כל הקציר
שקצר או נשרף", נראה שסובר כדעת ריש לקיש שם שאמר:
'קיימו ולא קיימו' (היינו, שאפילו אם לא ביטל העשה'
בידיים אלא לא קיימו - לוקה). וכן כתב ב'ספר המצוות'
'(לא-תעשה ריד), ראה להלן ה"ה. וראה בפט"ז מהל'
סנהדרין ה"ד, ובכסף-משנה שם. ועוד שם בפ"ח ה"ב.

ד. וכן בלקט, כשקוצר¹⁴ ומאלם¹⁵ - לא ילקט
השבלים הנופלות בשעת הקציר, אלא יניחם
לעניים; שנאמר: ולקט קצירך לא תלקט. עבר
ולקטן, אפלו טחן ואפה¹⁶ - נותן לעניים; שנאמר:
לעני ולגר תעזב אתם¹⁷. אבדו או נשרפו אחר
שלקטן קדם שנתן לעניים - לוקה.

(14) "זה הנופל מתוך המגל בשעת קצירה" (להלן פ"ד
ה"א). (15) כלומר, או מאלם. זה "הנופל מתוך ידו
כשמקבץ השבלים ויקצור" (שם). (16) ראה למעלה ה"ב.
(17) כן כתב ב'ספר המצוות' (עשה' קא). "ולקט קצירך
וכו' וגם זה לאו שניתק לעשה, כמו שנתבאר במסכת מכות
לגבי פאה". וחזר על זה עוד שם בלא-תעשה ריא, וראה
בהלכה הסמוכה.

ה. וכן בפרט שנפרט מן הענבים בשעת הבצירה,

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ש"ק א' מנחם-אב - ספר זרעים - הל' מתנות עניים קצו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ז. נמצאת למד, שארבע מתנות לעניים בפרס: 24
הפרט והעוללות והפאה והשכחה. ושלש מתנות
בתבואה: 25. הלקט והשכחה והפאה. ושמים
באילנות: 26. השכחה והפאה.

(24 חולין שם, ותוספתא פאה פ"ב. 25) שלא שייך בה
עוללות, כמבואר להלן פ"ד הי"ז. ועיי"ש הכ"א.
(26 שאין בהם לא לקט ולא פרט ולא עוללות. וב'תוספות'
(חולין שם, ד"ה גמר) שאלו: "אף-על-פי שלענין עוללות
אין ללמוד זית מכרם בגזירה-שוה" "אחריו אחריו", שאין
בו לא כתף ולא נטף - למה לא נלמוד לענין פרט
ב'גזירה-שוה' זו?"

ח. כל מתנות עניים אלו: 27 - אין בהן טובת הניה
לבעלים, 28. אלא העניים באין ונוטלין אותן על פרחן
של בעלים. 29. ואפלו עני שבשרא - מוציאין אותן
ממנו. 30.

(27 שם. 28) שבידו לתתם לכל מי שירצה. (29) שהרי
לא נאמרה בהם לשון "נתינה" אלא "תעזוב" - לשון עזיבה
(שם:). בניגוד לתרומות ומעשרות שנאמרה בהן נתינה,
שנותנן לכל מי שירצה (פי"ב מהל' תרומות הט"ו).
(30) שנאמר (ויקרא כג, כב) "ולקט קצירך לא תלקט, לעני
ולגר תעזוב אותם", ודרשו חכמים (שם): "לא תלקט לעני
- להזהיר עני על שלו", שגם העני אסור לו ללקט מן הלקט
של שדהו.

ט. כל גר האמור במתנות עניים: 31 - אינו אלא גר
צדק. 32. שהרי הוא אומר במעשר שני: 33. וכל הלוי
והגר; מה הלוי בן ברית, אף הגר בן ברית. 34. ואף
על פי כן, אין מוזהרין 35. עני עובדי כוכבים ומזלות
ממתנות אלו, אלא באין בכלל עניי ישראל ונוטלין
אותן, מפני דרכי שלום. 36.

(31) "לעני ולגר תעזוב". (32) ולא גר תושב (פאת
השולחן). (33) בנוסח אחר כתב"ד "במעשר עני", וכן
נכון (מעשה רוקח). (34) 'ספרא' פ' קדושים פ"ד ה"ד.
(35) משנה, גיטין נט, ב: "אין ממחין ביד עניי נכרים בלקט
שכחה ופאה מפני דרכי שלום". (36) אבל אם באו לברם
אין כאן דרכי שלום, שהרי יכול לומר להם: חכו עד שיבואו
עניי ישראל (רדב"ז). [וראה בפ"י מהל' עבודה זרה ה"ה].

י. נאמר במתנות עניים: לעני ולגר תעזוב אתם - כל
זמן שהעניים תובעין אותן. פסקו העניים לבקש
ולחזור עליהם - הרי הנשאר מהן מתר לכל אדם; 37
שאין גופו קדוש פתומות. 38. ואינו חייב לתן להן
דמיה; שלא נאמר בהן ונתן לעניים. 39. אלא
תעזוב אתם. ואינו מצוה לעזוב אותן לחיה
ולעופות, אלא לעניים, והרי אין עניים.

(37) כנראה שהכוונה שיותר גם לבעל השדה, וראה להלן.
(38) כן הוא בחולין קלד, ב: "לוי זרע בכושר (= שם מקום
- רש"י) ולא הוו עניים למישקל לקט, אתא לקמיה דרב

וכן בעוללות; שנאמר: וכרמך לא תעולל, ופרט
כרמך לא תלקט, לעני ולגר תעזוב אתם. וכן המעמר
ושכח אלמה אחת: 18 בשדה - הרי זה לא יקחנה;
שנאמר: ושכחת עמר בשדה, לא תשוב לקחתו.
עבר ולקחו, אפלו טחנו ואפאו - הרי זה נותנו
לעניים; שנאמר: לגר ליתום ולאלמנה יהיה - זו
מצות עשה. הא למדת, שכלן מצות לא תעשה
הנתק לעשה הן, 19, ואם לא קים עשה שבהן - לוקה.

(18) להלן פ"ה הי"ד, כתב רבינו: "שני עמרים - שכחה,
ושלשה אינם שכחה". ואם כן "אלומה אחת" שכתב כאן -
לאו דוקא (ועי' 'אור פני מלך'). (19) זה לשון רבינו ב'ספר
המצוות' (לא-תעשה ריד): "ודע, שכלל הוא אצלנו שכל
מצוות לא-תעשה שיש בה קיום עשה, כל זמן שקיים עשה
שבה - אינו לוקה, ואם לא יקימנו לוקה. כגון הפאה - שאם
קצרה, לא יתחייב מלקות בזמן שיקצור אלא יכול ליתנה
שבלים. וכן אם דש את החטים וטחנן ולשן - נותן מן
העיסה שיעור מה שהיה חייב בו מן הפאה, אבל אם אירע
שאבדו אותן החטים לגמרי או שנשרפו - הרי זה לוקה,
כיון שלא קיים 'עשה' שבה, כל-שכן אם ביטלו בידו, כגון
שאכל את כל אותן החטים. ואל תחשוב שאמרם בגמרא
מכות: "אנו אין לנו אלא זאת ועוד אחרת" ונתקיים שאותה
האחרת היא הפאה, שמשמע שלא יהא דין זה אלא בפאה
בלבד. - לא, אלא ענין "אחרת" רצונו לומר: הפאה וכל מה
שדינו כדין הפאה, לפי שהפרט והלקט והשכחה והעוללות,
כל אחד מהם הוא לאו שיש בו מעשה, ואפשר בו מה
שאפשר בפאה מענין קיימו ולא קיימו או ביטלו ולא ביטלו,
לפי שהכתוב שממנו למדנו לפאה שיש בה קיום 'עשה' הוא
אמרו יתעלה: לעני ולגר תעזוב אותם - וזה נאמר בפאה
ובלקט ובפרט ובעוללות, אמר "לא תכלה פאת שדך, ולקט
קצירך לא תלקט, וכרמך לא תעולל, ופרט כרמך לא תלקט,
לעני ולגר תעזוב אותם". ואמר עוד בעומר השכחה "לא
תשוב לקחתו, לגר וליתום ולאלמנה יהיה", וכיון שמצאנו
לשון הגמרא שהפאה היא לאו שניתק ל'עשה', ולמדו על
'עשה' שבה ממה שאמר "לעני ולגר תעזוב אותם", משמע
שכל אלו חמשת הלאוין - לאו שניתק לעשה".

ו. בשם שהשכחה בעמרים, כן היא בקמה. 20. אם
שכח מקצת הקמה ולא קצרה - הרי זו לעניים.
ובשם שהשכחה בתבואה וביצא בה, כן יש שכחה
לאילנות כלן; 21. שנאמר: כי תחבט זיתך לא תפאר
אחריו, 22, והוא הדין לשאר האילנות. 23.

(20) פאה פ"ו מ"ז. וב'ספרי' פרשת כי-תצא דורש "בשדה,
לרבות שכחת קמה". וכן מפורש ב'ירושלמי', עי' ר"ש
בפירושו לפאה פ"ד מ"ו. (21) [נראה מדברי רבינו, שכל
האילנות חייבים בשכחה, ואין בהם הכלל האמור בפאה
(פ"א מ"ד, ולהלן פ"ב ה"א) שאילן שאין לקיטתו כאחת -
אינו חייב בה. ואין כן דעת הרשב"א בקידושין ב, ב - ד"ה
אתרוג, והגרע"א. ועי' 'משנה ראשונה' בפאה שם, וב'אור
פני מלך']. (22) ואמרו בחולין קלא, ב: "אחריו, זו
שכחה". (23) לומדים מזית (חולין, שם).

12 המנחות בארץ תחת האילנות⁵⁰ - נוטל, ואף על פי
13 שכבר התר כל אדם בשקחה שבראש האילן⁵¹. וכל
14 זמן שיש לו לטל שקחה שבראש האילן - נוטל,
15 ואף על פי שעדין אין לו שקחה תחתיו⁵².

49) כן מפרש רבינו מה שאמרו בפאה פ"ז מ"ב: "כל זמן
שיש לו תחתיו, יש לו בראשו". (50) עד שלא פסקו
העניים מלחזר אחריה, ראה למעלה. (51) היינו אחר זמן
רביעה שניה בשנה אפילה, כמבואר למעלה. (52) שעדיין
לא פסקו העניים מלחזר אחריה.

16 יג. מתנות עניים שבשדה שאין העניים מקפידים
17 עליהן - הרי הן של בעל השדה⁵³, ואף על פי
18 שעדיין לא פסקו העניים מלחזר על מתנותיהם.

(53) "ירושלמי" פאה פ"ח ה"א.

19 יד. כל מתנות העניים האלו אינן נוהגות מן
20 התורה אלא בארץ ישראל⁵⁴, בתרומות ומעשרות.
21 הרי הכתוב אומר: ובקצרכם את קציר ארצכם,
22 פי תקצר קצירך בשדה. וכבר נתפרש בגמרא,
23 שהפאה נוהגת בחוצה לארץ מדבריהם⁵⁵. ויראה
24 לי, שהוא הדין לשאר מתנות עניים אלו, שכלן
25 נוהגות בחוצה לארץ מדבריהם.

54) שכל מצוה התלויה בארץ אינה נוהגת אלא בארץ
(קידושין לו:), ועוד שהרי מפורש בפסוק "ארצכם"
ו"בשדה", כמו שמבאר. (55) כן מפורש בחולין קלז, ב:
"התם בארץ, הכא בחור", ועי' כסף-משנה.

26 טו. במה הוא שעור הפאה? מן התורה אין לה
27 שעור⁵⁶. אפילו הניח שבלת אחת - יצא ידי חובתו.
28 אבל מדבריהם אין פחות מאחד מששים⁵⁷, בין
29 בארץ בין בחוצה לארץ⁵⁸. ומוסיף על האחד
30 מששים לפי גדל השדה⁵⁹, ולפי רב העניים⁶⁰, ולפי
31 ברכת הורע. כיצד? שדה שהיא קטנה ביותר, שאם
32 הניח ממנה אחד מששים אינו מועיל לעני - הרי
33 זה מוסיף על השעור. וכן אם היו העניים מרבין -
34 מוסיף. ואם זרע מעט ואסף הרבה⁶¹, שהרי נתברר
35 - מוסיף לפי הברכה. וכל המוסיף על הפאה -
36 מוסיפין לו שכר⁶². ואין לתוספת זאת שעור⁶³.

56) פאה פ"א מ"א, וחולין שם. 57) פאה שם, מ"ב.
58) חולין, שם. 59) פאה, שם. 60) שם: לפי רוב
הענוה, וכתב בפיה"מ שם: "יש מי שיקרא ענוה בוי";
ופירושו מה שתענה הארץ אם זרע רב או מעט.
61) בפירוש המשנה כתב: "והעניים מועטין". אבל כאן
השמיט זאת, שהרי אם היו העניים מרובים, יש להוסיף
יותר ויותר, בשנתברך בזרע רב. 62) כיון שיש מצוה
בהוספתו, כמפורש ב"ירושלמי" פאה פ"א ה"א.
63) "ירושלמי" שם: "הפאה אין לה שיעור מלמעלה". וכן
אמרו (גדרים ו:): "שאם רצה לעשות כל שדהו (= לאחר
שהתחיל לקצור, ראה להלן פ"ב ה"א) פאה - עושה".

ששת, אמר ליה: לעני ולגר תעזוב אותם, ולא לעורבים ולא
לעטלפים. מיתבי: אין מביאין תרומה לא מגורן לעיר ולא
ממדבר לשוב, ואם אין שם כהן, שוכר פרה ומביאה - מפני
הפסד תרומה, שאני תרומה דטבלה". (39) שם: "והרי
מתנות (= זרוע ולחיים וקיבה) דלא טבלי (אינם אוסרים
כל הבהמה לפני הרמתם), ותניא וכו', ואם אין שם כהן
מעלין אותן בדמים ואוכלן מפני הפסד כהן, שאני מתנות
כהונה דנתינה כתיבה ביה".

1 יא. מאימתי מתרין כל אדם בלקט? ⁴¹ משפפנסו
2 המלקטים שנים וילקטו אחר מלקטים הראשונים⁴²
3 ויצאו. מאימתי מתרין כל אדם בפרט ובעוללות⁴³?
4 משפפנסו העניים בפרט ויבואו. הנשאר אחרי כן -
5 מתר לכל אדם. מאימתי מתרין כל אדם בשקחה של
6 זיתים? ⁴⁴ בארץ ישראל⁴⁵, אם שכח אותה בראש
7 הזית⁴⁶ - הרי זה מתר בה מראש חדש פסלו, שהוא
8 זמן רביעה שניה בשנה אפילה⁴⁷. אבל צבורי
9 זיתים⁴⁸ ששקחן תחת האילן - הרי זה מתר בהן
10 משפפנסו העניים מלחזר אחריהן.

(40) פאה פ"ח מ"א. (41) [מתוך סמיכות הלכה זו להלכה
הקודמת, נראה שרבינו מפרש שההיתר הוא משום "לעני
ולגר תעזוב אותם, ולא לעורבים ולא לעטלפים", וכן כתב
בפירוש המשנה שם. ואף-על-פי שבבבלי בבא-מציעא כא,
ב - אמרו שהטעם הוא משום יאוש בעלים, שהעניים
נתיאשו מהלקט - פסק כדעת ה"ירושלמי" בפאה שם,
שהביאו למשנה זו את הברייתא של רבי שמעון בן יוחאי
"לעני ולגר תעזוב אותם, ולא לעורבים ולא לעטלפים".
ונראה שם שהם של בעל השדה]. (42) במשנה שם:
"משליכו בה הנמושות". וכפירושו של ריש לקיש (בבא-
מציעא שם) "לקוטי בתר לקוטי", וגם רבי יוחנן שם אינו
חולק עליו, עי' ב"כסף משנה" וב"פירוש המשנה" לפאה שם.
(43) משנה, שם. (44) שם: "ובזיתים משתרד רביעה
שניה". ואין הכוונה אלא להוציא פרט ולקט ועוללות
שאנם באילנות, אבל לא בא למעט פאה, שהרי אף היא
נוהגת בזיתים. (45) ראה להלן ה"ד, שמדברנן נוהגות
מתנות עניים גם בחוצה לארץ. וראה להלן. (46) שאם
שכח על הארץ, הרי זה מותר משיפסקו העניים, כדלהלן.
וראה להלן ה"ב. (47) כן כתב גם בפירוש המשנה שם:
"ורביעה שניה, המטר השני בזמן הרביעה השניה מן השנה.
והשאלו כמו כן שם הרביעה לזמן הסתיו, לפי שהוא מגדל
הצמחים ויוציאם מבטן הארץ כמעשה הבורעל בנקיבה, והוא
גזור ממלת תרביע, וכן אמרו (תענית ו:): מטרא בעלה
דארעא. וזמן רביעה שניה בארץ הצבי (= בארץ ישראל)
בשנה המבכרת הוא ב"ז במרחשון, ובשנה הבינונית ב"ג
במרחשון, ובשנה המאוחרת ב"ח כסליו, ומה שירד מן
הגשם קודם ב"ז מרחשון הוא ממטרות החורף לא מתחילת
הסתיו, כל זה בארץ ישראל, ועליו נאמר הדבר". וראה מה
שכתב ב"כסף משנה" ליישב דברי רבינו עם הסוגיא בתענית
ו, א, ו, ב. (48) ראה להלן ה"ב.

11 יב. כל זמן שיש לעני לטל שקחת הזיתים

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"ד תמוז-א' מנחם-אב ה'תשפ"א

יום ראשון כ"ד תמוז ה'תשפ"א

מצות עשה י. ה.

הַמִּצְוָה הָעֲשִׂיית — הַצּוּי שֶׁנֶּצְטוּיָנוּ לְקַרְא קְרִיאַת שְׁמַע בְּכָל-יוֹם — עֲרִבִית וְשַׁחֲרִית — וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְדִבַּרְתָּ בָּם בְּשַׁבָּתְךָ בְּבֵיתְךָ" (דברים ו, ב). וְכָבֵד נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסְכֵּת בְּרִכּוֹת, וְשָׁם (כא.) נִתְבָּאָר שְׁקִירֵי אֵת שְׁמַע דְּאוֹרִינְתָא (מן התורה). וְלִשׁוֹן הַתּוֹסֵפֶתָא (ריש פרק ג דברכות): "כְּשֶׁם שֶׁנִּתְנָה תוֹרָה קָבֵעַ (זמן) לְקִרְיַת שְׁמַע, כִּף נִתְּנוּ חֻקִּים זְמַן לְתַפְלָה", כְּלוּמָר: זְמַנִּי הַתַּפְלָה אֵינֶם מִן-הַתּוֹרָה; אֲבָל מִצְוַת הַתַּפְלָה עֲצֻמָּה הִיא מִן-הַתּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ (מצות עשה ה), וְחֻקִּים תִּקְּנוּ לָהּ זְמַנִּים — וְזֶה עֲנִין אָמַרְם (ברכות כו.): "תַּפְּלוֹת כִּנְגֵד תְּמִידִין תִּקְּנוּם", כְּלוּמָר: תִּקְּנוּ זְמַנֵּיהֶן בְּזְמַנֵּי הַהִקְרָבָה. וּמִצְוָה זוֹ אֵין הִנָּשִׂים חֻבּוֹת בָּהּ.

הַמִּצְוָה הַחֲמִשִּׁית — הִיא הַצּוּי שֶׁנֶּצְטוּיָנוּ לְעַבְדוֹ יִתְעַלֶּה. וְנִכְפַּל הַצּוּי הַזֶּה כְּמָה פְּעָמִים וְאָמַר "וְעַבַּדְתָּם אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם" (שמות כג, כה); וְאָמַר "וְאֵתָּו תַּעֲבֹדוּ" (דברים יג, ה); וְאָמַר "וְאֵתָּו תַּעֲבֹד" (שם ו, יג); וְאָמַר "וְלַעֲבֹדוּ" (שם יא, יג). וְאַף-עַל-פִּי שֶׁגַּם הַצּוּי הַזֶּה הוּא מִן-הַצּוּיִם הַכְּלָלִיִּים — כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּכָלֵל (בשורש) הָרְבִיעִי — הָרִי יֵשׁ בּוֹ יְחִיד, כִּי הוּא צוּי עַל הַתַּפְלָה. וְלִשׁוֹן סְפָרִי (דברים יא, יג): "וְלַעֲבֹדוּ — זֶה תַּפְּלָה". וְאָמְרוּ עוֹד: "וְלַעֲבֹדוּ — זֶה תַּלְמוּד". וְכַמִּשְׁנָתוֹ שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּנּוּ שֶׁל רַבִּי יוֹסִי הַגָּלִילִי אָמְרוּ: "מִזֵּין לְעַקֵּר תַּפְּלָה בְּתוֹךְ הַמִּצְוֹת? מִהָּכָא (מכאן): אֶת-ה' אֱלֹהֵיךָ תִּירָא וְאֵתָּו תַּעֲבֹד" (שם ו, יג). וְאָמְרוּ: "עַבְדָּהוּ בְּתוֹרָתוֹ, עַבְדָּהוּ בְּמִקְדָּשׁוֹ" — כְּלוּמָר יֹשִׁים מִטְּרָתוֹ לְהַתְּפַלֵּל בּוֹ (במקדש) וְנִכְחָו (או לנגדו) כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָ שְׁלֹמֹה ("וְהַתְּפַלְלוּ אֶל-הַמָּקוֹם הַזֶּה", "הַבַּיִת הַזֶּה" (מלכים-א ח, כט, לה, וּבְדַבְּרֵי הַיָּמִים-ב ו, ט)).

יום שני כ"ה תמוז ה'תשפ"א

מצות עשה ה.

הַמִּצְוָה הַחֲמִשִּׁית — הִיא הַצּוּי שֶׁנֶּצְטוּיָנוּ לְעַבְדוֹ יִתְעַלֶּה. וְנִכְפַּל הַצּוּי הַזֶּה כְּמָה פְּעָמִים וְאָמַר "וְעַבַּדְתָּם אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם" (שמות כג, כה); וְאָמַר "וְאֵתָּו תַּעֲבֹדוּ" (דברים יג, ה); וְאָמַר "וְאֵתָּו תַּעֲבֹד" (שם ו, יג); וְאָמַר "וְלַעֲבֹדוּ" (שם יא, יג). וְאַף-עַל-פִּי שֶׁגַּם הַצּוּי הַזֶּה הוּא מִן-הַצּוּיִם הַכְּלָלִיִּים — כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּכָלֵל (בשורש) הָרְבִיעִי — הָרִי יֵשׁ בּוֹ יְחִיד, כִּי הוּא צוּי עַל הַתַּפְּלָה. וְלִשׁוֹן סְפָרִי (דברים יא, יג): "וְלַעֲבֹדוּ — זֶה תַּפְּלָה". וְאָמְרוּ עוֹד: "וְלַעֲבֹדוּ — זֶה תַּלְמוּד". וְכַמִּשְׁנָתוֹ שֶׁל רַבִּי

אֱלִיעֶזֶר בֶּנּוּ שֶׁל רַבִּי יוֹסִי הַגָּלִילִי אָמְרוּ: "מִזֵּין לְעַקֵּר תַּפְּלָה בְּתוֹךְ הַמִּצְוֹת? מִהָּכָא (מכאן): אֶת-ה' אֱלֹהֵיךָ תִּירָא וְאֵתָּו תַּעֲבֹד" (שם ו, יג). וְאָמְרוּ: "עַבְדָּהוּ בְּתוֹרָתוֹ, עַבְדָּהוּ בְּמִקְדָּשׁוֹ" — כְּלוּמָר יֹשִׁים מִטְּרָתוֹ לְהַתְּפַלֵּל בּוֹ (במקדש) וְנִכְחָו (או לנגדו) כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָ שְׁלֹמֹה ("וְהַתְּפַלְלוּ אֶל-הַמָּקוֹם הַזֶּה", "הַבַּיִת הַזֶּה" (מלכים-א ח, כט, לה, וּבְדַבְּרֵי הַיָּמִים-ב ו, ט)).

יום שלישי כ"ו תמוז ה'תשפ"א

מצות עשה ה.

הַמִּצְוָה הַחֲמִשִּׁית — הִיא הַצּוּי שֶׁנֶּצְטוּיָנוּ לְעַבְדוֹ יִתְעַלֶּה. וְנִכְפַּל הַצּוּי הַזֶּה כְּמָה פְּעָמִים וְאָמַר "וְעַבַּדְתָּם אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם" (שמות כג, כה); וְאָמַר "וְאֵתָּו תַּעֲבֹדוּ" (דברים יג, ה); וְאָמַר "וְאֵתָּו תַּעֲבֹד" (שם ו, יג); וְאָמַר "וְלַעֲבֹדוּ" (שם יא, יג). וְאַף-עַל-פִּי שֶׁגַּם הַצּוּי הַזֶּה הוּא מִן-הַצּוּיִם הַכְּלָלִיִּים — כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּכָלֵל (בשורש) הָרְבִיעִי — הָרִי יֵשׁ בּוֹ יְחִיד, כִּי הוּא צוּי עַל הַתַּפְּלָה. וְלִשׁוֹן סְפָרִי (דברים יא, יג): "וְלַעֲבֹדוּ — זֶה תַּפְּלָה". וְאָמְרוּ עוֹד: "וְלַעֲבֹדוּ — זֶה תַּלְמוּד". וְכַמִּשְׁנָתוֹ שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּנּוּ שֶׁל רַבִּי יוֹסִי הַגָּלִילִי אָמְרוּ: "מִזֵּין לְעַקֵּר תַּפְּלָה בְּתוֹךְ הַמִּצְוֹת? מִהָּכָא (מכאן): אֶת-ה' אֱלֹהֵיךָ תִּירָא וְאֵתָּו תַּעֲבֹד" (שם ו, יג). וְאָמְרוּ: "עַבְדָּהוּ בְּתוֹרָתוֹ, עַבְדָּהוּ בְּמִקְדָּשׁוֹ" — כְּלוּמָר יֹשִׁים מִטְּרָתוֹ לְהַתְּפַלֵּל בּוֹ (במקדש) וְנִכְחָו (או לנגדו) כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָ שְׁלֹמֹה ("וְהַתְּפַלְלוּ אֶל-הַמָּקוֹם הַזֶּה", "הַבַּיִת הַזֶּה" (מלכים-א ח, כט, לה, וּבְדַבְּרֵי הַיָּמִים-ב ו, ט)).

יום רביעי כ"ז תמוז ה'תשפ"א

מצות עשה ה.

הַמִּצְוָה הַחֲמִשִּׁית — הִיא הַצּוּי שֶׁנֶּצְטוּיָנוּ לְעַבְדוֹ יִתְעַלֶּה. וְנִכְפַּל הַצּוּי הַזֶּה כְּמָה פְּעָמִים וְאָמַר "וְעַבַּדְתָּם אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם" (שמות כג, כה); וְאָמַר "וְאֵתָּו תַּעֲבֹדוּ" (דברים יג, ה); וְאָמַר "וְאֵתָּו תַּעֲבֹד" (שם ו, יג); וְאָמַר "וְלַעֲבֹדוּ" (שם יא, יג). וְאַף-עַל-פִּי שֶׁגַּם הַצּוּי הַזֶּה הוּא מִן-הַצּוּיִם הַכְּלָלִיִּים — כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּכָלֵל (בשורש) הָרְבִיעִי — הָרִי יֵשׁ בּוֹ יְחִיד, כִּי הוּא צוּי עַל הַתַּפְּלָה. וְלִשׁוֹן סְפָרִי (דברים יא, יג): "וְלַעֲבֹדוּ — זֶה תַּפְּלָה". וְאָמְרוּ עוֹד: "וְלַעֲבֹדוּ — זֶה תַּלְמוּד". וְכַמִּשְׁנָתוֹ שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּנּוּ שֶׁל רַבִּי יוֹסִי הַגָּלִילִי אָמְרוּ: "מִזֵּין לְעַקֵּר תַּפְּלָה בְּתוֹךְ הַמִּצְוֹת? מִהָּכָא (מכאן): אֶת-ה' אֱלֹהֵיךָ תִּירָא וְאֵתָּו תַּעֲבֹד" (שם ו, יג). וְאָמְרוּ: "עַבְדָּהוּ בְּתוֹרָתוֹ, עַבְדָּהוּ בְּמִקְדָּשׁוֹ" — כְּלוּמָר יֹשִׁים מִטְּרָתוֹ לְהַתְּפַלֵּל בּוֹ (במקדש)

אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמַר לָהֶם (במדבר ו, כג). וְכָבֵד נִתְבָּאֲרוּ
דִּינֵי מִצְוָה זוּ בְּפֶרֶק הָאֲחֵרוֹן מִמִּגְלָה (כד). וּמִתְעַנִּית (כו).
וּבְפֶרֶק ז' מִמִּסְכַּת סוּטָה (לז).

1 וְנִכְחוּ (או לנגדו) כְּמוֹ שֶׁבָּאָר שְׁלֹמֹה ("וְהִתְפַּלְלוּ אֶל־הַמָּקוֹם
2 הַזֶּה", "הַבֵּית הַזֶּה" (מלכים-א ח, כט, לה, ובדברי הימים-ב ו,
3 יט)).

הַמִּצְוָה הַי"ב — הַצּוּי שֶׁנֶּצְטוּיֵנוּ בְּמַעֲשֵׂה תַפְלִין שֶׁל
רֹאשׁ, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְהָיָה לְטַטְפַּת בֵּין עֵינֶיךָ"
(דברים ו, ח). וְכָבֵד נִכְפַּל הַצּוּי בְּמִצְוָה זוּ אַרְבַּע פְּעָמִים
(שמות יג ט, טז, דברים ו, ח, יא, יח).

יום חמישי כ"ח תמוז ה'תשפ"א

מצות עשה ה.

הַמִּצְוָה הַחֲמִשִּׁית — הִיא הַצּוּי שֶׁנֶּצְטוּיֵנוּ לְעַבְדּוֹ
יִתְעַלֶּה. וְנִכְפַּל הַצּוּי הַזֶּה כְּמָה פְּעָמִים וְאָמַר "וְעַבְדְּתֶם
אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם" (שמות כג, כה); וְאָמַר "וְאֵתוּ תַעֲבֹדוּ"
(דברים יג, ה); וְאָמַר "וְאֵתוּ תַעֲבֹד" (שם ו, יג); וְאָמַר
"וְלַעֲבֹדוּ" (שם יא, יג). וְאָף־עַל־פִּי שְׁנֵים הַצּוּי הַזֶּה הוּא
מִן־הַצּוּיִם הַכְּלָלִיִּים — כְּמוֹ שֶׁבָּאֲרָנוּ בְּכָל־ל (בשורש)
הַרְבִּיעִי — הָרִי יֵשׁ בּוֹ יְחִוּד, כִּי הוּא צוּי עַל הַתַּפְלָה.
וְלִשׁוֹן סְפָרִי (דברים יא, יג): "וְלַעֲבֹדוּ — זוּ תַפְלָה".
וְאָמְרוּ עוֹד: "וְלַעֲבֹדוּ — זֶה תַלְמוּד". וּבְמִשְׁנֵתוֹ שֶׁל רַבִּי
אֱלִיעֶזֶר בֶּנּוּ שֶׁל רַבִּי יוֹסִי הַגָּלִילִי אָמְרוּ: "מִנֵּין לְעַקֵּר
תַּפְלָה בְּתוֹךְ הַמִּצְוֹת? מִהֵבָא (מבא): אֶת־הַ' אֱלֹהֶיךָ תִירָא
וְאֵתוּ תַעֲבֹד" (שם ו, יג). וְאָמְרוּ: "עַבְדָּהוּ בְּתוֹרָתוֹ, עַבְדָּהוּ
בְּמִקְדָּשׁוֹ" — כְּלוּמַר יֵשִׁים מִטְּרָתוֹ לְהַתְפַּלֵּל בּוֹ (במקדש)
וְנִכְחוּ (או לנגדו) כְּמוֹ שֶׁבָּאָר שְׁלֹמֹה ("וְהִתְפַּלְלוּ אֶל־הַמָּקוֹם
הַזֶּה", "הַבֵּית הַזֶּה" (מלכים-א ח, כט, לה, ובדברי הימים-ב ו,
יט)).

יום ש"ק א' מנחם-אב ה'תשפ"א

מצות עשה יג.

הַמִּצְוָה הַי"ג — הַצּוּי שֶׁנֶּצְטוּיֵנוּ בְּמַעֲשֵׂה תַפְלִין שֶׁל
יָד, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְקִשְׁרְתֶם לְאוֹת עַל יָדְךָ" (שם);
וְגַם הַצּוּי בְּמִצְוָה זוּ נִכְפַּל אַרְבַּע פְּעָמִים. וְהָרִאֲיָה
שֶׁתַּפְלִין שֶׁל רֹאשׁ וְשֶׁל יָד שְׁתֵּי מִצְוֹת — הוּא אָמַר
בְּגִמְרָא מְנַחוֹת (מד). עַל דֶּרֶךְ הַתְּמָה עַל מִי שֶׁסּוֹבֵר,
שֶׁתַּפְלִין שֶׁל רֹאשׁ וְשֶׁל יָד לֹא תוֹנָח אַחַת מֵהֶן בְּלִי
הָאֲחֵרָת, אֲלֵא כְּשִׁיחֵי שְׁתֵּיהֶן בְּנִמְצָא, וְזֶה לְשׁוֹנֵם: "מֵאֵן
דְּלִית לֵה שְׁתֵּי מִצְוֹת, תִּדָּא מִצְוָה לֹא לְעַבְדָּ?!" כְּלוּמַר:
מִי שֶׁאֵי אֶפְשָׁר לוֹ לַעֲשׂוֹת שְׁתֵּי מִצְוֹת לֹא יַעֲשֶׂה [לְפָחוֹת]
אַחַת? ! לֹא, אֲלֵא יַעֲשֶׂה אֶת־הַמִּצְוָה שֶׁבִּידּוֹ, וְלִפְיָךְ יִגִּיחַ
אִיזוֹ מֵהֶן שֶׁבְּנִמְצָא. הִנֵּה נִתְבָּאֲרָ לָךְ, שֶׁקָּרָאוּ לַתַּפְלִין שֶׁל
יָד וְשֶׁל רֹאשׁ שְׁתֵּי מִצְוֹת. וְשְׁתֵּי מִצְוֹת אֵלוֹ אֵין הַנָּשִׁים
חֲבִיבוֹת בָּהֶן, שֶׁהָרִי אָמַר יִתְעַלֶּה בְּטַעַם חֲבִיבֵן: "לְמַעַן
תִּהְיֶה תוֹרַת ה' בְּפִיךָ" (שמות יג, ט) — וְנָשִׁים אֵינָן חֲבִיבוֹת
בְּתַלְמוּד תוֹרָה, וְכָךְ בָּאֲרוּ בְּמִכְלָתָא. וְכָבֵד נִתְבָּאֲרוּ
כָּל־דִּינֵי שְׁתֵּי הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה בְּפֶרֶק ד' מִמִּנְחוֹת (לא):
ואילך).

יום שישי כ"ט תמוז ה'תשפ"א

מצות עשה כו. יב.

הַמִּצְוָה הַכ"ו — הַצּוּי שֶׁנֶּצְטוּיֵנוּ הַכְּהֻנִּים לְכַרֵּךְ
אֶת־יִשְׂרָאֵל בְּכָל־יוֹם, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "כֹּה תִכְרֹכוּ

אגרות קודש

ב"ה, א' מנ"א, תשי"א

ברוקלין.

שלום וברכה!

בעתו קבלתי מכ' מל"ג בעומר וכן מכתביו מה' וחי' תמוז, וקראתי הפ"ג על ציון כ"ק מו"ח
אדמו"ר זצוקללה"ה נב"מ זי"ע לעורר ר"ר על כל אחד ואחת המוזכרים בהפ"ג להמצטרף להם,
ובודאי צדיקא דאתפטר דאשתכח בהאי עלמא יתיר מבחיוהי, ימשיך ברכה והצלחה לו ולכל ב"ב שי
בגשמיות וברוחניות.

ב) במענה על שאלתו אם לגלות לילידיו שי' ע"ד פטירת אמם ז"ל, הנה לדעתי לאט לאט
יסבירים שהאלקים הביאה עתה למקום כזה שאינו סובלת כל חולי ומחלה, אשר מקום כזה נמצא
בשמים, ומשם יכולה ג"כ להשפיע על כל ילידי' ולבקש את השי"ת שיצליחו בלימודיהם והנהגתם, וגם
עתה רחמי האם על הבנים והבנות ומתגעגעת שיתנהגו באופן המתאים לבני ובנות ישראל אשר עיי"ז
גורמים לה נחת רוח ביותר, ואז ביכולתה ג"כ לפעול שיהי' אצלם עניניהם בהצלחה, והשינוי הוא רק
בזה שאין רואים בעיני בשר כו' וכו', מובן מעצמו שאין האותיות שבהם ישתמש בדברו עם הבכירים
מתאימים לאלו שהם צעירים, אבל התוכן לפי ערך יכול להיות שוה לכולם עפ"י הני"ל...

בברכה להסתדר' המתאימה בגו"ר בקרוב ממש.

יחזקאל פרק ד טז

טז וַיֹּאמֶר אֵלַי בְּנֵי־אֲדָם הִנְנִי שֹׁבֵר מִטַּה־לֶּחֶם בִּירוּשָׁלַם וְאֶכְלוּ־לֶחֶם בְּמִשְׁקַל וּבְדֹאגָה וַיָּמִים בְּמִשׁוּרָה וּבְשִׁמְמוֹן יִשְׁתּוּ: יז לְמַעַן יַחֲסְרוּ לֶחֶם וַיָּמִים וְנִשְׁמְמוּ אִישׁ וְאָחִיו וְנִמְקוּ בְּעוֹנָם: (פ)

יחזקאל פרק ד א"ד

א וְאַתָּה בְּנֵי־אֲדָם קַח־לָךְ | חֶרֶב חֶדֶה תַּעַר הַגְּלָבִים תִּקְחֶנָּה לָךְ וְהִעַבְרַתְּ עַל־רֹאשְׁךָ וְעַל־זַנְךָ וְלִקְחַתְּ לָךְ מֵאֲזִנֵּי מִשְׁקַל וְחִלְקָתָם: ב שְׁלִישִׁית בָּאוּר תִּבְעִיר בְּתוֹךְ הָעִיר כְּמִלֵּאת יָמִי הַמְצוֹר וְלִקְחַתְּ אֶת־הַשְּׁלִישִׁית תִּפֶּה בַּחֶרֶב סְבִיבוֹתֶיהָ וְהַשְּׁלִישִׁית תִּזְרֶה לְרוֹחַ וְחֶרֶב אֲרִיק אַחֲרֵיהֶם: ג וְלִקְחַתְּ מִשֶּׁם מַעֲט בְּמִסְפָּר וְצִרַתְּ אוֹתָם בְּכַנְפֶיךָ: ד וּמֵהֶם עוֹד תִּקַּח וְהִשְׁלַכְתָּ אוֹתָם אֶל־תְּוֹךְ הָאֵשׁ וְשָׂרַפְתָּ אוֹתָם בָּאֵשׁ מִמֶּנּוּ תִצַּא־אֵשׁ אֶל־כָּל־בֵּית יִשְׂרָאֵל: (פ)

רש"י

זלעפות רעב (איכה ה): תכה. אותה בחרב: סביבותי'. סביב אותה לבניה סימן על הבורחים מן העיר שישגורם כשדים ויהרגום סביב ירושלים: והשלישית תזרה לרוח. סימן לגולים שילכו למצרים ויוחנן בן קרח וחבורתו ושם אריק חרב אחריהם שהלך נבוכדנצר והחריב את מצרים ושם נהרגו: (ג) וצרת אותם בכנפך. אלו מתי מעט שיגלו לבבל ויחיו: (ד) ומהם עוד תקח. מאותם מתי מעט: ושרפת אותם באש. סימן לאחאב בן קוליה וצדקיה בן מחסיה אשר קלם מלך בבל: ממנו תצא אש. מן הרמזים האלה שאני רומז לך תצא הפורעניות לכל בית ישראל:

(טז) מטה לחם. משען לחם פי"א דיפא"ן בלע"ז: ובדאגה. דואגים שמא יכלה הלחם מהם: דאגה. אינש"א בלע"ז ובלשונינו טרוא"ר בלע"ז: (יז) למען יחסרו. דאגתם ושממונם בשביל שיהיו חסורי לחם ומים בימי המצור וידאגו פן יכלה:

(א) חרב חדה. סימן לחרב נבוכדנצר: תער הגלבים. הרצענים ולשון יווני הוא וי"א פרקמציר בלע"ז ומנחם חבר תער הגלבים תער הגולחים ואין לו דמיון בתור': (ב) בתוך העיר. אשר חקות על הלבניה ככלות ימי מצורך אות היא שיכלו שלישית' זלעפות רעב בתוכה שהם כאש כענין שנאמר עורנו כתנור נכמרו מפני

מצודת ציון

(טז) מטה לחם. על שנשענים על הלחם לאכול לשבעה אמר מטה בל' שאלה וכן כל מטה לחם שבר (תהלים קח): ובשממון. בתמהון לבב והוא ענין בהלה ופחד: (יז) ונשמו. ענין תמהון: ונמקו. ענין המסה והמגה:

(א) תער. הוא סכין העשוי לגלח בו וכן והעבירו תער (במדבר ה): הגלבים. הם הספרים ודוגמתו בתרגום ירושלמי כי כל זקן גרועה (ישעיה ט) תרגמו ירושלמי גליבא: והעברת. מל' העברה ועל הגלוח יאמר: (ב) באור. להב אש: תבעיר. מל' הבערה ושריפה: כמלאות. ענין השלמה כמו ובמלאות ימי טהרה (ויקרא יב): תזרה. ענין פיזור כמו וזריתי פרש (מלאכי ב): אריק. מל' ריק ור"ל ארוקן אותה מתערה וכן שמן תורק (ש"ה א): (ג) וצרת. ענין קשירה כמו מי צרר מים בשמלה (משלי ל): בכנפך. שולי הבגד כמו על כנפי בגדיהם (במדבר ט):

מצודת דוד

(טז) הנני שובר. עתה פי' ואמר לו זהו לרמוז ואות שאשבור משען לחם בירושלים ר"ל שיהיה הרעב בעבור זה יאכלו במשקל ובדאגה שידאגו פן יכלה הלחם ומים ישתו במדה ובתמהון לבב: (יז) למען יחסרו. זה יהיה בעבור כי יחסרו לחם ומים בימי המצור: ונשמו. יהיו תמהים ונבהלים איש ואחיו ר"ל כל איש ואיש ויהיו נמסים בגמול עוונם:

(א) חרב חדה. וחזר ופירש שתער הגלבים יקח שהיא חריפה מאוד ואותה תעביר על ראשך וכו' לגלח שער הראש והזקן: מאזני משקל. מאזנים העשוי לשקול בהם: וחלקתם. בהם תחלק את השער לחלקים שווים: (ב) שלישית. חלק שליש תדליק באור בתוך העיר החקוקה על הלבנה בעת ישלמו ימי המצור שהם ת"ל יום והוא לסימן ששלישית העם ימותו במצור בתוך העיר ברעב ובדבר: את השלישית. החלק השליש השני תקח ותכה אותה בחרב סביבות העיר החקוקה

והוא לסימן ששלישית העם ימותו בחרב האויב מחוץ לעיר בעת המלחמה: תזרה לרוח. תפור לפני הרוח לשיהא הרוח מפזרם במקומות רבות והוא לסימן על ההולכים בגולה הפזורים בכנפות הארץ: וחרב אריק אחריהם. אשלוף חרבי מתערה לרדוף אחריהם להכותם במקום אשר ינוחו והוא לסימן שהמקום יגרה בהם האויב במקום גלותם לשפוך דמם כמים: (ג) ולקחת משם. מאלה הפזורים לרוח תקח מעט אשר יהיה מהאפשר לספרם ותקשור אותם בכנפי בגדיך והוא לסימן שאותם שגלו לבבל שהמה מתי מספר בערך הגולים לשאר הארצות שהם יהיו שמורים לבוא לירושלים בבנין בית השני: (ד) ומהם. מהקשורים בכנפך תקח עוד ותשליכם אל תוך האש אשר בתוך העיר החקוקה ושם תשרפם והוא לסימן שרבים מיושבי ירושלים ימותו ברעב ובדבר בעת יצור עליה טיטוס והרומיים הקדמוניים: ממני תצא אש. מלהבת האש הזה תלהט אל כל בית ישראל ר"ל מגלות בית שני יתפזרו בכל הארצות במקום יושבי אנשי הגולה הראשונה ובעון אנשי גולה השניה ילקו גם המה בחרב וברעב ובדבר:

עזרא פרק ח לב-לו

לב וּבָאוּ יְרוּשָׁלַם וַיָּגֶשְׁבּוּ שָׁם יָמִים שְׁלֹשָׁה: לוּ וּבָיִם הָרְבִיעִי נִשְׁקַל הַכֶּסֶף וַחֲזֶהָב וַחֲפָלִים בְּבֵית אֱלֹהֵינוּ
עַל יַד־מִרְמֹת בֶּן־אֹרִיָּה חֲפָתָן וְעַמּוֹ אֶלְעָזָר בֶּן־פִּינְחָס וְעַמָּהָם יוֹזָבֵד בִּן־יִשְׁשׁוּעַ וְנוֹעֲדִיָּה בֶן־פְּנּוּי הַלְוִיִּם:
לז בְּמִסְפָּר בְּמִשְׁקַל לָכֶל וַיִּכְתֹּב כָּל־הַמִּשְׁקָל בִּעֵת הַהִיא: (פ) לֹא הָבִאים מִהַשְׁבִּי בְּנֵי־הַגּוֹלָה הַקְּרִיבוּ
עֹלוֹת | לֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל פְּרִים שְׁנַיִם־עָשָׂר עַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל אֵילִים | תִּשְׁעִים וְשֵׁשׁ כִּבְשִׁים שִׁבְעָה וְשִׁבְעָה
צִפִּירֵי חֲטָאת שְׁנַיִם עֶשְׂרִי הֵכֵל עֹלָה לַיהוָה: (פ) לוּ וַיִּתְּנוּ | אֶת־דָּתִי הַמִּלֶּכֶד לְאַחַשְׁדֶּרפָּנִי הַמֶּלֶךְ וּפְחוֹת
עֶבֶר הַנְּהָר וַיִּנְשְׂאוּ אֶת־הָעָם וְאֶת־בֵּית־הָאֱלֹהִים: (ס)

עזרא פרק ט א-ז

א וּבְכָלֹת אֱלֹה נִגְשׂוּ אֵלַי הַשָּׂרִים לֵאמֹר לֹא־נִבְדְּלוּ הָעָם יִשְׂרָאֵל וַחֲפָתָנִים וַחֲלָוִים מֵעַמִּי הָאֲרָצוֹת
פְּתוּעֵבְתֵיהֶם לִפְנֵעֵנִי חֲחִי הַפְּרִי הַיְבוּסִי הָעַמִּי הַמִּצְרִי וְהָאֱמֹרִי: ב פִּי־נִשְׂאוּ מִבְּנֵיהֶם לָהֶם
וְלִבְנֵיהֶם וַהֲתַעַרְבוּ זֶרַע הַקָּדָשׁ בְּעַמִּי הָאֲרָצוֹת וַיֵּד הַשָּׂרִים וַהֲסַנְּגִים הֵיטָה בְּמַעַל הַזֶּה רֹאשׁוֹנָה: (ס)
ג וּכְשָׁמַעִי אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה קָרַעְתִּי אֶת־בִּגְדִי וּמַעִילִי וְאֶמְרָטָה מִשְׁעָר רֹאשִׁי וּזְקָנִי וְאִשְׁבָּה מִשׁוּמָם:
ד וְאֵלַי יֹאסְפוּ כָל חֶרֶד בְּדַבְּרֵי אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל עַל מַעַל הַגּוֹלָה וְאֲנִי יֹשֵׁב מִשׁוּמָם עַד לְמִנְחַת הָעֶרֶב:
ה וּבְמִנְחַת הָעֶרֶב קָמְתִי מִתַּעֲנִיתִי וּבִקְרָעִי בִגְדִי וּמַעִילִי וְאֶכְרַעַל עַל־בְּרַפִּי וְאֶפְרָשָׁה כָּפִי אֶל־יְהוָה
אֱלֹהֵי: ו וְאֶמְרָה אֱלֹהִי בְּשֵׁתִי וּנְכַלְמָתִי לְהָרִים אֱלֹהֵי פָנַי אֵלֶיךָ כִּי עֲוֹנֵינוּ רַב לְמַעַלְהָ רֹאשׁ וְאֶשְׁמַתְנוּ
גְּדֻלָּה עַד לְשָׁמַיִם:

רש"י

של ישראל: לאמר. וכן אמרו לי: (ב) היתה במעל הזה ראשונה. שהם התחילו למעול מעל להתחתן בגויי הארצות: (ג) משומם. עלוב ושומם כמו (יחזקאל ג) שבעת ימים משמים בתוכם: (ד) מתענית. שלא אכלתי אותו יום: (ו) נתנו. כמו נתנו דגש הנו"ן תחת חסרון נו"ן אחרת כמו (ד"ה ב' י"ד) כי עליך נשענו כמו נשעננו (בראשית ל"ד) ונתנו את בנותינו כמו ונתננו: כהיום הזה. כמו שנראה היום הזה שכבר גלו עשרת השבטים ועדיין נשארו בבבל הרבה מן הגולים:

מצודת ציון

(לה) צפירי. שעירי:

(א) לאחשדרפני. מין שררה ידוע אצלם: ופחות. מל' פחה ומושל: (ב) נבדלו. ענין הפרשה: (ג) והתערבו. מל' תערובות ובלבול: והסגנים. מין שררה: במעל. ענין חטא ופשע: (ד) ומעילי. הוא מין מלבוש עליון: ואמרטת. ענין תלישה כמו ואיש כי ימרט ראשו (ויקרא י"ג): משומם. משותק ונאלם כמו משמים בתוכם (יחזקאל ג'): (ה) חרד. ענין מהירות כמו ויחרדו זקני העיר (ש"א י"ז):

מצודת דוד

(לג) נשקל. מסרנו הכסף וכו' במשקל ביד מרמות וכו': (לד) במספר. את הכלים מסרנו במספר ובמשקל כל אחד ואחד: ויכתב. למען יעמוד לזכרון: (לה) הבאים וגו'. הוא הפוך וכמו בני הגולה הבאים מהשבי: על כל ישראל. בעבור כל ישראל: הכל עולה. ר"ל אף החטאות היו כליל כעולה ולא אכלום הכהנים והוראת שעה היתה: (לו) דתי המלך. חוק גזרת המלך אשר נתן ביד עזרא כמ"ש למעלה: ונשאו. היו מנשאים ומרוממים את העם וכו':

(א) וככלות אלה. כאשר כלו הדברים האלה והם מסירת הכלים וכו' ואת דתי המלך: כתועבותיהם. ר"ל עודם עושים כתועבותיהם של הכנענים וכו': (ב) כי נשאו. כי לקחו נשים מבנותיהם ולזה אוחזים במעשיהם: זרע הקודש. המה בני ישראל: ראשונה. הם נשאו בתחלה נשים מבנות העובדי כוכבים ומהם למדו יתר העם: (ג) קרעתי וגו'. מגודל הצער בעבור המעל הזה: משומם. משותק ונאלם כדרך המצטער: (ד) כל חרד. כל החרד בקיום דברי ה' היה נאסף אלי בעבור מעל הגולה ר"ל להעביר המעל הזה: למנחת הערב. לדורון ותשורת הפער ר"ל לזמן הקרבת תמיד של בין הערבים: (ה) קמתי מתענית. ר"ל קמתי מעונה וחלש מתענית. שלא אכל כל אותו היום: ובקרעי וגו'. ובקריעת הבגדים ובכדי לעורר הלבבות קם כשהוא מעונה ולבוש בגדים קרועים וכרע על ברכיו: ואפרשה כפי. כן הוא דרך שואל החסד: (ו) להרים וכו'. הוא הפוך כמו להרים פני אליך אלהי: רבו. נתרבו ועלו למעלה מן הראש:

י האסמטניית – רשות היחיד לשבת, ורשות הרבים לטמאה. חצר שהרבים נכנסים בזה ויוצאים בזה – רשות היחיד לשבת, ורשות הרבים לטמאה.

פ ר ק ש ב י ע י

א הקדר שהניח את קדרותיו ויחד לשות, הפנימיות – טהורות, והחיצונות – טמאות. אמר רבי יוסי: במה דברים אמורים? במתרות, אבל באגודות – הכל טהור. המוסר מפתחו לעם הארץ – הבית טהור, שלא מוסר לו אלא שמירת המפתח.

ב המניח עם הארץ בתוך ביתו ער ומצאו ער, ישן ומצאו ישן, ער ומצאו ישן – הבית טהור; ישן ומצאו ער – הבית טמא; דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: אין טמא אלא עד מקום שהוא יכול לפשוט את ידו ולגע.

פירוש ברטנורא

י האסמטניית. מקום צר כאמה רוחב, גובה ד' או ה' טפחים, עומד לפני החנויות שהסוחרים יושבים שם: ז א הקדר שהניח את קדרותיו. מוכר הקדרות שהוא חבר, שהניח קדרותיו ברה"ר, והגילין לתת בצדי רה"ר אבנים גדולות או יתרות להרחיק העגלות שלא יזיקו הכתלים, ומתוך שהיתרות הללו דוחקות את רשות הרבים, וזה הניח קדרות אצלם דחק גם הוא את הדרך יותר, והעוברים מתחככים בהן ובגדיהם עוברים על פני אורן, ובגדי עם הארץ טמאין הן ומטמאין את החיצונות: במה דברים אמורים במתרות. שהעוברים ושבבים מסיטין אותן. אבל באגודות, שאי אפשר להסיטן, הכל טהור. ואין הלכה כרבי יוסי: שלא מוסר לו אלא שמירת המפתח. ולא סמכא דעתיה להכנס, מפני שהוא נתפס עליו כנגב:

ב ישן ומצאו ער הבית טמא. כל מה שבבית טמא, דחיישין שמא כשהקין משנתו נגע בכלים שבבית שלא ראה אותם מתחלה כשהיה ישן, שכן דרך בני אדם למשמש ולברוק במה שלא ראו מעולם. אבל ער ומצאו ער, לא חיישין, שכבר ראה כל אשר בבית כשהיה ער: עד מקום שהוא יכול לפשוט את ידו. כל הכלים שיכול להגיע להם כשישית ידו מן המקום שהיה ישן שם, חיישין להו שמא נגע בהם, אבל לא חיישין שמא הלך בבית ונגע בכלים. והלכה כחכמים:

משניות מבוארות – קהתי

עין ברטנורא, שמוכר שם טעם אחר. ויש מבארים, שלדעת תנא קמא החיצונות טמאות, לפי שיש חשש, שמא נטלן עם הארץ לראותן ונגע באווירן וטימאן, ובא רבי יוסי ואמר, שחשש זה אינו אלא במתרות, אבל באגודות אין עם הארץ יכול לטלן, הואיל והן קשורות זו בזו, הלכך הכל טהור (אליהו רבא). הרמב"ם גורס בדברי רבי יוסי: אבל באגודות הכל טמא. ומבאר הטעם, שמא עבר זכ והגיע את כולו ונטמא בהיסטו. ואין הלכה כרבי יוסי. המוסר מפתחו לעם הארץ – חבר שמסר מפתח ביתו לעם הארץ, הבית טהור – ואין חוששים שמא נכנס לבית ונגע בכלים שם, שלא מוסר לו אלא שמירת המפתח – ואין לו רשות להיכנס לבית, הלכך הוא מתיירא להיכנס, שלא יהא נתפס בו כנגב.

יוס טני

באור משנה ב

המניח עם הארץ בתוך ביתו ער ומצאו ער – כשחזר לביתו, ישן ומצאו ישן – או שהניחו ישן ומצאו ישן, ער ומצאו ישן – או שהניחו ער ומצאו ישן, הבית טהור – כל כלי הבית טהורים, ואין חוששים שמא נגע בהם, שאם הניחו ער, הריהו מתיירא למשמש בכלי הבית, שמא בעל הבית משמרו ויחזור מיד וימצאו נוגע בכלים; ואם הניחו ישן, אין חוששים שמא קם בינתיים וחזר ושכב, הואיל ומצאו כמו שהניחו. ישן ומצאו ער – אבל אם הניחו ישן ומצאו ער, הבית טמא – כל כלי הבית טמאים, שבכגון זה אין עם הארץ מתיירא ליגע בהם, לפי שחושב, הואיל ובעל הבית הניחו ישן, לא יחזור מיד, לפי שסבור שעדיין ישן הוא; דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: אין טמא אלא עד מקום שהוא יכול לפשוט את ידו ולגע – מאותו מקום שהניחו ישן ומצאו ער. אבל אין חוששים, שמא הלך עם הארץ בבית ונגע בשאר כלי הבית. והלכה כחכמים.

בארנו טעמו של רבי מאיר לפי הגר"א, וכן מבואר ב"תפארת ישראל" וב"משנה אחרונה".

אבל הרב מברטנורא מבאר: ישן ומצאו ער, הבית טמא – שחוששים שמא כשהקין משנתו נגע בכלים שבבית, שלא ראה אותם מתחילה כשהיה ישן, שכן דרך בני אדם למשמש ולברוק במה שלא ראו מעולם. אבל ער ומצאו ער אין חוששים, שכבר ראה כל אשר בבית כשהיה ער (ענין "משנה אחרונה" שמקשה על פירוש זה).

יוס טני

באור משנה י

האסמטניית – אולם של עמודים שהוא מפולש ומקורה בתקרה; ויש מפרשים: האצטבא שלפני החנות, היינו כעין מדרגה גבוהה ארבעה או חמישה טפחים ורחבה אמה, שבעל החנות יושב שם לקרוא לעוברים ושבבים שיבואו לתוך חנותו (תפארת ישראל; עין ברטנורא), רשות היחיד לשבת – במפרשים מבואר, שאמנם אינה רשות היחיד לשבת אלא כרמלית, ולא נקטה המשנה "רשות היחיד" אלא להשמיענו שאינה רשות הרבים לשבת (רמב"ם; תפארת ישראל), ורשות הרבים לטמאה – לפי שרבים מצויים שם. חצר שהרבים נכנסים בזה ויוצאים בזה – נכנסים בפתח זה ויוצאים בפתח אחר, רשות היחיד לשבת, ורשות הרבים לטמאה – שהואיל ורבים עוברים בה, דינה לענין טומאה כרשות הרבים.

באור משנה א

פרק זה דן בטומאת עם הארץ, שכן עם הארץ בחזקת טמא הוא, ומטמא כלים כמגע, וכן בגדי מדרס לענין טהורות, כמו ששנינו (חגיגה ב, ז): "בגדי עם הארץ מדרס לפרושי", היינו שהם מטמאים כמגע אדם וכלים כמדרס הוב, והטעם מבואר בגמרא (חולין לה, ב), שגזר חכמים בבגדי עם הארץ, שמא ישבה עליהם אשתו נדה.

הקדר – העושה קדרות של חרס, שהניח את קדרותיו – ברשות הרבים, ויחד לשות – וכגון שהוא חבר, הנוהר בטומאה ובטהרה, ויש חשש שמא בינתיים נגעו עמי הארץ העוברים שם בקדרות וטימאן, הפנימיות – הקדרות הפנימיות, המונחות אצל הכותל, טהורות – שאין העוברים מגיעים אליהן, והחיצונות – והקדרות החיצונות, שלצד הרחוב, טמאות – שהואיל והדרך נעשתה צרה על ידי הקדרות המונחות שם, נמצאו עמי הארץ העוברים שם נוגעים בבגדיהם בתוך הקדרות החיצונות דרך הילוכם, הלכך הקדרות החיצונות טמאות (רמב"ם). אמר רבי יוסי: במה דברים אמורים – שהחיצונות טמאות? במתרות – שהקדרות אינן קשורות, אבל באגודות – כשהקדרות קשורות, הכל טהור – יש מבארים טעמו, שהואיל והקדרות קשורות פה נגד פה, אי אפשר שישתלשלו בגדי העוברים לתוכן. ברם תנא קמא גזר בקשורות משום מותרות (תפארת ישראל;

ג המניח אֶמְנִים בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ – הַבֵּית טָמֵא; דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְחֻכְמִים אוֹמְרִים: אֵין טָמֵא אֶלָּא עַד מְקוֹם שֶׁהֵן יִכּוּלִין לִפְשׁוֹט אֶת יָדָם וְלָגַעַ.

ד אִשֶּׁת חֵבֶר שֶׁהִנִּיחָה לְאִשְׁתָּ עִם הָאָרֶץ טוֹחֶנֶת בְּתוֹךְ בֵּיתָהּ, פֶּסְקָה הֶרְחִים – הַבֵּית טָמֵא. לֹא פֶסְקָה הֶרְחִים – אֵין טָמֵא אֶלָּא עַד מְקוֹם שֶׁהָיָה יִכּוּלָה לִפְשׁוֹט אֶת יָדָהּ וְלָגַעַ. הָיוּ שְׁתֵּים, בֵּין כֶּךָּ וּבֵין כֶּךָ – הַבֵּית טָמֵא, שְׁאַחַת טוֹחֶנֶת וְאַחַת מְמַשְׁמֶשֶׁת; דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְחֻכְמִים אוֹמְרִים: אֵין טָמֵא אֶלָּא עַד מְקוֹם שֶׁהֵן יִכּוּלִין לִפְשׁוֹט אֶת יָדָן וְלָגַעַ.

ה המניח עִם הָאָרֶץ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ לְשִׁמְרוֹ, בְּזֶמַן שֶׁהוּא רוֹאֶה אֶת הַנֶּכְנָסִין וְאֶת הַיּוֹצֵאִין, הַאֲכָלִים, וְהַמְשָׁקִים, וְכָלִי חָרָס הַפְּתוּחִים – טָמֵאִים. אֲבָל הַמְשָׁכּוֹת, וְהַמּוֹשְׁבּוֹת, וְכָלִי חָרָס הַמְּקַפֵּין צָמִיד פְּתִיל – טְהוֹרִין. וְאִם אֵינוֹ רוֹאֶה לֹא אֶת הַנֶּכְנָסִין וְלֹא אֶת הַיּוֹצֵאִין, אֶפְלוּ מוֹבֵל, אֶפְלוּ כְּפוֹת – הַכֹּל טָמֵא.

פירוש ברטנורא

ג המניח אומנים וכו'. משום דאומנין סמכו דעתייהו למשמש כל אשר בבית, וסלקא דעתך אמינא דבהא מודו חכמים לרבי מאיר דכל הבית טמא, קמ"ל דאפילו באומנין פליגי רבנן עליה ואמרי דאין טמא אלא עד מקום שהן יכולין לפשוט את ידם ולגע. והלכה כחכמים:

ד אשת חב. שנאמנת על הטהרות, ראשת חבר הרי היא כחבר: שהניחה לאשת עם הארץ. שאינה נאמנת, ראשת עם הארץ ובניו כמותו, עד שיקבלו עליהם דברי חבירות: פסקה רחם. גמרה טחינתה ופסקה מלחון. דכל זמן שהיא עוסקת במלאכתה בריחים אינה הולכת וממשמשת בבית: וחכמים אומרים וכו'. והלכה כחכמים:

ה בזמן שהוא רואה. בזמן שבעל הבית יכול לראות הנכנסין בבית והיוצאין מן הבית: האוכלין והמשקין וכו' טמאין. דחיישין שמה נגע בהן השומר הזה שהוא עם הארץ: אבל המשככות והמושבות וכו' טהורין. שאין עם הארץ עושה משכב ומושב ואינו מטמא בדיסט, דלא גזרו אלא על טומאת מגעו בלבד: ולא את היושבים. אע"פ שאם עומד רואה, כיון שאינו רואה את היושב, הכל טמא: אפילו מובל. אפילו היה השומר הזה שהוא עם הארץ, מובל, שאינו יכול ללך אא"כ מובלים אותו: ואפילו כפות וקשור, הכל טמא: שלא מטמאין להו משום משכב ומושב של עם הארץ, אלא משום דחיישין שמה נכנס שם נכרי או אשה נדה וישבה והסיטה וטמאה את הכל:

משניות מבוארות – קהתי

וממשמשת בכלי הבית; דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְחֻכְמִים אוֹמְרִים: אֵין טָמֵא אֶלָּא עַד מְקוֹם שֶׁהֵן יִכּוּלִין לִפְשׁוֹט אֶת יָדָן וְלָגַעַ – שאינן מעיזות לעזוב מקום מלאכתן ללכת ולמשמש בכלי הבית. לפי הרמב"ם חולקים חכמים אף על הרישא, וסוברים, שאפילו פסקה הריחיים אין טמא אלא עד מקום שאשת עם הארץ יכולה לפשוט את ידה וליגע (עיי' הל' מסמאי משכב ומושב ב, י; ועיי' יחוספות יוס טובי').

באור משנה ה

המניח עם הארץ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ לְשִׁמְרוֹ – חבר שהניח בביתו שומר עם הארץ, וישב הוא מרחוק, בְּזֶמַן שֶׁהוּא רוֹאֶה – שבעל הבית רואה, אֶת הַנֶּכְנָסִין – לתוך הבית, וְאֶת הַיּוֹצֵאִין – או את היוצאים מן הבית, הַאֲכָלִים, וְהַמְשָׁקִים, וְכָלִי חָרָס הַפְּתוּחִים, טָמֵאִים – שחוששים שמה נגע בהם השומר; כלי חרס הפתוחים היינו שאינם מוקפים צמיד פתיל, ובאה המשנה להשמיענו, שאף על פי שכלי חרס אינם מיטמאים מגבם, מכל מקום חוששים שמה נגע בתוכם, וכל שכן כלים אחרים המיטמאים מגבם, שטמאים הם; אֲבָל הַמְשָׁכּוֹת, וְהַמּוֹשְׁבּוֹת, וְכָלִי חָרָס הַמְּקַפֵּין צָמִיד פְּתִיל, טְהוֹרִין – כלומר המשככות והמושבות טהורים מלהיות אב הטומאה, שלא גזרו חכמים על עם הארץ שיטמא משכבו ומושבו כזב (ברם). טמאים הם ממוגע עם הארץ, כשאר כלי הבית. וכלי חרס המוקפים צמיד פתיל טהורים לגמרי, לפי שאינם מיטמאים מגבם, ואין עם הארץ מטמאם בהיט בלא נגיעה, שלא גזרו חכמים אלא על טומאת מגעו בלבד. וְאִם אֵינוֹ רוֹאֶה – ואם בעל הבית אינו רואה, לֹא אֶת הַנֶּכְנָסִין – לתוך הבית, וְלֹא אֶת הַיּוֹצֵאִין – מן הבית; ויש גורסים גם "ולא את היושבים" – אף על פי שרואה אותם כשהם עומדים (חריש; חריש; ברטנורא), אֶפְלוּ מוֹבֵל – אפילו היה השומר מובל, שלא היה יכול ללכת אלא אם כן היה מובילים אותו, אֶפְלוּ כְּפוֹת – קשור בידיו וברגליו, ואין חשש שמה יפשוט ידיו ויגע בכלים, הַכֹּל טָמֵא – כל מה שבבית טמא, שחוששים שמה נכנס שם נכרי, שדינו כזב, או שמה נכנסה אשה נידה, וישבו על המשככות והמושבות, והסיטו את כלי החרס, המוקפים צמיד פתיל וטימאו את הכל. והרמב"ם מבאר הטעם, שהואיל ובעל הבית אינו רואה את הנכנסים ואת היוצאים

באור משנה ג

המניח אֶמְנִים – עמי הארץ – בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, הַבֵּית טָמֵא – שהאומנים אינם חוששים למשמש בכלי הבית, הואיל וסוברים הם, שאין בעל הבית משמר אותם, כי חושב הוא שעוסקים הם במלאכתם. דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְחֻכְמִים אוֹמְרִים: אֵין טָמֵא אֶלָּא עַד מְקוֹם שֶׁהֵן יִכּוּלִין לִפְשׁוֹט אֶת יָדָם וְלָגַעַ – אבל הכלים שהאומנים לא יכלו לנגוע בהם תוך פשיטת ידיהם, אלא כגון שהיו צריכים לעלות או לרדת כדי להשיגם, אין חוששים להם, והם טהורים (רמב"ם). והלכה כחכמים.

בעל "תפארת ישראל" כותב, שהמשנה הקודמת באה להשמיענו רבותא לדעת רבי מאיר, שאם הניחו ישן ומצאו ער, הבית טמא, ואף על פי שבכגון זה אם ימצאו בעל הבית שהוא ממשמש בכליו לא תהא לו כל התנצלות, שהרי הניחו ישן, ומשער בנפשו, שלא יגע בכליו, ואף לא מסר לו ביתו, מכל מקום חושש רבי מאיר שמה נגע בכלי הבית. ואילו משנתנו באה להשמיע רבותא לדעת חכמים, שאף על פי שהאומנים מעיזים למשמש בכל מקום, שחושבים, שאם ימצאם בעל הבית, יאמרו לו, שמחמת עבודתם צריכים היו לנגוע בכלים, מכל מקום סוברים חכמים, שאין טמא אלא עד מקום שהם יכולים לפשוט את ידיהם וליגע.

יו"ט ש"י

באור משנה ד

משנתנו באה ללמד, שאשת חבר הרי היא כחבר ראשת עם הארץ דינה כעם הארץ. אִשֶּׁת חֵבֶר שֶׁהִנִּיחָה לְאִשְׁתָּ עִם הָאָרֶץ טוֹחֶנֶת בְּתוֹךְ בֵּיתָהּ – של אשת החבר, פֶּסְקָה הֶרְחִים – אם נפסק קול הריחיים, שהפסיקה לטחון, הַבֵּית טָמֵא – כל כלי הבית טמאים, לפי שהיתה לה שהות למשמש בכלי הבית. לֹא פֶסְקָה הֶרְחִים – אבל אם לא נפסק קול הריחיים, אֵין טָמֵא אֶלָּא עַד מְקוֹם שֶׁהָיָה יִכּוּלָה לִפְשׁוֹט אֶת יָדָהּ וְלָגַעַ – אבל שאר הכלים טהורים, שכל זמן שהיא עוסקת במלאכתה אינה יכולה ללכת ולמשמש בהם. הָיוּ שְׁתֵּים – אם היו שתי נשים של עמי הארץ בביתה של אשת החבר, שהיו טוחנות שם, בֵּין כֶּךָּ וּבֵין כֶּךָ – בין שפסקה הריחיים ובין שלא פסקה הריחיים, הַבֵּית טָמֵא – כלי הבית טמאים, שְׁאַחַת טוֹחֶנֶת וְאַחַת מְמַשְׁמֶשֶׁת – שבזמן שאחת מהן טוחנת, האחרת הולכת

ו הגבאים שנכנסו לתוך הבית – הבית טמא. אם יש עמקין גוי, נאמנים לומר: לא נכנסנו, אבל אין נאמנים לומר: נכנסנו, אבל לא נגענו. הגבאים שנכנסו לתוך הבית – אין טמא אלא מקום רגלי הגבאים; ומה הן מטמאין? האכלים, והמשקים, וכלי חרס הפתוחין; אבל המשפבות, והמושבות, וכלי חרס המקפין צמיד פתיל – טהורים; אם יש עמקין גוי או אשה – הכל טמא.

ז המניח את פליו בחלון של אודיאריין – רבי אלעזר בן עזריה מטהר; וחכמים אומרים: עד שיתן לו את המפתח, או חותם, או עד שיעשה סימן. המניח את פליו מנת זו לגת הבאה – כליו טהורין; ובשראל – עד שיאמר: בלבי היה לשמרם.

פירוש ברטנורא

ו הגבאים שנכנסו לבית (ישראלים) שהן גבאין של מלך לנכות מיד ישראל כסף גולגולתם ומסים וארנוניות, והן עמי הארץ, ונכנסו לביתו לעבוט עבטו: הבית טמא. כל כלי הבית טמא, לפי שמחפשיין בכל הבית. אם יש עמקין גוי נאמנים לומר לא נכנסנו. וכל שכן אם אין עמקין נכרי הן יותר ויותר נאמנים לומר שלא נכנסנו. אלא משום סיפא נקט לה, דקתני אבל אין נאמנים לומר נכנסנו ולא נגענו, דדוקא אם יש עמקין נכרי אין נאמנים, דמרתתין מן הנכרי שמא יענישם אם לא יחפשו כל הבית ועל כרחך הם ממשמשיין כל אשר בבית. אבל אם אין עמקין נכרי, נאמנים אף כזה לומר נכנסנו אבל לא נגענו: אם יש עמקין גוי או אשה. שגורו על הנכרים להיות כוכים לכל דבריהם. והאשה, שמא היא נדה או זבה:

ז אודיאריין, הבלנין בעלי המרחצאות יש להן חלונות חלונות וכל מי שנכנס למרחץ נותן בגדיו כל אחד בחלון ונועל עליו דלת שבהלון: רבי אלעזר בן עזריה מטהר. משעה שנעל הדלת בפני החלון, ולא חיישינן שמא יגע שם אדם טמא, מאחר שנתפס עליו כנגב: עד שיתן לתוכו מפתח. ואע"פ שנותן המפתח ביד הבלן שהוא עם הארץ, הא תנן לעיל המוסר מפתח לעם הארץ הבית טהור: או עד שיעשה לו סימן. להכיר בו שלא נגע אדם שם. והלכה כחכמים: המניח את פליו. כלים שבצר בהם בטהרה בשנה זו, מניח אותם לצבור בהם בטהרה לשנה הבאה: בנכרי כליו טהורין. גרסינן, כלומר אם הניחן אצל נכרי אין בהם משום איסור יין נסך, דלא חיישינן שמא ידעת ישראל לעשות בנת: ובשראל. דחושש להן משום טומאת מגע, טמאים אם הסיח דעתו מהן, עד שיאמר בלבי היה לשמרם. ויש ספרים דלא גרסינן בנכרי אלא המניח כלי מנת זו לגת הבאה כליו טהורים, ומיירי

משניות מבוארות – קהתי

והשמירה היא ביד עם הארץ, הרי זה כביתו של עם הארץ. יש מבארים: בזמן שהוא רואה – בזמן שהשומר רואה (עיי' רא"ש ור"ש; ועיי' "משנה אחרונה" שדוחה פירוש זה).

יוס רביעי

באור משנה ו

הגבאים – גובי המסים מטעם המלכות, שהם עמי הארץ, שנכנסו לתוך הבית – ליטול משכון על המס, הבית טמא – כל כלי הבית טמאים, לפי שמחפשים בכל הבית וממשמשים בכל מה שאפשר למשכן. אם יש עמקין גוי, נאמנים לומר: לא נכנסנו – שלא נכנסו כלל לתוך הבית, אבל אין נאמנים לומר: נכנסנו, אבל לא נגענו – בכלי הבית, לפי שהגוי משגיח עליהם שיחפשו בכל הבית, והם יראים מפניו, הלכך אינם נאמנים לומר שלא נגעו בכלי הבית. ברם, אם אין עמקין גוי נאמנים על הכל, בין לומר שלא נכנסו ובין לומר שנכנסו אבל לא נגעו. ויש גורסים: אם יש עמקין גוי, נאמנים לומר: נכנסנו ולא נגענו (רמב"ם), והטעם מבואר שם (עפ"י החוטפותא), מפני שאימת הגוי עליהם, כלומר שהגבאים מפחדים למשמש בכלים כשהגוי עמם (עיי' ר"ש ורא"ש), שהגירסא בתוספתא מוטעית, וצריך להיות שם: אין נאמנים, מפני שאימת הגוי עליהם. היינו כמו שבארנו לעיל, שהראי' ומצויות הם מגזירת המלכות לחפש בכל הבית, לפיכך מפחדים הם, שאם לא יעשו כן ילשין עליהם). הגבאים שנכנסו לתוך הבית, אין טמא אלא מקום רגלי הגבאים – במקום שגנבו; ויש מפרשים: בחדר שגנבו בו הכל טמא, אבל אין חוששים, שמא נכנסו לאחרים אחרים, לפי שמפחדים שמא יש שם בני אדם (הרא"ש); ומה הן מטמאין – הגבאים? האכלים, והמשקים, וכלי חרס הפתוחין – שכל אלו נטמאים במגע עם הארץ; אבל המשפבות, והמושבות, וכלי חרס המקפין צמיד פתיל, טהורים – כמו שבארנו במשנה הקודמת, שהמשכבות והמושבות טהורים מלהיות אב הטומאה, שלא גזרו חכמים על עם הארץ שיהא מטמא משכב ומושב כזב, וכלי חרס המוקפים צמיד פתיל טהורים לגמרי, לפי שאינם מיטמאים מגבם, ובהיסט בלי נגיעה לא נטמאו, שלא גזרו על עם הארץ שיהא מטמא בהיסט אלא במגע בלבד; אם יש עמקין גוי – שדינו כזב, או אשה – ויש חשש, שמא היתה נידה או

בארנו את הסיפא לפי הרמב"ם. אבל יש גורסים: המניח את כליו מנת זו לגת הבאה, בגוי כליו טהורין – כלומר שאין חוששים שמא השתמש בהם גוי, לפי שהוא מתיירא ליגע בהם, ולכן אין בהם משום איסור יין נסך, ולא משום חשש טומאה. אבל לגבי ישראל עם הארץ חוששים שמא נגע בהם וטימאם,

ח מי שהיה טהור, והסיע את לבו מלאכול – רבי יהודה מטהר, שדרך טמאין פורשין ממנו; וחכמים מטמאים. היו ידיו טהורות, והסיע את לבו מלאכול, אף על פי שאמר: יודע אני שלא נטמאו ידי – ידיו טמאות, שהידיים עסקניות.

ט האשה שנכנסה להוציא פת לעני, ויצאת ומצאתו עומד בצד כפרות של תרומה; וכן האשה שיצאת ומצאת את חברתה חותה גחלים תחת קדרה של תרומה – רבי עקיבא מטמא, וחכמים מטהרין. אמר רבי אלעזר בן פילא: וכי מפני מה רבי עקיבא מטמא וחכמים מטהרין? מפני שהנשים גרגרניות הן, שהיא חשודה לגלות את הקדרה של חברתה, לידע מה היא מבשלת.

פרק שמיני

א הדר עם עם הארץ בחצר, ושכח פלים בחצר, אפלו חביות מקפות צמיד פתיל, או תנור מקף צמיד פתיל – הרי אלו טמאין. רבי יהודה מטהר בתנור, בזמן שהוא מקף צמיד פתיל. רבי יוסי אומר: אף התנור טמא, עד שיעשה לו מחצה גבוהה עשרה טפחים.

פירוש ברטנורא

בכהן חלוקה בין של תרומה מעם הארץ ומניה כליו אצלו כדי שיקח ממנו לנת הבאה, והואיל וכלים של כהן הן, מרתת עם הארץ ולא נגע בהו. אבל אם הכלים של ה' ישראל שרוצה לעשות יינו בטהרה, לא מזהר בהו עם הארץ כולי האי, וחישינן דלמא נגע בהו אדם טמא, אם הסית דעתו מהן, עד שיאמר בלבי היה לשמר:

ח מי שהיה טהור. כהן שהיה טהור לאכול בתרומה, והסית דעתו מלאכול עוד בתרומה: שדרך טמאים פורשים ממנו. הטמאים שיודעים בו שהוא טהור, פורשים ממנו, הלכך לא חיישין שמא נגע באדם טמא וטמאהו: וחכמים מטמאין. מאחר שהסית דעתו. והלכה כחכמים: היו ידיו טהורות. בהא מודה רבי יהודה דאפילו אמר יודע אני שלא נטמאו ידי: ידיו טמאות. ופוסלין את התרומה, מאחר שהסית דעתו מלאכול, לפי שהידיים עסקניות הן ונגע ולאו אדעתיה:

ט גרגרניות. וזוללות ומתאוות למאכל. תרגום כי הייתי זוללה (איכה א), ארי הוית גרגרנית. והלכה כחכמים:

ח א הדר עם עם הארץ. מוקפות צמיד פתיל. טמאות משום אשתו נדה, שמא הסיטה וישבה ונטמאה את הכל: ר' יהודה מטהר בתנור. משום דאי אפשר להסיטו, דסתמו מחובר קצת, שעושין לו טפילה לחברו בארץ. ומאן דמטמא סבר גורנין מחובר אמו שאינו מחובר. ואין הלכה כר' יהודה:

משניות מבוארות – קהתי

אלא אם כן אמר: בלבי היה לשמרם, היינו שלא הסית דעתו מלשמרם.

יום חמישי

באור משנה ח

מי שהיה טהור – כהן שהיה טהור לאכול בתרומה, והסיע את לבו מלאכול – והסית את דעתו מלאכול עוד בתרומה, רבי יהודה מטהר – רבי יהודה סובר, שעומד הוא בחזקת טהרה, שדרך טמאין פורשין ממנו – הואיל ויודעים שאוכל טהרות, נזהרים מלנגוע בו, הלכך אין חוששים שמא נגע בו אדם טמא וטמאהו; וחכמים מטמאים – אותו, שהואיל והסית את דעתו מלאכול בתרומה, חוששים שמא הסית דעתו אף מטהרת גופו. היו ידיו טהורות – בתרומה, והסיע את לבו מלאכול – והסית את דעתו מלאכול בתרומה, אף על פי שאמר: יודע אני שלא נטמאו ידי, מכל מקום ידיו טמאות – ופוסלות את התרומה, שהידיים עסקניות – ונוגעות שלא במתכוון במקומות המזהמים, הלכך צריכות הן נטילה לנגיעה בתרומה. ואף רבי יהודה מודה בזה.

באור משנה ט

האשה שנכנסה להוציא פת לעני, ויצאת ומצאתו עומד בצד כפרות של תרומה – ויש חשש שמא נגע בהן, וכן האשה שיצאת ומצאת את חברתה – אשת עם הארץ, חותה גחלים תחת קדרה של תרומה – שהיתה מתבשלת על התנור בחצר, רבי עקיבא מטמא – את הכיכרות, שמא נגע בהן העני, ואת התבשיל שבקדירה, שמא נגע בו האשה, וחכמים מטהרין – שחזקתם שאינם נוגעים שלא ברשות, אמר רבי אלעזר בן פילא: וכי מפני מה רבי עקיבא מטמא וחכמים מטהרין – כלומר היאך עלה בדעת רבי עקיבא לחלוק על חכמים ולטמא אפילו בקדירה המכוסה ועומדת על האש, והלא מסתבר כדעת חכמים המטהרים?

(הרא"ש). ברם, הגר"א אינו גורס "וחכמים מטהרין", אלא: וכי מפני מה רבי עקיבא מטמא? מפני שהנשים גרגרניות הן – תאבות למאכל, עד שהיא חשודה לגלות את הקדרה של חברתה, לידע מה היא מבשלת – הלכך יש חשש שמא נגעה בתוך הקדירה וטימאה את התבשיל. יש מפרשים, שרבי אלעזר בן פילא חולק על תנא קמא בשני דברים: א) שאף רבי עקיבא אינו מטמא בעני שנמצא עומד בצד הכיכרות של תרומה כי אם באשה שנמצאה חותה גחלים תחת קדירה של תרומה; ב) שדווקא בקדירה מכוסה סובר רבי עקיבא, שהיא טמאה, מפני שהאשה חשודה לגלות לידע מה היא מבשלת, אבל בקדירה מגולה הואיל ואפילו לא תגע בה תדע מה היא מבשלת, לפיכך אף רבי עקיבא מודה, שהיא טהורה (אליהו רבא).

יום שישי

באור משנה א

הדר עם עם הארץ בחצר, ושכח פלים בחצר, אפלו חביות – של חרס – מקפות צמיד פתיל, או תנור – של חרס – מקף צמיד פתיל – אף על פי שהחביות והתנור אינם מיטמאים במגע כלל, שהרי כלי חרס אינם מיטמאים מגבם, וכיון שמוקפים צמיד פתיל אף מתוכם אי אפשר לטמאם, מכל מקום הרי אלו טמאין – שחוששים שמא הסיטה אותם אשתו של עם הארץ בניתה. רבי יהודה מטהר בתנור, בזמן שהוא מקף צמיד פתיל – שאי אפשר להסיטו, לפי שהוא מחובר לקרקע. ברם תנא קמא גזיר במחובר משום תנור שאינו מחובר. רבי יוסי אומר: אף התנור טמא – אף על פי שהוא מחובר ומוקף צמיד פתיל, עד שיעשה לו מחצה גבוהה עשרה טפחים – שחוששים שמא יסיר עם הארץ את הכיסוי וישתמש בו ויחזיר אחר כך את הכיסוי וידיבקנו, אבל כשיש לתנור מחיצה לא יעזי עם הארץ להיכנס לפנים מהמחיצה ולנגוע בתנור. והלכה כרבי יוסי (דמב"ט הל' משכב ומושב יב, יז).

ב המפקיד פלים אצל עם הארץ – טמאים טמא מת, וטמאין מדרס; אם מכירו שהוא אוכל בתרומה – טהורין מטמא מת, אבל טמאין מדרס. רבי יוסי אומר: אם מסר לו תבה מלאה בגדים, בזמן שהיא רוצצת – טמאין מדרס, אם אינה רוצצת – טמאין מדרס, אף על פי שהמפתח ביד הפעלים.

ג המאבד ביום ומצא ביום – טהור. ביום ומצא בלילה, בלילה ומצא ביום, ביום ומצא ביום שלאחריו – טמא. זה הפלל: כל שיעבר עליו הלילה, או מקצתו – טמא. השומט פלים, ברשות הרבים – טהורין; וברשות היחיד – טמאין, ואם היה משמרן – טהורים. נפלו והלך להביאן – טמאים. נפל דליו לתוך בורו של עם הארץ, והלך להביא במה יעלנו – טמא, מפני שהנח ברשות עם הארץ שעה אחת.

ד המניח את ביתו ומצאו פתוח, נעול ומצאו נעול, פתוח ומצאו נעול – טהור. נעול ומצאו פתוח – רבי מאיר מטמא, וחכמים מטהרין, שהיו גנבים ונמלכו והלכו להן.

פירוש ברטנורא

ב המפקיד כלים אצל עם הארץ טמאים טמא מת. וצריךין הואה שליש ושביעי: אם מכירו. אם העם הארץ מכיר במפקיד שהוא כהן אוכל בתרומה, והור על הפקדון שלו שלא יטמאנו במת, ואינו צריך הואה: אבל טמאין מדרס. משום אשתו נדה שמא ישבה עליה, דאינו נזהר מטומאת אשתו: בזמן שהיא רוצצת. שהכסיו דוחק הבגדים מחמת שהיא מלאה ביותר: טמאים מדרס. הבגדים. דכשאשתו יושבת על התיבה או נשענת עליה, מכבדת על הבגדים: אם אינה רוצצת. טמאין מדרס. כלומר טומאה קלה, לטמא אוכלין ומשקין, כמו על גבו של זב שאינו מטמא בגדים: אע"פ שמפתח ביד בעלים. דחיישין שמא הסיטה:

ג המאבד ביום ומצא ביום טהור. דמסתמא אם היה אדם מוצאו ונוגע בו היה מגביהו, כדרך מוצא אבדה. אבל בלילה, אפילו שעה אחת דלא חזי ליה, חיישין שמא נגע בו אדם טמא ולא ראהו. ומתניתין ברה"ר דספיקו טהור איירי, ואעפ"כ בלילה מטמאין מדרס ומטמא מת. אבל ברה"י דספיקו טמא, בין ביום בין בלילה טמאים. והכי איתא בתוספתא: ברשות הרבים טהורים ברשות היחיד טמאין. דאין כאן אלא ספק שמא נגע בהן נכרי או עם הארץ, הלכך ברה"ר דספיקו טהור, וטהורים. ברה"י דספיקו טמא, טמאים: מפני שהנח ברשות עם הארץ. וכל מה שבכית עם הארץ הוי טמא מת וצריך הואה: **ד** מפני שהיו גנבים. כלומר, כיון דהניחו נעול ומצאו פתוח ודאי גנבים היו שם ופתחוהו, והאי דלא מטמאין ליה, דאימור נמלכו והלכו להן ולא נגעו בכל מה שבכית. והלכה כחכמים:

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ב

המפקיד פלים אצל עם הארץ, טמאים טמא מת – שחוששים שמא יטמאו על ידי מת, וצריכים הואה ממי אפר פרה ביום השלישי וביום השביעי, וטמאין מדרס – אם הם ראויים למשכב ומושב, הרי הם טמאים גם בטומאת מדרס הזב, ומטמאים במשא ובהיסט, לפי שחוששים שמא ישבה עליהם אשת עם הארץ בניתה; אם מכירו שהוא אוכל בתרומה – אם עם הארץ מכיר את המפקיד, וידוע שהוא כהן ואוכל בתרומה, טהורין מטמא מת – שנוהר עם הארץ שלא יטמאו במת, אבל טמאין מדרס – שמא ישבה עליהם אשתו נידה, שאינו נזהר מטומאת אשתו. רבי יוסי אומר: אם מסר לו תבה מלאה בגדים, בזמן שהיא רוצצת – שהתיבה דוחקת את המכסה שעליה, כלומר שהיא מלאה בגדים עד שנוגעים במכסה, הגבדים טמאין מדרס – שבזמן שאשתו נידה יושבת על התיבה היא מכבדת על הבגדים; אם אינה רוצצת – שאין הבגדים נוגעים במכסה, טמאין מדרס – אין הבגדים טמאים אלא טומאת "מדרס", היינו טומאה קלה לטמא אוכלים ומשקים; אף על פי שהמפתח ביד הבעלים – של התיבה, ביד הפעלים – מכל מקום הבגדים טמאים, שחוששים שמא הסיטה אשתו נידה את כל התיבה עם הבגדים.

שבת קודש

באור משנה ג

המאבד ביום – מי שאבד לו כלי ביום, ומצא ביום – ומצאו בו ביום, טהור – שמן הסתם לא נגע בו אדם ברגלו, שאילו נגע בו היה מגביהו ונוטלו, כדרך מוצא אבידה. ביום ומצא בלילה – אבל אם אבד לו הכלי ביום ומצאו בלילה, בלילה ומצא ביום – או שאבדו בלילה ומצאו ביום, ביום ומצא ביום שלאחריו – או שאבדו ביום ומצאו למחר, טמא – הכלי, שחוששים שמא נגע בו אדם טמא ברגלו ולא ראהו. זה הפלל: כל שיעבר עליו הלילה, או מקצתו – כגון שאבד בלילה ומצאו באותו לילה (ותוספות חדשים: יתפארת ישראל), טמא – במפרשים מבואר (על פי התוספות), שמדובר כאן בכגון שאבד לו הכלי ברשות הרבים ומצאו ברשות

הרבים, ולפיכך אם אבדו ביום ומצאו בו ביום, טהור, שספק טומאה ברשות הרבים טהור, אבל ברשות היחיד, שספקו טמא, אפילו מצאו בו ביום, טמא טומאת מדרס וטומאת טמא מת (דמביס). ברם, אבד ביום ומצאו בלילה, או אבד בלילה ומצאו ביום, או שאבד ביום ומצאו ביום שלאחריו, אפילו ברשות הרבים טמא, שחוששים שמא נידה או נכרי, שמצויים ברשות הרבים, דרסו עליו בלילה, ולפיכך אם הכלי ראוי למשכב ומושב, הרי זה טמא מדרס, ואם אינו ראוי למשכב ומושב, טמא על כל פנים ממגע הזב. אבל לטומאת מת שאינה מצויה אין חוששים לה ברשות הרבים (דמביס; דמביס: יתפארת ישראל; עיין ברטנורא ו"תוספות יום טוב"). השומט פלים – בגדים: ברשות הרבים, טהורין – שלמדרס אין לחוש כאן, לפי שאין דרך בני אדם לדרוס על בגדים שטוחים, אלא שמכל מקום יש ספק שמא נגע בהם אדם טמא, הלכך ברשות הרבים טהורים, כדן ספק טומאה ברשות הרבים; וברשות היחיד, טמאין – כדן ספק טומאה ברשות היחיד, שספקו טמא, ואם היה משמרן, טהורין – אפילו ברשות היחיד, ואין חוששים שמא מכל מקום בא אחד ונגע בהם ולא הרגיש בו (ותוספות יום טוב). נפלו והלך להביאן, טמאים – מפני שנעלמו הבגדים מעיניו (דמביס). נפל דליו לתוך בורו של עם הארץ, והלך להביא במה יעלנו – כגון שהלך להביא חבל להעלות בו את הדלי מתוך הבור, טמא – הדלי, מפני שהנח ברשות עם הארץ שעה אחת – וכל מה שברשות עם הארץ דינו כטמא מת, וטמא טומאת שבעה ימים. ואף על פי שהדלי היה בתוך הבור ולא היה עם הארץ יכול ליגע בו, מכל מקום לא חילקו חכמים בכלים שהם ברשות עם הארץ, וגזרו על כולם שיהיו טמאים.

באור משנה ד

המניח את ביתו ומצאו פתוח, או שהניחו נעול ומצאו נעול, או שהניחו פתוח ומצאו נעול – ובדק וראה שלא נגנב מביתו כלום, טהור – כל מה שבכית, שאין חוששים בכגון זה שמא נכנס גנב לתוך הבית ונגע בכלים. נעול ומצאו פתוח – הניח את

משניות מבוארות – קהתי

ביתו נעול ומצאו פתוח, רַבִּי מֵאִיר מְטַמֵּא – כל מה שבבית, שהואיל ומצאו פתוח, הרי ודאי אדם פתחו, הלכך יש לחשוש שמא נכנסו גנבים ונגעו בכלים, ואף על פי שלא נגנב כלום, מכל מקום יש חשש שמא לאחר שנטלו, נמלכו והחזירו את הכלים וברחו, וְחֻכְמִים מְטַהְרִין – את כל מה שבבית, שהואיל ולא נגנב כלום, אנו אומרים, שְׁהֵיוּ גִנָּבִים וְנִמְלְכוּ וְהִלְכוּ לָהֶן – אמנם גנבים פתחו את הדלת, אבל נמלכו והלכו להם ולא נכנסו לתוך הבית (רמב"ם; ר"ש; דא"ש).

אגרות קודש

ב"ה, כ"ו תמוז, תשי"א

ברוקלין.

הווי"ח אי"א נוי"נ וכו' מהו"ר אלקנה שי

שלום וברכה!

עיי' הרה"ג והרה"ח הווי"ח אי"א נוי"מ עוסק בצרכי צבור באמונה וכו' מהו"ר שלמה זלמן שי העכט, קבלתי הפ"נ שלו, ולכשאה"י על ציון כ"ק מו"ח אדמו"ר צוקללה"ה נבג"מ זי"ע, אקראהו, ובטח יעורר ר"ר עליו שיתברך הוא וזוג' תחי' בכל המצטרך להם וימלא משאלות לבם לטובה בכלל ובפרט...

כן מזכיר הרה"ג וכו' העכט שי' שיש לו עתה איזה דרך לכנס לעסק, יהי רצון שיהי בהצלחה ויקוים בו מה שהגיד כ"ק מו"ח אדמו"ר בשם כ"ק אדמו"ר הזקן, בעל התניא והשו"ע, דער אויבערשטער גיט אידן גשמיות און אידן מאכן פון גשמיות רוחניות.

והנני מסיים מענינא דיומא דפי' מטות, אף כי בקצור כי אין הזמן גרמא להאריך ולדכוותי' יספיק וכו'.

ידוע דענין הנדרים מחולק משאר הציווים שבתורה, בזה שמתחילים במופלא סמוך לאיש, היינו בן י"ב שנה ולא ב"יג כשאר ציוויי התורה, ולדעת כמה ראשונים זהו מדאורייתא, והמוסר השכל שבזה הוא, שהרי כל ענין הנדרים הם בגדר סיג, וכמרו"ל נדרים סיג לפרישות, היינו שנודר בעצמו כדי שלא יכשל בקיום התומ"צ, ואף שארז"ל ירושלמי נדרים ספ"ט, דיך במה שאסרתו תורה, ובמילא הרי אפשר לומר שאין זה אלא בגדר יוהרא, ולא עוד אלא שגם חשש איסור יש בדבר, משום לא תגרע ולא תוסיף, ולכן באה התורה ומורה באצבע שבהיפך הוא, כי בקיום התומ"צ לבדם, הרי - כמאמר הרמב"ן ר"פ קדושים - אפשר שיהי' נבל ברשות התורה, ומוכרח הדבר שיעשה משמרת למשמרתי, ובאה התורה במצות נדרים לרמוז שבאיזה אופן יש לחייב את האדם לכשיהי' בן י"ג שנה למצות, הוא עיי' ההכנה שמוסיף גדר ופרישות על מה שאסרה תורה, וזהו ענין הנדרים שמתחילים בתור הקדמה לקיום התומ"צ, היינו במופלא סמוך לאיש, ומובן מעצמו שאין זה דבר השוה לכל נפש, כי אינו דומה במה שצריך פלוני להפרש ואין מקום לחשש לאיש אחר, ולדוגמא מרו"ל עם הארץ אסור לאכול בשר משא"כ ת"ח שהוא להיפך וכמרו"ל באתר דעייל ירקא ליעול בשרא, ולכן דוקא פ' נדרים נאמרה לראשי המטות, היינו במעלת הנשיאים, שהפרת הנדרים וקיומם הרי זה תלוי בנשיאי המטות, היינו במה לנדור ובמה שהוא טוב שלא תדור - כיון שאינו דבר השוה לכל נפש - צ"ל זה עיי' הנשיא שיכול לומר זה הדבר, באספקלריא המאירה. וד"ל.

בברכה לבריאות הנכונה וכ"ט.

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

תוסף ימים – תוסף על שנותיו שנגזרו עליו לפי מזלו. דהל"ל שני' כמו ושנות רשעים לכך דריש ימים על מקדש ראשון על שלא עמד כ"כ שנים והכהנים לא היו משמשים בו אלא כימים אעפ"כ היה בו הוספה שהאריכו ימים ובמקדש שני אעפ"י שהיו בו זמן מה יותר בשנים על שהיו רשעים תקצרנה נתקצר ימיהם. **בן תורתא** – נקרא בן ע"ש שמכר פרתו לעבומ"ז ולא רצתה לחרוש בשבת עד שלחש לה באזנה. ששהו קניהם – נתפרש במסכתא שבת.

דף ז ע"ב: **אמר רבה בר רב הונא, חייב אדם למשמש בתפילין בכל שעה ושעה** שנזכר בהם כדי שלא יסיח דעתו מהם, ודבר זה נלמד בקל וחומר מציצין, ומה ציץ שאין בו אלא אזכרה אחת של שם ה', שכתוב עליו 'קודש להשם', אמרה תורה 'על מצחו תמיד' שלא יסיח את דעתו ממנו מחמת קדושת האזכרה, אם כן תפילין שיש בפרשיות שבהן אזכרות ושמות הרבה, על אחת כמה וכמה שאסור להסיח דעתו מהם בעת שלובשן. ומבואר שרבה בר רב הונא למד מ'תמיד' שהציץ אסור בהיסח הדעת, והיינו על פי שיטת רבי יהודה ש'תמיד' מיותר ללמדנו זאת.

חזרת הגמרא לבאר את ענין החלפת הכהנים בתקופת בית שני שהובא לעיל: **אמר רבה בר רב חנה אמר רבי יוחנן, כיצד והיכן נתקיים מאי דכתיב 'יראת ה' תוסיף ימים ושנות רשעים תקצרנה'** (משלי י כז), 'יראת ה' תוסיף ימים', זה נתקיים במקדש ראשון שעמד ארבע מאות ועשר שנים עד שחרב, ואף על פי כן לא שמשו בו אלא שמונה עשר כהנים גדולים בלבד, משום שהיו יראי ה' והאריכו ימים. 'ושנות רשעים תקצרנה' זה נתקיים במקדש שני שעמד ארבע מאות ועשרים שנה, עשר שנים יותר ממקדש ראשון, ושמשו בו בפרק זמן זה יותר משלש מאות כהנים גדולים, ולא זו בלבד אלא צא מהם – הורד מארבע מאות ועשרים שנים הללו שנים ארוכות בהם שימשו בכהונה גדולה אנשים צדיקים, והם ארבעים שנה שבהם שמש שמעון הצדיק בכהונה, ושמונים שנה שמש יוחנן כהן גדול, וכן עשר שנים שמש ישמעאל בן פאבי, ואמרי לה – ויש אומרים אחת עשרה שנה שמש רבי אלעזר בן חרסום, מכאן ואילך צא וחשוב וצורף את השנים של ארבע הכהנים צדיקים הללו שיחדיו שימשו מאה ארבעים ואחת שנה בכהונה גדולה, הרי שלא נותר לשאר הכהנים הרשעים הרבים לשמש בתפקידם אלא מאתיים שבעים ותשע שנים עד שחרב הבית השני, ומנין הכהנים הללו היה גדול ממספר השנים שבהם שימשו [שלש מאות כהנים ויותר שימשו במאתים שבעים ותשע שנים], נמצא שכל כהן לא השלים שנתו, ללמודך שלפי שהיו רשעים נתקצרו ימיהם וכל אחד ואחד לא הוציא שנתו.

אגב שהוזכר לעיל משך קיום מקדש ראשון ושני, מבארת הגמרא מדוע כל מקדש חרב ולא המשיך להתקיים: **אמר רבי יוחנן בן תורתא, מפני מה חרבה משכן שילה** לאחר פטירת עלי, מפני שהיו בה שני דברים של חטא שגרמו לחורבנה, גילוי עריות וכוזיון קדשים. מביאה הגמרא את המקור לכך: גילוי עריות, דכתיב (שמואל א' ב כב), 'ועלי זקן מאד ושמע את כל אשר יעשו בניו לכל ישראל, ואת אשר ישפכו את הנשים הצבאות פתח אהל מועד', ואף על גב דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן, כל האומר בני עלי חטאו בגילוי עריות כמשמעותו הפשוטה של הפסוק אינו אלא טועה, ומה שהוזכר בפסוק 'אשר ישפכו את הנשים' אינו כפשוטו, מכל-מקום נחשב הדבר לחטא זה, שכן מתוך ששהו את הקרבת קניהן [-זוג ציפורים] של הנשים היולדות והזבות שהיו מביאות להיות מותרות באכילת קדשים, והיו מתעצלים מתוך גאוותם מלהקריב אלא בקושי, ומחמת כן הנשים לא יכלו לסמוך עליהן שיקריבו את קרבנן ונתעכבו שם מלחזור לבתיהן ולבעליהן עד שראו קניהן קרבין, וגרמו בכך לבטל פריה ורביה, לכן מיהא מעלה עליהן הכתוב כאילו שכבוס, וזו כוונת רבי יוחנן בן תורתא שמשכן שילה נחרב מחמת גילוי עריות, כלומר, במניעת הנשים מפריה ורביה שהכתוב כינה כגילוי עריות.

– סוחר ערבי, איתיה קשיטתא דיתא – הבא גרעיני זיתים דלא מלו
תלתא – שעדיין לא גדלו שליש גידולם, וקלינהו בנורא אמרא
חרתא – ושרוף אותם באש על גבי מעדן חדש, ואדריק בכבי דריה
– והדבק את האפר בשורת השניים מבפנים. ואכן, עקרי הכי
ואיתפא – עשיתי כך והתרפאתי.
מבררת הגמרא: ממה – מהו הגורם למחלת הצפידנא.
מחמימי חמימי דחיי – מאכילת פת חטים כשהיא חמה יותר
מדאי, ומיורי קסא דחרקא – ומאכילת שאריות של דגים
מטוגנים בשומן שלהם עם קמח, שעבר עליהם הלילה. ומאי
סמיני – ומה הם סימני חולי זה, דר רמי מידי בכביה ואתא דמא
מבי דרי – שכאשר נותן דבר בין שיניו, זב דם משורות השניים.
רבי יוחנן כי חש בצפידנא, עבר הכי בשבתא – עשה בשבת רפואה
זו, שלימדה אותו המטרוניא, ואיתפי – והתרפא. מקשה הגמרא:
ורבי יוחנן חייב עבדי חיי – כיצד עשה כך, הרי אסור ליטול סם
בשבת. מתרצת הגמרא: אמר רב נחמן בר יצחק, שאני צפידנא –
חולי צפידנא שונה, לפי שיש בו סכנה, הואיל ומתחיל בפה וגומר
בכני מעיים, לפיכך מותר ליטול סם בשבת לרפואתו.
אמר ליה רב חיאי בר אבא לרבי יוחנן, בלא – כשיטת מי התרת
ליטול בשבת סם לצפידנא, האם כרבי מתאי בן חרש דאמר –
במשנתנו שהחושש בפיו מטילין לו סם בשבת. והרי משמע
שחכמים חולקים עליו, כשם שחלקו בדין הראשון ואמרו שאין
מאכילים את הנגשך מכלב שוטה מחצר הכבד שלו, שלא כדעת
רבי מתאי, וכיצד אתה פוסק ביחוד במקום שרבים חולקים עליו.
אמר ליה רבי יוחנן, שאני אומר בזה – כלומר בדיון זה, שהחושש
בפיו מותר ליטול סם בשבת, מודים חכמים שהסם רפואה הוא
ומותר ליטול בשבת. ולא באחרת – ולא בזה שנשכו כלב שוטה,
שאין זה רפואה גמורה ולפיכך חלקו על רבי מתאי ואסרו ליטול
מחצר כבד שלו.
הגמרא מביאה ראייה לרבי יוחנן, שהכל מודים שהחושש בפיו
מותר ליטול סם בשבת: לימא בסמיני ליה, שנינו בברייתא, מי שחשו
מחלת הירקון, מאכילין אותו בשר חמור לרפואתו. מי שנשכו כלב
שוטה, מאכילין אותו מחצר כבד שלו. והחושש בפיו, מטילין לו סם
בשבת. דברי רבי מתאי בן חרש. וחכמים אומרים, באילו אין בהם
משום רפואה גמורה, לפיכך אין לעבור על איסור כדי ליטול
אותם. הגמרא מדייקת בדברי חכמים שאמרו 'באלו', למעושי מאי
– מה כוונתם למעט, ולומר שיש בו משום רפואה ומותר לעבור
על איסור בנטייתו. מאי לאו כוונתם למעושי שמותר להטיל סם
למי שחושש בפיו. ואינם חולקים אלא 'באלו' השנים הראשונים,
האכלת בשר חמור לחולה ירקון וחצר כבד לנגשך מכלב שוטה.
ומכאן ראייה לדברי רבי יוחנן, שבענין זה הכל מודים שמותר.
דוחה הגמרא: לא – יתכן שאין כוונת חכמים למעט חושש בפיו,
אלא אף בזה הם סוברים שאין לעבור איסור כדי ליטול. ומה
שאמרו 'באלו', כוונתם למעושי דין נוסף ששמעו מרבי מתאי,
שמקילין דם בשבת לסרוני – חולה אסכרה, שהקו דם רפואה
גמורה היא לו ומודים חכמים שהיא מותרת בשבת.
הגמרא מביאה ראייה לכך שלדעת חכמים אין ליטול סם בשבת
לחושש בפיו: הכי נמי מסתברא. דתניא, שלשה דברים אמר רבי
ישמעאל ברבי יוסי, ששמע משום רבי מתאי בן חרש. מקילין דם
לסרוני בשבת, ומי שנשכו כלב שוטה מאכילין אותו מחצר כבד
שלו, והחושש בפיו מטילין לו סם בשבת. וחכמים אומרים, באילו
אין בהם משום רפואה ואין לעבור איסור וליטול. מדייקת הגמרא,
'באלו' למעושי מאי, מאי לאו אין דברי חכמים 'באלו' אמורים
אלא אחרתי בתרייתא – על שני הדינים האחרונים שאמר רבי
מתאי, הנגשך מכלב והחושש בפיו, ולמעושי דרישא – את הדין
הראשון, שמקילים דם לסרוני בשבת, שבו מודים הם לרבי מתאי.
דוחה הגמרא: לא, אלא יתכן שדברי חכמים אמורים אחרתי
דרישא קמייתא – על שני הדינים הראשונים, חולה סרוני והנגשך
מכלב שוטה, ולמעושי דרישא שבזה הם מודים לרבי מתאי,
שהחושש בפיו מותר ליטול סם בשבת.

האם אין למקטליה אלא בדרך הנזק – בחץ או סכין הנורק מרחוק.
לפי שמואל אין להתקרב אליו ולהרגו בידים, לפי שרוח רעה
שורה עליו, ולפי רב יכול להרגו אף בידיו. ראייה לדברי שמואל:
תניא בותיה דשמואל, בשחורין אותו את הכלב השוטה, אין
הורגין אותו אלא בדרך הנזק.
הגמרא מוסיפה עוד בענין כלב שוטה: דחייף ביה – המתחכך בו,
מסתכן. ודנכית ליה – מי שכלב זה נושכו, מייט – מת. מבררת
הגמרא: מה שאמרנו דחייף ביה מסתכן, מאי תקנתיה – מה יעשה
כדי להינצל, נישלח מאניה ונחיה – יפשוט את בגדיו ויברח. רב
הונא בריה דרב יהושע חף ביה חד מינייהו בשוקא – התחכך בו אחד
הכלבים השוטטים בשוק, שלחניהו למאניה ורחיה – פשט את בגדיו
וברח. אמר, קיימתי בעצמי את הפסוק (קהלת יז) 'תחכמה תחיה
בעליה', כי החכמה שלמדתי הצילנתי.
הגמרא ממשיכה לברר את דבריה: מה שאמרנו דנכית ליה –
שהנגשך מכלב שוטה מייט, מאי תקנתיה. אמר אביי, נתי משכא
דאפא דירבא – יביא עור של צבוע זכר, וניכתוב עליו, אנה פלגיא
בר פלגיתא – אני פלוגי בן פלוגית, אמשכא דאפא דירבא בתכנא
עלך – על עורו של צבוע זכר כותב אני עליך את הלחש הבא,
'בנתי בנתי קליוס', ואמרי לה שיכתוב 'קנדי קנדי קלורוס', וימשיך
לכתוב 'יה יה ח' צבאות אמן אמן סלה'. וישלחניהו למאניה –
ויפשוט את בגדיו, ולקברניהו בי קברי עד תריסר ירחי שתא –
ויקברם בבית הקברות עד שיחלפו שנים עשר חודשים, ולאחר
מכן נפקניהו – יוציאם מן הקבר ונקליניהו בתנורא – וישרפם
בתנור, ונקברניהו לקמיה – ויפזר את האפר אפרשת דרבים. והנה
תריסר ירחי שתא – ובתוך שנים עשר החודשים, בי שתי מאי –
כאשר הוא שותה מים, לא לישתי אלא גנובתא דנחשא – לא ישתה
אלא על ידי קנה העשוי מנחושת. כי אם ישתה מתוך הכוס, דילמא
הוי בבוזא דשיא – שמא יראה בכוס את בבואת השד שקפץ
מהכלב עליו, וילסתכן. בי הא דאפא בר פרתא – כמו שאירע
לאבא בר מרתא, הוא הנקרא אפא בר מנימי, שכשנגשך על ידי
כלב שוטה עקרא ליה אימיה גובתא דרחבא – קנה של זהב כדי
לשתות על ידו.
בהמשך המשנה שנינו: ועוד אמר רבי מתאי בן חרש, החושש
בגרנו מטילין לו סם בתוך פיו בשבת.
הגמרא מביאה מעשה בענין זה: רבי יוחנן חש בצפידנא – בחולי
השניים והחניכיים, אול בנה דהתיא מסרוניא – הלך אצל אשה
חשובה, ונכרית היתה. עקרא ליה מלתא – דבר רפואה חקשא
ומעלי שבתא – ביום חמישי ובערב שבת. אמר לה רבי יוחנן, בשבת
מאי – מה אעשה בשבת, שלא אוכל לבוא, שאני טרוד עם
תלמידי. אמרה ליה, לא צריכת – אינך צריך יותר לרפואה זו. שאל
אותה רבי יוחנן, ואי מצפידנא מאי – אם אצטרך מה אעשה.
אמרה ליה, אישתבע לי דלא מגלית רפואה זו לאחרים. אישתבע
ואמר 'לא אלהא דישאל לא מגלינא', וגילתה לו את הרפואה. נפק
רבי יוחנן, ודרש בפרקא – ולימד בדרשתו את הרפואה.
שואלת הגמרא: והא אישתבע לה רבי יוחנן שלא יגלה, כיצד אם
כן גילה את הרפואה. מתרצת הגמרא: רבי יוחנן לא אמר אלא
'לא אלהא דישאל לא מגלינא', כלומר, לא אגלה לאלוקי השמים
את דבר הרפואה, הא לעמי ישראל מגלינא – אגלה. שואלת
הגמרא: והא איבא חלול השם, כיון שהיא סבורה שנשבע ועבר על
שבועתו. מתרצת הגמרא: דמגלי לה מעיקרא – מיד לאחר
שלימדה אותו את הרפואה גילה לה רבי יוחנן שלא אמר לשון
שבועה.
מבררת הגמרא: מאי עקרא ליה – מה היא הרפואה שעשתה
המטרוניא לרבי יוחנן. אמר רב אחא בריה דרב אמי, רקחה לה מי
שאור עם שמן וית ומלת. רב ימר אמר, את השאור גופיה היא
רקחה עם שמן וית ומלת. רב אשי אמר, היא סכה לו על צדעיו
משחא דרישא דאווה – שומן של מוח עצם קטן שבראש כנף של
אווה. אמר אביי, אנה עקרי לכוילה – את כל הרפואות שהזכירו
החכמים, ולא איתפא – ולא נתרפאתי. עד דאמר לי הווא מיינא

יומא. פרק שמיני - יום הכיפורים דף פר עמוד א - מותוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) ריא רש"י תוספות

הבי נמי מסתברא שלשה דברים כו' — רבינו יצחק בר אשר לא גרס הכי נמי מסתברא אלא הכי גרסי: תא שמע שלשה דברים, משום דמאי אולמיה דהא מהא דאייתי כבד? ונראה לי דשפיר מייתי דברייתא קמייתא לא מיתני בה מקיז דם לסרוגבי, ולחכי הוי דוחק הא דמוקמינן למעוטי מקיז דם לסרוגבי מה שלא החכיר בה, אבל מהא מייתי שפיר מאי לאו באלו אתרתי דסיפא דסליק מינה קאי, ולמעוטי מקיז דם לסרוגי דקא תני רישא, ואי (שנא) משום דבכל דוכתא נשאר הכי נמי מסתברא, בשביל זה אין למחוק, בדפרק קמא דקידושין (כו.ב) גבי מעשה במדוני אחד יש הכי נמי (מסתברא) שאינו נשאר. ובפרק "זהב" (בבא מציעא מו.ב) יש וגם כן "הכי נמי מסתברא" שאינו נשאר — בשמעתא ד'מטבע אין נעשה חליפין' לפירוש רש"י.

אלא

דדיכרא, וניכתוב עליה: אַנא פֿלגיא בר פֿלגיתא אַמִּשְׁפֿא דאַפֿא דיכרא פֿתיבנא עֶלְךָ בְּנִי בְּנִי קְלִירוֹם. וְאָמְרִי לֵה: קְנִי קְנִי קְלִירוֹם יְהִי יְהִי ח' צָבֹאוֹת, אֲמֵן אֲמֵן סֵלָה. וְנִשְׁלַחְנֵהוּ לְמֵאִיָּה וְלִקְבְּרִינֵהוּ בִּי קְבִיר עַד תִּרְסַר יְרֵחֵי שְׁמַא, וְנִפְקְדֵהוּ וְנִקְלְנֵהוּ בְּתַנּוּרָא, וְנִבְדְּרֵנֵהוּ לְקַמְיָה אֲפֻרְשֵׁת דְּרָכִים. וְהַנֵּךְ תִּרְסַר יְרֵחֵי שְׁמַא, כִּי שְׁתֵּי מֵיָּא - לֹא לִישְׁתִּי אֶלָּא בְּנוֹכְתָא דִּנְחָשָׁא, דִּילְמָא חֲזִי בְּבוּזָא דְשִׂידָא וְלִסְתַּפֵּן. כִּי הָא דַּאֲבָא בִּר קִרְתָּא, הוּא אָבָא בִּר מִנּוּיָמִי, עֲבָדָא לִיָּה אִימִיָּה גּוֹבְתָא דְדִרְבָּא. "וְעוֹד אָמַר רַבִּי מִתִּיָּא". רַבִּי יוֹחֲנָן חֹשׁ בְּצִפְדִּינָא, אֶזֶל גָּבַהּ דִּהְיָא מְטוֹרִינְתָּא, עֲבָדָא לִיָּה מִלְּתָא חֲמִשָּׁא וּמַעֲלִי שִׁבְתָּא. אָמַר לֵה: בְּשִׁבְתִּי מֵאִי? אָמְרָה לִיָּה: לֹא צִרְכַּת. - אִי מְצַמְרִינָא מֵאִי? - אָמְרָה לִיָּה: אִישְׁתַּבַּע לִי דִּלָּא מְגִלִּית. - אִישְׁתַּבַּע: לֹאלֶהָ דִּישְׂרָאֵל לֹא מְגִלִּינָא. נִפֵּק דְרִשָּׁה בְּפִירְקָא. - וְהָא אִישְׁתַּבַּע לֵה! לֹאלֶהָ דִּישְׂרָאֵל לֹא מְגִלִּינָא, הָא לַעֲמּוֹ יִשְׂרָאֵל מְגִלִּינָא. - וְהָא אִיכָּא חֲלוּל הַשֵּׁם! - דִּמְנַעֲלִי לֵה מַעֲקֶרָא. מֵאִי עֲבָדָא לִיָּה? אָמַר רַב אַחָא בְּרִיָּה דְרַב אָמִי: מִי שְׂאוּר שְׁמֵן זֵית, וּמִלָּה. רַב יִימָר אָמַר: שְׂאוּר גּוֹפִיָּה, שְׁמֵן זֵית וּמִלָּה. רַב אֲשִׁי אָמַר: מִשְׁחָא דִּגְדָּפָא דְאִוּוּא. אָמַר אַבְיִי: אֲנָא עֲבָדִי לְכוּלְהוּ, וְלֹא אִיתַסְפִּי, עַד דַּאֲמַר לִי הֵהוּא מִיַּעְיָא: אִייתִי קְשִׁיחָא דִּזְיָתָא דִּלָּא מְלוֹ תִּילְתָּא וְקִלְנֵהוּ בְּנוּרָא אֲמָרָא חֲדָתָא, וְאֶדְבִּיק בְּכִי דְרִיָּה. עֲבָדִי הָכִי וְאִיתַסְפִּי. מִמָּאִי הִוָּה? מִחֲמִימִי מִימִי דְרִי. רַבִּי יוֹחֲנָן כִּי חֹשׁ בְּצִפְדִּינָא עֲבַד הָכִי בְּשִׁבְתָּא, וְאִיתַסִּי. וְרַבִּי יוֹחֲנָן הִיכִי עֲבִיד הָכִי? - אָמַר רַבִּי נַחֲמָן בִּר יִצְחָק: שְׂאֵנִי צִפְדִּינָא, הוֹאִיל וּמִתַּחֲלִיל בִּפְהָ וְגוֹמַר בְּבִנֵי מַעֲיָים. אָמַר לִיָּה רַב חֵיָּא בִּר אָבָא לְרַבִּי יוֹחֲנָן: כִּמָּאן - פֿרַבִּי מִתִּיָּא בֵּן חֲרֶשׁ, דַּאֲמַר הַחֲזִישׁ בְּפִי מְטִילִין לוֹ סֵם בְּשִׁבְתָּ? אָמַר לִיָּה: שְׂאֵנִי אוּמֵר: בּוֹז, וְלֹא בְּאַחֲרֵת. לִיָּקֹא מְסִינֵעִ לִיָּה: מִי שְׂאֻחוֹז יִרְקוֹן - מְאָכִילִין אוֹתוֹ בֶּשֶׂר חֲמוּר, מִי שְׁנַשְׁכּוּ כָּלֵב שׁוֹטָה - מְאָכִילִין אוֹתוֹ מִחֲצַר כֶּבֶד שְׁלֹ, וְהַחֲזִישׁ בְּפִי - מְטִילִין לוֹ סֵם בְּשִׁבְתָּ, דְּבָרִי רַבִּי מִתִּיָּא בֵּן חֲרֶשׁ. וְחֲכָמִים אוּמְרִים: בְּאִילוֹ אֵין בְּהֵם מִשּׁוּם רְפוּאָה. בְּאִילוֹ לְמַעוּטִי מֵאִי - מֵאִי לֹא לְמַעוּטִי סֵם? - לֹא, לְמַעוּטִי מְקוּזִין דָּם לְסְרוּגְבִי. הָכִי נָמִי מִסְתַּבְרָא, דִּתְנִינָא: שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אָמַר רַבִּי יִשְׁמַעְעָל בְּרַבִּי יוֹסִי שְׁשֻׁמַּע מִשּׁוּם רַבִּי מִתִּיָּא בֵּן חֲרֶשׁ: מְקוּזִין דָּם לְסְרוּגְבִי בְּשִׁבְתָּ, וּמִי שְׁנַשְׁכּוּ כָּלֵב שׁוֹטָה מְאָכִילִין אוֹתוֹ מִחֲצַר כֶּבֶד שְׁלֹ, וְהַחֲזִישׁ בְּפִי מְטִילִין לוֹ סֵם בְּשִׁבְתָּ. וְחֲכָמִים אוּמְרִים: בְּאִילוֹ אֵין בְּהֵן מִשּׁוּם רְפוּאָה. אֲתַרְתִּי בְּתִרְיָתָא, וְלְמַעוּטִי דְרִישָׁא? - לֹא, אֲתַרְתִּי דְרִישָׁא קְמִייתָא, וְלְמַעוּטִי דְסִפָּא.

הא

לְמַקְטִילָה בְּדָרְבַּר הַנוּרָק. תִּנְיָא כּוּוֹתִיָּה דְשִׁמּוּאָל: כְּשִׁהוּרְגִין אוֹתוֹ אֵין הוֹרְגִין אוֹתוֹ אֶלָּא בְּדָרְבַּר הַנוּרָק. דְחִיף בִּיָּה - מִסְתַּכֵּן, דְנִכִּית לִיָּה - מְוִית. דְחִיף בִּיָּה מִסְתַּכֵּן, מֵאִי תַּקְנִיתִיָּה? נִשְׁלַח מֵאִיָּה וְנִירְהִיט. רַב הוֹנָא בְּרִיָּה דְרַב יְהוֹשֻׁעַ חָף בִּיָּה חָד מְצִינְיָהוּ בְּשׁוּקָא, שְׁלַחְנֵהוּ לְמֵאִיָּה וְרְהִיט. אָמַר: קְמִיתִי בְּעֵצִימִי "הַחֲכָמָה תַּחֲיָה בְעֵלְיָה". דְנִכִּית לִיָּה מְוִית, מֵאִי תַּקְנִיתִיָּה? אָמַר אַבְיִי: נִתִּי מִשְׁפָּא דַּאֲפָא דִּדְיָכְרָא, וְנִכְתּוֹב עָלֶיהָ: אֲנָא פֿלגיא בר פֿלגיתא אַמִּשְׁפֿא דאַפֿא דיכרא פֿתיבנא עֶלְךָ בְּנִי בְּנִי קְלִירוֹם. וְאָמְרִי לֵה: קְנִי קְנִי קְלִירוֹם יְהִי יְהִי ח' צָבֹאוֹת, אֲמֵן אֲמֵן סֵלָה. וְנִשְׁלַחְנֵהוּ לְמֵאִיָּה וְלִקְבְּרִינֵהוּ בִּי קְבִיר עַד תִּרְסַר יְרֵחֵי שְׁמַא, וְנִפְקְדֵהוּ וְנִקְלְנֵהוּ בְּתַנּוּרָא, וְנִבְדְּרֵנֵהוּ לְקַמְיָה אֲפֻרְשֵׁת דְּרָכִים. וְהַנֵּךְ תִּרְסַר יְרֵחֵי שְׁמַא, כִּי שְׁתֵּי מֵיָּא - לֹא לִישְׁתִּי אֶלָּא בְּנוֹכְתָא דִּנְחָשָׁא, דִּילְמָא חֲזִי בְּבוּזָא דְשִׂידָא וְלִסְתַּפֵּן. כִּי הָא דַּאֲבָא בִּר קִרְתָּא, הוּא אָבָא בִּר מִנּוּיָמִי, עֲבָדָא לִיָּה אִימִיָּה גּוֹבְתָא דְדִרְבָּא. "וְעוֹד אָמַר רַבִּי מִתִּיָּא". רַבִּי יוֹחֲנָן חֹשׁ בְּצִפְדִּינָא, אֶזֶל גָּבַהּ דִּהְיָא מְטוֹרִינְתָּא, עֲבָדָא לִיָּה מִלְּתָא חֲמִשָּׁא וּמַעֲלִי שִׁבְתָּא. אָמַר לֵה: בְּשִׁבְתִּי מֵאִי? אָמְרָה לִיָּה: לֹא צִרְכַּת. - אִי מְצַמְרִינָא מֵאִי? - אָמְרָה לִיָּה: אִישְׁתַּבַּע לִי דִּלָּא מְגִלִּית. - אִישְׁתַּבַּע: לֹאלֶהָ דִּישְׂרָאֵל לֹא מְגִלִּינָא. נִפֵּק דְרִשָּׁה בְּפִירְקָא. - וְהָא אִישְׁתַּבַּע לֵה! לֹאלֶהָ דִּישְׂרָאֵל לֹא מְגִלִּינָא, הָא לַעֲמּוֹ יִשְׂרָאֵל מְגִלִּינָא. - וְהָא אִיכָּא חֲלוּל הַשֵּׁם! - דִּמְנַעֲלִי לֵה מַעֲקֶרָא. מֵאִי עֲבָדָא לִיָּה? אָמַר רַב אַחָא בְּרִיָּה דְרַב אָמִי: מִי שְׂאוּר שְׁמֵן זֵית, וּמִלָּה. רַב יִימָר אָמַר: שְׂאוּר גּוֹפִיָּה, שְׁמֵן זֵית וּמִלָּה. רַב אֲשִׁי אָמַר: מִשְׁחָא דִּגְדָּפָא דְאִוּוּא. אָמַר אַבְיִי: אֲנָא עֲבָדִי לְכוּלְהוּ, וְלֹא אִיתַסְפִּי, עַד דַּאֲמַר לִי הֵהוּא מִיַּעְיָא: אִייתִי קְשִׁיחָא דִּזְיָתָא דִּלָּא מְלוֹ תִּילְתָּא וְקִלְנֵהוּ בְּנוּרָא אֲמָרָא חֲדָתָא, וְאֶדְבִּיק בְּכִי דְרִיָּה. עֲבָדִי הָכִי וְאִיתַסְפִּי. מִמָּאִי הִוָּה? מִחֲמִימִי מִימִי דְרִי. רַבִּי יוֹחֲנָן כִּי חֹשׁ בְּצִפְדִּינָא עֲבַד הָכִי בְּשִׁבְתָּא, וְאִיתַסִּי. וְרַבִּי יוֹחֲנָן הִיכִי עֲבִיד הָכִי? - אָמַר רַבִּי נַחֲמָן בִּר יִצְחָק: שְׂאֵנִי צִפְדִּינָא, הוֹאִיל וּמִתַּחֲלִיל בִּפְהָ וְגוֹמַר בְּבִנֵי מַעֲיָים. אָמַר לִיָּה רַב חֵיָּא בִּר אָבָא לְרַבִּי יוֹחֲנָן: כִּמָּאן - פֿרַבִּי מִתִּיָּא בֵּן חֲרֶשׁ, דַּאֲמַר הַחֲזִישׁ בְּפִי מְטִילִין לוֹ סֵם בְּשִׁבְתָּ? אָמַר לִיָּה: שְׂאֵנִי אוּמֵר: בּוֹז, וְלֹא בְּאַחֲרֵת. לִיָּקֹא מְסִינֵעִ לִיָּה: מִי שְׂאֻחוֹז יִרְקוֹן - מְאָכִילִין אוֹתוֹ בֶּשֶׂר חֲמוּר, מִי שְׁנַשְׁכּוּ כָּלֵב שׁוֹטָה - מְאָכִילִין אוֹתוֹ מִחֲצַר כֶּבֶד שְׁלֹ, וְהַחֲזִישׁ בְּפִי מְטִילִין לוֹ סֵם בְּשִׁבְתָּ, דְּבָרִי רַבִּי מִתִּיָּא בֵּן חֲרֶשׁ. וְחֲכָמִים אוּמְרִים: בְּאִילוֹ אֵין בְּהֵם מִשּׁוּם רְפוּאָה. בְּאִילוֹ לְמַעוּטִי מֵאִי - מֵאִי לֹא לְמַעוּטִי סֵם? - לֹא, לְמַעוּטִי מְקוּזִין דָּם לְסְרוּגְבִי. הָכִי נָמִי מִסְתַּבְרָא, דִּתְנִינָא: שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אָמַר רַבִּי יִשְׁמַעְעָל בְּרַבִּי יוֹסִי שְׁשֻׁמַּע מִשּׁוּם רַבִּי מִתִּיָּא בֵּן חֲרֶשׁ: מְקוּזִין דָּם לְסְרוּגְבִי בְּשִׁבְתָּ, וּמִי שְׁנַשְׁכּוּ כָּלֵב שׁוֹטָה מְאָכִילִין אוֹתוֹ מִחֲצַר כֶּבֶד שְׁלֹ, וְהַחֲזִישׁ בְּפִי מְטִילִין לוֹ סֵם בְּשִׁבְתָּ. וְחֲכָמִים אוּמְרִים: בְּאִילוֹ אֵין בְּהֵן מִשּׁוּם רְפוּאָה. אֲתַרְתִּי בְּתִרְיָתָא, וְלְמַעוּטִי דְרִישָׁא? - לֹא, אֲתַרְתִּי דְרִישָׁא קְמִייתָא, וְלְמַעוּטִי דְסִפָּא.

הא

כל יהודי צריך להעמיד לעצמו תכלית בחיים, תכלית נעלית יותר מאכילה, שתייה, שינה ומשחק. תכלית שמתבטאת בקיום רצונו של הקדוש-ברוך-הוא.

משיחת ט"ו תמוז ה'תשי"ז

אלא בגדולי ישראל – ואפילו היכא דאפשר בנכרי – מצוה בישראל, שמא יתעצל הנכרי ולא יעשה, ויבא לידי סכנה.

מכבין ומפסיקין בפני הדליקה – תימנה לי: דהוה ליה זו ואין צריך לומר זו, כיון דאפילו לכבויי שרי – כל שכן להפסיקו ויש לומר: אפילו לאתויי כלים דרך רשות הרבים

ולחפסיק בהן, דסלקא דעתך אמינא: דווקא

לכבויי שרי, אבל כולי האי להביא כלים דרך

רשות הרבים מליאים מים, דאיכא תרתי: הוצאה

והכנסה וגורם כיבוי. ועוד, סלקא דעתך אמינא:

כיבוי שרי טפי – שהוא ברור יותר שיעיל, אבל

להביא כלים – דילמא קודם שיביאם תעבור

הדליקה, ונמצא שחולל שבת שלא לצורך – קא

משמע לן. **הא** דפרש כולוהו הא דפרש

מקצתייהו – נראה לפרש: דפרש כולוהו לחצר

אודת ויצאו גם משם, ולא נשאר בהם עד אחר

שנפלה עליו מפולת, דאי פרש לחצר אחרת ולא

יצאו משם – מה לי חצר זו מה לי חצר אחרת?

הא דפרש מקצתייהו, שלא פירש מכאן לאותה

חצר אחרת אלא אחר.

ולפסק

תא שמע, דתני רבה בר שמואל: עוברא שהריחה –

מאכילין אותה עד שהשוב נפשה, ומי שנשכו פלג

שומה – מאכילין אותה מחצר כבד שלו, והחושש בפיו

– מפולין לו סם בשבת, דברי רבי אלעזר בריי יוסי

שאמר משום רבי מתיא בן חרש. והכמים אומרים:

בזו ולא באחרת. בזו אהיאי? אילימא אעוברא –

אסם, שמע מינה. רב אשי אמר: מתניתין גמי דיקא

"ועוד אמר רבי מתיא בן חרש החושש בפיו מפולין

לו סם בשבת" ולא פליגי רבנן עליה. ואם איתא

דפליגי רבנן עליה – לערבינהו וליתנינהו, ולפילגו

רבנן בספא – שמע מינה. "מפני שספק נפשות הוא"

וכו', למה לי תו למימר וכל ספק נפשות דוחה את השבת? אמר רב יהודה אמר רב: לא

ספק שבת זו בלבד אמר, אלא אפילו ספק שבת אחרת. היכי דמי? בנזן דאמדות להמניא

יומי, ויומא קמא שבתא. מהו דתימא: לעיפב עד לאורחא פי היכי דלא נחול עליה תרי

שבתא, קא משמע לן. תניא גמי הכי: מחמין חמין לחולה בשבת בין להשקותו בין להברותו.

ולא שבת זו בלבד אמרו אלא לשבת אחרת. ואין אומרים: גמתי לו שמוא יבריא, אלא

מחמין לו מיד, מפני שספק נפשות דוחה את השבת ולא ספק שבת זו אלא אפילו ספק

שבת אחרת. ואין עושין דברים הללו לא על ידי נכרים ולא על ידי כותיים, אלא על ידי

גדולי ישראל. ואין אומרים יעשו דברים הללו לא על פי נשים ולא על פי כותיים, אבל

מזמרינן לדעת אחרת. תנו רבנן: מפקחין פקוח נפש בשבת והזוין הרי זה משובח, ואין צריך

ליפול רשות מבית דין. הא ביציד? ראה תינוק שנפל לים – פורש מצודה ומשלהו. והזוין הרי

זה משובח ואין צריך ליפול רשות מבית דין – ואף על גב דקא צייד פוורי. ראה תינוק שנפל

לבזר – עוקר חוליא ומשלהו. והזוין הרי זה משובח ואין צריך ליפול רשות מבית דין – אף על

גב דמתקן דגא. ראה שננעלה דלת בפני תינוק שוכרה ומוציאו, והזוין הרי זה משובח ואין

צריך ליפול רשות מבית דין – ואף על גב דקא מיכוין למיתבר בשפי. מכבין ומפסיקין

מפני הדליקה בשבת והזוין הרי זה משובח ואין צריך ליפול רשות מבית דין – ואף

על גב דקא ממבדך מכוכי. וצריכא, דאי אשמועינן ים – משום דאדחכי והכי אול ליה,

אבל בור דקא יתיב – אימא לא, צריכא. ואי אשמועינן בור – משום דקא מיבעית, אבל

ננעלה דלת – אפשר דיתבי בהאי גיסא ומשביש ליה באמנוז, צריכא. "מכבין ומפסיקין"

למה לי? דאפילו לחצר אחרת. אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל: לא הלכו

בפקוח נפש אחר הרוב. היכי דמי? אי נימא דאיכא תשעה ישראל ונכרי אחד בינייהו

– רובא ישראל גינהו? אלא פלגא ופלגא – ספק נפשות להקל. אלא דאיכא תשעה

נכרים וישראל אחד – הא גמי פשיטא, דהוה ליה קבוע, וכל קבוע כמחצה על מחצה

דמי? – לא צריכא דפרוש לחצר אחרת, מהו דתימא: פל דפריש – מרובא פריש,

קא משמע לן דלא הלכו בפקוח נפש אחר הרוב. איני? והאמר רבי אסי אמר רבי

יוחנן: תשעה נכרים וישראל אחד, באותה חצר – מפקחין, בחצר אחרת – אין מפקחין!

לא קשיא, הא – דפרוש כולוהו, הא – דפרוש מקצתייהו. ומי אמר שמואל הכי?

והתנן: מצא בה תינוק מושקף, אם רוב נכרים – נכרי, ואם רוב ישראל – ישראל,

מחצה על מחצה – ישראל. ואמר רב: לא שנו אלא להחיותו, אבל לייחסו – לא,

ושמואל

תא שמע דתני רב יוסף עוברא שהריחה וכו' ומי שנשכו וכו' והחושש בפיו וכו' וחכמים

אומרים בזו – אנו מודים, ולא באחרת. בזו אחיאי אי נימא אעוברא פשיטא – וכי עוברא

שהריחה ר' מתאי קתני לה? סתמא היא. אלא לאו אסם – קיימי. דאילו אחצר כבד תנן

פלוגתא במתניתין, שמע מינה דבסם מודו. לא ספק שבת זו בלבד – לא שיהא ספק

הנפשות לשבת זו, אלא אפילו אין הספק לשבת

זו, דפשיטא לן דהויא לא ימות, אלא ספק שאם

לא יעשו לו היום – שנא ימות לשבת הבאה.

והכי דפי כגון דאמדות – ורפאים לעשות לו

הרפואה שמנה ימים. להברותו – רחיצה, שמא

יבריא מאילוי. על פי נשים – אם נשים או

כותים אומרים צריך – אין מחללין על פיהן.

אבל מצטרפין לדעת אחרת – כגון: שנים

אומרים צריך, ושלשה אומרים אין צריך, ואשה

או כותי אומרים צריך – מצטרפין למחוי פלגא

ופלגא וספק נפשות להקל. פקוח –

דשקומבר'ש בלעז, בכל דבר שצריך לו לנפש

להעביר סכנת מות. ואף על גב דצייד בוורי –

עמו. כל הני אף על גב דקאמר חבא משנה

יתירה דייק, דקתני: ואינו צריך ליטול רשות,

למה ליה דתני הכא? תני הא תני ליה והזוין הרי זה

משובח! אלא הא אתא לאשמועינן, שאפילו

הוא צריך לדבר. עוקר חוליא – כדי להשפיל

שפת הבור, והא נח לכנס. ננעלה דלת –

והתינוק נבעת. למתברא בשפי – נסרים

שצריך להם, ליטא אחרניא: בשיפי – קיסמין

להדליקה. ומפסיקין מפני הדליקה – בכלים של

מתכת או של חרס מלאים מים, ובדליקה שיש

בה סכנת נפשות קאמר. דא מכיז מכוכי –

משפיל ומציע הגחלים לצלות עליהם לערב.

דאחכי והכי – אם ילך לבית דין לישאל –

אזיל ליה לאיבור. משכש ליה – מפתחו,

ומקרקש לו אגוזים. דאפילו לחצר אחרת –

דליקה בחצר זו, ונפשות בחצר אחרת, והם

חולים או קטנים. לא הלכו בפקוח נפש אחר

הרוב – דאם ספק נכרי או ספק ישראל –

מפקחין, ואף על גב דרובא נכרים הוה תהם. אי

נימא תשעה ישראל וחד נכרי – ונפלה מפולת

על אחד מהן ואין ידוע אם ישראל אם נכרי

הוא. אלא דאינן תשעה נכרים וחד ישראל –

ואשמועינן, דאף על גב דרובא נכרים –

חיישנן שמא ישראל הוא, ומפקחין – הא גמי

פשיטא, דקיימא לן: כל קבוע כמחצה על

מחצה דמי. דנפקא לן בסנהדרין ובכתובות

מיוארב לז' – פרט לזורק אבן לזו. לא צריכא

דפרוש לחצר אחרת – ושם נפלה על האחד

מפולת, דבכל דוכתא אמרינן: כל דפריש –

מרובא פריש במדי דנייד, והכא לא אמרינן

הכי, ואף על גב דבפרישתן כולוהו נייד. הא

דפריש כולוהו – הואיל ואיתחוק ישראל בהאי

חצר שנפלה בו מפולת – מפקחין, ואף על גב

דנייד (ליה) לא אזלינן בתר רובא. הא דפרוש

מקצתייהו – ולא ידענא אי הוה ישראל בהאי

חצר, אזלינן בתר רובא, הואיל ולא איתחוק.

והא תנן תינוק מושקף – משנה היא בסדר

טהרות, בעיר שישאל ונכרים דרים בה. לא

שנו – דאם רוב ישראל מחזיקין ליה לישראל

אלא להחיותו. אבל לייחסו – כגון אם נקבה

לייחס להא

היא שיהא כהן מותר בה – לא. ואפילו ליכא למיחש לאסופי, כגון חקר דאמרינן במסכת קידושין (עגב.) תלי בדיקולא, תלי פיתקא, רמי חומרא, משלטי הדמיה – חיישנן שמא

נכרית דיא, וגזירת אסורה לכהונה. ואף על גב דרוב ישראל – מעלה עשו ביוחסין, דבענן תרי רובי, כדאמרינן בכתובות בפרק קמא (טא.),

מבאר הגמרא: אף על גב דמתקן דקא – שבעקירתו מתקן לבור
מדרגה שיש לו בה צורך, מותר. וכן אם ראה שנגעלה דלת בפני
תינוק, ונבעת התינוק ויש לחוש שמא ימות, שוכרה ומציאו. והוריו
הרי זה משונה, ואין צריך ליטול רשות מבית דין. מבאר הגמרא:
ואף על גב דקא מיכין למיתבר בשפי – לשוברת לנסרים, מותר.
ממשיכה הברייא: וכן מכין דליקה כשיש בה פיקוח נפש,
ומפסיקין בכלי מתכת או חרס מלאים מים מפני הדליקה שלא
תתפסק בשבת. והוריו הרי זה משונה, ואין צריך ליטול רשות מבית
דין. מבאר הגמרא: ואף על גב דקא ממכין מוכבי – משפיל את
הגחלים ומשוה אותם כדי שיוכל לצלות במוצאי שבת, מותר.
הגמרא מבאר מדוע נקטה הברייא כמה אופנים: וצריכא. דאי
אשמועינן רק בתינוק שנפל לים, היינו אומרים שהטעם הוא משום
דאדחקי והכי – עד שילך לבית דין לשאול אול ליה התינוק
לאיבוד. אבל כשנפל לבור, דקא יתיב – שהתינוק יושב שם ואינו
הולך לאיבוד, אימא לא יחלל את השבת ללא נטילת רשות מבית
דין, צריכא. ואי אשמועינן רק בתינוק שנפל לבור, היינו אומרים
שהטעם הוא משום דקא מיכין – התינוק פוחד בבור והוא
בסכנה. אבל כשנגעלה דלת בפני התינוק, הרי אפשר דיתבי הגדול
בתיב גסא – בצד זה של הדלת ומשביש ליה – מפתחו ומסיח דעתו
באמנוי – באגוזים, שמקרקש לו בהם, צריכא.
עוד שנינו בברייא: מכין ומפסיקין מפני הדליקה. מבררת
הגמרא: למה לי להשמיענו אופן נוסף. מבאר הגמרא: כוונת
התנא להשמיענו דאפילו להציר אחרת – אם נפלה הדליקה בחצר
זו, והחולים או הקטנים בחצר סמוכה ואי אפשר לפנותם, מותר
לכבותה.
אמר רב יוסת, אמר רב יהודה אמר שמואל, לא הלכו בפיקוח נפש
אחר הרוב – כשעוסקים בשבת בפיקוח נפש, ויש שם נכרים
וישראלים, אין תולים לפי הרוב אם להציל או לא. מבררת
הגמרא: הוי דמי, אי ניקא דאיכא – שיש בחצר אחת תשעה
ישראלים ובתו אחד בתייב, ונפלה מפולת על אחד ולא ידוע על מי,
הוי רובא ישראל ניהו, ובודאי תולים רוב להצילו. (אלא) [ואי
נמי] – ואפילו נאמר שדרו בחצר פלגא ופלגא – מחצה ישראל
ומחצה נכרים, הרי ספק שקול הוא, וספק נפשות להקל. אלא,
בהכרח מדובר באופן דאיכא תשעה בותיים וישראל אחד, ואף על
פי שרובם נכרים חוששים שמא ישראל הוא. מקשה הגמרא: הא
נמי פשיטא, דתנו ליה ישראל הדר שם קבוע במקומו, וכלל הוא
שכל דבר הקבוע שנולד בו ספק, במחצה על מחצה דמי – נידון
כספק שקול, וספק נפשות להקל. משיבה הגמרא: לא צריכא,
דפרוש – דיירי החצר והלכו להציר אחרת, ושם נפלה עליהם
המפולת. מהו דתימא שחל כאן הדין הנהוג בכל הספיקות שכל
דפריש ממקומו תולים שמוכא פריש, ואף כאן נתלה שנפלה
המפולת על נכרי, קא משמע לן דלא הלכו בפיקוח נפש אחר הרוב.
מקשה הגמרא: איני – האם יתכן שכך אמר שמואל, והאמר רבי
אסי אמר רבי יוחנן, תשעה בותיים וישראל אחד שנפלה מפולת על
אחד מהם, אם נפלה פאותה חצר שהם דרים בה מפסיקין בשבת
כיון שספק שקול הוא. אבל אם נפלה כשהיו בקציר אחרת, איני
מפסיקין, כיון שרובם בותיים, ואף בפיקוח נפש הולכים אחר הרוב.
מתרצת הגמרא: לא קשיא, הא – שמואל דיבר במקרה דפרוש
בולו לחצר אחרת, ומכיון שבדאי נמצא ביניהם ישראל אחד,
אין הולכים אחר הרוב ומפסיקים. והא – רבי יוחנן דיבר במקרה
דפרוש מקצתייהו, ולא ידוע אם אף אותו ישראל נכנס שם, לפיכך
הולכים אחר הרוב.
מקשה הגמרא: ומה אמר שמואל הכי, והתנן (מכשירין פ"ב מ"ז), עיר
שדרים בה ישראל וכותים, ומצא בה תינוק מושלך, אם רוב דיירי
העיר בותיים דנים אותו כמותי, ואם רוב ישראל דנים אותו
כישראל. ואם היו מחצה על מחצה, דנים אותו כישראל. ואמר רב,
לא שנו שאם רוב ישראל דנים אותו כישראל, אלא לענין להחיותו
שלא ימות, אבל לענין ליתקם – להתירה לכוון אם היא בת, לא.

ראיה לרבי יוחנן, שחכמים מודים שהחושש בפיו מותר ליטול סם
בשבת: תא שמע, דתני רבה בר שמואל, עוברא שהריחה תבשיל
ביום הכיפורים, ומתאוה לו, מאכילין אותה ממנו עד שתשוב נפשה
– שתנוח דעתה. ומי שנשכו כלב שומא, מאכילין אותו מחצר כבד
שלו. והחושש בפיו, מפילין לו סם בשבת, דברי רבי אלעזר ברי
יוסי, שאמר משום רבי מתאי בן חרש. וחכמים אומרים, בזה אנו
מודים, ולא באחרת. מבררת הגמרא: בזה שמודים חכמים, אחייא
– על איה דין כוונתם. אימא אעובדא – אם נאמר שכוונתם
למעוברת שהריחה ביום הכפורים שמאכילים אותה, הרי זה
פשיטא, וכי בעובדא מי איכא למאן דאמר דלא – שאין מאכילים
אותה, הרי דין זה נשנה במשמענו כסתם, ולא בשם רבי מתאי.
אלא לא בודאי כוונתם אסם – שהחושש בפיו מותר ליטול סם
בשבת, ושמע מינה שחכמים מודים לרבי מתאי בדין זה.
ראיה לרבי יוחנן מהמשנה: רב אשי אמר, מתניתין נמי דקא, שהרי
שנינו, ועוד אמר רבי מתאי בן חרש, תחושש בפיו מפילין לו סם
בשבת, ולא מוכר שפליגי רבנן עליה בדין זה. ואם איתא – ואם
תרצה לומר דפליגי רבנן עליה אף בדין זה, אם כן ליצרכיהו
וליתנייהו – יערב התנא וישנה את שני הדינים יחד, וילפליגי רבנן
בסיפא – ורק אחר כך יחלקו חכמים, והיא משמע שנחלקו על
שניהם. שמע מינה שחכמים מודים לרבי מתאי בדין החושש בפיו,
ולכן שנה התנא את מחלוקתם על מי שנשכו כלב, ולא על
החושש בפיו.
שנינו במשנה: החושש בפיו מטילים לו סם בתוך פיו בשבת, מפני
שספק נפשות הוא וכו'. מקשה הגמרא: מאחר וכבר שנינו שמותר
ליטול סם בשבת משום פיקוח נפש, למה לי תו לתנא למימר בסיפא
ובל ספק נפשות דוחה את השבת? מתרצת הגמרא: אמר רב יהודה
אמר רב, כוונת התנא ללמדנו, שלא באופן שספק הנפשות הוא
לשבת זו בלבד אמרו שמחללים, אלא אפילו אם הספק הוא שאם
לא יטול את הסם בשבת זו יתכן וימות בשבת אחרת, מחללים את
השבת הווי להצילו. והכי דמי, כגון דאמרוהו לתמניא יומי –
שהעריכו הרופאים שצריך הוא ליטול את הסם שממנה ימים,
ויקא קמא שאמור להתחיל חל בשבתא. מהו דתימא, ליצטב עד
לאחרתא – שיתעכב עד מוצאי שבת, כי הוי דלא ניהול עליה תרי
שבתא – כדי שלא נחלל עליו שתי שבתות, קא משמע לן בסיפא,
שספק נפשות דוחה אף את השבת הראשונה.
הגמרא מביאה ראיה לדין זה: תנא נמי הכי, מחמין חמין לחולה
בשבת, בין להשקותו בין להברותו – לרצוח. ולא רק לצורך שיחיה
בשבת זו בלבד אמרו כן, אלא אפילו אין סכנתו אלא לשבת אחרת
מחללים שבת זו. ואין אומרים נמתין לו ולא נחמם מים שמו יכריא
מאליו, אלא מחמין לו מיד, מפני שספק נפשות דוחה את השבת.
ולא רק אם הספק נפשות הוא בשבת זו, אלא אפילו אם הספק
שלא ימות בשבת אחרת מחללים את השבת. ואין עושין דברים
הללו של חילול שבת לחולה שיש בו סכנה, לא על ידי נכרים ולא
על ידי בותיים, אלא על ידי גדולי ישראל, שמא יתעצל הנכרי
ויסתכן החולה. ואין אומרים שיעשו דברים הללו לא על פי נשים ולא
על פי בותיים, שאם אמרו שצריך לחלל את השבת אין שומעים
להם, אבל הם מצטרפין לדעת אחרת. כגון, אם שנים אמרו לחלל
ושלשה אמרו לא לחלל, ואשה או כותי אומרים לחלל, מצטרפים
עם הבתיים כדי לעשותם שקולים עם האוסרים, ומתירים פיקוח
נפש מספק.
ברייא בענין עיסוק בפיקוח נפש בשבת: תנו רבנן, מפסיקין פיקוח
נפש – עושים כל השתדלות להציל מסכנת מות בשבת, והוריו הרי
זה משונה. ואפילו כשיש חשש לאיסור מלאכה, אין צריך ליטול
רשות מבית דין. הא כיצד, ראה תינוק שנפל לים, פורש מצודה
ומעלהו. והוריו הרי זה משונה, ואין צריך ליטול רשות מבית דין.
מבאר הגמרא: ואף על גב דקא צייד ביוני – שהוא צד דגים ביחד
עם התינוק, מותר. ממשיכה הברייא: וכן אם ראה תינוק שנפל
לבור, עוקר חוליא משפת הבור, למעט מעומקו שיהא נוח להיכנס,
ומעלהו. והוריו הרי זה משונה, ואין צריך ליטול רשות מבית דין.

וְשִׁמוּאֵל אָמַר, מַה שְּׁשֵׁנִינוּ שָׁאם רוּבַם יִשְׂרָאֵל דִּינוּ כִּישְׂרָאֵל, לַעֲנִין
לְפָקֶךְ עֲלֵיוּ אֵת הַגֵּל בִּשְׁבַת נֶאֱמַר, שְׁחוּשִׁים שְׁמָא יִשְׂרָאֵל הוּא
וּמַחֲלִים אֶת הַשְּׁבַת לְהַצִּלְתּוֹ. אֲבָל בְּמַחֲצָה עַל מַחֲצָה, וְכָל שֶׁכֵּן
אִם רוּבַם נִכְרִים, אֵין מִפְקָחִים. הָרִי, שְׁשִׁמוּאֵל סוֹבֵר בְּפִיקּוּחַ נֶפֶשׁ
שְׁהוֹלָכִים אַחֵר הָרֹב.

מִתְרַצַּת הַגִּמְרָא: כִּי אִתְּמַר דְּשִׁמוּאֵל אֲרִישָׁא אִיתְּמַר – דְּבְרִי שְׁמוּאֵל
נִשְׁנָה עַל הָרִישָׁא שֶׁל הַמִּשְׁנָה. שְׁשֵׁנִינוּ שָׁאם רוּבַם כּוּתִיִּים דִּינוּ כְּכּוּתִי,
עַל כֵּךְ אָמַר שְׁמוּאֵל וְלַעֲנִין פְּקוּחַ נֶפֶשׁ אִינוּ כֵּן, אֲלָא אִפִּילוּ בְּרֹב
כּוּתִים מִפְקָחִים לְפִי שְׁאֵין הוֹלָכִים בְּפִיקּוּחַ נֶפֶשׁ אַחֵר הָרֹב.
מִבְרַרְת הַגִּמְרָא: לְפִי שְׁמוּאֵל, שְׁאִפִּילוּ בְּרֹב כּוּתִים דִּינוּ כִּישְׂרָאֵל
וּמִפְקָחִים, כְּשֶׁנֶּאֱמַר בְּמִשְׁנָה שָׁאם רוּבַם כּוּתִיִּים דִּינוּ כְּכּוּתִי, לְמָא
הִלְכָּתָא – לְגַבִּי אִיזָה דִּין נֶאֱמַר כֵּן. מִשִּׁיבָה הַגִּמְרָא: אָמַר רַב פִּשְׁאָא,
דִּינוּ כְּכּוּתִי לַעֲנִין שְׁמוּתָא לְהִתְאַבְּלוּ נְכֻלּוֹת בִּידֵיִים עַד שִׁיגְדֵל
וּתִגְיִיר.

הַגִּמְרָא מִבְרַרְת אֶת הַחִידוּשׁ בְּדִין הַשְּׁנִי שְׁבִמִשְׁנָה: אִם רוּבַם יִשְׂרָאֵל,
יִשְׂרָאֵל, לְמָא הִלְכָּתָא – לֵאזִיזָה עֲנִין דִּינוּ כִּישְׂרָאֵל יוֹתֵר מִהֶמְנָצָא
בְּעִיר שְׁמַחֲצָה יִשְׂרָאֵל וּמַחֲצָה נִכְרִים. מִשִּׁיבָה הַגִּמְרָא: לַעֲנִין
לְהַחֲזִיר לֹא אֲבִידְתָּ, שְׂרַק בְּרֹב יִשְׂרָאֵל מַחֲזִירִים לוֹ אֲבִידְתָּ, וְלֹא
בְּמַחֲצָה עַל מַחֲצָה.

הַגִּמְרָא מִבְאֲרַת אֶת הַחִידוּשׁ בְּסִפָּא שֶׁל הַמִּשְׁנָה: מַחֲצָה עַל מַחֲצָה
יִשְׂרָאֵל, לְמָא הִלְכָּתָא. מִשִּׁיבָה הַגִּמְרָא: אָמַר רִישׁ לְקִישׁ, דִּינוּ
כִּישְׂרָאֵל לְגַבִּי דִּינִי נִזְקִין. שְׂדִינִי נִזְקִין חֲלוּקִים בֵּין יִשְׂרָאֵל לְנִכְרִי,
וְכַפִּי שְׁשֵׁנִינוּ (בִּק אֵל) שוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל שְׁנֵגַח שֶׁל נִכְרִי פִטּוֹר, וְשׁוֹר
שֶׁל נִכְרִי שְׁנֵגַח שֶׁל יִשְׂרָאֵל בֵּין תָּם וּבֵין מוֹעֵד מְשֻׁלָּם נֹזֵק שֶׁלֵּם, וְשׁוֹל
יִשְׂרָאֵל שְׁנֵגַח שֶׁל יִשְׂרָאֵל, תָּם מְשֻׁלָּם חֲצִי נֹזֵק וּמוֹעֵד נֹזֵק שֶׁלֵּם.
מִבְרַרְת הַגִּמְרָא: חִיבִי דְּמִי – בְּאִיזָה אֹפֶן נֶאֱמַר שְׂדִינִי כִישְׂרָאֵל. אִי
נִימָא, דְּנִגְנִחִית תּוֹרָא דִּידָן לְתוֹרָא דִּידִיהּ – שְׁשׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל נִגַּח
שׁוֹרוֹ שֶׁל הַנֶּמֶצָא בְּעִיר שִׁישׁ בַּה מַחֲצָה עַל מַחֲצָה, מְדוּעַ דִּינוּ
כִּישְׂרָאֵל לְשֵׁלֵם לוֹ, הָרִי הוּא סִפֵּק. וְנִיחָתִי רִאָּהּ שִׁישְׂרָאֵל הוּא
וְנִשְׁקוּל. מִבְאֲרַת הַגִּמְרָא: לֹא צִירִימָא, אֲלָא בְּאֹפֶן דְּנִגְנִחִית תּוֹרָא
דִּידִיהּ לְתוֹרָא דִּידָן – שְׁנֵגַח שׁוֹרוֹ תָּתֵם עַל הַנֶּמֶצָא בְּעִיר מַחֲצָה עַל
מַחֲצָה אֶת שׁוֹרוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְתַבְעוּ יִשְׂרָאֵל לְשֵׁלֵם לוֹ נֹזֵק שֶׁלֵּם
כְּדִין שׁוֹר שֶׁל נִכְרִי שְׁנֵגַח שֶׁל יִשְׂרָאֵל. לְפִיכֵךְ, פְּלִגָּא – חֲצִי נֹזֵק חִיב
לִיהּ כְּדִין שׁוֹר תָּם שֶׁל יִשְׂרָאֵל שְׁהוּק, שׁוּחַ הוּא חִיבִי בְּכָל אֹפֶן.
וּבְאִידָךְ פְּלִגָּא – חֲצִי נֹזֵק הַנוֹסֵף, נִימָא לִיהּ – יֶאֱמַר הַמִּזִּיק לְנִזְקוֹ, הָרִי
יִתְכֵן שִׁישְׂרָאֵל אִנִּי וּפִטּוֹר, אִיחִי – הַבָּא אֶתְהָ רִאָּהּ דְּלָא יִשְׂרָאֵל
אֲנָא וְנִשְׁקוּל אֶת הַחֲצִי הַנוֹסֵף כְּדִין שׁוֹר שֶׁל נִכְרִי שְׁהוּק.

שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנָה: מִי שֶׁנִּשְׁפַּל עֲלָיו מַפְלָתָא, וְכֵן, סִפֵּק הוּא שֶׁם סִפֵּק אִינוּ
שֵׁם, סִפֵּק חִי סִפֵּק מוֹת, סִפֵּק כּוּתִי סִפֵּק יִשְׂרָאֵל, מִפְקָחִין עֲלֵיוּ אֶת
הַגִּמְרָא מִבְרַרְת: מָא קָאָמַר – מְדוּעַ נִקֵּט הַתָּנָא אֶת כָּל
הַסְּפִיקוֹת הַלָּלוּ. מִבְאֲרַת הַגִּמְרָא: לֹא מִיבְעִימָא קָאָמַר – הַתָּנָא נִקֵּט אֶת
כָּל הַסְּפִיקוֹת בְּדֶרֶךְ אֵין צִירִךְ לִזְמִיר. לֹא מִיבְעִימָא בְּאֹפֶן שְׁאֵין הַסֵּפֶק
אֲלָא אִם הוּא שֵׁם סִפֵּק אִינוּ שֵׁם, שְׁבִרְרוֹר לֵנוּ דְּמִי אִיתִיהּ – שָׁאם הוּא
נֶמֶצָא שֵׁם חִי הוּא, דְּבוּדָאֵי מִפְקָחִין. אֲלָא אִפִּילוּ בְּאֹפֶן שֶׁגַּם אִם
הוּא שֵׁם עֲדִיין סִפֵּק חִי הוּא סִפֵּק מוֹת, מִפְקָחִין. וְלֹא מִיבְעִימָא בְּאֹפֶן
שְׁהַסֵּפֶק חִי סִפֵּק מוֹת דִּישְׂרָאֵל – בְּאִישׁ יִשְׂרָאֵל, אֲלָא אִפִּילוּ אִם סִפֵּק
כּוּתִי הוּא סִפֵּק יִשְׂרָאֵל, מִפְקָחִין.

שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנָה: מִיבְעִימָהוּ חִי, מִפְקָחִין. מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: אִם מִבְעִימָהוּ חִי
הָרִי פְּשִׁיטָא שְׁמִמְשִׁיכִים לְפָקֶחַ. מִתְרַצַּת הַגִּמְרָא: לֹא צִירִימָא אֲלָא
דְּאִפִּילוּ לְצוּרִךְ חִי שְׁעָה – שְׁאִינוּ יוֹכֵל לַחֲיוֹת יוֹתֵר מִכְּמָה שְׁעוֹת,
אֵף עַל פִּי כֵן מִפְקָחִים.

בְּהַמְשָׁךְ הַמִּשְׁנָה שְׁנִינוּ: וְאִם מוֹת, וְנִיחָהוּ. מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: הָא נִמִּי
פְּשִׁיטָא. מִתְרַצַּת הַגִּמְרָא: לֹא צִירִימָא אֲלָא לְרַבִּי יְהוּדָה בֵּן לְקִישׁ.
דְּתַנָּיָא, אֵין מִצִּילִין אֶת הַמֵּת לְטַלְטְלוֹ מִפְּנֵי הַדִּלִּיקָה, לְפִי שְׁהוּא
מוֹקְצָה. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בֵּן לְקִישׁ, שְׁמַעְתִּי שְׁמִצִּילִין אֶת הַמֵּת מִפְּנֵי
הַדִּלִּיקָה. וְהַשְׁמִיעֵנוּ הַתָּנָא, שְׁאִפִּילוּ רַבִּי יְהוּדָה בֵּן לְקִישׁ לֹא קָאָמַר
שְׁמוּתָא לְטַלְטֵל אֶת הַמֵּת, אֲלָא רַק מִתּוֹךְ שְׁאֲדִים בְּהוּל עַל מוֹתוֹ, וְאִי

לֹא שְׁרִית לִיהּ לַעֲבוּר עַל אִיסוּר טַלְטוּל דְּרַבְנָן, אִתִּי לְכַבּוּנִי אֶת
הַדִּלִּיקָה וְיַעֲבוּר עַל אִיסוּר תּוֹרָה. אֲבָל הָבָא – כְּשֶׁמוּטֵל תַּחַת הַגֵּל,
מוֹדָה רַבִּי יְהוּדָה שְׁאֵין לְפָקֶחַ, כִּיּוֹן שְׁאֵי לֹא שְׁרִית לִיהּ לְפָקֶחַ מָא
אִית לִיהּ לְמַעֲבָד – מַה יֵּשׁ לוֹ לַעֲשׂוֹת לְהַצִּילוֹ, כְּדִי שְׁנִתְרִירוֹ לְפָקֶחַ
וּבְלִבָּד שְׁלֹא יַעֲבוּר עַל אִיסוּרֵי תּוֹרָה.

בְּרִייתָא בְּעִנֵּין פִּיקּוּחַ הַגֵּל: תָּנּוּ רַבָּנָן, עַד הֵיכֵן הוּא מִפְקָח אֶת הַגֵּל
וּבִזְרֵק אִם מִי שְׁנַפֵּל תַּחְתּוּיָּו חִי אוֹ מוֹת, עַד שְׁמִיעֵי לְחוּטְמוֹ. וְאִם אִינוּ
נוֹשֵׁם, בְּדוּאִי מוֹת וְיִנְחָהוּ. וְיֵשׁ אִומְרִים, בּוּדֵק עַד שְׁמִיעֵי לְלִבּוֹ
לְרֹאוֹת אִם הוּא פּוּעֵם. אִם נָפַל הַגֵּל עַל כְּמָה אֲנָשִׁים, וְכָדֵק וּמִצָּא
שְׁהַעֲלִינִים מִתִּים, לֹא יֶאֱמַר שְׁבוּדָאֵי כְּבָר מוֹתוֹ גַּם הַתַּחְתּוּנִים, אֲלָא
יִשְׁתַּיֵּךְ לְפָקֶחַ שְׁמָא הַתַּחְתּוּנִים חַיִּים. שְׁמַעְתָּ הִיָּה, וּמִצָּא עֲלִינִים
מִתִּים וְתַחְתּוּנִים חַיִּים.

שׁוֹאֵל הַגִּמְרָא: נִימָא – הָאִם נֶאֱמַר שְׁהֵי תָנָא שְׁנַחֲלוּךְ אִם עֵיקֶר
חַיּוֹת שֶׁל אָדָם בְּחוּטְמוֹ אוֹ בְּלִיבּוֹ, כִּי הֵי תָנָא – נַחֲלוּךְ בְּמַחֲלוּקָתָם
שֶׁל הַתָּנָאִים שְׁבִבְרִיתָא לַהֲלֵךְ. דְּתַנָּיָא, מַחֲזִיקִין הוֹלֵךְ נוֹצֵר – גּוֹפֹ
מִתְחִיל לְהִתְרַקֵּם, מִרָאשׁוֹ. שְׁנַאָמַר (תַּחֲלִים עֲא ו') 'מִמַּעַי אֲמִי אֲתָה גּוֹזִי',
וְאִומְרִי (רִמְדוּהוּ ו' כט') 'לִי נִזְרֵךְ וְהַשְׁלִיכִי' – תִּלְשִׁי שְׁעַר רֹאשְׁךָ וְהַשְׁלִיכִי
אוֹתוֹ. לְמַדְנָא שְׁלִשׁוֹן 'גּוֹזִי' נֶאֱמַר עַל הָרֹאשׁ, אִם כֵּן אֵף כְּשֶׁנֶּאֱמַר
'מִמַּעַי אֲמִי אֲתָה גּוֹזִי' פִּירוּשׁוֹ שְׂרָאשִׁי יִצְרַת תַּחֲלִילָה. אָבָא שְׁאָוֵל
אִומְרִי, מִמַּיְדוֹ נוֹצֵר הוֹלֵךְ, וּמִשֵּׁם מְשַׁלַּח שְׁרָשָׁי אֵילָךְ וְאֵילָךְ. נִמְצָא
שְׁלֹאבָא שְׁאָוֵל עֵיקֶר חַיּוֹת שֶׁל אָדָם הוּא בְּאִמְצָע גּוֹפֹ, הֵיינוּ לְבוֹ.
וְלִתְנָא קָמָא, עֵיקֶר חַיּוֹת בְּרָאשׁוֹ, הֵיינוּ בְּחוּטְמוֹ.

מִשִּׁיבָה הַגִּמְרָא: אִפִּילוּ תִימָא שְׁאֵף אָבָא שְׁאָוֵל חֲסֵב סוֹבֵר בּוּדֵק עַד
חוּטְמוֹ, וְעַד כָּאֵן לֹא קָא אָמַר אָבָא שְׁאָוֵל הָתָם שְׁעִיקֶר הוֹלֵךְ מִטְּבּוֹרוֹ
אֲלָא לַעֲנִין יִצְרָה, דְּכָל מִידֵי מִמַּצְעִיתִיהּ מִיתְּצֵר – כָּל דְּבַר נוֹצֵר
מִאֲמַצְעִיתוֹ. אֲבָל לַעֲנִין פְּקוּחַ נֶפֶשׁ, אִפִּילוּ אָבָא שְׁאָוֵל מוֹדֵי דְּעִיקֶר
חַיּוֹתָא בְּאִפִּיָּה הוּא – שְׁעִיקֶר חַיּוֹת אָדָם בְּחוּטְמוֹ, דְּכָתִיב (כִּרְאשִׁית ז'
כב) 'כָּל אִשָּׁר נִשְׁמַת רוּחַ חַיִּים בְּאִפִּי'.

בְּיֹאזֵר הַמַּחֲלוּקָתָא הָאִם בּוּדֵק עַד לְבוֹ אוֹ עַד חוּטְמוֹ: אָמַר רַב פִּשְׁאָא,
הַמַּחֲלוּקָתָא אִינְהָ אֲלָא רַק כְּאִשֶּׁר בְּדָקוּ מִמַּפְּחָ לְמַעַל – מִרְגְּלִיו כְּלָפִי
רֹאשׁוֹ, וְכּוּגֵן שְׁמַצָּא רְגְלֵיו תַּחֲלִילָה. שִׁישׁ שְׁסוּבֵר שְׁכַבֵּר בְּלִיבּוֹ
נִבְחַנָּה חַיּוֹת, וְיֵשׁ שְׁסוּבֵר שְׁלַפְנַיִם אֵין חַיּוֹת נִכִּירַת בְּלָבוֹ
וְנִכִּירַת בְּחוּטְמוֹ. אֲבָל אִם בְּדָקוּ מִמַּעַלָּה לְמַפְּחָ – מִרָאשׁוֹ כְּלָפִי
רְגְלֵיו, הִכָּל מוֹדִים שְׁבִיין דְּכָדֵק לִיהּ עַד חוּטְמוֹ וְאֵין בּוֹ חַיּוֹת שׁוֹב
אִינוּ צִירִיךְ לְבִדְקוֹ, דְּכָתִיב 'כָּל אִשָּׁר נִשְׁמַת רוּחַ חַיִּים בְּאִפִּי'.

וְכַבֵּר הִיָּה מַעֲשֵׂה בְּרִבִּי יִשְׁמַעְאֵל וְרַבִּי עֲקִיבָא וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֵּן עֲזַרְיָה
שְׁהִיוּ מַחֲלִיכִין בְּרִדָּה, וְלֹא הִסְפִּיר וְרַבִּי יִשְׁמַעְאֵל בָּנּוּ שֶׁל רַבִּי אֶלְעָזָר בֵּן
עֲזַרְיָה מַחֲלִיכִין אַחֲרֵיהוֹן. נִשְׁאַלְתָּ שְׁאָלָה זוֹ בְּפִנְיֵיהֶם, מַעֲנִין לְסִפֵּק פְּקוּחַ
נֶפֶשׁ שְׁדוּחָה אֶת הַשְּׁבַת. נִגְנָה רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל וְאָמַר, נֶאֱמַר בְּגִבֹּב (שְׁמוֹת
כב א) 'אִם כְּמַחֲתֶרֶת יִמָּצָא הַגִּבֹּב וְגו' אֵין לוֹ דְּמִים', וּדְרִישׁוּ (סְנַהֲדְרִין עב)

שְׁמוּתָא לְבַעַל הַבֵּית לְהַרְגוֹ. אִם כֵּן, הַדְּבָרִים קֵל חוּמוֹר, וּמָה הָא –
הַבָּא בְּמַחֲתֶרֶת, שְׁסִפֵּק אִם עַל מָטוֹן בְּלִבָּד הוּא בָּא, סִפֵּק אִם אֵף עַל
נִפְשׁוֹת (לְרִצּוֹחוֹ) הוּא בָּא, וְעוֹנֵן שְׁפִיכוֹת דְּמִים חֲמוּר הוּא בְּיוֹתֵר
שְׁהִי מִטְּמֵא אֶת הָאָרֶץ וְגוֹרֵם לְשִׁכְבִּתָּהּ שְׁתַּתְּחֵלֵךְ מִישְׂרָאֵל, אֵף עַל
פִּי כֵן נִתֵּן לְהַצִּילוֹ – אֶת בְּעַל הַבֵּית בְּנִפְשׁוֹ שֶׁל הַגִּבֹּב. קֵל וְחוּמָר
לְפָקֶחַ נֶפֶשׁ שְׁדוּחָה אֶת הַשְּׁבַת שְׁחִמוּרָה פְּחוּת מְרִיצִיחָה.

נִגְנָה רַבִּי עֲקִיבָא וְאָמַר, דְּבַר זֶה נִלְמַד מִמּוֹה שְׁנֵאֱמַר (שְׁמוֹת כֹּא יד) 'וְכִי
יִזְד אִישׁ עַל רֵעֵהוּ וְגו' לְהַרְגוֹ עֲבִימָה מִטְּמֵא מִכּוּפִי תִקְחֵנִי לְמוֹת',
שְׁאִפִּילוּ כֵּדֵן הוּא וּבֹא לְעַבּוֹד עֲבֹדָה, תְּדוֹן אוֹתוֹ לְמִיתָה. וּמִלְשׁוֹן
הַפִּסּוּק מִשְׁמַע שְׂרַק 'מִעַם מוֹבְחִי' תִּקְחֵנִי לְמוֹת, הֵיינוּ קוֹדֵם
שֶׁתַּחֲלִיל לְעַבּוֹד, וְלֹא 'מַעַל מוֹבְחִי' – אִם תַּחֲלִיל עֲבֹדָה אֵין
מִפְסִיקִים אוֹתוֹ, אֲלָא לְאַחֵר שִׁישְׁלִים עֲבֹדָתוֹ יְדוּנְהוּ לְמִיתָה.

הַגִּמְרָא מִבְאֲרַת אֶת לִימוּדוֹ שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא עַל פִּי דִּינוּ שֶׁל רַבִּי
יִחְזִקִי. וְאָמַר רַבָּה בַּר בַּר הִנֵּה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לֹא שְׁנוּ שְׁאֵין לּוֹקָחִים
אוֹתוֹ מַעַל הַמּוֹבָח, אֲלָא לְהִמָּית אוֹתוֹ כְּשֶׁהֲרַג בְּמוֹיֵד,

יומא. פרק שמיני - יום הכיפורים דף פה עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)" רטו

וּלְפֶקֶחַ הַגֵּל אֵינוֹ כֵּן - אומר רבינו יצחק דהיינו טעמא דאין הולכין בפקוח נפש אחר חרוב, משום דכתיב (ויקרא יח) "וחי בהם" ולא שימות בהם, שלא יוכל לבוא בשום ענין לידי מיתת ישראל.

לְהַאכִּילוּ נְבִילוֹת - לא הוה מצי למימר שלא להחיותו, משום דאפילו מחצה על מחצה אינו חייב להחיותו - דדוקא ברוב ישראל אמרינן לא שנו אלא להחיותו.

לְהַחְזִיר לוֹ אֲבִידוֹת - הא דלא קאמר להחיותו, בדקאמר רב לעיל - פירש רש"י דלשמואל אינערדיק, דסבירא ליה דאפילו לפקח את הגל בשבת אין הולכין אחר הרוב, כל שכן להחיותו. ואף על גב דסבירא ליה לשמואל (בבא בתרא צבב) אין הולכין בממוץ אחר הרוב - הני מילי היבא דאתי לדידה ברשות בעלים, כמו מוכר שור לחבירו ונמצא נגזף, אבל הבא דלא אתא לדידה ברשות בעלים - אולנין בתר רובא, ובכתובות סוף פרק קמא (טו"ב) פירש דרבותא נקט, אפילו להחזיר לו אבידה, דאיבא עבידה גדולה, כדאמרין (סנהדרין ע"ב), המחזיר אבידה לכותי עליו הכותב אומר "למען ספות הרוה את הצמא"ה וגו' - ואפילו הכי מחזורין היבא דאיבא רוב ישראל, וכל שכן להחיותו, דליכא עבידה כולי, האי דמפרנסין עני כותים עם עניי ישראל מפני דרכי שלום (גיטין סא.א).

לְהַחְזִיר לוֹ אֲבִידָה - אבל מחצה על מחצה - לא, דאמר ליה: אייתי ראיא דישאל את ואחזיר לך.

לֹא צָרִיכָא דנגזיה תורא דידה לתורא דידן - תימיה ל: דהוה מצי למימר כולהו לנזקין, אם רוב ישראל - ישראל, דנגזיה תורא דידן לתורא דידה, מחצה על מחצה ישראל דנגזיה תורא דידה לתורא דידן - ולא משלם אלא פלגא, אם רוב נכרים נכרי - משלם נזק שלם, אלא ניתא למימר חידוש בכל חד.

אבא שאול אומר מטיבירו - הקשה רבינו תם דבפרק "דמפלת" (נדה כה,א) תניא: איזוה שפיר מרוקס? אבא שאול אומר: תחילת ברייתו מראשו. ועוד הקשה: דהא התם משמע דלא איירי אלא בגדול האיברים ובקטנות, כדקא מסיים עלה שתי עיניו כשני טיפין של זבוב וכו', להכי גרס רבינו תם: תחילת ברייתו כרשון, פירוש: יום שנגמר תחילת צורתו הוי כל גופו גדול כסלעם, כדמתרגמינן רשואו, וכן פירש בערוך ו"ערך רשון, עם

ושמואל אמר לפקח עליו את הגל - קאמר, דאם רוב ישראל - ישראל, אבל במחצה על מחצה - לא, וכל שכן ברוב נכרים. אינו כן - דאמר אפילו ברוב נכרים מפקחין. למאי הילכתא - הוי נכרי אליבא דשמואל, כיון דאמר מפקחין עליו - כל שכן דמצוה להחיותו, ולמאי הילכתא הוי נכרי? לְהַאכִּילוּ נְבִילוֹת - עד שיגדל, ויקבל עליו גירות. אם רוב ישראל ישראל למאי הילכתא

הוי ישראל ברוב ישראל טפי ממחצה על מחצה, דאי שלא להאכילו נבילות - במחצה על מחצה לא סגינן ליה. לנזקין - שור של ישראל שנגח של נכרי פטור, ושור של נכרי שנגח של ישראל, בין תם בין מועד - משלם נזק שלם. ושל ישראל שנגח של ישראל, תם - משלם חצי נזק, מועד - משלם נזק שלם. אי נימא דנגזיה תורא דידן לתורא דידה - וקאמרין דמחייבין ליה לשלומי. נייתי ראיא - דישאל הוה, ונשקול. וכל זמן שלא טבל בבית דין לשם גירות - לא מצינן לישאל לחיובי לשלומי. פלגא - משלם כישאל. איך פלגא ספק הוה, וזה תובעו נזק שלם כדן נכרי אמר ליה אייתי ראיא דלאו ישראל אנט ושקול. מאי קאמר - כל הני ספקי דקתני, מואי אתו לאשמועינן? שפצילין את התם - לחצר המערבת, דליכא איסור אלא טלטול, אבל הבא - כי לא שרית ליה לפקודי, מאי אית ליה למיעבד, דתיזוי איסורא דאורייתא דנשריזא ממקמי דף. עד היכן הוא בודק - אם דומה למת שאינו רמוז איבריו, עד היכן הוא מפקח לדעת האמת? עד חוטמו - ואם אין חיות בחוטמו, שאינו מוציא רוח - ודאי מת, ויניחוהו. הכי גריסין: אמר רב פפא מחלוקת מלפמה לפעלה - מחלוקת דדנן תנאי, דמר אמר: עד לבו, ומר אמר: עד חוטמו, מלמטה למעלה שמוצאו דרך מרגלותיו תחלה, ובודק והולך כלפי ראשו. דמר: אמר: בלבו יש להבחין, אם יש בו חיות, שנשמתו דופקת שם, ומר אמר: עד חוטמו דוימנין דאין חיות ניכר בלבו, וניכר בחוטמו. גוי נודך - נזר הוא שער הראש. אפילו תימא אבא שאול - נמי סבירא ליה עד חוטמו. ולוי הסדר - לא פורש לי מהו. ושפיכות דמים - שהותר לבעל בית לשפוך דמו של זה להצלת ספק נפש, עבירה חמורה היא, שמתמאת את הארץ כדכתיב (במדבר לד) "ולא תטמא את הארץ" גבי פרשת רוצחין. וגורם לשפיכת שתפתלק - כדכתיב (שם) "אשר אני שוכן בתוכה", הא אם תטמאו - איני שוכן, וגבי רוצח כתיב. מעם מזבחי - אם כהן הוא שבא לעבוד עבודה. ולא מעל מזבחי - אם התחיל בעבודה, אין מופסיק לבא לידון, אלא משלים עבודתו.

באפיו". וכבר היה רבי ישמעאל ורבי עקיבא ורבי אלעזר בן עזריה מחלכין בדרה, ולוי הסדר ורבי ישמעאל בנו של רבי אלעזר בן עזריה מחלכין אחריהו. נשאלה שאלה זו בפניהם: מניין לפקוח נפש שדוחה את השבת? נענה רבי ישמעאל ואמר: "אם במחירת ימצא הגנב". ומה זה, ששפק על מוון בא ספק על נפשות בא, ושפיכות דמים מוטא את הארץ וגורם לשפיכה שתסתלק מישראל - ניתן להצילו בנפשו, קל וחומר לפקוח נפש שדוחה את השבת. נענה רבי עקיבא ואמר: "וכי יוד איש על רעהו וגו' מעם מזבחי תקחנו למות". "מעם מזבחי" - ולא מעל מזבחי. ואמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: לא שנו אלא להמית, אבל

הקדוש-ברוך-הוא נתן לאדם שני עיניים, בכדי שעל המשחקים והסוכריות יסתכל בעיין שמאלית, ועל יהודי - יסתכל בעיין ימנית, לראות בו את המעלות.

משיחת ט"ו תמוז ה'תשי"ז

עם התשובה אין בני עצמה לא נימא דלא כרבי - תימה לי: דהוה מצי לשנוי: מיתה ויום
הכפורים מכפרות עם התשובה - על כל עבירות שבתורה, אבל בלא תשובה - יש
עבירות שאינן מכפרות עליהן, כגון פורק עול ומגלה פנים ומיפר ברית. ויש לומר: דשפיר
טפי משני, אי נמי, יש לומר: דומיא דסיפא, דקתי ועל החמורות הוא תולה עד שיבא יום

הכפורים ויכפר, דההיא בכל עבירה איירי, דאיהו
מכפרת בלא יום הכפורים - דבי נמי רישא
חזין מפורק עול - בסוף פרק קמא דשבועות
(יגא) נפקא ליה מקרא "כי דבר ה' בזה" -
זה הפורק עול ומגלה פנים בתורה, "ואת מצותו
הפר" - זה המפר ברית בשר, "הכרת חכרת" -
הכרת לפני יום הכפורים, "חכרת" - לאחר יום
הכפורים. יכול אפילו עשה תשובה - תלמוד
לומר "עונה בזה" לא אמרתי אלא בזמן שעונה בה.
והקשה הרב רבי יעקב מאורליינש זצ"ל
אמאי

אָבֵל לְהַחְיֹת - אֶפִּילוּ מַעַל מִזִּבְחִי. וְיִמָּה זֶה, שֶׁפָּפֵק
יֵשׁ מִמֶּשׁ בְּדַבְּרֵיו סֶפֶק אִין מִמֶּשׁ בְּדַבְּרֵיו, וְעַבְדִּיהָ
דְּחֻהָ שֶׁבֶת - קַל וְחֻמֵּר לְפָקוּת נַפְשׁ שְׂדוּחָה אֶת
הַשֶּׁבֶת. נַעֲנֶה רַבִּי אֶלְעָזָר וְאֹמַר: וְיִמָּה מִיָּלָה, שֶׁהָיָה אֶחָד
מִקְּאִתִּים וְאַרְבָּעִים וְשִׁמּוֹנָה אִיכָרִים שֶׁבָּאֲדָם - דְּחֻהָ
אֶת הַשֶּׁבֶת, קַל וְחֻמֵּר לְכָל גּוֹפֵי - שְׂדוּחָה אֶת הַשֶּׁבֶת.
רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוֹדָה אֹמַר: "אֶת שְׂבֻתֹתִי תִשְׁמְרוּ"
יִכּוֹל לֵכַל - תִּלְמוּד לומר "אֵךְ" - חֵלֶק. רַבִּי יוֹנָתָן בֶּן
יוֹסֵף אֹמַר: "כִּי קֹדֶשׁ הִיא לָכֶם" - הִיא מְסוּרָה בְּיָדְכֶם,

וְלֹא אַתֶּם מְסוּרִים בְּיָדָהּ. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן מִנְסַי אֹמַר: "וְשִׁמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשֶּׁבֶת", אֲמָרָה
תּוֹרָה: חֵלֶל עָלֶיךָ שֶׁבֶת אַחַת, כִּדִּי שִׁישְׁמוֹר שְׂבֻתוֹת הָרֶבֶה. אֲמַר רַבִּי יְהוֹדָה אֲמַר שְׁמוּאֵל:
אִי הָיָה הָתֵם הָיָה אֲמִינָא: יְדִיד עֲדִיפָא מִדִּידֵהוּ, וְחֵי בָהֶם" - וְלֹא שְׂמִינָה בָהֶם. אֲמַר רַבָּא:
לְכוּלְהוּ אִית לְהוּ פִירְכָא, בַּר מִדְּשִׁמּוּאֵל דְּלִית לִיה פִּירְכָא. דְּרַבִּי יִשְׁמַעְיֵאל - דִּילְמָא כְּדָרְכָא,
דִּיאֲמַר רַבָּא: מָאי טַעְמָא דְּמַחְתֵּרָת - חֻזְקָה אִין אָדָם מַעֲמִיד עֲצָמוּ עַל כְּמוֹנוֹ, וְהָיָה מִידַע
יָדַע דְּקָא לֹאפִיָּה, וְאֹמַר: אִי קָא לֹאפִי - קְטִילָנָא לִיה וְהַתּוֹרָה אֲמָרָה: בָּא לְהִרְגֵךְ - הַשֶּׁכֶם
לְהִרְגֵךְ. וְאַשְׁכְּחִין וְדָא, סֶפֶק מְגַלֵּן? דְּרַבִּי עֲקִיבָא נָמִי, דִּילְמָא כְּדָאפִי. דְּאֲמַר אַבְי: מְסַרִינָן לִיה
זִנְיָא דְּרַבָּנָן, לִידַע אִם מִמֶּשׁ בְּדַבְּרֵיו. וְאַשְׁכְּחִין וְדָא, סֶפֶק מָנָא לֵין? וְכוּלְהוּ אֲשַׁכְּחִין וְדָא, סֶפֶק
מָנָא לֵין? וְדִשְׁמוּאֵל וְדָא לִית לִיה פִּירְכָא. אֲמַר רַבִּינָא וְאִתִּימָא רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: קָבָא
חֲדָא פְּלִפְלָתָא חֲרִיפָא מִמָּלָא צָנָא דְּקָרִי. מוֹשְׁנָה חֲטָאָה וְאַשֶּׁם וְדָא - מְכַפֵּרִין. מִיתָה יוֹם
הַכְּפוּרִים - מְכַפֵּרִין עִם הַתְּשׁוּבָה. תְּשׁוּבָה מְכַפֵּרָת עַל עֲבִירוֹת קְלוֹת, עַל עֲשֵׂה וְעַל לֹא
תַּעֲשֶׂה, וְעַל חֲמִירוֹת הוּא תוֹלָה עַד שִׁיבָא יוֹם הַכְּפוּרִים וַיְכַפֵּר. הָאֲמַר "אֲחִיכֶם וְאַשׁוּב,
אֲחִיכֶם וְאַשׁוּב" - אִין מְסַפִּיקִין בִּידֹו לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה, "אֲחִיכֶם יוֹם הַכְּפוּרִים מְכַפֵּר" - אִין יוֹם
הַכְּפוּרִים מְכַפֵּר. עֲבִירוֹת שְׁבִין אָדָם לְמָקוֹם - יוֹם הַכְּפוּרִים מְכַפֵּר, עֲבִירוֹת שְׁבִין אָדָם לְחִבְרֹו
- אִין יוֹם הַכְּפוּרִים מְכַפֵּר, עַד שִׁירְצָה אֶת חִבְרֹו. דְּרַשׁ רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: "מִכָּל חֲטָאוֹתֵיכֶם
לִפְנֵי ה' תִּתְּהִירוּ" עֲבִירוֹת שְׁבִין אָדָם לְמָקוֹם - יוֹם הַכְּפוּרִים מְכַפֵּר, עֲבִירוֹת שְׁבִין אָדָם לְחִבְרֹו
- אִין יוֹם הַכְּפוּרִים מְכַפֵּר, עַד שִׁירְצָה אֶת חִבְרֹו. אֲמַר רַבִּי עֲקִיבָא: אֲשִׁירִיכֶם יִשְׂרָאֵל, לִפְנֵי
מִי אַתֶּם מַתְּהִירִין, מִי מַתְּהִיר אֶתְכֶם - אִיכֶם שְׁבַשְׁמִים, שְׁנַאֲמִר "וְזִרְקִיתִי עֲלֵיכֶם מִים טְהוֹרִים
וַיִּתְּהִרְתֶּם" וְאֹמַר "מִקְוֵה יִשְׂרָאֵל ה'" מַה מְקוֹה מַתְּהִיר אֶת הַטְּמֵאִים - אַף הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא
מַתְּהִיר אֶת יִשְׂרָאֵל. גְּמָרָא אֲשֶׁם וְדָא - אִין, אֲשֶׁם תְּלֹו - לֹא? וְהָא פְּפָרָה כְּתִיבָא בִּיהּ!
- הֵנָּה מְכַפֵּר כְּפָרָה גְּמוּרָה, אֲשֶׁם תְּלֹו אִינוּ מְכַפֵּר כְּפָרָה גְּמוּרָה. אִי נָמִי: הֵנָּה - אִין אַחַר
מְכַפֵּר כְּפָרָתָן, אֲשֶׁם תְּלֹו - אַחַר מְכַפֵּר כְּפָרָתָן. דְּתַנּוּ: חֵיבִי חֲטָאוֹת וְאַשְׁמוֹת וְדָאִין שְׁעָבַר
עֲלֵיהֶן יוֹם הַכְּפוּרִים - חֵיבִין, אֲשָׁמוֹת תְּלֹוִין - פְּטוּרִין. "מִיתָה יוֹם הַכְּפוּרִים מְכַפֵּרִין עִם
הַתְּשׁוּבָה". עִם הַתְּשׁוּבָה - אִין, בְּפָנֵי עֲצָמִין - לֹא, נִימָא דְּלֹא כְּרַבִּי. דְּתַנּוּ, רַבִּי אֹמַר: עַל כָּל
עֲבִירוֹת שְׂבֻתוֹתָהּ, בֵּין עֲשֵׂה תְּשׁוּבָה בֵּין לֹא עֲשֵׂה תְּשׁוּבָה, יוֹם הַכְּפוּרִים מְכַפֵּר, חֻזִּין מְפֹרָק
עוֹל וּמְגַלָּה פָּנִים בְּתוֹרָה וּמִיפֵר בְּרִית בִּשְׂר, שְׂאֵם עֲשֵׂה תְּשׁוּבָה - יוֹם הַכְּפוּרִים מְכַפֵּר, וְאִם

אָבֵל לְהַחְיֹת - כְּגוֹן שְׂדוּעָה לְלַמֵּד זְכוּת עַל אָדָם שְׂדוּקָה בֵּית דִּין לִיהִרָג. עִבְדוּהָ —
חֲמוּרָה, שְׂדוּחָה אֶת הַשֶּׁבֶת, מְפַסְקָה לְהַצִּיל נַפֶּשׁ. וְיִמָּה מִיָּלָה — שְׂדוּחָה תִּיקוֹן אֶחָד
מֵאִיכָרֵי שֶׁל אָדָם — דְּחֻהָ אֶת הַשֶּׁבֶת, לִפִּי שְׂחִיבִין עֲלֶיהָ כִּרְת לְאַחַר זְמַן. כִּךְ שְׂדוּחָה
בְּתוֹסְפָתָא דְּשִׁבְתָּה. יִכּוֹל לֵכַל — אֶפִּילוּ לְפִיקוּת נַפֶּשׁ. וְשִׁמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשֶּׁבֶת — כִּדִּי
לַעֲשׂוֹת שְׂבֻתוֹת אַחֲרוֹת, יִחְרֹו בִּשְׁבֶת זֹו בְּקִיּוֹם
שְׂמִירוֹת שְׂבֻתוֹת הָרֶבֶה. אִין אָדָם מַעֲמִיד אֶת
עֲצָמוֹ — מִלְּחִצֵּל אֶת מוֹמְנוּ מִיד גִּבּוֹ. וְהָיָה גִּבּוֹ
דְּאִתִּי בְּמַחְתֵּרָת, מִידַע יָדַע דְּקָא בַּעַל הַבֵּית
בְּאִפְיָה, וְאִדַּעְתָּא דְּהִכִּי אַתָּא, דְּמִימַר אֲמַר: כִּי
קָא לֹאפִיָּה — קְטִילָנָא לִיה, וְאִין זֶה סֶפֶק נִפְשׁוֹת
אֵלָא וְדָא נִפְשׁוֹת, וְהַתּוֹרָה אֲמָרָה לוֹ כֹּאן אַחֲרֵי
שְׂבָא לְהוֹרֵן — הַשֶּׁכֶם לְהוֹרֵן. דְּאֲמַר אַבְי —
בְּסִנְהֶדְרִין (מִגָּא) עַל הַדּוּכָא לִישְׁקֵל, וְאֹמַר: יֵשׁ לִי
זְכוּת לְלַמֵּד עַל עֲצָמִי, דְּקִתִּי הַתָּם: מַחְזִירִין אוֹתוֹ
אֶפִּילוּ אֲרִבֵּעַ וְחֻמֶּשׁ פְּעֻמִּים, וּבְלִבָּא שִׂיחָא מִמֶּשׁ
בְּדַבְּרֵי, וְהוֹרִין בֵּה: מָנָא דִּיעֵי? וְאֹמַר אַבְי: מְסַרִינָן
לִיה זִנְיָא דְּרַבָּנָן, שְׂמֻלָּין אוֹתוֹ עַד בֵּית הַסֵּקִלָּה,
וְאִם אֲמַר: יֵשׁ לִי לְלַמֵּד זְכוּת עַל עֲצָמִי — יִשְׁמַעוּ
אֵלָא, אִם יֵשׁ מִמֶּשׁ בְּדַבְּרֵי אִם לֹא, וְהִכִּי נָמִי גִבִּי
כְּגוֹן הַעוֹבֵד אִיכָא לְמִימַר נָמִי, דְּהִכִּי עֲבָדִי לִית.
וְאַשְׁכְּחִין — מַחְבָּא דְּאִדֹּאִי פִיקוּחַ נַפֶּשׁ מַחְלָלִין,
אֲבַל סֶפֶק לֹא שְׂמַעִין מִינָהּ. וְכוּלְהוּ נָמִי, כְּגוֹן
"אֵךְ" — חֵלֶק, אִיכָא לְמִימַר: דְּוִדָּא פִיקוּחַ נַפֶּשׁ
קָא מִמַּעַט וְלֹא סֶפֶק. וְכֵן, וְלֹא אַתֶּם מְסוּרִין בִּידָהּ
לְמוֹת — וְדָא, וְכֵן חֵלֶל עֲלֵיו כִּדִּי שִׁישְׁמוֹר וְדָא
שְׂבֻתוֹת הָרֶבֶה. דְּשִׁמּוּאֵל לִית לִיה פִּירְכָא —
אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָאָדָם הַמִּצּוֹת שִׂיחָה בָהֶם וְדָא,
וְלֹא שִׁיבָא בְּעִשְׂיִיתָה לִידִי סֶפֶק מִיתָה — אֲלֵמָא:
מַחְלָלִין עַל הַסֶּפֶק. דְּחָא פְּלִפְלָתָא — גִּרְעִין אַחֲרָה.
מוֹשְׁנָה חֲטָאָה וְאַשֶּׁם וְדָא — הֵם אֲשֶׁם גְּזִילוֹת
וּמַעֲלִילוֹת, יֵשׁ אֲשֶׁם שְׂדוּחָה תְּלֹו, הָבָא עַל שִׁגְגָה
סֶפֶק כִּרְתָּה, וּבְגִמְרָא פִּירִי: וְהָא בִּיה נָמִי כְּפָרָה
כְּתִיבָא! חֲטָאָה וְאַשֶּׁם וְדָא מְכַפֵּרִין — וְסִיכָתָא
תְּשׁוּבָה אִיכָא, שְׂאֵם לֹא הִידָה מַתְּהִירִט — לֹא הִידָה
מִבְּיָא קִרְבָּא. גְּמָרָא הָא כְּפָרָה כְּתִיבָא בִּיה —
"וַיְכַפֵּר עֲלֵיו הַכֹּהֵן עַל שִׁגְגָתוֹ אֲשֶׁר שָׁגָג" (ויקרא
ה) בְּאֲשֶׁם תְּלֹו כְּתִיב. אֲשֶׁם תְּלֹו אִינוּ מְכַפֵּר
כְּפָרָה גְּמוּרָה — אֵלָא תוֹלָה לְהִנֵּן עֲלֵיו מִן
הַיִּסּוּרִין, עַד שְׂדוּעָה לוֹ שְׂדוּאִי חֲטָא וְיִבִּיא חֲטָאָה,
הִכִּי יִלְפִין לַה בְּבִרְיּוֹת (כַּבֵּר). פְּטוּרִין — דִּיּוֹם
הַכְּפוּרִים מְכַפֵּר עֲלֵיהֶן, וְטַעְמָא מְפַרֵּשׁ בְּבִרְיּוֹת
(כַּבֵּר). חֻזִּין פְּטוּרִין עוֹל — כּוֹפֵר בְּהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ
הוּא. מְגַלָּה פָּנִים בְּתוֹרָה — דּוֹרֵשׁ אֶת הַתּוֹרָה
לְגִנְיָא, כְּגוֹן מַנְשֶׁה שְׂדוּחָה דּוֹרֵשׁ אֲגָדוֹת שֶׁל
דּוֹפִי, לֹא הִידָה לוֹ לְמַשֵּׁחַ לְכַתּוּב אֵלָא "וְתִמְנַעַ
הִידָה פִּלְגֶּשׁ וְגו'". וְסִיפֵר בְּרִית בִּשְׂר — מִיָּלָה,
וּבְמַסְכַּת שְׂבוּעוֹת יִלְיָף לַה מְקָרָא.

חזין

לֹא עֲשֵׂה תְּשׁוּבָה אִין יוֹם הַכְּפוּרִים מְכַפֵּר! - אֶפִּילוּ תִימָא רַבִּי, תְּשׁוּבָה בְּעֵינֵי יוֹם הַכְּפוּרִים - יוֹם הַכְּפוּרִים לֹא בְּעֵינֵי תְּשׁוּבָה. "תְּשׁוּבָה
מְכַפֵּרָת עַל עֲבִירוֹת קְלוֹת עַל עֲשֵׂה וְעַל לֹא תַּעֲשֶׂה". הַשְׁתָּא עַל לֹא תַּעֲשֶׂה מְכַפֵּרָת, עַל עֲשֵׂה מִיבְּעֵינֵי? אֲמַר רַב יְהוֹדָה, הִכִּי
קָאֵמַר: עַל עֲשֵׂה וְעַל לֹא תַּעֲשֶׂה שְׂנִיתֶךָ לַעֲשֶׂה. - וְעַל לֹא תַּעֲשֶׂה גְּמוּרָה לֹא? וְרַמְיָנָהּ: אֵלּוּ הֵן קְלוֹת - עֲשֵׂה וְלֹא תַּעֲשֶׂה,
חזין

וְדַא, מְכַפְּרִין עִם הַתְּשׁוּבָה. הַמִּיתָה, וְכֵן יוֹם הַכְּפוּרִים, מְכַפְּרִין עִם
הַתְּשׁוּבָה. הַמִּשְׁנָה מְבַאֵרָה עַל אֵלּוּ עֲבִירוֹת לֹא מוֹעִילָה תְּשׁוּבָה לְבָדָה
כְּדִי לְכַפֵּר וְצָרִיךְ גַּם לַיּוֹם הַכְּפוּרִים: הַתְּשׁוּבָה לְבָדָה, מְכַפְּרָה עַל
עֲבִירוֹת קְלוֹת, וְהֵינּוּ עַל מַצּוֹת עֲשֵׂה, וְעַל מַצּוֹת לֹא תַעֲשֶׂה. וְאוֹלָם
עַל הָעֲבִירוֹת הַחֲמִשּׁוֹת, שְׁחִיבִים עֲלֵיהֶם מִיתָה אוֹ כְּרַת, הוּא –
הַתְּשׁוּבָה תּוֹלָה לְהַגֵּן מִן הַיּוֹסֵרִים עַד שְׁנֵיבָא יוֹם הַכְּפוּרִים וְיִכְפֹּר.
הָאִמְרָא אֲחֵטָא וְאֲשׁוּב, אֲחֵטָא וְאֲשׁוּב, שְׁחוּטָא עַל סִמְךָ שֶׁהַתְּשׁוּבָה
מְכַפֶּרֶת, אֵין מְסַפִּיקֵן כִּדְּו – אֵין עוֹזְרִים לוֹ מִן הַשְּׂמִים לַעֲשׂוֹת
תְּשׁוּבָה. וְכֵן הָאוֹמֵר אֲחֵטָא יוֹם הַכְּפוּרִים מְכַפֵּר, שְׁחוּטָא עַל סִמְךָ
שִׁיּוֹם הַכְּפוּרִים מְכַפֵּר, אֵין יוֹם הַכְּפוּרִים מְכַפֵּר לוֹ.
עֲבִירוֹת שְׁבִין אָדָם לְמָקוֹם, יוֹם הַכְּפוּרִים מְכַפֵּר. אֲבָל עֲבִירוֹת שְׁבִין
אָדָם לְחִבְרֹה, אֵין יוֹם הַכְּפוּרִים מְכַפֵּר, עַד שְׁיַצְרֶה אֶת חִבְרֹה –
שִׁיפִּיט אוֹתוֹ עַד שִׁימַחֵל לוֹ. וְכֵן דְּרִשׁ רַבִּי אֱלֶעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה מִן הַפְּסוֹק
הָאִמּוֹר לִגְבִי יוֹם הַכְּפוּרִים (וַיִּקְרָא טו ל) 'מִכָּל חַטָּאתֵיכֶם לִפְנֵי ה'
תִּתְקַדֵּר', כְּלוּמַר רַק מִן הָעֲבִירוֹת שֶׁהֵן לִפְנֵי ה' תִּתְקַדֵּר, וְלֹא מֵאוֹת
שֶׁלִּפְנֵי חִבְרֹה, מִכָּאן שֶׁעֲבִירוֹת שְׁבִין אָדָם לְמָקוֹם יוֹם הַכְּפוּרִים
מְכַפֵּר, אֲבָל עֲבִירוֹת שְׁבִין אָדָם לְחִבְרֹה אֵין יוֹם הַכְּפוּרִים מְכַפֵּר עַד
שְׁיַצְרֶה אֶת חִבְרֹה.
אִמְרַ רַבִּי עֲקִיבָא, אֲשִׁירֵיכֶם וְיִשְׂרָאֵל, לִפְנֵי מִי אַתֶּם מִשְׁתַּחֲוִּין מִחֻטְאֵיכֶם,
וְמִי מִטְהַר אַתְּכֶם, אֲנִיכֶם שֶׁשְׂשִׁמִּים, שְׁנֵיבָא (וַיִּחַקֵּל לוֹ כו) 'וְיִקְדַּתִּי
עֲלֵיכֶם מִיּוֹם הַיּוֹמִים וְהַיּוֹמָתִים'. וְאוֹמֵר (וַיִּרְמִיז לוֹ יג) 'מִקְנֵה יִשְׂרָאֵל ה'',
וְיֵשׁ לְדִרֹּשׁ הַכְּתוּב מִלְשׁוֹן מִקְוֵה טְהוֹרָה, שֶׁהוּא כְּמִקְוֵה עֲבוֹר
יִשְׂרָאֵל, מִי מִקְנֵה מִטְהַר אֶת הַמִּטְמָאִים, אֵף הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מִטְהַר
אֶת יִשְׂרָאֵל.

גמרא

שְׁנֵינוּ בַּמִּשְׁנָה, 'חֲטָאת וְאִשָּׁם וְדַא מְכַפְּרִין, מְדִיִּיקָת הַגִּמְרָא: אִשָּׁם
וְדַא אֵין – מְכַפֵּר, אֲבָל אִשָּׁם תְּלִיז לֹא – אֵינוֹ מְכַפֵּר. מִקְשָׁה
הַגִּמְרָא: וְהָא כְּפָרָה כְּתִיבָא בִּיה – וְהָרִי עַל הַמִּבְיָא אִשָּׁם תְּלִיז
נִאמַר בְּתוֹרָה לְשׁוֹן כְּפָרָה (וַיִּקְרָא ה' יח) 'וְכָפַר עָלָיו הַכֹּהֵן'. מִתְרַצָּה
הַגִּמְרָא: הֵנָּה – חֲטָאת וְאִשָּׁם וְדַא שְׁשִׁנּוּ בַּמִּשְׁנָה, מְכַפְּרִי כְּפָרָה
נְמוּקָה, וְאִילוֹ אִשָּׁם תְּלִיז אֵינוֹ מְכַפֵּר כְּפָרָה נְמוּקָה, אֲלֵא מִגֵּן עֵלִיו
מִן הַיּוֹסֵרִים, עַד שִׁיּוּדֵה לוֹ בּוֹדַא שְׁחֻטָא וְיִבִּיא חֲטָאת. אֵין נְמוּ, אֵף
שִׁגֵּם אִשָּׁם תְּלִיז מְכַפֵּר, לֹא הוֹזַכַּר בַּמִּשְׁנָה, מִשּׁוֹם דְּהֵנָּה – חֲטָאת
וְאִשָּׁם וְדַא, אֵין דְּבַר אַחֵר מְכַפֵּר כְּפָרָה, אֲלֵא מִבְּיָאן בְּכָל אֹפֶן.
אֲבָל אִשָּׁם תְּלִיז, יֵשׁ דְּבַר אַחֵר שֶׁמְכַפֵּר כְּפָרָה. דְּהֵנָּה (כְּרִיתוֹת כוה),
חִיבִי חֲטָאוֹת וְאִשָּׁמוֹת וְדַא, אֵף שְׁעִיבָר עֲלֵיהֶן יוֹם הַכְּפוּרִים, חִיבִין
לְהַקְרִיבָם. אֲבָל חִיבִי אִשָּׁמוֹת תְּלִיז, אֵם עֲבַר יוֹם הַכְּפוּרִים פְּטוּרִין,
כִּי יוֹם הַכְּפוּרִים מְכַפֵּר לָהֶם.
שְׁנֵינוּ בַּמִּשְׁנָה: מִיתָה יוֹם הַכְּפוּרִים מְכַפְּרִין עִם הַתְּשׁוּבָה. שְׁוֹאֵלָת
הַגִּמְרָא: מִלְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה שֶׁמִּשְׁמַע שֶׁרַק עִם הַתְּשׁוּבָה אֵין – הֵם (מִיתָה)
יוֹם הַכְּפוּרִים מְכַפְּרִים, אֲבָל בְּפִינֵי עֲצָמָן לֹא – אֵינֶם מְכַפְּרִים. נִימָא
– הָאֵם נִאמַר אֵם כֵּן שֶׁמִּשְׁנִתִּינוּ דְּלֹא רַבִּי. דְּהֵנָּה, רַבִּי אוֹמֵר, עַל
כָּל עֲבִירוֹת שְׁבַתְיָה, בִּין אֵם עֲשֵׂה תְּשׁוּבָה, וְבִין אֵם לֹא עֲשֵׂה תְּשׁוּבָה,
יוֹם הַכְּפוּרִים מְכַפֵּר. חוּץ (מְפֻזָּק עוֹל – כּוֹפֵר בּוֹ) 'וּמִגְּלָה פָּנִים
בְּתוֹרָה – שְׁדוּרָשׁ אֶת הַתּוֹרָה לִגְנָא, וְיִפְרֵר בְּרִית בִּשְׂר – מִבְּטַל
מַצּוֹת מִיִּלְה, שְׁעִיבִירוֹת הִלְלוֹ אֵם עֲשֵׂה תְּשׁוּבָה יוֹם הַכְּפוּרִים מְכַפֵּר,
וְאֵם לֹא עֲשֵׂה תְּשׁוּבָה אֵין יוֹם הַכְּפוּרִים מְכַפֵּר. מִתְרַצָּה הַגִּמְרָא:
אֲפִילוֹ תִּמָּא שֶׁמִּשְׁנִתִּינוּ כְּרִי, כּוֹנוֹת הַמִּשְׁנָה לִמְרָשׁ שֶׁאֵף עֲשֵׂה:
תְּשׁוּבָה בְּעֵינֵי יוֹם הַכְּפוּרִים, וְאֵין הַתְּשׁוּבָה לְבָדָה מוֹעִילָה. אֲבָל יוֹם
הַכְּפוּרִים לֹא בְּעֵינֵי תְּשׁוּבָה, אֲלֵא מְכַפֵּר אֵף לֵלָא תְּשׁוּבָה, וְכִדְעַת
רַבִּי.
שְׁנֵינוּ בַּמִּשְׁנָה: תְּשׁוּבָה מְכַפְּרָה עַל עֲבִירוֹת קְלוֹת, עַל עֲשֵׂה וְעַל לֹא
תַעֲשֶׂה. מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: הִשְׁתָּא מֵאֲחֵר וְשִׁנּוּ שְׁעַל לֹא תַעֲשֶׂה הַחֲמוֹר
תְּשׁוּבָה מְכַפְּרָה, הָאֵם עַל עֲשֵׂה הַקֵּל מִיבְּעֵינֵי – נִצְרַךְ לִזְמַר
שֶׁמְכַפֶּרֶת. מִתְרַצָּה הַגִּמְרָא: אִמְרַ רַבִּי הַיּוֹדֵה, הֵכִי קְאָמֵר, תְּשׁוּבָה
מְכַפֶּרֶת עַל עֲשֵׂה וְעַל לֹא תַעֲשֶׂה שְׁנֵיבָא לַעֲשֶׂה, שְׁאֵינוֹ חֲמוֹר יוֹתֵר
מִעֲשֵׂה.
הַגִּמְרָא תִּמְחָה עַל הַתִּירוּץ: וְכִי עַל לֹא תַעֲשֶׂה נְמוּר וְשִׁישׁ בּוֹ מִלְּקוֹת)
לֹא – אֵין תְּשׁוּבָה מְכַפֶּרֶת. וְרִמְיָהוּ, אֵילוֹ הֵן מַצּוֹת קְלוֹת שֶׁתְּשׁוּבָה
מְכַפֶּרֶת עֲלֵיהֶם, כָּל מַצּוֹת עֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה,

אֲבָל לְהַחֲיוֹת אַחֵר, כְּגוֹן לְהַעֲדִיד לִזְכוּתוֹ שֶׁל נִידוֹן לְמִיתָה, אֲפִילוֹ
מִעַל מִזְבְּחֵי מַפְסִיק וְהוֹלֵךְ לְהַעֲדִיד. לְפִיכָךְ יֵשׁ לְדוֹק, וְיָמָּה כְּהֵן זֶה,
שֶׁשֶּׁפֶק אֵם יֵשׁ מִשָּׁם – עֲדוֹת נִכְוֹנָה בְּדִבְרֵי שֶׁפֶק אֵין מִשָּׁם בְּדִבְרֵי,
וְהוּא בִּאֲמָצֵעַ הָעֲבוּדָה הַחֲמוֹרָה שֶׁדוּחָה שְׁבַת בְּקִרְבָּנוֹת צִיבוֹר
שׁוֹמֵנִם קְבוּעֵי, מַפְסִיק אוֹתָהּ מִפְּנֵי פִיקוּחַ נֶפֶשׁ, קָל וְחוֹמֵר לְפִיקוּחַ נֶפֶשׁ
הַחֲמוֹר מִעֲבוּדָה (שְׁהָרִי דוּחָה אוֹתָהּ) שְׁדוּחָה אֶת הַשְּׁבַת.
נִעֲנֶה רַבִּי אֱלֶעָזָר וְאִמְרַ, פִּיקוּחַ נֶפֶשׁ שְׁדוּחָה שְׁבַת נִלְמַד מִמַּצּוֹת
מִיִּלְה. וְיָמָּה מִיִּלְה, שְׁהָרִי תִיקוֹן רַק בְּאֲחֵר מִטְמָאִים וְאֲדִבְעִים וְשִׁמּוֹנָה
אֲנִיכִים שְׁבַתְיָה, דוּחָה אֶת הַשְּׁבַת, קָל וְחוֹמֵר לְפִיקוּחַ נֶפֶשׁ שֶׁהִתִּיקוֹן
הוּא לְכָל נֶפֶשׁ, שְׁדוּחָה אֶת הַשְּׁבַת.
דְּרִשׁוֹת נוֹסְפוֹת לְכָךְ שֶׁפִּיקוּחַ נֶפֶשׁ דוּחָה שְׁבַת: רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוּדָה
אוֹמֵר, נִאמַר (שְׁמׁוֹת לֹא א) 'אֶת שְׁבַתִּי תִשְׁמְרוּ', יָכוֹל הִיִּיתִי לִמּוֹר
שִׁישְׁמְרָה לְכָל – בְּכָל מִקְדָּה, אֲפִילוֹ בְּמָקוֹם פִּיקוּחַ נֶפֶשׁ, תִּלְמוֹד
לִזְמַר (שם) 'אֲדָה', שֶׁשֶׁמִּשְׁמַעוֹ חֲלָק, כְּלוּמַר יֵשׁ מִקְדָּה שְׁאֵינוֹ חִיב
לְשִׁמּוֹר אֶת הַשְּׁבַת, וְהֵינּוּ כְּשִׁכְרוּךְ בְּשִׁמְרִיתָה פִּיקוּחַ נֶפֶשׁ. רַבִּי
יִנְיָנָה בֶּן יוֹסֵף אוֹמֵר, פִּיקוּחַ נֶפֶשׁ שְׁדוּחָה שְׁבַת נִלְמַד מִהַפְּסוֹק (שם לֹא
יד) 'כִּי קִדַּשׁ הָיָה לָכֶם', מִשְׁמַע שֶׁהִיא – הַשְּׁבַת מְסוּרָה בְּיָדְכֶם לְחִלְלָה
בְּמָקוֹם פִּיקוּחַ נֶפֶשׁ, וְלֹא אַתֶּם מְסוּרִים בְּיָדָהּ לְמוֹת עֲבוֹר שִׁמְרִיתָה.
רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן מִנְיָא אוֹמֵר, דִּין זֶה נִלְמַד מִהַפְּסוֹק (שם לֹא טו) 'וְשִׁמְרוּ
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשְּׁבַת לַעֲשׂוֹת אֶת הַשְּׁבַת'. כּוֹנוֹת הַכְּתוּב, שִׁישְׁמְרוּ
אֶת הַשְּׁבַת בְּאֹפֶן שִׁיכּוֹלֵה לְשִׁמּוֹר גַּם שְׁבַתוֹת נוֹסְפוֹת. מִכָּאן
שֶׁאִמְרַ תּוֹרָה, מוֹטֵב שֶׁתִּחַלֵּל עָלָיו שְׁבַת אַחַת לְהַצִּילוֹ מִמִּיתָה, כְּדִי
שְׁשִׁמּוֹר שְׁבַתוֹת הַרְבֵּה.
אִמְרַ רַבִּי יְהוּדָה אֲמַר שְׁמוּאֵל, אִי הוּא הֵתֵם – אִילוֹ הִיִּיתִי שֵׁם
כְּשִׁשְׁשָׁלָה שֶׁאֵלָה זֶה הָיָה אִמְיָנָא דִּידִי – הִיִּיתִי אוֹמֵר דְּרִשָׁה מִשְׁלִי,
שְׁהִיא עֲרִיפָא מְדִידָה – מִהֲדִרְשׁוֹת שֶׁלָּהֶם. שֶׁכֵּן נִאמַר עַל כָּל
הַמַּצּוֹת (וַיִּקְרָא יח ה) 'וְחִי בָהֶם', שִׁיחִיה בְּשִׁמְרִיתָה, וְלֹא שְׁיָמוֹת בָּהֶם,
מִכָּאן שֶׁפִּיקוּחַ נֶפֶשׁ דוּחָה שְׁבַת.
הַגִּמְרָא מְבַאֵרָה שְׁדִרְשָׁתוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל עֲדִיפָה מְכוּלָם: אִמְרַ רַבָּא,
לְבִלְוָהוּ – לְכָל דְּרִשׁוֹת הַתְּנָאִים שֶׁפִּיקוּחַ נֶפֶשׁ דוּחָה שְׁבַת, אֵין לָהּ
פִּירְכָא – אֲפִשֵׁר לְדוּחוֹתָם, בִּר מְדִשְׁמוּאֵל, לְבַד מִדְּרִשָׁת שְׁמוּאֵל
דְּלִית לִיה פִּירְכָא. וּמִבְּאֵרֵת הַגִּמְרָא: דְּרִבִּי יִשְׁמַעְיָאֵל שְׁלֵמַד מִבֵּם
בְּמִתְחַרְתָּ, אֲפִשֵׁר לְדוּחוֹת דְּיִלְמָא הַסִּיבָה הִיא בְּדִרְכָא. דְּאִמְרַ רַבָּא,
מִאי מְעָמָא דְּהָבָא בְּמִתְחַרְתָּ שְׁמוֹתָה לְהַרְגוֹ. לְפִי שְׁחֻקָּה אֵין אָדָם
מְעָמִיד עֲצָמוֹ עַל מָוֶנוֹ – אֵינוֹ עוֹצֵר אֶת עֲצָמוֹ מִלְּהַצִּיל אֶת מָוֶנוֹ.
וְהָא – הַגִּבֵּי, מִיַּעַד יַדָּהּ דְּקָאֵי לְאַפִּיָה – שִׁלְחָם עֲמוֹ בַעַל הַבֵּית,
וְאִמְרַ בְּלָבוֹ אִי קָאֵי לְאַפִּיָה קְטִילָנָה לִיה – אֵם יִלְחָם עֲמִי אַהֲרֹג
אוֹתוֹ. וְהַתּוֹרָה אֲמָרָה, הָבָא לְהַרְגוֹ הַשֶּׁפֶס לְהַרְגוֹ, לְפִיכָךְ הִתִּירָה
לְבַעַל הַבֵּית לְהַקְדִּים וְלַהֲרֹג. וְאִשְׁכְּחָן אֵין כֵּן, שֶׁפִּיקוּחַ נֶפֶשׁ דוּחָה
אֶת הַמַּצּוֹת רַק בְּמָקוֹם שְׁהוּא וְדַא פִּיקוּחַ נֶפֶשׁ, אֲבָל בְּמָקוֹם שְׁהוּא
שֶׁפֶס, מְגִלָּה. וְדְרִבִּי עֲקִיבָא שְׁלֵמַד מִהַפְּסוֹק 'מַעַם מִזְבְּחִי' נִימִי אֲפִשֵׁר
לְדוּחוֹת, שֶׁכֵּן דְּיִלְמָא אֵין כְּהֵן מַפְסִיק מִעֲבוּדָתוֹ לְלַמַּד זְכוּת עַל
נִידוֹן לְמוֹת אֲלֵא בְּאֹפֶן דְּרִאֲבִי. דְּאִמְרַ אֲבִי, עַל מָה שֶׁשְׁנֵינוּ
(סְפִירָה מִג) שְׁהוּצָא לְהִיסְקָל וְאִמְרַ שִׁישׁ לוֹ לְלַמַּד עַל עֲצָמוֹ זְכוּת
מִחֲזִירִים אוֹתוֹ אֲפִילוֹ אַרְבַּע וְחֲמִשׁ עֶפְמִים, דְּמִסְרִין לִיה וְיָנָא דְּרִבִּין
זֶה תִּלְמִידִי חֲכָמִים, לִידַע אֵם אֲכֵן יֵשׁ מִשָּׁם בְּדִבְרֵי, וְרַק אַחֲרֵי
שִׁימָצָא שִׁישׁ מִשָּׁם מִשְׁמֵחַ מִחֲזִירִים אוֹתוֹ. וְאֵף כֵּאֵן, וְאֵף חֲכָמִים
בּוֹדִיעִים אֵם שֶׁיֵּשׁ בְּעֵדוּתוֹ שֶׁל הַכְּהֵן, וְרַק אַחֲרֵי זֶכֶן יִפְסִיק
מִעֲבוּדָתוֹ. וְאֵם כֵּן אֲשִׁכְּחָן רַק בְּפִיקוּחַ נֶפֶשׁ וְדַא שְׁדוּחָה אֶת
הַמַּצּוֹת, שְׁהָרִי מְדוּבַר בְּכֵהן שְׁוֹדֵאֵי יָכוֹל לְהַצִּיל, אֲבָל שֶׁפֶס פִּיקוּחַ
נֶפֶשׁ מָנָא לָן. וְכֵן כּוֹלָהוּ – בְּשִׁאֵר דְּרִשׁוֹת הַתְּנָאִים, אֲשִׁכְּחָן רַק
שֶׁפִּיקוּחַ נֶפֶשׁ וְדַא דוּחָה שְׁבַת, אֲבָל בְּשֶׁפֶס פִּיקוּחַ נֶפֶשׁ מָנָא לָן.
וְאוֹלָם דְּשְׁמוּאֵל, בּוֹדַא לִיה פִּירְכָא, שְׁכִינֵן שְׁאִמְרָה תּוֹרָה וְחִי
בָהֶם' מִשְׁמַע שֶׁאֵין קִיּוֹם הַמַּצּוֹת אִמּוֹר אֲלֵא כְּשִׁבוּדֵאֵי חִיָּה, וְלֹא
בְּמָקוֹם שִׁישׁ בּוֹ סִפֵּק פִּיקוּחַ נֶפֶשׁ.
אִמְרַ רַבִּינָא, וְאִתִּיבָא – וְיֵשׁ אוֹמְרִים שְׁאִמְרַ זֹאת רַב נִחְמֵן בִּר יִצְחָק,
קָבָא דְּרַבִּי שְׁלֵמָא דְּרִיפָא – עֲדִיף גְרַעֲרִין אַחַד שֶׁל פִּלְפֵּל חֲרִיף
מִלְּמֵא צָנָא דְּקָרִי – מִסֵּל מֵלֵא דְּלוֹעִין. כְּלוּמַר, דְּרִשָׁתוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל
הָאִמּוֹרָא עֲדִיפָה מִדְּרִשׁוֹת הַתְּנָאִים.

משנה

המשנה מונה את אופני הכפרה ואת תשובה: קרבן חטאת וקרבן אשם

1 חוץ מ'לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא' (שמות כ ז). הגמרא סבורה
2 שהטעם שאין תשובה מועילה בזו משום שנאמר בה (שם) 'כי לא
3 ינקה ה'/' אך בשאר לא תעשה תשובה מועילה. מתרצת הגמרא:
4 כוונת הברייתא, שאין תשובה מועילה ב'לא תשא' וכל דרמי ליה,
5 דהיינו לא תעשה גמור.
6 קושיא מבריתא על תירושו של רב יהודה לעיל: תא שמע (תוספתא
7 פ"ד ה"ח) רבי יהודה אומר, כל שהוא מאיסור 'לא תשא' ולמפה -
8 שהוא קל ממנו, כגון עשה ולא תעשה, תשובה לבד מכפרת. אבל
9 מ'לא תשא' ולמעלה - שאיסורו חמור, וכגון חיבי מיתות ובריתות
10 מלקות וחטאות ואשמות, תשובה תולה להגן מן היסורים, ויום
11 הכפורים מכפר. מבואר, שתשובה מכפרת אף על לא תעשה גמור.
12 מתרצת הגמרא: כוונת רבי יהודה, שאין תשובה לבד מכפרת על
13 'לא תשא' וכל דרמי ליה, היינו לאו גמור.
14 תא שמע, לפי שגאמר בחורב לאחר מעשה העגל שתשובה
15 מכפרת, שכן נאמר למשה בשעה שעלה למרום להתפלל עליהם
16 (שמות לד ט) 'ונקה', שהתשובה מכפרת ומנקה את העבירה, יכול אף
17 איסור 'לא תשא' עמקן שתשובה לבד תכפר בו, תלמוד לומר
18 באיסור 'לא תשא' 'כי לא ינקה ה''. שואלת הברייתא: יכול אף שאר
19 חיבי לאוין ולא תעשה גמור הדומים ל'לא תשא' בן - שאין
20 תשובה לבד מכפרת, תלמוד לומר בהמשך הפסוק 'אשר ישא את
21 שמו לשוא', לומר שרק על הנושא את שמו לשוא הוא דאינו מנקה,
22 אבל מנקה על שאר חיבי לאוין, ומשמע אף על לאו גמור.
23 מתרצת הגמרא: תנא היא - תנאים נחלקו האם תשובה לבד
24 מכפרת על לאו גמור, ורב יהודה סובר בברייתא להלן. דתנא, על
25 מה תשובה לחד מכפרת, על עשה ועל לא תעשה שנייה לעשה.
26 ועל מה התשובה רק תולה להגן מהיסורים ויום הכפורים מכפר, על
27 עבירות שיש בהם פירות, ועל שיש בהם מיתות בית דין, ועל לא
28 תעשה גמור.
29 הגמרא שבה לבאר את הברייתא שהביאה לעיל: אמר מר, לפי
30 שגאמר בחורב 'ונקה', למדנו שתשובה לחד מכפרת. מבררת
31 גמרא: מנא לן שכוונת הפסוק הכפרה על ידי תשובה לבד.
32 משיבה הגמרא: דתנא, רבי אלעזר אומר, אי אפשר לומר 'נקח' -
33 כלומר שהקב"ה מנקה את כל העבירות, לפי שגמר נאמר בסמוך
34 'לא ינקח'. ואי אפשר לומר שהקב"ה לא ינקח אף עבירה, לפי שגמר
35 נאמר 'נקח'. הא כיצד מתפרש הפסוק, אלא מנקה הוא לשבין, ואינו
36 מנקה לשאין שביין. אם כן, ממשמעות הפסוק משמע שהכפרה על
37 ידי תשובה לבד.
38 ברייתא בענין מיני כפרה: שאל רבי מתיא בן חרש את רבי אלעזר
39 בן עזריה ברמי, האם שמעית את ארבעה חלוקי כפרה - מיני כפרה
40 שחלוקים זה מזה, שהיה רבי ישמעאל דורש. אמר לו, שלשה מיני
41 כפרה חלוקים בלבד הן, ואולם תשובה ושרבי ישמעאל מונה
42 אותה אינה נמנית ביניהם, לפי שהיא צריכה עם כל אחד ואחד -
43 שכל שאר מיני הכפרה צריכים עמם גם תשובה. ואלו הן חלוקי
44 הכפרה: א. עבר על עשה ושם, אינו זו משם עד שמוחליו לו, שגאמר
45 (ירמיהו ג כב) 'שובו גנים שובבים ארפה משובביכם', משמע שמיד
46 מתכפר, מכאן שיש עבירה שתשובה לבד מכפרת. ב. עבר על לא
47 תעשה ועשה תשובה, תשובה תולה להגן מן היסורים, ויום הכפורים
48 מכפר. שגאמר (תקרא טו ז) 'כי כיום הזה יכפר עליכם וגו' ככל
49 המאתיכם, למדנו שיש עבירה שצריכה את כפרת יום הכפורים.
50 ג. עבר על עבירות שיש בהן פירות ומיתות בית דין, ועשה תשובה,
51 תשובה ויום הכפורים תולין להקל עונשו. ויפורין ממקדן את
52 החטא לגמרי, שגאמר (תהלים פט א) 'ופקדתי בשכט פשעם ויבנעו
53 עונם', הרי שיש עבירה שכפרתה על ידי יסורים. ד. אבל מי שיש
54 עבירה של חילול השם בידו - שחטא והחטיא אחרים, אי לו בך
55 בתשובה לתלות, ולא כיום הכפורים לכפר, ולא יפורין למקדן, אלא
56 בולן תולין ומיתה ממקדן, שגאמר (ישעיה כב ד) 'ונגלה כחונן ה'
57 צבאות אם יכפר העון הזה לכם עד תמותו', מכאן שיש עבירה
58 שאין לה כפרה אלא במיתה.
59 אגב דברי רבי אלעזר בן עזריה בענין חילול השם, מבררת הגמרא:
60 חיבי דמי - מה נחשב לחילול השם. אמר רב, כגון אגא - אדם גדול
61 כמותו, אי שקילנא בישא מפכהא - אם אקח בשר מהטבח, ולא
62 יהינא דמי לאלתר - ולא אשלם מיד, יש בו חילול השם. לפי שאם

63 אחר לפרוע, יאמר הטבח שאני גזול, וילמד ממני לזלזל באיסור
64 גזל. אמר אביי, לא שנו שאם אינו פורע מיד יש בוזה חילול ה', אלא
65 באתרא דלא תבעי - שאין דרך הטבח לתבוע מן הלקוחות את
66 חובותיהם, אלא הם באים אליו לשלם. אבל באתרא שהדרך היא
67 דתבעי, לית לן ביה - אין לחשוש לחילול ה', כיון שדרכם לשלם
68 אחר כך. אמר רבינא, ופתא מחסא (מקומו של רבינא) אתרא
69 דתבעי הוא - רגיל הטבח לתבוע את הלקוחות, לפיכך אין שם
70 משום חילול ה'.
71 הנהגת אביי בקניית בשר: אביי, דבשקיל בישא מתרי שותפי -
72 כאשר קנה בשר משני שותפים, יהיב זווה להאי וזווה להאי - היה
73 משלם לכל אחד מהם בנפרד, כי חשש שמא האחד לא ידע שהוא
74 שילם לחבירו, ויהיה חילול ה'. והדר, מקרב להו גבי חדר - היה
75 מזמן אותם ביחד, וצביח חושבנא - ועושה עמם חשבון, ונותנים לו
76 בשר כנגד הכסף הנוסף שנתן.
77 אופנים נוספים בחילול ה': רבי יוחנן אמר, כגון אגא, דמסנינא -
78 כשאני הולך ארבע אמות בלא תורה וכלא תפילין, יש בוזה חילול
79 השם. לפי שלא ניכר שמפני חולשתי אני עושה כן, ולמדים ממני
80 להתבטל מלימוד התורה. יצחק דבי - מבית מדרשו של רבי ינאי
81 אמר, איזהו חילול ה', כל שהכריזו מתביישין מחמת שמועתו - שם
82 רע שיצא עליו (היינו חילול השם). אמר רב תנחום בר יצחק, מהו
83 חילול ה', כגון דקא אמי אינשי עליה, שרא ליה מריה לפלגנא -
84 ימחל לו יוצרו על מעשיו, כלומר צריך הוא מחילה.
85 אביי אמר, חילול ה' הוא עברתא - כמבואר בברייתא. שנאמר
86 (דברים יז ה) 'ואהבת את ה' אלהיך', למדו שיהא שם שמים מתאהב
87 לחבירי על ידך. כיצד, שיהא אדם קורא מקרא ושונה משנה,
88 ומשמש תלמידי חכמים ללמוד מהם תלמוד, ויהא משאן ומתנן
89 בנחת עם חברות. ובשעושה כך מה חברות אומרות עליו, אשרי
90 אביו שלמדו תורה, אשרי רבו שלמדו תורה, אוי להם לחברות שלא
91 למדו תורה. פלוני שלמד תורה, ראו כסה פנים דרבינו, כסה
92 מותקנים מעשיו. ועליו חתובו אומר (שעודו מט א) 'האמר לי עבדי
93 אתה וישראל אשר בך אתפאר', אבל מי שפוקר ושונה ומשמש
94 תלמידי חכמים, אולם אין משאן ומתנן באמונה, ואין דבורו בנחת
95 עם חברות, מה חברות אומרות עליו, אוי לו לפלוני שלמד תורה,
96 אוי לו לאביו שלמדו תורה, אוי לו לרבו שלמדו תורה. פלוני שלמד
97 תורה, ראו כסה מקולקלן מעשיו, וכמה מוכוערין דרבינו. ועליו
98 חתובו אומר (יחזקאל לו ב) 'ויחללו את שם קדשי באמורי להם עם ה'
99 אלה ומאדצו יצאו' - שכאשר אמרו הנכרים על בני ישראל
100 הגולים, שכביכול לא יכל ה' להצילם, נמצא שם שמים מחולל.
101 כך, כשאדם חשוב עובר בעבירה ונעשו, שם שמים מתחלל, לפי
102 שהכל אומרים שאין מעשיו מועילים להצילו מן הרעה.
103 מימרות במעלת התשובה: אמר רבי חמא (בר) חנינא, גדולה מעלת
104 התשובה שמביאה רפאות - (רפואה) לעולם, שגאמר (דודס יד ב-ה)
105 'שובה וישראל וגו' ארפא משובתם אהבם נדבה', בגלל התשובה
106 ארפא אותם.
107 רבי חמא (בר) חנינא רמי, בתיב 'שובו גנים שובבים',
108 משמע שלאחר שתשובו בתשובה יעקרו החטא לגמרי ויחשב לכם
109 דמעיקרא שובבים אתם - מתוך נעויות חטא ושוכבות חטאתם.
110 ובהמשך בתיב 'ארפא משובביכם', משמע שאין המחילה אלא
111 מכאן ולהבא, וכבעל מום שהתרפא שעדיין שם המום נשאר בו.
112 מתרצת הגמרא: לא קשיא, כאן ששבו מאהבה, ולפיכך נעקר
113 החטא לגמרי. וכאן ששבו מיראה שלא יענשו, לפיכך ניכר רושם
114 החטא.
115 רב יהודה רמי, בתיב 'שובו גנים שובבים ארפא משובביכם',
116 משמע שבעלי תשובה נקראים בנינים. ובתיב בפסוק אחר בענין
117 התשובה, (ירמיה ג ד) 'הנה' [ב] אבני עזתים ככם ולקחתי אתכם
118 אחד מעיר ושנים ממשפחה, מבואר שבעלי תשובה נקראים
119 עבדים. מתרצת הגמרא: לא קשיא, כאן - שנקראו בנינים, מדובר
120 ששבו מאהבה או מיראה, ואילו כאן - שנקראו עבדים, מדובר
121 שלא שבו אלא על ידי יסורין.
122 אמר רבי לוי, גדולה מעלת התשובה שמנעת עד כסה הקבוצה,
123 שגאמר (דודס יד ב) 'שובה וישראל עד ה' אלהיך'.

יומא. פרק שמיני - יום הכיפורים דף פו עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)"
רש"י תוספות

חזין מלא תשא - קא סלקא דעתך משום דכתיב "לא ינקא". וכל דרמי ליה - לא
תעשה גמור. לפי שנאמר בחורב תשובה ונקא - לאחר מעשה העגל, כשעלה משה
להתפלל עליהן, ולקמן מפרש לה. יכול אף לא תשא - ינקא בתשובה. אי אפשר
לומר נקא שכבר נאמר לא ינקא - דכתיב "נקא לא ינקא" גבי הדרי. חלוקי כפרה
- שחלוקין בכפרתן זו כן הזה כך. אמר לו
שלוש הן הנחלקין, שיש עבירה שהיא
צריכה לה ואינה צריכה לה אצל השוכה
אינה מן החלוקין, שהיא צריכה לכולן. שוב
בנים - ומיד ארפא, למדת שיש עבירה
שמכפרת בתשובה לבדה. כי ביום הזה יכפר
- למדת שיש עבירה שצריכה יום הכיפורים,
ופקדתי בשבט פשעם - למדת שיש עבירה
שצריכה יסורין, ומסתברא, הקל לקלה והחמור
לחמורה. חילול השם - חוטא ומתאי
אחרים. באוני ה' צבאות - אמר הנביא: באוני
אמר הקדוש ברוך הוא אם יכופר העון עד
תמונתו. למדת שיש עבירה שאין לה כפרה
אלא במיתה, ולא יחייבנו דמי לאלתר -
וכשנני מאחר לפרוע הוא אומר שאני גולג, ו
למד ממני להיות מחולל בגול. באחרא דלית
תבעי - שאין דרך הטוב לילך ולתבעו
הקפתיו, ועל חלוקה להביא לו מעותיו לביתו.
ומתא מחביא - מקומו של רבינא. יתיב וזוא
להאי וזוא להאי - שמנו לא ידע חבירו
שנתנו לו, ויש כאן חילול השם. ועבדי חושבנא
- וחרוץ ונתנו לו בשר כנגד מה שנטלו. כגון
אנא דמסגינא וכו' - ואין הכל יודעין שנחלשתי
בגרסתי, ולמדן הימני להבטל מתלמוד תורה.
מחמת שמועתי - מחמת שם רע היוצא עליו.
שרא ליה מריה - יתחול ויצרו על מעשיו.
מתאהב על ידך - לחבירך. קורא - מקרא.
ושונה - משנה. ומשמש תלמידי חכמים -
ללמוד תורה, היא ישוב טעמי המשניות מה
טעמן ומיהני למדו. באמור להם ע' ה' אלה -
את זו קרא הכתוב חילול השם, כשאדם חשוב
עובר עבירה ופורענות באה עליו, והכל אומרים:
מה העליל לו? ראה החסידים והחכמים רעה
באה עליהם, שנאמר "וידללו את שם קדשי"
ובמה חללוהו באמור עליהם הנכרים שגלו
בניהן "ראו עם ה' אלהי" ולא יכול להצילם
שלא יגלו, נמצא שם שמים מתחלל וכוורו
מתמעט. דמיעקרא שוכבים אחם - כשתעשו
תשובה מעלה עליכם כאילו תחילת חטאת על
ידי נערות ושטות ושוכבות. וכתיב ארפא -
משמע: מכאן ואילך, כבעל מום שנתרפא.
שמקצת שמו עליו. כאן מתאהב - השב
מתאהב נעקר עונו מתחלתו. כתיב שוב בנים
- אלמא: בעלי תשובה קרוין בנים. וכתבי כי
אנכי בעלתי בכם - אלמא: עבדים מקור. כאן
מתאהב ומיירא - קרוין בנים. כאן על ידי
יסורין - שלא שבו עד שנתסור ביסורין -
קרוין עבדים ואית דגרסי: כתיב "שוב אל
ואשובה" וכתבי "כי אנכי בעלתי בכם", כתיב
"ואשובה אליכם" - לאחר תשובה, וכתבי כי
אנכי בעלתי בכם - כבר, קודם שתשובו. כאן
מתאהב או מיירא קא אמר "כי אנכי בעלתי
בכם".

אמאי לא חשיב להו בהדי ל'ו בריתות, בפרק קמא דבריתות (בא). ויתרין רבינו יצחק: דרבנן
דפליגי אדרבי לא דרשי קרא חבי, אלא בפרק "ארבע מיתות" (סנהדרין סד), דרשי ליה רבי
ישמעאל ורבי עקיבא לדרשא אחרינא, ואליבא דרבי לא מצי למיחשביניהו, דחתם קאמר:
מנינא למא לי - לומר שאם עשאו כולן בחטאם אחד חייב על כל אחת ואחת, ולדידיה לא
מחייב חטאת אלא במילתא שחייבין על זדונו
לא וברת כדקאמר רבי בפרק קמא דיבמות (טא);
נאמר כאן "עליה" פירש "ונודעה חטאתא אשר
חטאו עליה" ונאמר להלן "עליה" - בחייה" מה
להלן - דבר שחייבין על זדונו ברת, אף כאן.
ומינה: מה להלן שיש בו לאו - אף כאן, לאפוקי
הני, נהי דאיתרבו לברת - לאו לית בהו, אבל
לרבנן לא מצינן לשנויי חבי, ולדידו לא בעי
לאו, כיון דגמרי מיתורה אחת זדיה לכס' -
הוקשה כל התורה כולה לעבודה זרה, מה עבודה
זרה דבר שחייבין על זדונו ברת וכו', אבל לאו לא
בעינן, אף על גב דעבודה זרה איכא לאו, דהא
בעבודה זרה איכא נמי סקילה - ואפילו חבי
מחייב חטאת אפילו היכא דליכא סקילה, דלא
מקשינן אלא לענין ברת דכתיב בההוא ענינא,
דכתיב "הברת תברת", חבי נמי לאו בעינן
לענין חטאת. תרע, דבפרק "אלו הן הלוקין"
(מכות יג), ממעט פסח ומילה מחטאת משום
דדומיא דעבודה זרה בעינן, מה עבודה זרה - שב
ואל תעשה, לאפוקי דהי דקום ועשה נתינה, ואי
בעינן לאו לענין חטאת - נימא: מה עבודה זרה
שיש בה לאו - לאפוקי הני, אפילו אי הוה שב
ואל תעשה לא מחייב, כיון דלא כתיב בזה לאו.
והאמר

והתשובה עם כל אחד ואחד. עבר על עשה ושב - אינו זו משום עד שמוחלין לו, שנאמר
"שובו בנים שובבים". עבר על לא תעשה ועשה תשובה - תשובה תולה, ויום הכיפורים
מכפר שנאמר "כי ביום הזה יכפר עליכם מכל חטאתיכם". עבר על פירות ומיתות בית דין
ועשה תשובה - תשובה ויום הכיפורים תולין, ויסורין ממקורן, שנאמר "ופקדתי בשבט פשעם
ובנגעים עונם", אבל מי שיש חילול השם בידו - אין לו פח בתשובה לתלות, ולא ביום
הכיפורים לכפר, ולא ביסורין למרק. אלא פוקין תולין, ומיתה ממקרה, שנאמר "ונגלה באוני
ה' צבאות אם יכפר העון הזה לכם עד תמותו". היכי דמי חילול השם? אמר רב: כגון אגא.
אי שקילנא בישרא מטבחה ולא יחייבא דמי לאלתר. אמר אביי: לא שנו אלא באתרא דלא
תבעי, אבל באתרא דתבעי - לית לן בה. אמר רבינא: ומתא מחביא אתרא דתבעי הוא. אביי
בדשקיל בישרא מתאי שותפי יתיב וזוא להאי וזוא להאי, והדר מקרב להו גבי הדרי, ועבדי
חושבנא. רבי יוחנן אמר: כגון אנא דמסגינא ארבע אמות בלא תורה ובלא תפילין. יצחק דבי
רבי ינאי אמר: כל שחביריו מתביישין מחמת שמועתו היינו חילול השם. אמר רב נחמן בר
יצחק: כגון דקא אמרי אינשי "שרא ליה מריה לפלגיא". אביי אמר: פדתניא, "ואהבת את
ה' אלהיך" - שיהא שם שמים מתאהב על ידך, שיהא קורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים,
ויהא משאו ומתנו בנחת עם הבריות, מה הבריות אומרות עליו - אשרי אביו שלמך תורה,
אשרי רבו שלמך תורה. אוי להם לבריות שלא למדו תורה, פלוני שלמדו תורה - ראו כמה
נאים דרכיו, כמה מתוקנים מעשיו, עליו הכתוב אומר "ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר
בך אתפאר". אבל מי שקורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים ואין משאו ומתנו באמונה,
ואין דבורו בנחת עם הבריות, מה הבריות אומרות עליו - אוי לו לפלוני שלמד תורה,
אוי לו לאביו שלמדו תורה, אוי לו לרבו שלמדו תורה, פלוני שלמד תורה - ראו כמה
מקולקלן מעשיו וכמה מבווערין דרכיו! ועליו הכתוב אומר "באמר להם עם ה' אלה ומאצו
יציאו". אמר רבי חמא בר חנינא: גדולה תשובה שמכיתה רפאות לעולם, שנאמר "ארפא
משוכתם אהבם נדבה". רבי חמא בר חנינא רמי: כתיב "שובו בנים שובבים", דמיעקרא
שובבים אתם, וכתבי "ארפא משוכתכם"! לא קשיא: כאן - מאהבה, כאן - מיראה. רב יהודה רמי: כתיב "שובו בנים שובבים
ארפא משוכתכם" וכתבי "כי אנכי בעלתי בכם ולקחתי אתכם אחד מעיר ושנים ממשפחה"! - לא קשיא, כאן - מאהבה או
מיראה, כאן - על ידי יסורין. אמר רבי לוי: גדולה תשובה שמנעת עד פסא הקבור, שנאמר "שובה ישראל עד ה' אלהיך".

- 1 לא תעשה שבתורה — לא יוכל בעלה הראשון וגו' — כי בשלל בעונך — עונך יחשב
2 במכשול שהיה שגגה. עליהם (חיו) [הוא] יחיה — על כל מה שעשה, ואף על העבירות.
3 מתפייס הימנו — מקבל הימנו פיוסוס. ונשלמה פרים שפתינו — במקום פרים. נרבה —
4 מקובלת ברצון יותר מחובת. ארפא משוכתם — מן היחיד. שבא דבר עבירה לידו —
5 שנכשל בה כבר. באותה אשה באותו מקום —
6 שעבר שם העבירה, ואותו פרק. מתוך שדומה
7 מכל וכל לימנו שנכשל בו כבר — יצרו מתגבר
8 עליו, ואומר לו: ראה פלונית, ואותו מקום,
9 ואותו פרק הוא — קום עשה מה שעשית כבר.
10 כסוי חטא — שלא נתגלה עונו. בחטא
11 מפורסם — טוב לו שידה ויתבייש, ולא יכפור
12 בו. בחטא שאינו מפורסם — לא יגלה חטאו.
13 וחבדו השם חטא, שכל מה שאדם חוטא
14 בפרהסיא מיעוט כבוד שמים הוא. עבירות שבין
15 אדם לחבירו — יגלה לרבים, שיבקשו ממנו
16 שימחלו לו. וחטאתי נגדי תמיד — אני סבור
17 שכפרתי לי, והרי הוא תמיד כאילו הוא נגדי
18 עומד. וצריך לפרש את החטא — כשהוא
19 מתודד אומר: חטא פלוני חטאתי. כד' ינאי —
20 לא הוכיר העני אלא למעטו, ולומר: אתה גרבת
21 להם. משל לאדם שהיה לו בן נאה ומאכילו
22 ומשקהו ותולה לו כיס של דירנן בצוארה,
23 והדושיבו בפתח זונות, מה יעשה שלא יחטא?
- 1 אִמְר רַבִּי יוֹחָנָן: גְּדוּלַּת תְּשׁוּבָה שְׂדוּחָה אֶת לֹא תַעֲשֶׂה
2 שֶׁבַתְּוֹרָה, שְׁנֶאֱמַר "לֹא־מִן הֵן יִשְׁלַח אִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ
3 וְהִלְכָה מֵאִתּוֹ וְהִיתָה לְאִישׁ אֲחֵר הַיְּשׁוּב אֵלֶיהָ עוֹד
4 הֲלֹא חֲנוּף תִּהְיֶה הָאָרֶץ הַהִיא וְאֵת זְנוּת רַעִים רַבִּים
5 יֵשׁוּב אֵלֶי נָאִם ה'". אִמְר רַבִּי יוֹחָנָן: גְּדוּלַּת תְּשׁוּבָה
6 שֶׁמִּקְרַבֶּת אֶת הָאֱלֹהִים, שְׁנֶאֱמַר "וְכֹא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל וְלִשְׁבִּי
7 פֶשַׁע בְּעֶקֶב". מִה טַעַם "וְכֹא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל" - מִשּׁוּם
8 ד'שְׁבִי פֶשַׁע בְּעֶקֶב". אִמְר רִישׁ לְקִישׁ: גְּדוּלַּת תְּשׁוּבָה,
9 שְׂדוּנוֹת נַעֲשׂוֹת לוֹ בְּשִׁנְאוֹת, שְׁנֶאֱמַר "שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל
10 עַד ה' אֱלֹהֶיךָ כִּי כָשַׁלְתָּ בְּעֹנֶךָ". הֵא עוֹן מוֹדֵד הוּא,
11 וְכֹא קָרִי לִיה מְכֻשׁוֹל. אִינִי? וְהֵאֱמַר רִישׁ לְקִישׁ: גְּדוּלַּת
12 תְּשׁוּבָה שְׂדוּנוֹת נַעֲשׂוֹת לוֹ בְּזִכּוּת, שְׁנֶאֱמַר "וְכֹשֵׁב
13 רִשָּׁע מְרַשְׁעָתוֹ וְעֹשֶׂה מִשְׁפָּט וְצִדְקָה עֲלֵיהֶם חַיָּה
14 יְהִיָּה!". לֹא קִשְׁיָא; כֵּאֵן - מֵאֲהֲבָה, כֵּאֵן - מִיִּרְאָה.
15 אִמְר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי אִמְר רַבִּי יוֹחָנָן: גְּדוּלַּת
16 תְּשׁוּבָה שְׁמֵאֲרַכָּת שְׁנוֹתָיו שֶׁל אָדָם, שְׁנֶאֱמַר "וְכֹשֵׁב

- 17 רִשָּׁע מְרַשְׁעָתוֹ חַיָּה יְהִיָּה". אִמְר רַבִּי יִצְחָק, אִמְרֵי בְּמַעֲרָבָא מִשְׁמִייה דְּרַבָּה בַּר מִרִּי: בֵּא וְרָאָה שְׁלֹא כְּמִדַּת הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מִדַּת
18 בְּשׁוֹר וְדָם. מִדַּת בְּשׁוֹר וְדָם, מִקְנִיט אֶת חֲבִירוֹ בְּדָבָרִים - סָפַק מִתְּפִיִּים הֵימְנוּ סָפַק אֵין מִתְּפִיִּים הֵימְנוּ, וְאֵם הֵאֱמַר מִתְּפִיִּים הֵימְנוּ -
19 סָפַק מִתְּפִיִּים בְּדָבָרִים סָפַק אֵין מִתְּפִיִּים בְּדָבָרִים. אֲבָל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, אָדָם עוֹבֵר עֲבִירָה בְּפִתְחֵי - מִתְּפִיִּים מִמְּנוּ בְּדָבָרִים, שְׁנֶאֱמַר
20 "קָחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים וְשׁוּבוּ אֵל ה'", וְלֹא עוֹד אֵלָּא שְׁמַחְזִיק לוֹ טוֹבָה, שְׁנֶאֱמַר "וְקָח טוֹב", וְלֹא עוֹד אֵלָּא שְׁמַעֲלָה עֲלָיו הַכְּתוּב כִּאִילוֹ
21 הַקְרִיב פְּרִים, שְׁנֶאֱמַר "וְיִשְׁלַמְהָ פְּרִים שְׁפָתֵינוּ". שְׁמָא תֵּאֱמַר פְּרִי חוֹבָה - תִּלְמִיד לומֵר "אַרְפָּא מִשְׁכּוּכְתָּם אֲהֲבֶם נִרְבָּה", תִּנְיָא, הִתָּה
22 רַבִּי מֵאִיר אֹמֵר: גְּדוּלַּת תְּשׁוּבָה, שֶׁבְּשִׁבְלִי יָחִיד שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה מוֹחֲלִין לְכָל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ, שְׁנֶאֱמַר "אַרְפָּא מִשְׁכּוּכְתָּם אֲהֲבֶם נִרְבָּה כִּי
23 שֵׁב אִפִּי מִמְּנוֹ". "מִהֶם" לֹא נֵאֱמַר, אֵלָּא "מִמְּנוֹ". הִכִּי דְמִי בַּעַל תְּשׁוּבָה? אִמְר רַב יְהוּדָה: כְּגוֹן שֶׁבָּאת לִירוֹ דְּבַר עֲבִירָה פַּעַם
24 רֵאשׁוֹנָה וְשֵׁנִיָּה וְיִצֵּל הֵימְנָה, מִחוּי רַב יְהוּדָה: בְּאוֹתָהּ אִשָּׁה, בְּאוֹתוֹ פֶּרֶק, בְּאוֹתוֹ מְקוֹם. אִמְר רַב יְהוּדָה: רַב רְמִי, כְּתִיב "אֲשֶׁרִי
25 נָשׁוּי פֶשַׁע כְּסוּי חֲטָאָה" וְכְתִיב "מִכְסֶּה פֶשַׁעוֹ לֹא יִצְלִיחַ"! לֹא קִשְׁיָא: הֵא בְּחֲטָא מְפֹרָסִם, הֵא - בְּחֲטָא שְׂאִינוּ מְפֹרָסִם. רַב
26 זוֹטְרָא בַר טוֹבִיָּה אִמְר רַב נַחֲמָן: כֵּאֵן - בְּעִבְרִית שְׁבִין אָדָם לְחִבְרִי, כֵּאֵן - בְּעִבְרִית שְׁבִין אָדָם לְמִקּוֹם. תִּנְיָא, רַבִּי יוֹסִי בַר
27 יְהוּדָה אֹמֵר: אָדָם עוֹבֵר עֲבִירָה פַּעַם רֵאשׁוֹנָה - מוֹחֲלִין לוֹ, שְׁנִיָּה - מוֹחֲלִין לוֹ, שְׁלִישִׁית - מוֹחֲלִין לוֹ, רְבִיעִית - אֵין מוֹחֲלִין
28 לוֹ, שְׁנֶאֱמַר "כֹּה אָמַר ה' עַל שְׁלֹשָׁה פְּשָׁעֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל אֲרֻבָּעָה לֹא אֲשִׁיכֵנוּ" וְנֶאֱמַר "הֵן כָּל אֱלֹהִי יַעֲלֶה אֶל פַּעֲמִים שְׁלֹשׁ עַם
29 גִּבֹּר". מֵאִי "וְאֹמַר"? - וְכִי תִמָּא: הֵי מִיָּלִי - בְּצִיבּוֹר, אֲבָל בִּיחִיד - לֹא, תֵּא שְׁמַע "הֵן כָּל אֱלֹהִי יַעֲלֶה אֶל פַּעֲמִים שְׁלֹשׁ עַם גִּבֹּר".
30 מִכָּאֵן וְאֵילֶךְ אֵין מוֹחֲלִין לוֹ, שְׁנֶאֱמַר "עַל שְׁלֹשָׁה פְּשָׁעֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל אֲרֻבָּעָה לֹא אֲשִׁיכֵנוּ". תְּנוּ רַבְּנֵי: עֲבִירוֹת שֶׁהִתְוֹדָה עֲלֵיהֶן יוֹם
31 הַכְּפּוּרִים זֶה - לֹא יְתוּדָה עֲלֵיהֶן יוֹם הַכְּפּוּרִים אַחֵר, וְאֵם שְׁנֵה בָּהֶן - צִרִיד לְהִתְוֹדוֹת יוֹם הַכְּפּוּרִים אַחֵר, וְאֵם לֹא שְׁנֵה בָּהֶן
32 וְחִזּוֹר וְהִתְוֹדָה עֲלֵיהֶן - עֲלֵיו הַכְּתוּב אֹמֵר "כִּכְלָב שֵׁב עַל קֶאֱו כְּסִיל שׁוֹנֶה כְּאוֹתוֹ". רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אֹמֵר: כָּל שֶׁשֶּׁן שֶׁהוּא
33 מִשְׁוּבָה, שְׁנֶאֱמַר "כִּי פֶשַׁע אֲנִי אֲדַע וְחַטָּאתִי נִגְדִי תָמִיד". אֵלָּא מִה אֲנִי מְקוֹיִם "כִּכְלָב שֵׁב עַל קֶאֱו" וְגו' - בְּדָרְבַּ הוֹנָא, דְּאִמְר
34 רַב הוֹנָא: כִּיּוֹן שֶׁעֵבֶר אָדָם עֲבִירָה וְשֵׁנָה בָּה - הוֹתֵרָה לוֹ. הוֹתֵרָה לוֹ סִלְקָא דַּעֲתָךְ? אֵלָּא אֵימָא: נַעֲשִׂית לוֹ כְּהִיתֵר. וְצִרִיד
35 לְפִרוֹת אֶת הַחֲטָא, שְׁנֶאֱמַר "אֲנָא חֲטָא הָעָם הַזֶּה חֲטָאָה גְּדֹלָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם אֱלֹהִי זָהָב" דְּבַרִּי רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּבָא. רַבִּי עֲקִיבָא
36 אֹמֵר: "אֲשֶׁרִי נָשׁוּי פֶשַׁע כְּסוּי חֲטָאָה". אֵלָּא מִהוּ שְׁאֵמַר מִשָּׁה "וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם אֱלֹהִי זָהָב" - בְּדָרְבִּי נֵאִי. דְּאִמְר רַבִּי יִנְאִי: אִמְר
37 מִשָּׁה לְפָנֵי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא: רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, כְּסָף זָהָב שֶׁהִרְבִּית לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל עַד שְׁאֵמְרוּ דִּי - גֵּרַם לָהֶם שֶׁיַּעֲשׂוּ אֱלֹהִי זָהָב.
38 שְׁנֵי פְרָנְסִים טוֹבִים עָמְדוּ לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל, מִשָּׁה וְדוֹד. מִשָּׁה אִמְר: יִתְבַּב סוֹרְחָנִי, שְׁנֶאֱמַר "יַעֲן לֹא הֵאֲמַנְתֶּם בִּי לְהַקְדִּישִׁנִי". דוֹד
39 אִמְר: אֵל יִתְבַּב סוֹרְחָנִי, שְׁנֶאֱמַר "אֲשֶׁרִי נָשׁוּי פֶשַׁע כְּסוּי חֲטָאָה". מִשָּׁל דְּמִשָּׁה וְדוֹד לְמַה הִדְבַּר דוֹמָה? לְשֵׁנִי שְׁלֹקוֹ בְּבִית
40 דִּין, אַחַת קִלְקֵלָה וְאַחַת אֲכָלָה פְּנֵי שְׁבִיעִית, אֲמַרָה לָהֶן אוֹתָהּ שְׁאֲכָלָה פְּנֵי שְׁבִיעִית: בְּבִקְשָׁה מִכֶּם, הוֹדִיעוּ עַל מַה הִיא לוֹקָה,
41 שְׁלֹא יֵאֱמְרוּ עַל מַה שָּׁזוּ לוֹקָה זֹו לוֹקָה. הִבִּיאוּ פְּנֵי שְׁבִיעִית וְתִלּוּ בְּצֹאֲרָה, וְהִיו מְכַרְזִין לְפָנֶיהָ וְאֹמְרִין: עַל עֶסְקִי שְׁבִיעִית הִיא
42 לוֹקָה. מְפָרְסְמִין אֶת הַהֲנִפִין מִפְּנֵי חִילוּל הַשֵּׁם, שְׁנֶאֱמַר "וְכֹשֵׁב צָדִיק מְצַדֵּק וְעֹשֶׂה עוֹל וְנִתְחִי מְכֻשׁוֹל לְפָנָיו". תְּשׁוּבָה הַמּוֹחֲלִיטִין
43 מְעַכְבֶּת הַפּוֹרְעֵנוֹת, וְאֵף עַל פִּי שֶׁחָתַם עֲלָיו גֹּזֵר דִּין שֶׁל פּוֹרְעֵנוֹת. שְׁלֹת רִשְׁעִים סוֹפָה תִּקְלָה, וְהִרְשׁוֹת מְקַבְּרָת אֶת בְּעִלְיָה,
44 עָרוֹם נִכְנֵס לָהּ וְעָרוֹם יֵצֵא מִמֶּנָּה, וְלֹאִי שְׁתַּהֲא יֵצֵאָה בְּבִיָּאָה. רַב כִּי הוּא נָפִיק לְמִידֵּן דִּינָא אִמְר הַכִּי: בְּצִבּוֹ נִפְשִׁיהָ לְקִטְלָא
45 נָפִיק, וְצִבּוֹ בִּיתְהָ לִית הוּא עֲבִיד, וְרִיקוֹן לְבִיתְהָ אֲזִיל, וְלֹאִי שְׁתַּהֲא בִיָּאָה בְּצִיָּאָה. רַבָּא כִי הוּא נָפִיק לְדִינָא אִמְר הַכִּי:
בְּצִבּוֹ

מִכְּבֶּסָה פִּשְׁעֵיו לֹא יִצְלִיחַ, שאין לאדם להסתיר חטאיו. ומתוך, לֹא
 קִשְׁיָא, הָא בְּחֵטְא מְפֻרְסָם, טוב לו שיוודה ויתבייש, ועל ידי כך
 יתכפר לו. וְהָא בְּחֵטְא שְׂאִינוּ מְפֻרְסָם, לא יגלה, כי אין כבוד שמים
 שיפרסם שחטא. רב וְזוּמָא בִּר מוֹכִיחַ אִמְר בשם רב נחמן תירוצו
 אחר, כָּאֵן בְּעֵבְרִית שְׂבִין אָדָם לְחִבְרוֹ, וגלה כדי שאחרים יבקשו
 מחבירו למחול לו, וְכָאֵן בְּעֵבְרִית שְׂבִין אָדָם לְמָקוֹם, לא יגלה,
 שלא יתמנע כבוד שמים.
 תְּנִינָא רַבִּי יוֹסִי בִּר יְהוּדָה אֹמֵר, אָדָם שְׂעוֹבֵר עֲבִידָה פַּעַם רַאשׁוֹנָה,
 מוֹחֲלִין לוֹ – אינו נענש עליה. וכן שְׂנִיָּה מוֹחֲלִין לוֹ, וכן שְׁלִישִׁית
 מוֹחֲלִין לוֹ, אבל אם עבר פעם רביעית, אֵין מוֹחֲלִין לוֹ, שְׁנָאִמְר (עמוס
 ב) 'בֶּה אִמְר ה' עַל שְׁלֹשָׁה פִּשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל, וְעַל אֲרֻכָּה לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ' –
 על שלשה חטאים אמחל, אך לא על הרביעית. (ונאמר) [וְאִמְר]
 (איוב לג כט) 'הֵן כָּל אֱלֹהִים יַפְעַל אֵל פְּעָמִים שְׁלוֹשׁ עִם גְּבֹר' – שלש
 פעמים יעורר את החוטא לשוב, אך על הרביעית יענישנו. מבררת
 הגמרא: מֵאִי וְאִמְר – מדוע צריך ראייה נוספת. מתרצת הגמרא:
 וְכִי תִּמְא – משום שלולא ראייה זו היינו אומרים, הִנֵּי מִיָּלִי
 שהראשונות נמחלים, בְּצִבְרוֹ, אָכֵל בְּחִיד שחטא לא, לפיכך תֵּא
 שָׁמַע מִן הַפְּסוֹק הַנוֹסֵף 'הֵן כָּל אֱלֹהִים יַפְעַל אֵל פְּעָמִים שְׁלוֹשׁ עִם גְּבֹר',
 שאפילו יחיד שחטא נמחל לו (מִכָּאֵן וְאִלֵּךְ אֵין מוֹחֲלִין לוֹ שְׁנָאִמְר
 עַל שְׁלֹשָׁה פִּשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל אֲרֻכָּה לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ').
 הגמרא מביאה ברייתות בענין יודיו ביום הכפורים: תְּנִינָא רַבָּנָן,
 עֲבִידוֹת שֶׁהַתְּנִידָה עֲלֵיהֶן בְּיוֹם הַכְּפוּרִים זֶה, לֹא יְהוּדָה עֲלֵיהֶן שׁוֹב
 בְּיוֹם הַכְּפוּרִים אַחֵר. וְאֵם שְׁנָה לְחֹזֶר וְחָטָא בְּהָ, צִירָה לְהַתְּנוּתָה גַּם
 בְּיוֹם הַכְּפוּרִים אַחֵר, וְאֵם שְׁנָה בְּהָ, ואף על פי כן חזר והתנדדה
 עֲלֵיהֶן, עֲלִיו הַתְּנוֹב אֹמֵר (משלי כב א) 'כְּכֶלֶב שֶׁבַע עַל קֹאֵן כְּסִיל שׁוֹנֵה'
 בְּאֻלָּתָהּ. רַבִּי אֶלְעִיָּזָר בֶּן יַעֲקֹב חוֹלֵק וְאֹמֵר, שהחזר ומתוודה ביום
 הכפורים אחר כָּל שְׂבִין שְׁהוּא מְשׁוּבָת, שְׁנָאִמְר (תהלים נא ד) 'כִּי פִשְׁעֵי
 אֲנִי אֲדַע וְחַטֹּאתַי נִגְדִי תִמִּיד' – תמיד אני חש כאילו חטא עומד
 כנגדי, ואני יודע אם התוודיתי כראוי והתכפר. אֵלֵא אִם כן, מֵה
 אֲנִי מְקַנֵּם 'כְּכֶלֶב שֶׁבַע עַל קֹאֵן' וְגו', להשמיטנו בדרך הוֹנָא. דָּאִמְר
 רַב הוֹנָא, כִּיֵּן שְׂעִיבֵר אֲדָם עֲבִידָה וְשִׁנָּה בֶּה הוֹתֵרָה לוֹ. תמחה
 הגמרא: וְכִי הוֹתֵרָה לוֹ הָעֲבִידָה סֶלְקָא דְעֵקֶר לזרמ. מתרצת הגמרא:
 אֵלֵא אִמְר, נְעִישִׁית – נדמית היא לו בְּהִיתָה.
 ברייתא נוספת: וְכִשְׁהוּא מִתוּוּדָה, צִירָה לְפִרְוֹ – לפרש בשפתיו
 אֵת הַחֲטָא. וכפי שפירט משה רבינו בשעה שהתוודה עבור ישראל
 על חטא העגל, שְׁנָאִמְר (שמות לב לא) 'אֲנִי חֲטָא הָעָם הַזֶּה חֲטָאָה
 גְּדוֹלָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם אֱלֹהִים זָהָב, דְּבִרִי רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּבָא. רַבִּי עֲזִיבָא
 חוֹלֵק וְאֹמֵר, על כך נאמר 'אֲשֶׁרִי נָשׂוּ פִשְׁעֵם בְּכֹסֵי חֲטָאָה', כלומר
 אשר מי שחטאיו מבוטלים ואין עונו מנוקלה. מקשה הברייתא: אֵלֵא
 מֵהוּ שְׁאִמְר מִשָּׁה פוֹסֵט וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם אֱלֹהִים זָהָב, מתרצת הברייתא:
 בְּדִרְבִּי נִצָּא. דָּאִמְר רַבִּי יִנָּא, לֹא הוֹכִיר מִשָּׁה אֵת הָעוֹן אֵלֵא כִּדִּי
 למעט מחומרתו, וכך אִמְר מִשָּׁה לְפָנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, רַבּוֹנוּ שֶׁל
 עוֹלָם, אֵתָה גִרְמַת לָהֶם שחטאו, כִּיֵּן שֶׁהִכְפֵּר וְזָהָב שֶׁהִרְבִּית לָהֶם
 לִישְׂרָאֵל עַד שְׁאִמְרֵי דִי, נִרָם לָהֶם שְׁעָעֵשׂוּ אֱלֹהִים זָהָב.
 הגמרא מביאה מהנהגתם של משה רבינו ודוד המלך בענין אם
 רצוי לגלות את החטא: שְׁנִי פְרָנְסִים – מנהיגים טובים עָמְדוּ יַחֲסֵם
 לִישְׂרָאֵל, והם מִשָּׁה דָּוִד. מִשָּׁה אִמְר (ביקוש) יִכְתֹּב סוּרְתָנִי – יתפרש
 בתורה חטאי, שְׁנָאִמְר (מנצח כ ב) 'עַן לֹא אֶמְנַתֵּם בִּי לְהַקְדִּישֵׁנִי'
 ואילו דָּוִד אִמְר, אֵל יִכְתֹּב סוּרְתָנִי, שְׁנָאִמְר 'אֲשֶׁרִי נָשׂוּ פִשְׁעֵם בְּכֹסֵי
 חֲטָאָה'. מִשָּׁל דְּמִשָּׁה דָּוִד לָמָּה הִרְבֵּר דּוֹמָה, לְשִׁנִּי נָשִׁים שֶׁלָּקוּ בְּבִית
 דִּי, אֵתָת מִשׁוֹם שֶׁקִּלְקֵלָה – ויִנָּתָה, ואֵתָת מִשׁוֹם שֶׁאֲכָלָה פִּנִּי שְׂבִיעִית
 – תאנים שגדלו בשביעית ולא הבשילו כל צרכן, שאסור לאכילן.
 אִמְרָה לָהֶן לְבִית דִּין אֵתָתָה שֶׁאֲכָלָה פִּנִּי שְׂבִיעִית, בְּבִקְשָׁה מִכֶּם
 הוֹדִיעֵנו עַל מֵה הִיא – על איזו עבירה אני לוקה, כִּדִּי שֶׁלֹא יֵאמְרוּ עַל
 מֵה שְׂאוּ שׁוֹנֵתָה לוקה אף זו לוקה. הִבִּיאוּ פִּנִּי שְׂבִיעִית וְתִלּוּ בְּצִנְאוֹתָהּ,
 וְהִיוּ מְכִרְיוֹן לְפָנֵיהֶן וְאֹמְרִין עַל עֲסָקִי שְׂבִיעִית הִיא לוקה. כִּר, בִּיקֵשׁ
 מִשָּׁה שִׁיכַתְב סוּרְתָנִי כִּדִּי שֶׁלֹא יֵאמְרוּ שחטא עם בני ישראל בעון
 המרגלים ומת כמותם.
 ברייתא נוספת מענין פרסום חטא: מְפֻרְסָמִין אֵת הַחֲטָאִין – רשעים

אִמְר רַבִּי יוֹחָנָן, גְּדוֹלָה הִיא הַתְּשׁוּבָה, שְׂדוּחָה אֵת לֹא תַעֲשֶׂה
 שְׂבִיתוֹתָה, שהרי אשה שהתגרשה ונישאה לאיש אחר, אף אם
 התגרשה מהאיש השני אינה יכולה לשוב לבעלה הראשונה,
 שנאמר (דברים כד ו) 'לֹא יוּכַל בְּעֵלָה הָרִאשׁוֹן וְגו' לשוב לְקַחְתָּהּ'.
 ואילו כנסת ישראל, שהיא כבת זוגו של הקב"ה, אף שחטאה
 והלכה אחר אלהים אחרים, יכולה לשוב לקב"ה, שְׁנָאִמְר (ירמיה ג
 א) 'לֹא־מָוֶה, הֵן יִשְׁלַח אִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְהִלְכָה מֵאִתּוֹ וְהִיתָה לְאִישׁ אַחֵר,
 הַיּוֹשֵׁב אֵלֶיהָ עוֹד, הֲלֹא תִנּוֹף תִּתְּנֶנָּה הָאֶרֶץ הַזֶּה־יָהּ, וְאָתָּה זִנִּית רַעִים רַבִּים
 וְשׁוֹב אֵלַי נָאִם ה'.'
 אִמְר רַבִּי יוֹנָתָן, גְּדוֹלָה הַתְּשׁוּבָה (שְׁמִקְרַבָּת) (שְׁמִיבִיחָה) אֵת הַגְּאוּלָּה,
 שְׁנָאִמְר (שעריה ד כ) 'וְכֹא לְצִיּוֹן גְּאוּלָּה וְלְשִׁבִי פִשְׁעֵ בְּעֵקֶב, מֵה מִעַם
 'וְכֹא לְצִיּוֹן גְּאוּלָּה' – מדוע תבוא הגאולה, מִשׁוֹם דְּשִׁבִי פִשְׁעֵ בְּעֵקֶב'
 – כִּיֵּן שֶׁבְנֵי יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂים תְּשׁוּבָה.
 אִמְר רִישׁ לְקִישׁ, גְּדוֹלָה הַתְּשׁוּבָה, שְׂדוּנוֹת – עבירות שעשה בודון
 נְעִשׂוֹת לוֹ – נחשבות לשב בתשובה בְּשִׁנְנוֹת – כאילו נעשו בשוגג.
 שְׁנָאִמְר (הושע יד ב) 'שׁוֹבָה יִשְׂרָאֵל עַד ה' אֶלְהֵיהֶּ בִּי כְשֶׁלֶת בְּעִנּוֹת'. והא
 'הִרִי עֲזוֹן' מִיֵּד הוּא, וְכֹא קָרִי לִיה הַתְּנוֹב 'מִכְשׁוֹל' – דהיינו שגגה,
 מוכח שעל ידי התשובה נחשב העון כשגגה. מְקַשָּׁה הַגְּמָרָא: אִינִי
 – האם ריש לקיש סובר שזדונות נחשבות לשב בתשובה כשגגות,
 וְהָאִמְר רִישׁ לְקִישׁ, גְּדוֹלָה הַתְּשׁוּבָה שְׂדוּנוֹת נְעִשׂוֹת לוֹ בְּזִכּוּתָה, שְׁנָאִמְר
 (יהושע יג ט) 'וְיָשׁוּב רִשָּׁע מִרְשָׁעָתוֹ וְעָשָׂה מִשְׁפָּט וְצִדְקָה, עֲלֵיהֶם
 (חִיָּה) [הוּא] יִתְּנָה' – בזכותם יחיד. משמע, שיחיה אף בזכות
 האמור לפני כן, דהיינו העבירות שעשה, כי יחפכו לזכויות.
 מתרצת הגמרא: לֹא קִשְׁיָא, כָּאֵן שֶׁשֶׁב מֵאֲהָבָה, לפיכך זדונות
 נחשבות לזכויות, וְכֹאֵן שֶׁשֶׁב מִרְצָה, לפיכך זדונות נחשבות
 כשגגות.
 אִמְר רַבִּי שְׁמוּאֵל בֶּר נַחֲמָנִי אִמְר רַבִּי יוֹנָתָן, גְּדוֹלָה הַתְּשׁוּבָה שְׁמִאֲרַכָּת
 שְׁנוּתֵיהּ שֶׁל אֲדָם, שְׁנָאִמְר (שם) 'וְיָשׁוּב רִשָּׁע מִרְשָׁעָתוֹ וְגו' (חִיָּה) [הוּא]
 יִתְּנָה', שעל ידי התשובה יוסיפו לו חיים.
 אִמְר רַבִּי יִצְחָק, אִמְר בְּמַעֲרָבָא ו– בארץ ישראל) מְשִׁמִּיָּה דְרָבָה בֶּר
 מִרִּי, בֹּא וְרֵאָה שֶׁלֹא כְמִדַּת הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא הִיא מִדַּת בְּשֵׁר וְדָם,
 שְׂמִדַּת בְּשֵׁר וְדָם אִם אַחֵר מְקַנֵּס אֵת חֲבִירוֹ בְּדָבָרִים, אף אם יפייס
 אותו סָפֵק אִם מִתְּפִיִּים הֵימָנוּ – מקבל את פיוסו. סָפֵק אֵין מִתְּפִיִּים
 הֵימָנוּ. וְאִפִּילוֹ אִם תֵּאֵמַר שְׁהוּא מִתְּפִיִּים הֵימָנוּ, סָפֵק אִם מִתְּפִיִּים
 בְּדָבָרִים בִּלְבַד, סָפֵק אֵין מִתְּפִיִּים בְּדָבָרִים אֵלֵא צִירָה לְפִיִּיִסוּ בַּמּוֹן.
 אָכֵל מִדַּת הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אִינָה כן, אֵלֵא אִם אָדָם עוֹבֵר עֲבִידָה
 בְּמִתְּרִי, הוּא מִתְּפִיִּים מִמֶּנּוּ בְּדָבָרִים בִּלְבַד, שְׁנָאִמְר (הושע יד א) 'קָחוּ
 עִמָּכֶם בְּדָרִים וְשׁוּבוּ אֵל ה''. וְלֹא עוֹד – לא די שמתפייס בדברים
 בִּלְבַד, אֵלֵא שְׁמִחוּקִי לוֹ מוֹכָה – כאילו עשה דבר טוב, שְׁנָאִמְר
 בַּהֲמִשָּׁךְ הַפְּסוֹק 'וְכֵן מוֹכ', וְלֹא עוֹד, אֵלֵא שְׁמִעֲלָה עֲלִיו הַתְּנוֹב
 כְּאִילוֹ הַקְּרִיב פְּרִי, שְׁנָאִמְר בַּהֲמִשָּׁךְ הַפְּסוֹק 'וַיִּשְׁלַח פְּרִי שְׁפִיתֵנו'
 – רִיצֵנו שִׁפְתֵינו יחשב כפרים שעלינו להקריב. וְשָׁמָּה תֵּאֵמַר
 שֶׁנִּחְשַׁב כְּאִילוֹ הַקְּרִיב פְּרִי חוֹבָה – קרבנות חובה, כחטאת ואשם,
 שֶׁהֵם פְּחוֹת רִצְיוֹנִים לְפָנֵי ה' מִקְרַבּוֹת נִדְבָה, תִּלְמִיד לזמר (שם ד ח)
 'אַרְפָּא מְשׁוּבָתָם אֲהֵבם בְּדָבָה' – אוהב אותם כאילו הקריבו קרבנות
 נדבה.
 תְּנִינָא הוּתָה רַבִּי מֵאִיר אֹמֵר, גְּדוֹלָה הַתְּשׁוּבָה שְׁבִשְׁבִיל אָדָם יָחִיד שְׁעָשֶׂה
 הַתְּשׁוּבָה מוֹחֲלִין לָכֵל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ, שְׁנָאִמְר (שם) 'אַרְפָּא מְשׁוּבָתָם
 אֲהֵבם בְּדָבָה בִּי שֶׁב אִפִּי מִמֶּנּוּ', והרי 'כִּי שֶׁב אִפִּי מִהֶם' בלשון רבים
 [וכבתחילת הפסוק] לֹא נֵאֵמַר, אֵלֵא 'מִמֶּנּוּ' בלשון יחיד, שעל ידי
 תשובת היחיד נמחל לרבים.
 הגמרא מבררת מדי התשובה השלימה: הִיכִי דְמִי – כיצד הוא בְּעַל
 הַתְּשׁוּבָה. אִמְר רַבִּי יְהוּדָה, כְּגוֹן שֶׁלֹא־חָרַשְׁ שֶׁשֶׁב בַּתְּשׁוּבָה בָּאָה לִידּוֹ –
 הוֹדְמָן לוֹ דְּבִר עֲבִידָה (ושכר חטא בה) פַּעַם רַאשׁוֹנָה וְשִׁנָּה, וְנִצָּל
 הֵימָנָה. מִתּוֹ – הראה רב, יְהוּדָה, שְׁאוֹתָם פַּעֲמִים צְרִיכִים שִׁיחִי
 בְּאֻתָּה אִשָּׁה שֶׁנִּכְשַׁל בָּהּ, וְכֹאֲתוֹ פִּרְק בְּחִיּוֹ, וְכֹאֲתוֹ מְקוֹם שֶׁעֲבֵר
 אֵת הָעֲבִידָה. רק אם התגבר על יצרו באופן כזה, תשובתו שלמה.
 אִמְר רַבִּי יְהוּדָה, רַבִּי מִרִּי, כְּתִיב (תהלים לא א) 'אֲשֶׁרִי נָשׂוּ פִשְׁעֵם בְּכֹסֵי
 חֲטָאָה' – שחטאו מכוסה ואינו נגלה לאחרים, וְכְתִיב (משלי כח א)

בצבו נפשיה לקטלא נפיק, וצבו ביתיה לית הוא עבד ודקון לביתיה
אזיל, ולוא שתהא ביאה ביציאה. וכי הוי חזי אמבוקה אבתריה –
קבוצת אנשים הולכים אחריו לכבדו, וחשש שלא תזוז דעתו,
אמר על עצמו את הפסוק (איוב כ-ו) 'אם יעלה לשמים שאי וראשו
לעב יגיע, בגללו לצח יאבד, ראויו יאמר אי' – אף אם יתרומם
כבודו של אדם עד השמים והעננים, יכול הוא להיאבד לנצח
כצואתו, וכל הראוים את הצלחתו לא יזכרוהו. רב ונאמר, כי הוי
מכתפי ליה – כשהיו שמעיו נושאים אותו בבית המדרש על
כתפיהם בשבתא דריןאל – בשבת שדורשים בה בהלכות הרגל,
הוה אמר את הפסוק (משל כד כו) 'כי לא לעולם חסן, ואם נור לדור
ודור' – אמנם כתר מלוכה עובר מדור לדור, אך גופו של אדם אינו
חזק כדי להתקיים לעולם.

מאמר בענין שבר ועונש בעולם הזה: נאמר (שם יח ה) 'שאת פני רשע
לא טוב, ופירושו שלא טוב להם לרשעים שנושאין להם פנים ואינם
נענשים בעולם הזה. כך, לא טוב לו לאחאב שנושא לו פנים בעולם
הזה, שנאמר (מלכים א' כא כט) 'עון כי נבע (אחאב מלפני) (מפני) לא
אבא הרעה בקימי', כי מחמת כן הוסיף להרשיע, ואיבד את העולם
הבא. ובהמשך הפסוק נאמר 'להטות צדיק במשפט', ופירושו שטוב
להם לצדיקים שאין נושאין להם פנים בעולם הזה, אלא מתנהגים
עמם על פי משפט. כך, טוב לו למשה שלא נושא לו פנים בעולם
הזה אלא נענש ומת קודם זמנו בעבור חטא קל כדי שיזכה לעולם
הבא, שנאמר (במדבר כ יב) 'עון לא האמתם כי לתקדישני וגו' לכן לא
תביאו את הקהל הזה אל הארץ וגו'. משמע, הא אילו 'האמתם
כי', עדיין לא הגיע זמנם ליפטר מן העולם.

עוד בענין מעלת הצדיקים וגונת הרשעים: אשריהם לצדיקים, לא
דין שהן זוכין לעצמם מחמת צדקותם, אלא שמוזין אף לבניהם
ולבני בניהם עד סוף כל הידורות. שהרי כמה גנים היו לו לאהרן
שראויו היו לישור בנרב ואביהוא, שנאמר עליהם (ויקרא י יב)
'הנזירים' שמשמעו שאף הם היו ראויים להישרף ונותרו, אלא
שעמד להם זכות אביהם ולא נשרפו. ואזי להם לרשעים, לא דין
שמתבייזין עצמן מחמת רשעותם, אלא שמתבייזין אף לבניהם ולבני
בניהם עד סוף כל הידורות. שהרי הרבה גנים היו לו לבנען שראויו
היו ליסמך כמבי עבדו של רבן נמלאל, אלא שחובת אביהם נאמה
לקן שלא נסמכו.

הגמרא מביאה עוד מדברי התוספתא שהביאה לעיל: כל המזכה
את הרבים, אין חטא בא על ידו – מן השמים מונעים אותו
מלחטוא. וכל המחטיא את הרבים, במעט שאין מספיקין בידו
לעשות תשובה. מבארת הברייתא: כל המזכה את הרבים אין חטא
בא על ידו מאי טעמא, כדי שלא יאמר הוא שזיכה אחרים מנייהם
ותלמידיו שזכו על ידו בנן עון, ותלמידיו שחטאו על ידו בניהם, שנאמר
'כי לא תעזוב נפשי לשאול לא תתן חסידך לראות שחת' – לא
תעזוב נפשי לחטוא ולהיכנס לגהנום. והטעם שכל המחטיא את
הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה, כדי שלא יאמר הוא
שהחטיא רבים בנן עון, ותלמידיו שחטאו על ידו בניהם, שנאמר
(משל כח ז) 'אדם עשק ברם נפש, עד בור גנוס אל ויתכבו בו' – מי
שעשק נפש והכשילה בעבירה, יניחו לו מן השמים ליפול לגהנום
ולא יעזורוהו.

שנינו במשנה: האומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב, אין מספיקין
בידו לעשות תשובה. שואלת הגמרא: למה לי למימר – מדוע
נוקטת המשנה אופן שאמר 'אחטא ואשוב אחטא ואשוב' תרי וימני.
משיבה הגמרא: בדרב הונא אמר רב, דאמר רב הונא אמר רב, בין
שקבר אדם עבירה ושנה בה, הותרה לו העבירה. תמחה הגמרא:
וכי הותרה לו סלקא דעתך לומר. מבארת הגמרא: אלא נעשית לו
בהיתר – נדמה בעיניו כאילו היא מותרת. ולפיכך כשאומר שני
פעמים 'אחטא ואשוב' אין מספיקים בידו לעשות תשובה, לפי
שנדמית לו העבירה כהיתר.

שנינו במשנה: אחטא ויום הכפורים מכפר, אין יום הכפורים מכפר.
מבררת הגמרא: לימא מתניתין דלא כרבי. דתניא, רבי אומר, על כל
עבירות שבתורה, בין עשה תשובה בין לא עשה תשובה, יום
הכפורים מכפר, ומלשון 'על כל' משמע שאף על עבירה זו יום

הכפורים מכפר. דוחה הגמרא: אפילו תימא כרבי, אנכ שאני – אם
הוא חוטא מחמת שהוא סומך על כך שיום הכפורים מכפר, הוא
אינו מכפר.

שנינו במשנה: עבירות שבין אדם למקום וכו' עבירות שבין אדם
לחבירו אין יום הכפורים מכפר עד שירצה את חבירו. מקשה
הגמרא: רמי ליה רב יוסף בר חבו לרבי אבהו, וכי עבירות שבין אדם
לחבירו אין יום הכפורים מכפר, והא בתיב בתובחתי עלי הכהן
לבניו (שמואל א' ב כה) 'אם יחטא איש לאיש, ופללו אלהים'. הגמרא
סבורה שפירוש הפסוק הוא שאלוקים יתפייס ויכפר לו. ומשמע,
אף כשלא ריצה את חבירו. מתרצת הגמרא: מאן אלהים? האמור
כאן, דיינא – דין, כלומר הדיין ישפוט ביניהם. מקשה הגמרא: אי
הכי ש'פללו' מלשון משפט, אימא סיפא (שמואל שם) 'ואם לה' יחטא
איש, מי יתפלל לו', ולדברין פירושו 'מי ישפוט בשביל ה', וכי אין
לה' שליחים להפירע ממנו. מתרצת הגמרא: אכן 'פללו' מלשון
פיוס הוא, והכי קאמר עלי לבניו בתובחתי, אם יחטא איש לאיש
ופללו – ופייס את חבירו, אלהים מחול לו. ואם לה' יחטא איש ואינו
שב, מי יתפלל בעדו – מי יפייס את ה' בעדו, מלבד התשובה
ומעשים טובים.

הגמרא דנה באיזה אופן וכיצד ירצה את חבירו כשחטא נגדו: אמר
רבי יצחק בל המקניט ו-מצערן את חבירו אפילו בדרבים, צריך
לפייסו, שנאמר (משל י א-ג) 'כני אם ערבך לרעה תקעך לך כפיך,
נוקשת באמרי פיך וגו', עשה זאת אפוא בני והנצל, כי באת בכף
רעה לך התרפס ורחב רעך' – אם נעשית ערב לזו על ממון עבור
חברך, אז הקנטת אותו בדברים, אז, על עסקי הממון לך התרפס/
ועל שהקנטת אותו רחב רעך. הגמרא מבארת את הפסוק: אם
ממון יש בידך שערבת לרעה והיינו 'כי באת בכף רעך', החר לו
פסח די – תן לו את מעותיו ו-לך התרפס'. ואם לאו, שלא נעשית
ערב, אלא רק הקנטת אותו בדברים, הרבה עליו רעים שיבקשו
ממנו למחול לך ורחב רעך'.

(ואמר) [אמר] רב חסדא, צריך המקניט את חברו לפייסו בשלש
שורות של שלשה בני אדם – שלוש פעמים כשכל פעם בפני
שלושה אנשים. שנאמר (איוב לג כו) 'אשר על אנשים ויאמר, חטאתי,
ויושר העיני, ולא שנה לי' – ילך אצל שורות אנשים, ויתוודה
בפניהם שמחמת שחטא לחבירו הביא עליו ה' מכאוב.

(ואמר) [אמר] רבי יוסי בר חנינא, כל המקניט קטן – מדיחלה
מחבירו אל יבקש – אינו חייב לבקש ממנו יותר משלש פעמים,
שנאמר באחי יוסף כשביקשו ממנו מדיחלה על מכירתו (בראשית נ יז)
'אנא שא נא פשע וגו' ועתה, נא לפשע וגו', רנא' הוא לשון
בקשה, ומכיון שאומר שלש פעמים, משמע שאין לבקש מחילה
יותר מכך. אמר מת חבירו לפני פשיטו, מכי עשרה בני אדם
ומעמידן על קברו, ואומר חטאתי לה' אלהי ישראל, ולפלוגי
שחבילתי בו.

הנהגות האמוראים בעת פיוס וזולתם: רבי ירמיה, הוה ליה מילתא
ו-דבר וסיבה להתרעם [לרבי אבא בהריה, לפי שחטא רבי ירמיה
כנגדו. אול – הלך רבי ירמיה איתבי אדשא דרבי אבא – התיישב
על מפתן דלתו של רבי אבא. בהרי דשריא אמתיה קא – בשעה
ששפכה שפחתו של רבי אבא מי שופכין, ממש ודויפי ממיא ארישא
– ניתנו מהן טיפות על ראשו של רבי ירמיה, אמר, איני צריך עוד
לבקש מחילה מרבי אבא כיון שעשאוני באשפה, וקרא אנפשיה את
הפסוק (תהלים קג ז) 'מאשפת ידים אביון', שמע רבי אבא ונפיק
לאפיה – ויצא לקראתו, אמר ליה, השתא צריכנא למיפק אדעתך –
כעת צריך אני לפייס אותך, דבתיב לך התרפס ורחב רעך.
רבי יודא, כי הוה ליה מילתא בהרי איניש – כשהיה לו תרעומת על
אדם שחטא כנגדו, הוה חליף ותני לקמיה – היה עובר ושונה
ומשלש לפניו פעמים רבות, ומקציא ליה את עצמו לפניו, כי הוי
דינתי – כדי שאותו אדם יבוא ויפיק ליה מדעתיה – ויבקש מעצמו
מחילה, וימחל לו.

רב, הוה ליה מילתא בהרי ההוא טבתא – שחטא הטבח כנגדו. לא
אתא לקמיה במעלי יומא דכפורי – לא בא הטבח לפניו בערב יום
הכפורים לבקש מחילה, אמר איהו – רב, בודאי סבור הטבח שאני

יומא. פרק שמיני - יום הכיפורים דף פז עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)" רכג
רש"י תוספות

1 בצבו נפשית - ברצון עצמו. לקבל אול - לישא עונש חטא, שמא ישנה בדיו, ועל
2 עצמו אמר כן, וצבו ביתיה לית הוא עביד - בכל זה לא עשה צורכי ביתו, ולא ישתכר
3 כלום בדבר. ולואי שתהא ביאה - שישבו ויכנס לביתו בלא חטא כיצאיה. אמבואה -
4 גודדי בני אדם הולכין אדריז לכבודו. אם יעלה לשמים שיאו ויז' מופ' בגללו לנצח יאבד
5 - וכל זה אמר שלא תזוז דעתו. מכתפי ליה -

6 זקן היה, ונשאין אותו באלנקי בכתפיהם בבית
7 המדרש, שלא להטריח את הציבור לקום מפניו.
8 שנאמר הנותרים - אלמא: אף הו' ראוין
9 לישרף ונתור. אין חטא בא על ידו - הקב"ה
10 מודח מפניו את העבירה, שלא תבא לידו. כי
11 לא תעזוב נפשי - למדנו שהקב"ה מונע את
12 החטא מלהכשילו. עשוק ברם נפש - מחויב
13 בפש שאבדה על ידו. אל יתמכו בו - שלא
14 יפול, אלא מניחין אותו ויפול עבור בגידה.
15 כדבר הונא - דכיון דחטא תרי זימני - שוב אין
16 מספיקין בידו לעשות תשובה, לפי שהעבירה
17 דומה עליו היתר. לימא דלא כרבי - דאמר
18 לעיל אפילו לא עשה תשובה מכפר. אנב שאני
19 מאחר שעליו הוא סומך לחטאו - אינו
20 מכפר. והכתיב ופלוו אלהים - וקא סלקא
21 דעתך "ופללו" - לשון תפלה ופיוס הוא.
22 שהקב"ה מפללו ומפיוס ומכפר לו. מאן אלהים
23 דיין - והוא "ופללו" - לשון "נתן בפלילים"
24 (שמות כא) - הדיין ישפוט ביניהם. אי הכי -
25 דפללו דקרא לשון משפט נינהו, אימא סיפא: מי
26 יתפלל לו, מי ישפטנו בשביל המקום, וכי אין
27 שלוחין הרבה למקום ליפרע זימנא חבי קאמר

28 בצבו נפשית וצבו ביתיה לית הוא עביד,
29 וריקן לביתיה אול, ולואי שתהא ביאה כיצאיה. וכי
30 הו' חזי אמבואה אבתריה אמר: "אם יעלה לשמים
31 שיאו וראשו לעב יגיע בגללו לנצח יאבד ראיו יאמר
32 אי". רב זוטרא כי הו' מכתפי ליה בשבתא דריןלא
33 הוה אמר "כי לא לעולם חסן ואם גזר לדור ודור".
34 "שאת פני רשע לא טוב" - לא טוב להם לרשעים
35 שנושאין להם פנים בעולם הזה, לא טוב לו לאחאב
36 שנושא לו פנים בעולם הזה שנאמר "וען כי נבענ
37 מפני לא אביא הרעה בימיו". "להמות צדיק במשפט"
38 - טוב להם לצדיקים שאין נושאין להם פנים בעולם
39 הזה, טוב לו למשה שלא נשא לו פנים בעולם הזה,
40 שנאמר "וען לא האמנתי כי להקדישני", הא אילו
41 האמנתי כי - עדיין לא הגיע זמנא לפטר מן העולם.
42 אשריהם לצדיקים, לא דיין שהן זוכין אלא שמזכין
43 לבניהם ולבני בניהם עד סוף כל הדורות. שפכה
44 פנים היו לו לאהרן שראויין לישרף פגרב ואביהוא,
45 שנאמר "הנותרם" אלא שעמד להם זכות אביהם. אוי
46 להם לרשעים, לא דיין שמחייבין עצמן אלא שמחייבין

47 - הכי נמי דפללו דקרא לשון פיוס הוא, וחבי קאמר: אם יחטא איש לאיש ופללו
48 לחבירו, וריצהו, האלהים ימחול לו. ואם לה' יחטא איש מי יתפלל בעדו - אם אינו שב
49 מעבירות שבידו. כך היה עלי הכהן מוכיח את בניו שישבו מרעתם. בני אם ערבת לרעך
50 תקעת לזר כפך - בשביל זר, לערבו בממון, או אם נוקשת באמרי פיך שהקטנו
51 ברברים - עשה זאת והנצל, כי באת בכך רעך
52 על עסקי ממון. לך התרפס - יד ופרע לו. ועל
53 מוקש אמרי פיך, אם הקטנו - רדב רעך,
54 הרבה רעים לבקש הימנו מחילה. רעך בתרא
55 דקרא מלא כתיב, לפי שהוא לשון רבים. בשלש
56 שורות - שלש פעמים פייסוהו בשלשה אנשים
57 בכל פעם, שנאמר "ישור" - לשון שורה ואין
58 שורה פחותה משלשה בני אדם. חטאתי - הלא
59 פעם אחת, "וישר העוונתי" - הרי שתיים, "ולא
60 שנה לי" - הרי שלשה. אמא שא נא ועתה שא
61 נא - אין נא אלא לשון בקשה. הוה ליה מילתא
62 לר' אבא כהניא - ר' אבא היה לו להתרעם על
63 ר' ירמיה, שחטא לו, אלא ר' ירמיה איתבי ארשא
64 דר' אבא, וזיזיפ' דימיא - התות טיפי שופכין,
65 שדיתיה השפחה שופכת, וזיזיפ' - טיפין, ודומה
66 לו "כרביבים ורוזף ארץ" בספר תהלים (עב).
67 מציא נפשית - לפני מי שחטא לו, אולי יבקש
68 ממנו מחילה וימחול לו. חליף ותני - עובר
69 ושונה ומשלש פעמים רבות. כהדי טבאח -
70 הטבח חטא לו. קאמיל אמא - רביה. לפקטל
71 נפשית - עכשיו הוא מענישו למות. תבר רישא
72 - משבר עצמות ראש של בהמה. בקועיה -
73 בגרירת. סירא - פרשת מקרא לא נביאים או
74 של כתובים.

אחא

75 לבניהם ולבני בניהם עד סוף כל הדורות. הרבה פנים היו לו לכנען שראויין לסמך, כמבי,
76 עבדו של רבן גמליאל, אלא שחובת אביהם גרמה להן. כל המזכה את הרבים - אין חטא בא על ידו, וכל המחטיא את הרבים -
77 כמעט אין מספיקין בידו לעשות תשובה. כל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו, מאי טעמא - כדי שלא יהא הוא בגיהנם
78 ותלמידיו בגן עדן, שנאמר "כי לא תעזוב נפשי לשאול לא תתן חסידך לראות שחת". וכל המחטיא את הרבים אין מספיקין
79 בידו לעשות תשובה - שלא יהא הוא בגן עדן ותלמידיו בגיהנם, שנאמר "אדם עשק ברם נפש עד בור ינוס אל ותמכו בו".
80 "האומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב" - למה לי למימר "אחטא ואשוב אחטא ואשוב" תרי זימני? כדבר הונא אמר רב, דאמר
81 רב הונא אמר רב: פיון שעבר אדם עבירה ושנה בה - הותרה לו. הותרה לו סלקא דעתך? אלא: נעשית לו בהיתר. "אחטא
82 ויום הכפורים מכפר" - אין יום הכפורים מכפר. לימא מתניתין דלא כרבי - דתניא, רבי אומר: על כל עבירות שבתורה, בין עשה
83 תשובה בין לא עשה תשובה, יום הכפורים מכפר - אפילו תימא רבי, אנב שאני. "עבירות שביין אדם למקום" וכו'. רמי ליה
84 רב יוסף בר חבו לרבי אבהו: עבירות שביין אדם להבירו אין יום הכפורים מכפר? והא כתיב "אם יחטא איש לאיש
85 ופללו אלהים!" מאן אלהים - דינא. - אי הכי אימא סיפא: "ואם לה' יחטא איש מי יתפלל לו"? - הכי קאמר: אם יחטא
86 איש לאיש ופללו - אלהים ימחול לו, ואם לה' יחטא איש - מי יתפלל בעדו, תשובה ומעשים טובים. אמר רבי יצחק: כל
87 המקניט את חבירו, אפילו בדרבים - צריך לפייסו, שנאמר "בני אם ערבת לרעך תקעת לזר כפך נוקשת באמרי פיך... עשה
88 זאת אפוא בני והנצל כי באת בכך רעך לך התרפס ורדב רעך". אם ממון יש בידך - תתר לו פסח יר, ואם לאו - הרבה
89 עליו ריעים. ואמר רב חסדא: וצריך לפייסו בשלש שורות של שלשה בני אדם, שנאמר "ישר על אנשים ויאמר חטאתי וישר
90 העויתי ולא שוה לי". ואמר רבי יוסי בר חנינא: כל המבקש ממו מחבירו אל יבקש ממנו יותר משלש פעמים, שנאמר "אנא
91 שא נא... ועתה שא נא" ואם מת - מביא עשרה בני אדם, ומעמידן על קברו, ואומר: חטאתי לה' אלהי ישראל ולפלוגי
92 שחבילתי בו. רבי ירמיה הוה ליה מילתא לרבי אבא כהניא, אול איתבי ארשא דרבי אבא. כהדי דשדיא אמתיה מיא מטא
93 וזיזיפ' דימיא ארשא. אמר: עשאוני פאשפת, קרא אנפשיה "מאשפת ידים אביין". שמע רבי אבא ונפיק לאפיה, אמר ליה:
94 השתא צריכנא למיפק אדעתך, דכתיב "לך התרפס ורדב רעך". רבי יוירא, כי הוה ליה מילתא כהדי איניש הוה חליף ותני
95 לקמיה ומציא ליה, פי הכי דינתי וניפוק ליה מדיעתיה. רב הוה ליה מילתא כהדי ההוא טבאח - לא אתא לקמיה. כמגלי
96 יומא ככפורי אמר איהו: איזיל אנא לפייסי ליה. פגע ביה רב הונא, אמר ליה - להיכא קא איזיל מר? - אמר ליה לפייסי
97 לפלגיא. אמר: איזיל אבא למיקטל נפשא. אול וקם עילויה, הוה יתיב וקא פלי רישא, דלי עיניה ותווייה, אמר ליה: אבא אתא זיל,
98 לית לי מילתא כהדך! כהדי דקא פלי רישא אישתמיט גרמא, ומחיה בקועיה, וקטליה. רב הוה פסיק סידרא קמיה דרבי, עייל
99 אחא

והאמר רב תפלת ערבית רשות — תימנה: לרב דאמר תפלת ערבית רשות. האמר פרק "תפלת השחר" (ברכות כו,א): טעה ולא התפלל ערבית — מתפלל שחרית שתיים. ואמר נמי דהם בסוף פרק "תפלת השחר" (שם לב): טעה ולא הזכיר של ראש חודש בלילה — אין מחזירין אותו, לפי שאין מקדשין את החודש בלילה. דא לאו הכי — מחזירין. ואמאי?

תיפוק ליה דתפלת ערבית רשות! ואומר רבינו יצחק: נדר דרשות היא — אין לבטלה בהם, אם לא מפני שום מצוה עוברת, או שרא המיניה. דפרק קמא דשבת (טז,ב) דלא מטרדין ליה. וכן עלה על מלתו דירושלמי, דאין מטרדין אותו שידר. תדע, כיון דיעבק אבני תיקנה — לא תיקנה לבטלה. ועוד: כיון דכנגד אברים ופדרים היא. שמעל ומקטין כל הלילה, נהי דלא מעבכי כפרה — מכל מקום מצוה להקטין, תפלת ערבית נמי מצוה. ותימנה: מאי פריך דהא האמר רב תפלת ערבית רשות, והאמרין דבהם אין לבטלה ויש לומר: דאין זה בהם, דבלי יום הכפורים מצוה לטרוח ולהביא צורכי סעודה, דהוי כעין יום טוב. כדאמרין במדרש: דבמוצאי יום הכפורים בת קול יוצאת ואומרת "לך אכול בשמחה לחמך". וכמו שפירשנו, שאין לבטלה בהם אפילו למאן דאמר תפלת ערבית רשות, הכי משמע בירושלמי ד"תפלת השחר" דלמאן דאמר תפלת ערבית חובה — אין תפלת נעילה פוטרתה, ולמאן דאמר רשות — תפלת נעילה פוטרתה. משמע: אבל בהם — אין לבטלה, ואף על פי שחולק על התלמוד שלנו בזה, דבגמרא דירן משמע דרב לדברי האומר חובה קאמר, אבל למאן דאמר רשות לא בעיא תפלת לפוטרה — מכל מקום במה שאנו יכולין להשוותה יש לנו להשוותה. ובהלכות גדולות פירש, גבי אין מקדשין את החודש בלילה, אף על גב דתפלת ערבית רשות כיון דשווייה עליה חובה — שפיר דמי. ולהכי צריך להחזיק טעמא דאין מקדשין החודש בלילה. ואין נראה לרבינו יצחק, דהאמר בפרק קמא דשבת (טז,ב) למאן דאמר תפלת ערבית רשות, מבי שרא המיניה לא מטרדין ליה. דא לא שרא המיניה — מטרדין ליה, אף על פי שלא התפלל כלל. וכי תימנה: כיון שחתפל בשאר לילות שויה עליה חובה — אם כן אמאי איצטרך לשנויי הכא דרב לדברי האומר חובה קאמר? לימא דאפילו לירידה, דסבירא ליה רשות, כיון דרשות עליה חובה בשאר לילות — חובה היא עליוה, ובעיא תפלת למיפטריה, על כן נראה דכפרושיה.

מתפלל שבע מעין שמונה עשרה ברכות — פירש רבינו שמואל בן מאיר טעמא משום דכיון דהכי הוא בתענית, חשוב כיום הכפורים, להכי מתפלל שבע ולפי שכבר פנה היום וחול הוא — להכי מתפלל מעין שמונה עשרה.

מפני

אתא רבי חיאי - הדר לרישא, עייל בר קפרא - הדר לרישא. אתא רבי שמעון ברבי - הדר לרישא. אתא רבי חנינא בר חמא, אמר: פולי האי נהדר וניזיל? לא הדר. איקפיד רבי חנינא, אול רב לנביה תליסר מעלי יומי דכפורי, ולא איפייס. - והיכי עבדי הכי? והאמר רבי יוסי בר חנינא: כל המבקש ממו מחבירו אל יבקש ממו יותר משלש פעמים! - רב שאני. - ורבי חנינא היכי עבדי הכי? והאמר רבא: כל המעביר על מדותיו - מעבירין לו על כל פשעיו! - אלא, רבי חנינא חלמא חוי ליה לרב דוקפיהו בדיקלא, וגמרי דכל דוקפיהו בדיקלא רישא הוי. אמר: שמע מינה בעי למעבד רשותא. ולא איפייס, כי היכי דלזיל ולגמר אוייתא בבבל. תנו רבנן: מצות יודוי ערב יום הכפורים עם השכה. אבל אמרו חכמים: יתודה קודם שיאכל וישתה, שמא תטרף דעתו בפעודה. ואף על פי שהתודה קודם שאכל ושתה - מתודה לאחר שיאכל וישתה, שמא אירע דבר קלקלה בפעודה. ואף על פי שהתודה ערבית - יתודה שחרית, שחרית - יתודה במוסף, במוסף - יתודה במנחה, במנחה - יתודה בנעילה. והיכן אומר? יחיד אחר תפלתו, וישליח צבור אומרם באמצע. מאי אומר? - אומר רב: "אתה יודע ריו עולם". ושמואל אומר: "ממעמקי הלב". ולוי אומר: "ובתורתך כתוב לאמר". רבי יוחנן אומר: "רבון העולמים". רבי יתודה אומר: "פי עונותינו רבו מלמנות והמאותנו עצמו מספר". רב המנונא אומר: "אלהי, עד שלא נוצרתי איני כדאי עכשיו שנוצאתי כאילו לא נוצרתי עפר אני בתי קל והומר במיתתי הרי אני לפניך בכלי מלא בוששה וכלימה הרי רצון מלפניך שלא אחטא ומה שהחטאתי מרוק ברחמיך אבל לא על ידי יסורין". ותינו יודיא דרבא פולה שתא. ודרך המנונא וזוטא ביומא דכפורי. אומר מר זוטרא: לא אמרן אלא דלא אומר "אבל אנחנו חטאנו". אבל אומר "אבל אנחנו חטאנו" - תו לא צריך. דאמר בר המדורי: הנה קאימנא קמיה דשמואל, והנה יתיב, וכי מוא שליחא דצבורא ואמר "אבל אנחנו חטאנו" קם מיקם. אמר, שמע מינה: עיקר יודי האי הוא. הנה

התם: בשלשה פרקים בשנה כהנים נושאין את פניהן ארבעה פעמים ביום, בשחרית במוסף ויתירה, ושמואל אומר: "מה אנו מה חיינו". מיתבי: אור יום הכפורים מתפלל שבע ומתודה, בשחרית מתפלל שבע ומתודה, במוסף מתפלל שבע ומתודה, במנחה מתפלל שבע ומתודה! - תנאי היא, דתנאי: יום הכפורים עם חשיכה מתפלל שבע ומתודה וחותם בירוי, דברי רבי מאיר, וחכמים אומרים: מתפלל שבע, ואם רצה לחתום בירוי - חותם. תיובתא דשמואל! תיובתא. עולא בר רב נחית קמיה דרבא, פתח ב"אתה בחרתנו" וסיים ב"מה אנו מה חיינו" וישפחיה. רב הונא בריה דרב נתן אמר: ויחיד אומר אחר תפלתו. אומר רב: תפלת נעילה פוטרת את של ערבית. רב למעמיה, דאמר צלותא יתירה היא, וכיון דצלי ליה - תו לא צריך. ומי אומר רב הכי? והאמר רב: הלכה בדברי האומר תפלת ערבית רשות! - לדברי האומר חובה קאמר. מיתבי: אור יום הכפורים מתפלל שבע ומתודה, שחרית שבע ומתודה, מוסף שבע ומתודה, בנעילה מתפלל שבע ומתודה, ערבית מתפלל שבע מעין שמונה עשרה. רבי חנינא בן גמליאל מושים אבותיו מתפלל שמונה עשרה שליומות,

מפני

אתא ר' חיאי - וגם הוא היה חפץ לפסוק עמו, וחזר בשבילו לראש הפרשה. רב שאני - מחמיר היה לעצמו. חלמא הוא ליה לרב - ראה חלום על רב שתלאוהו בדקל, והוא סימן נשיאות ראש וגדולה. ור' חנינא ראש ישיבה היה, כדאמר רבי (כתובות קג,ב) בשעת פטירתו: חנינא בר חמא ישב בראש. וכשראה חלום זה על רב דאג למוות. לפי שאין מלכות נוגעת בחברתה. אמר: אחיה מהכא, וברח לבבל מפני, ושם יהיה ראש, ולא נדחן למוות בשבילו. עם חשיבה - לאור אבילה, משקבל עליו יום הכפורים. שפא תטרף דעתו - מחמת שכרות. דבר קלקלה - של חטא. מטעמין הלב - תפלה היא. בתורתך כתוב - כי ביום הזה יכפר. רבן הקולפים - כי לא על צדקותיו וכו', בתענית - של גשמים. וכפערות - ארבעה ימים בכל שבת שאנשי משמר ישראל מתבטסין בערדן ומתענין, וקורין במעשה בראשית. כדאמרין במסכת תענית (כו,א) והתם מקשינן: ותענית ומעמדות מי אית בהו מוסף? ומשנינן הכי קאמר: בהנים נושאין את כפיהן כל זמן שמתפללין, ואפילו במנחה. לפי ששלשה פרקים הללו תעניות הם, ואין שכרות במנחה. אבל שאר ימות השנה - אין נשיאות כפים במנחה, ויש מוח ארבע עמין ביום. צלותא יתירתא - מתפלל שבע כשאר התפלות. ושמואל אומר מה אנו ומה חיינו - אומר, ואינו מתפלל. אור יום הכפורים - ליל יום הכפורים. וחותם בירוי - גרס בתוספתא אינו חותם "מקדש ישראל" אלא "האל הסולח", וחכמים אומרים: כל מקום שזקק לשבע, אף בשאר התפלות אם רצה לחתום בירוי - חותם, כך שמעתי. אבל לא גרס לה בתוספתא הכי, אלא: וחכמים אומרים מתפלל שבע, ואם רצה לחתום בירוי - חותם. ואנעילה קיימי. קתני מידה נעילה מתפלל שבע ומתודה, תיובתא דשמואל תיובתא. נחית קמיה דרבא. בנעילה. ולשון נעילה פליגי אמוראי. בברכות ירושלמי, חד אמר: נעילת שערי שמים, וחד אמר: נעילת שערי עזרה. וכיון דצלי - משחשיכה, תו לא צריך. והא אמר רב - במסכת ברכות תפלת ערבית רשות, ומאי פוסרת דקאמר? לדברי האומר חובה קאמר. דזו פוטרתה. מיתבי וכו' - קתני נעילה וקתני ערבית. שבע מעין שמונה עשרה - שלש ראשונות ושלש אחרונות כתיקנן, ואומר "הבנו" באמצע, שיש בה מעין שלש עשרה ברכות. והיא תפלה קצרה שתיקנו לעוברי דרכים. ולמוצאי יום הכפורים התיירו לצאת בה מפני הטורח.

תנאי

אמר מר זוטרא, לא אמרן שצריך לומר תחינות אלו, אלא דלא אמר
אבל אנחנו חטאנו. אבל אם אמר אבל אנחנו חטאנו, תו לא צריך –
שוב אינו צריך לומר עוד. דאמר בר המדורי, הוה קאמנא קמיה
דשמואל והוה יתיב – נעמדי לפני שמואל כשהוא ישב, וכי מנא
שלחא דצבורא – וכשהגיע השליח ציבור בתפילתו ואמר אבל
אנחנו חטאנו, קם מינקם – נעמד שמואל. אמר בר המדורי, שמע
מינה, שעיקר הדין הוא – תיבות אלו הן.
הגמרא מבארת כיצד היא תפילת נעילה: תנן התם (תענית כו.),
בשליש פסקים (זמנים) בשנה הכהנים נושאים את בפייהו ארבעה
פעמים ביום, בשחרית, במוסף, במנחה, ובנעילת שערם. ואלו הן
שליש פסקים, בתעניות על הגשמים, ובמעשרות, וביום הכפורים.
מבאר הגמרא: מאי – איזה תפילה מתפללים בעת נעילת שערם.
רב אמר, צלותא ותיקתא – תפילה נוספת של שבע ברכות, כשאר
תפילות היום. ושמואל אמר, אינו מתפלל תפילה נוספת, אלא רק
אומר את נוסח 'מה אנו מה חיינו'.
הגמרא מקשה על שמואל: מיתיבי, אור (ליל) יום הכפורים
מתפלל תפילה של שבע ברכות ומתודה, וכן בשחרית מתפלל שבע
ומתודה, במוסף מתפלל שבע ומתודה, במנחה מתפלל שבע
ומתודה, בנעילה מתפלל שבע ומתודה. מבואר, שבתפילת נעילה
מתפלל שבע ברכות. ואף תנאי היא – וכן נחלקו תנאים, דתנאי
לגבי תפילת נעילה, יום הכפורים עם השקפה – בשעה שהיום
מחשיך מתפלל שבע ומתודה, והותם את הברכה האמצעית בדין
– האל הסלחן וכו', ואינו חותם מקדש ישראל, דברי רבי מאיר.
וחכמים אומרים, מתפלל שבע, ורק אם רצה לחתום בדין חותם.
וקשה על שמואל שאמר שבתפילת נעילה אינו מתפלל שבע.
מסיקה הגמרא: תיבתא דשמואל תיבתא.
הנהגת האמוראים בתפילת נעילה: עילא בר רב, נחית קמיה דרבא
– התפלל לפני התיבה תפילת נעילה לפני רבא. פתח את הברכה
האמצעית באתה בחרתנו כשאר תפילות היום, וסיים ב'מה אנו
מה חיינו' ושבחיה – ושיבחו רבא על כך.
רב הונא בריה דרב נתן אמר, ויחיד אומר – את 'מה אנו מה חיינו'
אחר תפילתו, אך לא בברכה אמצעית כשליח ציבור.
דין נוסף היוצא מדינו הקודם של רב בענין תפילת נעילה: אמר רב,
תפילת נעילה פוסלת את התפילה של ערבית שאחריה. מבאר
הגמרא: רב למעמיה, דאמר שנעילה צלותא ותיקתא היא, ובין דצלי
ליה – שכבר התפלל בערב, תו לא צריך להתפלל תפילת ערבית.
תמדה הגמרא: וימי אמר רב הכי, והאמר רב, הלכה בדברי האומר
שתפילת ערבית רשות ואינה חובה, ולפיכך אין צריך שתפילת
נעילה תפסור אותה. מתרצת הגמרא: מה שאמר רב שנעילה
פוסלת תפילת ערבית, לדברי האומר שתפילת ערבית חובה
קאמר כך. אך לדעתו, שתפילת ערבית אינה חובה, אין צריך
לתפילת נעילה שתפסור אותה.
מקשה הגמרא: מיתיבי, אור ליום הכפורים מתפלל שבע ומתודה,
שחרית שבע ומתודה, מוסף שבע ומתודה, בנעילה מתפלל שבע
ומתודה. ערבית של מוצאי יום הכפורים, מתפלל שבע מעין שמונה
עשרה – בברכה האמצעית אומר תפילת הבינו שכלולים בה
שאר הברכות. רבי חנינא בן גמליאל אומר משום אבותי, בערבית
של מוצאי יום הכפורים מתפלל שמונה עשרה ברכות שלימות,

אתא – נכנס ובא רבי חייא, והדר – חזר רב עבורו לרישא – לתחילת
הפרשה. עיל בר קפרא, והדר רב לרישא גם עבורו. אתא רבי שמעון
ברבי, ושוב הדר רב לרישא. אך כאשר אתא רבי חנינא (בר) [ברבי]
קמא, אמר רב, כולי האי נהדר ונייל – וכי כל פעם נחזור לתחילה,
ולא הדר. איקפיד רבי חנינא על רב, שלאחרים חזר ועבורו לא,
ואול רב לנביה תליסר מעלי יומי דכפורה – הלך רב אליו בשליש
עשר ערבי יום כפורים לבקש מחילה, ולא אפינים רבי חנינא.
מקשה הגמרא: ותיבי עבד הכי – וכיצד עשה רב כך, לבקש
מחילה כל כך הרבה פעמים, והאמר רבי יוסי בר חנינא (לעיל עמוד
א) כל המבקש מנו – ומחילה מקביר, אל יבקש – אינו צריך לבקש
מנו יותר משלש פעמים. מתרצת הגמרא: רב שאני, שהחמיר על
עצמו. מקשה הגמרא: ורבי חנינא, היכי עבד הכי שלא מחל,
והאמר רבא, כל המעביר על מיתותיו – כל המוותר ואינו מחזיר
במידה למצערם אותה, מעבירין – מוותרים לו מן השמים ואינו
ענש על כל פשעיו. מתרצת הגמרא: אלא הטעם שרבי חנינא לא
התפייס כי חלמא הוה ליה לרב דקפוחה בדיקלא – ראה בחלום
שתלו את רב על עץ דקל, וגמיר – קבלה בדינו, דכל דקפוחה
בדיקלא רישא הוה – שכל שתלוהו בדקל בחלום יעלה לגדולה.
אמר ורבי חנינא, שמע מינה, כעל למעבד דשויא – רוצים למנות
את רב לראש הישיבה. וחשש רבי חנינא (שהיה ראש הישיבה
בארץ ישראל), שאם יעלה רב לדור בארץ ישראל, יצטרך הוא
למות, לפי שאין מלכות – (שררה) נוגעת בחברתה, ולפיכך לא
אפינים כי היכי דלילול ולגמיר אורייתא בבבל – כדי שרב יברח מפניו
לבבל ויתמנה שם לראש ישיבה, ולא ימות הוא.
כל אדם מישראל חייב להתוודות ביום הכפורים על חטאיו.
הגמרא מביאה ברייתא על עת אמירת הדין: תנו רבנן, עיקר זמן
מצות וידוי, בערב יום הכפורים עם השקפה – בערבית, לאחר
שקידש היום. אבל אמרו חכמים, יתודה קודם שיאכל וישקה, שמה
התורה דעתה בפעולה מחמת שכרות, ולא יוכל להתוודות. ואף על
פי שהתורה קודם שיאכל וישקה, מתודה שוב לאחר שיאכל וישקה
– בתפילת ערבית, שמה ארבע דברים קלקלה – חטא בפעולה. ואף
על פי שהתורה ערבית, יתודה שוב בשחרית. ואף שהתורה
בשחרית, יתודה במוסף. ואף שהתורה במוסף, יתודה במנחה. ואף
שהתורה במנחה, יתודה בנעילה. ותיבן אמרו את הדין, ויחיד
אומרו אחר גמר תפילתו, ושלח צבור אומרו באמצע התפילה.
הגמרא מבררת את נוסח הדין: מאי אמר בידיו יום הכפורים.
אמר רב, אומר תפילת אתה יודע דין עולם. ושמואל אמר, אומר
תפילת 'מעמקי חלב'. ולוי אמר, אומר ובתורתך כתוב לאמר (ויקרא
טו ז) כי ביום הזה יכפר וגו'. רבי יוחנן אמר, אומר רבון העולמים
כי לא על צדקותינו וכו'. רבי יהודה אמר, אומר 'כי עונותינו רבו
מלמנות וחטאתינו עצמו מספר'. רב חמנא אמר, כך הוא אומר,
אלהי, עד שלא נוצרתי אני בראי – לא הייתי חשוב וראוי להיווצר,
ועכשיו שנוצרתי אני חשוב והריני כאלו לא נוצרתי. עפר אני
בחי, וקל וחומר שעפר אני במיתתי. הרי אני לפניך ככלי בושח
ובלימה. הרי רצון מלפניך שלא אחטא, ומה שחטאתי מרוק – כלה
ברחמיך, אבל לא על ידי יסוריך. ותפילה זו של רב חמנא, היינו
וידוי דרבא בולח שתא – זהו וידוי של רבא כל השנה, ודרב
חמנא וזמא ביומא דכפורה – ושל רב חמנא וזמא ביום הכפורים.

דרכו של רש"י בפירושו על התורה, לבאר כל דבר הקשה בלימוד פשוטן של כתובים.

התורה, בדרך עליו – על השם גמי, להגן עליו שלא ימחק על ידי
שטף המים, ויורד וטובל. רבי יוסי חולק ואומר, אינו צריך לכוון
עליו גמי אלא יורד וטובל בדרך, וכלבד שלא ישפשף את השם
בידים. וקיימא לן במסכת שבת (קכ) דבטבילה בזמנה מצוה פליגי –
שמחלוקת חכמים ורבי יוסי היא אם טבילה בזמנה מצוה או לא.
חכמים סוברים שטבילה בזמנה אינה מצוה, ולכן אם אין לו גמי
ימתין עד שיהיה לו ויטבול. ורבי יוסי סובר שטבילה בזמנה מצוה,
לפיכך לא יתעכב כדי לחזור אחר גמי אלא יטבול מיד. הרי, שרבי
יוסי סובר טבילה בזמנה מצוה, ולא כפי שתירצנו לעיל.
מתרצת הגמרא: הרי – הברייתא שאמר רבי יוסי מן המנחה
ולמעלה לא יטבול. רבי יוסי פירי הודה היא, הסובר שטבילה בזמנה
לאו מצוה. ואילו רבי יוסי שאמר בברייתא ושל גמין יורד וטבול
כדרכו, רבי יוסי בן חלפתא הוא. דתניא לגבי אשה שלא ידוע מתי
נפסק הריגוה וכיצד, ואינה יודעת מתי חל ליל טבילתה (נדה כט),
רבי יוסי פירי הודה ואמר, דיה לטבילה שתתא פאחרונת – די
שתטבול פעם אחת לאחר שתיטטר לגמרי, ואינה צריכה לטבול
בכל יום שאנו מסופקים בו שמא ליל טבילתה הוא, לפי שטבילה
בזמנה אינה מצוה.
ברייתות בדיון בעל קרי ביום הכפורים: תנו רבנן, הרוצה קרי ביום
הכפורים, יורד וטובל, ולעקב – במוצאי יום הכפורים ישפשף את
גופו מחקרי שנדבק בו כדי שלא יחצוץ. הגמרא תמהה: וכי עולה
על דעתך שלעקב ישפשף, הן מאי דהוה הוה, ולאחר שכבר חצץ
בטבילתו מה יועיל שישפשף. מבארת הגמרא: אלא אימא, מבערב
של אתמול, כלומר בערב יום הכפורים, ישפשף כל אדם את גופו
במים חמים, כדי שאם יראה קרי למחר, ביום הכפורים, יוכל
לטבול ללא שתהיה לו חציצה. (קא פיר התנא שבברייתא, מצוה
ומנהג לשפשף את גופו במים חמים לפני טבילה, אך אינו חיוב).
תני תנא – שנה אחד החכמים שהיה שונה ברייתות קמיה דרב
נחמן, הרוצה קרי ביום הכפורים שלא בכוננה, עזונתיו מחולין לו.
מקשה הגמרא: והתניא בברייתא אחרת, שהרואה קרי ביום
הכפורים עזונתיו עומדים סדורין ומוכנים לדון עליהם. מתרצת
הגמרא: מאי כוננת הברייתא סדורין, סדורין ליפחל – סדורין
ועומדים למחול עליהן.
תנא רבי רבי ישמעאל, הרוצה קרי ביום הכפורים, ודאג כל השנה
פולה, שמא אין תעניתו מקובלת. ואם עלתה לו שנה – שלא מת
באותה שנה, מוכחח לו שהוא בן העולם הבא, כי בודאי יש בידו
מעשים טובים שהיגיו עליו. אמר רב נחמן בר יצחק, תדע שכך
הוא, שהרי כל העולם פולו רעב – נמנע מתשמיש, והוא שבע ושלא
מדעתו הוא אינו מתענה בזה, ואם עלתה לו שנה אף על פי כן,
סימן שצדיק גמור הוא.
פי אמת רב דמי מארץ ישראל לבבל, אמר, הרואה קרי ביום
הכפורים מפיש תני – יאריך ימים, ופני ומסני – ירבה זרעו בבנים
ובני בנים.

הדרן עלך יום הכפורים וסליקא לה מסכת יומא

מפני שצריך לומר תפילה – אתה חוננתנו בברכת חזון תדעך כבכל
מוצאי שבת ויום טוב, ובנוסח תפילת הבינו לא מוזכר הבדלה.
מבואר, שהכל סוברים שצריך להתפלל ערבית במוצאי יום
הכפורים, ואינו נפטר על ידי תפילת נעילה שהתפלל מקודם,
וקשה על רב.
מתרצת הגמרא: תנא היא – תנאים נחלקו בדיון זה, אם תפילת
נעילה פוטרת את תפילת ערבית או לא. דתניא, כל חייבי טבילות
שחל זמן טבילתם ביום הכפורים, מכלין בדרך ביום הכפורים. נדה
וילדת שחל יום שביעי שלהן בערב יום הכפורים, מכלות בדרך
כללי יום הכפורים. בעל קרי שראה קרי קודם תפילת המנחה,
טובל והולך עד המנחה כדי שיוכל להתפלל. אבל אם ראה אחר
כך, אינו טובל אלא במוצאי יום הכפורים, לפי שתפילת נעילה
זמנה בלילה. רבי יוסי חולק ואומר, אפילו ראה לאחר תפילת
המנחה טובל כל היום כולו, כדי שיוכל להתפלל נעילה שאינה
אלא ביום. אם כן, רב שאמר שתפילת נעילה פוטרת את תפילת
ערבית, סובר כתנא קמא שזמן תפילת נעילה בלילה, ולפיכך היא
פוטרת את תפילת ערבית. ואילו הברייתא שאמרה שתפילת
נעילה אינה פוטרת את תפילת ערבית, כדעת רבי יוסי היא, הסובר
שזמן תפילת נעילה ביום, ואין זמנה שיהיה לתפילת ערבית, ולפיכך
אינה פוטרת אותה.
הגמרא מקשה סתירה מברייתא אחרת: ורמינהו, הוב והנה,
המצורע והמצורעת, וכו' נדה, וטמא מת, מכלין בדרך ביום
הכפורים. נדה וילדת מכלות בדרך כללי יום הכפורים. בעל קרי
טובל והולך כל היום כולו. רבי יוסי אומר, מן המנחה ולמעלה אין
יכול לטבול. נמצא שדברי רבי יוסי וחכמים שבברייתא לעיל,
סותרים את דבריהם בברייתא זו.
הגמרא מתרצת את דברי רבי יוסי: לא קשיא, הא – בברייתא זו
שאמר רבי יוסי שמן המנחה ולמעלה אינו יכול לטבול, מדובר
דצלי – שכבר התפלל תפילת נעילה מבעוד יום, לפני שראה קרי,
ומכיון שכבר התפלל את כל תפילות היום שוב אינו יכול לטבול
היום. והא – בברייתא לעיל שאמר רבי יוסי שטובל כל היום כולו,
מדובר דלא צלי – שכשראה קרי עדיין לא התפלל תפילת נעילה,
ולכן טובל כדי שיוכל להתפלל.
תממה הגמרא: אי דצלי – אם מדובר שכבר התפלל תפילת נעילה,
מאי מצינוהו דרבנן שאמרו טובל כל היום כולו, הרי כבר גמר
להתפלל את כל תפילות היום ואין הטבילה מעכבת אותו עוד.
מתרצת הגמרא: קא פירי רבנן, מכלה בזמנה מצוה – מצוה על
הטמא לטבול ולהיטטר מטומאתו מיד כשנגיע זמן טבילתו.
ומכיון שזמן טבילתו של בעל קרי ביום, היא דוחה את איסור
רחיצה ביום הכפורים, ואף אם כבר התפלל את כל תפילות היום
יכול הוא לטבול.
מקשה הגמרא: מכלל – משמע מזה דרבי יוסי שאמר שמן המנחה
ולמעלה אין יכול לטבול, פירי טבילה בזמנה לאו מצוה. והתניא,
הרי שהיה שם השם כתוב על בשרו, הרי זה לא ירחץ ולא יסוך כדי
שלא ימחק השם, ולא יעמוד במקום המנופת משום קדושת השם.
נדרמנה לו טבילת מצוה – אם הוצרך לטבול טבילה שהטילה עליו

שלושה מיני התבוננות הם:

(א) התבוננות לימודית, אחר שמבין העניין על בוריו, הוא מתבונן בעומק העניין ההוא, עד שהשכלי מאיר אצלו.

(ב) שקודם התפילה, עניינה הרגש חיות העניין שלמד ולא הרגש השכלי כמו בהתבוננות לימודית.

(ג) שבתפילה, עניינה הרגש האלוקות שבהעניין שלמד.

יומא. פרק שמיני – יום הכיפורים דף פח עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רכז
רש"י תוספות

מפני שצריך לומר הבדלה בחונן הדעת – הקשה רבינו יעקב מאורליניש: ונבללה מכלל, כדאמרין ב'תפלת השחר' (ברכות כט,א). כל השנה כולה מתפלל 'הבינו' חוץ ממזמאי שבת, שצריך לומר הבדלה בחונן הדעת. ופריך: ונבללה מכללו קשיא. ותיירץ רבינו יצחק: ודחתם, דכל השנה מתפלל 'הבינו' – משום הבדלה לא היה לו לשנות הסדר, כיון דאפשר לכוללו. אבל הבא, דסבירא ליה דכל השנה מתפלל שמונה עשרה שלימות – בטעם כל דהו אין לשנות הסדר. ולהכי במזמאי שבת מתפלל שמונה עשרה שלימות, מפני שצריך לומר הבדלה בחונן הדעת.

אי דצלי מאי טעמא דרבנן – תימה לי: אי מוקמינן נמי בדלא צלי – תיקשי לך מאי טעמא דרבנן, הא לעיל אמרי רבנן דרבי יוסי דוקא עד המנחה, אף על גב דלא צלי, ואם כן תיקשי דרבנן אדרבנן! ולפי המסקנא דמוקמינן להא כרבי יוסי ברבי יהודה – ניתא, שאין להקשות מדרבנן דרבי יוסי בר יודיה לרבנן דרבי יוסי בן חלפתא. אבל למאי דסלקא דעתך דהשתא דתירוייהו רבי יוסי בן חלפתא, תקשי דרבנן אדרבנן! ונראה לי: אי אמרת בשלמא אידי ואידי דלא צלי – או לא תיקשי לך דרבנן אדרבנן, דאיכא למימר תפלת נעילה בתנאך כן להתפלל אותה או ביום מן המנחה ולמעלה או בלילה כמו שירצה, והא דקאמרין לעיל עד המנחה ותו לא – כשדעתו להתפלל אותה בלילה. והא דאמר הבא כל היום – כשהוא רוצה להתפלל ביום, כדי שיהא מוזהר לסעודה בתחלת הלילה, ואף על פי שיכול להתמתן עד הלילה ולהתפלל – התיירו לו לטבול ביום הכיפורים ולהתפלל, כי לא אסרו אלא רחיצה של תענוג, אבל בשביל תפלה וגם כדי שיהא מוזהר לסעודה בתחלת הלילה – מותר לטבול ולהתפלל אותה ביום. אבל כיון דמוקמינן לה בדצלי – מאי טעמא דרבנן?

קסברי טבילה בזמנה מצוה – תימה לי: דהני מילי לאקשויה מדרבנן דלעיל אדרבנן דהבא, דלעיל אמרי אף על גב דלא צלי אינו טובל מן המנחה ולמעלה, והבא אמרי אפילו צלי כבר טובלו ויש לומר: דאיכא למימר דההיא דלעיל דקאמר עד המנחה – הכי פירושה: בשביל התפלה אינו צריך לטבול אלא עד המנחה, ואתא לאשמועינן דתפלת נעילה בלילה, מיהו משום טבילה בזמנה מצוה יש לו לטבול. ונפקא מינה היכא דאניס ולא מצי טביל ביום – לא יבטל בזה תפלת נעילה. ולרבי יוסי, אי לא מצי טביל ביום – לא יתפלל כלל תפלת נעילה.

מכלל – דרבי יוסי סבר טבילה בזמנה לאו מצוה – הא דלא פריך נמי מדרבנן דסברי מצוה, וברייתא דמיתני סבירא להו לאו מצוה! יש לומר: דלעיל אמרי מצוה ואין לעבור זמנה במזיד ובמתכוין, ולהכי סבירא להו דטובל מן המנחה ולמעלה. אבל במה שהן אומרים שיש להן לחזור אחר גמי – בזה לא תדחה בודאי הטבילה, ועוד, מפני כבוד השם. אבל מרבי יוסי פריך מכל שכן.

מפיש חי סגי ומסני – ורמז לדבר: "יראה זרע יאריך ימים".

סליק מסכת יומא

במה שבידים להשיעו, כעבד המוזהר כוס לרבו ושפר לו קיתון על פניו. ואם עלתה לו שנה – שלא מה, מובטח לו שמעשים טובים יש בידו שהיגיו עליו, וכן עולם הבא הוא. תרע שהיה כל העולם יעבד – מתשמיש, והוא שבע ולא נתענה בואת, ושלא מדעתו השיעוהו, ואף על פי כן עלתה לו שנה – יש לדעת שצדיק גמור הוא. מפיש חי – זה שראה קרי ביום הכיפורים. סגי ומסני – בניים ובני בניים, שכן הסימן "יראה זרע יאריך ימים" וישעיהו נג.

הדרן עלך יום הכיפורים וסליקא לה מסכת יומא

תנאי היא – אי פטרה נעילה את של ערבית לא. אי הכי גרסינן בתוספתא: כל חיובי טבילות טובלין כדרכן ביום הכיפורים הגדה ויולדת טובלות כדרכן בלילי יום הכיפורים. בעל קרי – שאסור בדברי תורה, כדקימא לן (בבא קמא פב,א). עורא תיקן טבילה לבעלי קריין. טובל והולך עד המנחה – אם אירע לו קרי קודם לכן – טובל כדי שיכול להתפלל תפלת המנחה. אבל ראה קרי מן המנחה ולמעלה – אין מותר לטבול, אלא ימתין עד שתחשך, ויטבול. דסבירא להו לרבנן דתפלת נעילה בלילה, ולדידהו פוטרת את של ערבית כדרב, והא דקתני אינה פוטרת – ר' יוסי היא, דאמר: כל היום מותר לטבול, ואפילו ראה קרי לאחר תפלת המנחה – טובל ביום, כדי להתפלל תפלת נעילה, אלמא קסבר: תפלת נעילה אין זמנה בלילה, ולדידהו אינה פוטרת את של ערבית. הכי גרסינן בתוספתא: הוב והזבה והמצורע והמצורעת ובעל נדה וטמא מת טובלין כדרכן ביום הכיפורים. נדה ויולדת טובלות כדרכן בלילי יום הכיפורים. בעל קרי טובל והולך כל היום כולו. ר' יוסי אומר מן המנחה ולמעלה אין יכול לטבול – קשיא דרבי יוסי אדרבי יוסי, ורבנן אדרבנן, לא קשיא – הא דאמר ר' יוסי הבא מן המנחה ולמעלה אין יכול לטבול. בדצלי תפלת נעילה – ביום, קודם שראה קרי. והא דאמרין לעיל כל היום – בדלא צלי תפלת נעילה כשראה הקרי. אי דצלי מאי טעמא דרבנן – דמתניתא בתרייתא, דאמרי כל היום. קא סברי טבילה בזמנה מצוה – זמנה ביום הוא, דכתיב (דברים כג) "וזה לפנות ערב ירחיץ" – הלכך דחיא רחיצה דיום הכיפורים ולא היינו דך רבנן דלעיל, ותרתי פלוגתא נינהו: במתני' קמייאט פליגי בזמן תפלת נעילה, דרבנן בלילה לר' יוסי ביום. ורבנן דהתם סבירא להו טבילה בזמנה לאו מצוה דתורה כדי הכיפורים. ובמתניתא בתרייתא פליגי בטבילה בזמנה מצוה. לא ירחיץ – שלא ירחיק את השם. בודק עליו גמי – להגין עליו משטף המים. וקי"מא לן – במסכת שבת, דבטבילה בזמנה מצוה פליגי. דלרבנן טבילה בזמנה לאו מצוה, ואם אין לו גמי – ימתין עד למחר ויבקשנו. החיא – דאמרין לעיל ר' יוסי אומר מן המנחה ולמעלה לא יטבול עד שתחשך, דטבילה בזמנה לאו מצוה – ר' יוסי בר יהודה היא. דיה לטבילה שתהא באחרונה – ברייתא היא דמיתנין לה במסכת נדה בגמרא ד"המפלת" (כט,ב). האשה שיצתה מלאה ובאת ריקנית, והביאה לפנינו שלשה שבועים טהורים, ועשרה שבועים אחד טמא ואחד טהור –

משמשת אור לשלשין וחמש, ומטבילין אותה תשעים וחמש טבילות. דברי בית שמאי. ובית הלל אומרים: שלשים וחמש. וכולהו מפרש להו התם, וטעמא משום טבילה בזמנה מצוה. רבי יוסי בר יהודה אומר: דיה לטבילה שתהא באחרונה. דטבילה בזמנה לאו מצוה. ור' יוסי דגמי הוא ר' יוסי בן חלפתא. ולערב ישפוש – משום חציצה. לערב סליק דעתך – מוכי טביל וסליק מאי מהני ליה שפוש? חציצה דהויא – הואי. אימא מכעיר דאתמול ישפוש כל אדם עצמו בחמיין, שאם יראה קרי למחר – יכול לטבול בלא חציצה. הירואה קרי ביום הכיפורים – ולא במתכוין. עונותיו מחולין – סימן טוב הוא זה "יראה זרע יאריך ימים". יראן כל השנה כולה – שמא לא קיבלו תעניתו, והשיעוהו

במה שבידים להשיעו, כעבד המוזהר כוס לרבו ושפר לו קיתון על פניו. ואם עלתה לו שנה – שלא מה, מובטח לו שמעשים טובים יש בידו שהיגיו עליו, וכן עולם הבא הוא. תרע שהיה כל העולם יעבד – מתשמיש, והוא שבע ולא נתענה בואת, ושלא מדעתו השיעוהו, ואף על פי כן עלתה לו שנה – יש לדעת שצדיק גמור הוא. מפיש חי – זה שראה קרי ביום הכיפורים. סגי ומסני – בניים ובני בניים, שכן הסימן "יראה זרע יאריך ימים" וישעיהו נג.

משנה

סוכה שְׁחִימָה גְבוּהָ – סכך הסוכה שהוא גבוה מקרקעית הסוכה לְמַעַלָּה מֵעֲשָׂרִים אַמָּה ונמצא שחלל הסוכה גבוה יותר מעשרים אמה, הסוכה פְּסוּלָה, כמבואר בגמרא שסוכה כשירה רק כשהיא דירת עראי, ולמעלה מעשרים אמה עושה אדם את סוכתו דירת קבע. וְרַבִּי יְהוּדָה מְכַשֵּׁר אפילו כשגובהה ארבעים וחמשים אמה, משום שסובר שהסוכה צריכה להיות דירת קבע.

אופנים נוספים שהסוכה פסולה: וְשֹׁאִינָה גְבוּהָ עֲשָׂרָה טַפְחִים – סוכה שגובהה חללה פחות מעשרה טפחים ואינה ראויה לדירה, וכן סוכה שֶׁאֵין לָהּ לכל הפחות (שלשה) [שְׁלֹשׁ] דָּפְנוֹת, וכן סוכה שֶׁחִמְתָּהּ מְרֻבָּה מֵעֲלָתָה – שסיכך עליה סכך מועט ובקרקעית הסוכה החמה מרובה מן הצל, שהצל המועט מתבטל ברוב חמה והרי הוא כמי שאינו, בכל אופנים אלו הסוכה פְּסוּלָה.

גמרא

הֵנֵּן הָתָם – שנינו במסכת עירובין (ב) שנחלקו רבי יהודה וחכמים גם לגבי גובה קורת המבוי: קורת הַמְּבֹי שניתנה בפתחו כדי להתירו בטלטול, שְׁהוּא גְבוּהָ יותר מֵעֲשָׂרִים אַמָּה מקרקע המבוי, וְיָמַעַם – ישפיל את הקורה עד שיהיה בינה לקרקע המבוי יותר מעשרים אמה, וכל זמן שלא השפילה אסור לטלטל במבוי. רַבִּי יְהוּדָה אומר, אֵינוֹ צָרִיךְ להשפיל את הקורה, ומותר לטלטל במבוי גם כשהקורה גבוהה יותר מעשרים אמה. מקשה הגמרא: מַאי שָׁנָא גַּבִּי סוּכָה דְּתַנִּי פְּסוּלָה – מדוע במשנתנו שנה התנא רק שסוכה הגבוהה למעלה מעשרים אמה פסולה, ולא כתב את הדרך לתקן את הסוכה על ידי שישפיל את הסכך לגובה עשרים אמה, וּמַאי שָׁנָא גַּבִּי מְבֹי דְּתַנִּי תַּקְנָתָא – ולגבי מבוי שנה התנא את האפשרות לתקן את המבוי על ידי שישפיל את הקורה.

מתרצת הגמרא: דווקא לגבי סוכה שהפסול בסכך למעלה מעשרים אמה הוא מִדְּאֻרִייתָא ונאמר בסיני לפני ששנו חכמים את המשנה וכפי שדורשת הגמרא להלן, תַּנִּי פְּסוּלָה – שייך לומר במשנה שכשהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה פסולה היא, כיון שלא עשה את סוכתו כתורה וכהלכה, מה שאין כן לגבי מְבֹי שהאיסור לטלטל בו הוא רק מִדְּרַבְנָן, אבל מדאורייתא כיון שיש לו שלוש מחיצות דינו כרשות היחיד ומותר לטלטל בו גם בלא תיקון כלל, אין ראוי לכתוב בו לשון 'פסול', כיון שכל האיסור לטלטל במבוי התחדש במשנה זו, שהרי עדיין לא נאמרו דיני מבוי כדי שיאמר התנא שאם לא עשאו כדינו פסול, לכך תַּנִּי תַּקְנָתָא – כתבה המשנה מהו האופן לתקנו כדי להתיר לטלטל בו גם מדרבנן.

תירוצו נוסף: וְאִיבָעִית אִימָא, בְּדִאֻרִייתָא נִמְי תַּנִּי תַּקְנָתָא – גם בדינים מדאורייתא שונה התנא בדבריו את האופנים בהם ניתן לתקן ולהכשיר את הסוכה, מִיְהוּ, סוּכָה כיון (דנפיש מילתה) [דנפישין מילתה] – מרובים דיניה במשנתנו ואם היה התנא שונה בכל דין את אופן תיקונו היה צריך להאריך בדבריו ולומר שהגבוהה מעשרים אמה ימנענה, וכשאינה גבוהה עשרה טפחים יגביהנה, וכשאין לה שלוש דפנות יעשה לה שלוש דפנות, וכשחמתה מרובה מצלתה יוסיף סכך, לכן לא רצה התנא להאריך בדבריו וכפי ששנינו (פסחים ג) 'לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה, ולכן פָּסִיק וְתַנִּי פְּסוּלָה – שבכך כללה המשנה את כל הדינים באותה מה שאין כן לגבי מְבֹי דְּלֹא נִפִּישׁ מִלִּילָה במשנה זו, שמוזכר בה רק דין מבוי הגבוה מעשרים אמה, לכך תַּנִּי תַּקְנָתָא.

לאחר שאמרה הגמרא שפסול סוכה למעלה מעשרים אמה הוא מדאורייתא, שואלת הגמרא: מַנָּא הֵנִי מִילִי – היכן מקור דין זה בתורה. אָמַר רַבָּה, דְּאָמַר קָרָא (ויקרא כג מג) 'לִמְעַן יִדְעוּ דְרִיתִּיכֶם בִּי

בְּסֻכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, ודרשו חכמים מפסוק זה שצריך לעשות סוכה שתהא ניכרת ליושב בה שהוא יושב בסוכה, ועל כן אם גובה הסוכה הוא עַד עֲשָׂרִים אַמָּה, העין שולטת ורואה את הסכך והאדם יודע שְׁהוּא דָּר בְּסוּכָה, וכשירה, מה שאין כן אם גובה הסוכה הוא לְמַעַלָּה מֵעֲשָׂרִים אַמָּה, הסוכה פסולה, כיון שֶׁאֵין אָדָם יודע שְׁהוּא דָּר בְּסוּכָה, מִשּׁוּם דְּלֹא שְׁלֵמָא בָּהּ עֵינָא – שמתוך גובה הסכך אינו נראה ליושב בסוכה אלא אם כן משליך ראשו לאחוריו לישא עיניו למעלה, ואין אדם רגיל בכך.

רַבִּי יוֹרְאָה אָמַר, מְהֵרָא – מקור הפסול של סוכה הגבוהה מעשרים אמה נלמד ממה שנאמר (ישעיה ד) 'וְסֻכַּת הַתְּהִי לְצֹל וְיִמָּם מִחֶרֶב, וּמִשְׁמַע שְׁמִטַּת הַסֶּכֶךְ הִיא, להגן מפני החמה על היושבים בתוך הסוכה, ולכן באופן שגובה הסכך הוא עַד עֲשָׂרִים אַמָּה, כשירה, משום שֶׁאָדָם יוֹשֵׁב בְּצֹל סוּכָה – בצל הסכך, מה שאין כן באופן שגובה הסכך הוא לְמַעַלָּה מֵעֲשָׂרִים אַמָּה, אֵין אָדָם יוֹשֵׁב בְּצֹל סוּכָה אֱלָא בְּצֹל דְּפָנוֹת – שכיון שהדפנות גבוהות הרבה מגיע צל דופן זו על הדופן השניה ואין צורך בצל הסכך, וסכך שאינו עשוי לצל אינו נקרא סכך, ומשום כך פסולה. אָמַר לִיה אֲבִי לְרַבִּי זִירָא, אֱלָא מַעֲתָה – לשיטתך שהפסול הוא משום שאין צורך בצל הסכך, הַעֲוִישָׁה סוּכָתָא בְּעֲשָׂתֵרוֹת קְרָנִים – גיא בין שני הרים גבוהים ומתוך גובהם אין החמה זורחת בשפלה, הֵכִי נִמְי דְּלֹא הָיוּ סוּכָה כִּיוֹן שאין צורך בצל הסכך, והרי אין הדין כך. אָמַר לִיה רַבִּי זִירָא לֵאבִי, אינו דומה עשירות קרנים לסוכה גבוהה מעשרים אמה, שהרי הָתָם – לגבי עשירות קרנים, דָּל עֲשָׂתֵרוֹת קְרָנִים – אם תסיר את ההרים, אִימָא צֹל סוּכָה – מצל הסכך על הסוכה, שהרי הסוכה עצמה אינה גבוהה עשרים אמה, מה שאין כן הֵכֵא – לגבי סוכה הגבוהה למעלה מעשרים אמה, דָּל דְּפָנוֹת – אם תסיר את דפנות הסוכה, לִיבָא צֹל סוּכָה, כיון שהחמה נכנסת תחתיה ופוגמת בצל הסכך עד שאינו ניכר, וסכך שאינו מצל אין עליו שם סכך.

וְרַבָּא אָמַר מְהֵרָא – מקור הפסול של סוכה הגבוהה מעשרים אמה נלמד ממה שנאמר (ויקרא כג מג) 'בְּסֻכּוֹת תֵּשְׁבוּ שְׁבַעַת יָמִים, ומבואר בפסוק שֶׁאִמְרָה תוֹרָה, כָּל שְׁבַעַת הַיָּמִים צֵא מִדִּירְתָּ קִבְּעַ עֹשֶׁב בְּדִירְתָּ עֲרָא, דהיינו שהמצוה היא לישב בדירה הראויה לשבעה ימים בלבד שהיא דירת עראי, ולכן דווקא סוכה שגובהה עַד עֲשָׂרִים אַמָּה כשירה, משום שבגובה זה אָדָם עוֹשֶׂה דִירְתָּ דִירְתָּ עֲרָא, מה שאין כן סוכה שהיא גבוהה לְמַעַלָּה מֵעֲשָׂרִים אַמָּה שבגובה זה אֵין אָדָם עוֹשֶׂה דִירְתָּ דִירְתָּ עֲרָא אֱלָא דִירְתָּ קִבְּעַ – שהרי צריך לעשות לה מחיצות קבועות כדי שלא תפול, אין זה בכלל 'סוכה' שאמרה תורה ופסולה. אָמַר לִיה אֲבִי לְרַבָּא, אֱלָא מַעֲתָה – לדבריו ש'סוכה' שאמרה תורה היא דווקא סוכת עראי, עוֹשֶׂה לסוכתו מחיצות שֶׁל בְּרִזָּל וְיִסְבִּיךְ עַל נֶפֶךְ, הֵכִי נִמְי דְּלֹא הָיוּ סוּכָה כִּיוֹן שהיא דירת קבע, ולא מצינו מי שיאמר כן. אָמַר לִיה רַבָּא לֵאבִי, הֵכִי קְאָמִינָא לָךְ – אין כוונתי לומר שסוכה היא דווקא סוכת עראי וכל שעושה סוכתו קבע פסולה, אלא שלמדים מהפסוק שסוכה היא דווקא באופן שיש אפשרות לעשותה סוכת עראי, ולא סוכה הבנויה באופן שמוכרחים לעשותה סוכת קבע, ולכן עַד עֲשָׂרִים אַמָּה אָדָם עוֹשֶׂה דִירְתָּ דִירְתָּ עֲרָא – שיכול לבנות סוכתו באופן עראי, בִּי עֲבִיד לִיה דִירְתָּ קִבְּעַ נִמְי נָפִיק – אפילו כשיעשה אותה חזקה ומחיצותיה של ברזל, גם כן יוצא בה ידי חובתו, אבל סוכה שהיא גבוהה לְמַעַלָּה מֵעֲשָׂרִים אַמָּה, דֵּאָךְ בדרך כלל אָדָם עוֹשֶׂה דִירְתָּ דִירְתָּ קִבְּעַ – שמחמת גובהה צריך לחזקה בדפנות קבועות וחזקות, לכן אפילו בִּי עֲבִיד לִיה דִירְתָּ עֲרָא – גם אם יעשה במחיצות חלשות ועראיות, נִמְי לֹא נָפִיק – לא יצא ידי חובתו.

עצבות היא שליבו מטומטם ואין חיות בליבו, אבל מרירות . . אדרבה הרי יש חיות בליבו להתפעל ולהתמרמר כו'.

משיחת שבת פרשת מסעי ה'תשכ"ז

סוכה. פרק ראשון – סוכה דף ב עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזולץ) רכט רש"י תוספות

משנה סוכה. ורבי יהודה מכשיר – בגמרא מפרש פלוגתיהו. ושאינה גבוהה עשרה – בגמרא מפרש טעמא. שלש דפנות – נמי בגמרא יליף להו. ושחמחה מרובה מצלתה – המועט בטל ברובו, והרי הוא כמי שאינו, ועל שם הסך קרייה סוכה. גמרא מביי שהוה גבוה – מביי שהוה סתום משלש צדין וראשו פתוח לרשות הרבים, וחצירות פתוחות לו וריצאות ובאות לרשות הרבים – הרי הוא רשות היחיד לבני חצירות. ואסרו חכמים להוציא מרשותו לרשות חבירו בלא עירוב, שהחצירות כל אחת רשות לעצמה, והמבוי רשות לכולן והצריכו בו שיתוף – להשתתף כל החצירות בפת או ביי, ולהניח השיתוף באחת מן החצירות. ולפי שאין לו מחיצה רביעית, וקרוהו הוא להיות דומה לרשות הרבים – הצריכו היכר בראשו הפתוח לרשות הרבים: או לחי זקוק, או קורה מכוולל לכוולל. ואם גבוה הקורה מעשרים אמה. ימעט – ישפיל. אינו צריך – והתם מפרש טעמא. סוכה מדאורייתא – דעשרים אמה דליה ילפינן מדאורייתא, וקודם שנשנית המשנה נאמרה שיעורא מסיני. תני פסולא – שייך למיתני בה לשון פסול, כלומר: לא נעשית כחורה וכוכלכה. מביי – דכוליה מדרבנן, דמדאורייתא סגי ליה בשלש מחיצות, ואינו צריך לקורה זו אלא מדרבנן. תני תקנתא – דלא שייך למתני בה לשון פסול, דמאן פסלה קודם שנשנית משנה זו? הרי היא תחלת חוראתו ומצותו. ואיבעית אימא מדאורייתא נמי – שייך למימר תקנתא. סוכה דנפיש מילתה – ואין דומין תקנותיהן זו לזו. וצריך לשנות הלשון לכל תקנה ותקנה. כגון, בגבוהה – ימעט, וכשאינה גבוהה – יגביה, ושאין לה שלש דפנות – יעשה לה, ושחמחה מרובה – יוסיף סכך, להלכך פסיק ותני פסולא, דמצי למיכלילניהו לכולהו בתוך פסולתו. דקיימא לן (פסחים ג.א.) ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה. מביי לא נפיש מיליה – באותה משנה. למען ידעו – עשה סוכה ששיבחה ניכרת לך, רבתי! ידעו כי בסוכות הושבת" – צויתי לישב. הכי דרש ליה. ואע"ג דאין יוצא מידי פשוטו דהיקף ענני כבוד, מיהו דרשינן ליה לדרשה. דלא שלמא בה עינא – שאינו רואה את הסכך. וסוכה היינו סכך, כשמוה. וסוכה תהיה לצל – משמע אין סכך אלא העשוי לצל. אלא בצל דפנות – שהצלציל מגיעין זה לזה מתוך גובהן של דפנות, ואין צריך סכך. ולקמן מוקי פלוגתיהו לר' יורא בשאין בה אלא ארבע על ארבע, דקים להו לרבנן דבהאי שיעורא ליכא צל סכך אלא צל של דפנות. עשתרות קרנים – שני הרים גדולים, והשפלה ביניהם. ומתוך גובה ההרים אין חמה וזרחת שם בשפלה. דל דפנות ליכא צל סוכה – שחמה באה מתחתיה, נמצא שמה בטל. שבעת ימים – סוכה של שבעה וחו לא, דהיינו עראי, ודייה במחיצות קלות. למעלה מעשרים – צריך לעשות יסודותיה ומחיצותיה קבועין, שלא תפול. עד עשרים אמה דאדם עושה כו' – ששפיר דמי, ודואי יש בכלל קבע עראי, והרי עשה כחורה. ועל כרחק לא הקפידה תורה על העראי אלא לשם שיעור, לתת לך שיעור בגובהה, שתהא יכולה לעמוד עד יליתדות עראי.

שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה – פסולת, ורבי יהודה מכשיר. ושאינה גבוהה עשרה מפרשים, ושאין לה שלש דפנות, ושחמחה מרובה מצלתה – פסולת. גמרא תני התם: מביי שהוה גבוה מעשרים אמה – ימעט, רבי יהודה אומר: אינו צריך. מאי שנא גבי סוכה דתני פסולת, ומאי שנא גבי מביי דתני תקנתא? סוכה מדאורייתא – תני "פסולת", מביי דרבנן – תני תקנתא. ואיבעית אימא: בראורייתא נמי תני תקנתא. מיהו, סוכה דנפיש מילתה – פסיק ותני "פסולת", מביי דלא נפיש מיליה – תני תקנתא. מנא הני מילי? אמר רבה, דאמר קרא: "למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבת את בני ישראל", עד עשרים אמה – אדם יודע שהוא דר בסוכה, למעלה מעשרים אמה – אין אדם יודע שדר בסוכה, משום דלא שלמא בה עינא. רבי יורא אמר, מהכא: "וסוכה תהיה לצל יומם ומוקרב", עד עשרים אמה – אדם יושב בצל סוכה, למעלה מעשרים אמה – אין אדם יושב בצל סוכה, אלא בצל דפנות. אמר ליה אבוי: אלא מעתה, העושה סוכתו בעשתרות קרנים, הכי נמי דלא הוי סוכה? אמר ליה: התם, דל עשתרות קרנים – איכא צל סוכה, הכא דל דפנות – ליכא צל סוכה. ורבא אמר, מהכא: "בסוכות תישבו שבעת ימים". אמרה תורה: כל שבעת הימים צא מדירת קבע ושב בדירת עראי. עד עשרים אמה – אדם עושה דירתו דירת עראי, למעלה מעשרים אמה – אין אדם עושה דירתו דירת עראי, אלא דירת קבע. אמר ליה אבוי: אלא מעתה, עשה מחיצות של פרזל וסיפך על גבן – הכי נמי דלא הוי סוכה? אמר ליה, הכי קאמינא לך: עד עשרים אמה, דאדם עושה דירתו דירת עראי, כי עביד ליה דירת קבע – נמי נפיק. למעלה מעשרים אמה, דאדם עושה דירתו דירת קבע, כי עביד ליה דירת עראי – נמי לא נפיק. כולוהו

עביד להו קבע, מכל מקום בסוכה, שעיקר הסוכה על שם הסך – לא מיתבשרה עד דעביד לה עראי. ומהאי טעמא נמי ניהא לרבי יורא דדרשי מדכתבי: "וסוכה תהיה לצל" הא כתיב נמי "מזרח ומזרח", וניבעי נמי שלא ידרו גשמים לתוכה! אלא ודאי משום דבעינן סככה כולוהו

מאי שנא גבי סוכה דתני פסולת ומאי שנא גבי מבוי דתני תקנתא. והא דלא פריך: מאי שנא גבי הדין דתני פסולת ותקנתא? דתנן בפרק "חולב הגזול" (לקמן ב.ב.), או שהיו ענבי מרובין מעלין – פסול, ואם מיעטן – כשר. דלא פריך אלא מסוכה ומבוי, שדינן שיה לענף גבוה, ושינה לשון משנתו. ועוד: דגבי הדין אצטריך למיתני תקנתא, ודלקא דעתך אמינא: כיון דגדולו בפסול – תו לית ליה תקנתא. דאורייתא תני פסולת – דאי הוה תני "מעט" – חיישין דלמא טעי איניש לומר ימעט לכתחילה, ודיעבד כשרה. ודקדק בלשונן, דלמא אתי ליה איסורא דאורייתא, ותני פסולת, אף על גב דלא הוי לישנא מעליא כמו ימעט. אבל במבוי דרבנן לא חייש, ותנא ימעט שהוא לישנא מעליא. כדאשכחן בריש פסחים (א.א.) שעקם הכתוב כמה אותיות, שלא להוציא דבר מגונה מפיו. ובקנטרס לא פירש כן, אי נמי יש לומר: דלשון ימעט משמע חומרא דרבנן בעלמא, ופסולת משמע דאורייתא. ובפרק "במה מדליקין" (שבת כב.א.), דאמרין: נר חנוכה שהניחה למעלה מעשרים אמה – פסולת, כסוכה וכמבוי, אגב דתנן כסוכה – נקט נמי ליה נר חנוכה פסולה, אי נמי, אי הוה תני ימעט – הוה משמע כמות שהיתה מדלקת ישפילנה, וזה אינו למאן דאמר הדלקה עשה מצוה. ואפילו למאן דאמר הנחה עושה מצוה – חיישין, דהרואה אומר: לצרור הוא מדליקה, כדאמרין גבי הדליקה בפנים והניחה בחוץ. אמר רבה אמר קרא למען ידעו כו' – קצת קשה ללישנא קמא. דבריש יעירוב (א.ג.) גבי מקצת סוכה בתוך עשרים, דאמר רבה: הסוכה פסולה, הא שלשה בה עינא כיון דאין חללה עשרים. ורבה גרס התם, כי הכא, דהא רבא מליג התם, ואמר: זה וזה כשר, חלל סוכה תנן, חלל מביי תנן. ויש לומר: דהא מפרש התם טעמא משום דסוכה דבידיו קא הויא לא קא מדרב, ודימין דמישחקיל מלתחת עובי הסך גרבס לתוך עשרים, וקיימא כולה למעלה מעשרים, ורבינא נמי, דמשני סוכה דאורייתא אחמירו בה רבנן מכל מקום משמע דמדאורייתא כשרה. כי עביד ליה דירת קבע שפיר דמי – דאף על גב דיש לפרש קרא בדירה שאינה ראויה אלא לשבעה, למעוטי קבע – משמע ליה קרא לדעת, לשיעורא, לאורוי לך מדת גבוהה. כלומר, בסוכה שאפשר לעשות עראי, ואם תאמר: וכיון דלא חיישין אלא שתהא ראויה לעשותה עראי, ואף על פי שעושה אותה קבע, אם כן אמאי אמר (תענית ב.א.): גשמים סימן קללה בחג? והלא יכול לקבוע הנסרים במסמרים, שלא ידרו גשמים בסוכה. ואפילו תימצי לומר דאסור משום גזרת תקרה, כי היכי דאמר לקמן בפירקין (יד.א.) גבי פלוגתא דר' מאיר ורבי יהודה דמסככין בנסרין, דאי מכושרת בהו אתי למימר: מה לי לסכך בה – מה לי לישב תחת תקרת ביתי, וביתו ודאי פסול מדאורייתא, דסוכה אמר דחמנא ולא ביתו של כל ימות השנה. מכל מקום, כיון דלא אסור אלא מדרבנן – לא שייכא למימר שהגשמים סימן קללה ויש לומר: דנהי דלא חיישין בדפנות אי עביד להו קבע, מכל מקום בסוכה, שעיקר הסוכה על שם הסך – לא מיתבשרה עד דעביד לה עראי. ומהאי טעמא נמי ניהא לרבי יורא דדרשי מדכתבי: "וסוכה תהיה לצל" הא כתיב נמי "מזרח ומזרח", וניבעי נמי שלא ידרו גשמים לתוכה! אלא ודאי משום דבעינן סככה עראי, ואם כן הוה ליה קבע.

סוכה. פרק ראשון – סוכה דף ב עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)" תוספות

רש"י

1 **כרבי** וירא לא אמרי – הא דלא קאמר משום קושיא דאביי בדקאמר על רבא – משום
2 דרבי וירא שני לאביי שפיר.
3 **וביין** דרפנות מגיעות לסכך מישלט שלטא ביה עינא – ולא דמי לנר חנוכה וקורת מבוי
4 דלא חשיב היכר למעלה מעשרים, אף על פי שהקורה על גבי כתלים. והתם קורה
5 טפח – לא שלט בה עינא כמו בסוכה דרחבה
6 טובא. **יש** בה יותר מארבע אמות אפילו למעלה
7 מעשרים כשיירה – לבסוף מסיק דרב הונא סבר
8 מראשו ורובו ושולחנו עד ארבע אמות פליגי, ויתר
9 מארבע אמות – כשרה. ותימיה; וכי נכשיר ברחבה
10 משדו יתר מארבע אמות אם היתה גבוהה
11 מעשרים אפילו טובא? הא דאי אין כאן צל סוכה
12 ויש לומר: דלעולם צריך הרוחב לפי הגובה לפי
13 חשבון ארבע אמות לעשרים. אי נמי, קים להו
14 לרבנן דאפילו בגובה אלף א אפשר שלא יתא כאן
15 צל סכך פורתא, אם היתה רחבה יותר מארבע
16 אמות. כדאשכחן בפרק "יום הכפורים" (יומא פ.ב.)
17 גבי כותבת הגסה דמיתבא דעתא. דאמרין: כולי
18 עלמא – טובא, עוי מלך הבשן – פורתא. **כרבי**
19 וירא דאמר משום צל – אבל כרבה דאמר משום
20 מישלט עינא לא, דאפילו רחבה טובא לא שלטא
21 בה עינא. **כמאן** דלא כחד – ודברי דרב חנן רב
22 רבה צריכה טעמא. ויש מפרשים: משום דהוה ליה
23 לול של תרנגולין, כיון דגביהו קטנה כולי האי.
24 אבל מחזקת נפי מכדי ראשו – נפקא מכלל לול
25 של תרנגולין לאקריי סוכה. הכי גריס רבינו
26 גננאל.
27 **בשלמא** דר' יאשיה דרב חנן ודרב הונא לא
28 פליגי אדר' יאשיה, דלא יהיב
29 שיעורא למשכא כו' – וכתב רבינו גננאל: ויש
30 שגורסין פליגי. **עד** ארבעים וחמשים אמה –
31 כי האי גזנא קתני גבי מבוי בריש עירובין (כ.ב.).
32 ולא תיקשי דלא דייק הכא: השתא חמשים
33 כשרה, ארבעים מביבאי? כדדייקין בריש
34 "אלמנה ניונית" (כתובות צ.א.) גבי אלמנה
35 ששהתה שנים ושלש שנים ולא תבעה מזונותיה.
36 איכדה מזונותיה ובסוף בבא קמא (ק.ח.ב.) גבי
37 לוקחין מן הדורעים ארבע וחמש צאן, ארבע
38 וחמש גזירן. והתם ניתא – דהוי זו ואין צריך
39 לומר זו, משום הכי קשיא ליה, אבל קשיא
40 מהדא דפרק "בנות ברוכים" (נדה ל.ב.) גבי
41 קישור, דקאמר רבי מאיר: אפילו ארבעים
42 וחמשים יום, ופריך עלה: השתא חמשים מקשיה.
43 ארבעים מיבעיא? ויש לומר: דאיכא לשנויי הכא
44 כי הווא לישנא דמשני בריש "מפנין" (שבת
45 כ.בא) – ארבע וחמש כדאמרי אינשי, והוא
46 הדין אפילו טובא. אבל לגבי קישור לא שייך
47 לשנויי הכי, דלא מיתסבר שטייר קישור לעולם.
48 וכן פרק "במה אשה יוצאה" (שבת ס.ב. ושם) גבי
49 סגול המסומר שנשתתיר בו ארבע וחמש –
50 פשיטא ליה דלא שרינן טובא. ובריש "אף על פי"
51 (כתובות נ.א.) גבי משהו אדם אשתו שנים
52 ושלש שנים בלא כתובה, ועוד התם (ס.א. ושם)
53 גבי יונק תינוק הולך אפילו ארבע וחמש שנים
54 – בדניי שייך לומר הוא הדין אפילו טובא.
לא

1 **פולחו פרבה לא אמרי** – ההוא ודיעה לדורות היא.
2 **פרבי וירא נמי לא אמרי** – ההוא לימות הפשיטה
3 הוא דכתבי. **ורבי וירא: אם פן לימא קרא "וחופה**
4 **תהיה לצל יומם", ומאי "וסופה תהיה לצל יומם"**
5 **– שמעתי מינה תרתי. פרבא נמי לא אמרי – משום**
6 **קושיא דאביי. כמאן אזלא הא דאמר רבי יאשיה**
7 **אמר רב: מחלוקת בשאין דפנות מגיעות לסכך, אבל**
8 **דפנות מגיעות לסכך – אפילו למעלה מעשרים אמה**
9 **כשרה. כמאן – פרבה, דאמר: משום דלא שלטא בה**
10 **עינא, וכיון דדפנות מגיעות לסכך – מישלט שלטא**
11 **בה עינא. כמאן אזלא הא דאמר רב הונא אמר רב:**
12 **מחלוקת בשאין בה אלא ארבע אמות על ארבע**
13 **אמות, אבל יש בה יותר מארבע אמות על ארבע**
14 **אמות – אפילו למעלה מעשרים אמה כשרה. כמאן**
15 **– פרבי וירא, דאמר: משום צל הוא, וכיון דרויחא**
16 **– איכא צל סוכה. כמאן אזלא הא דאמר רב חנן**
17 **בר רבה אמר רב: מחלוקת בשאניה מחזקת אלא**
18 **כדי ראשו ורובו ושולחנו, אבל מחזקת יותר מכדי**
19 **ראשו ורובו ושולחנו – אפילו למעלה מעשרים אמה**
20 **כשרה. כמאן? דלא פחד. בשלמא דרבי יאשיה פליגי**
21 **אדרב הונא ורב חנן בר רבה, דאינהו קא יהיבי שיעורא**
22 **במשכא, ואיהו לא קא יהיב שיעורא במשכא. אלא**
23 **רב הונא ורב חנן בר רבה, גימא בהכשר סוכה**
24 **קמפליגי, דמר סבר: הכשר סוכה בארבע אמות, ומר**
25 **סבר: הכשר סוכה במחזקת ראשו ורובו ושולחנו?**
26 **לא, דכולי עלמא הכשר סוכה ראשו ורובו ושולחנו.**
27 **והכא בהא קמפליגי, דמר סבר: במחזקת ראשו ורובו**
28 **ושולחנו פליגי, אבל יותר מראשו ורובו ושולחנו –**
29 **דברי הכל כשרה. ומר סבר: מראשו ורובו ושולחנו**
30 **עד ארבע אמות פליגי, אבל יותר מארבע אמות**
31 **– דברי הכל כשרה. מיתבי: סוכה שהיא גבוהה**
32 **למעלה מעשרים אמה – פסולה, ורבי יהודה מכשיר**
33 **עד ארבעים וחמשים אמה. אמר רבי יהודה: מעשה**
34 **בהיליני המלכה בלור, שהיתה סופתה גבוהה מעשרים**
35 **אמה, והיו זקנים נכנסין ויוצאין לשם, ולא אמרו לה**
36 **דבר. אמרו לו: משם ראייה?! אשה היתה ופטורה**
37 **מן הפסוקה. אמר להן: והלא שבועה בנים הוו לה.**
38 **ועוד: כל מעשה לא עשתה אלא על פי חכמים.**
39 **למה לי למיתני "ועוד כל מעשה לא עשתה אלא**
40 **על פי חכמים"? הכי קאמר להו: כי תאמרו בנים**

1 כולחו – הנך אמוראי. כרבה לא אמרי – דיליף מ"למען ידע". ההוא – לאו בידיעה
2 דשיבת סוכה קא אמר, אלא בידיעות דורות הבאין היקף סוכות עניי כבוד הנעשה
3 לאבות. ליפות הפשיטה – אותם סוכות יהיו לצל לעונג ולמסתור. אבל סוכת מצוה
4 אינה לצל. תרתי – דאין שם סוכה אלא העשויה לצל. דההיא דימות המשיטה, משום
5 דעשויה לצל – קריה סוכה. משום קושיא
6 דאביי – דעשה מחיצות של ברזל. ושנייה לא
7 משמע להו, הוואל וקרא לאו דוקא עראי נקט,
8 לא ילפינן מיניה שיעורא. **כמאן** – מהנך
9 אמוראי דלעיל אזלא הק' כו. מחלוקת – דר'
10 יהודה ורבנן. מישלט שלטא ביה עינא – דרך
11 דפנות. דאי טעמא משום עראי הוא, או משום
12 צל – בדפנות מגיעות לסכך אמאי מוודו רבנן?
13 הכי גרסינן: מחלוקת בשאין בה אלא ארבע
14 אמות על ארבע אמות אבל יש בה יותר כו.
15 משום צל – דאי משום מישלט עינא, בטפי
16 מארבע אמות פורתא לא שלטא בה עינא. הכי
17 גרסינן: מחלוקת בשאניה מחזקת אלא כדי
18 ראשו כו' – ואם תאמר: קשיא דרב אדרב?
19 אמוראי ניהו ואלביא דרב. **כמאן דלא כחד** –
20 מהנך דלעיל. דמפרשי טעמא דעשרים אמה.
21 דאי משום מישלט עינא – כשיעורא דיתר
22 מכדי ראשו ורובו ושולחנו (נמי) לא שלטא, וצל
23 נמי ליכא, ומחיצות קבע נמי בעיא. ראשו ורובו
24 – דרך סעודתן בחסיבה היתה, על מנות.
25 ומסובין על צד שמאלם, ואין אובליגן וקופין
26 ויושבין כמנון. לפיכך הוצרך לומר ראשו ורובו,
27 לאפוקי קטנה שראשו נכנס בה ושולחנו ולא
28 רובו, או ראשו ורובו ולא שולחנו. **למשכא** –
29 למשך הסוכה. דאמר: בין גדולה בין קטנה לא
30 נחלקו אלא בשאין דפנות מגיעות. **אליא רב**
31 **הונא ורב חנן** – דאמר: טעמא דרבנן
32 כשיעורא דמשכא הוא, ומר אמר ארבע אמות
33 ומר אמר ראשו ורובו ושולחנו. **גימא בהכשר**
34 **סוכה** – בארבה וברחבה פליגי, דתרווייהו אית
35 להו דכי פליגי רבנן בסוכה המצומצמת –
36 כשיעור הכשר אורך סוכה פליגי ובטפי מידא
37 מכשר, אפילו היא גבוהה, דכיון דרויחא –
38 איכא צל סכך, או טעמא אחרינא להכשירה,
39 דרב הונא סבר: אי אפשר להעמיד מחלוקתן
40 בפתוחה מארבע אמות, דאם כן – בלאו
41 גבוהה מעשרים אמות, פסולה, דהכשר סוכה
42 בארבע אמות, כרבי דאמר לקמן הכי (ג.א.),
43 אבל יותר מכדי ראשו כו' כשיירה – וטעמא
44 דפסול למעלה מעשרים לא ידע לך, כדאמרן
45 לעיל, דהך לא כחד. ומר סבר כרבי ראשו
46 ורובו ושולחנו – וכן ביותר עד ארבע אמות
47 פליגי בגובה, וטעמא משום צל אבל ביותר
48 מארבע – לא פליגי, דכיון דרויחא איכא צל.
49 מיתבי – להנך אמוראי דפרישו דפלוטא
50 דמתניתין, כדמפרש ואזיל. קטן שאינו צריך
51 לאמו – אמרינן לקמן (כ.ח.א.) דחייב לחנכו
52 במצות סוכה. מדרבנן – שהזקוק להדריג את
53 הקטן למצוה שהוא ראוי לה. כדי שיהא מחונך
54 ורגיל למצות.

משום

41 **קמנים היו, וקמנים פטורין מן הפסוקה, כיון דשבועה הוה – אי אפשר דלא הוה חד שאינו צריך לאמו. וכי תימרו: קמן**
42 **שאינו צריך לאמו – מדרבנן הוא דמיתבי, ואיהו בדרבנן לא משנהה – תא שמע: ועוד כל מעשה לא עשתה אלא על פי**
43 **חכמים. בשלמא למאן דאמר בשאין דפנות מגיעות לסכך מחלוקת – דרבה של מלכה לישיב בסוכה שאין דפנות מגיעות לסכך**
משום

סוכה דף ב עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שישי)

הונא ורב חנן, קא יהיב שְׁעוּרָא בְּמִשְׁכָּא – תלו את טעם חכמים
להחמיר בגבוהה מעשרים, בשיעור משך הסוכה, וְאִיהוּ – רבי
יאשיה לא קא יהיב שְׁעוּרָא בְּמִשְׁכָּא, אלא תלה זאת בדפנות
מגיעות לסכך או לא. אִלָּא רב הונא ורב חנן פיר רבא שנחלקו
האם מודים חכמים ביותר מארבע אמות או אף ביותר משבעה
טפחים, נִימָא בְּהִכְשָׁר סוּכָה קְמִיפְלָגִי – שמא נאמר שדבריו
שניהם לא נחלקו אלא בשיעור סוכה מצומצמת וביותר מזה היא
כשירה לדברי הכל, אלא שנחלקו מזה ושיעור הכשר סוכה, דְּמַר
– רב הונא כְּבַר שְׁהִכְשָׁר סוּכָה הוּא בְּאַרְבַּע אַמּוֹת על ארבע אמות
(וכשיטת רבי הלל (ג)), ובפחות מזה היא פסולה אף כשהיא
פחותה מעשרים אמה, ולכך ביאר שנחלקו בסוכה שגודלה ארבע
אמות, וְכִּי – רב חנן כְּבַר שְׁהִכְשָׁר סוּכָה הוּא בְּמִתְחַקֵּת רֹאשׁוֹ וְרוּבּוֹ
וְשׁוֹלְחָנוֹ – שבעה על שבעה טפחים, ולכך אמר שביותר משיעור
זה מודים רבנן שכשירה אפילו אם היא גבוהה מעשרים. דוחה
הגמרא: לא בזה נחלקו רב הונא ורב חנן, אלא דְּבִדְלִי עֲלֵמָא הִכְשָׁר
סוּכָה רֹאשׁוֹ וְרוּבּוֹ וְשׁוֹלְחָנוֹ – שבעה על שבעה טפחים, וְהָכָא בְּהָא
קְמִיפְלָגִי, דְּמַר – רב חנן כְּבַר שְׁדוּקָא בְּמִתְחַקֵּת רֹאשׁוֹ וְרוּבּוֹ
וְשׁוֹלְחָנוֹ פְּלִיגִי חֲכָמִים וְרַבִּי יְהוּדָה, אֲבָל אם גודל הסוכה יותר
מִרֹאשׁוֹ וְרוּבּוֹ וְשׁוֹלְחָנוֹ דְּבָרֵי הַכֹּל כְּשֶׁרָה, וְכִּי – רב הונא כְּבַר
שְׁמִירָאשׁוֹ וְרוּבּוֹ וְשׁוֹלְחָנוֹ עַד אַרְבַּע אַמּוֹת פְּלִיגִי חֲכָמִים וְרַבִּי יְהוּדָה,
משום שעד ארבע אמות עדיין אין צורך בצל הסכך, אֲבָל יותר
מִאַרְבַּע אַמּוֹת דְּבָרֵי הַכֹּל כְּשֶׁרָה כיון שיש צורך בצל הסכך אפילו
אם גבוהה יותר מעשרים אמה.
הגמרא מקשה על דברי רב הונא ורב חנן שביארו את מחלוקת
חכמים ורבי יהודה דווקא בסוכה קטנה: מִיִּתְיָב, שנינו בברייתא
את מחלוקת חכמים ורבי יהודה, סוּכָה שְׁחִיא גְבוּהָ לְמַעְלָה
מִעֶשְׂרִים אַמָּה, פְּסוּלָה, וְרַבִּי יְהוּדָה מְכַשֵּׁר אֲפִילוּ אם היא גבוהה
עַד אַרְבָּעִים וְחֲמִשִּׁים אַמָּה. אֲמַר רַבִּי יְהוּדָה רֹאיהּ לְדַבְרֵיהּ, מִשְׁעָה
בְּחִילָה מְלַכְהָ בְּלֹד שְׁחִיתָהּ סוּכָתָה גְבוּהָ יוֹתֵר מִעֶשְׂרִים אַמָּה, וְהוּ
זִנְיָם – חכמי לוד נִכְסְיָן וְיוֹצֵאִין לָשֵׁם וְלֹא אִמְרוּ לָהּ דְּבַר, הרי
שהורו חכמי לוד שסוכה כשירה אפילו ביותר מעשרים אמה.
אֲמַרו לֹא חֲכָמִים וְכִי מִשָּׁם אֵתָה מְבִיא רַבִּי יְהוּדָה, והלא הילני
המלכה אֵשֶׁה הִוְתָּה וּפְסוּלָה מִן הַסּוּכָה ולכן לא מחו בה חכמים,
אבל למחזיקים במצה מודים חכמי לוד שסוכה זו פסולה. דחה
רבי יהודה את דבריהם וְאֲמַר לָהּ, וְהֵלֵא שְׁבַעֲהָ בְּנִים הָיוּ לָהּ והיתה
צריכה לחנכם למצוות ואם הסוכה פסולה מדוע לא מיחו בה
חכמים. וְעוֹד הוֹכִיחַ רַבִּי יְהוּדָה, שהלא כָּל מִשְׁעָה לֹא עֲשֵׂתָה אֵלָּא
עַל פִּי חֲקָמִים – אף על פי שנישעו טעויות ממצות סוכה, מכל מקום
הילני שישבה בסוכה ורצתה לקיים את המצוה ודאי שעשתה את
הסוכה כשירה כהלכתה.
קודם שמבארת הגמרא את הקושיא מברייתא זו, מבארת הגמרא
את דברי הברייתא ושואלת: לָמָּה לִי לְמִיתָבִי – לשם מה הוצרך רבי
יהודה לומר וְעוֹד כָּל מִשְׁעָה לֹא עֲשֵׂתָה אֵלָּא עַל פִּי חֲקָמִים,
שכוונתו בזה להוכיח מעצם ישיבתה בסוכה, שהיא כשירה, והלא
די טעם הראשון ששבעה בנים היו לה ועליה לחנכם במצוות.
מבארת הגמרא: הִכִּי בְּאַרְבַּר לָהּ רַבִּי יְהוּדָה לְחַכְמִים, כִּי יֵאָמֵר
תֹּאמְרוּ שְׁבִנְיָה שֶׁל הִילְנִי הַמְלָכָה בְּנִים קְטָנִים הָיוּ, ולכך הושיבה
אותם בסוכה זו ולא מיחו בה שהרי קְטָנִים פְּטוּרִין מִן הַסּוּכָה, אענה
לכם כיון דְּשְׁבַעֲהָ בְנִים הָיוּ, אִי אִפְשָׁר דְּלֹא הָיוּ בָּהּ חֲדָ שְׁנַיִם צִירִי
לֵאמֹר וְהָיוּ חַיִּים מְדַרְבֵּנָא בְּמִצְוֹת סוּכָה. וְכִי תִימָר קְטָנִים שְׁנַיִם
צִירִי לֵאמֹר רַק מְדַרְבֵּנָא הוּא דְּמִיתְיָבִים בְּמִצְוֹת סוּכָה מְדִין חִינוּךְ, וְאִיהִי
בְּדַרְבֵּנָא לֹא מִשְׁנָה כיון שדין חינוך מוטל רק על האב ולא על
האם, וְשָׁמַע – לכן הוסיף רבי יהודה ואמר טעם נוסף וְעוֹד
מִשְׁעָה לֹא עֲשֵׂתָה אֵלָּא עַל פִּי חֲקָמִים, שהרי כיון שהיו להם אב
מוטל על בית דין לחנכם, וכיון שלא אמרו לה דבר, מוכח שגם
סוכה הגבוהה מעשרים אמה כשירה.
אחר שביארה הגמרא את דברי הברייתא, מקשה ממנה הגמרא:
בְּשִׁלְמָא לְמָאן דְּאָמַר – רבי יאשיה שביאר שְׁנִשְׁאִין דְּפָנוֹת מְגִיעוֹת
לְסִכָּךְ מְחֻלָּקִת, מוכן מה שהביא רבי יהודה רֹאיהּ לְדַבְרֵיהּ
מברייתא זו, כיון שדְּרָבָה שֶׁל מְלַכְהָ לִישָׁב בְּסוּכָה שְׁנַיִן דְּפָנוֹת
מְגִיעוֹת לְסִכָּךְ

עתה מבארת הגמרא מדוע לא אמר כל אחד מהאמוראים
כסברות האחרים: פְּוָלְהוּ – רבא ורבי זירא, כְּרָבָה – שלמד דין זה
מהנאמר לְמַעַן יִדְעוּ שְׁצִירָה הַיּוֹשֵׁב לִידַע שהוא יושב בצל סוכה,
לֹא אֲמַר, כיון שלדעתם אין כוונת הפסוק לידיעה הנצרכת
ליושבים בסוכה, אלא כוונת הפסוק ההוא, בְּיָדֶיךָ לְדוֹרוֹת הָיָא –
שידעו הדורות הבאים שהקף הקדוש ברוך הוא את אבותינו
בענני הכבוד בעת הליכתם במדבר. ורבה ורבא כְּרַבִּי וְרַבִּי נְמִי לֹא
אֲמַר, שלמד מהפסוק וְסִכָּה תִּהְיֶה לְצֵל שְׁצִירָה לִישָׁב בצל סכך
ולא בצל דפנות, משום שהפסוק ההוא, לִימֹת הַמִּשִּׁית הוּא דְּכִתְיָב,
שאותם סוכות שיעשה הקדוש ברוך הוא לצדיקים בימות המשיח
יהיו לצל לעונג ולמסתור, אבל בסוכת מצוה אפילו אם אין הסכך
משמש לצל כגון שהוא למעלה מעשרים אמה, יש עליה שם
סוכה. מקשה הגמרא: וְרַבִּי וְרַבִּי אִיךָ לָמַד מִפְּסוּק וְהָ דִין סוּכָה
מִצְוָה, הלא שם מדובר בסוכה העתידה לימות המשיח. מתרצת
הגמרא: אִם כֵּן שֶׁהַפְּסוּק מְדַבֵּר רַק לִימֹת הַמִּשִּׁית, לִימָא כְּרָבָה
וְרַבִּי יְהוֹהָה לְצֵל יוֹמָם, שחופה היא לשון דבר המכסה מפני
החמה והמטר, וְכִי וְרַבִּי יְהוֹהָה לְצֵל יוֹמָם – מדוע שינה הפסוק
לשוננו ואמר 'סוכה', שְׁמַעְתָּ מִיָּה תִרְתִּי – מוכרח שהפסוק בא
להשמיענו גם על סוכת מצוה, שמשמעות סכך הוא שעשאו לצל.
ממשיכה הגמרא לבאר שרבה ורבי זירא כְּרַבָּא נְמִי לֹא אֲמַר,
שלמד מהנאמר 'בְּסוּכָה תִּשְׁבּוּ שְׁבַעֲתָ יָמִים' שצריכה הסוכה
להיות ראויה לדירת עראי, משום קוּשְׁיָא דְּאֲבָי – שאם צריך
שתהיה הסוכה דירת עראי נמצא שגם סוכה העשויה ממחיצות
של ברזל פסולה, וכיון שבזה כולם מודים שכשירה, על כרחך אין
כוונת הכתוב למעט דירת קבע.
הגמרא מביאה אמוראים שמגבילים את מחלוקת רבי יהודה
וחכמים לאופנים מסוימים, ומבארת את דבריהם לפי הטעמים
שהובאו לעיל: כְּמָאן אֵלָּא – לפי איזה מהטעמים יבואר, הָא דְּאָמַר
רַבִּי יֹאשִׁיָה אֲמַר רַב, שהמחלוקת בין רבי יהודה לרבנן היא דווקא
באופן שְׁנַיִן דְּפָנוֹת הַסּוּכָה מְגִיעוֹת לְסִכָּךְ רַק אִירֵי בִּינֵיהֶם, אֲבָל אם
דְּפָנוֹת הַסּוּכָה מְגִיעוֹת לְסִכָּךְ מודים רבנן שְׁאִפִּילוּ אם הסכך מְלַכְהָ
מִעֶשְׂרִים אַמָּה כְּשֶׁרָה. מבארת הגמרא: כְּמָאן – כפי איזה מהטעמים
סובר רב, כְּרָבָה, דְּאָמַר שְׁטַעַם חֲכָמִים הוּא מִשּׁוֹם דְּכִתְיָב לְמַעַן
יִדְעוּ דְּרִיתִיכֶם, ולמעלה מעשרים אמה לֹא שְׁלֵמָא כֹּה עֲנִיא,
ולפיכך דווקא אם אין הדפנות מגיעות לסכך פסולה שאין היושב
בסוכה רואה שיושב בצל הסכך, אבל אם הדפנות מגיעות לסכך
מודים חכמים שכשירה, שְׁכִינִין דְּפָנוֹת מְגִיעוֹת לְסִכָּךְ מְשַׁלֵּט שְׁלֵמָא
כֹּה עֲנִיא – משום שהעין שולטת בסכך דרך הדפנות גם אם הוא
גבוה מעשרים אמה. כְּמָאן אֵלָּא – לפי איזה מהטעמים יבואר הָא
דְּאָמַר רַב הוּנָא אֲמַר רַב, שהמחלוקת בין רבי יהודה לרבנן היא
דווקא באופן שְׁנַיִן כֹּה – ברוחב הסוכה אֵלָּא אֲרִבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע
אַמּוֹת, אֲבָל אם יש כֹּה יוֹתֵר מִאַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת מודים
רבנן שְׁאִפִּילוּ אם הסוכה גבוהה לְמַעְלָה מִעֶשְׂרִים אַמָּה כְּשֶׁרָה.
מבארת הגמרא, כְּמָאן, כְּרַבִּי וְרַבִּי, דְּאָמַר שְׁטַעַם חֲכָמִים מִשּׁוֹם צֵל
הוּא – שלמעלה מעשרים אין צורך בצל הסכך, ולפיכך אם רחבה
הסוכה יותר מארבע אמות מודים חכמים שכשירה שְׁכִינִין דְּרִיתִיכָא
– כיון שהסוכה רחבה, אֵיבָא צֵל סוּכָה – יש צורך בצל הסכך
אפילו אם היא גבוהה יותר מעשרים אמה.
כְּמָאן אֵלָּא – לפי איזה מהטעמים יבואר הָא דְּאָמַר רַב חֲנַן פִּיר רַבָּה
אֲמַר רַב, שהמחלוקת בין רבי יהודה לרבנן היא דווקא בְּסוּכָה
שְׁאִינָה מְחֻקֵּת אֵלָּא כְּרִי רֹאשׁוֹ וְרוּבּוֹ וְשׁוֹלְחָנוֹ, והיינו רוחב של
שבעה טפחים על שבעה טפחים, אֲבָל אם הסוכה מְחֻקֵּת יוֹתֵר
מְכַרִּי רֹאשׁוֹ וְרוּבּוֹ וְשׁוֹלְחָנוֹ, מודים רבנן שְׁאִפִּילוּ לְמַעְלָה מִעֶשְׂרִים
אַמָּה כְּשֶׁרָה. מבארת הגמרא: כְּמָאן, דְּלֹא כִּד – מימרא זאת אינה
מתפרשת אף לא כאחד מהטעמים שהובאו לעיל, שהרי אין
היושב בה יודע שהוא יושב בצל הסכך, ועדיין אין צורך בצל
הסכך, וגם אין הסוכה ראויה להיות דירת ארעי.
הגמרא מבארת במה נחלקו אמוראים אלו: בְּשִׁלְמָא דְּרַבִּי יֹאשִׁיָה
שאמר שחכמים מודים באופן שהדפנות מגיעות לסכך, פְּלִיגָא –
חולק אֲרִבַּע הוּנָא וְרַב חֲנַן פִּיר רַבָּה שאמרו שחכמים מודים בסוכה
הגדולה מארבע אמות או משבעה טפחים, משום דְּאִיִּתְיָהוּ – רב

שולחנו, בית שמאי פוסלין ובית הלל מכשירין, אלא על כרחך
 שנחלקו לענין היושב בסוכה גדולה כששולחנו בתוך הבית.
 מקשה הגמרא, וכי תעלה על דעתך ששכסוף קטנה לא פליגי בית
 שמאי ובית הלל, והלא מסיירת הברייתות המובאות להלן מוכח
 שבית שמאי ובית הלל נחלקו גם בשיעור סוכה קטנה, והתניא,
 סוכה שחוקת ראשו ורובו ושולחנו כשרה, רבי אומר עד שיחא
 בה ארבע אמות על ארבע אמות, מפני שסוכה צריכה להיות דירת
 קבע בבית, וכל בית שאין בו ארבע על ארבע אמות אין שמו בית,
 הרי שלדעת חכמים הסוכה צריכה להיות ראויה להחזיק אף את
 שולחנו. ותניא אידך – ובברייתא אחרת שנינו, רבי אומר כל סוכה
 שאין בה ארבע אמות על ארבע אמות פסולה, וחכמים אומרים
 אפילו אינה מחזקת אלא ראשו ורובו כשרה. ואילו שולחנו לא
 קתני, הרי ששיעור הסוכה הוא בכדי ראשו ורובו בלבד, קשיין
 אחריו – דברי חכמים בשתי הברייתות סותרים זה את זה, אלא
 לא שמע מינה, הא – הברייתא הראשונה היא דברי בית שמאי
 הסוברים שצריך שתהא מחזקת ראשו ורובו ושולחנו, ואילו הא –
 הברייתא השניה היא כדברי בית הלל הסוברים שדי בשיעור
 ראשו ורובו ללא שולחנו, ונמצא שנחלקו בשיעור סוכה קטנה.
 אמר מר ויפרא, מתניתין נמי דקא – גם מהמשה משמע שנחלקו
 בשיעור סוכה קטנה, מן קתני בית שמאי פוסלין ובית הלל מכשירין
 ומשמע שהנידון הוא על הסוכה אם היא כשירה או לא, ואם
 אינה שנחלקו לגבי היושב בסוכה גדולה בפתח הסוכה ושולחנו
 בתוך הבית, בית שמאי אומרים לא יצא ובית הלל אומרים יצא
 מיבעי ליה – היה ראוי יותר לתנא לנקוט בדבריו שמחלוקתם היא
 האם יוצא ידי חובתו, שהרי הסוכה לכשעצמה ודאי כשירה היא
 לכל הדעות, אלא מוכח שנחלקו בדין סוכה קטנה שאין בה מקום
 לשולחנו. מקשה הגמרא, ואלא קשיא מי שתיה – שהרי מלשון
 המשנה שכתבה 'מי שהיה ראשו ורובו' וכו' ולא כתבה 'סוכה'
 המחזקת משמע שמדובר בסוכה גדולה והחסרון הוא שיושב על
 פתחה. מתרצת הגמרא, לעולם ברתה פליגי – בית שמאי ובית
 הלל אכן נחלקו בשני דינים, פליגי בסוכה קטנה מהו שיעורה,
 ופליגי בסוכה גדולה שהיה שולחנו בתוך הבית האם גזירים שמא
 ימשך, וחסורי מחסרה והכי קתני – דברי המשנה חסרים, וכך
 צריך לומר: מי שתיה ראשו ורובו בסוכה גדולה ושולחנו בתוך
 הבית, בית שמאי אומרים לא יצא משום גזירה שמא ימשך, ובית
 הלל אומרים יצא ולא סברו גזירה זו, וסוכה שאינה מחזקת אלא
 כדי ראשו ורובו בלבד, בית שמאי פוסלין משום שצריך שיהיה בה
 שיעור ראשו ורובו ושולחנו, ובית הלל מכשירין אפילו אם יש
 מקום בסוכה לראשו ורובו בלבד.
 מבררת הגמרא: מאן תנא להא קתני רבנן – כמו איזה שיטה
 נשנית הברייתא דלהלן, בית שמאי בו ארבע אמות על ארבע אמות
 אינו נקרא 'בית', וכל הדינים האמורים בתורה לגבי 'בית' לא
 נאמרו בו, ועל כן: פסוק מן המזוזה – אין חייבים להניח מזוזה
 בפתחו. ופטור מן המעקה – אין חובה לעשות מעקה לגגו. ואינו
 מטמא בנגעים – אם נמצא נגע צרעת על אחד מקירותיו, אין עליו
 דין טומאת בתים. ואינו נחלק בכתי ערי חומה – אם היה בתוך
 עיר המוקפת חומה אין דינו ככל בית שיכול לפדותו רק בתוך
 השנה הראשונה למכירתו, אלא דינו כשדה ויכול לפדותו לאחר
 שתי שנים ממכירתו ועד היובל, ואם לא פדאו חוזר לבעלי
 ביובל. ואין חזון עזי מעורבי המלחמה – אם בנאו ולא חנכו
 אינו נחשב כבית, ואין חזורים עליו מעורבי המלחמה. ואין
 מערבין בו – הדר בו אינו צריך לתת פת ולהשתתף בעירובי
 חצירות. ואין משתתפין בו – חצר שפתחו לה רק בית זה, אינה
 צריכה להשתתף עם שאר בני המבוי 'בשיתופי מבואות'. ואין
 מניחין בו עירוב – העירוב חצירות' שבאמצעותו מצטרפים כל
 בני החצר כמי שדרים בבית אחד, צריך שיהיה מונח בתוך אחד
 הבתים שבחצר, ובית זה אין מניחים בו את העירוב.

משום אוריא – כדי שיכנס לסוכה אור ויצננה מהחום, אלא למאן
 דאמר – רב הונא ורב חנן שאמרו שרק בסוכה קטנה נאמרה
 מחלוקת רבי יהודה ורבנן ולרב הונא עד ארבע על ארבע אמות,
 ולרב חנן בסוכה של שבעה על שבעה טפחים, וכי דרבה של
 מלכה לישב בסוכה קטנה, הלא נערויה ומשרתיה מסובים עמה,
 ובודאי שהיתה יושבת בסוכה גדולה מארבע על ארבע אמות,
 ואם כן מה הביא רבי יהודה ראיא לדבריו מסוכתה של הילני
 המלכה, הרי בזה מודים חכמים שהיא כשירה אף שהיא גבוהה
 מעשרים אמה. מתרצת הגמרא: אמר רבה בר רב אדא, לא נצרכה
 אלא לסוכה העשויה קיטוניות קיטוניות – אכן דרכה של מלכה
 לשבת בסוכה גדולה, אלא שסוכה זו עשויה היתה מכמה חדרים
 קטנים עבודה ועבור משרתיה, ושיעור כל חדר כסוכה קטנה,
 ומוזה הוכיח רבי יהודה שאפילו בסוכה קטנה לא מיוחו חכמי לוד
 אף על פי שהיא גבוהה יותר מעשרים אמה. מקשה הגמרא: וכי
 דרבה של מלכה לישב בסוכה כזו העשויה קיטוניות קיטוניות,
 והלא דרך המלכים לישב בסוכות רחבות וגדולות. אמר רב אשי,
 לא נצרכה אלא לקיטוניות שבה – אכן היתה להילני סוכה רחבה
 וגדולה כדרך המלכים, אלא שהיה לה בה חדר קטן בשיעור של
 ארבע על ארבע אמות שבו היתה יושבת משום צניעות, ובה
 נחלקו רבי יהודה ורבנן, רבנן סברי, בניה בסוכה מעליא הוו יתבי
 – בסוכה הגדולה שהיא כשירה ישבו, ורק אינה – הילני המלכה
 יתבה בקיטוניות משום צניעותא, ומשום הכי לא אמרי לה דבר
 שהיה אשה פטורה מהסוכה. ורבי יהודה סבר, בניה גבה הוו יתבי
 – גם בניה ישבו יחד אתה בסוכה הקטנה שבה ארבע על ארבע
 אמות ואפילו הכי לא אמרי לה דבר, על כן הוכיח מכאן רבי
 יהודה כדעתו שלמעלה מעשרים כשירה אפילו בסוכה קטנה.
 אמר רב שמואל בר יצחק, פסק החלכה הוא שצריכה הסוכה
 שתהא מחזקת ראשו ורובו ושולחנו – שבעה על שבעה טפחים,
 וכל שיש בה פחות משיעור זה פסולה. אמר רבי אבא, במאן
 – כמו מי פסקת הלכה זו, האם בבית שמאי שפוסלים במשנה
 להלן (פג). מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית,
 והיינו שאין בסוכה מקום לשולחנו, ולא בבית הלל שהכשירו
 אפילו כשיש בסוכה מקום לראשו ורובו ללא שולחנו, ולדעתם
 שיעור סוכה קטנה הוא ששה על ששה טפחים. אמר ליה רב
 שמואל בר יצחק, אלא במאן, כלומר ודאי שפסקתי הלכה זו
 כיטית בית שמאי. איבא דאמרי אמר רבי אבא לרב שמואל בר
 יצחק, דאמר לך מני – כמו מי פסקת הלכה זו, אמר ליה, בית שמאי
 היא ולא תוון מינה, שבוה ההלכה בבית שמאי.
 מתקיה ליה רב נחמן בר יצחק, מאי דבית שמאי ובית הלל בסוכה
 קטנה פליגי – מניין שמחלוקת בית שמאי ובית הלל במשנה זו היא
 בשיעור סוכה קטנה, שלבית שמאי צריך שיהא משך הסוכה
 שיעור של ראשו ורובו ושולחנו, ולבית הלל די שתחזיק ראשו
 ורובו בלבד, ולפי זה דבריו של רב שמואל בר יצחק הם בבית
 שמאי, דלמא בית שמאי ובית הלל בסוכה גדולה הרבה פליגי, ורבנן
 דיתבי אפוקא דמטלליתא – שיושב בפתח הסוכה ושולחנו נמצא
 בתוך הבית, דבזה בית שמאי סברי שפסולה משום דנזירין שפא
 ימשך אחר שולחנו ויכנס ויאכל בתוך הבית, ובית הלל סברי לא
 נזירין וכיון שעתה יושב בתוך הסוכה מותר לו לאכול שם, אבל
 שיעור סוכה קטנה גם לבית הלל הוא כדי ראשו ורובו ושולחנו.
 ומוסיף רב נחמן בר יצחק, דיקא נמי – ביאור זה במחלוקת בית
 שמאי ובית הלל מדויק בדברי המשנה, דקתני מי שתיה ראשו
 ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית, בית שמאי פוסלין ובית הלל
 מכשירין, ומשמע שמדובר בסוכה גדולה אלא שהאדם יושב בה
 כששולחנו בתוך הבית, שהרי אם אינה – אם נחלקו לענין סוכה
 קטנה שאין בה כדי להחזיק גם את שולחנו אם היא כשירה או
 לא, לא היה למשנה לנקוט לשון זו המתייחסת לאדם היושב
 בסוכה, אלא מחזקת ואינה מחזקת מיבעי ליה – היה למשנה
 להתייחס לסוכה עצמה ולומר שסוכה המחזקת ראשו ורובו ללא

לא נצרכה אלא לקטוניות שבה – מה שדחק בקונטרס לרב חנן בר רבה מה ראה לרבי יודנה, האי אפשר לשבעה בנים בשבעה טפחים – לאו פירכא היא דילמא ארוכה טובא, אבל לא היתה רחבה שבעה טפחים, ובניה באוור אורך הווי יתבי.

דאמר לך מני בית שמאי היא ולא תווי מינה בר – בסדר רב עמרם פסק בשעה מקומות הלכה בבית שמאי. חדא – האי דסוכה צריכה שתהא מחזקת ראשו ורובו ושולחנו. ואידך במגוהות פרק "התכלת" (מא ושם) גבי יסין ביצית, בית שמאי פוטרין ובית הלל מחייבין. עוד לשם: כמה חוטיין הוא נותן, בית שמאי אמרי ארבעה ובית הלל אומרים שלשה. עוד התם: כמה תהא משולשלת, בית שמאי אומרים: ארבעה, ובית הלל אומרים שלשה. בכל הני עברי בבית שמאי. ואידך במסכת ברכות פרק "אלו דברים" (גא.ב) גבי שמאי אומרים מבכירין [אתן] הבית ואחר כך נטלין לידים. ואמרין בגמרא: בכליה פירקין הלכה בבית הלל, בר מחך. עוד התם, בסוף פירקא, גבי מי שאכל ושתה ולא בידך דמיתיי בגמרא עובדא דרבה בר בר חנה דאשכח יונה דדחבא, וחד תלמיד דעבר בבית שמאי ואשכח ארנקי, ואידך תלמיד דעבר בבית שמאי ואכליה אריה. וקצת קשה הא דקאמר התם: בכליה פירקין הלכה בבית הלל בר מחך. ושמיא משום דבית הלל גמי מורו דלכתחילה מיהא עבדינן בבית שמאי. ועל מה שפסק בך דחבא בבית שמאי – אין להקשות מהא דאמרין פרק קמא דברכות (יא.א) דאמר בר יוסף. עשה כדברי בית שמאי – לא עשה ולא כלום, ומיתיי ראהי מההיא מילתא דסוכה, מעשה ברבי יוחנן החורני שחלה והלכו זקני בית שמאי וזקני בית הלל לבקרו ומצאוהו שחיה וישב ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית. אמרו לו זקני בית שמאי: אם כן היית נוהג כל ימך – לא קיימת מצות סוכה כל ימך. ומסקנין תתם: דהלכה כרבי יוחנן החורני. דההיא פלוגתא בסוכה גדולה, כדמסקנין דבתרתי פליגי, בהדיא הלכה בבית הלל. אבל הכא בסוכה קטנה, ובהא הלכה בבית שמאי. מיהו שנועתי דהתם תימה. הניכ דיק מינה דעשה בבית שמאי לא עשה ולא כלום? דרביא דמיתיי בעשה בבית הלל מיתיי ועוד: וכי צריך ראהי על מה היכא דהלכה בבית שמאי עשה בבית שמאי לא עשה ולא כלום? וצריך לומר: דאיצטרך התם לאיתויי היכא דבית הלל מחמירין מדרבנן ובית שמאי מוקמי לה אדאורייתא, ולא גורנין אם עשה כדברי בית שמאי לא יצא ידי חובתו אפילו דאורייתא. כדאשכחן לבית שמאי היכא דיתבי אפיתא דמטללתא. דגורי שמאי מישך אור שולחנו, וקאמרי: לא קיימת מצות סוכה מימך, דאפילו מדאורייתא לא קיים. ומדבית שמאי נשמע לבית הלל. **בית** שאין בו ארבע אמות – בירושלמי חשיב שאין טובל למעשר, והנזדר מן הבית מותר ליכנס בו. ועוד דהוה ליה למימר לענין פתח בית אב של נערה המאורסה. **ואין** מניחין בו עירוב – דלא חוי לדירה. ואפילו לשמואל, דאמר פרק "מי שהציא אור" (עירובין מט.א ושם): עירוב משום קנין, לא מיקני רשותיהו בשביל בית דלא חוי לדירה. ודכוותיה אשכחן התם שמואל גופיה, ומקנין אהרדי משום דמנחי עירובן בביתו.

משום איורא – רוח שהוא שולט בה, מפני החום. אלא למאן דאמר בקטנה פליגי – אבל בגדולה אפילו רבנן מודו. וכי דרבה של מלכה – והלא נערותיה ומשרתיה מסובים עמה. לקטוניות שבה – סוכה גדולה לבני מסיבתה, וקטוניות קטנה בתוכה לצניעות. והיא בקטנות יתבא. ואף על גב דפסולת – לא איכפת לך, דאשה פטורה מן הסוכה. ורבי יהודה סבר כ' – ואם תאמרו: חנן דרב דמוקי פלוגתא בשיאנה מחזקת אלא כדי ראשו ורובו ושולחנו, הכא כיון דבניה גבה – הווי לה גדולה, ומודו בה רבנן, ומאי ראהי של רבי יהודה? יש לומר: דשולחנה בתוך הסוכה הגדולה היתה, ובניה על השולחן היו יושבין ראשן ורובן, ולא במסובין חן ולא כווקפין. ולי נראה: דודאי לרב תנן קשיא, והאי תירוצא לרב הונא הוא. וכן עיקר, דשיעור ראשו אמרין לקמן דאינו אלא שבעה טפחים, ואי אפשר לשבעה בנים בשבעה טפחים. **בבית שמאי** – דאי בבית הלל לא בעי שולחנו כדלקמן בפרק "הישך" (כח.א). ודיקא גמי גרסינן – ודיקא גמי כדלקמן בגדולה פליגי, והוא יושב על הפתח מבחוץ, וראשו מושבב לתוכה, ושולחנו לפני גופו בבית. מדיקתני – גבי פלוגתא מי שחיה, ולא איירי בשיעורא דסוכה, **ואם איחא** – דבשיעורא דסוכה פליגי, ליתני: סוכה המחזקת ראשו ורובו ושולחנו – כשרה, ושיאנה מחזקת אלא כדי ראשו ורובו – בית שמאי פוסלין כו'. **אמר מר וזמרא** דיקא גמי – דבקטנה פליגי, ובשיעורא דפסולין ומבשרין על כרחך אסוכה מהדרי: אלא לא גרסינן, והכי גרסינן לעולם בתרתי פליגי. **פטור מן המזוזה** – כולה מפרש טעמא לקמן. ואינו נחלש – אלא פורדו לעולם, ויוצא ביובל אם לא גאלו, כשאר קרקע בלא בנין. מעורבי המלחמה – מי האיש אשר בנה בית חדש? וגו' (דברים כ). ואין מערבין בו – דרך בתים להחיות פתוחין לחצר, ודרבה בתים פתוחים לחצר אחת, והן יוצאין דרך חצר לרשות הרבים, נמצא החצר רשות לכולן, והבתים כל אחד מיוחד לבעליו. ואמרו הבתים: אין מוציאן מרשות לרשות בלא עירוב שיערב כל הרשויות להחיות רשות אחת. ותיקנו ליתן כל בית ובית שבחצר פת וכולן בסל אחד, ומניחין אותו באחד מן הבתים, ונעשים כולם כאילו דרך באותו בית וכל הבתים דירה אחת. ואשמעין הכא דבית שאן בו ארבע על ארבע אין צריך ליתן את הפת. ואין משתתפין בו – שתיקנו הבתים על כל חצר הפתוחה למכוי כדרך שתיקנו עירוב לבתי החצר, שיהיו נותנין בשיתוף. ואם בית קטן זה פתוח לחצר שבמכוי, ואין בית אחר פתוח לה – אין משתתפין בו, אין צריכה ליתן בשיתוף. ואין מניחין בו עירוב – חצר, לאחר שגבו אותו מן הבתים. ואין

שמאי פוסלין ובית הלל מקבשרין. מאן תנא להא דתנו רבנן: בית שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות, פטור מן המזוזה ומן הפעקה. ואינו ממוא בנגעים, ואינו נחלש בכתי ערי חומה, ואין חוזרין עליו מעורבי המלחמה, ואין מערבין בו ואין משתתפין בו, ואין מניחין בו עירוב, ואין

ואין עושין אותו עיבור בין שתי עיירות – תימנה: האי בית מאי עבדיה? לר' מאיר דאמר פרק "כיצד מעבירין" (עירובין נ"א, ו) ושלם) ונתנין קרפף לזו וקרפף לזו – בלא בית כך היא. וכן לרבנן אליבא דרב הונא דבגמרא. ולחייא בר רב דאמר קרפף אחד לשתייהן – אותו קרפף אינו צריך בית. ואי כשיש יותר ממאה וארבעים ואחת אמה ושליש אמה בין שתי עיירות, דהוא שיעור שני קרפפות שעכשו

ואין עושין אותו עיבור בין שתי עיירות ואין האחין והשותפין חולקין בו. לימא רבי היא ולא רבנן? אפילו תימא רבנן. עד כאן לא קאמרי רבנן התם אלא לענין סוכה, דדירת עראי היא. אבל לגבי בית, דדירת קבע הוא – אפילו רבנן מודו, דאי אית ביה ארבע אמות על ארבע אמות – דיירי ביה אינשי, ואי לא – לא דיירי ביה אינשי. אמר מר: פטור מן המזוזה ומן הפעקה ואין מטמא בגנעים ואינו נחלט בבתי ערי חומה ואין חוזרין עליו מעורכי המלחמה. מאי טעמא? ד"בית" כתיב בהו בכולהו. ואין מערבין בו ואין משתתפין בו ואין מניחין בו עירוב. מאי טעמא – דלא חזי לדירה. עירובי חצירות אין מניחין בו, אבל שיתוף – מניחין בו. מאי טעמא? דלא גרע מחצר שבמבוי. דהתנן: עירובי חצירות – בחצר, שיתוף מבוי – בבבוי. והיונן פה: עירובי חצירות בחצר? והתנן: הנותן עירובו בבית שער אכסדרה ומרפסת – אינו עירוב. והדר שם אינו אוסר! אלא אימא: עירובי חצירות בבית שבחצר, ושיתופי מבואות בחצר שבמבוי. והאי לא גרע מחצר שבמבוי. ואין עושין אותו עיבור בין שתי עיירות – דאפילו בבבוינן לא משינוין ליה. מאי טעמא? בורגנין – חזו למיתיהו, והאי – לא חזי למיתיה. ואין האחין והשותפין חולקין בו. טעמא – דלית ביה ארבע אמות, הא אית ביה ארבע אמות – חולקין? והתנן: אין חולקין את החצר עד שיהא פה ארבע אמות לזה וארבע אמות לזה! אלא אימא: אין בו דין חלוקה בחצר. דאמר רב הונא: חצר לפי פתחה מתחלקת. ורב חסדא אמר: נותן לכל פתח ופתח ארבע אמות, והשאר חולקין אותו בשוה. דהני מילי – בית דלמיהו קאי, והבנא ליה חצר. האי דלמיסחור קאי – לא והבנא ליה חצר. היתה גבוהה מעשרים אמה וקא למעטה בכרים וכסתות לא הוי מיעוט, ואף

מבחוץ, ושומר הפתח יושב שם. אבסדרה – שלפני הבית, שקורין "פרטקא". מרפסת – עליה ארוכה על פני החצר על פני רשות הרבים, ובה פתחים הרבה לפי מדינותיה, ודורין בכל אחת ואחת, ועושין מרפסת ארוכה לפני הפתחים באורך עליה, וכולן עולים

ואף

בסולם אחד למרפסת ודרך המרפסת נכנסין ויוצאין כולן. מרפסת = אלוייר, סולם = אשקל"א. אינו עירוב – דלא חזי לדירה, שכל היוצא ונכנס עובר עליו. אלא הכי קאמר עירובי חצירות בבית שבחצר – והאי בחצר דקתני – לאו באוריא, אלא באחד הבתים שבה. ולאפקי בית שבחצר אחרת, שאין מצרפן. ושיתופי מבואות דקתני במבוי – הכי נמי קאמר באחת החצירות שבמבוי, ולאפקי חצר שבמבוי אחרת. בורגנין = צרף שעושין מן ערבה וקנים לשומרי פירות או לציירי עופות. ותניא בעירובין, כ"ב"צד מעברין" (נה"ב), בורגנין מתעברין עמה. למלתיהו – ללית לילה לאדם אחד. הא לא חזי למלתיה – דכל בית עשוי לדירת קבע תמיד. הכי קאמר אין בו דין חלוקה בחצר – ומדו דין חלוקה – כדרב הונא ורב חסדא. חצר מתחלקת לפי פתחיה – חצר שהיו בתים פתוחין לה, וחלוקה שני אחין ביניהם. זה נטל שלשה בתים קטנים וזה נטל כנגדן בית גדול. אם באו לחלק אוריא של חצר, זה נטל שלשה בתים הקטנים – ונטל שלשה חלקים, כמנין שלשה פתחים. וזה נטל רביע. לפי שהחצר עשוי ליציאה וביאה, שדרך החצר נכנסין ויוצאין מן הבתים לרשות הרבים, ומכניסין משאותיהן ופורקין לפני פתחיהם. לפיכך חצר מתחלקת לפי הפתחים. ורב חסדא אמר – אין צריך ליתן לכל פתח אלא ארבע אמות כנגדן מן הפתח והלאה, וירבין ברוח הפתח. ואפילו הוא רחב עשר אמות – נטל ארבע אמות במשך וכנגד כל רחבו לפרק משאו. ובית קטן זה הפחות מארבע – אין לפתחו דין חלוקה לטובל בחצר, לא כרב הונא ולא כרב חסדא. דהני מילי – דשקיל חלק בחצר בית דלמיהו קאי, ומבעי ליה לחצר לפרק משאו. היתה גבוהה מעשרים – פסיקו שמועות הן של כל בני הישיבה שהיו במדרשו של רב אשי שסידרו הגמרא. ובא למעטה – למעט גובה חללה מעשרים, ונותן בקרקעיתה להגביה. לא הוי מיעוט – שאין סופו להניח שם כל שבעה, מפני הפסד ממנו. ואף

ואין עושין אותו עיבור בין שתי עיירות – דתנן במסכת עירובין (נ"א, ו) ונתנין קרפף לשתי עיירות, אם יש לזו שבעים אמה ושיריים ולזו שבעים אמה ושיריים עושה – קרפף לשתייהן להיות אחת. שתי עיירות המובדלות זו מזו מאה ארבעים ואחת אמות ושליש ויש באמצע בית – נמצא אותו בית בתוך שבעים אמה וארבעה טפחים לשתייהן, נעשה אותו בית כעיבור לזה, כאשה עוברת שבריסה בולטת, ומצטרפת להיות שתייהן כאחת. ללן באחת מהן שידו שתייהן לו כארבע אמות, ומונה אלפים מחצית לזה. ואם יש בית פחות מארבע אמות – אינו חשוב לצרפן. ואין האחין או השותפין חולקין בו – קא סלקא דעתך השתא שאין יכולין לכוף את זה לזה חלק. לפי שאין בו כדי לזה וכדי לזה. לימא רבי היא – דלא חשיב סוכה כציד מארבע אמות. ולא רבנן – דכי היכי דמכשרי בסוכה, אלמא דירה היא. והוא הדין לכל מילי דבית, בולחו בית כתיב בהו – "מזוזות ביתך" (דברים ו') "כתיב בית חדש" (שם כב) "ובא אשר לו הבית" (ויקרא יד) "כי ימכור בית מושב" (שם כה) "אשר בנה בית חדש" (דברים כ). הכי גרסינן אין מערבין ואין משתתפין בו ואין מניחין בו עירוב דלא חזי לדירה עירובי חצירות אין מניחין בו אבל שיתופי מבואות מניחין בו כו'. דלא חזי ליהיה – וטעמא דעירובא מפרש בעירובין (מט"א) משום דירה, דבית שנותנין בו הפת של עירוב הוי כאילו כולן דין בתוכו, ונמצאת כל החצר משתמשת לבית אחד. הלכך, בית דראי לדירה בענין, ופת נמי אינו צריך ליתן, כיון דלא מקרי דירה – אין חדר בו אוסר על בני חצר, שאין רשותו כלום. דלא גרע מחצר – שאינו מקורה והאי נמי, סלק הקיפו וקרויו כמי שאינו נמצא שיתוף עומד באויר החצר. ותנן (עירובין דף פה"ב) דשיתוף נותן באויר החצר משום דעירוב החצר לצירוף הבתים הוא לדיוות כולם כדריס בבית אחד. הלכך בענין בית דראי לדירה, ושיתוף המבוי אינו אלא לצרף החצרות, וחצרות לאו דירה נכנה. והלכך לא בעי דירה, אלא באוירא של חצר דיו, ובמקום משתמה, ויהיו כל החצרות כולן כאילו תשמישן להיות אחד. מי מינפך – לא גרע. דאי משום נטירותא – נטירותא נטירותא בעי. ועוד דבבית מנער הוא בכלל. ומעירוב פריך, דבעיא בית דירה כדמוכח לקמן. אלא הכי גרסינן: עירובי חצירות בחצר, והתנן: הנותן את עירובו בו – עירוב הגבוי מבית החצר ונתנו בבית שער – היינו בית קטן שלפני שער החצר או מבניפס או מבחוץ, ושומר הפתח יושב שם. אבסדרה – שלפני הבית, שקורין "פרטקא". מרפסת – עליה ארוכה על פני החצר על פני רשות הרבים, ובה פתחים הרבה לפי מדינותיה, ודורין בכל אחת ואחת, ועושין מרפסת ארוכה לפני הפתחים באורך עליה, וכולן עולים בסולם אחד למרפסת ודרך המרפסת נכנסין ויוצאין כולן. מרפסת = אלוייר, סולם = אשקל"א. אינו עירוב – דלא חזי לדירה, שכל היוצא ונכנס עובר עליו. אלא הכי קאמר עירובי חצירות בבית שבחצר – והאי בחצר דקתני – לאו באוריא, אלא באחד הבתים שבה. ולאפקי בית שבחצר אחרת, שאין מצרפן. ושיתופי מבואות דקתני במבוי – הכי נמי קאמר באחת החצירות שבמבוי, ולאפקי חצר שבמבוי אחרת. בורגנין = צרף שעושין מן ערבה וקנים לשומרי פירות או לציירי עופות. ותניא בעירובין, כ"ב"צד מעברין" (נה"ב), בורגנין מתעברין עמה. למלתיהו – ללית לילה לאדם אחד. הא לא חזי למלתיה – דכל בית עשוי לדירת קבע תמיד. הכי קאמר אין בו דין חלוקה בחצר – ומדו דין חלוקה – כדרב הונא ורב חסדא. חצר מתחלקת לפי פתחיה – חצר שהיו בתים פתוחין לה, וחלוקה שני אחין ביניהם. זה נטל שלשה בתים קטנים וזה נטל כנגדן בית גדול. אם באו לחלק אוריא של חצר, זה נטל שלשה בתים הקטנים – ונטל שלשה חלקים, כמנין שלשה פתחים. וזה נטל רביע. לפי שהחצר עשוי ליציאה וביאה, שדרך החצר נכנסין ויוצאין מן הבתים לרשות הרבים, ומכניסין משאותיהן ופורקין לפני פתחיהם. לפיכך חצר מתחלקת לפי הפתחים. ורב חסדא אמר – אין צריך ליתן לכל פתח אלא ארבע אמות כנגדן מן הפתח והלאה, וירבין ברוח הפתח. ואפילו הוא רחב עשר אמות – נטל ארבע אמות במשך וכנגד כל רחבו לפרק משאו. ובית קטן זה הפחות מארבע – אין לפתחו דין חלוקה לטובל בחצר, לא כרב הונא ולא כרב חסדא. דהני מילי – דשקיל חלק בחצר בית דלמיהו קאי, ומבעי ליה לחצר לפרק משאו. היתה גבוהה מעשרים – פסיקו שמועות הן של כל בני הישיבה שהיו במדרשו של רב אשי שסידרו הגמרא. ובא למעטה – למעט גובה חללה מעשרים, ונותן בקרקעיתה להגביה. לא הוי מיעוט – שאין סופו להניח שם כל שבעה, מפני הפסד ממנו. ואף

מצטרף בית זה לצרפן, דכשיש בו ארבע חשיב למעט האויר ולצרפן ואי לית ביה ארבע אמות לא חשיב דהוי כמנא דליתא, ואין העיירות מתחברות בין לרב הונא בין לחייא בר רב – אם כן מה לו להחזיר שתי עיירות? הנה ליה למימר ואין עושין אותו עיבור לעיר אחת, כיון שאין בו ארבע אמות. דאי הוה בו ארבע אמות וקאי לתוך שבעים אמה ושיריים – הוה מתעבר עם העיר למדור מן הבית, דשל עיר אחת יכולין לעשות בורגנין ללכת במקום שירצו, כדאמרין בפרק "עושין פסד" (עירובין כ"א, א.) אתיהו מברכשי לבי כנישתא דרניאל דהוי תלתא פרסי אמאי ממכיתו – אבורגנין, הא אבדו דאימך אמו: אין בורגנין בבבל. נפק אחי ליה מתותא דמביילען בשבעים אמה ושיריים, ואומר רשמיא שמואל בן מאיר, דגרסינן דהא: ואין עושין עיבור לעיר. וכן משמע בירושלמי דגרסינן ואין עושין אותו עיבור לעיר. ורבינו תם מקיים גיסת הספרים, ומפרש: דאין נותנין לזה הבית דין עיבור שבין שתי עיירות, דלרבנן לעיר אחת בפני עצמה אין לה קרפף. כדאמרין (עירובין נ"א, ו): לא אמרו קרפף אלא בין שתי עיירות, ואם היה לזה הבית ארבע אמות – היה לו דין עיר אחת לתת לו קרפף כמו לעיר, והיינו נותנין לבית זה ולעיר שאצלו שתי קרפפות, כמו בשתי עיירות לרב הונא ולחייא בר רב קרפף אחד לשתייהן. דעל כרחך לאו דוקא נקטי רבנן שתי עיירות – דהוא הדין עיר ובית, אלא אנב דחזי ר' מאיר עיר – נקטי רבנן שתי עיירות. דהא לאקרי בר רב דאמר קרפף אחד לשתייהן – על כרחך לא נקטי רבנן שתי עיירות דוקא, דהוא הדין עיר ובית, דעל ידי בורגנין המובדלים בתוך שבעים אמה ושיריים חולק, כדמוכח פרק "עושין פסד" (שם כ"א, א.) ומיהו, אין נראה שישבח בית כעיר לגמרי ליתן קרפף לבית אחד בפני עצמו לר' מאיר, ולרב הונא אליבא דרבנן ליתן לשני בתים בלא עיר קרפף לזו וקרפף לזו. ואף על פי שלחייא בר רב אליבא דרבנן הוי בית כעיר לגמרי, שנותנין לשני בתים בלא עיר קרפף אחד לשתייהן, דאי לאו הכי – עיר שאין לה חומה במה יתחברו הבתים ליחשב אחת, אם לא על ידי דמיכלען כל אחת ואחת בתוך שבעים אמה ושיריים של חברתה? דאין סברא להצריך שיגעו זו לזו.

מבואות צריך להניח **בְּחֶצֶר שְׁבִמְבוּי** זה וולא בחצר שבמבוי אחר. 63
ולפי זה חזרת הגמרא לבאר את הברייתא שנשנית לעיל, **וְהָאֵי** – 64
בית זה שאין בו ארבע על ארבע אמות ניתן להניח בו שיתופי 65
מבואות ואף שאין מניחים בו עירובי חצירות, כיון שלא נָרַע בית 66
זה **בְּחֶצֶר שְׁבִמְבוּי**, שהרי אם נסלק את היקף המחיצות והתקרה 67
של בית זה נמצא שהיתופות עומד באויר החצר, וחצר זו הלא 68
ראויה להניח בה שיתופות. 69
עוד שנינו בברייתא: **וְאֵין עוֹשִׂין אוֹתוֹ עִיבּוּר בֵּין שְׁתֵּי עִירוֹת**. 70
מבארת הגמרא שבית זה מועט בחשיבותו עד כדי כך **וְאֵפִילוּ** 71
בְּבוֹרֵגֵן לֹא מְשִׁינֵין לֵיהּ – בעירובין (נה) שנינו שבורגין וצריך 72
שעושים מערבה וקנים לשומרי פירות או לצדידי עופות) מתעברין 73
עם העיר ומצטרפים להיחשב כחלק ממנה, ואילו בית זה לא 74
מצטרף לעיר. **מָא שְׁבִמְבוּי** – מדוע גרוע בית זה אף מבורגין, משום 75
שבורגין חזו לְמִלְתֵּיהוּ – ראויים לתשמישם ללינת לילה לאדם 76
אחד, וְהָאֵי – בית שאין בו ארבע על ארבע אמות לא חזו לְמִלְתֵּיהוּ 77
אנינו ראוי לתשמישו, שביט עשוי לדירת קבע ונמיד, ובית זה כיון 78
שאין בו ארבע על ארבע אמות אינו ראוי לכך. 79
עוד שנינו בברייתא: **וְאֵין הָאֲחֵין וְהַשְׁתַּתְּפִין חוֹלְקִין בּוֹ**. הבניה 80
הגמרא שכונת הברייתא לומר שאין אחד מהשותפים או 81
מהאחים יכול לכופו את חבירו לחלוק את הבית. שואלת הגמרא: 82
מַעֲמָא דְלִית בֵּיהּ אַרְבַּע אֲמוֹת – משמע מהברייתא שרק כשאין בו 83
ארבע אמות אינם יכולים לכופו זה את זה לחלוק משום שאין לו 84
דין בית, הלא אית ביה אַרְבַּע אֲמוֹת, חולקין, ואף על פי שלאחר 85
החלוקה לא יידיה לכל אחד מהם ארבע על ארבע אמות, וְהִתְנַן 86
במסכת בבא בתרא (יא), **אֵין חוֹלְקִין אֶת הַחֶצֶר עַד שֶׁהָאֵל אַרְבַּע** 87
על ארבע אֲמוֹת לָהּ, וְאֶרְבַּע על ארבע אֲמוֹת לָהּ – שכל שאין 88
בחצר שיעור שגם לאחר החלוקה ישאר ביד כל אחד מהשותפים 89
ארבע על ארבע אמות, אינם יכולים לכופו זה את זה. ודין בית כדן 90
חצר, ואין אמרה הברייתא שאם יש בו ארבע על ארבע אמות 91
כבר יש בו דין חלוקה. מתורצת הגמרא: אכן אין כוונת הברייתא 92
לגבי חלוקת הבית בין השותפים, אלא אימא אין בו דין חלוקה 93
בְּחֶצֶר – כשאחים יורשים מאביהם בתים וחצירות סביב הבתים, 94
מתחלקת החצר לפי הבתים שבחצר כדלהלן, ובית זה כיון שאין 95
בו ארבע על ארבע אמות אינו נחשב כבית בפני עצמו ואין 96
מייחסים לו חצר בחלוקת הירשה, דאמר רב הונא, חצר לפי 97
פְּתָחֶיהּ מִתְחַלֶּקֶת – חצר שהיו בתים פתוחים לה, וחלקו שני אחים 98
בנייהם את הבתים באופן שאחד נוטל שלושה בתים קטנים והשני 99
בניטל כנגדם בית אחד גדול ואינו לחלק בנייהם את החצר, 100
מתחלקת החצר לפי פתחיה, כלומר חזו שנטל שלושה בתים, 101
קטנים נוטל שלושה רבעים מהחצר כמנן שלושת פתחי הבתים 102
שברשותו, ואילו אחיו שיש לו רק בית אחד נוטל רק רבע מהחצר. 103
וְיָב חֶסְדָּא אָמַר, אין מחלקים את כל החצר לפי מספר הפתחים, 104
אלא נותן משטח החצר לְכָל פְּתָח וּפְתָח אַרְבַּע אֲמוֹת כנגד כל 105
רוחב הפתח וּאֵפִילוּ אם רוחב הפתח הוא עשר אמות מקבל כנגד 106
הפתח ארבע אמות על עשר אמות, וְהַשְּׂאָר – ושאר החצר חולקין 107
אוֹתוֹ בְּשָׁנוֹ. ועל דין זה אמרה הברייתא שביט קטן שאין בו ארבע 108
על ארבע אמות אין לפתחו דין חלוקה ליטול בחצר כלל לא כרב 109
הונא ולא כרב חסדא, משום דְּהֵינּי מִלֵּי – כל מה שנאמר שלפתח 110
יש דין חלוקה ליטול בחצר כנגדו, הוא רק בְּבֵית דְּלִמְהוּ קָאֵי – בית 111
שעומד להשאר בנוי, וְהֵכֵנָּה לֵיהּ חֶצֶר – מקבל כנגדו שטח בחצר 112
כיון שהוא נצרך לו לפרק משאו, מה שאין כן הָאֵי – בית קטן 113
מארבע על ארבע אמות דְּלִמְסַתֵּר קָאֵי – שעומד לסתרו כיון 114
שאינו ראוי לדויר, לא יְהִיבֵין לֵיהּ חֶצֶר. 115
הגמרא מבארה פסקי שמועות של כל בני הישיבה שהיו בבית 116
מדרשו של רב אשי שסידרו את הגמרא: הִתְהַה הסוכה גְּבוּהָה 117
מְעֻשְׂרִים אָמַר, והרי היא פסולה כדברי חכמים במשנה, וְכָאֵי 118
לְמַעֲשָׂה – למעט את גובה החלל שבה על ידי שיניו בְּקֶרְקֶעִיתָהּ 119
בְּרִים וּבְפִתּוֹתָהּ עד שלא ישאר ביניהם לסכך יותר מעשרים אמה. 120
לא הָיוּ מְעֻשִׂים, מאחר ואינו מבטל את הכרים להשתמש בהם 121
כקרקע הסוכה כל שבעת הימים מפני הפסד ממונו וסופו שיטלם 122
משם בתוך ימי החג, אינם יכולים למעט את גובה חלל הסוכה 123
ולהכשירה. 124

וְאֵין עוֹשִׂין אוֹתוֹ עִיבּוּר בֵּין שְׁתֵּי עִירוֹת – אינו נחשב בית לחבר 1
בין שתי עיריות שיש ביניהם מאה ארבעים ואחת אמות ושליש, 2
ולצדפס לעיר אחת לענין תחום שבת. **וְאֵין הָאֲחֵין וְהַשְׁתַּתְּפִין** 3
חוֹלְקִין בּוֹ – אין אחד מהשותפים או מהאחים שקיבלוהו בירושה 4
יכול לכופו את חבירו לחלוק את הבית בין שניהם, אלא רק יכול 5
לומר לו או שאקנה ממך את חלקך או שתקנה אתה ממני את 6
חלקי. 7
שואלת הגמרא: לִמָּא – האם נאמר שברייתא זו שביט שאין בו 8
ארבע אמות על ארבע אמות אין לו דיני בית לכל הענינים 9
הנוכחים, כשיטת רבי הוי, שאמר גם לגבי סוכה שאם פחותה 10
היא מארבע על ארבע אמות פסולה, וְלֹא רָבֵנּוּ, שכיון שחכמים 11
מכשירים סוכה הפחותה מארבע אמות על ארבע אמות, משמע 12
שלדעתם נחשבת דירה בכך, ואם כן אף לענין הדינים השנויים 13
בברייתא סוברים הם שביט הפחותה מארבע על ארבע אמות יש 14
לו דין בית. דוחה הגמרא: אֲפִילוּ תִּימָא רָבֵנּוּ, עד כאן לא קָאָמְרִי 15
רָבֵנּוּ הֵתָם שלא צריך ארבע על ארבע אמות, אֲלֵא לְעֵנֵין סוּכָה 16
משום דְּסוּכָה דִּירָתָהּ עֲרָאִי הִיא ולכך כשירה אפילו אם יש בה רק 17
שבעה על שבעה טפחים, אֲכָל לְגַבִּי מה שנאמר בתורה 'בֵּית' 18
דִּירָתָהּ קָבַע הוּא, אֲפִילוּ רָבֵנּוּ מוֹדִי דְּאֵי אֵית בֵּיהּ אַרְבַּע אֲמוֹת עַל 19
אַרְבַּע אֲמוֹת דִּירָתָהּ בֵּיהּ אֵינְשֵׁי – ראוי הוא למגורי אדם ונקרא 20
'בֵּית', וְאֵי לֹא – אם אין בו ארבע אמות על ארבע אמות, לא דִּירָתָהּ 21
בֵּיהּ אֵינְשֵׁי אֵין עֲלֵיו שם 'בית'. 22
אָמַר מִר – שנינו בברייתא שביט שאין בו ארבע על ארבע אמות 23
פְּסוּר מִן הַקְּוִוָה וּמִן הַמַּעֲקָה, וְאֵין מְסַמָּא בְּנֵינָעִים, וְאֵינוּ נִחְלָט בְּבֵיתָ 24
עִיר חוּמָה, וְאֵין חוֹרֵין עָלֵיו מְעֻרְבֵי הַמַּחְלָקָה. מבארת הגמרא: מָא 25
מְעַמָּא שלדינים אלו צריך שיהיה בבית ארבע על ארבע אמות, 26
משום דְּבֵיתָ קָבַע בְּהוּ בְּבוּלָהוּ – בכל הדינים המוזכרים נאמר 27
בתורה 'בֵּית', ולפיכך אין דינים אלו חלים אלא במה שיש לו שם 28
'בית', וכשאין בו ארבע אמות על ארבע אמות כיון שאינו ראוי 29
למגורים אין עליו שם 'בית'. 30
עוד שנינו בברייתא: **וְאֵין מְעַרְבִין בּוֹ, וְאֵין מְשַׁתְּפִין בּוֹ, וְאֵין מְנִיחִין** 31
בּוֹ עִירוֹב. מבארת הגמרא: מָא מְעַמָּא של דינים אלו, משום דְּלֹא 32
חָזִי לְדִירָה – שענין עירובי חצירות הוא שעל ידי העירוב נחשב 33
כאילו כולם דרים בבית שנתנו בו את הפת של העירוב (עירובין מט), 34
ועל כן צריך להניח את העירוב דווקא בבית הראוי לדירה, שאם 35
אינו ראוי לדירה לא שייך לומר שנחשב כאילו כולם דרים בו. 36
והוא הדין שמטעם זה אין הדר בבית שאין בו ארבע על ארבע 37
אמות צריך ליתן פת לעירוב חצירות ולהשתתף במבוי, שכיון 38
שאין ביתו נקרא דירה, אין הדר בו אוסר על בני החצר. 39
מדייקת הגמרא מדברי הברייתא: דווקא עִירוּבֵי חֲצִירוֹת אֵין מְנִיחִין 40
בּוֹ – בבית זה, אֲכָל שִׁיתוּף מבואות מְנִיחִין בּוֹ, ואף על פי שאין בו 41
ארבע על ארבע אמות. מבארת הגמרא: מָא מְעַמָּא ששיתופי 42
מבואות כן ניתן להניח בו, משום דְּלֹא נָרַע בית שאין בו ארבע על 43
ארבע אמות, מְחֶצֶר שְׁבִמְבוּי, וכשם שמותר להניח שיתופי מבואות 44
בחצר שבמבוי, הוא הדין שמותר להניח שיתופי מבואות בבית 45
שאין בו ארבע על ארבע אמות. מבארה הגמרא ראייה לדין זה 46
שמותר להניח שיתופי מבואות בחצר שבמבוי: (דתנן) [וְהִתְנַיִן], 47
עִירוּבֵי חֲצִירוֹת מְנִיחִים בְּחֶצֶר, ואילו שִׁיתוּפֵי מְבוֹי מְנִיחִים בְּמְבוֹי, 48
וְהִתְנַיִן בָּהּ – הקשו בני הישיבה, וכי אפשר לבאר ברייתא זו 49
כפשוטה ולומר שעירובי חֲצִירוֹת מְנִיחִים בְּחֶצֶר עצמה וכלומר 50
באויר החצר, וְהִתְנַן, הִנּוּתָּ עִירוּבֵי – הפת שהניחו לעירוב חצירות 51
בְּבֵית שַׁעַר – בית קטן שנמצא לפני שער החצר מבפנים או מבחוץ 52
ושומר הפתח יושב שם, או בְּאֶבְסֶדְרָה – חדר מקורה בלא מחיצות, 53
וּמִרְקָבָה – שדרכה עולים לעליות של הבתים, אֵינוּ עִירוּב, כיון 54
שצריך להניח את העירוב דווקא בתוך בית דירה, ובית שער 55
אבסדרה ומרפסת אינם נחשבים בית דירה כיון שאינם ראויים 56
למגורים, שהרי כל מי שנכנס ויוצא עובר דרך שם, וכמו כן, הָיָה 57
שָׁם – בבית שער או אבסדרה ומרפסת, אף על פי שלא עירב עם 58
בעל החצר אֵינוּ אוֹסֵר על בעל החצר מלטלטל בחצר משום שאין 59
זה בית דירה. הרי שלא ניתן להניח את העירוב באויר החצר אלא 60
דווקא בבית דירה. אֲלֵא אֵימָא שכן כוונת המשנה, עִירוּבֵי חֲצִירוֹת 61
צריך להניח בְּבֵית שְׁבִמְבוּי זו וולא בבית שבחצר אחרת, וְשִׁיתוּפֵי 62

ב"ה, ער"ח מנחם אב, ה'תשכ"ד

ברוקלין, נ.י.

הרה"ג והרה"ח וו"ח אי"א נוי"מ בעל מדות רב פעלים

איש המעלה בנשי"ק וכו'

מוה"ר יצחק מאיר שליט"א הכהן

שלום וברכה!

במענה להזמנת כת"ר "לכנסי" הגדולה החמישית" העתידה להתקיים בחודש מנחם אב הבע"ל בירושלים עיה"ק ת"ו ע"י משיח צדקנו בב"א.

הנני בזה להביע ברכתי לכת"ר ולכל המשתתפים בכנסי, ה' עליהם יחיו. ויהי רצון שיקויים בקרוב היעוד, המבוקש והמקווה והמובטח - אשר כל הברואים ייעשו כולם אגודה אחת לעשות רצונך בלבב שלם.

ואת"ל הרי בסגנון ובנוסח האמור - כלולה תכנית שלמה לכל כינוס לשם שמים, בכל עת ובכל מקום, ומכל שכן כינוס אחב"י החרדים לדבר ה' ולתורתו ומצוותיו, בתקופתנו זו, ובארצנו הק' ועיה"ק - ת"ו:

(א) וייעשו כולם אגודה אחת - שהעשות כל בני"א אגודה אחת באמת, תיתכן רק על ידי קיום מצות ואהבת לרעך כמוך לכל נפש מישראל למגדול ועד קטן, שכל נפשות בני ישראל מתאימות ואב אחד לכולנה, רק שהגופים מחולקים; והרי הנפש היא העיקר והגוף אינו אלא טפל (כמבואר כ"ז בספר התניא פרק לב).

(ב) לעשות רצונך - זאת אומרת, שמטרת התאגדות זו וההתאחדות של בני ישראל היא אך ורק לעשות רצון אבינו שבשמים.

(ג) בלבב שלם - היינו שאופן העשי', ההחלטות והפעולות צריך להיות בכל לב ונפש, בלי היסוס, כ"א ברור ובהחלט.

ושלימות בכל שלשת השלבים: מחשבה דיבור ומעשה, התחל מהתבוננות מעמיקה שתגלה דעת תורתנו הנצחית והוראותי ברורות בכל בעיות דורנו הנבוכ, השמעת קול ברמה, הקול קול יעקב "בהגיון תורה" ודעתה האמור, ועד לסוף מעשה ומעשה עיקר - בתוצאות מעשיות להחדרת התורה והמצוות בחיי היום יום בכל ענפי החיים לכל פרטיהם ופרטי פרטיהם.

ואם בכל עידן ועידן הדברים אמורים, על אחת כמה וכמה בימינו אלה שהוא צו השעה וצורך השעה, הן מצד המצב - הדורש התאמצות יתרה והן מצד כושר השעה שלב בני ובנות ישראל ער הוא בפרט בתקופתנו זו רבת המאורעות והעזוזים והאכזבות, שעוררו בכמה חוגים ובפרט בחוגי הנוער, צמאון עז לדבר אמת ויציב.

ואין אמת אלא תורת אמת ומצוותי שניתנו מה' אלקים אמת, תורה ומצוות בלי פשרות ובלי וותרניות, שאז לא רק שאמת מארץ תצמח ומתקבלת - אלא שגם משמים נשקף ונמשכת סייעתא מיוחדת להצלחה רבה.

בכבוד ובהוקרה ובברכה להצלחה ולבשורות טובות.

המשך בעמוד הבא

המשך מעמוד הקודם

ענותו תרבני לחו"ד מה הן הבעיות העקריות העומדות עתה על הפרק ואשר להן דין קדימה בסדר היום של הכנסי' -

ותקצר היריעה מהכיל ואמנה רק אחת אחת מה שנראה לפענ"ד :

בשטח הכללי ועיוני :

הצהרה ברורה אשר בכל מקום ובכל זמן **אך** התורה היא חיינו - של היחיד של הצבור ושל הכלל.

ולהיותה תורת אחת ותורת אמת הנתונה מה' אחד ה' אלקינו אמת - אין מקום לשיתוף התורה עם עוד דבר מה - איזה שיהי, ושוללת היא את כל הפשרות.

ואדברא, אלו שהשלו את עצמם ואת אחרים אשר בירידת הדור - הדרך לקירוב הלבבות ליהדות ומצותי' היא ע"י פשרות - באה המציאות המרה וטפחה על פניהם בראותם כי מפשרה בכלל ולמחצה נתדרדרו לשליש וכו' ועד - להשטה דכלל הגוים בית ישראל וממנה - לכריעה וביטול לפני כל גוי קטן וממנה - לטמיעה ר"ל, בין העכו"ם.

ומכבר הזהירו חכמינו ז"ל שבאם "בקעה מצא" - העצה היעוצה היא "לגדור בה גדר".

באה"ק בפרט :

קשר מעשי - ומתמיד - עם הנוער שלאחרי הגיל דחינוך חובה ע"פ החוק, אשר רובו אינו נמצא לע"ע במסגרת ביי"ס, ועוזבים לנפשם ולהשפעת הרחוב - כמובן, קשר ע"מ להחדירו רוח של יר"ש, אהבת התורה וחייבת המצות ועד לקיומן בחיי יום יום.

בתפוצות ושהזמן גרמא במיוחד :

יהדות דרום אמריקא (וכיו"ב) המשוועת לעזר במצבם הרוחני. וכמובן, עזר לא ע"י אנחות, כ"א ע"י שליחות לשם - כאו"א למשך זמן מתאים - של מחנכים יר"ש, מדריכים ומורי דרך (המלך מלכו של עולם) ראויים לשמם וכו' וכו' שיישבו עמם ובתוכם ויעודדו אותם ויחזקו רוחם רוח ישראל סבא. וילמדו אותם - ואת דור הצעיר ביחוד - אורח חיים, בחיי יום יום, ע"פ תורתנו תורת חיים וקיום מצותי' עליהן נאמר וחי בהם.

נ.ב.

בהגיון תורה : ומוקדם לזה (פדר"א ספ"ב) צ"ל "קול יעקב ביחוד השם" - עבודת התפלה ועד שמייחדים שמו - שאז הגיון תורה (ע"ז יט, א) הוא בסדר וככתוב בתורה (ראה רש"י ותוס' ברכות ה, ב. לקוטי תורה לרבנו הזקן פ' ברכה צו, ב).

בקעה מצא וגדר בה גדר : שאך זו עצה היעוצה בכל עניני היהדות, וכהוראת חז"ל בזה בשלשת הסוגים, ועל הסדר : בדברנן שצריכין חיזוק (עירובין ו, א. ר"ה יט, א). ואפילו בדאורייתא שנתגלה טעמן (עירובין ק, ב. וראה סנה' כא, ב) ואפילו בחוקים ובחידוש שבחוקים (חולין קי, א. ח"פ להרמב"ם פ"ו ור"ח ביומא סז, ב. חולין קח, א ובתוד"ה מבשר שם).

פרשה א

חנן מפרש ליה מהו בצע אמרתו, מבוע פורפירא
 שלו. מלך בשר ודם מה דרכו לעשות, יושב בדד ודומם,
 כך אני עושה, שנאמר (איכה ג, כח): יושב בדד וידם.
 מלך בשר ודם אבל, מה דרכו לעשות, יושב ובוכה,
 כך אני עושה, דכתיב (ישעיה כב, יב): ויקרא ה' אלהים
 צבאות ביום ההוא לבכי ולמספד ולקרחה, דבר
 אחר, איכה, אמר להם ירמיה, מה ראיתם בעבודת
 פוכבים שאתם להוטיין אחריה, אלו היה לה פה
 למיסב ולמיתב, היינו אומרים כך, אלא נאמר דידה
 ונאמר דיליה, נאמר דידה (ירמיה י, ב): פה אמר ה'
 אל דרך הגוים אל תלמדו ומאורות השמים אל תחתו
 כי יחתו הגוים מהמה. ונאמר דיליה (ירמיה י, יא):
 כדנה תאמרו להם אלהיא די שמיא וארקא וגו',
 (ירמיה י, טו): לא כאלה חלק יעקב כי יוצר הפל הוא
 וישאל שכט נחלתו ה' צבאות שמו. רבי יהודה
 ורבי נחמיה, רבי יהודה אומר אין לשון איכה אלא
 לשון תוכחה, הדא מה דאת אמר (ירמיה ח, ח): איכה
 תאמרו חכמים אנחנו ותורת ה' אתנו וגו'. ורבי
 נחמיה אומר אין לשון איכה אלא קינה, הדא מה
 דאת אמר (בראשית ג, ט): ויקרא ה' אלהים אל האדם
 ויאמר לו איכה, אוי לכה. ואימתי נאמרה מגלת
 קינות, רבי יהודה אומר בימי יהויקים נאמרה, אמר
 לו רבי נחמיה וכי בוכין על המת עד שלא ימות,
 אלא אימתי נאמרה אחר חרבן הבית, הרי פתורנו:
 איכה ישבה בדד.
 ב. העיר רבתי עם, תני רבי שמואל, עשרים וארבע
 פלטיאות היו בירושלים, וכל פלטיאה ופלטיאה עשרין
 וארבעה מבואות, וכל מבוי ומבוי עשרין וארבעה
 שוקים, ועל כל שוק ושוק עשרים וארבעה שוקים,
 ועל כל שוק ושוק עשרים וארבעה חצרות, ועל
 כל חצר וחצר עשרים וארבעה בתים, וכל חצר
 וחצר היתה מוציאה עם בפלים פיוצאי מצרים. תדע
 לך שכן הוא, אמר רבי אלעזר עובדא הנה בחד
 שנירא דהנה סליק לירושלם וטען מאנון גמלין
 טעונין פלפלין, עבר להדי צור אשפח חד חייט
 דיתב על פילי דמדינתא, אמר ליה מה את טעין
 אמר ליה פלפלין, אמר ליה לא יתבת לי לוקטא
 לוקטא, אמר ליה לא. אמר ליה לך מזבן אלא
 במדינתא אוחרי. פיון דמטא בירושלים אשפח חד
 חייט דיתב על תרע פילי, אמר ליה מה את טעין,
 אמר ליה קטע קטע, אשפחיה חייט אוחרן, אמר
 ליה מה את טעין, אמר ליה תפור תפירה. אמר ליה
 אימא לי אין זכילנא מזבין להון מוטב, ואי לא אנא
 מייתינא לך בר נש דזבין פלהון, אמר ליה ומה את
 טעין, אמר ליה פלפלין, נסביה ויהביה בחדא דרא
 ואחמין ליה כוריתא דידנרין אמר ליה חמי הדא

א. איכה ישבה, שלשה נתנבאו בלשון איכה, משה,
 ישעיה, וירמיה. משה אמר (דברים א, יב): איכה אשא
 לבדי וגו'. ישעיה אמר (ישעיה א, כא): איכה היתה
 לזונה. ירמיה אמר: איכה ישבה בדד, אמר רבי לוי
 משל למטרונה שהיו לה שלשה שושבינין, אחד
 ראה אותה בשלותה, ואחד ראה אותה בפחזותה,
 ואחד ראה אותה בנוולה. כך, משה ראה את ישראל
 בכבודם ושלותם ואמר: איכה אשא לבדי טרחכם.
 ישעיה ראה אותם בפחזותם, ואמר: איכה היתה
 לזונה. ירמיה ראה אותם בנוולם, ואמר: איכה
 ישבה. שאלו את בן עזאי אמרו לו רבנו דרש לנו
 דבר אחד ממגלת קינות, אמר להם לא גלו ישראל
 עד שפפרו ביחידו של עולם, ובמילה שנתנה
 לעשרים דורות, ובעשרת הדברות, ובחמשה ספרי
 תורה, מנן איכה.
 אמר רבי לוי לא גלו ישראל עד שפפרו בשלשים
 ויש פרות שבתורה, ובעשרת הדברות, מנן
 איכה ישבה בדד. רבי ברכיה בשם רבי אבדימי
 דמן חיפה, למלך שהיה לו בן, בזמן שעושה רצונו
 של אביו, היה מלבישו בגדי מילתין, ובזמן שאינו
 עושה רצונו, מלבישו בגדי בדד. כך ישראל, כל
 זמן שהיו עושין רצונו של הקדוש ברוך הוא,
 כתיב (יחזקאל טו, י): ואלבשו רקמה, רבי סימא אמר
 פורפירא תרגם אונקלוס אפקלטורין פליקטא.
 ובזמן שאין עושין רצונו של הקדוש ברוך הוא,
 מלבישו בגדי בדד, הדא הוא דכתיב: איכה ישבה
 בדד.
 אמר רב נחמן אמר שמואל משום רבי יהושע בן
 לוי, קרא הקדוש ברוך הוא למלאכי השרת, אמר
 להם מלך בשר ודם כשמת לו מת והוא מתאבל,
 מה דרכו לעשות, אמרו לו תולה שק על פתחו.
 אמר להם אף אני כך אני עושה, הדא הוא
 דכתיב (ישעיה נ, ג): אלביש שמים קדרות ושק אשים
 כסותם. מלך בשר ודם מה דרכו לעשות, אמרו לו
 מכבה את הפנסין, אמר להם כך אני עושה,
 שנאמר (יואל ד, טו): שמש וירח קדרו וכוכבים אספו
 נגהם. מלך בשר ודם מה דרכו לעשות, כופה את
 המטות. כך אני עושה, שנאמר (דניאל ז, ט): עד די
 כרסון רמיו ועתיק יומין יתב, בכיכול שהיו הפוכין.
 מלך בשר ודם מה דרכו לעשות, הולך יחף, כך אני
 עושה, שנאמר (נחום ג, א): ה' בסופה ובסערה דרכו
 וענן אבק רגליו. מלך בשר ודם מה דרכו לעשות,
 מבוע פורפירא שלו. כך אני עושה, דכתיב (איכה ב, ב)
 עשה ה' אשר זמם בצע אמרתו. רבי יעקב דכפר

כפרה סדרה, כי פרה אין כתיב כאן, אלא כפרה
סדרה, ומדת הדין לא פלשה אחריהם, היתה
כאלמנה, היתה אלמנה אין כתיב כאן, אלא
כאלמנה, באשה שהלך בעלה למדינת הים ודעתו
לחזור אליה. (איכה ב, ד): דרך קשטו כאוב, אוב אין
כתיב כאן, אלא כאוב. ה' ה' כאוב, אוב אין
כתיב כאן, אלא כאוב.

דבר אחר, היתה כאלמנה, רבי חמא בר עוקבא
ורבנן, רבי חמא בר עוקבא אמר לאלמנה שהיתה
תובעת מזונותיה ולא היתה תובעת כתבתה. ורבנן
אמרין למלך שבעס על מטרונה וכתב לה גטה
ועמד וחטפו ממנה, וכל זמן שהיתה מבקשת לגשא
לאחר היה אומר לה היכן גטך, וכל זמן שהיתה
תובעת מזונותיה היה אומר לה ולא כבר גרשתיה,
כך כל זמן שישראל מבקשים לעבד עבודת כוכבים
היה אומר להם הקדוש ברוך הוא (ישעיה נ, א): אי
זה ספר בריתות אִמְכֶם, וכל זמן שמבקשים לעשות
להם נסים ככתחלה, אומר להם הקדוש ברוך הוא
כבר גרשתי אתכם, ה' ה' הוא דכתיב (ירמיה ג, ח):
שלחתיה ואִתָּן את ספר בריתיה אליה.

דבר אחר, היתה כאלמנה, רבי עקיבא ורבנן, רבי
עקיבא אומר אלמנה, ואמה אומר כאלמנה, אלא
אלמנה מעשרת השבטים ולא משבט יהודה
ובגמין. ורבנן אמרין אלמנה מאלו ומאלו, ולא
מהקדוש ברוך הוא, שנאמר (ירמיה נא, ח): כי לא
אלמן ישראל ויהודה מאלהיו.

ד. רבתי בגוים, והלא כבר נאמר רבתי עם, ומה
תלמוד לומר רבתי בגוים, אלא רבתי בדעות. רבי
הונא בשם רבי יוסי בכל מקום שהיה אחד מבני
ירושלים הולך למדינה, היו מציעין לו קתדרא
לישב עליה, בשביל לשמע חכמתו. חד מירושלים
אזל למדינתא, ארע זימניה למימת, אייתי מרי
דביתא ואפקיד בידיה מדיליה, ואמר ליה אין הוא
אתי ברי מן ירושלים ונעבד לך תלת מילין
דחכמתא הב ליה מה דלי, ואין לא, לא תהיב ליה
מה דלי, ונעבדין ביניהון דלא להוי חד מנהון מחמי
ביתא דחבריה לגבי אכסנאי, נח נפשיה ואיתפטר
לבית עלמין. לבתר יומין אתא בריה, פיון דמטא
בתרע פילי דההיא מדינתא חמא חד טעין מובלא
דקיסין, אמר ליה מזבן את מובלא דקיסין, אמר
ליה אין, סב לי טימיתיהון ואוביל יתהון גבי פלן,
נסב טימיתיהון ואוביל יתהון גבי פלן. הוה אזל הוא
והוא אזיל בתריה עד דמטא גבי דרתיה, אמר ליה
אי פלן תא סב מובלא דקיסין, אמר ליה ומי מובלא
דקיסין אמרי לך דתייתי לי, אמר ליה אין דלא אמרת

מוניטא אי נפיק בארעך וסב מנהון. לצפרא נפק
לטיילא בשוקא אשכחיה חד מן רחמוי דיליה, אמר
ליה מה את טעין, אמר ליה פלפלין, אמר ליה לית
לך דיהבת לי במאה דינרין דאית לי אריסטון יומא
דין, אמר כבר זבינית ליה לגבי פלן. אזל איהו
לגביה, אמר ליה אית לך פלפלין דזבנת, תהיב לי
קליל דאית לי אריסטון. אמר ליה מאי אימא לך,
כבר זבינית יתהון לחד חייט, אלא אימא אנא ליה
והוא יהיב לך. אזל ואשכחיהון לההוא דיראתא,
דאיטם קמיינתא נסבון מן אונקא, דאיטם תנייתאי
נסבון מן פלג אונקא, דאיטם תליתאי לא ארגשון
כלל, לקים מה שנאמר העיר רבתי עם. מבקש אתה
לידע כמה אכלוסין היו בירושלים, מן כהנא את
ידע, רבי יהושע דסקנין בשם רבי יהושע בן לוי
לכרי שהיה עומד בסדקי והיו הכל באין לשערו
ולא יכלו, היה שם פקח אחד אמר להם אתם
מבקשין לשערו מתרומתו אתם עומדים עליו, כך
מבקש אתה לידע כמה אכלוסין היו בירושלים
מכהנא את ידע, ה' ה' הוא דכתיב (מלכים א ח, סג):
ויזבח שלמה את זבח השלמים אשר זבח לה' בקר
עשרים ושנים אלף וצאן מאה ועשרים אלף. ותנינן
פר קרב בעשרים וארבעה, ואיל באחד עשר. ה' ה'
דאת אמר בבנין הראשון, אבל בבנין השני, פעם
אחת בקש אגריפס המלך לידע כמה מנין אכלוסין
שביירושלים, אמר להם לפהנים הפרישו לי פליא
אחת מכל פסח ופסח, הפרישו לו שש מאות אלף
זוגות של פליות, פסלים פיוצאי מצרים, ואין לך
כל פסח ופסח שלא היו עליו מנויין יותר מעשרה.
תני רבי חיא אפלו ארבעים ואפלו חמשים. בר
קפרא אמר אפלו מאה, חוץ ממי שהיה טמא או
בדרך רחוקה. פעם אחת נכנסו להר הבית ולא היה
מחזיקן, והיה שם זקן אחד, רמסוהו, ואותו הפסח
היו קורין פסח מעוכן, על שם שמעכו את הזקן.
פיצד היו ישראל פריין ורבין, היה אדם משיא בנו
בן שנים עשרה שנה אשה שהיא ראויה לילד, והיה
חוזר ומשיא בן בנו בן שנים עשרה שנה, לא היה
מגיע לעשרים ושש שנים עד שהוא רואה בנים
לכניו, לקים מה שנאמר (תהלים קכח, ו): וראה בנים
לכניך שלום על ישראל.

ג. היתה כאלמנה, אמר רבי אבא בר כהנא הם לא
פלשו אחר מדת הדין, והיא לא פלשה אחריהם.
הם לא פלשו אחר מדת הדין, שנאמר (במדבר יא, א):
והיה העם כמתאננים, מתאננים אין כתיב כאן, אלא
כמתאננים. (הושע ה, י): היו שרי יהודה כמסיגי גבול,
מסיגי אין כתיב כאן, אלא כמסיגי. (הושע ד, טז): כי

47 בִּשְׂרָא דְאֶכְלִינָן בְּרִמְשָׁא טַעַם פִּלְבָּא הוּהּ בִּיה. אָמַר
 48 לֹון חוֹרֶן אָף חֲמָרָא דְשִׁתִּין בְּרִמְשָׁא טַעַם קִבְרָא
 49 הוּהּ לִיה. אָמַר לֹון חוֹרֶן וְעַל אֵילִין אַתְּנָן תְּמַהִין אָף
 50 גִבְרָא דְהוּא מְרִיה דְבִינְתָא לִית הוּא בְּרִיה דְאָבוּהָ.
 51 פִּינָן דְשִׁמְעָא גִבְרָא מִלֵּילָא, אָמַר חַד קוּשְׁטָא וְתִלְתָּ
 52 שְׁקָרָא. קָם וְאִזְל מִצְפָּרָא לְגַבִּי טַבְחָא, אָמַר לִיה הֵב
 53 לִי מִבְּשָׂרָא דִּיהֶבְתָּ לִי בְּרִמְשָׁא. אָמַר לִיה לִית לִי.
 54 אָמַר לִיה וּמָה הוּא עֲסָקִיה, אָמַר לִיה חֲדָא אִימְרָא
 55 הוּהּ לֹון וְהוּהּ יִנְקָא, וּמִיתָה אִימָה, וְהוּהּ לֹון חֲדָא
 56 פִּלְבָּתָא וְהוּהּ אִימְרָא וְיִנְקָא מִנָּה, בְּרִמְשָׁא אֲצִטְמִטְמִין
 57 לְבִשְׂרָא וְאִתִּיתָ בְּעִי, וְלֹא הוּת לֹון חוֹרִי, וְיִהְיִין לָךְ
 58 מִינָה. אָמַר תְּרִין קוּשְׁטָא וְתִרִין שְׁקָרָא. אִזְל גַּבִּי
 59 קִפִּילָא אָמַר לִיה הֵב לִי מִן הַהוּא חֲמָרָא דִּיהֶבְתָּ לִי
 60 בְּרִמְשָׁא. אָמַר לִיה לִית לִי. אָמַר לִיה וּמָה הוּהּ
 61 עֲסָקִיה. אָמַר לִיה חַד גּוּפְנָא הוּהּ לֹון וְהוּהּ נְצִיבָא עַל
 62 קִבְרִיה דְאָבוּנָן, וְעֲצִרִיה וְיִהְיִינָה בְּקוּפּוֹן
 63 וְאֲצִטְמִטְמִתּוֹן לְחֲמָרָא וְאִתִּיתָ בְּעִי, וְלֹא הוּהּ לֹון,
 64 וְיִהְיִין לָךְ מִינָה. אָמַר תִּלְתָּ קוּשְׁטָא וְחַד שְׁקָרָא.
 65 אִזְל לְגַבִּיה דְאִמְרִיה וְאָמַר לֵה בְּרִיה דְמָאן אָנָּה, אָמַר
 66 לִיה בְּנִי בְּרִיה דְאָבוּךְ, אָמַר לֵה אָמְרִי לִי קוּשְׁטָא
 67 בְּרִיה דְמָאן אָנָּה וְאִין לֹא אָנָּה קֹטֵעַ רֹאשְׁךָ. אָמַר
 68 לִיה בְּרִי אָבוּךְ לֹא הוּהּ מוֹלִיד, וְדַחֲלִית דְלָא יִסְבּוֹן
 69 מְדִלִי קְרִיבוּהִי, בִּישִׁי עֲבָדִית דְאִזְלִית וּזְנוּת וְאִיִּיתִיתִי
 70 יִתֵּךְ לְכָל עוֹתָרָא וּמְדִלָא הָדִין. אָמַר לֵה מָה אָנָּה
 71 חֲמִינָן הָכָא, זִיתוֹן בְּנֵי יִירוּשָׁלַם וְעַבְדוֹן לֹון מִמְּזוּרִין,
 72 תּוּ נְעַבִּיר בִּינִינוֹן דְלָא נִקְבֵּל חַד מִנְהוֹן.

73 ה. חַד מִירוּשָׁלַם אִזְל גַּבִּי תִּגְרָא בְּאִתְּיִנְס, אִתָּא
 74 אִיתְקַבֵּל בְּחִנּוּת, אֲשַׁכַּח בְּנֵי נָשִׁי שְׂרוֹן יִתְבִּין וְשִׁתִּין
 75 חֲמָרָא, מְדַאֲבֵל וְשִׁתָּה בְּעִי מְדַמּוּךְ תִּמָּן, אָמְרִין לִיה
 76 עֲבָדִין בִּינָן דְלָא נִקְבֵּל בְּרִי נָשׁ אֲכַסְנָא אֲלָא עַד דְקַפֵּץ
 77 תִּלְתָּ קִפִּיצִין. אָמַר לֹון וּמִי אָנָּה יָדַע אִיךְ אַתּוֹן
 78 קִפִּיצִין אֲלָא קוּם עֲבִיד קוֹדְמוֹי וְאֲעַבֵּד אָנָּה בְּתִרְךָ
 79 כּוֹתֵךְ, קָם חַד מִנְהוֹן וְקַפֵּץ וְאִישְׁתַּכַּח בְּמַעְצֵי דְחִנּוּת,
 80 וְקַפֵּץ אוֹחֲרָן אִישְׁתַּכַּח עַל תִּרְעָא פּוּמָא דְחִנּוּתָא,
 81 קַפֵּץ אוֹחֲרָן וְאִישְׁתַּכַּח לְבָרָא, קָם וְיִטְרַד תִּרְעָא
 82 בְּאִפְּהוֹן, אָמַר לֹון חֲמִיכּוֹן מָה דְבָעִיתוּ לְמַעַבֵּד לִי
 83 עֲבָדִית לְכוֹן.

84 ו. חַד מִאִתְּיִנְס אִתָּא לִירוּשָׁלַם אֲשַׁכַּח חַד יִנּוּקָא יִהֵב
 85 לִיה פְּרִטִין וְאָמַר לִיה זִיל וְאִיִּיתִי לֹון תִּאִינִין וְעִינְבִין.
 86 אָמַר לִיה זִיִּשְׁר חִילָךְ אִתָּא בְּפּוּטָךְ וְאָנָּה בְּגִלִּי מִן
 87 דְאִתָּא אָמַר לִיה סֵב פִּלְג, נָסֵב מִינּוּקָא וְיִהֵב קוּמִי
 88 דִידִיה בִּישִׁין וְטַבִּיָּא הוּהּ מִיִּיתִי וְיִהֵב קוּמִי דְהוּא
 89 גִבְרָא, אָמַר טַבָּאוֹת אִינוֹן אָמְרִין דְבְּנֵי יִירוּשָׁלַם
 90 חֲפִימִין אִינוֹן סִגְנָא, מִן בְּגִין דְהוּהּ יָדִיעַ דְלָא יִהֵב

1 לִי אִתָּא אֲלָא הָדִין בְּרִי נָשׁ דְאִתִּי בְּתִרָא לִיה הִינוּן.
 2 לְאִלְתֵּר אִפְתַּח לִיה בִּיתִיה וְנִכְנֵס וְיִהֵבוּ שְׁלֵמָא דִין
 3 לְדִין, הָא מִילָא חֲדָא. אָמַר לִיה מָאן אָתָּה, אָמַר לִיה
 4 אָנָּה הוּא בְּרִיה דְהוּא גִבְרָא דְמִית גִּבְרָא, אֲעֲלִיה
 5 וְעַבֵּד לִיה מְגִיס, וְהוּהּ לְהוּא גִבְרָא תְרִין בְּנִין
 6 וְתִרְתִּין בְּנָאֲתוֹן, כַּד מָטָא עֲנִיתָה דְאַרְסִטּוֹן אִיִּיתִי
 7 קוּמִיה בְּסַעֲוִדְתָּא חֲמִשָּׁה פְּרִיגִין בְּתַבְשִׁילָא, כְּמָה
 8 דְשִׁרוּ לְמִיכַל, אָמַר לִיה סֵב וּפְלַג, אָמַר לִיה לֹא הִיא
 9 דִידִי, אָמַר לִיה אָנָּה צְבִי דְתִסֵּב וְתַפְלַג, נָסֵב וּפְלַג,
 10 וְיִהֵב פְּרִיגָא בִין גִבְרָא וְאִתְתִּיה, וְנָסֵב פְּרִיגָא תְנִינְתָּא
 11 וְיִהֵב בִין תְרִי גִבְרִי דְהֵן תְרִין בְּנִין, נָסֵב תְלִיתָא
 12 וְיִהֵב בִין תְרִיתִין בְּנִיתִיה, נָסֵב תְרִין פְּרִיגִין וְיִהֵב
 13 קוּמִיה דִידִיה. אֲכִלוֹן וְלֹא אָמְרוּ לִיה וְלֹא מִידִי, הָא
 14 מְלִתָּא תְנִינָא. לְעִידָן רִמְשָׁא אִיִּיתִי תְרַנְגוּלָא
 15 פְּטִימָתָא בְּסַעֲוִדְתָּא, אָמַר לִיה סֵב פִּלְג, אָמַר לִיה לֹא
 16 הִיא דִידִי, אָמַר לִיה סֵב פִּלְג בְּרַעוּתִי. נָסֵב וּפְלַג וְיִהֵב
 17 רִישָׁא קוּמִיה גִבְרָא, נָסֵב בְּנֵי מַעֲיָה וְיִהֵב קָדָם
 18 אִתְתִּיה, נָסֵב תְרִין אֲטִמָּתָא וְיִהֵב לְתִרִין בְּנוּהִי, נָסֵב
 19 תְרִין גַּפִּי וְיִהֵב לְתִרְתִּין בְּנִיתִיה, נָסֵב גּוּפָא כּוּלָא
 20 וְיִהֵב קָמִיה דִידִיה, הָא מְלָא תְלִיתָא. אָמַר הַכְּדִין
 21 פִּלְגִין בְּאַתְרִיכוֹן, פִּלְגוֹת זִמְנָא קָמָא וְלֹא אָמְרִית לָךְ
 22 וְלֹא מִידִי, וְהִיאִדְנָא אִתָּא עֲבִיד כְּדִין. אָמַר לִיה לֹא
 23 אָמְרִית לָךְ דְלָא דִידִי הוּא, וְאָף עַל גַּב דְפִלְגִית יָאוּת
 24 פִּלְגִית. זִמְנָא קָמָא חֲמִשָּׁה פְּרִיגִין אִיתָת בְּסַעֲוִדְתָּא,
 25 אִתָּא וְאִיתְתָּךְ וּפְרִיגָא הָא תִלְתָּא, תְרִין בְּנֵי וּפְרִיגָא הָא
 26 תִלְתָּא, תִרְתִּין בְּנִתָּךְ וּפְרִיגָא הָא תִלְתָּא, וְאָנָּה וְתִרְתִּין
 27 פְּרִיגִין הָא תִלְתָּא, נָסֵבִית מִידִי מִן חוּלְקָכוֹן. הִיאִדְנָא
 28 אִיתָת תְרַנְגוּלָתָא, נָסֵבִית רִישָׁא וְיִהֵבְתָּ לָךְ, דְאִתָּא
 29 רִישָׁא דְבִיתָא, נָסֵבִית בְּנֵי מַעֲיָה וְיִהֵבִית קָדָם אִיתְתָּךְ,
 30 דְמִינָה יִפְקוֹן בְּנִיָּא מִן מַעֲיָא, נָסֵבִית תְרִין אֲטִמָּתָא
 31 וְיִהֵבִית לְתִרִין בְּנֵי, דְאִינוֹן עֲמוּדִיָּא דְבִיתָא, נָסֵבִית
 32 תְרִין גַּפִּיָּא וְיִהֵבִית קָדָם בְּנִתָּךְ, דְלִמְחַר יִפְקוֹן
 33 וְיִפְרָחוּן מִן בִּיתָךְ וְיִזְלוּן לֹון לְבַעֲלִיהוֹן, נָסֵבִית אָנָּה
 34 הָדִין אִילְפָא, בְּאִילְפָא אִתְיָנָא בְּאִילְפָא אָנָּה אִזְל,
 35 וְקוּם יִהֵב מְדִלִי דְאַפְקָד אָבָא גִבְרָא וְאִיזִיל לְאִלְתֵּר,
 36 יִהֵב לִיה מָה דִילִיה וְאִזִּיל לִיה לְשָׁלֵם, לְקוּם מָה
 37 שְׁנִאֲמַר רַבְתִּי בְּגוּיס, רַבְתִּי בְּדַעוּת. אֲרַבְעָה
 38 מִירוּשָׁלַם אִתּוֹ לְאִתְיָנָא אִיתְקַבֵּלוֹן גַּבִּי חַד בְּרִי נָשׁ,
 39 לְרִמְשָׁא עַבֵּד לֹון אֲרַסִטּוֹן, מִן דְאֲכִלוֹן וְשִׁתּוֹן אִתְקִין
 40 לְהוֹן אֲרַבְעָה עֲרַסָתָא, וְחֲדָא מִנְהוֹן פְּחִיתָא וְסִמִּיכָא
 41 אָגֵב חֲבִרָתָא. מִן דְקָמוּ לְהוֹן לְמִידְמָה, אָמַר שְׁמַעִית
 42 דְבְּנֵי יִירוּשָׁלַם חֲפִימִין אִינוֹן סִגְנִין, אֲשַׁמְעָא מִילָא
 43 מִנְהוֹן מָה דִיִּמְרוּן, עַל וְדִמְךָ לְגִזָּא מִנְהוֹן. קָם
 44 פִּלְיָלָה הוּא דְהוּהּ דְמִיךָ עַל עֲרַסָא פְּחִיתָא וְאָמַר
 45 לֹון מָה אַתּוֹן סְבִירִין עַל עֲרַסָא אָנָּה דְמִיךָ, לִית אָנָּה
 46 דְמִיךָ אֲלָא אֲאַרְעָא וְאָנָּה תְלִי. אָמַר לֹון חוֹרֶן אָף

43 אָמַר לִיהָ כֵּן וְכֵן אָמְרוּ לִי. אָמַר לִיהָ בְּנִי, תִּשְׁעָה
44 נִפְקִין, אֵילִין יִרְחִי דְּבִיטְנָתָא דְּגִלְדָּתָא. וְתַמְנִיָּא
45 עֲלָלִין, תַּמְנִיָּא יוֹמִין דְּגִזְרִיתָא. וְתָרִין מִזְגִּין, אֵילִין
46 תָּרִין דִּדָּא דְּתַרְוִיהוֹן מִזְגִּין. וְחַד שְׁתִּי, הוּא מִינוּקָא
47 דְּאֵתְלִיד. וְעֶשְׂרִין וְאַרְבָּעָה מִשְׁמָשִׁין, עֶשְׂרִים
48 וְאַרְבָּעָה יִרְחִי מִיְּנֻקוֹתָא. לְאַלְתֵּר אֲתָא וּמַגִּיב לֹון
49 וְנִסַּב מְנוֹי, וְקָרוֹן עֲלִיהָ (שׁוּפְטִים יד, יח): לֹולָא חֲרָשְׁתָּם
50 בְּעִגְלָתִי לֹא מִצָּאתָם חִידָתִי.

51 יב. חַד מַאֲתִינִס אֲתָא לִירוּשָׁלַיִם עֶבֶד תַּלְת שָׁנִין
52 וּפְלַג לְמִלְחָה לִישָׁן דְּחוּבְמָתָא וְלֹא זָלִיף, בְּתֵר תַּלְת
53 שָׁנִין וּפְלַג זִכִּין חַד עֶבֶד וְהוּא עוֹרֵר, אָמַר בְּתֵר תַּלְת
54 שָׁנִין וּפְלַג זְבֻנִית עֶבֶד עוֹרֵר, אָמַר לִיהָ חֲזִיף דְּהוּא
55 חֲפִים טָפִי סָגִי וְצָפִי מִרְחוּק. מִן דְּנִפְקוֹן מִן פִּילִי
56 אָמַר לִיהָ גּוֹד דְּנִמְטִי לִוְיִיתָא. אָמַר לִיהָ וְאִית לִוְיִיתָא
57 קוּמִינָן, אָמַר לִיהָ אֵין, וְאִית קוּמִינָן אֲנָקָא חֲדָא
58 עוֹרֵרָא בְּחֲדָא פְּרָגָא, וּבִטְנָה תָּרִין, וְטַעֲנִיה תָּרִין
59 זִיקִין, חַד דְּחִמְרָא, וְחַד דְּבָסִים, וְרַחוּקָה אֲרַבְעָה מִילִין
60 וּגְמָלָא עֲמָם. אָמַר לִיהָ עֲמָא דְּתַבִּיר קָדָל, בְּחֲדָא
61 עֵינָא מִנָּן אֲתָּ יָדַע דְּהִיא סָמִיא מִחַד עֵינָא, אָמַר לִיהָ
62 חֲמִי דְּחַד גְּבַה דְּאוּרְחָא רִיעַ וְחַד לֹא רִיעַ. וְדִבְטָנָה
63 תָּרִין מִנָּן אֲתָּ יָדַע, אָמַר לִיהָ רְבַעִית לֵה וְחֲמִיתָא
64 אֲתַרְיָהוֹן דְּתַרְוִיהוֹן. אָמַר לִיהָ מִנָּן אֲתָּ יָדַע דְּטַעֲנִיה
65 תָּרִין זִיקִין חַד דְּחִמְרָא וְחַד דְּבָסִים. אָמַר לִיהָ מִן
66 מְטַפְיָתָא, דְּחִמְרָא סָפִיג וּבִסְיָמָא תָּסִיס. דְּגִמְלָא
67 עֲמָהָם מִנָּן אֲתָּ יָדַע, דְּאַשְׁתּוֹן בְּמִיסוֹן דְּאוּרְחָא
68 וְיִהוּדָאִי לֹא מִשְׁתִּין בְּמִיסוֹן דְּאוּרְחָא אֲלֹא בְּחַד
69 זִוּיָא. וְרַחֲקָא אֲרַבְעָה מִילִין מִנָּן אֲתָּ יָדַע, אָמַר לִיהָ
70 עַד אֲרַבְעָה מִילִין פִּרְסָתִיהָ דְּגִמְלָא מִיְּנֻקָּא מִכָּאן
71 וְלַחֲלָן לִית הוּא מִיְּנֻקָּא.

72 יג. חַד מַאֲתִינִס אָזַל לִירוּשָׁלַיִם וְהוּא מְפַלִי בְּבִי
73 יְרוּשָׁלַיִם סָגִיא, אָמְרִין מָאן יִיזִיל וּמִיִּיתִי לִיהָ גְּבֹן,
74 אָמַר לֹון חַד אָנָּא אִיזִיל וְאִיִּיתִי לִיהָ וְרִישִׁיה גְּרִיעַ,
75 אָזַל יְרוּשָׁלַיִם לְאַתִּינִס אֲתַקְבֵּל גְּבִי הֵהוּא גְּבִרָא,
76 לְצַפְרָא נִפְקִין תַּרְוִיהוֹן לְטִיזְלָא בְּשׁוּקָא, אֲפָסִיק חַד
77 סְנִדְלִיהָ, אָמַר לִיהָ לְאוּמָנָא סָב לָךְ טְרִימִיסָא הֲדִין
78 וְעַבְדִּיהָ לִי הֲדִין סְנִדְלָא, עַבְדִּיהָ לִיהָ. לְמַחֲר נִפְקִין
79 תַּרְוִיהוֹן לְטִיזְלָא בְּשׁוּקָא אִפְסִיק סְנִדְלָא חוֹרִיתָא,
80 אָמַר לִיהָ סָב לָךְ הֲדִין טְרִימִיסָא וְזִיל וְעַבְדִּיהָ לִיהָ
81 בְּאוּמָנָא לְהֲדִין סְנִדְלָא דִּילִי. אָמַר לִיהָ וְכָל הֲדִין
82 יִקְרִין סְנִדְלָא גְּבִיכּוֹן, אָמַר לִיהָ אֵין. אָמַר לִיהָ
83 מִכְּמָה דִּינִרִין, אָמַר לִיהָ מִתְּשַׁעָה וּמִעֶשְׂרָה דִּינִרִין,
84 וְכַד אִינוֹן זִילִין מִשְׁבַּעָה וּמִשְׁמָנָה דִּינִרִים. אָמַר לִיהָ
85 אֵי אֲתִינָא לְגְּבִיכּוֹן בְּהָדָא סְחֻרְתָּא מִזְבֵּנָתָּ יִתִּיה לִי,
86 אָמַר לִיהָ אֵין, אֲלֹא דִלָּא תִיעוּל לְמִדִּינָתָא פֹּר
87 מִדְּעָתִי. כְּמָה דְּעַבִּיד עַבְדָּא וְזִכִּין סְחֻרְתָּא דְּסְנִדְלָא

1 פְּרִיטִין מִן דִּידִיהָ נָסַב לִיהָ בִּישָׁא וְטַבָּאתָא יִהֵב
2 קוּמִיהָ דְּהֵהוּא גְּבִרָא. אֲלֹא תָא נַעֲבִיד גְּאֻזִּין, אֵי
3 אָנָּא אִיזִיל וְאִתִּי לִי גְּבַד אָנָּא נָסִיב מָאן דְּאִית קֶמֶךְ,
4 וְאֵין אֲתִי לָךְ מָה דְּאִית קֶדְמוֹי אֲתָּ נָסִיב, וְעַבְדִּין
5 בִּינִיָּהוֹן, וְנָסַב מָה דְּהוּא לִיהָ.

6 ז. חַד מַאֲתִינִס אֲתָא לִירוּשָׁלַיִם אֲשַׁכַּח חַד מִינוּקָא
7 וְיִהֵב לִיהָ פְּרִיטִין, אָמַר לִיהָ זִיל וְאַשְׁכַּח וְאִיִּיתִי לִי
8 מָה דְּאִכּוּל וְאַשְׁכַּע וְאוּתֵר וְאִיסַב לְאַסְטְרָטָא. אָזַל
9 הוּא וְאִיִּיתִי לִיהָ מִלְחָא. אָמַר לִיהָ מִלְחָא אֲמַרִי לָךְ
10 דְּתִיתִי לִי. אָמַר לִיהָ וְלֹא כֵּן אֲמַרְתָּ לִי זִיל אִיִּיתִי לִי
11 מָה דְּנִיכּוּל וְנִשְׁכַּע וְנוֹתִיר וְאִיסַב לְאַסְטְרָטָא, חֲזִיף
12 אִית בִּיה דְּתִיכּוּל וְתִשְׁכַּע וְתוֹתִיר וְתִיסַב לְאַסְטְרָטָא.

13 ח. חַד מַאֲתִינִס אֲתָא לִירוּשָׁלַיִם, אֲשַׁכַּח חַד מְדוּכָא
14 מְטַלְקָא, נָסַבִּיהָ וְאוּבְלִיהָ גְּבִי חֲזִיטָא, אָמַר לִיהָ חֲזִיט
15 לִי הֲדִין מְדוּכָא תְּבִירָא. אֲפִיק לִיהָ אִיהוּ מְלָא
16 קוּמִצִּיהָ חָלָא, אָמַר לִיהָ שְׁזוּר לִי חוּטִין וְאַנָּא חֲזִיט
17 לִיהָ.

18 ט. חַד מַאֲתִינִס אֲתָא לִירוּשָׁלַיִם, אֲשַׁכַּח חַד מִינוּקָא
19 יִהֵב לִיהָ פְּרִיטִין, אָמַר לִיהָ זִיל וְאִיִּיתִי בְּעִין
20 וְחֻבְצִין, מִן דְּאֲתָא אָמַר לִיהָ אֲחֲמִי לִי אִידָא הִיא
21 חֻבְצָא דְּעִיזָא חִינּוּרְתִי וְאִידָא הִיא דְּעִיזָא אוּפְמָתִי.
22 אָמַר לִיהָ אִיהוּ אֲתָּ גְּבֵר סָב וְאַחֲמִי לִי אֲתָּ אִידָא הִיא
23 בִּיעֲתָא דְּתַרְגוּלָתָא חִינּוּרְתִי וְאִידָא הִיא דְּאוּפְמָתִי.

24 י. חַד מַאֲתִינִס אֲתָא לִירוּשָׁלַיִם, אֲשַׁכַּח חַד בְּהֵנָא,
25 אָמַר לִיהָ מוּבְלָא דְּקִיסִין כְּמָה עַבְדִּין תַּנָּן, אָמַר לִיהָ
26 פֹּד רְטִיבָה הָוָה כּוּלָּהּ תַּנָּן, פֹּד וּבִישָׁה הִיא תַּלְתָּא תַּנָּן
27 וְתַלְתָּא קָטָם וְתַלְתָּא אֲשָׁא אֲכָלָהּ, מִן הֵין זָלִיף לִיהָ,
28 מַעֲצִי הַמַּעֲרָכָה.

29 יא. חַד מַאֲתִינִס אֲתָא לִירוּשָׁלַיִם, עַל לְבִי סִפְרָא
30 אֲשַׁכַּח מִינוּקָא דְּתִתְּבוֹן תַּמָּן וְרַבִּיהוֹן לֹא הָוָה תַּמָּן
31 גְּבִיָּהוֹן. הָוָה שְׁאֵל לֹון וְהִינוּן מְגִיבִין. אָמְרִין לִיהָ
32 תָּא נַעֲבִיד בִּינִינוּ דְּכָל דְּשָׁאִיל שְׁאֲלָתָא וְנִצַּח לְחִבְרִיהָ
33 דְּנִסְבִּין לִיהָ מְנוֹי, אָמַר לֹון אֵין. אָמַר אֲתוֹן דְּבָנִי
34 אֲתָרָא מְקֻדְּמִין לִיהָ, אָמְרִין לִיהָ אָמֹר אֲתָּ דְּאֲתָּ גְּבֵר
35 סָב, אָמְרִין לִיהָ הֲדִין מִיִּלְיָא מָה אִינוֹן, תִּשְׁעָה
36 נִפְקִין, וְתַמְנִיָּא עֲלָלִין, וְתָרִין מִזְגִּין, וְחַד שְׁתִּי,
37 וְעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה מִשְׁמָשִׁין. וְלֹא זָכִיל מְגִיב לֹון
38 וְנִסְבִּין מְנוֹי. אֲתָא לְגְּבִי רַבִּי יוֹחֲנָן רַבִּיהוֹן, אָמַר לִיהָ
39 אָהָא רַבִּי כָּל הָדָא בִּישָׁתָא רַבָּתָא אִית גְּבִיכּוֹן, דְּכַד
40 אֲתָא פֹּר נֶשׁ אֲכַסְנָא לְבִינִיכּוֹן אֲתוֹן נָסְבִין מְנוֹי. אָמַר
41 לִיהָ דְּלָמָּא מִלָּא אָמְרוּן לָךְ וְלֹא זָכַלְתָּ מְגִיב לְהוֹן
42 וְנִסְבִּין מְנוֹי. אָמַר לִיהָ אֵין. אָמַר וּמָה אָמְרוּן לָךְ,

46 עֲסָקִיָּה סִגִּין, וְהוּא פְּתִיב מִן הָכָא וּמַחִיק מִן הָכָא
47 פְּתִיב מִן הָכָא וּמַחִיק מִן הָכָא. אָמַר לִיה רַבִּי
48 יִשְׁמַעְעָל תִּיפַח רוּחִיהָ דְּהִהוּא גְּבָרָא מְרַדְעָא אִית
49 לִיה וּבָה עֲשָׂרִים וָאַרְבַּע מָרְקָעִין, חֲזִיט לִיה מִן הָכָא
50 וּמִתְבַּנֵּעַ מִן הָכָא. אָתָּא חוּרִין וְאָמַר לִיה חֲזִינָא
51 בְּחֻלְמִי דְּאָנָא טָעִין קִנְיָא וּבִיה מִיִּסְרָא דְּחִסִּין, אָמַר
52 לִיה הִהוּא גְּבָרָא סָלִיק לְרַבּוֹ.

53 אָמַר רַבִּי יִשְׁמַעְעָל תִּיפַח רוּחִיהָ דְּהִהוּא גְּבָרָא,
54 אוּצָרָא דְּחֻמְרָא אִית לִיה וּנְפִיק כּוּלִּיהָ בְּסִיס, וְאָזִיל
55 כּוּלִּי עֲלָמָא וְיִיתוּנְיָה בְּגִרְבִּיהָ לְפּוּם קִרָּא לְמִיכְבָּשָׁא
56 בִּיה חִסִּין. אָתָּא חוּרִין וְאָמַר לִיה חֲמִית בְּחֻלְמִי דְּכָל
57 עֲלָמָא מַחֲמִין לִי בְּאַצְבָּעוֹתֵיהוֹן, אָמַר לִיה הִהוּא
58 גְּבָרָא סָלִיק לְרַבּוֹ וְכָל עָמָא מַחֲמִין לָךְ
59 בְּאַצְבָּעוֹתֵיהוֹן. אָמַר לוֹ רַבִּי יִשְׁמַעְעָל הֵב לִי אֲגָרִי
60 וְאָנָּא פֶּתֶר לָךְ, אָמַר לִיה כִּכֹּר פֶּתִיר הוּא. אָתָּא זִימְנָא
61 חוּרִין אָמַר לִיה חֲמִית בְּחֻלְמִי דְּכָל עָמָא מְנַפְּחִין לִי
62 בְּלוּעִיהוֹן וּמְקַלְסִין לִי בְּאַצְבָּעוֹתֵיהוֹן. אָמַר לִיה
63 הִהוּא גְּבָרָא סָלִיק לְרַבּוֹ וְכָל עָמָא מְקַלְסִין לָךְ
64 בְּלוּעִיהוֹן. אָמַר לִיה רַבִּי יִשְׁמַעְעָל תִּיפַח רוּחִיהָ
65 דְּהִהוּא גְּבָרָא אוּצָר דְּחִיטִין אִית לִיה וְכַד מַחֲמִין
66 לִיה בְּאַצְבָּעוֹתֵיהוֹן דְּהוּהָ דִּילְכָּא נְחִית עֲלִיהוֹן, וְכַד
67 הוּוּ מְנַפְּחִין לִית בְּלוּעִיהוֹן דְּאִינוּן מְנַפְּחִין, וְכַד
68 דְּמְקַלְסִין לָךְ בְּאַצְבָּעוֹתֵיהוֹן דְּאִינוּן מַצְמַחִין עֲשָׂבִין
69 וְלִית לְהִהוּא גְּבָרָא מְנַהוֹן כְּלוּם.

70 טו. חַד פּוֹתָאִי אָמַר אֲנִי אָזִיל וְחֲמִי חַד סָבָא
71 דִּיהוּדָאִי דְּמַפְלִין בְּבִרְיָתָא, אָתָּא יְתִיב לִיה גְּבִיָּה,
72 אָמַר לִיה חֲמִית בְּחֻלְמִי אַרְבַּעַה אַרְזִין וְאַרְבַּעַה
73 שְׁקָמִין וְדוֹר דְּתֵבָן וְתוֹרָא רַכִּיב עֲלִיהוֹן. אָמַר לִיה
74 רַבִּי יִשְׁמַעְעָל תִּפַּח רוּחִיהָ דְּהִהוּא גְּבָרָא, אַרְבַּעַה
75 אַרְזִין, אַרְבַּעַתִּי שׁוּלְטָתָא דְּעֶרְסָא. אַרְבַּעַה שְׁקָמִין,
76 אַרְבַּעַת שִׁיטוֹתָא דְּעֶרְסָא. דוֹר דְּתֵבָן, הָדָא הוּא
77 חֲבָלִין דִּידִּיהָ. וְתוֹרָא רַכִּיב עֲלִיהוֹן, הוּא מִשְׁכָּא
78 דְּעֶרְסָא דְּדָמִיד עֲלוּיָה, וְהִהוּא גְּבָרָא סָלִיק עֲלָה וְלֹא
79 נְחִית, וְכֵן הָוָה לִיה. אָתָּא חוּרִין וְאָמַר לִיה חֲמִית
80 בְּחֻלְמִי זִיתָא בִּשְׁעַת נֶצְבָּא, אָמַר לִיה הִהוּא גְּבָרָא
81 חֲמִי נְהוֹר סִגִּין. אָתָּא חוּרִין וְאָמַר לִיה חֲמִית בְּחֻלְמִי
82 זִיתָא בִּשְׁעַת חֲבָטָא, וְאָמַר לִיה הִהוּא גְּבָרָא תִּפַּח
83 חֲרָצִיה לְמַחֲתָה [פְּרוּשׁ מְכוּת], אָמַר לִיה רַבִּי לָדִין
84 אֲמַרְתָּ בְּדִין וְלִי אֲמַרְתָּ בְּדִין, אָמַר לִיה תִּיפַח רוּחִיהָ
85 דְּהִהוּא גְּבָרָא דִּין חֲמָא בִּשְׁעַת נֶצְבָּא וְדִין בִּשְׁעַת
86 חֲבָטָה.

87 טז. חַד מִתְלַמִּידוּי דְּרַבִּי יוֹחָנָן הָוָה יְתִיב קוּמִיָּה
88 מִיִּסְבֵּר לִיה וְלֹא סָבֵר, אָמַר לִיה לָמָּה לִית אֶת סָבֵר,
89 אָמַר לִיה תֵּלֶת מִלִּין קִשְׁיָן חֲמִית בְּהָדִין לִילְיָא וְלִית
90 אָנָּא יַדַּע מָה אִינוּן. אָמַר לִיה אִימָא לִי מָה אִינוּן.

1 אָזִיל לִיה סָלִיק לִירוּשָׁלַיִם וְיִתִּיב עַל תַּרְע פִּילִי
2 דְּמִדִּינָתָא, שְׁלַח בְּתִרְיָה וְאָתָּא, כִּינִן דְּאָתָּא אָמַר לִיה
3 עֲבָדִין בְּיָנִין דְּלֹא יִיעוֹל בֵּר נֶשׁ לְמַזְבֵּנָא זְבִינוּהִי
4 אָלָא אִם כֵּן רִישִׁיה גָּרִיעַ וְשִׁיחֲרוּר אַפּוּי, אָמַר לִיה
5 וּמָה אָנָּא מְנֹזֵק דְּאָנָּא גָּרַע רֹאשִׁי וְאֶזְבִּין עֲבִידִתִּי. מִן
6 דְּגָרַע רִישִׁיה נִסְבִּיה וְאוֹתְבִיה בְּמִסּוּן דְּשׁוּקָא, וְכַד
7 הָוָה בֵּר נֶשׁ אֶתִּי לְמִזְבֵּן מִיָּנִיה סְנַדְלָא אָמַר לִיה
8 הָדִין סְנַדְלָא זִוגָא בְּכִמָּה הָוָה, אָמַר לִיה מִן עֲשָׂרָה
9 דִּינָרִין אוּ מִן תִּשְׁעָה דִּינָרִין, בְּרִם לִית אָנָּא פְּחִית
10 מִתְמַנָּא דִּינָרִין, וְכַד הָוָה שְׁמַע הָוָה טַפַּח לִיה עַל
11 רִישִׁיה בְּסְנַדְלָא וְאָזִיל לִיה וְלֹא זָבִין. אָמַר לִיה כָּל
12 הָדָא בִּישְׁתָּא שְׁלֵמִית לָךְ כַּד הָוִית בְּאַתְרָאִי, אָמַר לִיה
13 מִכָּאן וְלְהָכָא לֹא תִפְלִי בְּכַנִּי יִירוּשָׁלַיִם [תִּפְלִי, לִשׁוֹן
14 בְּדִיקָה הוּא, לֹא תִפְאֵר אַחֲרֶיךָ, תִּרְגוּמוֹ לֹא תִפְלִי
15 בַּתְרָךְ].

16 יד. חַד פּוֹתָאִי עֲבַד נִפְשִׁיה מִפְּשָׁר חֲלָמִין, שְׁמַע רַבִּי
17 יִשְׁמַעְעָל בְּרַבִּי יוֹסִי וְאָמַר לִית אָנָּא אִזִּיל וְאֶחָמִי
18 הָדִין טַפְשָׁא דְּלִיבָא פּוֹתָאִי דְּמַפְלִיא בְּבִרְיָתָא אָזִיל
19 וְיִתִּיב לִיה גְּבִיָּה, אָתָּא חַד אָמַר לִיה חֲמִית בְּחֻלְמִי
20 זִיתָא מִשְׁקָה מִיִּשְׁחָא, אָמַר לִיה פּוֹתָאִי זִיתָא נְהוֹר
21 וּמִשְׁחָא נְהוֹר, אֶת חֲמִי נְהוֹר בְּנְהוֹר סִגִּיא. אָמַר לִיה
22 רַבִּי יִשְׁמַעְעָל תִּיפַח רוּחִיהָ דְּהִהוּא גְּבָרָא, אִימָיָה
23 הוּא חֲכִים [פְּרוּשׁ הוּא כָּא עַל אִמּוֹן]. אָתָּא חוּרִין
24 וְאָמַר לִיה חֲמִית בְּחֻלְמִי עִינִי חַד בְּלָעָה חֲבִרְתָּה.
25 אָמַר לִיה הִהוּא גְּבָרָא אֶת חֲמִי נְהוֹר בְּנְהוֹר סִגִּיא.
26 אָמַר לִיה רַבִּי יִשְׁמַעְעָל בְּרַבִּי יוֹסִי תִיפַח רוּחִיהָ
27 דְּהִהוּא גְּבָרָא, תִּרְיָן בְּנִין אִית לִיה וְחַד מְנַהוֹן חֲכִים
28 לְחִבְרִיה. אָתָּא חוּרִין וְאָמַר לִיה חֲמִית בְּחֻלְמִי וּבְלָעִית
29 חַד כּוֹכָב. אָמַר לִיה הִהוּא גְּבָרָא חֲמִי נְהוֹר סִגִּיא,
30 כּוֹכָבָא נְהוֹר וְאָתָּה נְהוֹר, הָא נְהוֹרָא עַל נְהוֹרָא. אָמַר
31 לִיה רַבִּי יִשְׁמַעְעָל תִּיפַח רוּחִיהָ דְּהִהוּא גְּבָרָא
32 יְהוּדָאָה קֻטֵּל. וּמִן הֵן וְלִיף רַבִּי יִשְׁמַעְעָל, מִן הָדִין
33 קִרְיָה [בְּרֹאשִׁית טו, ה]: הֲבֵט נָא הַשְׁמִימָה וּסְפֹר
34 הַכּוֹכָבִים. אָתָּא חוּרִין וְאָמַר לִיה חֲמִית בְּחֻלְמִי אִית
35 לִי תֵּלֶת עֵינִין. אָמַר לִיה הִהוּא גְּבָרָא חֲמִי נְהוֹר
36 סִגִּיא. אָמַר לִיה רַבִּי יִשְׁמַעְעָל תִּיפַח רוּחִיהָ דְּהִהוּא
37 גְּבָרָא אִפְּיָי הוּא תִּרְמִין דִּידִּיה וְחָדָא דְּתַנּוּרָא. אָתָּא
38 חוּרִין וְאָמַר לִיה חֲמִית בְּחֻלְמִי אַרְבַּעַה אוּדִינִין וְכָל
39 עָמָא מַצִּיתִין לְמָלוּי. אָמַר לִיה אֶת שְׁמִיעַ סִגִּיא. אָמַר
40 לִיה רַבִּי יִשְׁמַעְעָל תִּיפַח רוּחִיהָ דְּהִהוּא גְּבָרָא מְגַבֵּב
41 כּוּבִין הוּא, וְכַד הוּא טָעִין לְהוֹן כָּל עָמָא עֲרָקִין מִן
42 קְדָמוּי. אָתָּא חוּרִין וְאָמַר לִיה חֲמִית בְּחֻלְמִי דְּהוּינָא
43 טָעִין חַד פִּנְקָס וּבָה עֲשָׂרִים וָאַרְבַּעַה לוּחִין וְהָוָה
44 פְּתִיב מִן הָכָא וּמַחִיק מִן הָכָא, פְּתִיב מִן הָכָא וּמַחִיק
45 מִן הָכָא, אָמַר לִיה הִהוּא גְּבָרָא סָלִיק לְרַבּוֹ וְיַהֲוִי

יט. מעשה ברבי יהושע שהיה מהלך בדרך, מצאו
 אדם אחד שהיה מהלך בדרך, אמר לו מה אתה
 עושה, אמר לו אני מהלך בדרך, אמר לו יפה אמרת
 שאתה מהלך בדרך שפכשוה ליסטים שפמותך.
 הלך משם יותר ומצא תינוק אחד יושב על פרישת
 דרכים, אמר לו איזו דרך קרובה לעיר, אמר לו זו
 קרובה ורחוקה וזו רחוקה וקרובה. הלך רבי יהושע
 בזו שקרובה ורחוקה, פיון שהגיע לעיר מצא גנות
 ופרדסים מקפים לחומה, וחזר אצל אותו תינוק
 ואמר לו פני וכי זו דרך קרובה לעיר, אמר לו אתה
 הוא חכם של ישראל, לא כך אמרתי לך שזו קרובה
 ורחוקה וזו רחוקה וקרובה. באותה שעה אמר רבי
 יהושע אשריכם ישראל שפלטכם חכמים מגדולכם
 ועד קטנכם. הלך משם ומצא תינוק אחד ובקדו פלי
 מקסה, אמר לו מה בדרך מקסה בכלי זה, אמר אלו
 בעית אמא דתדע מה דאית עמי לא הות אמרה לי
 פסיתיה. הלך משם יותר ומצא תינוק אחד, אמר לו
 מימיה של עיר מה הן, אמר לו מה איכפת לך,
 השום והבצלים מרבין. פיון שנכנס לעיר מצא
 תינקת עומדת ממלאה מן העין, אמר לה השקיני
 מים, אמרה ליה לך ולחמורך. פיון ששטה ופנה
 לילך אמר לה בתי עשית כמעשה רבקה. אמרה ליה
 אני עשיתי כמעשה רבקה ואתה לא עשית כמעשה
 אליעזר. תני מניחין פאה על מעשה קדרה ואין
 מניחין פאה על מעשה אלפס. ומעשה ברבי יהושע
 שנתארח אצל אשה אלמנה, יום ראשון הכניסה לו
 תבשיל ואכלו ולא הניח לה פאה. יום שני הכניסה
 לו תבשיל ואכלו ולא הניח לה פאה. יום שלישי
 הקדיחתו במלח תבשיל של גריסין, פיון ששעם רבי
 יהושע משך ידו מהם. אמרה לו רבי מפני מה
 משכת ירך מן הגריסין הללו, אמר לה כבר סעדתי
 מבעוד יום. אמרה ליה אם סעדתי מבעוד יום מפני
 מה לא מעטת בפת בדרך שמעטת בגריסין הללו,
 שמא פאה הנחת, על שני תבשילין שאכלת למה
 לא הנחת כמו שהנחת בגריסין הללו. באותה שעה
 אמר רבי יהושע מימי לא נצחני אדם אלא אלמנה
 זו ותינקת אחת ואותם תינוקות, לקים מה שנאמר
 רבתי בגוים רבתי בדעות.

כ. שרתי במדינות. אמר רבי יוחנן לפי שעברו
 ישראל על תנאי שקבלו מסיני, לפיכך היתה למס,
 הוא סיני הוא למס, חושבניה דדין כחושבניה דדין.
 אמר רבי ישמעאל בר נחמן לפי שעברו ישראל
 עבודת פוכבים לפיכך היתה למס, היא למס היא
 סמל, אתוי דדין הינון אתוי דדין. רבי ברכיה אמר
 הפכה למס סמל. ורבנן אמרי למס, למסא דלכא.

אמר ליה חמית בחלמי דאמרין לי באדר את מיית,
 וניסן לית את חמי, וזרע ולא חצד. אמר ליה
 תלתייהו הן טבין, באדר את מיית, בהדורה של
 תורה את מיית, [פרוש מתגבר], וניסן לית את חמי,
 נסיונין לית את חמי. וזרע ולא חצד, מה דילידית
 לית את קביר. אמר לו חורן חמית בחלמי דלא הוה
 ברגלי פטיש, אמר ליה חמיה לית הא בישא אלא
 טבא, דמטי חגא ולא הוה ליה לההוא גברא פלום,
 מן הן יליף רבי יוחנן, רגל ברגל.

יז. חד בר נש אתא לגבי רבי יוסי בר חלפתא אמר
 ליה חמית בחלמי דאמרין לי קום סוק לקפודקניא
 ואת נסיב פעלא דאבוך. אמר ליה ומי סליק ליה
 אבוך מן יומי לקפודקניא, אמר ליה לא. אמר ליה
 זיל מד לך עשרים שוריא בביתך, אמר ליה לית
 הינון עשרים. אמר ליה זיל מגינן מלעילא לתתא
 ומתתא לעילא, ובאתרא דישלם מגין עשרים שריין
 תמן את משפח ליה. אזל ועבד בן ואשפכיה
 לפעליה ואיעתר. ומן הן יליף ליה רבי יוסי,
 קפודקניא, כפא בלשון גון עשרים, דוקניא הן
 בלשון גון קורות.

יח. חדא אתתא אתת לגבי רבי אלעזר אמרה ליה
 חמיית דשריתא דביתא פקעה, אמר לה הוה תתא
 לדה בר דבר, אזלת וכן הוה לה. אזלת זמן חורן
 למשאליניה, אמרה ליה שריתא דביתא פקעה, אמר
 לה את ילדית בר דבר, אזלת וכן הוה לה. אזלת
 זמן חורן זמנא תליתיתא אשפחת תלמידוי יתבין
 בבי ספרא ורבהו לא הוה תמן, אמרה לון אן הוא
 רבכון, אמרין לה מה את בעא מיניה, אמרה לון
 דלמא דאתון חפמיין למיפשר חלמא דחמית
 ברבכון, אמרין לה אמרי לן מה את בעיני ואנן
 פתרין לך, אמרה לון חמית בחלמי הוה אתתא
 דשריתא דביתא פקעה, אמרין לה הוה אתתא
 קברא בעליה. וכד נפקת מן קומיהו שריית מייללא,
 שמע רבי אלעזר אמר להו למה ההיא איתתא
 מייללא, אמרו ליה ההיא איתתא אתת למישאלינה
 ולא אשפחת יתך. אמר לתלמידוי ההיא איתתא מאי
 אתת למישאל, אמרין ליה למיפתרינה לחלמא.
 אמר להן ומה אמריתו לה, אמרין ליה בן וכן, אמר
 להו אפדתון גברא, לא בן פתיב (בראשית מא, יג) : ויהי
 כאשר פתר לנו בן הנה, ולא בן אמר רבי יוחנן
 החלום הולך אחר פתרונו חוץ מן היין, יש שותהו
 וטוב לו יש שותהו ורע לו.

אמר רבי אבהו דברי חלומות לא מעלין ולא
 מורדין.

כג. אֶזְכְּרָה נְגִינָתִי בַּלֵּילָה עִם לִבִּי אֲשִׁיחָה וַיִּחַפֵּשׂ
 רוחי (תהלים עז, ז), רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימּוֹן וְרַבִּי אִיבּוֹ
 וְרַבִּנּוּן אָמְרִי, לִפִּי שִׁחְטָאוּ מֵאֶלֶף וְעַד תִּי"ו,
 מִתְנַחֲמִין מֵאֶלֶף וְעַד תִּי"ו. וְכֵן אֵת מוֹצֵא שֶׁפֶל
 נְבוֹאֹת קִשּׁוֹת שֶׁנִּתְנַבֵּא יְרֵמְיָה עַל יִשְׂרָאֵל הַקְּדִים
 יִשְׁעִיָּה וְרַפְּאֵן, יְרֵמְיָה אָמַר: אֵיכָה יִשְׁכַּח בְּדָד,
 יִשְׁעִיָּה אָמַר (ישעיה מט, כא): וְאַמְרַת בְּלִבְכֶּךָ מִי יִלְדֶּךָ
 לִי אֵת אֵלֶּה וְגו'. יְרֵמְיָה אָמַר: כִּכָּה תִּבְכֶּה בַּלֵּילָה,
 יִשְׁעִיָּה אָמַר (ישעיה ל, יט): כִּכּוֹ לֹא תִּבְכֶּה חֲנוּן יִחְנֶךָ
 וְגו'. יְרֵמְיָה אָמַר: גָּלְתָה יְהוּדָה מִעֲנִי, יִשְׁעִיָּה
 אָמַר (ישעיה יא, יב): וּנְפֻצֹת יְהוּדָה יִקְבֹּץ וְגו'. יְרֵמְיָה
 אָמַר: דְּרָכֵי צִיּוֹן אֲבִלּוֹת, יִשְׁעִיָּה אָמַר (ישעיה מ, ג):
 קוֹל קוֹרֵא בַּמִּדְבָּר פֶּנּוּ דֶּרֶךְ ה'. יְרֵמְיָה אָמַר: הִיוּ
 צִרְיָה לְרֹאשׁ. יִשְׁעִיָּה אָמַר (ישעיה ס, יד): וְהִלְכּוּ אֲלֵיכֶם
 שְׁחוֹת בְּנֵי מַעֲנִיךָ. יְרֵמְיָה אָמַר: וַיֵּצֵא מִן בֵּית צִיּוֹן
 וְגו', יִשְׁעִיָּה אָמַר (ישעיה נט, כ): וְכָא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל.
 יְרֵמְיָה אָמַר: זָכְרָה יְרוּשָׁלַיִם, יִשְׁעִיָּה אָמַר: (ישעיה סה,
 יז) כִּי הִנְנִי בּוֹרֵא שְׁמַיִם חֲדָשִׁים וָאָרֶץ חֲדָשָׁה וְלֹא
 תִּזְכְּרֶנָּה הָרָאשֹׁנוֹת וְלֹא תַעֲלִינָה עַל לֵב. יְרֵמְיָה אָמַר:
 חֲטָא חֲטָאָה יְרוּשָׁלַיִם, יִשְׁעִיָּה אָמַר: (ישעיה מד, כב):
 מִחִיתִי כַעֲב פִּשְׁעֵיךָ. יְרֵמְיָה אָמַר: טִמְאַתָּה בְּשׁוּלִיָּה,
 יִשְׁעִיָּה אָמַר: (ישעיה ד, ד): אִם רָחֵץ ה' אֵת צֹאת בְּנוֹת
 צִיּוֹן. יְרֵמְיָה אָמַר: יָדוּ פֶּרֶשׁ צָר, יִשְׁעִיָּה אָמַר: (ישעיה
 יא, יא): יוֹסִיף ה' שְׁנֵית יָדָיו. יְרֵמְיָה אָמַר: כָּל עֲמָה
 נִאֲחָזִים וְגו', יִשְׁעִיָּה אָמַר: (ישעיה מט, י): לֹא יִרְעִבוּ
 וְלֹא יִצְמָאוּ. יְרֵמְיָה אָמַר: לֹא אֲלִיכֶם כָּל עֲבָרֵי דֶּרֶךְ,
 יִשְׁעִיָּה אָמַר: (ישעיה לב, טו): עַד יַעֲרָה עֲלֵינוּ רוּחַ
 מְמָרוֹם. יְרֵמְיָה אָמַר: מְמָרוֹם שִׁלַּח אֵשׁ בַּעֲצָמַי,
 יִשְׁעִיָּה אָמַר: (ישעיה נז, טו): מְרוֹם וְקָדוֹשׁ אֲשַׁכּוֹן וְאֵת
 דֶּפֶא וְגו'. יְרֵמְיָה אָמַר: נִשְׁקָד עַל פִּשְׁעֵי, יִשְׁעִיָּה
 אָמַר: (ישעיה נב, ב): הִתְפַּתַּחִי מוֹסְרֵי צִוְּאָרֶךְ, יְרֵמְיָה
 אָמַר: סֵלָה כָּל אֲבִירֵי, יִשְׁעִיָּה אָמַר: (ישעיה סב, י): סֵלֹו
 סֵלֹו הַמִּסְלָה סִקְלוּ מֵאֲכֹן. יְרֵמְיָה אָמַר: עַל אֵלֶּה אֲנִי
 בּוֹכִיָּה, יִשְׁעִיָּה אָמַר: (ישעיה נב, ח): כִּי עֵינַי בָּעֵינַי יִרְאוּ
 וְגו'. יְרֵמְיָה אָמַר: פֶּרֶשָׁה צִיּוֹן בְּיָדֶיהָ, יִשְׁעִיָּה אָמַר:
 (ישעיה נא, יב): אֲנֹכִי אֲנֹכִי הוּא מִנְחָמְכֶם. יְרֵמְיָה אָמַר:
 צָדִיק הוּא ה', יִשְׁעִיָּה אָמַר: (ישעיה ס, כא): וְעַמְּךָ כָּלָם
 צָדִיקִים. יְרֵמְיָה אָמַר: קָרָאתִי לְמֵאֲהָבִי, יִשְׁעִיָּה אָמַר:
 (ישעיה ס, יח): וְקָרָאת לְשׁוֹעָה חוֹמַתֶּיךָ. יְרֵמְיָה אָמַר:
 רָאָה ה' כִּי צָר לִי, יִשְׁעִיָּה אָמַר: (ישעיה סו, יד):
 וְרֵאיתֶם וְשִׁשׁ לְבָבְכֶם. יְרֵמְיָה אָמַר: שָׁמְעוּ כִּי נִאֲחָזָה
 אֲנִי, יִשְׁעִיָּה אָמַר: (ישעיה סו, א): נִחְמוּ נַחְמוּ עִמִּי.
 יְרֵמְיָה אָמַר: תָּבֵא כָּל רַעְתֶּם לִפְנֵיךָ, יִשְׁעִיָּה אָמַר:
 (ישעיה נז, ז): וְהִכְבִּיאֹתִים אֵל הַר קְדִישִׁי.

דָּבָר אַחֵר, אֶזְכְּרָה נְגִינָתִי בַּלֵּילָה, רַבִּי אִיבּוֹ וְרַבִּי

אָמַר רַב עֻקְבָּא בַּלֵּיל תִּשְׁעָה בָּאָב נִכְנָס אֲבָרְהָם
 אֲבִינוּ לְבֵית קְדָשִׁי הַקְּדָשִׁים, אֲחִזּוּ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
 בְּיָדוֹ וְהָיָה מְטִיל בּוֹ אֲרָפוֹת וְקִצְרוֹת. אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ
 בְּרוּךְ הוּא (ירמיה יא, ט): מִה לִּידִידִי בְּבִיתִי, אָמַר לוֹ
 רַבּוּנִי בְּנֵי הֵכָן הֵם, אָמַר לוֹ חֲטָאוּ וְהִגְלִיתִים לְבֵין
 הָאֲמוֹת. אָמַר לוֹ לֹא הִיוּ בֵּין צָדִיקִים. אָמַר לוֹ (ירמיה
 יא, ט): עֲשׂוּתָהּ הַמְּזֻמָּתָה. אָמַר לוֹ הִנֵּה לָךְ לְהִסְתַּפֵּל
 בְּטוֹכִים שִׁבְהֶם. אָמַר לוֹ סוּגִיָּהוֹן בִּישׁוֹן, דְּכַתִּיב:
 עֲשׂוּתָהּ הַמְּזֻמָּתָה הַרְבִּים. אָמַר לוֹ הִנֵּה לָךְ לְהַבִּיט
 לְבְרִית מִלָּה שֶׁבִּכְשָׁרָם. אָמַר לוֹ חֲיִיךָ כִּפְרוּ כֹה,
 שְׁנֵאֲמַר (ירמיה יא, טו): וּבִשְׁר קָדֵשׁ יַעֲבִרוּ מֵעֲלֶיךָ. וְלֹא
 עוֹד אֵלָּא שֶׁהִיוּ שְׁמַחִין בַּמִּפְלָתָם אֵלֹו עַל אֵלֹו,
 דְּכַתִּיב (ירמיה יא, טו): כִּי רַעְתְּכִי אֲזֻ תַעֲלֹזִי,
 וְכַתִּיב (משלי יז, ה): שְׂמַח לֹא יֵאָדָה. וּמִפְנֵי כֵּה
 נֵאֲמַר מִגִּלְתָּ קִינוֹת אֵלֶּפָא בֵּיתָא, רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי
 נַחֲמָיָה וְרַבִּנּוּן, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמַר לִפִּי שִׁכְתוֹב (דניאל ט,
 יא): וְכָל יִשְׂרָאֵל עֲבָרוּ אֵת תּוֹרַתְךָ וְגו'. שְׁהִיא כְּתוּבָה
 מֵאֶלֶף וְעַד תִּי"ו, לִפְנֵיךָ נִכְתְּבָה הַמְּגִלָּה הַזֹּאת
 אֵלֶּפָא בֵּיתִין זו כְּנֻגָּד זו.

כא. רַבִּי נַחֲמָיָה אוֹמַר אֵף עַל פִּי שֶׁקָּלְלָן יְרֵמְיָה
 בְּאֵלֶּפָא בֵּיתִין אֵיכָה, הַקְּדִים יִשְׁעִיָּה וְרַפְּאֵן עַל כָּל
 פְּסוּקִים וּפְסוּקִים עַד תָּבֵא כָּל רַעְתֶּם לִפְנֵיךָ.

כב. כִּכָּה תִּבְכֶּה בַּלֵּילָה. (תהלים מב, ד): הִנֵּה לִי
 דִּמְעָתִי לֶחֶם יוֹמָם וְלַיְלָה וְגו', רַבִּי אֲחָא וְרַבִּנּוּן, רַבִּי
 אֲחָא אוֹמַר בְּשֵׁם שֶׁהִלָּחַם תְּדִיר כֶּף דִּמְעָתִי תְּדִירָה.
 רַבִּנּוּן אָמְרִין כָּל מִי שֶׁבּוֹכָה אֵינוֹ אוֹכֵל,
 שְׁנֵאֲמַר (שמואל א, א, ז): וְתִבְכֶּה וְלֹא תֹאכַל. וְכֵן אָמַר
 לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לִיחֻזְקָאֵל (יחזקאל יב, ג): וְאֵתָה
 בֵּן אָדָם עֲשֵׂה לָךְ כָּלִי גּוֹלָה וְגו', מִהוּ כָּלִי גּוֹלָה,
 רַבִּי חֵיָא בַר אֲבָא וְרַבִּי שְׁמַעוֹן בְּרַבִּי חֲלַפְתָּא, רַבִּי
 חֵיָא בַר אֲבָא אָמַר חֲמַת וְשִׁטִּיחַ וְקַעֲרָה, וְכָל אֶחָד
 וְאֶחָד יֵשׁ לוֹ לְשִׁמּוֹשׁ שְׁנֵי דְּבָרִים, חֲמַת נּוֹתֵן בֶּה קֶמַח
 וְנוֹתְנָה תַּחַת רֹאשׁוֹ, וְקַעֲרָה אוֹכֵל בֶּה וְשׁוֹתָה בֶּה,
 שִׁטִּיחַ לִישִׁיבָה וְיִשּׁוֹן עָלֶיהָ. וְרַבִּי שְׁמַעוֹן בְּרַבִּי
 חֲלַפְתָּא אָמַר קֶפֶה שֶׁל אֲרִיבְעַת אֲזִנִּים וְהִיא מְחוּזָּקָה
 אֵת הַפֶּל. לִכְךָ אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
 לִיִּשְׂרָאֵל (יחזקאל כד, כד): וְהִנֵּה יִחֻזְקָאֵל לָכֶם לְמוֹפֶת
 כָּכָל אֲשֶׁר עֲשֵׂה תַעֲשׂוּ וְגו', וְהֵם לֹא עֲשׂוּ כֵן אֵלָּא
 כִּיּוֹן שֶׁגָּלוּ הָיָה אֶחָד בָּא לָלוֹשׁ אֵת עֵיסָתוֹ וְלֹא הָיָה
 יוֹדֵעַ בִּמְהָ, וְהָיָה חוֹפֵר בָּאָרֶץ וְעוֹשֶׂה גּוֹמָא וְלֹשׁ
 בְּתוֹכָהּ וְהִיוּ הַצְּרוּרוֹת מַדְבְּקוֹת בְּעִיסָתָן, וְכִיּוֹן
 שֶׁנּוֹתְנָה בְּתוֹךְ פִּיו הִיוּ שְׁנֵי קִהּוֹת עָלָיו, לָקִים מִה
 שְׁנֵאֲמַר (איכה ג, טו): וַיִּגְרַס בַּחֲצֵץ שְׁנֵי, וְכָל אֵילִין לֹא
 יִהְיֶינָה בְּלִפִּי וְאִמָּת אַעֲלִילַת לְלִפִּי (תהלים מב, ד): בְּאֵמֹר
 אֵלִי כָּל הַיּוֹם אֵימָה אֲלֹהֶיךָ.

וּגְו'. שְׁנוֹת יָמִין עָלְיוֹן, אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לֵקִישׁ
 אִם חָלְלִין הֵן אֵת סֶכֶר, דְּכָל דְּחָשׁ שׁוּפִיָּה מְכַרִּיא,
 וְאִם שְׁנֵי יָמִין לֵית סֶכֶר, וְהִיא דַּעְתִּיהָ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ
 בֶּן לִוִּי נְדָאמַר כִּי אִם מֵאֵס מֵאֲסִתָּנוּ, אִם מֵאִסָּה הִיא
 לֵית סֶכֶר, וְאִם קָצִיפָה הִיא אֵת סֶכֶר, דְּכָל מֵאֵן
 דְּכַעֲסִים שׁוּפִיָּה מִתְרַצָּה].
 אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּר יוֹחָאי, אָמַר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא
 לְיִשְׂרָאֵל אַתֶּם בְּכִיתֶם בְּכִיָּה שֶׁל תַּפְלוּת, סוּפְכֶם
 לְהִיּוֹת בּוֹכִים בְּכִיָּה שֶׁל מָמֶשׁ. וְהִיכֵן כָּכוּ יִשְׂרָאֵל
 בְּכִיָּה שֶׁל תַּפְלוּת (במדבר יא, ט): וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה אֶת הָעָם
 בִּכְהָ לְמִשְׁפַּחְתּוֹ. (במדבר יד, א): וַתֵּשָׂא כָל הָעֵדָה
 וַיִּתְּנוּ אֶת קוֹלָם. וְהִיכֵן כָּכוּ יִשְׂרָאֵל בְּכִיָּה שֶׁל מָמֶשׁ,
 רַבִּי אֵיבּוֹ וְרַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימּוֹן, רַבִּי אֵיבּוֹ אָמַר
 אֶחָד בְּרָמָה וְאֶחָד בְּבָבֶל. בְּרָמָה דְּכִתִּיב (ירמיה לא, יד):
 קוֹל בְּרָמָה נִשְׁמָע נְהִי כִּכִּי תִמְרוּרִים וּגְו'. בְּבָבֶל
 דְּכִתִּיב (תהלים קלז, א): עַל נְהָרוֹת בָּבֶל וּגְו'. רַבִּי יְהוּדָה
 בְּרַבִּי סִימּוֹן אָמַר אֶחָד בִּיהוּד מְדִינְתָא, וְאֶחָד בְּבָבֶל.
 בִּיהוּד מְדִינְתָא, כָּכוּ תִבְכֶּה בְּלִילָה. בְּבָבֶל, עַל נְהָרוֹת
 בָּבֶל.
 אָמַר רַבִּי אֵיבּוֹ אָמַר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל,
 בְּשֹׁכֵר אוֹתָהּ הַבְּכִיָּה אֲנִי מְכַנִּים גְּלוּתֵיכֶם, הִדָּא הוּא
 דְּכִתִּיב (ירמיה לא, טו): כֹּה אָמַר ה' מְנַעֵי קוֹלְךָ מִבְּכִי
 וּגְו'. וַיֵּשׁ תִּקְוָה לְאַחֲרִיתָךְ נֶאֱמַר ה'. כֹּה תִבְכֶּה. כֹּה
 עַל עֵגֶל אֶחָד, תִּבְכֶּה עַל שְׁנֵי עֵגֻלִים.
 דְּבָר אַחֵר, עַל יְהוּדָה וְעַל צִיּוֹן וִירוּשָׁלַיִם.
 דְּבָר אַחֵר, כֹּה עַל גְּלוּת עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבֻטִים, תִּבְכֶּה עַל
 גְּלוּת שִׁבְטֵי יְהוּדָה וּבִנְיָמִין.
 דְּבָר אַחֵר, בּוֹכָה וּמְבַכָּה אַחֲרִים עִמָּה. בּוֹכָה וּמְבַכָּה
 הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עִמָּה, דְּכִתִּיב (ישעיה כב, יב): וַיִּקְרָא
 ה' אֱלֹהִים צְבָאוֹת בַּיּוֹם הַהוּא לְבָכִי וּלְמִסְפָּד. בּוֹכָה
 וּמְבַכָּה מְלָאכֵי הַשָּׁרָת עִמָּה, דְּכִתִּיב (ישעיה לג, ז): הֵן
 אֶרְאֶלֶם צָעֲקוּ חֲצָה, אָמַר רַבִּי זְעִירָא חִיצָה פְּתִיב,
 חִיצָה הִיא גְּבִיָּה דְּנִכְסִינִיָּה.
 אָמַר רַבִּי בְּרַכְיָה כִּמְהָ דָּאֵת אָמַר (בראשית טו, ה): וַיֵּצֵא
 אוֹתוֹ הַחוּצָה. כֹּה, בּוֹכָה וּמְבַכָּה שְׁמַיִם וָאָרֶץ עִמָּה,
 הִדָּא הוּא דְּכִתִּיב (ויאל ב, ט): שָׁמַשׁ וְיָרֵחַ קָדְרוּ. כֹּה,
 בּוֹכָה וּמְבַכָּה הָרִים וּגְבָעוֹת עִמָּה, הִדָּא הוּא
 דְּכִתִּיב (ירמיה ד, כד): רְאִיתִי אֶת הַהָרִים וּגְו'. כֹּה
 בּוֹכָה וּמְבַכָּה שְׁבָעִים אֲמוֹת עִמָּה.
 אָמַר רַבִּי פִּנְחָס אוֹתָם שְׁבָעִים פָּרִים שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל
 מְקַרִּיבִין בְּחָג, כְּנָגֵד שְׁבָעִים אֲמוֹת הֵם, כְּדִי שְׁלֹא
 יִצְדָּה הָעוֹלָם מֵהֶם. כֹּה, בּוֹכָה וּמְבַכָּה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל
 עִמָּה, הִדָּא הוּא דְּכִתִּיב (במדבר יד, א): וַתֵּשָׂא כָל הָעֵדָה
 וּגְו'. רַבִּי חוּנְיָא מִתַּנִּי לִיָּהּ בְּשֵׁם רַבִּי נַחֲמִיָּה וַתֵּשָׂא
 פְּתִיב, חוּבִי בִישָׂא אוֹזְפִיתוֹן לְדִרְיָא, כִּמְהָ דָּאֵת
 אָמַר (דברים כד, ט): כִּי תֵשָׂה בְּרַעַף.

יְהוּדָה בֶּר סִימּוֹן, רַבִּי אֵיבּוֹ אָמַר אֲמָרָה כְּנֶסֶת
 יִשְׂרָאֵל לְפָנֵי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא נִזְכָּרְתָּ אֲנִי שְׁכָר
 שֶׁהַשְּׁכָרְתִּי לְפָנֶיךָ בְּלִילָן שֶׁל מְלָכִיּוֹת, כִּמְהָ דָּאֵת
 אָמַר (בראשית יד, כ): וּבְכָרוֹךְ אֶל עָלְיוֹן אֲשֶׁר מִגֵּן צָרִיךְ
 בִּידָךְ. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר נִזְכָּרְתָּ אֲנִי שִׁירִין שְׁשִׁירְתִּי
 לְפָנֶיךָ בְּלִילוֹת, כִּמְהָ דָּאֵת אָמַר (ישעיה לח, כ): וּנְגִינוֹתִי
 נִגְנָן כָּל יְמֵי חַיֵּינוּ. בְּלִילָה, זֶה לִילוֹ שֶׁל פְּרָעָה,
 דְּכִתִּיב (שמות יב, כט): וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה, וְלִילוֹ שֶׁל
 גְּדֻעוֹן שֶׁהָפָה אֶת מַחְנֶה מִדִּין וְעַמְלֶק, דְּכִתִּיב (שופטים
 ו, ט): וַיְהִי בְּלִילָה הַהוּא, וְלִילוֹ שֶׁל סַנְחֵרִיב שֶׁכְּתוּב
 בוֹ (מלכים ב, יט, לה): וַיְהִי בְּלִילָה הַהוּא וַיֵּצֵא מֶלֶאךָ
 ה'. עַם לְבָבִי אֲשִׁיחָה, מִשְׁתַּעֲי אֲנָא עִם לְבִי, וַיַּחֲפֹשׂ
 רוּחִי, וּמִפְשָׁפֶשׂ בְּעוֹבְדֵי, וְאָמַר (תהלים עז, ח):
 הִלְעוּלָמִים יִזְנַח ה' וְלֹא יִסִּיף לְרָצוֹת עוֹד, חֵס
 וְשָׁלוֹם לֹא שָׁבַק וְלֹא שָׁבִיק, דְּכִתִּיב (איכה ג, לא): כִּי
 לֹא יִזְנַח לְעוֹלָם ה'. וְלֹא יִסִּיף לְרָצוֹת עוֹד, וְלֹא
 לִירְצוֹת, לְשַׁעֲבֵר הִיָּה מְרָצָה לְאַחֲרִים, מִשָּׁה כּוֹעֵס,
 וְאֵת אָמַר (שמות לג, יא): וְשָׁב אֶל הַמַּחֲנֶה, קָרִי בִיה
 וְשׁוּב. אֲלִיהוֹ כּוֹעֵס, וְאֵת אָמַר (מלכים א, יט, טו): לָךְ
 שׁוּב לְדָרְכְךָ מִדְּבָרָה דְּמִשְׁק. וְעַכְשִׁיו לֹא לְרָצוֹת וְלֹא
 לִירְצוֹת. הָאֶפֶס לְנִצָּח חֲסִדוֹ, מֵהוּ הָאֶפֶס, אָמַר רַבִּי
 רֵאיוֹבֵן לְשׁוֹן יוֹנִי הוּא, כִּמְהָ דָּאֵת אָמַר (עמוס ו, ט):
 וְאָמַר אֶפֶס. רַבִּי חֲנִינָא בֶר פִּפְא וְרַבִּי סִימּוֹן, רַבִּי
 חֲנִינָא אָמַר נִגְמַר אוֹתוֹ דְּבָר שְׁאָמַר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ
 הוּא לְמִשָּׁה (שמות לג, יט): וְחִנַּנְתִּי אֶת אֲשֶׁר אֲחֻן. רַבִּי
 סִימּוֹן אָמַר הָא חֲסִילָה וְהָא מְסַכְמָא, עַל יְדֵי יְרִמְיָה
 שְׁאָמַר (ירמיה טז, ה): כִּי אֶסְפְּתִי אֶת שְׁלוֹמִי. הַשְּׁכַח
 חֲנוּת אֶל. הַשְּׁכַח חֲנוּתוֹ אֶל (במדבר ט, כ): עַל פִּי ה'
 יִחַנּוּ. הַשְּׁכַח (שמות לה, ו): כִּי אֶל רַחוּם וְחַנוּן, אִם
 קָפִץ בָּאֵף רַחֲמֵי סֵלָה, אֵף עַל גֵּב דְּהוּא כְּעֵים רַחֲמֵי
 קְרוּבִין. וְצִיּוֹן אֲמָרָה: עֲזָבֵנִי ה' וְאֲדֹנִי שְׁכַחֲנִי,
 דְּכִתִּיב (ישעיה מט, יד): וְתֹאמַר צִיּוֹן עֲזָבֵנִי ה' וּגְו'.
 (תהלים עז, יא): וְאָמַר חֲלוּתִי הִיא וּגְו'.
 אָמַר רַבִּי אֶלְפִּסְנִדְרָאִי עַל יְדֵי שְׁלֹא חֲלִינוּ פָּנֶיךָ
 בַּתְּשׁוּבָה נִשְׁתַּנֵּית הִימִין.
 אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בֶּר נַחֲמָנִי נִתְחַלְלָה אוֹתָהּ שְׁבוּעָה
 שְׁפָרַת עֲמָנוּ בְּחוּרֵב וְנִשְׁתַּנֵּית הִימִין.
 אָמַר רַבִּי סִימּוֹן הַשְּׁמַעְתָּ מִיָּמֶיךָ גִּלְגָּל חֲמָה חוּלָה
 וְאִינוּ יָכוֹל לְעֻלוֹת וּלְשִׁמְשׁ, לְשִׁמְשׁוּ אִין חֲלִיין
 וּלְפָנֶי יֵשׁ חֲלִיין.
 אָמַר רַבִּי יִצְחָק לְגַבּוֹר שֶׁהָיָה שֵׁם בְּמִדְיָנָה וְהָיוּ בְּנֵי
 הַמִּדְיָנִי בּוֹטְחִים בוֹ וְאֹמְרִים לֹא יָבוֹאוּ גִּיסוֹת לְכָאן,
 בָּאוּ הַגִּיסוֹת לְעִירוֹ, בִּיּוֹן שְׁהוּא יוֹצֵא וּמְרָאָה לָהֶם
 פָּנִים מִדִּי הֵן בּוֹרְחִין. פַּעַם אַחַת בָּאוּ הַגִּיסוֹת, אָמַר
 לָהֶם יְמִינִי חֲשָׁשָׁה לִי, אֶבֶל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אִינוּ
 כֵּן אֶלָּא (ישעיה נט, א): הֵן לֹא קָצָרָה יַד ה' מֵהוֹשִׁיעַ

- 1 כד. בלילה, למה בלילה, לפי שאין קול הולך אלא
2 בלילה, לכן נאמר בלילה.
- 3 אמר רבי איבו מושך עמה קינה. מעשה
4 באשה אחת שהיתה בשכונתו של רבן גמליאל,
5 והיה לה בן תשורת ומת, והיתה בוכה עליו בלילה,
6 והיה רבן גמליאל שומע את קולה והיה נזכר חרבן
7 בית המקדש, והיה בוכה עמה עד שנשאו ריסי
8 עיניו, וכיון שהרגישו בו תלמידיו, עמדו ופנו אותה
9 משכונתו.
- 10 כה. ודמעתה על לחיה. על פהניה, כמא דאת
11 אמר (דברים יח, ג): ונתן לפהו הזרע והלחיים והקבה.
- 12 דבר אחר, על גבוריה, כמא דאת אמר (שופטים טו,
13 ט): וימצא לחי חמור טריה.
- 14 דבר אחר, על שופטיה, כמא דאת אמר (מכה ד, יד):
15 בשבט יפו על הלחי.
- 16 דבר אחר, על בחוריה, את מוצא בשעה שנכנסו
17 שונאים לבית המקדש תפשו את הבחורים וקפחו
18 ידיהן לאחוריהן, והיו בוכין והיו הדמעות יורדות
19 על לחיהן ולא היו יכולין לקנחן, ונושרות על
20 לחיהם פצרת השחין.
- 21 כו. אין לה מנחם, אמר רבי לוי כל מקום שנאמר
22 אין הנה לה. (בראשית יא, ל): ותהי שרי עקרה אין לה
23 ולד, והנה לה, שנאמר (בראשית כא, א): וה' פקד את
24 שרה. ודכותיה (שמואל א א, ב): ולחנה אין ילדים,
25 והנה לה, שנאמר (שמואל א ב, כא): פי פקד ה' את
26 חנה. ודכותיה (ירמיה ל, יז): ציון היא דרש אין לה,
27 והנה לה, שנאמר (ישעיה נט, כ): ובא לציון גואל, אף
28 בן את אומר: אין לה מנחם, והנה לה,
29 שנאמר (ישעיה נא, יב): אנכי אנכי הוא מנחמכם.
- 30 כז. כל רעיה בגדו בה היו לה.
- 31 אמר רבי יעקב דכפר חנן, זה מיכאל וגבריאל.
- 32 כח. גלתה יהודה, אמות העולם אינן גולים, אלא
33 אף על פי שגולים אין גלותם גלות, אמות העולם
34 שאוכלים מפתם ושותים מיינם, אין גלותם גלות,
35 אבל ישראל שאין אוכלין מפתם ואין שותין מיינם,
36 גלותם גלות. אמות העולם שהן מהלכים
37 באסקפסיות שלהם, אין גלותם גלות, אבל ישראל
38 שהן מהלכין יחפין, גלותם גלות. לכן נאמר: גלתה
39 יהודה. פאן הוא אומר גלתה יהודה, ולהלן הוא
40 אומר (ירמיה נב, כז): ויגל יהודה מעל אדמתו, אלא
41 כיון שגלו תשש כחן פנקבה, לכן נאמר: גלתה
42 יהודה. מעני, על שאכלו חמץ בפסח, כמא דאת
- אמר (דברים טז, ג): לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים
תאכל עליו מצות לחם עני.
- דבר אחר, מעני, על שחבלו משכונ עני בתוף
בתייהם, כמא דאת אמר (דברים כד, יב): ואם איש עני
הוא לא תשכב בעבטו.
- דבר אחר, מעני, על שעשקו שכר שכיר, כמא דאת
אמר (דברים כד, יד): לא תעשק שכיר עני ואביון.
- דבר אחר, מעני, על שגזלו מתנות עני, כמא דאת
אמר (ויקרא יט, י, כג, כב): לעני ולגר תעזב אתם.
- דבר אחר, מעני, על שאכלו מעשר עני. רבי ביבי
ורבי הונא בשם רב האוכל טבל של מעשר עני, חיב
מיתה.
- דבר אחר, מעני, על שעבדו עבדות פוככים, כמא
דאת אמר (שמות לב, יח): קול ענות אנכי שמע, אמר
רבי אחא קול קלוס עבדות פוככים אנכי שומע. רבי
יהודה בשם רבי יוסי אומר אין לך דור ודור שאינו
נוטל מחטאו של עגל.
- כט. ומרב עבדה, אמר רבי אחא על שהיו
משמעפדים בעבד עברי, כמא דאת אמר (ירמיה לד,
יז): מקץ שבע שנים תשלחו. היא ישובה בגוים לא
מצאה מנוח, רבי יודן ברבי נחמיה בשם רבי שמעון
בן לקיש אמר אלו מצאה מנוח לא היתה חוזרת,
ודכותיה (בראשית ח, ט): ולא מצאה היונה מנוח.
ודכותיה (דברים כח, סה): ובגוים ההם לא תרגיע ולא
יהיה מנוח לבך ורגלך. כל רדפיה השיגוה בין
המצרים, כהיה דתנן דברי בן ננס בסמינני
ובמצרניו.
- דבר אחר, כל רדפיה השיגוה בין המצרים, ביומין
דעקא, משכעה עשר בתמוז עד תשעה באב, שבהם
קטב מירי מצי, כמא דאת אמר (תהלים צא, ו): מדבר
באפל יהלך מקטב ישוד צהרים. רבי אבא בר כהנא
ורבי לוי, רבי אבא בר כהנא אמר דהוא גזיז סוגיא
דטיהרה מרישהון דשית עד סופיהון דתשע. ורבי
לוי אמר דהוא גזיז סוגיא דיומא מסופיהון דארבע
עד רישיהון דתשע, ואינו מהלך לא בחמה ולא
בצל, אלא בצל הסמוך לחמה. רבי יוחנן ורבי
שמעון בן לקיש, רבי יוחנן אמר כלו מלא עינים,
קלפות קלפות, ושערו שערות. ורבי שמעון בן
לקיש אמר עין אחת נתונה על לבו וכל מי שרואה
אותו נופל ומת. ומעשה פחסיד אחד שראו אותו
ונפל על פניו ומת, ויש אומרים יהודה ברבי היה.
שמואל חמיתיה ולא נפל, אמר עכן בית. רבי אבהו
הוה יתיב ומתנא בהדא פנישתא מדוכתא דקסרי,
חמא חד בר נש דטעין חדא קטיטא ואול למימחי
חבריה, חמא מזיקא קאי בתריה דטעין קטיטא

45 וכן נקדימו, וכן בלכא שבוע. וכל אחד ואחד יכול
 46 לספק מזונות של מדינה עשר שנים, והיה שם בן
 47 בטיח בן אחותו של רבן יוחנן בן זבאי שהיה ממנה
 48 על האצרות, ואוקיד כל אוצריא, שמע רבן יוחנן
 49 בן זבאי אמר וי, אזלין אמרון לבן בטיח אמר
 50 חביבך וי. שלח ואתיה, אמר לו למה אמרת וי, אמר
 51 לו לא אמרתי וי, אלא ויה אמרי. אמר לו ויה אמרת, ו
 52 ולמה אמרת ויה. אמר ליה דאוקדת כל אוצריא,
 53 ואמרתי דכל זמן דאוצריא קנימין לא יהיבין
 54 גשמייהון למעבד קרבא. בין וי לזה נמלט רבן יוחנן
 55 בן זבאי, וקרא עליו (קהלת ז, יב): ויתרון דעת החכמה
 56 תחיה בעליה. לאחר שלשה ימים יצא רבן יוחנן בן
 57 זבאי לטייל בשוק, וראה אותם ששולקין תבן
 58 ושותין מימיו, אמר בני אדם ששולקין תבן ושותין
 59 מימיו יכולין לעמד בחיילותיו של אספסיאנוס,
 60 אמר כל סמא דמילתא ניפוק לי מהכא, שלח ואמר
 61 לבן בטיח אפקוני מהכא, אמר ליה עבדינן בינינן
 62 דלא יפוק בר נש מהכא אלא דמית. אמר אפקוני
 63 בדמות דמית. טען רבי אליעזר ברישיה, ורבי
 64 יהושע ברגליה, וכן בטיח מהלך קומוי. מן דמטון
 65 בעון מודקריניה, אמר להו בן בטיח כף אתם
 66 רוצים, שיהיו אומרים מת רבן ודקרוהו. בין דאמר
 67 להו כף שבקוניה. מן דנפקין מן פילי, טענוניה
 68 ויהבוניה בחד בית עולם וחרורו למדינה. נפק רבן
 69 יוחנן בן זבאי לטייל בחיילותיו של אספסיאנוס,
 70 אמר לון אן הוא מלכא, אזלו וואמרו לאספסיאנוס,
 71 חד יהודי בעי למישאל בשלמך, אמר להון ייתי, מן
 72 דאתא אמר ליה וביבא מארי אפלטור. אמר ליה
 73 שאילא דמלך שאילת בי ואנא לית אנא מלך, וכדו
 74 שמע מלכא וקטיל לההוא גברא. אמר ליה אם לית
 75 את מלך סוף את מלך, דלית הדין ביתא חריב אלא
 76 על ידי מלך, שנאמר (ישעיה י, לה): והלכנו באדיר
 77 יפול. נסבוניה ויהבוניה לגיו מן שבועה קנקלין,
 78 והוון שאילין ליה כמה שעין בלילא ואמר להון,
 79 כמה שעין ביממא ואמר להון. מנן הוה ידע רבן
 80 יוחנן בן זבאי, מפשוטיה. לבתר תלתא יומין אזל
 81 אספסיאנוס מסחי בהדא גפנא, מן דסחא ולבש חד
 82 מסן ידיה אתת בשורה ובשורה מית גירון
 83 ואמליכוניה בני רומי, בעי למלפש חד מסן חורן
 84 ולא עליל. שלח ואתיה לרבן יוחנן בן זבאי, ואמר
 85 ליה לית את אמר לי כל אילין יומיא הוינא לביש
 86 תרין מסאגי והוון עללין בי, וכדו חד עליל וחד לא
 87 עליל. אמר ליה בשורתא טבתא איתבשרת,
 88 דכתיב (משלי טו, ל): ושמעה טובה תדשן עצם, אמר
 89 לו מה נעביד דאעיל, אמר לו מי אית לך בר נש
 90 דסנאית ליה או דחב לך, נעבוניה קמך ובשרך

1 דפרזלא קם וצריח, אמר ליה מה את בעי קטיל
 2 חבריך. אמר ליה בהדא בר נש קטיל חבריה, אמר
 3 ליה הא מזיקא קאים בתריה דטעין קטיתא דפרזלא,
 4 את מחי ליה בהדא והוא מחי ליה בההיא ומת. רבי
 5 יוחנן הוה מפקד לספרייא ומתנגיא דלא להוון
 6 טעונין ערקתא מינוקיא באילין יומי. רבי שמואל
 7 בר נחמני הוה מפקד לספרייא ומתנגיא דיהוון
 8 מפטריין רב טלאי בארבע שעין.

9 ל. דרכי ציון אבלות, אמר רב הונא הפל מבקשין
 10 תפקידן, מעשה בכלכא אחת כופרית שעלתה לראש
 11 הסלע ושמשו עם זכר, רבי אמי אמר אפלו ארזים
 12 מבקשין תפקידן, תדע לך שלא היו ארזים בבבל,
 13 וכשעלה נבוכדנצר לכאן, תלש ארזים מכאן ושחלן
 14 בבבל, וכשמת היו שמחים על מפתלו, הדא הוא
 15 דכתיב (ישעיה יד, ח): גם ברושים שמחו לך ארזי
 16 לבנון.

17 אמר רבי אבדימי דמן חיפה אפלו דרכים מבקשין
 18 תפקידן, הדא הוא דכתיב: דרכי ציון אבלות מבלי
 19 באי מועד, מבלי בורגנין מבלי בוליטין, אין כתיב
 20 כאן, אלא מבלי באי מועד. כל שעריה שוממין, שא
 21 היו נכנסין ויוצאין בהן. כהניה גנאחים, שאין מי
 22 יתן להם מתנות כהנה, כמה דאת אמר (דברים יח, ג):
 23 ונתן לכהן הזרע והלחיים והקבה. בתולתיה נוגות.
 24 אמר רבי יצחק ברבי סימון אלו תלמידי חכמים
 25 שהיו נאים כבתולות ונעשו בדונג. רבי שמואל אמר
 26 רבי יצחק אלו הבוליוטין שהן נאים כבתולות
 27 ונעשו כנוגות.

28 דבר אחר, בתולתיה נוגות, שהיה זה בא ובוכל,
 29 והיה זה בא ובוכל, עד שהגו את מפתה. והיא מר
 30 לה, מר לה לערותה.

31 לא. היו צריה לראש, אמר רבי הלל ברבי ברכיה
 32 כל מי שבא להצר לישראל נעשה ראש, מה טעם
 33 היו צריה לראש. את מוצא עד שלא חרבה ירושלים
 34 לא היתה מדינה חשוכה כלום, משחרבה ירושלים
 35 נעשה קסרין מטריפולין ותנופילי.

36 דבר אחר, היו צריה לראש, זה נבוכדנצר. איביה
 37 שלו, זה נבוזראדן.

38 דבר אחר, היו צריה לראש, זה אספסיאנוס. איביה
 39 שלו, זה טיטוס, שלש שנים ומחצה הקיף
 40 אספסיאנוס את ירושלים, והיו עמו ארבעה דפסין,
 41 דפס דערכיא, דפס דאפריקא, דפס דאלכסנדריא,
 42 דפס דפלסטיני. דפס דערכיא תרין אמורין, חד אמר
 43 קילוס שמייה, וחד אמר פנגר שמייה. והוון
 44 בירושלם ארבעה בוליטין, בן ציצית, וכן גוריון,

אינון אחרובו דידהון הוא לא אחרוב ידיה, שלח
ואתיה, אמר לו למה לא אחרבת דידך, אמר ליה
חייך לשבחה דמלכותא עבדית, דאלו חרבתי לא
הות ידעת בריה מה חרבתי, וכדי יחזון בריאתא,
אמרין חזו חיליה דאספסאנוס מה אחרב. אמר לו
דייך דטבאות אמרת, אלא מן בגין דעבדת על
קלונין דידך, נסק ההוא גברא לרישיה דאיגרה
ויטרף גרמיה, אי חיי חיי ואי מות ימות, סליק
ויטרף גרמיה ומית, ופגעה בו קללה של רבן יוחנן
בן זכאי.

לב. כי ה' הוגה על רב פשעיה, יכול על מגן,
תלמוד לומר על רב פשעיה. עולליה הלכו שבי
לפני צר, אמר רבי יהודה באו ראוי פמה חביבין
תינוקות [נ"א לפני הקדוש ברוך הוא], גלתה
סנהדרין ולא גלתה שכינה עמהם, גלו משמרות,
ולא גלתה שכינה עמהם, וכיון שגלו תינוקות גלתה
שכינה עמהם, הדין הוא דכתיב: עולליה הלכו שבי
לפני צר, מיד.

לג. ויצא מפת ציון, מן פת כתיב, אמר רבי אחא
יש לנו מנה אחת יפה, זה הקדוש ברוך הוא,
שכתוב בו (תהלים טז, ה): ה' מנת חלקי וכוסי. כל
הדרה, זה הקדוש ברוך הוא, שנאמר (תהלים קד, א):
הוד והדר לבשת.

דבר אחר, כל הדרה, זו סנהדרין, דכתיב (משלי לא,
כה): עז והדר לבושה.
דבר אחר, כל הדרה, אלו תלמידי חכמים,
דכתיב (ויקרא יט, לב): מפני שיבה תקום והדרת פני
זקן.

דבר אחר, כל הדרה, אלו המשמרות, דכתיב (דברי
הימים ב, כ, כא): ומהללים להדרת קדש.
דבר אחר, כל הדרה, אלו התינוקות.
אמר רבי יהודה בא וראה פמה חביבין תינוקות
לפני הקדוש ברוך הוא, גלתה סנהדרין ולא גלתה
שכינה עמהם, גלו משמרות ולא גלתה שכינה
עמהם, וכיון שגלו תינוקות גלתה שכינה עמהם,
הדין הוא דכתיב: עולליה הלכו שבי לפני צר. מיד
ויצא מפת ציון כל הדרה. היו שריה פאילים.

שחי, דכתיב (משלי יז, כב): ורוח נבאה תיבש גרם.
התחילו מושלין לפניו משלות, חבית שקנן נחש
בתוכה פיצד עושין לו, אמר להם מביאין חובר
וחוברין את הנחש ומניחין את החבית. אמר פנגר
הורגין את הנחש ושוברין את החבית. מגדל שקנן
בו נחש פיצד עושין, אמר להם מביאין חובר
וחוברין את הנחש ומניחין את המגדל, אמר פנגר
הורגין את הנחש ושוברין את המגדל. אמר לו רבן
יוחנן בן זכאי לפנגר כל מגידא דעבדין בישא
למגריהון עבדין, עד דלית את מליף סגיגוריא את
מליף עלן קטיגוריא. אמר ליה לטיבותכון אנא בעי,
דכל זמן דהדין ביתא קמים מלפנותא מתגרין בכון,
אין אחרוב הדין ביתא לית מלפנותא מתגרין בכון,
אמר לו רבן יוחנן הלב יודע אם לעקל אם
לעקלקלות. אמר ליה אספסאנוס לרבן יוחנן בן
זכאי שאל לי שאלה ואנא עבד, אמר ליה אנא בעי
דתירפי הדין מדינתא ותיזיל לה. אמר ליה כלום
אמליכונני בני רומי דנרפי להדין מדינתא. שאל לי
שאלתא ואנא עבד. אמר לו בעי אנא דתרפי לפילי
מערכאה דהיא אזלא ללוד, דכל בר דנפיק עד
ארבעה שעין יהא לשיזבא. מן דכבשה אמר לו אי
אית לה דרחים לה, או בר נש דאת קריב ליה, שלח
ואתיה עד דלא ייעלון אכלוסיא. שלח לרבי
אלעזר ולרבי יהושע לאפוקי לרבי צדוק, אזלין
ואשפחוגיה בבבא דמדינה, מן דאתא קם מן קומי
רבן יוחנן, אמר ליה אספסאנוס מן קדם הדין סבא
צותרא את קאים. אמר לה חייך אי הוה חד דבוותיה
והוה עמך אכלוסין בכיפלא לא הוית נביל בביש.
אמר לו מה חיליה, אמר ליה דאכיל חד גמזון
ופשט עלוהי מאה פרקין. אמר ליה למה חשיך בן,
אמר ליה מן חיליהון דצומיא ותעניתא. שלח
ואיתי אסותא והווי מוכלין ליה ציבחר ציבחר,
ומשקין ליה ציבחר ציבחר, עד דהדר גופיה עלוי.
אמר ליה אלעזר בריה, אבא הב להו אגרייהו
בעלמא הדין, דלא תיהוי להו זכותא עמך בעלמא
דאתי, ויהב להו הדין חושבנא דאצבע, והדין
קראציונא. מן דכבשה פליג ארבע טפסא לארבעה
דוכסא, וסליק פילי מערכאה לפנגר, וגזרו מן
שמיא דלא יחרב לעולם, למה ששכינה במערב.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

- 1 לֹא נִכְרִים הַמְּבִיאִים עֲגֻלֹת מְלֹאֹת תְּבוּאָה בַּשָּׁבֶת לְיִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם חִיבִים לוֹ ^{שא}, וְהַיִּשְׂרָאֵל נֹתֵן לָהֶם מִפְתָּח
- 2 אוֹצְרוֹ ^{שב}, וְהֵם נוֹשְׂאִים הַתְּבוּאָה לְאוֹצֵר וּמוֹדְדִים וּמוֹנִים אוֹתָם שֵׁם בְּפָנֵי הַיִּשְׂרָאֵל ^ג - אֵין אִסּוּר
- 3 בְּדִבְרֵי ^{דש}, שֶׁהַנִּכְרִים בְּמִלְאכַת עֲצָמָן הֵם עוֹסְקִים, כִּי אֵין הַתְּבוּאָה שֶׁל הַיִּשְׂרָאֵל עַד אַחֵר שֶׁיִּחְשׁוּב עִמָּהֶם ^{שה}
- 4 אַחֵר הַשָּׁבֶת, וּבַשָּׁבֶת אֵינָה אֵלָא כְּפִקְדוֹן אֶצְלוֹ, וְהֵם מוֹדְדִים וּמוֹנִים אֶת פְּקֻדוֹנָם ^{שח}.
- 5 אֲבָל אִם הֵבִיאוּ תְּבוּאָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל - אִסּוּר לֹאמַר לָהֶם לְפָנֹתָהּ מִהֶעֱגֻלֹת לְתוֹךְ אוֹצְרוֹ אִפְּלוּ בְּלֹא מִדְּיָה
- 6 וּמִנֵּן ^{דז}, שֶׁהָיָה לְיִשְׂרָאֵל עֲצָמוֹ אִסּוּר לֹא לְפָנֹתָהּ מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים ^{שח}, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּסִמְנֵן שֶׁל"ג, וְכָל דְּבָר
- 7 שֶׁאִסּוּר לְיִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת בַּשָּׁבֶת אִפְּלוּ מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים - אִסּוּר לֹאמַר לְנִכְרֵי לַעֲשׂוֹת בִּשְׁבִילֵי ^{שח}.
- 8 (וְאִפְּלוּ אִם הֵם מַעֲצָמִם בָּאִים לְפָנֹת לְתוֹךְ אוֹצְרוֹ - צָרִיךְ לְמַחֲוֹת בִּידָם, שֶׁפִּינֵן שֶׁהַתְּבוּאָה שֶׁלֹּא אִם יִרְאֶה
- 9 וְיִשְׁתּוֹק - לְדַעֲתוֹ הֵם עוֹשִׂים ^{שי}, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּסִמְנֵן רנ"ב):

הלכות שבת, חלק ב סימן ד, דיני שבת התלויים בדיבור טעף לו

ביאורי הלכה

- שא] חייבים לו - אבל אם מביאים על מנת למכור לו - לא ייתן להם להכניס את הסחורה לרשותו ³⁴⁷.
- שב] מפתח אוצרו - מותר לתת לנכרי להשתמש בכלים של ישראל לצורך מלאכת עצמו בשבת. ובלבד שלא יאמר לו בפירוש לעשות מלאכה בכלים אלו ³⁴⁸.
- שג] בפני הישראל - אבל שלא בפני הישראל מותר במלאכת ישראל ³⁴⁹.
- דש] איסור בדבר - אף שיש בזה טורח יתר האסור לישראל בשבת ³⁵⁰.
- שה] שיחשוב עמהם - יעשה עמם את החשבון.
- שו] את פקדונם - ורשאי גם לומר להם בפירוש
- לעשות כך ³⁵¹.
- שז] מדידה ומנין - וכל שכן שאסור ליתן להם את מפתח אוצרו אפילו ללא אמירה ³⁵².
- שח] מדברי סופרים - מפני הטורח הגדול בשבת ³⁵³.
- שט] לעשות בשבילו - ובמקום הפסד מרובה, כגון שאם יסרב להכנסת הסחורה יעזבו אותה במקום שאינו משומר - מותר ³⁵⁴.
- שי] הם עושים - והרי הם כשלוחיו ³⁵⁵, אך במהדורה בתרא לסימן רנב התייר שאין צריך למחות בידם אפילו בבית ישראל כל עוד שאין לו הנאת הגוף ממלאכתם ³⁵⁶.

צינונים והוספות

- (347) משום שדומה למקח וממכר. (ראה לעיל סי' שו הערה מא), או עכ"פ משום עובדין דחול. אך אם כבר שילם עבור הקנייה וההכנסה לרשותו לא חותמת את תהליך הקנייה (מחמת שהסתיים קודם לכן, או שסתיים רק לאחר מכן כשיחשוב עמהם) - מותר, וכן אם הסחורה נשלחה דרך חברת משלוחים וכיו"ב ולא בידי המוכר עצמו אין בהכנסתה לביתו משום מקח וממכר, אלא שצריך להתרחק מחשד הרואים שיחשבו שהזמין בשבת (או קבע מלאכתם לשבת דווקא).
- (348) כדלעיל סעיף לה.
- (349) כדין נכרי העושה מעצמו עבור ישראל שבסי' רנב סי'.
- (350) כמבואר בסי' שלג ס"א, וכן אין כאן איסור מוקצה מפני שתבואה ראויה לכוס (ראה מנחת פתים סכ"ב), וכן אין איסור בזה שכשישראל נותן להם המפתח נראה קצת כאומר להם לעשות (ראה לעיל הערה שמח), וכן לא מחמת המדידה והמניין האסורים בשבת (ראה סי' שו סי"ח) כיון
- שנעשים לצורך הנכרי.
- (351) על פי סעיף לה דלעיל אלא שצ"ע אם רשאי אז לתת להם את המפתח.
- (352) ראה להלן שצריך למחות בהם וכל שכן שאין לסייע להם, וצ"ע אם כן הוא גם למהדר"ב דלהלן (הערה שנו) שאין צריך למחות בהם.
- (353) סי' שלג ס"א, וראה לעיל הערה שג.
- (354) כדלעיל סעיף יב, ובפרט אם יכול להימנע מאמירה מפורשת, וכן במקום האפשרי יאמר לו לפנותם עוד לפני שמאשר את קבלת הסחורה (וראה לעיל הערה רמו לעניין חתימת הנכרי עבורו), ובכל עניין יש להזהר ממראית עין שיחשדו שהזמין בשבת (וראה לעיל סעיף כו לעניין הנאה מסחורה שהביא הנכרי בשבת).
- (355) ובסי' שה סל"ד משמע שיש גם חשש מראית עין מצד שנעשה בביתו.
- (356) ראה לעיל סי' רנב ביאור נה, ולהוסיף שבנדו"ד התייר גם בפמ"ג סי' שלג א"א סי' ז.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות שבת לפי לוח "רב יומי"

חלק ב סימן שיא דין מת בשבת ושאר טלטול מן הצד

דשבות מותר במקום מצוה ואין צריך לומר שבכל מקום
שמותר לטלטלו ע"י דבר המותר משום כבודו שמותר
לטלטלו ע"י נכרי אפילו שלא ע"י דבר המותר:

ט וכל זה בטלטול גמור אבל טלטול מן הצד דהיינו
להפכו ממטה למטה מותר אפילו לצורך כהנים או אם
צריך למקום המת או לדבר שהמת מונח עליו מפני שלא
אסרו טלטול מן הצד אלא כשמטלטל לצורך האיסור דהיינו
לצורך המת האסור בטלטול אבל כאן אינו מטלטל לצורך
המת אלא לצורך דבר אחר המותר ואם אין לו מטה אחרת
מותר לטלטלו במטה זו כיון שאי אפשר לנערה להפיל אותו
מעליה לארץ שהרי שוב לא יוכל לטלטלו בטלטול מן הצד
וכל שאי אפשר לנערה מותר לטלטלה כדרכה כשאנינו
מטלטל לצורך האיסור כמו שנתבאר בס"ט בשוכח אבן
על פי החבית:

* * *

י לא הצריכו להניח על המת דבר המותר בטלטול אלא
במת ערום או שהוא לבוש בתכריכים שהן בטליין אצלו
ואסורים בטלטול כמוהו אבל מת שהוא לבוש בבגדו שהיה
לבוש בו מחיים אין צריך להניח עליו כלום שבגד זה הוא
מותר בטלטול שאינו בטל אצלו מפני שעתידיהם להפשטו
מעליו ולהלבישו תכריכים:

יא מת המוטל בחמה ואין להם מקום לפנותו או שלא רצו
להזיזו ממקומו מותר לעשות עליו אהל עראי על ידי
הערמה לצורך החי כיצד באים שני בני אדם ויושבים משני
צדדיו על גבי קרקע חם להם מלמטה מחום הקרקע שרתחו
חמה זה מביא מטתו ויושב עליה וזה מביא מטתו ויושב
עליה חם להם מלמעלה זה מביא מחצלת ופורס על גביו
לצל וזה מביא מחצלת ופורס על גביו זה זוקף מטתו
ומסירה משם ונשמט והולך לו וזה זוקף ומסיר מטתו
ונשמט והולך לו ונמצאת מחיצה עשויה מאליה שהרי
מחצלת זה ומחצלת זה גביהן סמוכות זו לזו ושני קצותיהן
על הקרקע משני צידי המת שהתירו לעשות אהל עראי
בשביל צער החי ולא בשביל המת ולכן הצריכו שישבו
מתחלה עד שייחם להם מלמטה ואז יביאו מטות לישב
עליהן אף שאין במטות צורך כלל לעשיית האהל כדי שיהא
נראה שפריסת המחצלות אינה כדי לעשות אהל על המת
בחיבור שתיהן אלא כדי לפרוס כל אחד על עצמו להגן
מפני החמה שהרי גם כשחם להם מלמטה הביא כל אחד
מטתו וישבו עליהן ומטעם זה צריכים לזקוף ולהסיר מטתם
משם ולעמוד פריסת המחצלות כדי שגם בזה יהא נראה
שפריסת המחצלות לא היתה בשביל המת אלא להגן
עליהם מפני החמה שהרי כשחם לו מלמטה הביא מטה
וישב עליה וכשעמד זקפה והלך לו:

* * *

יב מותר לסוך את המת ולהדיחו ובלבד שלא יזיז בו שום
אבר שכל מוקצה כשם שאסור לטלטל כולו כך אסור
לטלטל מקצתו ואפילו ע"י דבר המותר אסור לטלטלו כדי
לרצחו אלא אם כן היה מטונף בטיט וצואה עד שמאוס

ג מת המוטל בחמה וירא עליו פן יסריח אם יש לו דבר
המותר בטלטול מטלטלו על ידו מחמה לצל ואם לאו
לא יטלטלנו כלל אפילו להפכו ממטה למטה שלא התירו
טלטול מן הצד אלא כשמטלטל לצורך דבר המותר כמו
שיתבאר אבל כאן הוא מטלטל לצורך המת האסור בטלטול
ולא התירו משום כבוד המת אלא איסור הוצאה לכרמלית
שאי אפשר לתקנו כלל כשצריכים לכך אבל איסור טלטול
כיון שאפשר לתקנו ע"י שיטלטל עמו דבר המותר לא
התירוהו בשום ענין אפילו אין לו דבר המותר אלא בדליקה
בלבד התירוהו משום שלא יבא לכבות:

ד ואפילו אם יש לו דבר המותר אלא שאין לו מקום שיש
בו צל באותה רשות אסור להוציאו לכרמלית ע"י דבר
המותר אם אפשר לעשות לו תקנה ע"י שיפרסו מחצלאות
לצל כמו שיתבאר אבל אם אי אפשר בכך וכן מת המונח
בבית והוא קרוב להסריח ואין לו מקום קר באותה רשות
לפנותו שמה יש מתירין להוציאו לכרמלית ע"י דבר המותר
משום בזיון המת שלא יסריח אבל אם הסריח כבר בבית
ורוצה להוציאו כדי לסלק ריחו מבני הבית אם יש להם
מקום אחר לצאת לשם אין מוציאין אותו אלא מניחין אותו
במקומו ויוצאים הם ואם לאו מותר להוציאו שגדול כבוד
הבריות וכן אם רוצה להוציאו משום כבודו שלא יתבזה בין
החיים מותר להוציאו אם אין להם מקום אחר לצאת לשם
וכן אם הוא מוטל בבזיון אחר כגון שהיה בספינה והיו
הנכרים מתאספים שם שזהו בזיון קצת אליו מותר להביאו
דרך כרמלית לבית ע"י דבר המותר וכן כל כיוצא בזה:

ה אבל להוציאו לרשות הרבים גמורה אסור אפילו
בדליקה ואפילו להאומרים שהוצאת המת אינה אסורה
מן התורה אלא מדברי סופרים מפני שהיא מלאכה שאינה
צריכה לגופה כמו שנתבאר בס"ר ע"כ ולא התירוהו משום
כבוד הבריות הואיל ועיקרה מן התורה דהיינו אם היה צריך
לגופה משא"כ הכרמלית עיקרה מדברי סופרים:

* * *

ו ואפילו ע"י נכרי אסור ברשות הרבים משום שגנאי הוא
למת שיאמרו הבריות נתחלל עליו שבת חילול גמור אף
שנעשה החילול ע"י נכרי משא"כ הכרמלית הכל יודעין
שאינה בכלל מלאכות ועיקרה מדברי סופרים:

ז לא התירו טלטול ע"י דבר המותר אלא במת בלבד אבל
שאר דברים האסורים בטלטול אסור לטלטלם ע"י דבר
המותר אפילו אם אינו מטלטל לצורך דבר האסור אלא
לצורך דבר המותר שלא התירו טלטול ע"י דבר אחר לצורך
דבר המותר אלא כשמטלטל ההיתר בידיו והאיסור מיטלטל
עמו אבל כשמטלטל האיסור בידיו וההיתר מיטלטל עמו
לא התירו אלא במת בלבד:

ח ואפילו במת לא התירו אלא משום כבודו אבל לא
לצורך כהנים שישארו בבתיהם או לצורך דבר אחר
אפילו הוא דבר מצוה אבל מותר לטלטלו ע"י נכרי לצורך
מצוה כגון חתונה אפילו שלא ע"י דבר המותר שכל שבות

אין בכך כלום כיון שבשביל דבר המותר הוא ויש אוסרין
לתחוב בעפר מפני שנראה כעושה גומא ולענין הלכה
בדברי סופרים הלך אחר המיקל.

אבל פירות הטמונים בקש או תבן המוקצים להסקה מותר
לדברי הכל לתחוב כוש או סכין לתוך הפירות ולהוציאם
שארן איסור גומא שייך אלא בעפר וכיוצא בו כמו שיתבאר
בסי' תק"ו ואם ייחד הקש והתבן להטמין בהם הפירות יצאו
מתורת מוקצה ומותרים בטלטול וכן הדין בעפר שייחדו
לכך כמו שנתבאר:

* * *

טו וכל זה בטלטול בידי ע"י דבר אחר אבל לטלטל
המוקצה בגופו שלא בידי מותר אפילו מטלטלו
לצורך האיסור כגון קש שהוא מוקצה מפני ששתמו עומד
להסקה ואם הוא נתון על המטה שלא לשכב עליו ובשבת
הוא בא לשכב עליו מותר לנענע בגופו כדי שיהא צף ורך
ונוח לשכב עליו.

ואם הגיע עליו מבעוד יום כר או סדין נעשה כמו שישב או
שכב עליו מבעוד יום והרי זה מוכן לשיבה או לשכיבה
ומעתה יש תורת כלי עליו ומותר לטלטלו בידי וכן אם חשב
עליו מבעוד יום לישב או לשכב עליו כמו שנתבאר בסי'
ש"ח בדבר שדרכו ג"כ לייחדו לשיבה או לשכיבה ואם
הזמינו למאכל בהמה מבעוד יום מותר לטלטלו בכל ענין.

וכל זה במקומות שסתם קש עומד להסקה אבל במקומות
שסתמו עומד למאכל בהמה או לשכיבה מותר לטלטלו בכל
ענין כמו שנתבאר שם:

חלק ב סימן שיב הנצרך לנקביו במה מקנה בשבת סעיפים י"טו

א משום כבוד הבריות התירו לטלטל אבנים לקנה בהם
בבית הכסא ואפילו אם נפנה על הגג ויש טורח
להעלותו עמו לגג הרי זה מותר וכמה אבנים מותר להכניס
לבית הכסא מי שיש לו מקום קבוע לבית הכסא דהיינו
שלעולם נכנס למקום אחד לפנות שם מותר להכניס שם
אבנים כמלא היד שאם ישתתירו לו מהן ערבית יקנה בהן
שחרית ואין כאן טלטול שלא לצורך ואף שאחרים נכנסים
ג"כ לפנות במקום זה ויש לחוש שיקנחו הם במה שישתתיר
ממנו אין בכך כלום שנמצא שטלטול הוא לצורך אחרים
ואין זה טלטול שלא לצורך דמה לי הוא מה לי אחר ואע"פ
שהאחרים יכולין לטרוח בעצמן להכניס להם אבנים מכל
מקום כיון שאפשר שכל אבנים אלו שהוא מכניס יצטרכו
לו בעצמו אם לא יקדימוהו אחרים לקנה במה שישתתירו
ממנו בקינוח זה הרי זה טורח בשביל עצמו:

* * *

ב אבל מי שאין לו מקום קבוע לבית הכסא שפעם הולך
למקום זה ופעם למקום אחר מכניס עמו אבנים כשיעור
ראשו של בוכנא שדכין בו בשמים ולא יותר לפי שאם
ישתתירו לו מהן ואח"כ ילך לפנות למקום אחר נמצא
שטלטל בתחלה שלא לצורך ואם ניכר באבן שקנחו בו כבר
פעם אחת מותר להכניסו אפילו הוא גדול הרבה או אפילו
הן הרבה ממלוא היד מותר ליטול כולן דכיון שקנחו בהן

בעיני רואיו שלא התירו טלטול במת ע"י דבר המותר אלא
להצילו מבזיון כגון במוטל בחמה שלא יסריח או בזיון אחר
כמו שנתבאר למעלה.

ולכן צריך למחות במה שנהגו להגביה המת מעל הכרים
ע"י דבר המותר אף במקום שאין לחוש שמא יסריח ואף
אם יש לחוש שיסריח מחום הכרים שומטין הכרים מתחתיו
ואין מטלטלים אותו ומותר לזלף חומץ על גבי בגדים של
המת בשביל שלא יסריח למוצאי שבת ויוכלו להתעסק
בטהרתו ואין כאן משום ליבון שהחומץ אינו מלבן וגזרה
שמה יסחוט גם כן אין גזרין אלא במשקה המלבן כמו
שנתבאר בסי' ש"א:

יג אם היה פיו נפתח והולך קושר את הלחי בענין שלא
יוסיף להפתח אבל לא כדי שיסגר מה שנפתח או קצתו
שהרי אסור להזיז אבר ומטעם זה אין מעצימין עיניו של
מת בשבת ועכשיו נהגו להעצים עיניו בשבת ולהזיז אבר
שלא יתעקם ואומרים שיש סכנה בדבר ואין למחות בידם:

יד זה הכלל בטלטול ע"י דבר אחר כל שני דברים אחד
אסור לטלטלו ואחד מותר לטלטלו והם סמוכים זה
לזה או זה בזה או זה על זה והוא בענין שלא נעשה ההיתר
בסיס לאיסור ע"ד שנתבאר בסי' ש"ט ובזמן שמטלטל אחד
מהם מיטלטל עמו השני אם מטלטל האיסור בידו וההיתר
מיטלטל עמו לא התירוהו בשום ענין אלא במת בלבד.

ואפילו אם מטלטל ההיתר בידי והאיסור מיטלטל עמו אם
הוא מתכוין בטלטול זה לצורך האיסור אין צריך לומר אם
מטלטל לצורך האיסור עצמו כדי לשמרו מאיזה קלקול
והפסד או כדי להצניעו או איזה ענין אחר אלא אפילו אם
מטלטל מפני שצריך לו האיסור להשתמש בו איזה תשמיש
המותר כגון לישב או לשכב עליו שזהו מותר כמו שנתבאר
בסי' ש"ח או כגון נר להשתמש לאורו במקום אחר וכל
כיוצא בזה הואיל ומיטלטל בשביל האיסור אסור.

* * *

אבל אם אינו צריך כלל לגוף האיסור ואינו מטלטלו ע"י
ההיתר אלא בשביל דבר המותר כגון לפנות מקומו וזהו
טלטול מן הצד שהתירו חכמים ע"ד שנתבאר בסי' ש"ט
באבן שעל פי החבית ומעות שעל הכר.

ואין צריך לומר אם אינו מתכוין כלל לטלטול האיסור שאינו
צריך לו כלל רק טלטול ההיתר בלבד אלא שאי אפשר לו
לטלטל ההיתר אלא אם כן יטלטל האיסור על ידו כגון צנן
תלוש הטמון בארץ ומקצת עליו מגולין נוטלו בהם ומוציאו
אע"פ שבנטילתו מזיז עפר ממקומו והוא שלא השריש שאז
אין בו משום תולש אף אם נתכוין לזריעה כשטמנו שם כמו
שנתבאר בסימן ש"י ואף אם הוסיף מחמת לחות הקרקע אין
בכך כלום כל שלא השריש והצנן לא נעשה בסיס להעפר
שעליו אף אם היה בדעתו שישאר מונח שם כל השבת מפני
שלא היתה כוונתו שיהא הצנן משמש להעפר אלא שיהא
העפר משמש להצנן וכן בכל כיוצא בזה.

ואם אין מקצת עליו מגולין יש מתירין לתחוב כוש או סכין
לתוך הצנן ולהוציאו בהם והעפר שעל גביו ננער מאליו
ואף שבתחלת הגבהתו את הצנן מגביה גם העפר שעליו

13 ימצא אחר נפנה שם ויצטרך לילך לפנות במקום אחר וגם
14 שמא יקנחו הם במה שיזמין הוא:
15 ד יש אומרים שלא התירו לטלטל אבנים לקינוח אלא
16 ברשות היחיד או פחות מד' אמות בכרמלית ויש
17 אומרים שמותר לטלטלן אפילו ד' אמות בכרמלית
18 ומכרמלית לרשות היחיד אם צריך לכך מפני שאיסור
19 הכרמלית ג"כ אינה אלא מדברי סופרים כמו איסור הטלטול
20 והתירוהו ג"כ משום כבוד הבריות ולענין הלכה בדברי
21 סופרים הלך אחר המיקל:
22 ה אם ירדו גשמים על האבנים ונטבעו אם רישומן ניכר
23 מותר ליטלן כדי לקנח ואין בזה משום סותר ולא משום
24 טוחן:

1 ורושם הקינוח ניכר בהן הרי הן מוכנין ועומדין לכך ואין
2 בהן משום מוקצה וכן אבנים שייחדן לקינוח מבעוד יום
3 אע"פ שעדיין לא קינח בהן מעולם מותר להכניסן לבית
4 הכסא אפילו הן הרבה והוא שייחדן לכך לעולם אבל יחוד
5 לשבת אחת אינו מועיל כמו שנתבאר בס' רנ"ט וש"ח:
6 ג מי שיש לו בית הכסא סמוך לביתו שאין שום אדם אחר
7 נפנה לשם אסור לו להכניס לשם אבנים בשבת אא"כ
8 הן מוכנין ועומדים לכך מפני שהיה לו להזמין שם
9 מאתמול שהרי מאתמול היה יודע שבוודאי יפנה שם בשבת
10 כיון שאין שום אדם אחר נכנס לשם לפנות משא"כ כשגם
11 אחרים אפילו בני ביתו נכנסים שם לפנות לא הטריחוהו
12 להזמין שם אבנים מבעוד יום על הספק כי שמא למחר

'לקוטי תורה' שיר השירים – הפרשה החסידית

22 בחינת התהוות אור כללי הכולל כל ההשתלשלות יחד
23 כו', והרי הוא כלל של הפרטים כו', והיינו כי מחשבה
24 הקדומה היינו בחינת א"ק, והוא בחינת כתר דאבי"ע,
25 כמו שכתוב ב"עץ חיים" שער מ"א, פרק ד'⁷¹, ומבואר יותר
26 ב"שערי קדושה" להרח"ו חלק ג', שער א' וזה לשונו: א"ק
27 – קוצו של יוד, והיא הספירה העליונה מכולן ונקרא
28 כתר. עד כאן לשונו.
29 ולכן נקרא "מחשבה הקדומה" – בחינת הממוצע, על
30 דרך שנתבאר באריכות ב"עץ חיים" שער מ"א, פרק ג'⁷²,
31 שהכתר הוא הממוצע בין המאציל לנאצלים, עיין שם.
32 והנה הממוצע יש בו מבחינה היותר תחתונה
33 שבמאציל ומבחינה היותר עליונה שבנאצלים ועל ידי
34 זה מתחבר אור המאציל לנאצלים, וזהו ענין אות כ"ף,
35 והיינו כי הכ"ף הוא מספר עשרים, דהיינו שיש בו ב'
36 פעמים עשר ספירות:
37 א' – בבחינה תחתונה שבמאציל שנמשכה להיות
38 בחינת כתר לנאצלים. שפיון שנמשכה להיות נשמה
39 לשרש האצילות, על כן מעתה שייך לומר בה בחינת
40 עשר ספירות, וזהו הנקרא "עשר ספירות הגנוזות"⁷³.
41 והב' – עשר ספירות שרש הנאצלים. וכמו שכתוב
42 ב"עץ חיים"⁷⁴ שאריך"אנפין שהוא שרש הנאצלים כולל

1 ד. אף להיות המשכת אור אי"סוף בחכמה עליונה על
2 ידי התורה, ולהמשיך על ידי מעשה המצוות בחינת
3 לבוש הנ"ל, צריך להקדים בחינת "קומי לך" – לעצמה,
4 דהיינו לבחינת הנשמה שלמעלה כו', והיינו על ידי
5 קריאת שמע ותפלה.
6 והנה הכתיב – "לכי" – בכף יו"ד⁶⁸ כו', והענין:
7 כי הנה בחינת מחשבה הקדומה⁶⁹ הוא בחינת ממוצע
8 בין עצמות אור אי"סוף לנאצלים, להיות כי מחשבה
9 הקדומה היא בחינת מקיף וסובב כל ההשתלשלות
10 וכוללם יחד, שעל ידי מחשבה זו הוא התהוותם כו',
11 נמצא מחשבה זו היא בחינת אור כללי הכולל כל פרטי
12 ההשתלשלות.
13 ובעצמות אור אי"סוף לא שייך כל זה, שאין שייך
14 חס ושלום לומר בו שהוא מקור וכלל שכולל חיות
15 העולמות – שהוא מרום ונשגב מגדר ה"עלמין" לגמרי,
16 והיה יכול להיות רבוא רבבות השתלשלות באופנים
17 אחרים כו', ורבוא רבבות ספירות שלא ממהות הספירות
18 הנאצלים⁷⁰. וגם אין שייך לומר באור אי"סוף שהוא
19 מקיף ו"סובב כל עלמין" כו', כנודע.
20 ולכן, כדי שיתהוו פרטי העולמות מעצמות אור
21 אי"סוף, הוא על ידי בחינת מחשבה הקדומה, שהוא

(71) (צריך להיות: פרק ב. – בדפוס שקלאוו תק"ס. לפנינו שער מב (דרושי אבי"ע) פרק ב.)

(72) (צריך להיות: פרק א. – בדפוס שקלאוו תק"ס. לפנינו שער מב פרק א. נתבאר באריכות בביאורי הוזהר להצמח צדק חלק א עמוד רנו.)

(73) (ראה לעיל בהעלתך לו, א. ושם נסקמו.)

(74) (ראה דרושי אבי"ע פרק א.)

(68) (ראה גם אור התורה ברכה עמוד א'תעט. תוצה עמוד א'תקפט.)

(69) (נתבאר באריכות בביאורי הוזהר להצמח צדק פרק א עמוד רנו ואילף.)

(70) כמו שנתבאר בביאור על פסוק "ביאו לבוש מלכות", עיין שם בדבור המתחיל "להבין ההפך כו'" (תורה אור צב, ב ואילף). ועיין מה שנתבאר בפקשת בשלח, סוף דבור המתחיל "להבין ענין לחם משנה" (תורה אור סו, ג).

12 דלכאורה אינו מוכן איך שיין ענין "זרועות" מתחת
13 העולם?
14 אלא הענין, שהוא בחינת "סובב כל עלמין", שהוא
15 על דרך משל - זרוע ידו הכפופה שמקפת הדבר מכל
16 צד כו'. וזהו גם כן פירוש פתר - לשון פותרת⁷⁷ ולשון
17 "פתרו את בנימין" (שופטים ב, מג), שהוא ענין היקף וסיבוב
18 כו' - זהו ענין הפ"ק⁷⁸.
19 וענין הי"ד הוא בחינת חכמה דאצילות, ראשית
20 הגילוי מבחינת פתר כו'.
21 ביאר על פסוק "ונתתי בחגיו הפלע"

1 כולם כו', וכמו כן בבחינת עתיק, שהוא בחינה תחתונה
2 שבמאציל יש עשר ספירות כו', וכללות שניהם הוא
3 בחינת פתר, ולכן נקרא כ"ק⁷⁵.
4 וגם עוד יש טעם למה שנקרא כ"ק: שהוא מלשון 'כף
5 היד', שנקרא כן על שם שפופף אותה ונעשית כמו חלל
6 באמצעו, והיד מקפת וסובבת את הדבר שבתוכה. וכמו
7 שכתוב (שמות ד', ד): "ויהי למטה בכפו", ו"בעודה בכפו
8 יבלענה" (בישעיה סימן כ"ח, ד). וכך בחינת מחשבה
9 הקדומה, מפני שמקפת כל ההשתלשלות דאבי"ע והם
10 מוקפים ממנה לכן נקרא כ"ק.
11 וזהו שנקרא (ברכה לג, ב): "ומתחת זרועות עולם"⁷⁶,

(75) (ראה הגהה בספר החקירה דרך אמונה עה, ב).

(76) (ראה אור התורה ברכה עמוד א'תתעט).

(77) (ראה עין חיים שער אבא ואימא פ"ג, שער מוזין דצלם פרק ב. שער ירושי הצלם ירוש ה. שער תיקון הנקבא פרק ב).

(78) וענין ברבות נשא פרשה י"ג גבי "כף אחת עשרה זהב" (נשא ו, יד) - "כנגד הלוחות שנכתבו מיד הקדוש ברוך הוא כו'" ("עשרה זהב אלו עשרת הדברות. זהב - "הנחמדים מזהב" כו'. מלאה קטורת - שתרי"ג מצות כלולות בהן. וענין מזה בזהר חלק ב יתרו דף ע"ה סוף עמוד ב.

והיינו כי כף רומז לבחינת "סובב כל עלמין" כמו כף היד שבו מקיף הדבר. - אור התורה כי תצא עמוד תתעו.

וקם עמוד א'תתעט הגהה: יש לומר, כף גימטריא מאה, והן מאה ברכות שממשיכים מהפכת, ורומז לקר"ף שהוא לשון חקף כנ"ל. והיא "מלאה קטרת" הוא בחינת ריח, ו"תהלתי אחרים לך".

וענין מה שנתבאר מענין הלוחות, בדבור המתחיל "אם בפקתי" (לעיל בפקתי מה, א ואילך. מה, ד. מ, ד ואילך).

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

תורת חיים

21 כמ"ש ויאמר אלקים נעשה כו'. פשוט מורה שלא ע"י
22 מאמר זה נעשה אלא כמ"ש צבר עפרו ועשאו גולם
23 תחלה בלי מאמר כלל וז"ש וייצר כו' כנ"ל). וא"כ לפ"ז
24 הרי היה גופו של אדה"ר למטה הרבה במדרגה מכל
25 גופות הברואים דבע"ח שיצאו ע"י מאמר ה' דוקא
26 ואפי' הצומח דעשב יצא ונברא ע"פ מאמר דתדשא כו'
27 כנ"ל שבצביונו נבראו כו'. וגופו של אדם אינו רק עפר
28 גשמי רק שעשאו גולם לבד. (ומ"ש וייצר ה' אלקים
29 את האדם עפר היינו מה שעשאו גולם לבד ואח"כ ויפח
30 כו'). אך הנה מצד נשמת האדם הרי הוא במעלה
31 עליונה מכל הברואים שהרי אמר אח"כ ויפח באפיו
32 נ"ח. ומאן דנפח מתוכי נפח שהוא נשמתא דפרחא מחי
33 העולמי מבחי' חיי החיים דעצמות א"ס ממש שנק'
34 (משלי כ, כז) נר הוי"ה ממש וע"ז אמר ויברא אלקים
35 את האדם בצלמו כו'. משא"כ חיות כל בשר אינו רק
36 מהבל המאמר העליון לבד כו'. ומטעם זה שהנשמה
37 שבאדם חלק אלוה ממש ובצלם אלקים ממש ע"כ ניתן
38 לו הממשלה על כל חיות ובהמות הארץ. וכן כל אשר
39 יקרא לו האדם נפש חיה הוא שמו לפי שהכל כלולים
40 וטפלים אליו מטעם שנק' אדם אדמה לעליון ממש כו'.

1 (ד) אך הנה בריאת האדם בגופו ונפשו שנק' חומר
2 וצורה משונה הוא מכל הברואים דצומח וחי
3 הנ"ל. דהנה בבריאת האדם אמר וייצר ה' אלקים את
4 האדם עפר מן האדמה ואח"כ ויפח באפיו נ"ח כו' הרי
5 חומר גופו נעשה תחלה מן העפר שכבר היה במציאות
6 (והוא העפר שברקע המשכן העליון כידוע) דהיינו
7 שלקח עפר ממקו' המזבח (רמב"ם פ"ב מה' ב"ה
8 מפר"א) ועשאו גולם כמארז"ל (סנהדרין לח, ב) שעה
9 ראשונה הוצבר עפרו שעה ב' נעשה גולם כו'. כמ"ש
10 (תהלים קלט, טז) גלמי ראו עיניך ותשת עלי כפכה כו'
11 (שם, ה) וז"ש וייצר את האדם עפר כו' שעשה צורה
12 בחומר עפר זה בגולם בצורת אדם. אבל לפ"ז הרי
13 עכ"פ גופו של אדה"ר לא נברא ע"י מאמר האלקי עם
14 נפשו כשאר כל הברואים שהרי לא יצא חומר גופו מן
15 הארץ בדרך בריאה ע"פ כח מאמר אלקי אלא רק צבר
16 עפרו בעשיה בעלמא ועשה בו צורה גשמית שלא ע"י
17 מאמר כלל וכלל. (שאע"פ שנק' מעשה ידיו של ה'
18 ויציר כפיו ממש. כמ"ש ותשת עלי כפכה כו'. גם כל
19 מע"ב נק' מעשה ידיו ונבראו ע"י מאמר ודבור דוקא
20 כנ"ל. ומ"ש נעשה אדם בבחי' עשיה ונז' ל' אמירה

הוי"ו וגם אחור במעלה מצד גופו מעפר יסודו שאפי'
יתוש נברא גופו עם נפשו כאחד כו'. וקדם למע"ב הוא
מצד הנשמה שנפח באפיו שהוא למעלה וקדם למע"ב
להיותה בצלם אלקים ממש).
(ומ"ש צרתי בבחי' יצירה דוקא קאי על הנשמה
שיצרה בצלם אלקים מקדם למע"ב וגם
יצירה כזאת עשה בחומר הגופני שהוא הגולם דעפר
שעשאו בצורת אדם שהיא הנשמה. וז"ש אחור וקדם
צרתי וזהו פלא גדול איך יוכל להיות קשר וחבור
לצורה דנשמה האלקית בחומר העפר להיות בבריאה
אחת ממש כשאר הברואי' דכל בע"ח בחומר וצור'
כמ"ש ויהי האדם לנפש חיה כו':

וייצר ה' אלקים

והנה באמת זהו פלא גדול מאחר שנמצא מציאות
האדם נבחר מכל המציאות מצד נשמתו למה גופו
בתכלית הפחיתות והשפלות במדרגה יותר מכל גופי
הנמצאים גם מן העשב הצומח דגם הוא נברא ע"פ
מאמר ה' כנ"ל וגוף האדם עפר דומם. וגם זה לא היה
כסדר הבריאה של כל הברואים שנבראו גופם עם נפשם
כא' ובאדם הרי גופו נעשה כגולם תחלה ואח"כ נזרקה
בו הנשמה האלקית כמ"ש ויפח באפיו נ"ח כו'. וזהו
שמיים ויהי האד' לנפש חיה שממיל' נעשה האד'
לנפש חיה בגוף וחומר אחר שנפח באפיו ולא ע"י מא'
כלל. וז"ש אחור וקדם צרתי כו' ואחז"ל (ברכות סא,
א) אחור למע"ב (דאפי' יתוש קדמו שהאדם נברא ביום

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצותיך

זרע אדם וזרע בהמה – מהו ההפרש ביניהם בשרש
המשכונתם ממקורם.
והענין: כי הנשמות דאצילות נקראים "זרע אדם" –
שנמשכים מן"א דאצילות, שהוא אדם העליון ש"על
הכפא". ונשמות דבי"ע נקראים "זרע בהמה", וכן גם
המלאכים דבי"ע נקראים בהמות, כמו שכתוב³⁵: "פני
אריה [...] ופני שור" כידוע, והוא לפי ששרש בי"ע משם
ב"ן⁴⁰ שהוא גימטריא בהמה.
והטעם שהאצילות נקרא "אדם" – הוא כי אדם
פירושו "אדמה לעליון"⁴¹. כי בחינת התהוות יו"ד
ספירות דאצילות מלמעלה מהאצילות הוא בבחינת
גילוי מההעלם ולא התהוות בריאה חדשה. כי כבר היו
יו"ד ספירות בבחינת העלם למעלה מהאצילות, אלא
שבועודם שם היו בבחינת העלם, וענין האצילות הוא
גילוי מההעלם. והוא נגזר מלשון "ויאצל מן הרוח"⁴²
שנאמר גבי משה על הזקנים, שהוא במדליק נר מנר⁴³.
וכך הוא ענין היו"ד ספירות דאצילות "לאחזאה איך

(ב) והנה³² על קוטב זה הוא יסוד הענין הרוחני המרומז
בפרשה זו שבמצודה זאת, במה שאמר השם יתברך
למשה³³: "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם".
"משפט"³⁴ – לשון הליכה, בדתרגם אונקלוס על
פסוק³⁵ "במשפט הראשון" – "בהלכתא קדמייתא וגו'³⁶.
ורוצה לומר: הולכת והמשכת הדעת שימשיך משה
לישראל. וגם בלשון הקבלה: "משפט איהו רחמי"³⁷,
שהוא קו האמצעי הנמשך מהדעת, שלכן "כל מי שאין
בו דעה אסור לרחם עליו"³⁸. ובהיות שהדעת הוא
פנימיות המדות כנ"ל, לכן אמר "לפניהם" – רוצה לומר:
לפנימיותם.

ולחבינו סדר ההמשכה, וענינה, ותועלת שלה,
והיכולת שיש למשה להמשיך – הוא מה שאמר אחר-
כך "פי תקנה", דקאי גם כן על משה הממשיך כנ"ל.
ולחבין זה הנה בתחלה יש לבאר היכולת שיש
למשה להמשיך ל"זרע בהמה" לעשותם בבחינת "אדם".
והכנת הדבר לאשורו הוא על ידי תוספת ביאור בענין

(32) פירא ב ספר המאמרים תקס"ה עמוד רסב.

(33) משפטים כא, א.

(34) משפט לשון הליכה... כמשפט הראשון: באור התורה משפטים עמוד אק"ט
מביא עוד ראיות.

(35) וישב מ, יג.

(36) קדמייתא: כן הוא בדפוסים הראשונים וכו' דהתרגום, ולא "קדמאד"
בדפוסים הנוכחיים.

(37) משפט הוא רחמים. ראה זהו חלק ג צא, א. רצא, ב. תקוני זהר בהקדמה,
"פתח אליהו" י, ב. תניא שער היחוד והאמונה סוף פרק י.

(38) ברכות לג, א.

(39) יחזקאל א, י. וראה תניא ריש פרק לט.

(40) הוא מנין אותיות שם ה"ה ב"מילוי ה"הין (יוד, ה"ה, ו"ו, ה"ה).

(41) ישעיה יד, יד. וראה של"ה חלק תורה שבכתב פרשת וישב, עשרה
מאמרות, מאמר "אם כל ח"י חלק ב פרק לג, ועוד.

(42) בהעלותך יא, כה.

(43) האצילות... מנח: פרד"ס שער אבי"ע (שער טז) פרק א. ראה ספרי ופירוש
רש"י על תסוק. במדבר רבה פרשה טו, יט. מדרש אגדה (בוכר) על תסוק.
נתבאר בלקוטי שיחות חלק ח עמוד 75 ואילך.

22 בן אין עניני עולם הוה נחשבים לענין כלל עד שיהיו
23 מטרדים ומסתררים, אף על פי שעסוק בהם.

24 בי עיקר סיבת הטרדא הוא כשהעסק תופס מקום
25 ליש ודבר במחשבתו, על בן ימנענו מלתפוס אז דבר
26 אחר⁵¹, אבל יוסף שהיה מרגיש ביטול העולמות
27 לאלהות, אם בן, הכל בלא ואין לגבי אלהות שהוא היש
28 האמיתי, והיה בטל לה' תדיר בקביעות אף על פי
29 שעוסק גם בעניני עולם הזה. והוה הנקרא "זרע אדם" –
30 שיש בהן בחינת הדעת כנ"ל.

31 אבל הנשמות דבי"ע הם הנקראים "זרע בהמה" לפי
32 שבי"ע הוא עולם הפירוד, שאינו אלהות ממש, אלא
33 בריאה חדשה מאין ליש, ולכן לא נקרא "אדם" – אדמה
34 לעליון, כי הרי אין ערוך כלל בין נברא לבורא. ולכן
35 גם הנשמות הנמשכים משם נקראים "זרע בהמה" ואין
36 בהם בחינת הדעת כל כך באלהות. ולכן העולם מחשיך
37 בפניהם, שכשהם טרודים בעניני עולם הזה נפסק הקשר
38 שלהם מדביקותם לה'.

39 והנה גם המלאכים נקראים בהמה לגבי אדם
40 דאצילות, אף על פי שיש בהם דעת, מפל מקום לגבי
41 דעת דאצילות "נמשל בבהמות נדמו"⁵².

מצות דין עבד עבדי, (פרשת מטות)

1 אַתְּנָהּג עֲלֵמָא⁴⁴ – "לאחזאה" הוא בחינת גילוי, מה
2 שאין בן למעלה מהאצילות הוא בחינת "סתמיא דכל
3 סתמין"⁴⁵. ומכל מקום, בין שהאצילות הוא רק גילוי
4 ההעלם, הרי הוא מעין ההעלם, ולכן נקרא "אלהות"⁴⁶.
5 וְהוּא פִּירוּשׁ "אדם" – אדמה לעליון, שהוא בדמיון
6 הספירות הגנוזות שלמעלה מהאצילות, עיין מה שנתבאר
7 מצוה כ"ה פרק י"א⁴⁷.

8 וכמו בן הנשמות הנמשכים מאצילות מיוחד זו"ג
9 נקראים "זרע אדם", והן כמו רשבי וכיצא בו, והן יש
10 להן דעת גדול מאד בהרגשת האלהות, ואזי אין העולם
11 הוה מסתיר להם כלל.

12 וכידוע עיקר ענין ההפרש בין נשמה דאצילות
13 לנשמה דבריאה על פסוק⁴⁸ "ויבא – יוסף – הבייתה
14 לעשות מלאכתו" ותרגומו: "בכתבי דחושבנא" – שהיה
15 עסוק בחשבונות וענינים גדולים מעולם הזה המטרדים
16 מאד, ואף על פי בן היה מרובה⁴⁹. וידוע⁵⁰ שבחינת
17 מרובה הוא בחינת הביטול האמיתי בקביעות, ואם בן,
18 היה בבחינת ביטול גם בעודו עסוק בחשבונות הנ"ל.
19 והוה לפי שהיה נשמתו מבחינת האצילות ויכול לתפוס
20 שני מחשבות באחד. כי להיות נשמתו אלהות ממש,
21 ולגבי אלהות "כולא בלא חשיב", באין ואפס ממש, אם

(44) להראות איך נהג העולם. תקוני זהר שם יז, ב.

(45) תקוני זהר שם יז, א. וראה תניא פרק נא (עב, ב).

(46) וכן נקרא אלקות: ראה לעיל נב, א.

(47) מצות האמנת אלקות, לעיל נח, א.

(48) וישב לט, יא.

(49) ואף על פי כן היה מרובה ההפרש בין יוסף להשכטים – ראה ספר המאמרים תקס"ה עמוד קצב ואילך. תורת חיים ויחי דבור המתחיל "בן פרת

יוסף". ספר המאמרים תרכ"ט עמוד רנח ואילך. ספר המאמרים תרס"ו עמוד שטו. ספר המאמרים תפ"ח עמוד כג ואילך. לקוטי שיחות חלק ב עמוד 204 ואילך.

(50) ראה תניא פרקים כג. לד. טו.

(51) אולי צריך להיות: אחר.

(52) לשון הכתוב תהלים מט, יג.

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

10 ב' בחי' שער, שער ימין, ושער שמאל, שער שמאל
11 הוא בחי' שער רישי' כעמר נקי ושער ימין הוא בחי'
12 זה השער להוי' כו'. והנה בחי' שער שמאל שהוא בחי'
13 שער רישי' הוא בחי' צמצומי, כדמיון השערות
14 שיונקי' מן המוח הוא בצמצום עצום, ולכן כשגוזזי'
15 השערות אינו מכאיב כלל כי זהו רק הארה חיצוני' כו'.
16 ועד"ז יובן למעלה ענין התורה שנק' בחי' שערות
17 כמ"ש קווצותיו תלתלי' תילי תילים של הלכות, כי
18 אורייתא מח"ע נפקת, והמשכה זו מענג העליון מקור

1 וביאור ענין יתרון אור מתוך החושך יובן בענין
2 ההפרש בין שרפי' לאופני', שהשרפי' אומרים
3 קדוש מחמת השגתם שמשגי' בגדולת הבורא כו',
4 אבל האופנים הם ברעש מחמת העדר השגתם כמ"ש
5 והאופנים וחיות הקודש ברעש גדול כו', וכמ"כ בחי'
6 התענוג שירד למטה בתענוגי' גשמי' הנה מחמת
7 ההסתרה והעלם שירדו למטה כ"כ לכן כאשר מבררי'
8 נעשה יתרון האור מתוך החשך, והבירור הוא בתפלה
9 בבחי' רעש, ורעש אותיות שער, והנה בבחי' שער יש

כו' להתלבש בדברים גשמיים, וזהו יתרון האור מתוך
החשך כנ"ל.
ובכ"ז יובן ענין את ה' האמרת היום לשון חטיבה
ושבח, אתם עשאוני חטיבה אחת בעולם כו'
שה' אחד ואין עוד זולתו כלל אפי' בחי' השיתוף.

את ה' האמרת (א)

כל התענוג' הוא רק בבחי' שערה כו', אבל בחי' שער
ימין הוא בחי' שער רחב כמשל השער שמשמש כניסה
ויציאה, וזהו בחי' המצות שנמשכי מעצמיות התענוג,
שלמעלה מבחי' התענוג הנמשך ע"י שערות כו', וכ"ז
הוא מבחי' רעש דתפלה בירור התענוג שנפל למטה

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

ספר המאמרים – תרנ"ז

להיות נקיה מפל נדנוד איסור וחטא כו' ואז היא כלי
שיומשך על ידה האור והחיות האלקי להחיותו כו'.
וכל זה הוא בשמייחד שם הוי' ואלקים, והיינו שאין
שם אלקים מסתיר כלל על שם הוי', וכל ההתהוות הוא
משם הוי', רק שעובר על ידי שם אלקים, וממילא יודע
שכל הממוצעים, הם המלאכים ומזלות, אינם כלום
מצד עצמן, שהם רק שלוחי השפע כגרון ביד החוצב,
וכמו כן גם הדברים הגשמיים הם רק כלים שבהם
נתלבש הכח האלקי כו', וממילא אינו מחשב אותם
לעיקר כלל, כי אם העיקר הוא הכח האלקי הנשפע לו
על ידם, ולזאת יתאמץ וישתדל שתהיה כלי ראוייה
לקבל אור אלקי כו', ולא יעסוק בהם בתחבולות ובריבוי
עסק ביותר, ולא יטרידו ולא יבלבלו אותו, שלא יהיו לו
מונעים ומעכבים מתורה ותפלה ועבודה כו'.

ובפרט כאשר באמת הרי הדברים מצד עצמן אי
אפשר שימנעו ויעכבו מעבודת הוי', מאחר שאינם
העלמות והסתרים אמיתיים חס ושלום, כנ"ל באורך
שכל הממוצעים אדרבה מביאים את האור והשפע כו'
ואיך יהיו לו למניעה ועיכוב לעבודת אלקות כו'. רק
שהוא בפחיתות דעתו והתקשרותו בהדברים החיצונים
הרי הוא שוכח על אלקות ומחשב את הדברים
הגשמיים למציאת דבר, ונותן את עצמו אליהם, ואז הרי
הם מונעים ומעכבים אותו כו'. אבל פשית דעתו ולבו
באחדות ה', ורק הוא לבדו "הוא הנותן לך כח לעשות
חיל", וכל הממוצעים הם רק שעל ידם עובר השפע כו',
אבל העיקר הוא אלקות כו' – אז לא יהיה לו שום מונע
ומעכב כלל מבית ומבחוץ כו', ויהיה דבוק רק באלקות
(ועסקו במשא ומתן יהיה בחיצוניות הרצון, רק מפני שצריך
לעבור על ידי עשייה כנ"ל בענין "וברכך ה' אלקיך בכל אשר
תעשה", וממילא יהיה עסקו כדבעי למהוי כו' כנ"ל, ועיקר

והנה כשיודע ויוקלטו אצלו היטב הדברים הנ"ל,
ממילא לא יניח דעתו ומחשבתו בעניני העולם ולא
יטרד בזה כלל, כי אם כל דעתו ומחשבתו יהיה בהוי'
יתברך בתפלה ותורה, ועסקי עניני העולם לא יבלבלו
לו ולא ימנעו אותו מעבודת ה'; כי מאחר שיודע היטב
שהעיקר הוא האלקות השופע לו חיות, אבל כל
הממוצעים וכמו כן הדברים הגשמיים שבהם נתלבשה
ההשפעה, כמו בעסק משא ומתן ובהלחם שהוא אוכל
כו' אינם כלום מצד עצמן, שלא הם הם עיקר מקור
חיותו, כי אם העיקר הוא האור האלקי הוא המחיה
אותו, וכל הענינים והדברים הגשמיים הם רק ממוצעים
וכלים שבהם מתלבש האור האלקי בכדי שיבוא החיות
בבחינת חיות גשמי לפי ערכו כו', ואם כן אינו שייך
שיטרידו אותו הענינים הגשמיים וימנעו אותו מתורה
ותפלה, מאחר שאינו מחשב אותם לעיקר כלל כי אם
העיקר הוא האלקות – הרי צריך להיות דבוק רק בהוי'
ותורתו יתברך כו'.

וגם לא ילך בדרך תחבולות בעסקו, שצריך לעשות
כך או כך ולהרבות בעסק עד שמונע ומעכב אותו
בשעת הכושר מתורה ותפלה כו', כי אם יעסוק בעסק
לפי ערכו ובאופן שלא ימנע אותו מתפלה בזמנה ומעסק
התורה בכל יום כו', ויבטח בה' הנותן לו חיותו שיתן לו
פרנסתו וחיותו על ידי זה, וכמו שאמר "כי הוא הנותן לך
כח לעשות חיל" 59 כו'.

ומכל שכן שיהיה מאד בנפשו שלא יהיה שום נדנוד
איסור בעסקו, כי מאחר שיודע היטב שהעסק והמשא
ומתן הוא רק ממוצע וכלי שבו מתלבש האור והחיות
האלקי המחיה אותו, אם כן הרי צריכים שתהיה כלי
ראוייה להאור האלקי, ואם יש בה נדנוד איסור חס
ושלום הרי אינה כלי ראוייה להאור כו', כי אם צריכה

שכלו ומחשבתו מלחשוב בהעסק, ויטריד ויבלבל אותו
בַּעַת הַתְּפִלָּה, ויִמְנַע אוֹתוֹ מִתּוֹרָה וְעִבּוּדָה כו', וְהָרִי זֶה
עִבּוּדָה זָרָה כְּמוֹ עִבּוּדָה זָרָה בְּגִשְׁמִיּוֹת, וְעַל זֶה אָמְרוּ
"יִשְׂרָאֵל שֶׁבַחֲוֶיךָ לְאַרְץ עֹבְדֵי עִבּוּדָה זָרָה בְּטִהְרָה כו'",
הֵינּוּ עַל רִיבּוּי הָעֵסֶק בְּמִשְׁאֵל וּמִתֵּן וּבְתַחֲבֻלוֹת שׁוֹנוֹת
שִׁיחֻשׁוֹב שִׁכְחוּ וְעוֹצֵם יָדוֹ עָשָׂה לוֹ אֶת הַחֵיל כו' וְשׁוֹכֵחַ
עַל אֲלָקוֹת כו'.
מִכָּל מְקוֹם נִקְרָאִים "עֹבְדֵי עִבּוּדָה זָרָה בְּטִהְרָה", שִׁישׁ
לִימּוּד זְכוֹת עֲלֵיהֶם מֵה שֶׁהֵם בְּחוּץ לְאַרְצָם⁶², דְּבַחוּץ לְאַרְץ
נִמְשָׁךְ הָאוֹר עַל יְדֵי הַתְּלַבְּשׁוֹת לְבוּשׁ הָעֲשִׂיָּה שֶׁהוּא
לְבוּשׁ גַּס מְאֹד כו' כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר⁶³, וּמַעֲלִים
וּמִסְתִּיר עַד שֶׁאֵינוֹ נִרְאֶה רוֹחֲנִיּוֹת הָאוֹר כו'. אֲבָל מִכָּל
מְקוֹם נִקְרָא "עֹבְדֵי עִבּוּדָה זָרָה כו'", שֶׁהָרִי צָרִיךְ לִידַע
שֶׁבְּאֻמָּת אֵינוֹ מַעֲלִים וּמִסְתִּיר כו' כִּנ"ל רַק שֶׁעַל יְדֵי לְבוּשׁ
הַגַּס דְּעֲשִׂיָּה מִתְגַּשֵּׁם הָאוֹר עַד שֶׁאֵינוֹ נִרְאֶה וְנִגְלָה רוֹחֲנִיּוֹת
הָאוֹר כו', אֲבָל בְּאֻמָּת הָרִי גַם הַלְבוּשִׁים הַיּוֹתֵר גָּסִים אֵינֶם
מִסְתִּירִים בְּאֻמָּת, אֲדַרְבֵּי מִבִּיאִים אֶת הָאוֹר וְהַחַיּוֹת כו' כִּנ"ל,
אֲלֹא שֶׁהַחַיּוֹת בָּא בְּבַחֲנֵינָת חַיּוֹת גִּשְׁמִי כו') וְצָרִיךְ לְהִרְגִּישׁ
אֲלָקוֹת גַּם בְּעֲשִׂיָּה גַם בְּעֵסֶקוֹ בְּמִשְׁאֵל וּמִתֵּן כו' כִּנ"ל.
וְכַל זֶה מֵה שֶׁמִּרְבִּין רֹאשׁוֹ לְהַדְבִּירִים הַנִּשְׁפָּעִים
מִכּוֹכָבִים וּמִזְלוֹת כו', הַסִּיָּדָה לָזֶה הוּא מִפְּנֵי שֶׁמִּפְּרִיד שֵׁם
אֲלָקִים מִשֵּׁם הָרִי, שֶׁחֹשֵׁב שֶׁמִּסְתִּיר בְּאֻמָּת חֵס וְשִׁלּוּם,
וּמִמִּילָא חֹשֵׁב שֶׁהִמְמוֹצְעִים שִׁשְׁרֵשֵׁם מִשֵּׁם אֲלָקִים, עַל
יָדָם מִתְהוּוֹה כָּל דָּבָר בְּפוֹעַל, וְלִכֵּן הָרִי הוּא מִחֻשָּׁב אוֹתָם
לְדָבָר מֵה וּמִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם כו', וְכֵמוֹ כֵּן הוּא מִחֻשָּׁב אֶת
הַדְּבָרִים הַנִּשְׁפָּעִים וְעוֹשֶׂה אוֹתָם לַעֲיָקָר וּמִרְבִּין רֹאשׁוֹ
וְשִׁכְחוּ לָהֶם כו', שֶׁזֶּהוּ עֲנִין "עֹבְדֵי עִבּוּדָה זָרָה בְּטִהְרָה
כו" כִּנ"ל;

אֲבָל בְּשִׁמְיִיחַד הָרִי וְאֲלָקִים, שִׁיּוּדַע אֶת הָאֻמָּת כִּנ"ל
דִּהְשֵׁם אֲלָקִים אֵינוֹ מִסְתִּיר עַל שֵׁם הָרִי, כִּי אִם אֲדַרְבֵּי
מִבִּיא אֶת הַגִּילּוּי דִּשְׁם הָרִי לְמִטָּה מִטָּה כו' כִּנ"ל בְּאוֹרֵךְ,
וּמִמִּילָא כָּל הִמְמוֹצְעִים יוֹדַע הֵיטֵב שֶׁהֵם רַק בְּגִרְוֹן בִּיד
הַחוּצָב, רַק לְהִבִּיא אֶת הַשִּׁפְעָה הָאֲלָקִי כו', וְלֹאֲזַת אֵינוֹ
מִחֻשָּׁב אוֹתָם כָּלֵל לְדָבָר מֵה, וְכֵמוֹ כֵּן אֵינוֹ מִחֻשָּׁב אֶת
הַדְּבָרִים הַגִּשְׁמִיִּים לַעֲיָקָר כָּלֵל, כִּי אִם הָעֵיָקָר הוּא
אֲלָקוֹת, "כִּי הוּא חִיָּךְ"⁶⁴ וְ"הוּא הַנֶּתֶן לָךְ כֹּחַ לַעֲשׂוֹת חֵיל
כו'", וְלִכֵּן גַּם בְּעֵסֶקוֹ בְּמִשְׁאֵל וּמִתֵּן בְּדָבָרִים הַגִּשְׁמִיִּים הָרִי
הוּא דְּבוֹק לְאֲלָקוֹת, לְהִיּוֹת זֶהִיר בְּמִצְוֹת עֲשֶׂה וּמִצְוֹת לֹא
תַעֲשֶׂה, וְלִהְתַּפַּלֵּל כְּדָבָעִי, וְלַעֲסוֹק בְּתוֹרָה כָּל אַחָד וְאַחָד
לְפִי עֲרֹכוֹ, וְשִׁלְם יְהִיָּה בְּה' וְתוֹרָתוֹ וְעִבּוּדָתוֹ יִתְבָּרַךְ כו'.

ד"ה וידעת היום - מאסקווא, מ

דְּבִיקוּתוֹ יְהִיָּה בְּאֲלָקוֹת כו'), וְאִזּוּ יְהִיָּה שִׁלְם בְּה' וְתוֹרָתוֹ
וְעִבּוּדָתוֹ יִתְבָּרַךְ כו'.
אֲבָל בְּשִׁמְפִּרִיד חֵס וְשִׁלּוּם בֵּין הָרִי וְאֲלָקִים, וְהֵינּוּ
שֶׁחֹשֵׁב דִּהְשֵׁם אֲלָקִים מִסְתִּיר בְּאֻמָּת חֵס וְשִׁלּוּם עַל שֵׁם
הָרִי, וְכָל הַדְּבָרִים הַנִּשְׁפָּעִים בְּעוֹלָם הֵם מִשֵּׁם אֲלָקִים מִצַּד
עֲצָמוֹ, וּמִמִּילָא יִחְשׁוֹב אֶת הִמְמוֹצְעִים לַעֲיָקָר שֶׁמֵּהֶם בָּא
מְקוֹר הַשִּׁפְעָת חַיּוֹת כו'; וְזֶהוּ שֶׁאָמַר "עֹזֵב ה' אֶת הָאָרֶץ
כו"⁶⁵, שֶׁאֻמָּרִים שֶׁהַשִּׁפְעָה לְמִטָּה נִמְשָׁכָה מִהַמְּזוֹלוֹת,
שֶׁהֵם הַמְּשִׁפִּיעִים בְּכַח עֲצָמָם, וְהָרִי הוּא מִחֻשָּׁב אוֹתָם
לְדָבָר מֵה מֵאַחֵר שֶׁהֵם הַמְּשִׁפִּיעִים לוֹ חַיּוֹת כו', וּמִמִּילָא
מִחֻשָּׁב גַּם כֵּן אֶת הַדְּבָרִים הַגִּשְׁמִיִּים עֲצָמָם לַעֲסוֹק בָּהֶם
כָּכָל כַּחוֹ וְיִכּוֹלָתוֹ בְּכָדִי לְהַרְבוֹת פְּרִנְסָתוֹ כו'. וְזֶהוּ עֲנִין
עִבּוּדָה זָרָה, שֶׁעֹבֵד לְכּוֹכָבִים וּמִזְלוֹת וּמִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם
מִפְּנֵי שֶׁמִּחֻשָּׁב אוֹתָם לְדָבָר מֵה, שֶׁהֵם הַמְּשִׁפִּיעִים לוֹ כו'.
וְכֵמוֹ יוֹכֵן מֵה שֶׁאָמְרוּ רַז"ל⁶¹ "יִשְׂרָאֵל שֶׁבַחֲוֶיךָ לְאַרְץ
עֹבְדֵי עִבּוּדָה זָרָה בְּטִהְרָה הִן". וְלִכְאֹרֶה אֵינוֹ מוֹכֵן,
וְהִלָּא רֹב יִשְׂרָאֵל הֵן בְּחוּץ לְאַרְץ וְאִיךָ נֹאמַר עַל רֹב
יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵן עֹבְדֵי עִבּוּדָה זָרָה חֵס וְשִׁלּוּם.

אִךְ הָעֲנִין הוּא:
דְּכִשֵּׁם שֶׁעִבּוּדָה זָרָה בְּגִשְׁמִיּוֹת הוּא שְׁכּוּפָה רֹאשׁוֹ
וּמִשְׁתַּחֲוֶה לְכּוֹכָבִים וּמִזְלוֹת כְּמוֹ לְשִׁמֵשׁ וְלִירֵחַ כו' מִפְּנֵי
שֶׁמִּחֻשָּׁב אוֹתָם לְדָבָר מֵה שֶׁמֵּהֶם נִמְשָׁךְ הַשִּׁפְעָתוֹ, וְכֵמוֹ
שֶׁאָמַר "מִמְּגִד תְּבוּאוֹת שִׁמֵשׁ וּמִמְּגִד גִּרְשׁ יִרְחִים"⁶² כו',
וְכִנ"ל (שֶׁהֵן מְמוֹצְעִים כו', אֲמָנָם הֵם רַק "בְּגִרְוֹן בִּיד הַחוּצָב",
וְהוּא מִחֻשָּׁב אוֹתָם לְדָבָר מֵה כְּאִלוֹ הֵן מִשְׁפִּיעִים בְּכַח עֲצָמָן חֵס
וְשִׁלּוּם כו') - כְּמוֹ כֵּן הוּא עֲנִין עִבּוּדָה זָרָה בְּרוֹחֲנִיּוֹת,
בְּשִׁמְחָשׁב אֶת הַדְּבָרִים הַגִּשְׁמִיִּים הַנִּשְׁפָּעִים מִהַשִּׁמֵשׁ
וְיִרְחַ וְשֶׁאֵרִי כּוֹכָבִים וּמִזְלוֹת כו' וְחֹשֵׁב שֶׁהֵן הֵן מְקוֹר
פְּרִנְסָתוֹ כו'.
וְכֵמוֹ הַמְּשִׁתַּחֲוֶה בְּגִשְׁמִיּוֹת הוּא שֶׁמִּרְבִּין רֹאשׁוֹ כו',
כְּמוֹ כֵּן הוּא בְּרוֹחֲנִיּוֹת שְׁכּוּפָה וּמִבְטָל שְׁכָלוֹ לְהַדְבִּירִים
הַנִּשְׁפָּעִים מִהַכּוֹכָבִים וּמִזְלוֹת, וְהֵינּוּ כְּשִׁנוֹתֵן דַּעְתוֹ וְלָבוֹ
בְּעֵסֶק בְּדָבָרִים הַגִּשְׁמִיִּים, וְדוֹאָג בְּדָאָגַת פְּרִנְסָה, וְעוֹשֶׂה
כְּמֵה תַּחֲבֻלוֹת בְּעֵסֶקוֹ בְּמִשְׁאֵל וּמִתֵּן וְחֹשֵׁב שֶׁעַל יְדֵי זֶה
יְרֻיחַ, וְשׁוֹכֵחַ עַל ה' יִתְבָּרַךְ אֲשֶׁר הוּא הַנּוֹתֵן לוֹ כֹּחַ
לַעֲשׂוֹת חֵיל כו' כִּנ"ל; וְאִם יִפְסִיד חֵס וְשִׁלּוּם לֹא יִזְכּוֹר
אֶת ה' שֶׁעָשָׂה לוֹ כֶּךָ מִפְּנֵי מַעֲשָׂיו שֶׁגִּרְמוֹ כו', כִּי אִם
יִחְשׁוֹב שֶׁמִּפְּנֵי שֶׁעָשָׂה כֶּךָ וְכָךְ לִכֵּן הַפְּסִיד, אֲבָל אִם יְהִיָּה
עוֹשֶׂה בְּאוֹפֵן אַחֵר יְהִיָּה מְרִיחַ כו', אִם כֵּן הָרִי מִחֻשָּׁב אֶת
הָעֵסֶק מִשְׁאֵל וּמִתֵּן הַגִּשְׁמִי לַעֲיָקָר, וְנוֹתֵן שְׁכָלוֹ בְּזֶה אִיךָ
וְמֵה לַעֲסוֹק וּבְכִמְהָ תַּחֲבֻלוֹת, וְיוֹמָם וְלַיְלָה לֹא יִנּוּחַ

(60) יחזקאל ח, יב.

(61) עבֹדָה זָרָה ח, א.

(62) בְּרַכָּה לֵג, יד.

(63) רֹאֵה סֵפֶר הַמִּאֲמָרִים תַּרְל"ב עֲמוּד שְׁעוֹ. תַּרְע"ח עֲמוּד שְׁנוֹ.

(64) רֹאֵה לְקוּשִׁי תוֹרָה מִסְעֵי פֶט, ב"ג.

(65) נִצְבִּים ל, כ.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)

- 1 "מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל".¹
- 2 אהל הוא כיסוי, ומשכן הוא מקום המנוחה, פנים האוהל.
- 3 הגמרא² אומרת שהקורא לאברהם אברם, עובר על הציווי³ "ולא יקרא עוד שמך אברם".
- 4 שואלת הגמרא: אם כן, הקורא ליעקב יעקב ולא ישראל, יעבור גם הוא על הציווי⁴ "לא יקרא שמך עוד יעקב"?
- 5 עונה הגמרא: השם יעקב שונה מהשם אברם. כאשר ה' יתברך נתן את השם אברהם לאברם, מכאן ואילך נזכר בתורה רק השם אברהם. לא כן אצל יעקב, שלאחר שה' יתברך נתן ליעקב את השם ישראל, נזכר בתורה גם השם יעקב.
- 6 השם אברהם החליף לגמרי את השם אברם. אברם לא נזכר עוד בתורה, והקורא לאברהם אברם עובר בלאו. אך לגבי השם יעקב אינו כן, שכן הוא נזכר בתורה פעמים רבות, גם לאחר שה' יתברך נתן ליעקב את השם ישראל.
- 7 צריך להבין, מה החילוק בין השם אברם והשם יעקב? בשניהם, הן בשם אברם והן בשם יעקב, כתוב בפסוק "ולא יקרא עוד שמך וגו'", ומהו החילוק בין שני השמות?
- 8 גם צריך להבין למה חייבים לקרוא רק בשם אברהם, אבל ישראל הוא לאו דוקא – אפשר לקרוא בשם ישראל ואפשר לקרוא בשם יעקב?
- 9 לאמיתו של דבר, ענין השמות הוא דבר גדול מאוד, כי האדם מקבל את החיות שלו על ידי השם⁵.
- 10 כאשר יש, לא עלינו, חולה מסוכן מוסיפים לו שם, כי אותיות השם הן כלים לחיות, וזאת רק בשמות שהם על-פי תורה בלשון הקודש, כמו שכתוב בשל"ה הקדוש⁶ שאדם הראשון ידע לתת שמות, כי הוא ראה איזה שמות ישנם במרכבה העליונה, משם באה החיות האלקית לכל הנבראים, ולכן הוא נתן להם שמות כאלה.
- 11 הגמרא⁷ אומרת: "ר' מאיר הוה דייק בשמא". הוא הכיר את המהות של האדם על ידי שמו, כי השם הוא דבר גדול מאוד.
- 12 על-פי זה, ודאי יש חילוק בין השם יעקב והשם ישראל.
- 13 כשם שהשם אברהם הוא מעלה לגבי השם אברם, כך השם ישראל הוא מעלה לגבי השם יעקב, כפי שהמלאך אומר במפורש⁸ "כי שרית עם אלקים ועם אנשים ותוכל".
- 14 יש להבין, מדוע נותר גם השם יעקב?
- 15 גם צריך להבין מדוע בשם יעקב נאמר "אהליך" ואילו בשם ישראל נאמר "משכנותיך"?

(5) ראה שער היחוד והאמונה, פרק א.

(6) יד, ע"א. תיקוני זוהר, תיקון מט. נז.

(7) יומא פג, ע"ב.

(8) וישלח לב, כט.

(1) בלק כד, ה.

(2) ברכות יג, ע"א.

(3) לך יז, ה.

(4) וישלח לה, י.

1 קיצור. שואל מה החילוק בין השמות אברם ויעקב, שדוקא הקורא לאברהם אברם עובר על הציווי
2 "ולא יקרא". מה המעלה בשם אברהם לגבי ישראל. מבאר את חשיבות השם בלשון הקודש המביא את
3 החיים האלקיים.

ב.

5 החילוק בין השם אברהם והשם ישראל הוא, שהשם אברהם הוא שם החילוף ואילו השם ישראל
6 הוא שם המעלה.

7 החילוק בין שם החילוף לשם המעלה הוא, ששם החילוף אינו רק שם המעלה, אלא הוא מחליף את
8 השם הקודם, כך שהשם הקודם כבר אינו קיים עוד, ואילו שם המעלה אינו מחליף את השם הקודם.

9 השם החדש, הוא שם המעלה, שהוא נעלה מהשם הקודם, אבל הוא אינו מחליף אותו. השם ישראל
10 הוא שם המעלה לגבי השם יעקב, אבל הוא אינו מחליף את השם יעקב.

11 להבין את הענין בעבודה בנפש האדם:

12 כל ארבעת השמות – אברם ואברהם, יעקב וישראל – הם ארבע דרגות שונות בעבודה.

13 הדרגה הראשונה היא אברם, ואחריה באה דרגת אברהם.

14 אברהם אבינו התחיל את עבודתו בעבודת הבורא עם עצמו, הוא ביקש למצוא בזולת את המעלות

15 שיש לו, התמסר להסביר אלקות ועשה רק טוב לאנושות, חילק צדקה וסייע לכולם. הוא רומם את עצמו

16 כל-כך עד שנעשה בעל-הבית על גופו. אבריו היו מזוככים.

17 קיימים חמשה איברים⁹ שקשה לאדם לשלוט עליהם.

18 כאשר אברהם זיכך את עצמו ברמ"ג אבריו, שזו משמעות השם אברם, נתנו לו את הכוח שיוכל

19 לשלוט גם על חמשת האיברים, שזהו פירוש השם אברהם – רמ"ח, שכל רמ"ח אבריו וחמשת החושים

20 שלו היו מסורים לעבודת הבורא ברוך-הוא. כפי שהמדרש¹⁰ אומר "האבות הן הן המרכבה" – כשם

21 שמרכבה הרי היא בשביל הרוכב, כך האבות הקדושים הם מרכבות לאלקות.

22 זו הכוונה של שני השמות אברם ואברהם: אברם הוא השם של העבודה שהאדם יכול לפעול בכוח

23 האנושי. האדם זקוק ליגיעה רבה, אבל עם זאת בכוחו להגיע לכך, ואז ה' יתברך נותן לו את הכוח האלקי

24 להתגבר גם על חמשת האיברים שגם הם יהיו מסורים רק לעבודת הבורא ברוך-הוא. כלומר, שעבודת

25 אברהם מחליפה את עבודת אברם.

26 הוא בעבודתו הגיע לדרגה כל-כך נעלית עד שהדרגה הקודמת אבדה.

27 אך בדרגות של עבודת הבורא שכלפיהן מכוונים השמות יעקב וישראל, השם ישראל אינו אלא שם

28 המעלה ואינו מחליף את השם יעקב.

29 יעקב וישראל הם שתי דרגות שונות בעבודת הבורא ברוך-הוא:

30 עבודת יעקב היא עבודת עבד, כמו שכתוב¹¹ "שמע אלי יעקב עבדי", ועבודת עבד היא בדברים

31 פשוטים ומצד יראה.

(11) ישעיהו מד, א.

(12) שמות ד, כב.

(9) ראה נדרים לב, ע"ב [הערת כ"ק אדמו"ר].

(10) מדרש-רבה, בראשית פרשה מז.

- 1 עבודת ישראל היא עבודת הבן, כמו שכתוב¹² "בני בכורי ישראל", ועבודת בן היא מצד ההכרה
- 2 בגדולת הוי'.
- 3 עבודת בן היא מעלה לגבי עבודת עבד, אבל איננה מחליפה את עבודת העבד¹³.
- 4 זהו "מה טובו אהליך".
- 5 אוהל הוא מקיף, היראה שמביאה לעבודת יעקב.
- 6 "משכנותיך ישראל" – עבודת בן שאינה מצד המקיף אלא פנימית¹⁴.
- 7 קיצור. מבאר את ארבעת השמות בעבודת הבורא. אברם היא העבודה שניתן לפעול בכוחות אנושיים.
- 8 אברהם הוא הכוח האלקי להביא את כל האיברים וחמשת החושים לעבודת הבורא. אברהם מחליף את
- 9 אברם. יעקב הוא עבודת עבד וישראל עבודת בן. אוהל הוא מקיף ומשכן הוא פנימי.

מה טובו אהליך יעקב, [תמוז ה'תש"ג]

(13) תניא, פרק מא (נז, ע"א). המשך יום טוב של ראש השנה – תרס"ו, ע' קנזח. שכ (מהדורה חדשה ע' רז. תכה).

(14) לקוטי תורה, בלק עד, ד.

ספר השיחות – ה'תש"ד בלה"ק

- 2 א. הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק אמר ב"ג ניסן
- 3 תרס"ט: מכירת חמץ היא רק על מה שהוא בעין,
- 4 ואפילו מה שאינו בעין, חושבים שהוא בעין. ביעור
- 5 חמץ הוא במשהו. "משהו" משמעו שיש לצאת
- 6 מהמציאות העצמית ולהתעלות.
- 7 ב. חמץ ומצה הן אותן אותיות, אלא חמץ היא
- 8 בחי"ת ומצה בה"א. לחי"ת ולה"א שלשה קוים והן
- 9 פתוחות מלמטה, אלא שההפסק בה"א הוא למעלה.
- 10 כתוב בספרים, שהפתוח מלמטה שבחי"ת הוא
- 11 הידיעה אודות העונשים: גיהנום, שאול תחתית וכו',
- 12 שבכלל זה הענין של תשובה תתאה, וכל זה הוא
- 13 חמץ. ואילו בה"א ההפסק הוא מלמעלה, ומשמעו
- 14 ההסתכלות במה שלמעלה ממנו. "להתקרב לשם",
- 15 לדעת שיש "שם", כפי שמדובר בעניין "אסורה מכאן
- 16 להתקרב לשם"⁵¹, וזה קיים בכל הדרגות.
- 17 שאלה: מה קודם למה, ה"אסורה מכאן" או
- 18 ה"להתקרב לשם"?
- 19 תשובה: שניהם צריכים להיות, על-דרך שאומר הרבי
- 20 ב'תניא'⁵² תכלית שנאה שנאתים, חקרני ודע לבבי. זה
- 21 אמור במדריגות הנמוכות, על-אחת-כמה-וכמה
- 22 במדריגות נעלות יותר.
- 23 יעזור השי"ת שיהיה "כולו מצה", שלא יצטרכו
- 24 להזדקק לכל העניינים האלה.

י"ג ניסן, תש"ד

(52) פרק ל"ב.

(51) רש"י בפירושו על הפסוק, אסורה נא" (שמות ג, ג).

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק ס"ה – ר' פסח הצרפתי

- 1 התגלות החסידים בעיירה הארקי באה באופן בלתי צפוי, עקב מאורע מוזר שהתרחש, ואשר
- 2 גיבוריו היו "הצרפתי", - אשר מאוחר יותר הוכר בשם "ר' פסח הצרפתי" - , ואחד מבני
- 3 המשפחה הנסיכותית ראדזיוויל.

- 1 הארקי הייתה בין אחוזותיו של אותו נסיך לבית ראדזיוויל, אשר שמו היה בנדיקט. האחוזות
- 2 פָּלְלוּ יערות גדולים והרבה כפרים ועיירות.
- 3 למרות שוויין העצום של האחוזות, נראה בהן בנדיקט לעתים נדירות בלבד, שכן את מרבית
- 4 זמנו בילה בצרפת, אשר בה גדל והתחנך.
- 5 בצרפת התחבר בנדיקט משחר נעוריו עם אחד מבני גילו בשם פייר לואי. ספק אם הנסיך
- 6 ידע שמוצאו של פייר לואי הוא יהודי. אף פייר לואי עצמו שכח מזה, שכן אביו, אשר הוא
- 7 עצמו היה יהודי מתבולל, גידלו כגוי.
- 8 פייר לואי עצמו הרי לפי מראהו, אורח חייו ואופן חינוכו היה נראה כצרפתי מושלם. עבור
- 9 הנסיך ראדזיוויל היה פייר לואי מקורב ביותר לליבו, עקב כך שידע לבלות וליהנות מהחיים,
- 10 ולכן היה הוא עבור הנסיך הפולני איש רעים נפלא להתרועע.
- 11 מאוחר יותר נשא בנדיקט אשה ממשפחה רוסית אצילית שורשית, משפחת דמיטרוב, אשר
- 12 היו לה אחוזות גדולות בחלקים שונים של רוסיה וארמונות במוסקבה. לאחר הנישואין עבר
- 13 בנדיקט לגור באחוזות משפחת אשתו. וכיוון שלא רצה להיפרד מחברו פייר לואי הביא אותו
- 14 עימו לרוסיה, ולאט לאט הכניסו למעגל תרבות והתנהגות רוסית. וכדי לקשור אותו יותר לרוסיה
- 15 השיא בנדיקט את פייר לואי לבתו של אחד ממנהלי אחוזות דמיטרוב.
- 16 בנדיקט ופייר לואי יכלו להמשיך עתה את אורח חייהם העליון, הם היו מבליים יחדיו
- 17 במוסקבה, ומקיימים תכופות מסעי תענוגות והוללות בצרפת ובמדינות אחרות בהם יכלו
- 18 להתהולל כדרך הפריצים.
- 19 חלפו שנים, פייר לואי הגיע לגיל חמישים וחמש שנה. אשתו הרוסייה מתה עליו, וכ"אדם
- 20 חופשי" החל להתמסר לחיי ההוללות של החברה האצילית הגבוהה, וכחברו של הנסיך ראדזיוויל
- 21 היו לו לכך את כל האפשרויות.
- 22 כמובן אשר לא עלה ברעיונו כלל, אשר חייו יקבלו כיוון שונה, והוא ישוב לאומה היהודית,
- 23 אשר הוא היה אבר מדולדל ממנה.
- 24 הארקי הייתה כאמור, מוקפת יערות גדולים. ובנדיקט החל להגיע ליערות אלה לערוך בהם
- 25 ציד, בתחילה היה זה לעתים נדירות, אך מאוחר יותר הפכו ביקורים אלו להיות קבועים - פעמיים
- 26 בשנה: פעם אחת בחורף ופעם שנייה בקיץ.
- 27 באופן טבעי הרי הנסיך לבית ראדזיוויל לא הגיע לבדו אלא עם משלחת שלמה, אשר בה
- 28 היה גם פייר לואי. ולמען האמת היה פייר לואי תמיד ה"מחותן הראשי", הרי הנסיך ראדזיוויל
- 29 לא היה עושה פסיעה בלעדיו.
- 30 לפני הציד ולאחר הציד - ובעיקר לאחר הציד - היו נערכות מסיבות הוללות גדולות כדרך
- 31 ההוללות האמיתית, ההוללויות אלו היו מוזמנים הפריצים מכל הסביבה. ההוללויות אלו היו
- 32 נמשכות שבועיים עד שלושה.
- 33 הן בזמן הציד והן בזמן ההוללויות הצטיין פייר לואי, עד שלא רק הנסיך בנדיקט אלא גם
- 34 כל הפריצים שהשתתפו בכל אלה, הביטו בו ברוב השתאות. איש לא ידע כמובן, שאדם מוצלח
- 35 זה פייר לואי הרי הוא במוצאו יהודי.

- 1 גם יהודי הארקי אשר הזדמן להם לראות את הנסיך ומלוויו לא העלו על דעתם כי בן הלוויה
- 2 הצרפתי של ראדזיוויל הוא יהודי.
- 3 בינתיים קרה מאורע מסוים:
- 4 ר' ניסן - אביו של ר' יצחק שאול, חתן הנפח מדאבראמיסל - אשר כפי הידוע היה חסיד
- 5 גדול נסע לבעל שם טוב במעז'בוז. לפני נסיעתו חזרה לביתו, קָרָא הבעל-שם-טוב לחדרו ואמר
- 6 לו את התורה דלהלן:
- 7 כתיב: "יורדי הים באניות, עושי מלאכה במים רבים". לתיבה "אניה" יש ב' פירושים: אניה
- 8 - ספינה, אניה - מספד. "יורדי הים" קאי על הנשמה היורדת להתלבש בגוף שהוא בדוגמת הים,
- 9 כמו שְׁמִי הים מכסים על מה שבתוכם, כן הגוף מכסה על הנשמה האלוקית שבתוכו. וביוורדי
- 10 הים, היינו בנשמות היורדות, יש ב' אופני ירידה: יש ירידה, הגם שהיא ירידה בים, בכל זה יש
- 11 לו ספינה, והוא חינוך וסביבה של בני תורה ושומרי מצוה, [=יורדי אניה אלו הם מאושרים].
- 12 אבל ישנה ירידה של תאניה ואניה, הנשמה היורדת בגוף של ישראל שאינו בסביבה של בני
- 13 תורה ועושי מצוה. אבל ישנם העושי מלאכה במים רבים, והם אלו הנשמות שצריכות לרדת
- 14 לים, לעשות מלאכה גם במים רבים להציל את אלו הנשמות אשר ירדו בתאניה ואניה.
- 15 ר' ניסן האזין ביראת-כבוד גדולה לדברי הבעל-שם-טוב, אך לא הבין מה כוונתו של
- 16 הבעל-שם-טוב בדבריו אלו אליו. אך הפעם רצה הבעל-שם-טוב להיות חד וברור ותיכף הסביר
- 17 לר' ניסן מה כוונתו בדבריו אלו.
- 18 היה זה, בפשטות, חברו המתבולל - של הנסיך מראדזיוויל - פייר לואי אשר היה מונח
- 19 במחשבתו של הבעל-שם-טוב, וכפי שהמשיך הבעל-שם-טוב לאמור לר' ניסן: "פייר לואי זה
- 20 הינו יהודי ושמו היהודי הוא פסח צבי - שניתן לו על שם סב אמו, אשר היה גדול בתורה
- 21 וביראת שמים".
- 22 מפי הבעל-שם-טוב - אשר לא היה דבר נסתר מפניו - גם נודע לר' ניסן, שאותו מתבולל
- 23 פייר לואי, נולד כילד יהודי כשר. אמו דאגה לא רק למולו ולתת לו שם יהודי על שם סבה,
- 24 אלא עוד היה בדעתה לגדלו ולחנכו כיהודי לכל דבר.
- 25 אך בעלה, אביו של פייר לואי, היה בעל עבירות, והלך בדרכים אחרות. הוא עצמו התרחק
- 26 מיהודים ויהדות, ואף חנך את בנו בדרך לא יהודית.
- 27 לבעל שם טוב הייתה שליחות מיוחדת עבור ר' ניסן בשייכות לאותו פייר לואי.
- 28 הוא [=הבעל-שם-טוב] מסר לר' ניסן מעטפה חתומה וסגורה ואמר לו:
- 29 "החורף מתקרב, וראדזיוויל יבוא ליערותיו הסמוכים להארקי לעריכת ציד. כרגיל יהיה חברו
- 30 היהודי פייר לואי לצידו, והם ייכנסו לעיירה. ברצוני שביום השני לשהותם בעיירה, שאתה, ניסן,
- 31 תפתח את המעטפה שנתתי לך ותקרא את הפתק שהכנסתי במעטפה זו, ואז תדע את אשר עליך
- 32 לעשות".
- 33 כדי שלא יהיו - לחסיד הנאמן ר' ניסן מהארקי - כל ספק מה יהיה לו אז לעשות, ציווה
- 34 אותו הבעל-שם-טוב אשר לאחר שיפתח את המעטפה ויקרא את אשר כתוב בפתק - יקיים את
- 35 מה שכתוב שם.

1 כמו כן שיתוודע לפייר לואי ויאמר לו בפה מלא, שהוא - פייר לואי עצמו - אינו יודע אשר
2 הוא יהודי, ואשר שמו היהודי הוא פסח צבי - שם שניתן לו על שם סב אמו. ואם כל זה לא
3 יהיה ברור לו, יסביר לו ר' ניסן שהשם פייר [=הלא יהודי שקוראים לו כעת] הוא בגלל [השם
4 היהודי] פסח, והשם לואי הוא בגלל השם לוי, כיוון שהינו לוי.

5 "ואם לא ירצה אותו פייר לואי להקשיב לך" - הכין הבעל-שם-טוב את ר' ניסן - "תבוא
6 אליו יום אחד יום במשך הזמן שהוא ישהה עם הנסיך בהארקי. בד בבד תקיים את אשר כתוב
7 בפתק הנמצא במעטפה הסגורה".

8 כמו כן ציווה עליו הבעל-שם-טוב לא לגלות לאיש מכל האמור.

9 מיותר לומר כי ר' ניסן, אשר כבר ביצע שליחויות רבות עבור הבעל-שם-טוב, - מהן גם
10 מסוכנות - הבטיח בהתלהבות לעשות כל מה שהצדיק הקדוש והמנהיג הבעל-שם-טוב דורש
11 ממנו. והבעל-שם-טוב הבטיח לו כבר עתה, שהוא יצליח בשליחותו.

12 כאשר חזר ר' ניסן ממעזיבוז להארקי, היה זה באמצע חודש כסלו. בעיירה התעסקו כבר
13 בהכנות לקראת בואו לציד של הנסיך ראדזיוויל עם פמלייתו להארקי.

14 ציד זה שימש מקור פרנסה לתושבי העיירה. במשך תקופת הציד שרצה העיירה בפריצים
15 מכל הסוגים עם מלוויהם. חנוונים וסוחרים הצטיידו במיטב הסחורות אשר אותם קנו הפריצים
16 בהזדמנות זו.

17 הנסיך ראדזיוויל היה נוהג לשהות בעיירה הארקי יום או יומיים קודם הציד, ושם לעשות
18 מסיבה גדולה עבור הפריצים מהסביבה אשר היו צריכים ללוותו אחרי כן לציד ביערות אשר
19 בסביבה. לאחר הציד היו נערכים במבצר אשר נמצא לא הרחק מהארקי נשפי הוללות גדולים.
20 לאחר נשפי ההוללות היו שוב באים הנסיך המלוכה על ידי פייר לואי להארקי ושוהים שם יום
21 או יומיים. ומהארקי היו נוסעים למוסקבה.

22 בעת ביקורם בהארקי היו הם מתאכסנים תמיד בבית הכומר.

23 באותו חורף לאחר הציד, אירע דבר מה:

24 הנסיך ראדזיוויל ופייר לואי הגיעו לבית הכומר, כדרכם. אך רק עבר הנסיך את מפתן בית
25 הכומר נתקלה רגלו במכשול והוא נפל ארצה. בהיותו חמוש באקדח אשר היה תקוע בחגורתו,
26 נפלט מעצמו כדור מהאקדח ותדר לבטנו של הנסיך, מראדזיוויל פָּרַץ שֶׁטֶף דם רב והוא נשאר
27 לשכב חסר הכרה.

28 במקום פרצה מהומה רבתי. את הנסיך היה מלווה תמיד רופא, אשר היה אמור להיות ערוך
29 לכל מקרה אסון אשר עלול לקרות בזמן הציד.

30 הרופא החל תיכף ומיד להשתמש בכל האמצעים שעמדו לרשותו על מנת לעצור את שטף
31 הדם. אך הדבר לא עזר מאומה. גופו של הנסיך שתת דם, והוא אף קיבל חום גבוה. מצבו הפך
32 להיות קריטי.

33 עקב היותו מבוהל ונבוך, שלח הרופא רצים אל הערים הסמוכות להביא משם רופאים
34 אחרים, הוא לא העז לסמוך רק על עצמו.

- 1 ובינתיים המשיך הנסיך הפצוע לשכב עם ייסורים גדולים.
- 2 בין יהודי הארקי גרם מאורע זה לאי שקט, הם היו בצער גדול.
- 3 הנסיך היה טוב ליהודים, הוא בכלל היה אדם טוב.
- 4 יהודים החלו להתאסף בבית המדרש להתפלל עבור רפואת הנסיך.
- 5 אז הרגיש ר' ניסן כי הגיעה השעה לפתוח את המעטפה החתומה אשר מסר בידו
- 6 הבעל-שם-טוב, ולקרוא את הפתק אשר מייסדה של דרך החסידות החדשה הכניס בתוכה.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ט תמוז, ת"ש
נויארק

כבוד ידידי הרה"ג הנודע לשם תהלה
[ב]תוככי גאוני יעקב, אי"א כו' וכו'
מוה"ר יעקב יהודא שי' הלוי

1 שלום וברכה!

- 2 במענה על מכתב כת"ר מכ"ו לחדש זה על א[נ]דות
- 3 הגבלת זמן חגיגת פתיחת בית הטבילה, צדקו דברי ידידי
- 4 שצריכים להגביל למועד שבני העיר יחזרו ממעינות
- 5 הישועה ונאות-הדשא, באחד הימים בחדש אלול הבע"ל,
- 6 ביום א' י"ב בו או ביום א' י"ט בו, אבל העיקר הוא
- 7 ההכנה הדרושה.
- 8 לדעתי צריכים להשתמש בחגיגה זו בתור תעמולה
- 9 רחבה לטהרת המשפחה לא רק בשכונה זו בלבד אלא בכל
- 10 העיר, ואשר בעזה"י תהי' למופת להמדינה כולה, ואשר

- 11 על כן דרוש לסדר תכנית סדר החגיגה במועצות ודעת,
- 12 לבחור בנואמים מפורסמים שינאמו על נושאים שונים
- 13 במעלתה של האומה הישראלית, באופן אשר יוכלו למשוך
- 14 את הקהל הצעיר.
- 15 ובזה הנני פונה לכת"ר אשר יחווה דעתו בזה ויתדבר
- 16 עם ידידנו הרה"ג יאנג והרה"ג גאלדשטיין שי', ובמשך
- 17 זמן זה יעבדו - ע"י חליפות מכתבים עכ"פ - את תכנית
- 18 סדר היום של החגיגה.
- 19 נכון הדבר במאד מה שידידי שי' נוסע להנפש, יחזק
- 20 השי"ת בריאותו וינפש יפה שיוכל להמשיך עבודתו עבודת
- 21 הקדש לנהל את עדתו הטי' על מבועי דחוכמתא, ויזכנו
- 22 השי"ת להתבשר בשורות טובות מאחב"י שי' ולהוושע
- 23 בתשועת עולמים בגשם וברוח.
- 24 הדו"ש מכבדו ומברכו.

אג"ק מוהרי"צ כרך יד

אגרות קודש

ב"ה, ימי הגאולה, תמוז ה'תשכ"ד
ברוקלין, נ.י.

ל"גן ישראל"
ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

תהא פתיחת "גן ישראל" וכל משך שהותם בו בהצלחה רבה בכל העניינים ובפרט בבריאות
הגוף והנפש - על ידי התחזקות והוספה בתורה ומצוות והרי בזה גם מקרבים וממהירים קיום היעוד
שבפרשתנו וקם שבט מישראל, זה מלך המשיח, וישראל עושה חיל.

בברכת הצלחה.

פרק ג' הלכה י'

גִּבְהַת הַמִּנְוָה הִיא שְׁמוֹנָה עָשָׂר טַפָּח: הָרִגְלִים וְהַפֶּרֶח שְׁלֹשָׁה, וְשְׁנֵי טַפָּחִים חֵלֶק, וְטַפָּח שָׁבוּ גִבְיָהּ בְּפֶתֶר וּפֶרֶח, וְטַפָּחִים חֵלֶק; וְטַפָּח בְּפֶתֶר, וְשְׁנֵי קָנִים יוֹצְאִין מִמֶּנּוּ - אֶחָד הֵילֵךְ וְאֶחָד הֵילֵךְ, וְנִמְשְׁכִין וְעוֹלִין בְּנֶגֶד גִּבְהַת הַמִּנְוָה; וְטַפָּח חֵלֶק; וְטַפָּח בְּפֶתֶר, וְשְׁנֵי קָנִים יוֹצְאִין מִמֶּנּוּ - אֶחָד הֵילֵךְ וְאֶחָד הֵילֵךְ, וְנִמְשְׁכִין וְעוֹלִין בְּנֶגֶד גִּבְהַת הַמִּנְוָה; וְטַפָּח חֵלֶק; וְטַפָּח בְּפֶתֶר, וְשְׁנֵי קָנִים יוֹצְאִין מִמֶּנּוּ - אֶחָד הֵילֵךְ וְאֶחָד הֵילֵךְ, וְנִמְשְׁכִין וְעוֹלִין בְּנֶגֶד גִּבְהַת הַמִּנְוָה; וְטַפָּחִים חֵלֶק; נִשְׁתַּיְרוּ שְׁלֹשָׁה טַפָּחִים, שֶׁפָּתַח שְׁלֹשָׁה גִבְיָהּ, בְּפֶתֶר וּפֶרֶח. וְזוֹ הִיא צוּרְתָּהּ:

נקודות משיחות קודש

המשכן רואים את ציורו של הרמב"ם ופירושו של ר' אברהם בן הרמב"ם, היו גם הם כותבים שאין כל מחלוקת בזה ולכולי עלמא היו הקנים "ביושר".

ואם כנים הדברים, מהנכון להחזיר עטרה ליושנה - שכל העושים ציורים מהמנורה יציירו את קני המנורה באלכסון כדעת רש"י והרמב"ם.

עוד עניין בזה: הציור הרגיל של המנורה שששת הקנים הם כחצאי קשת הוא עפ"י השערה חיקוי מציור המנורה אשר לא יהודים ציירו ברומי, ועל "שער הנצחון" של טיטוס ימ"ש! שנוסף לזה שציור המנורה שעל שער טיטוס אינו מדויק כלל - הרי זה נעשה, כמובן, כדי להראות ולבטא את השליטה והממשלה של רומי על היהודים ר"ל, עד שחקקו שם בכמה מקומות את התיבות "יודעא קאפטא" ("יהודה שבוים"). והיו זמנים שבהם היו מכריחים יהודים לבא להשער, שיראו את הכתוב ורשום שם בכדי להשפילם. נמצא, שציור קני המנורה כחצאי קשת צריך להביא לזעקת שבר - נוסף על זה וגם זה עיקר שזהו היפך רש"י והרמב"ם - גם מפני שזה נותן הסכם מסויים ר"ל להציור שעל שער טיטוס, שנעשה כדי לצער יהודים ולהשפילם!

(לקוטי שיחות חלק כ"א, שיחה ג' לפ"ר תרומה)

בציור המנורה שבגוף כתב יד קדשו של הרמב"ם (בפירושו למשניות), ישנו עוד פרט השונה מבציורים הרגילים של המנורה - ששת קני המנורה נמשכים למעלה באלכסון, דלא כבציורי המנורה הרגילים, שהם נמשכים בחצאי קשת.

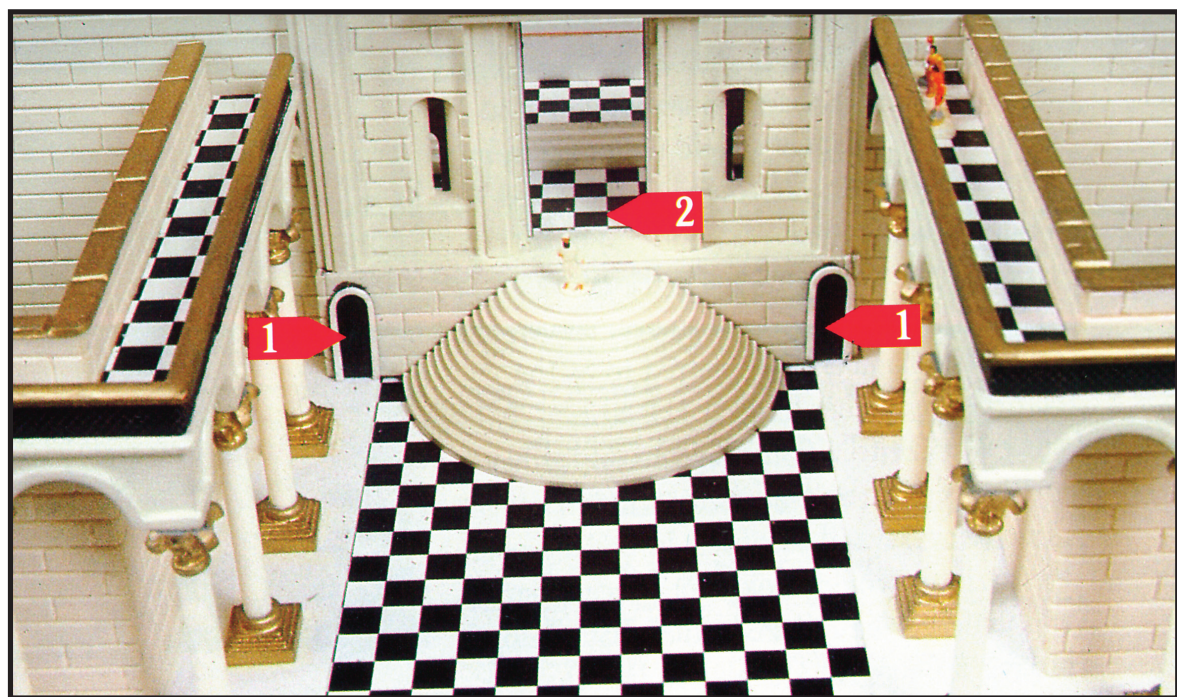
ואעפ"י שבנוגע לפרט זה, אולי היה מקום לומר בדוחק הכי גדול, שהרמב"ם צייר "להקל על הציור" - אבל מפורש בפירוש רבנו אברהם בן הרמב"ם: "ששת הקנים ... נמשכים מגופה של המנורה לצד ראשה ביושר כמו שצייר אותה אבא מרי ז"ל, לא בעיגול כמו שצייר אותה זולתו". כך איתא גם בפירוש רש"י על התורה שששת הקנים "באלכסון נמשכים ועולים".

בעל משנת חסידים בספרו "מעשה חושב" כותב בפשטות שששת הקנים "נמשכים בעיגול", ומדייק זאת מדברי הרמב"ם שכתב "נמשכים ועולים". וכן מביא מבעל "חכמת המשכן" שכתב "נראה ... שהיו עולים הקנים כמעט בעיגול". אולם מאחר שב"מעשה חושב" מפרש ש"נמשכין בעיגול" מסתימת לשון הרמב"ם שלא הזכיר בחיבורו "אלכסון", הרי לאחר שנתגלה גוף כתב יד קודשו של הרמב"ם בציור המנורה, ועדותו של בן הרמב"ם בזה - בטל היסוד ובטל הבנין.

ובמחילת כבוד תורתם, ולפי עניות דעתי נראה ברור, שאם היו המעשה חושב ובעל חכמת

בשעת התפילה . . נרגש אצלו אשר אין עוד מלבדו, ואחר כך הולך לעסקיו ומתייגע במילי דעלמא בצרכי עולם הזה בענייני פרנסה גשמית.

ממאמר שבת פרשת מסעי ה'תשכ"ז

1. לשכת הכנורות 2. שער ניקנור

פרשת מטות

ל וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־רָאשֵׁי הַמִּטּוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה: ג אִישׁ כִּי־יִדָּר גֵּדֵר לַיהוָה אוֹ־הִשָּׁבַע שְׁבַעַה לְאִסָּר אִסָּר עַל־נַפְשׁוֹ לֹא יִחַל דְּבָרוֹ כְּכֹל־הֵיטָא מִפּוֹ יַעֲשֶׂה: ה וְאִשָּׁה כִּי־תִדָּר גֵּדֵר לַיהוָה וְאִסָּרָה אִסָּר בְּבֵית אָבִיהָ בְּנַעְרֶיהָ: ה וְשָׁמַע אָבִיהָ אֶת־גִּדְּרָהּ וְאִסָּרָה אֲשֶׁר אִסָּרָה עַל־נַפְשָׁהּ וְהִחְרִישׁ לָהּ אָבִיהָ וְקָמוּ כָל־גִּדְּרֶיהָ וְכָל־אִסָּרָה אֲשֶׁר־אִסָּרָה עַל־נַפְשָׁהּ יָקוּם: ו וְאִם־הִנִּיא אָבִיהָ אֹתָהּ בַּיּוֹם שָׁמְעוּ כָל־גִּדְּרֶיהָ וְאִסָּרֶיהָ אֲשֶׁר־אִסָּרָה עַל־נַפְשָׁהּ לֹא יָקוּם וַיהוָה יִסְלַח־לָהּ כִּי־הִנִּיא אָבִיהָ אֹתָהּ: ז וְאִם־הִיוּ תִהְיֶה לְאִישׁ וְגִדְּרֶיהָ עָלֶיהָ אוֹ מִכֶּטֶא שְׁפָתֶיהָ אֲשֶׁר אִסָּרָה עַל־נַפְשָׁהּ: ח וְשָׁמַע אִשָּׁה בַּיּוֹם שָׁמְעוּ וְהִחְרִישׁ לָהּ וְקָמוּ גִדְּרֶיהָ וְאִסָּרָה אֲשֶׁר־אִסָּרָה עַל־נַפְשָׁהּ יָקָמוּ: ט וְאִם בַּיּוֹם שָׁמַע אִשָּׁה יָנִיא אֹתָהּ וְהִפֹּר אֶת־גִּדְּרָהּ אֲשֶׁר עָלֶיהָ וְאֵת מִכֶּטֶא שְׁפָתֶיהָ אֲשֶׁר אִסָּרָה עַל־נַפְשָׁהּ וַיהוָה יִסְלַח־לָהּ: י וְגֵדֵר אֶלְמָנָה וְגִרְוֹנָה כָּל אֲשֶׁר־אִסָּרָה עַל־נַפְשָׁהּ יָקוּם עָלֶיהָ: יא וְאִם־בֵּית אִשָּׁה גִדְּרָה אוֹ־אִסָּרָה אִסָּר עַל־נַפְשָׁהּ בְּשִׁבְעָה: יב וְשָׁמַע אִשָּׁה וְהִחְרִישׁ לָהּ לֹא הִנִּיא אֹתָהּ וְקָמוּ כָל־גִּדְּרֶיהָ וְכָל־אִסָּרָה אֲשֶׁר־אִסָּרָה עַל־נַפְשָׁהּ יָקוּם: יג וְאִם־הִפֹּר יִפֹּר אֹתָם וְאִשָּׁה בַּיּוֹם שָׁמְעוּ כָל־מוֹצֵא שְׁפָתֶיהָ לְגִדְּרֶיהָ וְלִאִסָּר נַפְשָׁהּ לֹא יָקוּם אִשָּׁה הַפְּרִים וַיהוָה יִסְלַח־לָהּ: (ישראל) יד כָּל־גֵּדֵר וְכָל־שְׁבַעַת אִסָּר לַעֲנֹת נַפֶּשׁ אִשָּׁה יְקִימוּ וְאִשָּׁה יִפְרֹנוּ: טו וְאִם־הִחְרִישׁ יַחְרִישׁ לָהּ אִשָּׁה מִיּוֹם אֲלִיּוֹם וְהַקִּים אֶת־כָּל־גִּדְּרֶיהָ אוֹ אֶת־כָּל־אִסָּרֶיהָ אֲשֶׁר עָלֶיהָ הַקִּים אֹתָם כִּי־הִחְרִישׁ לָהּ בַּיּוֹם שָׁמְעוּ: טז וְאִם־הִפֹּר יִפֹּר אֹתָם אַחֲרֵי שָׁמְעוּ וְנָשָׂא אֶת־עֹנָהּ: יז אֵלֶּה הַחֻקִּים

אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ בֵּין־אָב לְבִתּוֹ בְּנַעְרֶיהָ בֵּית אָבִיהָ: פ (עַד כֹּאן בַּחוּל) לֹא וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ז נָקְמָה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֵת הַמִּדְּיָנִים אַחֵר תֹּאמַרְךָ אֶל־עַמִּי: ח וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם לֵאמֹר הִחַלְצוּ מֵאִתְּכֶם אֲנָשִׁים לְצָבָא וַיְהִיו עַל־מִדְּיָן לְתֵת נִקְמַת־יְהוָה בְּמִדְּיָן: ט אֵלֶּךָ לַמִּטָּה לַמִּטָּה לְכָל מִטּוֹת יִשְׂרָאֵל תִּשְׁלַחוּ לְצָבָא: י וַיִּמְסְרוּ מֵאֲלָפֵי יִשְׂרָאֵל אֵלֶּךָ לַמִּטָּה שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי אֵלֶּךָ חֲלוּצֵי צָבָא: יא וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה אֵלֶּךָ לַמִּטָּה לְצָבָא אֹתָם וְאֶת־פִּינְחָס בֶּן־אֱלֵעָזָר הַכֹּהֵן לְצָבָא וְכָל־הַקֹּדֶשׁ וְחֻצְצֹרוֹת הַתְּרוּעָה בְּיָדוֹ: יב וַיִּצְבְּאוּ עַל־מִדְּיָן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וַיַּהֲרֹגוּ כָל־זָכָר: יג וְאֶת־מַלְכֵי מִדְּיָן הָרְגוּ עַל־חֲלָלֵיהֶם אֶת־אֹיֵיו וְאֶת־רָקֶם וְאֶת־צֹר וְאֶת־חֹר וְאֶת־רַבֵּעַ חֲמִשַּׁת מַלְכֵי מִדְּיָן וְאֵת בָּלָעַם בֶּן־בְּעֹר הָרְגוּ בַּחֲרֹב: יד וַיִּשְׁבּוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־נָשֵׁי מִדְּיָן וְאֶת־טַפָּם וְאֵת כָּל־בְּהֶמְתָּם וְאֶת־כָּל־מִקְנֵהֶם וְאֶת־כָּל־חֵילָם בָּזְזוּ: טו וְאֵת כָּל־עֲרֵיהֶם בְּמוֹשְׁבָתָם וְאֵת כָּל־טִירָתָם שָׂרְפוּ בָּאֵשׁ: טז וַיִּקְחוּ אֶת־כָּל־הַשָּׁלָל וְאֵת כָּל־הַמִּלְקוֹחַ בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה: יז וַיָּבֵאוּ אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אֱלֵעָזָר הַכֹּהֵן וְאֶל־עֵדֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשְּׁבִי וְאֶת־הַמִּלְקוֹחַ וְאֶת־הַשָּׁלָל אֶל־הַמַּחֲנֶה אֶל־עֵרְבַת מוֹאָב אֲשֶׁר עַל־יַרְדֵּן יְרֵחוֹ: טח

~ נקודות משיחות קודש ~ (לְקוּסִי שִׁיחוֹת יג עמ' 107)

וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל רָאשֵׁי הַמִּטּוֹת (ל, ב)

"למד שהפרת גדרים בנחיד ממקוה" (רש"י). וז"ל אָמְרוּ "דַּיִךְ מִה שֶׁאִסְרָתוֹ תוֹרָה", כִּי יֵשׁ לְהִתְעַסֵּק עִם הָעוֹלָם וְלִהְיוֹתוֹ. מֵאִידִךְ אָמְרוּ "גֵּדֵר סִיג לְפָרִישׁוֹת", כִּי אִם יֵשׁ חֶשֶׁשׁ שֶׁהִתְעַסְקוֹת זֶה תִּבְיָא רִידָה וּמִכְשׁוֹל, יֵשׁ לְגִדֵּר. מוֹכֵן אִפּוֹא, שֶׁאִם יֵשׁ דִּין בְּגֵדֵךְ הַשִּׁיף לְכַעַל דְּרָגָה, מִמְּקוֹה, מִסְתַּבֵּר שֶׁהוּא דִּין בְּהִפְרַת גֵּדֵר - הַמִּמְקוֹה מַעֲלָה אֵת הַנוֹדֵר לְדְרָגָה כְּזֶה שֶׁאֵינוֹ זָקֵק עוֹד לְגִדֵּר.

שני ^י וַיֵּצְאוּ מֹשֶׁה וְאַלְעָזָר הַכֹּהֵן וְכָל־נְשִׂאֵי
הָעֵדָה לִקְרֹאתָם אֶל־מַחֲוִין לַמַּחֲנֶה: ^ז וַיִּקְצֹף
מֹשֶׁה עַל פְּקוּדֵי הַחֵיל שָׂרֵי הָאֲלָפִים וְשָׂרֵי
הַמֵּאוֹת הַבָּאִים מִצִּבְא הַמִּלְחָמָה: ^ח וַיֹּאמֶר
אֲלֵיהֶם מֹשֶׁה תַּחֲיִיתֶם פֶּלֶאֱנֻקָּה: ^ט הֵן הִנֵּה
הָיוּ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּדָבָר בִּלְעָם לְמַסֵּר־מַעַל
בִּיהוָה עַל־דָּבָר פֶּעֹר וַתְּהִי הַמִּגֶּפֶה בַּעֲדָת
יְהוָה: ^י וְעַתָּה הֲרֹגוּ כָל־זָכָר בַּטָּף וְכָל־אִשָּׁה
יָדַעַת אִישׁ לְמַשְׁכָּב זָכָר הֲרֹגוּ: ^{יא} וְכָל־הַטָּף
בְּנָשִׁים אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ מַשְׁכָּב זָכָר הַחֲיוּ לָכֶם:
^{יב} וְאַתֶּם חֲנוּ מַחֲוִין לַמַּחֲנֶה שִׁבְעַת יָמִים כָּל־
הָרֹג נָפֶשׁ וְכָל ^{יג} נֹגַע בַּחֲלָל תִּתְחַטְּאוּ בַּיּוֹם
הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי אַתֶּם וּשְׂבִיכֵיכֶם: ^{יד} וְכָל־
בֶּגֶד וְכָל־כְּלִי־עוֹר וְכָל־מַעֲשֵׂה עוֹיִם וְכָל־כְּלִי־
עֵץ תִּתְחַטְּאוּ: ^{טו} וַיֹּאמֶר אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶל־
אֲנָשֵׁי הַצִּבָּא הַבָּאִים לַמִּלְחָמָה זֹאת חֻקַּת
הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: ^{טז} אֵךְ אֶת־
הַזֶּהָב וְאֶת־הַכֶּסֶף אֶת־הַנְּחֹשֶׁת אֶת־הַבְּרֹזֶל אֶת־
הַבַּדִּיל וְאֶת־הָעֹפֶרֶת: ^{יז} כָּל־דָּבָר אֲשֶׁר־יָבֹא
בְּאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בְּאֵשׁ וְטָהַר אֵךְ בְּמֵי גִדֵּה יִתְחַטְּאוּ
וְכָל אֲשֶׁר לֹא־יָבֹא בְּאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בְּמֵי־
^{יח} וְכִבְסֶתֶם בְּגִדֵיכֶם בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וּטְהַרְתֶּם
וְאַחֵר תָּבֹאוּ אֶל־הַמַּחֲנֶה: ^{יט} וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ^כ שֵׂא אֶת רֹאשׁ מַלְקוֹחַ הַשְּׂבִי
בְּאֲדָם וּבִפְהֶמָה אֶתְּהִ וְאַלְעָזָר הַכֹּהֵן וְרֹאשֵׁי
אֲבוֹת הָעֵדָה: ^{כא} וְחֻצִּית אֶת־הַמַּלְקוֹחַ בֵּין תַּפְשֵׁי
הַמִּלְחָמָה הַיֵּצְאִים לַצִּבָּא וּבֵין כָּל־הָעֵדָה:
^{כב} וְהִרְמַת מִכֶּם לַיהוָה מֵאֵת אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה
הַיֵּצְאִים לַצִּבָּא אֶחָד נָפֶשׁ מִחֲמֹשׁ הַמֵּאוֹת מִן־
הָאָדָם וּמִן־הַכֹּהֵן וּמִן־הַחֲמֹרִים וּמִן־הַצֹּאֵן:
^{כג} מִמַּחֲצִיתֶם תִּקְחוּ וְנִתְּתָה לְאַלְעָזָר הַכֹּהֵן
תְּרוּמַת יְהוָה: ^{כד} וּמִמַּחֲצֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל תִּקַּח ^{כה}
אֶחָד ^{כו} אֶחָד מִן־הַחֲמִשִּׁים מִן־הָאָדָם וּמִן־הַפְּהֶמָה וְיִתֵּן

מִן־הַחֲמֹרִים וּמִן־הַצֹּאֵן מִכָּל־הַפְּהֶמָה וְנִתְּתָה
אֹתָם לָלוֹיִם שְׂמֹרֵי מִשְׁמֶרֶת מִשְׁכַּן יְהוָה:
^{כז} וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאַלְעָזָר הַכֹּהֵן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה: ^{כח} וַיְהִי הַמַּלְקוֹחַ יָתֵר הַכֹּזֵאֲשֶׁר בְּזוֹ
עִם הַצִּבָּא צֹאֵן שְׁש־מֵאוֹת אֶלֶף וְשִׁבְעִים אֶלֶף
וְחֲמִשָּׁת אֲלָפִים: ^{כט} וּבִקֶּר שְׁנַיִם וְשִׁבְעִים אֶלֶף:
^ל וְחֲמֹרִים אֶחָד וְשִׁשִּׁים אֶלֶף: ^{לא} וְנָפֶשׁ אָדָם
מִן־הַנָּשִׁים אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ מַשְׁכָּב זָכָר כָּל־נָפֶשׁ
שְׁנַיִם וְשָׁלֹשִׁים אֶלֶף: ^{לב} וַתְּהִי הַמַּחֲצִיחַ חֶלֶק
הַיֵּצְאִים בַּצִּבָּא מִסֵּפֶר הַצֹּאֵן שְׁלֹש־מֵאוֹת אֶלֶף
וְשָׁלֹשִׁים אֶלֶף וְשִׁבְעַת אֲלָפִים וְחֲמֹשׁ מֵאוֹת:
^{לד} וַיְהִי הַמִּכָּס לַיהוָה מִן־הַצֹּאֵן שֵׁשׁ מֵאוֹת חֲמִשׁ
וְשִׁבְעִים: ^{לה} וְהַכֹּהֵן שִׁשָּׁה וְשָׁלֹשִׁים אֶלֶף וּמִכָּסָם
לַיהוָה שְׁנַיִם וְשִׁבְעִים: ^{לו} וְחֲמֹרִים שְׁלֹשִׁים אֶלֶף
וְחֲמֹשׁ מֵאוֹת וּמִכָּסָם לַיהוָה אֶחָד וְשִׁשִּׁים:
^{לז} וְנָפֶשׁ אָדָם שִׁשָּׁה עָשָׂר אֶלֶף וּמִכָּסָם לַיהוָה
שְׁנַיִם וְשָׁלֹשִׁים נָפֶשׁ: ^{לח} וַיִּתֵּן מֹשֶׁה אֶת־מִכָּסָם
תְּרוּמַת יְהוָה לְאַלְעָזָר הַכֹּהֵן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה: ^{לט} וּמִמַּחֲצִית בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר חֲצָה
מֹשֶׁה מִן־הָאֲנָשִׁים הַצִּבָּאִים: ^מ וַתְּהִי מַחֲצֵת
הָעֵדָה מִן־הַצֹּאֵן שְׁלֹש־מֵאוֹת אֶלֶף וְשָׁלֹשִׁים
אֶלֶף שִׁבְעַת אֲלָפִים וְחֲמֹשׁ מֵאוֹת: ^{מא} וּבִקֶּר
שִׁשָּׁה וְשָׁלֹשִׁים אֶלֶף: ^{מב} וְחֲמֹרִים שְׁלֹשִׁים אֶלֶף
וְחֲמֹשׁ מֵאוֹת: ^{מג} וְנָפֶשׁ אָדָם שִׁשָּׁה עָשָׂר אֶלֶף:
^{מד} וַיִּקַּח מֹשֶׁה מִמַּחֲצֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הָאָחֻז
אֶחָד מִן־הַחֲמִשִּׁים מִן־הָאָדָם וּמִן־הַפְּהֶמָה וַיִּתֵּן
אֹתָם לָלוֹיִם שְׂמֹרֵי מִשְׁמֶרֶת מִשְׁכַּן יְהוָה כַּאֲשֶׁר
צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: ^{מה} וַיִּקְרְבוּ אֶל־מֹשֶׁה
הַפְּקָדִים אֲשֶׁר לְאֶלְפֵי הַצִּבָּא שָׂרֵי הָאֲלָפִים וְשָׂרֵי
הַמֵּאוֹת: ^{מו} וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה עֲבָדֶיךָ נִשְׂאוּ אֶת־
רֹאשׁ אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה אֲשֶׁר בִּידֵנוּ וְלֹא־נִפְקַד
מִמֶּנּוּ אִישׁ: ^{מז} וְנִקְרָב אֶת־קֶרְבֶּן יְהוָה אִישׁ אֲשֶׁר
מִצָּא כְּלִי־זָהָב אֲצֻעָה וְצִמִּיד טַבַּעַת עֲגִיל

וְכֹמֶז לְכַפֵּר עַל־נַפְשֵׁינוּ לִפְנֵי יְהוָה: ^א וַיִּקַּח מִשֶּׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶת־הַזֹּהֵב מֵאֲתָם כָּל כְּלִי מַעֲשֶׂה: ^ב וַיְהִי | כָּל־זֶהב הַתְּרוֹמָה אֲשֶׁר הָרִימוּ לַיהוָה שִׁשָּׁה עָשָׂר אֶלֶף שֶׁבַע־מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל מֵאֵת שְׁרֵי הָאֲלָפִים וּמֵאֵת שְׁרֵי הַמֵּאוֹת: ^ג אֲנִשִּׁי הַצָּבָא בָּזְזוּ אִישׁ לוֹ: ^ד וַיִּקַּח מִשֶּׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶת־הַזֹּהֵב מֵאֵת שְׁרֵי הָאֲלָפִים וַחֲמֵאוֹת וַיָּבֹאוּ אֹתוֹ אֶל־אַהֲל מוֹעֵד זַכָּרוֹן לְבְנֵי־יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי יְהוָה: **פ**

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יג עמ' 112)

וַתְּהִי מִחֲצַת הָעֵדָה (לא, מג)

בְּרֹאֵי עֶבֶר זְמַן רַב עַד שֶׁהָרִימוּ אֶת הַמָּכֶס, וּבִדְרֹךְ הַשָּׁבַע אִי אֶפְשָׁר שֶׁבִמְשָׁף זְמַן זֶה לֹא מֵת אֶף אֶחָד מִכָּל הָאָדָם וְהַבְהֵמָה, וְאִם כֵּן לֹא הָיוּ הַחֲצָאִים שְׂוִים. וְהַכְּתוּב מְפָרֵט אֶת מִחֲצַת הָעֵדָה כְּדִי לְהוֹדִיעַ דְּבַר פֶּלֶא (לֹא כַתּוּר מֵאַמֵּר הַמִּסְגֵּר): הַחֲצִי הַשֵּׁנִי הָיָה כְּדִיּוֹן כְּמוֹ הַחֲצִי הָרִאשׁוֹן, כִּי לֹא מֵת אֶף אֶחָד. וְזוֹהִי כֹנֶנֶת רִשׁׁי: "כֶּךָ וְכֶךָ". וּבִטְעַם הַדָּבָר נֵשׁ לּוֹמֵר, שָׂאִם לֹא הָיוּ הַחֲצָאִים שְׂוִים הָיָה עֲדָף שְׁלֹא נִלְקַח מִמֶּנּוּ מָכֶס.

שלישי לב ^א וּמִקְנֶה | רַב הָיָה לְבְנֵי רְאוּבֵן וּלְבְנֵי־גַד עֲצוּם מְאֹד וַיִּרְאוּ אֶת־אֶרֶץ יַעֲזֹר וְאֶת־אֶרֶץ גִּלְעָד וְהִנֵּה הַמָּקוֹם מְקוֹם מִקְנֶה: ^ב וַיָּבֹאוּ בְנֵי־גַד וּבְנֵי רְאוּבֵן וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְאֶל־נְשִׂאֵי הָעֵדָה לֵאמֹר: ^ג עֲטֹרוֹת וְדִיבָן וַיַּעֲזֹר וְנִמְרָה וַחֲשַׁבּוֹן וְאֶלְעָלָה וּשְׁבָם וְנָבֹ וּבָעֵן: ^ד הָאֶרֶץ אֲשֶׁר הִכָּה יְהוָה לִפְנֵי עַדֹת יִשְׂרָאֵל אֶרֶץ מִקְנֶה הוּא וְלַעֲבָדֶיךָ מִקְנֶה: ^ה וַיֹּאמְרוּ אִם־מִצְאֵנוּ חֵן בְּעֵינֶיךָ יִתֵּן אֶת־הָאֶרֶץ הַזֹּאת לַעֲבָדֶיךָ לְאֶחֻזָּה אֶל־תַּעֲבֹרֵנוּ אֶת־הַיַּרְדֵּן: ^ו וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְבְנֵי־גַד וּלְבְנֵי רְאוּבֵן הָאֲחִיכֶם יָבֹאוּ לְמִלְחָמָה וְאַתֶּם תֵּשְׁבוּ פֹה: ^ז וְלָמָּה כְּתִיב תְּנוּאוֹן קִרִי תְּנִיאוֹן אֶת־לֵב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵעַבְרָל אֶל־הָאֶרֶץ אֲשֶׁר־נָתַן לָהֶם יְהוָה: ^ח כֹּה עָשׂוּ אֲבֹתֵיכֶם בְּשִׁלְחִי אֲתָם מִקֹּדֶשׁ בְּרַנֵּעַ לְרֹאוֹת אֶת־הָאֶרֶץ: ^ט וַיַּעֲלֵוּ עַד־נַחַל אֲשַׁפּוֹל

וַיִּרְאוּ אֶת־הָאֶרֶץ וַיִּנְיֹאוּ אֶת־לֵב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְבַלְתִּיבֹא אֶל־הָאֶרֶץ אֲשֶׁר־נָתַן לָהֶם יְהוָה: ^א וַיַּחֲרֹאֲף יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּשְׁבַּע לֵאמֹר: ^ב אִם־יִרְאוּ הָאֲנָשִׁים הָעֲלִים מִמִּצְרִים מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה אֶת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם לַיִּצְחָק וְלַיַּעֲקֹב כִּי לֹא־מִלְאוּ אַחֲרָי: ^ג בַּלְתִּי כָּלֵב בֶּן־יִפְנֶה הַקָּנִזִי וַיְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נּוּן כִּי מָלְאוּ אַחֲרֵי יְהוָה: ^ד וַיַּחֲרֹאֲף יְהוָה בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּנְעַם בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה עַד־תֵּם כָּל־הַדּוֹר הָעֹשֶׂה הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה: ^ה וְהִנֵּה קִמְתָּם תַּחַת אֲבֹתֵיכֶם תְּרֻבוֹת אֲנָשִׁים חַטָּאִים לִסְפּוֹת עוֹד עַל חֲרוֹן אַף־יְהוָה אֶל־יִשְׂרָאֵל: ^ו כִּי תִשׁוּבוּן מֵאַחֲרָיו וַיִּסַּף עוֹד לְהַנִּיחוֹ בַּמִּדְבָּר וַיִּשְׁחַתֵּם לְכָל־הָעָם הַזֶּה: ^ז וַיִּנְשְׂאוּ אֱלֹו וַיֹּאמְרוּ גְּדֵרֹת צֹאן נִבְנְהָ לְמִקְנֵנוּ פֹה וְעָרִים לְמִפְּנֵנוּ: ^ח וַאֲנַחְנוּ נַחֲלֵץ חֲשִׁים לִפְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עַד אֲשֶׁר אִם־הִבִּיאֲנָם אֶל־מְקוֹמָם וַיֵּשֶׁב טַפְּנוּ בְּעָרֵי הַמִּבְצָר מִפְּנֵי יִשְׁבֵי הָאֶרֶץ: ^ט לֹא נָשׁוּב אֶל־בְּתִינוּ עַד הַתַּנַּחֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ נַחֲלָתוֹ: ^י כִּי לֹא נִחַל אֲתָם מֵעַבְרָ לַיַּרְדֵּן וְהַלָּאָה כִּי בָּאָה נַחֲלָתֵנוּ אֵלֵינוּ מֵעַבְרָ הַיַּרְדֵּן מִזְרַחָה: **פ**

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשמ"ט ב עמ' 616)

גְּדֵרֹת צֹאן . . וְעָרִים לְמִפְּנֵנוּ (לב, טז)

"שֶׁהַקְּדִימוֹ מִקְנֵיהֶם לְטָפָם" (רש"י). בְּנֵי גַד וּבְנֵי רְאוּבֵן רָצוּ לְהִתְיָשֵׁב בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן כְּדִי לְהַמְשִׁיךְ קִדְשַׁת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גַּם שָׁם, בִּ"אֶרֶץ מִקְנֶה", הָיוּ בְּרוּר הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית וּבְרוּר מִן הַחַי כַּפְּשׁוּטוֹ. לָכֵן הַקְּדִימוֹ מִקְנֵיהֶם, כִּי עָקֹר כֹּנֶנֶתם בְּהַתְיַשְׁבוּת זוֹ הָיְתָה כְּדִי לְבָרֵךְ אֶת הַלָּקֶם בְּעוֹלָם, הִ"מִּקְנֶה רַב", לֹא לְמַעַן עֲצָמָם וְטַפֵּיהֶם.

רביעי ^א וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מֹשֶׁה אִם־תַּעֲשׂוּן אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה אִם־תַּחֲלֹצוּ לִפְנֵי יְהוָה לְמִלְחָמָה: ^ב וְעַבְרָ לָכֶם כָּל־חֲלוּץ אֶת־הַיַּרְדֵּן לִפְנֵי יְהוָה עַד הוֹרִישׁוּ אֶת־אִיְּבוֹ מִפְּנֵינוּ: ^ג וְנִכְבְּשָׁה הָאֶרֶץ לִפְנֵי יְהוָה וְאַחֲרָי תֵּשְׁבוּ וְהָיִיתֶם גְּנִיָּם מִיְּהוָה

בְּנֵי־מִנְשֶׁה וַיֵּשֶׁב בָּהֶּ: ^{מא} וַיֹּאִיר בֶּן־מִנְשֶׁה הַלֵּד
וַיִּלְכֹּד אֶת־חֵיתֵיהֶם וַיִּקְרָא אֹתָהֶן חֵית יֹאִיר:
^{מב} וַנִּבְח הַלֵּד וַיִּלְכֹּד אֶת־קָנָת וְאֶת־בְּנֵיהָ וַיִּקְרָא
לָהּ נִבְח בְּשֵׁמוֹ: פפפ

ק"ב פסוקים, בק"י יק"ב סימן.

פרשת מסעי

לג א אֵלֹה מַסְעֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָצְאוּ
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְצִבְאוֹתָם בְּיַד־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן:
ב וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת־מוֹצְאֵיהֶם לְמַסְעֵיהֶם עַל־פִּי
יְהוָה וְאֵלֹה מַסְעֵיהֶם לְמוֹצְאֵיהֶם: ג וַיִּסְעוּ
מֵרַעְמָסס בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם
לְחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן מִמַּחֲרַת הַפֶּסַח יָצְאוּ בְנֵי־
יִשְׂרָאֵל בְּיַד רָמֹה לְעֵינֵי כָל־מִצְרַיִם: ד וּמִצְרַיִם
מִקְבָּרִים אֵת אֲשֶׁר הִפָּה יְהוָה בָּהֶם כָּל־בְּכוֹר
וּבִאלֹהֵיהֶם עָשָׂה יְהוָה שְׁפָטִים: ה וַיִּסְעוּ בְנֵי־
יִשְׂרָאֵל מֵרַעְמָסס וַיַּחֲנוּ בַסֶּכֶת: ו וַיִּסְעוּ מִסֶּכֶת
וַיַּחֲנוּ בְּאֵתָם אֲשֶׁר בְּקֶצֶה הַמִּדְבָּר: ז וַיִּסְעוּ
מֵאֵתָם וַיֵּשֶׁב עַל־פִּי הַחִירָת אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי כְּעַל
צִפּוֹן וַיַּחֲנוּ לִפְנֵי מִגְדֹּל: ח וַיִּסְעוּ מִפְּנֵי הַחִירָת
וַיַּעֲבְרוּ בְּתוֹךְ־הַיָּם הַמִּדְבָּרָה וַיֵּלְכוּ דֶרֶךְ שְׁלִשֶׁת
יָמִים בַּמִּדְבָּר אֹתָם וַיַּחֲנוּ בְּמֶרֶה: ט וַיִּסְעוּ מִמֶּרֶה
וַיָּבֹאוּ אֵילָמָה וּבְאֵילָם שְׁתֵּים עָשָׂרָה עֵינַת מַיִם
וַשְּׁבַעִים תְּמָרִים וַיַּחֲנוּ־שָׁם: י וַיִּסְעוּ מֵאֵילָם
וַיַּחֲנוּ עַל־יַם־סוּף: יא וַיִּסְעוּ מִיַּם־סוּף וַיַּחֲנוּ
בַּמִּדְבָּר־סִין: יב וַיִּסְעוּ מִמִּדְבָּר־סִין וַיַּחֲנוּ
בַּדִּפְקָה: יג וַיִּסְעוּ מִדִּפְקָה וַיַּחֲנוּ בְּאֵלוֹשׁ: יד וַיִּסְעוּ
מֵאֵלוֹשׁ וַיַּחֲנוּ בְּרַפִּידִם וְלֹא־הָיָה שָׁם מַיִם לָעַם
לְשִׁתּוֹת: טו וַיִּסְעוּ מִרַפִּידִם וַיַּחֲנוּ בַּמִּדְבָּר סִינִי:
טז וַיִּסְעוּ מִמִּדְבָּר סִינִי וַיַּחֲנוּ בְּקִבְרַת הַתְּאוּה:
יז וַיִּסְעוּ מִקִּבְרַת הַתְּאוּה וַיַּחֲנוּ בַּחֲצֵרֶת: יח וַיִּסְעוּ
מִחֲצֵרֶת וַיַּחֲנוּ בְּרֶתְמָה: יט וַיִּסְעוּ מִרֶתְמָה וַיַּחֲנוּ
בְּרָמֶן פֶּרֶץ: כ וַיִּסְעוּ מִרָמֶן פֶּרֶץ וַיַּחֲנוּ בְּלִבְנָה:
כא וַיִּסְעוּ מִלִּבְנָה וַיַּחֲנוּ בְּרַפְסָה: כב וַיִּסְעוּ מִרַפְסָה

וּמִיִּשְׂרָאֵל וְהָיְתָה הָאָרֶץ הַזֹּאת לָכֶם לְאַחֲזָה
לִפְנֵי יְהוָה: כג וְאִם־לֹא תַעֲשׂוּן כֹּן הִנֵּה חֲטָאתֶם
לִיהוָה וְדַעוּ חֲטָאתְכֶם אֲשֶׁר תִּמְצָא אֶתְכֶם:
כד בְּנוֹ־לָכֶם עָרִים לְטַפְּכֶם וְגִדְרֹת לְצִנְאוֹכֶם
וְהִצָּא מִפִּיכֶם תַּעֲשׂוּ: כה וַיֹּאמֶר בְּנִי־גֵר וּבְנִי
רְאוּבֵן אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר עֲבָדֶיךָ יַעֲשׂוּ כַּאֲשֶׁר
אָדֹנִי מִצְוָה: כו טַפְנוּ נָשִׁינוּ מִקְנֵנוּ וְכָל־בְּהֵמָתֵנוּ
יִהְיוּ־שָׁם בְּעָרֵי הַגִּלְעָד: כז וְעֲבָדֶיךָ יַעֲבְרוּ כָּל־
חִלּוּץ צָבָא לִפְנֵי יְהוָה לְמַלְחָמָה כַּאֲשֶׁר אָדֹנִי
דִּבֶּר: כח וַיֵּצֵאוּ לָהֶם מֹשֶׁה אֶת אֱלֻעָזִר הַכֹּהֵן וְאֵת
יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נוּן וְאֶת־רָאשֵׁי אֲבוֹת הַמִּטּוֹת לִבְנֵי
יִשְׂרָאֵל: כט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם אִם־יַעֲבְרוּ בְנֵי־
גֵר וּבְנֵי־רְאוּבֵן אֲתֹכֶם אֶת־הַיַּרְדֵּן כָּל־חִלּוּץ
לְמַלְחָמָה לִפְנֵי יְהוָה וְנִכְבְּשָׁה הָאָרֶץ לִפְנֵיכֶם
וְנִתְּתֶם לָהֶם אֶת־אֶרֶץ הַגִּלְעָד לְאַחֲזָה: לו וְאִם־
לֹא יַעֲבְרוּ חִלּוּצִים אֹתְכֶם וְנִאֲחֲזוּ בְּתֹכְכֶם
בְּאֶרֶץ כְּנָעַן: לא וַיַּעֲנוּ בְנֵי־גֵר וּבְנֵי רְאוּבֵן לֵאמֹר
אֵת אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־עֲבָדֶיךָ כֹּן נַעֲשֶׂה:
לב נַחֲנוּ נַעֲבֹר חִלּוּצִים לִפְנֵי יְהוָה אֶרֶץ כְּנָעַן
וְאֹתָנוּ אַחֲזֵת נַחֲלָתָנוּ מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן: לד וַיִּתֵּן
לָהֶם אֲ מֹשֶׁה לִבְנֵי־גֵר וּלְבְנֵי רְאוּבֵן וּלְחֻצֵי אֲ
שָׁבֹט אֲ מִנְשֶׁה בֶן־יֹסֵף אֶת־מַמְלַכְתּוֹ סִיחֹן מֶלֶךְ
הָאֱמֹרִי וְאֶת־מַמְלַכְתּוֹ עֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן הָאֶרֶץ
לְעָרֶיהָ בְּגִבְלֹת עָרֵי הָאֶרֶץ סָבִיב: לה וַיִּבְנוּ
בְּנֵי־גֵר אֶת־דִּיבֵן וְאֶת־עֵטְרֹת וְאֵת עֲרַעֲרִ:
לו וְאֶת־עֵטְרֹת שׁוֹפָן וְאֶת־יַעְזֹר וְגִנְבָּהָ: לו וְאֶת־
בֵּית נִמְרָה וְאֶת־בֵּית הָרֶן עָרֵי מִבְצָר וְגִדְרֹת
צָאֵן: לח וּבְנֵי רְאוּבֵן בָּנוּ אֶת־חֲשִׁבּוֹן וְאֶת־אֱלֻעָלָא
וְאֵת קִרְיָתִים: לה וְאֶת־נָבֹו וְאֶת־כַּעֲל מְעוֹן
מוֹסַפֶּת שָׁם וְאֶת־שִׁבְמָה וַיִּקְרָאוּ בְּשֵׁמֹת אֶת־
שְׁמוֹת הָעָרִים אֲשֶׁר בָּנוּ: לה וַיֵּלְכוּ בְנֵי מְכִיר
בֶּן־מִנְשֶׁה גִלְעָדָה וַיִּלְכְּדוּ וַיֹּרֶשׁ אֶת־הָאֱמֹרִי
אֲשֶׁר־בָּה: לו וַיִּתֵּן מֹשֶׁה אֶת־הַגִּלְעָד לְמַכִּיר

ומצד מעשי ישראל ארעו בהם דברים שליליים. ויש להעיר מהמבאר ב'אור התורה' פרשתנו: "יש בחינת מ"ב מסעות גם בן בכל יום".

חמישי נ' וידבר יהוה אל־משה בעֲרֶכְתָּ מוֹאָב עַל־יַרְדֵּן יְרֵחוֹ לֵאמֹר: ^א דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי אַתֶּם עֲבָרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן אֶל־אֶרֶץ כְּנָעַן: ^ב וְהוֹרַשְׁתֶּם אֶת־כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם וְאַפְדֹתֶם אֶת כָּל־מִשְׁפֵּיתֶם וְאֵת כָּל־צִלְמֵי מִסְכַּתְכֶם תֹּאבְדוּ וְאֵת כָּל־בְּמוֹתֶם תִּשְׁמִידוּ: ^ג וְהוֹרַשְׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ וּשְׁבָתֶם־בָּהּ כִּי לָכֶם נָתַתִּי אֶת־הָאָרֶץ לְרֵשֶׁת אֹתָהּ: ^ד וְהִתְנַחֲלֶתֶם אֶת־הָאָרֶץ בְּגֹזֶל לְמִשְׁפַּחְתֵּיכֶם לְרֹב תִּרְבּוּ אֶת־נִחְלָתוֹ וְלִמְעַט תִּמְעִיט אֶת־נִחְלָתוֹ אֶל אֲשֶׁר־יֵצֵא לוֹ שְׂמָה הַגּוֹרֵל לוֹ יִהְיֶה לְמִטּוֹת אֲבֹתֵיכֶם תִּתְנַחֲלוּ: ^ה וְאִם־לֹא תוֹרִישׁוּ אֶת־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם וְהָיָה אֲשֶׁר תוֹתִירוּ מֵהֶם לְשָׂפִים בְּעֵינֵיכֶם וּלְצִנִּינִם בְּצַדִּיקֶם וְצָרְרוּ אֲתֹכֶם עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם יֹשְׁבִים בָּהּ: ^ו וְהָיָה בְּאֲשֶׁר דְּמִיתִי לַעֲשׂוֹת לָהֶם אֲעִשֶׂה לָכֶם: ^ז פֶּלֶא וְיִדְבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ^ח צֹו אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי־אַתֶּם בָּאִים אֶל־הָאָרֶץ כְּנָעַן זֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּפְּלֹ לָכֶם בְּנִחְלָה אֶרֶץ כְּנָעַן לְגִבְלָתֶיהָ: ^ט וְהָיָה לָכֶם בְּאֶת־נֶגֶב מִמִּדְבָּר־צֶן עַל־יְדֵי אֲדוֹם וְהָיָה לָכֶם גְּבוּל נֶגֶב מִקְצֵה יַם־הַמֶּלַח קִדְמָה: ^י וְנֹסֵב לָכֶם הַגְּבוּל מִנֶּגֶב לְמַעַלָּה עֶקְרָפִים וְעֵבֶר צִנְהָ כְּתִיב וְהָיָה קִרִּי וְהָיוּ תוֹצְאֹתָיו מִנֶּגֶב לְקֹדֶשׁ בְּרִנֵּעַ וְיֵצֵא חֲצֵר־אֲדָר וְעֵבֶר עֲצֻמָּנָה: ^{יא} וְנֹסֵב הַגְּבוּל מִעֲצֻמֹּן נַחֲלָה מִצָּרִים וְהָיוּ תוֹצְאֹתָיו הַיַּמָּה: ^{יב} וְגְבוּל יָם וְהָיָה לָכֶם הַיָּם הַגָּדוֹל וְגְבוּל יְהִי־יְהִיָּה לָכֶם גְּבוּל יָם: ^{יג} וְזֶה־יְהִיָּה לָכֶם גְּבוּל צָפוֹן מִן־הַיָּם הַגָּדוֹל תִּתָּאוּ לָכֶם הָרֹ הַהָר: ^{יד} מִהָרֹ הַהָר תִּתָּאוּ לְבֹא חֲמַת וְהָיוּ תוֹצְאֹת

וַיַּחֲנוּ בְּקַהֲלָתָהּ: ^א וַיִּסְעוּ מִקַּהֲלָתָהּ וַיַּחֲנוּ בְּהָר־שָׁפֶר: ^ב וַיִּסְעוּ מִהָר־שָׁפֶר וַיַּחֲנוּ בְּחֶרְדָּה: ^ג וַיִּסְעוּ מִחֶרְדָּה וַיַּחֲנוּ בְּמַקְהֶלֶת: ^ד וַיִּסְעוּ מִמַּקְהֶלֶת וַיַּחֲנוּ בְּתַחַת: ^ה וַיִּסְעוּ מִתַּחַת וַיַּחֲנוּ בְּתֶרַח: ^ו וַיִּסְעוּ מִתֶּרַח וַיַּחֲנוּ בְּמַתְקָה: ^ז וַיִּסְעוּ מִמַּתְקָה וַיַּחֲנוּ בְּחִשְׁמֹנָה: ^ח וַיִּסְעוּ מִחִשְׁמֹנָה וַיַּחֲנוּ בְּמִסְרוֹת: ^ט וַיִּסְעוּ מִמִּסְרוֹת וַיַּחֲנוּ בְּבִנְיָ יַעֲקֹן: ^י וַיִּסְעוּ מִבִּנְיָ יַעֲקֹן וַיַּחֲנוּ בְּחֶר הַגִּדְגָד: ^{יא} וַיִּסְעוּ מִחֶר הַגִּדְגָד וַיַּחֲנוּ בְּיִטְבַּתָּה: ^{יב} וַיִּסְעוּ מִיִּטְבַּתָּה וַיַּחֲנוּ בְּעֶבְרָנָה: ^{יג} וַיִּסְעוּ מִעֶבְרָנָה וַיַּחֲנוּ בְּעֵצִין גָּבֶר: ^{יד} וַיִּסְעוּ מִעֵצִין גָּבֶר וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבָּר־צֶן הוּא קֹדֶשׁ: ^{טו} וַיִּסְעוּ מִקֹּדֶשׁ וַיַּחֲנוּ בְּהָר הָהָר בְּקֶצֶה אֶרֶץ אֲדוֹם: ^{טז} וַיַּעַל אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן אֶל־הָהָר הָהָר עַל־פִּי יְהוָה וַיָּמָת שֵׁם בְּשֵׁנֵת הָאֲרָפִים לְצֵאת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ: ^{יז} וְאַהֲרֹן בֶּן־שֹׁלֵשׁ וְעֶשְׂרִים וּמֵאֵת שָׁנָה בָּמָתוֹ בְּהָר הָהָר: ^{יח} וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי מִלֵּד עֶרְדַּ וְהוּא־יָשָׁב בְּנֶגֶב אֶרֶץ כְּנָעַן בְּבֹא בְנֵי יִשְׂרָאֵל: ^{יט} וַיִּסְעוּ מִהָר הָהָר וַיַּחֲנוּ בְּצִלְמֹנָה: ^כ וַיִּסְעוּ מִצִּלְמֹנָה וַיַּחֲנוּ בְּפוּזֹן: ^{כא} וַיִּסְעוּ מִפוּזֹן וַיַּחֲנוּ בְּאַבְתָּ: ^{כב} וַיִּסְעוּ מֵאַבְתָּ וַיַּחֲנוּ בְּעֵי הָעֲבָרִים בְּגִבּוֹל מוֹאָב: ^{כג} וַיִּסְעוּ מִעֵיִם וַיַּחֲנוּ בְּדִיבֵן גָּד: ^{כד} וַיִּסְעוּ מִדִּיבֵן גָּד וַיַּחֲנוּ בְּעֵלְמֹן דְּבַלְתִּימָה: ^{כה} וַיִּסְעוּ מִעֵלְמֹן דְּבַלְתִּימָה וַיַּחֲנוּ בְּהָרֵי הָעֲבָרִים לִפְנֵי נָבוֹ: ^{כו} וַיִּסְעוּ מִהָרֵי הָעֲבָרִים וַיַּחֲנוּ בְּעֶרְכָּת מוֹאָב עַל יַרְדֵּן יְרֵחוֹ: ^{כז} וַיַּחֲנוּ עַל־הַיַּרְדֵּן מִבֵּית הַיִּשְׁמָת עַד אֲבֵל הַשָּׂפִים בְּעֶרְכָּת מוֹאָב: ^{כח}

~ נקודות משיחות קודש ~ (2קוסי שיחות כג עמ' 225)

אלה מסעי בני ישראל (לג, א)

הבעל-שם-טוב אומר, שכל אחד עובר את כל המסעות במשך חיו. ואף שישנם מסעות שהם נגד רצון ה', ואיך אפשר לומר שחובבים לעבור גם אותם - הנה המסעות עצמם הם בחינות קדושות ומעלות רמות, אלא שהבחירה נתונה,

הַגָּבֹל צָדְדָהּ: ^ט וַיֵּצֵא הַגָּבֹל וּפְרָנָהּ וְהָיוּ תוֹצְאוֹתָיו חֹצֵר עֵינָן זֶה־יְהִיָּה לָכֶם גָּבֹל צָפוֹן: וְהַתְּאוּיֹתֵם לָכֶם לְגָבֹל קִדְמָה מִחֹצֵר עֵינָן שְׁפָמָה: ^י וַיֵּרֶד הַגָּבֹל מִשְׁפָּם הַרְבֵּלָה מִקֶּדֶם לְעֵין וַיֵּרֶד הַגָּבֹל וּמִחָה עַל־כִּתְּףָ יַם־כְּנָת קִדְמָה: ^י וַיֵּרֶד הַגָּבֹל הַיִּרְדְּנָה וְהָיוּ תוֹצְאוֹתָיו יַם הַמֶּלַח וְאֵת תְּהִיָּה לָכֶם הָאָרֶץ לְגָבִלְתֶּיהָ סָבִיב: ^י וַיֵּצֵא מֹשֶׁה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּתְּנַחֲלוּ אֹתָהּ בְּגוֹרֵל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לָתֵת לְתוֹשַׁעַת הַמַּטּוֹת וְחֻצֵי הַמַּטּוֹת: ^י כִּי לִקְחוֹ מִטָּה בְּנֵי הָרְאוּבֵנִי לְבֵית אֲבֹתָם וּמִטָּה בְּנֵי הַגָּדִי לְבֵית אֲבֹתָם וְחֻצֵי מִטָּה מִנִּשְׁאָה לִקְחוּ נִחְלָתָם: ^י שְׁנֵי הַמַּטּוֹת וְחֻצֵי הַמַּטּוֹת לִקְחוּ נִחְלָתָם מֵעֵבֶר לִירְדֵן יֶרֶחוֹ קִדְמָה מִזִּרְחָה: ^פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יג עמ' 126)

זאת הארץ אשר תפל לכם (לה, ב)

ארץ - לשון רצוא, רומז לנשמה, המשתוקקת תמיד לה. תפל - רומז לירידתה לעולם. מן הגבולין הללו. . המצות נוהגות - פונת הירידה היא קיום מצות מעשיות, התלויות בארץ, שנתן לקימן רק במגבלות של העולם. על שם שנתחלקה בגורל. . לשון נפילה - על ידי ירידה זו מגיעה הנשמה לבחינת 'גורל', עבודה שלמעלה משעם ודעת, עצם הנשמה.

שישי ^ט וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ^י אֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־יִנְחֲלוּ לָכֶם אֶת־הָאָרֶץ אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וַיהוֹשֻׁעַ בֶּן־נוּן: ^י וְנָשִׂיא אֶחָד נָשִׂיא אֶחָד מִמִּטָּה תִּקְחוּ לְנַחֵל אֶת־הָאָרֶץ: ^י וְאֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים לְמִטָּה יְהוֹדָה כָּלָב בֶּן־יִפְנָה: ^ב וּלְמִטָּה בְּנֵי שְׁמֹעוֹן שְׁמוּאֵל בֶּן־עֲמִיהוּד: ^{בא} לְמִטָּה בְּנִימֵן אֶלִּירָד בֶּן־כַּסְלִין: ^{בב} וּלְמִטָּה בְּנֵי־דָן נָשִׂיא בָקִי בֶן־יִגְלִי: ^{בג} לְבָנִי יוֹסֵף לְמִטָּה בְּנֵי־מְנַשֶּׁה נָשִׂיא חֲנִיָּאל בֶּן־אֶפַד: ^{בד} וּלְמִטָּה בְּנֵי־אֶפְרַיִם נָשִׂיא קִמּוּאֵל בֶּן־שַׁפְטָן: ^{כה} וּלְמִטָּה בְּנֵי־זְבוּלֹן נָשִׂיא אֶלִּיעֶזֶר בֶּן־פְּרֻנָּה:

^א וּלְמִטָּה בְּנֵי־יִשְׁשָׁכָר נָשִׂיא פִלְטִיאל בֶּן־עֵזֶן: ^ב וּלְמִטָּה בְּנֵי־אֲשֵׁר נָשִׂיא אַחִיהוּד בֶּן־שְׁלָמִי: ^{בח} וּלְמִטָּה בְּנֵי־נַפְתָּלִי נָשִׂיא פְּדֵהָאֵל בֶּן־עֲמִיהוּד: ^{כט} אֵלֶּה אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לְנַחֵל אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בָּאָרֶץ כְּנָעַן: ^פ לֵךְ ^א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּעֶרְבַת מִזְבֵּחַ עַל־יְרֵדֵן יֶרֶחוֹ לֵאמֹר: ^ב צֹו אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָתַנּוּ לָלוּיִם מִנַּחֲלַת אֲחֻזָּתָם עָרִים לְשִׁבְתָּ וּמִגְרָשׁ לְעָרִים סָבִיב־תִּהְיֶה תִתְּנוּ לָלוּיִם: ^ג וְהָיוּ הָעָרִים לָהֶם לְשִׁבְתָּ וּמִגְרָשֵׁיהֶם יִהְיוּ לְבִהְמָתָם וְלִרְכֻשָּׁם וְלִכָּל חֵיתָם: ^ד וּמִגְרָשֵׁי הָעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לָלוּיִם מִקִּיּוֹר הָעִיר וְחוּצָה אֵלָּה אִמָּה סָבִיב: ^ה וּמִדְּתָם מִחוּץ לְעִיר אֶת־פֶּאת־קִדְמָה אֲלָפִים וְאֶת־פֶּאת־נֹגֵב אֲלָפִים בְּאַמָּה וְאֶת־פֶּאת־יָם ^ו אֲלָפִים בְּאַמָּה וְאֵת פֶּאת צָפוֹן אֲלָפִים בְּאַמָּה וְהָעִיר בְּתוֹךְ זֶה יִהְיֶה לָהֶם מִגְרָשֵׁי הָעָרִים: ^ז וְאֵת הָעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לָלוּיִם אֶת שְׁש־עָרֵי הַמִּקְלָט אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לָנֶם שָׁמָּה הֶרְצֵחַ וְעִלְיָהֶם תִּתְּנוּ אַרְבָּעִים וּשְׁתֵּים עִיר: ^ח כָּל־הָעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לָלוּיִם אַרְבָּעִים וּשְׁמֹנֶה עִיר אֶתְּנֶה וְאֶת־מִגְרָשֵׁיהֶן: ^ט וְהָעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ מֵאַחֲזַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֵת הָרֶב תִּרְבּוּ וּמֵאֵת הַמַּעֲט תִּמְעָטוּ אִישׁ כְּפִי נִחְלָתוֹ אֲשֶׁר יִנְחֲלוּ יִתֵּן מֵעָרָיו לָלוּיִם: ^פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כג עמ' 212)

ועליהם תתנו ארבעים ושנים עיר (לה, ו)

ל"ו ערים היו בארץ ישראל ושש בעבר הירדן. ויש לתמוך: הפקשה להשאר בעבר הירדן לא הייתה רצויה, ככתוב "נחלה מבקלת בראשונה ואחריתה לא תכרך" (שמהרו לטול חלקם בעבר הירדן, רש"י. וברש"י לבראשית רבה רפ"ב: תפסו בעבר הירדן שהיה מצוי להם ראשונה, אף-על-פי שארץ ישראל טובה הימנה). ואף-על-פי-כן צוה ה' להושיב את שבט לוי בעבר הירדן!

שביעי ^ט וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ^י דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כִּי אַתֶּם עֲבָרִים

אֶת־הַיָּרְדֵּן אֶרֶצָה כְּנָעַן: ^א וְהַקְרִיתֶם לָכֶם עָרִים
 עָרֵי מִקְלָט תִּהְיֶינָה לָכֶם וְגַם שָׂמָּה רֹצֵחַ
 מִפֶּה־נֶּפֶשׁ בְּשִׁנְיָה: ^ב וְהָיוּ לָכֶם הָעָרִים לְמִקְלָט
 מִגֹּאֲלֹ וְלֹא יָמוּת הָרֹצֵחַ עַד־עֲמֻדוֹ לִפְנֵי הָעֵדָה
 לְמִשְׁפָּט: ^ג וְהָעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ שְׁש־עָרֵי מִקְלָט
 תִּהְיֶינָה לָכֶם: ^ד אֵת | שְׁלֹשׁ הָעָרִים תִּתְּנוּ
 מֵעֵבֶר לַיָּרְדֵּן וְאֵת שְׁלֹשׁ הָעָרִים תִּתְּנוּ בְּאֶרֶץ
 כְּנָעַן עָרֵי מִקְלָט תִּהְיֶינָה: ^ה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלִגֵּר
 וְלַתּוֹשֵׁב בְּתוֹכָם תִּהְיֶינָה שְׁש־הָעָרִים הָאֵלֶּה
 לְמִקְלָט לָנוּם שָׂמָּה כָּל־מִפֶּה־נֶּפֶשׁ בְּשִׁנְיָה:
^ו וְאִם־בְּכָלִי בִּרְזָל | הִפְּהוּ וַיָּמָת רֹצֵחַ הוּא מוֹת
 יוֹמָת הָרֹצֵחַ: ^ז וְאִם בְּאֶבֶן יָד אֲשֶׁר־יָמוּת בָּהּ
 הִפְּהוּ וַיָּמָת רֹצֵחַ הוּא מוֹת יוֹמָת הָרֹצֵחַ: ^ח אֹ
 בְּכָלִי עֵץ־יָד אֲשֶׁר־יָמוּת בּוֹ הִפְּהוּ וַיָּמָת רֹצֵחַ
 הוּא מוֹת יוֹמָת הָרֹצֵחַ: ^ט גֹּאֲלֵ הָדָם הוּא יָמִית
 אֶת־הָרֹצֵחַ בְּפִגְעוֹ־בּוֹ הוּא יִמָּתְנוּ: ^י וְאִם־בְּשִׁנְיָה
 יִהְדָּפוּ אוֹ־הַשְּׁלִיד עָלָיו בְּצִדָּה וַיָּמָת: ^{יא} אֹ
 בְּאֵיכָּה הִפְּהוּ בִּידוֹ וַיָּמָת מוֹת־יוֹמָת הַמִּפָּה רֹצֵחַ
 הוּא גֹאֲלֵ הָדָם יָמִית אֶת־הָרֹצֵחַ בְּפִגְעוֹ־בּוֹ:
^{יב} וְאִם־בְּפִתַּע בְּלֹא־אֵיכָּה הִדָּפוּ אוֹ־הַשְּׁלִיד עָלָיו
 כָּל־כָּלִי בְּלֹא צִדָּה: ^{יג} אֹ בְּכָל־אֶבֶן אֲשֶׁר־יָמוּת
 בָּהּ בְּלֹא רְאוּת וַיִּפֹּל עָלָיו וַיָּמָת וְהוּא לֹא־אוֹיֵב
 לוֹ וְלֹא מִבְּקֵשׁ רַעְתּוֹ: ^{יד} וְשִׁפְטוֹ הָעֵדָה בֵּין
 הַמִּפָּה וּבֵין גֹּאֲלֵ הָדָם עַל הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלֶּה:
^{טו} וְהִצִּילוּ הָעֵדָה אֶת־הָרֹצֵחַ מִיָּד גֹּאֲלֵ הָדָם
 וְהָשִׁיבוּ אֹתוֹ הָעֵדָה אֶל־עִיר מִקְלָטוֹ אֲשֶׁר־נָס
 שָׂמָּה וַיֵּשֶׁב בָּהּ עַד־מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל אֲשֶׁר־
 מִשָּׁח אֹתוֹ בְּשֶׁמֶן הַקֹּדֶשׁ: ^{טז} וְאִם־יֵצֵא יֵצֵא
 הָרֹצֵחַ אֶת־גְּבוּל עִיר מִקְלָטוֹ אֲשֶׁר יָנוּם שָׂמָּה:
^{טז} וּמִצָּא אֹתוֹ גֹּאֲלֵ הָדָם מִחוּץ לְגְבוּל עִיר
 מִקְלָטוֹ וְרֹצֵחַ גֹּאֲלֵ הָדָם אֶת־הָרֹצֵחַ אֵין לוֹ דָּם:
^{יז} כִּי בְּעִיר מִקְלָטוֹ יֵשֶׁב עַד־מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל
 וְאַחֲר־מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל יָשׁוּב הָרֹצֵחַ אֶל־אֶרֶץ

אֲחֻזָּתוֹ: ^{יח} וְהָיוּ אֵלֶּה לָכֶם לְחֻקַּת מִשְׁפָּט
 לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכָל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם: ^{יט} כָּל־מִפֶּה־נֶּפֶשׁ
 לִפִּי עֵדִים יִרְצֵחַ אֶת־הָרֹצֵחַ וְעַד אֶחָד לֹא־יַעֲנֶה
 בְּנֶפֶשׁ לָמוּת: ^כ וְלֹא־תִקְחוּ כֹפֶר לְנֶפֶשׁ רֹצֵחַ
 אֲשֶׁר־הוּא רָשָׁע לָמוּת כִּי־מוֹת יוֹמָת: ^{כא} וְלֹא־
 תִקְחוּ כֹפֶר לָנוּם אֶל־עִיר מִקְלָטוֹ לָשׁוּב לְשִׁבְתָּ
 בְּאֶרֶץ עַד־מוֹת הַכֹּהֵן: ^{כב} וְלֹא־תִחַנְּפוּ אֶת־הָאֶרֶץ
 אֲשֶׁר אַתֶּם בָּהּ כִּי הָדָם הוּא יִחַנְּפוּ אֶת־הָאֶרֶץ
 וְלֹאֶרֶץ לֹא־יִכָּפֵר לָדָם אֲשֶׁר שָׁפַךְ־בָּהּ כִּי־אִם
 בָּדָם שָׁפָכוֹ: ^{כג} וְלֹא תִמָּא אֶת־הָאֶרֶץ אֲשֶׁר
 אַתֶּם יוֹשְׁבִים בָּהּ אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁכֵן בְּתוֹכָהּ כִּי אֲנִי
 יְהוָה שֹׁכֵן בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ^{כד} וַיִּקְרְבוּ
 רָאשֵׁי הָאָבוֹת לְמִשְׁפַּחַת בְּנֵי־גִלְעָד בֶּן־מְכִיר
 בֶּן־מְנַשֶּׁה מִמִּשְׁפַּחַת בְּנֵי יוֹסֵף וַיִּדְבְּרוּ לִפְנֵי
 מֹשֶׁה וְלִפְנֵי הַנְּשָׂאִים רָאשֵׁי אָבוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל:
^{כה} וַיֹּאמְרוּ אֶת־אֲדֹנֵי צִוָּה יְהוָה לָתֵת אֶת־הָאֶרֶץ
 בְּנִחְלָה בְּגוֹרָל לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲדֹנֵי צִוָּה בִּיהוָה
 לָתֵת אֶת־נַחֲלַת צִלְפָּחַד אֲחִינוּ לְבָנֵינוּ: ^{כו} וְהָיוּ
 לְאֶחָד מִבְּנֵי שְׁבָטֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְנָשִׁים וְנִגְרַעַה
 נַחֲלָתָן מִנַּחֲלַת אֲבֹתֵינוּ וְנוֹסֵף עַל נַחֲלַת הַמִּטָּה
 אֲשֶׁר תִּהְיֶינָה לָהֶם וּמִגְדָּל נַחֲלָתָנוּ יִגְרַע:
^{כז} וְאִם־יִהְיֶה הַיָּבֵל לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנוֹסֵפָה נַחֲלָתָן
 עַל נַחֲלַת הַמִּטָּה אֲשֶׁר תִּהְיֶינָה לָהֶם וּמִנַּחֲלַת
 מִטָּה אֲבֹתֵינוּ יִגְרַע נַחֲלָתָן: ^{כח} וַיֵּצֵא מֹשֶׁה אֶת־בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל עַל־פִּי יְהוָה לֵאמֹר כֵּן מִטָּה בְּנֵי־יוֹסֵף
 דְּבָרִים: ^{כט} וְזֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לְבָנוֹת
 צִלְפָּחַד לֵאמֹר לְטוֹב בְּעֵינֵיהֶם תִּהְיֶינָה לְנָשִׁים
 אֹד לְמִשְׁפַּחַת מִטָּה אֲבִיהֶם תִּהְיֶינָה לְנָשִׁים:
^ל וְלֹא־תִסַּב נַחֲלָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּטָּה אֶל־מִטָּה
 כִּי אִישׁ בְּנִחְלַת מִטָּה אֲבֹתָיו יִדְבֹּקוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
^{לא} וְכָל־בֵּת יִרְשֵׁת נַחֲלָה מִמִּטּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 לְאֶחָד מִמִּשְׁפַּחַת מִטָּה אֲבִיהָ תִהְיֶה לְאִשָּׁה
 לְמַעַן יִירָשׁוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ נַחֲלַת אֲבֹתָיו:

רש"י: "זפה תבעו". והיגו, שלא רק שתביעו צודקת, אלא היא גם תביעה זפה. ואף כאן: לא רק שהטענה צודקת (ולכן בא צווי ה' לבנות צלפחד), אלא היא גם טענה זפה, ולכן "וכל בת... לאחד ממשפחת מטה אביה תהיה לאשה" (אף שלא דברו על כך).

מפטיר ט וביום השבת שני-כבשים בגי' שנה תמימם ושני עשרנים סלת מנחה בלולה בשמן ונספו: עלת שבת בשבתו על-עלת התמיד ונספה: פ ובראש חודשכם תקריבו עליה ליהוה פרים בגי' בקר שנים ואיל אחד כבשים בגי' שנה שבעה תמימם: י ושלשה עשרנים סלת מנחה בלולה בשמן לפי האחד ושני עשרנים סלת מנחה בלולה בשמן לאיל האחד: י ועשרון עשרון סלת מנחה בלולה בשמן לכבש האחד עליה ריח ניחח אשה ליהוה: י ונספיהם חצי ההין יהיה לפי ושלשית ההין לאיל ורביעת ההין לכבש יין זאת עלת חדש בחדשו לחדשי השנה: ט ושעיר עזים אחד לחטאת ליהוה על-עלת התמיד יעשה ונספו: ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשמ"ח ב עמ' 568)

אלה המצוות והמשפטים אשר צוה ה' (לו, יג) הכניסה לארץ ישראל היתה לאחר הקדמת המסעות במדבר, בהן הכניעו בני ישראל ובקרו את הנחש שרף ועקרב. כך נשללה האפשרות שקלפות אלו יבטלו את הכניסה לארץ, שהרי כבר התבררו. לכן הסתיימו המסעות בערבות מואב, הדרגה הנמוכה ביותר: "מואב" הוא חכמה דקלפה, ובה גופא – "ערבות", לשון ערב וחשך. לאחר הכניעת וברור קלפה זו, מוכנים להכנס לארץ ישראל.

ט ולא תסב נחלה ממטה למטה אחר בראש בנחלתו ידבקו מטות בני ישראל: כ כאשר צוה יהוה את-משה בן עשו בנות צלפחד: י ותהיינה מחלה תרצה וחגלה ומלכה ונעה בנות צלפחד לבני דדיהן לנשים: י משפחת בגי' מנשה בן-יוסף היו לנשים ותהי נחלתן על-מטה משפחת אביהן: י אלה המצוות והמשפטים אשר צוה יהוה ביד-משה אל-בני ישראל בערבת מואב על ירדן ירחו:

חזק חזק ונתחזק

קל"ב פסוקים, חול"ה מחל"ה סימן.

חצי קריש

יתגדל ויתקדש שמוה רבא. אמן בעלמא די ברא כרעותה ומליד מלכותה, ויצמח פורקנה ויקרב משיחה. אמן בחיובון וביומיון ובחיי דכל בית ישראל, בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי לעלמי. יתברך: יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי לעלמי. יתברך, וישתבח, ויתפאר, ויתרום, ויתנשא, ויתהדר, ויתעלה, ויתהלל, שמה דקדשא בריך הוא. אמן לעלא מן כל ברכתא ושירתא, תשבתתא ונחתתא, דאמין בעלמא, ואמרו אמן: אמן

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יג עמ' 256)

בן משה בני יוסף דברים (לו, ה) על הפסוק (פנחס כז, ז) "בן בנות צלפחד דברות" פרש

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר-שם משה לפני בני ישראל:

עניינים היא לפחזקים בה, ותמכיה מאשר. דרכיה דרכי-נעם, וכל-נתיבותיה שלום. ארץ ימים בימינה, בשמאלה עשר וכבוד. יי חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

מדדיקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחויז. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בַּנְּבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם
הַנִּאֲמָרִים בְּאַמֶּת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמִּשְׁנָה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל
עַמּוֹ וּבַנְּבִיאֵי הָאֱמֶת וְצִדֵּק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עצרת מרים

[illegible]

אֶל־אֲרָץ הַכְּנָעַנִים מִקֹּדֶם שָׁדוּחַ
וּבְרָמִים לֵאמֹל פְּרִיָּה וְיִטְבִּיָּה
וּתְבֹאֻ וּתִטְמְנֶנּוּ אֶת־אֲרָצִי בְּמֶה
שֶׁעֲבַדְתֶּם בָּהּ לַעֲבֹדָה זָרָה וְנִחַלְתִּי
אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שְׂמֹתָם לְתוֹעֲבָה לְפָנַי:
ח הַכְּהֻנִּים לֹא אָמְרוּ לֹא הִזְהִירוּ
לָעַם לֵאמֹר אֵיךְ יִהְיֶה וּתְפִשִּׁי
הַתּוֹרָה הַסֵּפֶה־דָרִין לֹא יִדְעוּנִי לֹא
רָצוּ לָדַעַת וְלִחְבֹּר גִּדְּל רוֹמְמוֹתֵי
וְהָרָעִים מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל פָּשְׁעוּ בִּי
וְהַנְּבִיאִים הַשֹּׁקֵץ נִבְּאוּ בְּכַבֵּל בְּשֵׁם
הַכַּבֵּל וְאַחֲרָי פְּסִילִים אֲשֶׁר לֹא־
יֻעָלוּ הֵלְכוּ: ט לָכֵן טָרַם אֲנִי
עֲלֵיכֶם רָעָה עַד אֲרִיב אֶתְכֶם
נֹאֵם יְיָ הוֹדֵה וְיִדְעֵתִי שֵׁשׁ וְאַתְּ בְּנִי
בְּנִיכֶם אֲרִיב בִּי כֹּס הֵם יִדְעוּ כֹּכָה:

שי למורא

(ה) אֲבוֹתֵיכֶם, הַדְּרוֹת שֶׁעָבְדוּ
עֲבוֹדָה זָרָה אַחֲרֵי שֶׁנִּכְנסוּ לָאָרֶץ.
אַחֲרֵי הַהֶבֶל, אַחֲרֵי עֲבוֹדוֹת זָרוֹת,
שֶׁכָּל הַבַּל וְאֵין בָּהֶן מִמֶּשׁ. וְיִהְיֶה,
וּבְעֶבֶר זֶה נִעְשֶׂה גַם הֵם הַבַּל בְּלִי
מִמִּשּׁוֹת, שֶׁהֵרִי הַשְּׁפֵלָה מִמִּשְׁלָחָם
(מִזֶּדֶק. ו) עֲרֵכָה, מִיִּשּׁוּר בְּמִדְבָּר.
וְשׁוֹחָה, וּמָקוֹם גְּמוּלָה וּבִזְרוֹת.
בְּבִאֲרֵץ צִיָּה, בְּמָקוֹם שֶׁמָּטָה.
צִלְמֹת, צֶל שֶׁל מוֹת, חֲשֶׁכֶת
הַקֶּבֶר. לֹא עֲבַר בָּהּ אִישׁ, בְּדֶרֶךְ
מִעֲבָר. וְלֹא יֵשֵׁב אָדָם שָׁם, לֹא
הַתִּישֵׁב בְּקִבְעוֹת מַעֲלָם. (ז) אֶרֶץ
הַכְּרִמָּה, מָקוֹם שְׂדוֹת וְכִרְמִים. אֵת
אֶרְצִי, כְּלוּמַר, הָאֶרֶץ הָרְאִיָּה לְחִשּׁוֹת
שֶׁכִּינִתִּי בָּהּ. לְתוֹעֵבָה, לְעֲבוֹדָה זָרָה,
שֶׁהִיא תוֹעֵבַת ה' (ח) הַכְּתָנִים,
שֶׁמִּתְפַּקֵּד הַכְּתָנִים לְחִזּוֹת לָעַם דְּרָבִי
ה'. לֹא אָמְרוּ אִיָּה ה', לֹא הוֹחִיזוּ
אֵת הָעָם לִזְמֹר לָהֶם לְהַתְּבֹנֵן בְּגִילָת
ה', וְלֹא לְמַדּוֹם יִרְאֵת ה'. וְתִפְשִׁי
הַתּוֹרָה, הֵם הַסַּנְתְּרִין. לֹא יִדְעוּנִי,

הפטרה לקריאה בציבור ולשנים מקרא

ואחד תרגום בירמיה פרק ב

וְשָׁמְעוּ דְּבַר־יְהוָה בֵּית יַעֲקֹב וְכָל־
מִשְׁפָּחוֹת בֵּית יִשְׂרָאֵל׃ הִנֵּה אֹמֵר
יְהוָה מִה־מִּצְאוֹ אֲבוֹתֵיכֶם בִּי עוֹל כִּי
רָחֳקוֹ מֵעָלִי וַיִּלְכּוּ אַחֲרַי הֶהְבֵּל וַיִּהְבְּלוּ׃
וְלֹא אָמְרוּ אֵיךְ יְהוָה הַמַּעֲלֶה אֶתֶּנּוּ
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם הַמּוֹלִיד אֶתֶּנּוּ בְּמִדְבָּר
בְּאֶרֶץ עֲרָבָה וְשׁוֹחֵה בְּאֶרֶץ צִיָּה
וּצְלָמוֹת בְּאֶרֶץ לֹא־עֶבֶר כֹּה אִישׁ וְלֹא־

יֵשֶׁב אָדָם שָׁם: וַאֲבִיא אֶתְכֶם אֶל־אֶרֶץ הַפְּרָמִל לֵאמֹל פְּרִיָּה
וְטוֹבָה וּתְבֹאוּ וּתְטַמְּאוּ אֶת־אֶרְצִי וְנַחֲלֹתִי שְׁמֹתָם לְתוֹעֵבָה:
הַהֶהָרִים לֹא אֶמְרוּ אֵינָהּ יְהוָה וּתְפֹשִׁי הַתּוֹרָה לֹא יִדְּעוּנִי
וְהָרָעִים פָּשְׁעוּ כִּי וְהַנְּבִיאִים נִפְּאוּ בַּפֵּעַל וְאַחֲרֵי לֹא־יֻעְלוּ

שי למורא

עטרת מרים

י כי עבדו איני כתיים שהיו קרובים לארץ ישראל וראו משפט מנהגם וקדר שישבו במדבר באהלים שלחו מלאכים והתבוננו חקרו מאד לראות מנהגם וראו מעשה תנאים ההם וכי הן באמת היתה בניהם כזאת כמנהגה הזאת: יא תהימיר וכי החליף גוי אלהים אלהיו והמה לא אלהים ועמי המיר כבודו של מקום

בעבודה וזה כלוא יועיל שאין בו

תועלת: יב שמו השתוממו שמים

והתפלאו על־זאת ושערו וצטערו

על גלל החרון שחרבו ישראל מאד

נאם־יהוה: יג כִּי־שְׁתִּים רעות

רעה כפלה עשה עמי אתי עזבו

מקור | מעין מים חיים המשפיע

להם טובות בכל עת, לחצב לחפור

להם בארות בארות רבות

נשברים אשר לא־יכלו וחיזקו

המים כי המים יצאו מקער השברים,

כן הם הוסיפו באלהים אחרים: יד

וכי העבד ישראל מקנת כסף הוא ישראל

או אם־יליד בית בן האמה הוא

להיות נעבד אל המקרים, הלא ה' קרא

לו 'בני כבוד' ומדוע אם בן ה'ה

ישראל לבן לשלל מצד האמות:

טו עליו על ישראל ישאגו כפרים

מלכים נתנו קולם וישיתו וישימו

ארצו לשמה לשמחה עריו נצתו

נשרפו מבלי ישב בהם: (ועל מלכות

אפרים יאמר שגלו כבר מארצם)

טז גס־בגניגף ותחפנתם הם

מצרים שאתם בוטחים עליהם לעזרה

ירעוץ ישברו לך את הקדקד

וגלגולת: יז הלוא־זאת תעשה־לך

לא בעבור שנעזבים אל המקרים, אלא

זאת הרעה היא באה על עובד את־

יהוה אללנד ללכת אחרי אלהים

אחרים בעת מולדת ה' בדרך

הישרה: יח ועתה הואיל והכל

בהשגחה מה־לך ללכת לדרך

מצרים לשטות מי שחור זה

הגילום ומה־לך לדרך אשור לשטות מי נהר פרת, לבקש מהם עזרה

להיות נושע על ידיהם: יט בסוף תנסהך רעתך כי תביא עליך יסורים,

ומשבותיך מה שהלכת בדרך לבד, במכאוב תוכיחך ודעי וראי כִּי־רע

זכר עובד את־יהוה אללנד ולא פחדתי אללנד ופחד ה' לא היה אלוך

הגילום ומה־לך לדרך אשור לשטות מי נהר פרת, לבקש מהם עזרה

להיות נושע על ידיהם: יט בסוף תנסהך רעתך כי תביא עליך יסורים,

ומשבותיך מה שהלכת בדרך לבד, במכאוב תוכיחך ודעי וראי כִּי־רע

זכר עובד את־יהוה אללנד ולא פחדתי אללנד ופחד ה' לא היה אלוך

הגילום ומה־לך לדרך אשור לשטות מי נהר פרת, לבקש מהם עזרה

להיות נושע על ידיהם: יט בסוף תנסהך רעתך כי תביא עליך יסורים,

ומשבותיך מה שהלכת בדרך לבד, במכאוב תוכיחך ודעי וראי כִּי־רע

זכר עובד את־יהוה אללנד ולא פחדתי אללנד ופחד ה' לא היה אלוך

הגילום ומה־לך לדרך אשור לשטות מי נהר פרת, לבקש מהם עזרה

להיות נושע על ידיהם: יט בסוף תנסהך רעתך כי תביא עליך יסורים,

ומשבותיך מה שהלכת בדרך לבד, במכאוב תוכיחך ודעי וראי כִּי־רע

זכר עובד את־יהוה אללנד ולא פחדתי אללנד ופחד ה' לא היה אלוך

הגילום ומה־לך לדרך אשור לשטות מי נהר פרת, לבקש מהם עזרה

להיות נושע על ידיהם: יט בסוף תנסהך רעתך כי תביא עליך יסורים,

ומשבותיך מה שהלכת בדרך לבד, במכאוב תוכיחך ודעי וראי כִּי־רע

זכר עובד את־יהוה אללנד ולא פחדתי אללנד ופחד ה' לא היה אלוך

לא למדו את העם לדעת את ה' והרעים, הפלכים. פשעו כי, קדרו כי. והנביאים, נביאי השקר. כבעל, בשם הפעל, שהוא עבודה זרה. ט) עוד אריב אתכם, לפני שאביא עליכם רעה, אנתונם עמכם עוד על ידי נביאי. ואת בני בניכם אריב, יודע אני שגם עם בני בניכם אריב, כי האשמה

חלף מתאבדות לפני דור אחר דור.

(י) איני כתיים, איני תמים של רומי.

וקדר שלחו, ושלחו שליחים לארץ

קדר, והם ערביים. הן היתה כזאת,

האם היתה פעלה כזאת, הנפטר לחלו.

(יא) תהימיר גוי אלהים, והמה

לא אלהים, וכי המיר גוי מהם את

אלהיו, ואפ־על־פי שהמה לא אלהים.

כבודו, אשר בו היה נכבד. (יב) שמו

שמים על זאת, כלומר, ראוי היה

שיהיו השמים משתוממים על זאת

הרעה. ושערו חרבו מאד, והיו

בסערה ובחרון גדול. (יג) שתיים

רעות, אם תגזיר המירו וראתם

בכיצא בו, יש כאן רעה אחת. ועכשיו,

שאיתי עזבו, שאני מקור מים חיים,

ללכת אחר עבודות זרות שהם כמו

בוזות המועדים לחתוק את המים, והם

נשברים ונסדקים וימימהם נכלעים

בסדקים, הרי שתי רעות. (יד) העבד

ישראל, וכי עבד הוא, שאין הארון

משגיח בלבו עליו כמו שמשגיח האב

על הבן. אם יליד בית הוא, או

הוא יליד השפחה שבפית. לבן, לבנה

ושלל. טו) עליו ישאגו כפרים,

על ישראל ישאגו הכפרים, הם מלכי

הגוים. נתנו קולם, גערו בו. וישיתו

ארצו לשמה, עשו את ארצו

לשקמה. נצתו, נהיו הערים ציה

ושקמה. טז) נה, אלכסנדרה של

מצרים. ותחפנתם, שם עיר במצרים.

ירעוץ קדקד, ישברו לך את ראשך.

זה היה יאשיהו מלך יהודה, שהרגו

פרעה נבז. "רעוץ", לשון שכיחה

הלכו: ט לכן עוד אריב אתכם נאם־

יהוה ואת־בני בניכם אריב: י כי עבדו

איני כתיים וראו וקדר שלחו והתבוננו

מאד וראו הן היתה כזאת: יא תהימיר

גוי אלהים והמה לא אלהים ועמי

המיר כבודו כלוא יועיל: יב שמו שמים

על־זאת ושערו חרבו מאד נאם־יהוה:

יג כִּי־שְׁתִּים רעות עשה עמי אתי עזבו

מקור | מים חיים לחצב להם בארות

בארות נשברים אשר לא־יכלו המים:

יד העבד ישראל אם־יליד בית הוא

מדוע היה לבן: טו עליו ישאגו כפרים

נתנו קולם וישיתו ארצו לשמה עריו

נצתו מבלי ישב: טז גס־בגניגף

ותחפנתם ירעוץ קדקד: יז הלוא־זאת

תעשה־לך עובד את־יהוה אללנד:

בעת מולכת בדרך: יח ועתה מה־לך

לדרך מצרים לשטות מי שחור ומה־

לך לדרך אשור לשטות מי נהר:

יט תיפסך רעתך ומשבותיך תוכיחך

הגילום ומה־לך לדרך אשור לשטות מי נהר פרת, לבקש מהם עזרה

להיות נושע על ידיהם: יט בסוף תנסהך רעתך כי תביא עליך יסורים,

ומשבותיך מה שהלכת בדרך לבד, במכאוב תוכיחך ודעי וראי כִּי־רע

זכר עובד את־יהוה אללנד ולא פחדתי אללנד ופחד ה' לא היה אלוך

הגילום ומה־לך לדרך אשור לשטות מי נהר פרת, לבקש מהם עזרה

להיות נושע על ידיהם: יט בסוף תנסהך רעתך כי תביא עליך יסורים,

ומשבותיך מה שהלכת בדרך לבד, במכאוב תוכיחך ודעי וראי כִּי־רע

זכר עובד את־יהוה אללנד ולא פחדתי אללנד ופחד ה' לא היה אלוך

הגילום ומה־לך לדרך אשור לשטות מי נהר פרת, לבקש מהם עזרה

להיות נושע על ידיהם: יט בסוף תנסהך רעתך כי תביא עליך יסורים,

ומשבותיך מה שהלכת בדרך לבד, במכאוב תוכיחך ודעי וראי כִּי־רע

זכר עובד את־יהוה אללנד ולא פחדתי אללנד ופחד ה' לא היה אלוך

הגילום ומה־לך לדרך אשור לשטות מי נהר פרת, לבקש מהם עזרה

להיות נושע על ידיהם: יט בסוף תנסהך רעתך כי תביא עליך יסורים,

ומשבותיך מה שהלכת בדרך לבד, במכאוב תוכיחך ודעי וראי כִּי־רע

זכר עובד את־יהוה אללנד ולא פחדתי אללנד ופחד ה' לא היה אלוך

הגילום ומה־לך לדרך אשור לשטות מי נהר פרת, לבקש מהם עזרה

להיות נושע על ידיהם: יט בסוף תנסהך רעתך כי תביא עליך יסורים,

ומשבותיך מה שהלכת בדרך לבד, במכאוב תוכיחך ודעי וראי כִּי־רע

זכר עובד את־יהוה אללנד ולא פחדתי אללנד ופחד ה' לא היה אלוך

הגילום ומה־לך לדרך אשור לשטות מי נהר פרת, לבקש מהם עזרה

להיות נושע על ידיהם: יט בסוף תנסהך רעתך כי תביא עליך יסורים,

ומשבותיך מה שהלכת בדרך לבד, במכאוב תוכיחך ודעי וראי כִּי־רע

זכר עובד את־יהוה אללנד ולא פחדתי אללנד ופחד ה' לא היה אלוך

הגילום ומה־לך לדרך אשור לשטות מי נהר פרת, לבקש מהם עזרה

להיות נושע על ידיהם: יט בסוף תנסהך רעתך כי תביא עליך יסורים,

ומשבותיך מה שהלכת בדרך לבד, במכאוב תוכיחך ודעי וראי כִּי־רע

זכר עובד את־יהוה אללנד ולא פחדתי אללנד ופחד ה' לא היה אלוך

הגילום ומה־לך לדרך אשור לשטות מי נהר פרת, לבקש מהם עזרה

להיות נושע על ידיהם: יט בסוף תנסהך רעתך כי תביא עליך יסורים,

ומשבותיך מה שהלכת בדרך לבד, במכאוב תוכיחך ודעי וראי כִּי־רע

זכר עובד את־יהוה אללנד ולא פחדתי אללנד ופחד ה' לא היה אלוך

ללכת לבקש עזרה מפלך אשור. לשטות מי נהר, כלומר, להטות מעורת מלך אשור אשר הם שותים ממי נהר פרת. (יט) תיפסך רעתך, הסוף יהיה שרעתך

שי למורא

עטרת מרים

תביא עֲלֶיךָ יְסוּרִים. וּמִשְׁבּוֹתֶיךָ, הַשּׁוֹכְבוֹת שְׁלָךְ. תּוֹכַחְךָ, תִּשְׁפּוּט אֹתְךָ בְּנוֹמֵל מַעֲשֶׂיךָ. וְלֹא פִחְדִּי אֲלֶיךָ, וְלֹא הָיָה לְךָ פֶּחַד מִמֶּנִּי (פחד ה'). כ) מַעוֹלָם שִׁבְרִתִּי עָלֶיךָ, תְּמִיד הָיִיתִי לְךָ לַעֲוֹה לְשֹׁבֵר הָעֵל אֲשֶׁר הִכְבִּידוּ עָלֶיךָ הַגּוֹיִם. נִתְקַמְתִּי מוֹסְרוֹתֶיךָ, קָרַעְתִּי אֶת רִצּוֹנוֹת הָעוֹר שֶׁל הָעֵל שֶׁהִכְבִּידוּ עָלֶיךָ.

וְתֹאמְרִי לֹא אֶעֱבֹר, וְאֵן אַחֲרִי

הַתְּשׁוּעָה שֶׁעָשִׂיתִי לְךָ אִמְרַת לֹא אֶעֱבֹר עוֹד עַל מִצְוַת ה'. כִּי עַל כָּל גְּבֻעָה וְגו', אֲכַל אֶת לֹא שְׁמֵרַת הַבְּמִתְחַד וְעוֹד שָׁעַל כָּל גְּבֻעָה וְגו'. צִעָה זֹנְהָ, מִטְּלִטְלַת מִמָּקוֹם לְמָקוֹם כְּמוֹ הַזֹּנֶה,

כְּלוֹמֵר שֶׁהָיוּ הוֹלְכִים מִכִּית עֲבוֹדֵה-זָרָה זֹו לְבֵית עֲבוֹדֵה-זָרָה אַחֲרֵת. כֹּא) נִמְעָתִיד שׁוֹרֵק, מִתְחַלֵּה

נִמְעָתִיד מַעֲנֵי גֶפֶן מִשְׁבֵּת, כְּלוֹמֵר, כְּנִי אֲבוֹת כְּשֵׁרִים וְצַדִּיקִים. סוֹרֵי הַגֶּפֶן נִכְרִיָּה, לְהִיָּת כְּמוֹ עֲנָפֵי הַגֶּפֶן הָרַעִים שֶׁמִּסִּירִים אוֹתָם מִן הַגֶּפֶן, כִּי פְרוּתֶיהָ נִכְרִים, כְּלוֹמֵר בְּאוֹשִׁים וְלֹא עֲנָבִים. כֹּב) אִם תִּכְבְּסִי בְּנִתְר, אִם תִּנְקִי אֶת עֲצָמֶיךָ כְּמוֹ שֶׁמִּכְבְּסִים בְּנֵד בְּנִתְר וּבְכוֹרִית. כְּלוֹמֵר, שֶׁתְּשׁוּבִי בְּתִשְׁבּוּת. נִכְתֵּם עֲוֹנֶיךָ, כְּלוֹמֵר, אֲפֹלֵא אִם תַּעֲשִׂי מַעֲשִׂים מוֹכִיִּים לִפְנֵי הַבְּרִיּוֹת, הֲרִי לֹא יִכְפְּרוּ עַל הָעוֹנוֹת שֶׁבִּסְתֵּר. כֹּב) לֹא נִטְמָאֲתִי, לֹא עֲבַדְתִּי עֲבוֹדֵה-זָרָה. רֹאִי דְרָפְךָ בְּנִיָּה, רֹאִי מַה עָשִׂית

בְּנִיָּה מוֹל בֵּית פְּעוֹר, וְעַד עֲכָשִׁי אֶת מִחְזָקַת בְּאוֹתֵי הַדְּרֹךְ. בְּכֶרֶה קָלָה מִשְׁרַכַת דְּרִכֶּיךָ, כְּמוֹ בְכֶרֶה קָלָה שֶׁמִּשְׁרַכַת דְּרִכֶּיךָ, פֶּעַם תִּרְוִין הָהָר וּפֶעַם תִּרְוִין הָהָר, בֵּן אֶת, פֶּעַם עוֹבְדַת עֲבוֹדֵה-זָרָה פְּלוֹנִית, וּפֶעַם עֲבוֹדֵה-זָרָה אַחֲרֵת. "בְּכֶרֶה", גְּמֻלָּה צְעִירָה.

"מִשְׁרַכַת", עֲנִין הַמִּשְׁבָּה וְהַקְּשָׁה וְקִשְׁיוֹרָה, כְּמוֹ "שׁוֹרֵף נֶעֱל" (בראשית יד, כג) שֶׁהוּא נִמְשָׁךְ מִתְנַעֵל וְהָיוּ נִתְּנִים לַחֲקוֹר בּוֹ סָבִיב הַנֶּעֱל כְּפֹה פְּעֻמִּים וְקוֹשִׁיִּים אוֹתוֹ. וְכֵן אֶת כִּשְׁתִּתְחִלָּתָהּ עֲבוֹדַת בַּעַל פְּעוֹר נִדְבַקָה עֲבוֹדֵה-זָרָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה. כֹּד) פֶּרָה, הִנֵּה אֶת כְּמוֹ חֲמוֹר הָבֵר. לְמוֹד מְדַבֵּר, שֶׁהוּא רִגִּיל לְרוֹץ בְּמִדְבָּר. בְּאוֹת נִפְשָׁה שֶׁאֵפָה רוּחַ, כְּלוֹמֵר, אֵין מִי שֶׁמְכַרֵּית אוֹתָהּ לְרוֹץ

וְלִדְרֹף, אֲלֵא הִיא בְּחִפְזָה תִּרְוִין וְתִרְדֵּף בְּכָל עַת וְשׁוֹאֵפֶת אוֹר כְּדֵרֵךְ הַרְצִים בְּמַהֲרִית. תִּתְּנָתָה מִי יִשְׁכַּבְנָהּ, בְּכָל פֶּעַם שֶׁתִּרְוִין תִּחְוֹר בְּמִרוּצָה לְמִקְוֵמָה, כְּאֵלֹו הָיָה לֹה דְאָנָה מִי יִשְׁכַּבְנָהּ לְמִקְוֵמָה. "תִּתְּנָתָה", דְּאָנָתָה. כְּמוֹ "תִּתְּנָה וְאָנָה" (איכה ב, ה). כָּל מִבְּקָשִׁי לֹא יִיעָפּוּ, כָּל הַמִּבְּקָשִׁים לַחֲפָשֶׁה אֵינִם צָרִיכִים לַחֲתִינֵעַ. בְּחִדְשָׁה יִמְצְאוּנָהּ, כִּשְׁתִּתְמַלֵּא הָרִיוּנָה וְתִפְשׁוּתָהּ בְּקִלּוֹת, כִּי אֵן הִיא כְּבֶדָה וְאִינָה וְכֹלָה לְרוֹץ. וְכֵן יִשְׁרָאֵל עַל יְדֵי מַעֲשֵׂיהֶם הָרַעִים בָּא עֲלֵיהֶם הָאוֹיֵב, וְהֵם מִשְׁוֹמְטִים לְבָשָׁשׁ עוֹר מִמְּלִכִּי מִצְרַיִם וְאִשׁוּר. וְכָל הָרִיצָה הַזֹּאת בָּאָה בְּאוֹת נִפְשָׁם. וְלִכְסוֹף לֹא תִהְיֶה לְאוֹיֵב יִגְעִיהָ רָבָה, כִּי בְּקִלּוֹת יִכְבְּשֶׁם בְּחִדְשָׁה שֶׁחִיבֵן לָהֶן, וְהוּא חִדְשׁ "אֵב" שֶׁהִקְבַּע בְּכִיָּה לְדוֹרוֹת בִּזְמַן הַמִּרְגָּלִים. כֹּה) מִנְעִי רִגְלְךָ מִיַּחַף, כְּלוֹמֵר, תִּקְנִי מַעֲשִׂיךָ, כִּדִּי שְׂאֵל תִּלְכִּי בְּגוֹלָה יַחֲפָה. וְגִרְוֹנְךָ

נִאֲמִי-אֲדֹנִי יִהְיֶה צְבָאוֹת: ב) הֵלֵא כִּי מַעוֹלָם הָיִיתִי לְךָ לַעֲוֹה וְלִשְׁבִּרְתִּי עָלֶיךָ אֲשֶׁר הִכְבִּידוּ עָלֶיךָ הָאוֹנוֹת נִתְקַמְתִּי מוֹסְרוֹתֶיךָ מַעַל צִוְּאֶרְךָ וְתֹאמְרִי לֹא אֶעֱבֹר עוֹד עַל דְּבַר ה'. אֵד לֹא שְׁמֵרַת הַבְּמִתְחַד כִּי עַל-כֵּל-גְּבֻעָה גְּבִיָּה וְתַחַת כָּל-עֵץ רַעֲנָן מִמָּקוֹם לְמָקוֹם אֶת הוֹלָכָה

וְנוֹסַעַת מִכִּית עֲבוֹדָה זָרָה זֹו לְבֵית

עֲבוֹדָה זָרָה זֹו כְּמוֹ צִעָה מִשְׁכָּב זֹנְהָ:

כֹּא) וְאֲנֹכִי נִמְעָתִיד שׁוֹרֵק וְמוֹרוֹת מַעֲנֵן מִשְׁבֵּת, כָּלָה הַכֵּל מִזְרַע אִמְתָּה אֲבוֹת כְּשֵׁרִים וְצַדִּיקִים וְאִידֵי נִהַפְכָתָה לִי. כְּמוֹ סוֹרֵי הַגֶּפֶן וְמוֹרוֹת הַמִּיּוֹסִרִים מִתְנַפֵּן, אֲשֶׁר כָּל אַחַת נִכְרִיָּה וְזָרָה לְנִעְשָׂה: כֹּב) גַּם כִּי אִם-תִּכְבְּסִי בְּנִתְר מִן אֲדָמָה הַמְנַפָּה וְתִרְבִּי-לָךְ

בְּרִית עֶשֶׂב הַמְנַפָּה, עַל יְדֵי הַנְּדָקוֹת וּמַעֲשִׂים מוֹכִיִּים שֶׁעָשִׂית לְצַחֲצַח עֲצָמֶיךָ לִפְנֵי, לֹא תוֹעִיל, כִּי נִכְתֵּם נִרְאָה כְּכֶתֶם עֲוֹנֶיךָ שֶׁאֵת עוֹשָׂה בִּסְתֵּר לִפְנֵי נֹאֵם אֲדֹנִי יִהְיֶה: כֹּב) אִידֵי תֹאמְרִי אִידֵי תִכְבְּשׁוּ לְמוֹר לֹא נִטְמָאֲתִי עִתָּה

בְּעֲבוֹדָה זָרָה וּמַעֲשִׂים אַחֲרֵי הַבְּעָלִים לֹא הִלְכִיתִי רֹאִי דְרָפְךָ בְּנִיָּה מוֹל בֵּית פְּעוֹר שֶׁשֶׁם עֲבֹדַת הַבַּעַל דְּעִי מַה עָשִׂית הַיּוֹם, וְתִרְדֵּי שִׁאוֹנוֹ עוֹן עֲמֹד עַד הַיּוֹם הַזֶּה, הִנֵּה אֶת בְּכֶרֶה גְּמֻלָּה נִקְבָּה קָלָה לְרוֹץ הַלּוֹד וְשׁוֹב כְּמוֹ מִשְׁרַכַת שְׁרוֹף נַעַל שֶׁקוֹשִׁרִים סָבִיב לְרִגְלָהּ (עֲמִירָה) כִּד דְּרִכֶּיךָ מִתְּנָתָה: כֹּד

הֲרִי אֶת בְּפֶרָה | בְּחֲמוֹר הָבֵר הָהָר שֶׁהוּא לְמוֹד רִגִּיל לְהִיָּת בְּמִדְבָּר בֵּן אוֹהֶבֶת אֶת לִנֵּעַ בְּאוֹת בְּחִשָּׁק נִפְשָׁה שֶׁאֵפָה רוּחַ הָאִוִּיר אֵל תִּרְאוֹת כְּדֵרֵךְ הַרְצִים מִתְּרֵה תִּתְּנָתָה דְּאָנָתָה מִי יִשְׁכַּבְנָהּ לְמִקְדָּמָה, כָּל-מִבְּקָשִׁיךָ כָּל

הַמִּבְּקָשִׁים אוֹתָהּ לֹא יִיעָפּוּ אֵינִם צָרִיכִים לַחֲתִינֵעַ כִּי בְּחִדְשָׁה בְּחִדְשָׁה אֵב יִמְצְאוּנָהּ שֶׁהוֹקֵעַ בְּכִיָּה לְדוֹרוֹת בִּזְמַן הַמִּרְגָּלִים: כֹּה) נִבְיִיא אוֹמְרִים לְךָ מִנְעִי רִגְלְךָ מִיַּחַף לִלְכַת לְגוֹלָה לְנוֹיִם, וּמִנְעִי וְגִרְוֹנְךָ מִלְּמִית מִצְמָאָה וְתֹאמְרִי עַל דְּבַר הַנִּבְיָאִים נוֹאֵשׁ נוֹאֵשִׁי דְּבִרְיָכֶם לֹא אֲשׁוּב אֵלֶיךָ כִּי-אֶתְּכִתִּי וְזִרִים

וְלִדְרֹף, אֲלֵא הִיא בְּחִפְזָה תִּרְוִין וְתִרְדֵּף בְּכָל עַת וְשׁוֹאֵפֶת אוֹר כְּדֵרֵךְ הַרְצִים בְּמַהֲרִית. תִּתְּנָתָה מִי יִשְׁכַּבְנָהּ לְמִקְוֵמָה, כְּאֵלֹו הָיָה לֹה דְאָנָה מִי יִשְׁכַּבְנָהּ לְמִקְוֵמָה. "תִּתְּנָתָה", דְּאָנָתָה. כְּמוֹ "תִּתְּנָה וְאָנָה" (איכה ב, ה). כָּל מִבְּקָשִׁי לֹא יִיעָפּוּ, כָּל הַמִּבְּקָשִׁים לַחֲפָשֶׁה אֵינִם צָרִיכִים לַחֲתִינֵעַ. בְּחִדְשָׁה יִמְצְאוּנָהּ, כִּשְׁתִּתְמַלֵּא הָרִיוּנָה וְתִפְשׁוּתָהּ בְּקִלּוֹת, כִּי אֵן הִיא כְּבֶדָה וְאִינָה וְכֹלָה לְרוֹץ. וְכֵן יִשְׁרָאֵל עַל יְדֵי מַעֲשֵׂיהֶם הָרַעִים בָּא עֲלֵיהֶם הָאוֹיֵב, וְהֵם מִשְׁוֹמְטִים לְבָשָׁשׁ עוֹר מִמְּלִכִּי מִצְרַיִם וְאִשׁוּר. וְכָל הָרִיצָה הַזֹּאת בָּאָה בְּאוֹת נִפְשָׁם. וְלִכְסוֹף לֹא תִהְיֶה לְאוֹיֵב יִגְעִיהָ רָבָה, כִּי בְּקִלּוֹת יִכְבְּשֶׁם בְּחִדְשָׁה שֶׁחִיבֵן לָהֶן, וְהוּא חִדְשׁ "אֵב" שֶׁהִקְבַּע בְּכִיָּה לְדוֹרוֹת בִּזְמַן הַמִּרְגָּלִים. כֹּה) מִנְעִי רִגְלְךָ מִיַּחַף, כְּלוֹמֵר, תִּקְנִי מַעֲשִׂיךָ, כִּדִּי שְׂאֵל תִּלְכִּי בְּגוֹלָה יַחֲפָה. וְגִרְוֹנְךָ

שי למורא

עטרת מרים

מזמא, ושלם תצמאי למים. ותאמרי נואש, ואמרת, אני מתאששת מעבודת הקב"ה ולא אשוב אליו. וזרים, עבודות זרות. כו) כי ימצא, אדם שהיה מוקד לנאמן וכשנמצא שהוא גנב. הבישו, לשון בוש. המה, המון העם. וכתהיהם, כתי עבודה זרה. ונביאיהם, נביאי הפעל. כו) ובעת

רעתם, בעת שבאה עליהם רעה, מתפללים אלי ואומרים "קומה והושיענו מן הרעה". כח) כי מספר ערוד, לפי השבון מספר ערוד. היו אלחיד יהודה, היו הפסילים שעשית, אתה יהודה. א) אם תשוב ישראל נאם ה' אלי, אם תשוב בתשובה אלי, אמר ה' תשוב, או תשוב לחור לכבודך וגדלתך הראשונה. פרש אחר, או תהיה בשוכה ונחת בארצך. פרש אחר, תתקבל תשובתך, ולא תחתם עוד זרה רעה. ולא תגוד, או לא תגוד מארצך לצאת בגולה. ב) במשפט, בשתתחוב מן הדין בשבועה. ובצדקה, שאם תפיר שהמשפט אינו בצדק, לא תקבל השבועה. והתפרכו בו גוים, אם געשה ישראל כן, או ותפרכו בו גוים. כל גוי יאמר לבנו "תהא כפלוני ישראל". וכו' ותחללו, מי שיוכל לתדבק בישראל, ותפאר בדבר.

עבודת הפעלים ואחריהם אלך לעבוד אותם: כו כבשת גנב שהיה מוקדק נאמן כי ימצא כן הבישו פענני עבודה זרה בית ישראל שהיו מוקדקים לעובדי ה' המה המון העם מלכיהם שריהם וכתהיהם כתי הפעל ונביאיהם נביאי הפעל: כו על אשר אמרים לעץ לפסל מעץ אבי אתה ולאבן ולצלם מאבן את ילדתנו כרפנו הפנו אלי ערף ולא פנים ולא יאבה לשמוע אמריו ובעת רעתם רואים כי אין אליהם וישע אותם יאמרו אלי קומה והושיענו: כח אשכ לך ואיה אלחיד אשר עשית לך יקומו הם אם יוכלו וישיעוד בעת רעתך בי כמו מספר ערוד עשית צרות של פוכים והיו אלחיד אתה יהודה: א אם תשוב בתשובה ישראל ו נאם יהודה או אלי תשוב להיות לפני סגולה מכל ואם תסיר שקונציד אם תעביר הפסילים מפני או ולא תגוד לצאת בגולה: ב ונשבעת ואם תשבע חיייהך באמת לא כמו שאתם נשבעים עתה לשקר ותתנהו במשפט ובצדקה או ותתפרכו בו בישראל הגוים לאמר בברכתם, ישמך אלהים בישראל וכו' ותחללו יאמר הנה אני מצלה בישראל:

זרים ואחריהם אלך: כו כבשת גנב כי ימצא כן הבישו בית ישראל המה מלכיהם שריהם וכתהיהם ונביאיהם: כו אמרים לעץ אבי אתה ולאבן את ילדתנו כרפנו אלי ערף ולא פנים ובעת רעתם יאמרו קומה והושיענו: כח ואיה אלחיד אשר עשית לך יקומו אם וישיעוד בעת רעתך בי מספר ערוד היו אלחיד יהודה: ד א אם תשוב ישראל ו נאם יהודה אלי תשוב ואם תסיר שקונציד מפני ולא תגוד: ד ונשבעת חיייהך באמת במשפט ובצדקה והתפרכו בו גוים וכו' ותחללו:

רק לציבור

סו א פה אמר יהוה השמים פסאי והארץ הדם רגלי איזה בית אשר תבנו לי ואיזה מקום מגורתי: כג והיה מדייחדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבוא כל בשר להשתחוות לפני אמר יהוה: כד ויצאו וראו בפגרי האנשים הפשעים בי כי תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה והיו דראון לכל בשר: כה והיה מדייחדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבוא כל בשר להשתחוות לפני אמר יהוה:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, צור כל העולמים, צדיק בכל הדורות, האל הנאמן האומר ועושה, המדבר ומקים, שכל דבריו אמת וצדק: נאמן, אתה הוא יי אלהינו ונאמנים דברך, ודבר אחד מדברך אחר לא ישוב ריקם, כי אל מלך נאמן ורחמן אתה. ברוך אתה יי, האל הנאמן בכל דבריו:

רחם, על ציון כי היא בית חיינו, ולעלובת נפש תושיע ותשמח במהרה
בימינו. ברוך אתה יי, משמח ציון בבניה:

שמחנו, יי אלהינו, באלהיו הנביא עבדך, ובמלכות בית דוד משיחך,
במהרה יבוא ויגל לפנינו, על כסאו לא ישב זר, ולא ינחלו עוד
אחרים את כבודו. כי בשם קדשך נשבעת לו, שלא יכפה נרו לעולם ועד:
ברוך אתה יי, מגן דוד:

על התורה, ועל העבודה ועל הנביאים ועל יום השבת הזה, שנתת לנו יי
אלהינו לקדשה ולמנוחה, לכבוד ולתפארת. על הכל, יי אלהינו אנחנו
מודים לך, ומברכים אותך, יתברך שמו בפי כל חי תמיד לעולם ועד: ברוך
אתה יי, מקדש השבת:

עטרת מרים

א אלה הם דברי ירמיהו בן חלקיהו מן הכהנים אשר ישב בענתות אשר בארץ בנימין: ב אשר היה תחלת דברי יהוה אליו
בימי יאשיהו בן אמון מלך יהודה שהוא ודודו היו צדיקים, בשלש עשרה שנה למלכו: ג ויהי ירמיהו נביא כל ימי יאשיהו הנותרים, בימי יהויקים
בן יאשיהו מלך יהודה ותחלת נבואתו עריתם עשתי עשרה שנה לצדקיהו בן יאשיהו מלך יהודה בתם מלכותו בשנת אחת עשרה למלכותו
ערגלות ירושלים בחדש החמישי כי אז נפל צדקיהו ביד מלך בבל: ד ויהי דברי יהוה אלי לאמר: ה בטרם אצרך בבטן אמך ידעתיך

הפירתי בך שתיקה חנו ומוכן לנבואה
ובטרם תצא מרחם הקדשתיך
ומנתיך לך נביא לגוים על העים
כלם נתתיך: ו ואמר אלה או לי
על הפגיעה אדני יהוה הנה לא
ידעתי דבר לסדר דברי הנבואה
בצרות הלשון כירענר אנכי ולא
הרגלתי בזה: ז ואמר יהוה אלי
אלתאמר גער אנכי אל תבאן
בדבר בעבור הפערות כי על-כל
הדברים אשר אשלחך תלך ואת
כל אשר אצוך תדבר: ח אל-
תירא מפניהם מפני מי אשר
אשלחך אליהם פן תבשל בלשונך
ויקצפו עליך כראתך אני להצילך
נאם יהוה: ט וישלח יהוה

הפטרה לפרשת מטות לשמו"ת

בירמיה פרק א

א א דברי ירמיהו בן חלקיהו מן הכהנים
אשר בענתות בארץ בנימין: ב אשר היה
דברי יהוה אליו בימי יאשיהו בן אמון מלך
יהודה בשלש עשרה שנה למלכו: ג ויהי
בימי יהויקים בן יאשיהו מלך יהודה עריתם
עשתי עשרה שנה לצדקיהו בן יאשיהו מלך
יהודה ערגלות ירושלים בחדש החמישי:
ד ויהי דברי יהוה אלי לאמר: ה בטרם אצרך

שי למורא
ב בשלש עשרה שנה
למלכו, אז התחילה לשרות עליו
השראת הנבואה. ג ויהי בימי
יהויקים וגו', והנה מתנבא גם
בימי יהויקים בנו ובימי צדקיהו וכו'.
ה בטרם אצרך בבטן
ידעתיך, בטרם יצאתיך צורה
בבטן אמך, גדלתיך. הקדשתיך,
ומנתי אותך. ו אלה, לשון
קריאה על הצער ועל הדאגה. לא
ידעתי דבר, רצה לומר, דברי
תוכחה. כי גער אנכי, כי צעיר
למים אנכי, ואיך אהיה מוכיח
לעמים. ט את ידו, את דברי

בבטן ידעתיך ובטרם תצא מרחם הקדשתיך נביא לגוים נתתיך: ו ואמר אלה אדני יהוה הנה
לא ידעתי דבר כירענר אנכי: ז ואמר יהוה אלי אלתאמר גער אנכי כי על-כל אשר אשלחך
תלך ואת כל אשר אצוך תדבר: ח אל-תירא מפניהם כראתך אני להצילך נאם יהוה: ט וישלח

שי למורא

עטרת מרים

נבואתו. ויגע על פי, והעביר את דברי הנבואה שהיו מסדרים בפי. (הפקדתיך, שמתיד פקיד ומנחה. לנתוש, לעקר. ולנתון, לבתת ולשבר. יא) מקל שקד, מטה מאילן שגדלים בו שקדים. יב) שקד אני על דברי לעשות, מתמסר ומשתדל במהירות לקום את דברי. כמו

השקד שהוא ממהר להוציא פרח לפני שאר האילנות. יג) סיר נפות, סיר מעלה רתיחה. והוא רמו על ירושלים. ופניו, פני הרתיחה, כלומר המקום שמעלה רתיחה מרבה. פרוש אחר, "פניו", פני הסיר, שהצר של הסיר שממנו יוצקים, נקרא פניו. מפני צפונה, מצד צפון. יד) מצפון, מצד צפון, והוא בכל, שהיא מדרחית צפונית לארץ ישראל. טו) כי הנני קרא, כלומר, אשים בלבם שיבואו משפחות ממלכות צפונה, המשפחות הם העמים, והממלכות הם המלכים. יז) תאזר מתניך, לשון זיוו, כאיש חיל. אל תחת, אל תפחד. פן אחתך לפניהם, אם תפחד מהם, אשבר אותך לפניהם, ויובלו לחיזוק. יח) למלכי יהודה, כנגד מלכי יהודה. יט) ונלחמו אליך, ולחמו נגדך בדברי משפט, לבתר את דברי נבואתך. להצילך, שלא ימיתוך. ב) באוני ירושלים, אל העם אשר בירושלים. זכרתי לך חסד נעורך, אף על פי שאני מכיר עלוך רעה בעבור מעשך הרעים, לא אכלה אותך, וגם אנניש

יהוה את־ידו ויגע על־פי ויאמר יהוה אלי הנה נתתי דברי בפיך: יראה הפקדתיך היום הנה עלי־הגוים ועלי־הממלכות לנתוש ולנתון ולהאבד ולהרוס לבנות ולנטוע: יא ויהי דבר־יהוה אלי לאמר מה־אתה ראה ורמיהו ויאמר מקל שקד אני ראה: יב ויאמר יהוה אלי היטבת לראות כִּי־שקד אני על־דברי לעשות: יג ויהי דבר־יהוה אלי שנית לאמר מה אתה ראה ואמר סיר נפות אני ראה ופניו מפני צפונה: יד ויאמר יהוה אלי מצפון תפתח הרעה על כִּלְי־שבי הארץ: טו כי הני קרא לכל־משפחות ממלכות צפונה נאם־יהוה ובאו ונתנו כסאו פתח ו שערי ירושלים ועל כל־חומתיה סביב ועל כל־ערי יהודה: טז ודברתי משפטי אותם על כל־רעתם אשר

עזבוני ויִקְטְרוּ לאלהים אחרים וישתחוו למעשי ידיהם: ז ואתה תאזר מתניך וקמתי ודברתי אליהם את כל־אשר אנכי אצנח אל־תחת מפניהם פן־אחתך לפניהם: יח ואני הנה נתתיך היום לבצר ולעמוד ברזל ולחמות נחשת על־כל־הארץ למלכי יהודה לשריה לכהניה ולעם הארץ: יט ונלחמו אליך ולא־יוכלו לך כִּי־אתך אני נאם־יהוה להצילך: ב א ויהי דבר־יהוה אלי לאמר: ב הלך וקראת

השט את־ידו ויגע על־פי ויאמר יהוה אלי הנה בזה שנגעתי בך בפיך נתתי דברי בפיך: יראה הפקדתיך היום הנה עלי־הגוים ועלי־הממלכות לנתוש לעקר ממקומו ולנתון גם רק חלק ולהאבד לגמרי, ולהרוס כולל הבנות לבנות ולנטוע: יא ויהי דבר־יהוה אלי לאמר מה־אתה ראה ורמיהו הנבואה, ויאמר מקל שקד מאילן שגדלים בו שקדים אני ראה: יב ויאמר יהוה אלי היטבת לראות כי השקד הזה הוא ממהר להוציא פרח קודם לכל האילנות כִּי שקד ממהר אני על־דברי לעשות ואם כן ראית דבר המרפז רמו על מה שעתיד להיות: יג ויהי דבר־יהוה אלי פעם שנית לאמר מה אתה ראה הנבואה ואמר סיר נפות קדיה מעלה רתיחה אני ראה ופניו מקום שמעלה רתיחה מפני מעבר צפונה: יד ויאמר יהוה אלי מצפון מבבל העומדת מצפון תפתח תהיה מוקום לבוא הרעה על כל־שבי הארץ: טו כי הני קרא אשים בלבם לכל־משפחות ממלכות צפונה שיבואו נאם־יהוה ובאו ונתנו איש כסאו בשופטים היושבים על כסא המשפט, מול פתח ו שערי ירושלים ועל כל־חומתיה סביב ועל כל־ערי יהודה לשמוע מענת תבעדין: טז ודברתי אז אדבר משפטי אותם עמם על כל־רעתם לבש דין מאתם אשר עזבוני ויִקְטְרוּ לאלהים אחרים וישתחוו למעשי ידיהם: יז ואתה תאזר מתניך ללכת ביריות וקמתי ודברתי אליהם את כל־אשר אנכי אצנח אל־תחת אל תפחד מפניהם להחניף להם פן־אחתך לפניהם כי בשתפחד אשבור אותך לפניהם ויובלו לחזק לך: יח ואני הנה נתתיך נתיב

בדרך היום לעיר מבצר בעיר מבצר ולעמוד ברזל שלא יוכל אדם להטותו ולשברו ולחמות נחשת כל־שכן אם יהיו לעיר חומות נחשת, וכל זך בדי שתוכל להתגבר על־כל־הארץ בניהם למלכי יהודה לשריה לכהניה ולעם הארץ מחר העם: יט ונלחמו אליך ולא־יוכלו לך עני כִּי־אתך אני נאם־יהוה להצילך: א ויהי דבר־יהוה אלי לאמר: ב הלך וקראת באוני יושבי ירושלים לאמר בזה אמר יהוה זכרתי וזכר אני לך חסד נעורך אשר עשיתי עמך בימי נעורך אהבת האהבה שקה לי עלוך בעת כלולתך שהיית ככלה בזמן הפתח בזמן תורה, גם זכור לפני

שְׁמִיעַתָּה בִּי לִכְתוּב אַחֲרֵי בַּמִּדְבָּר בְּאַרְצָן לֹא זְרוּעָה שָׂאֵין בָּהּ זֶרַע וְזֶרַע אֶת הַחֶסֶד הַמְצִיקִים לָךְ, כִּי וְכִרְתִּי לָךְ חֶסֶד נְעוּרֶיךָ. אֶהְבֵּת כְּלוּלֹתֶיךָ, הַחֲבִיבָה שְׁתִּיחָה לִּי עֲלוּךְ בַּעַת שְׁתִּיחָה כְּבִלָּה בְּזִמְנָה חֲפִצָּה, כְּלוּמֵר כְּמַעֲמֵד הַר סִינַי לְקַבֵּלֵת הַתּוֹרָה. (ג) קִדְשׁ יִשְׂרָאֵל לְחִי, נְחָשְׁבִים חֶסֶד כְּמוֹ קִדְשׁ, שְׂאֵל יִאֲכָלְנוּ זֶה, רְאשִׁית תְּבוּאָתוֹ, הַמִּיטֵב שֶׁכָּבֵל תְּבוּאָתוֹ, כְּלוּמֵר, הַמִּבְרָחִים שֶׁבְּזִמְנָה הָאֶדְמָה. כָּל אֲכָלֵיו יִאֲשֻׁמוּ, כָּל הַנּוֹזְלִים וּמְכֻלִּים אֶת יִשְׂרָאֵל, יִהְיוּ אֲשֻׁמִּים וְהִרְעָה תְּבוּא עֲלֵיהֶם.

עטרת מרים

אֵת אֶת־אֱמֶר יְהוָה הַשְׁמִימִים כְּסֵלִי אֵינִי צָרִיד הַמִּקְדֵּשׁ שְׁלֹמֶה וְהָאֶרֶץ הָדָם עָנֹן שִׁרְפָה רָגִלִּי אִירֹה בֵּית אֲשֶׁר תִּבְנֶנּוּלִי וְאִירֹה מְקוֹם תְּרִצִּי לִחַד בַּעַת מְנוּחָתִי לְהִשְׁרֹחַ שְׂכִינָתִי, אֵינִי כְדָאִי לִי: בִּוְאֶת־כָּל־אֵלֹה שְׁמַיִם וְהָאֶרֶץ יָדִי עָשְׂתָהּ וְרַח אַחֲרֵי כֵן וַיִּהְיוּ כָל־אֵלֹה שְׁמַיִם וְהָאֶרֶץ, וְאִנִּים קְדוּמִים כְּמוֹנֵי נְאֻמֵּי־יְהוָה וְעַם שְׂאֵנִי רַם עַל רִמּוֹם, עַם כָּל־הָהָה וְאֵל־הָהָה אֲבִיטִי אֶל־עֵנִי וְנִבְהָרֹחַת שְׂרִידוֹת נִשְׁבַּחַת בְּעִבְרוֹ הַצֶּעֶר וְהַזְעוֹן, וְכָל־זֹאת וְחֶרֶד עַל־דְּבָרֵי מִקְרָה לְשִׁמּוֹעַ בְּקוֹלִי: ג אֶל עַמָּה אֵין לִי חֵץ בָּכֶם, שִׁהְיִי שׁוֹחֵט הַשּׁוֹר הָאֵל מִכָּה־אִישׁ אֶת בְּעָלָיו שֶׁל הַשּׁוֹר וְנִגְלוּ מִמֶּנּוּ, לְפִיכָךְ זֹוֹבֵחַ הַשֶּׁה רֹזֵקָה לִפְנֵי פְעָרָה כָּלֵב וְהַמְעַלָּה מִנְחַח הָרִי הוּא לִפְנֵי בְדֵם־חִזּוֹר

הפטרה לשבת ראש־חודש לשמו"ת בישעיהו פרק סו

10 אֶבֶה אֶמֶר יְהוָה הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְהָאָרֶץ הַדָּם רִגְלִי אֵיזֶה בֵּית אֲשֶׁר
 תִּבְנוּ לִי וְאֵיזֶה מְקוֹם מְנוּחָתִי: בּוֹאת־כָּל־אֱלֹה יְדֵי עֲשֵׂתָהּ וַיְהִי
 כָּל־אֱלֹה נֶאֱמַר יְהוָה וְאֵלֵינוּ אֵפִיט אֶל־עֵנִי וּנְכַהֲרוֹת וְחָרָד עַל־דְּבָרֵי:
 ג' שוֹחֵט הַשּׁוֹר מִכֶּה־אִישׁ זֹבֵחַ הַשֵּׁחַ עֶרְפָּה פֶּלֶב מַעֲלָה מְנַחֵחַ דָּם־חֲזִיר
 מִזְכִּיר לְבָנָה מִכְרָד אֹזֶן גִּם־הֶמְחָה בַּחֲרוֹ בְּדַרְכֵיהֶם וּבִשְׁקֻצֵיהֶם נַפְשָׁם
 חֲפָצָה: ד גִּם־אֲנִי אֶבְחַר בְּתַעֲלָלֵיהֶם וּמְגֹרֶתָם אֲבִיֹא לָהֶם יַעַן קָרָאתִי
 וְאִין עֲזָנָה דְּבַרְתִּי וְלֹא שָׁמְעוּ וַיַּעֲשׂוּ חֲרַע בְּעֵינֵי וּבֶאֱשֶׁר לֹא־חֲפָצָתִי
 בַּחֲרוֹ: ה שָׁמְעוּ דְּבַר־יְהוָה הַחֲרָדִים אֶל־דְּבָרוֹ אָמְרוּ אַחֲיָם שְׁנֵאִיכֶם
 מְנַדִּיכֶם לְמַעַן שְׁמִי יִכְבֵּד יְהוָה וְנִרְאָה בְּשִׁמְחַתְכֶם וְהֵם יִכְשׁוּ: ו קוֹל
 שְׁאוֹן מַעִיר קוֹל מַהִיכָל קוֹל יְהוָה מְשַׁלֵּם גְּמוּל לֹא־יִבִּיּוּ: ז בְּמָרָם תִּחִיל
 יִלְדָה בְּמָרָם יָבוֹא תָבֵל לָהּ וְהַמְלִיטָה זָכָר: ח מִי־שָׁמַע פֹּאֶת מִי רָאָה
 כָּאֱלֹה הַיּוֹחֵל אֶרֶץ בְּיוֹם אֶחָד אִם־יּוֹלֵד גִּזִּי פֶּעַם אַחַת כִּי־חָלָה גִּם־יִלְדָה

וְנִרְאָה בְּשִׁמְחַתְכֶם וְהֵם הִרְשִׁיעוּ לְבִשׁוֹ וְנִרְאָה פִּי לֹא יִדְבָּה ה' בְּחוּפֹה רַק בְּעֹבֶדֶת חֶלֶם בְּאֶמְתוֹ, וְכֵן בֹּא בְּבוֹד לִחְיָי וְאֵז לְמוֹת הַמִּשִּׁיחַ יֵצֵא קוֹל שְׂאוֹן מַעֲרִיב וְיִשְׁלֹשׁ עַל גִּזְגִּיגּוֹ קוֹל מְחִיכֵל יֵצֵא קוֹל יִתְּנָה הַיּוֹצֵא לְאֵים עַל עֵבִים וְבוֹ מְשֻׁלָּם ה' מְגוֹל לֹאֲבִיּוֹ וְנִלְחֵם בְּגִיּוֹם ז' עַל צִיּוֹן יֵאָמֵר בְּכֶרֶם תַּחֲוִיל מַתְחִילִים פֶּאֶבִי יִלְדָּה כִּבְרִי יִלְדָּה וְיִתְקַבֵּצוּ בְּתֵיבָה לְתוֹכָהּ בְּטָרֵם יָבֹא חֶבֶל קָה שְׂחִימֵי מַלְחָמוֹת גִּזְגִּיגּוֹ וְהַכּוֹלֵמֶת הַלִּידָה זָכָר וְאֵן יַחֲתִיל הַקּוֹבֵצִין הַגְּדוֹל הַכֶּלֶל: ח מִי־שֶׁמַע פֶּלֶא פִּזְמָת מִי רֵאחַ פֶּלֶא פִּזְמָת הַיּוֹחֵל הָאֵם מַעֲוִלָּה כָּל שֵׁי אֶרֶץ בְּיוֹם אֶחָד הָאֵם מַעֲוִלָּה אִם־יִוָּלָד גִּזְגִּיגּוֹ פֶּעַם אַחַת בִּי־חִלָּה גִּם־יִלְדָּה

עטרת מרים

צִיּוֹן אֶת־בְּנֵיהָ כֹּלָם כְּאֶחָד וְצִאוּ מִמֶּקוֹם גִּלְתָּם וְכֹאז לְצִיּוֹן: ט הָאֲנִי אֲשַׁבֵּיר
אֵבִיאוּ אֶת אִשָּׁה עַל הַמִּשְׁבֵּר - מְקוֹם מוֹשֵׁב הַיַּלְדוּת - וְלֹא אוֹלִיד וְלֹא אֶפְתַּח
רַחֲמֹת שְׂתֵלֶה, רֹצֵחַ לֹמֵר: שָׂמָא אֶתְחִיל בְּדָרֵךְ וְלֹא אוֹכַל לְגִמּוֹר יֹאמֹר יְהוָה
אִם־אֲנִי הַמוֹלִיד וְעֶצְרָתִי בַחֲמִיתָ אֲמֹר אֶלְהִיד: י אֲתֵם הַבָּאִים מִן הַגּוֹלָה

שִׁמְחוּ אֶת־יְרוּשָׁלַם בְּבֹאֲכֶם אֵלֶיהָ
וְגִילוּ בָּהּ כָּל־אֲהֻבֶיהָ כֹּל מִי שֶׁתֵּאָבֵב
לִרְאוּתָהּ בְּכֻנָּה שִׁישׁוּ אֶתְהָ מִשׁוֹשׁ
כִּלְהִמְתַּאבְּלִים עָלֶיהָ בַּעַת
חֻדְבָּתָה: יא הַתֵּאבְּלָתֶם עָלֶיהָ לְמַעַן
שִׁתְּרֹאוּ בְּשִׁמְחָתָהּ וְתִינָקְלוּ מִלְשׁוֹן יִנְיָקָה
וְשִׁבְעֵתֶם מִשֹּׁד מִשְׁרֵי תַנְחֻמִּית
לְמַעַן תִּמְצְצוּ תַרְוִיו מוֹצִצִים
וְהַתַּעֲנֻגָתֶם וּמַתְעַנִּים מוֹזִי מִשְׁשֵׁן
כְּבוֹדָה שִׁתָּה אַחֵר הַמְּאֻלָּה: יב כִּי
כֹה | אֲמֹר יְהוָה הִנְנִי נֹטֶה־אֵלֶיהָ
אֶמֶת אֶל יְרוּשָׁלַם שְׁלֹם הַרְבֵּה בְּנֶהֱרֹ
כִּמִּי נִהְרֵ שְׁלֹם אֶמֶת לֹה לְבֹא
בְּמִרְצָה וּבְנִחַל שׁוֹמֵךְ אֶת כְּבוֹד
גּוֹיִם עֲשֶׂרֶם וְיִנְקָתֶם תַּרְוִיו יוֹנְקִים אֶת
הַעוֹשֶׁר הֵנָּה עַל־צֵד תִּנְשָׂאוּ כַּתִּינֵק
הַיֹּנֵק שְׁנִישָׂאִים אוֹתוֹ עַל הַרְדֵּעַ בְּצֵד
הַנֶּהֱרֹ וְעַל־בְּרָכִים תִּשְׁעֲשַׁעוּ
מִשְׁעֲשִׂים אוֹתוֹ: יג כְּאִישׁ אֲשֶׁר
אִמּוֹ תַנְחֻמּוֹ כֵּן אֲנִכִּי אֶנְחַמְכֶם
וּבִירֹשָׁלַם תַנְחֻמוֹ עַל הַצְרוֹת
שֶׁעָבְרוּ עֲלֵיכֶם כִּי שָׂמָה יִרְאֶה כְּבוֹדִי
עֲלֵיכֶם: יד בְּעֲשׂוֹתוֹ נִקְמוֹתָיו וְנִרְאוּתוֹ
וְרִאיוֹתָם וְתִרְאוּ יְרוּשָׁלַם בְּכֻנָּה
וְשִׁשׁ וְשִׁשׁ לְבָבְכֶם וְעֲצֻמוֹתֵיכֶם
בְּרִישָׁא תַפְרַחְנָה וְחִתְּחוּ בְּרִירָאוֹת
אוֹ וְנִזְדַּעַה כַּח גְּבוּרַת יְד־יְהוָה אֶת
עַם עֲבָדָיו לְמוֹכֶה גַם יִדְעוּ אֲשֶׁר וְזַעַם
אֶת־אִיְבּוֹ בְּמִלְחָמָה גֹּאז וּמִגֹּאז:
טו כִּי־הִנֵּה יְהוָה בָּאֵשׁ יָבֹא
לְאֶבֶר בּוֹ אֶת חֵיל גֹּאז וּמִגֹּאז וְכִסְפוֹהָ
כִּסְפֶּהָ יָבֹאוּ מִרְכַּבְתָּיו גִּירוֹתָיו
לְחָשִׁיב לְצִירוֹ גְּמֹל כְּחֶמֶל אִפּוֹ
רַבָּה וְנִגְעֶרְתוּ תַהֲוֶה בְּלַחֲבִירָאֵשׁ:

עטרת מרים

טו כִּי כֹאֵשׁ יְהוָה נִשְׁפָּט יִהְיֶה מִתּוֹכָם עֲמָתָם וּבְחֶרֶב־אִישׁ בְּאִחִיו וְהָמָם
אֶת־כָּל־בָּשָׂר וְרַבּוֹ וְחֶרֶב־חֲלָלִי יְהוָה (ע"י יִחְזָקָל יג יא):
ז הַמִּתְקַדְּשִׁים הַמְּוַדְּמִים יִתְדוּ וְהַמְּטַהֲרִים עֲצָמָם לְלָבֵת אֶל הָעֵבוֹרִים
הַעוֹמְדוֹת אֶל־הַגְּזוֹת אַחֵר אַחֵר כְּבוֹדָה אַחֵר כְּבוֹדָה בְּתוֹךְ בְּאִמְעָע הַנֶּהֱרֹ
מְקוֹם מַעֲמֵד הָעֵבוֹרִים, בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

אֲכָלִי בָשָׂר תַחְזִיר וְהַשְׁקֵן
וְהַעֲכֹבֵר יַחְדּוֹ יִסְפּוּ וְיִתְדוּ מִלֵּם יִתְדוּ יִסְפּוּ
נָאִם־יְהוָה: יח וְאֲנִכִּי מַעֲשִׂיהֶם
שֶׁל בְּעָלֵי זֹאת הַאֲמוּנָה וּמַחֲשַׁבְתֵּיהֶם
וְאִמּוֹנָתָם הַנִּפְסָרֶת בְּאֵה כִּדִּי לְקַבֵּץ
אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם וְהַלְשֻׁנוֹת אֶל
יְרוּשָׁלַם (זכריה יד), לְהוֹדִיעַ לָהֶם
שִׁמְעֵשִׂיהֶם הַכֹּל, וְאֹז וְכֹאז וְרֹאוּ
אֶת־כְּבוֹדִי אַחֲדוֹת ה' כִּי נִשְׁבֵּב שְׁמִי
לְבָדוֹ: יט וְשִׁמְתִּי בָהֶם אוֹת בְּכָל
הַבָּאִים אֲשֶׁם אוֹת, וְהוּוּ מִה שֶׁנֶּאֱמַר
וְעִינֵי תִפְקַח בְּחִירְתָּן וְכו' (זכריה יד)
וְשִׁלַּחְתִּי מִהֶם | פְּלִיטִים כִּי רַבָּם
יָמוּתוּ סָבִיב יְרוּשָׁלַם, לְלָבֵת אֶל־
הַגּוֹיִם הַיּוֹשִׁבִים בְּתַרְשִׁישׁ פּוֹל
וְלֹד מִשְׁכֵּי תַמְלֻקִּים לִירוֹת חֲצִים
בְּקֶשֶׁת תִּבֵּל וְיוֹן וְאֵל הַיּוֹשִׁבִים
הָאֵיִים הַרְחִיקִים אֲשֶׁר לֹא־שָׁמְעוּ
מִעוֹלָם אֶת־שְׁמִיעִי וְלֹא־רָאוּ אֶת־
כְּבוֹדִי וְהִגִּידוּ אֵלֶה הַפְּלִיטִים אֲשֶׁר
בָּהֶם אֶת־כְּבוֹדִי בְּגוֹיִם כִּי יִרְאוּ אֶת
הָאוֹתוֹת שֶׁשִׁמְתִּי בָהֶם: כ כִּשְׁשִׁמְעוּ
הַפֶּלֶא הַגָּדוֹל שֶׁעָשָׂה הַמֶּקוֹם בְּמִנְחָה
גֹּאז וּמִגֹּאז וְהִבִּיאוּ אֶת־כָּל־אֲחֵיכֶם |
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַרְחֹקִים שֶׁלֹּא עָלוּ עַל
אֲחֵיכֶם מִכָּל־הַגּוֹיִם | יְבִיאוּ אוֹתָם
הָעֵבוֹרִים לְמִנְחָה | לִיהוָה בְּפוֹסִים
וְכָרֶכֶב בְּמִרְכָּבוֹת וּבְצִפִּים עֲגֻלוֹת
מְכֻסּוֹת וְכֵן עֲגֻלוֹת צָב (במדבר ו')
וּבְכַפְרָדִים הֵם הַגּוֹלָדִים מִן הַפּוֹס
וְהַמְּמוֹר וּבְכַפְרָאוֹת בְּקִיּוֹדִים שֶׁל
שִׁמְחָה עַל הַר קִדְשִׁי יְרוּשָׁלַם
אֲמֹר יְהוָה כְּאִשֶּׁר יְבִיאוּ בְנֵי

צִיּוֹן אֶת־בְּנֵיהָ: ט הָאֲנִי אֲשַׁבֵּיר וְלֹא אוֹלִיד
יֹאמֹר יְהוָה אִם־אֲנִי הַמוֹלִיד וְעֶצְרָתִי אֲמֹר
אֶלְהִיד: י שִׁמְחוּ אֶת־יְרוּשָׁלַם וְגִילוּ בָּהּ כָּל־
אֲהֻבֶיהָ שִׁישׁוּ אֶתְהָ מִשׁוֹשׁ כִּלְהִמְתַּאבְּלִים
עָלֶיהָ: יא לְמַעַן תִּינָקְלוּ וְשִׁבְעֵתֶם מִשֹּׁד
תַנְחֻמִּית לְמַעַן תִּמְצְצוּ וְהַתַּעֲנֻגָתֶם מוֹזִי
כְּבוֹדָה: יב כִּי־כֹה | אֲמֹר יְהוָה הִנְנִי נֹטֶה־
אֵלֶיהָ בְּנֶהֱרֹ שְׁלֹם וּבְנִחַל שׁוֹמֵךְ כְּבוֹד גּוֹיִם
וְיִנְקָתֶם עַל־צֵד תִּנְשָׂאוּ וְעַל־בְּרָכִים
תִּשְׁעֲשַׁעוּ: יג כְּאִישׁ אֲשֶׁר אִמּוֹ תַנְחֻמּוֹ כֵּן
אֲנִכִּי אֶנְחַמְכֶם וּבִירֹשָׁלַם תַנְחֻמוֹ: יד וְרִאיוֹתָם
וְשִׁשׁ לְבָבְכֶם וְעֲצֻמוֹתֵיכֶם בְּרִישָׁא תַפְרַחְנָה
וְנִזְדַּעַה יְד־יְהוָה אֶת־עֲבָדָיו וְזַעַם אֶת־אִיְבּוֹ:
טו כִּי־הִנֵּה יְהוָה בָּאֵשׁ יָבֹא וְכִסְפוֹהָ
מִרְכַּבְתָּיו לְחָשִׁיב כְּחֶמֶל אִפּוֹ וְנִגְעֶרְתוּ
בְּלַחֲבִירָאֵשׁ: טז כִּי כֹאֵשׁ יְהוָה נִשְׁפָּט וּבְחֶרֶב־
אֶת־כָּל־בָּשָׂר וְרַבּוֹ חֲלָלִי יְהוָה:
ז הַמִּתְקַדְּשִׁים וְהַמְּטַהֲרִים אֶל־הַגְּזוֹת אַחֵר
אַחֵת בְּתוֹךְ אֲכָלִי בָשָׂר תַחְזִיר וְהַשְׁקֵן
וְהַעֲכֹבֵר יַחְדּוֹ יִסְפּוּ נָאִם־יְהוָה: יח וְאֲנִכִּי
מַעֲשִׂיהֶם וּמַחֲשַׁבְתֵּיהֶם בְּאֵה לְקַבֵּץ אֶת־כָּל־

הַגּוֹיִם וְהַלְשֻׁנוֹת וְכֹאז וְרֹאוּ אֶת־כְּבוֹדִי: יט וְשִׁמְתִּי בָהֶם אוֹת וְשִׁלַּחְתִּי מִהֶם | פְּלִיטִים אֶל־הַגּוֹיִם
תַרְשִׁישׁ פּוֹל וְלֹד מִשְׁכֵּי קֶשֶׁת תִּבֵּל וְיוֹן הָאֵיִים הַרְחִיקִים אֲשֶׁר לֹא־שָׁמְעוּ אֶת־שְׁמִיעִי וְלֹא־רָאוּ
אֶת־כְּבוֹדִי וְהִגִּידוּ אֶת־כְּבוֹדִי בְּגוֹיִם: כ וְהִבִּיאוּ אֶת־כָּל־אֲחֵיכֶם | מִכָּל־הַגּוֹיִם | מִנְחָה | לִיהוָה
בְּפוֹסִים וְכָרֶכֶב וּבְכַפְרָדִים וּבְכַפְרָאוֹת עַל הַר קִדְשִׁי יְרוּשָׁלַם אֲמֹר יְהוָה כְּאִשֶּׁר יְבִיאוּ בְנֵי

עטרת מרים

יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמִּנְחָה בְּכָל־טָהוֹר כִּן יָבִיאוּ הַעֲבָדִים אֶת יִשְׂרָאֵל בְּבָגָדִים טָהוֹרִים וְנָאִים עַד בֵּית יְהוָה: כֹּא וְגַם־מֵהֶם מִהַמּוֹכָאִים מִכָּל הַגּוֹיִם, אִף אִם מֵהֶם נִשְׁתַּכַּח וְחוּסִם אֶקַּח לַדֹּרוֹת לְכַהֲנִים לְלוֹיִם אָמֵר יְהוָה כִּי לִפְנֵי גִלּוֹי מִי הָיָה מִמְשַׁפַּחַת כְּהֹנָת וְלוֹהֵה: כִּב כִּי כֹאשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ

הַחֲדָשָׁה אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה עֲמֵדִים

לִפְנֵי כִי אֲנִי סֹבֵת קִיּוּמִם וְעֲמִידָתָם

בְּחִרְשָׁם נֶאֱמַר יְהוָה כִּן יַעֲמֹד

זֶרַעְכֶם אַחֲרֵיכֶם וְשִׁמְכֶם כֹּל יָמֵי

עוֹלָם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ, כִּי לַעוֹלָם

לֹא יֵאָבֵד שֵׁם יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִגְלוּ עוֹד

מֵאֲרָצָם: כִּן וְהָיָה מִדִּי־חֲדָשׁ

בְּחֲדָשׁוֹ בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ וּמִדֵּי שַׁבָּת

עטרת מרים

בְּשַׁבְּתוֹ יָבִיאוּ כָל־בָּשָׂר כֹּל בְּנֵי אָדָם אֲפִילוּ שְׂאֵר הָעַמִּים לְהַשְׁתַּחֲוֹת לִפְנֵי בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ אָמֵר יְהוָה: כִּד וְיִצְאֻ מִיִּדְּשָׁלִים לְעִמּוֹק יְהוֹשֻׁפֶּט וְרָאוּ הַעֲבָדִים הַבָּאִים לְהַשְׁתַּחֲוֹת לִפְנֵי ה' בְּפָנָיו הָאֲנָשִׁים הַפְּשָׁעִים כִּי בְּפָנֵי מִנְחָה גֹזַל וּמִנְחָה כִּי תוֹלַעְתָּם הִרְפָּה הַאֲוִכָּלָת בָּשָׂר הַהֲרוּגִים הֵהֱם לֹא תָמוּת

הֵנָּה וְאֲשֶׁם וְהָאֵשׁ הַבּוֹעֵר בָּהֶם לֹא

תִּכְבֶּה וְהָיוּ פָנָיו מִנְחָה גֹזַל וּמִנְחָה

דְּרָאוֹן לְחִרְפָּה וּלְבִזּוֹן לְכָל־בָּשָׂר:

כִּן וְהָיָה מִדִּי־חֲדָשׁ בְּחֲדָשׁוֹ

בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבְּתוֹ

יָבִיאוּ כָל־בָּשָׂר כֹּל בְּנֵי אָדָם אֲפִילוּ

שְׂאֵר הָעַמִּים לְהַשְׁתַּחֲוֹת לִפְנֵי בְּבֵית

הַמִּקְדָּשׁ אָמֵר יְהוָה:

יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמִּנְחָה בְּכָל־טָהוֹר בֵּית יְהוָה:

כֹּא וְגַם־מֵהֶם אֶקַּח לְכַהֲנִים לְלוֹיִם אָמֵר יְהוָה:

כִּב כִּי כֹאשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ

הַחֲדָשָׁה אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה עֲמֵדִים לִפְנֵי נֶאֱמַר

יְהוָה כִּן יַעֲמֹד זֶרַעְכֶם וְשִׁמְכֶם: כִּן וְהָיָה

מִדִּי־חֲדָשׁ בְּחֲדָשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבְּתוֹ יָבִיאוּ כָל־בָּשָׂר לְהַשְׁתַּחֲוֹת לִפְנֵי אָמֵר יְהוָה: כִּד וְיִצְאֻ וְרָאוּ

בְּפָנָיו הָאֲנָשִׁים הַפְּשָׁעִים כִּי כִי תוֹלַעְתָּם לֹא תָמוּת וְאֲשֶׁם לֹא תִכְבֶּה וְהָיוּ דְרָאוֹן לְכָל־בָּשָׂר:

כִּן וְהָיָה מִדִּי־חֲדָשׁ בְּחֲדָשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבְּתוֹ יָבִיאוּ כָל־בָּשָׂר לְהַשְׁתַּחֲוֹת לִפְנֵי אָמֵר יְהוָה:

אֵלֵינוּ בְּחִירָה לְאָמֵר רַב־לָכֶם שַׁבָּת בְּהַר הַזֶּה:

וּפָנֵי וּסְעוּ לָכֶם וּבִאוּ הָרָה הָאָמֵר וְאֶל־כָּל־

שִׁבְיָנוּ בְּעֶרְבָה בְּהַר וּבִשְׁפִלָּה וּבִגְבֹה וּבְחֹף

הַיָּם אֶרֶץ הַפְּנִיעִי וְהַלְבֹנוֹן עַד־הַנְּהַר הַגָּדֹל

נְהַר־פָּרָת: (יִשְׂרָאֵל) ח רָאָה נָתַתִּי לִפְנֵיכֶם אֶת־

הָאָרֶץ בָּאוּ וּרְשׁוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה

לְאַבְרָהָם לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לָתֵת

לָהֶם וְלִזְרַעָם אַחֲרֵיהֶם: וְאָמֵר אֲלֵכֶם בָּעֵת

הַהִוא לְאָמֵר לֹא־אוּכָל לְבִדִּי שְׂאֵת אֶתְכֶם:

יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הִרְפָּה אֶתְכֶם וְהִנֵּה הַיּוֹם

כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֹב: יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתְכֶם

יִסַּף עֲלֵיכֶם כָּכֶם אֶלֶף פְּעָמִים וַיְבָרֶךְ אֶתְכֶם

כָּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם:

קְרִיאַת הַתּוֹרָה לְמִנְחַת שַׁבַּת־קוֹדֶשׁ

א « אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל־כָּל־

יִשְׂרָאֵל בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן בְּמִדְבָּר בְּעֶרְבָה מִזֹּל

סוּף בֵּין־פָּאָרָן וּבֵין־תַּפַּל וְלִבְנֵן וְחִצְרַת וְדִי

זֶהָב: בִּאֲחֵד עֶשְׂרֵי יוֹם מִחֻרֵּב דֶּרֶךְ הַר־שַׁעִיר

עַד קָדֵשׁ בְּרִנֵּעַ: וַיְהִי בְּאַרְבָּעִים שָׁנָה

בְּעֶשְׂתֵּי־עֶשְׂרֵי חֹדֶשׁ בְּאֲחֵד לְחֹדֶשׁ דִּבֶּר מֹשֶׁה

אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּכָל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ

אֲלֵהֶם: (לֵוִי) וְאַחֲרֵי הִכְתּוּ אֶת סִיחֹן מֶלֶךְ

הָאֲמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחִשְׁבּוֹן וְאֵת עֹג מֶלֶךְ

הַבָּשָׁן אֲשֶׁר־יוֹשֵׁב בְּעֶשְׂתֵּרֶת בְּאֲדָרָעִי: בְּעֶבֶר

הַיַּרְדֵּן בְּאֶרֶץ מִזְרָח הַזֵּאִיל מֹשֶׁה בָּאֵר

אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת לְאָמֵר: יְהוָה אֱלֹהֵינוּ דִּבֶּר

ככל שמתמרמר יותר על העניינים הבלתי-רצויים שהיו בעבר . . אזי ניתוסף יותר בתוקף וחוזק הקבלה על להבא בנוגע לקיום התורה ומצוות בשלימות.

משיחת שבת פרשת מסעי ה'תשכ"ז

פרק ב' משנה א

רבי אומר, איזו דרך ישרה שיבור לו האדם, כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם. והוי זהיר במצוה קלה כבחמורה, שאין אתה יודע מתן שכרן של מצוות. והוי מחשב הפסד מצוה כגנב שכרה, ושכר עברה כגנב הפסדה. הסתכל בשלשה דברים ואין אתה בא לידי עברה, דע מה למעלה ממך, עין רואה ואין שומעת, וכל מעשיך בפסד נכתבין:

נקודות משיחות קודש

הפרק הראשון, "משה קיבל תורה מסיני", קיום התורה מצד ציווי מלמעלה. ואילו עבודת חודש אייר ספירת העומר, עבודת האדם בבירור וזיכרון הנפש הבהמית; ונקודה זו מתאימה לפרק שני, "שיבור לו האדם".

לפי האמור יש לבאר גם המשך המשנה - "והוי זהיר במצוה קלה כבחמורה", שיש לדקדק בזה: לכאורה אין כאן מילי דחסידותא? אלא, התנא אינו מדבר מצד קבלת עול, שלגבה אין הבדל בין קלה לחמורה, אלא מצד השכל והרגש, שלגביהם יש הבדל בין קלה לחמורה; והוא מלמדנו, שאמנם זו קלה וזו חמורה, אך למרות זאת יש לזהר בקלה כבחמורה, שכן שלימות העבודה היא כאשר גם השכל והרגש חדורים עם קבלת עול.

והנה, בעומק יותר יש לומר, שב"יבור לו האדם" עצמו ישנן שתי דרכים כלליות, היינו שניתן לזכך את הנפש הבהמית ולהגיע לדרגת "יבור לו האדם" בשני אופנים, והדרך הישרה היא - "כל שהיא תפארת לעושי".

דרך אחת היא - שהאדם נלחם בחושך של נפשו הבהמית, באמצעות תעניות וסיגופים וכיוצא בהם, המחלישים ומבטלים את התאוה לתענוגי העולם, ומביאים לזיכרון הגוף והנפש הבהמית. דרך זו היא אמנם דרך על פי תורה, אולם איננה "דרך ישרה", בבחינת "אשר עשה האלקים את האדם ישר"⁴ שכן היא תוצאה של חורבן (בית המקדש). ובלשון הרמב"ם⁵ שסיבת התעניות היא "הצרות שאירעו בהן, כדי לעורר הלבבות לפתוח דרכי תשובה" על החטאים שגרמו לחורבן. ואף בתענית פרטית כך - יש לצום "בזמן שתבוא צרה", הבאה "בגלל מעשיהם הרעים"⁶. וכדברי הרמב"ם⁷, שמי שאומר ש"לא יאכל בשר ולא ישתה יין ולא יאשה ולא ישב בדירה נאה" - הרי זו "דרך רעה ואסור לילך בה"⁸.

הדרך השני, שהיא דרך ישרה, היא - הוספת אור וטוב וקדושה. האדם אינו עוסק רק בשבירת הגוף והנפש הבהמית בלבד, אלא הוא מסביר להם כיצד שמירת התורה והמצוה טובה בשבילים ("תפארת לעושי" ותפארת לו מן האדם"), עד שגם הם יבינו וירגישו זאת, והוא מנצל אותם להוספה בעבודת ה' (כגון באכילה לשם שמים וכיוצא בזה). ואז נדחה בדרך ממילא החושך והרע של הנפש הבהמית, והיא מתבררת. וכמבואר בחסידות⁹ שבדורות אלו אין להרבות בתעניות, אלא "עוזב תעווב עמו"¹⁰. וחסידות מסבירה את יוקר התורה ונחיצותה כך שגם הנפש הבהמית מסוגלת להבין זאת. הדרך הישרה היא, איפוא, שבמצבו

השאלות במשנתנו: א. "איזו היא דרך ישרה" - הרי מובן מאליו שהדרך הישרה היא דרך התורה, ומקרא מלא דיבר הכתוב¹: "כי ישרים דרכי ה'". ב. "שיבור" (שיבור, רע"ב) לו האדם" - כלום זהו דבר שניתן לאדם עצמו לבור ולהחליט בשכלו? הרי על זה ניתנה לנו התורה! ג. "כל שהיא תפארת לעושי" ותפארת לו מן האדם" (שיהא נוח לו ויהי נוחין בני אדם ממנו, רע"ב) - כיצד אפשר לומר שבחירה והחלטה זו תלוי בכך שאדם מרגיש שהנהגה מסוימת יפה, טובה ונוחה (לו ולאחרים). ומה גם שרבי² מדייק "כל שהיא תפארת", שמשמעו שכל דבר שהוא "נוח לו" הוא הדרך הישרה!

והביאור:

איזו היא דרך ישרה - מהי השלימות בקיום המצוות, שהן דרך ישרה ("כי ישרים דרכי ה'"),

שיבור לו האדם - כאשר האדם בוחר בהן, הוא מקיים אותן לא רק מתוך קבלת עול, אלא הוא מבין בשכלו כיצד הן "דרך ישרה" ובוחר בהן. שכן, למרות שיסוד כל התורה הוא קבלת עול מלכות שמים, בזה בלבד עדיין לא די, אלא על האדם להבין ולהרגיש בשכלו ומדותיו את הטוב, היוקר והנחיצות של התורה. וגם נפשו הבהמית צריכה להבין ולהרגיש זאת, כנאמר³ "ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך" (בשני יצריך, רש"י).

כל שהיא תפארת לעושי - יש לקיים את התורה כך שיהי ניכר שהיא מפארת ומאירה את מקיים המצוה.

ותפארת לו מן האדם - החיות והטוב טעם בעסק התורה והמצוה צריכים להיות עד כדי כך, שגם האנשים שסביבו רואים על ידו את יופי התורה.

והנה, ענין זה (שגם השכל יבין את יוקר התורה) הוא שלב שני; ראשית חכמה היא קבלת עול, ורק לאחר מכן יש להשתדל להגיע לידי הבנה שכלית. וזהו אחד הרמזים בכך שמשנתנו מופיעה בתחילת פרק שני: התחלת פרק ראשון היא "משה קיבל תורה מסיני", שבזה מודגש קיום התורה מתוך קבלת עול, היות שכן קיבל משה מסיני; ולאחר מכן בא השלב השני, בחירה שכלית בתורה - "שיבור לו האדם".

לפי זה יומתק מה שפרק ראשון נלמד בכל שנה בחודש הראשון, ניסן (בשבת האחרונה של חודש זה), ואילו פרק שני נלמד בחודש השני, אייר (בשבת הראשונה שבו). שכן, הנושא המרכזי של חודש ניסן הוא - יציאת מצרים, שבאה מלמעלה, לא על ידי עבודת האדם; וזה מתאים לנקודה המודגשת בתחילת

(1) הושע יד, י. (2) להעיר שבמשנה הבאה נקרא רבי יהודה הנשיא (ראה שבת לב, ב שרבי יהודה הנשיא היינו רבי). ואכ"מ. (3) ואתחנן ו, ה. (4) קהלת ז, כט. (5) הלכות תעניות רפ"ה. (6) שם רפ"א. (7) הלכות דעות רפ"ג. (8) ומה שמצינו בצדיקים מסוימים (שעבודתם היתה בדרך ישרה) שפרשו מכמה עניני העולם - יש לומר, שפרישות זו אינה צער אצלם, אלא חלק מטבעם. (9) אגה"ת פ"ג. (10) ראה הוספות לכתר שם טוב סט"ז.

"פקודי ה' ישרים" על פי דין תורה, מהי הדרך להתנהג על פי מילי דחסידותא - "ישר שבישר" (על דרך מהדרין ומהדרין מן המהדרין וכיוצא בזה). שיבור לו האדם - היינו שגם בעניני הרשות, שבהם ניתן לאדם לבחור איך לנהוג, יתנהג באופן של מדת חסידות, לפנים משורת הדין. כל שהיא תפארת לעושי' - "דרך ישרה" זו באה לידי ביטוי בכך שאדם מבחין ומרגיש בשכלו ומדותיו, איך שדרך זו יפה לו ומאירה לו. ותפארת לו מן האדם - זה ניכר גם לאנשים שמסביב¹³.

בהווה (עם גוף ונפש בהמית שעדיין לא נתבררו) - יעסוק אדם בתורת החסידות, ולימוד זה יתן לו את ההסברים הנכונים, כך שגם גופו ונפשו הבהמית ירגישו שהתורה היא דרך טובה וישרה¹¹.

* * *

יש להבין: מהי השאלה "איזו היא דרך ישרה", והרי מקרא מלא דבר הכתוב¹² "פקודי ה' ישרים"? ויש לומר:

איזו היא דרך ישרה - לאחר שישנה כבר השלימות של

(11) ספה"ש תשמ"ח ח"ב עמ' 419. (12) תהלים יט, ט. (13) ספה"ש תשמ"ט ח"ב עמ' 531.

אגרות קודש

ב"ה, ימי הגאולה י"ב-י"ג תמוז, ה'תשכ"ד
ברוקלין, נ.י.

אגודת נשי ובנות חב"ד סניף:

ה' עליהן תחיינה

ברכה ושלוש!

בעמדנו בימי הגאולה, גאולת כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, שהיא גם גאולתנו ופדות נפשו,

אשר בודאי ידוע להן התענינותו בתקנת נשי ובנות ישראל ועניניהן.

- וכפי שאמר וגם כתב כמה וכמה פעמים (וזה גם היתה מהסיבות הראשונות לפרסומו כמה משיחותיו הק' באידיש, בלשון המדוברת באותן המדינות בס' הי' בימים ההם) -

תקנה אמיתית, ז.א. עד שתפעול בהנהגה היום-יומית, שתהא מתאימה בכל להוראות תורתנו תורת חיים ומצוותי' עליהן נאמר וחי בהם.

וגם פעולות אלו עשה במסירה ונתינה ועד למסירת נפש, וכידוע ומפורסם.

וכיון אשר הוראות צדיקים ומעשיהם קיימים ופועלים פעולתם גם לאחר זמן אפילו לאחר זמן רב.

התקוה אשר תלמד כל אחת ואחת מהן, בתוככי כללות נשי ובנות ישראל, ה' עליהן תחיינה, לקח פרשת ימי גאולה אלה ונקודתם.

אשר כל איש ואשה הרוצים באמת לקיים התורה ומצותי' - אפשריות מלאה ויכולת ניתנה להם **למלאות** רצונם זה במילואו.

ויהי רצון שיהי' כל האמור מתוך בריאות הנכונה שמחה וטוב לבב, וזכות כל זה גם יעמוד להן לראות פרי טוב בעמלן, עמל קודש זה.

בברכה לבשו"ט בכהנ"ל,

לוח זמנים לשבוע פרשת מטות-מסעי - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמונה"ז											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ק)	5:44	5:42	8:33	8:31	9:13	9:11	10:24	10:26	13:21	13:21	19:48	19:49	20:17	20:18	19:28	20:29
חיפה (ק)	5:40	5:37	8:27	8:29	9:09	9:11	10:22	10:24	13:20	13:20	19:54	19:55	20:21	20:22	19:21	20:33
ירושלים (ק)	5:41	5:38	8:28	8:30	9:09	9:11	10:22	10:23	13:19	13:20	19:53	19:54	20:17	20:18	19:13	20:29
תל אביב (ק)	5:43	5:40	8:29	8:31	9:10	9:12	10:23	10:25	13:21	13:22	19:50	19:51	20:20	20:21	19:28	20:32
אבו דאבי (ח)	5:41	5:39	8:24	8:26	9:01	9:02	10:11	10:12	13:01	13:02	19:15	19:15	19:42	19:42	18:55	19:53
אוסטריה, וינה (ק)	5:00	5:00	7:45	7:50	8:57	9:00	10:19	10:21	13:39	13:40	20:58	20:54	21:37	21:41	20:37	21:56
אוסטריה, מלבורן (ח)	7:35	7:36	9:19	9:19	9:58	9:58	10:48	10:49	12:55	12:56	17:14	17:18	17:47	17:44	16:58	17:59
אוקראינה, אודסה (ק)	5:15	5:10	7:58	8:03	9:04	9:07	10:24	10:26	13:41	13:42	20:53	20:50	21:31	21:34	20:32	21:48
אוקראינה, דוניצק (ק)	4:40	4:35	7:20	7:26	8:32	8:35	9:54	9:56	13:13	13:14	20:31	20:28	21:11	21:14	20:10	21:29
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	4:49	4:44	7:28	7:34	8:42	8:45	10:04	10:06	13:24	13:25	20:44	20:41	21:24	21:28	20:23	21:43
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	5:06	5:01	7:35	7:44	9:03	9:06	10:27	10:29	13:51	13:51	21:18	21:14	22:01	22:05	20:57	22:21
אוקראינה, קייב (ק)	4:58	4:53	7:24	7:34	8:55	8:59	10:19	10:21	13:43	13:44	21:12	21:08	21:59	21:55	20:51	22:15
איטליה, מילאנו (ק)	5:45	5:40	8:30	8:34	9:32	9:35	10:52	10:54	14:07	14:07	21:17	21:15	21:55	21:51	20:55	22:08
אקוואדור, קיטו (ח)	6:16	6:15	8:44	8:45	9:15	9:16	10:17	10:18	12:49	12:50	18:22	18:23	18:46	18:47	18:05	18:56
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	8:01	8:00	9:50	9:50	10:28	10:28	11:19	11:19	13:28	13:29	17:57	18:00	18:25	18:28	17:40	18:39
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	9:11	9:09	10:46	10:46	11:28	11:28	12:17	12:17	14:20	14:21	18:29	18:33	19:02	19:05	18:14	19:18
ארה"ב, בולטימור (ק)	5:45	5:49	8:37	8:40	9:26	9:28	10:42	10:44	13:48	13:49	20:36	20:35	21:11	21:08	20:17	21:22
ארה"ב, ברוקלין (ק)	5:30	5:34	8:22	8:25	9:13	9:16	10:30	10:32	13:38	13:38	20:30	20:28	21:05	21:03	20:10	21:17
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	5:31	5:34	8:22	8:26	9:14	9:16	10:31	10:33	13:38	13:39	20:31	20:29	21:06	21:04	20:11	21:18
ארה"ב, דטרויט (ק)	6:01	6:05	8:53	8:56	9:47	9:49	11:05	11:07	14:15	14:15	21:12	21:10	21:49	21:46	20:52	22:01
ארה"ב, האוסטון (ק)	6:26	6:28	9:14	9:16	9:54	9:56	11:06	11:07	14:01	14:02	20:27	20:26	20:55	20:54	20:07	21:05
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	5:46	5:49	8:36	8:39	9:19	9:21	10:33	10:35	13:32	13:33	20:07	20:05	20:37	20:36	19:48	20:48
ארה"ב, מיאמי (ק)	6:34	6:37	9:21	9:23	9:58	10:00	11:08	11:10	14:00	14:00	20:17	20:16	20:44	20:43	19:58	20:54
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	5:24	5:28	8:16	8:19	9:08	9:10	10:25	10:27	13:34	13:35	20:28	20:26	21:04	21:01	20:08	21:16
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	5:55	5:59	8:47	8:50	9:38	9:40	10:55	10:56	14:02	14:03	20:54	20:52	21:29	21:26	20:34	21:40
ארה"ב, שיקגו (ק)	5:21	5:25	8:13	8:16	9:06	9:08	10:24	10:26	13:33	13:34	20:29	20:27	21:05	21:02	20:09	21:17
בוליביה, לה-פס (ח)	7:02	7:02	9:15	9:16	9:47	9:48	10:45	10:46	13:07	13:08	18:12	18:14	18:37	18:39	17:56	18:49
בלגיה, אנטוורפן (ק)	5:33	5:39	7:47	8:08	9:38	9:41	11:02	11:05	14:28	14:29	22:00	21:56	22:49	22:44	21:39	23:06
בלגיה, בריסל (ק)	5:35	5:41	8:01	8:14	9:39	9:42	11:03	11:05	14:28	14:29	21:58	21:55	22:47	22:42	21:37	23:03
ברזיל, סאן פאולו (ח)	6:49	6:49	8:55	8:55	9:28	9:29	10:24	10:24	12:41	12:42	17:38	17:40	17:59	18:01	17:17	18:11
ברזיל, ריו דה-ז'ניירו (ח)	6:36	6:36	8:42	8:43	9:16	9:16	10:12	10:12	12:29	12:30	17:22	17:25	17:48	17:51	17:06	18:01
בריטניה, לונדון (ק)	4:50	4:55	7:05	7:20	8:55	8:58	10:20	10:22	13:46	13:47	21:21	21:18	22:09	22:04	21:01	22:26
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	4:47	4:53	7:13	7:14	8:58	9:02	10:24	10:27	13:56	13:56	21:39	21:35	22:35	22:29	21:21	22:53
גרמניה, ברלין (ק)	4:50	4:56	7:11	7:12	8:59	9:02	10:24	10:26	13:53	13:53	21:33	21:29	22:24	22:18	21:10	22:41
גרמניה, פרנקפורט (ק)	5:22	5:27	7:57	8:06	9:24	9:27	10:47	10:49	14:11	14:11	21:37	21:34	22:24	22:20	21:17	22:40
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	6:56	6:55	8:57	8:58	9:32	9:32	10:26	10:27	12:42	12:43	17:35	17:37	17:55	17:57	17:12	18:07
הודו, מומבאי (ח)	6:05	6:08	8:48	8:50	9:22	9:24	10:30	10:32	13:16	13:17	19:20	19:20	19:46	19:46	19:02	19:56
הודו, פונה (ח)	6:03	6:05	8:45	8:46	9:19	9:20	10:27	10:28	13:12	13:13	19:15	19:15	19:41	19:41	18:57	19:51
הונגריה, בודפשט (ק)	4:52	4:57	7:39	7:44	8:48	8:51	10:09	10:12	13:28	13:28	20:44	20:41	21:26	21:23	20:23	21:40
טורקיה, איסטנבול (ח)	4:34	4:37	7:25	7:28	8:17	8:19	9:34	9:36	12:42	12:43	19:36	19:34	20:11	20:09	19:16	20:23
יוון, אתונה (ק)	6:08	6:11	8:59	9:02	9:47	9:49	11:02	11:04	14:06	14:07	20:51	20:49	21:24	21:22	20:32	21:36

רפז

לוח זמנים לשבוע פרשת מטות־מסעי - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מולדובה, קישינב (ק)	5:15	5:20	8:03	8:08	9:10	9:13	10:31	10:33	13:49	13:49	21:02	21:00	21:44	21:41	20:42	21:59
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:02	6:04	8:45	8:46	9:19	9:21	10:28	10:29	13:14	13:14	19:18	19:18	19:44	19:44	19:00	19:54
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	8:07	8:03	9:34	9:33	10:19	10:17	11:06	11:05	13:06	13:05	17:03	17:08	17:39	17:44	16:49	17:57
נפאל, קטמנדו (ח)	5:13	5:15	8:00	8:02	8:38	8:40	9:50	9:51	12:43	12:44	19:03	19:03	19:32	19:31	18:45	19:42
סין, בייג'ין (ח)	4:51	4:54	7:42	7:46	8:33	8:35	9:49	9:51	12:56	12:57	19:46	19:44	20:21	20:19	19:25	20:33
סינגפור, סינגפור (ח)	7:03	7:04	9:33	9:34	10:04	10:05	11:07	11:08	13:40	13:40	19:15	19:16	19:39	19:40	18:58	19:49
פולין, ורשא (ק)	4:21	4:27	6:40	6:41	8:29	8:32	9:54	9:56	13:22	13:23	20:59	20:55	21:51	21:46	20:38	22:09
פריז, לימה (ח)	6:30	6:30	8:48	8:49	9:19	9:20	10:18	10:19	12:43	12:44	17:56	17:58	18:20	18:22	17:39	18:31
צרפת, לאיון (ק)	5:57	6:01	8:46	8:50	9:49	9:52	11:09	11:11	14:24	14:25	21:33	21:31	22:14	22:10	21:13	22:27
צרפת, פריז (ק)	5:53	5:58	8:36	8:42	9:52	9:55	11:14	11:17	14:35	14:36	21:59	21:55	22:41	22:37	21:36	22:56
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:49	5:50	8:22	8:23	8:53	8:54	9:57	9:58	12:32	12:33	18:13	18:13	18:37	18:37	17:55	18:47
קנדה, טורונטו (ק)	5:42	5:46	8:33	8:36	9:30	9:32	10:48	10:50	14:00	14:01	21:05	21:03	21:40	21:37	20:42	21:53
קנדה, מונטריאול (ק)	5:11	5:16	8:01	8:05	9:03	9:06	10:23	10:25	13:38	13:38	20:47	20:44	21:26	21:23	20:26	21:39
קפריסין, לרנקה (ק)	5:37	5:40	8:27	8:30	9:11	9:13	10:25	10:27	13:26	13:27	20:03	20:02	20:34	20:33	19:44	20:45
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	4:26	4:32	7:01	7:02	8:41	8:45	10:09	10:11	13:44	13:44	21:35	21:30	22:35	22:28	21:13	22:56
רוסיה, מוסקבה (ח)	3:52	3:59	6:34	6:35	8:11	8:15	9:40	9:43	13:17	13:18	21:19	21:14	22:19	22:11	20:53	22:42
רוסיה, רוסטוב-על-הדון (ח)	4:31	4:36	7:18	7:23	8:26	8:29	9:47	9:49	13:05	13:06	20:20	20:17	21:02	20:59	20:00	21:16
שווייץ, ציריך (ק)	5:35	5:40	8:22	8:27	9:31	9:33	10:52	10:54	14:10	14:11	21:30	21:27	22:08	22:04	21:05	22:22
תאילנד, בנגקוק (ח)	5:55	5:57	8:34	8:36	9:07	9:08	10:13	10:15	12:55	12:56	18:50	18:50	19:15	19:15	18:32	19:25

(*) הזמנים נערכו על־פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התועודות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהי רָצוֹן מִלְפָּנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׁתּוּלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעֲדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לְמַחוּז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וְלִשְׁמִיחָה וְלְשָׁלוֹם, (ואם רעתו לחזור מיד אומר וְתִתְחַזְּרֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכָּף כָּל-אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל-פּוֹרְעָנוּת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לְעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל-מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְנֵנִי לֶחֶן וְלַחֲסֵד וְלִרְחֻמִּים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל-רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסִדִּים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תַּפְלִיתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תַּפְלַת כָּל-פֶּה: בְּרוּךְ אַתָּה יי, שׁוֹמֵעַ תַּפְלָה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו אולגה שרח בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוראל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי וזוגתו מעיין חנה

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00792
04/07/2021

2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.
שולם
1949
תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

